
3 1761 08116787 6

64

710

ZIMA.

KVĚTY.

Redaktor básní a původní krásné prósy, zároveň vydavatel:

SVATOPLUK ČECH.

Redaktor článků poučných a překladů krásné prósy:

Dr. SERVÁC HELLER.

Majitel a nakladatel:

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK XII.

KNIHA XXIV.

PRVNÍ POLOLETÍ.

„**Květy**“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt léta s poštovní zásilkou **2 zl. 50 kr.**, jednotlivé sešity po **90 kr.** Adressa: »Květy« v Praze, Senovážné náměstí 978-II.

V PRAZE.

TISK A PAPÍR ALOISA WIESNERA.

1890.

OBSAH.

Strana

Láska a smrt.

Tragoedie o pěti jednáních.

od **Jaroslava Vrchlického.**

OSOBY:

Ferdinand II., král v Leonu.
Gutierro Castro, hlava rodiny Castrů a poručník nezletilého Alfonsa VIII.
Doña Teresita, jeho choť.
Doña Mariquita, jeho dcera.
Fernandez, **Pedro** } jeho synové.
Don Rodriguez Guzman, příbuzný rodiny Castrů.
Alvaro Lara, hlava rodiny Larů.
Almanric, **Nuño** } jeho bratří.
Don Mendo.
Roderich, arcibiskup Toledský.
Fray Domingo, opat kláštera Esteban Gormez.
Fray Felipe, **Fray Pablo** } mniši téhož kláštera.
Don Garcia, náčelník královské stráže.
Jaim, správce paláce Castrů.

Šlechta, rytíři, lid. Mniši a kněži.
Děj v 1., 3., 4. a 5. jednání v Toledě, v 2. v klášteře Esteban Gormez.
Doba 1158—1159.

Jednání I.

Scéna: Náměstí v Toledě. V pozadí stará kathedrála maurského slohu, hojné stupně vedou k hlavnímu bohatému portálu. Od kathedrály na obě strany se rozbíhají ulice, na pravo začíná ulice palácem hrabat Castrů; vchod jeho dá se zatarasiti velkou železnou mříží, která se spustí přes vrata; na levo začíná ulice palácem hrabat Larů. Před a po vyhrnutí opony vyzvánějí chvílemi slavnostně všecky zvony v městě.

Výstup I.

(Z paláce Castrův vyjde doña Teresita v slavnostním oděvu, po boku jí kráčí Rodriguez Guzman, ve vzdálenosti dvě dámy z družiny doňy Teresity. — Zvony, které před vyhrnutím opony hlaholily, ustanou.)

Doña Teresita. Jste posud vzorem kavalíra, done Guzmane. (S úsměvem.) Děkuji vám za průvod. (Obrací se ku kostelu.)

Don Guzman. Konám jen milou povinnost, a pak . . .

Doña Teresita. Proč jste se zarazil — chcete mi něco říci a váháte.

Don Guzman. Malou otázku, seňoro. Proč jste poslala Mariquitu do kláštera sv. Kříže?

Doňa Teresita. Není dle mého náhledu pravého místa pro útlou dívku v městě zbouřeném, kde každou chvíli bije zvon na poplach a dlažba se ztápí v krvi znepřátelených dvou rodů. V zátiší kláštera jí lépe jest i její nevinnosti.

Don Guzman. Mluvíte, jako byste byly bez ochrany v městě. Což tu není váš choť, nyní vladař do nezletilosti prince . . .

Doňa Teresita. Tím hůř, tím víc palác náš vydán útokům Larů a tím větší pro rodinu naši nebezpečí.

Don Guzman. A nejsem tu já, doňo Teresito? Neříká mi statný Gutierro, váš choť: má pravá ruka? Žel bohu, že ta ruka o tom neví, jak srdce rádo se pyšní názvem tím.

Doňa Teresita. Děkuji za vaši oddanost, done Guzmane.

Don Guzman. O dejte mi příležitost ukázat ji v pravém světle a v celé ryzosti, seňoro. (Po krátkém boji odhodlaně.) Miluju Mariquitu. Žasnete? Neznám lepšího místa a lepší příležitosti říci vám to, než na prahu chrámu. Bohem, k němuž se s modlitbou utíkáte, se zaklínám, že cit můj je čistý a pravý. Rod můj znáte, mluvte a skončete muka moje.

Doňa Teresita. Překvapil jste mne velice, done Guzmane. Byl jste vždy tak dobrý k domu našemu; vámi vedeni vyrostli Fernandez i Pedro, synkové naši, v pravé hrdiny, a vavříny, jež nyní v boji s Maury sbírají, jsou dílem vaším.

Don Guzman (pohnut s výčitkou). Tím chcete říci, jak stár jsem pro doňu Mariquitu. O máte pravdu, nač se kojiti nadějemi! Mohl bych býti otcem jejím tak dobře jako Gutierro, váš slavný choť. A pak, jaká to drzost: k dceři místokrále jsem zvedl smělý zrak! Musím teď pykati za svou opovážlivost.

Doňa Teresita Jak mi křivdíte, dobrý done Guzmane! Mariquita je dítě, jen to uvažte . . . snad až bude dospělejší.

Don Guzman (trpce). Budu já starcem a její zralost bude smutným zrcadlem mé pošetilosti, doňo Teresito. Ach, dobře jste udělala nyní, že jste poslala dceru svou do kláštera sv. Kříže, tak aspoň neuvidím denně předmět a zdroj své muky. — Jakmile bude dnešní obřad vykonán, po prohlášení závěti krále Sanchy půjdu na bojiště, doňo Teresito, budu přítelem a otcovským rádcem vašich synů a dám jim, co jsem nesměl dáti Mariquitě: své srdce a svůj život.

Doňa Teresita. Jste velkomyslný, done Guzmane. Však já vám nevzala všecku naději — musila bych mluviti s Mariquitou; ale což ta se dnes o lásku stará! Je dítě bezstarostné — přejme jí toho dětství.

Don Guzman (líbá ruku doně Teresitě). Ó díky, díky! Pak předce zůstanu raději zde, po boku vašem; chci vás chránit jako posud v zoufalém boji proti Larům, jen mi slibte, že povoláte Mariquitu z kláštera brzy domů, aby mohla seznati mou oddanost k domu vašemu, můj vřelý cit pro erb Castrův, pádnost mého meče v boji za jejich čest a práva.

Doňa Teresita. Děkuji vám ze srdce, done Guzmane. Dej nebe, abychom nepotřebovali vašeho meče víc, dost krve teklo ulicemi Toled-

skými. Snad prohlášením závěti rytířského Sanchy se ztiší vlny svárů a bojů domácích.

Don Guzman. Naopak, zkypí znovu a silou divočejší. Či myslíte, že Larové klidně ponesou povýšení rodu Vašeho? Jeden z Castrů místokrálem? Jaká to potupa Larů a neuváží, že ten Castro je sešedivělý bohatýr a oni chlapci sotva šermířské škole odrostlí. Ó zlý a nebezpečný rod ti Larové a nejhorší ze všech nejmladší z nich Alvaro. V něm vášeň na se vzala lidskou podobu a šílenství a zdeptaná ctižádost, jež mstít se chce, když má se otočit, zavoláš-li Alvaro, hned se zastaví.

Doňa Teresita. A nelze smířit nás, to nejhorší . . . .

Don Guzman. Nelze, nelze . . . . . ó Larové budou zuřit při dnešní slavnosti a bojím se zlých výtržností.

Doňa Teresita. Gutierro se o vše zajisté postaral bezpečně.

Don Guzman. Však dovolte, bych stále směl vám býti po boku.

(Zvony znovu se rozhlaholí).

Doňa Teresita (podává mu ruku, již on polbí). Jen k díkům novým si mne zavážete i mé děti.

Don Guzman. Teď jen dohlednu na seřadění průvodu, seňoro; v chrámu se opět sejdeme.

Doňa Teresita. Bude-li v tom vůle boží, done Guzmane.

(Don Guzman se jí hluboce ukloní a odejde na levo, doňa Teresita vstoupí do chrámu s dámami svého průvodu; pauza, zvony znějí.)

Výstup 2.

(Z paláce hrabat *Larů* vyběhne *Alvaro,* za ním hned *Almanric, Nuňo* a rytíř don *Mendo.*)

Alvaro. Zatracené, prokleté zvony! Jistě tisíc ďáblů drží v ruce jejich srdce a hřímá jimi v mou hruď! — Kam se hnu všady je slyším; palác rodu našeho nemá sklepů tak hlubokých, aby mne ukryl před jejich pekelným jásotem! Jen to poslouchejte! — Výsměch, výsměch zní z toho divokého hlaholu, jakoby Gutierro platil zlatem ty pochopy, kteří je rozhoupávají.

Almanric. Utiš se, bratře, klidná rozvaha více pomůže zájmům rodu našeho, než nerozvážné tvoje bouření.

Nuňo. Ano, utiš se trochu . . . .

Don Mendo. Opusť Toledo, aspoň na čas . . . .

Alvaro. Pěkné rady! Opusť Toledo, utiš se! — Rozvaha — prázdné slovo; kde je vzíti . . . . Což není rod Larů zašlapán, neplivají mu těmito zvony v tvář? — Jsem ještě Alvaro, a ty Almanric a ty Nuňo? — Ó hrůza! Každý žebrák, jenž roztahuje na slunci své hadry, je větším nežli my, nežli první z rodu našeho.

Almanric. Jen uvaž, byla to vůle králova! . . .

Mendo. Však jest ještě tisíc cest vyrvati Castrům vládu a neporušiti závěť královu!

Alvaro. Co na to všecko odpovědít? Olej do ohně lijete a sírou chcete uhasiti zuřící požár! Byla to vůle králova, ovšem; ale kdo otrávil poslední jeho chvíle? — Gutierro Castro! — Kdo se vnutil za

poručníka jeho synovi? — Gutierro Castro! — Kdo strhl na svou stranu arcibiskupa? — Gutierro Castro! — Kdo vládne, kdo shrabuje zlato, daně a dávky, kdo osazuje stolce biskupské a křesla velké rady, kdo vyjednává se sousedními zeměmi a se psy Maurskými? — Gutierro Castro! — Či zní vám Castro jako Lara? — Chcete to snášet? — Dobrá, snášejte! — Chcete se mu také pokořit? — Dobrá, pokořte se, já toho neučiním, i kdybych poslední Lara byl.

Nuño. Přiznávám, že král v poslední své vůli rodu našemu ukřivdil, ustanoviv Gutierra poručníkem princovým.

Mendo. A přece Sancho nás nezapomněl. Výslovně zní v jeho závěti, že každému má ponecháno býti všecko jeho jmění, všecken statek, až do zletilosti Alfonsovy. Toho se spustit nesmíme, tím vše nám zaručeno.

Alvaro. Ó jak jste vděčni, grandové Kastilie! Král jim zaručí držení jich statků do zletilosti prince! Jaká to milost! Jaké to výsady! — Tím věru Sancho sebe překonal! — On milostivě nám ponechává, slyšte, ponechává, což naším jest! — On mrtvý dovolí vám dýchat! — Kde je hrdost, stará, kastilská vaše hrdost; či pochovali jste s mrtvolou krále též mrtvolu španělské cti? — Snad zdá se, že vy ano — já nikoli!

Don Mendo (dívá se do ulice v pozadí). Průvod se již blíží — ustupme z cesty.

Nuño. Teď každý odpor byl by marný . . . .

Almanric. Co chceš učinit?

Alvaro. Chci Gutierrovi pověditi, co si myslí o něm jediný Lara, který ještě nezapomněl cti otců svých, který má v žilách ještě krev a v pochvě meč.

Nuño. Ty šílíš! . . . .

Almanric. Zhubíš sebe! . . .

Nuño. A naší věci jen před národem uškodíš.

Almanric. Gutierro má vojsko —

Nuño. Gutierro má na své straně lid —

Mendo. Gutierro je nyní všemohoucí —

Alvaro. A to se mi právě z duše protiví! (Tasí). Zde jej přivítám, před vchodem do chrámu, ještě dřív, než vyjde mu naproti jím zakoupený arcibiskup!

Almanric (Nuňovi a Mendovi). Odzbrojme ho a odveďme ho — on šílí.

Alvaro (ohání se mečem). Zpátky! Ani bratra neušetřím. — Což ty zvony neslyšíte, což nevidíte (ukazuje do ulice), jak ten průvod ulicemi sem se valí, což vám vše jedno jest pod sluncem? Ó baby, horší nad Maurské duše — neznám se k vám!

Mendo. Já hlavu nenechám v té hře.

Almanric. Odcházím, nebo nechci škoditi svaté věci rodu našeho takovým šílenstvím.

Alvaro. Ó děti! Ó stíny mužů! Já zůstanu a co jsem si umínil, vykonám.

Almanric (k druhým). Vmíchejme se do lidu a zůstaňme blízko, — snad se nám ještě podaří zabrániti jeho šílenství. (Nahlas.) Svatá panna s tebou!

Alvaro. A s vámi ďábel sám!

Výstup 3.

(Zvony, které před tím utichly, znovu se rozhlaholí, jiné jim odpovídají, z levé strany blíží se slavný průvod, napřed řada kopiníků, pak řada mnichů, za těmi herold, šlechta, členové velké rady, za těmi čtyřmi grandy nesen baldachýn, pod ním sám v prostředku Gutierro Castro, za baldachýnem v malé vzdálenosti nová řada šlechty, mezi nimi Rodriguez Guzman, druhá řada kopiníků uzavírá průvod. Lid všeho druhu valí se za nimi. Když asi polovice průvodu je na jevišti, otevrou se dveře kathedrály, z které vyjde řada jahnů v bílých rouších, nesoucích kaditelny zapálené a svícny, za těmi mniši, prelati, v jich středu arcibiskup Roderich v plném ornátu, za ním dva jahnové s berlou a křížem. Průvod kněží jde vstříc Gutierrovi, zastaví se však na schodech chrámu, kde se skupí — Po celý průvod stál Alvaro u nejkrajnější kulisy v pravo, odkud v zimničném rozčilení prohlížel průvod. Bratří jeho vmísili se mezi lid, který při zvuku zvonů z pravé strany se přihrnul. Když průvod Gutierrův se octl celý v středu jeviště, umlkly zvony. V tom)

Alvaro (předstoupí před grandy nesoucí baldachýn). Stůjte! (Všeobecné ustrnutí, grandové chtějí dále.) Stůjte, pravím, ani o krok dále!

Guzman. Toť Alvaro!

Hlasy. Lara!

Hlasy ze šlechty. Dále, ku předu!

Jiné hlasy z pravé strany. Nikoli, — ať mluví!

Gutierro (pokyne). Ticho! (obrátí se k Alvarovi). Není zde místa, bych s tebou mluvil, — Alvaro di Lara! Mohl bych kynouti stráži, by tě zatkla a odvedla jako výstředníka a buřiče. Ctím však v tobě tvůj rod, ač jsme nepřátely. Odejdi v pokoji!

Hlasy. Sláva Gutierrovi!

Alvaro. Že zde není místa, bys mluvil se mnou? Já tě přinutím k tomu; nejsem ještě poslední Lara, který by snášel tvé tyranství.

Gutierro (k průvodu). Ku předu! (Kyne k chrámu). Bůh nás očekává! (Hnutí ku předu).

Alvaro (tasí meč a rozháněje se jím zastaví se před Gutierrem).

Hlasy. Odzbrojte ho! Zatkněte ho!

Jiné hlasy. Nechte ho, ať mluví!

Alvaro. Opakuji, že jedině zde jest místo, bych mluvil s tebou. Co mně a co nám Larům je tato rada, kterou jsi sám sobě sestavil, by v ní zasedali jen tví příbuzní a přívrženci? Co tento sněm, který rozhoduje vždy dle vůle toho, kdo moc má? Tys uchvatitel říše, Gutierro Castro, volám tě k zodpovědnosti a chci tě soudit.

Hlasy. On šílí! — Odveďte ho! — Ať průvod pokračuje!

Gutierro. Ticho!

Guzman (do zadu). Udeřte v bubny! Ať křičí, libo-li mu!

Gutierro (k lidu velitelsky). Ticho, pravím naposled! Opakuji, že nejsem povinen tobě, šílený chlapče, státi k slovu! Však šlechtic sám, úctu mám k stavu, jejž hanobíš bezuzdnou vášní. Ptej se, chci ti odpovídat;

obviňuj mne, chci se hájit. Právo jest moje, proč bych nebyl k tobě velkomyslným! (Pohnutí v davu.)

Alvaro. Jsem žádostiv, jak právo svoje dokážeš. (Alvaro meč zastrčí.)

Gutierro. Poslední vůle velikého a rytířského krále našeho Sanchy III. (grandové odkryjí hlavu), který mne, ano mne Gutierra Fernandeza Castra ustanovil v závěti své poručníkem nezletilého králevice a spolu regentem této země. — Toť všemi uznáno, radou a sněmem přijato a potvrzeno. Na závěť krále i vy Larové jste přísahali!

Hlasy. Tak jest! — Tak jest! — Ticho!

Alvaro. Však tys první poslední vůli velikého a rytířského krále ze své újmy porušil.

Gutierro Toho nedokážeš!

Alvaro. Tys svěřil vychování králevice rukoum neschopného Garcia hraběte z Cabry — a to jsi učinil jedině proto, bys bez překážky sám mohl vládnouti a sebe a rod svůj a přátely své obohacovati.

Gutierro. Vy Larové jste šli dále. Já dlouho se zdráhal sáhnouti k zbrani. Vy jste se nezdráhali, vaše čeleď pobíjela naši čeleď a ulice Toledské zrudly krví Castrů a Larů — vaší vinou! A přece výslovně určila závěť velkého Sanchy, že Castrové mají býti strážci a vychovately mladého králevice. Než aby nevypukla nešťastná válka domácí, svolal jsem radou důstojného otce arcibiskupa sněm. Byl jsem ochoten ustoupiti — za to nemohu, že sněm přistoupil rovněž na závěť Sanchovu, že dnes vcházím do chrámu šlechtou, lidem a sněmem potvrzený poručník Alfonsův a regent tohoto království. — To má odpověď, více nemám řečí s tebou! (K průvodu.) Dále!

Alvaro (divoce). Neuznávám ani poslední vůle královy, ani sněmu, ani šlechty, ani lidu, když při tom rod Larův je pošlapán.

Gutierro. Co chceš, čeho žádáš? — Slyšels výrok soudu, rady i sněmu. — Marně se namáháš. (K průvodu.) Ku předu!

Guzman (volá do zadu). Udeřte v bubny a rozhlaholte zvony! V pevný řetěz kol vladaře, osoba jeho jest svatá a nedotknutelná.

Grandové (odkryjí hlavy a seřadí se s vytasenými meči kol baldachýnu, v zadu se ozve třesk bubnů, v to padne hlahol zvonů, průvod hne se ku předu a zatlačí Alvara, který tasil meč a chce se vrhnouti na Gutierra, až k pokraji jeviště. Kněži vešli zatím do chrámu. Gutierro stojí na posledním stupni, kde ho arcibiskup vítá).

Alvaro (tasí poznovu a vrhne se na Gutierra, stráže jej odzbrojí a pevně drží).

Hlasy. Skolte jej!

Gutierro (mezi dveřmi chrámovými se obrátí). Jménem krále, pusťte jej. Jest Lara! (Vejde do chrámu, stráž pustí Alvara, který se potácí až do prostřed jeviště. Toto jest chvíli prázdné, u dveří chrámových zůstanou na stráži jenom dva kopiníci.)

Výstup 4.

Alvaro (se vzchopí v největším rozčilení). Přehlušen bubny, umlčen zvony, vysmán a obdarován v posled nepřítelem! A co mi daroval? Znectěný, bídný život, který mám ohlodávat jako pes hlodc kosť, již mu vrhli z bohatého kvasu! Jak velkomyslný jest ten Gutierro! Pusťte jej, jest Lara! Největší urážku mi vrhne v tvář! Jest Lara, pusťte jej, jest bez moci, je neškodný, nebojím se ho! A moji bratří, moji přátelé —

těch nemám více, kdo promluvil z nich, kdo zastal se mne — jako krtci zaryli se v babské mlčení. Ó hrůzo, pusťte jej — je Lara. Však já hanu tu na jménu otců svých nenechám!

(Tasí znovu a žene se ku dveřím chrámovým, kopiníci nastaví mu své halapartny vstříc, — on couvne, v tom vejdou z pravé strany Almanric, Nuño, don Mendo.)

Výstup 5.

Almanric, Nuño, Mendo, Alvaro.

Alvaro (zarazí meč a jako zlomen couvá až k okraji jeviště, kde složí ruce na prsa.) Je Lara, je Lara.

Almanric, Nuño, Mendo (obklopí jej ze zadu.)

(Celá scéna odehraje se rychle a hlasem stlumeným. V chrámu mezitím začal mešní zpěv.)

Almanric. Já tě konejšil, ale nyní pravím, zaplaň!

Nuño. Já tě chtěl utišit, ale nyní volám, zuř!

Don Mendo. Já ti radil, abys opustil Toledo, ale nyní křičím zůstaň!

Alvaro. Nejsem tedy sám?

Almanric. Jsme s tebou!

Nuño. K odvetě!

Mendo. K pomstě!

Alvaro. Slyšeli jste vše?

Almanric. Slyšeli. — Slunce nesmí zapadnout nad pohaněním naším.

Mendo. Nezná nás ještě — teprve pozná.

Alvaro. Ještě dnes!

Almanric. Hned!

Nuño. Klamem a lstí, já to zosnoval, poslyš! (šeptá mu do uch).

Almanric. Ty půjdeš!

Nuño (podává mu rychle dýku). Stačí jen ho poznamenat, je jedem napuštěna.

Don Mendo. Zemře!

(V tom ustál zpěv, pozdvihování oznamuje zvonek, ticho, stráž u vchodu kleká sklánějíc halapartny k zemi.)

Nuño. Klekněm, ať nevzbudíme podezření!

(Kleknou, sklánějí hlavy a žehnají se křížem, po chvíli zvonek utichne a zpěv uvnitř se opět ozve, všichni vstanou.)

Nuño. My zatím též nebudem nečinni!

Alvaro. Co hodláte?

Almanric (ukazuje na palác Castrův). Králevice!

Nuño. Kde on, tam vláda.

Almanric. Než slunce zapadne, bude naší!

Alvaro. Tedy boj!

Almanric. Ano. Náš palác jest nad pev

Nuño. Tam se shledáme.

Alvaro. Ne-li, v pekle dojista! Naše heslo?

Almanric. Jest Lara!
Alvaro. Tedy k dílu! Jménem svatého Jakuba!
Nuño. My tě očekáváme!
(Alvaro chvatně odejde do paláce Larů.)

Výstup 6.

Almanric, Nuño, Don Mendo.

Almanric. Jste připraveni?
Nuño / *Don Mendo* } Jsme!
Almanric. A Jaim?
(Na balkoně paláce hrabat Castrů se objeví Jaim.)
Nuño. (S posuňkem vzhůru.) Nás očekává.
Almanric. Tedy, jak vejde Alvaro do chrámu . . .
Don Mendo. Jak vejde.

(Dávají znamení Jaimovi, který rovněž znameními jim odpovídá; mezi tím přešlo několik mnichů jeviště a ubírají se do chrámu, stráž skloní před nimi své halapartny a vpustí je. Alvaro vyjde z paláce Larův v habitu mnicha, zakuklen v kapuci a nevšimaje si druhých, vejde v chrám, stráže jej rovněž vpustí. Jaim zmizí z balkonu paláce Castrů.)

Výstup 7.

Předešlí, Jaim.

Almanric. Tedy vzhůru! Naše heslo: Lara!

(Almanric, Nuňo a Mendo zaměří ke dveřím paláce Castrů, vstříc jim vyjde Jaim.)

Jaim (zavře dveře za sebou). Tedy vyjednávejme!

Almanric. Mám za to, že je vyjednáno.

Jaim. Ne docela, — palác Castrů jest v mých rukou, kolébka Alfonsova jest v mých rukou, vláda země jest v mých rukou; myslím, že stojím za to, by Larové se mnou vyjednávali.

Almanric. Čas kvapí, starče — pusť nás; jméno naše je ti zárukou, že dodržíme, co ti slíbeno. — Ustup!

Nuno. Veď nás ku kolébce královice!

Mendo. Než mše skončena, vše musí být hotovo!

Jaim. Máte na kvap — dobrá, jděte tedy chodbou na levo, zatočíte na pravo, tam třetí dveře a již jste v ložnici Gutierrově. Vedle lože jeho jest kolébka Alfonsova. Stará Chita ji hlídá — s tou budete mít lehkou práci. — Ale závdavek chci za své namáhání.

Almanric (stáhne prsten s prstu). Zde máš zatím a pusť nás.

Jaim (váží prsten v dlani). To je málo! . . .

Nuňo (strhne řetěz s krku). Zde máš a pusť — —

Jaim (váží rovněž řetěz). To je málo! . . .

Mendo (vytáhne měšec a hodí mu ho). Zde máš, pse — otevři!

Jaim (váží měšec). I to je málo . . .

Almanric (tasí). Tedy ustoupíš násilí.

Jaim (sáhne na držadlo zvonu vedle dveří paláce). To si rozmyslíte.

Nnňo. Co tedy chceš?

Mendo. Čas kvapí — slibte mu odměnu trojnásobnou.

Nuño. Pateronásobnou!

Jaim (po krátkém přemýšlení). Jděte tedy! (otvírá vrata paláce).

Almanric. Ó Lara a vyjednávat s Jidáši, věru nevím, které pokoření je těžší.

(Zmizí všichni v paláci Castrů.)

Výstup 8.

Jaim (když byl pustil všecky do paláce, navrátí se, dveře nechá otevřené). Dobrá! (Váží v ruce prsten, řetěz a měšec.) Za to neprodám své panstvo, ani svého krále, ani vládu této země (schová vše za ňadra). Jsem muž poctivý a vím, co je čest. Ještě dost času udeřiti na zvon a dáti znamení na poplach. Jaim zachrání krále i vlasť! (Zavře dveře paláce a spustí přes ně železnou mříž, pak zaměří k zvonci). Nuže jménem božím! (Zvoní.)

(V téže chvíli ztichne zpěv v chrámu, místo něho slyšeti jest zmatený hluk a volání: „Pomoc! Vražda!" Strážníci u chrámu vběhnou do vnitř. Na zvonění Jaimovo ozve se velký zvon na poplach, z vnitř paláce Castrů zní ryk a křik: „Pomoc! Loupež! Vrahové!" Na prahu kathedrály objeví se Alvaro, zády k obecenstvu ustupuje a mečem se ohání; jak sběhne se schodů, dav rozlícený se za ním žene. Na zvonění z ulic lid se sbíhá. Alvaro jediný proti všem mečem se brání.)

Hlasy. Skolte ho! — Toť on! — Vrah Gutierrův! — Lara!

Alvaro. Však se vám nepodám!

Jaim (k lidu). Zaslepení — zpátky! Vy na modlitbách a Larové kradou vám králevice! Což neslyšíte zvonění? — Obklopte palác Castrův!

Hlasy. A Lara zabil Gutierra! — Na stupních oltáře!

Jaim. Proč váháte?

Alvaro (pohledem k paláci). Jsou chyceni! — Nuže aspoň já se spasím!

(Křik v paláci Castrů a řinčení mečů roste, lid a vojsko v zmatku obrací se, opouštěje Alvara, k paláci; Alvaro užije toho a prchne. V tom vyjde z chrámu Rodriguez Guzman, za ním arcibiskup Roderich, lid a vojsko.)

Guzman. Pronásledujte vraha!

Jaim. Ochraňte králevice!

Roderich. Co se děje? Kdo jsi?

Jaim. Sluha Castrův — lupiči vnikli mezi mší do paláce, aby unesli králevice . . . .

Guzman. Toť spiknutí Larů. Královskou odměnu tomu, kdo to překazí.

Jaim. Já byl tak smělý, Milosti, to učinit. (Jde ke vratům a ukáže na spuštěnou mříž před vchodem paláce.) Ani myš nevyjde bez vaší a mé vůle.

Roderich. Jsou chyceni?

Jaim. Všichni.

Guzman. Ale vrah Gutierrův uprchnul.

Roderich. Nemine tě zasloužená odměna.

Guzman (k Jaimovi). Ano, nemine tě. Zachránil jsi králevice a zabránil jeho unesení, křikem svým a poplachem odvrátil jsi však lid od pronásledování vraha Gutierrova. (Zahřmí na něho). Jsi v spolku s nimi, bíd-

níku! (Strhne řetěz s hrdla svého). Zde máš odměnu i trest, (k vojsku) pověste jej řetězem tím na nejbližším stromě a řetěz připadne tomu, kdo stihne a přivede vraha Gutierrova!

Roderich. A nyní ku královici! (Odvedou Jaima).

Guzman. A k soudu nad rodem Larů!

(Opona spadne.)

(Pokračová

Pohádka o Karlu Velikém.

Báseň **Julia Zeyera.**

Panu Bronislavu Grabowskému v Čenstochově!

osílám Vám, dobrý a milý Čechů příteli, skromný tento dar svých veršů, poněvadž nevím, jak bych jiným spůsobem Vám děkovati mohl za tu věrnou a upřímnou Vaši příchylnosť a lásku k naší zemi, k tomu království tak poníženému nyní v prach, k tomu lidu tak nespravedlivě světem zneuznanému, k tomu národu, nízkými nepřátely tak mrzce nenáviděnému.

Vím, že posílám Vám dar jen chudý. Avšak, mám se Vám přiznati, pane Bronislave? Ty verše jsou mi milé. Proč? Nuže, k vůli upomínkám, které lpějí na nich. Skládal jsem je totiž pomalu v létě v krajinách dávné své touhy, na nezapomenutelných poutích svých po Bretani a dokončil je pak na podzim v tichém, všeho ruchu vzdáleném koutku Pikardie, v chaloupce na břehu mořském. Skládal jsem je vždy na večer, vraceje se z „land“, stepí to, porostlých kapradím, vřesem a žlutě kvetoucím trním, kde duby šumí a žulové balvany jak zabití obři leží, vraceje se zamyšlen od menhirů a kromlechů, osvětlených měsícem, vraceje se z vesnických hřbitůvků, kde šedé, vytesané „kalvarie“, Bretani tak zvláštní, se svými tragickými skupinami a dlouhými theoriemi dějepravných osobností se rýsovaly na mračném nebi jako skamenělá středověká mysteria, vraceje se ze stínů mechem porostlých, v lesích ztracených, k zemi shrbených gotických kostelíků, jejichž klekání mě doprovázelo daleko pustinami, vraceje se z opuštěných, prázdných, zčernalých zámků, drolících se do dřímavých, kvetoucím lekínínem krytých vod svých bývalých příkopů, vraceje se od strmých, pustých mysů, kol nichž moře z hluboka štkalo a vítr naříkal a kde kamenné kříže čněly a jako prsty ukazovaly na hvězdy . . .

A lidé, v jejichž společnosti jsem celý ten čas trávil?

Byli to pasáci v samotách, rozumějící tajuplnému výrazu v očích němé tváře, rybáři, zápasící po celý život s bouřemi a vlnami, námořníci, jejichž staletí stará modlitba: „Bože, buď s námi, neboť loď naše je malá a moře nesmírné“, je jako z épa vzata a z evangelia zároveň, poutníci, putující od kostelů k zázračným studánkám, žijící v stálém

styku se světem legend a zjevení, babičky, předoucí na prahu domů v slunci, mající vzezření sibyll a chovající v paměti mythy a tradice zapadlých věků, čeledínové a služky na některém starém, v jabloňových sadech jako na dně vody ponořeném dvorci, žijící jako v idyllách a tvořící si bájné pojmy o neznámém, vzdáleném jim světě, a konečně děti, které při prvním pohledu na mě přede mnou strachem prchaly, — tak málo byly zvykly vidět cizí tvář — a které jsem teprve „ochočovati“ musil, než mi odpovídaly.

Teď pochopíte zajisté, proč mi ty moje verše se staly jaksi milými. Nahlédnete teď, proč jsem psal tenkráte pohádku. V tom takřka mimozemském okolí, mezi hroby druidů a dřevněbretonských, přeludově mocných světců divotvorců, v tváři těch pradávných moří, řek a hor, ve společnosti toho keltického lidu, těch duší podivuhodných, tak prostých, plných krásné víry a visionářské obraznosti, jejichž jen zpola francouzskou mluvu jsem sice těžce chápal, ale jejichž nitro mi bylo jako otevřená kniha, v tom okolí a v té společnosti nemohlo snadně nic jiného vzniknouti než pohádka!

Nevím ale, najdete-li stopy všech těch dojmů v ní. Jsou city, které nám tak do duše zapadají, že tam jako pohřbeny zůstanou, a ani umění, ta silná čaromoc, nedovede je pak vyvolati z tůně mlh. Co nás nejvíce dojalo, dovedeme snad nejméně vyjádřiti slovy. Pomněte jen na zvuk některých zvonů, na šumění moře, hučení lesů — dovedete jasně vysloviti, co jste vše cítil, když vám zněly v sluchu? Ó, toho věčného zápasu při tvoření se vzdornou proti duchu hmotou!

Avšak buď práce moje jakákoli, přijměte ji přátelsky, neboť přátelsky jest Vám podána. V kraji „dubů a žuly“ vyrostla má báseň, a s pozdravem posílám ji k Vám, tam do toho melancholického kraje písku a borů, kde žijete, do té země mnou tak milované, jako moje Čechy Vámi jsou milovány, do země bílého orla, tak krví a slzami posvěcené, jako země někdy černé orlice!

V Paříži, v říjnu 1889. *J. Z.*

To tenkráte se stalo, nad Rýnem
když Karel Velký v Ingelheimě dlel,
kam všechno panstvo z celé říše své
byl pozval k svaté smíru slavnosti,
klid v duši maje, činiv pokání
za velký hřích svůj, kterým pobouřil
tak mnoho srdcí věrně oddaných, —
to tenkráte se stalo, podivné
že třikrát po sobě měl zjevení,
jež opět klid mu z duše plašilo.

Noc každou totiž, v sen když upadal,
se Gabriel mu zjevil archanděl
ve slunné záři, v hávu jako sníh
a pravil mu: „Vstaň, vyjdi na loupež,
Bůh káže ti, bys vyšel v noci krást.“

V to slovo věřit Karel zdráhal se —
však po třikráte když ten samý zjev,
ten samý vzkaz mu přinášela noc,
a archanděl když hleděl přísněj' vždy
a určitěj' když znělo poslání:
tu pokořil se Karel Veliký,
vzal vetchý plášť a přilbu rezavou
a vyšel z hradu tajně sám a sám
bez přítele, jen s věrným mečem svým.
Les nad hlavou mu šuměl, u nohou
se Rýn mu valil, stříbrolesklý drak
pod hvězdokrytým nebem nesmírným.
Tam pozved Karel zraky v modlitbě
a pravil Bohu: „Který trestáš hřích
můj nevědomý tímto úkolem?
Jen velká pýcha může zasloužit
tak velké pokoření. Na paměť
mi přiveď den, kdy jsem tak pyšným byl!“

A sotva že to řekl, ulek se,
neb viděl před sebou hned bledou tvář
své sestry Blanciflory, vzpomněl si,
jak tvrdé ji byl k sňatku donutil
přes její slze, s mocným Egmundem,
jenž pyšně vládl krajem porýnským.
Byl nutil ji, když jednou zahlédl,
že světlé zraky její blankytné
se upíraly v cudném blouznění
na krásnou tvář Bazina z Hingantu,
jenž bretonským byl prostým rytířem.
Zrak Bazinův byl stejně blouznivý
a Karlovi tak bouřila se krev
nad tím, co zdálo se mu smělostí,
že v podezřivém záští hluch a slep,
hned Bazina z paláce vypudil,
a za zrádce jej křivě prohlásiv,
že v hněvu svém i kázal zabrati
hrad jeho otců v kraji bretonském
a statek odejmout mu veškerý.

Tak zmizel Bazin jako ze světa
a Blanciflora s pláčem podala
svou ruku Egmundovi před knězem.
To Karlova jí byla odměna
za velkou lásku její sesterskou!
To odměna za strastnou, dlouhou pouť,
již do Bretonska byla konala
ku hrobu poustevníka svatého

do pustých lesů, bosa, v modlitbě
za velký Karlův, rouhavý ten hřích,
za onen hřích, z něhož se zpovídat
tak dlouho zdráhal, Bůh až učinil
div plný hrůzy: Pít když Karel chtěl
při velkém hodu v prostřed manů svých,
tu ode rtů mu víno prchalo,
kdykoliv číši k ústům naklonil.
Bled povstal od stolu a rozprchlo
se dvořenínstvo v němém úžasu.

Den na to klečel Karel před knězem
a zpovídal se ze svých hříchů všech,
ten velký ale opět zamlčel,
neb krušila jej upomínka tak,
že vázlo slovo, že se topilo
ve tůni slz, jak oheň palčivých.
Tu učinil Bůh zázrak nový zas;
hle, před knězem stál anděl Gabriel,
měl velké psaní v ruce, v kterém hřích
byl Karlův napsán jako plameny.
A císař upřel zraky na písmo
a jako ze sna mluvě, pověděl
vše, co tam psáno bylo, kajícně.
Tak rozhřešení dosáh konečně.
Hřích jeho těžký ale tento byl:

Před vraty svého zámku pověsit
dal Karel zvon a právo každý měl,
jenž trpěl křivdu, hlučně zazvonit,
ať ve dne bylo to neb kdykoli,
a Karel vstával s lůžka. od stolu,
by sloužil mu a křivdu napravil.

Kvas jednou byl na zámku veliký,
smích síní zněl a víno šumělo
ve zlatých číších, náhle když tu zvon
hřměl zasmušile hlukem veselým,
a Karel pozved ruku: „Ticho buď,“
řek slavně císař, „volá povinnosť.“

Hned umlk smích a vyšli před zámek,
by žalobníka Karlu předvedli.
Však vrátili se sami, před zámkem
vše pusto bylo, prázdno, nikoho
kol vidět nebylo. Snad zahoupal
to vítr pouze zvonem?

Sotva tak
když domluvili, slyš, tu zazněl zas

zvuk zvonu mocně, smutně, příšerně,
jak ve zoufalství, v strachu, v úzkostech
by se kdo dovolával pomoci.

A znovu spěchali zas před zámek
a bled se vrátil jeden ze sluhů
a řekl: „Pane, je to podivné,
co povím ti. Nestojí před hradem,
jak myslíš, člověk. Všude pusto je,
však kolem srdce zvonu svinuto
má dlouhé hrdlo zmije strašlivá
a o zvon bije jím, a stočeno
má kolem lana lesklé tělo své.
Co jest nám činit, pane, s obludou?“

Vstal Karel rychle na to od stolu,
sed na soudní, vysokou stolici
a pravil klidně: „Dvéře dokořán
hned otevřete, stranou ustupte
a nechte vejít zmiji. Také jí
po právu stane se jak každému.“

Když vyplnili rozkaz císařův,
v síň vklouzla zmije, sykot slyšeli
v tom velkém tichu, které nastalo,
neb každý napjat byl, jak skončí as
ten příběh nezvyklý a podivný.

Když řadou dvořenínů spěchala,
z nichž mnohý o krok couvl mimoděk,
tu hrdě zmije hlavu vznášela,
však před trůnem když stála císaře,
o stříbrolesklý ohon opřena,
hned šíji sklonila a pod nohy
mu hlavu položila, vzdychajíc
jak člověk bolně. Dojat Karel děl:
„Mne za pomoc tvor žádá nešťastný!“
A sklonil se a řekl: „Ubohá,
dej na jevo, kdo tobě ublížil
a dávám slovo své, že pomohu!“

Hned vzpřímila se zmije, hleděla
na rytíře, již stáli ve zbroji
blíž císařovy soudní stolice,
pak pomalu se brala ke dveřím,
zpět na rytíře ohlížejíc se
a Karel děl: „Tři z vás ať za ní jdou,
jest patrno, že zve vás za sebou.“

Tři reci mlčky meče tasili,
ve jmenu božím šli, kam vedla je.
Do hlubokého hvozdu za ní šli,
jenž, modrý, dřímal v klidu poledním,
hloub vedla je a hloub, až v taký stín
že zdál se nocí za světlého dne,
tam v skále velké brloh uzřeli,
kam zlaté slunce prodíralo se
skrz dubů houšť, a děsná ropucha,
jíž jedy z tlamy temně tryskaly,
v něm seděla a tíží dusila
tři mladé zmije, polomrtvé už.
A zmije žalobnice syčela
a slzy padaly jí z očí teď,
a prosebně na reky hleděla.
Nuž, chopili se muži ropuchy,
ač v zlobě kalné sliny chrlila
a přivázali pevně na štít ji
a přinesli ji před soud císařův,
a Karel odsoudil plaz příšerný,
a ukrutnici kázal uvrhnout
do studně zapadlé, a zasypat,
by nikdy více na den nevyšla.

V ten samý den, když císař večeřel,
v síň vklouzla opět zmije, ku stolu
se tiše plížila a vzpřímíc se,
nad číší císařovou sklonila
svou lesklou hlavu, zraky zablýskla
a shodíc zlaté víko, pustila
z úst krásný prsten s rudým kamenem
do purpurného vína, tiše pak,
jak byla přišla, opět zmizela:
Dík, němá tvář, tak dala na jevo.
A Karel dojat, mlčky, zamyšlen,
ten zlatý prsten navlék na malík
a zahleděl se v divná znamení,
jež vryta byla v rudý drahokam,
a nikdo nedovedl vysvětlit,
co v sobě tajila těch črtů spleť.
Však byla jedna bytosť na světě,
jež uhodla to, Karlu na zkázu.

Nedlouho totiž po tom příběhu
byl velký lov, a Karel zabloudil
do lesa hluboko, a sám a sám,
když smrákalo se, přišel na místo,
tak podivné, jak nikdy neviděl.

Dub nesmírný na šedé skále stál
a jeho svislé větve vrůstaly
zas do země a chodby tvořily
jak v katedrálách, stinné, vysoké,
a z pode pně proudilo pramenů
šest křišťálných a vzhůru letíce
se křižovaly, oblouk klenuly,
jenž zdál se býti urobený z hvězd,
tak na soumraku trysky leskly se.
Pod nimi lůžko stálo kamenné,
tak mechem porostlé, že zdálo se
být smaragdovým. Plané růže keř
je objímal a věnčil květem svým,
a na tom lůžku žena ležela
tak bílá jak té plané růže květ,
tak spanilá jak večer zlacený
už klonícím se sluncem, smutná však
den jako snivý v dumném podzimu,
a nehybná jak kámen na dně vod.

Dech králi tajil se, šel blíž a blíž
kol sloupů z vod, pod klenbu hvězdnatou
a nad lůžkem se sklonil kamenným
a nížil hlavu k tváři spanilé,
jíž plavé vlasy polštář tvořily
jak z paprsků ... Jak krev mu proudila
v tom srdci jeho silném, rekovském!
Bouř náhlé lásky zachvátila jej,
a třesoucím se hlasem zavolal:
„Vstaň. spanilá, otevři oči své,
sen setřes rychle s víček, u nohou
pán světa klečí ti, hold vzdávaje!“

Sbor ptáků splašen, s křikem zdvihl se —
však žena sebou ani nehnula.
jak těžký kámen mrtva ležela.
Tu propuk Karel v nářek divoký,
a třásl jí, jak by ji zbudit chtěl
z té mrtvé tíže; pak když celovat
však počal chladné čelo, zavřené
ty zraky, temnou řasou zastřené,
tu pomalu se víčka zdvihala,
a jako úsvit se to jasnilo
pod nocí řas, vzdech na rtech zachvěl se,
a slova podivná jak ptáků svist,
jak ptáků sladký švehol vyšla z nich,
a bílá ramena jak horský sníh
kol jeho šíje vzdušně kladla se.

„Ty žiješ!“ zvolal Karel radostně.
A ona na to: „Žiju skutečně?“
A smutný úsměv přelét její tvář,
a zraky plny touhy těkaly
po stromech, po vodách, po obloze,
a sněhobílá její ramena
šíj jeho pustila a zdálo se,
že celou obejmouti přírodu
se snažila . . . Pak klesla žena zpět
na lůžko zas a slzy tekly jí
jak perle z očí, v tiché žalosti.
„Co rmoutí tě?“ se Karel smutně ptal.
A ona na to: „Žíti chtěla bych,
ach, žíti v pravdě! Slunce, světlo pít
a teplý proud mít krve v žilách svých,
být tvorem živým, ženou, člověkem!“

Tak volajíc, tvář v dlaně ukryla
a štkala, štkala v čirém zoufalství.
„Vždyť žiješ!“ pravil Karel, táhl ji
na srdce svoje, hlasně tlukoucí,
a žhavým rtem šíj její celoval
a plavé vlasy, bílá ramena.

Tu liliovou její bytostí
šleh ruměnec jak růže v rozpuku,
a bráníc mu, tak snivě šeptala:
„Věz, feja jsem, ne ženou, člověkem.
Co feja, chápeš? Sen, ne skutečnost!
My duši máme jen, jak strom ji má
a každá květina, jak má ji pták.
Ta duše nesmrtelnou není, ach!
Je pouze jako van, jak vůně je!
Náš život jest, jak život květiny.
Ty viděl jsi, já mrtva ležela,
bez vůle tak jak trčí tento strom,
jak pne se tam u vody bylina!
Co slunce jesti stromům, květinám,
to nám jest láska . . . Slunce zapadne,
a květ se zavře, není více živ.
Ty celovals mě v lásce, vášnivě
a vzešlo slunce moje, život můj.
Ty brzy přestaneš mě milovat —
a budu opět mrtva . . . žel, ó žel!“

„Má láska,“ zvolal, „nikdy neskončí,
dech dokud bude, věř mi, v prsou mých!
Tys' první žena, kterou miluji,

ač zasnouben jsem ženě jiné už!
Však přervu svazek, jenž mě tíží teď!“

A hluboce jí hleděl do zraků,
kde jasnilo se víc a více vždy,
čím dél v ně hleděl. Dlouho mlčeli,
pak pravila mu: „Dím, že fejou jsem . . .
Ty člověk jsi, a zakazuje Bůh,
by člověk jiný miloval než tvor
zas lidský . . . Běda tobě, zví-li kdo
že svévolně jsi protrh onu hráz,
již stavěl Bůh a dávný lidský řád.
Ach, jaké čekají mě bolesti!
Ty podlehneš v tom boji nerovném,
a obětí pak budu já, jen já!
Jdi! Prchni! Nech mě! Vrátím se v své nic.
Zas budu vidmem, snícím o světě!“
A zakryla si opět dlaní tvář,
však Karel zvolal: „Zanech žalob svých!
Řád lidský, pravíš? Já jej stanovím!
Jsemť pánem světa! Zákon, vůle má!
Jsemť císař římský, Karel, Franků král!“
A feja na to: „Zdráv buď, králi můj!
Však nepravils, že jsi už zasnouben?
Mám s jinou dělit se o lásku tvou?
Smrť je mi milejší než sokyně!“

(Pokračování.)

Tři cesty.

Napsal Fr. Herites.

I.

edíte už všickni ve voze? Pozor, vy tři po koních, ať nespadnete pod kola! Ty potom tatínka zas hodně ukopej jako loni, Mařko! Natáhni se, prosím tě, muži, abysi seděl pohodlně! Snad ti nepřekáží Karlík?“

„I nepřekáží. Karlík je hodný. Viď, Karlíku, že jsi hodný? Vezmu ho třeba na klín.“

„Jenom ho nech! Sedí tu mezi námi jako sysel v rákosí. Skrč se ještě více do zadu, Karloušku —“

„Ale teď abychom jeli.“

„Máme všecko s sebou? Nic jsme nezapomněli?“

„Myslím, že nic,“ odpovídá stará žena, stojící u kočáru. „Snesla jsem, co bylo připraveno.“

„Pláštiky pro děti? Můj vlněný šátek? Pánův zimník?“

„Vždyť je leto.“

„I jen to nech být! Najednou se pak může ochladit v noci; nevíme, kdy přijedem. Vzala jste to všecko?“ zní nová otázka z kočáru.

„Všecko.“

„Také deštníky?“

„Jaké deštníky? Slunečník tam byl.“

„Ten černý s krajkami, to vím, ten je zde, ten mám tady za sebou.“

„A deštníky jsem nikde žádné neviděla. Milostpaní je nejspíš zapomněla vyndat z almary.“

„Přece se pamatuju! Postavila jsem je ke dveřím.“

„Ke dveřím? Tam jsem se nedívala.“

„A kde jste měla oči, osobo? — Ale nic nedělá, Voršilo“ — po výbuchu tón hlasu zase změknul. „Jen když jsme si včas vzpomněli. Skočte tam nahoru, Voršilo!“

Skok staré babky byl poněkud belhavý, ale vrátila se dosti brzo, celá udýchaná.

„Nu — že jsem měla pravdu?“ vítala ji paní ve voze.

„Tady jsou deštníky.“

„Oba dva. Děkuji vám, Voršilo. Více jich beztoho ani nemáme.“

„To je škoda. Mohli jsme jich mít více s sebou,“ ozval se uštěačně hlas hlavy rodinné.

„Kam teď je umístíme?“ ptala se, nedbajíc poznámky, starostlivá paní.

„Vezmu je třeba k sobě,“ trochu mrzutě odpovídal pán. „Jen abychom už vyjeli!“

„Tobě je snadno pospíchat. Ty se nestaráš o nic. Jestli pak máš oba kapesní šátky, které jsem ti připravila?“

„Mám. Mám je v kapse.“

„A rukavičky děvčat? Dala jsem ti je přec uschovat?“

„Tady jsou.“

„Tři páry?“

„Ano. Ano. Ano.“

„Jen ať je neztratíš, Karl.“

„Což jsem malé dítě?“

„Vy mužští býváte někdy ještě horší. Před městem je potom navlečete, děvčata,“ obrátila se pečlivá matinka k trojlístku naproti. „A cestou seďte pořádně, ať si nepomačkáte šaty. Ty ať sebou zas nevrtíš jako rtuť, rozumíš, Terouši. A vůbec ať se mně spůsobně chováte.“

„Mám už prásknout do koní?“ ozvalo se teď s kozlíku. Pyšný plural zastupovala skromně hubená, vychrtlá herka.

„Prásknete, Vencl, prosím vás,“ přisvědčil pán v kočáře netrpělivě. „Ať jsme aspoň na cestě.“

„Ne. Ne. Ne. Počkejte, Vencl! podívejte se dříve ještě, prosím vás, jestli je truhlička dobře přivázána vzadu za kočárem.“

„Dobře. Ráčejí být bez starosti.“

„Aby nám nikdo jen cestou neprořízl špagát a nevykradl nás. Lidé jsou teď zlí. Musíte se čas od času ohlednout za sebe, Vencl. A také ty se můžeš někdy podívat okénkem, muži, jest-li nic podezřelého nejde za vozem."

„Stane se. Stane. Ale teď jsme hotovi?"

„Tedy vyjedu?"

„Vyjeďte, Vencl! S boží pomocí. Jenom dejte pozor, aby se nic nestalo, pěkně vás prosím. Raději hezky pomalu, ať nás nikde nezvrhnete. A ty kluky tam opatřte už nějak na kozlíku. Vemte si je na starost, Vencl. Jene! Františku! Držte se pořádně oběma rukama. A opratě jim nedávejte do ruky, Vencl; prosím vás o to velice. To víte, že jsou oba jako čerti."

„Hi!"

„Už jedem! Už jedem! Už jedem!" Tleskáno do ruček.

„Ve jmenu otce i syna i ducha svatého" — —

„Šťastnou cestu, milostpaní! Šťastnou cestu, milostpane! Dobře se mějte, dětičky! A kmotříčkovi že ruku líbám. Nezapomeňte to vyřídit — vy, Aninko, jste nejstarší a nejmoudřejší — —"

„Nezapomenu."

„Ach škoda, že není také na živu kmotřinka — dej jí pánbůh nebe! Teď to tam asi také již bude jinačí" —

„Mlčte, Voršilo" — —

„Jo, tak to všecko nepůjde jako jindy chodilo." —

„S bohem! S bohem! S bohem!" překřikují dětské hlásky.

„S pánem bohem, dětičky!" Babce je do pláče.

„I vždyť nejedeme do Ameriky" — těší a zároveň trochu se posmívá pán. „Na večer jsme zase doma."

„To víte, že budu hledět, aby nebylo příliš pozdě" — přidává se k útěše paní. „Nerada jedu v noci. Jen dejte pozor tady doma na všecko, Voršilo. Nehněte se z domu ani na krok, aby nikdo nepoužil naší nepřítomnosti. A řekla jsem vám už, co máte dělat, kdyby se v městě mělo něco stát. Pánbůh nedopouštěj! Chraň nás od božího ohně — — Nejdříve by se musel vynést ten kožený kufr v alkovně. Ten s tím visacím zámkem. Pamatujte si to, Voršilo! Mám tam všecko své stříbro. Mnoho toho není — vždyť víte, že jsem byla ošizena, Voršilo. Co bylo lepšího po matce i po babičce, sebrala Máry — — No, já jí to přeju. Já jí to nevyčítám ani nezávidím. Ale považit měla, že já mám dcery" — —

Rozmluva byla přerušena opozděním staré Voršily. Belhala se chvíli podél bryčky, která se rozjížděla důstojně. Ale Vencl použil pojednou biče. Šimla trhla mladicky svým vyzáblým, kostnatým tělem, kola vozu zařinčela po dláždění a babka zůstala pozadu, posílajíc kříž za odjíždějícími pány.

„Hi! Hi! Hi! Na!" pobízí Františk s Janem k setrvání v klusu.

„Kolik pak máme hodin?" táže se otec, vyndavaje z kapsy hodinky. „Je na věži také šest? Podívejte se, Vencl! Ať přece víme, jak dlouho pojedem."

„Na věži schází do šesti deset minut," oznamují oba hoši místo Vencla.

„To už je jedno," mluví otec, zastrkuje hodinky do koženého váčku a pak do kapsy. „Na nějaké chvíli nám nesejde."

Ale naproti, Aninka, není téhož náhledu. Chce psáti svůj cestopis s největší důkladností. Má již zanešeno v notiční knížce: „Vyjeli jsme v den svatých apoštolů Petra a Pavla, 29. června 1881., v . . . . hodin ráno" — i zanáší šestku na místo puntíky označené, připojuje však poznámku: „podle tatínkových hodinek v $5^3/_4$ a 5 minut podle věžních." Píše se špatně; kára Venclova mlátí se s kola na kolo, vyskakuje do výše nad každým kamínkem — ale svědomitá cestovatelka bojí se, aby okolnost důležitou nezapomněla. Pak obrací list. Tam naléžá již do zásoby: „Počasí bylo překrásné. Slunce — aj! svítilo líbezně. Větérek vanul . . ."

Františk byl přes rameno přečetl líčení a s hlasitým smíchem prozradil sestřino tajemství.

„Maminko — ať mně dá Františk pokoj" — —

„Tak brzo začínáte se svým škádlením?"

„Já jí nic nedělám, maminko!"

„A teď mě zatahal za vlasy —"

„To já ne — to byl Jeník."

„Já že jsem to byl? Terina tě tahá. Podívej se, kde má ruku —"

„Nevěř mu, maminko. On lže. Všecko na nás vždycky svedou."

„Jeje — maminko — —"

„Že zůstanete ještě oba doma, chlapci, jestli nepřestanete. Zastavte, Vencl" —

Vencl, potutelně se usmívaje, provedl špásovitý kousek. „Pr!" zvolal na šimlu, trhnutím opratí zároveň přinutiv ji k zastavení. „Kterého pak mám napřed sundat?" tázal se, povstávaje v sedadle, jakoby se hotovil naznačeného ihned uchopit.

Hoši byli zaraženi a na okamžik jistě měli strach, aby hrozba nebyla provedena. Františk, cítě se hlavním viníkem, mrsknul sebou na zad a schoval hlavu mezi Rézinku a Mařku. Mžikem však se opět hrdinsky vztýčil. Rozlehl se veselý smích dětský.

Vencl, spokojen se zdarem svého žertu, špulil se šelmovsky do vousů. Vůz byl se zase již rozjel. Minul poslední chalupu na předměstí a zvolna pohyboval se po táhlé, bílé silnici, vroubené po obou stranách vysokými, štíhlými topoly.

Den byl jasný. Obloha čistá — „jako když ji vysmejčí," pronesla se paní Valentová. Ale za chvíli zdálo se jí, že bystrým zrakem svým přece postihla mráček, jako nalezala doma konečně vždy někde v koutě nějakou pavučinu.

Pan Valenta neodporoval. Nespatřil nikde ani stopy shluklých ve vzduchu par, ale přisvědčil; byl zvyklý přisvědčovati ve všem své ženě.

„Jen aby nepřišla bouřka!" povzdychla tato.

A v duši již kreslila sobě barvami nejtemnějšími všecky hrůzy, jež by uskutečnění té obavy mohlo míti v zápětí. Šimla sražena k zemi hromovou ranou — bryčka svržena do příkopu — děti rozmeteny po

poli, všecky zraněny, zmrzačeny — muž snad zabit — — Doma pak bleskem zapáleno. Z těla staré Voršily zbývá kousek černého uhlí a majetek, její věrné ochraně svěřený, jest zničen nadobro rozkaceným živlem — co nezničeno jím, rozneseno do všech uhlů, rozkradeno zlými lidmi . . . .

Avšak brzo zapomněla paní Valentová na bouřku, která opravdu ani trochu nehrozila. Kochala se s ostatními v půvabech klidného, tichého rána letního. Těšila se z něho. Zahodila za hlavu všecky své starosti a trampoty . . . .

Byly tak četné. Byly veliké.

Pan Valenta byl pramalinký úředníček, když se oženil. Nepatrná služba stačila z počátku. Brzo však počali sahati ke kapitálu, který paní Valentová věnem přinesla a ten se strávil dosti rychle; nebyl právě veliký. Ve službě dál se ovšem postup a zvětšovaly se příjmy, ale rostly zároveň a nepoměrně rychlejšími kroky též výdeje. Dětí přibývalo stále.

V domácnosti bylo často dosti krušno. Bylo třeba uskrovňovati se na všech stranách, odpírati sobě i nejpotřebnějšího, odříkati se i nejvábnějšího a nejnaléhavějšího. Každý krejcar se třikrát obrátil, než byl vydán.

O děti se pan Valenta vůbec málo staral. Totiž — byl starostliv o každé z nich, až do krajností někdy, až je rozmazloval, ale aby vedeny byly, vychovávány, o to nedbal pranic. To vše spočívalo na bedrách matčiných.

A ona plnila svůj úkol opravdově a moudře. Děti byly vesměs hodny. Milovaly vždy více otce, který je nikdy nekáral, nikdy netrestal, nikdy ničeho jim neodepřel, jako činila matka — ale čím více rostly, tím více poznávaly matčinu cenu.

Poznával ji a oceňoval řádně i manžel, ačkoli vůči přátelům v městě mnoho a často si stěžoval. Stesky jeho platily více poměrům domácím nežli představitelce této domácnosti.

Stěžovala sobě i paní Valentová dosti na ony poměry, opravdu málo utěšené; nejvíce stěžovala si Voršile.

Byla její pravou rukou. Její spolehlivou pomocnicí, věrnou a pracovitou. Sloužila u paní Valentové od prvních let jejího manželství. Příchod její do rodiny sahal do lepších, utěšenějších ještě dob a ona jdouc s pány svými krok za krokem do horších a horších poměrů a okolností, vžila se znenáhla v ně tak, že každé nové zlo, které přicházelo, všecky nehody a nesnáze, v které páni její upadali, považovala za svoje vlastní a tak také na ně pohlížela, pomáhajíc vytrvale a nezištně je přemáhati a odstraňovati. Paní Valentová považovala Voršilu spíše za důvěrnici a přítelkyni, nežli za služku a nic netajila před ní, nemajíc ani jiného, komu svěřovati se a náležejíc povahou svou k lidem, kteří potřebují vždy sdílnosti, jež dle přísloví opravdu často bolest i zármutek, jako radost, dělí ve dví.

Paní Valentová vzala si muže svého z lásky a s láskou skorem blouznivou, ale jako u všech asi manželství dětmi požehnaných, jas, který vyzařovalo její srdce, spočinul brzo a cele na jejich bytostech. Někdejší ohnivá láska k muži obmezila se na plnění slibu věrnosti, daného jemu u oltáře, a starostlivou péči o něho za všech okolností a v každé chvíli.

Paní Valentová nad svým mužem bděla s ostražitostí toutéž, s kterou bděla nad svými dětmi, s toutéž mateřskou péči jej ošetřovala, s kterou o ně se starala. Byla mu svým napomínáním a povzbuzováním velmi často i nepříjemnou a nepohodlnou. Ale v celku uznával její zásluhy, zejmena o své pohodlí, jež hleděla mu připraviti dle možnosti za daných poměrů, obracejíc své oči stále k němu, k muži a otci, před nímž mnohé ukryla, aby mu ušetřila nepříjemnosti, chvilky nemilé nebo snad bolestné, aby nerozčilil se, nerozzlobil, nezarmoutil.

O všedních starostech každodenních pan Valenta neměl takřka ponětí; se vzácnou pečlivostí udržován v nevědomosti o nich a skrývány před ním i nedostatky, jež poměry domácí s sebou přinášely.

Paní Valentová dbala o svého muže a přála mu ve všem. Často a skoro pravidelně s dětmi a Voršilou spokojovala se brambory na loupačku, nebo kouskem suchého chleba k večeři, na nejvýš sklenku piva sobě dopřála, z něhož pak všecky děti, dle stáří, se napily a také Voršile trošku necháno na posilněnou. Ale muž musel míti dobrou stravu a nebylo-li doma ničeho, posílán do hostince, aby řádně se najedl a spolu pobavil ve společnosti. On že jest hlava rodiny, na něm záleží a musí udržovati se při síle, on, který pracuje a živí ostatní. Oni doma už spokojí se ledačíms.

Byly časy, že nedostávalo se ani chleba, ani brambor. Byly doby ostýchavého dlužení se po zlatce a po desetníku, doby zastavování cennějších předmětů. To prostředkovala Voršila, když byla sama napřed vyčerpala až na poslední krejcar své úspory. Byly doby upomínání, slušného i málo šetrného a také hodně hrubého, na něž odpovídáno jen pokrčením ramen, slzou v oku a zdvořilým nabídnutím sedadla. Doby hrozeb a žalob, jež soudní sluha přinášel s všemožnou šetrností a sám se červenaje, když měl sepsati nábytek a učiniti seznam některých zabavených svršků . . .

Paní Valentová se starou Voršilou pracovaly od rána do večera a často hluboko do noci, šily a spravovaly na děti, aby nic nemuselo dáti se z domu a nějaký aspoň krejcar se ušetřil, ano mnohý háčkovaný šátek neb pletený kabátek dětský, zhotovený neúnavnými prsty paní Valentové, prodán pod rukou v městě třetí osobou, aby do domácnosti, k nesnešení stísněné, přibyla sebe menší výpomoc.

Paní Valentová snášela vše trpělivě, na sebe nemyslela nikdy a v ničem, sobě odpírala všeho. Sobě nedopřála ani nejmenšího, co by spojeno bylo s útratou. Žila jen pro rodinu a domácnost.

Oblékala se s největší šetrností, nedbajíc žádných mód ani příkladů jiných paniček. Společností se neúčastnila, vycházela mezi lidi jenom, když musela, když nebylo vyhnutí. Do zábav, jež pořádány v městě do plesů, divadel atd. nechodila vůbec nikdy, bojíc se hlavně útrat. Ale muži říkala, že ji nic takového ani netěší, že v tom nehledá a nenalézá záliby, že nejraději je doma — až ho výmluvy její zlobívaly, neboť se chtěl aspoň někdy se ženou ukázati na veřejnosti, jako jiní činili, a byl by snad do opravdy se rozhněval, kdyby právě nebyl vystihl vlastní úmysl odporu, který ve svém lehkomyslnějším pojímání věcí snad neschvaloval, ale jemuž uznání nemohl odepříti.

Paní Valentová dopřávala si radosti jediné, jednou do roka, a to radosti takové, jíž celá rodina stávala se účastnou. Na svatého Petra a Pavla vždy, co byla vdána, jezdila do R. na pouť. Nejprve jen s mužem, pak s dítětem a dětmi, první leta vesele a bezstarostně v malém kočárku, pak ovšem nebylo daleko široko povozu jiného, kromě bryčky Venclovy, kam by všickni se umístili.

Na ten den celý rok se těšila. Po celé neděle, ano měsíce, nemluvilo se o ničem jiném, než o pouti, k níž činěny všemožné přípravy. Dětem chystány nejpěknější šaty a mnohý chatrný hadřík vyžehlen a vyparáděn, aby jen hezky vypadal; v prádelníku, mezi rozetkami a kvítky fialek, ležely již hotovy malé dárky dětí pro dědečka a babičku, jichž obou byl zároveň svátek o pouti.

Letos tam doma stala se změna, smrť matky paní Valentové. Paní Valentová ani nebyla na pohřbu; byla v šestinedělích tenkrát se svým nejmenším a jel pan Valenta sám; děti nechány taktéž doma; neboť by jim musel býti pořízen smuteční šat a to by stálo mnoho peněz.

(Pokračování.)

Berka z Dubé.

Bohuchval Berka, český pán,
truchle mi na mysli tane;
byv za dar vlasti požádán,
říkal: „Jsem bez groše, pane!“

Děl mu král Bedřich: „Jen pět set
zapůjč mi, Berko, to stačí,
před Prahou abych náspy zveď,
než-li vrah do vnitř se vtlačí!“

„Pět set!“ ... „Jen tolik — zlý je čas —
pro vlasť dej, válka než vzplane...“
Ale pan Berka zas a zas:
„Nemám, jsem bez groše, pane!“

„Nuže, jen tři sta! již se vzchop!“
„Vezmi, když holé mám dlaně!“
Stokrát však sedm tisíc kop
v sklepě kryl na Malé Straně.

Zdráhal se, ačtě bohat byl,
ale když Praha jest vzata,
a v domech vítěz loupežil,
sebral mu deset tůn zlata.

Deset tůn zlata v časech zlých!
Kdyby byl štědrou měl ruku,
mohli mít Češi na koních
na deset kyrysných pluků.

Za to, co ukryl skrblý pán,
než bylo vybráno z domu,
mohl být škůdce vytepán
z Prahy a z celých Čech k tomu!

Pozdě! Vzalť žoldák na pospěch
zlaťáky drobné i hrubé,
do Bavor vozil z padlých Čech,
výsměch zbyl Berkovi z Dubé.

S míšenským grošem nechtěl ven
pro vlasť, jak kázala doba,
v cizině žebral oloupen
o holi psance a roba!

Od těch dob, věru, mdlých i zlých
prchlo víc roků než dvě stě,
hojnosť však Berků takových
v každém lze viděti městě.

Adolf Heyduk.

Konec života.

Obrazy z podhorské vesnice.

Napsal **Karel V. Rais.**

I.

Tynysů v chalupě je výminkářská světnička veliká jako kurník; je v tmavém přístavku za síní, zrovna proti chlebové peci a ohništi, blízko komína. Klenba i stěny předsíňky jsou plny sazí, proto je tu ještě tmavěji. Jednodílné dvéře do výminku mají petlici s provázkem a zvenčí obšity jsou plátnem, pod něž nacpáno cucků, aby ani krapet zimy do světničky se nedostal. Hned vedle těchto dveří jsou vodorovné dvéře do sklepa; nejednou stalo se, že někdo vyšed z výminku do temna a nevida otevřených dveří sklepních, sletěl po vlhkých ublácených schodech na zdupanou půdu a šeredně se pošramotil.

Zvenčí je celá chalupa Tynysova na dobrý střevíc obložena chvojí, slamou a jehličím, aby do ní nemohlo profouknouti. Chalupa stojí ve

vsi trochu stranou, přímo u polí a v zimě se jí o stodolu a výminek vítr, vanoucí s návrší od kříže, hodně opírá.

Výminek má jediné okénko se čtyřmi malými tabulkami, kteréž jsou spravovány olověnými proužky; teď v zimě je dvojité a dole je v něm narovnáno pěkného zeleného mechu, aby štěrbinami netáhlo. Je letos zima zlá a za stodolou i výminkem jsou vysoké závěje sněhové.

Ve výminku stojí v rohu stůl, s deskou po kraji vroubkovanou, ale již úplně bezbarvou; jest však čista, vydrhnuta, až se leskne. Nohy a trnože stolu jsou dosud červené. Za stolem stojí lavice bez lenochu a před ním dvě židlice, jejichž lenochy jsou zdobeny vykrojenými srdéčky. Blíže dveří, při stěně z trámů bíle a červeně natřených, stojí truhla, jejíž povrch vyšperkován jest namalovanými květy a podivuhodnými ptáky, kteří stářím notně ošuměli. Naproti při druhé stěně jest stojánek s trochou hliněného nádobí, pak věšák plný šatstva. Na kachlových kamnech, jež vroubeny jsou lavičkou, stojí hrnek, míska a v ní lžíce. Blízko kamen stojí krátká, červeně obarvená postel, vystlaná plnými, modře pruhovaným kanafasem povlečenými peřinami; jest v ní spodnice, svrchnice a dva polštáře. Nevysoko nade všemi těmi krámy vznáší se rovný, obílený strop, jehož vápenné vrstvy na mnoha místech odpraskaly.

Nynější výminkář Stříhavka jest malý stařec, jistě více než sedmdesátník. Až na ty zapadlé, bezzubé dásně nad bradou jest líce jeho kulaté. Tváře, nepříliš vrásčité, jsou zaroušely * a nejvíce rdí se kulatý nos výminkářův. Očka má staroch malá, jiskrná, vlasů na hlavě ještě hojně; jsou jenom znáninko plesnivy a výminkář češe si je k uším, dělaje na pravé straně stezku. Na těle má krátký kožich, šedým suknem pošitý, černým beránkem lemovaný; obléká jej vstávaje a svléká jda spat. Pod rozepjatým kožichem je vesta, již zdobí dvě řady bílých, lesklých knoflíků, na krku černý šátek, na zadrmo** uvázaný. Nohy má dědeček v praskavicích*** do rezava odřených, pod koleny podvázaných; bílé punčochy zapadají do sametových pantoflí. Je-li potřeba, hodí na hlavu mrazovku,† kterou vroubí huňatá kožešina.

Žije v té světničce sám a sám; teď v zimě sedá u kamen aneb si kuchtí. Vesničtí muži umívají kuchařiti jako ženy, ani byste nepoznali, kdo vařil. Co si dědeček Stříhavka kuchtí?

Nejraději kyselo, protože dodá přece kousek síly, potom bramboračku, zemáky vaří i peče, dělá z nich tludenky,†† placky, knedlíky, vaří kaše krupičné, jahelné i bramborové, neděle pak a svátky slaví kávou, které si hned ráno navaří také k obědu i k večeři. Výminkář Stříhavka tuze rád fejfčí, stále je mu kuřko; má krátkou dřevěnou dýmčici a kouří z ní již mnoho roků; koupil ji tenkráte na Pace o ‚slivové' pouti a výborně se mu vydařila.

Ve výminku bývá kouře jako v cihelné, ale to Stříhavkovi nevadí, bafá vesele a na rtech je mu zrovna viděti, jak to pejpnutí chutná.

* začervenalé.
** na uzel.
*** koženky.
† zimní čepice.
†† bramborová kaše.

Zvláště ráno po snídaní ty prvé bafy! Všecek obličej mu při nich zazáří a ústům jakoby bylo do smíchu.

Jsem také kuřák, znám také požitek, jehož poskytují prvá dobrá dýmnutí kloudného doutníku nebo dýmky dobře nacpané, ale při pohledu na výminkáře Stříhavku, když ráno dýmčici svou rozdmychoval, záviděl jsem mu a jazyk mi zle po takovém požitku špetal.

Výminek má, že je to k smíchu, na tabák sotva stačí, slepice aby se jím uživila a ne člověk: po třech čtvrtcích pšenice, žita, ječmene, od sv. Jiří až do sv. Havla denně žejdlík mléka, jak se nadojí, pět liber másla, čtvrt kopy vajec, čtvrtý díl ze stromoví na zahrádce a půl kopy otýpek. Stříhavka prodal Tynysovi chalupu dosti draze a proto mohl si udělati jen malý výminek.

Ale staroch má ještě pár grošů a tak pomalu žije; těch grošů již mnoho není, jenom tak na krátkou dobu skromného života, ale výminkář Stříhavka je při tom vesel a sám sobě říkává: „Kmotránek Sříhavka je vždycky jako růže!“ Proto mu také lidé říkají „jako růže“ a děda se proto nezlobí!

Měl tři dcery, Málku, Nanku a Kátli, ale teď jsou dávno provdány; starší dvě vdaly se tuze dobře, třetí chatrněji, protože se pro zlé časy na ni tolik nedostalo, za to „brala si“ z čisté lásky.

Stařenku svou dávno má zakopanou a to je jediné, co kmotránka „jako růže“ kormoutívá; nemáť ji, chuděru, zakopanou doma. Je to celá historka: Kmotránek se svou stařenkou a Kátlí žili již u Tynysů na výminku. Stařena měla v Liberci tři ženaté bratry a vždy po několika letech chodila k nim na pobytku. Jeden z bratří byl zámečník, druhý krejčí a třetí obchodoval; tomu krejčímu vedlo se nejlépe, měl již několik domů. A tak jednou stařenka povídala: „Stárnu, ‚hochu‘, musím se honem podívat do toho Reichumberka, bude to beztoho naposledy. Pozejtří se vydám a za čtrnácte dní mne zase čekejte, vrátím se jistě.“

„Hoch“ to stařence přál, ale přece řekl starostlivě; „Nevím, nevím, holka, ale skoro se mi zdá, že je to už na tebe daleko.“ Ale stařenka že ne, a šla. Tenkráte nejezdily ty železnice jako nyní; dneska člověk u nás sedne a za pár hodin je v Liberci. Tenkráte musilo se pěšky přes Jičín, Turnov a dále k Ještědu.

Dlouhé, tuze dlouhé byly pak dni ve světnici výminkářské, ale konečně uběhly, jako všecko na tom světě.

Toho dne, kdy stařenka měla přijeti, byla jí Kátle až někde v Lužanech, dobré dvě hodiny cesty, naproti; ale přišla domů sama.

Doma si pak povídali: „Je dneska v Jičíně trh, jistě že se potkala se známými a vezmou ji na fůru.“ I čekali dlouho do noci; olejová lampička mrkala a na výminku nebylo jim nějak do řeči. Konečně zahrčela venku kola vozová a zapráskal bič.

„Už jede — budiž pán bůh pochválen!“ zvolal Stříhavka. Kátle chtěla vyběhnouti, ale tatík ji zadržel: „Počkej, ať myslí, že spíme!“

Zadupaly kroky na záspi — v síni — předsíňce — petlice u dveří cvakla, ale dvéře se neotevřely.

Po dvou dnech přišla z Liberce zpráva, že je stařenka umřitá; stalo se to ve chvíli, když doma na vejminku dostali znamení.

Kmotránek vydal se honem do Liberce, ale zaplakal tam již jenom na hrobě. Lehoučkou smrť měla stařenka, večer šla spat a vícekráte se neprobudila.

Ta bolesť jedině Střihavku svírala, že nebude věčný sen dřímati vedle své nebožky, že se teď nemůže na jejím hrobě ani pomodliti, ba že ani neví, zda se kdo o ten hrob stará anebo jsou-li drahé kosti již někde pohozeny. —

Je ráno o svatém Janě Evangelistovi, polovičním svátku vánočním. Stříhavka sedí u kamen, kulatou hlavu má nachýlenu z límce kožicha a užívá své ranní slasti kuřácké; je sice dnes mše svatá v zámecké kapli, dávají tam píti, vlastně lízati „víno lásky sv. Jana“, všecko okolí se slavnosti té účastní, ale výminkář sedí doma u kamen. Je to pro jeho nohy kus cesty, a sníh na silnici je málo ještě roztlapán. Vždyť za celé vánoce byl v kostele jenom na božíhodové hrubé a to hlavně pro ty pěkné zpěvy, jež se každoročně na kůru provádějí, při nichž stará duše omládne a rozpomíná se na dětská léta, kdy těšil se na zpěvy ty kolik neděl napřed a prozpěvoval si je až do hromnic. Vždyť je to krásy! „Nebojte se, pastýřové!“ „Usni, usni, Jezulátko,“ „Radostnou novinu, křesťané milí, zvěstujem' vesele v tu chvíli,“ „Pojďme tedy do Betlema“ a k tomu hodinky, jež vytrubuje tesař Urban, kukačka, slavíček a dudácké hry na varhanách.

Letos poprve nebyl výminkář „na půlnoční“, kdežto jindy v největší siberiji doma nezůstal. Štědrý večer slavil na výminku sám, ještě že Tynyska přinesla mu trochu jahelníku se švestkami; houbové polévky, sušených hrušek, sliv a křížal navařil si sám.

Potom rozevřel „Nebeklíč“ po své stařence a říkal si modlitby „při jitřní božího narození,“ „na den narození syna božího,“ „modlitbu na vánoční den,“ „pozdravení pána Ježíše v jesličkách,“ „Navštívení pána Ježíše, jenž od vánoc až do hromnic říkati se má.“ Když se pomodlil, zazpíval si chraplavým hlasem veselou vánoční:

„Nesem vám noviny, poslouchejte,
z Betlemské krajiny, pozor dejte,
slyšte je pilně a neomylně
pozorujte.“

Zpíval sedě u kamen, v nichž roští vesele praskalo a voněl suchý jalovec; to byla vůně, jež o štědrém večeru u Stříhavků scházeti nesměla. Když dozpíval, vzpomínal . . . Dýmčička stála na okně opuštěna, o štědrý večer výminkář nekouřil, ani na boží hod si nepejpnul, až o sv. Štěpáně vesele nacpával a dnes, o sv. Janě, šlo to již jako po celý boží rok.

Na síni, pak u sklepa zaduněly kroky a někdo oklepával sníh. „Kdo pak to ke mně jde?“ pomyslil si kmotránek a několikráte silněji zabafl. Petlice cvakla a do dveří vešel vysoký muž, asi padesátník; musil se sehnouti, aby o veřeje nenarazil.

Černou mrazovku s kožešinou a štítkem střapečky zdobeným sňal s hlavy a přihladil husté černé vlasy s čela k uším. Na krku měl velkou červenou šálu, na těle modrý široký burnus a koženky, zastrčené do brslenek. Líce měl oholeno, jenom od uší pod bradu táhly se černé

chuchvalce vousů. Oči měl velké, černé a hodně mračivé, čelo vráskami silně rozbrázděné, nos hranatý, na konci porostlý. Byl to ramenáč přímé, neskloněné postavy.

„Dej vám pánbůh dobrytro!“ pozdravil zavřev dvéře.

Stříhavka povstav pohlédl na přichozího.

„Dejž to pánbůh, dejž to pánbůh, i vítám tě, Toníku,“ pozdravil jej pak a ruku mu tiskl, „to jsou přece hosti ke mně, vždyť jsem tě neviděl, ani nepamatuju. Tuhle se posaď a ukroj si u mne chleba; másla nemám, to víš, teď o vánocích!“

„Vždyť je to u nás také takové, krávy nedojí, kdež by se nabralo!“ odpovídal příchozí. Mluvil pomalu, slovy ostrými a trhavě; při řeči se mu pravý koutek úst křivil.

„Nedojí — a proč nedojí?“ ptal se výminkář.

„I čerti vědí! Jedna je stelná, druhá má telátko pod sebou a třetí — ale prosím vás, jak by po samé slámě dojila. Suchého krmiva není, jenom ta řezanka a trochu pití. A jak se pořád máte, pantáto?“ host náhle obrátil a po té otázce křečovitě se zasmál. Zvuky smíchu pravily, že se muž tento směje velmi zřídka, ale že tím smíchem chtěl řeči své dodati srdečnosti.

„I zaplať pánbůh, jak se starý výminkář může mít. Letos nějak pozoruju, že jsou tu léta, nohy neslouží,“ odpověděl kmotránek a rychleji pobafoval. „A co dělá Málka?“ dodal.

„Abych vám řekl pravdu, je plna starostí o vás; sešla se tuhle o ranní s Tynyskou, ptala se na vás a hospodyně jí pověděla, že si letos naříkáte. Od té chvíle ve dne v noci myslí jenom na vás a včera večer mi řekla: ‚Takhle to dále jít nemůže, v té opuštěnosti tatínka nenechám. Jakou pak tam má posluhu! Sám aby kuchtil, dříví si nosil a ráno vstával do mrazu. Musíš k tatínkovi,‘ povídala, ‚a poprosíš ho, aby udělal dětem radosť a přestěhoval se k nám. Světnici máme velikou, jsme sami jenom s Bárou a tím — host nedořekl, ale líce nepěkně se mu skřivilo — bude tu mít pohodlí a bude bez starostí.‘ Proto jsem, pantáto, přišel.“ Řeč tato trvala hezky dlouho, host při ní stále vlasy přihlazoval a Stříhavka zapomněl kouřiti. Vrásky na tváři se mu stahovaly, oči vlhly a brada se několikráte zachvěla. Chvíli mlčel; nejprve tiše zíral na podlahu, pak spravoval dýmčičku a zapaloval. Bafal, bafal, ale shasla mu několikráte.

„Abych ti, Toníčku, řekl,“ promluvil potom, „tuze mne tvá řeč těší, že o mne, o starého člověka, máte takovou starosť a že na mne vzpomenete, ale abych se k vám přestěhoval, to nevím, hochu, nevím — víš, jsem starý člověk, někdy tuze divný a bojím se, že bych se vám brzy zprotivil. Už abyste mne tady nechali, až mi pánbu sám vykáže poslední světničku.“

„Tak, tak, pantáto,“ začal zase Toník a znova se divně zasmál, „to si o nás pěkně myslíte! Co pak nebudem také staří? Měli bychom to čistá srdce, abychom starému otci ukazovali takovou lásku, jak povídáte.“

„Inu, inu, já ti, brachu, věřím a Málce také snad mohu věřit, vždyť je to vlastní dcera, ale viděl jsem ledacos a vím, jak to bývá. Výminkář je výminkář, ten ať jde stranou a nikomu nepřekáží.“

„Nedělejme dlouhých řečí, pantáto, my vás tu zkrátka nenecháme, zítra si pro vás přijedu; ale to vám také hned slibuju, že když se vám nebude líbit, jen řeknete a odstěhuju vás zpátky. Jaké pak starosti, světnička vám tu zůstane, do té můžete zpátky, kdy se vám zachce.“

Výminkář mlčel — od kamen vyhlížel oknem na sněhová hrbolatá pole až na vršek, na němž stál starý kříž všecek osněžený.

„Tak tedy s pánembohem,“ rozhodl se, „ale nesmíte mít za zlé, bude-li se mi první čas stýskat, tolik roků jsem v tomhle kumbálku zůstával sám a sám, zvykl jsem poustevnictví, že tak hned nezapomenu. — Ale dítě je dítě, který pak tatík nebyl by mu rád hodně blízko. Ale ty, Toníku, nejíš, tak si přece ukroj!“

Teprve teď ukrojil si host slušný krajíc, osolil a dal se do jídla.

„A jak pak, Toníčku, že se tě tak ptám, jak pak to máte s Bárou?“

Toník, maje plná ústa, máchnul kršňavicí* a zahučel: „Ale pořád stejně, sám čert nám ty Břízkovy nastrčil; takhle aby se člověk celý život dřel, latoušil** a takový synek trochu klouhněji ochystaný by pak jen přišel, zbláznil holku a sedl pěkně do tepla. Ale zmýlená neplatí, Morák není volák, tak hnedlinko po svarbách nebude, i kdyby holka s tím — seděla v hanbě, dokud budu na živu!“ Teď mluvil rychleji a ohnivěji; koutek úst také rychleji se natahoval.

„Ale k nějakému konci to přivésti musíte, Bára stárne, děvče jí roste — jaké pak je to živobytí pro vás i pro ni.“

Toník pokrčil rameny. „Zlé živobytí, máte pravdu; kdo teď pro ni přijde? Leda kdyby se našel nějaký šikný vdovec, a kdo ví, dopadlo-li by to, holka je paličatá. Ale za tisícku jim přece takovou chalupu dát nemohu, co by řekl Toník? Vždyť by byl na pretenci tuze ošizen. Aspoň patnácte set kdyby ten synek přinesl, ať by zůstali tisíc jednušek dlužni, když by se přičinili, také by to zmohli. Považte, že chalupa bratrovi stojí za pět tisíc! Ale já jsem se zapovídal a doma čeká tolik práce. Opatruj vás tu pánbůh a na ten zítřek se již přichystejte, kolem desáté jsem tady.“

„Jen si to, hochu, ještě dobře rozmyslete, mám z toho starosť náramnou!“ pravil ještě výminkář.

„Už nedělejte okolků, pantáto, udělám, jak jsem povídal!“

„Inu, když jináče nedáte, poručeno bohu; jenom aby vás to nemrzelo dříve než mne, to víš, já se spokojím. Pozdravuj Málku, Báru i tu malou čečetku!“

„Tedy tu buďte s pánem bohem!“

„S pánem bohem a provázej tě pánbůh. Ani ven s tebou nejdu, ale jsem jenom v těch pantoflích!“

Dvéře zaklaply a host vyšel.

Toník, jak Střihavka ramenatého padesátníka jmenoval, byl jeho zeť Antonín Morák, měl nejstarší kmotránkovu dceru Málku a byli spolu již alespoň dvacet pět roků. Morák měl v Třemešnici — velké vsi s kostelem — chalupu a vědělo se o něm, že je zazobaný. Byl znamenitý

* levá ruka.
** lakotil.

škybrník* a mohl v tom řemesle celému kraji dávati hodiny. Syna Toníka měl již odbytého, přiženil jej do Chodovic do pěkného statku, ale s Bárou se mu nepovedlo. Myslíval s ní vysoko, bylať dívka velká a silná po něm, oči a vlasy měla jako uhlí, pěkná líce až brunatná. Ale všecko se to Morákovi zhatilo. Když se vrátil újezdeckého chalupníka Břízka syn, truhlář vyučený, z Vídně, poplašil holku, že spáti nemohla. Truhlář Václav Břízek byl hoch až tuze k světu, když se v neděli vystrojil, byl zcela jinačí než ostatní kamarádi; ale všedního dne hleděl si doma řemesla nebo, bylo-li třeba, pomáhal staršímu bratrovi v poli. Tak se s Bárou do sebe zahleděli, že brzy byli ostatnímu světu ztraceni. Bára skrývala lásku svoji, jak jen dovedla, ale Morák měl uši zaječí; rámusil až běda, proklínal, ale nadarmo.

„Kdyby to byl nějaký vejpada“** říkal, „ale vždyť je ten klihožrout učiněná suška!“ Měl jiné oči než-li dcera.

Ale když Morák spozoroval, že Bára bledne, že sukně se jí krátí, zbil ji provazem, že kolik dní vyležela ve stodole ve slámě a sotva se hnouti mohla. Potom na dceru přestal mluviti a nemluvil s ní posud.

Chalupa Břízkova nebyla nejbídnější a Břízek byl hospodář z nejopatrnějších, ale na chalupu byli dva synové a dvě dcery. Syn Prokop byl starší a měl chalupu převzíti, jenom co by dostal majetnou nevěstu, aby vyplatil podíl bratrovi a sestrám, každému tisíc jednušek. Morák věděl o všem, ale se starým Břízkem nikdy nejednal; ani když Bářino děcko na kondešejce*** zaplakalo, s oujezdeckým chalupníkem nepromluvil a ten se také nepoddal; slyšelť dobře, jaké řeči Morák před lidmi provádí. Václav zatím doma dřel, aby nějaký groš ulatoušil, ale šlo to zvolna. Léta zatím ubíhala . . .

Když Morák od kmotránka Stříhavky vyšel a dlouhými kroky měřil osněženou silnici, pomyslil si: „Pane, s pantátou to ještě není tak zlé, není ještě takový bědák, je pořád ještě jako růže, mně se zdá, že se Málka zmýlila a že se přepočítáme!“ —

Stříhavka hned odpoledne řekl hospodyni Tynysce: „Zítra se vám, kmotra, vystěhuju!“

„Vystěhujete? A kam, pantáto, snad se nebudete ženit?“

„Pořád stejně vesela, aby vás ta veselosť neopouštěla, je to dar od boha. K dceři, k Málce se postěhuju.“

„K Málce — k Morákům že se postěhujete?“

„Sama jste vinna, tuhle o ranní jste prý dceru naplašila, že si letos naříkám a ta nechce teď dát jinak, nežli že musím k nim. Toník tu ráno byl a zítra pro mne přijede.“

„Spadněte nebesa! No dej vám pán bůh štěstí, ale já bych to nedělala!“ řekla hospodyně a zamyslila se.

„Proč? proč byste to, kmotra, nedělala?“

„Inu, zkrátka bych to nedělala!“ tišeji, jak z myšlének odpovídala hospodyně.

---

* spořil.
** vejpada od vypadati.
*** kolébka.

„Když se mi nebude líbit, přivezou mne zpátky, to mi Toník slíbil.“

„Zpátky už nepřijdete, panáto!“ řekla hospodyně rozhodně, ale hned dodávala: „Bude se nám tu po vás stýskat; tuze jsme tomu zvykli, že vás tu máme ve světničce. Výminek vám do Třemešnice dodáme, jako byste byl u nás.“

Stříhavka, osaměv, až oslzel; totě vzácnosť na světě, aby hospodáři výminkáře neradi ztráceli, i kdyby toho výminku bylo jako zobu stehlíkovi.

Druhého dne před polednem přijel zeť Morák s vozem žebřinovým, do něhož zapřažen byl pár silných krav. Tynysovi naložili všecko zboží výminkářovo a staroch, všecek zakublán, vlezl si do peřin v žebřinách.

„Dej vám pánbůh štěstí!“ volali za ním Tynysovi i kdož ostatní z vůkolních chalup a baráků se sběhli.

„Pán bůh dej a opatruj vás tu všecky!“ odpovídal výminkář plačky. Morák při tom při všem kale nepromluvil; kabousil.

Tak se kmotránek Stříhavka „jako růže“ stěhoval k dceři do Třemešnice. Šlo to bídně, za vesnicí byl sníh málo ušlapán a vyježděn; do křibů* nemohly kravky vůz vytáhnouti a podolou zarývala se kola do hloubky. Hvízdalo a skřípalo to, jako když pilníkem o křemen brousí.

II.

Morákova chalupa stojí na návsi v řadě chalup a statků ostatních; odděleny jsou zahradami s jabloněmi, hrušemi a slívami, na nichž nasypáno sněhu, mezi nímž třepetají se hnědé suché listy. Abych řekl pravdu, vypadá ta chalupa hodně nepěkně; je všecka tmavší než-li stavení ostatní, zkrátka jako na vystrkově a ne na návsi. Šindelovou střechu má proti stěnám nápadně vysokou a mechem hodně porostlou; tak se zdá, jakoby střecha na stěny tuze tlačila, trámy v nich jsou jako zborceny.

„Což tam nahoře na půdě je stále plno, totě tíže!“ říkávají třemešenští.

Nahoře pod střechou na prkně druhdy bílém jest hnědý nápis: „Dům tento vystavěl s Boží pomocí Léta Páně 1750. Antonín Morák. Pokoj budiž domu tomu i všem, kteří budou přebývati v něm.“ Před chalupou jest podsíň, spočívající na třech dřevěných, hodně vyhnilých sloupech. Na podsíni má Morák vyrovnané otýpky roští a hranice šindele; je toho tolik, že dvě nevelká okna velké světnice sotva vyhlížejí. „Nedej pánbůh, aby tahle chajda jednou chytila, to by si plameny smlsly,“ říkává švec Šourek. Vzadu chalupy jest chlév, vystavený z drobivého pískovce a za ním stodola. Morák zachmuřené stavení své tuze neprohlíží; teprve když někde zatéká, stará se o správku.

Do této chalupy přijel o svátku Mlaďátek výminkář Stříhavka. Morákova dcera Bára pomáhala mu s vozu a když bačkorami svými

* křib, chřib — vršek.

stanul na záspi, políbila mu ruku a staroušek pohladil ji po tváři. Tu již chytla jej malá dceruška její za ruku a zulíbavši ji také, zašveholila: „Tak pojďte, dědečku, k nám!“ Výminkář sebrav všecku sílu svoji, pozdvihl dítě a na ústa je políbil.

„Pánbíček tě pozdrav a dej ti všecko dobré, ty moje pravnoučátko!“ pravil a pokřižovav se překročil práh, vstoupil do šeré síně a širokými dveřmi do světnice.

„Dej pánbůh dobré odpoledne!“ pozdravil.

„Dejž to pánbůh, vítám vás, tatínku! No vida, pořád jak chátráte a vy jste zatím stále jako hříbek!“ Těmi slovy uvítala Stříhavku dcera Málka. Byla to pořádná hopstejna,* suchá a kostnatá, vlasů silně prošedivělých, pouze na maťátko** stočených, ve tváři vrásčitá, takže zdála se mnohem starší, nežli byla. Na těle měla starý, koží povlečený, do rezava odřený kožíšek k tělu a kalmukovou sukni.

„Tak jak se máš, holka, jak se máš?“ švitořil Stříhavka.

„I to víte, jak se člověk při tom dření může mít; jde to od rána do večera jako v letu. Hřbet a nohy už bolí, ale polevy není. Svlékněte si ty burnusy, tuhle je pověste a pojďte si sednout ke stolu!“

Kmotránek spozoroval, že v kamnech je ticho a po světnici chlad.

„Ten kožíšek si, holka, nechám, jsem už naň zvyklý,“ hovořil.

„Pojďte, ukrojte si u nás chleba, jste beztoho po cestě vyhladovělý; másla nemám, nic nám to nedojí!“ Hospodyně nepověděla, že všecko máslo, jež natluče, třeba ho nebylo teď v zimě mnoho, prodá hořickým hokyním.

Staroušek sedl a ukrojil si, ale přece si v duchu pomyslil, že čekal trochu teplého pokrmu, aby se po cestě zahřál.

Bářina holčička byla mu stále u nohou a prohlížela si stařouškovo líce; líbilo se jí tuze, že se tak červenalo, oči že jiskřily a ústa se usmívala. Bylo to děvčátko asi blízko pěti let, ale hodně vyrostlé.

„Tak co ty, čečetko,“ oslovil ji stařeček, „přece mi pověz, jak ti říkají, vždyť jsem tě neviděl od té doby, když jsi byla v peřince?“

„Maminka mi říká Baruška, babička Barča a dědeček Barka umazaná,“ zasmálo se děvče.

„A co myslíš, jak ti bude říkat tenhle nový malý dědeček?“

„Baruško!“

„Ba že Baruško, má budeš, Baruško!“

Bára stěhovala s tatíkem dědečkovo šťákloví*** do světnice; všecko to spolu tahali, Bářino líce plálo jako pivoňky a stékaly po něm stružky potu. Vidouc, jak dědeček s dítětem jejím hovoří, zadívala se na ten milý obrázek a usmívajíc se stála jako zdřevěnělá.

„Nestůj a pospěš, vidíš, že tatínek čeká!“ kázala jí matka a výminkáři dodala: „I vždyť vás to brzy omrzí, přestanete se s tím rozpustilcem mazlit. Dokavad jsem byla na ni dobrá, zkusila jsem, až mne uši brněly, teď mám svatý pokoj!“

---

* vysoká žena.
** stočené vlasy nespletené.
*** harampátí.

Dítě dívalo se na babičku a usmívalo se.

Výminkář, vzav je za bradu, zasmál se: „Babička povídá, že byla dobrá, ale já vím, že je teď leckdy ještě lepší a Barušce podstrčí jablíčko, hrušku nebo namazaný krajíc.“

„Ba ne,“ řeklo dítě klidně a zkoušelo, jak dědečkovo strniště na bradě škrábe.

„Máš krátkou ručku,“ řekl Stříhavka a nechav jídla, posadil si dítě na kolena. „Škrabou, viď?“

„Škrabou — jako vochlice!“

Dědeček, vzav pak Baruščinu ruku, ukazovákem poškraboval ji po dlani a říkal:

„Vařila myška kašičku
na železným rendlíčku:
tomu dala — tomu dala —
tomu dala — tomu dala —
jenom tomu nedala;
  a ten říkal:
„Jak jsem maličkej,
tak na tě povím!“
a běžel, běžel, běžel —
až tuhle zaloktal.“

Baruška zavýskala, jak jí dědeček doběhl rukou až v podpaží a tam polehtal.

„To jsi ještě neslyšela?“ ptal se.

„Ba ne, já jen umím: enyky denyky, nemastný knedlíky, hopsa kopsa ven!“ odšvitořilo děvče.

„No dobře, ale počkej!“ pravil zase výminkář a bera jeden prst Baruščin po druhém, říkal:

„To je táta,
to je máma,
to je dědek,
to je bába —
to je vnouček,
malej klouček.

Ani to neumíš?“

„Nic neumím, jenom ty enyky denyky,“ odvětila Baruška.

„No no, však budeš brzy umět. Pohádky jsi také neslyšela? Tu o kohoutkovi a slepičce, nebo o Smolíčkovi, o perníkové chaloupce, o bratříčkovi a sestřičce?“

„A že vy tohle všecko umíte?“ udiveno ptalo se dítě a velké modré oči široce rozevřelo.

„Umím a umím toho ještě více; budeš-li hodna a budeš-li velkého dědečka, babičku, maminku a mne mít ráda, všecko ti vypovídám a všemu tě naučím!“

Dědečkovy krámy byly sneseny a Bára počala je u prázdné stěny rozestavovati. Baruška sešourala se dědečkovi s klína a běžela k matce.

„Maminko, to bude pohádek! O perníkové chaloupce, o kohoutkovi a slepičce!“

„Kdo bude povídat?“ jako nevědouc ptala se matka.

„Kdož by povídal? Dědeček bude povídat, ten jich umí, povídal, a všemu mne naučí — to je táta, to je máma — tomu dala — tomu dala!“

„No ty jsi pěkná pohádkářka!“ zasmála se Bára hlasitě. Již ani nepamatovala, kdy by se byla tak zasmála.

Hospodyně Moráková zatápěla. Venku se smrákalo a ve světnici bylo temno; to dělaly otýpky na podsíni a trámy ve stropě i ve stěnách, nabarvené telecí krví.

„Báro teď toho nech, zítra je také den; krávy už budou mít hlad, uchystej pití!“ kázala Moračka.

Baruška již zas byla dědečkovi na klíně.

„Počkej, dítě, máme dnes Mlaďátek, něco ti povím, ale dříve jdi trochu dolů; zapálím si, už se mi po tom stýská!“ A vytáhnuv ze spodní kapsy kožíšku svoji dřevěnku a tabák, nacpal si a zapálil. Zase si s takovou chutí zabafal, až se holčice rozesmála.

„To to bafá, dědečku, jako když jede mašina!“ volala a hrála si s třapečky, jež visely na vyřezávaném troubeli.

Výminkář se usmál a vesele pokývnul. „Tak, teď si sedni vedle mne a poslouchej!“ I vypravoval dítěti o Mlaďátkách, jak je Herodes král dal pobíjeti a jak Ježíšek s matkou a Josefem utíkali do Egypta, jak jeli také na oslátku a co zkusili.

„A máš-li pak Betlem?“ ptal se, když dopovídal.

„Betlem? Na řece je Betlem!“ odpověděla Baruška.

„Na řece? Inu, inu, ti křaplaví panáci a stromky z ledu u kraje řeky jsou jako Betlem, také jsme tomu tak říkali, ale opravdovský Betlem!“

„Opravdovský nemám!“

„Počkej, snad mám ještě v truhle nějakého pastýře a ovečku; dokud holky bývaly mladé, stavěli jsme o vánocích Betlem a zůstal na polici až do hromnic. Býval hezký a veliký, o štědrém dni a o třech králích hořela u něho lampička. Snad tam nějaký ten darák* bude, alespoň jsem je uložil!“

„A kdy půjdete do truhly, dědečku?“

„Až to bude trochu v pořádku, až budeme smět krámovat.“

Hospodyně rozsvítila louč a zastrčila ji do vysokého dřevěného svícnu. Světlo plamene šlehajíc tvořilo po stěnách stíny všelijaké. Dědeček rozhlížel se po světnici. U dveří byla otevřená police, u druhé stěny tmavá skříň, pak žlutá lavice kolem stolu, dvě postele vystlané, na zdi svaté obrázky na skle malované, temně natřený rábek,** rohatina s květovanými talíři a misami, černá kamna kachlová, za nimi velká chlebová pec, kolem nich lavice, na ní dřez a konev, pod ní dva velké škopky do chléva.

Hospodyně seděla na malém špalíku v koutku u prsku***. Ze stodoly bylo slyšeti tlukot ruční řezačky; hospodář chystal kravám potravy. Po chvíli také on vešel do světnice; když vdýchnul tabákový kouř, odplivnul, ale neříkal nic. Měl vlněnou, černě a červeně čtvercovanou kazajku

* kdo dává dar.
** polička na stěně.
*** otvor do kamen, zavřený dvířky.

a beranici nechal na hlavě. Dýchal si do rukou a po chvilce nahříval je nad kamny.

„Totě mráz, až zub na zub dopadá,“ zahovořil.

„A nemohl bys, Toníčku, řezat v rukavicích? Když já jsem řezával, míval jsem staré palcové rukavice,“ vlídně pravil dědeček.

„Což o to, řezat by to šlo, ale v rukavicích aby člověk chodil do bálu a ne řezat řezanku, toť by toho nařezal!“

Hospodyně vyjekla, jakoby se chtěla dáti do smíchu, ale nesmála se. Pak bylo ve světnici ticho. Baruška, sedíc vedle malého dědečka, opřela si oň hlavu a dřímala; když byl velký dědeček ve světnici, bála se promluviti.

Bára ještě očistila chlév, podestýlala a nasýpala do žlabu řezanky. Když také ona přišla do světnice, hospodář rozsvítil lampičku, postavil ji na stůl a hošpodyně chystala večeři. Do veliké mísy na stole nalila kysela, do druhé vysypala brambory a celá rodina zasedla kolem stolu. Bára dostala svou dřevěnou mísku s kyselem a Bára jí oloupila tři brambory. Než se dědeček dal do jídla, počal se hlasitě modliti: „Oči všech k tobě důvěrně hledí, hospodine, ty jim dáváš pokrm a nápoj v čas příhodný, otvíráš ruku svou a nasycuješ všeliké zvíře. Amen. Otče náš a zdrávas. Hospodine, pane bože otče nebeský, požehnej nám těchto svých darů, kterých budeme z štědrosti tvé přijímati, skrze Ježíše Krista, pána našeho. Amen.“

„Vy máte dlouhou modlitbu,“ divně se usmívaje řekl hospodář, „my děláme jen kříž před jídlem a po něm. Když člověk celý den dře, pánbůh i to jídlo požehná a jednomu chutná!“

„Jsem tomu navyklý již z domu, nebožtík otec sám nás modlitbám těm naučil, Málka to dojista již z domova zapomněla,“ trpčeji řekl výminkář a dal se do jídla. Oloupil si brambor a přikusoval ke kyselu.

„Máte letos tuze dobré bandory, rozvářejí se a jsou moučnaté,“ pochvaloval, ale nikdo neodpověděl.

Stříhavku cestou i v peřinách zamrazilo, proto s radostí teplé jídlo uvítal a s chutí se do něho pustil; ale přestal, dokud v míse ještě zbývalo. Hospodář vstávaje od stolu, pravil ženě: „Musíš pro podruhé vařit více, dneska jsem se nedojedl.“

„Vařila jsem víc, budu vařit ještě víc,“ hospodyně nevrle odpověděla; „máš-li ještě hlad, dojez chlebem.“

„Taky že dojím!“ zlostně řekl Morák a ukrojiv si krajíc, sedl ke kamnům.

„Báro, ustel dědečkovi v komoře! Chodíme hned po večeři spat; kdož by pálil olej, je beztoho dražší než hofmanské kapky,“ hovořila Moračka.

Při té řeči u kamen umývala a třebaže se neobrátila, věděla dobře, že slova její doletí tam, kam mířila. Dědeček měl tisíc chutí ještě si nacpati, ale musil si ji nechat zajíti.

„Tak vám dej pánbůh dobrou noc a ty maličká, mi dej hubičku, aby se mi pěkně spalo!“ řekl srdečně a odešel za Bárou do komory.

V komoře bylo chladno a plno zápachů všelijakých: po másle, sýru, ovoci čerstvém i suchém. Když Bára odestlala, sedl si dědeček na postel

a zouval bačkory. Plný, stříbrný měsíc sypal malým oknem bílou záři svoji a osvěcoval komůrku, v níž kromě postele stála velká spížní almara, truhla, soudky, škopíky a moučnice; nebylo tu pořádně hnutí. Bára stála chvíli mlčky a zírala na starce; potom klesla mu kolem krku a zaplakala hlasitě.

„No, no, holka, neber si to své neštěstí tak tuze k srdci; dá pánbůh, že se brzy dočkáš lepších časů.“

„U nás lepších časů nebude, dědečku,“ vzlykala, „ale vás mi samo nebe poslalo pro to dítě ubohé. Je odstrkováno, zkusí všeho a já pro samou lopotu ani k němu skoro nemohu. Vy se ho ujmete, viďte, dědečku, je jako siroteček. Nebe tady mít nebudete, to vám zrovna řeknu, třebaže jsou to moji rodiče; ale pro boha vás prosím, abyste pro nás něco snesl. Věřte mi, kolikráte chtěla jsem utéci, vždyť by se mi ve službě hůře nevedlo, neslyšela bych tolik vyčítavých řečí a to dítě by také nebylo více odstrkováno, ale zase si vzpomenu, že to jsou přece jenom rodiče. Ó dědečku, bojím se každého dne — u nás bude hůře a hůře!“

Výminkář objav Báru pravil vřele: „Jdi už, holka, jdi, aby nebylo zle. Měj svatou trpělivosť a tatínkovi i mamince dělej, co jim na očích vidíš, vždyť oni se přece obměkčí.“

„Dej vám pánbůh dobrou noc!“ Bára políbivši dědečkovi ruku, z komory odešla.

„No, vyfňukala jsi se?“ přivítala ji matka. Bára neodpověděla a chystala lože pro sebe a pro Barušku.

Za krátko potom byla Morákova chalupa úplně tmava; ve všech ostatních ještě svítili, jenom ona krčila se pod vysokou střechou chmurna a bez života, jakoby z ní lidé byli utekli...

III.

Dědeček Stříhavka dobře si prorokoval, že se mu po výminku zasteskne. Nejvíce vzpomínal ráno a v noci: ráno, když se v komoře ve studených, za tuhých mrazů jíním lehce omžených peřinách probudil, myslil na svá kamínka, jak by si pěkně zatopil, snídani uvařil, potom usadil se při nich na lavičku a vesele si zabafčil; večer, když sotva lžíci odložil a musil do komory, opět do těch ledových peřin, ve kterých zdlouha se zahříval a nemohl si poseděti na oblíbeném místě u kamen a dokonati denní práce kuřácké. Ani dlouhých nocí přespati nemohl; dokud ponocný Lasička neodhvízdal desáté, neměl o spaní ani potuchy a k ránu, ještě se ani nerozšeřívalo, již vyspalý zíral do tmy. Když se tak na lůžku převaloval, stará hlava mnoho mu vzpomínala a přemýšlela. O celém svém životě rozjímával a na nebožku ženu svoji tuze vzpomínal. Vídával v duchu, jak na chalupě své hospodařil, jak děti kolem něho dováděly a jak bývalo veselo, když večer všichni kolem stolu zasedli a povídali; Málka sedávala vedle něho a nejraději něco nahlas přečítala. Jak se ta holka změnila, jak se jen tomu hospodářství přiučila tak důkladně, proč stal se z ní takový kabous? Muž, jenom on ji tomu přiučil, že zapomněla na všecko a sloužila jenom té mamoně. Také o Báře

Stany mez
(Vi

ɔlí Biskry.
·)

rozjímal a kolikráte rozvažoval, neměl-li by sám na starého Břízka dojíti, aby tu smutnou historii přece hleděl skoncovati, nad tím dítětem aby se alespoň smiloval, ale vždycky jej odrazilo, jakže by mohl vyjednávati, když ani pořádně neví, jak a co mezi sebou mají a potom si pomyslil: „Co udělá Břízek pro tu holčici, vždyť jí ani snad nezná, neví, co v té čipeře vězí.“

Baruška byla příčinou, že za dne dědečkovi čas rychleji ubíhal. Byli stále u sebe a pořáde měli co povídati; Baruška pohádky jenjen hltala a brzy je sama vypravovala. Jen jejich hovor bylo slyšeti po světnici, jiní nemluvili. Betlem již z truhly vybrali, a ovečky, pastýři nesoucí beránky a selky s nůšemi plnými štědrovnic, jesličky i tři králové, jeden jako uhel černý, stáli srovnáni v mechu za oknem. V celé jizbě bylo tím Betlemem veseleji; Baruška každý obrázek mnohokráte prohlížela, s králi a pastýři jako se živými mluvila, vyptávala se na věci nejdivnější a dědeček sotva odpovídati stačil. Stalo se, že i hospodář Morák na Betlem se zadíval, ale nepromluvil, nepochválil. Byli s Bárou v stálé práci; u Moráků nikdy na mlat nejednali, všecko odbyli sami. Klepalo to obyčejně ve dvou, ledaže hospodyně časem pomohla. Když nemlátili, přetáčeli na sýpce, přerovnávali slámu, štípali dříví — Bára samotná dokázala notný koháč* rozdělati na drobná topátka — nebo vozil Morák hnůj a Bára nakládala; než-li se s prázdným vozem s pole vrátil, musil druhý býti naložen. Odpočali si věru jenom v noci; dvacet korců polí a tři krávy dají dvěma lidem i v zimě nějaké obsluhy!

Moračka doma kuchtila nebo sedíc při okně na všecky spravovala; dědeček sám divíval se, jaké cáry dovedla ještě slátati tak, že byly k potřebě. Hospodyně užila hovorů dědečkových s Baruškou nejvíce a ráda si na ně zabručela: „Ještě se ta holka ze všeho zblázní, už teď leckdy povídá ze spaní, to bychom pak teprve měli radosť!“

Ale výminkář odpovídal s úsměvem: „Mlč holka, mlč; když jsi byla taková, také jsi ráda poslouchala.“

Asi za tři neděle po výminkářově příjezdu do chalupy zetě Moráka dostal dědeček i Morákovi návštěvu. Mladší dcera dědečkova, Nanka, provdaná Bičišťová, přišla na pobytku. Když šla po záspi, dupala jako kyrysar a když v síni oklepávala botky, zadrnčela všechna okna v chalupě.

„Dej vám pánbůh dobrytro!“ pozdravila, když velké dvéře hřmotně za sebou zabouchla. „Vzácní hosté, viďte,“ hovořila dále, aniž dbala, co jí Morákovi ku pozdravu odvětili, „ale slyšela jsem, že jste si dědečka odvezli. No, pozdrav vás pánbůh, tatínku!“ Při těch slovech tiskla dědečkovi ruku a vedle něho se usadila.

„Povídali jsme si s Bičištěm, že to musí bídně s tatínkem dopadat, když švagr Morák pro něho dojel. Byla bych dávno přišla, ale nic jsme nevěděli, kde pak u nás na Zvlkánce! — až včera překupnice nám to přinesla. I povídala jsem: To musím k tatínkovi! Sněhu je sice po kolena, tuze jsem se nařachala,* ale přece jsem to přebrouzdala. Tak jak

* pařez.
** nabrouzdala.

se máte, tatínku? Chvála bohu, dobře vypadáte!" Po těch slovech teprve vstala a šátek si nad čelem urovnávala.

Nanka byla Málky o mnoho statnější: velká byla jako sestra, ale silnějšího těla, kulatějších lící a neměla ještě šedivého vlásku. Byla dobře ustrojena, sukni měla celovlněnou, kožíšek zachovalý a na hlavě žlutý květovaný salup.

Ve světnici byli všichni kromě Báry; Morák na lavici u kamen strouhal louče, Moračka spravovala a dědeček houpal Barušku.

„No zaplať pánbůh, holka, ještě by to pořád ušlo až na ty nohy, ty pořád studí a v noci jakoby v nich byli mravenci, k ránu jsou pak jako centy!" odpovídal dědeček a nacpával si. Ve světnici kouřil teď tuze zřídka, viděl, že to domácím není po chuti; ale dnes, když tu byla Nanka, myslil si, že se před ní mračiti nebudou.

„I jen když jsou to jenom nohy, když to není nic horšího, tohle vám zase brzo vyjde. Koupejte je večer v horké vodě se spařenými otrubami. Bičiště si také loni naříkal na nohy, ale to mu pomohlo. A jak vy se máte, švaříčku a ty Málko? Ani jsem vám nevyřídila pěkné pozdravení od mého; ale co se ptám, jak se máte, dobře se máte, co pak vám chybí, syna odbytého a Báře bez toho chystáte svatbu."

„I ba nechystáme, Nanka, a tak hned chystat nebudeme; ať je holka doma, beztoho jsme s tátou udřeni až běda!" mrzutě odpověděla Málka a šourala se ze světnice. Ve chvilce přinesla chléb a pobízela: „Ukroj si u nás, bez toho máš hlad; másla ti nedám, nic nám to nedojí!"

„U nás je to také takové, člověk nevidí kousek másla po celou zimu. A co ty děláš, holčičko zlatá, samým spěchem jsem na tě zapomněla, máš to u mne schováno!" obrátila se Nanka k Barušce.

„Dědeček mi vypravuje pohádky," odpovědělo děcko.

„Pohádky! To věřím, dědeček jich umí, pamatuju, co se nám jich doma navypravoval."

„Ba, holka, kolikráte jsem si již vzpomněl, jaké to bývaly milé časy, ale sám jsem si nepomyslil, že ještě teď budu vypravovati, co umím. Věř mi, když vás tak vidím, nepřipadá mi ani, že jste to Málka a Nanka, které mi sedávaly na klíně."

„A Kátle tu nebyla?" ptala se Nanka.

„Nebyla, prosím tě z Borovnice, totě kus cesty; byla u mne na podzim někdy po všech svatých a Petřivý před svátky. Mají se co ohánět, v baráku a hromádka dětí k tomu!"

„I milý tatínku, což myslíte, že je v chalupě lépe? Oč více stržíte za obilí, abyste dal lidem a na daně a máme také čtyři ta cikáňata, dá to starostí až běda; nevím často, kde mi hlava stojí, Bičiště znáte, že si nic tuze nepřipustí."

„U nás taky není nebe, milá švagrová, je nás také pět ke stolu, krávy nedojí a to zrní málo platí!" poprve promluvil Morák.

Dědeček honem v mysli počítal a viděl, že patří do těch pěti.

Tu vešla Bára do světnice; vidouc Bičišťovou, pozdravila vřele: „I vítám vás, tetičko, pozdrav vás pánbůh!" a tiskla jí ruku.

„Holka, holka, ty čím dále více kveteš! Nedivím se Václavovi, že na tobě oči nechal. Kdy pak nás přece přijdeš pozvat na svatbu? Já mám už na šaty nchystáno, dlouho-li pak to není ušito? Povídala jsem, že o tvé svatbě budu výskat, jak jsem si ještě nezavýskla!“

„Prosím vás, švagrová, s tímhle u nás přestaňte!“ hodně ostře povídal Morák a koutek stáhl se mu daleko do tváře. Dědeček již při Nančině řeči pozoroval, jak škube mu zlosť nohama.

„Proč se durdíte, švaříčku, pro nevinné slovo, věčně to takhle přece nenecháte!“

„Nechám, dokud je to tak, nechám, z bůhdarma jsem si těchto mozolů nenadělal!“ kázal Morák.

„Co jsme se nadřeli a ti by to shltli!“ dodala hospodyně.

„A pro koho jste se dřeli, Málko?“ tázal se výminkář.

„Inu dřeli jsme se, jináče jsme to myslili, a pánbůh jináč dopustil.“

„Co bys to zamlouvala, dcero, dřeli jste se pro Toníka a pro Báru! Toníka jste odbyli a s Bárou vedete to k divným koncům.“

Při těchto výminkářových slovech Bára vyšla.

Vidíte ji, už jde, však ona ví, že tu má zastance, dobře ho omámila!“ kázala hospodyně.

„Vida, co máš, Málko, najednou řečí, co jsem tu, ještě jsi tolik nepromluvila, ale věř mi, povídá ti to tvůj otec, že mne ta nebohá holka neomámila. Šla ven, protože nemůže našich řečí poslouchat pro lítosť a protože ví, že hněv váš by proti ní ještě vzrostl. Je mi jí líto a tohohle drobečka je mi také líto, protože za nic nemůže a je taková čiperka čiperná, vždyť sami vidíte, jak jí jde všecko do hlavy. Ale vy jste rodiče, kdož vám může poroučet, je to vaše dítě, dělejte, jak rozumíte!“ káravě a vroucně hovořil malý dědeček.

„Tak tak, švaříčku, proto nemusí být žádná mrzutosť mezi námi,“ dodávala Nanka. „Ale já jsem se usadila, jako bych tu chtěla dočkati soudného dne a na Zvlkánku je přece kousek cesty, mám co do dvou hodin dělat, abych se tam doplahočila. Tak se tu, tatínku, mějte dobře a nestonejte nám; kdyby se vám někdy zastesklo, nezapomeňte, že máte na Zvlkánce také dceru, která vás má ráda, že tam jsou vnoučata, která také ráda pohádky, vzkažte jen po překupnici a Bičiště přijede hned! Tak s pánembohem a buďte tu hezky zdrávi!“

Stříhavka vyprovodil dceru ke dveřím, Morákovi vyšli s ní až na zásep.

„Poslouchejte, švaříčku,“ začala tam Nanka, „co vás to tak najednou napadlo, tatínka odvézt? Víte, my vám dobře rozumíme, myslíte si, že to s ním nebude dlouho trvat a víte, že má ještě asi tři stojky, že vám to všechno ostane. Ale to se mýlíte, švaříčku, my spokojeni nebudeme.“

Morákovi stáhl se koutek dříve nežli promluvil; Moračka dívala se na muže a čekala, co řekne.

„Měli jste tam pantátu tak dlouho a žádná jste si nevšímla,“ vyjekl.

„I vždyť vy, švaříčku, víte, proč jsme si nevšímly, dělaly jsme to jedna k vůli druhé, aby nebyl rámus, od vás největší; ale vy jste tu nejblíž a jdete na to zchytra. Nebylo by to zlé, za trochu bídné služby,

za trochu tludenek, vrzavce* a rymbulice** všecko sebrati; vím, že tatínek má ještě peřiny, šaty, prádlo, ale nejvíce táhly vás ty tři stojky. Výminek beztoho dostáváte vy, máte dosti na tom a na to ostatní nepočítejte, jsme tři dcery a jdeme stejným dílem. No opatruj vás tu pánbůh!" a Nanka odkvapila, že se široké rozseděné sukně na ni rozklátily.

Morák se ženou stáli chvíli mlčky, starému zle to škubalo koutkem; když odcházeli do síně, propukl: „Klapanda! Nahrčí toho zbytečně, vždyť se všichni přepočteme, ono to ještě tak hned nebude!"

Ve světnici sedl zase k loučím, ale přesedal nepokojně, nohama mu to hrálo. Moračka také pobíhala kolem plotny, jakoby měla šídla v nohách. Dědeček, opřen o lavici, zamyšlen zíral oknem, Bára stojíc před policí u „másnice" stloukala a Baruška, probírajíc se v dědečkových modlitbách, prohlížela obrázky.

„Poslouchejte, pantáto," počal náhle Morák a ještě nepokojněji přesedával, „buďte tak dobrý a o té naší záležitosti s Bárou už nezačínejte!"

Pantáta, obrátiv se napolo, odpověděl klidně: „Nezačal jsem, Toníku. Nanka žertovala a ty jsi hned spustil, jakoby ti mandele odnášeli."

„No už teda začal nebo nezačal, ale víte, pantáto, my o tom slyšet nemůžeme a mohly by se stát zlé věci. Já vám řekl hned u vás v Hořeňovsích, že takové žebrácké sušce učiněné, která mi přijde s tisícovkou v ruce, chalupu, která stojí bratrovi za pět tisíc, nedám. A kdyby se celý svět vzbouřil, nedám — raději jí na krk tlápnu!"

„Smilujte se, tatínku, pro všecko na světě i na nebi vás prosím, smilujte se!" vykřikla Bára a pláč její pronikal jizbou. Skokem byla u otce na kolenou a nohy mu objímala.

„Jdi, nebo tě —"

„Maminko zlatá, vstaňte, neplačte!" rozkvílela se Baruška, a přiskočivši k matce, chytla ji kolem krku.

„Naposledy k vám, tatínku a maminko, volám, vždyť jste taky byli mladí" —

„Neplačte, maminko, neplačte — maminko — maminko —"

Dědeček, vida Báru v prachu před otcem téměř ležící, rozpálenou, všecku rozčilenou, třásl se jako suchá bylina při severáku.

„Jdi, nebo tě kopnu!" vzkřikl Morák a vstával.

Bára vstala, vypoulenýma očima se rozhlédla po světnici a jako v mrákotách vyšla.

Tak po letech poprve Morák promluvil s dcerou.

„Dobře jsi jí udělal!" pravila Moračka, „alespoň dá už pokoj na dobro. Mně, když o tom jen slyším, jde hlava kolem."

„Ještě vám někde do vody skočí!" rozechvěn řekl výminkář.

„Ať skočí třeba do horoucí studně, aspoň bude pokoj!" rozhorleně odvětila hospodyně.

„Málko, Málko, aby tě bůh netrestal!" smutně káral staroch.

---

* bramborový nákyp.
** dumlíky s bramborami.

pohádku, počkej, o zámku na kuří noze!“ řekl jí dědeček, pomodliv se z ticha po večeři. Nahlas nemodlil se od prvého večera.

„Ale já bych radši počkala na maminku, neviděla jsem jí od oběda!“ odpověděla holčička.

„Jen jdi, ať mě nezlobíš!“ obroukla se na ni babička. Potom Baruška šla. Dnes poprve odestýlal si dědeček u Moráků sám, jindy vždycky Bára nebo hospodyně odestlaly.

„Abys zůstala v šatech, Baruško,“ pravil děvčeti, „tady je větší zima než ve světnici a stěna studí.“ A vzav dítě uložil je do koutka.

„Honem, honem, dědečku, pojďte ke mně, je tu zima, ať se ohřejeme jako s maminkou!“

„Už jsem u tebe, už!“ volal dědeček, „a teď se budeme spolu modlit.“

Pak zněla tmavou komorou řada modliteb, proslovena rtíkem dětským i promodralým retem starcovým.

Modlili se: otče náš, zdrávas, věřím v Boha, desatero, anděle boží, zdrávas královno, otče náš za tatínka a za maminku, aby jim dal pánbůh zdraví, požehnání a po smrti radost věčnou, otče náš za dědečka a za babičku, za dar osvícení ducha svatého, k sv. Florianu, andělu strážci a k sv. Janu Nepomuckému, aby nás pánbůh chránil od ohně, otče náš, aby nás pánbůh chránil od moru, hladu a války a otče náš za duše v očistci. Této řadě modliteb naučil se dědeček v rodné chalupě a teď jim učil pravnouče svoje. Za tatínka se Baruška ve velké světnici modliti nesměla, tady poprve jí to dědeček napověděl, třebaže Baruška tatínka svého viděla jen jednou v poli a to ještě na krátko.

Při modlitbách se děvčátko zahřálo a teď veseleji se zachrulo.

„Tak teď tu pohádku, dědečku!“ žadonilo.

„Hnedle, beruško, jenom co se domodlím.“

Dítě stařečka nevyrušovalo; až když udělal kříž, ptalo se: „Co jste se ještě modlil, dědečku?“

„Za nebožku babičku, za svého tatínka a maminku, za šťastnou hodinku smrti, pak aby mi pánbůh věčnou slávu dáti ráčil.“

„Tak teď tu pohádku, dědečku!“

Dědeček počal vypravovati pohádku o podzemním zámku, který otáčel se na kuří noze. Baruška poslouchala, poslouchala a očka se jí zvolna zavírala. Když byl dědeček asi v polovici pohádky, vnučka spala; staroušek povídal však dále, stále tišeji a tišeji, až nadobro umlknul.

Pak znova udělal kříž a zase se modlil. Volal tam k té modré obloze, na níž ploval krásný měsíc a jiskřily hvězdy, za velkou vnučku svoji — Báru. Modlil se za štěstí tomuto zachmuřenému domu, ve kterém chodí lidé tupě vedle sebe a vlídného slova nepromluví. Modlil se za dar ducha svatého, aby v těch zlých dnech nabyl moudré rady.

Po modlitbě zíral do okna, které krásně květovalo a stále přemýšlel. Když v domě všecko umlklo, zpolehoučka vstal, aby dítě nevzbudil, navlékl bačkory, oblékl kožich a tichounce vyšel z komory. Na síni hmatal po trámech ve stěně, až nahmatal dřevěné schody na půdu. Zvolna otvíral dvířka, bál se, že vrznou, ale otevřela se beze zvuku; pak vstoupal vzhůru. Když některé prkénko zachruplo, zastavil se a poslouchal.

Ještě u Moráků na půdě nebyl, teď v černé noci vylezl tam jako zloděj ponejprv; po pravé i po levé ruce nahmatal hromady slámy — postoupil krok v před — před sebou měl opět slámu, ale stál v úzké uličce. Nezakrytou částí okénka v průčelí chalupy pronikal až sem úzký pruh měsíčného světla.

Výminkář stál a poslouchal — ticho tu bylo hluboké, ani stéblo se nehnulo.

„Báro!“ více šeptem než hlasem volal výminkář.

Ticho.

Stařec postoupil do uličky o dva kroky v pravo a zase tak volal:

„Báro — jsi tu?“

„Tady jsem, dědečku,“ ozval se slabý Bářin hlas a sláma zašustěla.

„Kde jsi, holka, kde?“ a výminkář pravou rukou hmatal po slámě, až dotekl se teplé ruky vztýčené. Stiskl ji vřele a podržel ji. Skloniv se, nahmatal Bářinu hlavu a usedl při ní. Hladil ubožačku po hustých, měkkých vlasech, hladil ji po tvářích, jež pálily.

„Jak se vám, dědečku, odměním, že mne tak máte v lásce!“ polohlasně mluvila Bára a zaškytla.

„Neplač, uslyšeli by nás — holka nešťastná!“

„Pověděli vám všecko, viďte? Poslouchala také Baruška?“

„Spala, mráz ji venku omámil, usnula jako cvalík!“

„Dědečku, prosím vás, nehněvejte se na mne!“ kvílela Bára a starou ruku tiskla ke rtům. „Máme se tolik rádi!“

„Silné jest jako smrt milování!“ šeptem pravil si dědeček. „Že jsi se mi nesvěřila, snad bych ten rámus byl přece nějak předešel.“

„Byl to, dědečku, soudný den; ničeho jsem se nenadála, myla jsem jako jindy, tatínek seděl u kamen a mračil se, jak se mračívá. Najednou vstal, oči mu svítily a zuby zavrzaly. — Ani maminka hned nevěděla, co se stalo, až z výkřiků tatínkových vyrozuměla.“

„Bil tě?“ ptal se dědeček a na otázce bylo patrno, že chvěje se před odpovědí.

„Tuhle sáhněte!“ řekla Bára a položila starci ruku na svá záda; nahmatal pružinu jako provaz.

„Jsem zkrvavena, dědečku, jsou to velké bolesti; ještě tady ve slámě to tak necítím. Zprvu jsem stála tiše a trpěla, ale pak jsem se bolestí svíjela po zemi a odlezla jsem jako pes. Je to můj otec, dědečku, ale Bůh mu odpusť, ta mamona snad není přece všecko!“

„Co by tomu říkal Václav? Nevím, nevím, nahradí-li ti kdy, co pro něho zkoušíš!“

„Co má počít? Dře doma, vydělává, skládá — už jsme si povídali, že by snad přece bylo lépe, abychom se vzali chudobni, aby jenom řemeslo prováděl, ale mám naše lidi přece ještě ráda a pak nejsem ani plnoletá.“

„Spala jsi prve?“

„Dřímala jsem trochu a bolesti už tak necítím; snad mi to brzy splaskne a budu moci do práce.“

„Ale budeš teď mít život — nebe tě potěš, holka. Nevím, nevím, vydržím-li to, abych na všechno se díval.“

pohádku, počkej, o zámku na kuří noze!“ řekl jí dědeček, pomodliv se z ticha po večeři. Nahlas nemodlil se od prvého večera.

„Ale já bych radši počkala na maminku, neviděla jsem jí od oběda!“ odpověděla holčička.

„Jen jdi, ať mě nezlobíš!“ obroukla se na ni babička. Potom Baruška šla. Dnes poprvé odestýlal si dědeček u Moráků sám, jindy vždycky Bára nebo hospodyně odestlaly.

„Abys zůstala v šatech, Baruško,“ pravil děvčeti, „tady je větší zima než ve světnici a stěna studí.“ A vzav dítě uložil je do koutka.

„Honem, honem, dědečku, pojďte ke mně, je tu zima, ať se ohřejeme jako s maminkou!“

„Už jsem u tebe, už!“ volal dědeček, „a teď se budeme spolu modlit.“

Pak zněla tmavou komorou řada modliteb, proslovena rtíkem dětským i promodralým retem starcovým.

Modlili se: otče náš, zdrávas, věřím v Boha, desatero, anděle boží, zdrávas královno, otče náš za tatínka a za maminku, aby jim dal pánbůh zdraví, požehnání a po smrti radost věčnou, otče náš za dědečka a za babičku, za dar osvícení ducha svatého, k sv. Florianu, andělu strážci a k sv. Janu Nepomuckému, aby nás pánbůh chránil od ohně, otče náš, aby nás pánbůh chránil od moru, hladu a války a otče náš za duše v očistci. Této řadě modliteb naučil se dědeček v rodné chalupě a teď jim učil pravnouče svoje. Za tatínka se Baruška ve velké světnici modliti nesměla, tady poprve jí to dědeček napověděl, třebaže Baruška tatínka svého viděla jen jednou v poli a to ještě na krátko.

Při modlitbách se děvčátko zahřálo a teď veseleji se zachrulo.

„Tak teď tu pohádku, dědečku!“ žadonilo.

„Hnedle, beruško, jenom co se domodlím.“

Dítě stařečka nevyrušovalo; až když udělal kříž, ptalo se: „Co jste se ještě modlil, dědečku?“

„Za nebožku babičku, za svého tatínka a maminku, za šťastnou hodinku smrti, pak aby mi pánbůh věčnou slávu dáti ráčil.“

„Tak teď tu pohádku, dědečku!“

Dědeček počal vypravovati pohádku o podzemním zámku, který otáčel se na kuří noze. Baruška poslouchala, poslouchala a očka se jí zvolna zavírala. Když byl dědeček asi v polovici pohádky, vnučka spala; staroušek povídal však dále, stále tišeji a tišeji, až nadobro umlknul.

Pak znova udělal kříž a zase se modlil. Volal tam k té modré obloze, na níž ploval krásný měsíc a jiskřily hvězdy, za velkou vnučku svoji — Báru. Modlil se za štěstí tomuto zachmuřenému domu, ve kterém chodí lidé tupě vedle sebe a vlídného slova nepromluví. Modlil se za dar ducha svatého, aby v těch zlých dnech nabyl moudré rady.

Po modlitbě zíral do okna, které krásně květovalo a stále přemýšlel. Když v domě všecko umlklo, zpolehoučka vstal, aby dítě nevzbudil, navlékl bačkory, oblékl kožich a tichounce vyšel z komory. Na síni hmatal po trámech ve stěně, až nahmatal dřevěné schody na půdu. Zvolna otvíral dvířka, bál se, že vrznou, ale otevřela se beze zvuku; pak vstoupal vzhůru. Když některé prkénko zachruplo, zastavil se a poslouchal.

Ještě u Moráků na půdě nebyl, teď v černé noci vylezl tam jako zloděj ponejprv; po pravé i po levé ruce nahmatal hromady slámy — postoupil krok v před — před sebou měl opět slámu, ale stál v úzké uličce. Nezakrytou částí okénka v průčelí chalupy pronikal až sem úzký pruh měsíčného světla.

Výminkář stál a poslouchal — ticho tu bylo hluboké, ani stéblo se nehnulo.

„Báro!“ více šeptem než hlasem volal výminkář.

Ticho.

Stařec postoupil do uličky o dva kroky v pravo a zase tak volal:

„Báro — jsi tu?“

„Tady jsem, dědečku,“ ozval se slabý Bářin hlas a sláma zašustěla.

„Kde jsi, holka, kde?“ a výminkář pravou rukou hmatal po slámě, až dotekl se teplé ruky vztýčené. Stiskl ji vřele a podržel ji. Skloniv se, nahmatal Bářinu hlavu a usedl při ní. Hladil ubožačku po hustých, měkkých vlasech, hladil ji po tvářích, jež pálily.

„Jak se vám, dědečku, odměním, že mne tak máte v lásce!“ pološlasně mluvila Bára a zaškytla.

„Neplač, uslyšeli by nás — holka nešťastná!“

„Pověděli vám všecko, viďte? Poslouchala také Baruška?“

„Spala, mráz ji venku omámil, usnula jako cvalík!“

„Dědečku, prosím vás, nehněvejte se na mne!“ kvílela Bára a starou ruku tiskla ke rtům. „Máme se tolik rádi!“

„Silné jest jako smrt milování!“ šeptem pravil si dědeček. „Že jsi se mi nesvěřila, snad bych ten rámus byl přece nějak předešel.“

„Byl to, dědečku, soudný den; ničeho jsem se nenadála, myla jsem jako jindy, tatínek seděl u kamen a mračil se, jak se mračívá. Najednou vstal, oči mu svítily a zuby zavrzaly. — Ani maminka hned nevěděla, co se stalo, až z výkřiků tatínkových vyrozuměla.“

„Bil tě?“ ptal se dědeček a na otázce bylo patrno, že chvěje se před odpovědí.

„Tuhle sáhněte!“ řekla Bára a položila starci ruku na svá záda; nahmatal pružinu jako provaz.

„Jsem zkrvavena, dědečku, jsou to velké bolesti; ještě tady ve slámě to tak necítím. Zprvu jsem stála tiše a trpěla, ale pak jsem se bolestí svíjela po zemi a odlezla jsem jako pes. Je to můj otec, dědečku, ale Bůh mu odpusť, ta mamona snad není přece všecko!“

„Co by tomu říkal Václav? Nevím, nevím, nahradí-li ti kdy, co pro něho zkoušíš!“

„Co má počít? Dře doma, vydělává, skládá — už jsme si povídali, že by snad přece bylo lépe, abychom se vzali chudobni, aby jenom řemeslo prováděl, ale mám naše lidi přece ještě ráda a pak nejsem ani plnoletá.“

„Spala jsi prve?“

„Dřímala jsem trochu a bolesti už tak necítím; snad mi to brzy splaskne a budu moci do práce.“

„Ale budeš teď mít život — nebe tě potěš, holka. Nevím, nevím, vydržím-li to, abych na všechno se díval.“

„Co by si počala Baruška? Jak pak, chudinka, usnula?“

„Spí dnes se mnou, usnula při pohádce.“

„Jste jí otcem i matkou, dědečku, jen kdybych vám to trošku mohla odplatit.“

„Teď pěkně spi, snad se to přece nějak vyrovná, nikdy slunce nezašlo, aby zase nevyšlo; musím dolů, kdyby se Baruška zbudila, nevěděla by úzkostí, co počít. Opatruj tě pánbůh a anděl strážce, dobrou noc!“

„Dobrou noc, dědečku, celá jsem okřála, že jste přišel.“

Jak se dědeček přišoural, tak opět šťastně sešel, ale byla to perná cesta; nepamatoval, že by takové byl kdy dělal.

Když opět u Barušky ulehl, nemohl dlouho ještě usnouti; vzpomněl si na nebožku stařenku, co že by říkala, kdyby viděla, jakých má ještě teď, blízko před hrobem, starostí, jak se to v té jejich rodině divně vyvedlo. Na výminkářskou jizbu teď již málo vzpomínal a když mu přece napadlo, v jakém tam žil míru a pokoji, hned si řekl, tady že je ho více potřeba, tam že byl již na polovic mrtev, tady však že opět žije — třebaže v samém zármutku.

Ponocný Lasička hvízdal již jedenáctou a dědeček stále ještě starou hlavu svou myšlénkami trápil . . .

Ráno hned po snídaní se výminkář ustrojil, vzal hůl a povídal hospodyni: „Podívám se do Vrchoviny, mám tam starého kamaráda Šorejsa, vždyť ho znáš; rád bych ho ještě viděl, beztoho je to naposled.“

„A dojdete tam?“ pravila Málka dosti vlídně; kdykoliv otec mluvil o svých blízkých koncích, byla vlídnější.

„Nějak dolezu, cesty jsou dobré a sluníčko má jasnou cestu.“

Překlusav ves, nedal se stařeček k Vrchovině, ale zamířil k Újezdu. Šel k Břízkům, chtěl promluviti s mladým i se starým; viděl, že se nikdo těch mladých lidí neujímá a u Moráků že je pořád jako před potopou.

U filialního kostelíka svatojanského si výminkář nábožně povzdechnul, aby to dobře dopadlo a vcházel na pustou náves. Pod sněhovými příkrovy na střechách šindelových i doškových stály statky i chalupy němě, jakoby se zimou krčily k zemi, ale z komínů jejich plynul řídký, bělavý kouř k čistému nebi.

Starý Břízek šťastnou náhodou stál před svou chalupou a pokuřoval. Byl to nevelký, zavalitý sedláček; lehkou čepici měl v týle, bílé vlasy hodně do čela, tváře již vrásčité, bradu trochu vyčouhlou a ústa zapadlá, protože mu všecky přední zuby scházely. Dýmčičku držel si v levé ruce a jen rtoma lehce pobafoval. Ohně měl v sobě patrně ještě hodně, stálť v nejtužším mrazu jenom tak v rozhalené vestě, podvázaných koženkách a pantoflích, uříznutých z bot; měl je obuty jenom na boso.

Výminkář poznal jej hned, třebaže dávno ho neviděl a Břízek za tu dobu notně sestaral. Břízek byl znám jako divný rozumář a nábožný člověk, v třemešnickém kostele konal vždycky o bílé sobotě odpoledne zvláštní pobožnosť, která stála za to a proto byl kostel vždycky natlačen. Domácí předzpěváci mu toho nepřáli a proto bylo se mu spokojiti jen

tou slávou jedinou, ledaže o mši v kostele filialním mohl si rázně zazpívati.

„Pánbůh dobrytro!“ pozdravil ho Stříhavka a zastavil se.

„Dobrytro, dobrytro,“ klidně odpověděl Břízek a pobafuje dále jenom čepici trochu k uchu sesmeknul.

„Jdu zrovna k vám a vy mě už snad ani neznáte?“

„I znám, znám všecky lidi na míli cesty kolem dokola, konečně až na tu drobotinu, kdož by se v tom vyznal.“

„Rád bych s vámi, kmotře, trochu porozprávěl, ale víte, abychom byli sami,“ hovořil dědeček.

„Sami —“ odpověděl Břízek a silněji zabafl, „no to konečně půjdeme do synovy dílny, hoch ať trochu odejde. Tedy pojďte dál, pantáto!“

Při tom zabafnutí sáhl si stařeček Stříhavka na kapsu, má-li tam svoji dřevěnku, která chudák teď stále odpočívala.

Když dvorkem vešli do malého přístavku, kde byla truhlářská dílna, spatřil dědeček mladého, vytáhlého človíčka, velkých modrých očí, spocených vlasů a s bledými knírky pod nosem.

„To je tedy Bářin Václav, Baruška má oči po něm,“ pomyslil si stařec a hlasitě pravil: „Pomoz pánbůh, hochu, jsem výminkář Stříhavka, Bářin dědeček.“

Václav trochu zčervenal a odloživ hoblík, podával starci ruku; z očí bylo mu viděti, že jej vidí tuze rád.

„Trochu počkáš, Václave, jdi zatím do světnice,“ řekl starý Břízek.

„Ale víte, pantáto, nechme hocha tady, jsem rád, že se to tak trefilo; víte, abych zrovna řekl“ — a dědeček usadil se na lavici — „jdu sem k vůli Báře. Pro smilování boží vás, lidičky, prosím, veďte to ke konci, tam u nás je dopuštění boží!“

Chalupník stál proti výminkáři, pobafoval a pravicí hladil si vlasy nad čelem.

„Co mám vést ku konci, pantáto?“ ptal se udiven.

„Abych zkrátka řekl, dělejte, ať je svatba!“

„Svatba?“ zachechtnul se starý, „dělejte, ať je svatba, když být nemůže. S lidmi marnými nesedám a s pokrytci v spolek nevcházím, zpíval už nábožný žalmista svatý David!“ Břízek mluvil polohlasitě, ale v řeči jeho byl přízvuk, jaký slýcháme u starých špatných kazatelův.

„Nevíte, co se u nás děje, pantáto, máte srdce v těle, kdybyste viděl —“

„Slyšel jsem, že pro tu holčici,“ chalupník chladněji odvětil.

„A teď prý bude druhé, věřte mi, Bára je mučednice; Václave, trest boží na vás, jestli jednou neodplatíte, co ta holka pro vás zkouší!“

„Druhé?“ polohlasem řekl Břízek a zadíval se na Václava.

„Tatínku, pro všecko na světě vás prosím, nějak se nad námi smilujte!“ volal Václav, lomě rukama.

„Smilujte se — proč bych se konečně nesmiloval? Ale co chce Morák? Patnácte set a tisíc abychom zůstali dlužni; ale já mám jen tisíc, ty máš dvě stovky, to máme dvanáct set a jsme hotovi.“

„Pantáto, přidejte, pro tu Barušku chudinku přidejte! Kdybyste vy to dítě znal — oči má tuhle po tatínkovi a ten je má po vás, dar ducha svatého má, že by pohledal, paměť k neuvěření —“

„Inu, kdyby měla paměť jako kardinál Mezzofanti, a ten prý uměl všecky jazyky, co jich je na zemi, co mám přidat? Přidám-li jednušku, jsou to při třech dětech — ať Prokopa teda nepočítám — tři jednušky, přidám-li tři sta, jest to na syna a dcery devět set — pantáto, kde bych to vzal?“

Dědeček mlčel; hleděl do prázdna a slzy vyhrkly mu na tváře.

„Včera v noci jsem u ní byl — ležela na slámě na půdě — zbědovaná, zkrvavená — a to dítě měl jsem pak u sebe — modlil jsem se o pomoc a radu — —“

„Dítky, poslouchejte rodičův ve všem; nebo to jest dobře libé Pánu. Otcové, nepopouzejte k hněvivosti dítek svých, aby sobě nezoufaly — stojí v epištole svatého Pavla.“

„Pravda, pravda, pantáto, a vám toho také kousek patří, ale nebožtík vikář Petera, vy ho budete dobře pamatovat, tuze často říkával: Nezatvrzujte srdcí svých! napsal svatý Pavel,“ odvětil výminkář.

„Ale vždyť konečně vidíte a slyšíte, že pomoci nemohu. Když mají Morákovi radši chalupu nežli dceru —“ Chalupník pobafuje rychleji, přecházel ode dveří ke stěně a zíral k zemi.

Dědeček seděl skloněn a levicí tiskl čelo do dlaně — všecek se chvěl a žal škubal mu lící; náhle sáhnul do kapsy, vytáhl zavírák, roztáhl na sobě kožich a řízl do švu podšívky. Pak strčil ruku pod podšívku, několikráte tam škubnul a vytáhl složený papír; rychle jej rozbalil a vysázel tři stovky na lavici.

„Tu máte ty tři stovky, Václave, a bůh vám je požehnej; měl jsem je uchystané pro konec života, ale vždyť to snad nějak protluku, tři děti mne přece uživí a po smrti jaká sláva — na suchu mne nenechají! Nosil jsem tohle už dlouho v hlavě, ale myslíval jsem si: Jak pak, kdyby ti nebe dalo ještě nějaký rok života, co si počneš? Teď si však myslím: Co na tobě záleží — tuhle jsou děti! a pro ty děti dávám, co mám!“ Dědeček slze mluvil sípavě a ruce se mu třásly.

Břízek díval se udiven na starce, kouřiti zapomněl a oči měl přivřeny. Pak bylo ve světnici ticho.

„Tak, tak, pantáto,“ zase chladně začal Břízek, „je vidět, že tu chásku všecku máte rád, ale radím vám, schovejte vy si ty tři stovky a nespoléhejte na děti; je vám už hodně, skoro byste to mohl znát! Dokud je to malé, lísá se to k člověku a jednoho div by nesnědly, když je to starší, mrzí je, že jíte, chodíte, dýcháte a nejradši jsou, když vás konečně vynášejí ze stavení. Povídám, nechte si ty tři stovky, ať neumřete hlady. Václav ať dělá, až to vydělá; bude to konečně několik roků trvat, ale když dělají drahoty, ať čekají!“

„Pro boha věčného vás prosím, povězte mi, jací jste to lidé! Vždyť ve vás není v žádném trochu lásky, smilování. Nevím ani — zdá se mi to, či je to pravda, ale jednám stále s lidmi a ti nemají srdce!“ zvolal dědeček a na hlase bylo mu znáti, jaký žal jej dusí.

„Zaplať vám bůh, dědečku, co pro nás děláte!“ zvolal Václav. „Jen buďte bez starosti o živobytí, teď tu budu já s Bárou a nezapomeneme nikdy na to vaše srdce!“ a starce objímal.

„No, jenom aby vám to bylo požehnáno! A vy, kmotře, teď je tu patnáct set, teď přijďte k nám a promluvte se zetěm; ale prosím vás oba pro všecko, ani jeden ani druhý ať nezjevíte, že je to ode mne. Slyšíš, Václave, Bára nesmí o tom zvědět slovíčka, mohlo by to všecko ještě zle dopadnout. Stříhavka nikdy nelhával, ale teď vás musí navádět ke lži: říkejte, že je to Václavův ušetřený kapitálek.“

„Tak tak, teď mám konečně jít k Morákovi!“ trochu jedovatě řekl Břízek a strčiv ruce do kapsy, rychle bafal, „a co pak, začne-li dělat drahoty dále? Víte, pantáto, taková pejcha je mi protivna jako nosu pepř, to jsem hotov krátce jako Bismark.“

„No, něco, kmotře, snesete a když vám bude nejhůře, vzpomeňte, to že je všecko nic proti tomu, co zakusila Bára. A teď se nezlobte, že si tu také trochu nacpu, rád si pokouřím, ale u nás doma to neradi vidí. Také jsem jim zalhal, že jdu dnes k Šorejsovi do Vrchoviny, nemají potuchy, že jsem zde, ale snad mi tyhle lži na věčném soudě budou odpuštěny!“ usmíval se dědeček.

„Víte, Morák se na svou chalupu tuze vypíná,“ začal opět Břízek; „je pravda, má to dvacet korců polí, ale stavení je skoro již pro strach lidem, tu bude mladý hospodář mít práci nepěknou!“

„No, nějaký rok to ještě vydrží, zatím si zaplatí tu tisícku a pak mohou stavět,“ odpověděl dědeček.

„Já konečně udělám už všecko, ale nevím, nevím, pantáto, nerozejdeme-li se s Morákem ve zlém. Jsou to tuze divní lidé! Kořen zajisté všeho zlého jestiť milování peněz — napsal už apoštol národů.“

„Pravda, pravda, kmotře, ale viďte, že také napsal: Hněvejte se a nehřešte, slunce nezapadej na hněvivosť vaši?“ usmívaje se řekl výminkář.

„Dobře se znáte v písmě, kmotře.“

„Chodil jsem na kázaní nebožtíka faráře Václava Pacáka, dej mu bůh nebe, a to byl náramný znalec písma. Už se tedy nemrzte, že jsem na vás přirazil jako velká voda a nedejte na sebe, kmotře, dlouho čekat; za to vám stojím, až poznáte malou Barušku, až se vám tu rozšvitoří, budete všickni do ní celí pryč jako já, její pradědek.“

„Takto přece, pantáto, neodejdete, přece se stavíte ve světnici, máma nám honem uvaří něco pro zahřátí,“ zval Břízek.

„I co vás napadá, kmotře, mám co jechat domů a pak dnes ještě nechci jednat se ženskými, znáte je; až bude u nás všecko projednáno, pak přiběhneme s Baruškou a potěšíme se ve zdraví; raději se doma o ničem nezmiňujte, abychom Moráka nesplašili.“

Oba Břízkové vyprovodili pak dědečka až za ves. Starouškovi šlo se teď nějak tíže, nohy jakoby mu byly zdřevěněly, měl je co zdvihati, ale přece si pokuřoval a rukou, uschovanou ve velké palcové rukavici, statně opíral se o svoji sukovku.

Bylo k polednímu, slunce zářilo na zasněžené lesy a na širý, pěkný kraj rovinatý, na němž jako koroptve na sněhu krčily se chumáče chaloupek.

Tuze rád vídám český náš kraj v tomto rouchu osněženém! Dojímá mne pohled na ta tichá stáda dědinek našich. Vždycky se mi při tom

zdává, že ze třpytných okének vane ke mně libý šum všech starých pohádek, jimiž dávno, dávno u kamen v naší světnici těšila se mladá mysl blouznivá . . .

V.

Když se výminkář opět do Morákovy světnice vrátil, hospodyně hned poznala, že bídněji nohy vleče.

„Vidíte, povídala jsem vám, že do Vrchoviny nedojdete! Vy jste došel, ale přinesl jste si bolesti od cesty,“ povídala dosti vřele.

„Mlč mlč, Málko, vždyť to brzy zase vyjde!“ konejšil ji dědeček, ale když pak zul boty a oblékl volné bačkory, pozoroval, že nohy otékají. Nevyšlo to z nich ani do rána, ba ještě více otekly, že se ani postaviti nemohl a musil zůstati v posteli. Nestýskal si, ale při vzpomínce, co pro Báru vykonal, bylo mu volno kolem srdce.

Když třetího ani čtvrtého dne nebylo lépe, tu již Málku prosil: „Holka, buď tak dobrá a dejte mne k vám do světnice, tady již jsem tuze vykřehl a nohám je hůře a hůře.“

„Do světnice? Kam bychom vás honem, tatínku, uložili, kouska místa nikde není; ale snad bych vám mohla ustlat na pec, to bude skoro nejlepší pro vás, budete stále v teple.“

„I když myslíš, třeba na pec,“ řekl dědeček a hospodyně odešla připravit lůžka. Stařeček poznával, že v té vymrzlé komoře ledové podlahy a studených stěn nohám uškodil, že nezavinila všeho cesta do Újezda. Po chvíli jej Moračka s Bárou přenášely; do světnice šlo to dobře, ale nahoru na pec musil po pecinkách vylézti sám a tu bolestí jen sípal. Hospodyně nevystlala mu všech peřin, které si přivezl; pod něho nakladla starých sukní vlněných a polštář také na vyrovnané hadry položila; svrchnici přinesla, ale spodnice a druhý polštář zůstaly v komoře.

Od té doby ležel dědeček v teple na peci, ale nohy přece jenom neplaskly, ba naběhly také v kolenech.

„Mně se zdá, že to půjde se mnou ke konci,“ myslíval si, „a že má starosť, jak budu živ, kdyby mne snad děti opustily, byla nazbyt. No, děj se vůle boží!“

Baruška mohla teď pěkně k dědečkovi na pec a často celý den u něho vyseděla, jenom co k tomu jídlu slezla. Bohužel, dědeček teď málo vypravoval, usmíval se sice, ale do rozprávky mu nebylo; v leže špatně se povídalo a chtěl-li se zdvihnouti a vzepřel se trochu nohama, zabolely, div nevýskal. Při tom stále na Břízka myslil, brzo-li se ve dveřích ukáže, ale ten dal si na čas, přišel teprve asi za týden. Vešel do světnice jako Mikuláš; jak byl oděn do širokého, modrého pláště o několika velkých límcích, byly ho plny dvéře. Hospodář a hospodyně zůstali zaraženi, jakoby se ho byli lekli, ale maličký chalupník, mhouře očima, rozhlížel se po světnici a poťouchle se usmíval. Pod bradou odvázal beranici, uši do ní zastrčil, plášť odložil na lavici a přisedl ke stolu; při tom stále s hospodáře na hospodyni pohlížel a pořád se divně usmíval. Když se uvelebil, zrovna spustil: „Abych to, kmotře a kmotra, odbyl zkrátka, jdu sem k vůli svému synovi a vaší dceři; chtěli jste

ode mne patnácte set, jdu vám říct, že je tedy mám pohromadě.“ Břízek při té řeči odepjal opasek a patnácte stovek na stole vypočítal. „Tady jsou, abyste konečně věřili; ty jsou pro ně uchystány!“ a zase peníze shrnul a do opasku uschoval. „Já hochovi víc nedávám než konečně tu tisícku, protože více nemohu; ale pět stovek je jeho, ty si uspořil.“

„Je to kříž s těma dětma,“ zabědovala hospodyně, „jakživa jsem si nepomyslila, čeho se na dítěti ke stáru dočkám a teď takový zármutek, jedno dítě má na světě, druhé na cestě!“

„Teď, kmotra, nebědujte, jejich věc konečně jest, aby se starali!“ mírně řekl Břízek.

„Vám se řekne, nebědujte, ale celý život se na dítě dřete a potom vám to takhle dopadne!“

„Lepší je kus chleba suchého s pokojem, nežli dům plný nabitých hovad s svárem — povídá písmo, ale jestli vám je toho ještě málo, kmotra, musil bych s pánem bohem jít!“

„Na ten tisíc, který zůstane, taky přistupujete?“ vmísil se do řeči Morák.

„No toť se konečně rozumí!“ odpověděl Břízek.

„Budiž to tedy už s pánem bohem, dělám to s těžkým srdcem, ale jaká už pomoc. Václav musí se přičinit nejen v poli, ale také při řemesle.“

„A jak pak s vejměnkem?“ ptal se Břízek a zamžoural na Moráka.

„Jak s vejměnkem? Nic zvláštního, všecko, jak to na takových chalupách bývá: osm hektorů žita, jak snop dá, ale dobře čistěného, bečku bramborových kousků pro nás vysázet na poli dobře vymrveném, úrodu sklidit a do sklepa zavézt, čtvrť hektoru lněného semene nasíti tam, kde bude mít hospodář naseto a to do země dobře spracované a zmrvené, od sv. Jiří do sv. Havla jeden máz mléka, jak se nadojí, patnáct liber másla, deset liber dobrého sýra, jednu slepici na hospodářově krmení, světničku u síně ku svobodnému obývání, sáh dříví dle panské míry, půl kopy otýpek, ve sklepě místo pro brambory, pec ku volnému použití na pečení chleba, na půdě prázdné místo nad světničkou, v sýpce místo pro obilí, do světničky, do sklepa a na půdu svobodný příchod a odchod dle výměnkářovy potřeby a libosti.“ Hospodář Morák počítaje na prstech říkal všecko zpaměti, měl to dobře sesumírováno.

„Pane hodně, hodně,“ odpovídal Břízek a trochu se zachechtal, „ale takový mýměnek nebývá na chalupách, to je jako na živnosti.“

„Vždyť naší chalupě do živnosti mnoho neschází a pak dokud nám dá bůh síly a nechá nám zdravé ruce, budeme jim dělat, jakobychom hospodařili sami a taková práce bude mladým také za něco stát, cizím aby platili!“

„Inu inu — ale konečně nesmíte zapomenout, že na chalupě jsou — tento — výměnky dva!“ tenčím hlasem řekl Břízek a stáhl čelo v řadu hlubokých vrásek.

„Dva? Na naší chalupě že jsou dva vejměnky?“ a Morák se sípavě zasmál.

„No nevím, ale slyšel jsem už, že tu máte pantátu, takové živobytí je také výměnek.“

Jizbou proletěl slabý sten; Břízek se rozhlédl, ale nikoho nevida, pomyslil si, že Moračka zavzdychla.

„Dědečka počítáte za druhý výměnek!“ polohlasně řekl Morák a zíral do země.

„Ale konečně, vždyť on má snad výměnek svůj, to byla mýlka ode mne,“ zase Břízek dorážel.

„Inu má, má, žita, ječmene a pšenice po třech čtvrtcích, od Jiřího do Havla žejdlík mléka, pět liber másla, čtvrt kopy vajec a čtvrtý díl ze všeho stromoví na zahrádce.“

„Pane, to je vejměnek jako z hlídačovy boudy!“ smál se Břízek. „Jak se to stalo, že dědeček tak jednal?“

„Prodal dráže chalupu, proto si udělal malý výměnek.“

„A co za chalupu natržil, rozdal dcerám, viďte, tak to bývá; nu má tři, ty jej teď přece uživí, třebaže se říká, že jeden otec sedm dětí vyživí, ale sedm dětí jednoho otce vyživit nemůže.“

„Toho u nás není, kmotře; jak jsem slyšela, že dědeček postonává, hned jsme pro něho dojeli,“ bránila se hospodyně, jež cítila štiplavou řeč Břízkovu.

„Také mi konečně nenapadá, kmotra, vás do toho brát, vždyť vás znám. Ostatně ten, kterýž stvořil srdce jednohokaždého z nich, spatřuje všecky skutky jejich! praví žalmista páně,“ klidně odpověděl Břízek a když nikdo nezahovořil, spustil znova:

„A pak, víte, chalupa je bídná, dlouho to tak zůstat nemůže.“

Hospodář podíval se stranou na oujezdeckého chalupníka a silně stáhl koutek úst, začínal se na malého sedláčka dopalovati.

„Chalupa — my se ženou hospodaříme na ní přes pětadvacet roků a je pořád dobrá; věřte mi, že za pětadvacet roků bude zase taková, vždyť ji znám. Jaké pak stavby; co je po zámku plném dluhů, lepší roztrhaná chalupa, ale když je něco v truhlách,“ omrzele Morák odpovídal.

„A kdy to konečně sepíšeme, kmotře?“ ptal se Břízek.

„Kdy chcete, teď je na to spíše pokdy; a koho si na to zjednáme?“

„Koho bychom jednali? Zítra k nám přijďte vy, povíte si všecko, co jak sám chcete a Václav to sepíše, píše jako aktuar; nač bychom platili notára nebo toho Čipa pokoutníka.“

Morák souhlasil; mnoho důvěry k těm Břízkům sice neměl, ale vždyť si všecko postaví, jak sám bude chtíti; však se jim nedá, takovým Újezďákům.

„Jak pak se svatbou to uděláme, no kmotra, teď mluvte vy!“ ještě Břízek dojednával.

„Ta musí počkat, teď je půst a za osm, deset neděl holka k oltáři přece už jít nemůže; čekali tak dlouko, ať počkají ještě do podzimku!“ rázně a určitě hospodyně odpověděla. „Ať se zatím dá všecko do pořádku.“

„Teď jsme už tedy jako přátelé a pozdrav nás pánbůh, a aby to bylo konečně šťastné!“ a Břízek podával oběma ruce. „Kde pak máte Báru, dědečka a tu malou?“

„Bára je někde na půdě, není jí trochu dobře, šla si tam do slámy; dědeček tuhle na peci spí a ta malá sedí u něho; polez dolů, Barčo!" volala hospodyně.

Baruška nesměle slézala a na pecince povídala bojácně: „Dědeček nespí, kouká!"

„Co pak, pantáto, snad nestůněte?" volal na výminkáře Břízek.

„I tak to na mne padlo, nohy mi nechtějí sloužit!"

„Dá pánbůh, že to teď k jaru vyjde a že si na podzim o svatbě ještě skočíte!" hovořil chalupník a teď se na sebe trochu mrzel.

„Ukaž se přece, ty kolčavko, vždyť jsem tě ještě neznal a jsem také tvým dědečkem! To bude dědečků najednou!" hovořil, zíraje dítěti do očí a hladě ji po vlasech. „Tu máš krejcar, něco si kup a měj nového dědečka ráda."

Baruška při těch slovech stále zírala na pec.

„Ty máš, mně se zdá, nejraději toho na peci, on to s tebou asi nejlépe umí, viď?"

Dítě přikývlo: „Umí pohádek mnoho, tisíc asi, a písniček, modlitbiček a všemu mne učí."

„Přijď k nám tuhle s tím dědečkem a všecko tam druhé babičce zazpíváš a povíš, dostaneš buchtu s mákem."

„A co by dělal dědeček? Vždyť mu podávám na pec hrnky, modlíme se spolu a šeptáme si."

„Snad tě dědeček na chvíli nechá, jen přijď!" a pohladiv dítě obrátil se k hospodyni: „Teď přijďte také k naší panímámě!"

„Ale kde pak já, ani z domu nevyjdu, pořád se tu jen kolem těch kamen otáčím; ať přijde panímáma k nám. Ale ani jsme vám chleba nepodali pro ty věčné starosti," a chtěla běžeti pro chléb.

„I zaplať pánbůh, až přijdu podruhé!"

Když Morák újezdeckého vyprovázel, povídal mu na záspi: „S tím druhým výměnkem to nebude tak zlé, dědeček má ještě peníze a kdyby ho nechtěli mít u sebe, vždyť je tu také Nanka, Kátle, nebo by šel na svůj výminek, vždyť si to beztoho se mnou vyjednal."

„No vždyť já to konečně nemyslil nijak zle; to by bylo pěkné, aby ho neuživili, vždyť můžeme býti také takoví!" odvětil Břízek a již v širokém plášti svém odcházel vážně jako poustevník.

„Nebe tam ten hoch mít nebude," myslil si cestou, „ale kdo chce kam, pomozme mu tam. Ti staří jsou ještě jako výři, ti budou chtět poroučet dále a mladí budou poslouchat. Ale trochu jsem je poštípal, snad mi pantáta výminkář porozuměl, že chtěl jsem jim pohledět do srdce."

Když Břízek odešel, povídal Morák na síni ženě: „Mnoho toho ještě není, je to pořád ta stará žebrota, ale co platno, buďto bych musil holku zabit, nebo by nám krků pořád přibývalo, třebaže bych byl to druhé poslal jim, ať si je tatík živí. Ale dělat umí, vždyť naskládal pět stovek a tady může jít řemeslo lépe nežli v zastrčeném Oujezdě."

„Už jsem se u kamen třásla, jak se začal nadýmat a dělat milosti!"

„Prosím tě, Oujezďáci to mají v krvi."

K večeru přišla Bára do světnice a dala se do prádla. Hospodyně si jí nevšímala, ale také do práce jí nehonila; když chtěla Bára dělati pití, odstrčila ji. Jak dědeček spozoroval, že je ticho, jenom ve vaně že šplouchá, pozdvihnuv se, rozhlédl se po světnici.

„Báro!“ zašeptal.

„Co pak, dědečku?“

„Už je to s tebou v pořádku, dneska tu byl starý Břízek.“

„Pro Krista Ježíše, dědečku!“ a Bára letěla k peci a skokem byla na lavičce.

„Jdi k vaně, aby tě neviděli; na podzim budeš mít s Václavem svatbu.“

„Pro boha nebeského, dědečku, vy mne podvádíte, abych zapomněla ——“

„Holka, snad nemyslíš, že bych tě takto obelhával?“

„Můj ty bože — panenko Maria — Kristus Ježíš vám to, dědečku, zaplať, nebo to jiný neudělal nežli vy!“ a Bára plakala jako dítě.

„Já? Kde pak já, což nevidíš, že jsem jako Lazar? Břízkovi mají patnácte set, Václav jich pět naskládal a to je ta celá historije!“

„Dvě stě měl, dědečku!“

„No, už jich má pět, chtěl ti snad udělat radosť. Ale Báro, ani znánko neukaž, že něco víš, já bych to odnesl!“

Té noci Bára na spánek nepomyslila. Srdce jí bilo a byla by raději skákala. Byla by si tak ráda popovídala, radosť svou s někým sdělila, srdci ulehčila. Po dlouhé, dlouhé době zazářilo jí kousek štěstí — mladé sny zase počaly rozkvétati . . .

S lůžka zírala oknem na tu hvězdu nad západem, jež zářila tak pěkně, že se Báře zdálo viděti v ní hvězdičku, jež přináší jí konec utrpení a samé, samé blaho . . .

VI.

V následujících dnech nezměnilo se u Moráků pranic; starý dosud na Báru nemluvil a matka byla zamračena jako jindy. Baruška sedala u dědečka a jako prve dědeček jí, tak ona vypravovala nyní dědečkovi. Všecky své pohádky mu opakovala, a bývala to kolikráte pletenice prapodivná, nebo v knížkách obracela a povídala, co na kterém obrázku. Bára byla do práce jako chrt a nebáti se, byla by zpívala.

V neděli odpoledne stalo se u Moráků, co se ještě nestalo: stará s mladou šly na požehnání a Barušku vedly mezi sebou; Moračka sama si toho všeho přála. Když dědeček šel s Baruškou, domníval se, že celá ves naň patří, ale nepatřila: dnes přibíhali lidé do oken a divili se, jaké se to dějí na světě ještě zázraky.

Morák jako jindy v prázdné chvíli seděl u kamen, ruce za sebou, nohy křížem. Vlasy nad čelem ku podivu často si přihlazoval a koutek stahoval. Dědeček na peci dřímal; spánku se ve dne bránil, bylyť pak ty noci tak dlouhé!

„Dědečku!“ ozval se po chvíli Morák.

„Co pak, Toníku?“

„Nespíte?“

„Nespím, hochu, bráním se tomu,“ odpovídal stařec slabě a myslil si: Co pak mi ten hoch říká tak pěkně dědečku?

„Byl jste, dědečku, vzhůru, když tu ondyno byl Břízek?“

„Abych ti pravdu řekl, byl.“

„Slyšel jste, co povídal o tom dvojím vejměnku?“

Dědeček chtél promluviti, ale zajikl se, jakoby jej náhle kašel dusil. —

„Slyšel, Toníku,“ řekl pak slaběji.

Teď i Morák se zamlčel; nevědělť, jak honem do řeči.

„Dědečku, abych vám nelhal, při té řeči oujezdeckého mne bodlo, to byla od něho divná řeč.“

„Divná, ba že divná, hochu.“

„Už se stará, jak vás mladý uživí, a vy přece nepotřebujete milosti, vždyť máte svoje.“ Morák mluvil stále slaběji.

„Mnoho toho nezbylo, hochu.“

„Mnoho toho nezbylo, ale přeci; budou-li vás mít rádi a starat se o vás, komu pak byste těch pár set, které máte, nechal, ne-li jim?“

Výminkář hned neodpověděl, ale v tiché světnici bylo slyšeti, jak rychle dýchá.

„Pár set nemám, milý Toníku.“ Dědeček mluvil slabě a třaslavě.

„Že nemáte?“ prudce ptal se Morák, ale hnedle obrátil a dále vlídně hovořil: „No vím, že nemáte už celých pět stovek, jako jste měl přede dvěma lety —“ a zamlčel se.

„Tomu jsou, brachu, už aspoň tři roky ne-li více a po ten čas musel jsem také jíst, kde pak ten můj výminek!“

„No tři stovky přece dozajista máte, sama Tynyska to jednou povídala.“

Stříhavka se sípavě zasmál: „Kam tě to vede, žebrák jsem teď, učiněný žebrák, několik zlatek tam ještě mám, vždyť jsem nemohl umřít hlady!“

„Vy, že nic nemáte?“ vzkřikl Morák a povstav zadíval se na pec. Také staroch posadil se na lůžku a maje oči jako vyjeveny, zíral na Moráka. Chvěl se a dýchal, až mu v hrdle hvízdalo.

„Nic nemám, žebrák jsem a neuživí-li mne dcery, abych zahynul u plotu!“ volal pak chraplavě a zdvihal se, jakoby chtěl utéci. Ale nohy zabolely, výminkář s výkřikem klesl vedle polštáře, až hlava práskla do cihel.

„To jste také mohl říci, než jsem vás odvážel!“ křičel zeť a hřmotně vyšel. Rozčilen přecházel po záspi a když stará s dcerou a vnučkou vracely se s požehnání, ani si jich nevšímnul.

„Vida, přece to tam ještě není v pořádku!“ povídali si lidé, kteří to viděli, „je on tenhle starý palice!“

Moračka dala dětem zajíti a zadívala se na muže.

„Má?“ tázala se krátce.

„Nic nemá, jen to haraburdí a pár zlatek na tabák, za tři roky všecko to pro —“ Morák měl na jazyku zlé slovo, ale přece se zarazil a dodal mírněji — „všecko to projedl. Vidíš, já to věděl hned!“

„Ale kdo pak by to takto snášel, vždyť to trvá hnedle sedm neděl a za nějaký den se vykřeše a může to trvat kolik roků.“

„Já to věděl, když jsem od něho odcházel, vždyť byl jako růže.“

„Ale to si Nanka a Kátle počká, aby si myslily, že jenom my jsme na světě!“ kázala hospodyně.

Když dnes Baruška podávala dědečkovi večeři, pravil měkce: „Dnes děvenko nebudu, je mi nějak nevolno.“

„Když jsem to už uvařila, jezte,“ hněvala se hospodyně; „kdybych to byla neuvařila, hned byste si pomyslil: sedm dcer otce uživí, ale jeden otec jich neuživí — nebo jak to pletu.“

„Nemohu, Málko, nezlob se, nemohu.“

Kdyby byli na dědečka viděli, byli by spatřili, jak se mu brada chvěje.

Druhého dne nesla překupnice na Zvlkánku Bičišťům a posel Honzíček do Borovnice Petřivým dopisy od Moráků. Stálo v nich:

Milý švagře a švagrová!

Nastokrát Vás pozdravujeme a věděti Vám dáváme, že tatínkovi je teďkom hůře a že už to nemůžeme s ním zastati, protože máme tuze mnoho práce a starostí, tak abyste si někdo pro něho přijeli, jste taky dcery a taky je to Váš tatínek, tak teda zítra, Vás čekáme a pozdravujeme Vás.

Antonín Morák.

Kátle byla v Třemešnici hodně brzo před polednem, ačkoli měla dobré tři hodiny a ještě se stavovala u Tynysů; vždyť ani nevěděla, že je tatínek přestěhován; myslila, že Morákovi do Hořeněves dobíhají. Doma celou noc nespala, pekla buchty, kterých celý uzel přivážela. Petřivý zjednal souseda, aby Kátli dovezl; do košatiny nakladli peřin celou hromadu. Když dědečka na výminku nenalezla, zajeli do Třemešnice; buchty nechala v košatině, a k Morákům pospíšila s prázdnem, věděla, tady že škoda darů.

„I vítám tě, Kátle, to jsme se dávno neviděly!“ nadobyčej přátelsky ji Málka vítala, „ale tobě v těch horách svědčí a v baráku, podívejme, já jsem tuhle v chalupě a jsem jako prkno.“

Kátle byla opravdu ve tvářích kulatá, pěkně zardělá, kolem úst měla stálý úsměv; i ty modré oči její se usmívaly. Černé vlasy měla uprostřed temene rozčísnuty, na hlavě modrý salup vlněný, takovoutéž sukni pruhovanou. Byla menší nežli Moračka, ale zavalitější.

I Morák byl tuze laskav, švagrové ruku tiskl a jak se usmíval, škubal koutkem tuze rychle.

„A kde máte tatínka?“ nedočkavě ptala se Kátle.

„Na peci leží, na peci.“

„Na peci?“ tázala se Katka a podívala se na Málku.

„I holka, máme tu světnici jako ratejnu, ale kouska místa v ní není, neměli jsme ho opravdu kam položit, a tam je věru pro něho nejlíp, teplo má pořád a to dělá na nohy dobře!“ vykládala hospodyně.

Kátle, odhodivši šátek, jako mladice stoupala po pe-inkách, hnedle byla nahoře.

„Pozor, pozor, švaříčková, ať nám pec nerozbořite!“ volal na ni Morák.

Ale Katka již neslyšela, již nemluvíc líbala tu milou, v líci přepadlou hlavu tatínkovu. Tu viděla ubožáka otce svého! Jaký to byl rozdíl na podzim a teď! Slzy Kátliny rosily mu líce i ruce plné modrých žilek ve svraskalé kůži.

„Tatínku, tatínku, co se to s vámi stalo!“ šeptala mu. Stařec se také rozplakal, ale ne hlasitě, jenom brada mu drkotala a oči byly mokry.

„Co pak vás bolí, tatínku?“ ptala se nahlas.

„Nohy, nohy, holka; podívej se na ně, ale nedotýkej se jich, křičel bych bolestí.“

Katka odkryla peřinu a podívala se na dědečkovy nohy; lekla se, když viděla že jsou oteklé jako džbány. Teď také spatřila, na jakých hadrech tatínek leží a prádla jeho si povšimla. Nepromluvila, ale zalomila rukama.

„Já o tom nevěděla, já ho tu tak nechala!“ šeptala si.

Hospodář a hospodyně si jich nevšímali, šli po své práci.

„Nenechám vás tu, tatínku, vy musíte se mnou, tady byste mi zahynul; všecko pohodlí budete mít, ošetřovati vás budeme jako oko v hlavě. Že jste nám dříve nevzkázal, vždyť my jsme nevěděli! Na postel vás uložím, pošleme do Pecky pro doktra, aby poradil a budeme pomáhat; na Doubravě také je sedlák, tuze prý nohám rozumí, Petřivý k němu dojde. Čistotu budete mít a pořádek největší.“

„Ale, holka, já nic nemám!“ zajíkavě a lítostivě řekl výminkář.

Kátle se naň zadívala udivena.

„Co nemáte, tatínku?“

„Peněz nemám, je tam v truhle jenom několik zlatých, jsem jako žebrák —“ a Stříhavka bázlivě díval se na líce dceřino.

Ten pohled stáhl Kátli srdce — byloť v něm tolik bolu! Byla v něm i bázeň, co se bude díti a zoufalosť z opuštěnosti. A tím pohledem zíral on — sedmdesátiletý tatíček — po veškeré práci své a lopotě!

„Ale, tatínku, proč mi tohle povídáte?“ zvolala Kátle a chytla otce kolem krku, „což pak od vás něco chci? Což pak nejsem vaše dcera, Petřivý váš zeť a děti naše vaše vnoučata? Co jste si to jen, tatínku, o nás myslil?“

Starci se v očích vyjasnilo; tiskl Kátli ruku a hladil ji po tvářích.

„Nehněvej se, dítě, ale víš, tady se mne po tom ptali — včera se mne vyptával —“

„A potom pro nás psal!“ Kátle neřekla nic více, jenom hlavou několikrát pokývla.

„Pojedete se mnou, tatínku, viďte — já vás neopustím, všickni budou vás viděti tak rádi —“

„Jenom dovezeš-li mne živého“ — usmál se dědeček — „jde to se mnou tuze rychle dolů, ani tak dlouho neležím.“

„Hůře než tady vám ve voze nebude, máme košatiny a Nálevka dá plachtu; peřiny máme, zahrabete se do nich a po silnici jde to vozmo dobře, země je tvrdá a sníh tuze sfoukán.“

Pak byla Kátle uspokojena a dala se teprve do jiného hovoru: „A koho to tu u sebe máte? Hleďme, to je snad Baruška — jsi Baruška?“

„Jsem Baruška,“ odpovědělo děvče.

„Má jediná radosť,“ pravil dědeček.

„Mazlíte se spolu, viď, dědeček vypravuje, že?“

„Tisíc pohádek umím a písniček a povídaček; pořád jsme si povídali a modlili se!“ odvětila Baruška.

„Nic jsem ti, holčičko, nepřinesla, ale mám to ve voze, počkej, až Nálevka pro nás přijede, dostaneš.“

V tom zaklinkaly na dvoře rachlíky a Kátle viděla koně, saně a v nich na kozlíku Bičiště, vzadu Nanku.

„Teď jede Nanka, tatínku, ale ne abyste mi pak ujel na Zvlkánku, prosím vás!“

„Neujedu, buď bez starosti.“

Když Nanka vylézala ze saní, volala na Moráka a Málku, již ze stodoly vyběhli: „Pro umučení boží, co se stalo, snad není zle?“ a rovnala si šaty; byla v nich nadělaná jako kvočna.

„No tak zlé to není, ale jak jsme vám psali, nevíme si už rady, teď máme starosti s Bárou —“

„Snad nebude svatba?“

„Teď ještě nebude, ale na podzim bude!“ odpovídala Málka.

„I zaplať pánbůh, jsem sama tuze ráda, že se to přece svedlo. Vzali jste dědečkovi doktra?“ mluvila Nanka a křičela, že ji bylo slyšeti, až kdo ví kde.

„To nevzali — prosím tě, takové zlé časy.“

„Ale vždyť by si to byl dědeček zaplatil ze svého!“

Moračka chtěla již odpověditi, ale honem se vzpamatovala, že by třeba Nanku odradila; ale Nanka, zadívavši se na sestru, pochopila.

Pak vhrnula se do světnice; rozhlédnuvši se, hup! stála na lavici a zírala na pec. „Pánbůh vás rač pozdravit, tatínku — i vítám tě, Kátle, podívejme, jak si pospíšila z daleka, my jsme se cestou trochu omlkli* — ale ty, holka, vypadáš jako mladice, tobě jdou ta hora k duhu. No, nevyhlížíte, tatínku, tak špatně, zaplať pánbůh, měla jsem strach, ale pojedu domů spokojenější.“

Do světnice vcházel hospodář s Bičištěm; to byl malý, slabý chalupník, čepici nosil na uši, na krku měl šálu několikráte kolem, kožich krátký, praskavky, vysoké lesklé boty a byl trochu rozkleslý, takže klátil se ze široka. Když čepici odvázal, bylo mu krckovi pořádně viděti do obličeje; hlavu měl malou a trochu do šišky, očka jako rýsek, nos u špičky trochu nahoru zahnutý. Byl bez vousků a líce se mu jen lesklo; pokuřoval a stále se usmíval, na první pohled každý poznal, že je trochu „mechový.“**

„Tak, švaříčkové, vidíte,“ začal k ženským Morák, „jak s tatínkem je, a my to už vydržet nemůžeme, vždyť je tu tatínek pomalu dva měsíce, a tedy bychom vás prosili, abyste si ho vzala některá —“

* opozdili. ** přihlouplý.

„Na nás to, lidičky, žádati nemůžete,“ honem spustila Nanka, „víte, jakou máme světnici, je to jako krcálek a k tomu tu hromádku dětí a už to roste, to by měl dědeček pěknou pohovu!“

Bičiště díval se při té řeči na ženu a zdálo se, že mu ta její řeč je skoro trochu podivná.

„Tatínek pojede se mnou do Borovnice, nedám ho už nikomu, zůstane u nás a budeme se o něho starat!“ volala s pece Kátle.

Jediná myšlénka kmitla po té řeči hlavami Nančinou, Málčinou i Morákovou: „Ta si jistě myslí, že podědí . . .“

„No, my jsme všickni při tom, jenom se, Kátle, o tatínka dobře starej a neopouštěj ho; zasloužil si od nás, abychom ho k stáru neopouštěly,“ kázala Nanka. Kátle neodpověděla.

„A to hamparátí myslíte, švaříčková, stěhovat s sebou?“ ptal se Morák a stáhl koutek.

„Ale kdež bych to vozila; jen si to tu nechte, ať máte něco za tu dlouhou starosť, viďte, tatínku?“ odpovídala Kátle.

„Jenom tu truhlu, holka, naložte, mám tam ty kousky šatstva a prádla, pak modlitby“ — pravil stařec.

„Truhlu vám naložím,“ odpověděl Morák, bylť bez starostí, že jsou v ní uschovány poklady; prohledal ji s mámou rub na rub a kromě čtyř jednušek v modlitbách nic nenašli. Ty čtyři jednušky tam nechali, aby dědeček neřekl, že jej obrali.

Nanka teď mlčela, ale chystala se, že si s Morákovými ještě pohovoří.

„A my abychom, tatínku, jeli, abychom byli za světla doma,“ žádala Kátle.

„Snad přece na oběd počkáte?“ od kamen ozvala se Moračka.

„I mám něco ve voze, hlady neumřeme, viďte, tatínku!“ Tu ji Baruška zatahala za rukáv a šeptala: „Já bych ráda jela s váma!“

Kátle ji pohladila po tvářích a řekla polohlasem: „I vždyť, maličká, dědeček zase přijede; co pak by tomu řekla maminka?“

„Kde máte Báru, abych ji přec viděla, nevěstu!“ ptala se Nanka.

„Je někde ve stodole, práce máme pořád plno!“ odpověděla Moračka, ale věděla, že Bára ve stodole není, že stojí na zahradě s Václavem. —

Dnes tu byl Václav poprve a Morákovi nebránili, aby si popovídali; tak ani Bára nevěděla, co se ve světnici děje.

Hospodyně přinesla dědečkovi šaty a Kátle mu pomáhala, aby se teple ustrojil; byla to bída a dědeček nejednou hlasitě zasténal.

Kátle pak vzkázala do hospody pro Nálevku a když přijel, naložili nejprve truhlu a pak snášeli dědečka. Stálo to mnoho vzdechů, nežli jej na lavici u kamen posadili. Teď teprve bylo patrno, jak rychle schátral, byla ho sotva polovička a kůže mu v líci visela. To nebyl již kmotránek Stříhavka jako růže!

Baruška na peci plakala, že chce s dědečkem; když vzlykot její hlasitě pronikl, povídal jí dědeček: „Jenom neplač, než se párkráte vyspíš, budu zase tu, zase budeme povídat a pak teprve budeme spolu hodně chodit do kostela.“

„Ty knížky si tu zrovna nechám, dědečku!“

„Nech, beruško, nech,“ odpověděl a myslil si: ať má po mně památku. Kdo ví, jak mu v té chvíli kmitlo hlavou, co mu tenkráte v Oujezdě řekl Břízek: „Dokud je to malé, lísá se to k člověku a jednoho div by nesnědlo; když je to starší, mrzí je, že jíte, chodíte, dýcháte a nejraději jsou, když vás vynášejí ze stavení.“

Pak udělal Nance, Málce a Barušce po křížku a řekl: „Tak tu buďte s Pánem, on vás račiž opatrovat; mějte se dobře — snad se už vícekráte —“ Výminkář nedořekl, snad k vůli Barušce; ta chuděrka plakala, až bylo žalno na ni popatřiti.

Najednou vyletěla na síň a volala po matce: „Maminko, dědečka nám odvážejí!“

Dědečká chtěli již vynášeti, když Bára vletěla do dveří.

„Jsem rád, holka, že tě ještě vidím; pánbůh ti dej štěstí a zachovej všeho zlého!“ přivítal ji stařoušek.

Bára, zulíbavši mu vetché ruce, spustila pláč.

Tu již Morák dceru odstrčil a vzal dědečka u hlavy, Málka u nohou; na voze uložila si ho Kátle do vystlaných peřin a sedla k němu. Tam nahmátla svůj žoklík, honem vyndala dvě buchty a s vozu podala je Barušce. Bára vyhoupla se také na vůz a nakloniyši se k dědovi šeptala: „Já za to dědečku nemohu, až budeme my hospodařit, přijedu si pro vás. Aby vám bůh oplatil vším dobrým, co jste mému dítěti proukázal.“

„Buďte tu všickni s pánem bohem!“ volal dědeček jako tenkráte, když jej Morák vyvážel z výminku. Vůz vyjel ze dvora a u Moráků vrátili se do světnice.

Tak odjížděl dědeček Stříhavka po sedminedělním pobytu u dcery nejstarší k dceři nejmladší.

„Ale lidičky, téhle naší Kátle se musí vést,“ začala ve světnici Nanka.

„Je jako rozpuk!“ odpovídala Moračka a stále ještě kuchtila; čekala s obědem, až se také Bičišťovi hnou.

„Ale poslouchejte, lidi, alespoň dva dědečkovy polštáře nám přeci dáte, vždyť vám ostane svrchnice, a to ostatní zboží —“

„Víš, Nanko, sedm neděl jsme ho živili a teď máme vybavit Báru!“ horlila Málka.

„Ale vždyť jste také brali jeho výměnek! Ostatně, prosím vás, nedělejte s tím živením a starostmi tolik řeči, vždyť nejsem slepá!“

„No požehnej vám je pánbůh!“ odsekla Moračka a polštáře přinesla.

Po odjezdu dědečkově zůstala Baruška na záspi samotna; byla opřena o stěnu a plakala lítostivě.

Náhle uchopily ji dvě mužné ruce a někdo tiskl ji k prsům.

Byl to Václav. Z náruče dědovy dostalo se dítě v náruč otcovskou …

Bičiště, pokud byl u Moráků, pořád se jen usmíval, pokuřoval a kromě pozdravu ani nepromluvil; když pak vyjeli ze dvora, obrátil se s kozlíka tázavě na ženu.

„I vždyť už nic neměl, toť oni by ho byli drželi všemi desíti a nevzkazovali; hnedle doma mně to napadlo. Ale, pane, pospíšil si s tím“ — řekla mu Nanka.

Zvuk rachlíků rozléhal se tichou krajinou, kůň supal a saně svištěly po umrzlém, lesklém sněhu . . .

* * *

Na podhoří krkonošském počaly vanouti teplejší větry; se strání crčely stružky do potoka, který uprostřed údolí loukou se valil. Lesy nahoře na stráních byly beze sněhu, ale za to tmavy, skoro černy. Na trávnících po lese rozvíjely se prvé sněženky, u potoka chvěly se zvonečky bledulí; skřivan jásal nad roztávajícími poli. Sluneční paprsky mile ozlacovaly stráně, na nichž byly jenom zbytky prohnědlé trávy a chaloupky bíle a červené či černě nabarvené, jež rozestaveny byly po stráních jako domečky na dětském Betlemě.

Začinalo jaro, rajské ty dny plné svěžesti — a při nich v jednom z domků na stráni dědeček Stříbavka zvolna odumíral světu. Pomyšlení mu činili, láskou jej obsypávali všickni, Kátle, Petřivý i ta jejich drobotina, ale nadarmo, bylo pozdě. Nepomohl ani peckovský doktor ani sedlák z Doubravy. Dědečkovi se i časem paměť kalila, pletl si pak jména z rodin svých dcer a říkal Kátli Bára a děti byly samé Barušky.

Ale za jasných chvilek říkával: „Tady jsem byl rád, tady jsem byl u svých,“ a veseleji zíral na děti, jež tak starostlivé jej pozorovaly.

Jindy si povídal: „Už to jde se mnou ke konci, jde to výš a výše; až to dojde k srdci, bude konec.“

Pořád se mu zdávalo o nebožce stařence. A tak jednou večer, když rodina seděla kolem stolu a naslouchala těžkému dědečkovu dechu, počal staroušek slabě a trhavě hovořiti:

„Slyšíš, Kátle, bič praská — už jedou. Už to hrčí před chalupou — ven nechoď, ať maminka myslí, že spíme. Hele — už si otírá boty, síň otvírá — tady ji máme — vítám tě, maminko!“

Za chvíli potom dědeček shasl — babička si proň přišla.

Třetího dne byl z horské vísky smutný, tichý pohřeb. Z přátel v Třemešnici a na Zvlkánce nepřišel nikdo, ačkoli dobře o tom věděli. Nepřišla Bára, ani Václav, ani malá Baruška chudinka; začínalo jaro, práce v poli bylo plno, jak mohli odejíti . . .

Teprve po několika dnech poslala si Nanka do Borovnice posla se vzkazem, že přece po dědečkovi musilo zůstati mnoho dobrého šatstva a prádla, aby tedy její díl poslali, že Bičiště je asi v té velikosti jako byl dědeček a dozajista dobře mu to padne.

Kátle vyhověla sestře beze slova, učinila tak i Morákům.

Takový byl tedy konec života vejměnkáře Stříhavky, kmotránka jako růže. —

Námluvy.

V temné věky minulosti
pohřížil se básník jednou:
viděl doby plné bojů,
požárů a bídy děsné:
svět se mu zdál velkým rovem,
kolem něho tma jak v smrti,
země velkou černou rakví,
nebe víkem jejím hrozným.
Těžkou hlavu v ruce sklonil
zadumav se, jako ve snu.
Náhle smích on zaslech zvučný,
jak mu šumí kolem hlavy,
rolniček zvuk zazněl hravý,
jako spřežení když pádí
masopustní na veselí:
šotek kolem něho tančil,
kotrmelce metal divné,
šibřinky a kudrlinky,
do ucha mu při tom šeptal.
Co mu šotek vypravoval,
věrně vypravuji také.

1.

„Jaký jonák stal se z tebe,“
pravil pán na Makotřasích
při snídaní svému synu:
„Osmahlý a plný síly,
při tom rovný jako jedle —
život v táboře ti slouží —“

„Ba jsem přímý“ — Zdeněk praví,
při čemž řady bílých zubů
pod kníry se zablyštěly,
oko tmavé zajiskřilo,
tváře se mu rozesmály.
Načež vypravoval dále
o bitvách a o příhodách
v táboře tam Valdštýnově.

„Nyní, Zdeňku, oženíš se.
Stár jsem; rád bych tebe viděl
ženatého, dřív než umru.“

„Ale, otče,“ Zdeněk praví,
„dosti na to času ještě.“

„Málo času, milý synu.
Mám pro tebe švarnou děvu,
slečnu Bertu Petrovickou —“

„Ale, otče —“ opět smíchem
Zdeněk otci odpovídá.

„Jaké ale? Či snad láska
v srdci tvém se uchytila?
Znám to . . . Těžké bývá velmi
odříci se vyvolené —
vojínovi dvojnásobně.
Je-li tvoje vyvolená
slečna jakás urozená,
ovšem musíš dostát slovu.“

„Nejsem, otče, zamilován.“

„Nuž tím lépe. Ujednáno.
Vezmeš sobě slečnu Bertu.“

„Ale, otče,“ — Zdeněk v smíchu
otci svému odporuje,
„vždyť ji dříve musím znáti!“

„Znám ji sám; strýc její u mne
častým hostem tady bývá.
Zábavy a pitky, lovy
úplně nás pobratřily.
Do Berty jsem zamilován —“

„Nuže, otče, proč sám nechceš
o ni —“
„Mlčíš, šíbale ty?
Tak snadno mi nevyklouzneš!“

„Dobře tedy. Půjdu zítra
představit se slečně Bertě.
Podmínku však jednu kladu:
Přestrojím se za zbrojnoše
Sršně, jenž mne doprovázel
na výpravách všude věrně.
Odevzdám té slečné psaní
na zámku tam Petrovickém,
ale zároveň se vyptám
u komorné slečny Berty
na paniny cnosti, vady,
abych, jako Vávra, v pytli
zajíce snad nekupoval.
Zalíbí-li se mi Berta,
ožením se dle tvé vůle.
Jinak ale navrátím se,
milý otče, do tábora.“

2.

Jede Zdeněk záhy z rána
přestrojený za zbrojnoše,
jede k zámku Petrovicům.

Skřivan pěje svoji píseň,
kukačka naň smavě volá
s jiným ptactvem z vonných lesů.
Vzduch je plný šumu jara,
bzukotu a tepla, vůně.

Před ním zámek Petrovický;
přijel širé na nádvoří,
sesed s koně, ohlásil se
jako zbrojnoš pana Zdeňka.

Dlouho musel Zdeněk ždáti,
nežli předvolán byl slečnou.

Do nádherné vkročil síně,
kde naň čeká slečna Berta

s komornou svou, věrnou Lisou.
Slečna oblečena v brokát,
v zlatě, v stříbře, s dlouhou vlečkou,
na krku má perle, zlato,
ve vlasech má zlatou jehlu
chrysoprasem okrášlenou,
v náušnicích se jí lesknou
brillanty, jak malé hvězdky.
Střevíčky má atlasové,
vysokých jsou na špalíčkách,
mašle na nich, jako květy.
Pozorně čte psaní slečna.

Trochu drobná, trochu malá,
trochu hrdá, upejpavá,
ale sličná přec je slečna.

„Bude-li to muset býti —
nuže, vezmu sobě slečnu —“
dumá Zdeněk zamyšlený.

Podle ní je věrná Lisa,
komorná a přítelkyně,
dívčina to plná ohně,
vysoká a štíhlá v boku,
v tmavých očích žárů jiskry,
nad očima tmavé brvy
obočím jsou překlenuty
tmavým, havraní jak peří.
Černých vlasů bujné proudy
růžovou jsou spjaty stužkou,
tváře jasné, zdravé barvy:
broskve zralé k nakousnutí,
v důlkách jich se šotek skrývá,
který kolem úst též hraje
korálových, usměvavých,
za nimiž dvě řady bílé
labutí či perlí drobných —
s čím je srovnat věru nevím —
stále téměř vstříc se lesknou.

„Doveď, Liso, toho muže,
zbrojnoše to pana Zdeňka,
do sklepa, tam vína nalej,
samotoku mělnického,
vyčastuj ho, jak se sluší.
Zatím napíši já psaní,
bílé psaní panu Zdeňku.“

Zbrojnoš zří na slečnu Bertu;
pěkná je, však trochu drobná,
trochu bledá, trochu malá
a jak hrdá, upejpavá!
To je Lisa jiná děva;
vysoká a štíhlá, plná,
červená a usměvavá.
Věru, kdyby směl si volit
mezi komornou a paní:
Lisu vzal by bez váhání

Poklonil se zbrojnoš slečně,
následoval hezkou Lisu,
která do sklepa ho vedla
po schodech po příkrých, tmavých.
Jaký div, že zaklopýtal
na těch schodech přes ostruhy,
že se Lisy chytit musil,
aby nespad střemhlav dolů.

Lisa zasmála se tomu;
zvonivě ten smích se rozleh
po chodbě a po sklepení.

„Toho vina tma a schody,
nezvyklý jsem také chůzi,“
omlouval se zbrojnoš dvorně.

„Věřím vám — však již jsme dole,“
Lisa dí; „nuž posaďte se,
hned vám naleju zde vína,
samotoku mělnického.“

Veliké to byly sklepy,
jaké bohatýři naši
v starých časech na svých hradech
mívali a posud mají.
Posud přicházíme na ně
v starých hradech, zříceninách.
Ohromné tam stály sudy,
plny moku révy vinné
z doby ještě otce Žižky,
ba snad byli pamětníci
spásy vlasti, otce Karla.

Zbrojnoš posadil se za sud,
dnem jenž trčel, jak stůl, vzhůru,
na stoličku used nízkou.

Do sklepení svit jen padal
světlíkem sem ze nádvoří.

„Není třeba ani světla,“
Lisa děla, nesouc víno
v staré zaprášené lahvi,
plné pavučin a smetí,
nalévajíc plnou číši.

„Zapálím si k tomu lulku,
lépe se to při ní pije.“

„Zapalte!“ dí Lisa v smíchu.

„Na zdraví!“ dí zbrojnoš na to,
pozvedaje plnou sklenku —
„k tomu hubinku mi dejte!“
šeptem ždá, jí hladě ruku.

Zasmála se sličná Lisa,
zvonivým se smála smíchem,
odraženým od sklepení,
jak kdy perličkami hází
číše, vínem přetékajíc.

„Jděte, jděte, milý pane!
nechte toho, pijte raděj.
Pijte, a mně vypravujte,
jakýť váš pán — ten pan Zdeněk.“

„Proč pak o něm, panno Liso?
Co vám jest do pana Zdeňka?“

„Inu, mám svou paní ráda.
Chci jen vědět, jaký muž to,
zdali zlý a nebo dobrý —
zda se dobře vdá neb špatně
moje paní, slečna Berta:
její štěstí, moje štěstí.“

Falešný si vzpoměl zbrojnoš,
sám že komornou chtěl zvídat,
jaká paní její, Berta.
„Dosti na to ještě času —
po vůli ji zatím budu,“
pomyslil si, načež pravil:
„Pán můj Zdeněk? To je kopa!
Dobře znám ho deset roků:
jedno lože s ním jsem sdílel,
válečné vše slasti, strasti
v táboře i na pochodě.
Denně musil jsem ho vodit
od pitky a kamarádů,
ukládat na lože k spaní.
Svárlivý je, hraje v kostky,
kleje při tom, opíjí se,
vyhazuje zlato oknem;
zároveň však lakotivý,
nikomu nic nedopřeje,
pohádá se každou chvíli,
div, že hned se nesepere.
Bázlivý je ale v boji,
při ráně se střelné skrývá.
Pravý je to nemotora,
za ženskými jako blázen:
při tom suchý jako bidlo —
jeť on pravé motovidlo.“

„Co to díte?“ zvučným smíchem
Lisa jemu odpovídá.
„Toť se nehodí k mé paní?“

„Ani za mák, panno Liso,
vystříhejte ji před Zdeňkem,
spasení-li je vám milé:
chce-li nešťastnou kdy býti
aby si jen Zdeňka vzala!“

„Děkuji vám za výstrahu,
věrně vyřídím to slečně;
ale nyní pijte přece!“
dí mu, znova nalévajíc.

„Na zdraví!“ dí zbrojnoš na to,
plnou pozvedaje sklenku —
„k tomu hubinku mi dejte!“
šeptem ždá, jí hladě ruku.

„To to!“ se smíchem dí Lisa,
„Jenom se mi opovažte,
vy jste také pěkné kvítko!“

„Já? Jsem pravý opak Zdeňka:
srdnatý a podnikavý,
otužilý, věrný, stálý,
ve všech bitvách pod Valdštýnem
slavně jsem se vyznamenal.“

„Aj, aj,“ vece sličná Lisa,
za boky se popadajíc.

„Mladý, hezký, plný síly,
dvornosti a oněch ctností,
vojína jež vždycky zdobí,
jak ve válce, tak i v míru —“

„Aj, aj!“ diví se mu Lisa.

„Věrný v lásce“ — pokračuje —
„Nu, já nechci se vám chlubit,
vidíte to na mně sama —“

„Ne, vy nejste vychloubavý,
pane zbrojnoši, ni málo,
pravá skromnosť vaší zdobou. —
Ale pijte, pijte přece,
vy nic, pane, nepijete!“

„Na zdraví!“ dí zbrojnoš na to,
plnou pozvedaje sklenku,
pak se dvorně doprošuje:
„K tomu hubinku mi dejte!“
za ruku ji při tom béře,
ruku plnou, oblou, kyprou,
jevící se pod ramenem
z pod košilky sněhobílé.

„Ne!“ dí Lisa, při čemž prudce
zbrojnoše též odstrčila.
„Ne, to nesmí, pane, býti —“

„Proč ne? Co v tom, panno, zlého?“

„Což vy muži milujete
dneska tu a zítra jinou —“

„Pravda, muže srdce divné!
Zvláště na vojně on těká
od květiny ku květině.
Navrátí-li se pak domů —
že miloval — více neví.
Divné jesti srdce muže.
Najde-li však, čeho žádá,
řekne-li mu: ‚tu chci míti!‘
dá za lásku živobytí!“

„Srdce ženské je však jiné:
volí, zkoumá, nepoddá se.
Jednomu jen lásku slíbí,
tu však také chová věrně.“

„Také jsem si často přával
nalezaouti věrnou druži,
s ní pro celé živobytí
usadit se v rodném kraji,
býti šťastným jen s tou jednou,
pro ni lásku svou jsem schráněl —“

„Ha, ha! což to možno muži?“
zvonivým dí Lisa smíchem:
„může muž si schránět lásku?“

„Ano, Liso, kdyby našel
pannu sličnou, jako ty jsi!“

„Ah již pozdě!“ smutně Lisa
zbrojnošovi odpovídá.

„Což — již máte milovníka?“

„Ne, však ženich jest mi slíben.“

„Aj! tož nemilený ženich,
zajisté kýs nemotora —
Za to já jsem jiný jonák!“

„Chtěl byste si mne snad vzíti?“
smutně s úsměvem dí Lisa.

„Vzíti — vzíti?“ Zbrojnoš koktá.
„Proč hned vzíti? Nač ty kvapy?
Ale později — proč ne? Ale —“

S výsměchem dí Lisa k němu:
„Vzíti ne? Však třeba zatím
hubinkou vy nezhrdnete?
Napil jste se dosti vína?
Čas se vrátit, slečna čeká.“

„Dosti,“ zbrojnoš smutně vece,
načež Lisu následuje,
která po schodech jde vzhůru.
Svěsil uši, ubožáček . . .
Avšak náhle prostřed schodů

Lisu kolem pasu chopil —
a již hubinku jí vtisknul.

„Nestydatý!“ zaznělo tu
z Lisiných úst, spjatých hněvem,
z očí jejích srší blesky,
tváře její zarděly se,
jako třešně plné, zralé.

„Pro hubinku tolik hluku!
Poprvé to — naposledy.
Vojín zvyklý žíti rychle:
životem dnes bujným kypí,
zítra leží v chladné zemi.
Žil jsem také, žil jsem mnoho,
ale přiznám se vám, panno,
takto že jsem nebyl šťastným
po mnohá již dlouhá léta.“

Ruku nechala mu v ruce,
pohlížejíc v jeho oči
jako kouzlem opojena;
snad že v jejím srdci také
ozvalo se stejnou dobou:
tak že nebyla též šťastnou
ve svém živobytí celém.
Náhle vytrhla se prudce:
„Na vždy s bohem, slyšíte-li?
Opovážlivče vy! s bohem!“

„S bohem, na vždy!“ vzdychnul
zbrojnoš.

Lisa pospíšila k paní.
Doručeno jemu psaní
na Zdeňka. I odjel domů.

3.

Mladý Zdeněk domů jede,
počasí se pozměnilo.
Vystoupily mračen hrady:
z nich se blesky jako biče
v hřívy mračen zatínaly.
Divocí je oři táhli,
větrů oři, přes krajinn.
Luh i les tu sténal, ječel,
časem ozvalo se hřmění,
bouře vozu v divé jízdě
šírým nebem rachocení.

Začalo v tom hustě pršet
jako když se z konve leje,
jarní padala to vláha,
tak že Zdeněk promok celý.
On však rád byl tomu dešti,
tomu srdce ochlazení,
které přivedlo ho k sobě.
Již se setkal se svým otcem.

„Nuže, jak se tobě vedlo?“

„Nemohu si, otče, vzíti
nikdy, nikdy — slečnu Bertu!“

Rozhněval se otec tuze,
lál a hrozil: všechno marné.

„Dobře tedy!“ konečně děl,
„nemohu tě nutit více.
Věz však, na zítřek jsem pozval:
Bertu i jejího strýce.
Žádám tedy, abys zítra
uvítal je aspoň dvorně
zde na zámku Makotřasích.
Ba ty musíš: to má vůle;
pak se navrať do tábora,
milejší-li tobě Valdštýn,
blázne! Nech zde slečnu Bertu —
odejdi si třeba — k čertu!“

4.

Po bouři se vyjasnilo.
Přišlo jitro, jasné, smavé,
jakby blankyt na nebesku
andílkové vysmejčili.

Jede k Makotřasům panstvo.
starý pán a mladá slečna.
Starý pán na černém koni,
slečna na překrásném broni.
Závoj hustý tvář jí cloní.

Makotřaský pán je vítá
na nádvoří se svým synem.

Zdeněk pozdravuje také
dvorně panstvo Petrovické.
Slečnu Bertu podporuje,
pomáhá jí s sedla na zem.

„Odpusťte mi, ctěná dámo,
že jsem včera před vás vstoupil
za panoše přestrojený!“

Tu však cítí, že se chvěje
v náručí mu slečna Berta.

„Co vám, slečno?“ on se táže.
Odhrnula slečna závoj:
vidí Zdeněk překvapený,
jak se slečna Berta směje:
„Tutéž myšlénku já měla,
pane Zdeňku, co vy, včera,
za Lisu se přestrojivši,
abych o vás vyzvěděla
od zbrojnoše zlé neb dobré.
Já však se vám neomlouvám:
k tomu ženy právo mají,
vyzvídati věci tajné!“

„Otče!“ zvolal Zdeněk nyní,
„tu chci, aneb žádnou v světě!“

„Zbláznil jsi se?“ Otec praví.
„Nerozumím tomu slova!“

„Také já ne!“ vece starý
stryjec Bertin, Petrovický.
„Co díš, Berto: chceš ho také?“

„Chceli on mne — chci ho také!“

„Požehnejte již svým dětem,
otče, strýče!“ vece Zdeněk.
„Chcete-li si blázna vzíti,
slečno Berto, zde mne máte!“

„K tomu hubinku?“ dí Berta
v bujném smíchu, jako zvonky
když se v zpěvu rozhovoří.

„Ano!“ a již na rty její
tiskne vřelé políbení.

Byla svatba, byly hody,
teklo vína jako vody.

Otakar Červinka.

Firma Stocký a spol.

Pražský román.

Napsal Servác Heller.

I.

V prvních dnech masopustu leta Páně 18** byla u velkoobchodníka Maxmiliana Stockého v Praze velká společnosť. Rozsáhlý, velkopansky zařízený dům pana Stockého v ulici *** zářil toho večera nesčíslnými téměř plameny, skvostné skleníkové rostliny zdobily schodiště, chodby i rozsáhlé salóny, tvoříce ve všech rozích a koutech malebné skupiny, tlusté koberce kryly všude dlažbu i parketovou podlahu a kořenitá vůně kvetoucích hyacint, kamelií a orchideí vlnila se z komnaty do komnaty a rozprchávala se odtud ven na korridory a schody.

Byla to první velká společnosť, již pan Stocký, chef a jediný vládce po otci zděděné firmy „Stocký a spol.“, kolem sebe shromáždil, neboť pan Stocký honosil se toho času ještě stavem panickým a byl vůbec s to otevříti svůj dům skvělému kruhu přátel a známých jenom účinkem šťastné okolnosti, že měl líbeznou sestru, paní Armidu Částrovskou, kteráž pro tento večer v jeho domě s obvyklou laskavostí a ochotou převzala nesnadný úřad hospodyně a hostitelky.

Za takovýchto okolností bylo arci přirozeno, že všichni v kuchyni i v salónech zaměstnaní služební duchové — až na švihácké Jana, kterýž byl u pana Stockého zároveň sluhou i jakýmsi tajemníkem a správčíkem a pak neméně hovorného Martina, kterýž byl zase rychlonohým poslem a komisionářem mocností z písárny — jinam příslušeli a zde toliko pohostinsku, z ochoty nebo za smluvenou náhradu účinkovali. Avšak paní Armida Částrovská dovedla i s touto pestře sehnanou cizinskou legií výborně operovat a nikdo poměrův neznalý nebyl by hádal, že se nalezá v domě starého mládence, jak si pan Stocký důsledně říkával, ačkoli pětatřicítiletým panicům název ten po právu ještě nepatří.

Proti obyčeji a šabloně domácích slavností uspořádal pan Stocký svým hostům velkou hostinu, kteráž na 6. hodinu ohlášena byla, a po tabuli měla následovati volná zábava s tancem a hrami různého druhu.

Takováto slavnosť v domě vyspělého mládence, kterýž dosud žádné domácnosti nedržel a teprve při posledním kvartále velký byt si zařídil, nebývá jen všedním společenským zjevem, nýbrž mívá zvláštní a obyčejně zajímavé pozadí, z něhož se právě tohoto dne vyvíjeti začíná dějství zpravidla vážné a pro nejbližší účastníky památné . . . Co značila tedy asi s plesem spojená hostina v nově zařízených salónech pana Stockého?

Laskavý čtenář byl by nejenom účel té slavnosti, než i okolnosti, za kterých uspořádána byla, ve hlavních rysech seznal z několika

krátkých rozhovorů, kteréž se ku konci hostiny udály ve vzdušné komnatě mezi jídelnou a velkým salónem, kudy se procházeti musilo a kamž občas někteří pánové a také dámy vycházeli, aby si od dlouhého sezení u tabule trochu — odpočinuli.

První rozmluva toho druhu udála se mezi oběma svrchu již jmenovanými sluhy pana Stockého, Janem a Martinem, kteří toho večera za lokaje ustrojeni byli a s obdivuhodným důvtipem do neobvyklých funkcí svých se vpravili. Výteční tito muži setkali se v komnatě před jídelnou. Martin nesl do jídelny šampaňské od ledu, Jan odnášel odtamtud prázdné nádobí.

„He, nepospíchejme tak!“ zvolal Jan na Martina. „Není na kvap. Panstvo musí si nyní, před poslední pečení, trochu oddychnout a milostivá paní nařídila desítiminutovou přestávku. Můžeme si tedy chvilku porozprávět.“

„Máš-li co nového, rád si poslechnu,“ odtušil vážně Martin a postavil chladič s ledem a lahvemi na zem.

„He, panáčku, co pak říkáme té dnešní slavnosti?“ otázal se zkoumavě Jan, stavě nádobí na nejbližší stolek a krče nos, jakoby nebyl zrovna nadšen.

„Je trochu nepravidelná, moc bohatá a dlouhá, zkrátka demokratická,“ usoudil, nakloniv mudřecky hlavu, Martin.

„Uhodili jsme na to!“ přisvědčil důrazně Jan. „Demokratická, silně demokratická, ale proto přece velkolepá. Ba“ — doložil jaksi pichlavě — „na naše poměry až příliš skvělá!“

„Proč myslíš, že příliš —? Což pak jsme nějací proletáři?“ na to zase Martin.

„To nikoli. Ale Martine, Martine — člověče malého ducha! Což pak to neznáme? Což nevíme, jak je pan Stocký v úzkých?“

„Zaslechl jsem někde něco vyzvánět, jakoby to u nás teď nějak vázlo, a kasír dole může každého očima probodnout, kdo s nějakým účtem, nebo s poukázkou přichází. Do Wertheimovy „železné panny“ zavírá jenom knihy a kasovní archy a padá zrovna do mdlob, když slyší, že se před vraty fiakr zastavil — chuďas myslí pokaždé, že to už zase „lotři“ z banky s nějakou směnkou přicházejí. Zkrátka: máme málo hotových; ale co na tom, však ony zase přijdou! Obchod teď arci trochu odpočívá, ale my to vydržíme! Máme dva domy, venku statek a kdož ví, co ještě!“

„Nu moc bychom toho již nenapočítali, milý Martine!“ prohodil s trpkým úsměvem Jan.

„Ale, ale!“ odmlouval Martin. „Nevídáno té trochy směnek. Tak stará a obratně řízená firma už se z nich nějak vyseká. Ostatně: jak bude po svatbě, bude po tísni.“

„Teď jsme u pravého!“ zvolal mžouraje očima Jan. „Našel on si to pan Stocký zlatou mušku, co? Náš kasír říká, že mají teď dostatek peněz jenom židé — hm! Snad spočinulo právě proto — jak nějaký básník kdesi praví — oko našeho pána se zalíbením na té krásné Ráchelce!“

„To musím, pane kollego, slavně protestovat!“ vpadl mu do řeči Martin. „Nevěsta mého pána není žádná židovka!“

Jan podíval se s ironickým úsměvem na svého soudruha a pravil: „Víme to jistě? . . . Kýváme, že ano; nuž tedy dobře. Ale že je pan Adolf Wertheimer, znejmilejší papínek naší nastávající paní, žid — či pardon! — israelita, přece víme?“

„Ale křtěný!“ s důrazem doložil Martin. „A jeho paní, matka slečny Hermíny, je prý italská šlechtična, nějaká rozená de Monteberico, nebo jak se to říká. Budu tedy prosit, aby se nedělaly na slečnu žádné úštipky!“

„Prosím tisíckráte za odpuštění!“ zvolal s komickou povolností Jan. „Mně ani nenapadlo, abych slečnu zlehčoval. Naopak! Kdybych byl mladým seladonem, záviděl bych panu Stockému . . To je dívka, parbleu! Jaká to delikátní směs krve! Půl židovka, půl Italka, a jedna polovice lepší než druhá! . . . . Tváře jako dozrávající broskve, oko jako uhel, který svítí, a vlas — sacrebleu! Jak živ jsem neviděl vlasu tak bohatého a krásného! Je černý jako havranní peří a proti světlu leskne se do modra. Když jsem ti prve u tabule přisluhoval, musil jsem se náhodou naklonit ku slečnině hlavě a tu — nevím ani, co mi to napadlo, — přivoněl jsem si plným douškem k jejím kadeřím. Člověče, to se nedá ani povědět! To ti je síla zdravé vůně vlasové . . . jak bych ti to jen řekl . . . . jako kdybys si přivoněl ku hřívě mladého španělského hřebce.“

„Nu dobře, dobře“ — odsekl Martin, „vždyť já slečnu znám a na tom, jakou vůni její kadeře vydávají, mi hrubě nezáleží. Jsem však rád, že tě slečna okouzlila, aspoň přestanou už ty tvoje kousavé poznámky o mesalianci krve a tak dále.“

„Krásnou paní to dostaneme, jen co je pravda!“ na to zase Jan. „Ale soudím, že jsou to námluvy jenom z konvenience. Víme, co to je? To jest, jako kdybych řekl, že se tu hodlá uzavříti sňatek z rozumu aneb, jak by sprostý člověk řekl, ze spekulace.“

„To musím slavně protestovat!“ odporoval rozhorleně Martin. „O tom ty nemáš právo soudit. Já, já jsem v písárně stále kolem pana Stockého, a já tedy samojediný mohu jistě vědět, jak to s jeho srdcem dopadá. Nuže, a já ti pravím, že si náš pán slečnu Hermínu namluvil z opravdové, ba vroucí lásky.“

„A jak pak jsme tomu přišli na kobylku, he?“

„Zcela jednoduše. Víš přece, že je náš pán výborný kreslič a že umí zejmena výborně portretovat. Nuže jdi a podívej se do jeho mapy ve velkém šuplíku psacího stolu — co tam uvidíš? Samé hlavy a hlavičky slečny Hermíny! Jestli to není důkazem, že na ni stále myslí a že je do ní opravdu zamilován, pak už není vůbec žádného důkazu. Nu, co tomu říká pán?“

„No víš, Martine, — já nechci dělat proroka a vševědoucím také nejsem! Konečně proč by nemohl být zamilován do té krásné donny? Věřím ochotně, co se mi tuto k věření předkládá, ale zůstává přece otázka: zdali se láska nedostavila teprve později, když už byl úmysl

pevný? Jisto je aspoň, že byla slečna Hermína dříve bohatou dědičkou, než se baron do ní mohl zamilovat."

„Proti takovému mudrctví není ovšem námitky!" odvětil Martin s resignací. „Škoda, že jsi nešel na filosofii. Z tebe mohl býti kapitální mudrc. Avšak žerty stranou! Pravím ti, a to je pro dnešek v té věci slovo poslední: s panem Stockým a slečnou Hermínou má se věc zrovna tak, jako se mnou a slečninou komornou Anettou. Také moje Anetta má babky, dílem uspořené, dílem zděděné, ale je proto přece roztomilá a milování hodná a já bych ji opravdově miloval i kdyby . . ."

„Měla těch babek třebas ještě více! Rád věřím!" vpadl mu se smíchem do řeči Jan.

„To je už starý vtip — toho neopakuj nikde, sice by tě vyhodili," varoval svého soudruha Jan a podívav se na hodinky, doložil jako překvapen: „Hrome, to jsme se zapovídali! Deset minut již minulo, pospěšme po svých."

Sluhové, zvednuvše každý svoje zboží, odkvapili. Ale již tu byli zase jiní — dva mladí ještě pánové, patrně od obchodu. Jeden byl rusovlasý a druhý snědý. Přicházeli z jídelny, jakoby jídlem a pitím byli uondáni, a občas z hlubokosti svých těžkostí si odfukovali. Uprostřed komnaty se zastavili a snědý stáhnuv s nosu zlatý skřipec, který mu patrně v každém obědu překážel, vyrazil ze sebe, jako se stísněných útrob:

„Fi, to mne to jídlo unavilo! Zdá se mi, že jsem již dávno tak nepřebral."

„A ještě tomu není konec!" doložil rusovlasý. „Ale jen co je pravda: menu bylo výborné a úprava veskrze znamenitá. Ani bych byl neřekl, že to Stocký tak svede."

„Je pravda, všechno bylo dobré," přisvědčoval onen, „sice bych nebyl přebral. Výborný oběd, pravé gala-diner, na Stockého a jeho finance až příliš skvělý!"

„To jsem si také, milý Rudolfe, už pomyslil; avšak jaké tu divení. Když je člověk nad bankrotem, nemůže prý nic lepšího dělat, než dávat skvělé hostiny a plýtvat penězi, aby se nevěřilo tomu, co si lidé šeptají. Dobře prováděné bastanství je každým spůsobem s to oživiti člověku úvěr ještě před samým konkursem, hahahá! — Ale buďme spravedliví: Stocký nepomýšlí na výnosný bankrot; on překonává sama sebe, to jest pýchu svého patricijského rodu, jenom aby si zabezpečil kořisť, kterou má již skoro v hrsti."

„A je to lup opravdu znamenitý: kolosální věno a nádavkem tak krásná žena!" zvolal s přimhouřenýma očima snědý švihák, jehož byl předešlý nazval Rudolfem. „Toť věru záviděni hodná partie!"

„Já mu nezávidím!" prohodil jaksi s vysoka blondýn. „On si pomůže, ale na reputaci tím v naší společnosti nezíská. Na takovouto ženitbu byl bych já příliš hrdý."

„Můj zlatý," namítl zase onen, „což je za našich časů hrdost bez peněz? Rozedraný plášť pyšného hidalga, paskvil na sebe sama, nesmysl. Podívej se na některé naše pány — však uhodneš, které míním — jsou nadutí jako krocani, mají koně a lokaje, lesklé kočáry a v německém divadle lože, jsou kavalíři od hlavy až k patě, dávají si říkat „Vaše

milosti“, v jejich domech je samý lesk a samá nádhera, ples stíhá ples a hostina hostinu, ale — jak v bibli stojí psáno — venku čeká už žid s velbloudy!“

„Bravo Figaro!“ zaplesal škodolibě blondýn. „Aniž jsi chtěl, pronesl's satyru na dům, jehož jsme právě hosty. Ba věru; žid s velbloudy už čeká, ale nikoli venku: on je už zde, uvnitř domu pánem a Stocký je tak dalece prost předsudků, že se nerozpakuje jíti k němu do stravy.“

„Stocký je moudrý člověk,“ pravil s veselým důrazem snědý švihák, „a ty's pošetilý bloud. Dokud jsi mlád, můžeš se ještě opájeti svou domýšlivostí a pýchou evropského plemene. Však také vystřízlivíš. Já nejsem ještě stár, ale střízliv jsem již dávno a proto chtěl bych, jakožto ženich, býti na místě Stockého.“

„Tiše,“ zakřikl ho šeptem blondýn. „Tamo přichází ta stará škatule od voňavek, baronka Záleská — baronka z Nemanic! — se svými dvěma graciemi, Amalií a Serafínou. Amalie by byla mým idealem, ale — málo peněz! Nechám ji tedy jinému.“

Sotva že byl rusovlasý Merkurův vyznavač takto domluvil, zašustěly za oběma šviháky troje hedbávné ženské šaty a baronka Záleská, obstárlá a silně líčená suchá panička s lorgnonem na dlouhé násadě v jedné a rokokovým vějířem ve druhé ruce, přistoupila k nim. Za baronkou kráčely dvě dosti hezké, ale silně koketní dívky, obě modrooké s tmavými vlasy a hrdým vzezřením. Baronka, zpozorovavši oba šviháky, zvolala:

„Ach, pánové zde?! A tam uvnitř je po nich taková sháňka... Nemeškejte přece, pánové, a vraťte se ku svým soudruhům u stolu!“

„Kdyby paní baronka dovolila,“ domlouval se s líčenou ostýchavostí blondýn, „vzdali bychom se už docela toho potěšení a zůstali bychom zde...“

„Ne, ne, to nesmí být, pánové!“ odporovala stará baronka. „Vraťte se jen rychle do jídelny. Dokud nedá předsedající dáma znamení, aby se povstalo, nesmějí se pánové rozutíkat. Tedy na shledanou, pánové!“

Šviháci, vyrozuměvše z těchto slov, důvtipně a bystře, že si dámy přejí býti o samotě, učinili každý tři více méně nemotorné poklony a odešli.

„Jděte, protivní panáci!“ zvolala baronka ohlednuvši se za odcházejícími. „Jdu si odpočinout, od té hrozné tabule, a měla bych se tu ještě s vámi nudit!... Uf! to byla tortura!“

„Tortura?“ opakovala vesele po matce slečna, kterouž byl prve blondýn poznamenal jakožto slečnu Amalii. „Maman, tortura? Taková hostina, s takovými exkvisitními jídly! Hahaha!“

„Jak živa jsem to neviděla,“ pokračovala s rostoucím úžasem stará baronka; „tři hodiny za sebou se jí a pije! Fi donc! Totě už zrovna jako o vesnické svatbě!“

„Nezapomínej, matinko, že má dnes pan Stocký poněkud silně smíšenou společnosť u sebe, a že musel tedy udělat přítomným arciplebejcům náležitý ústupek. Co pak je u takových lidí do tabule, když není dlouhá!“ propověděla uštěpačně slečna Serafína.

„Ano, ano,“ povzdychla si baronka, „každému co rád má! Jenže přece také s ohledem na ostatní. Ale takovéto hekatomby masa a pamlsků

— totě zrovna, jakoby chtěl Stocký těm svým hostům na jediném ‚diner' ukázat, co všechno je k jídlu na světě! Hahaha!"

„Anebo," doložila kousavě slečna Serafína, „co vkusného Stocký sám kdy okusil!"

„Věru," pravila zase slečna Amalie, „Stocký a jeho vydlužená kuchařka překonali sami sebe. To bude asi na burse a v Café Français o tom řečí! . . . Nescházelo nic, než aby byl Stocký předložil — jako kdysi římský císař Claudius, každému hostu při zákuskách ku spolknutí ještě pravou, skutečnou perlu, hahaha!"

„Anebo," pokračovala stará baroka, „jako u téhož císaře obyčejem bylo, aby se nyní — ale teprv venku! — každému z těch hostů zapůjčilo páví péro, aby se jím v hltanu polehtal a takto svému přeplněnému žaludku ulehčil! Hahaha!"

Slečna Amalie, propukajíc v rozpustilý smích, připomenula k tomu: „Mně se zdá, maman, že nebude těch pávích per ani potřebí; ostatně vždyť mají pánové prsty!"

Všechny tři dámy rozesmály se, až slzy stírati musily. Stará baronka po chvíli, potlačujíc veselosť, pravila s falešnou vážností: „Nesmíme si tak volně počínat — mohli by nás uvidět a uslyšet!" Rozhlednuvši se pak pomocí lorgnonu po komnatě, zvolala pojednou, jako by byla přišla na docela jiné myšlenky:

„A! Vida, vida! . . . Ani jsme si ještě nepovšimly, jak je ten salónek pěkně zařízen . . . (S přídechem ironie). Opravdu, velmi vkusně . . a také bohatě!"

„Ale zdá se, maman, že je tu mnoho nového a vzácného a jinde nevídaného," připomenula tendenčně slečna Serafína.

„Ba věru," přisvědčila, rozhlížejíc se dále po komnatě, paní baronka, „některé věci jsou nad míru cenné . . . kde to jen všechno Stocký vzal? . . . Snad nebylo to sem všechno navezeno, hahaha! . . . jako kulisy do divadla, jenom k tomu slavnému zasnoubení? . . ."

Slečna Amalie rozesmála se znovu zrovna křečovitě a zvolala, tlačíc šátek k ústům:

„Maman, aby to sem byl tak starý Wertheimer sám všechno zapůjčil? Hahaha!"

„Pojďme dále," napomenula své dcery baronka, která však zrovna tak vesele si vedla, jako obě mladé dámy; „tamo přicházejí zase dva z těch, kteří dnes o závod — hodovali. Není radno jim býti na blízku."

„Proč myslíš, maman?" otázala se slečna Serafina, a paní baronka beze všeho rozmýšlení odpověděla:

„I jen tak! Kdyby se ostatně nic jiného nestalo: dělali by nám poklony buď hloupé anebo urážlivé, to by nám mohlo býti nebezpečné — po tom selském kvasu!"

Dámy, přitisknuvše po těchto slovech batystové šátky k ústům, odešly do zářícího, ale ještě prázdného sálu. Za nějakou chvíli na to vešli do komnaty dva vážní mužové s krátce přistřiženými plnovousy, redaktor dr. Řízný a advokát dr. Ostražil. Pokročivše do předu komnaty, zastavili se na okamžik, aby několik důvěrných slov spolu promluvili.

„Sláva Bohu, hostina je skončena!“ pravil spokojeně Ostražil.

„A nota bene,“ doložil Řízný: „obešli jsme se bez přípitků!“

„Za to děkujeme jenom paní bankéřce Wertheimerové, kteráž proti obyčeji předsednictví přijala a s obdivuhodným taktem zrovna v tu chvíli znamení k povstání dala, když někteří pánové slova ujati se chtěli,“ pravil advokát.

„Pozoroval jsem,“ na to zase redaktor, „že chtěl starý Wertheimer sám nějaké prohlášení učinit.“

„Zajisté!“ přisvědčil Ostražil. „Mně napověděl kdosi, že byla celá tato dnešní slavnosť od Stockého uspořádána jenom proto, aby se ono slavnostní prohlášení stalo. Bankéř chtěl u tabule prohlásiti zasnoubení své dcery se Stockým.“

„A tomu právě chtěla paní Eleonora zabránit!“ vpadl mu do řeči Řízný.

„Což myslíte, že bankéřka tomu sňatku nepřeje?“

„Nemyslím, já to jistě vím! Paní Eleonora chtěla dostati svou dceru někam do Vídně, praví se, že dokonce ke dvoru. Jest to sice ambice poněkud pošetilá, ale rozená markýzka Monteverde a manželka jednoho z předních našich finančníků — za takového považuje ona aspoň svého chotě! — soudí, že si může podobného plánu již dopřáti. Nu a poněvadž námluvy pana Stockého tomuto fantastickému snu jaksi překážejí, byla by paní Eleonora ráda, kdyby se nějak rozbily, i hledá proto stále, jakby věc protáhla.“

„Ale starý přeje Stockému?“ prohodil Ostražil.

„Dosud zajisté!“ odpověděl Řízný. „Stocký se mu líbí a ctižádostivý bankéř myslí, že udělá jeho příští zeť ve veřejném životě velkou karriéru . . . O finančním stavu jeho nemá dle všeho pravého vědomí.“

„Což je opravdu tak zoufalý?“

„Zoufalý zrovna není, ale je špatný! Stocký několikerým směrem přespekuloval a má nyní celé své jmění zatlučeno v rozličných akciích a průmyslových papírech, které na ten čas nic nenesou a tak nízký kurs mají, že je musí držeti. Papíry tyto mohou časem opět se zvednouti, ba snad ještě výše vystoupiti, než původně stály, ale — jisté to není, ba na celou řadu let ani k pravdě podobné.“

„To je tedy,“ pravil zase Ostražil, „jakoby se Stocký o slečnu Herminu ucházel jenom k vůli jejím penězům.“

„To nikoli!“ odpověděl důrazně Řízný. „Znám Stockého již delší dobu a dosti zblízka; on je muž osvícený a prostý zastaralých předsudků, kteréž by mu nedovolovaly, aby se o dívku takového rodu, jako je slečna Hermína, ucházel jinak, než z nouze. Stocký je krom toho muž naprosto čestný a příliš hrdý, aby snad lásku předstíral, kde by jenom touhu po penězích měl. On Hermínu miluje — o tom nemůže býti ani nejmenší pochybnosti. Že pak dívka, pro niž jeho srdce vzplanulo, velmi bohatého otce má, jest pro něho sice šťastnou náhodou, ale ničím více . . . . Však ukončme již! Tamo přicházejí hosté od tabule, a v čele jich starý Wertheimer . . . . Vypadá jaksi slavnostně! . . . . Usmívá se, zvedá hlavu do výše . . . . Ten jistě něco zamýšlí!“ (Pokračování.)

Potkání v polích.

Jest krásno v polích, svato,
když červánkové zlato
se line v zlato klasů
a na obzoru splývají
zem, nebe svými pokraji
a v jednom zlatojasu
se líbají.

Jest krásno zralé žito,
kdy v zlaté vlny slito,
jak jezero se houpá,
a nad pole i nad soumrak
co blízké žatvy zlatý znak
srp měsíce kdy stoupá
v jas do oblak.

Jest luzno v polí šíru
v tom půlšeru a míru,
když pozdním zlatým světlem
jen hoří jasné barvy niv,
žár s muškou letí jako živ
a v máku rudě zkvetlém
plá na podiv.

Hle, vbíhá v polní stezku
svit večerního lesku,
a stranou chatka mhouří
již slunné oči okének;
jen v krbu mžiká plamének,
a nad střechou se kouří
dým v prstének.

Jak lahodí to jemně,
když dýše teplá země
zpod prvních stínů roušky
svých polních mezí vonný dech,
když vlá jí na umlklých rtech
van mateřiny doušky
jak v sladkých snech.

Tak líbezno a milo
mi vždycky v polích bylo,
kdy vzletěl naposledy
až pod blednoucí červánek
a „dobrou noc“ pěl skřivánek,
až vpadl v soumrak šedý
a ve spánek.

A vždy mně bývá tklivo,
když na poli tak živo,
jak všecko chvátá s prací,
a když pak dosti díla dnes,
lid žnecký, samý smích a ples,
jak rád se domů vrací
v svou tichou ves!

Však ze všeho, co zkvétá
a zraje v slunku léta,
mně nejvíc duši světí
a blaze jímá na poli,
když po mezích se batolí
ty pestré řádky dětí;
jdou ze školy.

Ba líp než kvítí jiné
se věnec žáčků vine
kol našich zlatých polí
jak bujně zkvetlý letorost,
a kdyby kraj náš byl ho prost,
což byl by pustý, holý
a smutný dost!

Nad dětskou pouť tu denní
nic pěknějšího není,
ta patří ku obrázku,
k té naší české krajině!
Tak vdechuji z ní dětinně
vždy novou, zdravou lásku
k své otčině.

Snad hodinu, snad míli
ti poutníčkové pílí
kams pro zrnéčko zlaté
dost malinkého vědění;
jest pro více to pachtění,
to putování svaté,
než k modlení.

Žeň chleba z plodných polí
když vezou ve stodoly
ty plné vozy žnecké,
kde zraje prostá duší žeň?
Krov chudý čeká na sklizeň,
a hlavičky ty dětské
ji nesou veň.

Tak nesou požehnání
kol zlatou polní plání
ty řady křivolaké
hlav, čapek, šátků, karkulek
a blýskajících tabulek
až z dáli kdo ví jaké
v svůj útulek.

Když potkají a zdraví
a západu svit smavý
dál provází je polem,
tu měkčí pohnut ve mně duch
a slibněji se vlní luh
a zlatěji se kolem
skví zem i vzduch.

Eliška Krásnohorská.

Kůň.

Ze sbírky vojenských veršů

„Hakel-dama, to jest pole krve"

Jana Červenky.

Uprostřed pláně, pusté, zasněžené,
po prudkém honu do sněhu se sřítil.
Vzdych z hluboka, zved oko svoje sklenné
do tváře muže, jenž se hřívy chytil,
přes hlavu jeho upadaje k zemi
a ležel v krvi bez hnutí a němý.

Klid velebný po pláni vládl celé.
Ni havran v mrtvá role nezapadl,
jen časem v sněhu spoustě zkornatělé
to zapraskalo mrazem. Smutně kladl
se stín na lada utuhlá a hladká.
Kůň ležel v krvi. Z těla schváceného
se kouřilo a jako jinovatka
pot na něm stydl.

Muž, jenž spadl s něho,
se chvatně zvedl, otřel hrubou dlaní
sníh s bledé tváře, jak to zvíře schvácen;
rty zakřivil a mlčky, v pohrdání,
stál, jako socha . . . Věděl, že je ztracen!

V té chvíli za ním červánky již zplály.

On mlčky stál, zrak upíraje v dáli
a náhle cítil ruce své se chvěti.
Zde byli! Všichni! První, .. druhý, .. třetí!

Jak vichr naň se hnali, zdivočele,
po krvi lační, zběsilí a krutí,
ne lidé, hyény, psi v lidském těle.

On hleděl na ně chvíli v ustrnutí,
pak jako strojem sražen, beze slova
kles' na koleno, zvedl pušku, střelil
a chybil. Chybil! . . . Nabil, střelil znova
a chybil zas! Již skok ho jenom dělil
od nepřítele, skok a zemře! Chtivě,
jak vlčice, po níž se feny ženou,
se vyřítil, mách zbraní napřaženou —
a pustil ji! . . . Ne vykřik' — zařval divě,
krev z úst i prsou se mu vyvalila.
Krev! Krev! Ach ano! Jeho krev to byla!

Již chroptěl jen a jen se zapotácel.
V té chvíli druhý s duší rozsápanou
mu rozťal šavlí lebku jednou ranou,
že jako kmen na zmrzlou zem se skácel.

Pak třetí přihnal se naň, jako střela,
ťal šavlí ve vzduchu, až zafičela,
pliv' po něm, zaklel s nenávistí v oku
a hnal se dál. Kůň jeho pouze v skoku
kus masa vyrval druhu svému z těla.

Tu v bolesti kůň padlý hlavu zvedl,
zrak pootevřel, na přítele vzhlédl,
vzdych naposledy, zamkl oči obě
a hrábnuv nohou, přitiskl ho k sobě.

Saharou.

Z Biskry do Rhadamesu.

Napsal Quido Mansvet Klement.

ahara! Jak tajuplně zní toto jméno! Mysl naše naplněna jest jako mlžinami, neurčitými potuchami o tomto velkolepém, mysteriosním zjevu, zdá se nám, že stojíme před něčím, čehož docela pochopiti a obrazně pojati s to nejsme a nabývá-li přispěním naší obrazotvornosti celek určitějších rysů, poznáme, že z mlhavé roušky jen několik jasnějších bodů na obzor se noří, kdežto ostatní a hlavní část i na dále kryje neproniknutelný závoj tajemství. Představa celku spočívá v obecném pojmu pouště a podrobnosti její jsou: ohromné moře písku, přervané na mnoha místech nepříliš vysokým, ale za to divokým horstvem, nedozírné písčiny bez vegetace a vody, ve velkých vzdálenostech prostoupené porůznými oasami, skrovně obydlenými lidem divokosti nevšední. Toť asi tak obecná definice Sahary a výklad ten pro všední povrchní potřebu ovšem stačí. Však duch bádavý pátrá dále a touží seznati obraz té znamenité pouště ve skutečných detailech a představiti si ji dle plné, realné pravdy. A k tomu mají i tyto řádky dle možnosti přispěti.

Na mapách Afriky sestavených dle Herodota (450 př. Kr.) a dle Ptolemea (140 př. Kr.) nalezáme toliko jména Libya a pak dále na jih Aethiopia. Řeka Nilus měla dle Herodota prameny v pohoří Atlasu, Ptolemaeus udává již přesnější směr jižní (Montes Lunae) a obyvatelstvo těchto končin označil jmény Garamantes, Automoles, Pygmaei, Aethiopes, Atlantes a Atarantes, zároveň pak jmenuje města Thebae, Memphis, Ammon, Kartago a Cyrene. Pozdější mapy Afriky rostou století za stoletím jen krokem hlemejždím, až teprve koncem patnáctého a počátkem šestnáctého věku, v době to největších objevných cest, spojuje slavný Vasco da Gama v roku 1498 protichůdčí body černého dílu světa u osad Melindy a Lamu na východním pobřeží a tím ukončena linie Afriky tak, jak nám nyní známa jest.

Po staletí bylo celé to ohromné prostranství, kteréž zoveme Saharou, na mapách prázdnou bílou plochou, krajem neznámým; jenom velmi pořídku označena některá zeměpisná jména a až do našeho věku panovala úplná neznalosť krajin a obyvatelstva Sahary. Podíváme-li se na novou mapu ohromné této pouště, vydanou nedávno v Londýně, žasneme nad dílem, jež vědecké úsilí od roku 1800 vykonalo. Geografické čáry protínají kříž na kříž hroznou poušť a ukazují nám, kde horstvo, solná jezera, písečné roviny, zelenavé oasy a vše spojující karavanové cesty se nalezají. Díváte se a žasnete. Však co stálo děsných útrap, svízelů a drahocenných životů, než saharské kraje takto prozkoumány a vědě získány byly! Znalec saharských cest umí tyto kartografické čáry vykládati také dle dějin a jemu svítí z nich nesmrtelná jména

mužů, jako byli: Caillié, Mardochai, Vincent, Barth, Panet, Bu el Moghdad, Colloniai, Laing, Duveyrier, Parisot, Rohlfs, Richardson, Colomb, Bary, Overweg, Lion, Vogel, Nachtigal, Beurmann, Denham, Clapperton, Hornemann, Browne, Largeau, Mohammed el Tunsy, Cailliaud, Hoskins, Krump, Purdy, Beechey, Hamilton, Pacho, Maltzan, Bourrel, Dawidson. Celá třetina těchto slavných mužů stala se obětí badatelského povolání a zbytek odnesl si z výprav těžké nemoci aneb jich zárodky.

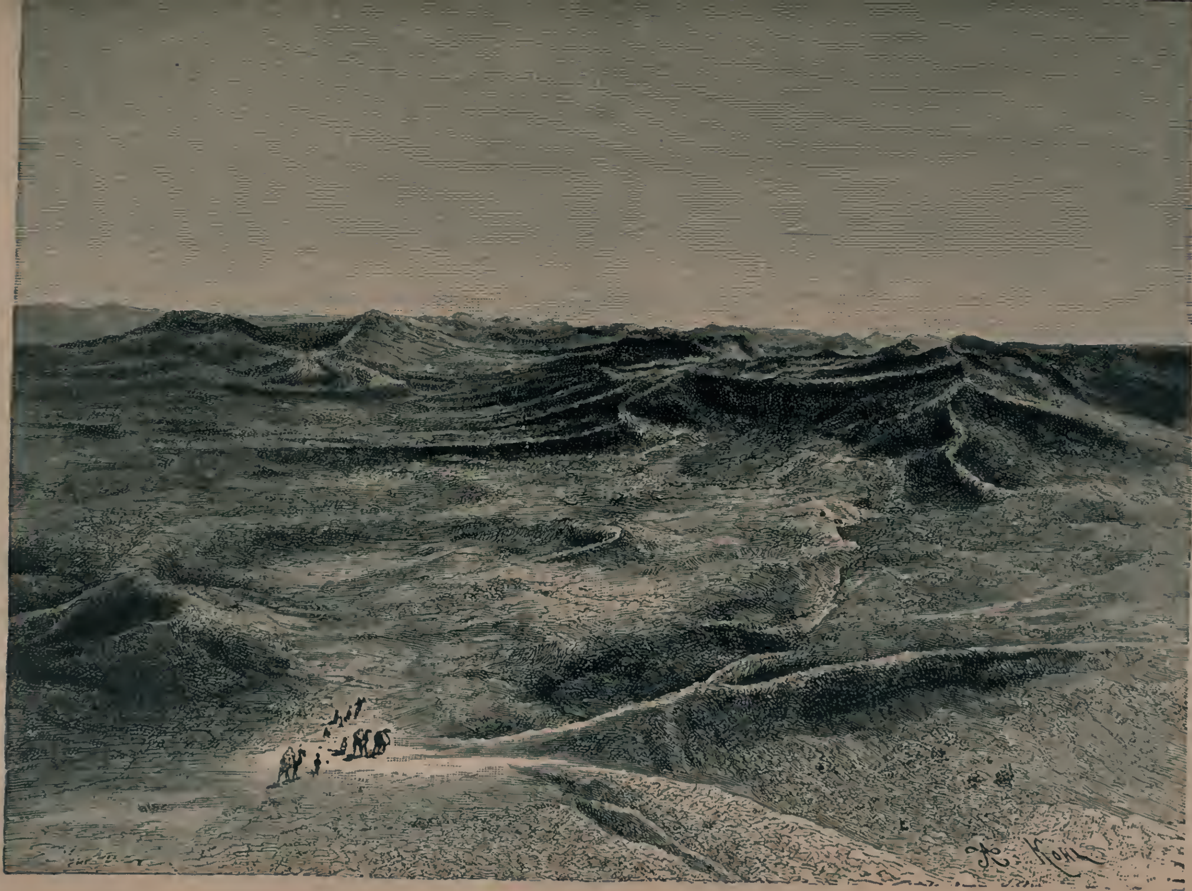
Na postupu Saharou zápasiti musí cestovatel s neschůdností a nejistotou krajin, s náboženským fanatismem nedůvěřivých a nedružných obyvatelů jakož i s vražedným ponebím. I když je výprava co nejskvěleji opatřena — jako byla na př. Rohlfsova pouť do libyckých oas (1873—74), kteréž nescházely ani šampaňské, rýnské a španělské víno, konservy atd. — nedá se zpředu o zdaru cesty mluviti, poněvadž při každé takovéto výpravě i sebe menší příčina často všeliký výpočet zhacuje. K procestování celé Sahary, spojenému s návštěvou všech oas a míst, i kdyby zcela hladce a bez jakékoliv překážky provésti se dalo, bylo by dle našeho přesného výpočtu potřebí doby dvou let. Sahara vyžaduje cestovatele neohrožené a chladnokrevné, muže nezdolného zdraví a ve snášení fysických útrap neumorné. Kdežto při cestování v krajinách podél rovníku ležících mnoho záleží na velkém počtu průvodčího lidu, jeví se v poušti nejúčelnějším a nejvhodnějším, cestovati s nějakou kupeckou karavanou a toliko s jedním domorodým sluhou. Jest arci ještě lepší způsob: vydati se v tyto končiny v podobě a přestrojení moslima, avšak k tomu je potřebí výtečné znalosti arabštiny jakož i náboženských obřadů a koranu.

„Nejmoudřejší jest, aby tu člověk cestoval jako Arab,“ pravil nám jednou v Tripolisu slavný Maltzan — „ale prozrazení této nepravosti má obyčejně smrť v zápětí.“ Nedůvěřivosť lidu v poušti jest děsná. Pamatujeme se na hroznou situaci jednoho cestovatele, kterého v takovéto situaci zachránil jedině důkaz o vykonaném tělesném obřadu, jejž Mojžíš i Mahomed nařizují a který se vykonává v dětském mládí mužského pohlaví. Operace před výpravou na cestovateli provedená zachránila mu život.

Obyčejnému turistovi zůstane as střední pásmo Sahary na dlouhé věky uzavřeno, ana doba, kdy ustoupí „loď pouště“ železnému oři, není nikterak ještě blízka. Kdy se tak stane, ví jen Allah sám.

* * *

Stalo se jen pouhou náhodou, že jsme se dostali z Biskry do Rhadamesu a šťastná příhoda v podobě vyššího důstojníka francouzského zavála nás do tohoto dalekého zákoutí a to po cestě, jež náleží k nejzajímavějším v celé Sahaře. „Mám poslání na kaimakama, který zastává místo největšího hodnostáře v Rhadamesu, a jeho radu; mohu vás tudíž ubezpečit, že karavana, s kterou vyrazíme z Biskry, úplnou jistotu nám zaručuje. Za deset dní odjedu z Constantiny a v té době můžete si vše potřebné zde zaopatřit a napřed do Biskry poslat!“ — „Ujednáno!“ A takž uháněli jsme jedenáctého dne časně z rána klusem po Constantinské cestě

Moře písku „El Erg“.

přes Batnu a El Kantaru do slunné Biskry. V nejrůžovějším rozmaru, na rtech smích a v srdcích ples, krajem šťavnatou zelení všude pokrytým, spěchali jsme rovným směrem k jihu. Háje štíhlých palem střídaly se hojně s pláněmi, porostlými halfou, jež ve větru jako moře se vlnila, a jízda znamenitě se nám líbila.

Ve svém polo evropském polo arabském kostumu, t. j. tuggurtském burnuse, na hlavě fez hustým hedvábným šátkem ovinutý a provazem zadrhnutý, ve spodním lehkém obleku z látky čistě vlněné, pak v pevně sepjatých kožených gamaších, s puškou na zádech přehozenou nevypadali jsme arci příliš rytířsky, ale člověk prý má Bohům za vše děkovat, zejména když se to hodí do pouště. Potkali jsme několik kmenů stěhujících se nomádů, pak tři neb čtyři malé karavanky a tu a tam nějakého bludného obyvatele těchto oasových krajů, ale proto přece nesvědčilo vše kolem o žádné velké populaci, ačkoliv krajinu zdobila úrodná, dobře vzdělaná pole. Voda jako křišťal čistá, tento zlatý prut a největší poklad pouště, protéká rozvětveným vodovodem vzkvétající osady a kolkolem trčí do značné výše hojné vodní zdvihy, pod nimiž všude tažní práci vykonává trpělivý oslík, kterýž loudavě u věčném kruhu se prochází. Hodinu cesty před Biskrou potkali jsme asi dvacet členů z kmene „Ruarba“, kteří vesele rozpoloženi již z dálky nám vstříc výskali hulákajíce „jujujuju!“

„Dejte si pozor na Naïlijah, jsou svůdné!“ zvolal jeden z nich a také ostatní s hlučným smíchem varovali nás před dcerami kmene „Ulad Nail“. Několika výstřely do vzduchu se pak rozloučili a pobídnuvše ku cvalu své statné hřebce, zabočili na cestu k horám Aureským. „Zdá se, že panuje v Biskře roztomilý život!“ prohodil jsem hledě za jezdci. „Ano,“ — odpověděl přítel, — „po celičký rok!“ A jest to vskutku zvláštní. Celé ovzduší Biskry, to jest ovzduší celého Zibanu, který čítá třiatřicet oas, má cosi lákavého do sebe; celá ta malebná krajina dýše neskonalou spokojeností a ten jas nebe za dne, který zřídka jen pokrývá se chmurou mračen, mění se za světlé noci v hlubokou modř, ze kteréž zářivě pronikají nesčíslné roje hvězd, při čemž celý viditelný svět neskonalou lahodou dýše a také naše nitro blažeností se plní, ve kteréž bychom všechno kolem sebe objímali.

Biskra jest v očích obyvatelstva celé Sahary jakýmsi eldoradem s věčně šumícím, arci poněkud bezuzdným životem. Alžírští světáci nazývají Biskru „Paříží pouště“ a město toto stalo se prodlením času tak proslulým, že cizinec navštíviviší „novou Francii“ záhy spěchá k tomuto jižnímu bodu, kam ještě možno bezpečně se odvážiti, kdežto dále na jih a jihozápad již velké cestovní obtíže nastávají. Odtud také vycházejí výzkumné výpravy do nitra pouště.

Svou návštěvu Biskry považovali jsme za předehru vlastní cesty, a předehra ta byla dosti živá i veselá. První důležitostí byla návštěva tak zvaného „Bureaux des Arabes“. Přednosta jeho čili „velitel kruhu“, důstojník to, který řídí správu všech Zibanských oas a zároveň i spory obyvatelstva vyřizuje, dal nám důležitá pokynutí ohledně další cesty, pak odporučení náčelníkům kmenů a všech teritorií až k Rhadamesu. Jím zaručena naší cestovní společnosti takto i jinak ještě osobní bečpečnost,

Krasavice z Rhadamesu v Sahaře.

kteráž — mimochodem řečeno — jest zde větší než v krajinách „Tebu“ velkého a malého Atlasu, kde vládnou beduini. Velká naše zavazadla převzali kupci Rhadamesští a o vše ostatní postaral se náš přítel.

Čas lenošení v Biskře rychle ubíhá, výlety koňmo do smavé krajiny a procházky městem zkracují volnou dobu co nejpříjemněji. Ze všeho, co jsme tu uviděli, lze soudit, že Zibanské oasy rychle zkvétají, a počítá-li úřadní zpráva celkem přes sedmkrát stotisíc palem, bude počet jich brzo asi dovršen na celý million. Blahodárný zdroj vody koná zde pravé divy a velké údolí Biskerské, na vše strany horstvem uzavřené, promění se po letech v pravou rajskou zahradu. Nová Biskra sama čítá asi sedm tisíc obyvatelů a čtyři sta Evropanů, ponejvíce kupců, kdežto několik minut vzdálená stará „Biskara“ — za dob Římanů „Zaba“ — jenom černochy a členy kmene „Biskirih“ obydlena jest. Domy města jsou vesměs prosty střech, typu v těchto krajinách zdomácnělého, a široké, úhledné třídy lineárně protínají celek. První poschodí domů spočívají na sloupových podloubích, kdež za parných dnů vše se prochází nebo ve stínu si hoví, v kavárnách i před nimi všelijak se baví a rozmarně čas ubíjí.

Pestrá směsice nárůdků přichází sem jenom k veselé zábavě, a cestovatel nalézá tu dle tvrzení rodákův „celou poušť Saharu“.

Divocí Tuaregové a fanatičtí Kabylové jsou zde ti nejnevinnější beránci; vážní Arabové a Tuggurtinci přísného ducha okřáli zde a smějí se — jaký to zázrak! —; Šaanbové, synové Mzabští, hustými závoji zastření Auelimidé (Tuaregové jihu) a v ryčném smíchu skotačící černoši uprostřed houfu kupčíků z dálné Kuky (Bornu) a mnoho, mnoho jiných, pro něž jmen nemáme a o nichž snad nikdo neví, „z které matky a země pocházejí“. Kolikrát asi lpěla na ruce tak mnohého z členův této společnosti lidská krev, a jak mnohá ruka zde přítomných proklála asi břitkou zbraní hruď člověka bezbranného, ale zde v Biskře plane každému oko nejlepší náladou a vše tone v nejrůžovějším rozmaru. A kdo jest ten kouzelník, jenž jako čarovným proutkem zde všechno v radosť mění? Jsou to pikantní dcerky kmene nomádů „Ulad Nail“ — ty vlévají všemu cizímu lidu oheň rozkoše. Osmahlé tyto květinky pouště v nejkrásnějším svém rozkvětu, od dvanácti let, laškují svůdně s divokými syny pouště a provádějí při temnozvuké darbuce a dunivém tamtamu opojně smyslné tance, kteréž na ohnivé diváky elektrisující účinek jeví. Vždy bez závoje a bez obvyklého jinak objemného pruhovaného přehozu z pestrého hedvábu („gandury“), v široké kalhotové sukni a ověšeny nesčíslným množstvím různotvárných cetek šperkových, obličejů na mnoze hezkých a tvarů těla ladně oblých — tak představují se a snaží se rozehřáti srdce diváků. Tanec jejich jest o mnohem výraznější nežli rej, který nám tančily egyptské cigánky v Esné, Luksoru a Kené na Nilu. Zde prochvívá tělo horečná vibrace smyslného žáru a lomcuje jím v největším affektu takovou mohutností, že by rozplamenila i staré naše vysloužilé balletní habitués. Ohnivějšího znázornění exotické lásky tancem nikde jinde jsem neviděl. Tanec stoupá vášnivě a končí jakousi dobře strojenou mdlobou. Poslední záchvěv proběhne tělo, odumírající vášeň v polosklenném oku kmitne ještě jednou slabým zábleskem, víčka oček

se znenáhla uzavírají a již klesá tanečnice k zemi. Broncová prsa její jsou odhalena, bohatý vlas, tancem rozčeřený, zahaluje z valné části kyprou dívčí postavu — — —

Po tanci nemá jásot synů pouště konce. Se všech stran podává se udýchaným kráskám k občerstvení káva, všechno se směje, všechno laškuje, všechno jadrně vtipkuje. Však dlouho to netrvá a roj lehkonohých tanečníků i tanečnic opouští jednu kavárnu a spěchá skotačivě do jiné; pak přichází jiná tlupa „Naïlijah", i začínají nové tance, nová rozjařenosť, nové veselí. A tak bývá den co den a rok co rok. Společnosť v kavárnách se ovšem stále mění a den co den dostavují se noví účastníci, kteří plným měšcem opatřeni, několik dobrých dnů udělati si chtějí, a proto vzácným žlutým kovem neskrblí. Největší výdělek z toho všeho připadá majitelům veřejných místností, v druhé pak řadě otcům hezkých tanečnic, kteří své dcerušky od dvanáctého do šestnáctého roku takto výnosně zaměstnávají a je pak za dobrou náhradu teprve soukmenovcům svým jakožto ženy na krky zavěšují. Šťastný takový ženich uznává minulý život své vyvolené vždy za zcela počestný. Návštěvy přijímají tyto tanečnice před maličkými domečky, aneb ovšem také uvnitř jich, kdež všechno úpravně je zařízeno. —

Francouzská správa blahodárně tu působí, proměňujíc vše v zelený háj a sad. Dobře ozbrojená pevnůstka „Saint Germain" dominuje městu a v případě nepřátelského útoku dovedla by je vydatně chrániti.

Slunnou Biskru opouštíme velmi neradi, neboť zde jest tak milo a útulno; zde „zraje hrozen dvakráte do roka a život zármutku zde nezná". (Pokračování.)

Nové oko.

Z úspěchů moderní fotografie.

Napsal Kamil Flammarion. Přeložil Josef Pachmayer.

Oko lidské jest zajisté podivuhodný optický přístroj. Jaká průhlednosť v tomto živém krystalu, jak vábné odstíny v jeho duhovce, jaká hloubka, jaké kouzlo! Jest to život, jest to vášeň, jest to tužba a vůle, jest to světlo. Zavřete všichni zraky, co zbylo by z tvorstva?

A přece, hle, dnes naskytá se nám oko nové, jež doplňuje zrak náš, ano které ho předstihuje, jsouc jeho daleko podivuhodnějším.

Toto oko, jehož hledu se obdivuju, má více než metr v průměru a patnáct metrů hloubky. Utvořeno jest z nesmírné čočky skleněné a sítnice jeho, chemická to plotna, jest velmi citlivá.

V pravdě obrovské to oko, neboť člověk, jenž by jím byl opatřen, musil by míti dle našich poměrů organických postavu sto metrů vysokou a mohl by projíti pod věží Eiffelovou, jen kdy by se sehnul skoro až k zemi. A obrovské oko to má čtyři značné výhody před zrakem naším: vidí rychleji, dále i déle a — zvláště důležitá jeho vlastnosť: vše, co vidí, utkví v něm, zachovává se v něm, zůstane v něm zobrazeno.

Vidí rychleji: v tisícině vteřiny ofotografuje slunce, jeho skvrny, jeho plameny, jeho hory ohnivé a zjedná nám tak nepomíjející obraz jeho. —

Vidí dále: jsouc upřeno ku kterémukoli bodu nebes, odhaluje za noci nejhlubší v propastech nekonečna hvězdy, světy, tělesa a souhvězdí, kterých nikdy, nikdy oko naše nemohlo by spatřiti, byť i na pomoc vzalo jakýkoli teleskop.

Vidí déle: co nepodařilo se zraku našemu spatřiti po několika vteřinách upřené pozornosti, toho nespatříme nikdy již; leč nové oko čím déle upírá svůj hled, tím více vidí: po půl hodině rozeznává, co před tím nevidělo, za hodinu prohlédá ještě lépe, a čím déle zůstává upřeno v nekonečno, tím lépe je poznává a proniká.

A mimo to: zachovává na své plotně, sítnici podobné, vše, co bylo spatřilo.

V oku našem neutkví obraz než kratičký okamžik. Dejme tomu, že byste na př. zabili jedinou ranou člověka v okamžiku, kdy tento sedě v křesle svém upíral zrak na okno jasně osvětlené — (Domněnka tato nepředpokládá nic nemožného na planetě, na níž všichni občané jsou vojíny, ubíjejíce se na vzájem v průměrném počtu jedenácti set denně), dále, že byste mu vyloupli oči (Pravili jsme, že jde tu o nepřítele) a že byste je ponořili do roztoku kamence. Oči ty zachovají obraz okna s jeho příčkami a světlými otvory. Za normálního však stavu naše oči neuchovají obrazů . . . Byloť by ostatně těchto přes příliš. Obrovské oko však, o němž jsme se zmínili, zachovává obraz všeho, co bylo vidělo. Jest třeba jen sítnici vyměňovati.

Toto oko nové zove se okem fotografickým.

* * *

Nejčelnější hvězdáři světa shromáždili se před nedávnem v pařížské hvězdárně, aby porokovali a seznali, pokud tu lze bezprostředně přikročiti k novým a úplným výzkumům hvězdného nebe.

Znamenité fotografické ukázky a obrazy slunce, měsíce, hvězd, mlhovin a samých planet předloženy byly sjezdu hvězdářů i ukázaly, čeho všeho lze se nadíti od tohoto nového způsobu. Některé fotografie ukazují nám hory a kratéry měsíčné tak, jako bychom je viděli z dálky jenom čtyřiceti mil.

A tak především oko toto vidí rychleji i lépe a bez únavy.

Dnes fotografují se blesky, kteréž později lze libovolně — podle času — dle obrazů takých studovati a jež ukazují nám, jak mnohý

zápas přestáti musí jiskra elektrická, pronikající oceánem vzdušným, shledávajíc tam tisíceré překážky, odpor nejrůznějšího druhu, jenž často vymyká ji z dráhy její a dává ji směr nejklikatější, pohyb nejnespořádanější. Dnes fotografuje se kůň v trysku, jenž byv náhle na plotně zachycen, zdá se býti pro okamžik ten ztrnulým; dnes fotografuje se rychlovlak i kule dělová v úžasně rychlém letu svém.

Ano, tato sítnice umělá vidí rychleji a lépe. Dovede pronikati hledem svým i propasti, kde my ničeho nevidíme a kdež bychom ničeho nikdy neviděli. A to jest právě snad jedna z nejúžasnějších vlastností fotografického oka.

Přimkněme na př. oko ke sklu teleskopu, jehož objektiv má 30 centimetrů v průměru: jsou to nejlepší přístroje, jichž dnes ve hvězdárnách se používá.

S tímto přístrojem majícím 30 centimetrů v průměru a dlouhým asi $3^1/_2$ metru, spatříme hvězdy až i čtrnáctého stupně velikosti, t. j. celkem asi čtyřiačtyřicet millionů hvězd všeho druhu.

Nahraďmež však nyní oko naše sítnicí čili plotnou fotografickou. Okamžitě hvězdy nejskvělejší působí paprsky svými na plotnu a obraz jich utkví na ní. Pět tisícin vteřiny stačí pro hvězdu prvního stupně, jedna setina vteřiny pro hvězdu druhého stupně, tři setiny vteřiny pro hvězdu třetího stupně, dvě desetiny pro hvězdy čtvrtého stupně, dvě desetiny pro hvězdy pátého a pět desetin vteřiny pro hvězdy šestého stupně.

Tak tedy v době kratší jedné vteřiny spatřilo již oko fotografické vše, co my můžeme spatřiti okem prostým!

Avšak to vše nic ještě není. Hvězdy teleskopické, viditelné přístrojem svrchu zmíněným, působí rovněž na plotnu a otiskují na ni svůj obraz. Hvězdy sedmého stupně potřebují jedné vteřiny a třetiny aby zůstavily na plotně obraz svůj; hvězdy osmé velikosti vyžadují tří vteřin; hvězdy devátého stupně osmi vteřin; hvězdy desátého stupně dvaceti vteřin; hvězdy jedenáctého stupně padesáti vteřin; hvězdy dvanáctého stupně potřebují dvou minut; hvězdy třináctého stupně pěti minut a konečně hvězdy čtrnáctého stupně třinácti minut.

Následkem toho — nechali-li jsme plotnu exponovánu jen po čtvrt hodiny — shledáme na ni obraz celého onoho kraje neb pásma oblohy, k němuž jsme byli teleskop zaměřili, — obraz všeho, co jeví tento kraj a co jinak teprve po neskonalé péči bylo se nám podařilo odhaliti a vyměřiti. Dostatečný počet přístrojů postavených takým způsobem, aby objal celou oblohu, přenesl by v době kratičké na velikou plochu vše, co astronomie může studovati a což podařilo by se seznati teprve po několika stoletích.

Avšak slyšme nyní, v čem spočívá div.

* * *

Nechmež oko fotografické hleděti k obloze místo oka našeho: pronikne v kraje neznámé. Hvězdy neviditelné pro nás stanou se viditelnými pro ně. Po tři a třiceti minutách hvězdy patnácté velikosti utkví na sítnici chemické a zanechají na ní svůj obraz.

Týž přístroj, jenž ukazuje oku lidskému hvězdy čtrnácté velikosti a jehož pomocí mohli bychom my napočísti na celém nebi 44 milliony hvězd, týž přístroj ukazuje oku otografickému 134 milliony hvězd. Po jedné hodině a dvaceti minutách utkvěly by však na plotně i hvězdy šestnácté velikosti a tak rozestřel by se před divákem užaslým a okouzleným světelný prach 400 millionů hvězd!

Nikdy dosud v celých dějinách lidstva nebylo tomuto možno proniknouti tak hluboko v propasti nekonečna. Po novém opětném zdokonalení svém podává fotografie jasně obraz malé hvězdy, nechť vzdálenosť této jest sebe větší: obraz zachycen jest trvale a lze jej potom zvolna, dlouho a bedlivě — podle vůle studovati. Kdož ví, zdaž někdy nepodaří se pomocí nového způsobu analyse odhaliti ve fotografických pohledech Venuše a Marsa tamější obyvatele?

A moc oka fotografického sahá až do nekonečna. Hvězda 15., 16. a 17. stupně, jež jest sluncem jako slunce naše vzdálena jest od nás tak velice, že světlo její potřebuje tisíců, snad millionů let, aby k nám dostihlo přes svoji rychlosť neslýchanou, jež obnáší 300.000 kilometrů za vteřinu, ba slunce toto spočívá snad v takové hloubce všehomíra, že světlo jeho k nám takřka již ani nedolétá. Přirozené oko člověka nebylo by tedy tohoto slunce nikdy spatřilo; nikdy duch lidský nebyl by bez optických přístrojů moderních tušil jeho existenci. A hle, toto slabé světlo, přicházející z takové dálky, stačí, aby účinkovalo na chemickou plotnu, jež obraz jeho zachycuje.

A tato hvězda mohla by býti stupně 18. i 20. a více, slovem tak malá, že nikdy oko lidské třeba ozbrojené nejsilnějšími teleskopy, by ji nespatřilo, neboť jsou i budou hvězdy mimo dohled zraku našeho. A přece světelný jejich šíp dotkne se citelně plotny chemické, jež byla exponována, aby jej zachytila.

Ano, šíp tento, světlo hvězdy této letělo miliony let prostorem, než naší země dosáhlo. Když opustilo zdroj svůj, neexistovala ještě země naše, země nynější s lidstvem svým, nebylo ni jediné bytosti myslící na planetě naší; genesis světa našeho byla dosud v stadiu vývoje; snad jedině v prvotních mořích, kteráž oblévala naši zemi, dříve nežli první pevniny z nich se povznesly, tvořily se základní a primitivní organismy v lůně vod, připravujíce zvolna vývoj příštích věků. Tato plotna chemická dovoluje nám přestoupiti až k dávno minulým dějům všehomíra. Mezi tím, co paprsek světelný, jenž právě se byl dotkl plotny chemické, konal vzdušnou cestu prostorem, země prožila celou historii svoji a v dějinách těch lidstvo není než vlnou, než okamžikem.

A za dobu tu dovršena snad i historie vzdáleného slunce, jež dnes plotna chemická fotografuje; snad slunce to dávno již vyhaslo, snad již ani neexistuje! . . .

Tak toto oko nové, jež nekonečnem nás unáší, dovoluje nám zároveň sledovati různá stadia věčnosti.

* * *

Nekonečno! Věčnosť!

Hvězdářství současné nás v ně ponořuje. Čím mohli bychom je měřiti?

Letíce rychlostí blesku potřebovali bychom milionů let, abychom dostihli krajů všehomíra, v nichž září ony světy vzdálené; avšak dospěvše až tam, nebyli bychom se přiblížili tím ni o krok k mezím prostoru, neboť prostor jest bez konce, — nekonečno jest nezměřitelné a všude ve všech směrech jest tolik světů, tolik slunci za sebou bez konce následujících, že plotna fotografická, kdy bychom ji nechali dosti dlouho exponovánu, pokryla by se na konec tolika body světelnými a na vzájem se dotýkajícími, že by neznačila nežli nebe jediné oslňující záře. Neboť všude, kamkoli obrátí se zrak fotografický, nekonečný jest počet světů a slunci za sebou sledujících.

My žijeme na jednom z těchto světů, na jednom z nejchatrnějších, v některém — neznámo kterém — bodu nesmírného, bezměrného prostoru a jsme osvětlováni jedním z nesčetných oněch slunci, majíce nesmírně úzký obzor, asi jako bourec ve svém obalu. Ano, neznáme ani příčin a původu světů, jež existují, jsme zde jen pro okamžik, a jsme přece dosti ješitnými, abychom se domýšleli, že něco známe, lichotíce si s blahým pocitem hrdosti, že vládneme přírodou a jsouce hrdi na illusi, kterouž pokládáme i vydáváme za skutečnosť. Neřešíme, ale rozťínáme otázky. Prohlašujeme se za materialisty, neznajíce ani slova o podstatě hmoty; prohlašujeme se za spiritualisty, neznajíce rovněž ničeho o povaze ducha. Však na dně duše každé bytosti myslící zůstává skepticismus, poněvadž nejsme schopni něco v pravdě poznati a oceniti.

Avšak i pranepatrná, v prostoru ztracená planeta naše jest ještě příliš velikou pro ducha našeho a pro náš způsob pojímání, neboť vymysleli jsme si úzkoprsé vlastenectví, obmezující se na kraj často o málo jen větší nežli dlaň a smyslili jsme si a zavedli organisaci různých skupin socialních, jež jen o zbraně a právo moci se opírá.

Ah, hvězdář přál by si, aby vládcové národů, politikové a zákonodárci mohli a dovedli zahleděti se do mapy nebeské a aby ji pochopili! Toto klidné pozorování bylo by snad užitečnější pro lidstvo, nežli všechny sjezdy panovníků a všechny rozhovory diplomatické. Kdybychom seznali, jak nepatrnou jest země naše, snad bychom ustali v stálé snaze celou ji rozkouskovati. Mír zavládl by na zemi a všeobecná zámožnosť nahradila by zkázonosný, šílený a pro lidstvo potupný militarismus nynější. Třenice politické by zmizely a teprve potom mohli by lidé se povznésti studiem všehomíra a poznáváním přírody a mohli by těšiti se všem výhodám a rozkošem života intellektuelního.

Však nejsme dosud tam, oko fotografické odhalí ještě mnoho tajemství nebeských dříve, nežli oko lidské uvidí, že rozum i věda zavládly konečně na naší kouli, kroužící v nekonečném prostoru.

Člověk a příroda.

(Příspěvky k sociologické mesologii.*)

Píše T. G. Masaryk.

řipouští se obecně, že nebe a země na nás ustavičně působí, ale nesnadno je vytknouti, v čem vlastně působení to záleží. Příroda a člověk — dva světy ve vzájemném tu poměru; jak určiti, co dává nám svět, jak určiti, kterou měrou na vzájem vsahujeme do světa my? A možno-li vůbec mluviti o světech dvou? Jsme prach a popel a ve věčném oběhu věcí vrátíme se v hroudu, z níž jsme povstali, — i ten náš duch? Byla by přeludem ta radost z jasu slunečního, přeludem ten pocit nekonečna za třpytu blankytného, přeludem všecek náš bol a všecka naše slast? Nekraluje duch nad spoustou věcstva, z něhož jako ze žaláře touží do výší nadsvětných? . . . .

I.

1. **Rozbor pojmu přírody.** Stará psychologická a metafysická záhada a hádanka o poměru duše a těla, ducha a světa, se sociologického hlediště rozšiřuje se v otázku, jak a kterou měrou příroda udržuje společnost a jak a kterou měrou působí v její historický vývoj.

K ujasnění problemu doporučuje se především rozčlánkování pojmů tak složitých, jako jsou: příroda a člověk.

Nejhlavnější činitelé přírodní jsou podnebí, země a voda v různých podobách. Tyto jednotlivé činitele lze dále rozdělovati, jako na př. vliv zemi podrobnějšímu rozboru jeví se býti vlivem tu geologické složby půdy, tam formace povrchu atd. Roční a denní časové musejí se studovati zvláště, dokonce pak vliv rostlin a zvířat (potrava).

Vedle těchto bližších zemských vlivů možno stopovati působení kosmických činitelů, vzdálenějších.

2. **Jak člověk pociťuje a postřehuje vnější vlivy.** Vnější vlivy pociťujeme a postřehujeme tělem — smysly — a duchem. Vlivy na tělo mohou býti: mechanické a fysikální (na př. udeření bleskem), chemické biologické; biologický vliv zase je buď morfologický nebo fysiologický, po případě pathologický.

Mluvíce o přírodních vlivech na ducha, pátrati budeme, pokud příroda je předmětem vědním, myslivem, smím li tak pověděti; vedle toho chceme poznati, jaké nám vnucuje city a jak naší vůlí hýbá; pokud je předmětem našeho úsilí a naší práce. In concreto možno mluviti o vlivu přírody na náš život mravní, na umění, vědy a filosofii, na řeč a hospodářství.

---

* Mesologií označuje se v sociologii rozbor a výklad vnějšího okolí společnosti lidské.

3. **Způsob vlivů.** Některý činitel na nás působí stále, některý jen občas; občasné působení může býti periodické nebo intermitentní, přestávkami delšími, kratšími, pravidelnými, nepravidelnými. Jsou vlivové efemerní, jednou za čas.

Důležito je dále lišiti vlivy na přímé a nepřímé. Jsou to ovšem rozdíly dosti relativní. Půda na př. nepřímo působí rostlinstvem (potravou). Obzvláště působení na ducha často bývá nepřímé, takořka oklikou fysiologickou, pathologickou.

4. **Methodické poznámky.** Příčiny, jak řečeno, hleďme co nejdříve rozložiti a isolovati. Možno a nutno ovšem na př. vliv podnebí, potravy a půdy si představiti v jednom a shrnouti v celkový účin, ale jak při všech hromadných jevech, předchozí analyse je nutná.

Proto že mnoho je různých činitelů působících na člověka, zároveň nesnadno jest přiřknouti rozmanitým účinům pravé příčiny. Musí se velmi pečlivě srovnávati a ustavičnou eliminací vlastní příčinný svazek hledati.

Vedle takovéto indukce mnoho místa popřáno dedukci. Kdo zná, jak někteří kosmologové konstruují možné bytosti na světech jiných, má příklad dedukce sloužící tomuto studiu. Dedukce musejí se ovšem indukcí ustavičně verifikovati.

Poznání, jak příroda působí na rostliny a zvířata, dá se značně využitkovati (analogie).

Při tom všem nezapomínejme, že vedle vnějších vlivů na člověka zároveň a ustavičně působí vlivy společenské a historické, — tím nesnadnější je dotčená eliminace a výklad toho neb onoho záhadného jevu společenského.

5. **V jakém pořadu studovati jednotlivé vlivy?** Pro naše potřeby bude asi nejlépe dotknouti se napřed vzdálenějších vlivů, potom rozebírati vlivy bližší. Napřed tedy promluvíme o podnebí, o ročních a denních časích; v druhém oddílu budeme rozjímati o vlivu květeny, zvířeny a zejména o potravě. Potom následovati budou oddíly o půdě a o vodě. Na tomto základě můžeme pak promluviti o bydlišti člověka, pokud právě přírodními vlivy je podmíněno; zvláštní pozornost konečně zasluhují prostorové vztahy vůbec (na př. rozjímání o velikosti území, hranicích a t. p.).

Při tomto seřadění později probíráme ty vlivy, jež odkazují k silnějším souvlivům společenským a historickým. Tím podán přirozený přechod k dalším částím sociologie, jednajícím o společenských jevech, závislých více na činnosti člověkově. Podnebí na př. bez naší vůle na nás působí, kdežto k utvoření hranic nějakého státu i chtění lidské přispělo.

II.

6. **Vzdálenější vlivy světové (kosmické).** Požadovali jsme právě pro příčinný výklad jevů náležitou eliminaci, avšak na samém počátku se ukazuje, že je často nemožná. Není na př. snadno vypozorovati, jak měsíc na člověka působí. Mnohé vlivy nedají se nijak určiti, nedají se měřiti, ač je musíme předpokládati. Statistikové dokazovali, že přibývá sebevražd tou měrou, kterou měsíc roste. Avšak údaje jsou velmi nespolehlivé.

A přece je pravděpodobno, že měsíc má v tomto ohledu neblahý vliv. Máme tu zároveň příklad mesologické dedukce.

Víme totiž, že světlo měsíční dráždí nervy; alespoň už lidová etymologie: náměsíčnost (lunaticus a p.) ukazuje, že se ode dávna měsíci připisuje vliv na nervy. Jako světlo sluneční, tak i měsíční dráždí nervy a tudíž lze dedukovati, že mezi příčinami sebevraždy vliv měsíční musí se jeviti. Jen o to běží, může-li se vliv ten určiti; právě řečeno, že se přesně určiti nedá.

Podobně nás poučuje meteorologie, že nám měsíc upravuje počasí, tím měsíc má vliv na úrodu a neúrodu, a tím zase na mnohé společenské jevy v dané době, — ale jak určiti míru vlivu? Posud meteorologie k otázce té nedává přesné odpovědi, nemůže tudíž sociolog tento vliv měsíce náležitě vystihnouti, spokojuje se zatím takovýmto nepřesným konstatováním.

Jestliže však meteorologie o vlivu měsíce nám nedává určitých poučení, co teprve čekati od psychologie? Zvykli jsme již příliš sčítání a měření a proto bychom si alespoň žádali srovnávací statistiky, kolik básníkův a jak opěvovalo bledou lunu, a kolik jak slunko, a z toho bychom pak účin obou těles nebeských na obrazivost a mysl lidskou určovali. K tomu bychom si třeba vzpomněli, že malíři velmi často si obrali plný svit měsíce, kdežto se slunci v plném světlu vyhýbali a učinili bychom pak ze všeho toho náležité vývody. O takové poetické statistice se tuším už i u nás mluvilo a k budoucnosti odkázalo.

Nejen měsíc i planety mají na nás vliv, stará astrologie přeměňuje se v meteorologii. Astronom Jenkins ku př. ukázal na vliv Venuše; každých osm roků prý v posledních 50 letech chlady byly značnější. Naproti tomu každých 17 roků teplota je značnější současně s příchodem Jupitera v perihelium.

Tak a podobně daly by se všecky jednotlivé vlivy světové uvésti a zejména by v soustavném zpracování musilo býti ukázáno, jak slunce naší světové soustavě je konec konců posledním zdrojem vší energie tepla i pohybu. To všecko můžeme zatím jen naznačiti a v nejasných obrysech si představiti, že všecky ty vzdálené světy na nás působí svým teplem a světlem a ostatními silami — ale neumíme zatím říci, jak a do které míry. V tomto oboru pořád ještě spokojiti se musíme více nebo méně poetickými myšlénkami. Jen potud, pokud tyto vzdálenější vlivy světové zjevují se ve vlivech bližších, přesněji je určujeme. Budeme-li tedy ihned jednati o vlivu podnebí, tím samým jednati budeme o všech jeho příčinách, k nimž přede vším sluneční teplo náleží.

7. **Vliv vzduchu.** (**Podnebí.**) Význam vzduchu pro člověka pěkně vyznačuje naše slovanská etymologie, spojujíc ducha s dechem. Pohyblivý, těkavý vzduch, tlačící na kůži a pronikající do všech porů, každému živočichu nejpotřebnější je potravou. Vždyť stále jsme ve vzduchu a proto málo kdy si uvědomujeme, jak náš život na něm je závislý.

Vzduch působí na nás svými fysikálními a chemickými vlastnostmi. Teplota vzduchu, jeho vlhkost nebo sucho a tlak zahrnují se obyčejně slovem: podnebí. Posud o vlivu podnebí nejvíce se v sociologii jednávalo. Lépe je rozložiti si pojem a pátrati po účincích jednotlivých činitelů.

Po stránce chemické, vzduch v celku všude je stejně složený, na celé zemi totiž přibližně obsahuje stejné mechanické spojení kyslíku a dusíku. (Na 100 dílů je s hruba 21 díl kyslíku a 79 dílů dusíku.) Kyseliny uhličité je značnější množství jen v místech obydlených, kde se mnoho vydechuje; ve školách na př. na 100 dílů vzduchu bývá 1 díl, v průměru pak na 10.000 dílů volného vzduchu je jen 2—6 dílů. Místy ve vzduchu je více nebo méně ozonu, solních částic (při moři), miasmat.

8. Pohyb vzduchu: Vítr. Vzduch tlačí na všecky předměty a jak známo je tlak jeho největší při zemi a tím slabší, čím jsme výše. Při zemi vzduch je nejhustčjší, a řídne s výší. Následkem různého tlaku na různých místech vzduch v ustavičném je pohybu, podávaje se nám takto jako mechanická síla hybná.

Hospodářsky mechanická síla vzduchu záhy využitkována. Kdo na př. nevzpomíná hollandských krajin i měst s nesčíslnými povětrníky? V Evropě loďstva plachetního je pořád ještě 8krát víc než parníků. (R. 1878 bylo 71.720 plachetních lodí s nákladem 12 mil. tůn a pouze 8.386 parníků s nákladem $3^1/_2$ mil. tůn). Ovšem nespolehlivý je vítr pomocník: 14krát více plachetních lodí se ztroskotává než parníků a příčinou namnoze bývají bouře. Spousty spůsobené v horkých krajích strašnými vichry jsou přímo děsné; avšak považme, jakou silou takový vítr burácí. Síla orkánu trvajícího na Kubě r. 1844 3 dni dle výpočtů byla 15krát větší, nežli síla všech lidí, zvířat, parních strojů, větrních a vodních mlýnů. Rychlosť a tlak větru měří se obyčejně takto: Jestli že se pohybuje v sekundě na nejvýše 0·5 metru, dým z našich komínů stoupá rovno; kdy však v téže době prožene přes 28 metrů — (síla rovná se tlaku 95·4 *kg* na □ *m*) — účiny jsou již zhoubné a ničivé. Tropický orkán má rychlost 41 *m* za sekundu, některé jednotlivé závany i 50 *m* — u nás rychlík nejlepší jen 25 *m*!

Není divu, že tak zhoubná síla přírodní neblaze ruší lidské hospodářství a druhdy i politické úmysly. Roku 1876 cyklon v Indii házel na břeh delty Gangesovy vlny 10—45 stop vysoké, jimiž více než 100.000 lidí zničeno. Bouře zachránila Řeky před loďstvem Peršanů, Anglii před armádou Filipovou.

Jako semena vítr zavál lidi na nejistých lodicích z pevniny na ostrovy, z ostrovů na ostrovy a přispěl takto k zalidnění mnohých vzdálených končin. A přece nespokojený duch lidský dokonce již plaviti se chce nespolehlivým vzduchem a blouzní o umění Daidalově.

Fysiologický vliv větru snadno pochopíme, povážíme-li, že zejména silnějším větrem vzduch obyčejně se ochlazuje. Někdy zase vítr zvyšuje teplotu, dle toho, odkud a přes co — (vodu, sníh, poušť atd.) — vál. Libé vánky básníci již dávno opěvují. Medicinská statistika za to ukazuje na zachlazení větrem a t. p.

Jak vítr na ducha působí — nehledíc k fysiologickým účinkům — těžko je říci. Mezi lidem na př. posud se říkává o větším větru, že se někdo oběsil. Je-li v tom co pravdivého, neumím pověděti, snad to platí o některých větrech přicházejících z pouští, které svým mdlým teplem člověka činí ochablým. (O sciroccu se často tvrdívá, že v člověku způbuje zvláštní omrzení.)

Vliv větru tím, co řečeno, není vlastně vyčerpán. Na větru, na jeho síle a směru, do značné míry závisí počasí, jak pravíváme, a tím pro člověka nejen hospodářsky ale i fysiologicky má vliv. Avšak stopovati jednotlivé činitele počasí má více pro meteorologa interes; my příležitostně předmětu se dotkneme.

9. Teplota vzduchu. (Sucho, vlhko.) Důležitější než tlak je nám teplota vzduchu a souvisící s ní suchota nebo vlhkost.

Teplo a vlhko resp. sucho závisí předně na vzdálenosti místa od rovníku t. j. na postavení místa ke slunci. Na rovník paprsky sluneční dopadají kolmo, na místa od rovníku vzdálenější šikmo, proto těmto nedávají tolik tepla, ovšem i proto, že se jejich teplo více absorbuje, když vzduchem déle probíhají.

Teplota a vlhkost dále se upravuje vzdáleností místa od moře a jeho vyvýšeností nad mořem a konečně tlakem vzduchu (větry). Voda vydatně reguluje ovzduší, mírníc jak přílišné teplo, tak přílišnou zimu. S té stránky liší se proto podnebí mořské (oceanické), ostrovní (insulární) a kontinentální.

Místní teplota závisí také na jakosti půdy. Jiné je podnebí na půdě písečnaté, a jiné na půdě hojně rostlinstvem poseté (lesy!). O to běží, kolik půda tepla slunečního pohlcuje a kolik z ní do vzduchu sálá.

Rozumí se konečně, že v daném případě podrobnější analyse všímati si musí jakosti a dalekosti vodstva, je-li místo horami chráněno proti větrům atd.

Zeměpisně již dávno ustáleny jsou podnební typy a sice liší se pásma horké (na obou polokoulích nad rovníkem do 23° 27′ 30″) a studené (23° 27′ 30″ od točen), jakožto typy krajní, uprostřed nich pak je pásmo střední neboli mírné.

V studeném a středním pásmu na severní polokouli nejchladnější měsíc je leden, nejteplejší červenec; naopak se to má na jižní polokouli. V horkém pásmu nejteplejší měsíce jsou na jaře a na podzim.

Čím bližší místo ku polům, tím větší je rozdíl a kolísání mezi nejchladnějším a nejteplejším počasím, proto že čím bližší je místo ku polům, tím větší je rozdíl délky dne v různých časích ročních a tím ovšem i oteplení. Vypočítali, že na severní točně v červenci je asi — 0.°7, v lednu — 32.°5, tak že rozdíl činí 32°. Pod obratníkem raka, vzdáleným od rovníku 32°5, v lednu je průměrně 19°, v červenci 27°, tedy rozdíl obnáší jen 8°. Ještě menší je rozdíl v horkém pásmu. Pod rovníkem v červenci je 26°, v listopadu 26°.5, v lednu 26°.4 a 27°.4 v dubnu; rozdíl obnáší tudíž jen 1°.4.

Tyto hlavní typy podnební dají se meteorologicky stručně asi takto charakterisovati.

Horké podnebí má vysokou průměrní teplotu; teplota mění se denně, nikoli však v ročních časích, značně. Vzduch je vlhký, dešťů je mnoho a pravidelných, podobně i větry jsou pravidelné.

Mírné podnebí má průměrní roční teplotu od 0°—25°, studené ještě nižší. Roční změna teploty, jak jsme viděli, je tím větší, čím bližší je místo k točnám, vzduch je méně vlhký, deště slabší a jako větry nepravidelnější.

Trvalá teplota nejvyšší byla uvnitř Afriky a v Arabii v červenci 35°C, trvalá zima nejtužší v Sibíři a v Sev. Americe — 40°C.

Absolutně nejteplejší vzduch zaznamenán v Saharě o 67·7°C, absolutně nejtužší zima v Sibíři — 62·5°C. Vesměrná teplota obnáší prý —140°C.

Srovnejme tyto údaje s danými o temperatuře v Praze.

Dle Kostlivého jest průměrná roční teplota z let 1851—1885: + 8°.83C.

Maximum (průměrné) 25. července:	. . .	+ 19°.29C,
Minimum „ 10. ledna:	. . . .	— 1°.28C,
Rozdíl:	. . .	20°.57C.
Extremy: max. 23. srpna 1853:	. . . . .	+ 36°.9C,
„ min. 22. ledna 1850:	. . . . .	— 26°.8C,
(málo spolehlivé min. 13. ledna 1799:	. .	— 29°.1C).

10. Chceme-li teď věděti, jakým způsobem teplota na člověka může působiti, musíme především ustanoviti poměr vzduchové teploty k teplotě tělové, patrně v poměru tom tkví všecko tajemství.

Normalní teplota vyrostlého těla lidského obnáší 37°—37·5°C. Ne všecky části tělové stejně jsou teply; děti jsou o něco teplejší než dorostlí.

Člověk vydrží stále žíti v temperatuře 49—50°C; několik okamžiků vydrží i suchý vzduch — (pára by spálila kůži) — i 79°; ba jsou příklady, že 8—16 minut vydrženo dokonce 100—127°.

Na svých výzkumných cestách k točně žili cestovatelé měsíce v ustavičné zimě — 40 až — 50°C. Zmrzne však člověk při zimě mnohem menší, zejména je-li unaven, hladov a tělesně slab nebo seslaben.

Na ssavcích pozorováno, že snesou snížení krevní teploty na 20°; větším dílem je to i člověku minimum tělové teploty.

Tělo naše složeno je z látek velmi dobře vzdorujících teplu i zimě; je složeno z prvků nejlehčích. Bájky o pokolení zlatém a kovovém vůbec jsou velmi nefysiologické: jen si představme, jak by slunko zle rozehřálo muže železného a jak by zima naň působila — my proto spokojujeme se ve svých moderních bájkách muži železné vůle.

Teplota tělová není značnou měrou závislá na bezprostředním okolí; lidé všude téměř stejně jsou teplí. V horkých krajích normal lidí přišlých z chladnějších končin zvyšuje se o 1°, zdržujícímu se několik hodin v zimě klesá o 1°.

Teplota tělová není za všech okolností stejná. Zvyšuje se stravováním, klesá hladověním, při úplném více než o 1°; prací zvyšuje se normal duševní o 0·3°, svalovou o 0·7° (dle Davyho).

11. Z těchto údajův o tělové teplotě člověka a jejím poměru k teplotě vzdušní lze usouditi, že se nám nejlépe musí dařiti tam, kde vzduch je nižší než teplota tělová, a sice značně nižší. Obyčejná zkušenost nám v našich končinách doporučuje vzduch více než o $^1/_2$ chladnější, než naše tělo: šatem, bytem, potravou, prací dovedeme si udržeti normalní teplotu těla a zdraví vůbec. Ze zkušenosti víme dále, že nám vzduch oteplený nad 20° je nepříjemný. (Parní lázně jsou až

50° teply; prostřední teplota výdechu je 36°.35.) I smíme říci, že člověk vším svým úsilím toho vyhledává, aby si konstantní poměr vlastní své tělové teploty k teplotě okolí upravil co nejpříjemněji a nejvýhodněji.

Vliv podnebního tepla resp. zimy na člověka je rozmanitý. Předně prostě fysikální: vzduch nás otepluje neb ochlazuje, to však znamená také, že působí na naše nervy a tím tedy i na ducha. Dále je vliv fysiologický: dýchání. Zároveň však i naše mravní osobnosť těmito vlivy se dotýká: chceme se i proti zimě i proti teplu chrániti oděvem, bytem, umělým teplem, upravujeme tělovou teplotu stravou — to vše však značí pracovati, a jestli pracovati, tedy i mysliti. I kdybychom se proti vlivům podnebním chtěli tužiti, kdybychom chtěli snášeti teplo nebo zimu — a kůže skutečně velmi se otužuje, jak patrno z příkladu obyvatelů Oheňska, snášejících zimu téměř bez oděvu — tužili bychom se vlastně napjetím své vůle.

Hlavně dýcháním a potravou člověk udržuje svou normální tělovou teplotu, dýchání je však práce, potrava dobývá se také prací, tak že vlastně prací normalně žijeme. Je život práce.

Dle Helmholtza u nás v Evropě teplota dorostlého člověka může se rozděliti asi na 2700 tepelných jednotek; těch spotřebuje:

k oteplení požité stravy . . .	70 =	2·6%
k oteplení vdechovaného vzduchu	140 =	5.2%
k odpaření vody v plících . .	395 =	14.7%
k odpaření vody na kůži . .	395 =	14.7%
	1000 =	37.2%;

ostatek mu zbývá ku vypouštění kůží a ku práci. Dle výpočtu Rankeho vytvořuje 1 *kg* lidského těla za hodinu 1.198 tepelní jednotku za hladu, za masité potravy 1.654, průměrně 1.369.

Jiným způsobem vyjádřena tělesná práce, resp. teplota člověka slabě pracujícího kaloriemi (1 kalorie = teplo ohřívající 1 *gr* vody o 1°C):

na práci srdce	204.000	kalorií
na jinou práci svalovou . . .	235.000	„
oteplení vzduchu vdechovaného .	120,000	„
odpařování vody v plících . .	225.000	„
oteplení pokrmu a nápoje . .	64.000	„
ztráta tepla z celého těla . .	1,700.000	„
	2,548.000	kalorií.

Je pochopitelno, že člověk podle toho, je-li vzduch teplejší nebo chladnější, nestejně musí nahrazovati své tělové teplo, jež se spotřebuje k oteplení vdechovaného vzduchu a požívané potravy, k odpařování vody v plících a ostatním tělem. U nás v Praze na př. žijeme ve vzduchu průměrně teplém asi 9° C. a podle toho v uvedeném udaji je vypočtěna spotřeba tepla. Člověk žijící v Římě v průměrní roční teplotě 16° udržuje tedy proto, že žije v teplejší krajině, svou teplotu snáze a pohodlněji nežli Pražan. Pražan musí za ostatně stejných poměrů větší námahou nahrazovati těch 7°, o něž postavením Prahy k slunci a vzdáleností od moře je přírodou zkrácen. Petrohraďan dokonce již musí se postarati

o 12°, proto že žije ve vzduchu průměrně teplém 4°. A jaký teprve je rozdíl mezi obyvatelem na rovníku a na polarním obvodu!

12. Dýcháním a potravou — prací — řekli jsme, udržujeme si život. O dýchání a potravě nutně tedy socialní mesologie musí s obzvláštní bedlivostí jednati. O potravě promluvíme později, zde všimneme si dýchání.

Sloučení vzduchu jsme poznali. Dorostlý za minutu oddychuje 12 až 16kráte. Vdechujeme ve 100 částích vzduchu 20.81 dílů kysliku, 79.15 dusíku a 0.04 kyseliny uhličité; naproti tomu vydechujeme kyslíku jen 6.03, dusíku 79.55 a kyseliny uhličité 4.38 dílů. Pokud s tímto dýchacím processem souvisí stravování, poznáme později; nás tu zajímá pouze dýchání o sobě.

Rychlosť a energie dýchání hlavně je závislá na teplotě vzduchu a pohybu těla (na práci), a dle toho v organismu vyměňují se látky rychleji a energičtěji. Dá se tudíž energie životní a zejména práce svalová měřiti na vzájem energií dýchání resp. množstvím a kvalitou vdechovaného vzduchu. Proto že však dýcháním vzduch se rozkládá, nejlépe práci (svalovou) měříme množstvím vydechované kyseliny uhličité.

Tak alespoň soudí Angličan Smith, jehož pokusy tu k vůli srovnání předkládáme.

Leže klidně vdechoval vzduchu	1.—
Sedě	1.18
Čta hlasitě nebo zpívaje	1.26
Stoje	1.33
Jeda po železnici v I. třídě	1.40
„ „ „ „ II. „	1.50
„ „ „ „ III. „	1.58
Jda u moře	1.65
„ na zemi 1/5 míle za hodinu	1.9
Jeda koňmo krokem	2.2
Jda 2/5 míle za hodinu	2.76
Jeda na koni tryskem	3.16
Jda 3/5 míle za hodinu	3.22
Sestupuje po schodech, za hodinu 585 metrů	3.43
Jda 3/5 míle za hodinu a nesa 15 *kg*	3.5
Plovaje rychle	4.33
Stoupaje po chodech, 585 metrů za hodinu	4.4
Šlapaje kolo (45 stupňů za minutu)	5.5
Utíkaje 1 1/6 míle za hodinu	7.0

Týž pozorovatel vydechoval uhličité kyseliny za minutu

za tvrdého spánku	0.290 *gr*
za slabého spánku	0.320 „
vstávaje	0.396 „
jda 2/5 míle za hodinu	1.176 „
jda 3/5 „ „ „	1.678 „
šlapaje kolo (stoupaje 8.5 *m* za minutu)	2.818 „

Z těchto daných je patrno především, že již sedění a dokonce stání je svalovou prací; vůbec pak viděti, že výměna látek v těle našem se může zmnohonásobiti — v daném případě se zdesateřila — rozumí se samo sebou, že navzájem zase potravou udržuje se možnost takovéto výměny.

Teplota nemá značného vlivu na kvalitu vzduchu. Avšak v teplejším vzduchu méně vdechujeme vzduchu, proto že životní energie vůbec je chabější. Proto v teplém kraji člověk za ostatně stejných okolností méně potravy potřebuje a již i proto méně musí pracovati; hřeje-li slunko, nepotřebuje umělého tepla a to opět značí, že může méně pracovati resp. že jeho obydlí, šat atd. může býti „vzdušnější". Za tepla, tudíž i světla člověk může pracovati venku, může pracovati déle a více dle libosti.

Naproti tomu chladnější vzduch nutí k energičtějšímu dýchání, vdechuje se tedy poměrně více kyslíku; k tomu potřebuje se poměrně více stravy, ta zase vyžaduje více práce atd. — tak nepřímo podnebí má vliv nejen na dýchání a stravování a vývoj organismu vůbec, ale proto že nestejně dohání ku práci, má i značný vliv na všecku správu životní.

13. Pokud lze vlivem podnebního tepla vyložiti barvu pleti. Chceme-li teď podrobněji studovati jednotlivé účiny vlivu podnebního, obzvláště tepla, počneme rozborem vlivů biologických.

Obyčejná zkušenost poučuje, že barva pleti je tím tmavější, čím obyvatelstvo žije blíže k rovníku; naopak severnější národové jsou světlejší, plavější.* Ovšem jsou mnohé výjimky. V Africe žijí vedle sebe kmenové tmavší a světlejší; Mexikané, ač jsou severnější, jsou tmavší než někteří obyvatelé horkého pásma v jižní Americe. Přes to, zdá se, tmavosť pleti závisí hlavně na blízkosti k rovníku, t. j. na teplotě a vlivu slunce vůbec, neboť dotčené a podobné výjimky daly by se dobře vyložiti na př. pozdějším přistěhováním nebo smíšením.

Chceme-li poznati, jak asi rozmanitost barvy pleťové by se mohla vyložiti vlivem podnebním, musíme se především ohlédnouti po možné fysiologické příčině zbarvení, po fysiologickém barvivu.

Trojí je dle anthropologů barvivo.

Předně játra vyměšují barvivo a sice vyměšují ho více na jihu nežli na severu. Běloch přišedší v horká pásma napřed žloutne; patrně játra jeho silněji vyměšují. Obdobně prý přestěhovalci z končin vyvýšených v nížinách trpí na nemoce žluční.

Toto barvivo jaterní mohlo by tedy částečně vysvětliti jižní tmavosť pleti, ale nestačí k úplnému vysvětlení. Více působí barvivo krevní, barvivo obsažené v krevních tělískách. Krev všude vniká a zbarvuje tudíž krev účinněji. U různých plemen je množství tohoto barviva nestejné

---

* Údaje o barvě pleti bývají velmi nepřesné. „Černým" černoch vlastně není, pouze tmavošedý. Tělo černochovo není všude stejně zbarvené; vlastně je pokryto skvrnami, většími menšími, ztrácejícími se jedna v druhou. Dlaně, plosky nohou jsou světlejší; novorozeně je značně světlejší, „zčerná" teprve po 6 týdnech; mrtvola je žlutošedá. Po jídle, za většího parna, v duševním rozechvění (na př. v studu) černoch tmaví. — Anthropologové, aby údaje o barvě byly přesnější, ustanovili si stupnici barev a nuancí.

a Topinard se domnívá, že mu obzvláště při některých plemenech značnou působivosť dlužno přičísti.

Nejúčinnější je však konečně barvivo v ob. smysle tak zvané pigment. Je uloženo v slizní vrstvě a černoch má ho poměrně více nežli běloch.

Výklad této kvantitativní a snad i kvalitativní nestejnosti barviva byl by asi tento. Předně fysikálním působením většího tepla a světla na nervy; v jižnějších končinách kůže, játra a snad všecky orgány vyměšují větší počet barevných tělísek. Dojista víme, že i my v našem podnebí v zimě jsme světlejší nežli v letě. Evropané v horkých pásmech tmavějí a sice tmavějí přede vším odkryté části těla; v Indii prý Evropané rodí děti osmahlé pleti, v Evropě pleti světlé. Že vliv slunce je velmi citelný, vidíme z toho, jak člověk všude proti němu se chrání. Bohatší třídy tmavých národů bývají světlejší — nežijí, nepracují tolik na slunci. Brahmíni často jsou světlí jak Evropané. Podobně ženy tmavých plemen jsou světlejší, i děti. Nemocní, ležící déle, všude zbělají. Z toho dá se patrně uzavříti, že tmavost pleti pochází od působení žáru slunečního.

Někteří anthropologové vlhkostí chtí vyložiti ztemnění pleti. Ukazují na plavce a rybáře, že prý tmavějí; obyvatelé vlhkých nižin jsou prý tmaví, kdežto horalé obyčejně bývají světlejší, než okolní obyvatelé nížin. Tento výklad z vlhkosti nezdá se býti dosti spolehlivý, neboť zapomíná se, že vedle vlhkosti vždy působí teplo a světlo, — plavec a rybář nežijí pouze ve vlhku, ale zároveň na slunci. Z té příčiny asi Livingstone a j. příčinu tmavění viděli v parnu spojeném s vlhkostí.

Vedle vlivu slunka na kůži v různých pásmech různě působí vzduch vcházející v plíce. V horkých krajinách nevdechuje se tolik kyslíku jako v chladných a studených, protože vzduch není tak hustý a protože se chaběji dýchá. Tím se stává, že uhlík v plicích se nepřeměňuje všecek v kyselinu uhličitou, zbytek nepřeměněného uhlíku ukládá se v buňkách kožních. K tomu přistupuje, že v horkých krajinách požívá se poměrně více rostlinné stravy, obsahující více uhlíku než živočišná strava na severu, tak že i z této příčiny jižec poměrně více uhlíku vdechováním kyslíku nespaluje než severec.

Z těchto důvodů klonil bych se k názoru, že různost pleti vznikla působením podnebí. Je možno, že vedle takového-to stálého působení tepla i některé pathologické přeměny organické děděním přispěly k ustálení barvy pleťové. U černochů znám je albinism — pathologická bělost — u nás bývá Addisonová nemoc — pathologická tmavost. Těhotné ženy často dostávají tmavé skvrny; omladnicím zčernají některé části těla, ženy, jimž čmýra se zastavuje, často temnějí — samé jevy, kterými snad vznik pleti do jisté míry dá se objasniti.

To všecko nasvědčuje theorii, že člověčenstvo přes všecky rozdíly pleťové, pochází, jak se říká, od jednoho páru, čím ovšem není rozhodnuto, byl-li náš praotec Adam bílý nebo černý. Můžeme si představiti, že lidstvo, rozšiřujíc se od svého původního bydliště, v toku dlouhých časů odstín za odstínem se zbarvovalo dle různého podnebí; podle toho pak, jak ten neb onen národ dlouho nebo krátko zdržoval se v nějakém pásmu, jak měnil svá sídla, jak s cizí krví se směšoval, ustalovaly se nynější barvy pleťové. Židé, žijící v různých zemích, a zbarvení dle

toho od světla do tmava všemi stupněmi, in concreto nám znázorňují vývoj různé pleti v člověčenstvu celém.

Snad si čtenář pomyslí, k čemu tolik mudrovati o barvě pleti? Pravda, — ale socialní význam pleti je veliký. Barva pleti je nápadná a tudíž se s ní i jiné rozdíly tělové i duševní v mysli těsně združují. Kdo z nás nepocítil ten zvláštní dojem, jenž na nás už na obrázcích dělali černoši? Jestli že tedy černé plémě od bílého utlačováno, dojista tomu různosť pleťová značnou byla příčinou. Vidíš-li tedy, jak v Americe i tramway má oddělení pro barevné („Coloured people allowed") a že při všem křesťanství a lásce k bližnímu černí se netrpí v kostelích — (v tom ovšem zápach těla rozhoduje) — vliv podnebí na život společenský již takto objevuje se nám v jasnějším světle.

14. S barvou pleti organicky souvisí barva vlasů a očí (duhovky). Parallelism obou je značný, barvivo dostává se do kůže, do očí a vlasů stejným fysiologickým pochodem.

Jak podnebí, vlastně slunce, působí na vývoj těla, nelze dnes říci s jistotou. Slyšíme, že na zvířata a rostliny teplo a světlo značně působí, nejen na barvu, ale i na organism; živočichové žijící ve tmě nemají a ztrácejí snad zrak a t. p. Obdobně i na vývoj lidského těla vliv tepla a zimy, světla a tmy musí býti značný. Říká se, že lidé v chladnějších končinách jsou menší než-li v teplejších, nedostatek potravy, nedostatek čerstvého vzduchu, nečistota obydlí, ustavičné tísnění kožešním oblekem a pod. by to snad vysvětlily.

Vyložiti fysiologicky, proč lebka černochova je tvrdší než naše, proč Angličané v Sev. Státech staly se delšími — zejmena prý krk stává se dlouhý — (působením vysušujících větrů?) — a t. p., dnes nikdo neumí pověděti s určitostí.

15. Příznivý nebo nepříznivý vliv podnebí na organism lidský je tomu příčinou, že lidé některé kraje raději a dříve vyhledali a v nich se trvale usadili než-li jiné.

Nikde na zemi není trvalá teplota vyšší nad krevní, naopak ovšem jsou místa mnohem chladnější; avšak v těch člověk může žíti, proto že se proti zimě dovede chrániti. Posud však nevnikl člověk daleko nad 83° s. a 78° j. š. Trvale člověk posud se neusadil v nejchladnějších končinách; proto tak veliké Gronsko má asi jen 10.000 obyv. Že člověk trvale nemůže se zdržovati na vysokém severu, z působení zimy na organism je pochopitelno. (Rozumí se ovšem samo sebou, že řeč je o člověku usedlém, v přírodě pracujícím.) Už na Islandě 25. díl obyvatelstva zmírá zimou; příliš chladný vzduch způsobuje mnohé a nebezpečné neduhy plicní, nemluvíc ani o zmrznutí; dokonce prý i plodnosti v těchto končinách ubývá.

Podobně i na vysokých horách člověk pro zimu málo se zdržuje. (Ovšem i z příčin jiných.)

Jestliže podle podnebí různé končiny země stálému pobytu člověka jsou příhodnější, je pochopitelno, proč zároveň více lidí v nich se zdržuje. Lidnatost podnebím do značné míry se upravuje. O lidnatosti, jejích příčinách a významu jednati se bude na místě jiném; zde věci dotýkáme se jen, pokud běží o vliv podnebí.

V teplých krajích zdravost je příznivější než-li ve studených, nejpříznivější ovšem v pásmu mírném. Tak skutečně na celé zemi nejhustější obyvatelstvo nalézá se v zemích pásma mírného; zejména Evropa i v této příčině má podnebí velmi šťastné.

Možno, že i plodnost v teplejších krajích je poměrně větší. Ovšem je na severu méně potravy, potrava je také špatnější, obydlí jsou méně vzdušná a vůbec všecky podmínky životní jsou nepříznivější. Čtěme jen na př. jak lidé se živí a jak žijí na Islandě!

16. Hospodářské poměry, pokud závisly jsou na přirozeném bohatství rostlin a zvířat, do značné míry se mění s podnebím. V teplých krajích je dostatek rostlin a zvířat a tudíž především může býti dostatek potravy; v horkých končinách je dokonce veliká bujnost květeny i zvířeny, potravy dostatek lze si zaopatřiti i bez veliké námahy, — jak neměly by tu býti docela jiné hospodářské a tím vůbec společenské poměry nežli v zemích studených, kde málo je květin, málo zvířat, kde k tomu i nedostatek je čisté pitné vody? Nejen nakupení, ale i rozdělení bohatství, obzvláště na počátku osvěty, upravuje se takto přírodou. O tom promluvíme něco později, až v souvislosti studovati budeme vliv květeny a zvířeny. (Pokrač.)

Přelud z minulosti.

Napsal Enrico Panzacchi. Přeložil Fr. Pover.

Není pochyby: jest to on ..... Tato jistota, jíž nabyla při prvém kroku do kupé, naplnila mysl mladé ženy hlubokým rozechvěním. Napadlo jí ihned, aby uprchla; naklonila uděšenou tvář z vozu a ohlížela se chvíli plna zmatku, zatím co vlak nabýval zvolna větší a větší rychlosti. Neměla ani odvahy obrátiti se, neměla odvahy usaditi se do některého koutku ... V jaké to společnosti musí jeti! ... A protože sleze teprve v Imole, bude musiti v ní ztráviti celou hroznou hodinu! ...

Na stanici ve Forli měla sotva kdy, aby se zeptala, není-li zvláštního oddělení pro ženy, neboť zbývalo jen několik chvil, a sotva že pronesla svou otázku, vlak zapískal, zvonek zacinkal a sluhové nabádali plnou silou opozdilé ku vstoupení; vběhla proto na rychlo do vozu prvé třídy, na který jí byl sluha vlaku ukázal.

Co si teď počíti? Nemůže tak přece pořád státi u okna po celou cestu ... Rozhodla se proto a zahnuvši se trochu v levo, usedla tichounce do koutka, kdež se schoulila a zabradila jak jen mohla, hledíc utajiti, když si sedala, i šustot hedbávných svých šatů. Při tom držela v pravici rozevřený veliký černý vějíř tak, aby ji skoro celou zakrýval, druhou pak rukou držela k obličeji kytičku bílých růží ...

Ano, člověk, který je na dva kroky před ní, jest on, Albert, a je s ní o samotě v uzavřeném voze, v pusté a prázdné krajině .. Hrozné

pomyšlení! Nespatřila ho od onoho osudného dne a přece tolikráte pomýšlela na setkání s ním! Minulo mnoho měsíců, přešla čtyři léta a štěstí jí přálo. Ale přece jen čekala, že by se s člověkem tím mohla někdy setkati, a byla připravena . . . . ale dnes, Bože všemohoucí, a takovým spůsobem! Každou chvíli čekala, že vstane a přiblíží se k ní . . . . ba zdálo se jí skoro, že slyší, jak ji jeho hlas volá jménem . . . . Co se stane pak! Srdce jí tlouklo hlasitě a přimhuřovala oči. Veliký černý vějíř chvěl se jí v ruce, upjaté v rukavičku; aby zakryla své rozechvění, čichala stále k bílým růžím, jež tvořily skoro jedinou barvu s bledostí jejího ustrašeného obličeje.

Minulo tak asi čtvrt hodiny. Venku stmívalo se stále víc a více a svěží vánek májového večera vanul oknem do vnitř. Uvnitř se rozlévala se stropu vozu blikavá, nažloutlá zář lampy.

* * *

V prvé chvíli vložila osud svůj do rukou božích; ale nežádajíc za nic určitého, cítila přece, že potřebuje veliké pomoci . . . . Bude její prosba vyslyšena? Její uši uvykly pomalu na hluk působený uháňejícím vlakem, takže zvolna rozeznávala jiný lehký zvuk, přicházející jí z protivného rohu . . . Oddech . . . ano, lidský, pravidelný oddech, pomalý a trochu namahavý . . . Znamení, že muž dříme! Bylo to pro ni lehkou útěchou. Ale nehnula sebou; seděla jako dříve, hledíc se ukrýti, leč bázeň před nebezpečenstvím pozbyla svého ostří, ba neočekávaná okolnosť je skoro vzdalovala od ní, dopřávajíc jí času připraviti se k obraně. Zatím mohla srovnati své myšlénky a promysliti vše . . .

A byly ty vzpomínky, jež vznikaly za malým čílkem, plny obrazů a vzpomínek! — Toho člověka kdysi měla ráda, a láska ta byla velikou událostí v dívčím jejím životě, jejž vyplnila, znepokojila a změnila až do nejhlubší hloubi. Milovala-li do opravdy ještě někoho po něm? Ne nikdy! Zapomněla-li kdy na něho? Ne, ne! Za nekonečnou lásku a za úctu nastoupily opovržení, hrůza a mocná žádosť pomsty za nehodnou urážku! To vše přezvala nenávistí . . . Ale jaká to nenávisť! Zaslechla-li jen zvuk jeho jména, rozezvučelo se její srdce a cítila, že krev se jí valí proudem do hlavy, zardívala se a bledla, až rodina a přátelé uznali, že nesmějí jeho jména pronášeti před ní . . . Ale tu stačilo jí, že nastal některý den, že šla některou ulicí, že slyšela jmenovati některá místa! . . . Zvláště v divadle, za nejkrásnějších večerů podzimních zdálo se jí, jakoby duše její byla všecka zaplavena jeho stále drahým a stále nevyhladitelným obrazem. Zdálo se jí, že vidí, jak se lóže otevírá a vchází do ní její strýc a představuje matce její hraběte Alberta D., který se stal rok před tím doktorem a vrátil se v tu dobu do domova, aby se tam usadil jako advokát. Proč zachvěla se jen při pohledu na něho! A když mladík odcházel a se ukláněl, upíraje na ni své oči a tiskna jí vřele ruku, zdálo se jí, že je navždy v moci osudného toho člověka!

* * *

Oddech jejího spolucestovatele byl pravidelný jako dříve. Žena, která se pomalu upokojila, dala vějíř poněkud stranou a dívala se . . .

Jak se změnil ku svému neprospěchu! Je mu nejvýše třicet let, a tady, za bledého svitu lampy v unavení a nepohodlí podobá se při vlasech spadajících mu do tváří, pootevřených ústech a při namahavém oddechu, hodně obstárlému člověku.

Několikráte zaslechla o životě Albertově. Po své zradě, po svém náhlém útěku s herečkou B. (jaká blesková rána pro ni v den, kdy jí to ohlásili, a co slz potom!) změnil se zúplna. Stal se hráčem, vyhazoval peníze, stal se špatným ve všem. Teď protrávil už veliké své jmění; mluvilo se o jeho dluzích. Poslouchala ošklivé ty zprávy, ale neodpovídala. Byla by se jim mohla radovati. Ale v prsou vznikaly jí ještě pochybnosti, nejsou-li zprávy ty, ne-li cos jiného, aspoň přepjaty zlomyslností nebo ochotou, učiniti v jejích očích člověka toho opovržení hodným a vzdáliti ho tak od jejího srdce; a pochybnosti ty mimovolně sama pěstovala a laskala, více než bylo zapotřebí.

Ale teď, když viděla, jak se zhoršil a záhy sestaral, shledala jaksi potvrzeny všecky ty řeči o něm . . . Jaký rozdíl! Jaká změna! A v ošklivém tom člověku, který dřímal nedaleko ní, člověku, plném neřestí, hledala stále ještě v mysli svěžího, elegantního, vzdělaného mladíka, s krásným chováním, rytířskými myšlénkami, kterým se kdysi tolik obdivovala. Zněly jí v paměti některé vášnivé verše Alfreda de Musset, které Albert jednou za letního večera v zahradě letohrádku za lesku hvězd jí pošeptal krásným svým hlasem; viděla ho stále v elegantním ranním úboru na hnědouši přijíždějícího znáhla jednou za jitra na snídaní ku pozvání otcovu a bez jejího vědomí . . . Nezdržela se, šla mu naproti až ku mříži, viděla široký jeho posuněk, kterým sundal klobouk, aby ji pozdravil, a živý úsměv na rtech a v očích, jímž jí děkoval za to, že vyšla mu vstříc . . .

Podivný zjev rodil se jí v mysli. Chvílemi zdálo se jí, že jde o dvě bytosti, jež nejsou si nijak podobny a jež nesmějí býti pleteny; ale pak vše to bylo zaplašeno jedinou myšlénkou, že jde přece jen o jednoho a téhož muže, a že může ten člověk kteroukoli chvíli se probuditi a zavolati ji jménem.

* * *

Ana takto rozjímala a vzpomínala, zastavil se vlak ve Faenze a jel dále, aniž si toho dáma povšimla. Ale teď vlak umenšoval svou rychlost a pískal. Poznala, že se blíží ke stanici Castel Bolognese, a bázeň ovládla jí znova. Není možná, aby na dlouhé té zastávce, kde všichni sluhové vykřikují, jakoby o závod, změnu vlaků na Ravennu a otevírají kde jaká dvířka, Albert se neprobudil. A vejde-li nový nějaký cestující do oddělení toho?

Ale ani toho nebylo potřebí! Jakmile vlak vjížděl do stanice, začal sebou dřímající vrtěti, hýbati a protahovati údy. Pojednou usedl odhodlaně, mna si rukama oči; potom spustil ruce a stál tak chvíli nehybně: pak vstal, popošel ku dvířkám a couvl ihned zpátky, jakoby se byl přesvědčil, že na té stanici neslézá. A ani se neohlédnuv, vrhl se znova na své podušky a ulehl s obličejem obráceným do kupé a začal za chvíli vydávati oddech silný a odměřený jako dříve.

Po dvě minuty, které to vše trvalo, pohlížela naň mladá paní s očima otevřenýma a nehybnýma, místo aby se byla schoulila ve svém koutku a zakryla se vějířem. Byla ovládána kouzlem silnějším její vůle .. Co se stalo? ... Když zmizela všední únava na okamžik s onoho člověka a přešel výraz ošklivé ztrnulosti, který působí namahavý spánek po dráze, omladly jaksi a zušlechtily se postava i tvář Albertova. Viděla před sebou mladíka, kterého byla tak milovala. Zvláštní něžnosť zaplavila jí srdce; pociťovala naléhavou potřebu jakousi, obrátiti se k němu, probuditi jej jménem a slyšeti ještě jednou jeho hlas .... Měla co dělati, aby se přemohla a upjala mysl na dobrého svého muže a své dítě, kteří jí očekávali doma a kteří se snad již netrpělivě dívali, proč nejde. Chtěla a udržela se. Bylo to jen pomíjející vidění z její mladosti, kteréž zářilo jí chvíli před očima; nebylo lze, než nechati je přejíti, žádaly toho rozum a povinnosť. Ale čemu nemohl ani rozum ani povinnosť zabrániti, byl proud ohromné dobroty, který se řinul z jejího mladého srdce ženského a zastavoval se nad spícím ... Ano, odpouští mu vše zlé, kterým se na ní provinil, přeje mu z plna srdce všeho dobrého, a nade vše mu přeje, aby byl zase dobrý, za jakého ho pokládala kdysi, dobrý, jakým jistě býval za dávných oněch dnů, kdy je láska pojila v líbezném nadšení, ve snech a nadějích. — Myšlénky ty hrnuly se jí hlavou, zatím co měla líbezný obličej obrácený k Albertovi; slzy řinuly se jí po tváři ...

Zatím vlak vjížděl do stanice v Imole. Byla již hluboká noc a ona zahledla, jak náhle klade se proužek světla na nehybnou hlavu, na ucho a hrdlo Albertovo jako aureola. Zachvěla se ještě jednou a vstala.

Když měla sestoupiti, viděla, že bude musiti kolem něho; ale ani se nechvěla, ani neváhala. Však srdce bilo jí hlasitě, ruce chvěly se jí tak, že když ubírala se kolem nataženého člověka, odtrhly se dvě bílé růže z kytičky a padly na nohy Albertovy. Nevšimla si toho a sestoupila, nechávajíc dvířka otevřena.

Albert, zasažen jsa na zádech průvanem, vyskočil, chytil dvířka a přitáhnuv je prudce k sobě, zabručel mrzutě: „Nevzdělanci!“

Turgeněv a jeho matka.

Podává Dr. **Pavel Durdík.**

I.

atky velkých mužů poskytují literárnímu historikovi široké pole pro studium. Vlivu mateřskému přičítá se — částečně dle rozumu a pravdy, částečně dle sentimentální tradice — tak značná moc, jakoby matka vždy a všude při vývoji mladých duchů byla nejsilnějším činitelem. Vliv matky je jistě velmi důležitým předmětem pozorování především tam, kde matka opravdu vynikala rázovitostí ať něžnou, ať energickou. Ale úkazem nad jiné zajímavým jeví se nám Ivan Sergéjevič Turgeněv a matka jeho Barbora Petrovna, tato dvojice, vyznačující se svrchovaně silnými a zvláštními rysy, dvojice representantů dvou typů ruské společnosti.

Velitelská moc, již Barbora Petrovna měla nad geniálním synem Ivanem, daleko přesahuje osobní význam, který měla pro mladosť a vývoj budoucího spisovatele. Poměr obou je spolu typickým obrazem kulturního stavu veškeré Rusi, jaký byl bezprostředně až do největšího kulturního obratu (1861), jenž dosud na Rusi se stal: do zrušení nevolnictví. Matka svým rázovitým zjevem zosobňuje starošlechtickou, zpupnou, despotickou společnosť ruskou, — syn představuje nám živý protest proti ní a jejím surovým patriarchálním řádům. Jako Barbora Petrovna neobmezeně vládla potem a krví svých nevolníků, tak panovala veškera šlechtická Rus nad uhnětenými rolníky, úpějícími pod hnusným a největším bezprávím, jež úředně se nazývalo „nevolnickým právem“, a jež bylo pokládáno za podporu trůnu rovněž jako pravoslaví, a za nejpevnější podmínku trvání říše rovněž jako absolutismus. Tak jako Ivan Sergéjevič trpěl a se vzpíral proti tyranství své pánovité matky, svíjel se vůbec ruský syn bezbranně pod železnou rukou rodičů, jejichž libovůli byl na milosť i nemilosť vydán rovněž tak a snad ještě více než sami nevolníci. Surový, stuchlým byzantinismem proniknutý starý řád vtělen je v Barboře Petrovně, a lidštější paprsek západní humanity, s pojmy svobody, rovnosti a bratrství již prozařuje duchem mladého Ivana Sergéjeviče, budoucího bojovníka za neodňatelná práva lidská, za důstojnost člověka, již nohama tlapal ruský patriarchální despotismus.

Do takových obrysů rostou před zrakem naším vzpomínky na poměr Turgeněvův k jeho matce. Národně-kulturní všeruský jejich význam dostačí čtenáři na vysvětlenou, proč podrobněji promluvíme o matce, třeba bychom ani toho nehleděli, že to byla matka velikého muže.

Samostatná činnosť Barbory Petrovny, matky Turgeněvovy, počíná rokem 1834. Ovdovělať roku toho a vzala své rozsáhlé statky do vlastní správy. Jí byla tehda 54 leta, staršímu synu Mikulášovi 18, a mladšímu Ivanu, jenž tehdy byl posluchačem petrohradské university, 16 let. Barbora Petrovna stala se nyní samostatnou majetnicí pěti tisíc duší

a asi sto tisíc desjatin pozemků (173 tisíc rakouských jiter. Jedna desjatina = 1·73 jitra rakouského) prostírajících se v pěti guberniích: Orlovské, Tambovské, Tulské, Kurské a Kalužské. Bylo to ohromné jmění.

Matka oba své syny od správy statků úplně vyloučila, a sama všecko vedla i řídila. Měla sice vrchního správce, ale měla ho jen pro to, aby její rozkazy slepě vykonával. Každého leta sama jezdila po statcích, aby všude očitě se přesvědčila, jak se hospodaří, a sama obstarávala prodej obilí a plodin, jichž byly každoročně ohromné zásoby.

Velkostatek Spasský, toto „šlechtické hnízdo“, kdež rodina Turgeněvových bydlila, mohl býti vzorem hospodaření za doby nevolnické. Čeho tu všeho nebylo! Ovocné a zelenářské zahrady, rybníky a mlýny, ohromné zásobárny a rozsáhlé parky, celé háje jahodových keřů, bylo tu přes tisíc úlů, byly tu prastaré lesy dubové, sosnové a jedlové — výtečný to honební revír. Pěstována všecka hospodářská odvětví pomocí nevolnických rukou. Koňské závody dávaly krásné klusouny orlovského plemene, ve stádu a v stáji bylo do dvou set kusů dojných krav cholmogorského a holandského plemene. Nevolnické čeledi a dělníků bylo asi 60 rodin, počtem 200—300 duší. Ti všickni dostávali stravu na statku a pracovali pro panstvo, jsouce již z mládí k tomu zvláště odchováni. Byli tu zámečníci, truhláři, krejčí, ševci pro mužskou a ženskou obuv, čalouníci, kočárníci, koželuzi, zeměměřiči, zahradníci, písaři, malíři, natěrači, hudebníci, zpěváci atd.

Jak viděti, „šlechtické hnízdo“ bylo dobře upraveno! Stále tu bývaly společnosti a hosté, stále přijížděli okolní statkáři s rozličnými záležitostmi, a všickni byli vždy bohatě uhostěni a rozličně obdařeni i nemohli si vynachváliti šlechtického patriarchálného pohostinství spassko-lutovinské velkostatkářky.

Barbora Petrovna dala vystavěti zvláštní dům pro chudé šlechtičny — byly to dcery nezámožných okolních malostatkářů — kdež jim dávala úplné zaopatření. Byly tam stařeny, ale též mladé a prostředního věku dívky, jimž ukládala dle tehdejších názorů přiměřené jejich urozenému stavu zaměstnání: pletly do zásoby punčochy, krajky, vyšívaly koberce, podušky, hotovily sladké ovocní zavařeniny, nakládaly okurky, sušily houby.

Kromě chudých šlechtičen byly tu guvernantky a společnice pro statkářku, a po celé měsíce hostily se tu dcery bohatých statkářů z okolí. Barbora Petrovna měla kromě obyčejné ženské čeládky šest služek ku vlastní své obsluze a obstarávání toiletty, jež se nazývaly „kamer-frejliny“, jako u dvora. Na jejím domě vlái prapor s Turgeněvským erbem s jedné strany — a s Lutovinovským erbem se strany druhé. Byl-li prapor rozbalen, znamenalo to, že paní statkářka je doma a že přijímá návštěvy; byl-li svinut, dával znamení, že host je vítán též, ale že paní statkářka nemá se tak, aby si přála osobní návštěvy.

A návštěv bylo mnoho. V neděli a ve svátek bylo viděti okolí ohrady spasského kostela již časně z rána kočáry, vozy a drožky, v nichž přijeli sousední statkáři k službám božím. Po mši odebírali se všickni do panského domu k tabuli. Velmi bohaté hostiny byly na podzim v den svatého Nikity, jemuž spasský kostel byl zasvěcen.

Tento den měli všichni, čeládka i vesničané přístup do panských komnat; starý invalida, opírající se na berly, slepá stařena ze vsi, vyfintěné služky zaujímaly zadní místo, před nimi stála kojná panských dětí, která po skončené večerní modlitbě dostala vždy panský dárek — stříbrný rubl. Po hostině vycházeli hosté na balkon, odkud si prohlíželi smečky psů a lovecké pomocníky.

Druhý den o svítání vypravili se do polí a honili celý den. Někdy i dámy provázely muže v těžkých čtyrmístních kočárech — zastavily se pak někde na kraji lesa, čekajíce, až jim někdo z honících kavalírů zažene k samému kočáru zajíce nebo lišku, a zatím k ukrácení dlouhé chvíle brali z uzlů pečivo, zákusky a pamlsky. S večera pak dámy a vyhladovělí myslivci spěchali domů. Již z dálí bylo viděti skvěle osvětlený dům a v něm hřměla již hudba, a byla připravena bohatá večeře.

Kromě honeb pořádány maškarní plesy, ohňostroje, pěvecká a divadelní představení, v nichž účinkovali nejen hosté ze vzdálených újezdů, ale i nevolníci, jež Barbora Petrovna dala za herce vychovati. Byl tu výtečný pěvecký sbor, neboť při mši musil zpívati celý sbor vycvičených pěvců. K tomu cíli založila školu, v níž nevolničtí učitelé vyučovali též církevnímu zpěvu dle not.

Stará paní sama určovala, kteří hoši budou choditi do školy, sama je zkoušela a přijížděla na hlavní zkoušku do učiliště. Žáci nosili stejný kroj, předepsaný Barborou Petrovnou. Každý měl na prsou zavěšenu kulatou tabulku, na níž bylo napsáno tuší číslo dle pokroků, jež hoch činil. Paní statkářka sama zkoušela žáčka číslo 1. a když dobře obstál, odvedla ho do svého domu „ukázat ho družině, čeledi a svým chovankám“, učícím se u cizozemských učitelů a guvernantek. Žáček číslo 1. znovu byl zkoušen před touto společností, načež dostal od dam pamlsky a od Barbory Petrovny dárek se slovy: „To odevzdáš matce za to, že se dobře učíš.“ Dárek obsahoval půl ruble, bílé pečivo a škatuli cukrovinek. —

Daleko široko nebylo tak bohaté a hrdé statkářky jako Barbora Petrovna. Ký div, že se pyšnila svým bohatstvím. Když velkokněžna Marie se vdávala, psaly noviny, že dostala věna milion rublů hotovými.

„A to je bohatství?“ opovržlivě podotkla Barbora Petrovna. „I můj Ivan bude míti milion!“

Hrdá velitelka málo kdy se okazovala; bez jejího nejmilostivějšího svolení nesměl ji nikdo osloviti, jinak provinilce stihl trest. V domácnosti a na svých statcích hleděla napodobiti korunované osoby. Služebníky rozdělila dle úřadů a stupňů, jako jest u dvora. Správce domu nazýval se ministrem dvora. Nevolník, obstarávající s několika pomocníky poštu do města, nazýval se ministrem pošt; nevolník, oblečený do uniformy, při roznášení psaní zvonil zvoncem. Když přijela pošta z města, rozléhati se musil velký zvon po statku. Každý den přicházel k ní v určitou hodinu „ministr“ s „referátem“; nehnul se ode dveří a poníženě stál, čekaje na znamení, aby začal mluviti. Jestliže velitelka asi tři minuty toto znamení nedávala, bylo to pokynem, že nepřeje si nyní referát slyšeti, a „ministr“ bázlivě se vzdálil.

Všichni se jí báli, zvláště když nebyla Barbora Petrovna v dobré míře. A to bývalo často.

Jednou chodila zamyšlena po pokoji. V této chvíli objevil se u ní ve dveřích její hlavní správce Bakúnin.

„Milostpaní," řekl, „Syči shořely." (To byla její vesnice asi se 400 nevolníky).

Neobrátila pozornosti na jeho slova.

„Milostpaní, Syči shořely."

Mlčela opět.

„Syči shořely!" opakoval ještě jednou, učiniv krok k ní.

Ona rychle se obrátila a vyťala mu políček, vzkřiknuvši:

„Jak jste se mohl opovážit mne vytrhovati? Víte, kde jsem byla? Já byla v Paříži! . . ." (Istorič. Věstnik 1884, únorový svazek „Upomínky paní Armagakové o rodině Turgeněvých.")

Podřízené úředníky nepokládala za lidi. Jednou jí oznámili příjezd policejního úředníka, když se koupala v lazební světnici. Hned jej dala povolati k sobě. Úředník v rozpacích se zastavil, vida skrze dveře, jež kammerfrejlina na polo byla otevřela, Barboru Petrovnu v podobě Susany. Ale ta se rozkřikla:

„Nu, nu! Jen dále! Co jsi ty? Nepokládám tě za muže!"

Když byla na Rusi podruhé cholera, psaly noviny, že nákaza šíří se vzduchem, naplněným jedovatými mikroskopickými zárodky. I nařídila Barbora Petrovna hlavnímu správci, aby jí zařídil něco takového, aby na procházce mohla vše viděti, a při tom nedýchati zkažený vzduch. Tehdy byl u ní hlavním správcem Nikolaj Nikolajevič, bratr jejího muže. Zřídili pro ni nosítka se skleněným příklopem, ona tam seděla ve měkkém křesle a tak ji nosili. Truhláři, jenž urobil tento ruční vozík, darovala dukát na znamení své úplné spokojenosti. — Na Rusi však pouze svaté obrazy nosí se pod skleněným přítvorem. Jeden nábožný rolník potkav nosítka a domnívaje se, že to nesou svatý obraz, padl na kolena a podal nosičům peníze, řka: to je na svíčičku! — Barbora Petrovna strašně se rozlobila, pokládajíc jednání rolníkovo za posměch. Truhláře, jenž dělal nosítka a byl dříve obdařen dukátem, velela ihned poslati do Sibíře. (Tehdy statkáři měli právo, dle svého uznání posílati své nevolníky do Sibíře.)

Ode všech žádala slepé poslušnosti a poníženosti. Běda tomu, u koho pozorovala nějaký projev samostatnosti nebo vědomí své ceny. Toho pronásledovala, snižovala, tupila, plísnila — a vidouc, že to snáší bez reptání jako beránek, opět si ho oblíbila. Běda tomu, kdo s ní mluvil bez bázně a směle! Nikdo nesměl vysloviti své mínění, když se neshodovalo s jejím míněním. Sluhové musili ji pokládati za střed svých myšlének, o sobě však a svých útrapách nesměli ani ceknouti. Osud jejich nebyl právě radostný. V návalu mrzutosti právě své nejvěrnější sluhy a nejlepší služky týrala, život jim strpčujíc.

I synové, když již dosáhli plnoletí, byli podrobeni železné kázni jako nevolníci a rovněž trpělivě matčiny vrtochy snášeti musili. Měla kolem sebe hejna nevolnické čeládky, a na nich si vylévala svou zlosť. Byly tu komorné („frejliny"), kastelánky, klíčnice, pradleny, švadleny,

krejčové, děvečky, pážata a děvčátka. Dle své chuti je ženila. „Frejlina“ si musila vzíti „správce“, „kancelářský“ si musil vzíti „klíčnici“. Taková byla její „panská vůle“ a vůle tato byla zákonem.

Stalo se, že jedna její komorná vzala si dle jejího rozkazu správce a když později chtěla své novorozeňátko kojiti, — tehdáž bydlili Turgeněvovi v Moskvě — paní statkářka k tomu nesvolila, řkouc:

„Kojiti nemůžeš, to by ti překáželo při službě a mne bys zanedbávala.“

Komorná, prostá ruská nevolnice, od děťátka nechtěla se odloučiti, a mužně velitelce řekla:

„Raději své děti zaškrtím, ale od sebe je nepustím.“ (Měla nebohá tři malé dítky.)

Stará paní, soptíc vztekem, na ni se vrhla, jednou rukou za hrdlo ji uchopila, druhou ruku do úst jí vložila, hledíc jí ústa roztrhnouti za tuto neslýchanou, zlořečenou opovážlivosť. Ale v tom dostala hysterické křeče, přišel Kudrášov s kapkami a dlouho se namáhal, než ukonejšil její rozbouřené nervy. Potom rozkázala, aby děti byly matce vzaty a odvezeny z Moskvy do vesnice.

Jediná možnosť, aby nevolníci vydrželi toto týrání, byla, že sluhové svorně k sobě stáli jako jeden muž. Tak se stávalo, že některé nelidské rozkazy Barbory Petrovny nebyly vykonány. I děti komorné zůstaly v úkrytu v domě v Moskvě, kdež je matka navštěvovala a potají jimi se těšila. Barbora Petrovna nikdy se o tom nedověděla. Jako car trestá vyhnanstvím do Sibíře, tak i ona trestávala vyhnanstvím do vzdálených odlehlých svých vesnic a měla kromě rozličných kanceláří též, jako car „vlastní Její Slovutnosti kancelář“, v níž tajné záležitosti se vyřizovaly a tajné rozkazy se dávaly. Jeden takový rozkaz, jakž to Turgeněv vylíčil v náčrtku „Kontora“, doslovně uvádíme:

„Do Moskevské domácí kanceláře.

Rozkaz.

Dnes ještě dlužno nazpět odvézti do Spasska tři děti mé komorné. Provázeti je bude Alexandra Danilovna. O přibytí dětí do vesnice hned dlužno poslati mi zprávu.“

Barbora Petrovna připojila vlastnoručně k tomuto rozkazu: „Vykonat!“ — Ale jak již řečeno, děti zůstaly potají u matky. Nevolníci měli s ní milosrdenství a oklamali ukrutnou velitelku, ačkoli věděli, že budou-li vyzrazeni, propadnou strašnému trestu.

Barbora Petrovna zřídila na svém statku také nemocnici, v níž léčil nevolnický doktor Porfirij Kudrášov. Byl to vysoký, silný člověk, s malinkými, avšak rozumnými a laskavými očima. Vynikal neobyčejnou chladnokrevností.

Tento Kudrášov (v povídce „Mumu“ je velmi živě vylíčen) doprovázel svého času mladého Turgeněva do Berlína, kdež přiučil se němčině a navštěvoval lékařskou kliniku. Turgeněv byl mu při všem tom velmi nápomocen. Najednou milý Kudrášov si umínil, že se vrátí do Spasska. „Rusko je mi milejší, Němci mne do smrti omrzeli,“ odpovídal na domluvy Turgeněvovy: „Zasteskneš si v Spassku, v nevolnickém stavu. Považ, jak matka s nevolníky nakládá, ty ji znáš!“ Než všecko pře-

mlouvání bylo marno. Kudrášov vrátil se do Spasska, kdež jej matka Turgeněnova jmenovala svým vlastním doktorem. Léčil Barboru Petrovnu a též statkáře okolní, když mu velitelka dovolila, neb jsa nevolníkem musil slepě konati vůli panstva a skrývati vědomí své samostatnosti. V Spassku choval se vždy jako nevolník. V Spassku neoslovoval Turgeněva jinak než „pane", ačkoli v Berlíně si s ním tykal, nikdy si při něm nesedl a nikdy se nedal přemluviti, aby s ním společně obědval. „Panský oběd není pro můj žaludek, budu míti hlad," říkával Kudrášov. Tesknosť a těžkomyslnosť svou zaháněl tento vzdělaný nevolník pitím kořalky — tu zpíval německé písně a posměšně při tom nápodobil vzdychání zamilovaných Němců.*

Dlužno říci, že Barbora Petrovna velmi si vážila svého doktora. Doktor, jenž dobře pochopoval své odvislé postavení, choval se k staré paní uctivě, odměřeně, jednoslabičně, bez hrdosti, ale též bez podlízání. Nikdy jí neodmlouval, ale vždy uctivě naslouchal, když mu něco rozkazovala. Ze všech nevolníků Barbora Petrovna tohoto nikdy neurazila ani slovem, ani udeřením, ba někdy při léčení více mu věřila než nejlepším moskevským doktorům. V každém jejím zármutku, po každém jejím opravdovém neb líčeném nervním záchvatu Kudrášov přicházel se svými nevyhnutelnými mandlovými kapkami a jednotvárně vždy táž slova opakoval, podávaje jí lék: — „Račte se, milostpaní, utišiti." Často pouhý pohled na tuto klidnou ohromnou postavu stačil, aby podrážděná pacientka se upokojila. Bylo jí brzo lépe, když nevolnický Eskulap byl při ní. Jen jednou Barbora Petrovna na něho se utrhla, než Kudrášov nepozbyl vůči hrozbě své velitelky chladnokrevnosti a důvěry v sebe. Hned řekneme, při jaké příležitosti.

Roku 1833. Barbora Petrovna, nemajíc dceru, vzala si za vlastní děvčátko, jemuž několik dní po narození umřeli rodiče. Variňka, tak se jmenoval siroteček, byla vychována za pomoci německých, francouzských a anglických chův a guvernantek. Později přijala ji Barbora Petrovna za svou dceru, nazývajíc ji „fille adoptive", „enfant de la maison" a měla ji ráda. Proč? Protože ji slepě poslouchala a v ničem neodmlouvala. Variňce bylo deset let, když onemocněla tyfem. Kudrášov ji léčil, ale nemocné bylo čím dále tím hůře. Barbora Petrovna chtěla poslati pro doktory do blízkého města Mcenska a do Orla — Kudrášov to překazil. Vstoupil svým klidným medvědím krokem do kabinetu své velitelky jako vždy, právě když psala doktoru G., aby přijel k nemocné.

„Neračte se starati, milostpaní, neračte nikoho volati, začal jsem slečinku léčiti, já ji též vyléčím."

Barbora Petrovna upřela na něho oči. Odložila péro a řekla, měříc od hlavy do paty tohoto smělého člověka: „Pamatuj si to! Nevyléčíš-li — půjdeš do Sibíře!"

Ale ani při této hrozbě náš doktor nemrkl. Pomalu a klidně jako obyčejně odešel z kabinetu, sedl vedle postélky děvčátka a léčil sám,

* Kudrášov zůstal nevolníkem až do r. 1851. Ivan Sergejevič dědil ho po matce († 1850) a poslal ho do Moskvy, kdež nabyl diplomu zubního lékaře a měl pak rozsáhlou praksi v Spassku a okresu.

až konečně nastal příznivý obrat. — — Tu opět zcela flegmaticky, bez nejmenšího příznaku radosti nebo vítězoslávy, vstoupil do téhož kabinetu, kde mu byla slíbena Sibíř — a oznamoval:

„Teď slečinka zůstane na živu, jenže dlouho bude trvati, než se zotaví."

Třeba podotknouti, že Kudrášov byl pobočním bratrem našeho beletristy, jemuž byl též velmi podoben, jenže Kudrášov byl ještě větší, ramenatější a vůbec hřmotnější. Náš beletrista měl rád svého pobočního bratra, jehož matka byla prostou nevolnicí v Spassku. Dítě, pocházející z takového poměru, náleželo tomu, komu nevolnice matka náležela. Otec Turgeněvův byl totiž krásný, veselý muž a vůbec ctitel ženského pohlaví. Nevolnice však milostné poměry s pánem skrývaly, neb Barbora Petrovna vždy takovou favoritku neprodleně vyhnala do nejvzdálenější a nejbídnější vesničky svých rozsáhlých statků. Manžel její byl o šest let mladší, i tušila tudíž, že jest jí asi nevěren, vědouc, že si ji nevzal z lásky, nýbrž pro její bohatství. Jí bylo třicet čtyři, když se vdala a muži dvacet osm let. Hezká též nebyla. Byla prostředního vzrůstu a poněkud shrbená, obličej měla dolíčkovatý od neštovic, nos dlouhý a široký, tváře snědé, vlasy a oči černé. Oči její měly zlý, nepříjemný výraz a jiskřily se, když se zlobila. Vzezření měla hrdé, pánovité, chůzi vážnou, při tom se nádherně a hledaně strojila, hodně koketně, jen aby se zdála mladší, než v skutku byla.

Když byla v dobré míře, tu nebránila Ivanu, jenž býval co mladík velmi vesel, aby jiné rozesmával rozličnými kousky. Ivan zobrazoval na svém obličeji „blýskání". Žertík začínal lehkým mrkáním očí, potrhováním úst hned k jedné, hned k druhé straně, až konečně vše se dělo s neobyčejnou rychlostí. Když došlo na zobrazení blesku, nebylo lze poznati jeho obličeje: všecky svaly v něm tak rychle a nevázaně se pohybovaly, oči se koulely tak divě, až z toho byl strach. Anebo představoval blázna — čechraje si vlasy a s očima v sloup obrácenýma běhal po pokoji a to tak dokonale, že všickni strachem utíkali. Jednou tropil si smích z Chateaubrianda, jehož spisy v saloně se četly — „taková nabubřelá tlachanina". Později, když společnosť seděla na balkoně, objevil se tu Turgeněv na chůdách — při jeho hřmotné postavě stálo ho to asi veliké namáhání, aby vylezl na chůdy — a jal se z Ataly pateticky a s hroznými posuňky deklamovati toto místo: „Un desert pour temple, un rocher pour autel et un vieil hermite pour sacrificateur" — neboť, vysvětloval všem, Chateaubrianda jakožto vznešeného spisovatele má člověk čísti vznášeje se nad zemí.

Často hrávali v salonu na rýmy. Jedni totiž psali na kouscích papíru jednotlivé rýmy a jiní zase dle těchto rýmů sestavovali verše. Ivan znal se v tom výborně, ale Mikulášovi a ostatním se to nedařilo. Mikuláš bratrovi přezdíval sarkasticky „spisovatelů", záviděje mu jeho obratnosti. V této době, okolo roku 1845, psal totiž Turgeněv svou třetí větší báseň „Ondřej" — a to vyšlo na jevo náhodou. V letě bývala okna v celém domě otevřena. Paní Kolontajevá bydlila dole a do pozdní noci slýchávala nad sebou kroky Turgeněva, čtoucího při tom cosi nahlas. Jednou za letní noční tišiny naslouchala pilněji. Turgeněv četl

nahlas báseň, četl ji několikrát, tak že mohla si zapsati dvě sloky, jež slyšela. Druhý den z rána žádala Turgeněva, aby jí řekl své mínění o básni, kterou prý sama složila:

Отрава горькая слезы
Последней — жжетъ мои рѣсницы . . .
Такъ послѣ бѣшенной грозы
Трепещутъ робкія зарницы.

Тяжелымъ, безотраднымъ сномъ
Заснула страсть . . . утихли битвы . . .
Но въ сердцѣ сдавленномъ моемъ
Покоя нѣтъ — и нѣтъ молитвы.

Jed slzy, zbylé naposled,
ten hořký, v řasy moje žíhá . . .
tak minul běsné bouře let,
jen mdlý se bleskot chví a míhá . . .

V snu bezútěšném, stísněném
žár vášně usnul, ztiehly boje . . .
však v srdci těžce sevřeném
jsem bez modlitby, bez pokoje.

Turgeněv, velmi překvapen, přiznal se, že to jest úryvek z jeho básně „Ondřej“. Dověděv se, že skrze otevřená okna slova jeho bylo slyšeti, hlasitě se tomu zasmál, řka, že čte nahlas napsané řádky, aby sluchem svým posoudil jejich blahozvučnost a dle toho opravil, čeho třeba.

Ivana vzláště dámy si vážily pro jeho jemnosť a delikátní chování. Jednou — vypravuje paní Koloňtajevá — navštívil Barboru Petrovnu sousední statkář s dcerou. Mikuláš vešel do salonu, hluboko se poklonil a sedl si vedle slečny naschvál hodně neobratně, zahrávaje si na ostýchavého. Po krátkém mlčení, potíraje si ruce, obrátil se k ní s otázkou: „M-le, aimez-vous la promenade?“ (Slečno, procházíte se ráda?) načež obdržev odpověď „Oui, M-r“ (Ano, pane.) pokračoval: „et la musique?“ (Hudbu máte ráda?) a obdržel tutéž lakonickou odpověď; ale po otázce „Et la danse aussi?“ (A tančíte též ráda?) slečna spozorovala, že si z ní tropí šašky — po uši se začervenala a div jí nevyhrkly slzy z očí. Ivan Sergejevič, zpozorovav její rozpaky a vida rozlobené pohledy matky, jimiž měřila Mikuláše, vstal a vybídl ji, aby se podívala s ním na balkon a začal veselý hovor. Při odjezdu jejím pak odešel do svého pokoje, vzal do náruče hromadu knih a daroval je slečně Š. — Barbora Petrovna potrestala Mikuláše tím, že toho dne nesměl obědvati společně v jídelně, nýbrž sám ve své komnatě.

Když do Spassku přijížděli hosté, Ivan Sergejevič choval se vždy zdrženlivě, ale byl vždy skvělým společníkem, jestliže hosté byli mu dobře známí a sympatičtí; jinak ale brzo se odebral do svého pokoje, neboť nesnesl malicherných řečí a planého hovoření. Ku svým sousedům malostatkářům, z nichž ho někteří zajímali svou typičností, choval se velmi přátelsky a úslužně; často k nim jezdil na malé závodní drožce, jak to popisuje v náčrtku „Biruk“, v „Zápiskách Myslivcových“ — a mnohé z nich též věrně dle přírody vykreslil ve svých spisech.

* * *

Barbora Petrovna četla výhradně francouzské knihy, rusky mluvila pouze s nevolníky a vesnickým knězem. V domácnosti se syny a Variňkou mluvila a dopisovala si hlavně francouzsky, francouzsky se také modlila.

Variňka musila ráno, jak oči otevřela, nahlas říkati tuto modlitbu: „Seigneur, donnez-moi la force pour résister, la patience pour souffrir

et la constance pour perseverer.“ (Pane, dej mi sílu, abych se hříchu protivila, trpělivosť, abych vše snášela, a stálosť, abych vytrvala.) A skutečně, kdo žil společně pod jednou střechou s Barborou Petrovnou, měl především potřebí force (síly), patience (trpělivosti) a constance (stálosti), aby u ní vytrval. Kromě toho Variňka musila každé ráno nahlas čísti kapitolu z „Imitation de Jésus Christ“ od Tomáše Kempenského.

V službě Barbory Petrovny bývávalo mnoho cizinců: správcové, učitelé hudby, vychovatelé, Němci, Francouzi, Řekové; ti vesměs ustavičně se měnili a dělali místo jiným.

Spisovatelskou dráhu pokládala za snižující pro šlechtice.

Dle jejího mínění spisovatel a písař byli totéž: „oba za plat mažou papir.“ Říkávala: „Šlechtic má caru sloužiti, jméno a kariéru si pojistiti státní službou a nikoli mazáním papíru. A kdo čte teď ruské knihy!“ Z ruských básníků vážila si Žukovského a Puškina, ale to jen proto, že oba byli tak blízci k Nejvyššímu Dvoru.

Jednou k nalehání Ivana přečetla Gógolovy „Mrtvé Duše“. — „Je to velmi směšné!“ — pochválila je rusky, ale hned dodala francouzsky — mais à vrai dire, je n'ai jamais lu rien de plus mauvais genre et de plus inconvenant. (Ale bych pravdu řekla, nikdy jsem nečtla sprostší a neslušnější knihy.) Byla tehdy doba francouzského citlivého romantismu. Což divu, že vylíčení pravdivé uráželo urozené otrokáře!

U Barbory Petrovny byly zaměstnány obratné švadleny, které nebyly nevolnicemi; ony dostávaly měsíční plat. Takou švadlenou byla dívka z blízkého města, Avdóťa, o níž na jiném místě promluvíme. Jiná švadlena, Anna Jákovlevna Schwarzová, Němkyně z Rigy, byla u Barbory Petrovny první komornou („kamer-frejlinou“), i ustavičně se obírala stříháním a šitím šatů a jemného prádla, také připravovala své velitelce ranní, denní a večerní toiletu. Neobědvala u panského stolu: měla prostřeno zvlášť na malém stolečku v panské jídelně.

Starší syn, Mikuláš, začal věnovati pozornosť této švadleně. Matka, jejíž zrakům nic neušlo, co se v domě dělo, dobře to pozorovala, ale nevšímala si toho. Jakž jí mohlo na mysl přijíti, že Mikuláš, její prvorozenec, čistokrevný bohatý šlechtic, mohl by pomýšleti na sňatek s touto chudou, protivnou Němkyní, kterou sama tak často snižovala, malicherně pronásledovala, ba často i vlastnoručně poličkovala. Jindy opět, když byla v dobré míře, mazlila se s ní jako s malinkým dítětem, ba nutila Ivana, aby jí líbal ruku. Ivan to nikdy neučinil, mlčky vždy vyslechl její hubování, mlčel, i když mu metala v tvář tu největší, dle jejího mínění urážku: „Ty nejsi z Lutovinovské krve.“

Bližší známosť Mikuláše s Annou Schwarzovou vznikla takto: V Spassku, v panském domě, vypukl požár, neopatrností. Jali se všecko vyhazovati z hořícího domu: Takovým spůsobem byla vyhozena i škatulka, v níž bylo uschováno třicet tisíc erárních peněz. (Mikuláš byl v tu dobu při dělostřelectvu členem remontní komisse, a za ty peníze měl nakoupiti koní na trhu v Lebeďani). Mezi nábytkem, válejícím se před hořícím domem, švadlena Schwarzová spozorovala škatulku a odnesla ji do blízkého kostela. Teprv druhý den po požáru přijeli Ivan a Mikuláš z návštěvy u sousedního statkáře. — Mikuláš byl v strašném rozčilení. Byly peníze

zachráněny? Snad shořely? A tu najednou slečna Schwarzová přinesla škatulku s penězi. Mikuláš si pak vzal dovolenou a strávil celé leto v Spassku. Nebylo řeči než o požáru a obratnosti Schwarzové. Nikdo netušil, že právě požár dal podnět k intímnímu poměru Mikuláše s touto švadlenou.

Konečně odjel Mikuláš k pluku do Petrohradu. To bylo r. 1841. Brzo po jeho odjezdu Schwarzová objevila své „velitelce", že nemocní její rodiče si přejí, aby je navštívila v Rize, že musí odejet. Při loučení Barbora Petrovna použila této příležitosti a odehrála dojemnou a tklivou scénu: připíchla Anně na ňadra buket. Obě plakaly. Anna nejela však k rodičům, jak se později dokázalo, nýbrž do Petrohradu k Mikulášovi, u něhož se ubytovala.

Syn se neosmělil prositi matku o dovolení k sňatku; vystoupil z vojenské služby a dal se potají oddati s Annou. Za to, že vystoupil ze služby, matka mu přestala posýlati peníze a strašně se na něho rozhněvala. Mikuláš vstoupil nyní do státní civilní služby a byl nucen, aby rodinu uživil — brzo narodil se jim syn, a za rok holčička — vyučovati soukromě francouzskému jazyku.

Matka věděla, že má rodinu, ale byla pevně přesvědčena, že není církevně oddán s Annou, která, abychom řekli pravdu, nevynikala krásou ani ženskými vnadami ani duchem ani dobrým srdcem. Naopak, byla nehezká, dlouhá a vyzáblá s temně nažloutlým obličejem. Dovedla k sobě upoutati samotářského Mikuláše, jenž byl člověk slabé povahy; pochlebník mohl jím dělati co chtěl.

Matka trpělivě čekala, doufajíc, že ho Anna omrzí a že Mikuláš přece konečně udělá dobrou partii, t. j. že si vezme tu bohatou dívku, které se kdysi dvořil, která se však nelíbila tehdy Barboře Petrovně. Než tato naděje se nesplnila.

Tak uplynulo několik let. Staré paní nesměli přijíti na oči ani Mikuláš ani žena ani dítky. Tu najednou jednoho dne si vyžádala od syna podobizny tří jeho dítek. Mikuláš podobizny poslal. Než stará paní, pohlédnuvši na podobizny a vidouc podobnosť dětí s Annou, v záchvatu zlosti je roztrhala a z pokoje vyhoditi kázala. Bohužel ještě tutéž zimu v jednom týdnu všecky tři dítky zemřely záškrtem. Od té doby Mikuláš zůstal bezdětek. Náhlá ztráta milených dětí tak působila na otce, že se slzami v očích řekl: Matka svým prokletím mé dítky do hrobu přivedla. — —

Mnoho let později Mikuláš slyšel deklamovati báseň V. Huga s názvem: „Jak dítě objeví se" — a hlasitě zaplakal při poslední sloce. Připomenula mu zemřelé dítky.

Sloka tato zní:

Seigneur, préservez moi, préservez ceux que j'aime,
Frères, parents, amis; et mes ennemis mêmes
Dans le mal triomphants,
De voir jamais, seigneur, l'été sans fleurs vermeilles,
La cage sans oiseaux, la ruche sans abeilles,
La maison sans enfants.

Ó Pane, nedopusť a ušetř mi ten žel!
Kéž bratr, přítel můj, ano i nepřítel
vyvázne bez pohromy,

ať nikdy nespatří bez květů v letě sad,
úl bez včel bzučivých a klec svou bez ptáčat,
a bez dětí své domy!*

Od té doby, co stará paní roztrhala podobizny svých vnoučat, nikdy již se na ně nezeptala. A Mikuláš též nikdy matce se nezmínil o dítkách svých, tak záhy zesnulých. Věděl, že tím by ji jenom podráždil.

Ivan též k matce ochladl. Nevolníci ho sice vítali, když do Spasska přijížděl, říkajíce: „Teď bude dobře. Náš anděl, náš ochránce je zde . . .“ — ale dlouho se netěšili. Brzo bylo viděti, že přítomnosť synova na matku neúčiukuje. Opět jala se všem ubližovati. Ivan viděl, že svou přímluvou ničeho nepořídí, viděl, že přes jeho naléhavé a úpěnlivé prosby matka jest ještě divnější a mstivější. Umlkl zcela a stával se nemluvným a těžkomyslným. Jeho veselý hlasitý smích z předešlých dob již nebylo slyšeti.

Matka ani jeho nešetřila. Ustavičně jej plísnila, že je spisovatelem. „Tebe, šlechtice Turgeněva, bude posuzovati lecjaký hladový pisálek, nazve tě v kritice hlupákem . . . K čemu jsem vám dala vychování, vám brala tolik vychovatelů, ba i universitní professory! Jeden mne opustil k vůli ničemné ženské — a ty, Ivane, jediná má radosť, stal jsi se spisovatelem — a k tomu ještě ta proklatá cigánka . . . (tak nazývala operní pěvkyni paní Viardotovou pro její černé velké oči)“ — a tu následoval pláč, stenání a křečovité záchvaty. Ivan zamiloval se totiž horoucně do paní Viardotové a nechtěl se dvořiti slečně S., kterou mu matka za nevěstu byla vyhlídla.

Barbora Petrovna v synech svých se sklamala, a zbyla jí pouze ta radosť, že mohla aspoň vůči nevolníkům svou vůli prováděti. Ivan dobře cítil, co se dělo kolem něho. Trápil se z toho, ale přítrž tomu učiniti nemohl. Život na statku byl všem velmi perný, jak hned uvidíme.

* „Z listů podzimních“, přel. Jar. Vrchlický.

„Muž v moři.“

Vzpomínka.

Napsal vicomte de Vogüé. Přeložila Josefina Bergmannova.

anais“, loď společnosti „Messageries Maritimes,“ plula kolem mysu Matapanu. Měli jsme krásný den, ale blížili jsme se zálivu Coronskému a povětří stávalo se zde bouřlivějším. Vítr přeskakuje často z jednoho směru do druhého na této straně Řecka, kdež setkávají se proudy tří moří, lomené trojím předhořím Morejským, kteréž je odděluje. Zřídka kdy shledáváme v moři Egejském klid, kterýž jsme zanechali v moři Jaderském.

Tohoto večera přicházel vítr proti nám od průlivu Cerigského. Noc jižjiž nastávala, moře bylo šedé a pobouřené, nebe temné a smutné. Se strany země, kolem níž blízko jsme pluli, vysoká massa pohoří Taigetu uzavírala obzor černou hradbou; s druhé strany z prázdného prostoru, který až k Egyptu se rozkládá, ozýval se hukot větru i moře. Vítr vál a sténal mezi stožáry, rámoví lodi praskalo, první to stony lodi, jež počíná trpěti nárazy vln.

„Tanais“ držela se statečně, rozrývajíc s neochabující rychlostí cestu, kdež rostoucí vlny tvořily před ní pohyblivé hory a hluboké propasti. Neznám nic nádhernějšího a velebnějšího nežli noční plavbu obrovského korábu na moři rozbouřeném.

Nesmírná loď, jež zdála se tak mocnou za dne a na hladině klidné, jeví se v bouři tím, čím v pravdě jest. Jest takřka směšným bodem, jenž zmítá se na pláni nekonečné, věčně neklidné; stěžně zmítané podobají se rukám zoufalým a prosebným, pozdviženým proti nebi. Skořápka tancuje dle libovůle obrovských vln jako míč, jímž příšery tyto, hrajíce si, házejí. A přece cítíme, že lidé vdechli v křehký předmět ten duši odvážnou a vůli rozumnou, jež vyniká nad vrtochy živlů; jest to lidský organismus; má údy i dosti síly k zápasu; srdce jeho skrývá ohnisko žhoucí; ano má i mozek, měděnou tu skřínku, v níž chvěje se jehla, bystrá jak myšlénka a vedoucí k cíli toto tělo i v době nebezpečí. Vytrvává a postupuje, jak malá ta smělá myšlénka; i proti těm mocným překážkám vln, jež tyčí se do výše v celé šíři obzoru: přicházejí z dálky a ze všad, od Sicilie, Afriky, Syrie i Archipelagu; myslíme, že zničí vše svým počtem, svou silou, svým lomozem; svět za děsné této noci zdá se býti vydán v šanc tomuto tupému vzteku. Avšak jsou to síly slepé a šílené, rodí se i zmírají rychle, nedovedou spojiti se, nemají vůle; myšlénka malá a jasná vytrvá, vymýká se jim obratně, nechává je zmítati sebou bez účinku, spěje k cíli, jejž zná. Jest to malé, věčné drama všehomíra, intelligentní zápas ducha lidského proti podřízenému duchu přírody. Nikde nelze ho sledovati tak dobře, poněvadž právě zde člověk vdechl celou duši svou dílu, jež vyšlo z rukou jeho — této

lodi sestrojené lidmi učenými a vedené lidmi statečnými. Ano, viděl jsem tak statečné lidi na moři.

Večer, jehož právě vzpomínám, slyšel jsem zvěsť o jednom z takých.

Byltě jsem sestoupil do salonu; někteří cestující otužilejší shromáždili se tam kolem doktora a jednoho lodního úředníka, kteří hráli spolu v šachy. Velitel, pan de B . . ., opustil na okamžik palubu a sestoupil k nám. Odhodil svůj plášť, zmočený deštěm i vlnami mořskými, poručil si sklenku punše a vmísil se v hovor.

Jako obyčejně v podobných případech, mluvilo se o hrůzách bouře a katastrofách námořních. Úředník vyprávěl damám ze žertu, ale nemístného, o věcech tak hrozných, že se tyto zrovna chvěly.

Když pan de B . . . . usedl vedle nás, mladá dáma jedna, jež byla postrašena již úředníkem a jež přála si děsiti se ještě více, což bývá někdy rozkoší, žádala ho, aby vyprávěl nějaký dramatický příběh z pětadvacíti let, jež ztrávil na moři.

Usmál se a pokrčil lehce rameny jako starý skeptik, jehož děti žádají, aby jim vyprávěl povídku o strašidlech.

Když byl chvíli váhal — zdálo se, jakoby zápasil proti nemilé vzpomínce — velitel zvolal:

„Hleďte, ve škole učíme se různým sentencím z klassických spisovatelů; nuže, zanechali jsme v moři Karaibském za noci podobné této chudáka, jehož osud mi více váží, nežli všechny ty sentence starých mudrců.“

I vyprávěl nám a já podávám vypravování jeho do slova, abych nezbavil je drsné prostoty, z níž dýše ovzduší moře. Nepochybuji nijak o slovech jeho, lidé ti viděli věci tak veliké a hrozné, že nepotřebují si ničeho vymýšleti.

„V roce 18 . . opustila loď „Beliqueuse“ Cherbourg, aby odplula k Antillám. Byl jsem druhým poručíkem na lodi a mezi svým mužstvem měl jsem muže z Ploulgoëcu, jenž se byl oženil právě nežli odplul. Odplul s námi jen, aby si čas svůj odsloužil. I měl býti na konci roku ze služby propuštěn; měl státi se nástupcem svého tchána, rybáře v Ploulgoëcu, jenž měl tři bárky. I považován tudíž v mezipalubí za muže zámožného. Byl to ostatně jeden z dobrých našich námořníků a kdyby byl dovedl čísti a psáti, byl by dávno již býval postoupil.

Měli jsme krásnou plavbu až ku moři Karaibskému, ale když přes toto jsme pluli, bylo již moře méně klidno a mezi ostrovy Guadeloupe a Désirade byli jsme zachváceni náhle nárazy větru od severovýchodu. Když nastala noc, černal se průliv proti nám jako tmavý jícen krbu, nestejné nárazy větru znavovaly loď a házely jí semo tamo, takže stěží mohla udržovati směr.

Měl jsem právě velení i dal jsem stáhnouti až na malé výjimky plachty. Avšak když pluli jsme kolem mysu sv. Petra, museli jsme vymknouti se ze směru větrů, nechtěli-li jsme naraziti na úskalí, kteréž v těchto místech táhne se daleko od břehů. Avšak sotva že jsme tak byli učinili, dvě velké vlny odmetly můstek; loď zapotácela se jako opilec, div že se nepřekotila. Viděl jsem, že musíme stáhnouti ještě

ostatní plachty, i dal jsem rozkaz muži mně podřízenému, jenž ihned zapískal na námořníky.

Šlo o to, vyšplhati se do perroquetu, tedy do značné výše a šplhati při tom po lanu, jež v okamžiku tom zmítajíc sebou opisovalo oblouk 90 stupňů. Nové zapískání ozvalo se, lidé zdáli se býti přimrazeni k palubě. Hněviv vyskočil jsem a vzkřikl na námořníky:

„Od které doby bojí se plavci lodi „Belliqueuse“ vyšplhati se na stožáry?“ —

Tu hoch náš z Ploulgoëcu přistoupil k provazovému žebříku těžkopádným a váhavým krokem, jakémuž uvykli jsme na prknech našich, i bručel mezi zuby:

„Jen strpění, jen strpění, můj veliteli, — hned, hned.“

I chopil se uzlů hrubýma rukama svýma a jal se šplhati zvolna do výše po provazových žebřících, jimiž vítr otřásal a o rahna tloukl.

Hleděli jsme naň, jak vystupuje. Vítr nadýmal jeho kazajku jako plachtu. Když podařilo se mu vyšinouti se až ke košíku, byla noc tak temná, že jsme již postavy jeho nerozeznávali. Viděli jsme toliko mihnouti se jeho stín před strážným ohněm. Okamžik na to, když jsem se obrátil, abych dal další rozkazy, byla slova má přehlušena praskotem lámajícího se dřeva, a ve třech vteřinách následovala temná rána, jako když tělo spadne do vody.

„Muž v moři!“ volalo se z předu.

Instinktivně dal jsem rozkaz kormidelníkovi, aby loď otočil i poručil jsem, aby spuštěn byl člun na moře. Námořníci spěchali k hákům, na nichž byl zavěšen. Leč sotva byl spuštěn o několik stop, člun uchvácen větrem vytrhl jim kliku z ruky, rozbil se o děla fregatty a trosky jeho padly do moře.

Avšak loď, poslechnuvši vesla, obrátila se poněkud — větru napříč. Plachty nechávaly nás bez obrany proti vlnám, kteréž nás pudily ku břehu. Dal jsem zpraviti kommandanta; i přikvapil následován čtyřmi důstojníky na palubu. Sdělil jsem mu vše třemi slovy, ukázal jsem mu na námořníka, držícího se křečovitě trosek člunu a zmítaného vlnami.

„Pánové!“ děl náš velitel, „čas kvapí. Vy víte, že v takovém případu pronésti se musí lodní rada o osudu a životě člověka. — Můžeme pokusiti se zachrániti tohoto nešťastníka, aniž bychom loď vydali v nebezpečí zkázy? Nechť ti, kdož chtějí přisvědčiti, zdvihnou ruku: a pro boha — rozhodněme se rychle!“

Byli jsme skupeni pod jednou z luceren lodních; mužstvo seřaděno bylo kolem nás, očekávajíc osudné rozhodnutí. I přísahám vám, kdyby bylo bývalo poledne, že bychom byli bývali viděli mnohé staré hochy, kteří hrůzám moře dávno byli uvykli, bledé nyní jako Angličanka, jež pluje přes průliv La Manche.

Jediným, rychlým pohledem přehledli jsme loď, obzor, směr vln, tmavou čáru pobřeží, dosti již blízkého; a byli jsme k skaliskům těm kvapem unášeni.

Každý potřásl smutně hlavou, avšak ni jediná ruka se nepozdvihla. A tu zvolal velitel hlasem poněkud zastřeným — obrátiv se k mužstvu:

„Jednohlasně a na svědomí své prohlašujeme, že nemůžeme učiniti ničeho pro tohoto člověka. Nechť bůh se nad ním smiluje!“

Nato obrátiv se ke kormidelníku, dal rozkaz, by loď otočil a zvolal „Ku předu!“

Fregatta otočila se znovu kolem sebe, tak že vítr mohl opříti se opět o plachty její, i učinil tak s radostným ševelem. Spěchal jsem do zadu, sňal jsem lucernu a obrátil jsem světlo její na vodu. Pět aneb šest provazců od nás plavčík otáčel se rychle kolem sama sebe ve víru vln, jež chvílemi udržovaly jej skorem vztýčena.

Jakmile spatřil mne v zářivém světle, viděl jsem, jak opřel se rukama o trosku, jak upřel na mne veliký otevřený svůj zrak, jak hýbal rtoma, aby promluvil. Přiložil jsem obě ruce k uším, abych zaslechl, možno-li, poslední slovo nešťastníka; i slyšel jsem je jasně hukotem bouře; volal:

„Kapitáne! kapitáne! Opora stožárního koše se zlomila!“

Obrovská vlna vzedmula se za ním, pokryla vše, i neviděl jsem již nic než bílou, čeřící se rýhu za fregattou, jež jako šíp letěla vpřed.“

Když velitel skončil vyprávění své, zamlčel se na okamžik; šedé, velké brvy jeho se svraštily, vrásky na jeho čele se chvěly. Vypil značný doušek punše. — „A jméno této oběti povinnosti?“ tázal jsem se po několika okamžicích.

Pozvedl oči k stropu a vzpomínal chvíli poněkud udiven:

„Hleďte, na mou věru, neznám ho již!“

Břízka.

Arabeska.

Napsal **Czeslaw**. Z polského přeložil **Duchoslav Panýrek**.

u bledym rusovláskám cítil jsem vždy živější sympatii.

Přiznávám se k tomu tím upřímněji, že co se týká ruměnných zlatovlásek, nemohu si ničeho vytýkati — choval jsem se k nim nejednou zcela spravedlivě.

Ostatně tentokráte nejedná se o můj vkus, pouze o vysvětlení, proč mi tak hluboko v paměti utkvěly letnice strávené — nu, přiznám se, před třiceti lety ve společnosti právě jedné z těch bledých rusovlásek, které do dneška tak ničím neospravedlněný, zvláštní půvab pro mne chovají.

Ztrávili jsme je na vsi v domě rodičů mých, kteří byli jejími sice dalekými, ale přece velmi upřímnými příbuznými.

Rozsáhlá zahrada, kde na trávník počaly teprvé stromy vrhati první stíny, fialky, tak vzácná ještě novinka, že současně shýbali jsme se oba pro jeden kvítek, slavíci, jejichž zpěv takovou měrou nás nadchl, že naslouchajíce mu zapomínala ona ručku svou vyprostiti z mé dlaně a já opět zapomínal upozorniti ji na to, konečně teplé paprsky májového slunce,

nazvané některým z nezvaných hostů Helikonu „polibky přírody“ — vše tu působilo tak dobročinně na náš poměr, že stal se po krátké době tak upřímným, tak důvěrným, jako nejčistší přízeň.

Jedenkráte však pouze podařilo se mi nazvati ji jménem, ale vlastní odvaha tak mne popletla, že po druhé uznal jsem za vhodné připojiti následující vysvětlení:

„Vždyť jsem vaším bratrancem!...“

Prospělo mi to tak dalece, že mi dovolila, abych ji nazýval sestřenkou, načež já opět šťasten vítězstvím umínil jsem si buď jak buď zvláštním způsobem den ten oslaviti.

Snad půl versty ode dvora byl březový lesík, břežňák, jak jej lid v těch krajinách nazývá, kde již dávno vyhlédl jsem si malou paseku s velikým, omšeným kamenem uprostřed, jakoby stvořenou „ku svatyni myšlének“, o níž nedávno v „Tadeuszu“ tolik jsem se byl dočetl.

Ne všichni lidé jsou bez vad — já byl jsem v osmnáctém roce života romantikem.

Na paseku chodíval jsem s knížkou obyčejně silně tragického obsahu, usedaje odloučen ode světa, ve stínu lehounce šelestících bříz — ba i za měsíčné noci prchal jsem z domu do lesa spatřit, zdali též ve „svatyni myšlének“ nerozkvetl květ kapradin anebo neodbývají-li tu čarodějnice své hostiny.

Přirozeno, že nikde jinde než pouze tam slušelo se oslaviti ono vítězství nad Lenkou.

Snad romantismus, který mne tak často potom v životě trápil, i při té příležitosti našeptal mi myšlénku neblahou.

Plodem genialní myšlénky byl bujarý čin: vyřezal jsem totiž na kůře stromku, rostoucího zde poblíže kamene, nejprve srdce šípem probodnuté a pak — aby narážka žádné pochybnosti nepřipouštěla, dvě veliká začáteční písmena jména a příjmení sestřenky.

Minulo několik dní, za nichž tajemství své zpovědi na kůře stromu skrýval jsem pečlivě v hloubi nitra.

Nadešly svatodušní svátky.

V domě mých rodičů zachováván bedlivě obyčej ozdobování celého dvoru stromky a kam sahá moje paměť, mám vždy před očima náš balkón každoročně svěží zelení okrášlený.

Den před svátkem, pamatuji se zcela dobře, byl překrásný a celá společnosť naše pila na pavlači čaj, když tu zajel vůz stromky naplněný; zahradník, odhodiv čepici na zem, počal vybírati ty nejkrásnější, klada je do řady u sloupů, k nimž měly býti přivázány.

Nezapomenu nikdy na ten okamžik, když můj otec a matka sestřenčina sestoupili se stupňů a právě u zahradníka stanuli.

„Ať se jen milostpán podívá,“ ozval se Štěpán, „jaké to krásné břízy v tom břežňáku rostou. To jich věru člověk ani nelituje pánu Bohu obětovati.“

I potřásal jednou břízkou po druhé — a otec můj pohlížel na něho s úsměvem, jsa potěšen, že na jeho pozemku vzrůstá tak pěkné nové pokolení.

„A tato!“ zvolal Štěpán.

V pozvednuté jeho páži vysoko zachvěla se královna lesa, třepetajíc tisícerými, drobnými, na slunci se lesknoucími lístky.

Náhle se mi zatemnělo před očima... z balkónu spatřil jsem na spodu prvních haluzí stromu... zdaleka patrné, hluboko vyřezané... dvě písmeny i srdce šípem probodnuté!

Přirozeno, že ihned padly do oka všem přítomným.

Nebudu opakovati všecky otázky, které se na mne sesypaly — neboť jsem neslyšel ničeho, v jednom jen okamžiku tryskly mi myslí všecky známé případy propadnutí se a rozstoupení se země a byl bych dal tenkráte mnoho za to, kdyby se v té nešťastné chvíli bylo stalo něco podobného.

Země se sice nerozstoupila — smáli se pouze našemu, to jest mému a sestřenčinu ruměnci srdečně, avšak pouze já stal jsem se předmětem všeobecné veselosti, neboť sestřenka prchla jako šílená do pokoje, zanechavši mne tu samotná.

Můj otec, chopiv se té příležitosti, udělal mi malé kázaníčko, obě matky počaly si za smíchu něco šeptati do ucha a celá příhoda skončila se všeobecným vyzváním Lenky, aby se vrátila na terasu.

Měli jste viděti pohled, který na mne vrhla! Byl tak hněvný, plný nenávisti a pohrdání, že divím se tomu věru, že jsme se potom tak srdečným způsobem smířili...

Ale to již nepatří k věci.

Od té doby minulo mnoho let — vzpomínek na květen a svátky uchoval jsem si dosti, mnoho stromků vyrostlo ve stromy od té doby a přece doposud zůstaly mi v paměti ony svatodušní svátky v osmnáctém roce mého života, břízka se srdcem šípem probodnutým, které v kůře její jsem vyřezal a — Lenka, jedna z těch bledých rusovlásek, ke kterým povždy cítím zvláštní sympathii.

LESNÍ ZÁTIŠÍ.
Kreslil Karel Liebscher.

Pohádka o Karlu Velikém.

Báseň Julia Zeyera.

(Pokračování.)

Sed Karel na lůžko teď vedle ní
a pravil: „Slyš, jak vše se událo,
a uvidíš, že přece volným jsem . . .
Nuž, mého žití poznej celý běh . . .
Ač světa pánem se teď nazývám,
přec protivenství velká snášel jsem. —

Můj otec, Pepin, Franků slavný král,
pro nejkrásnější ženu na světě
své posly poslal v zemi dalekou,
kde mladé slunce ráno koupá tvář
svou spanilou, než vyjde na cestu
tu dalekou po jasném blankytu.
O cnostech jejích jeden byl jen hlas,
o její kráse pěvci zpívali,
a Franků země vítat dychtila
dceř královskou, jež Bertou zvala se.
Na hranici své říše Pepin stál
a čekal její příchod. Nesmírný
tu dál se zločin! Kojná Bertina,
jež jela s ní, svou dceru podvrhla,
když kněz byl oddal krále Pepina
a nevěstu, jíž hustý závoj kryl
dle zvyku země, jež ji zrodila.
Ten závoj pozvednouti ženich směl
až v síni svatební — kam dceru svou
ta zrádná kojná lstivě uvedla
na místě nevěsty po oddavkách,
a pravou Bertu sluzi prodajní
do hvozdu vlekli. Ji však usmrtit,
jak kázáno jim bylo, nechtěli:
jim odvahy se nedostávalo,
když andělský viděli její zrak,
víc na ně s útrpností upřený
než s bázní před smrtí, a uprchli
a nechali ji vlkům hladovým.
Však Bůh ji chránil. V lese hlubokém
zvuk uslyšela zvonu, klekání
to v blízké zvonili vsi, došla tam,
a v mlýně starém, cele omšeném,
ji přijali. Tam v službu vstoupila,

neb přísti uměla tak překrásně,
že každá nit se zdála paprskem,
již upředla. A učinila slib,
že chotě svého hledat nebude,
neb lásky pro Pepina neměla,
a myslila, když Bůh to bude chtít,
král sám že najde ji a na jevo
že podvod přijde. Řekla v pokoře
své hluboké tak srdci vlastnímu:
„Kdo ví, snad trůnu ona hodnější
než já? Dle ovoce se pozná strom.
Zde milo jest v té lesní tišině,
a doškem kryté střechy miluji.“

A zůstala a leta minula. —

A zatím Berta ona nepravá
na jejím místě byla královnou.
Dle ovoce se poznal brzy strom:
tak zlá a pyšná byla královna,
že o tom zvěsť se zemí šířila,
že vnikla až do krajin dalekých,
kde Bertin otec vládl milený,
a matka pravé Berty pravila:
„Jak mohu uvěřiti změně té?
Zrak vlastní jen mě může přesvědčit!“

A na to na cestu se vydala,
a do Paříže jela návštěvou.
Když branám už se města blížila
a Pepin král jí spěchal v ústrety,
tu úžasem a zmatkem zmírala
ta nepravá, ta lživá královna,
a její matka, k smrti ubledlá,
jí radila: „Na lůžko lehni své,
a závojem se přikrej nejhustším
a nech mě jednat.“

Večer pozdní byl,
a lži-Berta se po tmě choulila
na lůžku pod pokrývku z purpuru,
a máť když vešla pravé královny
do paláce, tu kojná zvolala:
„Ó, paní moje, jaké neštěstí!
Tvá dcera příchodem tvým vzrušena
tak byla radostně a prudce tak,
že smrtící ji mdloba schvátila.
Do komnaty tě pustit nemohu“

Však královna jí děla: „Vidět chci
své drahé dítě! Ustup, odvážná!“

„Ne,“ děla kojná. „Věz, že umírá,
tvůj pohled ranou bude poslední!“

Však královna se svíce chopila
a spěchala k své dceři: v úžasu
teď kojná světlo shasla královně
a zvolala: „Ji paprsk usmrtí
i nejslabší! Hrozí jí slepotou!“

Však mezi tím přec purpur královna
v zlé přetuše už s lůžka hrnula
a výkřikem, jenž celým domem zněl,
svůj velký úžas dala na jevo,
a král když přišel, jeho baroni
a celý dvůr, své roucho roztrhla
a velkým děla hlasem: „Kde má dceř?
Já Bohem zaklínám tě, Pepine,
bys pravdu řekl. Co se dělo s ní?“

„Tvá dcera zde na lůžku nemocna,
a bleda jako růže vadnoucí,“
děl na to král; však ona zvolala:
„Toť dcera služky mé, ne dcera má!
Zde spáchán zločin, černý, ukrutný!“

A kojnou vzmachem strhla k nohám svým
a zahřměla jak bouře: „Kde má dceř?“

„Je mrtva,“ řekla služka nevěrná,
jíž zoufalost teď náhle dala klid,
„já zabila ji — nyní suďte mě.“

A upálili ji v tu samou noc
a její dcera slovem jediným
se nesnažila krále uprosit,
na vlastní bezpečnost jen myslila,
dva syny své, jež choti zrodila,
za ruce vzala, na zem poklekla
a tichým hlasem takto prosila:
„Pro děti svoje, králi, ustrň se!
Ó nezapuď mě! Jsem přec chotí tvou,
vždyť kněz mě s tebou oddal před Bohem,
a vinna nejsem, vinu nese máť,

neb čarovný mi dala nápoj pít,
že bez vůle jsem byla úplně,
a bylo pozdě, když se vrátilo
mi vědomí . . . A později, králi můj,
já milovala příliš, příliš tě . . .
A Berta byla mrtva . . ."
Mlčela
a chvěla se, zda nepozná tu lež,
zda nezbudí se teď mu v paměti
zvuk sladký toho hlasu, který zněl
tak tiše, čaruplně před knězem
při oddavkách . . .
Však bolem zničený
byl Pepin tak, že v pravdě tupým byl
a pravil jí: „Ač cizí budeš mi,
ne chotí víc, přec nezapudím tě,
svým dětem matku nechci odejmout.
Žij v komnatách svých dál co královna."

To stačilo jí. V pýše žila dál,
a Pepin v smutku trávil život svůj,
neb poznal teď, že svatokrádeží
jej byli oloupili o ten ráj,
o němž byl snil, když hledal nevěstu.
Po boku vetřelkyně sklamání
byl nesl mlčky, dlouhá po léta,
v svůj osud oddán, který trpkým sic
se jemu zdál, však samourčeným:
měl ženu, kterou sám si vyhledal!
Teď ale, vida, že byl blízko tak
u pramene sladkého blaženství,
že na zemi ta vskutku žila kdys,
jež jeho mohla býti andělem —
teď klesal zničen pod svým břemenem,
a nad svým štěstím truchlil zmařeným.
Na tváři jeho úsměv nedlel víc,
a v hloubi srdce o té Bertě snil,
již nikdy nebyl spatřil tváří v tvář,
a každou noc se nyní zdálo mu,
že vidí ji pod hustým závojem,
a po každé, když ruku pozvedal,
by závoj strh a posléz uviděl
zjev její nebeský, tu zmizela,
a v zoufalosti Pepin vzbudil se. —

Rok asi tak žil Pepin v smutku svém,
když jednou v lesích bloudě dalekých,

se na pasece octnul květnaté,
na které šedá, tichá vesnička
se tulila na břehu potoka.
Mlýn starý, lišejníky porostlý,
stál opodál za řadou jabloní,
a v lomenici jeho vysoké,
kde kamenné se stvůry šklebily
co ozdoby na deště chrličích,
král malé okno viděl věnčené
rév svěžím listem, z dola rostoucích
a pnoucích se až vzhůru na střechu,
a oknem tím, jímž slunce vnikalo
jak zlatý proud do bílé komnaty,
zřel Pepin dívku krásy úchvatné
a dojímavé, k duši mluvící.
U kolovrátku tiše dumala,
na kterém vlašťovky dvě seděly
a sladce šveholily bez bázně
před sousedkou svou: Berta byla to.

Krok svého koně Pepin zarazil,
zrak stíně rukou, nepohnutě stál
a šeptal si: „Div krásy takové
vždy tušil jsem ve snách o Bertě své,
zjev takový as kryje závoj ten,
jejž nikdy pozvednouti rukám mým,
ach, přáno není!“ Vláha stoupala
mu do očí, byl dojat hluboce.

A Berta hlavu zvedla, hleděla
na slunnou krajinu a viděla
před okny jezdce. K srdci hnala krev
se veškerá jí, nachem vzplanula,
neb chotě svého rázem poznala.
Od doby té, co v mlýně žila zde,
se v nitru jejím velká proměna,
ač pomalu, přec hlubě udála:
Jak Pepin o ní stále, věrně snil,
tak jeho zjev čím dál tím určitěj
jí opanoval duši, klíčila
jí láska k němu zvolna, pomalu,
však silou jarní v ňadrech, rozbřesklo
se jako bájné světlo posléze,
a plnila ji touhou unylou.
Co prolévala slz, co modliteb
ach, denně k nebi vroucích sílala!
Jen jednou chtěla uzřít v očích těch
(k nimž vlastní zraky tenkrát pozvednout

se neodvážila, když ruce jim
kněz před oltářem božím spojoval)
ten záblesk lásky, který patřil jí!
Na rekovská ta prsa položit
jen jednou hlavu v něžné důvěře
a zemříti: Jen toho přála si.
A denně sobě smutně říkala:
„On nepřijde, já nikdy neuzřím
jej, který určen za chotě mi byl,
jej, který kdys mi byl tak lhostejným!
Tak tresce Bůh mě za ten pyšný chlad!“

A nyní stál před oknem Pepin sám,
a zraky jeho na ni svítily!
A spatřiv její zmatek, ruměnec
a záblesk lásky v zracích, koně bod
a větrem letěl k mlýnu, zabušil
na vrata uzavřená, jako bouř.

A Berta pravila si: „Pozná mě
snad podle hlasu, když s ním promluvím?
Svou ženu nazpět žádat, důkazem
mi není dosti, že mě miluje,
chci, aby neznámou mě miloval
a v nevěře mi věrným takto byl!“
A mezi myšlenkou tou dolů šla
a řekla mlynářovi v rychlosti
a jeho ženě: „Bohem zaklínám
vás oba, učiňte, oč prosím vás!
Ten rytíř kdyby na mě vyptal se,
že němou jsem, mu směle řekněte.“

Tak praví v komůrku svou spěchala
a skryla v přízi opět zbledlou tvář. —

A zatím mlynář králi otevřel,
po pás se klonil, žena jeho též
a Pepin zvolal: „Siví holubi,
vy oba milí, pro Bůh řekněte,
ta plavovlasá kněžna liljová,
jež u vás přede v horní komnatě,
jak v skromný přišla, vetchý tento dům?“

Děl na to mlynář: „Pane, služka jen
tam nahoře nám přede v komoře,
je pilná, věrná. Bůh sám ved ji k nám,
s ní požehnání vešlo pod střechu.

Proč kněžnou nazýváš tu ubohou?“

„Jsem král té země,“ Pepin řekl jim.
„a byla-li vám služkou, paní teď
vám bude na dále, já učiním
ji kněžnou . . . Na tom srdci spočívat
dnes ještě bude . . . Přiveďte ji sem.“

„Ne,“ řekl mlynář neohroženě,
„jest čistá, králi, v lásce spočívat
na srdci tvém, věz, nikdy nebude.
My chovali ji jako dítě vždy,
a dál ji chránit, moje povinnost.
Můj pane, odpusť smělost sluhům svým.“

Král Pepin dupl nohou volaje:
„Z úst jejich vlastních uslyšeti chci,
že odmítá mě — pak se podrobím.“

„Je něma, pane,“ mlynář odvětil
a sklopil oči, lhát jsa nezvyklým.

V tom vstoupla Berta jako anděl v síň:
šat její prostý, háv jak královský,
jí krásně tělo jímal souměrné,
a světlo jako z hvězd jí z očí šlo.
Tvář byla bledá, ruka chvěla se,
když zvedla ji a králi dala list,
v němž slova tato stála napsána:
„Zda na tvou lásku, pane, právo mám,
to rozhodnouti sluší pouze mně.
Nuž, miluji tě. Tedy budu tvou.“

Hvozd hluboký kryl v lůně starou věž,
již břečťan jímal věčně zelený,
a na tisíce lesních holubů
na římsách hnízdilo tam, celý mrak
jich vždy se nesl kolem ve slunci
a vzduch se plnil tichým vrkáním.
V tu věž, jež byla uvnitř jeden květ,
neb volně vítr nes tam semena
do rozdrobených komnat bývalých,
v tu věž král Pepin unes ženu svou,
o které netušil, že jeho jest,
tam láskou zpit ji nesl k večeru,
když bílý měsíc vyšel nad lesy,
a ráno když se rděly červánky,
a Berta v blahém ještě byla snu,

král Pepin trpce tak si vyčítal:
„Ó, prokletý vír smyslů mámivých!
Já nevěren se lásce svojí stal,
své Bertě, která mezi anděli!
A k vůli komu? K vůli dívce té,
jež prvnímu se vzdala pokynu!“

A odvrátil se s hněvem, rozzloben
od spící ženy, na to dýku vzal
a vryl ta slova spěšně do stěny:
„Jsem vinen před tvou tváří, odpusť mi.
Přijď pro svou odměnu, kdy libo ti,
já nezapru svůj zločin před světem.“

Pak vyšel z věže a sed na koně,
pryč uháněl jak vítr, lesní tmou.
A Berta když se později zbudila,
ta slova čtla, do dlaní skryla tvář,
nach studu polil ji a šeptala:
„On tedy neví, co to láska jest!
On zneuznati tak mne dovedl!
Já pouhou jemu byla rozkoší!
On mého srdce tlukot neuhod,
a prodajná jsem jemu zdála se.
Nač poznati se tedy dáti mám?
Ne, zklamané, smrt čekat tiše teď,
jest jediné, co zbývá“ . . .
V starý mlýn
se na to vrátila, však žila dál,
a brzké smrti již si nepřála,
neb dvojnásobný život cítila
ve bystrém svého srdce tlukotu,
plod svatební té noci zrodil se,
syn Pepinův, já Karel, Franků král.

O matce své jen kleče mluviti
mi sluší. Do očí mi stoupají
vždy slzy při té svaté vzpomínce!
Čas mého dětství, ach, jak krásný byl
v tom tichém kraji, v lesích stopeném,
v tom starém mlýně, jehož klapání
v snách ještě někdy slýchám, útulné.
Jak bděla drahá matka nade mnou,
jak povahu mou divou krotila,
a přec mě vedla k tomu, mužem být!
Je-li v mém srdci přímost, odvaha,
je-li v mém srdci stopa něhy jen,

pak matce své za vše to děkuji.
Ne báti se, však vášně krotiti,
to snažila se vždy mi vštípiti.

Když čtrnáct let mi bylo, řekla mi,
kdo otec můj, a na to pravila:
„Jdi do Paříže, směle k němu vstup
a hlas se k němu, třeba veřejně.
Tě volá jiný osud, dítě mé,
než věk svůj trávit v lesní samotě.
Snad šťastnější by život tvůj byl zde,
však vlastní štěstí není nejvyšší
cíl člověka. To později pochopíš."

A na to meč mi dala, šípy, luk
a žehnala mi, v slzách loučíc se.
Tu poprve i já se plakat jal
v svém životě, a štkaje zvolal jsem:
„Proč od sebe mě, matko, posíláš?
A nikdy více nemám spatřit tě?
Proč nejdeš do Paříže se mnou též?"

Klid vrátil se jí v tváře ubledlé,
a krásné její zraky zdály se
dvě tůně odříkání zbožného
a tiše řekla: „Přijdu za tebou,
neb povinnost mi káže, abych šla,
ač raději bych stranou zůstala.
Ne dříve půjdu však, než dokončím
ten tenký závoj, na němž tkám a tkám
tak drahná leta . . . Patnáct dlouhých let!
Už v blízké době skončen bude však.
Jdi, synu můj, a slova nepromluv
ni jediného o mně s otcem svým,
jen pouze řekni, kdo že matka tvá:
ta služka v mlýně, vezdy předoucí,
ta opuštěná v lese ve věži
v té rozdrolené, plné holubů . . .
Nuž, nyní jdi, a stále miluj mě,
trp ústrky, jež na tě čekají,
i úsměšky, jež na máť uslyšíš.
Měj ve mne víru, já tě nezklamu."

Tak loučila se se mnou, světice,
a nastoupil jsem do Paříže pouť.

Jak pták se cítí volně na nivách,
tak já se opojoval prostorem,

já světlo pil a vzduch a v prsou mých
cos rozpínalo křídla mohutná
a pobízelo k letu smělému.
Já začal tušiti, že určen jsem
pro velký cíl, a hlavu zvedal jsem
jak oř, jenž větří blízké bojiště.

(Pokračování.)

Láska a smrť.

Tragoedie o pěti jednáních

od Jaroslava Vrchlického.

Jednáni II.

Scéna: Síň v klášteře Esteban Gormez; vše jednoduché, dřevem vykládané. Na stěnách obrazy opatů a svatých. U vchodu kropenka a nad ní velký krucifix. V středu velký stůl, na něm skřínky s ostatky svatých, menší kříž, listiny a pergameny. Před ním pohodlné křeslo; vzadu klekátko, na něm otevřený missál, nad klekátkem obraz Madonny. Na levo vchod do klášterního chrámu, na pravo do komnat opata. Několik sedadel kolem stolu. U hlavního vchodu zvon.

Výstup I.

Fray Felipe a *fray Pablo,* každý stojí na jedné straně u hlavního vchodu, ruce křížem na prsou složené.

Fray Felipe. Je to dlouhá zpověď, kterou koná opat s tím cizincem.

Fray Pablo (který stojí blíže vchodu do chrámu a tam se dívá). Tuším, že jsou u konce; cizinec vstává a křižuje se, otec Domingo dělá nad ním znamení kříže — vstávají oba.

Fray Felipe. Nevíš, kdo je to?

Fray Pablo. Já mu dnes v noci klášter neotvíral.

Fray Felipe. Ale viděl jsi ho, když přišel.

Fray Pablo. Byl ihned uveden dle řádu klášterního k opatovi, s nímž jsem — bylo as k půlnoci — četl ještě v breviáři. Vešel — hrůza šla z něho, zablácený a zmořený; ba zdá se mi, měl i stopy krve na šatu a v obličeji.

Fray Felipe. Však to byla také noc. Věže klášterní jen se chvěly; mně se zdálo, že se každou chvíli zřítí a pohřbí nás v ssutinách! Vichr kvílel a sýčkové houkali jako o závod. — Ubožák, asi bloudil dlouho, snad spadl se skal a poranil se, snad byl pronásledován loupežníky neb Maury; ještě štěstí proň, že našel klášter náš a zaklepal na bránu jeho.

Fray Pablo. Všimnul jsem si dobře jeho obličeje, — řekl bych, že ještě jiné události nechaly stopy v jeho bledé tváři.

Fray Felipe. Ty myslíš, otče . . .

Fray Pablo. Buď mnoho trpěl, neb mnoho provinil. Však ticho, zde opat a on jemu v patách. —

Fray Filipe. Ten ví již jistě jeho tajemství.

Výstup 2.

Ze dveří ku chrámu vedoucích vystoupí *fray Domingo,* ruce má sepjaty na ňadrech, zrak k zemi sklopený, za ním v malé vzdálenosti *Alvaro.* Šat jeho je sešlý a zedraný, v obličeji je bledý, chůze jeho jeví velké vysílení. — *Předešlí.*

Fray Domingo (postoupí v zamyšlení v před, aniž by si koho povšimnul, mluví suše a odměřeně.) Fray Pablo . . . .

Fray Pablo. Otče . . . .

Fray Domingo. Byly vykonány mé včerejší rozkazy . . .

Fray Pablo. Otče . . .

Fray Domingo. Nu . . .

Fray Pablo. V té bouři — nikdo nechtěl z čeledi klášterní se odvážiti do hor.

Fray Domingo. Co nám je bouře? — Nikdo? Kdo je to nikdo? Což neurčil jsem, kdo má vyjeti? Jménem označil jsem všecky bratry i všecky z čeledi. Tedy opět rozkazy mé nezachovány.

Fray Pablo. To nikoliv, otče, věrně splněny, o dvě pouze hodiny jsme se zdrželi u vykonávání tvé vůle. Místo ve dvě hodiny, jak jsi určil, vyjela družina s bratrem Cristobalem v čele teprve ke čtvrté, do té doby zuřila vichřice nemilosrdně, psa bys nevyhnal . . . .

Fray Domingo. Ale člověka za jeho povinností. Ty dvě hodiny, až vám je připočte Bůh k zápasu smrtelnému, dobře pocítíte. Tedy se vyjelo o čtvrté . . . . .

Fray Pablo. Ano po čtvrté, otče!

Fray Domingo. Mám dobrý sluch, fray Pablo; ty minuty, které byly po čtvrté, nechť vám přidá bůh k plamenům očistcovým. Řekněm tedy, že bylo k páté, když se vyjelo . . .

Fray Pablo. Bylo dřív, otče . . . .

Fray Domingo. Bylo pět, fray Pablo, vím to jistě, a dle toho počítám. Jest-li se opozděním zaviní nějaké neštěstí, padne zodpovědnost na vaši hlavu. Jděte. — Čekám posly; až přijdou, uveďte je ke mně, nyní chci býti o samotě. — Fray Felipe!

Fray Felipe. Otče?

Fray Domingo. Vylez na věž ke zvonu Salvador a dívej se směrem do hor; jak uvidíš průvod — provázený naší klášterní posádkou, dej znamení!

Fray Felipe. Ano, otče!

Fray Domingo. Zdvojnásobte hlídky u fortny a na hradbách klášterních, mnoho vyzvědačů maurských potuluje se krajem. Časy jsou zlé. Sundejte zlaté roucho s matky boží a odneste její řetězy perel na stůl do mé ložnice. Mnoho loupežníků slídí kolem a klášter náš není nejchudší. Odejděte!

Fray Pablo. Vše vykonáme.

(Odejdou s hlubokou poklonou.)

Výstup 3.

Fray Domingo, Alvaro, ku konci *fray Pablo.*

Fray Domingo (usedne v křeslo za stůl a kyne Alvarovi, který stál po celý výstup v pozadí.) Posaďme se.

Alvaro. Děkuju, otče (Sedá.)

Fray Domingo. Ulehčil jste svému svědomí a můžeme tedy spolu mluviti nepokrytě. Nevím ničeho a přece vím všecko. Budu vám dobře rozuměti. Mluvte!

Alvaro. A co, otče?

Fray Domingo. O půlnoci zatloukl jste na fortnu tohoto kláštera. Nikdo se vás neptal, kdo jste a co chcete, vyslovil jste jen slovo „asyl" a byl jste zachráněn Před vrahy snad, před živly jistě. Do rána vás nikdo neobtěžoval. Ráno bylo vám dáno na vůli, buď se podrobiti zdejším předpisům, aneb odejít. Vy jste volil první, ulehčil jste svému svědomí, vyzpovídal jste se ze zločinu svého .....

Alvaro. Chybil jsem, měl jsem odejít.

Fray Domingo Teď již je pozdě. Nebojte se o své tajemství, pochoval jste je v ňadra zpovědníka, to vám dostačiž Jsou tu však ohledy jiné, které mne nutí, bych zvěděl i to ostatní Žijeme v době pohnuté a žijeme z milosti těch, kteří okamžitě vládnou. Dlužno být opatrným. — Vy nejste prostý muž a skutek váš má pozadí větší, než je sám.

Alvaro (vyhýbavě). Žádal jsem o právo asylu v klášteře vašem.

Fray Domingo. Dostalo se vám ho v plné míře. Uznáváte však, že právo to podlehá časem okolnostem, které jsou mocnější nad soucit a milosrdenství křesťana.

Alvaro. Nejsem tedy ani zde jist?

Fray Domingo. Jste v ruce Boha všady.

Alvaro. Pak jsem měl zůstati v horách. Zde cítím příliš tu ruku Boha, otče; zdá se mi, že zavírá se nade mnou a mění se v klenbu žaláře.

Fray Domingo. Vše záleží na vás.

Alvaro. Na mně?

Fray Domingo. Na upřímnosti vašeho vyznání.

Alvaro. Což jsem vám neřekl všecko ve zpovědnici? Co ještě chcete vědět? Mám státi před vámi...

Fray Domingo. Jak jste vyšel z ruky Boha, synu. Chci jen maličkost: — Vaše jméno a váš stav.

Alvaro. Co vám pomůže to zvědět? Milosrdenství neptá se po jménu, soucit křesťana neptá se na stav trpícího. Mluvme krátce, otče: buď mi popřejte milosti asylu — aneb mne vydejte těm poslům, které tak netrpělivě očekáváte. Byl jsem na vše připraven, když jsem začal tlouci na železnou desku fortny vaší.

Fray Domingo. Vy své jméno neřeknete?

Alvaro. Ne.

Fray Domingo (nahlíží v jeden pergamen na stole). Pak ovšem nutíte mne, bych vám je pověděl sám — hrabě Alvaro Lara!

Alvaro. Jsem tedy zrazen?

Fray Domingo. Proč se tak domníváte?

Alvaro. Jak víte jméno mé?

Fray Domingo. Hledají vás.

Alvaro. A vy mne vydáte, až přijdou.

Fray Domingo. To nevím, to záleží na vás.

Alvaro. Na mně? — Ó, mluvte již otevřeně, strhněte s tváře tu, masku nepronikuutelné strnulosti. Oč se jedná, co chcete, co mohu učinit?

Fray Domingo. Nevím ničeho. Musíme čekat. Hleďte, jak Bůh všecko řídí — vedl kroky vaše sem.

Alvaro. Vy tedy pomýšlíte na mé zachránění, na mé blaho?

Fray Domingo. Myslím jen vždy na blaho řádu a kláštera svého. pane hrabě.

Alvaro. Již vám rozumím, otče! Chcete, bych si právo asylu vykoupil. Má se státi. Vykoupím se bohatě, jak vysoko jen jméno Lara ceniti se může.

Fray Domingo. To jsem neřekl — neznám tak malicherné zištnosti.

Alvaro. Co tedy chcete? — A již vím. Přísahám u Matky Boží a u svatého Jakuba, že učiním bohaté odkazy klášteru vašemu na pokladech a statcích — na závěť mou bude klášter váš pamatovat.

Fray Domingo. Na to jsem nemyslil. — Jste tak mlád, na práhu života, co se závětí?

Alvaro. Pak věru nevím. — Co mohu jen pro vás učiniti, já psanec a poražený?

Fray Domingo. Dnes poražený může povstati zítra.

Alvaro. Ovšem to stane-li se, pak budu vás vděčně pamětliv; posud však nevím, jak vám objeviti svou uznalost.

Fray Domingo. Zatím o tom můžete přemýšleti. Nyní jste jistě hladov, zavolám fray Pabla, by vás odvedl do refektáře. (V tom zavzní rána na zvon.)

Alvaro (trhne sebou). Ten zvon!

Fray Domingo. Nebojte se, ten nijak se vás netýče. (Jde a zazvoní u vchodu, vejde fray Pablo.) Odveď hosta našeho do refektáře, ostatní rozkazy dám později.

Alvaro (uklání se). Můj dík, otče, budu všeho pamětliv. (Odchází s fray Pablem.)

Fray Domingo (volá za nimi). Fray Pablo!

Fray Pablo. Otče!

Fray Domingo. Až uvedeš hosta do refektáře, vrať se rychle ke mně!

Fray Pablo. Jak poroučíš, otče. (Odejde za Alvarem.)

Výstup 4.

Fray Domingo sám.

Fray Domingo. Pomalu, ale bezpečně sbíhají se nitky v mé ruce. — Mohu pomalu býti něčím v tom klubku velkých událostí. Záleží teď na mně, jak oko zatáhnu. (Zvedne se stolu jeden list.) Don Guzman se mýlí, myslí-li, že budu hříčkou jeho rozmaru. — Ten Lara ovšem také dobře nechápe, ale povolí spíše — je tak mlád . . . .

(Vejde fray Pablo.)

Výstup 5.

Fray Domingo, fray Pablo.

Fray Pablo. Otče . . . .

Fray Domingo. Pozor na toho cizince, fray Pablo. Až budeš někdy na mém místě opatem, vzpomeneš na něho. — Všecken ohled a všecku šetrnosť — ale také opatrnost. Ať je přes den v celi, která je prázdna od smrti bratra Renata, jest nejzadnější — ať ani nevychází, zvlášť dej pozor, by ho nepostřehli poslové, kteří s listy z Toleda sem přicházejí, neb lid venkovský a poutníci. Ke mně může, kdykoli se mu zlíbí, ale chodbou skrze kapli domácí.

Fray Pablo. Vše bedlivě obstarám, otče.

Fray Domingo. Řád bude ti povděčen za to. (Opětná rána na zvon.) Fray Felipe se hlásí, jistě fray Cristobal se blíží se svou výpravou; jdu zatím do své ložnice, přiveď sem hosty a pros, by sečkali na mne.

Fray Pablo. Ihned. (Odejde.)

Fray Domingo. Těžký úkol mi nastává — připravit dceru Gutierra Castro na ránu nejhroznější — zakalit jasný pramen jejího mládí snad prvním kamenem neštěstí. — Pryč však, citlivosti, i tu dlužno jen povinnost na zřeteli míti a prospěch řádu a kláštera. — Tedy ve jménu božím! — (Odejde do svých komnat.)

Výstup 6.

Alvaro (vystoupí chvatně dveřmi hlavními a rozhlíží se kolem). Dobře! Nikoho tady! — Ó zrak mne neklamal. Je to ona, má spanilá neznámá! Ač hustý závoj skrýval její obličej, poznal jsem ji přec dle vzrůstu, dle sluhy, který vedl mezka jejího, dle tlukotu vlastního srdce! — Co však chce zde, co v průvodu klášterní posádky? Musím ji zříti (ubírá se ku dveřím vedoucím do klášterního chrámu) — jen jeden pohled, jen jediný! (Ustoupí).

Výstup 7.

(Vejde *fray Pablo* a *doña Mariquita* za ním. Na práhu strhne si závoj s obličeje).

Fray Pablo. Bohu a svatému Jakubu díky, seňoro, že bez úhony jste přijeli; jistě cestou v horách sv. Panna vás provázela.

Doña Mariquita. Myslím taktéž, otče! — Ale byla to také cesta!

Fray Pablo. Zdlouhavá a nebezpečná.

Doña Mariquita. Ó nikoli, dobrodružná a veselá! Žel jen, že tak málo krás přírodních jsem viděla, ten ošklivý závoj mi překážel; že to netrvalo déle, chtěla bych věčně tak cestovati!

Fray Pablo. Středem lupičů a maurských vyzvědačů?

Doña Mariquita. Ah, kdož se o ty stará. Ale ta jitra rosou a ty večery hvězdami zperlené! To ticho v horách, rušené jen rolničkami smějícími se na řemení mezků neb skřekem supa v oblačné výši! Jaké to zázraky jsou ve světě, o nichž jsem neměla tušení posud! Jak krásný, jak spanilý je svět! (Běží k oknu). A jak čarovně leží ten váš klášter,

otče, jaký ráj tady žíti! Lesy a hory, kam oko dosáhne, avšak ty stráně jsou květnicemi a ty lesy báječným sadem! Jaká to krása, jaká krása! (Vyhlíží z okna).

Fray Pablo. Otec nás všech, opat fray Domingo, ihned se dostaví; dovolte, bych mu zvěstoval váš příchod. (Odcházeje, k sobě.) Jak jsem rád, že fray Cristobal dobře vykonal svou úlohu; nestály by věru za to ty dvě opozděné hodiny. (Odejde do komnat opatových.)

Výstup 8.

Doña Mariquita. Alvaro.

Alvaro (vystoupí.) Ano, je to ona, ten božský, zvonivý a kouzlaplný hlas!

Doña Mariquita (stále u okna). Co holubů hnízdí v starých zvonicích, jak sletují se s okapů střech na římsy úzkých okének! Jistě nějaký soucitný bratr dělí se s nimi o svoji snídani. — Hle, ten rousnatý tam, jak se čepejří! (Bijí hodiny.) A jak pěkně zní zvony v tom údolí!

Alvaro (za ní). A jak sluší tomu úzkému oknu chmurné cely váš slunný obličej!

Doña Mariquita (kvapně obrátí se polekána). Ach Bože, myslila jsem, že jsem sama! — Odpusťte — Bože, to jste vy, pane, jak to možná, — jak jste mne polekal!

Alvaro. To mi ze srdce líto, señoro.

Doña Mariquita. Vy jste také cestoval sem? Falešný! Nemohl jste mi to říci? Mohli jsme jeti spolu, bylo by to veselejší bývalo, než s posádkou klášterní. Máte zde známé, či nějaké jednání? Jak jsem zvědava! — Ale Bože, jak jste bledý, ani nemluvíte? Co je vám?

Alvaro. Mně? Nic, señoro. Těším se tomu, že vás opět ve zdraví nalezám.

Doña Mariquita. Ale na mé otázky neodpovídáte přec.

Alvaro. Odpusťte, bylo jich tolik najednou, že . . .

Doña Mariquita. Nevíte, kterou dříve zodpověditi? Vidíte, co toho napovídám. Smím se tedy ptáti ještě jednou? Budu se ptáti po pořádku a souvisle, tedy začněm.

Alvaro. Dovolte raději, bych já dříve se vyptával.

Doña Mariquita. Ó ne, to není dvorné!

Alvaro. Což se ptá srdce po tom, co jest dvorné! Vnitřní hlas jeho velí náhle: Mluv! anebo: mlč! a dlužno poslechnout.

Doña Mariquita. A co velí vám?

Alvaro. Velí: mluv! Ale vím, že kdybych jazyky tisícerými hovořil, ani stín toho nevyslovím, co se v duši mé děje a proto překonán volím mlčení, které je také řečí pro ty, kdo je chápati dovedou.

Doña Mariquita, Máte pravdu. I ve mně mluví mlčení svou podivnou, nevyzpytatelnou mluvou. Víte tam v horách? Sestupovali jsme mlčky, jak jste zahnal drzé ony lupiče, dolů do sv. Kříže, ale jaká poesie byla v celém tom kraji, v té velké, k odpočinku se chystající přírodě, jaký svatvečer v srdcích!

Alvaro. Ve vašem také, señorito?

Doña Mariquita. Ó lépe mlčením krýti tyto okamžiky, které se nevracejí v životě podruhé, škoda byla by je poskvrniti leskem obyčejných barev i září denního světla. Ty dlužno prožíti, aby paměť na ně byla v srdcích věčným, nevysychajícím zdrojem útěchy a něhy!

Alvaro (chopí ji za ruku). Ó díky, díky vám, srdečné díky! Mohu tedy beztrestně kochati se v těchto vzpomínkách, smí v dobách těžkých památka onoho večera státi přede mnou tím posvěcena, že i vám nebyla ta chvíle lhostejna? Smím vás vídati ve svých myšlenkách a snech, jako tenkrát jsem vás viděl ve skutečnosti?

DoñaMariquita (slabě mu ruku vymkne). Což mohu veleti myšlenkám a poroučeti citům?

Alvaro. Ale nehněváte se na mne?

Doña Mariquita. Proto, že jste byl dojat tichou poesií onoho večera?

Alvaro. Co by mně byla bez vás? Příroda je hluchá k člověku a bez soucitu, učiňte však její středem srdce milující a oživne zázrakem! Jen vzpomeňte, jak vám bylo tam u ručeje . . .

Výstup 9.

(Vejde *fray Domingo.* Předešlí).

Fray Domingo (zaslechl poslední slova). Tam u ručeje . . . . Aj, — pozor! (Nahlas k Alvarovi.) Vy zde? A vy znáte seňoru? (K Mariquitě.) Jsem opat tohoto kláštera, který se vším k vaším nohám se klade. Vítám vás jménem Božím. — (K oběma.) Vy se tedy již znáte?

Doña Mariquita. To je právě to zajímavé, otče. Známe i neznáme. Nevíme jeden o druhém, kdo jsme a jsme přátely, vykonalť mi tento seňor rytířskou službu, která se nezapomíná . . . . .

Fray Domingo. Tam u ručeje snad?

Doña Mariquita. Ano, otče, jak jste zaslechl, tam u ručeje. Představte si, co mne potkalo včera.

Fray Domingo. Ale dnes vás v čas zastihl fray Christobal?

Doña Mariquita. Ó ještě dříve než v čas, otče. Spali jsme ještě v posádě u „rajského fíku", když přišel s klášterní posádkou. Což ta cesta ze sv. Kříže, ale včera to bylo horší.

Fray Domingo. Nu, co se vám stalo?

Doña Mariquita. To nejmrzutější. Stojíme u rozvodněného ručeje a nevíme o brodu pro naše mezky, rozhlížíme se kol, v tom tři podezřelé postavy se ženou tryskem k nám. Jsou nám stále bližší a o brodu ani památky. Moji dva sluhové chystali již zbraň — ale dva na tři! V tom jako svatý Jiří objevil se tento seňor na druhém břehu, poznal naše nebezpečí, nehledal brodu, ale vrhl se střemhlav do proudu, šťastně přeplaval a zachránil nás. Lupiči se neodvážili více, obrátili se a zmizeli v houšti. Seňor pak nám našel brod, převedl naše mezky, vyprovodil nás až do vsi sv. Kříže, ale před vsí zmizel tak nedvorným způsobem, zrovna jako ti lupiči. Mé všecky otázky — jak by hrách na stěnu házel. A dnes setkám se s ním tady, — aspoň více jeho prositi se nemusím — vy mi, otče, všecko povíte.

Fray Domingo. Sotva více, seňoro, než on sám vám pověděl. Však jiné a důležitější věci vyžadují vaší pozornosti. (Přísně k Alvarovi). Pane, my spolu později pojednáme, doufám, že zde nebudete méně dvorný, než tam u ručeje . . . . .

Doňa Mariquita. O ne, nechci vám překážet, (ironicky) mám času dost —

Alvaro. Já ještě více, poslechněm otce opata.

Fray Domingo. Očekávejte mne v mé komnatě.

Alvaro. Jak si přejete, otče. (Ukloní se.) Seňoro!

(Odejde do komnat opatových.)

Výstup 10.

Fray Domingo, doňa Mariquita.

Fray Domingo. Jste unavena po cestě, seňoro?

Doňa Mariquita. Nejsem, otče.

Fray Domingo. Ptám se proto, jelikož se obávám, že nebudete mít síly vyslechnout vše, co vám říci mám.

Doňa Mariquita. Pro matku boží, vy mne lekáte, otče!

Fray Domingo. Je mi z duše líto, seňoro, však to již bývá úřad nás kněží.

Doňa Mariquita. Býti zvěstovateli neštěstí? Ó běda!

Fray Domingo. Ale těšiteli zároveň, seňoro. Však dříve než přikročím k hlavnímu předmětu úkolu svého —

Doňa Mariquita. Vy mne napínáte na skřipec tím otálením. Mluvte pro Bůh, mluvte!

Fray Domingo. Nemohu dříve, dokud neusednete, seňoro. (Sedá).

Doňa Mariquita. Jsem loutkou v rukou vašich — otče můj — chvěju se v úzkostech.

Fray Domingo. Jste dcerou mocného velmože, ale křesla mocných stávají nad propastí.

Doňa Mariquita. Začínám chápat. — Proč jste mne tak náhle povolali z kláštera, nač ten odjezd podobný útěku, co se jen stalo?

Fray Domingo. Vy jste se asi málo, seňoro, posud starala o vnitřní záležitosti a běhy vlasti své. Záhy vyrvala vás péče otcovská z klína stálých sporů a třenic domácích. Nicméně jste snad přece slyšela o nepřátelství, jaké vládne mezi Castry a Lary. Nesmířitelný tento hněv vyhledal si v nedávných dnech po úmrtí krále Sanchy novou potravu a vyšlehl ohněm daleko děsnějším. Hněvu tomu, jenž propukl v otevřený boj, padlo za oběť mnoho hlav šlechetných a mezi nimi jedna — ta nejušlechtilejší. — Ó seňoro, seberte svou zmužilost!

Doňa Mariquita. Ó bože, co chcete říci! Což nevidíte mou úzkosť, ó mějte slitování!

Fray Domingo. Je mi líto od srdce, že musím první podati svěžím rtům vašim, zvyklým posud jen sladkostem života — kalich utrpení. Ale nápoj jeho jest silný. Bůh vám ho podává mou rukou. Slyšte tedy: sporu tomu padl za oběť — váš otec!

Doňa Mariquita (vykřikne). Můj otec! —

Fray Domingo. Váš otec, šlechetný a moudrý Gutierro Castro, chlouba šlechty kastilské. Žel, třikrát žel, že se to stalo!

Doña Mariquita (lomí rukama). Můj otec! můj otec!

Fray Domingo. Vyplačte se, seňoro, slzy jsou rosou nebeskou v žár bolestí pozemských. (Vstává.) Nechci vás vyrušovat v bolesti, která jest nejsvětější.

Doña Mariquita (vzlykajíc). O kdybych doma byla bývala, nebylo by se to stalo! — Jak málo užila jsem jeho lásky, — jak záhy vyrvali mne z lůna rodiny! (Prudce.) Otče, chci vědět všecko do všech podrobností, vypravujte mi to hned! Jistě umřel otec můj co mučenník i co bohatýr, hodný velkého jména Castrů.

Fray Domingo. Dobře jste řekla, seňoro, zemřel co mučenník a bohatýr. Na stupních oltáře, právě po přijetí těla nejsvětějšího, v plné zbroji a v plné slávě jako vládce a správce království.

Doña Mariquita. Tedy úkladnou vraždou? Ó Bože, ó Bože!

Fray Domingo. Zemřel však pro blaho otčiny a národa svého, jakožto hajitel poslední vůle královy.

Doña Mariquita. Pro blaho vlasti — a čím vlasť mi nahradí otce?

Fray Domingo. Takové účty, seňoro, se nikdy nevyrovnávají.

Doña Mariquita. Toť právě to neštěstí — máte pravdu, ty rány zůstanou vždy otevřeny a věčně křičí k obloze o pomstu. Kdo je vrah?

Fray Domingo. Rozumí se, někdo z Larů.

Doña Mariquita. Jest zatčen, není-li pravda?

Fray Domingo. Nikoli, prchnul.

Doña Mariquita. A kde jest spravedlnost?

Fray Domingo (s pokynem k nebi). U Boha!

Doña Mariquita. U Boha! Jaké to slovo, otče, u Boha! U Boha, nuže zavolejte ho, ať mi vydá vraha, ať jej potrestá.

Fray Domingo. Kdybych vzkřísiti mohl otce vašeho, jistě bych k Bohu zavolal i bez vašeho rouhání.

Doña Mariquita (v slzách). Můj otec! můj otec! (Náhle divoce.) Však to není všecko, vy otče, víte více. Na tom není zajisté dosti, povraždili nejen otce, nýbrž i matku, nejen matku, nýbrž i bratry moje! Jen to řekněte, pro Bůh, ať mne zdrtí najednou ta rána, ať vydechnu pod tou zvěstí ducha, jenž beztoho k nim zalétá zoufající a klnoucí.

Fray Domingo. Utište se, seňoro! — Což nemáte dosti na tom, co se stalo? Všecko již víte. Matka vaše i bratří jsou bez úrazu a co více, drží vládu v ruce pevněji, než před tím.

Doña Mariquita. Nevěřím — vy mne klamete, vy mne klamete!

Fray Domingo. Nikoliv! Nač zvětšujete sama bolesť svou? Matka vaše žádala mne, vlastně jejím jménem psal mi don Rodriguez Guzman, abych zprostředkoval váš návrat ke krbu domácímu. Učinil jsem vše, co bylo v moci mé. Dnes se zotavte, ulevte pláčem bolu svému, jenž nezbytnou daň slzí vyžaduje a zítra provodí vás posádka klášterní do Toleda.

Doña Mariquita (v snění). Zavražděn on, můj otec, na stupních oltáře, úkladně bez obrany! Což nebyl nikdo u něho v té chvíli poslední? — Což bratří moji?

Fray Domingo. Stejně jako vás, musil je teprve povolati don Rodriguez Guzman z tábora; bojovali proti Maurům.

Doña Mariquita (trpce). Také bojovali pro vlasť! — A jak mohl vrah uprchnouti?

Fray Domingo. Don Rodriguez Guzman dal ihned stíhati vraha, ale posud marně.

Doña Mariquita (pro sebe). Vždy a stále Rodriguez Guzman.

Fray Domingo. Chopil se nyní vlády v Toledě jménem rodiny vaší. Spolehejte na něho, seňoro, má sílu i vůli vyvésti vlasť z tohoto největšího neštěstí. Je váš příbuzný a přítel . . .

Doña Mariquita. Dosti, otče, dosti! — Co mi to vše, když mi otce tím nevzbudí! Ó jaká to rána! — Jak náhle zvrátilo se smavé to jitro letní v těžkou noc! Svítí-li pak ještě slunce, otče? Nevěřím, že žiju! — A ta jízda včera — a dnes ráno, jaký to byl krásný sen! — Či byla tam to skutečnost, a toto vše jen se mi zdá? Ó Bože, jak to vše může být!

Fray Domingo. Upokojte se, prosím vás. V modlitbě jest lék největší. Smím vám nabídnout vlastní komnatu vedle klášterního oratoria? Dopřejte si klidu! Zůstaňte zde třeba i déle, samota bývá zázračným lékařem.

Doña Mariquita. Děkuju, otče! — mně jen potřebí jest vzduchu! Dovolte mi malou procházku ve vaší zahradě — a pak, prosím, dejte rozkazy k odjezdu. Chci té hrůze jíti vstříc hned, okamžitě. — Bože, jak veselý byl příjezd sem, jak smutný odchod odsud!

(Vstává.)

Fray Domingo. S radostí vše vykonám, jak vůle vaše. (Jde a zvoní u dveří.)

Doña Mariquita. O Bože, Bože!

Výstup 11.

Fray Pablo, předešlí.

Fray Pablo. Kážeš, otče?

Fray Domingo. Uveď seňoru do zahrady a opatř vše k odjezdu do Toleda, asi za půl hodiny se odjede.

Fray Pablo (ukloní se Mariquitě, již odvádí).

Fray Domingo (kyne odcházející Mariquitě). Jen sílu, jen odvahu!

Doña Mariquita (odcházejíc). Můj otče! Můj otče!

Výstup 12.

Fray Felipe (nese v ruce list). *Fray Domingo*

Fray Domingo. Co se stalo, fray Felipe?

Fray Felipe. Posel z Toleda přinesl tento list — dále stojí před fortnou rytíř s malou družinou a chce s tebou mluviti, otče.

Fray Domingo (drží list v ruce). Kdo jest?

Fray Felipe. Don Esteban Garcia.

Fray Domingo. Vpusť ho a uveď ho sem.

Fray Felipe (odejde).

Výstup 13.

Fray Domingo.

Fray Domingo (váží list v ruce). Dá-li pak mi tento světla? U áže-li on mi niť vedoucí z toho bludiště? (Jde ke stolu a položí tam list.) Kdo je o co chce opět ten don Garcia? (Vezme list a čte pro sebe). Hle! již mluví don Rodriguez Guzman zřetelněji. Klobouk kardinála.... Hm, jak se jen dozvěděl, že Alvaro je zde? — Co nyní? — Musím ho obětovat!

Výstup 14.

Vejde *don Garcia*, za ním šest rytířů jeho družiny.

Don Garcia, fray Domingo, později *doña Mariquita a Alvaro.*

Don Garcia (předstoupí). Bůh s vámi, otče!

Fray Domingo. I s vámi, pane!

Don Garcia (odevzdává list). Zde mé plnomocenství. — Přechováváte v klášteře svém vraha Gutierra Castro. Prosím, byste mi ho vydal.

Fray Domingo. Vám? — Don Alvaro Lara nalezl asyl pod střechou kláštera tohoto — jej střeží zde sám Bůh a já nemám práva...

Don Garcia. Prosím, otče, byste prohledl dříve můj list.

(Vejde doña Mariquita a zůstane státi na prahu).

Fray Domingo (čte v listu).

(Z druhé strany vejde Alvaro, zarazí se při pohledu na družinu dona Garcia, chce zpět, je však již spozorován.)

Don Garcia (s pohledem na Alvara). Doufám, že nyní se více zdráhati nebudete a vydáte mi zde přítomného vraha Gutierrova Alvara Laru.

Doña Mariquita (vzkřikne). Oh!

Alvaro (předstoupí k fray Domingovi). Vy mne, otče, zradíte, vy mne vydáte donu Guzmanovi?

Fray Domingo (slavně povznášeje list). Nikoli, nezradím vás, však vydati vás musím — ale vydám vás jeho Milosti královské Ferdinandu II. z Leonu, jenž právě povolán od stavů a sněmu na trůn kastilský! (K donu Garciovi). Odveďte jej!

Alvaro (s resignací jde za donem Garciou. Když jde kol doňy Mariquity, vztáhne k ní ruce).

Doña Mariquita (se od něho odvrátí a vzkřikne). Vrahu!

Opona spadne.

Světlo hmoty.

Pochodeň světla zářící
v mohutné třímám pravici
a před vámi ji nesa
vás vedu nad nebesa!“

Před davy lidu stín se táh'
po zemi vzhůru v mlžinách
a cosi jako záplava
mu z dlaně plálo do tmava.
A démanty a drahokam,
kde lid se vlekl, dštily tam;
a ať byl žebrák, ať byl král,
do brstí každý zlata bral,
to: žití lesk a ženy prs
a plodů sladkých plný trs,
mok uspáváním dýšící
a nach i plnosť na líci,
vtip líný, rej a veselí —
a každý mžik byl nedělí,
jen myšlénka jak mrákotou
se potácela pod hmotou.

Zas děl ten stín, ať bůh či běs:
„Jen směle za mnou! Lide, věz,
to zlato, světel prouha,
je k cíli cesta pouhá!“

A tváře davu vztáhla se
svým každým rysem po hlase,
nesčetných ramen vzpjalo se
jak vyschlá půda po rose
a oči lačně těkaly
po skvostech slibných do dáli.
V poslední síle starý řek':
„Já bloud šel pouští myšlének!
Kéž stačí ještě dnes můj ret,
čím touha, vše, vše ukájet.“
Jak ozvěnou hned mladý děl:
„Mým cílem buď jen forma těl
a krása, kterou cítí ruka,

jen pod ní mizí stesk a muka!“
A celý dav vzkřik' rozhodně:
„Chcem celý svit tvé pochodně!“

V kýs divný smích zněl temný hlas,
když děl ten stín, ať bůh či ďas:
„To celé světlo na vás skane
u cíle cesty požehnané!“

A z chlipných očí, mastných úst
jsi viděl stíny vášní růst'
a kolébka i mohyla
se leskem cárů halila
a velký, ctný a vážen byl,
kdo v zlaté moh' si čerpat sil;
jím ženu koupil, muže chyt,
i myšlénku a právo, cit,
ba řka: jsem pes! hned za podlost
měl's úřadů i úcty dost!
Ve víru tom a hluch a spit
se hnal a jásal, řval ten lid:
„O hossanah! Ty's světa zář,
chcem za boha tě na oltář!
Jen v pochodni tvé celé, celé
my uvítáme spasitele!...“

A padla k nim. Hned v šíř i dál
na místo světla požár vzplál —:
a lid, jenž na tvář padl němý,
vstav, osleplý šel dál tou zemí. —

Ant. Klose.

Nešťastni.

Z básní Louisy Ackermannové.

Z frančiny přeložila Pavla Maternová.

Hlas trouby zavolal. Ach! vnikl v lidské hroby
a zachvěl mrtvými v té země hlubinách.
A mrtví vstávají, své zůstavují koby,
kde v míru, ve stínu spal věky jejich prach.
Než v hrobech některých se mrtví nepohnuli.
Či neslyšeli vzkaz? Ba, hřměl i v jejich skrýš,
leč anděl buditel z té země, k níž se tulí,
jich nevytrhne již.

„Jakže? Zas ožíti? A nebe zřít a světlo,
ty svědky dávných běd že spatřit máme zas?
To nebe bez citu, jež úsměvy jen kvetlo,
když hoře sežíralo nás?

Ne ne! To raděj ty, ó věčná Noci tmavá,
jež Chaosu jsi dceř, vždy smírná, shovívavá,
svým křídlem přikryj nás, ať nic nás neprobudí!
A ty, jež do věčna tak sladce skolébává,
ó Smrti! drž nás na své hrudi.

Buď věčně žehnáno té dobré hodině,
kdys ty se zjevila, nám na rty tisknouc ret,
nás v lokty pojala, jak matka nevinně,
když vše nás zavrhlo, i nebesa i svět,
a v niveč nemohli jsme zpět!

My k tobě dospěli přes lávu, závěje,
tak vichry uštvaní, tak mdlí již, přebědni,
když shasla ve tmách nám již všecka naděje,
ten maják poslední.

Nás nepozdravil svit, leč zoufalosti blesk,
svět bez účasti zřel nás tonouti i plout,
a cestou kynul nám jen blud a klam a stesk,
kde druhům přáno spočinout.

Nás Mladosť minula s rukama prázdnýma,
bez dárku, úsměvu, bez slůvka něžného.
Když z Lásky pramene my rtoma spráhlýma
jsme spěli napit se a klekli u něho —
pode rty vyschl nám jak rosa v parný den.

A jak jsme kráčeli tou stezkou bez květu,
když časem snil se nám přec srdci drahý sen
o druhu upřímném, o možném povzletu,
hned zlomil oporu a zpět nás srazil Kdos —
Kdos neviditelný, jenž tkal ná černý lós,
a hnal nás úsilím do jícnu propasti.
Tak vždy krok za krokem šlo s námi Neštěstí,
jak s odsouzencem kat, jenž hlídá oběť svou.
A šla-li Náhoda, jež v prázdno hleděla,
a nás li potkala kdy s ránou bolavou,
ta slepá Náhoda, kam tít nás, věděla.

Snad máme právo dnes na věčnou slávu Tvou,
Ty, Jenž jsi na nebi! Nás dalek pekla strach,
vždyť kdy jsme hřešili, to vinou bezděčnou,
a bejlí našich chyb se vzmohlo v bídy tmách.
Nuž my se vzdáváme i této radosti,
v Tvé vejít království, kde zplesá sirota,
my zříkáme se jí, té věčné mladosti,
a nechcem náhrady za strasti života.

My víme, že Ti lze dát ještě perutě
i duším ubohým, jež zkrušil břemen tlak,
že můžeš, chceš-li jen, jak bílé labutě
je vznésti z našich sfér, jim vdechnout krásy znak,
že v kůry andělské, jež pějí chválu Tvou,
nás tváří Sobě v tvář vzít můžeš v první řad,
dát korunovat nás tam paží andělskou,
a na vždy obléci nás v jasné slávy šat.

Ty můžeš proniknout nás novou silou zas
i snahou ztracenou i citem — pakli chceš . . .
Leč paměť, — Vzpomínku, ten živý osten v nás,
ten v srdci utkvělý — zda nám jej vytrhneš? —

Až falanx posvátná Tvých jasných cherubů
by otvírala nám a pěla pozdravy,
my pozvednouce k nim svých víček obrubu
a nevidouce nic pro zrak svůj slzavý,
my vzkřikli bychom k nim: „Jakže, my v blaha říš?
Teď máme šťastni být? — Jest pozdě, pozdě již!
Již neznáme leč záhubu!“ — —

Náš prach chce pokoj mít, nač, Pane, křísíš jej?
Čím by Ti prospět moh'? Čím Tobě překáží?
On z útrap života si vzal jen beznaděj,
dnes darů Tvých si neváží.

Tys příliš udeřil nás hněvem ukrutným!
Však vidíš to, však víš. Nás život umořil.
Již smrti dopřej nám, a spánkem povččným
nás zapomenout nech, že kdosi z nás kdy žil."

Tři cesty.

Napsal Fr. Herites.

(Pokračování.)

Bavili se všichni společně. Také Vencl súčastnil se hovoru.

„Je to boží úroda letos" — obrátil se do vozu, ukazuje bičem do polí.

„Pánbůh požehnej," přisvědčila paní Valentová.

„Pšenice je jako zlato!" — vychvaloval Vencl, se zalíbením se rozhlížeje. „A tam ten ječmen — líbějí se podívat! Klasy má jako kukuřice."

„A laciněji přece nebude," zavěsila vzdech paní Valentová. „Mouka je pořád stejně drahá. Chlebíček stejně malý. — Jo, kdo musí první poslední koupit, jako my, ten to pozná!"

„To dělají ty Uhry" — zabočil na pole politické venkovský nespokojenec. Byl by jistě vypravoval o starých časech, kdy byly daně menší a lidí méně. „Inu arci — teď máme železnice!" končíval ironicky žaloby podobné a stesky, považuje vymoženosť páry za největší zlo spáchané na člověčenstvu. Ale nikdo nepobídl ho jaksi k další rozpravě.

„Ano, ano" — řekl jen pan Valenta. „U nás, v Rakousku, není všecko v pořádku." Ale hned, jako by se byl uleknul, jestli snad jako c. k. úředník nešel příliš daleko, umlkl a díval se ven z vozu.

„Nezapomeňte potom zastavit na malou chvilku, Vencl," pravila po chvíli paní Valentová. „Až přijedeme tam k rybníku, víte" — —

Vencl přisvědčivě kýval hlavou, jako by chtěl říci: „Ale vím, vím — vždyť je dobře." Byl by zajisté zastavil na určitém místě i bez vybídnutí. Není jisto, zdali by snad i šimla sama, z vlastního popudu, nebyla zarazila kroky své u dřevěné, slamou kryté boudy v třešňové aleji. Vždyť vozila pana Valentu s rodinou v stejný den stejným směrem už tolik let! Rozjela se také pojednou s překvapující hbitostí, jakoby se ani dočkati nemohla výjevu, který každoročně se tu opakoval.

Kluci div nevypadli z vozu. Boudu nebylo dlouho viděti mezi stromy. „Aby tak tam letos nebyla!" pronesl Vencl. „A potom — kdyby tam i bouda nakrásně byla — — jako že ji vidím — ano vidím ji . . ."

„Já ji také vidím! Já ji také vidím!"

„Ale není-li jen prázdná," ochlazoval starý šprýmař bujný dětský jásot. „Je-li někdo doma. Mně se zdá, že jsem peckáře i peckářku potkal ráno, jak šli do města."

Matka ve voze usmívala se a také pan Valenta nezdržel se úsměvu, když Venel obrátil se k nim a mrkaje očima, spokojeně se špulil; byl jak náleží spokojen s provedením jednoho ze svých pěkných kousků, jež považoval za špásovité k popukání.

Děti hned poznaly a prohledly žert. „To vy nás vždycky tak zlobíte,“ řekl Frantík, v jehož paměti lonská cesta vytryskla v živých barvách; Venel ve svém humoru nebyl nijak vynalézavým a nic si z toho nedělal, že se opakuje.

Vůz pohyboval se již mezi třešňovými stromy, jež vysázeny byly po obou stranách silnice. Byly plny ovoce. Pohled na ně byl opravdu rozkošný. „Srdce se člověku v těle směje,“ dal výraz dojmu Venel. Nejvíce plesalo ovšem dětem. „Tady je třešní!“ zajásaly s výskotem hned u prvního stromu. „A což tady! A což tadyhle!“ — stupňovaly se jejich jásoty i jejich laskominy u každého dalšího.

Však Venel trhl oprati. Bryčka zastavena.

Mžikem byla vyprázdněna. Také pan Valenta zvolna slezl. Děti byly už u boudy a obklopily ženu, která tu seděla, bosa, neučesaná, v jedné sukni. Měla dítě u prsu a přidržujíc loktem peřinku, v níž bylo zabaleno, sáhla po plechovém žejdlíku i nahnula se nad nůši, plnou zralých čerstvě trhaných třešní, pokrytých voskovou rosou a chutně vonících.

„Viď, tatínku, že dostaneme každý celý žejdlík!“ odrážel škádlení sestřino a hájil zároveň obvyklá práva Frantík.

„Ty dostaneš jen půl,“ pokračovala malá rýpalka.

„A ty nic.“

„Ty nic nedostaneš!“

Málem byla by se strhla rvačka.

„Každý dostane stejně,“ utišil a zahnal vzbouření otec. „Jeden, dva, tři čtyry, pět“ — počítal děti jej obstupující. „Pět žejdlíků jim dejte, pajmámo. A naměřte dobře!“ napomenul, více ze žertu.

„Mně taky! Mně taky!“ ozvalo se tenounkým hláskem s vozu. Karlík se probudil a spatřiv, co se děje, chtěl ven, za ostatními. Matka měla jej co držet. „Dostaneš také. To se rozumí, že také dostaneš,“ chlácholila chlapce. Bála se, aby nevypadl a pak, aby jí nevzbudil nejmladší, jež spalo jí na klíně. „Prosím tě, muži, přines mu sem honem ty třešně.“

„I já je tam sama donesu,“ nabídla se peckářka. „To mne těší, že je panička zdráva,“ řekla s úsměvem pohlížejíc k paní Valentové. „Vždyť jsem dětičky poznala.“

„Hned přijdu! Hned jsem tam s třešněmi!“ volala, když Karlík stával se netrpělivějším a dal se do pořádného již křiku.

Naměřila mu, že dlaněmi musela držet třešně, aby se nerozsýpaly. „Musím tomu maličkému přidat!“ pravila, vysypávajíc ovoce do nastaveného košíčku.

Dítě, které jí bylo u prsu nejspíše usnulo, nyní se probudilo. Pustilo prs a dívalo se vyjeveně kolem sebe, na cizí tváře, jež neznalo; mělo se k tomu, dáti se do pláče.

„Tu máš, maličká,“ pravila, aby výbuchu předešla, paní Valentová a sáhnuvši do kapsy, vyndala piškot i podávala ho dítěti. Upřelo svá malá, hbitá očka na předmět a již po něm vztahovalo ručky. Ale pojednou, jakoby se bylo rozmyslilo, odvrátilo se a svižně chlamstlo po černém prsu mámině.

„To mu lépe chutná,“ smála se paní Valentová, se zalíbením dívajíc se na děcko, jež plnými doušky lokalo mléko mateřské a mrštným očkem spokojenosť úplnou na jevo dávalo. „To pořád ještě kojíte?“ obrátila se paní Valentová s otázkou k ženě. „Jak pak je staré to maličké?“ ptala se dále.

„I to je zase už nové, paničko,“ odpovídala žena, zardívajíc se po uši, ale usmívajíc se při tom. „To není to, co viděla vloni panička. Kde pak! To už je veliké. To už běhá. A pak byla tam to holčička, tohle je chlapeček. Inu chudí lidé nemají nouzi o děti“ — doložila trochu s povzdechem. „Však panička také zas chová, jak vidím —“

„Teprvé je šest měsíců“ — řekla paní Valentová, dívajíc se láskyplně na svoje nejmladší. „Musila jsem brzo odstavit,“ omlouvala jaksi možné snad podezření špatného mateřství. „Válel se mně prs.“

„To byla asi bolesť, to věřím“ — mluvila zase žena. „Také jsem mnoho zkusila při posledním,“ stávala se důvěrnou. „Ale našinec nemá ani kdy stonat“ —

Paní Valentová přisvědčovala; také ona nemohla v případech podobných dopřáti si mnoho takové rozkoše.

„Je to starostí s dětmi,“ vzdychla si žena. „A k sobě si Pánbůh žádné tak snadno nevezme“ —

„Nerouhejte se, osobo,“ napamenula paní Valentová.. „Jen když máte všecky zdravé.“

„To jsou, chvála Pánu Bohu,“ libovala si žena, s jistou pýchou. „Zdrávy jsou všecky čtyry jako řimbaby. A tlusti jsou kluci, jako buci. Bůh ví z čeho to mají — snad z těch brambor. Jiného celý rok ani nejíme,“ vložila v humor svůj něco trpkosti.

„Časy jsou špatné“ — souhlasila paní Valentová. A obě začaly stěžovat si, sdělovati sobě strasti své a starosti...

Zatím hoši a děvčata Valentovi zůstali u boudy hlídačské.

Líbilo se jim tu náležitě. Zajisté, že všickni tak trochu záviděli těm malým třem košiláčům, již tam uvnitř se vynořily z vln kanafasové peřiny. Frantík zejmena pocítil touhu po romantické takové robinsonádě — zde, v boudě u rybníka, v němž by chytal ryby a živil se třešněmi! Také Aninka s rozkoší a zpola závistivě dívala se na velký železný hrnec, který několik kroků dále stál nad hořicím uhlím. To by se to vařilo!

Jeník dodal si odvahy a vstrčil hlavu do boudy. Ale v leknutí hned ucouvnul. Pes, ležící pod boudou, spatřiv to a považuje hocha za útočníka, dal se do štěkotu. Avšak poznav, že nehrozí žádné nebezpečí, utišil se hned a jako by svůj projev nepřátelský chtěl napraviti, začal skákati kolem cizích hostí, stavěti se na zadní nohy, spínati přední pracky ku prosbě.

Šimla se zalíbením dívala se na veselé skupení.

Však pan Valenta dal rozkaz k další cestě. „Honem! Honem! Ať se neopozdíme příliš! Do vozu!“

Pomáhal tam té drůbeži s Venclem společně, který k sobě na kozlík, jednoho po druhém, zas vysazoval oba hochy. Poslední sedl pan Valenta.

„Šťastnou cestu, paničko!“ přála peckářka, odstupujíc od vozu. „Abychom se ve zdraví zase shledali!“

„Dejž to Pán Bůh!“

„A tohle je hezké!“ ozval se Vencl po několika krocích šimly. „Když já nedostanu ani jednu třešni!“

Shledalo se, že oba nejbližší sousedé, Frantík i Jeník, s podílem svým byli dávno již hotovi. Děvčata měla ještě plné zástěrky ovoce a také ochotně hned všecky z něho nabízely.

„Děkuju pěkně, děkuju pěkně,“ odmítal Vencl. „To jsou hodné holčičky,“ neopomenul však dobrou vůli pochváliti. „Ale já chci tamhle od Karlíčka. Karloušek mně jistě dá třešničku“ —

Chlapec podíval se na žadatele a pak na plný svůj košíček. Přitiskl ho najednou k sobě, jako by se bál, aby o nic nepřišel. Ale hned se zastyděl jaksi a sáhl, ovšem trochu váhavě, do košíčku, vyndal třešni, zas ji tam vrátil — zdála se mu příliš velikou — vyndal jinou, menší a trochu nahnilou, a podal ji do vztažené dlaně, dříve ještě kousek ukousnuv. Pak se podíval na matku i na otce a rozhlížel se vítězoslavně po bratřích a sestrách, patrně náležitě hrd na velký čin, který vykonal.

Vencl vzal třešni z drobné ručky a hrubou svou pěsť přibliživ k ústům, mlaskal, jako by jedl: „To je to dobré! Hm, to je to nějak dobré!“ liboval si. „To jsem si pochutnal,“ olizoval špinavé prsty. „Ale ne“ — ukončil svůj zábavný kousek. „Já Karlouškovi raději třešničku vrátím. Jen si ji spapal sám“ — řekl, co možná líbezně se usmívaje a podávaje dárek zpět dítěti; bylo udiveno, nevědouc hned, kterak vše si vysvětliti, ale bez dlouhého váhání po třešni sáhlo a s chutí ji snědlo.

„Je vidět, že má dobré srdce,“ řekl Vencl a věnoval zas pozornosť šimle a silnici.

Anince napadlo, že také matka dosud ani neokusila a podávala jí zástěrku, s prosbou, aby si vzala. Také Terinka a Mařka, nechtějíce dáti se zahanbit, nabízely matce třešní.

„Děkuji,“ bránila se, odmítajíc. „Jenom jezte samy. Já nejím žádného ovoce.“

„Proč nejíš žádného ovoce, maminko?“

„Až po svaté Maří Magdaleně, pak ano“ — odpovídala matka. „Ale nikdy do té doby.

„Protože by Panna Maria v nebi, když rozdává ovoce zemřelým dětičkám, nedala nic našemu Stašovi“ — vysvětlila prostými slovy na otázky se hrnoucí.

Děvčata hned přestala jísti a Márinka dokonce v leknutí vyplivla třešni, kterou měla v ústech.

„I vy ano. Vy smíte. To jen maminky zemřelých dítek nesmějí jísti.“

„Až já budu maminkou, pak já také nebudu jísti,“ řekla Mařka, znova s chutí pouštějíc se do třešní.

Málem byla by se dala do pláče. Všichni se jí smáli. Také rodiče se usmívali.

„To víš, že budu maminkou,“ bránila se maličká. „Viď, tatínku, že budu maminkou?“

„A já budu zase tatínkem,“ řekl Frantík a rozpoutal smích ještě větší.

Snad z pomsty k Terince, která byla nejrozpustilejší, zatáhl ji za ucho a strhl párek třešní, jako náušnice tu zavěšených. Lákadlo bylo ovšem příliš veliké, nežli aby odolal a nesnědl loupež.

Následoval pláč Rézinky, pak pokárání a vyhrůžka malému zloději, který se tvářil jako by nic.

„Mlč už,“ napomínala mladší sestru Aninka, dělajíc vždy moudřejší. „Tu máš jiné, lakomá.“ A podala jí dva sepjaté párky bobulí.

„Lakomá — lakomnice“ — chopiv se slova, posmíval se Frantík uštěpačně.

Děvče se zastydělo. Lakomá ona není. Nesnese jen žádné bezpráví a aby dokázala smířlivosť, ponechala si jen polovic dárku, druhou odstupujíc Frantíkovi.

Sáhl po třešních a snědl je hbitě i s peckami, jako opice. Byl náležitě spokojen s tím, jak pochodil. A svědomí nehryzlo ani v nejmenším, toho malého hříšníka.

Jelo se dále.

Po chvíli silnice táhla se silně do kopce. Vencl slezl a nechal šimle plnou volnost. Také pan Valenta sestoupil s vozu, aby zvířeti ulehčil. Ostatně, že se rád trochu projde, že beztoho dost se nasedí celý rok v kanceláři.

Děti byly hned při tom a chtěly také dolů. Konečně provedli svou oba chlapci a Aninka. Terinka s Mařkou musely zůstati ve voze, u matky a s oběma nejmladšíma. Že by se zbytečně uhřály; Mařka beztoho má ještě kašel, kterým celou zimu trpěla; Terinka ke všemu také má nové botičky, jichž dlužno šetřiti.

Děvčata vzdorovala trochu a nutila slzy z očí. Mařka začala kašlati, vědouc, že matka vždy tolik tím se znepokojuje. Rézinka schválně dřela nohu o nohu.

Zármutek jejich i hněvy změnily se v jakési uspokojení a skorem veselost. Na hoře, na kopci Aninka objevila se u vozu, celá udychaná, planouc ve tváři. Štěstím záříc, podávala matce kytici z lesních a polních květin.

Ale paní Valentová, dříve než něžného dárku, všimla si pomuchlaných šatů, róztržených dokonce na jednom místě, a mžikem spozorovala i blátivé skvrny na bílé punčoše Aninky.

Následovala slova rozhorlení, provázená několika ranami do zad. „Na vás člověk nepostačí prát!“ zlobila se s dcerou matka. „Kterak se ukážeš v R.? Ti si tam něco pěkného o tobě pomyslí! Mohla by si se stydět — taková veliká!“

Stud opravdový a hluboký provázen byl hned kající lítostí. Aninka s tichým pláčem prohlížela díru v šatech a malomocně dívala se na nešťastné punčochy.

„Vždyť to není tak zlé," přispěl ku pomoci pan Valenta, který byl zároveň k vozu se vrátil. „To spraví kartáč, až bláto trochu uschne. A díra se zašije," doložil dobrácky.

Paní Valentová měla na jazyku odpověď dosti ostrou. Chtěla říci, že on svou shovívavostí děti beztoho celé kazí a že by z nich nic nebylo, kdyby nebylo jí, matky.

Pan Valenta na řeč podobnou byl také nepochybně připraven, nebyla by mu ničím neobyčejným bývala a častěji, za léta svého manželství, vyslechl stejnou žalobu.

Ale paní Valentová odmlčela se a neřekla ani slova. Poznala, že trochu se přenáhlila; zločin spáchaný nebyl nijak veliký. Skvrny na punčoše byly v celku nepatrné a šaty, jak se ukázalo, byly jen rozpárány.

Matce bylo Aninky teď líto. „To se nepochybně stalo, když jsi trhala tyhle poměnky," pravila hlasem, jehož měkkost snažila se zúmyslně trochu zakrýti, aby přechod v jejím smýšlení nebyl tak patrný.

Aninka propukla v štkání. Vědomí viny změnilo se v přesvědčení o nespravedlnosti, která se jí stala.

„Eh, tak už neplač pro takovou hloupost," rozzlobil se již skorem pan Valenta. Slova byla obrácena proti dceři, ale pohled káravý stihl její protějšek. „Také pořád něco máte! Je to tak s těmi ženskými" — Nedomluvil. Pohled byl mu vrácen způsobem rozhodným.

Ale dceru paní Valentová snažila se sama uchlácholiti.

„To jsou skutečně krásné poměnky!" — jala se chváliti kytici. „A ty zvonky! A tady jsou i střevíčky panny Marie! A jak hezky všecko uvito! Nu — to mne věru těší. Musím hned, jak přijedeme do R., dát kytičku do vody, aby nesvadla" — —

Aninka se upokojila, utišila. Ale zůstala zamyšlená, nemluvná.

Opomenula i zapsat do notesu jméno vesnice, kterou jeli, jak prve bedlivě činila u každé chalupy, kolem níž se kmitli. Přestala vůbec psáti denník, do něhož jako svědomitý zpravodaj byla by musela vepsati i malou svoji nehodu.

Na kozlíku oba chlapci stále se bavili s Venclem. Nepostačil ani odpovídati.

Frantík zejmena neustále ptal se na něco. Byl dychtiv zvěděti, co šimla žere a mnoholi. Je-li jí milejší oves, než seno a proč. Jestli se ráda také koupá někdy v letě a jestli by se utopila, kdyby spadla do vody. Co stojí podkovy a nejsou-li jí těžké na nohy. Jestli bude mít někdy hříbě a jestli koňům hříbátka nosí také vrána.

Otázka poslední přivedla Vencla do nemalých rozpaků. „Ne," pravil. „Vrána nosí na svět jen děti." Ale pak marně přemýšlel po jméně nějakého příhodnějšího a přiměřenějšího ptáka, kterého by za nositele hříbat do světa označil; nevěděl věru, jak by vytočil se malému vševědovi.

„Však tamhle zas nesou nejspíše někomu děťátko,“ zvolal pojednou Frantík.

Blížili se zas k lesu. Několik vran bylo se vzneslo a kroužily ve vzduchu, krákorajíce.

„To volají: kam? kam? — viďte, Vencl?“ tázal se Frantík.

„Ovšem,“ přisvědčil tento. „A kdo chce anebo potřebuje děťátko, zavolá si zkrátka na ně.“

„To já tedy zavolám. K nám! K nám!“ křičel Frantík, co mu hrdlo stačilo.

„Mlčíš!“ zvolala matka ve voze. Vencl smál se vesele a děti z plných plic volaly s Frantíkem na vrány. Jen Aninka nesúčastnila se a trochu se zarděla; tušila už, že s těmi dětmi není všecko, jak se povídá, a že v tom asi bude něco jiného. Pan Valenta, s jakousi melancholickou resignací díval se za černými ptáky, v nichž viděl aspoň symbol svých častých oteckých radostí.

Vrány zapadly do korun sosen a přestaly krákati.

Bryčka projela lesem.

Za lesem otevíral se rozhled do utěšeného údolí, jímž protékal horský potok mezi břehy, posázenými olšemi a klikatými rozsochatými vrbami. V prostřed údolí leželo malé město.

„Už jsme v R.! Už jsme v R.!“ volaly radostně děti. Stávaly se vesměs již netrpělivými. Karlík dal se do kňourání, že měl býti až bit a i Otylka se vzbudila a nechtěla více spáti; bylo třeba věnovat jí stále pozornost, něčím ji bavit, aby se jí nezastesklo a nerozplakala se.

„Za malé půl hodinky,“ odpověděl Vencl na dětské volání a popohnal šimlu k spěchu.

„Zaplať Pánbůh, že budeme na místě!“ projevila své potěšení paní Valentová.

Ale vzpomněla zas na matku, kterou tentokráte více nezastihne a utřela si slzu, z oka náhle vytrysknuvší.

Matce mohla postěžovati si, poraditi se s ní v mnohém — matka jí i pomoc poskytla, kdy a kde jen mohla . . .

Ale vždyť má ještě otce! Svého drahého tatínka, jehož v mládí byla mazlíkem. Což — ten ji uvidí rád! Ten se zajisté už těší na ni i na děti.

Avšak sestra Máry!

Neměly se nikdy příliš rády, hned od dětinství, obě sestry. Po smrti matčině se do opravdy rozhněvaly; nemluvily spolu, ale písemně řekly si s obou stran dosti nepěkného. Máry odvolávala se na to, že sestra jest vybyta a nechtěla jí nic dáti z toho, co zůstalo po matce. Konečně paní Valentová ustoupila a zřekla se všech nároků. Roztrpčenosť na mladší sestru však nezmizela z její duše.

A teď k ní jede. Ona jest teď paní v domě, po smrti matčině. Ona vede domácnost, rozhoduje ve všem. Kterak ta je přivítá! — Jak se s ní sejdou . . .

Ale co! Vždyť chce jen viděti tatínka, podívati se na něho, kterak vypadá, je-li zdráv a nic mu neschází.

Ovšem — jsou tu i důvody méně citu, jako spíše rozumu.

Není v tom nic zlého konečně, nemusí se za to styděti. Jest matkou a povinností její, starati se o děti.

Otec vládne dosud jměním nějakým. Dej mu Bůh dlouhý život — ona, jeho miláček, přeje mu to zajisté. Ale jsou tu leta! Kdyby náhle zaklepal i u něho prst boží .... Staří manželé často umírají brzo za sebou, zasteskne se tomu, který přežil druhého.

Musí s otcem promluviti. Upomenouti jej, aby pro možné případy s něčím aspoň také ještě pamatoval na ni. Máry je sama. Máry všecko nepotřebuje. Může jí něco odstoupiti, přáti, aby si trochu pomohla, vytrhla se z nesnází ji skličujících.

Kterak jen zahájí s otcem takové trapné jednání! Bude třeba v té příčině promluviti i se sestrou. — —

Myšlenky s chvatem se stíhaly v hlavě paní Valentové. Prsa měla stísněná, když vjížděli do města. Srdce jí bušilo — i touhou i nejstotou a bázní.

Byla umlkla nápadně. Za to děti žvatlaly o závod. Všecko je poutalo, vše zajímalo, co viděly. Domy, mezi nimiž vůz se zvolna pohyboval, i lidé, kteří vybíhali z domů a objevovali se v oknech, jako bývá na malém městě, když přibude něco cizího.

Vencl řídil povoz přes maloměstské náměstí, kde kolem kostela bylo rozloženo plno kramářů a bud pernikářských i nůší hokyň rozestaveno v dlouhé řadě, podél chodníku. Dětí byly by nejraději snad hned tady slezly — ale bryčka zajela zas do ulice a šimla zastavena až na jejím konci, na druhé straně města. (Pokračování.)

Včely.

Novelka z lesního života

od Jana Seidla.

I.

ítra nebudu zde, pane Sojko, rozumíte —?"

„Ano, pane nadlesní —"

Lící obstárlého již poněkud příručího Sojky přelétnul sotva znatelný úsměv. Seděl, jako vždy, u dvojitého obstarožného stolu psacího nadlesnímu tváří v tvář, pročež nebylo divu, že hleděl radostné vnitřní rozechvění, veledůležitou poznámkou onoho způsobené, co možná vážnou a nehybnou tvářností ztlumiti. Na důkaz úplného porozumění dovolil si toliko slabě odkašlati do vzpřímené dlaně.

„A co jsem chtěl ještě —." Nadlesní zabodnul přísný svůj zrak takořka až do duše pana Sojky, jenž k dalším slovům představeného byl se vyzbrojil již plným klidem zevně i uvnitř. „Zítra máme čtvrtek, co?"

„K službám, pane nadlesní.“

Výraz tváře příručího dýchal nezlomnou vážností, ačkoliv jej nezvyklá, jako mimovolná otázka pedantického, málomluvného a zřídka na věci podobné se dotazujícího šefa nemálo překvapila. „Co jen má za lubem?“ napadlo mu.

„Neodcházejte zítra!“ pokračoval onen. „Někdo z nás musí tu zůstati — Březovští kupci oznámili, že přijdou k vůli letošní pasece — rozumíte? — Spoléhám se tudíž na vás. Složí-li záruku, jakože na jisto složí —.“ Nadlesní se zamlčel.

Odvrátiv suchou, zdravě zbarvenou, při tom však neobyčejně energickou líc směrem nevelikého, pečlivě zamřížovaného, jediného okna kancelářské místnosti, v níž kromě dotčeného důkladného stolu a jediné skříně nebylo již ničeho, zdál se počítati . . .

Příručí, sleduje každé hnutí jeho, nevěděl určitě, počítá-li železné pruty kolmého mřížení, nebo světlezelené vinné listy, vnikající otevřeným oknem dovnitř a chvějící se mírně pod tíží usedajících na ně much a vos. — Rozhodně byl tím, co právě zaslechl, na nejvýše vzrušen Za jedno pomátl jej přímý a nezvyklý rozkaz šéfův, aby za nepřítomnosti jeho neodcházel — rozkaz ten jej poněkud zamrzel Za druhé příjemně dotklo se ho nezvyklé kolegiální to „někdo z nás“, až přijdou Březovští kupci — neslýchaně důvěrný tón slov těchto zalichotil mu nad míru. „Ejhle — konečně! Konečně uznáváš i moji nezbytnost úřední — věru byl již čas!“ . . . Za třetí téměř slavnostně zavzněla mu k uchu zmínka o jakési záruce, kterou kupci dozajista složí . . . „Kam asi míří? . . .“

Nadlesní nadzvednul ukazováčkem a palcem kostnaté ruky oba konce ruského kníru, skrčil nevysoké, leč přímé, úzké čelo do významných několika záhybů, tak že jasně modrý zrak jeho vystoupl z očních důlků, a vrhl konečně lhostejný nějak pohled na mladšího svého druha. Aby utajil vnitřní nepokoj, sklopil tento rychle oči.

„Tuto záruku,“ řekl nadlesní, „přijmete vy za mne. Stvrdíte kupcům příjem a zanesete do svého denníku. Peníze pečlivě spočítáte a zavřete je do své přihrádky . . .“

„Mnoho-li?“ ozval se pan Sojka. Hlas jeho zněl jaksi stísněně, ne však nepříjemným pocitem.

„Pět tisíc a čtyři desítky — počítejte dobře!“

Příručí zalekl se té sumy, nepochybně i zbledl, což neušlo nadlesnímu. Týž zlehka se usmál. Chápal zajisté, co dělo se v nitru přiděleného mu úřadníka, jemuž dosaváde — a to hezky dlouho — jevil ponejvíce nesdílnou, nepřístupnou, snad i tvrdou stránku své povahy, zakrývaje od jakživa před ním vše, co dle náhledů jeho vůči mladým, nezkušeným lidem tajeno býti musilo. Totiž srdce a cit jakýkoli. Bylo tak dle přesvědčení jeho nutností . . . Snad konečně nedovedl jinak. Ale s výsledkem tohoto svého chování mohl býti spokojen. Pan Sojka neviděl v něm od prvého okamžiku vzájemného setkání, leč přísného, spíše urputného než chladného představeného, plnícího bezohledně, ale také bez únavy své povinnosti a žádajícího od podřízených lidí svých na vlas tohotéž. Práce důležité, vyžadující přesnosti, klidu a rozvahy, nebyl mu svěřil nikdy. Příjem peněz, odhady, výkony dražební, rozměry pasek

a lesů obstarával vždy sám. A nejen to. Stránky nezdolné, železné povahy na první pohled nepatrného, malého a suchého muže vystupovaly i jinde, na poli, jež dle náhledů jiných nadlesních ponechati se mělo zcela osobám, kterýmž to příslušelo, a jehož vzdělávání vynikajícímu úředníku nemohlo býti ke cti . . . V to zahrnuty byly tisíceré drobnosti domácího a hospodářského života, výkony zdánlivě nepatrné, až malicherné. Příručímu Sojkovi jevil se nadlesní, jehož jméno po lesích rozsáhlého panství nabylo zvláštního zvuku, od samého prvopočátku bezohledným tyranem, hlavou bystrou, pronikavou, neústupnou, ale též věčně zamračenou, jež zajisté dobře byla by svědčila vojínovi, nikoli však úředníku panskému, k tomu myslivci, jemuž přece — jak příručí se domníval — příslušelo býti také trochu veselým, žertovným a vtipu přístupným druhem. Zkušenosti příručího alespoň, jenž proběhnul již několikaletou službou lesní a několika stanicemi lesnických kanceláří, zkušenosti v posledním tomto místě získané dlouho nemálo se mu příčily — až konečně z nezbytí v nepohodlném svém postavení přece zdomácněl. — Jaký tudíž div, když nenadálému dnešnímu úkazu důvěry zprvu zpěčoval se uvěřiti, když překvapovala, ba ohromila jej tato náhlá, ačkoliv snad jen okamžitá změna v jednání? — Svěřiti jemu, příručímu, tak důležitý výkon zcela samostatného uzavírání koupě a příjmu tak značné částky peněz! — Co za tím vězí? — Ovšem, jedna příčina ležela na snadě. Nadlesní nazejtří byl očekáván k neodkladné práci mimo dům — než i v podobných dřívějších případech věděl si důvtip jeho snadné pomoci. Dovedl zaříditi si záležitost nějakým způsobem tak, že zastupovati jej nebylo třeba . . . Souvisí-li záhada dnešní s příznivým obratem nějakým vůbec? Nevysvítá-li ze všeho toho možnost brzkého, neočekávaného postupu v úřadě — ? — — — Příručí Sojka, aniž věděl jak, oddal se dnes pojednou zcela růžové náladě . . . Hltal téměř další konání nadlesního, jenž nevšímaje si více Sojky, zahloubal se do rejstříků, ležících před ním na stole.

Pojednou nadlesní se zvednul. Posunuv prostou stolici stranou, stanul před samým oknem. Zadíval se někam ven, do prostorného nádvoří myslivny, odkud časem ozývaly se rozmanité zvuky dětských, slepičích a holubích hlasů a hlásků. Odlesk paprsku slunečného, odrážejícího se od skel okna, tkvěl na úzké jeho v profilu tváři. Ostrý, vynikající nos a malá, suchá brada zdánlivě tím více se přiostřily. Oko, upřené do dvora, zazářilo vlhkým, skoro usměvavým leskem. Sojkovi aspoň tak připadalo. Vůbec viděl v této chvíli na drsném, druhdy zamračeném muži mnohem více pěkných věcí než jindy. Když pak z nenadání rysy šéfovy tváře rozšířily se k úsměvu a nadlesní dokonce zvláštním svým způsobem suše a drsně nahlas se zasmál — tu příručí byl jako u vytržení.

„Necháš ho — darebo!“ zvolal onen zčista jasna dosti přívětivě. „Málko, vezměte mu hůlku! Jisté si vypíchnou oči!“ — —

Málka byla stará, velice tělnatá děvečka, jejímuž dozoru byly svěřeny děti nadlesního, malí ještě a rovněž tlustí dva hošíci. Hluboký, skoro mužný hlas Málčin přerušil na okamžik povstalé venku ticho.

„To ví bůh, co má na starosti!“ obrátil se nadlesní k Sojkovi. „Jakoby neviděla!“

„Snad si zdřímla v chládečku!“ mínil potěšen Sojka.

„Nejspíš. — Ano, co jsem ještě chtěl — — nepůjdete nyní se mnou?“

„Kam, pane nadlesní?“

„I mám cestu jakousi. Vezměte s sebou dvojku. Možná, že přihodí se nám na zpáteční cestě nějaká koroptev. — Ať si také jednou vystřelíte!“

„S radostí —“ Sojka neodkladně položil péro, uzamkl stolek a odebral se do svého pokojíku v prvním poschodí myslivny. Sebral nutné k vycházce věci a již opět octnul se v přízemí. Kancelář nalezl již uzavřenu. Nadlesní nepochybně prodléval ve svém obydlí, chystaje se rovněž k odchodu.

Příručí vyšel tudíž z předsíně na zápraží, jehož přičervenalé, namnoze poškozené plochy kamenné zdály se téměř rozžhaveny vlivem slunečného rána. Celé rozsáhlé nádvoří sálalo vedrem a jasem pozdního leta. Mocné křídlo budovy na pravo — bývalé to panské konírny, nyní chlévy nadlesního — jehož dlouhá a vysoká střecha tašková honosila se i komínem, nedávno opraveným a bíleným, ačkoliv se uvnitř již dlouhá leta netopilo, celé to křídlo zdálo se pohříženo v modravém, průsvitném moři, jehož chvějné vlny volně se pohybovaly v před i v zad. V cípu jeho u zavřených dveří chléva, před úpravnou boudou, zeleně natřenou, povaloval se černý, dlouhosrstý hafan, maje tetelící se jazyk na loket vyplazen a zdánlivě ne bez záliby pozoruje téhož zimničné pohyby přimhouřeným zrakem. Po řídce dlážděném, travou zarostlém dvoře batolilo se několik kachen s rozevřenými zobáky. Šedý, velkohlavý kačer, jehož rozvaha přílišným parnem nejspíše utrpěla, podřízené hejno vodil s místa na místo, nemoha naleznouti dostatečně chladného místečka . . . Z rozsáhlé zahrady v popředí dvora, vroubené dvojitým plotem umělým a přirozeným, ozýval se štěbot vrabců, hovících si ve stinném chládku ovocného stromoví. Časem zakmitla se po nádvoří ocelově lesklá vlašťovice, jež vypočtěným obratem od samého zdiva chléva bez úrazu se vracela toutéž dráhou a kolem střechy myslivny vyšvihla se do nezkaleného azuru . . .

„Co asi dělá, že nejde?“ napadlo příručímu. V tom zaslechl ze vzdáleného kraje zahrady kárající jeho hlas a smích dětí . . . „Zbytečně jsem chvátal!“ domlouval si Sojka. „Kdož pak mu dnes rozumí. Jindy napadne mu, zvedne se a jde — ale dnes . . .“

V tom ozvaly se s opáčné strany volné, leč pádné kroky někoho, kdo přicházel z pozadí myslivny od silnice nebo lesa.

Sojka ledva tam pohlédnul, když osloven byl již příchozím. Spatřil známou postavu staršího, poněkud otylého myslivce, jehož sebevědomá, pohodlná chůze, objemné břicho a tenká, šedými punčochami krytá lýtka každému musila býti nápadna. Oděn byl jako všichni panští lesníci zdejší šatem z přizelenalého sukna. Široká, rudá, silně pihovatá tvář jeho vroubena byla krátce střiženým, rezavým vousem. Vysoké, neopálené čelo — klobouk nesl totiž v ruce — nápadně lišilo se od široké masité tváře. Pušku ledabyle nesl zavěšenu na levém rameni. Zprohýbaná, žlutá

trubka visela s černého tenkého řemínku po kabátě a hověla si na měkkém záhybu mocně vypouklé vesty . . .

„Hola!“ zvolal. „Pan příručí je připraven do boje. — Kam pak?“

Sojka, jemuž nadutá a nemalou dávkou potměšilosti nadaná povaha lesního „Na skalách“ od jaktěživa se nelíbila a jenž, jsa celkem přímé povahy a pak od lesního samého nezávislý, s nelibostí svou k tomuto člověku nikdy se netajil — dnes tím méně byl nakloněn poslouchati obvyklé šprýmy jeho, za nimiž skrývalo se z pravidla mnoho škodolibosti k ostatním lesníkům — novopečené historky jeho, z nichž páchlo po většině čertovinou vlastní jeho povahy a jež klepům velkoměstských, starých panen v ničem nezadaly, ač mívaly časem mnohem pravděnepodobnější pozadí a mnohem škodlivější záměry. Na místě očekávané odpovědi dostalo se lesnímu Kólovi, jak se příchozí jmenoval, jen obvyklého pozdravu.

Sojka obrátil se na to směrem k zahradě a posuňkem naznačil, že očekává odtud nadlesního. Lesní Kóla tím však nikterak se nepohoršil — naopak popošed až k samému „panu příručímu“, jak tohoto s přízvukem ironickým rád oslovoval, položil mu pravici na rameno . . .

„Tak, kamaráde, kam se dnes poženete?“

„Nevím!“ odvětil Sojka.

„Sám?“

„S nadlesním.“

„Cože — Řada jde také?“ — Lesní Kóla jmenoval nadlesního nejraději, ač mu byl podřízen, pouhým jménem. Zračilo se v tom vždy něco té jeho nadutosti a onoho sebevědomí, jímž všady se blýskal jakožto bývalý tělesný myslivec knížete, jemuž býval dlouholetým, úlisným a podlézavým sluhou ke škodě všech druhých myslivců, jimž přístup ku knížeti všemožně znesnadňoval.

„Pan nadlesní mne vyzval . . .,“ podotknul Sojka.

„Tak! — To jsou mi divy, že ten jezevec si na vás jednou vzpomněl — hle, už se hrne!“ dodal tlumeným hlasem. Hned na to poodstoupil příchozímu nadlesnímu vstříc s nastavenou rukou. Tento chladně ji stisknul.

„Jste hotov?“ zvolal na příručího Řada.

„K službám!“

„Tedy pojďte! — Jdeme se drobet projíti,“ řekl lesnímu. „Přál jsi sobě něčeho?“ — —

„I nic zvláštního — šel jsem k vám trochu na besedu — — Ale nebudu tě zdržovati! Mám cestu dolů!“

„Tedy s bohem!“

„Servus, pane nadlesní!“

Rozešli se opáčným směrem. Nadlesní Řada a příruči Sojka dali se v pochod cestou, kudy lesní Kóla se byl dostavil ku zmařené besedě. Tento odešel úzkou cestičkou mezi zahradními ploty.

* * *

Ubírali se slušnou chvilku za obapolného mlčení. Účel cesty příručímu vskutku byl neznám; ostatně si jím nijak nelámal hlavu. „Nepochybně má nějakou komisi a potřebuje k tomu ještě někoho z našinců,“

napadlo mu již z předu. Dotazovati se nadlesního si netroufal. — Mimo to unášen byl i dále myšlenkami, jichž chod přerušen byl příchodem lesního Kóly a jež nyní za rychlého pochodu dostavily se dvojnásobným šikem . . . Cítil se dnes, kráčeje po dlouhé době opět zase po boku svého představeného, nad obyčej příjemně vzrušen, svěží chlad obklopujícího je vzrostlého lesa, ranní vlhká vůně odkvetších lip, dubů a vmísených, po jedné roztroušených jedlí nemálo působily k tomu, že oddával se pozvolna proudu bujně rozvíjející se fantasie . . . Sporá slůvka nadlesního, v nichž ponejprv za celého dvouletého pobytu Sojkova u téhož, zjevna byla troška náklonosti, měla takový účinek! „To není jenom tak samo sebou!“ opakoval si příručí několikráte v duchu. „Zajisté něco s tebou obmýšlí! Konečně — nebylo by tak jenom po právu? Což nenapolykal jsem se již nazbyt kancelářského prachu za dlouhá ta dvě leta zde? . . . Vím asi již, jaké to bude! Přišla nějaká poptávka „s hora“, nějaký soukromý dotaz rady: „Potřebujem člověka „na hoře“ — jak drží se ten váš Sojka?““ . . . „„Hodláme přibrati někoho k měřičskému úřadu, k pokladně — je-li Sojka dost spolehlivým člověkem?““ — Ano, najisto, tak tomu bude! Třeba se nyní ukázati v pravém světle! Posledních několik dnů napnouti se až — až — —“ . . .

„Nezapomněl jste, pane Sojko. na nějaký zákusek pro dnešek?“ přerušil pojednou nadlesní Řada myšlenky příručího.

„Kterak to — pane nadlesní — což nevrátíme se před večerem?“ odvětil týž kvapně, nově jsa potěšen zdánlivě vlídným oslovením mlčelivého šéfa.

„Sotva — sic bych vás nebyl bral s sebou. Třeba se časem trochu občerstviti — viďte?“ Nadlesní usmál se obvyklým drsným způsobem.

„Vskutku, pane nadlesní, časem to neškodí. Obzvláště dnes. Jen kdyby se nám cesta později nekazila — je neobyčejně horko — to jest, dosud mi není —“

„Ale bude, brachu, bude! Jen co vyjdeme do polí.“

Sojka pomlčel. Věděl, že nadlesnímu zbytečné rozmluvy jsou proti mysli. Čekal tudíž na novou otázku. Když se však nedostavila, neopovážil se začínati o své újmě. Vždyť již těch několik slov ledabyle nadlesním prohozených připadalo mu zvláštním vyznamenáním, jež neopominul příčísti na vrub ostatních novinek dnešních. „Možná, že pomalu rejduje k vlastnímu cíli, že nadále z toho všeho ještě něco se vyklube.“

Dosavádní cesta jejich vedla zachovalým lesním revírem, jenž o samotě stojící myslivnu ze všad obklopoval. Byli sobě vykračovali schůdnou, pečlivě vyklizenou lesní stezkou; nyní dostali se na prostornou, vodorovnou jízdní cestu. Ostatně ubývala jim tato velmi rychle. Nadlesní byl neobyčejný chodec. Sebe namahavější a delší chůze nezůstavila na něm nijakých stop. Ledva že poněkud temněji zbarvil se v líci. Příručí již několikráte nestačil obdivovati se nevelikému, suchému člověku, který v zimě v letě za stejného, nezdolného klidu dovedl vykonati pochody, za něž otužilý vojín starých dob nebyl by se musil hanbiti. „Odkud se to v něm beře?“ tázával se druhdy sebe sama . . . „A to ne, aby přikázal vozkovi zapřáhnouti, jako činí ostatní vyšší lesníci! Buď šetří koně, buď hledí, kde by koho z hajných přistihnul pěšky na zapově-

zených cestách. K tomu vyzve si ještě našince, aby se — nedosti na dřině domácí — i ještě tady dorazil!“ ... Dnes však připadal Sojkovi rázný pochod nadlesního dokonce místným. „Nelze mu jinak — patří to již k jeho povaze! Jenže si tím jednou ublíží.“

Prošedše lesem octli se v polích. Žár předpoledního slunce vší mocí spočíval na úrodném, rovném kraji. Toliko ovsy a jiné pozdní druhy setby vlnily se, žloutnouce mezi temnými plochami řepy a brambořišť. Vše venku bylo zamlklé. Jedině cvrčci a chřástalové bez únavy se ozývali, jakoby žhavá moc paprsků jich se netýkala. Sojkovi vskutku již počínalo býti nevolno. Zabrán byv dosaváde do stejných myšlenek, osvěžujících jeho náladu, nyní pomalu pozornost svou jal se obraceti k okolnostem všedním. Pozoroval ne bez vzrůstající rozmrzelosti, kterak čelo a líce mu vlhnou, kterak po zádech a hrudi řine mu celý pramének potu. Již nestačil mu ani kapesník k vysušení nezanikajícího zdroje. Nadlesní jakoby pohyby jeho nepozoroval. Stejně zamyšlen, stejně duševně rozpoložen kráčel ku předu, nevěnuje ani společníku svému, ani vyprahlému kraji vůkol nejmenší pozornosti. Aspoň příručímu tak připadalo.

Před samým polednem dostali se, zavadivše o několik vesnic, o několik hájoven a hospod, aniž kterou sebe kratším pobytem poctili, k nejvzdálenějšímu revíru, jenž podřízen byl nadlesnímu Řadovi. U samé hranice nízkého lesa zpozoroval Sojka několik vesnických dělníků s lesním v čele, kteří všichni patrně příchod nadlesního očekávali. Sojka vzdával již osudu nelíčené díky za toto neočekávané rozřešení otázky, k níž ráno před odchodem lesnímu Kólovi nevěděl odpovědi. „Tedy nějaký rozměr paseky! Sláva bohu, aspoň okřeješ v příjemném chládku!“

Čekající prostým pozdravem uvítali příchozí. Lesní byl šedivý, nachýlený stařeček, jejž Sojka sotva dvakráte byl spatřil. Nadlesní velice přátelsky a nevšedně přívětivě podal mu ruku a zatřásl mu pravicí.

„Jak se daří, pane lesní?“

„Děkuji za poptání. Až na ty zpropadené —“ Lesní chopil se volnou rukou kolena, jež nad míru skromně vyčuhovalo z široké, neleskle shrnovačky.

„No — odbudeme to sami, pane lesní, jen si jděte s pánem bohem k obědu. Tady pan Sojka nám pomůže ...“

„Vždyť jsem si to myslil!“ řekl si tento, ale vůči nadlesnímu tvářil se jako člověk, jemuž udála se neslýchaná pocta. Stařičký lesní doprovodil úředníky revírem až k jisté křižovatce, načež, rozloučiv se s nadlesním a příručím co nejsrdečněji, uchýlil se cestou k domovu.

Úkolem dnešní vycházky byl opravdu výměr odlehlé části lesní. Dle zvyku svého a bez všelikých příprav chopil se Řada prostého nástroje měřického a sám, aniž přítomného Sojku vyzval ku pomoci, s nevšední energií jal se pobíhati kamenitou, řídoučkým chvojím porostlou strání, jedině tu a tam pokřikuje na toho neb onoho dělníka, pohybujícího se s barevnými tyčemi.

Sojkovi téměř dech ucházel, ačkoli nečinil při tom ničeho. Chvilku pobíhal za nadlesním, jemuž dle všeho zdál se býti spíše na překážku než k potřebě. Konečně, seznav, že tomuto vskutku je více jenom zby-

tečným svědkem, a uřícen jsa až do krajnosti, poněvadž polední slunce o kamenitou stráň téměř kolmo se opíralo, s nemalým vděkem uposlechl rozkazu nadlesního, by sešel východním směrem někam k louce, jejíž cíp do revíru zabíhal a posečkal tam, až nadlesní se vrátí.

„Nabijte si, bývají tam koroptve!“ upozornil jej nadlesní tonem, jakého Sojka u něho dosud nepoznal.

„Na mou věru, divy se dějou!“ pomyslil si příruči, odcházeje a zapomínaje pro ten okamžik smrtelné únavy, vzmáhajícího se hladu a vždy úsilovněji se hlásící žízně. Sešel volným krokem se stráně a uvelebil se ve stinném místečku louky, jejíž cíp vroubeu byl hustou směsí habříků a lísek. „Budu týrati sebe a znepokojovati koroptve!“ napadlo mu. „Nadlesní ví, co činí. On ovšem — ale já! Měl bych z toho nemoc, ne-li smrť! Posečkám, až přijdou . . . přihodí-li se něco na ránu, vystřelím si, ale déle trmáceti se nebudu. Čeká mne ještě návrat.“

Položiv dvojku podle sebe do trávy, sám natáhl se pohodlně v travnatém klíně mezi nejhustším křovím. Brašnu posunul na zad, pod hlavu, a kloboukem chvilku přivíval si chladící vzduch. Příjemná nálada se mu vracela.

Několik okamžiků naslouchal ještě vzdalujícím se hlasům nadlesního a dělníků, po té upjal pozornosť svoji k louce, jež vysoko vzrostlá jsouc, pokrývala se žloutnoucí směsí ostřice a jiných dlouhostéblých travin. Podobalo se, že vskutku rád by vypátral nějaké to hejnko polních kur, neboť s důsledností upřeným zrakem počal probírati časť louky za částí. Nepřišel však ani do poloviny. — Míhající se partie žlutých, narudlých, bělavých a strakatých květin lučních do syta jej unavily. K vůli proměně odvrátil svou pozornosť do výše. Jasný, nezkalený blankyt, prodchnutý sálavou bělostí paprsků, na okamžik jej upoutal. Připadalo mu, že nezměrná ta masa nad ním skládá se z několika vodorovných vrstev světlejších a tmavšího, věčně se pohybujících nahoru a dolů . . . Jednou tmavší vrstva následkem nevysvětlitelného tlaku sestoupla až k samé zemi, podruhé pozvednuvši se náhle a propouštějíc vrchní, světlejší naspod, sama úžasnou rychlostí začala se vznášet výše a výše — a opět, hle, byla dole . . . I to jej omrzelo. „Jsem bez mála již starý chlap a bavím se jako děti! Ano, skutečně jsem již starý dost — na to málo, co do dneška bylo mi dáno v náhradu za tolikaletou, poctivou službu . . .“ — Sojka zamhouřil oči a rozebíral v duchu celou svou dosavadní minulosť. Viděl se studentíkem venkovské střední školy, pak praktikantem kdesi na Moravě . . . „To vše ušlo,“ zamumlal polohlasem. Odtud přestoupil na lesnický ústav. „Zde zažil jsem vlastně ty nejlepší časy! Och, kamarádi, kamará — —“, strašlivé zívnutí přerušilo polohlasný tento projev probudivšího se citu . . . Pak ty věčné toulky po lesích, z revíru do revíru, ty proklaté sněhy, noční hlídky, hony . . . „Celkem i to by bylo ušlo! Bylo při tom zábav, švandy až až . . .“ Pan Sojka zívnul si podruhé, tentokráte poněkud pozorněji; obávalť se, aby jej někdo neslyšel.

„Nejhůře zde mi odzpívali!“ pravil rološeptem. „Za celá dvě léta ničeho, krom těch drahých rejstříků. A to od rána do noci a příští den na novo. Jaká v tom myslivosť? Časem udá se, že tě nadlesní do samé,

ale do samé noci zaměstnává. Večeři ti přinesou do kanceláře, lampu postaví na stůl, ty čekáš, že po večeři se vytratíš — chyba lávky! — „„Pane Sojko, ještě to a to, to a to.““ Ke všemu nadlesní dopíjí druhou, třetí, čtvrtou láhev, při tom péra z ruky nepoloží — a ty piš, počítej, přenášej zlomky... Při tom veselého, přívětivého slůvka neuslyšíš... och!“ —

Pan Sojka zívnul po třetí, tuším z roztrpčenosti a proto velice bezohledně — až se vlastního zvuku zaleknul. „Trpělivosť však přemáhá všecko! Je to staré přísloví a vskutku pozoruju jeho pravdivosť. Již to vše chýlí se ku konci — Dnešek to dokázal! Jen aby opět něco do toho nevlezlo! Však ne, není možná — — Nadlesní je povaha. Z drsné skořápky loupe se jádro... Těším se na ten zítřek. Nadlesní odjede, já pak obuju se do jeho kůže. Přijdou kupci: „Prosím, pan nadlesní není doma?“ — „Není, račte mi však přání své sděliti, je to jedno!“... „Oooch!“... Podobným způsobem stupňovaly se vždy růžověji a růžověji zbarvující se myšlénky v hlavě příručího — konečně, dostoupivše jisté přím ozávratné výše, zahalily se přelíbeznou jakousi mlhou, setkanou ne z růží, ale z celé duhoviny barev, květnatých, oslňujících, dýšících ambrou a vyznívajících nebeskou hudbou... V tom v hlavě se mu zatmělo... —

Tichý chrápot usnuvšího pana Sojky zápolil s uspávající, sférovou hudbou vzdálených chřástalů, cvrčků a kobylek. — —

II.

Kolem deváté hodiny z večera seděla v hospodě vesnické, jejíž zevrubné vylíčení ponechávám fantasii čtenářů, následující společnost. Pod visutou, staromodní lampou, jejíž okrouhlé stínidlo kalnému, narudlému světlu dopřávalo co možná úzkého působiště, seděl totiž u prostřed samého stolu pan nadlesní, jenž plnými doušky, pobyv zde teprve malou hodinku, byl vyprázdnil již asi čtvrtou sklenici piva. Tvář jeho nevykazovala přílišné změny: očím přibylo poněkud více lesku, ostrým rysům poněkud více živosti, barvě nepatrná dávka červeně, to bylo vše. Po únavě ani památky.

Jiná změna však udála se v jiném směru u podivuhodného tohoto muže: ústa jeho, druhdy mlčelivá, rozpoutána byla nejživějším hovorem. Nikdo nebyl by řekl, že jest to týž člověk, kdo pozoroval jej po celý dnešní den.

Rozmlouval hlasně s člověkem, který, sedě jemu naproti, povídajícímu upjatou pozornost věnoval. Posluchač vážných výkladů nadlesního byl muž starší, všedně ošacený, statný, plnovousý. Upíjel malými doušky z poloviční sklenky piva neustále, leč tak, že nápoje v ní neubývalo. Nadlesnímu časem přizvukoval.

Opodál při kratší straně stolu, již v polostínu, seděla osoba třetí: hololhlavá, bezvousá a otylá to osůbka. Plná, masitá tvář její neustále pracovala svalstvem rtů a lalochem, což patrně vyznačovati mělo vřelou účasť ke slovům pana nadlesního. Bezpochyby hostinský. Více lidí v polo-

temném, kouřem a pivem páchnoucím prostoru nebylo. Slova nadlesního, jehož přísedící zřídka kdy se ozvali, plynula jaksi do prázdna.

Hostinský několikrát odešel s vyprázdněnou sklenicí nadlesního kamsi do šedého zákoutí a přinesl ji nově naplněnu kalnou tekutinou, načež zasedl na staré své místo, kdež svalstvu měsíčkovité jeho tváře nastala nová pracná chvilka. Hovor nadlesního dosud neváznul, leč posluchačům jaksi již pozornosti — bylo-li lze o skutečné pozornosti mluviti — ubývalo .... Zarostlý vousem muž nejedenkráte jevil úmysly povstati, leč nový proud řečnický z úst váženého hosta na novo jej přikoval k místu.

V tom ozvaly se z venčí kroky. Kdosi zastavil se okamžik před nízkým, záclonami nezahaleným oknem, a krátce na to otevřely se dvéře světnice.

Nový host zjevil se na prahu. Přítomní uvítali jej, jakoby elektrisováni, hlasitým, sborovým smíchem. Nejvíce činil se v ohledu tom otylý, lysý hostinský, jenž dosavadní tiché práci lícních svalů dopřáti hleděl bouřlivé úlevy, již dlouho marně byl chystal.

Netřeba podotknouti, že příchozím byl příruči pan Sojka, jenž, probrav se za samé tmy z dobročinného spánku, vyjeven jsa a lekaje se následků toho, co vlastně ani sám nezavinil, dlouho, velmi dlouho bloudil, hledal, pátral, až, našed konečně schůdnou cestu, příznivým osudem zavlečen byl k vesnici, o níž předpokládal, že dopřeje mu, ne-li jiného, aspoň útulku, nebo dobrého nějakého člověka, jenž poskytne mu další rady a pomoci. Spatřiv osvětlená okna hospody, zajásal. Cosi pravilo mu, že nebude asi tak zle, jak za prvého leknutí předpokládal. Spatřiv konečně zamlženým oknem uzardělou tvář nadlesního, neváhal uleviti si spokojeným, nad míru hlubokým povzdechem . . .

„Kde jste se, u čerta, toulal?“ zvolal nadlesní, nijak nejsa rozhorlen, nýbrž v nejlepší míře.

„Usnul jsem, pane nadlesní!“

„Vždyť jsem to věděl! Ale není divu po takové štrapáci a za takového vedra! Ale kde jen, pro boha, jste se zavrtal? Poslal jsem za vámi lidi, leč vrátili se s nepořízenou!“

„Lehnul jsem do křoví, pane nadlesní; čekal jsem chvilku a usnul . .“ Sojka stěží přemáhal veselost, vzrůstající v nitru jeho šťastným vyváznutím z nemilé situace, pak nevídanou hovorností Řadovou, z níž doufal vyvážiti za dnešek aspoň ještě nějakého vysvětlení. Jakého, to sám nevěděl. Něco ještě příjemnějšího, než dosud od božího rána zaslechnul a promyslil, rozhodně očekával. Na přihodivší se mu nehodu na louce ani nemyslil .... „Na zpáteční cestě z tebe ještě více vytáhnu, pane nadlesní!“ prokmitlo mu hlavou a v té náladě odvětil na novou otázku nadlesního, jenž sám židli mu nabídnul u stolu, neslyšel-li ze spaní hlas trubky, — že mu tak něco připadalo, že však měl neobyčejně krásný sen, s nímž těžko mu bylo rozloučiti se.

Přítomní — nadlesního nevyjímaje — dali se znovu do hlasitého smíchu.

Příruči zasednuv ke stolu, poručil si kus chleba, máslo a tvarůžek.

„S pivem okamžik posečkejte, jsem celý uhřátý!“

Tím intermezzo zábavy bylo ukončeno a jako před tím, nadlesní jal se vykládati a popíjeti, ponechávaje vyhladovělému Sojkovi času, by dohonil aspoň částečně, oč spánek jej byl zkrátil.

Konečně pozvedl se vousatý člověk, jenž před chvilkou svou malou sklenku byl vyprázdnil a předstíraje bezsenných několik nocí, rozloučil se s hosty.

V hospodě zavládlo ticho. Nadlesní z čista jasna zamlčel se, k odchodu však se neměl. Seděl tu nyní beze slova. Výrazná tvář jeho, před tím plna živosti, byla zakaboněna. Sojka pozoroval tuto změnu. Nedovedl jí sobě vysvětliti. Upíral chvilkami tázavé pohledy k nadlesnímu, leč poznav, že tento není k hovoru nakloněn, zadumal se také. Nenadálá tíseň jej sklíčila . . . Hospodský, sedě na starém svém místě, poklimoval.

„Pane hospodský, platit!“ řekl pojednou nadlesní, stavě před sebe vyprázdněnou sklenici. Hospodský vyskočil, obešel stůl a v koutě cosi počítal.

„Poslyšte, pane Sojko,“ obrátil se nadlesní k příručímu, „nezaspěte mi ráno! Jak náleží vše zaneste a peníze uzamkněte do stolku! Vůbec se mi nikam nevzdalujte — rozumíte?“ Hlas Řadův zněl obvykle drsně a suše.

„Ano,“ odvětil Sojka. „Zajisté!“ —

Lesníci, zaplativše řád, opouštěli hospodu, vycházejíce do tmavé noci Sojka tomu byl povděčen. Příjemný noční chlad a naděje na brzký odpočinek ponapravily jeho náladu. Vykračoval si pevně podle nadlesního, jenž po zvyku svém spíše chvátal, nežli šel. Příručí věděl sice, že očekávání, jež kladl v nezvyklou hovornost a přívětivost nadlesního, jej sklamalo, leč nepřipouštěl si věc tu příliš. Ohledy fysické hlásily se o své právo. Po celé cestě, jež tmou táhla se do nekonečna, zanášel se, ponořen jsa v jakousi polodřímotu, myšlenkami nejvšednějšího rázu. Před očima tanula mu světnička mládenecká a prosté, leč pohodlné lože. V duchu halil se již do vlněné pokrývky . . .

Nadlesnímu věnoval malou pozornost. Viděl jej brzy před sebou, brzy podle sebe jako tmavou, stejnoměrně se pohybující hmotu, jež bez zastávky brala se různými směry polí, silnic i lesních cestiček.

Konečně ozval se dunivý poštěk dvou ohařů. Bělavé stěny myslivny vynořily se ze tmy a oba stanuli na prahu domova.

* * *

Ranní slunce pražilo již plnou silou, když příručí Sojka, dokončiv prostou toilettu, odebral se do přízemí myslivny, očekávaje, že zastihne nadlesního, chystajícího se k odchodu, v kanceláři, kdež za podobných okolností z pravidla snídával. Byl však překvapen, vida kancelář uzamčenou a neslyše nikoho uvnitř ani venku.

„Tedy již odešel!“ pravil sobě a vskutku přesvědčil se, vyšed na zápraží domu, o pravdivosti své domněnky. Ostatně nad tím dlouho se nepozastavoval, ani nehoršil. Celkem byl tomu rád, že netřeba mu obávati se změny nějaké v rozvrhu, jejž pro dnešek, probudiv se z rána, byl si ustanovil. Připadal si již jaksi dokonalým pánem situace, jenž

prostě mohl se oddati příjemnému očekávání věcí, jež dle slov nadlesního dostaviti se musily.

„Kupci nepřijdou tak záhy," řekl sobě. „Z Březovic je slušná hodina a více cesty. — Pak zajisté nepřijdou, aniž by se před tím byli posilnili v hospodě. Víme, jak to chodí. — Nejlépe udělám, posnídám-li v bázni boží, načež, jelikož běžných prací nahrnuto není, mohu se klidně na výsluní probrati z proklaté dnešní otupělosti. Jsem vskutku po večerejším namáhavém pochodu všecek jaksi polámán a rozrušen tělesně i duševně."

Nicméně otevřel kancelář a pohledl na psací stůl, pátraje, nezanechal-li nadlesní písemný nějaký rozkaz, prve než odešel. — Nespatřil ničeho. — Papíry ležely právě tak, jako včera z rána byly položeny. Patrně se nadlesní v kanceláři ani nezastavil.. — „Nu, spoléhá se pomalu na mne — jak dávno již se patřilo."

Uzavřel tudíž zase dnešní „svoji kancelář" a navrátil se ku snídani nahoru do svého pokojíka, kam z rána obyčejně hrneček kávy se zákuskem byl mu donášen starou děvečkou.

Odbyv tělesnou tuto potřebu s náležitým klidem, čehož z pravidla nebylo mu popřáno, na novo sešel dolů a, jakož v duchu si byl usmyslil, vystoupil z chladné síně na zápraží, jsa odhodlán procházeti se tu na výsluní tak dlouho, až by Březovští kupci se dostavili.

Po nádvoří myslivny panoval již obvyklý dopolední klid. Chlévy, v nichž časem ozýval se tlumeně hlas mladého dobytčete, byly nyní zavřeny k vůli mouchám. Pes ležel dle zvyku svého roztažen před budkou, oddávaje se po probdělé noci rannímu spánku. Vlaštovky, hašteříce se, poletovaly po celém volném nádvoří. Z lidí domácích nebylo tu nikoho, totiž ani děvečky, ani kočího, ani mladé choti nadlesního, která před polednem zaměstnávala se ponejvíce ve vlastní domácnosti. Děti, dva hošíci, nejspíše ještě zabaveni byli ve světnici oblékáním a mytím. — Popocházeje podél průčelí budovy, zanášel se příruči zcela myšlenkami o dnešní své samostatnosti.

Připadal si dnes dokonce jiným, než druhdy; to, co včera ještě mysl jeho obetkávalo květnatým rouchem fantasie, snů o šťastném obratu v postavení jeho, dnes připadalo mu již ustáleným faktem. Ani mu nenapadlo, vzbouzeti v duši své myšlenky tomu odporující, pochybnosti, nedůvěru. — Takovým byl odjakživa: uvyknul důvěřovati v důsledný postup osudu v ten, neb onen směr: nastal-li vskutku již příznivý obrat jakýsi — a ten dozajista nastal — pak, předpokládal, musil obrat ten uváznouti v kolejích, z nichž vysunutí nějaké nebylo možné . . . „A pak — nadlesní je povaha! — nadlesní, jako řídič mého osudu, nedovede zvrátiti, co jedenkráte si předsevzal!"

Příručí Sojka procházel se neustále, hlavu maje chráněnu starým, opelichaným kloboukem, jedním směrem sem i na zpět . . . Okolí svému, jež denně byl uvykl viděti téměř bez proměny, nevěnoval nejmenší pozornosti. Zřetel jeho časem více zabaven byl necíděnými ještě shrnovačkami, což poznenáhla zdálo se mu mrzutou věcí z té příčiny, že přijíti měli lidé, kteří, odevzdávajíce mu celou summu peněz, prohlédnou si jej od hlavy až k patě!

„Málka stává se den ode dne lenivější — musíš ji jedenkráte náležitě poučiti!“ ...

Již chystal se učiniti polohlasná svoje slova skutkem, když tu pojednou upozorněn byl temným bzukotem včely, jež z čista jasna zakrouživši mu kolem hlavy, s neústupností tomuto zvířeti vrozenou hleděla usaditi se na zelený límec jeho kabátu. Nález ten přivedl předsevzetí jeho, „poučiti Málku“, úplně v niveč. Možná, že nebylo mu ani proti mysli, zahnati si pro ten okamžik dlouhou chvíli zápasem s nepatrným nepřítelem, jemuž zalíbilo se barevné sukno límce.

„Půjdeš! — Půjdeš!“ bručel rozhorleně, otáčeje se bez ustání a odháněje dotěravce bezpočetnými vzmachy pravice. V tom, když takto včelu opravdu přiměl k odletu a zadíval se na okamžik směrem, jímž bzučící hmyz odletěl, překvapen byl řídkým zjevem celého kmitavého mračna roje, který, pohybuje se mocným kotoučem, rozvíjejícím se do vzdušného modra, ústiti se zdál — v obíleném, bezúčelném komíně nad vysokou střechou chlévů.

Sojka nevěřil z počátku zraku. — „Vždyť pak u nás včel nemáme; Nadlesní k vůli dětem nechová jich v zahradě. Budou asi divoké! Vyrojily se nepochybně ze staré lipiny za stavením! Ale toť zvláštní, skutečně neslýchané! A do komína se usazují — kdo pak to kdy slyšel! Naši se podiví.“

Popošed do prostřed dvora a zacláněje dlaněmi zrak, slušnou chvilku zde postál, bavě se nekonečným mihotem houstnoucího a hned opět řídnoucího mračna, z něhož jednotlivé včelky, oddalujíce se hlavní masy, rozlétaly se po všech končinách dvora, když tu pojednou vyrušen byl z klidného pozorování příjemným hlasem choti nadlesního, která vyšedši na prah, ne méně podivena byla konáním příručího.

„Pan Sojka stal se za jasného dne hvězdářem, co?“ zvolala žertovně, jevíc usměvavou tvář kvapně se obrátivšímu mladému muži.

„I toto, milostpaní!“ odvětil tento vesele, jako vždy, kdykoli s přívětivou a mladou hospodyní přicházel do styku. „Račte se jen podívati, co se u nás děje! Dostali jsme návštěvu!“

„Jakou pak?“

„Včely!“

„Ale kde — kde máme včely?“

„V komíně!“

„Jděte, vy šprýmaři!“ zvolala nedůvěřivě, ač věděla dobře, že Sojka šprýmařem není.

„Což nevidíte — nad chlévy?“

Mladá paní popoběhla až k samému Sojkovi a, přesvědčivši se o věrohodnosti neuvěřitelné zprávy, spráskla ručky nad hlavou.

„Pro Ježíše — to nás uštípají! I to musím honem domů a zakázat Malči, aby mi nevycházela z domu a — Malčo!“ vzkřikla, zahlednuvši pojednou tělnatou chůvu, ana vedouc hošíky za ruce vycházela právě ze dveří. „Zůstaňte! Nechoďte — Karle, Edo — domů, honem domů!“ A již spěchala ku pomoci služce, jež nebyla s to odvléci děti násilím se vzpírající a křičící.

„Nechte je, milostpaní, nechte!“ volal za ní Sojka. „Když se rojí, neštípou. — Hle! Jedna letí ke mně, hle, jak letí, ale neštíp —“

Zatím neodolal, aby se neuchýlil sám někam do bezpečného pozadí, vida, kterak na novo je ohrožen potutelným a zuřivě jej pronásledujícím hmyzem. Byl rád, ač vzdaloval se s patřičným klidem, když octl se v bezpečné síni.

Zastal zde paní samojedinou. Ze světnice uvnitř ozývaly se dětský pláč a výhrůžky Málčiny.

„To je pěkné nadělení!“ mínila paní nadlesní, pohlížejíc se Sojkou ze síně na komín, jenž odtud zahalen se zdál prosaickým dýmem.

„Co si jen počneme?“ tázala se tónem téměř dětinského strachu.

„Co bychom —“, zasmál se Sojka. „Na podzim polezeme do komína pro med!“

Oba dali se do hlasitého smíchu. Novinka tato jak náleží vzpružila fantasii obou, usínající pod vlivem jednotvárného života samoty. Neustáli, bavíce se hovorem o včelách, smáli se jeden druhému, ovšem v mezích, jež ohledy choti nadlesního a příručímu téhož předpisovaly.

V tom pojednou z cesty za myslivnou ozvaly se kročeje mužů, jimiž příručí Sojka rázem vytržen byl z dovádivého reje myšlének do vážné nálady.

„Březovští přicházejí!“ řekl ne bez pohnutí mysli. „Račte odpustit, milostpaní, mám důležité jakési jednání,“ dodal, sáhaje jednou rukou po klíči v kapse a druhou po klice dveří kanceláře. Ostatně dříve ještě, nežli se mu poštěstilo vniknouti do zákulisí úřední světničky, mladá paní dávno již odkvapila po své, neobyčejnou událostí přerušené práci.

Netřeba pozornost čtenářovu unavovati líčením všech pocitů, jichž rejdištěm průběhem následující půlhodinky stalo se nitro zástupce nadlesního. Dosti na tom, zví-li čtenář, že celý děj úředního výkonu udál se ve všem dle očekávání pana Sojky. Kupci odevzdali obnos pěti tisíc a čtyřiceti zlatých, začež dostalo se jim řádné stvrzenky z rukou příručího, jenž neopomenul vyzbrojiti se k důležitému aktu celým fondem duševní pevnosti a vznikajícím z toho nezbytným klidem při přepočítávání bankovek a zanášení přijatého obnosu do malé příruční knížky, již prostě nazýval denníkem.

Teprve když Březovští odešli, jak náleží popřál výlevům své fantasie volného průchodu. Více než desetkráte probíral se v barevných papírkách, jichž významné cifry tvář příručího vítati se zdály se vznešeným udivením, více než dvacetkráte počítal a skládal nepatrné na pohled bankovky, jichž tajemná síla účinkovati nepřestávala na člověka, jemuž osud peníze v jiné podobě nebyl poskytnul, než jakou vykazuje naše plebejská měď, ošumělé stříbro, všedně-občanská zlatka a domýšlivě koketní desítka, která často naň se již usmívala, leč zřídka kdy náklonnost svou mu zachovávala.

„Třeba pohledu tomuto uvykati!“ vzpěčoval se příručí vzmáhajícímu se pocitu pýchy, že si může jenom tak ledabyle pohrávati s celým jměním. „Kdo ví, nebude-li ti pojednou protivným, až ulebedíš se tam „nahoře“ jakožto pravý vrchnostenský byrokrat... Bu-reau-krat...“ opakoval si

v duchu ne bez zvláštního úsměvu, v němž jevilo se něco dětinské radosti z cizího zvuku slova a troška sebevědomí.

„Ale nyní vás, bankovky, pěkně uložím. Čert nikdy nespí. Zamknu vás zde do této přihrádky a klíčkem zabezpečím!...“

Pan Sojka urovnal papíry do souměrného stůčku, obalil tento půlarchem čistého papíru a levicí vytahuje přihrádku, chystal se vložiti tam svěřený mu poklad, když v tom napadl mu ještě jeden prostředek, zabezpečiti si drahocenné a lehké modráčky, by se dokonce nepokoušely o útěk. Vzpomněl si, že na věšáku, v rohu světnice, viseti zůstal ústřižek měkké kůže, jíž nadlesní z pravidla osušoval zapocenou pušku, když se vracel zimní dobou z venku. Pospíchal zmocniti se hebkého, přičernalého koženého zbytku a zaobaliti jím nazbyt stísněné již papírovky. Obal tento ke všemu ještě na kříž ovázal kancelářskou zámotkou. „Nadlesní pozná z toho všeho, že jsi člověkem opatrným, což nikterak nebude na škodu dokázati v tomto případě —“ řekl si polohlasem. „Tak a nyní pojďte!“

„Na denník málem byl bych zapomněl — leč nikoli, denník vezmeš k sobě...“

V jedné ruce drže ošumělou zápisní knížku, v druhé závitek peněz, nechvátal pojednou ukliditi oboje na patřičné místo. Pocit uspokojení z vykonané svědomitě povinnosti zmocnil se jeho myšlenek. Bylo mu pojednou tak volno! Nepamatoval se, že by jej byla kdy nutnost, býti v nepřítomnosti nadlesního připoutánu k smutné, kancelářské jizbičce, v níž kromě zádumčivého a věčně stejného bzukotu much život jevil se toliko pohybem a skřípěním péra, — že by jej byla kdy věčně stejná samota v přírodě bez přírody tak málo mrzela, jako právě dnes. Jindy nevydržel tu samoten déle, než co dopsal věc nejnutnější, na to bez okolků vytratil se někam do nejbližšího okolí myslivny, věda již ze zkušenosti, kdy asi představený jeho se navrátí. Dnes byl by tu vydržel do samého večera, bez jídla i pití! Konečně nepříjemno zde dnes tak docela nebylo. Otevřeným oknem vléval se do vnitř vonný, teplý proud lesního vzduchu.

Vyhlídka do jasného, velkého nádvoří poskytovala časem, ne-li proměn, aspoň tolik půvabu, kolik ho urovnaný obraz malého, polního hospodářství v sobě chová.

„Co pak dělají asi včely?“ napadlo pojednou Sojkovi, když z venčí ozvaly se hlasy děvečky, paní nadlesní a kočího. Chystal se, postaviti se k oknu, když tu násilím otevřely se dvéře kanceláře a všecka udýchána zjevila se v nich tlustá Málča, prosíc rozechvělým hlasem, aby pan Sojka vyšel pohledět, co se stalo!

„Blázne!“ osopil se na ni Sojka. „Já myslel, že hoří!“ doložil rozhorleně, když zaslechnul, že včely, vypuzeny vedrem ze vzdušného stanoviska nad střechou, snesly se k chlévům a okupovaly zde — psí budku!

„Honem! honem, pane Sojko! Pro boha, honem! Pes sebou hází — najisto jej uštípají, snad se i pomine — Pro boha jich prosíme!“

„Tedy jej odvažte!“

„Ano, kdož pak? — Milostpaní je celá bez sebe, div nepláče...“

A již odkvapila. Zaslechnuv zmínku o milostpaní, neváhal déle; do přihrádky uzamknuv obsah levé, obsah pravé ruky do kapsy v záňadří vsunuv, vyběhl ven, při čemž ovšem neopomenul uzavříti za sebou kancelář. Venku očekávala jej vzácná podívaná. Málomocní obyvatelé myslivny z uctivé vzdálenosti vyjeveni stáli nad divadlem, které ženským členům diváctva vyloudilo srdceryvné výkřiky.

Psí budka podobala se hořícímu stavení v malém. Obklopena jsouc celým přívalem tisíců včel, jež na stříšce její v nejtěsnější chumáč se tlumily, zmítána byla poděšeným, včelami v pravém slova smyslu obaleným psem, jehož bolest, vzniklá bezpočetnými žahadly krutých, droboučkých zuřivců, právě byla vzrostla v bezsmyslnou, tupou zuřivosť.

„Pomozte, pane Sojko! Pomozte!“ volaly ženské jedna přes druhou.

„Ale jak!“

V tom napadla mu spasná myšlénka.

„Doběhni pro pytle!“ vzkřiknul na kočího, osmnáctiletého to výrostka. Týž odkvapil a zjevil se s celou náručí obilných žoků.

„Dokáži, co dovedu!“ pomyslil si příruční v návalu hrdinnosti, jejíž hlavním podnětem byla přítomnosť paní nadlesní. Přehodiv hlavu pytlem a zaobaliv, pokud se dalo, i ruce do pytle druhého, chvátal ubohému zvířeti na pomoc, až je konečně po dlouhé námaze z řetězu vyprostil. Pes, ačkoliv vysílen, vrhnul se přímým směrem na zem, po té vzchopil se a střelhbitě uháněl k lesu. Byl zachráněn. Zachovávaje potřebný klid, vyčkal Sojka, až rozzuřená zvířata se utišila, načež volným krokem nastoupil pochod zpáteční. U prostřed dvora odhodil zakuklení a navrátil se spěšně k jásajícímu obecenstvu.

„Výborně!“ vítala jej paní nadlesní.

„Jaké čáry!“ pravil on s odmítavým úsměvem. „Trošku rozvahy třeba, více ničeho!“

„Ubohý pes!“ mínila ona, oddechnuvši sobě z hloubi polekané duše. „Vím, že zbude mu pořádná památka!“

„Což pes — pes se vylíže!“ prohodila Málča.

„Vás takhle poštípat, Málčo! Vám by to neškodilo!“ namítnul Sojka.

„A co s rojem?“ tázal se kočí.

„Víš li co,“ řekl Sojka, „doběhni k hajnému do Seče, nemá-li prázdného špalku. Má-li, tedy včely zaopatříme.“

„To doběhnu!“ zvolal kočí, potěšen jsa, že vyskytlo se jednou něco kromobyčejného, čím bylo lze nějakou chvilku získati pro sebe.

„Ale pospěš si!“ přikázala paní nadlesní.

Málča s paní nadlesní odebraly se hned po té do domu; chýliloť se k samému poledni. Sojka usmyslil si, setrvati venku na stráži a pozorovati včely, jež opuštěnou budku, houstnouce, pokrývaly pozvolna jedinou, nehybnou hmotou, kolem níž kmitalo se cosi, jako temné jiskry vzlétající od kovadliny.

Trvalo malou čtvrthodinku, když navrátil se kočí se starým jakýmsi špalkem a sítem i rukavicemi.

„Hajný dosud není doma. Posílá to hajná!“ volal již z dáli na příručího.

„To nic! — Jen si pospěš!“ řekl Sojka, kráčeje pozvolna až k samé budce, kde roj zatím patřičně se usadil. S pomocí kočího podařilo se konečně příručímu, jediným spěšným hrábnutím ruky, obrněné rukavicí, za pomoci druhé, husím křídlem vyzbrojené, smésti celý nakupený roj v otvor přistaveného špalku. Procedura tato odehrála se hladce. Zbývalo toliko upevniti víko k otvoru pomocí hlíněného mazu.

„Kde zůstalo víko?“ zvolal pojednou Sojka, jenž unešen horlivostí na veškery vedlejší nutné věci zapomněl.

„Víko?“ udiveně tázal se kočí.

„No ano, což nevidíš?“

„A hle!“ zvolal kočí odbíhaje, „tamhle leží!“

„Vidíš, jakýs ty člověk bezhlavý!“ Sebe sama pan Sojka nepokáral. Ohlížeje se po výrostkovi, nachyloval se půltělem nad čtverhranný otvor špalku, hledě takto zameziti východ včelám, které pojednou uvnitř prudkým, kypícímu varu podobným bzukotem začaly jeviti zvláštní nepokoj.

„Jen aby se mi opět nezvedly!“ pronesl s obavou pro sebe.

„Nu konečně!“ uvítal udýchaného, se záklopou chvátajícího kočího, jenž pokleknuv před samým vodorovně ležícím špalkem dle návodu Sojkova posléze dutinu náležitě uzavřel.

„Sláva, vyhráno!“ zajásal kočí, kdežto příručí toliko spokojeně se pousmál, jsa pevně o tom přesvědčen, že vykonal kus nelehké práce s neobyčejným klidem a vzácnou umělostí. — „Nadlesní podiví se všemu, co dnes již se událo! Může býti se zástupcem svým dokonale spokojen . . . Zachrániti psa — pojistiti roj včel — — to nejsou právě maličkosti!“ —

„Na hlínu jsi ještě zapomněl!“ řekl na hlas, stoje s kočím opodál a obdivuje se tomu, kterak ostatní včely, co jich venku ještě zbylo, s patrným uspokojením nepřestávaly bzučet kolem úlu, hledíce vniknouti do jeho nitra. „Podívej se do kůlny, není-li tam zbytek kamnářského mazu od loňska!“ dodal.

V skutku nalezla se konečně i poslední věc, kteréž bylo třeba, by soustava úlu nabyla patřičné pevnosti a celistvosti. Poslední, ne příliš lákavý výkon, vymazání štěrbin kolem záklopky hlinou, ponechal Sojka zcela kočímu.

Ještě před samým obědem odnešen byl úl za svolení paní nadlesní do odlehlého, dětem méně přístupného místa zahrady, kdež dle pravidel včelařských výletem k východní straně byl obrácen. —

V nepřítomnosti svého šéfa obědval příručí Sojka z pravidla ve svém pokojíku nahoře. Tak i dnes, po tolikeré únavě těla i ducha odebral se do svého mládeneckého bydliště a pro větší pohodlí odloživ kabát, zasednul v nejšťastnější náladě k obědu, jejž mu tlustá Málča přinesla.

Málokdy snad chutnala mu prostá, domácí strava tou měrou, jako dnes, což konečně, vzhledem ku včerejší nedostatečné tabuli, dokonce nebylo divné. Po obědě vrhnul se, jak činíval z pravidla, byl-li nadlesní mimo dům, na svou starožitnou, nevelikou pohovku a zapáliv dýmku, oddával se onomu lahodnému, tělo i ducha mlhavými, neurčitými, leč nemálo příjemnými pocity obepřádajícímu polobdění, jež nazýváme zdravým zažíváním . . .

Nelze na vlas určiti, jak dlouho příruči v příjemném tomto stavu prodléval, když pojednou jako elektrisován vzchopil se na nohy a uchvátiv kabát, jejž teprve po schodech náležitě oblékl a upjal, na rovno pospíchal do kanceláře v přízemí. Bylyť se dotkly jeho sluchu z dola zvuky známého hlasu, v tu dobu ještě zcela neočekávané.

Sojka div do mdlob nepadnul, když přesvědčil se, že sluch jej neklamal, že klíč nadlesního skutečně již trčí v dírce klíčové.

„Kterak je to možné?“ tázal se sebe sama, udiven, rozčilen. Konečně zaklepav po zvyku, vkročil do kanceláře, dodav si náležité odvahy a klidnosti.

Nadlesního zastal již sedícího za stolem, zabraného do práce. K pozdravu příručího odvětil přívětivým pokynem. Tím Sojkovi se uvolnilo. „Čeho jen jsem se leknul!“ pravil si, „nemůže býti více, než tři — čtyři hodiny. — Konečně od domova jsem se neoddálil, tedy což!“

Zasednuv naproti nadlesnímu, čekal okamžik, nevyzve-li jej tento, aby mu podal nutné zprávy, což když se nestalo, odhodlal se o své újmě vyrušiti onoho z nevšímavého převracení rejstříků důležitým objevem toho, kterak s Březovskými kupci jednal, peníze že náležitě přijal a zanesl příjem.

„Pane nadlesní!“ ozval se nesměle. „Dovoltež, prosím, okamžik —“

„Přejete si?“ —

„Rád bych odevzdal záruku Březovských kupců —“

„Málem bych byl zapomněl!“ zvolal nadlesní. „Dobře, můžete mi peníze odevzdati!“ . . .

Sojka otevřel přihrádku stolu a sáhnul do vnitř. Podivil se z prvu, když na místě koženého závitku vyňal odtud pouze ošumělý svůj zápisník . . . Leč ihned zbledl a zachvěl se neurčitým pocitem hrůzy, a zoufalé nejistoty . . . Vrhl bleskurychlý pohled na Řadu, leč tento nevšímaje si opět Sojky, pokojně pracoval dále. Sojka se poněkud vzpamatoval. „Aha, vždyť já v tom proklatém křiku s psem a včelami do kabátu něco zastrčil — domníval jsem se, že denník!“ — —

Příručí kvapně jal se levicí omakávati kabát na prsou, leč nenamakal ničeho. Byl zdrcen. „Co se jen se mnou děje? — Sním-li? — Vždyť pak přece vše řádně jsem vykonal, opatřil, peníze vložil — či nevložil?! — — Ovšem že ne! Ale v kabátě nejsou! — A kde by byly?“

Myšlenky ty bleskurychle prokmitly mu hlavou, jež z čista jasna připadala mu jako z olova. Povstal. Napadlo mu, že je prostě vytřásl nahoře, ve svém pokoji, když byl kabát pohodil na postel. Podíval se na nadlesního, jehož pohled však papírů, rozložených po stole, se nevzdaloval. „Ještě nespozoroval ničeho! Dobře — — odeběhnu, jakoby nic, nahoru. Závitek snesu a odevzdám. Vymluvím se, že jsem peníze pro větší jistotu odnesl s sebou!“

Uzamknuv poznovu přihrádku, krokem poněkud nejistým opustil kancelář, do níž od onoho okamžiku, kdy vylákaly jej včely, nebyl více vkročil.

Cesta Sojkova do pokoje, pátrání jeho zde i po schodech, po dvoře, rovněž i v zahradě, již křížem na kříž sběhal — krátce, všechno jeho

zimničné konání bylo marné. Nenalezl ničeho. Cestou do kanceláře, kam odhodlal se konečně v nejistém očekávání strašlivých věcí vejíti, spatřil kočího, an právě vychází z chléva. Posuňkem zavolal jej k sobě.

„Nenašel's ničeho?“ tázal se s přísným pohledem.

„Co bych — — Nenalezl!“ odvětil kočí udiveně.

„Dobře — jdi!“ Sojka byl přesvědčen, že kočí vskutku ničeho nenalezl.

„Osud mne zničil!“ pravil si v plném vědomí těžkého neštěstí, jež netušeně ho zastihlo. Věděl již, že peníze na dobro jsou ztraceny, nevysvětlitelným způsobem ztraceny. Vrávoraje vcházel do síně, odhodlán, děj se co děj, vyjeviti Řadovi hrozný svůj objev.

Řada, jakoby vskutku již byl podobnou zprávu očekával, setkal se s ním u samých dveří. V přísné tváři jeho zračil se podiv.

„Kde pak vězíte?“ tázal se Sojky.

„Pane nadlesní!“ zvolal týž, nemoha se ubrániti slz. — „Peníze — peníze jsou — — zmizely!“ vypravil ze sebe, ledva se držc na nohou.

„Jakžc?“ Nadlesní vyslovil to více šeptem než polohlasem. Patrná bledost rozhostila se mu po líci. „Nešťastný člověče! „zvolal na to rozčileně. „Co to blábolíte?“ . . . Uchopil vrávorajícího Sojku za rameno a vtáhl jej za sebou do kanceláře. „Vypravujte, co se vlastně stalo?“

Sojka, pokud mohl, vypravoval. Nelíčil do podrobna, navrhl jenom neurčitými rysy děj dnešního dopoledne.

„Nepřišel sem dopoledne — dnes vůbec — v nepřítomnosti mé nikdo?“

„Nikdo!“

„Pak — ukradeny nejsou!“ řekl nadlesní rozhodně. „Jsou toliko někam založeny nebo vytrouseny . . . . Vypátrati je — bude vaší věcí! Máte pokdy, hledejte! Do zítřka v poledne máte času! Jednejte klidně, opatrně a nezmiňujte se o ztrátě nikomu! Netřeba se ukvapovati — na oznámení četnictvu zbývá nám dosti času, ježto cizí člověk, jak pravíte, sem nepřišel!“

III.

Po probděné strašné noci, bloudil Sojka jako bezduchý ovocnou zahradou myslivny.

Bylo ještě záhy a velice chladno. Temný průzračný azur klenul nad lesnatou krajinou, jejíž obzor narýsován byl temnými řasami zalesněných kopců. Stromoví zahrady skláněělo silně porosené, tmavě zelené větvoví, jehož spodní čásť jevila stříbřitý nádech a na němž rdělo se a žloutlo něco ovoce, spoře letos urostlého. Hustá tráva zahrady, jež asi nikdy sklízena nebyla, vlnitě tísnila se k zemi — jediné kopřivy, jichž v nestřeženém zákoutí podél plotů kupily se celé našedlé lesíky, strmě nesly bohatý náklad rosy, šířice po celé zahradě dosti příjemnou vůni, jež připomínala na konopí.

Rudá koule sluneční, jež ohnivou svojí září mlhu nad lesy byla rozptýlila, vždy více blednouc, pozvolna v pravé, světležluté své barvě

jevila se v mléčném jase východního nebe. Tou chvílí, jako kouzlem probudil se všady po vůkolí netušený život.

Z nedaleké houště lesní, jejíž výběžky s dvou stran tlačily se až k samému plotu — bylo to nejvíce křoví lísek a lip — zašveholila zaokrouhlená, rokotavá píseň zahradní pěnice, jež střežila dorůstající mláď. Pokřik datla strakatého, jenž nad zahradou nesl se v houpavém bystrém letu a zaniknul kdesi za stavením, vyloudil z hrdla sedmihláska haštěřivé zvuky; ale pak vznesl se útlý ptáček tento na nejbližší vrcholek hrušně, odkud rozjásala se známá jeho, proměnlivá, mistrná píseň bezpočetnými slokami. Klapavé zvuky pronásledujících se po plotě rehků, vřeštivý nářek vyvedených mláďat, — vzdálené, z lesů se ozývající, žaluplné houkání kulicha — — vše to střídalo se, tichlo a pojilo se časem v jediné sborové zauzlení, v němž zvučeti se zdála plná, svěží síla zaroseného jitra lesního — — — .

Příruči Sojka dnes všemu tomu jaksi nemohl porozumět: té svěžesti, vůni, té plesné kráse vůkol. Jemu znělo, vonělo a zářilo vše bezprostředně — ale jakoby z jiných končin, jako ve snu. — Zoufalost včerejšího dne, nekonečná, neodbytná rozervanost probděné noci byly ustoupily tupé, bezmyšlenkovité prázdnotě duševní.

„Děj se co děj!“ byly jediné, křižující se tmou nitra paprsky myšlení. „Děj se, co děj — vše jedno! . . . . . Zavříti mne bez okolků nemohou, ale všemu ostatnímu je konec! Možnému postupu, cti, důvěře mých představených, snad — a zajisté i službě . . . . Nahraditi ztrátu nemohu a to mi neodpustí! Kdež pak — takovou sumu!“

Napadlo mu, že by snad bylo nejlépe nevyčkati úředně předepsaného běhu věcí, ale rozběhnouti se rovnou ku knížeti, majiteli panství, vyznati se mu ze všeho, obměkčiti jej prosbami.

Ale ihned zase odmítl bláhový nápad. Tím by si pomohl! Pěkně by ho asi kníže uvítal.

„Ale, co zde?!“ přemítal zoufale dál. „Stydím se tu před každým, ačkoliv mohu nadlesnímu věřiti, že dosud vše tají . . . Všichni vyčtou mi z tváře, jaký jsem bezhlavec, k ničemu člověk! A to právě nyní, když Řada patrně mi začal ulehčovati, stavěti mne v popředí . . . Předevčírem — a ještě včera dopoledne — jakým jsem se oddával nadějím — tušil jsem šťastný obrat — a zatím! — Ó bože!“

Zmítán vířivou směsí trapných myšlenek, promrhal valnou část jitra bezúčelným těkáním po zahradě a dvorku, kteréž arci již včera bůh ví kolikrát a dnes hned za úsvitu ještě jednou zevrubně prohledal všemi směry.

Konečně zamířil váhavě nazpět ke stavení. Na zápraží chytil se za hlavu a zamumlal zoufale slova, kteráž si byl včerejšího dne a v noci bezpočtukráte opakoval: „Kam — kam jen se poděly! Země je nepohltila — cizí člověk je neukradl — z domácích, vyjma nadlesního, nikdo v kanceláři nebyl . . . Kam, kam jen!“

Tu, jak bývá v podobných případech, znova zavrtala se mu do hlavy myšlénka, že by snad mohly býti přece jen v kanceláři, ačkoliv se již několikerou důkladnou prohlídkou o planosti této domněnky přesvědčil.

Veden plachým zásvitem nové naděje, ubíral se ke kanceláři. Když došel ke dveřím, otevřely se tyto a mezi nimi uvnitř objevila se zachmuřená tvář nadlesního. Snad chtěl právě vyjíti, aby se ohlédnul po příručím.

Nyní ustoupil nazpět do kanceláře a Sojka vešel nejistým krokem a se sklopenou hlavou za ním.

Oba stanuli naproti sobě.

Čelo nadlesního bylo zakaboněno, tvář jeho měla starostlivý výraz.

„Nenalezl jste ničeho?“ tázal se, upíraje na Sojku přísný pohled.

Příruči netroufal si povznésti k němu zraků. Zavrtěl v odpověď jen smutně hlavou a slzy tlačily se mu do očí.

Řada se zamlčel.

„Neztrácejte hlavu!“ pravil pojednou, nezvykle mírně, skoro soucitně. „Hledejte, pátrejte dále! Hleďte přemoci své rozčilení a nabyti chladné rozvahy. Rozpomínejte se na všechno, co jste včera do mého příchodu činil, kde všude jste meškal, na všechny podrobnosti — snad vás to uvede na pravou stopu. Do oběda máte ještě času dosti.“

Přisedl na své místo ke stolu a zabral se, zdánlivě klidně, do rejstříků a listin.

Sojka bezděky přistoupil také ke stolu s protější strany a odemknuv zásuvku, tupě zahleděl se do prázdnoty její.

Pojednou ozvaly se zvenčí mužské kroky a s hlasitým, posměšně znějícím: „Servus — pánové!“ vstoupil lesní Kóla.

„Ten tu dnes ještě scházel!“ pomyslel si Sojka, odpovídaje na pozdrav příchozího chladným „Má úcta — pane lesní!“ kdežto Řada obmezil se na úsečné „Dobrýtro!“

Kóla nechal si klobouk na hlavě, toliko dvojku postavil do kouta u kamen. Na to bez okolků zasednul na úzkou lavičku opodál psacího stolu.

„To je horko, pánové!“ začal vykládati vtíravým svým způsobem.

„Tak?“ mínil Řada, jenž se byl zahloubal opět do rejstříků.

„Vlastně — Bude teprve! Ale to dělá ta prokletá chůze! — A, co jsem chtěl, Řado, poslyš — proto vlastně tak záhy přicházím — — — Nezaběhl se vám včera psík, Nero?“

Nadlesní pozvedl hlavu a podíval se na Sojku.

„Zaběhl — totiž utekl před včelami!“ odvětil tento jaksi nejistě.

„Před včelami? — Dejte pokoj! . . . A kterak to?“ divil se lesní.

Sojka vysvětlil mu stručně děj včerejšího dopoledne, ovšem bedlivě taje každičkou narážku na hlavní, osudnou událost. Hleděl tím předejíti pouze dalším dotazům Kólovým.

„Viděl jste ho?“ tázal se na konec.

„Hajný Koula přivedl ho ke mně!“ smál se lesní. „Ale v jakém stavu! Chuďas! Zapletl se řetězem v hořejší smrčince; byl by najisto uváznul! Tak ho nalezl — zahrabaného do hlíny, zamazaného, zapěněného“ . . . Lesní pociťoval v tom patrně velikou rozkoš, vypouštěti jednotlivá slova z úst kouskovitě, jakoby si na nich pochutnával. „Odpůldne vám ho sem chudáka pošlu!“ dokončil tuto záležitost.

Řada vyslechl vyprávění to bez poznámky, jakoby cosi podobného byl očekával. Zamračil se však z lehka, když pozoroval, že lesní vrhnul uštěpačný pohled po Sojkovi.

Příruční zatím trýznil dále svou fantasii možnými a nemožnými případy, jež nejblíže mohly následovati. „Zví-li o mém neštěstí on (tím mínil lesního), je po mně na dobro veta — jakkoli i bez toho — — Půjde s tím rovnou ke knížeti. Vylíčí mne svým způsobem, vlásku poctivého na mně nenechá. Ještě mne obviní z krádeže. Jen kdyby nadlesní mlčel!“

Kradmo pohlížel úzkostlivě na svého šéfa a na lesního, který jakoby byl spozoroval, že se mezi oběma něco děje nebo událo, utkvěl na Řadovi vyzvídavým pohledem.

Ale v tom ozvalo se rázné zaklepání na dvéře kanceláře. Vešel suchý, vytáhlý člověk s koženou taškou po boku — poslíček z lesního úřadu. Vytáhl z brašny a podával nadlesnímu nějaké papíry.

Sojka použil toho okamžiku a vytratil se z kanceláře. Bylo mu už nesnesitelně úzko — musel ven, na volný vzduch . . .

Ale když stanul venku, najednou přišla mu na mysl nedávná slova nadlesního a vzbudila v něm znovu něco jako paprsek naděje. Neztráceti ještě hlavu . . . Kdož ví?! . . . Hledati opět, hledati s plnou rozvahou! Připamatovati sobě celý postup včerejšího osudného děje, všechny okolnosti a podrobnosti, a na základě tom znovu pátrati, soustavně pátrati!

Napjal tedy svou paměť. Osudná událosť začala tím, že při poplachu se psem a včelami místo koženého závitku s penězi omylem vložil do zásuvky svůj denník a místo tohoto vstrčil závitek do náprsní kapsy. Pak vyběhl ven, osvobodil psa, přestěhoval roj do úlu a dopravil tento do zahrady. Konečně obědval a odpočíval ve svém pokojíku, načež sešel opět do kanceláře.

V pokoji ani v kanceláři peníze nejsou — zobracel tam již všechno na ruby. Vůbec v domě nejsou. Nepodobá se pravdě, že by je tam někde byl vytrousil a byly by se jistě našly. Za to venku —! Při tom shonu a zápasu s včelami, při tom rozčileném pobíhání a kutění s úlem, při dopravě jeho do zahrady! Ano, venku — tam kyne jediná spása!

Ačkoliv, jak jsme podotkli, nádvoří a zahradu bůh ví kolikráte již prohledal, pustil se tam odhodlaně do nového soustavného pátrání. Sleduje postup své včerejší potýčky s rojem, obádal co nejdůkladněji psí budku a její okolí, prozkoumal všechna místa dvorku, kde se potom s rojem a úlem zabýval, prohledával pečlivě zahradu směrem, kterým tam s kočím úl přenášeli.

Ale čím dále ve svém hledání postupoval, tím více klesala nově vzpružená naděje, a když konečně úlu dostihl a také jeho okolí marně propátral, tu svěsil zoufale hlavu.

Konec všemu, nadobro konec! — Co mu teď zbývá? — —

Zrak jeho svezl se bezděky na úl — starý, šedý, žlutou plísní potažený špalek, který tu stál ústím k němu obrácen, podložen několika cihlami. Sojkovi připadal v tu chvíli jako nějaký živý netvor, jehož tlama se škodolibě na něho šklebila . . .

Tu však, přese všechnu kritičnosť okamžiku, prokmitlo mu hlavou: „Ale co pak se děje se včelami?“ A jak se někdy stává, zatlačila na chvíli tato malicherná otázka do pozadí všechny mučivé starosti.

„Chovají se ve svém krásném bydle ku podivu klidně —“ pokračoval v duchu. „Tomu věru nerozumím.“

Přistoupil zvědavě až k samému špalku a nahledl, zadržuje dech, k úzké, vodorovné štěrbině výletu. Jediná včelka seděla tu na plochém prkénku před výletem jaksi zkormouceně. Jiná vyběhla pojednou z dutiny, kvapně popojela k zamlklé družce, od kteréž vzdálila se s patrným spěchem, pohybujíc se po prkénku a vydávajíc křídloma tenký jakýsi, skoro zádumčivý bzukot. Nevzlétla však, jak Sojka se obával, odstupuje rychle, nýbrž po chvilce navrátila se do dutiny.

„Nepochybně tam pracují!“ řekl si příruči, leč zvědavost nedala mu, nedotknouti se zlehka dlaní špalku, v tom očekávání, že ozve se obvyklý v podobných případech šumný vzruch rozčileného roje... Než, uvnitř ticho, úplné ticho!

„Snad neopustily úl —?!“

Zájem příručího vzrostl tou měrou, že poklekl před úlem do mokré trávy a nahlédl do otvoru, nejeví-li se ve světlině nitra nějaký život. Když ani to nepomohlo, odhodlal se k poslednímu kroku. „Odeberu víko! Jestliže neulétly, vězí buďto na dně nebo u samého stropu!“ rozumoval.

Vyňal perořízek a jal se odškrabovat hlínu, jež upevňovala oblé víko ku hlavnímu otvoru — — — a chvilku na to pohlížel ztrnulým zrakem v otevřený úl, z něhož byly včely vskutku uletěly...

Jen okamžik tak hleděl, pak zajiskřily se náhle jeho oči, ruka vjela střelhbitě ke dnu prázdé dutiny a vytáhla — svázaný kožený závitek! Rozbalil jej se zimničným chvatem — Tu jsou, tu jsou nešťastné ty peníze — všechny, všechny, všechny!!

S hlasitým výkřikem radosti vyskočil z trávy a div netancoval kolem úlu. Nohy mu hrály, ruce se chvěly, prstům bylo do luskání a třesoucí se rty vyrážely polohlasná slova: „Tu jsou tedy! Díky bohu! Teď je po všech starostech! Teď je zase dobře!“

Oddechl si z hluboka, znova prohlédl závitek, vstrčil jej opatrně do náprsní kapsy a přitiskl ještě tuto rukou křečovitě k srdci.

Teď teprve prolétlo mu myslí, jak se asi osudný závitek do úlu dostal. Patrně vypadl mu včera z kapsy do dutiny špalku v okamžiku, když nahnut nad ním, ohlížel se po kočím, aby mu podal víko. Proto jevily hned na to včely ve špalku takový nepokoj, který si tehdáž neuměl vysvětliti! A proto se pak z úlu vystěhovaly. Kožený závitek na dně je vypudil. — Ale co je po včelách!!

Sojka chvatně kráčel, spíše křepčil nazpět ke stavení. Stromoví zahrady, myslivna, všeckno kolem smálo se naň odleskem jeho vlastního štěstí...

Poslíček z lesního úřadu byl zatím již kancelář opustil. Příručí zastihl tam jen šéfa a lesního Kólu v nezměněné téměř situaci. Lesní poposedával v patrné nudě po lavičce a hleděl mrzutě na Řadu, který se mlčky přebíral v papírech před sebou.

Ačkoli se příruči při vstoupení do kanceláře namáhal, aby ukryl před Kólou své radostné rozčilení, uhodl nadlesní rázem z jeho pohledu, co se stalo. Vážný jeho zrak se rozjasnil a po kostnaté tváři zahrál úsměv.

Sojka přistoupil k němu a vytahuje z kapsy závitek s penězi, pravil koktavě, chvějícím se hlasem: „Prosím — pane nadlesní — rád bych odevzdal — zálohu Březovských kupců . . .“

„Dobrá,“ odvětil Řada klidně. „Ale trochu s tím ještě počkejte. — Mám zde něco pro vás z lesního úřadu.“

„Pro mne?“ zvolal Sojka s tlukoucím srdcem.

„Ustanovení . . . .“ Řada pozorně urovnával dlaní arch složeného papíru.

„Usta — no — —“ Sojka nebyl s to dořící.

„Kýho výra! Ustanovení! — No . . . gratuluji,“ ozval se lesní Kóla hlasem, který se nutil do přívětivého tónu, ana zatím masitá, pihovatá jeho tvář zbledla závistí.

Sojka přijal třesoucí se rukou listinu a stěží dovedl přečísti písmena, tančící před ním na archu papíru, — jmenování to příručího Sojky, na zvláštní doporučení nadlesního, úředníkem vrchní lesní správy.

Firma Stocký a spol.

Pražský román.

Napsal Servác Heller.

(Pokračování.)

Než redaktor Řízný domluvil, přivalil se zástup hostů z jídelny a postranní komnata rychle se naplnila. Hosté učinil za malou chvíli špalír a tím postoupili rychlým krokem ku předu starší pán nevysoké, zakulacené postavy, tváře s ostře vyvinutým semitským typem, se šedivým už vousem à la Gladstone a velmi značnou lysynou na hlavě, veda na pravém rameni velkou, imposantní, neobyčejně krásnou dívku, černých vlasů a očí — bankéř Wertheimer a jeho dcera Hermína. Za těmi šli stejným tempem silný a mladý ještě muž s mohutným kaštanovým plnovousem, vysokým čelem a hustým vlnitým vlasem téže barvy jako vous, muž v každém ohledu statný a příjemný, veda na rameni starou paní velmi vznešeného vzezření a rázu naprosto cizího — velkokupec Max Stocký a paní Eleonora Wertheimerová, rozená šlechtična Monteverde z Florencie. Pan Stocký zastaviv se v popředí obrátil se ke společnosti a pravil:

„Prosím uctivě všechny mladší pány, aby se odebrali s dámami do sálu k tanci, starší pány pak prosím do menšího salonu ke kulečníku a kartám.“

Na to ozval se kdesi za ním zvonový altový hlas jakési dámy — patrně paní Armídy Částrovské — kteráž pravila:

„Já pak zvu dámy, kteréž se v tanci súčastniti nechtějí, aby se odebraly se mnou do koncertní síně k volné zábavě.“

Veselý šum, kterýž se po těchto slovech kolem rozproudil, svědčil s dostatek, že se oboje toto vyzvání se všeobecným souhlasem setkalo, a hosté začali se skutečně hned také dle něho roztřiďovat, když tu bankéř Wertheimer slavnostním hlasem zvoval:

„Pánové a dámy! . . . . Prosím, prosím! . . . . Nerozcházejte se ještě . . . Zdržte se ještě na okamžik pohromadě! . . . Chtěl jsem vám u stolu něco oznámit, ale opozdil jsem se! . . . Však přece bych rád, abyste to ode mne vyslechli, než se dáte do hry a tance . . . . Poslyšte tedy, spanilé dámy a velectění pánové! Potěšen v hloubi duše krásnou slavností, kteráž nám tuto uspořádána byla, rád bych se našemu rozmilému hostiteli nějak zavděčil, a tu nevím věru, čím bych mu větší radosť způsobil, než když splním . . . velmi něžné, vroucí . . . a toužebné přání jeho srdce, kteréž vám asi již ani nebude tajemstvím. Nuže, vězte tedy a slyšte, krásné dámy a dvorní pánové, že jsem se rozhodl dáti svou jedinou, mně nade všechno pomyšlení milou a drahou dceru Hermínu za choť panu Maxovi Stockému, našemu laskavému hostiteli. Pane Stocký, předstupte! . . . Ať žijou snoubenci!“

Při těchto slovech vložil pan Wertheimer Hermíninu ruku do pravice pana Stockého a odstoupil mezi hosty, kteří volajíce „Ať žijou!“ do sousedních salónů se rozptylovali. Hudba v taneční síni hrála mezi tím Webrovo šumně opojné „Vyzvání k tanci“.

Za několik vteřin byla komnata prázdna.

II.

Kdybychom byli mohli následujícího dne ráno tak asi kolem jedenácté hodiny nahlednouti do kabinetu pana Stockého, kterýž se nalézal v prvním poschodí, zrovna nad písárnou, byli bychom se stali svědky několika dalších výjevů, velmi poučných co se týče stavu firmy „Stocký a spol.“, osobního rozpoložení našeho hrdiny a vůbec okolností, ze kterýchž děj tohoto vypravování vyplynul.

Sluha a důvěrný vykonavatel všech delikatnějších záležitostí pana Stockého, čtenářům již představený švihácký Jan, poklízel v kabinetu, rovnal tu a tam něco, pohvizdoval si a tvářil se vůbec jako člověk, který čas zabíjí a na nějakou opravdovou práci teprve čeká. V tom otevřely se po ostýchavém zaťukání dvéře a do kabinetu vstoupila dívka pikantního vzezření, do krátkého kožíšku upjatá, s bílým, zlatě vroubeným bašlíkem na hlavě a malým psaníčkem v ruce. Byla to Anetta, komorná slečny Hermíny Wertheimerovy. Jan spatřiv příchozí otočil se rychle, přiskočil prudce k ní a zvolav: „Anetto, to je překvapení!“ sevřel ji prudce do svého náručí a vtiskl jí, aniž tomu dívka dovedla zabránit, energický polibek na ústa. Ale v tu chvíli ozvalo se již také silné tlesknutí a Jan pustiv dívku popadl se za tvář a zvolal: „Ou, ta byla řízná!“

Anetta, kteráž byla — naleznuvši místo pána sluhu v kabinetě — rázem vší ostýchavosti pozbyla, zasmála se řehtavě a pravila s koketní rozhorleností:

„Tak, to je odměna za vaše nespůsobné chování, vy . . . vy . . . ošemetný modrovouse!“

„Jen co je pravda, Anetto, ty's děvče od rány!“ prohodil Jan hladě si tvář s nakyslým úsměvem. „To mne to hřeje — hrome, zrovna jakoby mi byla tu stranu tváře požahla pára z parního kotle! . . . . Ale co naplat! Každá pochoutka něco stojí, říkají velcí páni, a ona byla — jen co je pravda! — delikatní, ta hubička, kterouž jsem si dovolil vzíti.“

„Vaše štěstí, že si ji libujete — neusmířit mne touto lichotivou poklonou, zle by se vám dařilo!“ zvolala vesele Anetta.

„Vsadil bych se,“ na to zase Jan, „že takovou hubičku ani náš pán ještě nedostal od své nevěsty! . . . . Ano, ten náš pán“ — sluha si při těchto slovech povzdechl — „na toho to nějak silně dopadlo! Je mi tuze vážný, skoro zasmušilý po včerejšku! . . . Nevím, nevím! Pořád mi cosi říká, že tu mladou paní ještě v domě nemáme! Anetto, můj poklade, mám strach, aby se to ještě nerozbilo!“

„Proč to?“ otázala se udiveně Anetta. „Vždyť jsou již veřejně zasnoubeni!“

„Ach, což pak je po tom!“ namítal pohrdlivě Jan. „Ceremonie sem, ceremonie tam — a zasnoubení nejsou ještě oddavky. Lidé o pánově ženitbě mnoho mluví, a to nebývá dobré! Mluví se všelijak . . . Také nepříznivě!“

„Jak to nepříznivě?“ rozhorlila se Anetta. „Což se tu může mluvit nepříznivého?! Kdo by se opovážil?!“

„Tiše, koťátko,“ odpověděl chlácholivě Jan, „nedurdi se! Lidé už bývají někdy tak smělí . . . Není to ostatně nic tak příliš zlého! . . . Víš, má zlatá Anetto, náš pan chef má prý špatného finančního ministra, nu . . . a tu říkají lidé, že si slečnu Hermínu namlouvá jenom k vůli těm drobným.“

„To by bylo ošemetné!“ zvolala rozhorleně Anetta.

„Nu, ošemetné zrovna nikoli!“ namítl Jan. „Co uzavírá se takovýchto sňatků, zejména ve vyšších kruzích, a nikomu nenapadá, aby říkal, že jsou to ošemetné ženitby.“

„Já ale pravím,“ zvolala ostře a jaksi lítostně Anetta, „že by bylo ošemetné, ba hanebné, kdyby si pan Stocký slečnu namlouval jenom pro zisk, bez citu a lásky! Ne, bylo by to podlé! . . . Slečna Hermína je dobrá, nezkušená a důvěřivá dívka, někdy sice trochu prudká, ale jinak pravý anděl . . . bylo by jí věčně škoda do nějakého chladného, kšeftovního sňatku . . .“

„Ale prosím tě, Anetto, proč pak se k vůli tomu tak rozhorluješ?“ zasmál se Jan. „Proč otravuješ si svůj mladý věk tou zbytečnou starostí?!“

„Proč?“ vpadla mu, ještě více pohnuta, do řeči Anetta, „ty necitelný hastroši, ty ještě nechápeš? . . . Mám starost o slečnu, protože

vím, jak vroucně ona miluje. Byl by to děsný osud, kdyby s touto svou ohnivou láskou přikována byla k necitelnému spekulantovi.“

„Slečna miluje tedy opravdu našeho pána?“ vyzvídal s očividnou radostí Jan. „Vida, vida! Já myslil dosud, že jeho nabídnutí ochotně přijala, neptajíc se ani mnoho tak zvaného srdce, poslušna jenom přání svého otce. Ale odkud pak víš, že ho má tak ráda?“

„Můj Bože!“ zhrozila se Anetta. „Jak bych to nevěděla! Ty sám, kdybys byl stále okolo slečny, musil bys to pochopit, ačkoli takto mnoho filipa nemáš.... Abych ti tedy jasně vyložila, odkud svou vědomosť o slečnině lásce čerpám, slyš: slečna mluví ráda a nápadně často o panu Stockém — nu, jest to známka lásky nebo není?“

„Jest, jest!“ přisvědčil s vysoka Jan klátě diplomaticky tělem.

„Ale to není ještě všechno!“ pokračovala dívka. „Již několikráte přistihla jsem slečnu, ana u svého stolku seděla a podobiznu pana Stockého ohnivě líbala... Chceš ještě nějaké důkazy?... A teď řekni sám: nebylo by hanebné a pro slečnu zlým osudem, kdyby ji tvůj pán k vůli penězům klamal a do sňatku vlákal, jakýž se jenom mezi citu-prázdnými mamonáři uzavírá aneb — Bože mne netrestej — mezi takovým panstvem, kteréž si myslí: E co, sňatek sem, sňatek tam! Však my si již stranou nějak tu lásku nahradíme!“

„Upokoj se, Anetto!“ chlácholil zase Jan. „Není příčiny, abys se rozčilovala. Chtěl jsem jenom vyzvěděti tajemství tvé velitelky, nic jiného; lásku svého pána k slečně Hermíně podezřívati, ani mi nenapadlo!... Ty víš, Anetto, že mám pana Stockého rád, a víš také proč. Nuže pochopíš tedy, že mám o jeho štěstí zrovna takovou starost, jako ty o blaho své slečny — proto jsem chtěl slyšet konečně pravdu plnou, nelíčenou. A mám radosť z toho, co's mi pověděla, skutečnou, upřímnou radosť... Abys pak se dále již netrápila, věz také ty, ženo malé víry, že pan Stocký slečnu snad ještě více miluje, než ona jeho!“

„A odkud to víš, kde máš nějaký důkaz?“ rychle se otázala dívka.

Jan odmlčel se na okamžik, pak ale pokynul prstem Anettě a pravil: — „Pojď sem, já ti něco ukážu!“ Na to popošel k pánovu psacímu stolu kývaje stále Anettě, kteráž ho polozvědavě, poloostýchavě následovala. Přistoupiv pak ku psacímu stolu, otevřel Jan mapu na kresby a rozhrnuv před Anettou několik akvarelů a křídových kreseb, samých to podobizen slečny Hermíny, otázal se vítězoslavně:

„Nu, co říkáš: miluje pan Stocký slečnu Hermínu anebo nemiluje?“

Anetta hledíc upjatě do obrázků zvolala polozamyšlena, ale přece důrazně: „Nu, to si myslím!“

V tom ozvaly se venku ostré kroky a Jan uzavřev rychle mapu, odskočil od psacího stolku a vleka za sebou Anettu pravil polohlasně:

„Dělej, jakobys byla právě přišla!“

Sotva že to byl dořekl, vešel pan Stocký a nepovšimnuv si stranou stojící dívky pravil:

„A, tys tu, Jene! Co pak je nového?“

„Nic, milostpane, aspoň u nás,“ odvětil sluha; „ale tuto je komorná slečny Hermíny Wertheimerovy, ta má snad nějakou novinku.“

Pan Stocký se obrátil, usmál se na dívku a pravil:

„Přistupte blíže, milé dítě. Co pak mi nesete? Je slečna zdráva?"

„Slečna je, vaše milosti, úplně zdráva a vesela," odpověděla koketně se kloníc Anetta. „Nařídila mi, abych odevzdala milostivému pánu tento lístek a počkala si na odpověď."

Stocký vzal od dívky list a jal se jej čísti. Mezi čtením usmíval se blahostně a pokyvoval hlavou. Když byl přečetl, pravil měkce Anettě:

„Vyřiďte, milé dítě, svojí velitelce — rozumí se: napřed poklonu a potom, že se docela dle jejího přání zachovám a tedy dostavím." Ale sotva že to byl vyslovil, rozmyslil se jinak a zvolal: „Však nikoli! To nesmí být — doručíte jí odpověď písemnou."

Na to sedl si ke stolku a napsav spěšně na „billet de correspondance" několik řádek povstal, odevzdal dívce list a pravil: „Tak, zde máte odpověď a vyřiďte pouze moji poklonu."

Dívka poklonila se hluboce a odešla. Jan otázal se kvapně, má-li pan Stocký nějaký rozkaz pro něho a uslyšev odpověď zápornou vyběhl dychtivě za ní.

Pan Stocký posadil se zase ku psacímu stolku, bral roztržitě to a ono do ruky, sňal pak s vrchní části stolku zasklenou akvarelovou podobiznu slečny Herminy, políbil ji vroucně a postaviv obraz níže, sobě před oči, jal se přebírati kupku došlých, jemu osobně svědčících listů.

„Ani nemám chuti, tyto listy otevírat," pravil trpce sám sobě klepaje některými zvučně o stůl. „Už ty nadpisy nahoře na obálkách mi stačí — „Nová pozemková banka" ... „Úvěrní hypoteční spolek" ... To mluví samo za sebe! ... Peněžní ústavy mohly by si mnoho práce uspořit, kdyby v podobných případech jenom navštívenky posýlaly — vidět toliko jejich firmu, a člověk ví už všechno! ... Ach ano ... Neutěšená to četba ... nebudu si tím nyní kazit humor, jehož ostatně ani nemám! Až později! ... Kéž bych se již těchto starostí mohl zbaviti! ... Bude to snad již brzy ..."

Stocký přejel si několikráte dlaní čelo a pokračoval: „Jaká to trýzeň pro mne, že se k ryzím citům mé lásky nutně druží myšlénka a tužba tak nízká! ... A není pomoci! ... Však mužně jen, brachu, mužně! Zde nezbývá, než potlačiti všechnu hrdou citlivosť a jednati, jak železná nutnosť káže! ..."

Po těchto nervosně pronešených slovech položil se Stocký nazpět do křesla a spustiv hlavu přes nízké, měkké opěradlo, zamhouřil oči, jakoby se nějakému konejšivému snění chtěl oddati. Však v položení tom dlouho nesetrval. Pojednou vzchopil se bystře a přiraziv křeslo blíže ke stolu, zadíval se do rozevřeného listu, jejž mu byla před chvílí komorná Anetta přinesla a počal za krátko tuto samomluvu:

„Jako zlaté paprsky jarního slunka do mátoh sychravé mlhy, dopadávají tvoje prostá, láskyplná slova do těžkých chmur, jež na duši mi ulehly ... Jest přece jen veliká lásky moc! ... Jakým to kouzlem sálají tyto neúhledné řádky, jak mocně jímají mysl mou!" ...

Stocký se opět na okamžik zamyslil a probrav se pak ze slastného již dumání, jal se opět — tentokráte na hlas — čísti, co mu byla slečna Wertheimerova dopsala. Obsah listu byl tento:

„Můj drahý Maxi!

Od včerejšího večera tonu v rozkoši. Cítím, že jsem nikdy ještě nebyla šťastna, ale že jí nyní jsem! . . . Moje srdce plesá a duše moje jásá. Výskala bych radostí a objímala bych celý svět, neboť konečně jsem ti zasnoubena! . . . Maxi, teď jsi už můj, a žádná světa moc mi tě již nevyrve! A kdyby chtěla, čehož Bůh uchovej, vyrvu si vlastníma rukama srdce z těla . . . Ty se asi těmto slovům usmíváš, ale nediv se mi! Čím více se uskutečnění mé touhy blíží, tím více začínám se o své štěstí také báti . . . Chvilkami zmocňuje se mne zlá jakási předtucha — jest to arci pošetilé, neboť nevidím, odkud by našemu spojení hrozilo nebezpečí, když nás otec veřejně již prohlásil za snoubence! Ale chvěju se přece . . . Považuj to znovu za důkaz, jak nesmírně tě miluju, a přijď milým, vroucím slovem zaplašit znepokojivé stíny, jež se mi do zlatého snu o příštím našem štěstí úkladně plouží . . . Přijď odpoledne k nám . . . Smluvíme si některé věci a přípravy ke svatbě. Otec chce také, abychom uspořádali u nás — co nejdříve nějakou večerní slavnosť, v našem domě, jaksi tobě na oplátku. A ještě o lečems jiném si pohovoříme. Přijdeš? Bude tě toužebně očekávat tvá

Hermína.“

„Jaká to vroucnosť citu!“ zvolal rozehřát Stocký odkládaje list své snoubenky. „Žena krásná s vřelým, hlubokým citem byla vždy mým idealem . . . Říká se, že ideály jsou nedostižny — o ne, ne! Můj ideal je skutečností překonán. Našel jsem dívku, jakéž by si obraznosť má nikdy ani nebyla dovedla vykouzlit, a tato dívka zahořela celým svým plamenným citem ke mně — můj Bože, mne z toho až závrať pojímá!“

Stocký přitiskl si ve slastném opojení obě dlaně na čelo a chtěl se znovu zadumat; avšak tomu nedovolily již okolnosti, neboť do kabinetu vstoupil sluha Jan a hlásil:

„Milostivý pane! Je zde klenotník, pan Rambousek. Nese jakási pouzdra a prosí o krátkou rozmluvu.

„Pusť ho sem!“ zvolal úsečně Stocký a otočiv na čtvrt kruhu křeslo očekával s nevelikým napjetím příchod ohlášeného klenotníka. Tento, obstárlý již a poněkud shrbený pán, vešel a již bylo také slyšeti jeho vysoký tenorový hlas:

„Dobré jitro, pane Stocký! Ráčil jste si u mne objednati několik šperků — osmělil jsem se a tuto je přináším.“

„Vítám vás, příteli!“ odpověděl Stocký. „Jste hodný, že přicházíte! Nuže ukažte laskavě, jak se vám vše podařilo.“ Klenotník podávaje Stockému několik pouzder pravil: „Doufám, že budete se vším úplně spokojen. Kameny jsou nejlepšího druhu, zlato je čisté a práce naskrze umělecká.“

Stocký otevřev pouzdra a prohlížeje si šperky podával takto svoje mínění. „Náušnice jsou opravdu velmi vkusné, motiv docela nový, sestavení kamenů delikatní . . . . Také spona tato je velmi zdařilá a bude večer velmi krásně jiskřit . . . . Náramky jsou již méně oslňující, ale

proto přece dobré . . . Avšak prosím vás, co pak je to za kámen zde v collieru, na hlavním místě? Kamene takového jsem ještě nikdy neviděl!“

„Rád věřím,“ odpověděl usmívaje se klenotník. „Kámen ten jest dosud velmi málo znám. Jmenuje se Alexandrit a byl objeven teprv roku 1834 v uralských smaragdových dolech, jak jste se asi jinde již dočetl. Jest to gemma velmi drahocenná.“

„Barva je tmavozelená,“ pravil zase Stocký hledě upjatě na šperk, „skoro jako u temného smaragdu. Pěkný, zajímavý to kámen, avšak nenahlížím, proč by měl býti tak drahocenným?“

„Račte odpustit, pane Stocký,“ vysvětloval klenotník, „pěkné krystaly tohoto kamene, totiž krystaly bez vady, jsou nesmírně vzácné a převyšují jen zřídka kdy váhu jednoho karátu. Avšak největší ceny dodává Alexandritu jeho znamenitá vlastnosť, že jest ve dne tmavozelený, večer pak při umělém osvětlení, červený jako malina, s tajemným jakýmsi ohněm.“

„Toť opravdu zajímavé a vzácné,“ pravil Stocký. „Jenom aby se této tajemné proměnlivosti kamene moje nevěsta nezděsila. Ženské bývají pověrčivé!“

„Naopak, pane Stocký!“ odmlouval Rambousek. „Jsem jist, že bude slečna na tento skvost hrda, až jí velikou vzácnost jeho vysvětlíte. Slečna Hermína Wertheimerova má výtečné společenské vzdělání a hledí na skvosty poněkud jinak, než lidé, kteří je cení jenom očima odhadců ze zastaváren. Slečna nebyla nadarmo na vychování v Londýně! V Anglii a v Americe milují charakterní kameny, jako na příklad „kámen měsíční,“ kterýž při každém osvětlení zvláštním jakýmsi měsíčným světlem září, a cení si také nad míru kámen, jehož jsem překrásné zrno tuto do slečnina collieru zasadil.“

„Nu dobře, dobře!“ přisvědčil s úsměvem Stocký. „Vím, že jste muž pokroku a že přinášíte vždy, co doba nejlepšího poskytuje. Také váš vkus se obecně chválí. Děkuju vám!“

„Jsem velice potěšen, pane Stocký.“

„Účet podejte laskavě mé písárně.“

Klenotník zaškrábal se rozpačitě za uchem a odkašlav si pravil ostýchavě: „Pan Stocký nebude snad uražen . . . dovolím-li si připomenouti . . .“

„Co pak, staroušku, co pak?“ vpadl mu oslovený vlídně do řeči.

Klenotník vypravil ze sebe ještě rozpačitěji: „Že . . . vážená pokladna poněkud se omeškává.“

„Nezaplatili vám snad ještě poslední účet?“ otázal se s podivením Stocký.

„Již tři účty, pane Stocký . . . Tak že moje pohledávka přes pět tisíc obnáší . . . Neopovážil bych se to vašnostem připomínat, ale potřeba hotových peněz mne k tomu nutí. Dolehly na mne velké platy . . .“

„Dobře činíte, že mne na to upozorňujete! Nařídím kasírovi, aby vás co nejdříve vyplatil.“

Klenotníkovi se odlevilo! „Srdečné díky, pane Stocký,“ zvolal spokojeně: „Přijměte mou nejhlubší poklonu!“

„Avšak ani jsem se ještě nezeptal: co pak stojí tyto šperky zde?“

„Mnoho, pane Stocký: dva tisíce zlatých!“ odpověděl klenotník a dodal s významným úsměvem: „Ale — jest to svatební dar opravdu knížecí!“

„Myslíte?“ prohodil poněkud samolibě Stocký. „Nu dobrá! Jenom aby se mé, poněkud vybíravé nevěstě také zalíbil!“

„Musí se líbit, pane Stocký, musí!“

„A proč by musil?“

„Předně proto,“ odpověděl stále se usmívaje klenotník, „že jest to moje práce a za druhé, že jest to dárek od vás. Řekněte upřímně, pane Stocký: jest za takýchto okolností vůbec možná, aby se nelíbil?“

„Ne, ne!“ zvolal s nucenou veselostí Stocký. „Už se poddávám: musí se líbit. Nuž tedy, buďte zdráv, pane Rambousku!“

Klenotník se poklonil a odešel. (Pokračování)

Z povídky hexametrem „Václav Živsa“.

Napsal **Svatopluk Čech.***

III.

Vzcházel důležitý pro mnohé den pouti na Hůrce.
Ještě šerem jitřním jen matná svítala záře,
an v dolinách kolkol ruch zvláštní již se probouzel:
Cesty a stezky polí prokvítaly hustěji stále
barvami různých rouch, z nichž nejvíc modro a červeň
šátky a sukně selek v zelené vetkávaly lány,
jak nezralou doposud setbou když s charpou mák se jevívá.
Různo po jedné, dvou, neb družným pospolu hloučkem
postavy žen, mužských tady cestou ve středu lánů,
stezkou onde lučin, tam v pokraji háje pěšinkou
z blízka i dáli kolem k metě jedné mířily plesně:
k báni rudé, jež z lůna sosen kříž vznášela lesklý
bleskem slunce prvým a s výšiny hvozdy porostlé
v okruhu širošírém obzírala úvaly četné.
Čím víc den se budil, tím hustěji průvody rostly,
tak že jejich pásmem byla pestré stužce podobna
sem tam stezka celá, po stráni se pěkně vinoucí,
někde mizící pak výš za stromy háje šerého,
chvílemi dále opět se jevící průseky houště,
jak provitá temnou kadeří stuha různobarevná.

---

* První dva zpěvy byly uveřejněny v předešlém ročníku.

Místy korouhve šíré nad zástupy vlály malebně
neb kříž pozlacený na štíhlé žerdi se lesknul,
někde i bíle, rudě prosvítalo roucho kostelní
žáčků, chrámu sluhů neb skvostná zářila soška,
již drobné, v oděvech sněhobílých, nesly družičky,
hojně ofábořené, zeleným okrášleny vínkem.

Svátečním vše kolem, veselým zahrávalo leskem
v jarních slunce jasech, jež vzcházelo v oblohu čistou,
nezkalenou jediným bílého ni pírkem obláčku,
modrojasem pouhým divukrásný den slibující.

Všaktě to modro nebe dnes vděčně nemálo uvítal
po kraji valný lid, však nejvíc cháska kramářů
onde na Hůrce samé, hledajících přiživy trošku
z nábožných lidu tuch, jak vezdy na plápolu božském
zisku pozemský chtíč své čmoudné pánve přihřívá.
Volnou prostoru tam, jež na hřbetě výšiny těsném
od hospůdky malé k myslivně a páru chaloupek
před svatyní skromnou kryta trávy koberci se táhla,
pestrý, různohlasý zaujal toho národa tábor:
Tam stany těsně řadou bělavá rozpínaly plátna
neb šedivá, dost záplat i děr tu i onde jevící;
avšak pod nimi lesk trety různé šířily bajný,
třpytné barvy živé, pozlátko a třásně peřesté,
přesvůdné pohledům dětským pamlsky a hračky.
Jinde budek zase řad v též klamné nádheře zářil,
skládaje vábně v odiv lesklé růžence a křížky,
však prsténky také a světské ozdoby hojné.
Vedle tu písně nové, bídného papíru a tisku,
dvé žen rozježených vesnické mládi nabízí,
ve zpěvu jedna druhou uchoryvném překřikujíce.
V sousedství tlupy té, kde kynou duchu slasti pochybné,
zástupu poutníků sebystány požitky tělesné:
schráň uzenek horkých plechová tam vábně se kouří,
housky a buchty tu zříš, zříš v láku okurky zažloutlé,
jak roje velkých žab v šeru lesní tůně plovoucích.

Soutěže málo také dbá ovšem hospody vládce,
jenž v den slávyplný, žeň hlavní ročně nesoucí,
dům svůj v poctu davům hostí důstojně vyfintil:
Kol veřejí nízkých chvoje čerstvé zříti pletence
stejně i vůkol oken; k ní fábory okrasu vížou
růží bíle-rudých; s krovu stejné chví se praporce.
Sám pak hospody pán sváteční vzal si čepičku,
blankytavý to samet, jenž kvítky je pestře vyšíván.
Čas má ještě nyní, třepotem té ozdoby ladné
v pokloně, stisku rukou vzácnější vítati hosty,

sem tam vlídně hodit slovo, žert, i šňupce nabízet;
tvář jeho boubelatá veselím jen nitra se leskne
v úsměvu přívětivém, v tuše hojné žatvy zlaťáků.
Však bude dále jinak: Teď ještě tu dosti je místa
ve stavení, pak venku kolem, kde stolky a židle
pro dnes vyvlečené i z vlastní jizby obytné,
jinde i vydlužené, pak prostá prkna i kůly,
jakž takž upravené za sedadla i za stoly drsné,
skromných spoustu mohou všude kol sebe vítati hostů.
Však přec později as bude nouze o trošku pohodlí,
zápas nastane zlý o džbánek, sousto a místo
a krčmář otylý pak přestane na břiše mlýnek
palci na prázdno točit, pak tváře mu píle zažehne
nezvyklá, potu proudy budou s jich šarlatu téci,
hyb zakusí trudný nemotorná postava tučná,
sám bude vřít lopotou, ač vedle děvečky a synka
k obsluze přibral dnes hajného a sestřinu dcerku,
švarnou dívku, čilou, jíž krátký sklepnice úkol
dobře sluší, s tváří veselou, v pleti broskvi podobnou,
lehkým srnky chodem sbor hostův obsluhující;
ve vlase květ se rdí; v předu září zástěra čistá
nad sníh právě padlý, k ramenům shora přitknuta pěkně.

Dost již před svatyní lidu proudilo šumně a pestře
a vždy nové davy poutníků horu zlézaly ještě
stezkami se všech stran, směs hlučnou rozmnožujíce.
V ní šaty vesničanů s městskými se míchaly družně;
i kroje zašlého, v němž před lety vesnice kvetly,
zbytky chudé tu a tam zřít moh' jsi na babce přihrblé
neb na starci šedém, jenž možná cestu poslední
dneska na Hůrku konal, nohy dost již vláčeje bídně,
však modlitby pořád rtem zvadlým šeptaje vroucně.
Mladší vesnice lid v pouť kráčel méně pobožně,
zvláště svobodná část: Oko dívky zašilhalo leckdy
po tlupě výrostků, z níž pohled mládce jarého
děvčeti navzájem zvěsť lásky a touhy posílal,
jevě, že zemský vděk jej hlavně na Hůrku vylákal.
Avšak slasti vrchol pouť chystala mládeži drobné:
osloněná svůdným, mnohobarvým pod stany leskem,
množstvím rozmanitých z perníku a cukru lahůdek,
v údivu což se blahém žádostivě blyštěla očka
a dlaň rozpačitá měď mačkala v úvaze těžké,
má-li za poklad svůj veliké z perníku hodinky
koupiti, jichž řetězem pestrým hoch vedle se pyšní,
či spíš harmoniku, z níž soudruh nadšeně loudí
hudbu nebeských sfér, neb horké onde uzenky,
jichž vzácnou libochuť prodavač tak vábně vynáší,
či snad okurku raděj, ve svůdném láku tonoucí?

A když k posledu boj rozhodnut, ztrávena mlska,
přestala hříčka bavit neb zkáze propadla dokonce:
lítosť mnohdy krutá duši trápí z volby nedobré
a zrak smutně hledí, závistivě na druhy šťastné,
jimž kyne volba teprv nebo aspoň lépe dopadla.
Leč — Snad ještě druhou na matince si dávku vyloudí . . .

Vesnických honorac, maloměstských hloučky předáků
vírem tímto živým blahovolně či pyšně se nesly;
většina ze zvyku jen neb z touhy po zábavě přišla,
v pestrý zírati rej, z lidu čerstvé sbírati dojmy.
V počtu jejich byl Živsa mladý. Jej k Hůrce nevedlo
Jiskrovo pozvání, ač lesník srdce mu získal;
byl by jiný vyvolil den k návštěvě této.
Avšak zříti život lidu rázovitý zase jednou,
obraz, velkolepý kdys pohledu děcka, zatoužil.
Teď v hlučivý tady roj, mnohobarvý, volně se mísil,
chladný zprvka divák; však zvolna ho chytly porůzné
výjevy v obraze tom, v duchu křísily houšť upomínek.
Mládeže drobné ruch posléze ho mocně upoutal
a když v zástupu tom děvčátko a chlapce uhlídal,
z jichž líček hubených, z jichž obleku zírala nouze,
jichž oči truchlivě tak, v závisti a tužbě daremné
po třpytu rozmanitém, vábném se otáčely vůkol:
různých pouti darů jim pod stany hojně nakoupiv,
odměnu božskou měl v plesu dítek bouřně radostném.

V tom zraky trojlístek z Velemína mu náhle upoutal,
v hustých lidstva davech ku chrámu se volně beroucí:
Marta farářova tam věku navzdor kráčela bystře;
pod čepcem nějakým starosvětským vlídně vyhlédal
z vrásek líce její zrak pěkně modrý jako charpa;
vetchý kýs „Nebe klíč“ pod páží zbožně si nesla.
Vedle stařenky lepá v chodu lehkém stoupala Lidka
v úpravě sváteční, vkusné, leč rozmile prosté;
chůze do vršku nachem jí vnadným zbarvila líčko,
v úsměvu jí veselém z řasy temné jiskřila očka.
Bohdan blízko za ní, zadumán, ostýchavě bral se,
k mládci se tiskla paní bledolící — snad jeho tetka.

(Pokračování.)

Václav Šolc.

Literární studie Bohuslava Čermáka

Pověz, bouře, kde máš oko,
bych v ně upřel hledy,
snad že bych tam také spatřil
svojich vášní jedy.
Písně v bouři. XII.

dybychom nevěřili v předtuchu básnickou, tento verš mladistvého septimána na jičínském gymnasiu roku 1859 z hloubí srdce vyzněvší a vážně na pozdější život básníkův poukazující, musel by nás o ní přesvědčiti. Ani střízlivější výklad verše světlým okamžikem sebepoznání, nevylučuje předtuchy, chovaje jinak v sobě spory, dílem vůči mladosti poetově, dílem ohledně stilisace, jež by byla nepochybně určitá.

Pěvec „Prvosenek", zdá se, že tehdy, jakkoli nejasně, tušil osud svůj. Musa odestřela mu spícího ještěra vnitra. Když se na obzoru literarním objevil, způsobil ruch nemalý. Přišel jako jarní bouře. Genius jeho zaplanul živým bleskem, chvíli hřmělo to a bouřilo v duši a životě básníkově, zatím co démantové krůpěje zpěvu kanuly k zemi, opět a mocněji šlehl blesk genia a bouř zdála se přecházeti v tichý, zlatý déšť, leč náhle zadul zlý vítr, v dálce zaduněl hrom a jasná obloha skláněla se nad čerstvým rovem básníkovým. On byl z těch vzácně povolaných, kteří zřídka přicházejí, jež často odsuzuje svět, protože pout neznají, kromě umění, pro které žijí. Vlast neměla nad něj lepšího syna, národ tlumočníka svých tužeb a stesků věrnějšího. Sám šťasten nebyl, poesie a vášnivé srdce strhly jej k životu dobrodružnému, leč jakkoli tu klesal, květ své duše, vlasteneckou a básnickou mysl, uchoval v čistotě jako liliji. Ona ozařovala též dumné čelo jeho až k dechu poslednímu. Václav Šolc narodil se dne 23. prosince r. 1838 v domě č. 3. na Předměstí sobotecké́m, které tehdy s osmi usedlostmi, jako i město Sobotka pod právomoc panství Kosti a Rakova příslušelo. Otec Jan Šolc byl zámožný rolník, matka Barbora, rodem Ježková, pocházela z nedaleké Vesce. Kromě Václava byli ještě čtyři dítky, tři — Marie, Jan a Josef — věkem starší a Eleonora, mladší básníka. Tato žije posud ve vsi Spíšové, čtvrt hodiny jižně od Sobotky, provdaná za rolníka Václava Macouna. Ze starších dětí živ toliko Josef mrtvicí raněný, Marie a Jan zemřeli, poslední smrtí násilnou. Pokud otec žil, bylo rodině blaze, on držel hospodářství v květu a pečoval neméně o děti, jež dobrotisko matka svou láskou zahrnovala. Václav uveden, šest let stár, do školy sobotecké, svým pěkným, dvoupatrovým stavením od školních budov i měst větších příznivě se lišící. Prvními učiteli jeho byli Matěj Balcar a Josef Dolenský, již na vývoj chápavého žáka vážného vlivu neměli. Teprv třetí učitel František Kendík a katecheta Damian Šimůnek, nyní farář v Choustníku, oba dobří paedagogové a vlastenci vzorní, zaseli ono zlaté símě ethické a vlastenecké,

které nám básníka nad jiné činí milým. Do hlavní školy Šolc nechodil, z té připravoval jej ke zkoušce kněz na odpočinku, Jíra. Podrobiv se zkoušce v Jičíně, vstoupil náš básník roku 1352., téměř čtrnáctiletý, na tamnější gymnasium. V tercii stihla jej 20. května r. 1855. osudná rána, smrt totiž otcova, jíž vážné změny v rodině nastaly. Dle poslední vůle nebožtíkovy rozdělena usedlosť mezi starší syny Jana a Josefa, ostatním dítkám určeny peněžité podíly. Matce dostalo se obyčejného, celkem slušného, vdovského výminku. Úmrtím otcovým nabyl, ač pod poručnictvím, Šolc záhy samostatnosti, jež na duševní vývoj jeho měla vliv nemalý, uzrálť dříve, nepochybně od té doby veršovati počna, v čemž jej professor Josef Uhlíř, později ředitel druhého realného gymnasia v Praze, vida u studenta vlohu, vřele podporoval. Přátelský styk, jenž se později mezi učitelem a žákem vyvinul, vysvětluje duševní shoda, neb Uhlíř byl té doby poeticky činným, o čemž r. 1858. vyšedší, objemná kniha „Básní“ svědčí. Jakkoli hlubšího literarního významu postrádá, an básník celkem Jablonského nápodobí, aniž jej postihnul, nelze upříti, že zvláště v „Listech milostných“ opravdovostí citu a v „Listech jarních“ naivností svěžího názoru naskrze s účinem se nemíjí. O imitaci není pochyby a nasvědčuje jí též okolnosť, že Jablonský již dříve byl Uhlířovi básníkem zamilovaným, čehož jeho „Kritický rozbor básní Boleslava Jablonského“, v programu jičínského gymnasia r. 1852. uveřejněný, zřejmým důkazem.

Že Šolcovi Uhlíř ani Jablonský vzory nebyli, netřeba dokládati, vyvíjelť se spíše samostatně, dbaje nepochybně toliko rad a pokynů Uhlířových, pokud básnické formy a četby, z níž národních písní byla nejvážnější, se dotýkaly. Nicméně podceniti nelze, že v době překotné tvorby prozíravý učitel a básník po boku mu stál, jenž planý zápal mírniv k pravému cíli poesie zrak jeho obracel. Překonalť snáze dobu tuto, které se asi nejmenovaný životopisec v „Krakonoši“ (Roč. II. Str. 100-101.) dotýká, tvrdě, že již v šesté latině větší epickou báseň napsal, jež nepochybně zaslouženému autodafé propadnuvši, v pozůstalosti se nenašla, čehož vlastně želeti netřeba, neb i jiné pozdější práce Šolcovy, z nichž některé jako „Cikáni táhli dědinou,“ „I letí mladé ptáčátko,“ „Což tamo v lesní houštině,“ „Žebračka,“ a „Loupežník Borovička,“ nám laskavostí přítele jeho, spisovatele J. L. Turnovského, k nahlédnutí propůjčeny, jeví tak zřetelně ráz doby průpravné, že by uveřejněním skvělý obraz vyspělé básníkovy činnosti, jaký zvláště druhé vydání „Prvosenek“ vykazuje, jenom zakalily. Pro životopis básníkův nepostrádají arci ceny, any v nich stopy četby Puškina a Heydukových „Básní“ z r. 1859., najmě první části, ohnivých „Cigánských melodií“, patrny. Kromě poesie zajímalo Václava Šolce v studentských letech hlavně divadlo.

Na svátky a o prázdninách hrávalo se v Sobotce v radním domě často, bylať ochotnická představení studentská v oblibě. Jak vřele na nich Šolc podílu bral, zřejmo z listu, dosud zachovaného, jejž básník, tehdy sextán, intimnímu příteli svému Frant. Dvorskému, adjunktu při zemském archivu a spisovateli, z Jičína do Sobotky zaslal. Zníť s některými změnami, které jsme vůči publikaci za nutné uznali, následovně:

Milený příteli!

Záležitosti divadelní donutily mne k tomuto dopisu. Prodlévaje v Sobotce byl jsem od p. měšťanosty připomenut, abychom, chceme-li o vánočních svátcích nějaké představení, již teď o povolení žádali, že nás p. aktuar v tom podporovati slibuje (?!). Vyhledej tedy nějakou hru, aneb více, ne však již na budoucí prázdniny, poněvadž bychom příliš dlouho na to čekali, a zašli žádost, kterou ti pan Dohelský zaopatří, co možná nejdříve, aby v čas povolení přišlo. Myslím as následující hry: „Matka a dcera“*. je-li v sobotecké knihovně, v Praze nelze kus dostati, aspoň ne u Pospíšila, „Sirotek Lowoodský,“ ** není-li mnoho osob, „Roztržití,“ *** „Láska v nárožním domě,“ † — to jest tuším v knihovně a j., avšak takové, při kterých není mnoho sil zapotřebí. Kateřina Sokolova Ti dá jednu hru od Töpfera, jestli ne, tedy si k ní dojdi a mně ji zašli. Dones ji v neděli k nám, oni mi ji odešlou. Nyní teprv co se týče „Vězení.“ †† J. Šolc mi pravil, že jeho sestra nemá valnou chuť hráti, vyzvěz to tedy a pakli by se zdráhala, pošli k ní Kat. Sokolovu, bude-li chtíti, jinak nezbude, než jinou dívku získati, buď Pluhařovu, neb Dolenskou. V pondělí pošlu úlohy Mathildy a Hermíny opsané k vám. Třetí úlohu ženskou můžeš Ty opsati. Co se týče rozdělení úloh, myslím takto. Své úlohy známe. Friedheima vezme Štelovský, kdyby byl churav Černý, Rambasa Černý, Walbekova sluhu Šorejs. Sluhu a dozorce vězního bys mohl v Sobotce opatřiti, ne-li, piš co nejdříve, abych zde někoho vyhledal. Očekávám Tvou brzkou odpověď a zůstávám Tvůj věrný přítel

V. Šolc.

Účel dotčených studentských her býval vlastenecký, najmé zakládání knihoven ve vesnicích kolem Sobotky; z nouze jen pořádány hry za účelem povšechnějším, humanním. Šolc hrával rád, zvláště úlohy milovnické a charakterní. Poprvé vystoupil v Klicperově „Žižkovu meči“ v úloze otce, Zachariáše z Humpolce, nejšťastnějším cítil se však v titulní úloze Tylova „Slepého mládence,“ která mysli jeho nejvíce lahodila. Úspěchu hereckého docházel celkem poskrovnu, ač postavu statečnou pro jeviště měl a také silným i jemnější modulace schopným hlasem vládl. Zdá se, že nad prostřednost se nesoucí mimický talent u něho scházel. Vedle divadla pořádali sobotečtí studenti občas besedy, společné výlety, při kterých se nejednou poeticky improvisovalo, některý čas i historické přednášky, v nichž Šolc s Frant. Dvorským jaksi závodili. Ze Šolcových přednášek dojímala zvláště poetická líceň dějepisná „O zahynutí krále Otakara II. na Moravském poli,“ na niž se podnes snad ještě mnozí Sobotčané pamatují. Za tehdejších poměrů absolutní vlády,

* Veselohra ve 4 jednáních dle K. Töpfera od J. T. Tyla. (Česká Thalia Sv. 5.)

** Činohra ve II odděleních v 4 jednáních od Birch-Pfeifferové, přel. J. V. Lomnický. (Div. Bibl. Sv. 19.)

*** Fraška o 1 jednání dle Kotzebue od J. H. (Div. Bibl. Sv. 9.)

† Veselohra ve 2 jednáních dle Calderona a Cosmara vzdělal J. K. Tyl. (Česk. Thalia. Sv. 5.)

†† Veselohra ve 4 jednáních od Rodericha Benedixe, přel. J. V. Lomnický. (Div. Bibl. Sv. 8.)

jejíž úřednictvo sebe nevinnější projev vlastenecký podezíralo, konala sobotecká studující mládež pro uvědomění svých krajanů mnoho a čilé a vzácné působnosti této byl Šolc ponejvíce duší. On a Frant. Dvorský založili také „Občanskou besedu“ v Sobotce. Vůbec vynikal tehdy, jako již při hrách dětských, Václav Šolc nade všemi sourozenci svými, jsa z míry ušlechtilým, srdečným a smělým jinochem, jemuž i nimbus poesie zvláštní zajímavosti dodával. Však již tenkrát, ač ve vší počestnosti, býval milostným pletkám náchylen. Srdce jeho vznětlivé práhlo po soucitu, jehož se mu později nedostávalo, zejména kdy co básník a kočující herec po vlasti putoval. V studentských letech těšil se jemu u dívčích srdcí mnohých, studnice citu jeho byla nevyčerpatelná, nejedna ústa, nejedny krásné oči pily z ní radost a utěšení. Z četných jeho lásek byla opravdová a nejohnivější k Anně Pluhařové, které též kalligraficky psanou knížečku svých básnických prvotin věnoval. Kromě té lnul ku Kateřině Sokolové, výše v dopisu zmíněné a ještě jiným dívkám soboteckým. O vnitřním svém životě básnickém neprojevil se nikomu tak upřímně a vroucně jako Frant. Dvorskému, tehdy v Praze meškajícímu, roku 1858. listem z Jičína, kdež mezi jiným praví: „Jsou často chvíle v mém životě, kdy přemýšleje o sobě, slabost ducha svého cítím, však jsou zase okamžiky, že bych mohutností jeho objal a k srdci přivinul svět veškerý, obsypav jej pestrým kvítím své fantasie jako zemi Vesna mladistvá. Tak padám brzy v temnou propasť nicoty a vzlétám zas v jasný blankyt nadšení a nevím sám, co jsem. Přede mnou se v mlhavé dálce kmitá krásný kraj, celého světa květy libodeché zdobí jej barev pestrostí a oku libým zelením, jasná hvězda poesie se nad ním zářně zaskvívá, lijíc naň svých paprsků zlato, já po něm toužně ruce vztahuji, krok můj se mu blíží, již chytám se břehu posvátného, však zrádná vlna osudu člun můj pryč zanáší, an zrak v kraj ten se zanícením se noří. Tak se potácím, zda cíle dojdu, zda klesnu, nevím.“ V jiném listu z téhož roku napomíná důtklivě Dvorského, aby v Praze, jejíž páry netoliko tělo skličují, ale zhusta i ducha otravují, nezlenil, a hřivnu sobě svěřenou v rozkoši nepromařil, nýbrž ji k blahu národa svědomitě vykořistil. Zároveň naříká na Jičín, kde prý jej vše nudí a trudí a jeví vřelou touhu po Praze, hodlaje na rok, podaří-li se mu obtíže s tím spojené odstraniti, tam zavítati. Přání básníkovo se nevyplnilo, neb zůstal r. 1859. co septimán dále v Jičíně, uveřejniv téhož roku v Mikovcově „Lumíru“ nejprvé krásnou pověst z okolí soboteckého „Lavičky,“ později „Písně v bouři I-XIII,“ kteréžto obě publikace, nejspíše Fr. V. Jeřábkem redakci zaslané, pod jménem Jeřábkovým byly otištěny, což teprv v obsahu udáním pravého autora opraveno. Roku 1860. dokonal Šolc v Jičíně studia svá gymnasialní a podrobil se též zkoušce maturitní, kterou s prospěchem odbyv, některý čas na uchýlení se do kláštera křižovnického pomýšlel, však upustiv od toho, k podzimu do Prahy přibyl, aby na universitě historická studia, která si oblíbil, dále pěstoval. Buď z Prahy, neb ze Sobotky, trvaje na vánočních prázdninách, zaslal do „Boleslavana“ báseň „Zlaté srdce,“ jedinou, která téhož roku od něho tiskem vyšla. Ač podíl básníkův studiemi gymnasialními a poněkud i půjčkami na úrok lichvářský, zvláště z prázdnin v rodišti byl ztenčen, vládl ještě slušnou částkou

vlastního jmění, která při spořivosti k dosažení professury, k níž směřoval, postačovala. Však Václav Šolc byl především básníkem, kromě toho neuměl hospodařiti. V Praze, která na poetickou duši jeho krásou svou přírodní, jakož i skvělými pomníky slavné minulosti mocně působila, otevřelo se jaré a vznětlivé mysli vedle klidné hladiny velkoměstského života hojně vírů a prohlubní lákavých, před nimiž nezkušený plavec přítele varoval, kterým však sám neodolal. Již život hospodní a v kavárnách, na nějž nejvíce byl odkázán, za nadšené doby vlastenecké ruchlivější, než nyní, zavádělo nemálo, ač básník, silný kuřák, pijákem nebyl a také her, kromě billardu, spíše se stranil; něco absorbovaly zábavy tehdy živé, besedy, při nichž se deklamovalo, taneční věnečky, kořeněné zpěvem, různé koncerty s účely národními, něco divadlo, které miloval, však Scyllou a Charybdou zbytkům podílu byla již zmíněná slabost Šolcova k sličnému pohlaví, zde ovšem za nedostatku idealnější lásky, při úzkoprsé uzavřenosti společenské pochopitelného, na různé, krásnolícé Sireny se obmezující, z nichž ani ty, jichž svůdné hlasy královský nástroj Davidův, rovněž poetická slabost pěvcova, tklivým drnkotem provázívá, vyjati nelze. V těchto socialně povržených kruzích hledaje lásku, nořil se básník v propasť, v níž skálopevné zdraví jeho trpělo a i srdce, pokuď básnický temperament nepřekážel, od vážnějšího studia se odchylovalo. Jinak rozvíjel se poeta v Praze vůčihledě. Hned v prvním roce filosofie přispíval hojně básněmi do „Boleslavana," částečně i do „Obrazů života" a „Lumíru". Zdařilá báseň „Polskému národu", kterou brzy po vytištění v „Obrazech života" (Roč. 1861. Str. 195.) „Dziennik literacki" v původním znění s připojeným polským překladem přinesl, zjednala mu mezi mladším pokolením básnickým vážnosti a i v širších kruzích jaksi jména, neb s Polskou, tehdy utištěnou, sympatisováno v Čechách vřele. Také počátky obou větších cyklů Šolcových, lyrickovlasteneckého „Zpěvů svatováclavských" a epického „Úskoků" pojí se k roku 1861. Podnět k poslednímu dala básníkovi práce Sosnovského, na základě které později pro „Rodinnou Kroniku" (Sv. III. R. 1863. Str. 92—129.) zajímavou stať historickou „Uskoci" napsal. Dle ní objevili se tito v dějinách poprvé koncem XV. věku. Byli to prchlíci, Slované, nejvíce z Chorvátska, Bosny a Hercegoviny, kteří před Turky do dalmatských, pohraničných hor se ustranivše, zde kolem střediska Seni obce založili a hlavně na moři proti svým utiskovatelům a když se později v korsary zvrhli, též proti republice benátské bojovali. Císař Matyáš učinil r. 1617. smělým jich nájezdům, nezřídka až k Cařihradu se rozšiřujícím, konec, spáliv jim všecky lodě a přesídliv je do vojenského pomezí karlovického, kdež s obyvatelstvem slovanským záhy se smísili a historické své jméno ztratili. Zajímavo jest a o nevšední skromnosti básníkově svědčí, že kromě devíti básní z tohoto cyklu pod žádnou z četných, posud uveřejněných svých básní plným jménem se nepodepsal, užívaje toliko počátečních písmen V. Š. Teprv následujícího roku 1862., druhého filosoficko-historických studií, setkáváme se po výtce s pracemi, plné jméno autorovo nesoucími. Tehdy uveřejnil v „Obrazech života" své krásné „Ghazely", básně to formou orientalním pěvcům odezřené, tušíme poprvé v literatuře naší se vyskytnuvší, vedle těch četné jiné lyrické básně v „Bole-

slavanu." Z osmi otištěných ghazel zajímají zvláště dvě poslední. První z nich, později značně pozměněná, počínající veršem: „Neblahá, ježto kleká na kolena, píseň prodajná", věnována německému básníku Bedřichu Hebblovi, jenž ve své hymně „An S. Majestät König Wilhelm von Preußen" Čechy a Poláky „Bedientenvölker" a „Kariatidenhäupter" nazval, druhá počínající veršem: „Překrásná doba, když po luzích zkvítá, primula veris," zbásněna na motiv Lenau-ův, ozvavší se v dvou celkem nepatrných popěvcích nadepsaných „Primula veris" (Lenau's Werke. Herausgeg. v. Laube. 2. sr. Str. 80.), uvedena v čele „Prvosenek." Třetí rok filosofie Šolc nedokonal, zdá se, že vůbec ani do koleje nebyl zapsán. Život jeho r. 1863. byl asi velmi trudný. Docházející peněžité prostředky a vášněmi zmítaná mysl sváděly jej začasté v ovzduší, v něž zřídka i co pozorovatel sestupuje básník, které v tklivém srdci v okamžicích klidnějších muselo buditi reakce bolné, byť i poetické. Tehdy sedával, jak Neruda líčí, v hostincích u nejvzdálenějšího a nejtemnějšího stolku, jakoby obtížen vědomím vlastní viny, dumaje o budoucnosti chmurné, neb o motivu nějaké básně přemítaje, na ulici jen přeběhl, nikoho si nevšimna. Začasté mihla se statná jeho postava, tváře výrazné, jako ošumělá silhueta s lacinou čapkou na hlavě a šátečkem na krku pošinutým kolem přítele chladně a cize. Nejraději dlíval, druhdy za pozdní noci, nezřídka i k ránu na kamenném mostě, opřen o zábradlí a sleduje dole v řece hru šumně se tísnících vln, aneb dále nad jezem v obraz krásných ostrovů, tonoucích v modrém, bájeplném světle měsíčním, se ponořuje. Jindy stával celé hodiny nad kajetánskou zahradou na Hradčanech, upíraje zrak svůj na kouzelné obrysy pod hvězdami dřímající Prahy, neb sedával na Letné, zapředen v své básnické sny, divoké a tklivé.

O denních strastech jeho nevěděl ani z intimních přátel žádný, hrdost, zdá se, zavírala básníku ústa. Různé práce, jež téhož roku v „Rodinné Kronice" uveřejnil, potvrzují zřejmě tvrzení naše v úvodu vytčené, že Šolc při všech svízelích a kalu, s nímž se mu stýkati bylo, poeticky čistou duši zachoval. Nechuť k dalšímu studiu, hlavně k bídnému živoření, k němuž po nemoci, následku to nerozumného života, prost jsa všech prostředků, byl odkázán, rozhodla, že zatouživ po volnějším, básnickém žití, z Prahy k milované matce na zotavenou se odebral a ze Sobotky někdy v létě k Prokopově společnosti zavítal, hodlaje co kočující herec novou dráhu života nastoupiti.

Byl to krok nerozvážný, však pochopitelný u básníka, který v sobě herecký talent tušil, jehož jak řečeno, postrádal. Sklamání muselo se dostaviti dříve či později. Pokuď víme, dostavilo se záhy, neb Šolcovi po vyniknutí práhnoucímu, bylo se dlouhý čas uspokojiti s úlohami podřízenými, o čemž jisté svědectví máme, an ještě na podzim r. 1864. sobotecký děkan J. Rutta, meškaje v Lounech, básníka co podřízeného člena výše uvedené společnosti našel.

Toho roku byl Šolc také s dostatek poeticky činným, uveřejniv v „Rodinné Kronice" báseň „Mistr Jan", znělky: „Vezměte kříž na bedra hříchy spjatá", „Nač hlučíte již stále: sláva, sláva", „Nešťastné hvězdy na nebi ti plály", báseň „Písničkář", žalnou to reminiscenci z posledních

dob v Praze a jedinou prosaickou práci, již napsal, „Pohádky ze starého zpěvníku“. Následující dvě leta potulného života umlkla i lyra jeho.

Jestli se co herec poněkud vyšinul, nevíme, ani z té doby autentických zpráv o něm postrádáme. Dle toho, co později sám vypravoval, zdá se, že některé větší hrdinské, charakterní a milovnické úlohy hrával, neznámo však s jakým úspěchem, ani kdy a kde, jakož vůbec nepovědomo, u kterých společností, opustiv Prokopovu, své herecké štěstí zkoušel.

Z jara r. 1867., jsa nějaký čas u matky, přišel ze Sobotky k paní hraběnce Eleonoře Kaunicové, rozené Voračické z Paběnic, pěšky na zámek do Března, odevzdávaje v ruce její čistě psaný svazek básní s prosbou, aby mu k vydání byla nápomocnou. Šlechetná a dobrotivá paní přijala básníka laskavě, dotazovala se po jeho poměrech a slyšíc nepřistřenou pravdu, litovala ho, rukopis si ponechavši se slibem, že dle možnosti o vydání se postará. Od hraběnky obdržel rukopis spisovatel Ferdinand Schulz, druhdy vychovatel syna jejího Václava, s výslovným přáním, aby pokuď tisku schopen, na útraty její se vydal a náklad básníku k rozprodání se odevzdal. Však tisk u dra Eduarda Grégra, zdržován poněkud též nutnou korrekturou, pokračoval pomalu. Z rukopisu vytištěna nepochybně ve „Květech“ téhož roku báseň „Naše chaloupky“, jedna z nejkrásnějších Šolcových, jakož následujícího roku báseň „Bajazzo“.

Brzy po té, z jara r. 1868., nejspíše s některou kočující společností do Kutné Hory přibyv, objevil se u Jakuba Arbesa, tehdy „Vesnu Kutnohorskou“ redigujícího a odevzdal mu k otištění dvě znělky, které pod záhlavím „Ze sonetů svatováclavských“ krátce na to ve „Vesně“ vyšly. (Str. 47.)

O prázdninách toho roku dokončen tisk básní Šolcových, nadepsaných „Prvosenky“ a básníku, té doby u matky v Sobotce meškajícímu, přimlouváno, aby potulného života se zřekna, přerušené triennium filosofických studií dokonal. Šolc, herecké dráhy syt, svolil ochotně. Tehdy, anebo o něco dříve, vyšla v „Květech“ báseň „Dítě z ulice“, nepochybně nově zbásněná, ana v „Prvosenkách“ schází. Ocitnuv se na podzim v Praze a dada se znovu inskribovati, nalezl básník po vydání „Prvosenek“, jež kritika celkem příznivě přijala, najmě mezi mladším pokolením básnickým, nedávno před tím v almanachu „Ruchu“ živě se ozvavším, přátelsky otevřená srdce a ježto mu jinak vedle dobrého výnosu prodaných exemplářů darovaného nákladu dílem od spanilomyslné hraběnky, která mu snídaně, byt a večeře opatřovala, dílem od Ferd. Schulze a Jul. Grégra, kde střídavě obědval, a porůznu jinde ještě podpory nescházelo, zdálo se, že dovršiv svá studia, životu pravidelnému, z něhož vybočil, bude zachován. Však očekávání příznivců Šolcových se nevyplnilo. Některý čas jevil básník arci touhu po studium, sháněje se po knihách, které mu s nevšední ochotou půjčovány, však záhy upadl opět v staré koleje a vášně. Nahromaděné knihy zůstaly netknuty, toliko básnická struna ozývala se v srdci Šolcově dále.

Nedlouho po vydání „Prvosenek“ otiskl v „Květech“ báseň „Kolo osudu“ a později krásnou „Píseň o ruce mozolné“. R. 1869. vyšly tamže

cyklus písní „V podjesení“ a báseň „Bílá růže“. Pouze as půl roku, příjem z nákladu „Prvosenek“ umařiv a všecku snahu, povznésti jej, v niveč uveda, prodlel v Praze, jsa jedním ze spoluredaktorů „Almanachu akademického čtenářského spolku“, týmž rokem vydaného, do něhož přispěl básněmi: „Sestra“, „Pustý dům“ a třemi „Sonety svatováclavskými“, počínajícími verši: „Ty, jenž v tom krutém protivenství boji“, „Groš vdovin budiž ostatkem vám svatým“, a „Ten oheň nechť vás stále v srdci pálí!“

Tou dobou událo se nám též s ním se seznámiti. Pokud se pamatujeme, činil dojem muže, nad svůj věk staršího; také oděv jeho, ač spořádaný, jevil starší modu. Tvář jeho, zdobená podnůsky a delší kozí bradou, barvy nazrzlé, byla bledá, vzdor poněkud vysedlým lícním kostím a širokému čelu spíše podlouhlá. Husté, hnědé obočí stejné s barvou vlasů, stranou česaných a hojných, přistíralo sivé oči, výrazu snivého a měkkého. Ruká kostnatá končila prsty jemnými, poněkud delšími. Neznaje jej, byl by nikdo v něm básníka netušil, ani člověka mocných vášní, spíše zdál se podoben nějakému slušnému maloměšťanu. Mnoho nemluvil, však promluvil-li, poutal, měla řeč jeho zhusta význam vážný, nezřídka i hluboký. Poesii, jak z jedné rozmluvy v „Slovanské kavárně“ poblíž staroměstských mlýnů souditi můžeme, kladl nade vše, výhod životních nedbal.

„Všade vidím lež,“ pravil mi, „toliko v poesii jest pravda!“ Při tom oči jeho blouznivé zazářily. To bylo někdy v únoru. Z jara na to odešel z Prahy, odebrav se k matce do Sobotky, od níž se už více neodloučil. Proč odešel, vykládá se různě, dílem i nepravděpodobně;* nám zdá se, že stalo se tak přirozeně.

Básník, jenž jak výše uvedeno, k studiu vážně nepřikročil, vzdal se asi myšlénky na professuru a když z jara na Petříně vše se zelenalo a kvetlo, pocítil touhu po venkově, jíž povolil tím spíše, ano bouřnějším životem pražským zdraví jeho znovu bylo otřeseno. Doma žije skromně a nepije téměř než mléko rozkvétal zase, k čemuž i tělesná práce v prostranné zahradě nemálo přispívala. Občas opouštěl i tento svůj útulek, sedaje pod tichou strání u potůčku Kdánického, neb potuluje se Plakánkami, druhdy i po několik dní porůznu v okolí bloudil, však vracíval se vždy s náladou k poetické práci, o čemž zejména r. 1870. větší báseň „Dalibor“ v II. ročníku „Ruchu“, A. Čapkem a Jos. Dürichem řízeného (Str. 183—203.), jakož o rok později lyrickoepická báseň „Joza Skalák“ a zvyková, veršová črta „O zlatou hodinku“ v „Květech“ vyšedše, svědčí.

Ostatní různé básně z té doby, jako velkou, lyrickoepickou skladbu „Dědovy vrásky“, „Beťára“, „Krvavé růže“, „Rubáš“, „Věštbu Sybillinu“ a j. nalezáme v druhém vydání „Prvosenek“, jež s některým přispěním J. Düricha a Ant. Čapka pro I. L. Kobrovu „Národní Bibliotéku“ (Dílo XI.) V. Šolc srovnal a upravil. Když poslední archy do tisku zaslal, měl radost nemalou.

---

* Viz: „Zábavné listy“ r. 1881. Str. 22.

Tehdy sešel se s ním na zahradě druhý nejmenovaný životopisec „Krakonoše“ (Roč. II. Str. 109.), k němuž, o rýč se podepíraje, za novoru významně pravil: „Nedivte se, že zahradničím, i ty květy zde mi rostou do srdce a jsou balsámem na rány po těch květech, které pro básníka zůstavují vždy jen ostny svoje.“

Brzy na to parného dne červencového, vraceje se od Čapka z Jičína, zastavil se pěší chůzí unaven a zapocen ve Vohavči v hospodě, kdež, jak v nedobrém zvyku měl, nic nepoživ, dvě sklenice studeného piva od ledu rychle za sebou vypil. Neblahý následek dostavil se hned, neb smrtelně zblednuv, poklesl k zemi. Téměř bezduchého dopravili jej lidé do Sobotky. Zde ulehl a prudkým zánětem plic, z toho se vyvinuvším, skonal v nejlepším věku a nejkrásnějším tvoření v náručí matky dne 14. téhož měsíce července r. 1871. Třetího dne po tom byl za neobyčejného účastenství rodáků svých a přátel na soboteckém hřbitově pochován. O devět let později r. 1880. položena přičiněním soboteckého studenstva vysokých škol místo chudobného křížku, kterým jej matka obmyslila, na hrob Šolcův mohutná kamenná deska, zároveň postaven mu v sadě, blíže obecného dvora, pěkný pomník z tvrdého hořického pískovce v podobě štíhlého, na vysokém podstavci spočívajícího jehlance, ozdobeného podobiznou a medaillonem s příslušným nápisem.

Z básnické pozůstalosti Šolcovy nezachovalo se kromě básně „Až podruhé“, otištěné v „Album slovanských listů“ (R. 1875. Stř. 14.), nic vážnějšího. Co tu tam přátelé uchovali, pochází nejvíce z dob mladistvých. Úryvek cennější, obsahující as dvacet řádků „Vstupu“ k velké epopeji z dějin husitských „Boží bojovníci“, kterou se poslední čas zanášel, hodlaje všecka husitská bojiště navštiviti, znám jsa pouze as Dürichovi, jemuž básník na druhé straně svůj příchod na Klášter oznámil, se ztratil.

Že by byl Šolc tomuto příteli, neb Čapkovi, jsa v nouzi, za peněžité odškodné autorství některých svých prací postoupil, nedá se nikterak doložiti, ani nejvíce podezřelá báseň J. Dürichova „Úděl genia“. vytištěná ve „Květech“ (R. 1871. Str. 275.) nevykazuje nic, co by jen poněkud na pregnantní dikci, vzlet a lahodu obrazů Šolcových upomínalo. Zdali jednomu neb druhému časem něco korrigoval, pověděti nevíme. Co o vystoupení jeho jako improvisatora přítel J. L. Turnovský v „Zábavných Listech“ (R. 1881. Str. 22.) uvedl, zdá se smyšlenkou, ač jisto jest, že improvisace dobře byl schopen a též po četbě Andersenova romanu „Improvisator“ v mladších letech básní téhož thematu se zanášel, kterou však nenapsal.

S bratřími a švekrušemi na rozdělené usedlosti žil v stycích milých, uskromňuje se na výměnku s matkou, jež přeživši jej 23. prosince r. 1877. zemřela.

O povaze Šolcově různí se hlasy. Frant. Dvorský, jenž s ním vyrostl, chválí, jak částečně vytčeno, jeho srdečnost, přímost a energii, najmě v dobách studií gymnasialních, nezapíraje ovšem, že i tehdy jevil náklonnost k zádumčivosti. Jan Neruda, seznav jej později, vidí v něm divokého, divného, zajímavého člověka, u kterého duch a srdce byly dvě sopky (Humor. Listy. R. 1877. Str. 40.). Neznámý autor črty „Vzpo-

mínka na básníka Václava Šolce“ v „Krakonoši“, již zmíněný, líčí jej co v sebe uzavřeného, zádumčivého a lidí se stranícího, k čemuž druhý, výše uvedený, anonymní pisatel dodatku „O básníku Šolcovi“ tamže dokládá, že se před smrtí zcela změnil, jsa veselý, když jej na zahradě zastal. Oba znali básníka zajisté dobře, ne-li dříve, alespoň z let posledních, ztrávených na vyměnku u matky. Na nás osobně činil dojem muže tichého a zamlklého. Že od svého prvního pobytu v Praze, kdy povaha jeho, krásně založená, mnoho na přirozeném vývoji utrpěla, silným nebyl, dokazují sporé zprávy o něm; energie lze jen zde onde sporadicky postříci. Celkem zdá se, že, ač povahu v mužnějších letech částečně pozměnil, zárodek k změně již v mládí v sobě nosil, neb letora jeho nebyla ani ryze sanguinickou, ani melancholickou, nýbrž již původně kombinovanou sanguinicko-melancholickou, čemu i rozvoj talentu lyrického a epického nasvědčuje.

V mládí klonil se přirozeně spíše k sanguinismu, později po různých životních zkouškách a utrpeních více k melancholii, čímž i nesrovnalost hlasů, z mezí obou letor nevybočující, vysvětliti možno. Že se od pravdy mnoho neodchylujeme, dokazuje cit vroucí a hluboký, kterého básníku nikdo nepopře, náklonnost k dobrodruží, netečnost k životnímu zaopatření, jakož stálá, horoucí láska k vlasti a něžnost k staré matce, nehledě ani k zářné hvězdě poesie, k níž až do smrti zanícené zraky upíral, kolísaje jen jednou na krátko, kdy snad mocněji herecký talent v sobě potušil, celkem znaky sanguinicko-melancholické povaze odpovídající.

O zvycích a zvláštnostech jeho vytkli jsme vše, o čem povědomost máme, v životopisu, rovněž o četbě, již důkladněji stopovati lze toliko z básní, ana sdělení přátel v tom ohledu jsou sporá. Jak básnil a psal, zda rychle koncipuje a málo opravuje, neb obtížněji tvoře a hojně škrtaje, nic určitého nevíme. Že některé hotové práce znovu přepracoval, někdy k nepoznání měnil, dá se srovnáním doložiti. Poukazujeme na př. k pronikavé změně, které sedmá ghazela z „Obrazů života“ r. 1862. podlehla, vyskytnuvši se v „Prvosenkách“ co desátý sonet mezi „Zpěvy svatováclavskými“. (Vyd. první. Str. 113.) Aby své cti kromě poklesků menších, genialnímu muži odpustitelných, povážlivě kdy byl zadal, důkazů nemáme, spíše zdá se, že přibájením a pomluvou nepříznivců svých nemálo na cti trpěl. Bouřné životní sběhy netkly se nikdy citlivě krásných snah a pro lidské idealy vřele bijícího srdce. O neobyčejné, básnické vloze jeho souhlasí s jedinou vyjímkou kritiky a nekrology.

O prvním vydání „Prvosenek“ psali Vítězslav Hálek v „Květech“ (R. 1868. Str. 391.) a Jan Neruda ve feuilletonu „Našich Listů“ (14. ledna r. 1869.)

Hálkova recense, patrně chvatně psaná, uvádí Šolce omylem ve styk s generací „Ruchu“ r. 1868, k níž nepřináležel, shledávajíc při něm cosi bérangerovského, což snad k četným prácem rázu „Písničkářova“, „Našich chaloupek“ a pod. vztah míti může, však charakter básníkův nevystihuje. Hálek se také o vyznačení Šolcovy individuality nepokouší, uváděje pouze, co se mu ze tří částí, na které dosti neuměle sbírka rozdělena, nejvíc zamlouvalo. Toliko při „Ghazelách“ a cyklu „Z perlové

šňůrky“, vytýkaje zvláště účinné první dvě básně, praví významně: „Cit z nich mluví tak opravdový a slovo nese se zvukem tak dojemným, že písně tyto literatura nemůže ani ignorovati.“ Celkem vítá v Šolcovi talent skutečný a mnohoslibný.

Feuilleton J. Nerudův zní vážněji a kritičtěji. V něm líčen Šolc co básník z Boží milosti, živý a opravdový, co pěvec jara, lásky i činu, mající jemný sluch a smysl pro rytmus, svou původní básnickou mluvu, ač formalně ne vždy přesnou, což i Hálek částečně vytknul. Také Neruda postřehá v mnohých básních ducha Bérangerova, tvrdí však, že Šolc v zpěvích lásky a horoucích vlasteneckých větší podobnost jeví s Petöfim, líše se od něho svou hloubkou a vřelostí pro trpící a utištěné, v kterémžto ohledu připisuje mu ráz socialní, moderní, doufaje, že až se ustálí a uměleckého klidu nabude, též ve formě vynikne, maje jinak všecky vlastnosti nadaného umělce. Uvádějíce v stručnosti tyto dva hlasy zajisté povolaných soudců, diviti se musíme zvláštní odvaze neznámého recensenta „En“ (Pokrok. 1. července r. 1871.), jenž při druhém, valně rozmnoženém vydání „Prvosenek“ v „Národní Bibliotece“ I. L. Kobrově (dílo XI.), vyčítaje díla dříve uveřejněná, slovně praví: „Co máme říci o XI., obsahujícím básně Václava Šolce? V seznamu „čelných spisovatelů“ nečteme jeho jméno, aniž jej od někud jinud známe. Jak souvisí pan Šolc s vývojem novočeské literatury? Dle básní svých jest to při všem svém nadání přece jen literarní začátečník a rádi bychom věděli, který z jmenovaných redaktorů „Národní Bibliotéky“ zavinil přijetí jeho nezralých plodů do sbírky čelných spisovatelů českých? Či učinilo to vydavatelstvo o své ujmě? V posledním případě oprávněni jsme tázati se vydavatelstva, zdali při uveřejnění svého programu vědělo, jaký závazek tím beře na sebe proti obecenstvu?“

V tomto bryskním, o nevšední předpojatosti svědčícím tonu píše nepovědomý vlastenec dále; nám postačí tato ukázka, abychom zakryli svou tvář a poukázali na to, co za nedlouho J. Neruda, apostrofuje jaksi celou starovlasteneckou stranu, ve své „Vzpomínce na V. Šolce.“ (Národní Listy. 20. července 1871.), tedy již nekrologu, vtipně a řízně pověděl, pravě mezi jiným: „Aby vás bůh pomiloval a ještě pokud žijete, dal nám alespoň tři takové literarní začátečníky, jakým byl Václav Šolc. Kéž by někteří z těch na programu postavených „čelných spisovatelů“ byli skončili takovými „nezralými plody“, jimiž V. Šolc začal v písemnictví českém, v poesii bylo by o pěkný kousek dobré práce více.“

J. Neruda uvádí dále, že Šolc po r. 1860. ozdoboval básněmi svými téměř všecky belletristické listy, že zpěvy jeho co věrné ohlasy nejšlechetnějšího snažení mladší generace vítány a čítány byly se srdečnou radostí, zkrátka, že v nové době poesie české zaujímá místo čestné a s vývojem novější literatury pevně souvisí. Též ostatní nekrology jako „Květů“, „Světozora“ i „Pokroku“, kterýž jaksi recensi nepovědomého „En“ odčiňuje, želí ztráty genialního básníka, uvádějíce stručná data životopisná s šetrným ohledem na bouřná leta Šolcova, spíše k politování, než odsouzení se klonice, v kterémžto vřelém tonu i „Vzpomínka na básníka Václava Šolce“ a dodatek „O básníku Šolcovi“ v „Krakonoši“ r. 1880. držány.

Kromě Nerudy, jenž rhapsodicky a nedosti určitě rázu a literarního významu V. Šolcova se dotekl, nezavadil nikdo, přítele J. L. Turnovského nevyjímaje, o tyto dvě v básnickém žití jeho nejdůležitější stránky. „Naučný slovník“, v němž vedle biografických a bibliografických dat stručně směr a význam básníkův mohl býti uveden, zvláště, an s nakladatelskou firmou I. L. Kobrovou v úzkém spojení se ocitl, postrádá ku podivu jakékoli zmínky o něm.

V dějinách literarních domácích, jako v knize Tieftrunkově, Bayerově a Bačkovského „Přehledu dějin písemnictví českého nejnovějšího“ nedočítáme se v tom ohledu skorem ničeho. Tieftrunk dí o „Prvosenkách“, že jeví svou stručnou jadrností jarého ducha básnického, k lyrice i epice schopného. Bayer zove Šolce jedním z nejnadanějších básníků, tvrdě rovněž jako Tieftrunk, že osvědčil se stejně výtečně v lyrice a epice. Bačkovský ani to neuvádí, neznaje dne narození a úmrtí básníkova, jakož správně ani roku prvního vydání „Prvosenek“, podotýká však za to, že nedostudoval a oddal se životu nespořádanému.

Ze stručné zmínky jeho („Přehled“ str. 39.), v níž též rok druhého vydání „Prvosenek“ schází, nová jest pouze poznámka, že zpěv jeho „Dědovy vrásky“ vyšel o sobě r. 1881. v „Ústřední knihovně“ I. L. Kobrově, k čemuž vůči správnosti dokládáme, že stalo se tak v čís. 21. této, nyní valně přes sto čísel čítající publikace. Z cizích děl literarních vděčíme za zmínku o Šolcovi toliko ruské „Historii literatur slovanských“ A. N. Pypina a V. D. Spasoviče, v které dle převodu Ant. Kotíkova v dílu II. na st. 419. čteme: „V mladých letech zemřel i Václav Šolc (1838—1871.: „Uskoci“, „Zpěvy svatováclavské“, „Naše chaloupky“).“ Jak dle této citace čtenář srozumí, že nejde tu o tři snad různé publikace, ale že z neuvedené sbírky „Prvosenek“ v části prvé „Zpěvů epických“ zvláště cyklus „Uskoci“, část druhá „Zpěvů svatováclavských“ a z té báseň „Naše chaloupky“ A. N. Pypinovi (neb V. D. Spasovič psal pouze dějiny literatury polské) nejvíce se zamlouvaly, nevíme, nám postačuje, že od ruského autora k rázu a literarnímu významu V. Šolcovu nepřičiněno více, než od spisovatelů domácích. Bez obšírnějších zpráv životopisných, znalosti doby a současníků, nelze ostatně i při dobrém studiu poesie básníkovy, které zdá se vůbec scházelo, činiti závěrky, aby poněkud blížily se pravdě. Jevíť Šolc jak v životě, tak i v poetickém svém tvoření individualitu zvláštní a zajímavou. (Dokončení.)

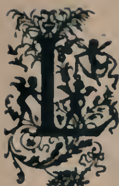
Kaïmakam a rada města Rhadamesu.

Saharou.

Z Biskry do Rhadamesu.

Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování).

Loučení před cestou do pouště má vždy cosi tklivého do sebe, neboť bývá to obyčejně rozchod pro celý život. Vřelé stisknutí rukou v hodině rozchodné od přátel nově získaných, srdečné přání ku zdaru naší cesty a již sedíme opět v sedle a ohnivý kůň unáší nás ještě před východem slunce za město, kdež se k odchodu chystá naše karavana.

Tu panuje mravenčí ruch a poslední přípravy na cestu do pouště se rychle ukončují. Řehtání netrpělivých ořů, zvláštní klokotavý a táhle řev funících velbloudů, pronikavé hýkání oslů, ohlušující křik honců, průvodčích a kupčíků zaznívá z té velké chaotické směsi, kteráž jen znenáhla se počíná rozuzlovat. Z několika skupin slyšeti nářek žen s muži se loučících. V tom však dává průvodce povel k pochodu, čára mohutné karavany se prodlužuje a se všech stran slyšeti hlasité volání: „Eoa, eoa, eoa!“, poháněcí to pokřik na velbloudy. „Chabir“ čili hlavní vůdce stojí již v čele průvodu, kloní se zbožně k východu a všechen lid za ním obrací se vroucně v tutéž stranu, prose v krátké, ale horoucí modlitbě Všemohoucího o zdar cesty. Hlasitým voláním: „Allah il Allah!“ končí obecné modlení a ranním šerem putujeme k jihu.

Od této chvíle jsme jenom v rukou božské prozřetelnosti a svého vůdce, jenž koná úřad v těchto krajinách velmi těžký a zodpovědnosti plný. Ve schopnosť a vedení těchto průvodčích lze míti největší důvěru, ačkoli anebo snad právě proto, že se jejich disposice opírají jenom o nejbedlivější pozorování přírody, dle něhož průvodčí určuje směr cesty, v poušti tak často se měnící. On zkoumá bystrým hledem ve dne i v noci svůj vlastní stín, hvězdnaté nebe v každé době roční, rozhlíží se stále po krajině tu jednotvárné, tu zase pestře malebné, a zrak jeho nezabloudí nikdy. Jak často mění prudký a dlouhotrvající vichr „gebli“ (samum) děsné pásmo navátých pískových valů v krajinu novou a zasypává do značné výšky studny, jež znamenají život pro vyprahlé a žízní zmírající tvorstvo, a tu jediným pohledem určuje chabir směr cesty a polohu zaváté studny. Klidně vede karavanu přes křehkou kůru solných jezer, kde chybný krok nebo jen málo změněný směr cesty zkázu přináší.

Kupci saharští jakožto hlavní účastníci velkých karavan zkoušejí co nejbedlivěji schopnosti vůdcův, a jen po zralém uvážení všech okolností svěřují úřad ten nejlepšímu z nich, zároveň však dostává vůdce pobočníka pro možné nehody cestovní.

Krajina, kterouž se pomalu béřeme, dýše vůní tamaryšků, štíhlých pinií a vysokých palem; avšak vegetace začíná již řídnouti, a jakmile

jsme překročili oasu „Sidi Oklea", kde pochován leží slavný hrdina Arabů (682.) téhož jména, nabývá celá krajina jakéhosi rázu stepního, jsouc houštinou, travou a bodláčím hojně porostlá. Obrovská sluneční koule rozlévá již svůj jas po celé krajině, chlad noci ustupuje rychle dennímu teplu a kolem naší karavany poletují hejna čiperných vrabců, vlaštovek a jakýchsi cvrlíkajících zelených ptáčků podoby kanárčí, a lapají dychtivě hmyz kolem nás bzučící, ba někteří smělejší ptáčkové zasedají i na vodní naše měchy, aby se ovlažili krůpějemi, jež z otvorů se prodírají.

Okolí skytá dosud tak málo zajímavosti, že pozornosť naše bezděky poutá se hlavně k našemu cestovnímu průvodu, z něhož nade všechno vyniká veliká spousta velbloudů. Znáte přec neúhledné to zvíře o jednom nebo dvou hrbech, jehož žír a tuk docela se ztrácí, je-li těžce dřeno a kteréž v sobě pojí tolik vzácných, ale také několik velmi nepříjemných vlastností? Na jedné straně vytrvalosť, síla, skromná spokojenosť a trpělivosť, na druhé však občasná nevrlosť, okamžitá divokosť a častá neposlušnosť jsou nejvíce nápadnými dobrými i zlými vlastnostmi proslulého „korábu pouště".

Jakožto dopravního prostředku pro zboží užívá se v Alžírské a Tunisské Sahaře jenom jednohrbého dromedara, jemuž se nakládá pro krátkou cestu šest centů, pro dlouhou výpravu pak toho polovic. Velbloudích běhounů z plemene „hedžin" a „meheri" užívá se zejmena v střední a jižní Sahaře. Světlošedý neb docela bílý „hedžin" je tvarů jemných, výtečný chodec, pro kratší a rychlé cesty zvláště užitečný, kdežto „meheri" chovu nevlídných Tuaregů jest vzorem vší vytrvalosti a koná v poušti pravé divy, neboť vydrží při velkém namáhání deset dní bez nápoje a uběhne za ten čas osm až devět set padesát kilometrů. Napájí-li se však každý třetí den, vykoná ještě více. V naší karavaně vidíme zvířata vesměs bezvadná — pro tuto cestu „zemí smrti" (jak Arabové ohromnou část písečných přesypů „El Erg" z Tuggurtu do Rhadamesu nazývají) zrovna stvořená, ježto se jejich široká a pružná šlapadla příliš hluboko do jemného písku neboří. Největší potíž bývá při odpočinku se skládáním a nakládáním břemen, což bez děsného křiku a řvaní honců se nikdy neobchází. Jako automat pohybuje se tento chodící stroj stejnoměrně dále. Pěšák předstihne ovšem snadno a lehce velblouda stále zvolna kráčejícího, avšak opozdí-li se za karavanou, má co dělat, aby ji dohonil, ježto při vydatném dlouhém kroku dromedarově vzdálenosť rychle roste. —

Karavana naše pojednou vázne, pak stojí docela. Zvláštní jakýsi čich, prudce vzrušující čpavý zápach, jenž k nám doráží, poučuje nás, že se nalezáme na „mabvale", to jest na jednom z míst, kde karavany zastávku činí, aby si odpočinuly.

Tato místa, nejsou-li příliš písečnatá, ohlašují se z dálky svou hnědou barvou a z blízka amoniakovým zápachem od velbloudí moče; průvodčí znají dobře vzdálenosť jedné mabvaly od druhé, ačkoli je to v pohyblivých přesypech písku na mnoze velmi nesnadné, poněvadž se tvary navátých pahorků neustále mění a následkem toho i mabvaly zasypávají.

Jednotvárná krajina táhne se do nekonečna, hodina mizí za hodinou, horka přibývá a poněvadž počátkem května úpal slunce poledního

Mešita Sidi Salah.

není ještě tak velký — v poledne 38° C. — nedrží karavana odpočinku „gaila“ zvaného, kterýž se jindy odbývá (od 11 do 3 hodin); béře se stejným tempem dále a člověku i zvířeti dovoleno je těšiti se na večeři, která po dvanáctihodinném pochodu asi jak náleží chutnati bude.

Malá zákuska v sedle, pozůstávající z chutného sýra a sucharu, k tomu několik loků dvacítistupňové vody z měchu — člověk si musí zvykat na vše — a první hostina v poušti na této cestě byla by odbyta.

Stíny se prodlužují a rozpoznáváme určitě, že naši gamalové na večeři pomýšlejí, neboť brzo ten, brzo onen shýbá se pro suchý trus velbloudí a strká jej do halfového žoku, aby ho později jako paliva použil. Na povel vůdce stavíme u studny Mellah a celá karavana ožila novým ohněm, rozkládajíc se velkým kruhem pozvolna kolem „života pouště“ čili cisterny plné vody. Za ohlušujícího křiku nutí honci celé obrovské stádo velbloudů ku schoulení, snímají zvířatům těžká břemena, a připínají jim k tlamám nevelké pytlíky s řezankou nebo — arciť zřídka jen — s boby a jinými luskovinami a konečně svazují jim po jedné z předních noh, aby se velbloudi v noci nezaběhli. S ohromnou chutí a silným chrupáním melou zvířata svou potravu, kterouž rychle soukají v třídílný žaludek. Nastává pak napájení při studňové stoce, kdež voda nadržena jest a s hlasitým klokotem srkají dromedáři spousty vod v bezedný takřka jícen. Mezi tím plápolá již v ležení velké množství ohňů a jakožto první občerstvení podávají nám sluhové vonnou kávu, kteráž vedle vody jest na poušti nejvíce občerstvujícím nápojem. Pro jedinou noc postaviti stan bylo uznáno za zbytečné; kypré naše koberce rozložené uprostřed nakupených beden nahradily nám pohovku, stůl a postel. Díky něžným rukám Biskerským byla naše večeře dosti bohatá: kuřata, vajíčka, sýr, pak opět káva a konečně vodová dýmka vykonaly řádně svou povinnosť. — Laskavý čtenář si teď myslí, že to cestování Saharou jest rozhodně nejkrásnější na světě, nu — však ještě uvidí. Kupčíci, průvodčí a celá ostatní družina peče na žhavém uhlí „kurs“, to jest jakýsi pecen z nekvašeného těsta, moučník to poněkud těžký, ačkoli jsem docela prolhaně ujišťoval našeho vůdce, kterýž mi ho kus byl podal, že jest božský.

V ležení utichl znenáhla hluk, všude utvořily se kroužky, ale mnoho se nikde nemluví; za to se tím více všude kouří. Přechod zářícího dne ve světlou noc děje se velmi rychle a šerosvit soumraku jest tak krátký, že tmavší tonina takřka rázem nad celou krajinou se rozestírá i houstne a myriady jiskrných hvězd na temné nebes báni se prosypávají. Jaká to noc! — — Záhy začíná také koncert, který žádné noci v poušti neschází, a jejž mistrně provádí spousta šakalů. Je to koncert opravdu hrozný. Ve velkých smečkách i po různu prohání se kolem ležení drzá ta sběř a ruší náš klid. Vytí po celou noc nepřestává a musí míti člověk tvrdé spaní, aby jím nebyl znepokojován a buzen. Arabové uléhajíce ku spánku zasypávají ty nezvané hosty den co den nejhroznějšími nadávkami, kteréž arci nic nepomáhají. Několik z těchto, jako pes velikých lupičů odvažuje se vždy až do středu ležení a krade, kde co dá se ukrásti. Nechť si kradou! Já proto o spánek se neokradu. Uléhaje otočím těžkou houni z velbloudí srsti kolem sebe, přetahuju cíp

Naïlijah.

její přes hlavu a únava noří tělo do hlubokého spánku. Jakožto svědomitý zpravodaj zaznamenávám, že v této končině blecha neexistuje, že ale za to tím hojněji se vyskytuje její horší, šedá společnice.

* * *

Ranní vánek pouště je chladný a probouzí nás před východem slunce. Toileta nevyžaduje velkého umění v mytí a jediným účesem „à la Sahara“ stáváme se pro poušť spůsobilými. Kolkolem hluk a povyk, krmení, napájení všeho zvířectva, pak nakládání zboží, povel chabira ku pochodu a již valí se všechno zase dále na jih.

Cestou prohlížíme si sporou květenu tohoto pásma pouště a nalézáme jen bodláčí, z křovin hustou „Genistu Saharae“, která ztratila již žlutý květ, pak bezlisté Calligonum comosum a při přechodu z pahrbkovité krajiny „Kushu“ do roviny „Mokran“ bují všude vysoká „Stipa tenacissima“ čili halfa neboli espart, nad míru užitečná bylina veliké pevnosti. Po Alžíru a Tunisu jest ohromně rozšířena a někdy se i zapaluje jako tráva amerických prerií. Vývoz „spartu“, jak jej kupčíci nazývají, je rok od roku větší a zejména Anglie spotřebuje do roka ku fabrikaci papíru ohromnou spoustu halfy. Také v Rakousku a v Italii užívá se jí na různá pletiva, koše, koberce, provazy, střevíce, a vytahuje-li laskavý čtenář slámku z viržinky, ať si vzpomene na halfu z těchto končin. Halfa tvoří chumáčovitou houšť, která neroste snad jako obilí, celými lány těsně vedle sebe, nýbrž v porůzných skupinách z výši jednoho metru. Z dálky, když vítr do této tmavé zeleni duje, zdá se nám, že to vlnění vod, jejichž šum — t. j. šum pevných listů — v ústrety nám hučí. Že se v halfě ukrývá tak mnohé zvíře, vidíme záhy vlastníma očima. Tu a tam skáče do halfy hbitá skokuška, hledajíc bázlivě své doupě. Tento druh myší jest v některých krajinách pouště dosti vzácný; má zadní nohy nepoměrně vyšší než přední, pase se jako klokan podepíraje se na ohon, a jakmile větří nebezpečí, nahne tělo poněkud v před a prchá s tak bojácnou rychlostí, že se zdá, jakoby zvíře letělo. V Alžírské Sahaře, tam kde krajina jest pahrbkovitá, žije těchto frčků ohromné množství a Arabové, kteří tvrdí, že maso jejich jest velmi chutné, pořádají na ně velké hony.

U studny Džefferské přenocovali jsme bez všelikých překážek i nastal nám třetí den jízdy. Čím dále na jih naše karavana postupuje, tím opuštěnější, smutnější jeví se nám krajina a vegetační hranice překročena již před polednem.

Nalézáme se v nížině Mokranské, v končině „šotů“ t. j. solných bahnitých jezer. Krajina kolkolem k nepopsání děsná, šedý kolorit obráží se takřka i na tvářích cestovatelů a všechna příroda jakoby hluboko pod vlnitým pískem byla pochována.

Hrozné ticho tíží lid i zvířectvo, neslyšíme již ani hlučné jindy „eoa“ gamalův, a jako přízrak prochází karavana hrobovým tichem pouště. Krajiny kolem Mrtvého moře jsou božsky krásné u porovnání s touto končinou smrti. Znenáhla zmocňuje se nás jakási zmalátnělost, cítíme se trapně stísněni, jako opuštěni a duše naše je smutna.

la

Samo slunce je dnes zahaleno mlžným závojem, znamení to nepříliš dobré — nezřídka neblahá zvěst, že blíží se — samum. Hledíme pátravě do dálky a — Allahu mocný, tamo kyne nám smavá oasa! — Štíhlé, kyprou zelení korunované palmy pnou se do modravého jasu nebes, tam v popředí, ta zrcadelně třpytící se hladina vody, z kteréž nám kyne několik zelených ostrůvků a lesík nízkých stromů citroňáků, tam dále vynořují se z mlhy báně mešit, štíhlé minarety a sloupů velká řada. Tam na pravo dlouhá karavana a spousta jezdců táhne v bránu města — ale podivno — — — — to jezero, dříve v popředí, počíná ztráceti se z nenáhla — těch bání odlesk třpytný bledne — minarety jako dechem sfouknuty počínají se káceti — to pyšné sloupořadí řítí se do rozvalin a sbor jezdců i mocnou karavanu pohltila země. — — Zdá se nám, že světlé páry fantastických tvarů v lehkém víru do vzduchu se ženou, jich hutnosť tenčí se vždy víc a více a — — nás klamal přelud pouště. Ta děsná krajina ve skutečnosti kolem nás a ten luzný obraz, jejž nám vykouzlila „Fata Morgana“ — jaký to rozdíl! — — —

Arab hledí na tajeplný vzdušný přelud, jehož vznik nechápe, ustrašen a přičítá jej ve své pověrčivosti zlověstným duchům, kteří chtějí syna pouště vlákat na cestu záhubnou; zove proto optický tento klam synem ďáblovým („sehrab“). V pásmě „šotů“ tvoří se den co den tyto měnivé hříčky paprsků světelných a pohled na vzdušné obrazy, které jakby kouzlem vytvořeny rychle vznikají a opět mizí, naplňuje nás obdivem. Další cestou jsme pozorovali ještě deset povětrných obrazů a přírodní to panorama v čistém vzduchu pusté krajiny bylo to nejpozoruhodnější, co jsme za dobu celodenního pochodu v cestovní denník zanesli.

Záhy odpoledne dorazili jsme na místo nocování a vydatuý odpočinek měl nás připraviti na pověstný přechod šotem „el Melhrir.“

Vypravování rhadamesských kupců o nebezpečné cestě, která nás očekávala druhého dne, připsali jsme téhož večera na vrub orientalské obrazotvornosti a pak jsme klidně usnuli.

* *
*

„Alah poručil noci spánek, vzbudiv den“ (korán) a slunce v ohromné velikosti rozlilo neskonalé moře paprsků po zdánlivě nekonečné planině, jež pokryta jsouc stepními rostlinami, na nichž solné výpary lehounký obal práškových krystalků zůstavily, místy myriadami třpytných démantů se jiskřila a udivený zrak sklonila. Jinde opět viditelna byla pásma podobná proudům roztaveného stříbra — také účinek solného pelu — a když později lehký oblak zdroj plného světla slabě zastřel, spočinul hled náš na ploše, podobné zamrzlému jezeru, kteréž daleko na východě s nebes klenutím se pojilo. Však jenom krátce oslňoval nás tento luzný pohled na čarovný přelud krajiny do lesku světla a barev vnořené . . . při všem tom jasu a teple prochvívala naším tělem mrazivka jakéhos vnitřního nepokoje — a celá karavana, lidé i zvěř, ubírala se v hrobovém klidu písčitou nížinou ku břehu solného jezera, pevnou kůrou krytého.

Krajina písečných náspů Botinských.

Děsná kolkolem pustota. Ani bídného bodláčí nikde není, ba i toho černého brouka pouště v nažloutlém písku marně hledáme, a vzduchem nad námi jako by nikdy ještě nebyl vesloval létající tvor. Zvětralé, sluncem vybílené hromady velbloudích kostí, ve vzdálenosti několika set kroků roztroušené, jsou zde vůdcům vodítkem při určování směru cesty, ne-li z něhož kdyby se na některém místě jen málo třeba vybočilo, jistě by celá karavana, aspoň část její zahynula.

Znenáhla se krajina nížila a přešla zvolna v suchobahnitou půdu písečnou, až jsme konečně stanuli na okraji solné jezerní kůry, přes kterouž nám bylo podniknouti cestu velmi nebezpečnou, toho druhu v Sahaře jedinou. Místo vůdce karavany pro tuto část cesty zaujal Achmed ben Drissa z kmene Merassiků, jehož starší členové jsou nejproslulejšími průvodčími v těchto dechem smrti ovanutých končinách a nebezpečný pochod začal.

Před tím arci při dlouhé zastávce seřaděna stáda velbloudí v oddělení po padesáti až osmdesáti a spojena vždy jedno k druhému provazem; pak uchopil se gamal vůdčího dromedara a sledoval přesně šlépěje předchozích, až se takto konečně rozvinula celá karavana v hadí čáru ohromné délky. Laskavý čtenář zakusil již asi zvláštního dojmu, jehož účastnými se stáváme vstoupivše na slabě zamrzlý rybník, když tu pojednou celou plochou ledu zachvěje nezapomenutelný rachot a praskot, kterýmž se lámání ledu ohlašuje.

Podobný v dálce zalehající temný, praskavý šum rozrušil panovavší kolem ticho, když jsme byli na solné jezero vkročili. Tam, kde nebyla solná vrstva jemným pískem pokryta, bylo na mnoze skrze celou její as třicet centimetrů obnášející tloušku viděti vodu jako brčál zelenou, ve kteréž se jako proudem kmital bělavý písek. Čím dále se naše karavana posunovala, tím více a pozorněji zkoumal vůdce cestu, kteráž nyní často směr měnila a skrze „šot Melrhir“ vedla, jsouc v tomto solnobařinatém a písečném jezeru jakýmsi brodem. Fundamentem této cesty jest z lůna jezera trčící zvýšený hřeben, jakási přirozená hráz, dva i více metrů široká, táhnoucí se přes celou délkou šotu. Po této hrázi přechází se jako po mostu z nouze přes celý šot čili solné jezero; ona jest z větší části pokryta solnou korou, tu a tam vodou, a vyčnívá někdy také, ač jenom zřídka kdy, nad povrch jezera jakožto pruh suché, mrtvé země.

(Pokračování.)

Carmenina píseň.

Povídka po spůsobu Edgara Poe.

Napsal Octave Mirbeau.

Bůh mi svědkem, že jsem řádný člověk, mírný, ba až výstředně citlivý. Neštěstí bližního snadno mnou pohne k slzám a všecky útrapy lidské vzbuzují ve mně bolestnou soustrasť. Nemohu vidět chuďasa, abych ho neobdaroval. Podporoval jsem sirotky, přispěl mladým lidem, kteří toho byli hodni, k založení existence, živil starce a zakládal útulny.

Kázal jsem o ctnosti padlým ženštinám a vybízel bohatce ku střídmosti. Vedl jsem k dobru a pokání bídníky, kteří mne jednoho večera na osamělé cestě chtěli zavraždit. Kdekoliv jsem nalezl ránu, obvázal a zhojil jsem ji. A častokráte vstoupiv do temnot pekel lidské společnosti, přinášel jsem klid rozervancům a naději zoufalcům; častokrát jsem změnil ve výkřiky radosti divoké bědování těchto ztracenců.

Útrpnosť a dobročinnosť moje rozšiřuje se i na zvířata, pro něž cítím něžnosť skorem jako k lidem. Toho dne, kdy můj psík zhynul, onemocněl jsem. Měl jsem hrozné záchvaty nervosní, a lékař, jenž mne ošetřoval, vzdával se již naděje na moje zachránění. Nikdy jsem nedovolil, aby se na mých pozemcích honilo, aniž jsem kdy sám honil, neboť myšlénka, že bych mohl s rozvahou a chladnou krví vzít život jakékoli bytosti, zdála se mi nemožnou a nestvůrnou. Bdím nad hnízdy vystavenými na vysokých větvích neb ve skulinách starých zdí a chráním proti pytlákům rodiny koroptví, roztroušené ve vojtěšce a obilí.

Jsem snad bezděčným surovcem, vydaným despotickému pudu, fatalismu zkaženosti? Či šílencem, jejž láká krev jako rty ženy, a jenž se vrhá do vraždy, jako se oddáváme lásce? Ne, tisíckrát ne. Pravil jsem vám, že jsem člověk citlivý a dobrý, jsem též tím, čemu se říká člověk jemného vkusu. Rozumím všem tajemným krásám umění a přírody a miluji je, a nikdo nepociťuje živěji než já znamenité ty rozkoše, kterých poskytují. Mám smysl pro filosofii a vědu, jež hledají tajemství lidského srdce a příčiny zákonů životních. Verše i hudba, širý obzor stápějící se ve zlatých mlhách, i večerní červánky a blankytné noci, i slunce hroužící se u velkolepé moře, to vše vzbuzuje ve mně podivné nadšení a unáší mne v rozechvění, kdež myšlénky mé rozjařeny poletují v nekonečném blankytu, v nekonečné harmonii všehomíra. Věřím v boha, v boha, jenž odměňuje, i v boha, jenž tresce, v boha, jenž vylévá na nás vůni věčné lásky, v boha, jenž v nás rozněcuje plameny pokání.

Nuže, proč tedy? Proč jsem se dopustil hrozného onoho zločinu? Proč jsem zabil s onou rafinovanou krutostí — ano, proč jsem zabil bezbranné stvoření, jež mne milovalo, a jež jsem miloval, neboť jsem ji miloval, nebohou, něžnou svoji oběť. A přece jsem ji zavraždil jako

sketa; zabil jsem ji, když dřímala blízko mne ve šťastném snění, snad že se jí zjevil obraz můj, na něhož se něžně usmívala . . .

Tento zločin, tento ohavný, nestvůrný zločin, který vleku za sebou jako těžké pouto po dvě dlouhá, nekonečná léta, tento zločin, jenž mi trýzní tělo a rozdírá srdce — vyznám se vám z něho. A vy se zachvějete tak, až o něm uslyšíte, taká vás pojme hrůza, až o něm zvíte, že, ach, doufám v to! oh, prosím vás o to! — že mne povedete k popravišti. Neboť, jak sami poznáte, jest nutno, abych zemřel. Toliko smrť může mne zbaviti těchto hrůz, toliko moje krev, prolitá rukou katovou, může ukonejšit výčitky mého svědomí, může v očisťující koupeli obmyti duši mou, pokrytou neřestí!

* * *

Miloval jsem Carmen, děvče jedva osmnáctileté. Nalezl jsem ji jednoho večera oděnou v hadry, zmírající hladem a bídou na silnici. Byla hezká, štíhlá a útlá, velice bledá, s velkýma očima, vpadlýma následkem bídy. Byla sirotkem a slabá, nikdo se o ni nestaral; byla něžná a smutná, zlí lidé ji bili. Proto byla utekla daleko, hodně daleko, zastavujíc se v noci ve vesnicích a na samotách, někdy, aby se najedla, žebrajíc o almužnu, jindy sbírajíc podél cesty opadaná jablka. Takto šla po osm dní. Kam? Nevěděla to, nevěděla pranic. Děvče vypravovalo mi vše to s pláčem.

Byl jsem dojat, zaplakal jsem s ní. Co si měla počít takto samotinká v životě? Hřích a zločin potulují se krajem, skrývají se ve příkopech, číhají ve stínu stromů a smrť obchází všudy. V tu chvíli zavířil pod smutným, mrazivým nebem příšerný let havranů. Měl jsem strach a pravil sám k sobě, že zajisté bůh sám ji přivedl ke mně, schválně k vůli mně. Vzal jsem ji s sebou. Jsa bohat, mohl jsem si již dovolit přepych dobrého skutku . . . Dva měsíce na to pojal jsem Carmen za ženu. V okolí, kdež jsem byl považován beztoho za podivína a člověka výstředního, pokládali tento sňatek za skutek čirého šílenství a byl jsem od té chvíle vyhlášen za hotového blázna. Vidouce mne říkali lidé mezi sebou, poněkud plaše: „Blázen, hleďte blázna!“ Bohužel, neměli-liž pravdu?

Byl jsem šťasten, zajisté. Carmen byla plna něhy, byla ženou nejzamilovanější, nejoddanější a nejposlušnější. Bála se mne jako kantora, a zbožňovala mne jako boha. Pokusil jsem se, dáti jí vzdělání, jež bylo v souhlasu s novým jejím stavem, neboť, jakož se snadno dovedete domyslit, byla dosud žila toliko mezi venkovany, měla způsoby děvčete ze vsi; znalať toliko hlídat husy a zpívat písně, jimž se byla přiučila, vážajíc snopy ve společnosti ženců a v čeledníku za zimních večerů. Avšak bylo-li srdce její dobré, za to noc, nejtemnější noc ovládala její mozek. Nechápala nejprostší věci, navzdor neunavnému svému úsilí a horoucí touze, aby se mi zalíbila a byla mne poslušna. Musil jsem se vzdáti myšlénky, abych ozdobil ducha Carmenina nejprostšími naukami, což mi působilo velkou bolesť.

Znala toliko jedinou věc, že mne miluje, a namahala se, aby mi to dokázala svojí slepou oddaností a pokorným, bázlivým chováním, jako mladý psík. A pak zpívala. Zpívala oblékajíc se, při jídle, na procházce, když mne líbala, byla-li smutna či vesela, zpívala po celý den. A co zpívala — ach, osudná, ošklivá to píseň! — byla to stará romance, plačtivá a slaďounká, podobná oněm, které slepci huhňají na ulicích. A hlas její při tom měl přízvuk bolestný a jednotvárný; vyrážela jednotlivá slova, protahovala do nekonečna slabiky. To mne nad pomyšlení rozčilovalo. Carmenina píseň zabrala celý můj život. Překážela mi ve čtení, rušila mé snění mé práce, mé modlitby. Byla se zahnízdila v mém mozku a naplňovala jej svým blbým, třesavým zvukem, vypudila z mé hloubavé, myslící bytosti vše, co dříve bývalo mou radostí a mou hrdostí. Nemohl jsem více číst, nemohl jsem více psát . . . nemohl jsem více přemýšlet. Chtěl jsem uniknout tomuto pokušení. Po celé dni bloudil jsem po polích, v lesích, po břehu řeky, zpívaje sám, abych utlumil hrozný ten ohlas písně, jež mne pronásledovala. Avšak ani v poli, ani v lese, ani u řeky, ani zvukem svého hlasu nedovedl jsem se zbavit proklatého onoho nápěvu. Shledával jsem se s ním všude. Bzučel polemi, zněl v trylkách slavíka, v šumění lupenů, ve sténání větru, řeka nesla jej ve svých kolébavých vlnách a pastýři doprovázející svoje stáda i skot, odpočívající na lukách, opakovali onu píseň, hroznou, nesnesitelnou tu píseň Carmeninu.

Nebohá, malá Carmen! Ona nevěděla o těchto mukách. K čemu také? Nechtěl jsem učinit ani nejmenší poznámku obávaje se, že jí spůsobím bolesť. A ona zpíva dále, domnívajíc se, že její hlas jest mi příjemný. Avšak jednou přece, jsa v koncích s trpělivostí, prosil jsem ji, aby mlčela. Zdála se být velice udivena, plakala dlouho a slíbila mi, že nebude více zpívat. Avšak zvyk byl u ní tak mocný, píseň ona byla tak podstatnou částí její bytosti, že často, zapomenuvši se, počala zpívat. Tu pohlednul jsem na ni přísně. Ona se zamlčela, avšak spozoroval jsem podle pohybu jejích rtů, že pokračovala ve svém nitru v nápěvu, který byla nahlas započala, bezděčně a jako poháněna neodolatelnou mocí. Konečně více nezpívala. Avšak rty její stále se pohybovaly. To, co dříve pronásledovalo můj sluch, pronásledovalo nyní můj zrak. A teď nastala hrozná ta věc: neslyšel jsem více onu píseň, ale viděl jsem ji, viděl jsem ji určitě, zřetelně, neúprosně. Rovněž jako dříve všechny předměty připomínaly mi její hlas, rovněž tak nyní všechny předměty jevily mi její podobu jako příšernou vidinu.

Šest let, — šest století — šest let této ďábelské trýzně takto minulo. Zdraví moje vůčihledě mizelo, rozum můj se viklal. Neměl jsem více chuti k ničemu, vše mně bylo nesnesitelno. Zanechal jsem svých studií, stal jsem se zasmušilým, nepokojným jako divoká zvěř ve vězení, a často upadal jsem do hrozného hněvu a do pitvorných přeludů. Byl jsem blízek smrti a bylo pro mne velkou útěchou, pomyslil-li jsem si, že budu brzy osvobozen od můry, která mne skličovala.

Jedné noci Carmen vedle mne klidně spala. Ach, kterak byla krásná, se svou suchoučkou, jemnou, smutnou tváří, svýma pootevřenýma rtoma, jimiž pronikalo lehké, pravidelné oddychování a obnaženou rukou, složenou

pod hlavou. Hleděl jsem na ni, pohrával jsem zlehka dlouhými jejími rozpuštěnými vlasy, jež se vlnily po podušce. Noční lampa ozařovala Carmen bledým růžovým svitem. A náhle v tichu ložnice ozval se hlas... Ta píseň! Ta píseň. Ano, je to ona, zajisté, že to ona, jen ona! Hle, slyším ji, tu prokletou, zločinnou píseň. Vyluzují ji dřímající rty Carmeniny. Krev hnala se mi do mozku, celým mým tělem zalomcoval mráz. Pozvedl jsem ruku, jako bych ji chtěl udeřit... Nade mnou, ve výklenku, stál těžký krucifix z masivního stříbra. Chopil jsem se ho křečovitě. Avšak píseň umlkla... Slyšel jsem již jen oddychování Carmenino. Jak dlouho jsem zůstal takto, nakloněn nad ubohou ženou, těžce oddychuje, sípaje, s pozdviženým krucifixem, hotov udeřit ji?... Oh, ona mi tentokrát neujde, ta píseň! pravil jsem sám k sobě. A číhal jsem na ni u rtů Carmeniných jako bandita, jenž číhá v zákoutí lesním na mimojdoucího poutníka a byl jsem rozčilen, že zůstávala něma a že se neobjevovala!

Ha, ha! konečně ji mám. Tu je! Jedva že se ukázala, mávnul jsem oběma rukama krucifixem povzneseným vysoko nad hlavu a vrazil jsem jej těžce na hlavu Carmeninu. Buch, buch! Ozval se temný zvuk. Buch, buch! Ani jediný výkřik, ani jediné zastěnání! Několikeré křečovité zachvění projelo údy Carmeninými. Malé její ručky zamávly ve vzduchu a zaryly se do peřiny. Pak ztrnula a více sebou nepohnula. Toť vše. Píseň je mrtva.

Domníval jsem se tak! Bohužel, Carmen, nebohá, nevinná Carmen jest mrtva, ale píseň její žije více než kdy jindy, je nelitostnější než kdy jindy, mučivější než kdy jindy. Duše Carmenina vstoupila v moji duši. Ona mne více neopouští. Zpívám nyní, zpívám nyní stále. Není mi možno, abych nezpíval. Cestoval jsem, ona píseň mne následovala, oddal jsem se prostopášnostem, ona mne následovala, ztrácel jsem se v davech, ona mne následovala. Ona je všude, kde jsem já, jako mé tělo a má krev.

Oh, budete mít se mnou slitování a doufám, že mne udáte, že mne vydáte soudu, že mne povedete k popravišti. Neboť jedině smrt, dobročinná smrt může mne osvoboditi od tohoto ďábla, od té příšery, od těch výčitek svědomí, od té boží pomsty, písně Carmeniny.

Přel. *J. J. Benešovský-Veselý.*

Turgeněv a jeho matka.

Podává Dr. Pavel Durdík.

II.

panském domě bylo mnoho nevolnického služebnictva. Nevolník Lobánov byl domácím sekretářem u paní statkářky. Byl to člověk velmi vlídný a přívětivý. Nosil modrý čistý frak s lesklými knoflíky a bílý šátek na krku. Vypadal velmi švihácky. Barbora Petrovna každé ráno mu dávala rozkazy na celý den. Dávala též písemné rozkazy, jež Lobánov roznášel. Na lístkách rukou velitelky bylo napsáno: Od 10—12 hodin ráno bude lovení ryb. Od 12 – 2 bude hra v karty. Od 2—4 hodin bude procházka do lesa pěšky, nebo projížďka v kočáru s průvodem určitých lokajů atd. Druhý den Lobánov roznášel jiný program a tak se to opakovalo celý rok.

K desáté hodině přicházel lékař Kudrášov, aby se poptal na její zdraví. Tu již byli na svých místech pážata, t. j. hoši, kteří vykonávali rozkazy její po domácnosti.

Barbora Petrovna zavedla si policii z vysloužilých vojáků. Policie každodenně podávala referáty o všech výtržnostech a vždy zakročovala proti provinilcům. Nad ženským personálem byla zařízena „tajná policie" jejíž náčelnicí byla Praskóvja, babice ošklivá a zlá, s věčně třesoucí se hlavou. Ženské na statku se jí bály jako ohně, mnohé jí lichotily a hledaly její přízně.

Jednoho dne Barbora Petrovna poslouchala ve svém kabinetu referát Lobánova. Ivan byl ve vedlejším pokoji a rozmlouval s hostmi. Najednou ozval se zlostný hlas jeho matky. Ona v návalu zlosti chopila bičík, ležící ustavičně na jejím stolku a rozpřáhla se jím po obličeji referujícího sekretáře. Ivan leknutím zbledl — Lobánov vytrhl jí totiž bičík z rukou a mrštil jím do kouta. Paní oněměla vztekem, a potom vzkřikla: Policii! — Přišlo několik uniformovaných vysloužilých vojáků a odvedli buřiče.

Nastaly v domě mimořádné poměry. Paní několik dní nevycházela ze svého pokoje; pouze Ivan měl k ní přístup a marně ji prosil, aby odpustila Lobánovu. Konečně záclony kabinetu byly odhaleny, a viděti bylo Barboru Petrovnu, sedící za svým psacím stolkem. — Hned byl před ni uveden Lobánov. Stíží bylo ho poznati, měl hrubý selský oděv a na nohou lýkové střevíce. — Patrno bylo, že s namaháním dělal kroky v této nezvyklé obuvi. Barbora Petrovna zvěstovala mu rozsudek. Byl vypovězen do jedné z nejvzdálenějších vesnic, ale žena jeho s třemi malinkými dětmi musela zůstati v Spassku. Velitelka dala znamení a policejní pochopové vyvedli z pokoje odsouzence, jenž potom zmizel ze Spasska.

„Smutně a s velkou tíží na srdci hleděli jsme ze salonu na tento výjev" — vypravuje paní Kolontajevá ve svých „Upomínkách na Spassk" — „Jenom Ivan, slyše rozsudek, chopil se v zoufalství za hlavu a přerušil

trapné mlčení výkřikem: Mon Dieu, quelle horreur! (Můj Bože, jaká to mrzkosť!), načež odkvapil ze salonu . . .“ Nyní pochopíme, proč jeho povídky „Mumu“ a „Kontora“ tak hluboce jsou procítěny. Sám viděl, sám cítil útrapy nevolníků, a cítil je tím bolestněji, že jim pomoci nemohl.

Nevolníci ukrutně se báli své statkářky. Jednou byla ustanovena projížďka v kočárech. Dámy sedaly již do vozu. Tu se otázala Barbora Petrovna, zdali je v kočáru rýnské víno, jak to jednou pro vždy přikázala. Vína tam nebylo. Poslala služku, aby se zeptala pážete, jenž ten den měl službu — byl to patnáctiletý chlapec — proč není víno pohotově. Chlapec odpověděl, že zásoba vína došla. Služka se vrátila s touto odpovědí. Velitelka vzkřikla: „Zavolej ho sem!“ — Neminulo ani pět minut, rozlehl se výstřel. Všichni, nevyjímaje ani Barboru Petrovnu, strnuli leknutím. Sluhové kvapili v tu stranu, odkud výstřel bylo slyšeti — a co spatřili? Mrtvolu hocha. Chlapec totiž, uslyšev od služky, že ho velitelka volá, běžel do pokoje mladých Turgeněvů a chopiv pověšenou tam nabitou ručnici — zastřelil se. Mikuláš přikvapil k matce, a aby ji nepolekal, řekl, že kdosi zašel do sadů a tam po zvěři vystřelil. Uprosil matku, že hned odjela do blízkého venkovského dvora, a jiné dámě, která matku provázela, poslal lístek s prosbou, aby ji tam hleděla několik dní zadržeti — připojiv, že do Spasska očekávají policejního úředníka k vyšetření samovraždy chlapcovy. Když konečně Barbora Petrovna do Spasska se vrátila, řekli jí, že hoch náhle se roznemohl a zemřel, a že je již pochován. Vyslechla zprávu tu mlčky a více o tom nemluvila. Zatím skrze svou důvěrnici o všem věděla; jinak by se ani nebyla dala zdržeti na venkovském dvoru.

Barbora Petrovna na pohled byla vždy klidnou; ale pod tímto klidným zevnějškem kryla se bezcitnosť, surovosť, hrdá milostivosť. Někdy mívala bezděčné záchvaty něžnosti a přepjaté citlivosti. Proste ji o to dříve, co sama v takém záchvatu dobroty nařídila — a mlčky s chladnou hrdostí od vás se odvrátí, změřivši vás přísným pohledem svých malých, pichlavých očí. Všichni se báli jejího zlého pohledu — smělec hned přerušil svou neprozřetelnou řeč nebo prosbu. Uprositi se nedala nikdy. — Čekej trpělivě, až za hodno uznám naříditi z vlastní své vůle to, oč prosíš.

Jak do pokoje vstoupila, všickni vždy umlkli, hledíce vážně a napjatě, jako když zlý generál do kasáren vstoupí. Při tom duševně nebyla obmezena, naopak byla velmi rozumná a zkušená dáma, v hovoru zajímavá, vtipná a když chtěla, uměla býti velmi milou. Všeho, čeho se jí zachtělo, mohla dosíci při svém bohatství; sebe divnější choutky, vrtochy a rozmary mohla ukojiti. Proto již malá překážka budila u ní zlosť, slzy a hysterické křeče.

Byla to žena s fantastickými nápady, s čilou obrazností, plná samolibých, romantických domněnek. Časem se domýšlela, že je ženou toho druhu, jak je líčí Balzac ve svých románech. Jindy opět mínila, že se minula se svým povoláním, že měla býti neunavnou turistkou jako Angličanky. Anebo náhle se zimničním chvatem jala se psáti denník několik měsíců po sobě; napsala toho tolik, že sešity tohoto denníku

naplnily velké truhly. Píšíc denník blouznivě pohlížela na podobiznu nebožtíka muže; podobiznu na polo zakrýval černý flor, vrhající na obraz tajeplné šero. Tato sentimentálnosť jí nebránila býti zlou, a pronásledovati nemilosrdně každého, na koho se hněvala. Kdo se jí však zalíbil, zase ho zasypávala dary a svými milostmi. Jedné ze svých společnic, která se jí uměla zalichotiti, darovala vesnici se 100 nevolníky, kdežto jiné společnice bez náhrady byly propuštěny jen proto, že se jí nelichotily anebo že vynikaly nad ni pěkným zjevem nebo jinými vnadami. Byla jednou u ní za dohlížitelku — une surveillante — slečna R., hezky rostlá, statná a plná dáma, která vkusně se strojila. Barbora Petrovna vždy dávala pozor, aby nikdy vedle ní nestála a s ní nechodila, neboť vedle slečny R. zdála se býti malou, shrbenou stařenkou. Slečna brzo dostala výpověď.

Paní statkářka mívala zlé chvíle, i dávala to cítiti čeládce. Najednou shledávala, že kuchař špatně připravuje jídla; týrala jej všemožně a plísnila ho po celé neděle. Potom jsouc v dobré míře, nenadále milého kuchaře pochválila: „Dnes bylo jídlo dobré!“ — ačkoliv kuchař stejně pečlivě jídlo připravil jako tehdy, když dostával důtky. Anebo najednou se jí zdálo, že ve vesnici Lutovinově, kterou darovala své výše řečené společnici — asi 70 kilometrů od Spasska — jedla mnohem lepší pohankovou kaši, než z vlastní své kuchyně. Nevolník, sloužící za posla, musil tam ihned jíti pěšky pro trochu pohanky.

Někdy takové rozmary jevily se u ní náhle, z malicherné příčiny. To zkusil její vrchní správce Bakunin. Měl důstojnosť plukovníka a mluvil několik jazyků. Byl člověk vzdělaný a zároveň z jejího příbuzenstva. Barbora Petrovna často se jím chlubila, ale nešetřila ho, jak jsme již na počátku tohoto článku viděli. Jednou oznámila veškeré družině — svým společnicím a damám, jichž právě mnoho u sebe hostila — že Bakunin přijede do Spasska právě na svůj svátek a že třeba roztomilého kavalíra slavnostně uvítati. Tak se i stalo. Dámy přišly do salonu v nejlepších toiletách a jakmile Bakunin vstoupil, zasypaly ho gratulacemi. Odpověděl s obyčejnou mu líbezností: „Slečny, přál bych si míti každého dne své narozeniny, abych se mohl těšiti každého dne z vaší milé společnosti.“ Náš kavalír při těchto slovech nepohleděl na Barboru Petrovnu. Ta zlostným zrakem ho změřila, řkouc: „Jaké hlouposti tu mluví!“ a rychle ze salonu odešla. Dámy zůstaly jako opařeny... Bylo po slavnosti!... Bakunin brzo po této události dostal výpověď...

Několik měsíců na to pomstila se na damách za to, že Bakunin je lichotivě oslovil. Byl podzimní den, společnosť se nudila. — Barbora Petrovna řekla žertovně: „Vidím, že se vám stýská po vašem dvorném kavalíru Bakuninovi, ale již jsem napsala bratru jeho Michalovi, aby byl naším hostem. Je tak roztomilý, jako bývalý správce, a ještě hezčí a mladší. Jen se pěkně ustrojte, milé dámy! Zajímavo, které z vás bude se kořiti?“ Dámy nemohly se dočkati moskevského hosta. Konečně jistého dne zastavil se kočár před domem u zadních schodů a neminulo ani 10 minut, host ubíral se do salonu k damám. Byl to statný, sympatický mladík v husarské uniformě. Než najednou minul salon a přímo šel do kabinetu Barbory Petrovny, a tam u ní obědval. A naše dámy?

Mohly pouze slyšeti jejich veselý hovor. Po obědě host si zdřimnul — a večer strávil v kabinetu s Barborou Petrovnou. Následující den opakovalo se totéž. A jednoho jitra dámy viděly, jak týž kočár přijel k zadním schodům a jak do kočáru vstoupil Bakunin. Odejel na zpět do Moskvy. — Barbora Petrovna po jeho odjezdu nikdy ani slovíčkem se nezmínila damám o krásném husarském důstojníkovi.

Při vší surovosti své Barbora Petrovna nebyla skoupá, a po stránce hmotné Turgeněvští nevolníci měli se lépe než nevolníci sousedních statkářů. Když za hladových let 1840 a 1841 statkáři okolní nedávali nevolníkům ani zrna na setbu, Turgeněvští nevolníci dostávali je jako vždy v náležité míře, a sami měli žita tolik, že nemíchali lebedu k mouce na chleb.

Ale po stránce mravní vedlo se zle každému z nich, kdo žil s paní statkářkou pod jednou střechou. Ivan zřel kolem sebe samé smutné a zaražené obličeje a klidně bylo mu poslouchati nářky a stížnosti ubožáků protože nemohl jim pomoci.

Jak často prosil matku, aby lékaři Kudrášovu dala svobodu. — „K čemu?“ — byla úsečná odpověď. „Tolik dobrodiní jsem mu prokázala! Má svůj pokoj, a to v panském domě, jídla dostává z panského stolu, plat dostává čtyřikráte větší než jiní nevolníci a v Moskvě vycházel si z domu, aniž by prosil o dovolenou.“

Turgeněv namítá: „To je vše dobře, ale zbav ho toho jařma . . . Uvidíš, že tě neopustí, pokud budeš živa. Dej mu pouze pocítiti, že jest člověkem, ne otrokem, ne věcí, jíž můžeš naložiti dle svých vrtochů, ji prodati a vyměniti za jinou věc, kterou můžeš poslati kam chceš a kdy chceš!“

Než matka zlostně od něho se odvrátila.

Jindy zase Ivanovi domlouvala: „Nechápu tě, co pořád máš . . . Moji lidé mají dobrý oděv, obuv, dobrou stravu, ano i plat dostávají.“

„Ano, ale každý se třese před tebou.“

„A co z toho?“ řekla lhostejně matka.

„Co z toho? Jen si považ, zdali je to člověku příjemno, když tráví život v ustavičném strachu — celý život v samém strachu! Dědové jejich i otcové jejich báli se ustavičně, a nyní i jejich děti jsou vydány témuž ukrutnému osudu! Ani minutu nejsou svým životem jisti, dnes jsou zde a zejtra jinde, jak se tobě zalíbí. Což myslíš, že tvoji lidé necítí jako lidé, že nemají citu lásky ani náklonnosti?“

A takové rozmluvy bývaly mezi synem a matkou často. Syn ustupoval. Bylo mu krušno v Spassku. Nemohl tam vydržeti jako nemluvný a bezmocný svědek despotického a nelidského nakládání s lidmi. Chtěje předejíti úplnou neshodu s matkou, odejel do Francie na počátku roku 1847 a vrátil se teprve po roce 1849. Po celou tu dobu neposýlala mu matka pražádných peněz, říkajíc: „Synové neposlušní ničeho nezasluhují.“

Po odjezdu Ivanově nastaly ještě horší chvíle nevolníkům, neboť její vrtochy bývaly častější. Vždy musila někoho trýzniti a pronásledovati. V domě ustavičně bylo slyšeti takovéto určování minulých dob: „To bylo tehda, když paní pronásledovala Ondřeje“ — „když pronásledovala

Fedora“ — „Teď paní pronásleduje Jakuba.“ — „Kdy asi začne pronásledovati Petra?“

Správcem dvoru byl nevolník Semjón, hezký snědý mladík se zevnějškem aristokratického lokaje. Velitelka pozorovala, že Semjón při některých jejích rozkazech, na př. při nákupech pro domácnosť, při obsazování některého úřadu v domě, činil námitky a že odpovídal velmi směle. To jí stačilo, aby jala se vyhledávati záminku ke sváru. Několikráte denně dávala ho volati hned z té nebo z jiné různé příčiny, dávajíc mu na na jevo svou nelibosť, ačkoliv se ničím neprovinil. On ani slovem se nehájil, jen na obličeji bylo viděti, že se tuží a přemáhá. Trpělivosť a tupá snášelivosť nebyla mu vrozena. Při obědě stával za křeslem velitelky, před níž stála na stole veliká láhev s vodou; kdykoli velitelka zvolala: „Vody!“ musil jí z této láhve nalíti vody do sklenice. Barbora Petrovna vymyslila si již určitý plán. Ochutnala této vody a shledávala rozličné vady, buď voda byla kalná nebo teplá nebo zapáchala.

To se opakovalo po několik dní. Barbora Petrovna pila mlčky; voda nebyla dobrá. Semjón bral vodu a přinášel jinou.

V tento památný pro něho den Barbora Petrovna pozdvihla sklenici k ústům, odtrhla ji spěšně ode rtů a jako obyčejně, tázala se ho:

„Co je to?“

Mlčení.

„Ptám se, co je to?“

Opět mlčení.

„Dostanu-li přece jednou dobrou vodu?“ — a již letěla sklenice vody Semjónovi do obličeje.

Semjón zbledl, vzal láhev se stolu, odešel ven a za několik minut přinesl vodu, které nalil své velitelce do sklenice.

„To je pravá voda“ — řekla Barbora Petrovna a vypila přes půl sklenice.

Semjón, bledý, s chvějícími se rty, učinil několik kroků vpřed, zastavil se před obrazy svatých, udělal kříž a řekl: „Přísahám, že jsem tu samou vodu přinesl, že jsem ji neměnil“ — a při tom hleděl přímo do očí statkářce.

Nastalo mlčení. — Tak nelze jednati nevolníku! Nevolník, i když se mu děje bezpráví, musí mlčeti, nesmí odporovati!

Barbora Petrovna oněměla zlostí. Vstala od stolu, řkouc: „Kliď se!“ — Odešla, neukončivši oběd.

Všichni v domě stichli, chodili po špičkách a šeptali si mezi sebou, že Barbora Petrovna se zavřela ve své ložnici.

Váriňka byla tehda ještě malá, ale již chápala, že Semjón zle pochodí. Nehrála si s loutkami a tiše seděla na své lavičce. Měla Semjóna ráda a bylo jí ho líto.

Tak uplynul den. K večernímu čaji velitelka nepřišla, guvernantky a Váriňka tiše pily čaj samy.

Na to guvernantka tichým hlasem řekla do ložnice skrze dvéře: „Il est neuf heures, madame, la petite doit se coucher.“ *

* Je devět hodin, malá musí jíti spat.

Bylo slyšeti slovo: „Entrez.“* Váriňka řekla Barboře Petrovně své obyčejné: „Bonne nuit, maman, bénissez-moi“** a obdrževši požehnání, šla do své postélky v téže ložnici.

Druhý den Váriňka spatřila na dvoře Semjóna a dala se do hořkého pláče: Místo šviháckého, skořicového fraku s velkými lesklými knoflíky měl na sobě hrubou selskou halenu, a v rukou měl koště, jímž metl dvůr. Po rozkazu paní byl degradován: Ze „správce dvoru“ stal se podomkem a setrval v tomto úřadu tři leta, až konečně na jeho místo přišel znamenitý hluchoněmý podomek Andrej, jehož neštěstí vylíčeno v novele „Mumu.“ Turgeněv dal mu tam jméno Gerasim.

Povídka „Mumu“ je znamenitý umělecký výtvor. Carlylle, dle svědectví Ralstona, říkával, že „Mumu“ je nejtklivější a nejdojemnější příběh, jejž kdy byl četl. Nelze najíti v ruské beletristice vylíčení velkolepějšího a spolu prostějšího! Příběh je prázdný všeho pathosu, vší sentimentálnosti a jalového mudrování. Nevoli nad ukrutností statkářky — a v této statkářce je vylíčena Barbora Petrovna — vyjadřuje autor pouhou ironií, ztrácející se v truchlivosti všeobecné nálady. Ale co vroucího citu skrývá se v této ironii! Myšlénka o mrzkosti nevolnického práva organicky tu splynula s tvůrčím duchem našeho básníka.

Hluchoněmý rolník, milující přírodu a zemi, již vzdělával, musí k rozkazu statkářky opustiti vesnici a rodnou chaloupku — aby se stal podomkem v Moskvě. Byl to oddaný, pracovitý, neunavný rolník neobyčejné síly, jenž dosud ze své vesnice nikam nepřišel. Teď ho poslali do města. — Neví, co se s ním děje ve městě. Byl smuten a zaražen jako mladý býk, jehož odvedli ze šťavnaté pastvy a postavili do vagonu železné dráhy; teď jeho tučné tělo zavalují celé vlny kouře a jiskry, s hlukem a piskotem ho vezou — a kam ho vezou, neví.

Zvykl si konečně k novému bydlišti a k novému úřadu. Tomuto obru zalíbilo se skromné, nevolnické děvče Taťána, avšak statkářka obmýšlí s děvčetem něco jiného; umínila si, že provdá Taťánu za příštipkáře Kapitóna, ničemného ochlastu, aby ho mladá žena napravila a odučila pijáctví. Němý podomek cítil nepřekonatelný odpor k opilým lidem — i děvče bylo nuceno stavěti se opilým, aby v něm odpor a pohrdání vzbudilo. To se úplně zdařilo.

Po tomto prvním neštěstí stihlo ho jiné: zachránil život pejskovi, jehož vytáhl tonoucího z řeky. Vzal pejska k sobě, dal mu jméno Mumu a ve svém zármutku velmi mu přivykl. Člověk a pes se spřátelili a lnuli k sobě neobyčejnou láskou. Ale tu samolibý vrtoch statkářky ničí jeho nového přítele. Mumu vytrhl svým štěkotem ze spaní statkářku, ba zavrčel na ni, když ho chtěla pohladiti — a ta hned kázala psa sprovoditi se světa.

Hluchoněmý člověk sám jde utopit miláčka; uposlechl bezděčně, tak jako dýchá člověk, nemaje při tom vědomí o pohybech prsních svalů, uposlechl, jako poslouchají všickni ve vesnici a jako poslouchali rodiče jeho. Ale když byl pejska utopil, srdce jeho pojednou přetékalo hořem.

* Vstupte.

** Dobrou noc, maman, požehnejte mne.

Nešťastník, dosud skromný a nezlobivý, všeho zapomíná, i statkářky i její moci — a nejsa si toho vědom, vlečen jakousi nevyzpytatelnou silou, ubírá se se zoufalou a spolu radostnou rozhodností nazpět do vesnice, ku své půdě a rolnické práci, následuje přirozeného pudu, jako když rostlina k světlu se obrací, jako když žába s břehu do vody se vrhá, uslyševši blížící se kroky člověka.

Pospíchal, zraky toužebně do dálky upíraje, jakoby ho stařičká matka očekávala v rodišti, jako by ho ona volala k sobě po dlouhém putování v cizině, mezi cizími lidmi . . . Návrat němého do vesnice je popsán krátce, ale neobyčejně srdečně, procítěně. Tak píše mistr, tak dovede psáti jen Turgeněv! Líčení němého člověka, nedotknutého duševními snahami a zájmy, jenž se dává říditi ve svém jednání pouze pudem a nemůže vyjádřiti slovy své pomysly a přání, poslouchaje pouze tajemného hlasu své duše — je neobyčejně zajímavé: „Mumu“ jest po mém soudu nejoriginálnějším výtvorem Turgeněvovy musy.

Hluchoněmý rolník vykreslen autorem dle skutečnosti. Uvedeme, co o něm vypravuje paní Žitová (Věstnik Jevropy 1884): „Barbora Petrovna jezdila každé leto po svých statcích. Toto putování trvalo často celý měsíc. Nejdříve jel kočár statkářky, potom kočár s mou guvernantkou a hlavní komorní frejlinou, potom krytý vůz s doktorem, vůz s pradlenou a služkou a konečně krytý vůz s kuchařem a kuchyňským nářadím. Barbora Petrovna prohlížela hospodářství a knihy správců i zásoby obilí, svezené z rozličných statků na jedno místo. Na jedné takové cestě jeli jsme do Syčeva. Blížili jsme se k vesnici. Tu najednou nás překvapil neobyčejný vzrůst nevolníka, jenž oral nedaleké pole. Barbora Petrovna velela kočímu, aby zavolal k ní velikána. Volali ho, on nešel. Šli mu vstříc. Ke všem slovům a znakům odpovídal zvláštním bučícím zvukem.

Viděli jsme, že to je hluchoněmý od narození.

Povolaný syčevský představený oznamoval, že němý Andrej je rolník střízlivý, pracovitý a velmi pořádný. Barboru Petrovnu okouzlila kromě vzrůstu a krásy jeho němota, dodávající mu ještě více originálnosti. Vzala němého do Spasska za podomka. A od toho dne obdržel jméno Němý.

Jak se to stalo, zda ochotně vyměnil svou rolnickou práci za práci lehčí při panském domě — nevím. Byla jsem tehda malá — ale kdybych byla bývala i starší, byla bych si toho přece nikdy nevšimla. V těch dobách byla to věc zcela obyčejná: najednou připadne statkáři vzíti si rolníka, jenž se mu namanul, za čeledína, za vrátného, nebo dáti ho na ševcovství, na truhlářství, na krejčovství, na kuchařství; nikdo se o to nestaral, přejí-li si nevolník nebo jeho rodiče takového zaměstnání.

Rovněž i mně tehdy ani na mysl nepřišlo obírati se Andrejem, tak náhle odtrženým od rodných polí. Teprv když jsem přečtla „Mumu“ a vyptávala se, řekli mi očití svědkové, že Němý skutečně zpočátku tesknil.

Ano! Dlužno bylo viděti tu lásku, to účastenství, jež choval Ivan Sergéjevič k nevolnickému lidu! Jinak si nelze vysvětliti, že by byl tak hluboko vnikl do srdce a vnitřního světa našeho prostého člověka! Pozoroval dobře, že Němý tesknil a plakal. Nám ostatním ani to na mysl nepřišlo.

Ještě dobře, že Němý brzo si zvykl. — Aspoň do nešťastné události s „Mumu“ byl téměř vždy vesel a jevil zvláště velkou příchylnosť k Barboře Petrovně, která též k němu byla velmi milostiva. Chlubívala se obrovským dvorníkem a pěkně ho strojila. V Moskvě jezdil pro vodu ke kašně blíž Alexandrovského sadu. Zelený sud a hezký šedý jablkovitý kůň, s nimiž Andrej pro vodu jezdil, byly všeobecně známy v okolí. Všichni přívětivě vítali Turgeněvského Němého a dorozumívali se s ním rozličnými posuňky.

Obličej měl ohromně velký, při tom však úplně souměrný s tím ohromným vzrůstem; dobrosrdečný úsměv ustavičně tkvěl na jeho tváři. Měl převelikou sílu a ruce veliké. Když mne vzal do náruče, zdálo se mi, že jsem v kočáře a takovým spůsobem odnesl mne jednou do své komůrky, kde jsem poprvé spatřila „Mumu“. Malinký pejsek, bílý se skořicovými skvrnami, ležel na posteli Němého. Od toho dne dávala jsem Němému podtají kůrčičky a kousky cukru; nosil je pejskovi, jehož v brzku zastihl tak truchlivý osud! Pozoruhodno bylo, že po tragickém konci svého miláčka Mumu Němý nelichotil se již nikdy k žádnému psu.

Tak se stalo, že naše jízda do Syčeva dala později Ivanu Sergéjeviči látku ke krásné povídce.“

Uvedeme jeden příběh o Němém:

„Bylo r. 1850. na Velkonoční svátky. Jistá dáma, již Barbora Petrovna neměla ráda, darovala Němému kus modré cicové látky na košili. Sdílel-li Andrej nechuť své velitelky k této osobě — či bylo-li to jeho zvykem nositi pouze červené košile — faktum je, že Němý s opovržením pohleděl na látku, odplivl a pronesl jediný zvuk, jejž pronášel: „Ufaá!“ a hodil látku na stůl.

V tu dobu Barbora Petrovna byla již slabého zdraví. Její ošetrovatelka, chudá šlechtična, ještě téhož dne vypravovala jí, co se stalo.

„Skutečně tak učinil?“ tázala se, a hlas její se třásl radostí. Ošetřovatelka vypravovala dále, že Němý ukázal na svou červenou a dal na jevo gesty, že jeho velitelka mu dává mnoho takových košil.

Druhý den ráno rozlehl se zvonek.

„Zavolejte Němého!“ řekla Barbora Petrovna. „Přiveďte ho sem do ložnice, ale dříve ho umejte.“

Němý byl podroben tak důkladnému čistění, jakého jakživ nezakusil. Asi deset služek se s ním namáhalo: každá hleděla ruce své položiti na tělo Andrejovo, aby kůži dodala náležitého lesku. Byla to švanda! Děvčata stěží mohla se zdržeti hlasitého smíchu. Myly, drhly a učesaly ho — vlasy mu namazaly pamádou. Němý hekal při tom radostí a usmíval se vítězně.

Barbora Petrovna mne zavolala. Velela, abych jí podala modrou pentli a červenou bankovku. (10 rublů assignacemi.)

Hned potom byl přiveden do ložnice Němý.

Sklenice, šálky a nářadí zahřměly a chvěly se při těžkých krocích jeho. Hlučně bučel a smál se radostí. — Frejlina máchala se všech sil rukama, aby se upokojil a stichl. — Němý tím živěji však hýbal hlavou a konečně nahnuv hlavu, aby se neuhodil o horní příčku u dveří, přihrnul se do pokoje.

Barbora Petrovna, blahosklonně se usmívajíc, jednou rukou ukázala na pentli, nápodobila, jak plivnul, zamítnuv dárek, a druhou rukou mu podávala bankovku.

Služka mu ukazovala, aby políbil ruku své velitelky. Vykonal to velmi neohrabaně. Neboť taková česť jistě málokdy se mu stala.

Odcházeje ukázal prstem na velitelku a udeřil se do prsou, což znamenalo v jeho řeči, že ji velmi miluje."

Příběh, jejž nyní budeme vypravovati, líčí Barboru Petrovnu s nepěkné stránky:

Jednou byla čeládka shromážděna večer u kastelánky; byl její svátek, a ona dávala hostinu. V tom strhl se křik, že stará paní umírá. Povolali kněze. Vyzpovídala se, žehnala Váriňku zázračným obrazem Vladimírské Matky Boží, žádajíc, aby všecka čeládka, která byla k její obsluze (asi 40 lidí), přišla s ní se rozloučit. „Cítím, že se blíží poslední má hodinka," šeptala. Přišli všickni, kancelářský, kasír, písaři správce a ostatní sluhové. Přikázala slabým hlasem, aby po jednom přicházeli se s ní rozloučit. Před ní byly vystaveny podobizny obou synů (jeden byl v cizině, druhý v Petrohradě), a ona šeptala: „Ivane, Mikuláši, mějte se dobře, již vás neuvidím!" Ležela, oči majíc na polo otevřeny; levá ruka její jako bez vlády visela z postele.

Každý ze sluhů, vstoupiv do pokoje, poklonil se k zemi a políbil jí ruku. Když přišel poslední, otázala se: „To jsou všickni?"

„Všickni," odpověděl správce.

„A . . . a . ." divila se nemocná a najednou zvolala: „Dejte mi čaje, mně je lépe . . ." Kudrášov a správce ihned pochopili, že to byla licoměrná komedie a brzo se dověděli, kam ta komedie čelila.

Barbora Petrovna poslala kněze domů, že prý je jí lépe. — A za hodinu již vztekle se rozkřičela: „Správce sem!" — Správce musil psáti rozkaz, jak mu jej diktovala.

„Zítra ráno ať zametou dvůr a zahradu před mými okny: Štěpán, Ivan, Jegor" atd. atd. — i diktovala jména všech, kteří k ní nepřišli se rozloučit a též jména těch, kteří se trochu potáceli, když od ní odcházeli. Potom připsala k rozkazu „Vykonat" a podepsala se. I jala se láteřiti: „Mizerové, ničemové, ochlastové! Napili se z radosti, že paní umírá. Počkejte! Dostanete! Nepřišli proto, že byli opilí." — Byli totiž na hostině u kastelánky a přihýbli si dříve, než ještě přišla zpráva o její nemoci. Barbora Petrovna stavěla se umírající, jen aby se dověděla, „kdo byl opilý a podnapilý."

Druhý den ráno vinníci, nevyjímaje ani představené kanceláře a čeládky, přišli s lopatami a košťaty a metli dvůr a zahradu. Měli šedé svrchníky s bílými kruhy a kříži na zádech, namalovanými křídou. Takové bílé kříže malují na záda zločincům vedeným v houfech, aby, kdyby se rozutekli, spíše je poznali a schytali. Stará paní chtěla hodně potupiti provinilce. A to se jí podařilo, neboť podobného druhu snížení cítí prostý ruský lid mnohem bolestněji než tělesné tresty.

Barbora Petrovna byla velmi nábožná, putovávala do rozličných klášterů, jako věřící křesťanka zachovávala důkladně všecky posty, modlila se horlivě, vstávajíc a lehajíc své děti kropila svěcenou vodou a zname-

nala svatým křížem, zpovídala se každý rok. Ale ani tu zpupnosť a vládychtivosť její neznala mezí. Jednou chtěla přijímati, kněz přinesl svátosť k ní do pokoje, kde se sešla veškerá čeládka po jejím rozkazu. Kněz řekl k okolostojícím: „Odejděte", načež ona: „Ne, není třeba." Nastal zmatek, někteří odcházeli, jiní váhali.

„Dle církevních zákonů musí býti zpověď mezi čtyrma očima se zpovědníkem," jemně ozval se kněz.

„A já chci se zpovídati za přítomnosti všech těchto lidí . . ."

„To však není možná" — poněkud důrazněji se ozval kněz.

„A já pravím, že je to možná!" vykřikla a z rukou kněze sama vzala knihu a četla z ní hlasitě modlitbu, kterou kněz před počtím zpovědi odříkává. Kněz byl mladý a ze strachu umlkl. A dobře učinil. Kněži byli v úplném podruží zpupných nevolnických statkářů; věděli, že tato statkářka se pomstí a že při svém vlivu, známostech a bohatství snadno může oklamati archijereje v Moskvě nepravdivým vylíčením této události. Kněz povolil. Barbora Petrovna hlasitě přečtla modlitbu a hlasitě odříkala svou zpověď. Po zpovědi sužovala nevolníky, jako dříve. Vynikala sice zevnější nábožností, dělala s velikou vroucností kříže, líbala svaté zázračné obrazy v klášteřích — ale v duchu křesťanském nejednala, jsouc jen dle jména a obřadů křesťankou.

Člověk a příroda.

(Příspěvek k sociální mesologii.)

Píše **T. G. Masaryk.**

(Pokračování.)

Chceme-li teď promluviti o vlivu podnebí na ducha (17.), především si vzpomeňme, že teplo a zima působí na nervy. Parnem, každý jsme zkusili, chabneme; Virchov říká, že tam, kde prostřední temperatura vyšší než 20° C. jen několik měsíců trvá, člověk nemá energie ke stálé práci. Podobně větší a trvalejší zima člověka jaksi uspává; tento vliv podnebí jeví se na mnohých zvířatech jako známější zimní a neznámější letní spánek.

Podnebí však má na člověka veliký vliv svými ročními časy. Již Hippokrates uznamenal, že větší rozmanitost ročních časů v člověku vychovává obdobnou rozmanitost duševní; jednotvárná příroda i vysokého severu i bujného rovníku nenabádá ducha tak ku srovnávání rozmanitých jevů přírodních, nenabádá tudíž tolik ku práci duševní i hmotní. Jednotvárnost podnebí, jak obzvláště Buckle vytknul, nevede člověka ku pravidelnosti; v zemích s náležitou měnou časů ročních i denních sám sebou upevňuje se určitý řád a pravidelnost pro všecku práci.

Již na těchto příčinách do značné míry lze pochopiti charakter seveřanův a jižanů

S e v e ř a n za ostatně stejných podmínek jest úsilnější, pilnější, pracovitější, stálejší, hospodárnější — a, byť často jen z nedostatku, střídmější. Příroda méně světlá a příjemná zahání severce více do příbytku; žije tudíž více doma, hledá teplý krb, nalezá se déle v bližším styku se svými blízkými. Odloučen jsa od venku, může více přemýšleti, abstrahovati; spracovává své dojmy. Druh k druhu rád se přitulí, stává se „teplejším“ — při samovaru nebo kotlíku a čaji Rus a Angličan jsou v náladě, již Vlach málo kdy poznává. Při tom ovšem stává se zádumčivým, — jaký rozdíl mezi ruskou dumkou a vlašskou písní!

Jestli že příroda na severu méně je jasná než na jihu, proto seveřanům není méně milejší. Sám na sobě všude jsem pozoroval, že sever je mi milejší než jih; mně severní vlhkosť, mlha, podzimní chlady a sníh zimní rozhodně jsou milejší než jas a zeleň jihu. Přiznávám se, že mne stálá a všude stejná zeleň jižní, že mne i stále modré nebe jaksi — nudilo; krásné kamenné domy a budovy italských měst jsou mnohem, mnohem chladnější než naše milé, dřevěné, slaměné chaloupky....

Aby se vyživil, seveřan musí více pracovati než jižan; potřebuje umělého tepla t. j. musí pracovati, kdežto jižana slunko hřeje, požívá proto i více (živočišné) stravy a ta opět stojí více námahy. Dle Rankea dělník při mírné práci, dostatečně stravovaný, vykazuje tepelných jednotek v horkém pásmu 1800, v mírném 2500, v polarním 4500, — hodnoty se mají k sobě jako 2 : 3 : 5, polárník tedy téměř 2krát tolik v sobě pálí, než obyvatel tropův.

Měna ročních a denních časů učí pořádku. Tam, kde se déle a nepřetržitě může pracovati venku, člověk stává se stálejším. Buckle, jak naznačeno, dovozuje, že za ostatně nestejných podmínek Španělé s Portugalci a Švédové s Nory stávají se nestálými, proto že tu i tam práce venku je nestálá. Na iberském poloostrově, Buckle říká, parno a sucho překáží stálé zemědělské práci, na skandinavském zase zima a krátké dny — nestálost charakteru u těchto jinak tak rozdílných národů tak prý se dá pochopiti. Buckle sotva v tomto případě má pravdu; ale pravda je, že pravidelná změna ročních a denních časů zvyká člověka k řádu a plánu: v zimě může zemědělec rozmýšleti o tom, jak a co si v létě udělá. Proto že seveřan musí pracovati, je hospodárnější, ostražitější, vypočítavější. Jak jinak na př. pociťují se účiny vojny na severu než na jihu; spáliti seveřanu dům je nepoměrně větší ztráta než jižanu.

Tyto účiny ročních a denních časů znamenati ovšem především na zemědělci-venkovanu; průmyslník-měšťan na přírodě je nezávislejší a proto dle svých výpočtův rozdělí si čas, sílu, život až mathematicky přesně, — řád vštípený přírodou volnější je než hospodářský kalkul.

Naproti seveřanu j i ž a n duševně i tělesně je chabější. Černoch prý proto rád nosívá břemena na hlavě, aby nemusil se tak obtěžovati; jak pružně a energicky vystupuje seveřan a jak mdle a bezstarostně jižec! Pruský voják v tom ohledu již od našeho, neřku-li od vlašského nápadně se liší; pruská „strammheit“ již Francouzovi není možná. Jižan nemusí tolik pracovati, má více přirozeného tepla, má bohatší a úrodnější půdu, proto snáze se stává bezstarostným, nestálým v práci a vůbec. Za to, co v pohodlné nečinnosti zameškal, jižec nahrazuje občas až křečovitou

úsilností; černoch, nestálý v práci, někdy do práce až bouří. Jižec žije více venku, stává se objektivnějším; smysly více se nabádají, nemá tolik příležitosti hloubati o sobě, není tak zádumčivý, není tak sentimentalní, jak severec. Dojista je francouzská sentimentalnost docela jiná než německá aneb dokonce ruská. Vášně jeho obracejí se více proti světu, zlost, pýcha, ctižádost převládají, neb alespoň jsou mocnější než u severce, jehož silné city často se obracejí proti sobě samému, — t. zv. obžalobní literatura vyrostla v Rusku. Na jihu vždy více kvetla satyra, humoru daří se lépe na severu. Mysl jižcova je jaksi jasnější: jak docela jiná je francouzská filosofie než německá a slovanská! Francouz nezná té zvláštní „mlhavosti“ německého a zádumčivé hloubky slovanského — obzvláště ruského — myšlení. Jižan je veselejší, alespoň se více směje na hlas než seveřan, ve všem jeho konání je zvláštní lehkost, půvab. Jižec je družný, spolčivý, ale není tak teplý.

Tato obecná charakteristika platí dojista pro obyvatelstvo jihu a severu našeho mírného pásma. Co se krajních protiv týká, tropův a polarního obvodu, obyvatelstvo, jsouc příliš obtěžováno přírodou, ve mnohém vykazuje podobné vlastnosti. Tu i tam není dostatečné měny ročních a denních časů, tam nelze pro parno tu pro zimu venku pracovati, proto jak Buckle ukazoval, nestálost charakteru vyvinula se jak u jižních Španělů a Portugalců, tak u severních Švédův a Norů. Co Kirějevský a jiní řekli o nestálosti ruského charakteru, do slova říkají jiní o charakteru jižců. Leroy-Beaulieu správně ukazuje, jak v charakteru Rusa, zejména Velikorusa, vlivem zimy se vyvinula apathie, měkkost a bezstarostnost; v podrobnostech právem ukazuje mezi jiným na působení těžkého a dlouhého obleku, jak nutně člověka dělá těžkopádným. Týž autor pak prudkou protivu zimy a léta v Rusku parallelisuje s obdobnými protivami ruského charakteru, podivného spojení tvrdosti a něžnosti, necitelnosti a dobroty. Myslím, že správná je jeho poznámka, že Rusové, ač od přírody jsou nejméně bojovní, přece jsou nejlepšími vojáky.

18. Tyto všeobecné úvahy lépe budou ozřejměny některými podrobnějšími fakty.

Charakter národů jeví prý se více v chybách než ctnostech; v chybách tedy postřehneme i neblahý vliv přírody.

Mezi národními slabostmi obecně opilství pokládá se po výtce za severní. Rusové, myslívá se, nejvíce pijí, „vodka“ stala se jim přezdívkou. Na prvý pohled zdálo by se to správné — alkohol dle rozšířeného názoru lidového „hřeje“. Avšak pečlivější rozbor ukáže nám věc ve světle poněkud jiném. Předně víme, že národové žijící v horkých pásmech také rádi pijí a často čítati těžké obžaloby proti nesvědomitosti Evropanů, jenž alkoholem jižní národy v pravém slova smyslu ničí. O spotřebě alkoholu statistika dále podává nám tato daná: 1 osobě přišlo absolutního alkoholu r. 1887 litrů:

Dánsko	11½	Švýcary, Belgie .	5¾
Sev. Německo .	9½	Hollandsko . . .	4½
Rakousko-Uhry, Badeny . . .	6½	Francie	4¼
Rusko . . .	5—6	Wirtembersko, Švédsko . .	3½

Bavory, Britanie / Spojené Státy	2½	Norsko	1¾
		Italie	1

Dle tohoto výkazu Rusové tedy daleko méně vodky vypijí než Němci. Ale je pravda, Rus jako u nás Slovák rád si zavdá, avšak činí tak občas — Němec pije „pořádněji", systematicky. Rus si zagulá a zakutí jednou za čas, ovšem důkladně; neříká si také, že pije proti zimě, věda dobře, že proti zimě lepší je čaj.

Nemírné, přílišné pití ve mnohých i severních zemích v novější době přestává. Je známo, že zejmena v Anglii, v Skandinavii a nyní již i na Rusi společnosti střízlivosti blahodárně působí. Naopak žalují na sebe Francouzové, že se u nich zmáhá alkoholism (absinth), — teplo tedy nechrání absolutně proti alkoholu, o tom ani nemluvíc, že v jižních zemích se pije mnoho vína a nyní i piva.

O spotřebě vína jsou tato — (nedosti spolehlivá) — daná: 1 osoba spotřebovala (r. 1884) litrů:

Francie	102,1	Německo	4,8
Španělsko	79,4	Hollandsko	3,
Portugalsko	75,9	Britanie	2,
Italie	79,7	Rusko	1,4
Švýcarsko	47,0	Norsko	0,9
Rakousko-Uhry	21,1	Švédsko	0,5

Piva spotřebuje 1 osoba litrů v posledních letech:

Belgie	165
Britanie	122,4
Německo	90
Dánsko	57
Hollandsko	33,9
Švýcary	32,5
Rakousko-Uhry	32,5
Norsko	31,3
Francie	21,
Švédsko	20
Rusko	4,9
Italie	0,10

Tato statistika ve mnohém pozměňuje obecné pravidlo, že sever více pije než-li jih, dokazujíc, že tu podnebí samo není jedinou, upravující příčinou, ani ovšem vlastnosti čistě národní, plemenní. Dojista my Slované nemáme se v tomto ohledu statistiky co báti. Za to moralní statistika potvrzuje značně jiný starší názor, že totiž na jihu více je přestupků proti osobám, na severu proti majetku. To pravidlo platí dokonce i jednotlivým zemím samým, na př. i Francii, zemi s charakterem poměrně jižním.

Montesquieu vlivem podnebí si vykládá i polygamii u národů žijících v horkých krajích. Ženy prý záhy odkvétají, krása s rozumem se nepojí, proto žena neudrží si muže dlouho. Montesquieu se totiž

domnívá, že na jihu ženy dříve než na severu fysiologicky dospívají. Avšak že podnebí samo není hlavní příčinou mnohoženství, tuším netřeba dlouho ukazovati — i v chladném podnebí bývalo a posud jest, byť snad mělo charakter jiný. Alespoň o mnohoženství u Slovanův a zejmena u starých Čechů naši slovanští historikové, na př. Palacký, povídají, že bylo docela jiného způsobu než u národů po výtce polygynických.

Mnozí ukazují na neutěšený rodinný život Francouzů, že prý u severních národů je mnohem mravnější. I zde více než podnebí jiné příčiny působí, pokud skutečně zejmena v Paříži rodinný život je nemravný. Avšak v Petrohradě a zejmena ve vyšších třídách poměry sotva jsou lepší, — podnebí samo tedy nerozhoduje naprosto.

Za to možno věřiti, že v Italii 50% obyvatelstva žije bezstarostně, každý Italián je prý trochu — žebrákem. Zde vliv podnebí je patrnější; jestliže bychom při tom vzpomněli na vliv cizinců, z nichž mnozí Italiáni pohodlně žijí, snadno v tom postřehneme vliv přírody nepřímý: podnebí láká severce a ovšem i stará kultura, ale kultura ta právě zase v jižní zemi dříve se vyvinula než-li v severních.

Po mravní stránce konečně mohlo by se ještě ukázati, jak na jihu, u Francouzů, Španělův a Byzantijců vyvinul se nejdřív společenský blahomrav (španělská a byzantijská etiketa); podobně francouzský salon, francouzská gloire, anglický spleen, ruská chandra a mn. j. národní slabosti dají se do jisté míry vyložiti přímým a nepřímým působením podnebí.

19. Tento rozdíl jižního a severního charakteru má pro vývoj osvěty a pro organisaci člověčenstva význam velmi vážný.

Historie nám totiž ukazuje, že severci jsou výbojnější jižcův a že stěhování národův, obyčejně výbojné, stávalo se směrem k rovníku, podobně jak od točen k rovníku chladnější vzduch proudí.

Římané-Italové zvítězili nad Řeckem, Asií a Afrikou, sami pak severními Germány byli podmaněni a posud boj je mezi Romany a Němci, věkové boje Němců s Francouzi a Italiány posud nepřestaly. Norové dlouho byli postrachem jižních končin Evropy, Švédové neméně míchali se do záležitostí střední Evropy. Rusové zvítězili nad Tatary a Poláky, a dobytí Cařihradu je národním idealem. Severní ze Spoj. Států mají moc nad jižními, Mandžuové si podmanili jižní Čínu, Kafrové v Africe derou se k rovníku. Tlak Anglie nad Evropou a obecný strach před Ruskem velikým je dokladem severní energie. Napoleon věstil, že Evropa za 50 let bude kozáckou. A soupeřství Anglie a Ruska, velikých dvou severních národů, udržuje se postupným dobýváním jižních států a národův asijských. Evropa konečně jako celek děkuje svou kulturní převahu do značné míry svému podnebí; máť naproti jiným dílům světa charakter kontinentu severního.

I dějiny jednotlivých a dokonce i menších národů potvrzují pravidlo již často vyslovené. V zápase Řeckých kmenů konečně Makedonie zvítězila, Piemont sjednotil Italii, sever zcentralisoval Francii, ve Španělsku sever utvrdil vládu jako i v Německu — Prusko! —, v Rusku Velikorusové zvítězili nad Malorusy a jihem vůbec a u nás Čechy politicky vynikly nad Moravou a Slovenskem.

S tím konečně i souvisí, že mnohá hlavní města mají rozhodně severní charakter, Paříž, Berlín, Moskva, Petrohrad, Praha.

Je přirozeno, že jižní, úrodné, bohaté a severní fantasii krásné kraje vždy lákaly severce, — bona terra mali vicini čísti na staré uherské kronice. Proto se samého počátku národové stěhovali se postupně do teplejších krajů; Ratzel vzpomíná stěhování dorského, arejsko-indického, iranského, gallského, germanského, slovanského, azteckého, kaferského. Posud proud vystěhovalecký z Evropy namířen je do končin k rovníku bližších. Naopak však jižcům sever nebýval a nebývá velmi žádoucím cílem, jak na př. obecné strategické a politické kombinace o Rusku dokaznji: že by některá mocnost Rusku přemoženému vzíti chtěla území vnitroruské, nikomu nenapadá; počítá se nanejvýše na annexi Polska, jižních končin a pobaltických krajů, jimž moře dává teplejší podnebí a tudíž i ráz země jižnější.

Rozumí se však samo sebou, že mluvíme-li o výbojnosti seveřanů, nelze tím rozuměti obyvatelstvo polárních končin, neboť tam vůbec člověk neprospívá. Angličan Latham mluvě o „pásmu výbojů,“ ukazuje, že praví výbojníci žili a žijí v středním pásmu, ze kterého na jih a na sever se obraceli, na jih proti zženštilým a bujným, na sever proti chudým, špatně vyzbrojeným, slabým a malým. Řekneme tedy, že pravidlo o severské výbojnosti platí vždy o relativně severnějších obyvatelích a ovšem zejmena o severních národech středního pásma.

20. Směr stěhování a výbojů upravuje se nejen podnebím, ale i přírodními hranicemi a zejména do značné míry horstvem. Pyreney, Alpy, Balkán, Kavkaz, Ural, horstvo Tianšan, Altajské, Sajanské, Himalaja a j. nepropouštěly výbojce a tudíž jim dávaly směr poněkud východní nebo západní.

Jest zvláštností starého světa, zejmena Asie a Evropy, že jeho nejvyšši horstvo prostírá se směry poledníkovými.

Ovšem i kontinenty celé rozkládají se taktéž více do délky než do šířky, zejména zase Starý Svět. Proto že zároveň horstvo stejným směrem je nakupeno, podnebí, podobně i půda a tudíž všecky přírodní podmínky týmž směrem jsou jednotnější. Mohli se tudíž národové lépe šířiti týmž směrem, totiž zeměpisnou délkou, nemělit na cestě od východu k západu neb opačně tolik překážek svému postupu jak od severu k jihu, také akklimatisace tímto směrem byla snadnější. Povážíme-li tudíž, že tak, jako kontinenty i jednotlivé státy i národy se rozprostírají více do délky než-li do šířky (zeměpisné), že směrem od severu k jihu větší je rozmanitost ethnická než-li směrem od východu k západu, přicházíme k závěru, že stěhování a výboj dály se nejen od severu k jihu, ale i směrem od východu k západu, pokud totiž, alespoň v historické době, z Asie národové se tlačili do Evropy a Afriky. Týmž směrem pak z Evropy vystěhovalci hrnuli se do Nového Světa. Takto se pravidlo, že totiž severci dobývají si jihu, nezrušuje podstatně. Národové obyčejně šířili se obojím směrem od severu k jihu a zároveň od východu k západu aneb i od západu k východu. Dobřc to můžeme studovati na Rusku, jež ustavičně tímto obojím směrem se šířilo. Na východ však postupovali Rusové více jako kolonisté, pozvolně jako zemědělci a průmyslníci, na jih více

jako vojáci — výbojníci, valem, náhle. Podobně Němci se mohli šířit na východ a západ, Čiňané, Američané a j. Avšak šíření to děje se více přirozeným množením obyvatelstva stejnoplemenného, tudíž mírněji, kdežto jih násilněji zabírán národy různými a tím samým více nepřátelskými.

21. Ratzel pověděl (Völkerkunde I, Úvod 18), že pravá politická energie je v národech stěhovavých, v lovcích a hlavně prý v pastýřích; zemědělec je prý mírumilovný, nepodnikavý. Ratzel ukazuje pak zejména na výboje Mongolů, že Mandžuové zvítězili nad Čiňany, Turkestanci nad Peršany, Hyksové, Arabové a Turci nad Egypťany, Toltéci nad Aztéky. Mohlo by se ještě ukázati na Maďary.

Nelze upříti, že mnozí z těchto národů byli velmi energickými výbojníky. Avšak vyvozovati výbojnost z jejich kočovnictví, zdá se mi býti qui pro quo. Kočovnictví mohlo by se právě tak vyvozovati z výbojnosti a snad větším právem. Mongolové, Mandžuové, Turkestanci, Hyksové, Arabové, Turci, Maďaři, žijící v krajích méně úrodných, podmaňovali si kraje úrodnější. Zároveň však kraje ty jim byli jižnější: Mongolům jižní kraje Ruska, Mandžuům Čína, Turkestancům Persie, Arabům Egypt, Toltékům Anahuac a později Guatemala. Byli tudíž výbojníci tito zároveň severníci. Zejména padá na váhu, že původní sídla Mongolů, Turkestanců, Arabův a j. byla nejen neúrodná, ale částečně poušťová, poušť však obzvláště tuží sílu a energii svých obyvatelův a činí je výbojnými, jak ještě uslyšíme. Někteří z jmenovaných národů žili na vysočinách a v pohorských krajích, — vysočiny a hory mají podobný vliv, jak sever.

Že by dále zemědělci neměli politické energie, nelze tvrditi. Zemědělci Rusové přečkali kočující Tatary, zemědělci teď podmaňují si kočovníky. Svou trpělivostí zemědělec vykazuje více energie, než kočovník svou nájezdností. Mimo to sluší pamatovati na výbojnost průmyslivou, tak že i z těchto důvodů nelze pastýřům připisovati zvláštní energii politickou, — dojista platí pravidlo jen pro jistou fasi kulturní a v míře podřízené.

Zdá se mi tudíž, že Ratzel pouze ukázal, jak hlavní pravidlo, že severníci dobývají si jihu, modifikuje se i jinými činiteli, jichž několik jsme již uvedli a jež by se snadno daly rozhojniti. Kdo by ovšem vedle jiných přírodních činitelů nepamatoval na plemenné vlastnosti jednotlivých národův a na mnohé podmínky duševní a mravní?

22. Dokonce pak není řečeno, že jižní národové nemají a neměli důležitosti pro vývoj osvěty — jako by bojovnost, výbojnost a politická energie byly hlavním úkolem člověčenstva! Naopak právě jih vypracoval a vypracovává posud nové a úrodné idee, sever z jihu dostává kulturu. Již dávno se uznává, že prvotní osvěty vznikly v teplých a přímo v horkých krajích, v Babyloně, v Indii, v jižní Číně, v Egyptě, v Mexiku, v Peru. V Evropě Řekové vypracovali kulturu a předávali ji Římanům, tito pak Keltům a Germanům; většině Slovanů Řecko, Byzancie, bylo učitelkou. Křesťanství, vzniknuvší na jihu, z teplejších krajin vnikalo na sever a konečně z moderních národů Italie, Francouzi a Španělé nejdříve vynikli ve vědě a umění. Naše nynější osvěta tudíž má své kořeny na jihu.

V jednotlivých národech posud energický, drsný a úsilný severec učí se od svých jižních bratří. Severní Německo má dobré vojáky, ale velicí němečtí umělci a básníci byli na jihu. U Slovanů na Rusi nejdříve jižní Kiev šířil osvětu, teprve později severnější Moskva a ještě později Petrohrad, a u nás Čechů také z jihu nejednou šířilo se mocnější duchovní hnutí Štítným, Husem, Chelčickým v době starší, v nové Kollár, Šafařík, Palacký přispěli severním bratřím: jižnější Morava a Slovensko posud zachovaly ryzeji svůj český byt slovanský, a tím mocněji působí ve vývoj české osvěty, než obecně se uznává; nemáť Morava pouze svou zvláštní —kritiku. Zachování Moravy je hlavní positivní úkol české politiky.

Tak tedy jih nemá nikterak menší úkol osvětný než sever, naopak. Jih je kolébkou vznešených tužeb a ideí, jih dokonce i tužbám a ideám vzniklým na severu dává jižní gracii. Co Guizot pověděl o Francii, že totiž veliké idee vzniklé mimo Francii, teprve když Francií byly upraveny, Evropě staly se plodnými, platí o jihu vůbec. Staré slovo: Ex oriente lux, — má tento význam, síla severu jih ušlechťuje, ovšem i seslabuje. Z jižního jasu a severní mlhy genius člověčenstva tvoří bohatýry hlavy a srdce, idee a činu.

23. Hledíce k tomu všemu, co dosud o vlivu tepla a zimy bylo pověděno a poznávajíce, jak extremy podnební člověku jsou nepříznivé, tak, jak Aristoteles ctnost hledal uprostřed krajností vášnivých, i sociolog nejpříznivější člověku působiště vidí v mírném pásmu, jež spojuje výhody severu i jihu unikajíc obojím přílišnostem. Na severní polokouli pásmo uprostřed rovníkového a polárního v pravém slova smyslu je mírné, má náležitou měnu ročních a denních časů, a tím právě, jak jsme poznali, tělu i duchu lidskému svědčí lépe, než místa bližší k rovníku a na polárním obvodu.

Není ovšem náhodou, že útvarem zeměkoule středního pásma je nejvíce, totiž polovička zeměkoule.* A proto že jižní pásmo téměř všecko pokryto je mořem, severní střední pásmo je pravým dějištěm člověka. Kontinenty a jednotlivé země rozkládají se do délky, kdežto naopak sůžují se v obvodech tropických. Afrika je vlastním „černým dílem světa“, větší část její leží v tropickém obvodu s podnebím nemírněným mořem. Tropická část jižní Ameriky nerozkládá se tak do délky a dokonce ostatní tropická území jsou více insularní.

Kontinenty, jež posud vypracovaly, co zoveme kulturu, leží na severní polokouli. Z nich zase Evropa má nejpříznivější podnební podmínky. Evropa téměř celá leží ve středním pásmu; jen nepatrnější část ční do polárního obvodu, do rovníkového nic. Moře všude má svůj blahodárný vliv na podnebí, vyjmouc malou část uprostřed Ruska; všude jinde je více insularní mírnější podnebí, i jako celek Evropa má charakter ostrovu, resp. polouostrovu. Větry z moře všude náležitě pronikají, všude je dostatek vláhy, déšť je přiměřený, řeky ne-

* Na severní polokouli je země pevné 0,40, na jižní jen 0,13, tedy jen asi třetina. Studené obvody oba jsou asi $^{1}/_{10}$ celé země, severního mírného pásma je 0,53, jižního 0,07, obou tedy polovička pevniny. Severního horkého pásma je 0,26, jižního 0,24, tedy asi $^{2}/_{5}$ celé země. Starý svět je dvakrát tak veliký jak Nový; Starý je celé země 0,36, Nový 0,17.

vysychají. Tím vším je podnebí jednotné, jednotnější než na kontinentech jiných a proto, pokud příroda rozhoduje, i kultura Evropy je jednotnější než na př. v Asii, ačkoliv je mladší. Akklimatace všem všude je snadná a tím i vzájemné pronikání národův a ideí je snažší nežli v kontinentech jiných. Evropa právě proto první a jediná z kontinentů vypracovala obecný typ kulturní: kultura je par excellence kulturou evropskou. Evropa nikde nepodává příliš bujnou květenu ani zvířenu, jako tropy, chudost polární obmezena je na malý kousek země; člověk tudíž všude musí přiložiti ruce, musí pracovati. Mnohé kraje dokonce vyžadují pilné práce; tak už Thukydides blahořečil méně úrodné, více písečnaté půdě Attické, že nutíc své obyvatelstvo k úsilnější práci, příčinou byla, proč Atheňané vypracovali pravou řeckou osvětu, — ne podnebí samo, ale práce tuží tělo a vychovává ducha. Jen v tom smysle smí se říci, že podnební pásma jsou zároveň pásmy kulturními.

24. Alespoň slovem musíme na zvláštním místě se zmíniti o suchu (a vlhku).

Zdá se totiž, že mnohé účiny, připisované podnebí, nemohou se ani tak teplem než suchostí vzduchu vyložiti. Tak na př. letní spánek zvířat přičítají suchosti. Suchý vzduch nutí k čilejšímu dýchání a vyměšování kůží; v irských a orientalních lázních každý na sobě může účiny ty studovati. Rusové, když nedávno zabrali zakaspijský kraj, znamenali na sobě účiny nezvyklého sucha velmi brzy. Vyschli prý tak, že vypadali jako sušení: tváře svráskovatěly jako starcům, — kůže totiž neubylo v poměru úbytě svalův a tuku. Tak prý tam tělo vysýchá, že se mrtvoly udržují suchem. Zároveň jeví se i účiny na duchu: člověk rozčiluje se nervně, vzniká melancholie.

Zároveň v suchém kraji nepřímo na společnost působí nedostatek rostlin a zvířat. V hospodářském ohledu jest pamatovati na rychlé vysychání potravy (chleba), dřeva (nástrojů na př.) atd

Přílišná vlhkost vzduchu a tím zároveň i půdy taktéž člověku není příhodná. Kraje bahnité a bařinaté otráveny jsou mnohými miasmaty, ve vlhku veškeré látky rychleji se rozkládají. Rozdílny jsou ovšem vlhké kraje studené a horké. Tak docela jiný je život na př. v močálovitých chudých krajích západního Ruska a v bujných na vegetaci končinách tropických.

25. Jestliže střední pásmo člověku je nejprospěšnější, patrně nesnadno prospívá náš člověk v pásmech nezvyklých, v krajích rovníkových a polárních. Na pol posud člověk nevnikl: na rovníku již se usídlil, ale také s nevalným štěstím, jak mnozí říkají. I vzniká vůbec otázka, může-li člověk se přizpůsobiti cizímu, nezvyklému podnebí, je-li, jak se říká, akklimatace možna.

Akklimatací nerozumíme umělé zdomácnění tím způsobem, jakým člověk ošetřuje cizí rostliny neb i zvířata; o to běží, dovede-li člověk v cizím pásmu žíti a pracovati jako doma, udrží-li se tam ve zdraví sám i jeho potomci.

Mnozí sociologové akklimataci připouštějí, uvádějíce za příklad Francouze, Španěly, Portugalce v Americe a Africe; Číňané žijí zdraví v Sibiři na severu i v horkých krajích Asie a Ameriky. Zejména uvádějí

se Židé za vzorný příklad akklimatace i bývají proto od mnohých zváni plemenem „kosmopolitickým“.

Naproti tomu jiní popírají možnost akklimatace. Pokud dovedu posouditi uváděné fakty a analogie, pokládám akklimataci za možnou a zdařenou. Nutno však míti na mysli některé věci.

Předně je pochopitelno, že Evropejec v některých tropických končinách nevydrží. Avšak jaké toho jsou příčiny? Jestliže na př. v Batavii cizinců zmírá téměř dvakráte tolik než domorodců (1 na 16·5 a na 24·8), není to důkaz proti akklimataci. Dokazuje to pouze, že příkrý přechod z podnebí do podnebí je organismu škodný, právě tak jak na každém místě příkré přechody a excessy povětrní jsou škodlivé. Dojista tedy musí se přecházeti z místa na místo krokem, vystěhovalec musí si vybírati místa ke svému co nejpodobnější a vůbec musejí se staré zvyky novými nahrazovati zvolna. V té příčině jeví se zajímavý rozdíl mezi rozšiřováním ruské a anglické světové říše. Rusové rozšiřujíce se na pevnině krok za krokem zabírali jižní a severní kraje Evropy a Asie; naproti tomu mořechodní Angličané panství své rozšiřují v končinách Anglii vzdálených a hlavně jižnějších (mimo Severní Ameriku). Rus proto mnohem dříve a více žije s různými domorodci a přizpůsobuje se jim, Angličan zdržuje se v koloniích více doma, podmaňuje si nové kraje více průmyslem, než prací zemědělskou.

Ruský klimatolog Vojejkov dobře pověděl, že Evropejci v tropách žijí po evropsku a tím si škodí, neboť tak, jak v Londýně nebo Paříži se žije, nelze žíti v Batavii. Angličanům znalci vytýkají, že v horkých krajích požívají mnoho masa a alkoholu. Zejména škodívá našim lidem v cizích pásmech nestřídmost a nemravnost Vojejkov proto chválí židovské náboženství, že dává tolik užitečných hygienických předpisův a přál by si, aby křesťanství hygienická pravidla nábožensky posvětilo. Dojista není důkazem, že akklimatace je nemožná, jestliže člověk nežije v novém svém domově rozumně, mírně a vůbec mravně. Zdá se mi, že právě křesťanské missie nejlépe dokazují skutečnost akklimatace: proto že kupec a voják nežijí tak jak missionáři, není důkazem proti akklimataci. Nemýlím-li se, četl jsem nedávno, že v Němcích k vůli kolonisaci chtí všemožně podporovati missie, — rozum a mravnost všude zdárně čelí přírodě.

Připustiti sluší, že ne všichni národové stejně dobře a stejně brzy se akklimatují. V horkých krajích Germáni, zdá se, méně dobře prospívají než Románi; Románi již doma mají teplejší podnebí. Možno také, že akklimatačnost není pro každý národ vždy stejná, — i v té příčině národové časem se měnili.

Chceme konečně připustiti, že otázka není ještě dosti přesně prostudovaná. Na rostlinách a zvířatech dělají se v novější době hojné pokusy, zejména otázky darvinismem postavené daly mocný podnět ke studiu vlivu přírodního na organismy. O člověku nemáme ve mnohých případech rozhodujících daných. Tak na př. je spor mezi sociology o Američany. Dle jedněch Evropané, usadivší se ve Spojených Státech, degenerují, za nedlouho prý vymrou, kultura americká se jen udrží, pokud z Evropy přibývati budou vystěhovalci. Takový názor na př.

dokazuje v. Hellwald ve svých dějinách kulturních. Proti tomu velmi pečlivý pozorovatel Brace dokazuje dosti spolehlivou statistikou, že rození Američané jsou svalově silnější, než Angličané, Němci a Irové. Také prý Američané průměrně déle žijí než Angličané. (Brace, The Races of the Old World 1863, str. 375). Brace-ova daná jsou ovšem poněkud zastaralá, ale pokud jsem stopoval, nenalezám ničeho, co by mu protivořečilo. Jak o Američanech tak podobným způsobem sociologové teď studují ethické poměry amerických černochů — degenerují-li od té doby, co se z Afriky čerství otrokové nepřivážejí a t. p.

Otázka o akklimataci nemá pouze praktickou důležitost, nýbrž jest i theorii vážnou, pokud totiž skutečnost akklimatace lépe svědčí monogenismu, jehož i z jiných důvodů se přidržujeme, jak vysvitne při rozboru národnosti a plemene. Jak jsme již řekli, mluvíce na př. o barvě pleti, působení přírody je dosti značné a vysvětluje s dostatek rozdíly, jež v člověčenstvu na různých místech nalézáme.

26. Roční časové ve své měnivé posloupnosti poskytují našemu střednímu pásmu jakoby různá podnebí zeměpisná: od úpalů letních až k mrazivým větrům zimním, jako bychom od rovníku cestovali ku polům a zase nazpět.

V různých dobách ročních země slunci je bližší nebo vzdálenější a hlavně dle toho řídí se teplota vzduchu a zároveň tím upravují se roční časové. Dle ročních časů vzduch nejen je teplejší nebo chladnější, ale i jeho chemické vlastnosti se poněkud pozměňují. Tak na př. kolísá množství kysliku ač v míře velmi nepatrné, jen o několik setin jednoho procenta. Jestliže tedy je v létě o tuto trochu kysliku více, větším dílem toho příčinou jest činnosť rostlin. Hlavní působení různých čásů ročních nutno tudíž hledati v relativní teplotě.

Na severní polokouli nejchladnější měsíc pro studené a mírné pásmo je leden, nejteplejší červenec. Čím bližší je místo k točnám, tím rozdílnější jsou také denní teploty (a délky dnů); v mírném a chladném podnebí teplota denní den ze dne se více mění než v teplých.

Roční časové nestejně působí v zdraví člověkovo. Úmrtnosť nejmenší je v létě; a sice nikoli v měsících nejteplejších, ale po nich, v srpnu. Podobně největší úmrtnosť je po nejchladnějším měsíci, tedy v únoru a březnu — účin tepla i zimy teprve po delším na organism působení stává se patrný.

Roční časové v té příčině působí poněkud rozličně dle podnebí. Čím teplejší je kraj, tím zdravější jsou měsíce k jaru: v Italii na př. nejmenší úmrtnosť je v květnu, v Norsku v srpnu. Nejvíce ovšem, jak každý víme z vlastní zkušenosti, škodí přílišnosti a příkré přechody.

Velice ovšem roční časové působí na všecek život společenský, že regulují především hmotnou práci a všecko hospodaření. Zejména zemědělec si zařizuje práci svou dle ročních časů s touž pravidelností, kterou časové roční se vystřídají. Bohatství a chudoba rolníkova vedle úrodnosti půdy na dostatku tepla a vláhy závisí. Méně závisí na ročních časích průmyslník a měšťák; rozdíl života venkovského a městského je do značné míry rozdíl závislosti na přírodě vůbec.

Léto takto rozčiluje společnost starostí o roční úrodu a udržuje v napjetí; zároveň však i teplo samo a světlo dráždí nervy, kdežto v zimě i příroda i člověk je klidnější. Jsme v létě jižci, v zimě severci. V létě je nejvíce přestupků proti osobám, je nejvíce soubojův a ovšem i války obyčejně v létě se počínají a vedou. V létě jest i nejvíce sebevražd; podrážděnost nervová specielně i v tom se jeví, že tělesné bolesti v létě více lidí dohánějí k sebevraždě nežli v zimě, — jsme citlivější v létě. V létě je největší počet smilných přestupkův, ale i početí nejen nemanželských, ale i manželských. Připadáť v Evropě maximum porodů na únor, početí tudíž na květen; druhé menší maximum je v září — početí v prosinci. Arci že i narození resp. početí obyvatelstva ne všude stejnou dobou se stává, nejen příroda, ale i socialní a mravní poměry společenské tu rozhodují. Tak na př. maximum početí na jihu na jaro připadá, na sever později. Jaro vůbec všecku přírodu k životu probouzí i člověka. Jiné jsou dále v tomto ohledu poměry na venkově, jiné v městě, jiné u zemědělců, jiné u průmyslníků; tak na příklad i sňatky v Belgii nejčastéji se uzavírají na jaře, v Anglii na podzim. Také náboženství tu má vliv; v katolických a pravoslavných zemích posty a svátky upravují čas sňatků. (Pokračování.)

Jediný prostředek záchrany.

Napsal Federigo de Roberto. Přeložil St. Karolča.

I.

Alberto Gismondi seděl v lenošce, opíraje se ramenoma o okno, a maje nohy nataženy ku předu; držel veliký denní list rozložený před sebou, v němž zdálo se, že četl s velikou pozorností. Kdo by ho byl bedlivě pozoroval, byl by si snadno povšiml, že ho četba nejen neváb́í, ale že ke všemu jest kořistí velikého vnitřního rozčilení. Neobracel listů novin, nenadzdvihoval jich ani neskláněl, aby mohl lépe sledovati obsah sloupců. Za to chvílemi trhal prudce listem a působil tím zvláštní šumot. Skutek ten, který mohl býti také vzbuzen netrpělivostí, nelibostí nebo nějakým podobným pocitem trapným, nabýval nového významu, srovnal-li se s chováním čtenářovým. Alberto Gismondi vysílal z pozadí denníku časté a hbité pohledy ku polootevřeným dveřím pokoje a nastavoval ucho, jakoby chtěl zachytiti nějaký šumot, anebo jakoby někoho očekával; chvíli se tak díval, pak sebou trhl, a rozložil před sebou noviny, jakoby chtěl ukázati nějaké neviditelné osobě, že je zplna zaměstnán jejich četbou. V tomto postavení trval už celou hodinu, když pojednou bylo slyšeti hlasy a šumot blížících se kročejů. Pojednou stavěl se Alberto,

jakoby četl ještě pozorněji a skryl se všecek za svůj list. V tom ozval se zcela blízko u něho úsečný ženský hlas:

„Jdu."

Gismondi sklonil poněkud noviny. Na prahu stála jeho žena v plném úboru, zapínajíc si knoflíčky dlouhé rukavice.

„Bav se dobře . . ." přál jí Alberto suše. Ale hned na to dodal s výrazem mdlým a bezstarostným, jakoby chtěl pokračovati ve svém čtení:

„Kam jdeš?"

„Vykonat návštěv."

„Mnoho?" pokračoval, zívaje lehounce a skrývaje se znova za zvláštní tou papírovou oponou.

„Uvidím. Nevím, koho najdu doma. V pět hodin budu u Lucie Marignanové."

Alberto sklonil noviny podruhé, ale prudčeji než po prvé. Jeho žena stála posud nehybně, namáhajíc se vytrhnouti hedvábnou niť visící na rukávě svrchních šatů.

„Podívejme se, jaká elegance!" podotkl Albert s malou dávkou posměchu, měře ji od hlavy k patám.

Rozhodla se, že utrhne nit zoubky. Zdvihla rámě a závoj a stisknuvši rty, odpověděla se zvláštním výrazem smělosti, který nebyl zrovna nesympatický:

„Člověk dělá, co může!"

Když pak přetrhla niť a vrhla poslední pohled po své výstroji, odešla volajíc:

„S Bohem!"

Alberto vstal mimovolně a mechanicky vztáhl ruku. Chtěl ji zavolati, chtěl ji zadržeti, nechtěl, aby šla k Marignanové. Pak klesl do lenošky ve zvláštním nedůvěřivém zápase a odhodil od sebe teď zbytečné již noviny. Teď nepotřeboval už ukazovati vylhanou lhostejnosť; teď mohl ukázati se v celé své rozčilenosti. Se zrakem k zemi upřeným viděl svou ženu, jak schází dolů po schodech, vstoupá do kočáru, jak přechází s obdivem středem davu, jak kráčí ze salonu do salonu, jak vchází do salonu své přítelkyně, kde se setkává s Paolem Faracem, který usedá vedle ní a sklání se k ní, aby s ní mohl mluviti šeptem . . . Vyskočil znova. Jak je zaslepený a pošetilý! Měl jí stůj co stůj zabrániti, aby nechodila. Ale v té chvíli bylo již slyšeti hluk kol po nádvoří a hned na to na ulici. Běžel k oknu, ale zahlédl jen stěží, jak tenká lesklá kola mizela za rohem náměstí . . .

Přecházeje pokojem z rohu do rohu podobal se lvu v kleci, kroutil rukama, složenýma na zádech, a kroutil si rozčileně kníry, div si je nevytrhl. Hlavou kroužily mu divoké plány. Ó, paní dělá účet bez hospodáře! Myslí, že jí všecko projde, že se jí všecko lehce zdaří, že on nebude věděti o ničem, nebo že nebude věděti, jak, nebo čím zabrániti vykonávání jejích zámyslů! Chtěl jí ukázati, že se mýlí, myslí-li, že má co dělati s hlupákem. Chtěl jí dáti takové ponětí o svojí moci, chtěl jí dáti pocítiti řádnou měrou tíhu své převahy, chtěl ji sdrtiti pohrdou tak krutou, tak drsnou, aby jí navždy vyhnal z hlavy sebe menší žádosť.

Neměl-li k tomu práva zacházeti tak s ní? — ptal se sám sebe v mysli, zastavuje se pojednou. Ano, je to jeho právem, příliš dlouho váhal přivésti je ku platnosti! . . .

A jal se znova měřiti pokoj v dél i šíř, uváděje si na paměť pokrok k horšímu. Ano, jeho žena mluví s ním s výrazem rovnosti, ba jisté převahy, ano vyzývavosti! . . . jedná ve mnohých věcech nejen po své hlavě, ale proti zřejmé jeho vůli! Řekl jí jasně, že nepřeje její důvěrnosti s Marignanovou, a přece šla opět k ní! Ještě před chvílí po občasné téměř hádce přišla se rozloučit slovy „jdu, s Bohem," a učinila to tonem, který ho málem popouzel, aby ji bil . . .

V tom stanul, pohlížeje plaše před sebe, ale nevida ničeho, maje mysl pohříženu v jediné myšlénce. Jsou věci, které se pomalu vyjasňují volným postupem nepatrných dějů, z nichž každý je příslušně zaručen; za to soubor jich, přihodí-li se jeden děj vážnější, přivádí pocit ztrnulosti a jakési nedůvěřivosti. Pozoroval snad Alberto Gismondi té chvíle poprvé, kde se až ocítil poměr jeho k ženě? Dosud ne, ale byl přece jen zaražen jako náhlým zjevením. Je-li možná, aby úkazy tak těžké byly se přihodily jeden po druhém? A jaké bylo chování jeho po celou tu dobu vzrůstající bázně? Jak se choval k ženě, aby ji uvedl na pravou cestu? Choval se k ní urážlivě, pyšně, lhostejně a s tvrdostí, kterou si byl určil za lék pro budoucnosť! . . .

Teď, klesnuv znova do své lenošky, zkříživ nohy a opíraje se rukou o koleno, přecházel v mysli celou dobu svého manželství, všecky fáse, jimiž jejich manželské styky prošly až ku nejnovějšímu napjetí. Milovali se vroucně a dlouho, ale která láska by odolala po dlouhých letech důvěrnosti a zvyklosti? Odolaly jen vážnosť, úcta, zájem, a to by bylo mohlo postačiti; ale prvotní vášeň dětinná, plná vroucnosti a oddanosti, zmizela, protože musila nezbytně přejíti. Alberto nežil jen své ženě: a to bylo chybou, kterou uznával, ale chybou nenapravitelnou, chybou, která by ji oprávňovala podlé zvláštní logiky jistých mravoučných pisatelů veseloher ku protiobraně. Její chybou bylo, že brala celou věc příliš tragicky, že ho zapřísáhala, jako při finale některého jednání, aby jí nehnal v zoufalství a zkázu! Albert odpouštíval ji z prva, zacházeje s ní jako s rozmazleným děvčátkem, ale později pozbýval trpělivosti při zdánlivě stálém umenšování své svobody a posmíval se jí. A v tom, jak znova uznával, dopustil se hrubé chyby; neboť ihned po tomto posměšném zacházení přestala ho zapřísáhati a začala strojiti pikle. Vlastně pikle ne: to by nebylo řečeno správně; toho třeba jí doznati: jeho žena jednala zřejmě, nezatajila mu ničeho.

Hned když Paolo Farace, který dobře pochopil, jak mu náhoda přeje, začal ji zahrnovati laskavostí, pověděla mu jeho žena všecko: kolikráte se s ním setkala, a kde, jak se jí dvořil, a co mu na to odpověděla. Pověděla mu všecko, udržovala ho stále v proudu rozvinujícího se dvoření Paolova s upřímností, za niž musil býti vděčen, třeba že si byla zvykla při jeho poznámkách na lehce posměšný tón, který byla přijala od něho, a na onu nedbalosť elegantně skeptickou, které jí byl sám naučil. A tu zapověděl jí hovořiti podobným způsobem, choditi tam, kde by se s ním scházela — a to také bylo chybou, protože ji tím jen roz hořčil a její mysl zúplna si odcizil. Kolikráte byl by jí již řekl nějaké

laskavé slovo, chtěl s ní začíti po dobrém, vyznati se jí z vlastních chyb, prositi ji za odpuštění, a aby bylo mezi nima jako dříve. Kolikráte ještě ozval se v něm jako ohlas bývalé vášně, který mu mluvil, že by se dala zúplna probuditi. Ale mlčel z pýchy, ze tvrdohlavosti, z bázně, aby nebylo hůře, když by se pokořil, uznával nemožnosť, vyvolati zpět minulosť, nemohl se odhodlati zkusiti to s ní po dobrém — a to bylo od něho novou chybou. Za to ona k chybám těm přiváděla se své strany jinou, že neporozuměla z jeho pohledů, z jeho chování a jeho celého života minulého, že si jí posud váží, že je hotov činiti pokání za to, co se stalo . . .

Chyby byly na obou stranách; o to se teď nejednalo. Jednalo se však o to, jak se dostati z postavení nynějšího! Jeho žena kráčela těsně po kraji propasti a bylo svrchovaně na čase zabrániti, aby se do ní nesřítila. Ale dále: on sám viděl propasť před sebou a chtěl se jí vyhnouti! . . .

Vstav znova, jal se opět přecházeti nepokojně po pokoji, zastavuje se chvílemi, aby v hlavě lépe myšlénky urovnal. Ne, pohrdáním, posměškem, hrdostí nesmí pokračovati; ukázalo se, že jsou to velmi špatné prostředky. Cítil, že dlužno začíti laskavostí; ale jak začíti a s které strany? Mysle na pokoření sebe, na žádosť za odpuštěni, cítil v sobě skoro zahanbení za jednání to, jakoby se ho byl opravdu dopustil, jakoby četl v jejím obličeji výraz vítězného uspokojení — a zároveň pocítil v sobě něco jako vzdor vzepříti se. Nejlépe by bylo zpohlavkovati Faracea, pošramotiti ho trochu ocelí a dáti tak oběma skvělé naučení také pro budoucnosť . . . A kdyby to celou věc ještě zhoršilo? Kdyby to jen uspíšilo děsné rozhodnutí? A zda by se jí to vůbec dotklo? Chvíli na to stanul opět před skříní knih. V myšlénkách jal se čísti názvy na kožených deskách; jedna věc ho zarazila: vztah, který pozoroval mezi obsahem svazků těch a svým postavením. V jedné části byl oddíl plný románů, z nichž každý připomínal nějaký den shodný s přítomnou skutečností. Balzac dával mu ve své „Fysiologii manželství“ různé rady, dával mu na vybranou celou zbrojírnu vyšetřujících prostředků, tyranských nástrojů, jimž sám spisovatel ani nevěřil. Michelet a Stendhal rozpráveli o lásce, ale ani ti nedovedli mu pověděti o prostředcích, jimiž by se dala vzkřísiti. V jednom rohu stál trestní zákonník, který mu připomínal tresty, určené na vinnici, občanský, který mu ukazoval na prostředek rozvodu, rytířský, kterého by byl mohl užiti, kdyby se setkal se svůdcem . . .

Když pak oči jeho zabloudily na nějaký „Traktát o fysio-psychologii,“ který tu zbyl z dávných jeho zvláště oblíbených studií, otevřel rám, vzal knihu do ruky a hledal v ní . . . Ano, pamatuje se dobře: napadla mu pojednou případná poznámka ze spisovatele této knihy. „Zkuste,“ mluvil spisovatel, „ustrojiti své svaly ke smíchu nebo hněvu a uvidíte, že v mysli vaší beze všeho jiného popudu nežli tohoto ustrojení svalového bude něco jako kořen veselosti nebo vzteku.“ Tehda ho poznámka ta zarazila; a opravdu, nepotvrzovala-li vší autoritou positivní vědy působnosť dobroty jako zdravotního prostředku? . . . Stejně jako se duševní stav převádí v ustrojení tělesné, tak může ustrojení tělesné vzbuditi stav duševní, jehož je znakem. Napadlo mu proto, že, bude-li se chovati ke své ženě, jako v době, kdy všecky jeho činy byly vzbouzeny vášní, probudí se opět vášeň. Ve všech ostatních případech byl zákon ten dokázán;

i teď, kdy neměl nejmenšího důvodu, aby byl dobré mysli, cítil, že se v něm rodí zárodek veselosti, ustrojoval-li lícní svaly ke smíchu, tím že se zvýšila jablíčka na tvářích a smrštily koutky oční! A jako dítě jednal dle zkušenosti s opačným pocitem: skřípal zuby, stiskal dlaně, mračil pohled; a hle, cítil, jak jím proniká něco jako zuřivosť. Nuže: je-li ukazovati se ženě své znova zamilovaným, mluviti s ní jako za doby vášnivé lásky jediným prostředkem, který mu zbývá, aby ji odvrátil od smutného záměru, nemohlo-li by to býti i prostředkem, jímž by vzkřísil lásku, prostředkem, který by dodal potom jeho slovům, jeho činům takový ráz upřímnosti, že by mu získal opět zúplna její mysl?

Při tom rozestřel se mu zvláštní úsměv po obličeji, aniž ho potřeboval uměle vyvolávati, a zahladil stopy rozčilení tak vášnivého. To, co nás někdy nejvíce trápí v jistých okamžicích vážných života našeho, není tak jejich tíha, jako nejistota rozvah, o něž se třeba opříti; jakmile najdeme jednu, je nám zvolení její již podnětem k ulehčení, byť i výsledky její byly nejisty. Ať dobře nebo nedobře, dráha chování se Alberta Gismondia byla od té chvíle pevně určena. Nesmí ho již zdržovati klamná pýcha. Kam by tu byl došel s pýchou! Jak jen mohl pokládati za pokoření pokus, jímž by k sobě uvedl opět svou ženu, jímž by obnovil domácí mír a vyhnul se záhubě, jíž by nebylo rovné? A tak se obrátiv, cítil skoro výčitky svědomí, že k tomu tak mnoho času potřeboval; a znova jal se pobíhati pokojem, ale lehčeji, veseleji, třesa se netrpělivostí, aby se mohl pustiti do díla.

II.

„Domů!“

Davši tento rozkaz kočímu, schoulila se paní Gismondiová do koutka svého coupé, neuznavši za hodna pohledu dav lidu a tlukouc nervosně nohou pod dojmem němého rozčilení. Farace byl svrchovaně drzý. Odvážil se žádati na ní, aby ho navštívila v jeho domě, obrav si záminkou k tomu, že jí ukáže nějaké staré látky a doléhal a prohlásil, že se neupokojí, dokavad nepřivolí! . . . Byla to velká smělosť, ale nemusila-li doznati, že ji schvalovala svým chováním, stálou svou koketností, němým souhlasem se smělostmi dřívějšími? Kdyby si byl Farace dovolil něco podobného v případě, že by mezi nima ničeho nebylo, byla by ho brzo přivedla k rozumu; ale nebyla-li to právě ona, která ho k tomu hnala? Jak by si mohla stěžovati? Nebylo-li to přirozeným zakončením, jehož musili dojíti? A to právě bylo příčinou černé nálady, která ji zasáhla. Zakončení bylo přirozené, zcela přirozené, až příliš přirozené; ale ona nechce je podstoupiti: mezi logikou okolností a její vůlí byl zřejmý odpor. V návalu hněvu na svého muže dala se unésti k tomu, že dovolila, aby se jí ten člověk dvořil, protože se chtěla příkladně pomstíti. Ale čím více pokračovala na cestě té, v tím horším světle jevilo se jí počínání její, že už z předu zničilo vyhledávané uspokojení. Nemiluje Faracea, nikdy ho nemilovala: nebylo možná, aby ho kdy milovala. Oddati se mu, bylo by se jí zdálo v jejích vlastních očích neodpustitelnou poskvrnou. Nedbala soudu světa: věc ta protivila se

svrchované jejímu svědomí, její vlastní osobě. A přece vydržela poslouchati muže toho až do té chvíle. Že jen nepozorovala již dříve propasti, která se hloubila pod vrcholem, na nějž se postavila.

Ah! povšimla si jí dobře; předvídala vše, hned od prvého okamžení: nemůže říci, že by byla překvapena udalostmi! A neustoupila, šla o vlastní vůli ku předu, protože to bylo jejím právem, protože byla příliš podceněna, protože cítila potřebu, aby trpěli jiní, jako trpěla sama... Ale ne! nebylo to proto — nebo nebylo to jen proto! Zprva, když dovolovala, aby se jí Farace blížil, když dělala, jakoby ho poslouchala pozorně, doufala, že vzbudí žárlivosť ve svém muži, že jím trhne, že jí klesne k nohám, že bude slyšeti, jak ji prosí za odpuštění a jak mu je udělí... Než žel, její muž nevšímal si dlouho ničeho, nebo dělal, jakoby nic nepozoroval, jakoby vůbec byl povznesen nad tíhu jejích výčitek! Pak pronesl hlasitě, jménem své svrchované vůle, že žádá poslušnosti! A tu pocítila nové a trpké zklamání a dala se vzpůrně a hněvivě na cestu dobrodružství, pociťujíc znova živou touhu, aby trpěl... Ale se změnou, která byla příčinou jejích muk, čím více se celá její bytosť vzpírala hnáti dále do předu zkoušku, tím více mizela žádosť její po pomstě, kterou mohla viděti tak brzo splněnu, a tím více cítila, že není s to, aby ji vyčerpala ke dnu. V největším rozechvění kroutila rozčileně rukavicí, div že ji neroztrhla a z kouta vozu, kde byla schoulena, vysílala divoké, skoro hněvivé pohledy na opovržené množství. Pohrdala všemi: svým mužem více než Faracem, Faracem více než svým mužem, Marignanovou a celým řadem lehkomyslných přítelkyň, antipatickými známostmi, vtíravými obdivovateli a zlomyslnými pozorovateli... Ale co chápala velmi dobře, bylo, že pohrdajíc Faracem, dříve nebo později bude chycena jako ozubím kol a zavlečena násilím. Chápala, že přijde okamžik — nepřišel-li ještě — kdy nebude paní své vůle, kdy bude dokonána vlastní její zhouba! A při tom zmocňoval se jí takový smutek, že jí bylo skoro do pláče...

A proč to všecko? Jen pro vinu jejího muže, člověka, který neměl ani srdce ani důmyslu, který jí ani nepochopil ani neměl v úctě, který se stavěl kdysi, že ji miluje, jen aby ji uspal ve slepou důvěru, ale který se brzo ukázal, jaký je! Teď, když se blížil vůz domu, když vjížděl do nádvoří, když sestupovala mezi úklonami osob služebných, když vystupovala po schodech, zmocnila se jí zvláštní myšlénka. Čemu to jde vstříc? Řadě posměšných narážek, neuctivých domněnek, nezdvořilé převaze nebo ještě pohrdlivější zamlklosti a pak opuštění, samotě plné ošklivého svádění. Ve které věci, ve které myšlénce, ve kterém klamě mohla by najíti podpory, ochrany. Zda nezdálo se, jakoby její muž chtěl se přičiniti k její záhubě, jakoby si jí přál, jen aby se jí zbavil, aby ji od sebe odhodil, jako ona odhazovala své šaty v novém návale bezmocného hněvu.

A když ji zavolali k obědu, chtěla vzkázati, že jí není dobře, že si půjde lehnout, jen aby nemusila na oči tomu člověku, aby nemusila očekávati, jako den co den, sama, až on uzná za hodno přijíti, když už je polévka studena. Ale přece se vzmužila, chtěla tam, jen aby on nemyslil, že snad pro něho trpí.

Alberto Gismondi byl již v jídelně. Měl jistě hlad, že se nedal volati několikráte jako obyčejně! ... Ale přece zahlédla po očku, že jí velmi málo. Odstrčiv polévku po několika lžicích, dotazoval se:

„Vykonala jsi mnoho návštěv?"

„Ne mnoho," odpověděla krátce.

Alberto neptal se dále, jen řekl:

„Já byl jen doma. Prohlížel jsem staré knihy. Je tam v těch přihrádkách veliký zmatek, bylo by třeba je uspořádati. Nemohli bychom rozšířiti knihovnu i na poslední pokoj?"

Bylo-li už vzácností, že Alberto zůstal celý den doma, byla tím podivnější tato rada, která se podobala dotazu po tak dlouhé době, co jednal vždy dle své hlavy.

Odpověděla:

„Dalo by se to udělati."

Alberto pokračoval v hovoru o některých svých úmyslech na reformy v domě, o novém určení některých nynějších místností, o některých nutných změnách v hořejším patře a o různých výhodách, jichž by bylo lze tak docíliti. Žena jeho odpovídala jen, co bylo nutno, ani se naň nedívajíc a jen pokukujíc po něm potají po očku — tak se jí zdálo nové chování jeho znepokojivým.

Při zákuskách ohlásil konečně Alberto:

„Dnes večer dávají Carmen. Poslal jsem pro loži."

Přecházela z údivu do údivu. Carmen byla z nejoblíbenějších jejích představení: tak zdvořilé pozornosti neukazoval k ní už hezky dávno! ... V divadle pokračoval Albert stejně jako doma v hovoru o kuse, umělcích, o přítomných známých, vyptávaje se jí na toho nebo onoho, přiváděje i ji do hovoru, čímž došlo mezi nima ku zvláště klidnému, upřímnému rozhovoru, na jaký se skoro nepamatovala. Nevěděla, co si mysliti. Bála se, aby se zbytečně neoddávala klamu, protože se jí zdálo pravdě nepodobným, že by tento obrat byl upřímný a že by nebyl pouhou záplatou nového nedorozumění!

Ale pojednou vzrostl její nepokoj co nejživěji. Farace byl v divadle: nespouštěl s ní ani očí se svého sedadla. Jindy se jí to líbilo, jindy ho vyzývala téměř touhyplně, jen aby se její muž trápil, aby viděl, že nelže, že ničeho netají. Teď se skoro obávala, aby jí Farace nevyhledal v lóži, aby nepřerušil příměří, ať už pravého nebo strojeného, jehož jí popřál její muž; obávala se, že by jí svou přítomností rázem učinil vinnicí hlavní. Ale hle, ke konci druhého jednání opustil Farace své místo, přešel kolem řady sedadel, zmizel za záclonou u vchodu a představoval se chvíli potom v lóži.

Alberto Gismondi vstal, postoupil mu své místo a rozhovořil se s ním s úplnou zdvořilostí a nevyslovitelnou laskavostí. Nepokračovala v rozhovoru, kdykoli se Farace obracel k ní, jsouc zahanbena jeho přítomností, protože četla v očích jeho to, co jí byl několik hodin před tím pověděl, chtějíc mu mlčením tím dáti jasnou odpověď. A protože se jí její muž dále dotazoval, hledě, aby se účastnila hovoru, dávala se na jeho stranu, dávala mu za pravdu při jeho úsudcích, upustila od

upjatosti, s jakou se k němu chovala do té chvíle. Farace, kterému bylo nevolno při souhlase tom mezi mužem a ženou, odešel brzo se sklopenou hlavou. A jakoby tu ani Faracca nebylo bývalo, hleděl Alberto ji rozjařiti s tím větším zápalem a s větší ochotou než dříve. Když bylo po divadle, vedl ji až ke kočáru: a to se jí nestalo už od předposlední zimy!

III.

Úžas její neznal teď už mezí. Od toho večera zůstával její muž skoro neustále doma, nebo vycházel spolu s ní i ve dne: věc skoro neslýchaná. U stolu byl vždy nejprvnější a neusedal, dokavad ona se neusadila: zdvořilosť druhdy neslýchaná. Ptal-li se jí na něco, byla řeč jeho bez narážky, bez ostnu: za to poslouchal horlivě každé její slovo. Někdy ho překvapila, ve chvíli, kdy pohyboval rtoma a díval se na ni s výrazem, jakoby jí chtěl říci něco velmi důležitého; ale neříkal ničeho. Ať už dobrota, laskavosť a pozornosť ta byly upřímny nebo vylhány, působily na ni, odzbrojovaly ji, utišovaly ji, plnily mysl její něčím nevýslovně svěžím a sladkým jako naděj. Vyhýbala se Faraceovi, nemyslila už na něho, ale byla plna úzkosti při vzpomínce, že by mohl odvážně znovu začíti podniknuté dílo, že by mohl opět probuditi zlého ducha v jejím muži . . . Jednoho rána bylo tlučeno na dvéře. Komorná šla otevřít a vrátila se s košem nádherných gardenií, který podávala své paní.

„Přinesli to pro paní . . .“

Zaplanula všecka. Její muž byl při tom; jak ukrýti před ním tento dar, který se jí odvážil poslati svůdce, jak mu dokázati, že ona ho neoprávnila k tomu?

„Zmýlili se asi,“ pravila služce. „Dejte je zpět, nepatří mně . . .“

Albert nepozdvihl ani očí s papíru, ve kterém se přebíral. Komorná obdivovala se chvíli překrásným květům, jakoby se jí zdálo hříchem vrátiti je, zavrtěla hlavou a šla ke dveřím.

A tu přistoupil Albert ze zadu k lenošce své ženy, opřel o lenoch složené ruce a skláněje se poněkud ku předu, dodal tiše:

„Nechceš přijati dary k naší slavnosti? Dnes tomu je pět let . . .“

Upřela naň zmateně oči.

„Od tebe? . . . byly od tebe? . . .“

A pojednou, z nenadání, zvolal, hlasitě vzkřiknuv:

„Ersilie!“

Žena, která byla už dva pokoje dále, vrátila se hned zpátky.

„Dej je sem!“

Opřevši o kolena kvetoucí koš, jala se probírati láskyplně koncem prstů, květů to stejně libovonných, velikolepé gardenie mléčné bělosti a líbezné vůně. Skláněje se nad ní, jakoby se jí kořil, cítil, jak v jeho nitru rozkvetá znova dávná láska a přemáhal se, aby ji v objetí svém neudusil. Věda měla pravdu: mimika, mluva vášně probouzely u něho vášeň; zákon zpětného působení nabýval nového potvrzení! Tím že se choval několik těchto dní k ní jako za doby nejvroucnější lásky, probouzela se v něm mimovolně a jakoby milostným nápojem stará láska.

„Před pěti lety,“ pokračoval Albert, skláněje se víc a více ke skloněné její hlavě, tahů nejdokonalejších a výrazu nejlíbeznějšího, „před pěti lety jsme se poznali . . . Nepamatuješ se už? . . . 24. dubna? . . . Pravda, nemůžeš se pamatovati, po dvakráte jsme dne toho již neoslavovali . . . a to mou vinou . . . Moc jsem se provinil . . .“

Julie byla posud skloněna, jakoby byla přemožena silnou vůní, sahajíc mimovolně po korunce gardenie.

Pojednou postavil se Albert před ni, obemkl ji kolem pasu a políbil ji vášnivě v líce.

„Julie! Julie! Mám tě tak rád, věříš? Nedovedu se již přemoci . . . Julie, zdá se mi, jakobych se probouzel z těžkého sna! . . . Co jsem se nakřivdil tobě a co jsem se provinil proti samému sobě! Ale ty's tak laskava . . . ty's mi odpustila, viď?“

A Julie odpovídala k jeho laskání a o ubohé gardenie nestaral se už nikdo.

„Opravdu? Mluvíš to ty? Pane, je to on, Alberto?“

„Ano, jsem to já, opravdu já, který tak mluvím . . . Ten ošklivý byl někdo jiný . . . Ale nikoli jen ošklivý: pošetilý, ba hloupý . . .“

A dávaje plnou volnosť bouři svých citů, lásky, radosti, bolesti, obviňoval se, dělal se horším, než opravdu byl. Julie zakryla mu ústa rukou žebroníc:

„Mlč! . . . Mlč! . . . I já jsem byla vinna . . . byla jsem šílena . . . domnívala jsem se, že nemám, proč bych dále žila . . .“

„Vím to, vím . . . ale vina je jen na mně, příčinou všeho toho byl jsem já. Ale byl jsem za to potrestán, věříš? Kdybys věděla, co jsem úzkosti vytrpěl!“

„Ty? . . . a já?“

Julie přejela si rukou čelo, hledíc přihladiti do zadu vlasy poněkud rozcuchané, a jakoby se chtěla zbaviti hlubokého dojmu.

„Jaká úzkosť to byla! Jaká hrůza!“ pravila ohlížejíc se bázlivě kolem sebe. „Ale teď je po všem, viď?“ žebronila, upírajíc pohled svůj v jeho oči.

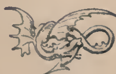
„Ano, po všem . . .“

„Ó Pane! . . . Jsi můj, znova můj, a navždy.“

„Navždy, navždy!“

Prudký vzlykot zachvátil jí hrdlo. A vrhnuvši se mu kolem krku, tisknouc ho na prsa a majíc tváře porosené pláčem, dodala zajíkavě:

„Díky ti za to! Díky za to!“

Dramatické umění.

Činohra.

Referuje **Anežka Schulzova.**

(„Těžké stíny“. Drama o čtyřech jednáních. Napsal Frant. Herites. „Dora“. Drama o pěti jednáních. Napsal Viktor Sardou.)

ěžké stíny“. Sklamáni opouštěli divadlo po představení „Těžkých stínů“ všichni ctitelé Heritesova duchaplného péra, neboť naděje, s kterými šli vstříc prvnímu dramatickému pokusu spisovatele, jenž na poli výpravném dopracoval se tak znamenité výše umělecké, nikterak se nesplnily.

Herites, spisovatel rozkošných, často jemnou satyrou kořeněných novel a intressantních, bystře ze skutečného života vypozorovaných črt, a Herites, autor dramatu, jsou dva zcela různé zjevy literární, mezi nimiž není nejmenší duševní podoby a spřízněnosti. Obraťte se ku kterékoli práci Heritesově, upoutá vás ihned hluboký obsah vnitřní, vytříbená, ušlechtilá forma, mistrně do detailů propracovaná líčeň psychologická, duchaplná dikce a svěží, přirozený duch, který vane každou větou; však přihlédněte k jeho dramatu, shledáte pravý opak. Děj volen velice nešťastně. Podobný, čistě kriminelní případ, který nemá hlubšího podkladu, nemůže vzbuditi na jevišti interes. Nemá ani dosti silnou dramatickou vzpružinu, tak že dílo dělá spíše dojem dramatisované novely, k čemuž nemálo přispívá též forma nesoucí čistě povídkový ráz.

Dílo, rozdělené ve čtyři jednání, rozpadá se vlastně na čtyři části, jimž schází vnitřní i formelní pojítko. Komposice jest rozkouskovaná; jednotlivá jednání netvoří články pevného, jednotného, v sobě uzavřeného celku dramatického, nýbrž jsou jen slabě spojenými kaménky jakés dramatické mosaiky.

Charakteristika jest provedena v mdlých, bezvýrazných barvách. Ani dialog neprozrazuje Heritesovo bystré, duchaplné péro. Jak patrno, drama nesvědčí Heritesovu literárnímu tvoření. Nemyslíme, že příčinou by byl nedostatek nadání pro tvorbu dramatickou, nýbrž spíše neznalosť zákonů, potřeb a požadavků jeviště. Možná, kdyby byl Herites látku zvolenou spracoval pro novelu, že by ji byl udělal dosti přístupnou a interessantní, byltě by mu napomáhal jeho osvědčený způsob výpravný, jakož i líčení, čímž možno mírniti různé křiklavosti, vyrovnávati neshody se skutečností, přidávati barev i stínů, zaostřovati profily charakterů atd.; však ve formě dramatu, kde odpadá líčení, kde vystupuje skutečnosť se všemi neuprosnými požadavky přirozenosti a pravděpodobnosti, a kde osoby i události oděny jsou plastikou života, působí velice trapně.

Autor nás uvádí do domácnosti Hornera, vysoce postaveného úředníka, jehož jediná dcera, Karla, má právě před svatbou. Jest zasnoubena nesmírnému boháči, Radvanskému, a právě očekává příchod svého ženicha.

Radvanský přijde, ale jest stísněn, zamlklý, roztržitý i vůči své nevěstě; konečně žádá, by směl s Karlou sám promluvit. Tu jí sdělí, že byl ženat, však choť jeho právě zemřela. Karla jest přiznáním Radvanského velice pobouřena. Vždyť byl se ucházel o ni jsa ženat a nyní jen náhoda odstranila jeho první choť. K této zprávě počnou se přidávati ještě jiné podrobnosti ze života Radvanského, které dříve tajně kolovaly městem, až přišly nyní k sluchu i rodině Hornerově, že Radvanský není milionářem, nýbrž synem sluhy u Hornerů. Vrátil se z Ameriky, kamž byl před lety ujel.

Vzdor těmto zprávám Karla nepřestane Radvanského milovati, uprosí svého otce, který se nyní vzpírá sňatku, a hodlá se přec státi ženou Radvanského. Ale nyní přijde nová zpráva, hroznější všech předcházejících: žena Radvanského nezemřela přirozenou smrtí, nýbrž byla zardousena svým mužem, aby tento mohl se oženiti znovu výhodně. Horner zemře pod dojmem hrozné skutečnosti. Radvanský jest souzen a popraven. Karla s matkou svou, které zůstaly nyní bez veškeré hmotné pomoci — jelikož Horner byl na burse přišel o vše — uchýlí se na venek na malý statek, který jim dcera Radvanského tajně vyplatila. To jest v krátkosti osnova děje, který, jak patrno, příliš se nezamlouvá. Podvodník a vrah Radvanský nemá ani nejmenší kvalifikace pro hrdinu dramatu; ani ostatní postavy nevzbuzují náš zájem a účasť.

Chtějíce zůstati věrni zásadě, kterou Schopenhauer vložil ve známý výrok, že: „špatné vytýkati jest povinností vůči dobrému“, nemůžeme jinak, než doznati, že „Těžké stíny“ jsou faux pas, který zachrániti před odsouzením nemůže ani jméno spisovatele tak vynikajícího a oblíbeného jako jest Frant. Herites.

„Dora“. Napsal Viktor Sardou. Před nějakým časem pěstován u nás pravý sardouovský kultus se strany divadla i obecenstva. Se zimničným chvatem vypravováno jedno napínavé drama za druhým a odehráváno vždy před plným domem, neboť Sardouův kus znamenal vždy pikantní pochoutku pro divadelní labužníky. Však znenáhla obecenstvo počalo se přesycovati silně kořeněnou a dráždivou příchutí a obraceti se k přirozenější, zdravější duchovní stravě. Nezbývalo tudíž než odložiti na čas efektní tvorbu pařížského dramatika.

A naše divadlo uvádí nyní s rozumnou hospodárností jen po delších přestávkách jednotlivá Sardouova díla. Taková osvěžení reportoiru jsou pak vždy vítána, jak dosvědčilo v době poslední vřelé přijetí, jehož se dostalo se strany obecenstva „Doře“, vypravené dne 16. ledna v Národním divadle poprvé. „Dora“ patří k nejoblíbenějším dílům Sardouovým. Zde pařížský mistr jeví se se všemi svými přednostmi i vadami, které obojí jsou stejně značné. Ale vzdor všem vadám, které již přečasto byly vytčeny, jako že Sardouovi jedná se jen o způsobení dojmu, že virtuosnosť technickou klade nad vnitřní hodnotu díla, že přepíná všechny dramatické prostředky, že netvoří na základech života a že nelíčí skutečné lidi, nýbrž že pomocí dramatické své mechaniky si sestrojuje svůj svět zvláštní i lidi, kteří pod ovanutím zdravé skutečnosti by se rozplynuli v nivec, — vzdor všemu tomu nikdo neupře vzrušení, obdiv a mocný dojem, jejž Sardou způsobuje svými pracemi.

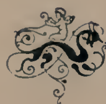
Virtuosnosť, s níž dovede spracovati zvolenou látku, jest podivuhodná. S naprostou jistotou kráčí za vytčeným cílem. Ni slovem se neodchyluje od jádra věci, od první scény vše jest připraveno, uměle sestaveno a rozvíjí se s nevyrovnatelnou hladkostí. S eskamotérskou zručností provádí nejsmělejší, nejspletitější kombinace, každou scénou stupňuje mocně napjetí, a když již s utajeným dechem čekáme, jak autor přetne toto pletivo intrik, jediný zručný pohyb — a spletitý uzel děje hladce rozvinut. A tak autor dovede nás svým vtipem, důmyslem a scénickou vynalezavostí upoutati, že zapomeneme chladným rozumem zkoumati, čím se prohřešuje proti skutečnosti.

Jaký jest asi děj „Dory“?

Pařížské salony hostí mnoho krásných, duchaplných dam v elegantních, nádherných toiletách, které všechen vliv svých půvabů, svůj důmysl i všechny prostředky nejvybranější koketerie vynakládají, aby chytře vyzvěděly a na zasvěcených osobách vylákaly státní tajemství, jež pak sdělují státům Francii nepřátelským. Elegantní ty damy salonní jsou nebezpečné špehounky, které různé mocnosti si platí, aby vyzvěděly vnitřní poměry Francie. Dora, hrdinka dramatu, přijde seskupením okolností též v podezření, že se zabývá nekalým řemeslem vyzvědačským.

V napínavých effektních scénách autor líčí, jak podezření proti Doře vzniklo, rostlo, hrozilo zničiti štěstí celého její života, jak uražená pýcha jí nedovoluje se ospravedlniti, až šťastnou náhodou pravá vinnice lapena a spletitý uzel prudkých, dramatických scén rozvinut lehkým, uspokojivým způsobem veseloherním.

Jemnému, elegantnímu tonu a duchaplnému dialogu jsme u pařížského mistra zvykli.

Báseň „Námluvy“ v lednovém sešitě jest veršovaný překlad povídky E. M. Vacana. *Red.*

KROJ HANÁCKÝ

Pohádka o Karlu Velikém.

Báseň Julia Zeyera.

(Pokračování.)

Když do Paříže posléz přišel jsem,
byl na ulicích velký ruch a hluk:
Král Pepin byl se vrátil nedávno
do svého města z bojů vítězných
po léta trvajících v cizině,
a slavně před palácem hodoval
dnes s dvorem svým, a každý přístup měl
až k nízké mříži, která dělila
lid zvědavý od hostů králových.
K té mříži jsem se statně dotlačil
a z blízka, po prvé jsem uzřel teď
jej, který byl mým otcem. Zatlouklo
mi srdce divoce, ne radostí,
neb vedle něho žena seděla
na zlatém stolci, pyšná, pošmurná:
To byla královna. Já třásl se.
To mojí matky bylo místo přec?
Já nenáviděl krále Pepina
v tom okamžiku i tu královnu,
vzlyk nevole mi hrdlo zúžoval.
V tom slyšel jsem, jak někdo za mnou děl:
„Ten zlatý pohár král teď pozvedne
a vypije na zdraví královny.
Ač Pepin ženu nemiluje svou,
přec starý zvyk mu nelze porušit.“

V tom král po zlaté číši ruku vztáh,
však rychleji než blesk já chopil luk,
šíp zafičel, a pohár převržen
svůj rudý obsah rozlil po stole,
jenž tek' na bílé roucho královny,
kde zaplál jako skvrna krvavá.

Hluk nastal nesmírný, mě chopili
a odvléci mě chtěli, já se rval
jim z rukou statně, tak že kynul král
a že jim kázal, by mě přivedli.

Když před ním stál jsem: „Chlapče,“ řekl mi,
„kdo jsi, a kdo tvůj otec?“

„Pepin král,"
já hrdě řekl. Král se zarazil
a odpověděl: „Věru, byl bych hrd
na syna, jenž má tolik smělosti."

„Já na tebe však, otče, nejsem hrd,"
jsem vášnivě mu zvolal v odpověď,
„neb zradil jsi mou matku, zapomněl,
tam v staré věži, v lesích hlubokých,
kol které mraky bloudí holubů . . .
V mlýn vrátila se . . . Přede, závoj tká
a tisíc slz už do něj vetkala."

Pláč usedavý, horký dusil mě.
Král Pepin zbleď a snivý smutek dlel
mu v očích teď a šeptal: „Pravda to?
Tvá matka ona dívka . . . krásy div?"

Pak přitáhl mě k sobě, líbal mě
a zahleděl se v tvář mou, šeptaje:
„Toť její obraz . . . Dítě, nermuť se . . .
Já nezapomněl nikdy docela . . .
Po leta dlel jsem v dálce, lítý boj
dny moje plnil . . ."
A pak hlasně děl:
„To jest můj syn, již všichni vězte to!
U mého dvora bude nyní žít.
Jej milovat, jest o mou přízeň dbát."

Tu všickni klonili se přede mnou;
jen královna se hrdě vzpřímila
a řekla: „Pane můj, jsi studu prost,
před tváří mou přiznáváš nevěru."

A na to Pepin: „Paní, dobře víš,
že na mou věrnost nemáš nárok, ty,
jíž podvod uveď v lože manželské."

Do rtů se hryzla pyšná královna
a řekla zlobně: „V kalu rmutném kde
jsi levobočka svého lovil mát?"

„V tom kalu ne," řek Pepin uražen,
„kde zrádné kojné pikle kujou své."

Od stolu na to vstala královna
a z toho dne mě nenáviděla.

Rok plynul rychle, mnoho trpkých chvil
jsem snášel za tu dobu; narážky
na matku mou a nejasný můj rod
se ozývaly; tajně, pokoutně
lži rozsévala lstivě královna,
a často polil tvář mou ruměnec,
když nedoveď jsem dáti odpověď
na chytře nalíčené otázky,
a víc než jednou zbraň jsem vytasil,
a dobrá rána byla nejlepší
pak odpověď a také nejkratší.
Po celý čas však víru pevnou měl
jsem v hloubi duše, z chmur těch vítězně
že vyjde pověsť drahé matky mé
nad slunce jasnější a skvělejší.
A moje naděj došla splnění.

Král Pepin rozesílal posly své
po celé říši, do Paříže zval
své barony a celé rytířstvo,
neb v určitý den ustanoviti
za následníka syna svého chtěl,
Remfréa, slavnostně a posadit
mu korunu na skráně veřejně.
A z celé říše se to hrnulo
a nevídanou, velkou nádherou
se město zdobilo a králův dům.
Den slavný vzešel, zvony hučely,
třpyt zlata hořel jako plamenem
na hávech purpurových, celá síň,
kde prestol stál, drahými kameny
se jiskřila. Král stoupl na trůn teď
a vedle něho stála královna
a nesla perel celé břemeno
na šíji a na pyšné hlavě své.
Už klekal Remfré k nohám královým,
už na skráň položit král korunu
mu právě chtěl, když náhle jako zjev
se objevila žena, závoj kryl
ji od hlavy až k patě nejhustší,
bez hluku, tiše jako plachý stín
se nesla síní, rychle jako blesk
a mocným vzmachem z rukou vymknula
v tom okamžiku králi korunu,
když blízko čelu byla Remfréa.
Král couvl uleknut a tázal se:
„Kdo jsi, že tak se směle blížit smíš?
A počínání tvé, co znamená?“

Mé srdce ale mocně bušilo,
a nebylo mi třeba otázky,
já znal ten závoj který po leta
máť moje byla tkala. Z jeho řas
teď zazněl sladký, snivý její hlas.
„Já přišla,“ řekla, „pro tu odměnu,
již v staré věži, v lese slíbils mi.
Již nejsem něma... Tážeš se, kdo jsem?
Běh svého života já v závoj svůj
po léta tkala... Viz a poznej mě,
a královna tvá ať mě pozná též...
A víš, ó králi, kterou odměnu
— ne za svou lásku, ty ji neceníš —
však za svá muka nezasloužená,
na tobě žádati jsem přišla teď?
Tvou korunu pro syna Karla zde,
neb jeho jest dle práva svatého!“

A mezi tím co takto mluvila,
jak čaromocí silnou lákáni
se zahleděli král a královna
v ten závoj divukrásně zrobený,
do jeho obrazů, jež líčily,
jak Bertu vlekou v lesy hluboké,
a nepravou jak vedou v snubní síň,
a vše co později s Bertou dálo se.
Tu bledla královna jak mrtvola,
král ale třásl se jak osyka
a pravdu pomalu jen chápaje
tak pravil: „Sladký, stříbrozvuký hlas
ten jednou již já slyšel před léty!
Ó Bože můj, to bylo tenkrát přec,
když kněz mě oddával... Já bloud, já bloud,
já královnou se ošáliti dal!
Ty, která vedle mne jsi na trůnu,
ty nestála jsi se mnou před knězem!
Já oddán s Bertou byl a teprv pak
vy vraždily jste drahou labuť mou!“

Tu pozvedla má matka závoj svůj,
a spanilá jak luna na podzim
se zjevila a jako glorie
to dlouhé její, velké strádání
jí s čela svatou září svítilo,
a krásná byla jako v mládí svém.

„Toť Berta!“ vzkřikla Berta nepravá
a padla k nohám jí jak zničena,

a král svou pravou choť teď v náruč vzal
a pláčem oba mluvit nemohli,
a celý dvůr v hlubokém pohnutí
jak v katedrále trval v mlčení,
a mnohý plakal s mými rodiči.
Já nadšen matce roucho celoval
a ruce líbal otci v dojmutí.

On, posléz vzmužen, koruny se jal
a na mou skráň ji vložil volaje:
„Toť král váš příští, mého srdce syn,
můj jediný manželský potomek!“

A všichni klekli kolem trůnu teď
a zvolali: „Buď sláva Karlovi!“

Já zmaten stál, však nyní otec můj
jak bouře temný, Bertu nepravou
za ruce jal a vzkřikl vášní bled:
„Buď prokleta! Tys blaho života
mi mrzce ukradla, můj mužný věk
ty otrávilas, ty a matka tvá!
Jak ona zhynula, tak zhyneš ty!“
A chvějícíma trhal rukama
jí s hlavy diadém a rozšláp' jej.

Však matka moje, chráníc, vložila
té nešťastnici ruce na hlavu,
a sladkým hlasem, pevným, pravila:
„Já nepřišla pro žádnou, choti, mstu!
Já syna svého právo hájím jen,
a synové tví jeho bratři jsou,
jim lásku dlužen jsi jak Karlovi.
Chceš krutě srdce jejich rozervat?
Ne, z lásky k nim jich matky ušetři.
Co stalo se, to nelze odčinit,
to tam jest štěstí mládí našeho,
nám nezbývá než hříchy odpustit,
a v podrobení Bohu hledat klid.“

A zvedla pokořenou královnu
a řekla tiše: „Byly časové,
kdy milovaly jsme se sestersky.
Bych pamětna jen oněch byla dob
a zapomněla všechno ostatní,
Bůh dej mi k tomu sílu — vůli mám“

A k nebi jasný obrátila zrak
a k zemi temně Berta nepravá
svůj klopila; byl krví podlitý.

Král Pepin, hlavu skloniv, takto děl:
„Nuž buď, jak pravíš, ty má světice!
Tvá sokyně ať žije v klášteře,
ať hřích svůj pyká, odpusť jí ho Bůh;
ty ale sedni na trůn, královno.“

A matka moje na to: „Králi, ne.
Já nepřišla, bych v pýše žila teď,
když v pokoře jsem žila celý věk.
Já chotí tvojí věrnou zůstanu,
však stranou nech mě žít jak v klášteře,
a nikdy na mně, králi, nežádej,
bych v nádheře se světu zjevila.
Ty a můj syn — to celý buď můj svět.“

A stalo se, jak ustanovila,
a přešťastni teď byli rodiče
ti moji dlouho, dlouho zkoušení,
a dvojí květ, mé sestry spanilé,
na štěpu jejich lásky vykvetl,
a naplnil je novým blaženstvím.
A dokud matka žila, zářil mi
jak ranní zora život radostný —
když zemřela a Bertu nepravou
na onen svět když Bůh též zavolal,
a s chmurnou myslí král když seděl sám
na trůnu svém, tu polobratrům mým
se zdálo, pomstíti že povinnost
jim káže křivdu, která stala se,
jak tvrdili, jich matce. Spikli se
a křivým nařknutím mne vinili,
že nedočkavý zdědit korunu,
o bezživotí otce zkouším se
Jak obelstili krále, jak v svou síť,
svou lživou, lapiti jej dovedli,
to tajemstvím mi věčně zůstane.
Král Pepin na mne v záští zanevřel,
a vida, že mi hrozí nebezpeč,
já vlast svou zůstavil, hrob matky své,
své nároky na mocné království,
a v naději, že vyjde nevina
má na jevo, za hranice jsem prch'. —

Můj osud do Španěl mě zavedl,
kde, neznámého, v pohostinný dům
mě přijal Galafer, král toledský.
Já tajil jméno své a do služby
jsem vstoup' co vojín. Ač byl pohanem,

král toledský měl ctnosti veškeré,
a sloužil jsem mu věrně s nadšením.
On miloval mě brzy; na slabých
jen základech stál jeho trůn, a kol
se hemžilo mu mocných nepřátel.
Já třikrát vyhrál bitvy proti nim
a vděčnost krále byla bez mezí,
však s jeho přízní rostla zároveň
i závist jeho dvora proti mně,
a ti, již přízeň jeho měli dřív,
teď pikle kuli tajně, schytralé
a brzy k nepřátelům přidala
se dcera jeho, dítě jediné. —
A tato byla záští příčina:

Já seděl jednou v chladu v zahradě
pod růžemi, jež rostly vysoko
jak duby na severu, stínice
vod tryskajících proudy šumivé
před marmornými schody paláce,
a množství tenkrát mladých sedělo
tam mužů z rodů předních v království;
my bavili se hlasně, vesele,
když pojednou se otevřela mříž,
jež, zlatá, palác uzavírala,
a dlouhá řada dívek se schodů
do zahrady se brala pomalu,
jak hejno pluje bílých labutí.
To družky byly dcery královy,
a ona sama posléz, Galéna,
se zjevila na schodech z mramoru.
Já tenkrát ponejprv ji uviděl,
jak úběl čistá byla její pleť,
a oči její temně svítily,
jak drahokamy jiskry sršící.
Šat její dlouze za ní vlekl se
jak z rána v nivách závoj světlých par,
a třpytil se jak jíní na travách.
Noc hustá vlasů květy z granátů
jak diadémem byla provita,
a mládí půvab s tváří svítil jí,
jak úsměv zory, když se rodí den.

Hned umlk' hovor náš a hlučný smích,
a všickni vstali, hlavy klonili,
a mnozí klekli, když ji spatřili.
Já sklonil hlavu též, však zůstal jsem
na místě klidně sedět. Galéna,

když viděla to, zastavila krok
a překvapeně na mne hleděla,
ret její zachvěl se, a zdálo se,
že říci chtěla cos, však mlčela
a ruměnec jen přelét' její tvář
a v očích nevole jí svítila
Šla dále však a v růžích zmizela.

Od doby té jsem třikrát viděl ji,
a třikrát totéž jako po prvé
se událo, a brzy cítil jsem,
že Galéna mě nenáviděla,
neb všickni začali se straniti
mé společnosti, ba, sám starý král
už méně na mne hleděl laskavě,
a nepřátelé moji smáli se.

Tu stalo se, že zase v zahradě
jsem jednou seděl, chladu hledaje,
když opět Galéna se zjevila,
a tenkrát všickni padli přítomní
na kolena. Já zůstal seděti.
Tu uvolnila dívka zlobě své,
a jednomu z mých druhů kynula,
a hlasitě, když přistoup', řekla mu:
„Můj pane, prokažte mi službu přec,
a ptejte se mým jménem rytíře,
jenž povrhuje mravem rytířským,
kdo je, a proč mě zdravit zdráhá se.
Jest vznešenější jeho rod než můj?“

A v odpověď já řekl poslovi,
když ke mně přišel, stejně hlasitě
a nečekaje, vzkaz až vyřídí:
„Věz, rod můj v pravdě vznešenější jest,
však nepohrdám mravem rytířským!
Ať kněžna nepřítele jmenuje
zde v Toledě neb jinde kdekoliv
jenž v cestě by jí stál, a uvidí,
zda pravým mužem jsem a rytířem.
Že nevstávám, a že se nekloním,
když kolem jde, to má svou příčinu.
Slib učinil jsem: v zemi pohanů
před jednou pouze ženou kořit se,
před matkou Boží, pannou Marií.“

Ta slova slyšíc, kněžna sklopila
své temné zraky; když je pozvedla,

pych všechen byl z nich zmizel, plnila
je sladká snivost jakás. Vrátila
se tiše v dům, nešedši do zahrad. —

Ne dlouho na to přišla hrozná zvěsť,
že Bramant, mocný sultán africký,
do Španěl připlul s vojskem nesmírným,
tři království že padla před ním v prach
jak duby v bouři a že táhne teď
jak vichr rychle proti Toledu.
Strach všech se zmocnil, pouze Galafer
se mužně choval, zůstal nezlomen
a chystal se na odpor rekovský.
Já pomahal, co síly stačily,
a přísahal mu věrně vytrvat
a při něm stát a padnout v jeho při,
když vítězství nám neposkytne Bůh.
Král veřejně, před celým dvorem svým
mě objal, políbil a nazval mě
svým synem, drahým, vzácným přítelem.
Tím roznítil však starou nenávist
mých odpůrců a ti se usnesli,
že slávu žádnou sklízet nebudu
v tom velkém boji, který kvačil blíž.
Už zvěděli jsme, že je nepřítel
jen na dva dny od města vzdálený,
a usnešeno bylo, s úsvitem
že vytrhneme Bramantovi vstříc.

Když slunce zapadalo, lehli jsme,
by spánek síly dal nám na zítřek,
a v řadách našich kolovala číš,
již bratrsky jsme do dna prázdnili.
Když přišla na mne řada, soused můj
mi podal zbylý doušek s úsměvem
tak záhadným, že jsem se zarazil,
a sotva že jsem dopil, cítil jsem
tak těžkou dřímotu, že potácel
jsem na lůžko se, kde jsem zdříml hned.

(Pokračování.)

Láska a smrt.

Tragoedie o pěti jednáních

od Jaroslava Vrchlického.

Jednání III.

Scéna: Zasedací síň velké rady v královském paláci v Toledě. V středu velký stůl pokrytý pergameny. Psací náčiní. V čele velké křeslo, menší křesla kolem. Hlavní vchod v prostředku.

Výstup I.

Fray Domingo sedí vedle velkého křesla a probírá se v listinách. *Don Rodriguez Guzman* stojí proti němu opřen o lenoch židle.

Don Guzman. Ach, fray Domingo, — není nad skromnost! Pohrdnul jste kloboukem kardinála a spokojil se řetězem a pečetí prvního kancléře království. Dovolte, bych vám ze srdce přál k této vzácné ctnosti apoštolské.

Fray Domingo. Dovolte, bych vám směl ze srdce poděkovati, done Guzmane! Zůstanu vám vždy vděčen za dobrou vůli.

Don Guzman. Kterou jste okázale opovrhnul, vydav vraha Gutierrova Ferdinandovi.

Fray Domingo. A ne vám, jak se zráčilo vaší výsosti. Však to nevadí ani v nejmenším; dovolte, bych k první ctnosti, již jste mi vytknul, přidal druhou a třeba i třetí: uznalosť a opatrnosť.

Don Guzman. Tím však již v hřích upadáte, fray Domingo, neb kdo si vědom ctností svých, padá v osidla pýchy.

Fray Domingo. A kdo vědom je moci své, propadá horšímu zlu — násilnictví.

Don Guzman. Děkuju! Nechme však slovních hříček hodících se pro novice klášterní nebo bakaláře. — Vám tedy svědčí lépe úřad velkého kancléře než stolice arcibiskupská?

Fray Domingo. (Vstane a jde až k donu Guzmanovi.) Upřímnost žádá upřímnost, done Guzmane. (S úsměvem). Váš klobouk kardinálský — hm; pěkné vnadidlo, ale nechytilo.

Don Guzman. Nerozumím vám; myslel jsem to opravdu a upřímně.

Fray Domingo. O tom nepochybuju — ale kdy bych na ně chytil slibovaný klobouk kardinálský? Arcibiskup Roderich je v plné síle bujarého, kvetoucího života a já jsem vetchý kmet, askesí sešlý. Ne, to vnadidlo nemohlo chytnout, done Guzmane. A pak pro mne není líný život poct a požívání. Můj živel je vření osudů, zasahování v ně, tvoření jich. Mně nestačil již úzký kruh kláštera mého — octnul jsem se tady, — odpusťte, že jsem byl tak upřímný, mohu jím být, neb v ničem

vám překážet nemohu a nechci. Nejsem kancléřem království vašeho, jsem přidělen osobě krále Fernanda, a jakmile opustí Jeho Milost Toledo, rozejdou se též křižovatky našich osudů, aby se snad více neshledaly. (Zasedá opět ku své práci.)

Don Guzman. Král opustí Toledo?

Fray Domingo. Ovšem, zítra nebo pozejtří. Vše je vyrovnáno, město je klidné, královice vychovávat bude arcibiskup Roderich.

Don Guzman. Pak ještě dnes musím mluviti s Jeho Milostí.

Fray Domingo. To můžete v krátké chvíli, je dosud na mši v domácí kapli. Bude rád, že vás uvidí, z nejedné příčiny.

Don Guzman. Vy něco víte?

Fray Domingo. Jedná se ještě o dvě věci, ve kterých můžete míti účastenství, ba kdybyste nebyl náhodou přišel, byl by král jistě poslal pro vás.

Don Guzman. Pro mne?

Fray Domingo. Ovšem. Vždyť zbývá ještě vynésti rozsudek nad donem Alvarem Larou — pokud záležitost tato není vyřízena, nelze Jeho Milosti opustiti Toledo. Jsou povoláni také oba synové Gutierrovi i doña Mariquita. Matka jich, doña Teresita, prosila za odpuštění, že se nedostaví, žal ji schvátil tak, že neopouští ani na chvíli hrobku Gutierrovu. Děti Gutierrovy jsou všechny nezletilé a tak jen vy můžete jakožto nejstarší příbuzný býti mluvčím v jejich záležitosti.

Don Guzman. Nu ano, řeknu tedy, přišel jsem jen proto, musím státi na příkladném potrestání Alvarově.

Fray Domingo (jakoby neslyšel poslední slova). Nu, a druhá záležitost je nemenší váhy.

Don Guzman. Znáte ji snad?

Fray Domingo. Jeho Milost přec neodejde z Toleda, aniž by tu nechal svého náměstka. Ovšem, mír vládne v městě a říši, ale kdo ručí za to, že potrvá? Jeho Milost chce jmenovati někoho ze šlechty, — chce dožádati se vaší rady k tomu . . .

Don Guzman. Mé rady? — Mohu věřit vašim slovům?

Fray Domingo. Jeho Milost žádá ještě více, chce, byste byl jeho náměstkem sám.

Don Guzman. Já? — O nikoli, vy žertujete, fray Domingo, nejapně žertujete.

Fray Domingo (jízlivě). Jako vy jste žertoval s tím kardinálským kloboukem?

Don Guzman. Já náměstkem krále — vždyť král ví, že jsem byl proti jeho povolání do země.

Fray Domingo. Byl by špatným panovníkem, kdyby pamatoval na všecko.

Don Guzman. Jsem ovšem první ze šlechty, mám jistý vliv, jsem Castro.

Fray Domingo. Chápete, že by Jeho Milost byl stejně špatným panovníkem, kdyby zapomínal všecko. — Však dosti slov, tu přichází sám. Uvidíte.

Výstup 2.

Vejde *Ferdinand II. z Leonu* (oděn je v černém sametu; na hrdle zlatý řetěz a řád Calatravy, po boku krátký kord; tvář jeho je bledá, vous černý do špičky přistřižený, na hlavě má nízký černý biret s chocholem). Jak vejde, rozejdou se *fray Domingo* a *don Guzman;* první obrátí se ke stolu, kde začne dál se probírati v aktech, druhý ustoupí do pozadí a hluboce se králi uklání.

Ferdinand II. (kyne pážatům, již za ním šli, tito odejdou). Done Guzmane!

Don Guzman (klaní se znovu). Chtěl jsem co nejpokorněji žádati o slyšení, Milosti.

Ferdinand II. Dobrá. Chtěl jsem také mluvit s vámi v jisté záležitosti. (Kyne.) Sedněm. — Můj kancléř je zasvěcen do všeho a nebude nám závadou. Poslouchám.

Don Guzman (usedaje). Račiž Vaše Milost projeviti nejdřív svoje přání.

Ferdinand II. Nikoli. To není mým zvykem. Mluvte, done Guzmane, dříve. Záležitosti mé budou říditi se pak podle vašich.

Fray Domingo (k sobě). Jasněji se vysloviti nemohl.

Don Guzman. Velkou mocí a vlivem Vaší Milosti zjednán konečně mír v Toledě, spory stran utichly, dík mírumilovných občanů zalétá k trůnu Vašemu; co se nezdařilo ani svatým slovům biskupa Rodericha, povedlo se Vám.

Ferdinand II. (začíná být netrpělivým). Dobrá, dobrá — dále k vaší věci, done Guzmane!

Don Guzman. Moje záležitost je jen posledním článkem těchto krvavých událostí.

Ferdinand II. Dobře jste děl, krvavých událostí... Dále, dále!

Don Guzman. Musím tedy mluvit bez obalu a rychle. (Vstane.) Don Alvaro Lara, vrah Gutierrův, ještě žije.

Ferdinand II. (rovněž vstane). Za to však nežijí don Almanric, don Nuňo a rytíř Mendo. Co na to odpovíte, done Guzmane? Vy řeknete: Zmocnil jsem se, když vrah Gutierrův prchl, aspoň ostatních spiklenců, potlačil jsem v prvním zárodku vzpouru a válku občanskou, zatkl jsem krádce vlády a lupiče králevice; dobře jste udělal, done Guzmane, zmocnil jste se sám vlády v říši, i to se dá omluviti; pospíšil jste si však příliš rychle s utracením tří šlechticů starobylého rodu, dřív než já povolán mohl zakročiti. To neomluvíte, to byl přehmat, k němuž vás hnala pomsta krevní a záští zděděné a ne starosť o blaho obce a mír země (usedne). Posaďte se a pokračujte, můžete-li.

Don Guzman (usedaje). Snáším tiše výtky Vaší Milosti, jsou stejně oprávněné jako spravedlivé. Však Almanrica, Nuňa a Menda neodsoudil jsem já, nýbrž hrdelní soud.

Ferdinand II. Který jste ustanovil, jehož členy jste si sám zvolil, done Guzmane. Hlasovali, jak jste chtěl vy. Za jeden den bylo o tři nebezpečné Lary míň, není-li pravda?

Don Guzman. Soud vyřknul tak, já nevinen jsem tou krví, byli uchvatitelé práva, chtěli ukrásti královice, snad jej i usmrtiti, byli...

Ferdinand II. Byli Larové, done Guzmane; to ovšem vám stačilo za všecko. A nyní práhnete ještě po krvi toho čtvrtého — ne, done Guzmane, nepřednesu vám více žádost svou. S bohem! (Vstává.)

Don Guzman. Račte mi rozuměti, Milosti! Nežádám krev Alvarovu.

Ferdinand II. Co tedy chcete?

Don Guzman. Chci jen rozhodnutí konečné v této záležitosti, podrobuji se napřed ve všem výroku Vaší Milosti, chci jen, abych sám byl čist před rodinou Gutierrovou, která vzhlíží ke mně jako k otci, která očekává ode mne, že jim dopomohu ku právu a spravedlnosti. Víc nežádám, víc nemohu ani žádati.

Ferdinand II. Dobrá tedy, vy nechcete smrt Alvara Lary. To mne těší. Vy chcete právo a spravedlnosť. Vy jste jako otcem osiřelé rodiny Gutierrovy?

Don Guzman. Mají jen mne, královská Milosti, a chtějí jen právo a spravedlnosť.

Ferdinand II. A v čem podle vás záleží tato spravedlnosť? V čem záleží toto právo? Statky jich jsou zachovány, za hlavu otce jich padly hlavy tři — budem tedy krátce hotovi; dal jsem je zavolat, přijdou všichni. Smluvím se s nimi sám. Však nyní k mé žádosti. Shledal jsem, done Guzmane, že umíte železnou, snad až příliš železnou rukou udržovat pořádek v zemi a mír v městě. To se mi líbí. Jmenuju vás svým náměstkem. Musím se vrátiti domů a rád bych, by někdo bedlivě ostříhal setbu mou. Vy přijímáte ten úřad, done Guzmane, a já vám děkuju.

Don Guzman (vstane a uklání se). Vůle Vaší Milosti je mi svatá. Jak stačí síly mé . . .

Ferdinand II. (vstane). A nyní vyjednáme záležitost Alvarovu. Věc je důležitá. Záleží mi na rodu tom stejně jako na vašem. Chci spravedlnost vždy a všady. Fray Domingo, jděte pro ně, čekají venku v předsíni. (Fray Domingo odejde) Fray Domingo našel cestu, kterou dá se vše vyrovnati; doufám, že mi nebudete překážet, done Guzmane, chci jen dobro a spravedlnost všady.

Don Guzman. Chci jen to, co chce můj pán.

Ferdinand II. Slyším kroky — to jsou oni. (Sedne do hlavního křesla.) Tedy ve jmenu božím!

Výstup 3.

Vejdou *doňa Mariquita, Fernandez a Pedro Castro,* všichni v hlubokém smutku, za nimi *fray Domingo.*

Ferdinand II., Rodriguez Guzman, fray Domingo, doňa Mariquita, Fernandez a Pedro Castro.

Doňa Mariquita
Fernandez
Pedro } (hluboce se uklánějí). Královská Milosti!

Ferdinand II Známe a dovedeme se vžíti v smutek váš společný, šlechetná seňoro i vy mladí přátelé moji. Velký otec váš padl za oběť událostem dějinným, před kterými umlká výkřik bolu a tlukot srdce. S pomocí boží a Svaté Panny podařilo se nám zasáhnouti pevnou rukou v domácí roz-

broje a zastaviti je, než horších ještě si vyhlídly obětí. Učinili jsme, co jsme mohli; vůči vám však cítíme ještě, že není dokonáno dílo spravedlnosti Vás dotknuly se osudy vlasti nejcitelněji. Máte právo promluviti; co si přejete, aby se stalo s vrahem otce vašeho, donem Alvarem Larou?

Fernandez, *Pedro*, *Mariquita* (jeví pohnutí, jeden hledí na druhého, jako by mu slovo přepustit chtěl).

Ferdinand II. Máte právo žádati spravedlnost. Vím, že v prvním okamžiku, aspoň vám Fernande a Pedro, vydral se výkřik pomsty z nejhlubších útrob rozbolněné duše! Sami stojíce v boji za vlasť proti Maurům byli jste oloupeni o to největší, o otce! Rána děsná a krutá! Jistě slovo písma: Oko za oko, zub za zub stalo se heslem vašeho každého dýchnutí, cílem vašeho každého kroku?

Fernandez (temně). My jsme přísahali pomstu na rakvi otcově.

Pedro. A ta je svatou, Milosti!

Ferdinand II. Byli jste tenkrát v plném právu. Stalo se to, vím dobře, pod dojmem veliké té rány. Tenkráte jste však nevěděli, že Almauric a Nuño, bratři Alvarovi, že rytíř Mendo padli rukou katovou dle výroku hrdelního soudu, jemuž předsedal váš strýc, don Rodriguez Guzman.

Fernandez (temně). To jsme ovšem nevěděli.

Pedro. Otce nám tím však hrdelní soud nevrátil.

Ferdinand II. A vrátila by vám ho smrt Alvarova? Rovněž ne.

Fernandez. On jest však vrahem.

Ferdinand II. Vy tedy naleháte na jeho potrestání? Jste v právu a hodlám jej potrestati. Na život však mu, jak nahlédnete, sáhnout nemohu. Padly již tři hlavy v tryznu otce vašeho. Doño Mariquito, záleží vám na bezživotí dona Alvara?

Doña Mariquita. Což mne se ptáte, Milosti, znám jen bolesť svou a svůj život zmařený!

Ferdinand II. Bolesť utiší čas — a život novým se vám zaskvěje půvabem. Myslím, že don Guzman důstojně i dostatečně pomstil otce vašeho i rod a jméno Castrův. Nač vám hlava ještě čtvrtého Lary? Tím, vy slavná šlechto kastilská, proti sobě brojíte, sebe hubíte a vraždíte! — A myslíte, že posud málo vytrpěl Alvaro Lara? Útěk, sterá nebezpečí, hlad, potýčky s divou zvěří a lidmi zvěře horšími, nemluvím o strachu, jenž je synem zlého svědomí, o mukách zkrušení a studu, jenž jdou v zápětí, kdykoliv zašlapeme v sobě lidskosť. Ne straním Larům, tím méně Alvarovi. Promyslil jsem však dobře celou věc a nabízím vám smír a vyrovnání, při kterém jméno vaše i čest vaše jen získají.

Fernandez. Díky, Milosti, vložili jsme věc na dona Guzmana, jeť náš jediný zástupce, souhlasí-li on . . . . — Otce ovšem žádným trestem nevzkřísíme.

Ferdinand II. Don Rodriguez Guzman souhlasí zcela s náhledy mými; mluvil jsem s ním, než jste přišli, obšírně o tom a probral jsem všecky důvody. Ještě váš hlas, seňoro.

Doña Marqiuita. Což mohu já? Děj se vůle Vaší Milosti!

Ferdinand II. Děkuji vám všem. Ukazuje to vzácnou povahu vaši, duše ušlechtilé a velikomyslné. Fray Domingo, venku stojí stráž, ať přivede sem dona Alvara Laru, chceme před ním sděliti vám podmínky vyrovnání. (Fray Domingo odejde.) Nemohli jsme ho dříve zavolati, pokud nebyl jsem zabezpečen vašeho souhlasu.

Doña Mariquita. Dovolte, Milosti, bych směla se vzdálit.

Ferdinand II. Naopak musím prosit, byste zůstala, seňoro.

Doña Mariquita. Ó děsná chvíle!

Ferdinand II. Dostane se vám veřejného zadostiučinění. Fray Domingo, náš kancléř, navrhl ten způsob trestu, jak hned uslyšíte. Don Alvaro jej asi přijme rád, neb jinak by musil jíti cestou bratří svých. To jest východ jediný, který se mu naší milostí a vaší shovívavostí otevírá.

Fray Domingo (se vrátí). Již přichází.

Fernandez, *Pedro* (přitulí se k sobě, ruce jejich sáhnou mimovolně k meči). Ó běda!

Doña Mariquita (odvrátí se). Ten jeho trest stíhá nás — ó Bože!

Výstup 4.

Předešlí. Vejde *Don Alvaro* veden stráží, *fray Domingo* jde mu vstříc.

Ferdinand II. Dali jsme vás zavolati, Alvare Laro, abychom vyrovnali účet váš s domem Castrův. (Kyne strážím, aby odešly.) Bude záležeti na vás, jak osud se obrátí, máte jej v ruce sám.

Alvaro. Prosím Vaši Milosť, byste urychlil tyto okamžiky. Jsem připraven na všecko; věřte, že nic více mne nepoleká.

Ferdinand II. Chceme, abyste všichni byli spokojeni a nelitovali, že pozvali jste mne za rozhodčího osudů vlasti své. Přemýšlel jsem o všem dlouho, hledal a zkoušel všechny možné cesty k rozřešení sporné otázky, až konečně pomocí přítele vašeho fray Dominga jsem našel, jak pevně doufám, to pravé. Rodina šlechetného Gutierra jest srozuměna s návrhem mým, spravedlnosti bude zadost učiněno a vy budete zachráněn. — Fray Domingo, čtěte prosím náš nález. (Sedne do velkého křesla.)

Fray Domingo (jde k stolu, vezme jeden z ležících tam pergamenů, rozevře jej a čte). My Ferdinand II. z Leonu shledali jsme a uzavřeli ve při urozeného pána Alvara Lary, který zavraždil náměstka říše, poručníka nezletilého Alfonsa VIII., dona Gutierra Castra, jak následuje: (Záchvěvy hrůzy a leknutí u rodiny Gutierrovy, Guzman zvědavě hlavu v před nachýlí, Alvaro bez hnutí stojí v pozadí.) Ačkoli by trest smrti měl stihnouti vinníka, tož přihlížejíce k nešťastné shodě událostí, jichž obětí stal se Gutierro, dále k starému záští obou rodů, hlavně pak majíce na mysli, že dva bratři dona Alvara a s nimi rytíř Mendo odpykali životem čin Alvarův, odsouzeni byvše hrdelním soudem, konečně uvažujíce slavný rod a výtečné vlastnosti osobní Alvara Lary, upouštíme od trestu smrti a za souhlasu rodiny Gutierrovy určujeme, aby, po dávném zvyku, don Alvaro před veškerým lidem, u přítomnosti šlechty, kněžstva a rodiny Gutierrovy odprosil mrtvého Gutierra. To stane se tím, že na jeho hrob poklekne,

nejstarší potomek Gutierrův pak obnaženým mečem plecí jeho se dotkne a za mrtvého odpoví. Úkonem tímto dostane se donu Alvaru Larovi úplného rozhřešení a odpuštění, propuštěn bude na svobodu a my radíme mu, by slavným životem v boji s Maury dovršil opravdové svoje pokání.

(Pausa.)

Ferdinand II. Done Alvare Laro, přijímáte tento způsob vyrovnání?

Alvaro. Nepřijímám!

Ferdinand II. Pak ovšem nezbývá, než abychom dali plný průchod spravedlnosti. My ruce sobě umýváme, chtěli jsme vaši spásu, vy sám chcete svou smrt

Alvaro. Prosím o ni.

Ferdinand II. Z vás mluví pýcha rodu vašeho, — ne mladý život váš; počkáme, však vy změníte svůj úmysl.

Alvaro. Nikdy!

Ferdinand II. Což vás nic nepoutá k životu?

Alvaro. Nic.

Ferdinand II. Což není touhy, není myšlenky, jíž byste mohl přilnouti k životu, s ním znovu se smířit, jej ne-li milovat, aspoň snášet s klidem křesťana a důstojností šlechtice?

Alvaro. Není!

Ferdinand II. Rozhodně zní vaše řeč, ale zcela jí nevěříme; víme, jak chytává se tonoucí posledního stébla. Uvažte vše dobře, done Alvare, však můžete ještě získat v životě vše. —

Alvaro (temně). Česť nikdy víc.

Ferdinand II. Máte pravdu! (K ostatním.) Ejhle vzor pravého šlechtice, done Guzmane! Dobře tedy, stane se po spravedlnosti. Umřete!

Alvaro. Děkuju vám, Milosti!

Ferdinand II. Done Guzmane, jmenuju vás svým náměstkem v Toledě. Víte, co bude vaším prvním činem!

(Král vážně odchází, fray Domingo za ním.)

Don Guzman. Slyšel jste, done Alvare, jste nyní mým vězněm, připravte se k smrti! (K ostatním.) Pojďte, děti!

Alvaro. Myslím, že jste spokojen, done Guzmane, čtyři hlavy za jednu, — vidíte, jak my Larové jsme velkomyslní!

(Don Guzman, don Pedro, don Fernandez odcházejí. Mariquita jde poslední za nimi. Alvaro zakryje si tvář rukama. Mariquita se od něho odvrátí, ale když stojí na prahu komnaty, zastaví se, zalomí rukama a vrátí se zpět.)

Výstup 5.

Alvaro, Mariquita.

Alvaro (spustiv ruce s obličeje vidí státi před sebou doňu Mariquitu) Ó běda! (Chce odkvapiti.)

Doňa Mariquita (velitelsky). Stůjte!

Alvaro. Co ještě chcete na mně, seňoro? Život vašeho otce zvážen je víc než ryzím zlatem kastilské krve. Nechte mne umřít.

Doňa Mariquita. Dobře, tedy umřete, když tomu chcete, ale jedno musíte slyšeti, jedno vám vpálím do duše, jedno vám musím říci, abyste věděl, že vím a cítím, jak jste mne pohanil.

Alvaro. Já vás pohanil?

Doña Mariquita Což není to nejvyšším pohaněním, že nechcete se vrátiti k životu, proto že byste jej musil bráti z mé ruky? Ó jen se vyslovte, ať mohu vám říci, jak vás nyní nenávidím!

Alvaro. Život z vaší ruky? Nač tyto řeči, seňoro?

Doña Mariquita. Ó vy nechcete chápat? — Ku vraždě přikládáte zločin ještě černější — nevděk. — Nuž jděte, umřete; již věřím, že vám na životu nezáleží.

Alvaro. A jak mi může na něm záležet, když v tmu se řítí jako vodopád v podzemní sluj, neozářen ani jediným paprskem? Mám ztratit ho dnes pod rukou kata, vašeho strýce, neb zítra, jak mi radí velkomyslný váš král, pod rukou Maurů? Jaký v tom rozdíl? Česť jednou ztracena a všecko s ní. Nepovrhám vaším velkomyslným darem, seňoro, chci vám však jen povědít, že pro mne byl by horší muky pekelné. Vše jest pro mne ztraceno.

Doña Mariquita. Ó nikoli, věřte, že není. Jděte, jak vám radí král, do boje, vrátíte se brzy vítězem, vše zapomene se a smíří, vaše vítězství přikryje vaši minulosť hvězdnatým pláštěm slávy a možná dost, že i štěstí se na vás usměje . . . .

Alvaro. Co vám je po tom všem, seňoro. — Vždyť mne nenávidíte, vždyť mnou pohrdáte! Rozejděme se — ó my se nikdy setkat neměli, doňo Mariquito!

Doña Mariquita. Ó vzpomínejte jen toho setkání! Nemyslím, že by vzpomínka naň vrátila vám lásku k životu — ale byl to krásný večer tam v horách. — A to jitro v tom klášteře — ten sen a to probuzení!

Alvaro Ó nerozrývejte, seňoro, rány sotva zcelené! S Bohem!

Doña Mariquita. Ó nechte mne je rozrývat, ať teče jejich krev, ať zaplaví mou paměť docela . . . .

Alvaro. Co je vám, seňoro?

Doña Mariquita. Ó tenkráte jsem opravdu žila — tenkráte jsem — však nač se tu ostýchat, vy jdete na smrt, done Alvare, mohu vám to tedy říci, ač bylo by to jindy zůstalo v hloubi ňader mých pochováno pro věčnosť — tenkráte jsem milovala!

Alvaro. Co slyším? — Doňo Mariquito, byl by tu možným můj nejsmělejší sen? Jakým paprskem, co dím, jakou ohromnou zoří chcete osvítit cestu mou k popravišti? Ó nikoli, to jen vaše dobrota promluvila, srdce ani o tom neví, neví. Nechte mi tu tmu, ať v ni složím umdlenou hlavu, jako na klín matky. — Ne, to slunce žehne a osvěcuje jen propast, kam se řítím!

Doña Mariquita (úpěnlivě). Ó strhni mne s sebou v tuto propasť — aneb sám vrať se k životu! Tak tě oslepilo záští a bol, žes neviděl, co trpím pro tebe! V svou černou chmůru ponořen, nevidělś, že trny koruny tvé vlhčí krví moji skráň, a že z této krve vyrůstají krvavé růže nejohnivější lásky! A teď, když ti chvějící se rukou podávám tyto vzácné květiny — couváš, nevíš, je-li to sen či skutečnosť. — Ó Alvare, vezmi je a žij!

Alvaro. Žij! — S tebou, po boku tvém? Nikoli! Umřít dovedu, ale žít? Ó ano, kdybychom žili někde na pustém ostrově, před tváří

věčných nebes, jedině sami, v své lásce blažení — ale zde, Mariquito — s touto minulostí, s oním stínem osudné vraždy, s onou skvrnou na erbu a jménu — nikoli, umřeme spolu. Kořeny lásky naší v hrobu jsou zakotveny a ssají mízu svou z mrtvých srdcí a z mrtvých upomínek. Nech je spát obě, ó Mariquito, ó nech je spáti!

Doña Mariquita. Ó nikoli, žijme! Máš-li sílu k lásce, máš tím i sílu k životu. Zaplaš ty stíny a láska sama překlene ti propasť ztracené cti. — Já odpustila dávno — co ti svět! Prchnu za tebou, budem v chudobě spolu někde žíti neznámi, ale nevýslovně blaženi.

Alvaro. Ale zapomínáš, Mariquito, na balvan, který leží na cestě k této blaženosti.

Doña Mariquita. Balvan . . . . ty mne děsíš.

Alvaro. Což není jím ono hnusné pokoření moje, onen obřad, jemuž se mám podrobit?

Doña Mariquita (s úžasem). Ach, to tě mate? — Jest tedy pýcha tvá přec větší tvé lásky?

Alvaro. Stín hanby půjde vždy za mnou, Mariquito.

Doña Mariquita. Ó vylíbám ti jej a slzami ohnivých objetí smyju poslední stopu jeho v duši tvé — vždyť naučila jsem se horší zapomniti, než je tento slabý odlesk činu tvého, Alvare, vždyť zapomínám, že mi vzala otce ta ruka, která mne objímá, vždyť vrhám od sebe co cetku bezcennou česť, jméno rodu svého i jeho bohatství a jsem hotova jíti za tebou hned, okamžitě!

Alvaro (klesne jí k nohám). Nuž tedy, beru z ruky tvé jako dar nebe, co milosť, jíž jsem nehoden, život svůj a přísahám jej zasvětit jen úsměvu tvému! Budiž věčně požehnána! (Objetí.)

Doña Mariquita (jásajíc). Ty tedy přijímáš návrh králův?

Alvaro. Přijímám!

Doña Mariquita. Podrobíš se trestu onomu, jak jej starý obřad předpisuje?

Alvaro. Podrobím!

Doña Mariquita. A pak půjdeš do boje s Maury — ale se mnou, se mnou, viď, miláčku duše mé?

Alvaro. Ano, půjdu, kam ty mne povedeš!

Doña Mariquita. A nyní pozdravme život na kraji hrobu, Alvare, nyní jsem odhodlána na všecko — na všecko!

Alvaro. Nevím, zda tě víc milovat neb se ti obdivovat, ó ženo? Jako zázrak postavil tě Bůh v tento svět klamu a bídy, aby ukázal, že nad smrť silnější je láska! Ó já bych vypil duši tvou v jediném políbení!

Doña Mariquita (klesá v jeho náruč). Ó tak mi bylo onen večer, víš, tam v horách, nad klášterem Esteban Gormez, u pramene při slunce západu, tak mi bylo, ale mírněji — (leží mu na srdci) teď piju plamenné víno lásky tvé a cítím jeho sladkosť, až mi kosti mrazí. Ó jak jsem blažena, ó Alvare!

Alvaro. Jak prodloužiti tyto chvíle, Mariquito? Mně zdá se, že prchají jak zlatokřídlí motýlové, chyť je v sítě tmavých vlasů svých, ať zůstanou a vdechni jim polibky svými nesmrtelnosť.

Výstup 6.

Vejde *fray Domingo.* — *Předešlí.*

Fray Domingo. Don Guzman hledá svého vězně, done Alvare.
Doña Mariquita. Nemá více práva k němu, důstojný otče.
Fray Domingo. Jak, don Alvaro se rozmyslil?
Doña Mariquita (při posledních slovech vstoupí don Guzman a zůstane státi na prahu). Řekněte Jeho Milosti královské, že don Alvaro Lara přijal návrh na vyrovnání svého sporu s rodem Castrů a že prosí Jeho Milosť, aby určil laskavě den obřadu. Do té doby patří don Alvaro opět vám, otče! (Odejde).

Výstup 7.

Fray Domingo postaví se po bok donu Alvarovi, don Guzman postoupí ku předu.

Don Guzman. Vidím, že nyní musím jednati já!

(Opona spadne).

(Pokračování.)

Konstantin.

Když soky zniknuv velký Konstantin
v trůn zasednul a u byzantských vod
Řím nový vztýčil, v jehož mračný týn
kříž zatknul Kristův, jenž jak lodivod
říš jeho vratkou budoucnem měl vésti,
děl k sobě takto: „Do tmy mrtvých věků
svět starý klesá, suchou ratolestí
je pohanství a plísní na člověku.
Je zlatá, prázdná číš či dutá leb,
je vlna kruhu, v němž se stále vrací
duch lidský nazpět k svému východišti.
Klas jeho plný věků zářní ptáci
již dávno roznosili, nový chléb
ždá nový člověk, pokolení příští.
Nuž v rakev pohanství já slední hřeb
již vbiju, zrychlím pád, vše vichrem smetu,
co ještě zbylo z trosek mrtvých světů.“

A rozkaz vydán: Pobořeny chrámy
všech bohů buďtež, co tvář země hyzdí,
vše na prach zničte smolných věnců plamy,
kde netopýři bludů ještě hnízdí —
však sochy zlaté, šperky, drahokamy,
jež pohan zbožně snesl v svatyň kobě,

ušetřte zhoubou, ztavíme jich kovy
a křesťanský jim dadouce tvar nový
jich užijeme k stánků božích zdobě.

A stalo se, v prach ssutin, trosek střepy
se kácel věnec sloupů velkolepý.
Však v městě, před palácem Konstantina,
řad hromadil se drahocenných zbytků
pohromě ušlých: Zde tvář Venušina
prach země líbá, k Herkulovu lýtku
tam Zevs se tísní, onde zářné Músy
se žalem chvějí, tamo ze závitků
tors Gracií, pln úžasu a hrůzy,
zří na trojnože delfské Apollon —
a dál a dále v směsi amfor, spon,
kantharů zlatých jiní bozi leží
v neladném zmatku, mohylou se věží
jak v bojišti, kde v nejpalnější seči
se nepřátelé štíty střetli, meči.

A všemu lidu kázali kol kněží:
„Zde vizte sami, nicotná jak víra
po věky celé lidstvo kouzlem jala —
však čas ten minul, reka bohatýra
Bůh v Konstantinu vzbudil, jaro svěží
již táhne k nám a radost neskonalá.“ —

Byl césar potom oslavován hlučně
kdy na fóru se zjevil, ale jednou
když potlesk utich', vzkřiknul na něj zvučně
kýs mudrc řecký, Kanonaris jménem:
„Co předkův tvojich zářným bylo věnem,
ty mrháš, lupiči, však smrtí bědnou
se světa sejdeš“ — nedomluvil ještě
a kamenů jej zasypaly deště.

Sic zabit rouhač, ale hrozby hlas
zněl echem stále césarovým uchem,
však nejvíce, kdy bledé luny vlas
zem spící halil kouzla zlatou přízí.

I dnešní noc se ku vladaři sklání
strach věštby té, sen jako motýl mizí,
myšlenky divné velkých kladiv ruchem
ráz na ráz bijí v rozžhavenou skráni.

V noc vlahou chýlí se a dolů shlíží,
kde před palácem kupa těl se blyští

olympských bohů. Právě strží záře
tam luna padla, v sto se jisker tříští
paprsek každý, jako šelmy plíží
se podál stíny, krčí se a blíží,
poskokem divým přeletují tváře
soch nakupených — náhle césar vidí
tvar pevných postav, v stříbrné jak páře
se chvějí, rostou, ševel hlasů slyší —
toť sochy bohů se země se tyčí,
prach hanby střásají a noční tiší
sem k němu zvolna kroky svoje řídí,
již plní síň tak hlasně volajíce:

„Jak, césare, tvá snaha trpasličí!
jak směšné tvoje krtčí úsilí,
na věky shasit naše zřítelnice
a nakupit z nás mrtvol mohyly!
Přes hlavu tvoji, časů vluobití
plát neustane věčné naše žití.
Ty nevěříš? Vždyť totéž rozkaz praví,
jejž vydals proti nám. Co oheň ztráví,
až ruka tvoje do výhně nás vhází?
Jen vnější tvary, podoby se ztaví.
však hmota kovu čistá, nesmrtelná
netknuta ujde sirné tlamě zkázy —
Z ní křesťana zas ruka zbožná, dělná
tvar jiný zhněte, Otce, Syna, Ducha
či davy světců, apoštolů reků,
jimž lidstvo zase zbožné u pokoře
se klanět bude, dokud větev suchá
zas neupadne do tmy mrtvých věků
a nezaplane nového dne zoře.

Tak věky hynou podobou jen, tvarem,
však sama v sobě věčně trvá látka,
již nahromadil každý, novým jarem
idejí nových utváří se různě,
toť různé děti jsou, však jedna matka,
ten mečem vládne, vidmem ducha luzně
zas onen hrá, však stejný mají kořen.
Olympem mrtvým Kristus teprv stvořen,
však my v něm žijem jako řeky v moři,
jak slunce žáry v douzrálém víně,
jak otec v dítku, stříbro v zvonovině,
jež v směsi skryto jasné zvuky tvoří!“

* * *

Po noci této velký Konstantin
sloup na fóru dal vztýčit porfyrový;
Apollon z Troje zdobil jeho týn,
kol hlavy maje bleskný diadém,
v němž svaté hřeby tkvěly Ježíšovy,
jež s křížem Helena, máť césarova,
v Golgotě našla. — Takto s úpadem
starého světa zlatá doba nová
sdružena plála v svět.

Karel Kučera.

Tři cesty.

Napsal Fr. Herites.

(Pokračování.)

Pan Valenta sestoupil s vozu a pomáhal dětem dolů, jednomu po druhém. Karlíka podržel na lokti a pravou ruku podával ženě, aby ona s nejmenším sestoupila. Kluci byli již v průjezdě.

Po chvíli v okně nahoře objevila se šedivá hlava. „I toť starý pán! Nejspíš si chudák trochu zdřímnul, že hned neslyšel —“ pravil kupec, který byl vyšel z krámu a příchozím z ochoty sundaval zavazadla. „Byl přece od rána už asi třikrát dole a vyhlížel nedočkavě ven, na ulici — chudáček — —“

Sdělení to paní Valentovou potěšilo a také povzbudilo. „Můj hodný tatínek —“ řekla dětinsky měkce.

Však již se objevil na schodech a krokem dosti hbitým sestupoval dolů, příchozím naproti, nedbaje volání, aby jen nahoře zůstal. Dcera mu políbila ruku, vzala jej pak kolem krku a tiskla hodnou chvíli hlavu svou na prsa jeho, slzy ukrývajíc.

Pak se starý pán políbil se zetěm. Děti přistupovaly a tiskly svěží své rty na svadlou ruku dědečkovu. On skláněl se k nim a oholenou tváří dotýkal se čel dětských.

„Což ty, Karloušku? Dej také pěknou pusinku dědouškovi!“

Kluk se mračil, nemaje se k tomu. Konečně záležitost vyřízena k obapolné spokojenosti.

„A tady ještě Otylka! Hle Otylku, dědoušku! Otylku dědoušek ani ještě nezná — — Hehle — děda! Otylko — — Pošli mu „pa“, hezky. A ukaž mu, jak jsi veliká. „Ták je veliká!“ Dítě natáhlo nad hlavu obě buclaté ručičky. „Otylka umí ještě více — všecko ukáže potom dědouškovi, viď, Otylko?“ Stahovala rtíky a chtělo se jí do pláče. „Nu, neplač — neplač,“ chlácholila matka. „Dědoušek ti potom dá k oušku hodinky — víš? — tiktak — A povíš mu, kde je Pánbíček. Pověz

dědečkovi, kde je Pánbíček, Otylko?“ Ale dítě nechtělo ani slyšet o zábavném představení a začalo kňourat.

Společnosť byla již vystoupila nahoru, po schodech.

„Tedy jste přece přijeli?“ — ozvalo se naproti z otevřených dveří.

Máry vyšla z kuchyně, opásána zástěrou. „Ani jsem vás nečekala,“ mluvila. „Myslela jsem, že ani nepřijedete.“

Paní Valentová jen se třásla. „Přijela jsem k svému otci“ — vyrazila ze sebe. Ale jakoby se byla ulekla ostrosti hlasu, jímž slova pronešena, doložila až skorem prosebně, přistupujíc k sestře a objímajíc ji. „Také my jsme už celý rok se neviděly, Máry. Doufám, že nezapomeneme, že jsme sestry — —“

„Já jsem nikdy nezapomněla“ — řekla tato rozhodně, jako by prohlašovala slavnostně, že stalo-li se něco mezi nimi, stalo se to jedině vinou strany druhé. Dosti studeně a jaksi obřadně políbila se Máry se švakrem. Dětem nastavila k líbání obě ruce.

Hosté vedeni dále, do pokoje. Kupec přinesl za nimi šátky a pláště i deštníky.

Vencl odejel se šimlou na hospodu.

Pan Valenta s tchánem usedli proti sobě a vyměnivše otázky po zdraví, dali se do hovoru o úřadě. Pan Valenta, jako všickni úředníci, rád si postěžoval na množství práce a více ještě sekatury shora, čímž že dnešního dne úřady staly se hotovou mučírnou. Starý pán zas rád slýchal takové nářky, jež na mysl mu uváděly příjemnost jeho pense, spolu však přece uváděly jej do světa, v kterém se mu nelíbilo také nijak, když v něm trávil, ale do něhož přece ve vzpomínkách rád se zabořoval.

Zábavu přerušily děti.

Byly s matkou zůstaly v prvním pokoji a nyní vstoupily, seřaděny podle stáří a předstoupivše před dědečka, jaly se odříkávati naučená blahopřání.

Nejdříve Aninka, pak Jeník, Rezinka a za ní Františk.

Františk měl nehodu. „Milovaný dědoušku!“ — vyrazil ze sebe, jako by vystřelil, pevně a sebevědomě; ale najednou se jeho kuráž ztratila; nevěděl kudy kam. V rozpacích zatáčel cíp svého sametového kabátce a zas ho roztáčel. Hryzl se při tom do pysků. „Milovaný dědoušku!“ — opakoval několikrát, hlasem vždy méně statečným a na konec dal se do brekotu. Bylo by stačilo slovo, aby přivedlo jej na stopu, ale matka, ačkoli s chlapcem přání se učila, nemohla si také na ně vzpomenout a sestry, napovídajíce, ještě ho více pletly.

„Jen si z toho nic nedělej,“ těšil nešťastníka dědeček. „Vždyť já vím, že to umíš.“

„Jako otčenáš,“ ujišťovala matka, berouc v ochranu plačícího. Františk také otčenáš dobře neuměl a míval v příčině modlitby Páně s matkou časté potyčky; obrana připadala mu spíše jako posměch, i dal se do řvaní ještě pronikavějšího.

Na štěstí pozornost od něho odvrácena následujícím gratulantem, Mařkou, a nejvíce obrácena ke Karlíkovi, který na všeobecnou žádosť

musil opakovati své: „Já jsem malé poupě, stojím tady v koutě, žádné přání neumím, já se za dědouška pomodlím.“ — —

Také Otylka přispěla zdárně k celku štípanou pusou, kterou uštědřila dědečkovi.

Gratulace skončeny matkou dětí, velmi dojatou a slzící. Ještě pan Valenta políbil se s oslavencem, bruče cosi o štěstí a zdraví a dlouhých letech života.

Starý pán byl blažen, usmíval se spokojeně a také slza pohnutí mu tekla po hladce oholené tváři. Jal se pak prohlížeti dárky, jež byl obdržel od vnuček, z nichž každá s přáním byla mu podala výrobek svých malých prstíků.

„Aj, aj, aj“ — volal dědeček, rozbaluje věci z papíru, jako by se ani dost nemohl nadiviti.

„Tady je čapka! Jak pěkně vyšívaná! A s jakým třapečkem!“ A posadil si na hlavu kulatou čepici domácí, s věncem fantastických květin, vyšitých na samet. „Nu — to mne těší! To mne těší!“ — opakoval si, prohlížeje se v zrcadle.

„A tady je znamení do knihy! I to se podívejme! A tu na dýmku kroužky při tom! To se to bude kouřit! To se bude bafčit“ — — A mlaskal bezzubými dásněmi, jako by si již pochutnával.

„To je ode mne,“ hlásila se Márinka, hrda, že dar její dochází obliby.

„Od tebe? Tedy pojď mně dát ještě jednu hubičku. A sama jsi to všecko dělala?“

„Sama,“ s pýchou přisvědčovala Mařka.

„Maminka jí pomáhala,“ prozrazovala Rézinka, která měla zlosť, že dárek její zůstal až naposled.

„To jen ty písmeny, které jsem nemohla dovést,“ bránila se obžalovaná. „Ale ostatní jsem dělala všecko já — viď že, maminko?“

„Aj, aj, aj“ — divil se již zase dále dědeček. „Co pak je to ale vlastně?“ tázal se, nemoha předmětu hned porozuměti.

„To je na kartáče,“ vysvětlovala Terinka, jako dárkyně.

„Aha — na kartáče! Že jsem to ale také hned nepoznal? Již vím, již vím. Tadyhle je to k pověšení. A semhle přijde kartáč za ty vyšívané popruhy.“

„Totiž — má tam přijít,“ pokusil se pan Valenta zažertovati. „Ale obyčejně tam pak není. Vždyť to znám. Vždyť to máme také doma. Když se potřebuje kartáč, jest spíše všude jinde, nežli na místě. To je jako s klíči — ty se pořád hledají po celém domě; vím to ze zkušenosti.“

„Jenom nám křivď,“ ozvala se paní Valentová.

A starý pán smál se srdečně. Podíval se na dceru a zetě se zalíbením, jako se dívají staří lidé na mladé manžely; jenom že tu scházelo mládí a scházela také láska.

Na to pochválil dědoušek ještě jednou dárky i dárkyně, každou zvlášť i všecky dohromady.

„Také jsem něco chtěla udělati tatínkovi —“ nesměle řekla paní Valentová. „Ale nevěděla jsem ani co. A mám tak málo času. Vyšila jsem jen košili —“ doložila skorem lítostivě.

„Tatínek má prádla plnou skříň,“ podotkla Máry.

Stařec sám pocítil ostří. „Děkuju ti,“ řekl co nejsrdečněji, aby dojem napravil. „Vzala jsi si mnoho s tím práce, Rézy,“ mluvil prohlížeje dar, podaný mu chvějící se rukou. „A při tolika dětech! Děkuju ti, Rézy —“ opakoval v slzách pohnutí.

Pak ptal se po víně, je-li už přineseno. „Přines ty láhve a k tomu sklenky, Máry,“ nařizoval. „Také nějaké cukroví k zakousnutí.“

Slečna se zaškaredila, ale poslechla a šla.

Dědeček sám naléval do sklenic a připíjel si s hosty. Děti s chvatem vyprázdnily mísu s koláčky a věnečky cukrovými.

„Přines ještě, Máry,“ vybízel starý pán, směje se vesele dětskému hladu.

Ale paní Valentová se ohradila. Že děti nikdy neznají pravou míru a přejedly by se. Že beztoho má už o ně strach. Nejlépe by bylo, kdyby se trochu prošly. Zde že by teď jen překážely. Máry, chudák, že tak mnoho má práce v kuchyni.

„Také my bychom mohli snad učinit před obědem malou vycházku,“ navrhnul pan Valenta.

„Půjdeme třeba s dětmi,“ souhlasil starý pán. „Dříve však musíme vypít víno. Nesmíme tu nechat sílu —“ pobízel, když bylo odporováno, a podával též dětem.

Děvčata na pokyn matčin odevzdala také tetičce, co jí přivezla; nějaké kraječky háčkované, šáteček na krk, pletený z modré vlny, a jakýsi podvazek.

„Fuj, ten je špinavý,“ řekla teta Máry a dosti lhostejně položila obdržené věci stranou, na stůl. „Kam to jen dám? Mám takových tretek tolik!“

Děvčata tu stála jako zmoklé slípky a matka jejich zbledla a pak zčervenala v celém obličeji; kousala se do pysků, jako by násilím chtěla zadržeti odpověď na světlo se deroucí.

Pánové byli již přichystáni a pobízeli k odchodu.

„Až k jedné hodině se vraťte,“ zašeptala slečna Máry otci do ucha: „Dříve mně je sem nevoďte, tatínku!“

„To je práce! To je nějakého dření!“ mluvila k sobě, ale hodně hlasitě. „Člověk neví, kde mu hlava stojí. A neví, co by dřív vzal do ruky.“

„Já ti hned pomohu v něčem, Máry,“ nabízela se paní Valentová. „Jen co to žábě zde uspím.“

K její radosti Otylka usnula brzo, matce v loktech. Položila pak dítě na postel. Také Karlík musil spát, ačkoli se bránil a nechtěl; položen násilím na polštář, hozený na zem.

„Jenom s námi nedělej žádných okolků,“ pravila paní Valentová, když byla vešla k sestře do kuchyně. „Vždyť jsme přece svoji, Máry.“

A jala se krájeti zeleninu, strouhat housku, přistavovat hrnce na plotnu i přikládat do pece. Při tom se ve všem obracela k sestře, nic o své ujmě a bez ní nedělala, jako by jen její rozkazy vykonávala. A chválila každé sestřino ustanovení, všemu zařízení jejímu se obdivovala.

Máry přijímala blahosklonně všechen hold sobě vzdávaný, jako něco, co samo sebou se rozumí Ale neoplácela nikterak sestře stejnou laskavostí. Ano, paní Valentová několikrát musila sebrati všechny své dobré úmysly, aby neodsekla na prohozenou, nijak snad zabalenou, ale průhlednou jako sklo, narážku.

Zatím starý pán se zetěm a vnoučaty prošli se městem.

Dědeček nakoupil perníku a cukrovinek i ovoce a s dobráckým úsměvem přivoloval ku všemu, co chtěly děti, raduje se z jejich radosti. Frantík dostal chuť na kyselou okurku a neodepřena mu ani tato divoká laskomina, navzdor všem námitkám otcovým, jemuž takový požitek po spoustě snědených sladkých věcí zdál se poněkud povážlivým a mnoho dobrého neslibujícím. Ale starý pán byl hned pohotově s háčkovanou peněženkou. Stál již s Frantíkem u dřevěné kádě, naplněné octem, z něhož jako v rybníce za slunného dne letního hřbety plovoucích kaprů, nořily se naložené okurky. Babka špinavou prackou zalovila v kádi a ze dna až vynesla na povrch jeden z nejkrásnějších zajisté kusů svého zboží, mokrými prsty podávajíc jej delikátně malému labužníku. Dědeček smál se upřímně, jak tento, zakousnuv se do kyselé okurky, nemálo se ušklíbal, ale z obavy před posměchem hrdinsky pustil se do jídla, ano poslední sousto zapil hrnečkem kalné omáčky, nabrané z kádě a přidané gratis.

Na další pouti po náměstí dědeček, ve výborné míře, zastavil u každého kramáře a nakoupil plno pěkných věcí, pro každé z dětí něco, nezapomínaje ani na obě maličké, jež doma zůstaly. Chlapci zejmena použili příležitosti a sváděli dědouška stále k novým výdejům, brzy toho, brzy onoho žádajíce; také Rézička s Mařkou nebyly právě skromnými ve svých požadavcích a přáních. Jen Aninka, dělajíc moudrou, ničeho nechtěla a když konečně dědečkem, skorem již uraženým její zdrženlivostí, byla přinucena, aby sobě přec také něco vybrala z bohatých zásob pouličního venkovského bazaru, prosila rozšafně „raději o něco užitečného“. Prohlížela si boudu po boudě a na konec koupila si prstýnek. Po celou cestu pak malá koketka každou chvíli tajně podívala se na ruku, kterak jí sluší její snad první šperk.

Chůze po městě, v tlačenici a hluku, omrzela na konec a společnost uchýlila se do parku. Starý pán byl tu denním hostem a znal každý strom i každého vrabce; bavil chvíli mládež těmito vědomostmi. Také zetě příjemně zaměstnal upozorněním na všechny změny, jež v parku se staly od lonska, od poslední jeho návštěvy.

Jedna bříza uschla a musela být vykopána; sdělen podrobně celý její životopis, nepochybná příčina nemoci i smrti. Však za ztracený strom opatřena hned náhrada; přičiněním jeho, starého pána a několika přátel denně v parku se scházejících, vsazen tamo hloh. Pan Valenta byl přinucen obdivovati se kráse a síle stromu, pochváliti jeho vzrůst, souhlasiti vůbec s volbou druhu a uznati všechny přednosti hlohu před jinými stromy a keři parkovými, v uvážení okolností, zejmena jakosti půdy zdejší atd.

Však příštím rokem onde, na druhém konci, učiní se pokus s ajlanty; on, starý pán, není sice pro to, jest spíše pro čilimník, který snese, ano

skorem vyžaduje prsť sypkou — ale konečně se podvolí, ačkoli nerad, nijak nebera na se zodpovědnost. Však za to prorazil v otázce jiné, daleko důležitější zcela se svými náhledy a návrhy. Hle! Tam ta lavička! Neníliž to něco znamenitého?

Pan Valenta sice ochotně přisvědčil, ale neviděl nic nežli obyčejnou lavici z březových polen. Však byl průvodčím svým na ni posazen a popřáno mu užasnouti a pokochati se do sytosti ve vyhlídce, jež odtud se otvírala na část města.

„Rozkošné! Rozkošné!“ opakoval pan Valenta jako u vytržení.

„Není-li pravda?“ radoval se z uznání starý pán. „A potom chtěl Budecius, aby sedačka umístila se tu — hle! Tuhle!“ Starý pán popošel několik kroků a stanul. Pan Valenta přivolán pokynem. „Nu, co tomu říkáte? To je přec rozdíl! A jaký rozdíl! Ta vyhlídka tam a tady!“

Diváku se zdálo, že vidí ten samý obraz; kus města s vížkou kostelní, vyčnívající nad střechy, v pozadí několik holých kopců, z předu ohyzdné stodoly. Ale nepronesl žádný náhled. „Hm, hm, to se podívejme,“ odpověděl neurčitě.

Starý pán zářil radostí, považuje lhostejná slova za nadšený souhlas. „Neměl jsem pravdu?“ jásal. „Přece i slepý pozná na první pohled, že tady odtud je vidět o šestnáct domů méně než odtamtud a pravý roh kostelní věže ztrácí se zde docela mezi střechami, nehledě k tomu, že celá ulice, v které bydlíme, zakryta je skupením keřů — —“

„Keře by se mohly na jaře ostříhat,“ vpadnul hlas pána, který přistoupil, se stužkou záslužného kříže v knoflíkové dírce.

„Vy byste tomu dal!“ — odrážen s hrůzou útok. „Vy byste nejraději všecko posekal! Všecko porubal! Všem hlavy dolů — takhle... Přece jste byl listovní a žádný voják!“

„Křoví se musí stříhat a řezat bez milosti“ — hájil příchozí důrazně a skorem zuřivě své stanovisko. „To jsou všecko samé vrby. Čím více tomu bereš, tím více tomu naroste!“

„Jako sedláku“ — ozval se nový hlas na blízku. „Proto já vždycky říkám — jenom ho nikde nešetřit. Jen ho dřít při každé příležitosti! Jen ho svlíct z kůže, však on zase obroste.“

„Zase přicházíte se svými žerty?“

„To nejsou žádné žerty. To je pravda —“ mluvil starý advokát, který ve skutečnosti snad opravdu prováděl, co mluvil.

„A věru —“ vmísil se nový návštěvník parku — „což se nežene tím proudem celá naše doba? — Fuj! Pěkná liberálnost! Dejte mně pokoj! Zbavili jsme lid roboty a za to jsme mu dali — —“

„Ticho! Ne tak hlasitě!“

„Dali jsme mu místo starého chomoutu na krk nový chomout. Trochu se lépe leskne, ale je stejně těžký. I jděte mi s tím ke všem všudy! A stát?“ pokračoval řečník hlasem vždy povýšenějším. „A vláda?“

„Pst! Pst! Aby nás nikdo neposlouchal!“

Pan Valenta to byl, který pronesl výstrahu a také jeho tchán, i pán s červenou pentličkou, rozhlíželi se a naslouchali opatrně na všechny strany, není-li na blízku nikdo nepovolaný.

„Pamatujte se — pane Skočdopole — —“

Podařilo se zaraziti stavidla výmluvnosti a vášně místního revolucionáře. Byl jinak člověk v každém ohledu zcela neškodný. Finanční respicient, na odpočinku, jako ostatní pánové. Po výbuchu své politické ráznosti šňupnul si pokojně i spokojeně z kulaté sandavky a utíral nos, trochu zarudlý, pečlivě modrým šátkem.

Seznáno, že bylo opomenuto pana Valentu s některými pány seznámiti. Však dostavili se ještě někteří. Učitel Maroušek a soudce Hlavinka, útlounký, drobný človíček, hodící se výborně k svému něžnému jménu, pak regenschori Kalser, s hlasem, jako by pořád provázel nebožtíky na poslední cestě, a několik měšťanů, kteří závody své postoupili dětem a žili z výměnku a úspor ze starých lepších časů.

„Neděláme nic, než jen se hřejeme na slunci jako mouchy —“ poznamenal jeden z nich. „To to teď hřeje,“ liboval si. „Ale po ránu bylo skorem zima!“

Zábava obrácena na počasí. Látka patrně oblíbená u všech těch starých pánů. A pak se dostali šťastně k otázce zdravotní. Stěžovali si vzájemně na své neduhy a bolesti. Jeden druhého snažil se přetrumfnout, jako ve hře, k níž scházeli se denně v jinou, ale stejně pravidelnou hodinu, za zelený stůl místností besedních.

Děti Valentovy byly se rozutekly po parku. Hrály si chvíli na schovávačky, ale brzy je to omrzelo. Mařka s Rézinkou ztratily se stranou a z roztlučené cihly a slin hnětly koláčky, jež sušily na slunci. Frantík vypátrav malé kuchařky, rozházel a pošlapal jim pečivo a vyšplhav se na strom, strouhal jim mrkvičku Byl by málem spadl, ztrativ rovnováhu a jenom že mrštností svou v čas ještě zachytil se větve. Avšak zadřel si třísku do dlaně a řval, jakoby ho bral na nože, když pak Aninka pomocí špendlíku podrobila jej operaci. Jeník zatím krátil si čas podpisováním svého jména na novou lavici, dědečkovu slavnou vymoženost. „Jan Nep. Valenta, žák IV. třídy“ — skvělo se, prstem vyryto, i na každé stezce v parku

„Jmena hloupých čteme na všech sloupích“ — posmíval se bratrovi Frantík, když byl vyplakal se dosti pro kapku nezbedné krve, kterou ztratil. A kluci dostali se do sebe. Tloukli se a váleli po zemi, že sám pan Valenta, šramotem přivolán, nucen byl zakročiti, aby rváče roztrhl.

Zvoněno poledne. Společnost každodenních návštěvníků rychle z parku se vytrácela. Také starý pán chodíval k obědu, jak na věži za zvon vzali. Ale dnes nesměl se vrátit tak brzo; vzpoměl na pokyn dceřin.

Navrhnul procházku za město.

Byl horký den, slunce jen pražilo. Ani větérek nezadul.

Starý pán vodil své hosty po pěšinách beze stínu, vymýšleje stále, co by jim v nejbližším okolí ještě ukázati mohl pamětihodného.

Dovedl je ke kříži na kopci, s pěknou vyhlídkou; pak na sousední kopec s planou hruší, do které předloni uhodil hrom, a také s pěknou vyhlídkou.

Ale hosté, nevyjímaje pana Valentu, nebyli nikterak zvláště vnímavi pro požitky toho druhu. Děti chtěly hned z parku domů a čím dále, tím hlasitěji a častěji ozývalo se jejich přání. „Eh, co je už do toho!“

odsekl Frautík bezohledně dědečkovi. „Já mám hlad. Já chci raději teď jíst.“

„My už půjdeme k mamince“ — ozvala se Mařka a ostatní všichni souhlasili. Otec, sám rozmrzelý netrpělivostí, hrozil zbít všechny „na jednu hromadu“.

Starý pán podíval se na hodinky. Scházelo ještě dvacet minut do jedné. Utíraje si pot s čela, unaven sám a utrmácen, nabízel se doprovoditi společnost ještě o kus dále, ke kapličce, odkud že vyhlídka, dle výroku znalců, z celého okolí jest už nejpčknější — —

Ale na odpor postavil se sám pan Valenta. Že nežli dojdou do města, uplyne beztoho ještě něco času. A nebudou-li doma hotovi s obědem, počkají třeba před domem, nebo v domě.

Nastoupen zpáteční pochod.

Šli pomalu. Starý pán schválně všemožně zdržoval, zastavuje se každých několik kroků. Proto přece nebyla ještě jedna, když došli.

Avšak Máry byla s obědem hotova dříve, než myslila.

„Že už jdete konečně,“ vítala příchozí mrzutě. „Všecko se mně v kuchyni připálí. A polévka vystydne; dávno jest už nalita.“

Starý pán chtěl se omluviti daným nařízením, ale mlčel raději, vida patrný špatný rozmar dceřin a nechtěje ji popuditi

„To nic nedělá —“ odpovídal za celou společnost. „Nám bude všecko chutnat výborně. Prošli jsme se jak náleží. Byla to příjemná procházka — pravda-li?“ obrátil se k zeti.

„Pravda,“ odpovídal tento. „Velmi příjemná. Jsem celý jako osvěžen,“ liboval si licoměrně. „A člověk toho potřebuje po celoročním sezení v kanceláři. Takových vycházek do přírody!“ (Pokračování.)

Od rána do večera.

(Památce J. Jakubce.)

Už svítalo a chladná mlha jasnila se
a vzhůru stoupala, kde hvězdy shasínaly.
Mráz pokryl luka, stromy. Bylo to v tom čase,
kdy od severu první mrazík nám se valí,
kdy listí spadlo se stromů, jsou pusta pole,
a rytmus cepů rozlehá se ve stodole.
V té době smutno bývá zvláště na vesnici;
má člověk ještě v mysli píseň lesů šumnou,
to teplé slunko letní, žence jásající
a louky v květu, a již podzim s krásou dumnou
jest u konce . . . Pták odlétl již dávno k jihu,
a jíní kryje rolí pustou, černou rýhu.
Tu zalká někdy teskně vítr nad krajinou,
a člověk vidí v duchu zimu nehostinnou,
že bude třeskuta a dlouha, předem tuší

a nijak ještě srovnat nemůže v své duši
těch protiv dvou, tož léta, které prchlo rychle,
a zimy beze ptáků, posupné a ztichlé.

Vzplál východ bledým červánkem, jenž plašil stíny,
a paprsků proud vrhl v temno do krajiny.
Tu počal život probouzet se. Světla malá
sem tamo ze skromňoučkých chatek prokmitala,
tu vrzla dvířka chléva, kráva zabučela,
též husy zakejhaly, psi pak vpadli v notu
a různá drůbež, takže brzo víska celá
se probudila ze sna zase ku životu.

Tu z chaloupek, jež stojí podle řeky dole
— neb výše sídlí ti, kdož mají statky, pole —
muž vycházel neb žena, v ruce se svítilnou;
bylť právě listopad, a cesty plny bláta.
To byli mlatci; měli v statcích práci pilnou,
jak před vánoc'mi bývá. — Poslední též chata,
jež stála na konci vsi, byla ozářena,
tam světlo kmitalo se malé, potom shaslo,
pak vrzly dvéře, z chaty vyšla jakás žena
a dovnitř volala — ba srdce se jí třáslo
v tom hlase —: „Mařenko má, s pánem bohem tedy;
dej, to ti říkám, dobrý pozor na Aničku
a lék jí dávej pilně!“ Ještě naposledy
se ohlédla, šla dále. „Ty můj andělíčku,
snad ještě uvidím tě, bůh mi nechá tebe,
vždyť ty jsi největší můj poklad, moje nebe!“
Tak žena vzdychala a pospíchala vzhůru
k těm stavením, kam druzí mlatci prve spěli,
v svém srdci majíc hořký bol a v čele chmůru.
A okolní již zvonky v tom se rozezněly,
k těm lhotský přidal se, jenž visel na zvonici,
již tvořily dvě větve ohromného stromu;
tam býval vždy. Tak děli staří pamětníci
a nevím jakou báji vyprávěli k tomu.
— Máť starší zvon vždy u nás svoji historii,
též zvláštní slova volá, jak lid prostý slyší,
jenž s jeho zvuky vždy svou prosbu nese k výši
a „Anděl Páně“ modliti se nepomíjí. —

U Kociánů hlučno bylo. Mlatci všichni
zde dleli u stolu, kde polévka již stála.
V tom u kamen pes štěkl. „Cikáne, jdeš! Ztichni!“
ho selka okřikla a ženu uvítala,
jež vešla. „Ba už mysleli jsme, Vondrákova,
že nepřijdete,“ začala a na ta slova

jí židli přistavila, podala i lžíci.
„No, jak pak je té vaší holce? Lepší se to?“

A Vondrákova vzdechla: „Ba ne, paní teto!
Sám bůh ví, nač to stůně! Nejspíš na zimnici.
Ba, milí lidé, je to zlé s ní. Noc vám celou
dnes nesdřímla ni chvilku, hlavu měla vřelou,
a fantas chytala ji. — Nevím, jak s ní bude.“
Hned zástěrou si otírala oči rudé.

„Nu, neplačte nic! Víte — děj se vůle boží!
Však Pánbůh dobře ví, co na každého složí.
Vždyť ještě dítě žije, možná, do večera
že bude zdrávo,“ těšili ji, a kde která
zde byla žena, vyprávěla s mnohým vzlykem,
jak jí kdy dítě mřelo, jak to srdce rvalo,
když chorá očka s prosbou na ni upíralo,
a slabé sténání mu chvělo drobným rtíkem . . .
—„I jezte raději, sic mísa bude prázdna!“
tak šelma Horák na ně zahřměl z nehorázna.
— Ten řemeslo vám provozoval asi troje;
od vánoc sedával u tkalcovského stroje,
pak sázel brambory a později okopával
a ve žních teprve vždy míval práce nával,
neb sekáčem byl. Po žních chutě mlátil zase
a jasnou mysl uchoval si v každém čase. —
„Už jezte přece, ať jsme jednou po snídaní!
což hospodář vám platí za to povídání?
Co mluvili jste, já se činil notně za vás.“

Když mísa prázdna byla, „Otčenáš“ a „Zdrávas“
se každý pomodlil, a zašli do stodoly.

Již hlaholí to v zvučném rytmu po okolí,
ta hudba cepů různotvárná, mně tak milá,
neb v dětských letech šťastných v sny mé hlaholila,
když procital jsem zvolna po těch dlouhých nocích,
v nichž snil jsem o večeru štědrém, o vánocích.
Ta hudba srostla navždy s těmi illusemi,
a když ji slyším, strunami tu srdce všemi
to chvěje, jak by měly vzbudit se ty city
a illusí těch dětských dávno zhaslé třpyty.

Tu slyším tepot dvou, tam rozeznávám čtyři,
tam zase šest a jinde osm až jich víří,
a v rytmický ten tepot temným šumem zní
až z dáli hudba cepů ze vsi sousední.
V to vrzavým se tonem dissonance mísí —
stroj moderní . . . Ó prcháš, poesie, zvolna,

mrak zhouby temný nad tvou budoucností visí,
snad v příštím věku zbude vzpomínka jen bolná.

Jak trpěla as Vondrákova! Ze vší síly
cep těžký zdvihala a vzpomínala v duchu,
jak dceruška jí stůně, andělíček milý,
a v lomozu tom hlučném, cepů pádném buchu
ston její slyšela a v neurčitu zřela
jen hlavičku tu drahou, líčka bledá, vřelá . . .
A ona nemohla být' u ní, horkosť v čílku
jí vylíbat, si sednout u ní na postýlku
a do sna uzpívat ji! — Co as dělá nyní?
Ta vzpomínka ji trápí, ta jí čelo stíní.
Jen Mařenku jí zanechala k službě doma.
Zda nestane se neštěstí? Jak bol ji chvátí!
A slyší Aninku, jak drobounkýma rtoma
ji volá: „Mama, mama!“ — O, však jí to splatí,
až přijde domů po práci, pak bude stále
jen u ní, laskat ji a líbat! — Tvář jí svadlá
v těch dumách rumění se v úzkosti a žale —
již druzi nemlátí. Jen její rána padla
v mlat hluše. Procitla . . . Hlas zvonku slyšet bylo.
„Je poledne,“ děl hospodář. „Nuž skončte dílo!“

Jak oddechla si žena! V světnici se vrací,
kde z polévky už vonná pára vzhůru stoupá.
„Teď tedy zbraně chopte se! A chutě k práci!
To slova má. A věřte, lidé — nejsou hloupa.
Já různé jsem sic řemeslo už provozoval,
než, k této práci vždy jsem věrnost v srdci choval,“
tak Horák začíná a při tom tak se tváří,
že se rtů zazněl hlasný smích i hospodáři,
a ženy jako v povel odložili lžíce
a do zástěr se smějí. „Však jsem nechtěl více,“
zas Horák začíná. „Vy smějte se, já budu
jíst za vás všecky!“ — Tak se hovor sune dále,
a všickni po lopotném díle, plném trudu,
se veselí. — Jen Vondrákova smutní stále.

Když vdolky přišly na stůl, do klína je vzala,
a čelo svatým křížem zběžně požehnala,
pak přes kaluže, bláto spěchá rychle k chatce,
by u chorého děcka zdržela se krátce.
Tu Aninka se smála na ni na postýlce
a ručky zdvihala k ní. „Počkej, hned v té chvilce
jsem u tebe! — Na, Mařenko, hle, co ti nesu!
Jez! Dolky! Dobré jsou.“ A v radostném pak plesu
si v náruč béře Aničku a líbá čelo,
v tvář bledou upírá jí zraky, láskou vzňaté.

„Tak! Maminka je doma, ty mé dítě zlaté!
Ó, jak se pro tebe tam srdce její chvělo!“
A ruce malé tílko vroucně obemknuly.
Pak Mařenku zas hladí, která k ní se tulí,
a náhle vzdychne si, že čas už k práci jíti.
„Už musím! Musím! Bože, je to živobytí!
Proč muž mi zemřel? Musím dříti po dny celé
a k tomu opustit své dítě ochořelé . . .
Tak s bohem, broučku můj! Viď, dneska lépe je ti?“
A ještě jednou sklonila se ku dítěti,
Mařenku pohladila a již spěchá zpátky
a kývá dcerušce, jež oknem za ní z chatky
se dívá. Došla v čas, šli mlatci do stodoly.
Je práce jí teď snazší, srdce méně bolí,
ba v jakés melodii do pšenice tepe
a při tom šeptá sobě: „Jest jí lépe, lépe!“
Co vytrpěla za těch nocí beze spánku
od mlhavého večera až do červánků,
a za těch dnů, kdy od jitra až do večera
se lopotila jinde a své dítě mroucí
na očích stále měla, úzkosť o ně sterá
ji v duši hnětla! . . . S modlitbičkou nyní vroucí
na boha vzpomněla si.

Šeřilo se krajem,
šum větru tichý zaleh do větvic a kmenů,
a větvice a kmeny vzdechly v tichém stenu,
ten tichý vzdech se nesl zahradami, hájem
a rozesmutnil všecko, i to srdce lidské,
a rozehrál v něm struny tklivé, elegické.
V těch skromných tichých domcích pod doškovým krytem
jak očka přívětivá vzplála malá světla,
a nebes báně tisíci hvězd bledých zkvetla,
a pokryla kraj celý mlhovitým svitem.

Již chtěli práci skončiti. V tom Vondrákova
hled k vratům obrátí a na rtech váznou slova.
Cep k zemi spustila a jako mrtvá stála.
Hle, na prahu je Mařenka, zrak vyděšený
k ní upírá a chvěje se! — „Má duše malá,
co stalo se? Co neseš mi? Mluv!“ se rtů ženy
tak pronikavě zavznělo, že všem krev stydla.
Pak k Mařence se vrhla, do tváře jí zřela
a zdálo se, že strašnou, hroznou zvěsť v nich shlídla.
„Mluv, holko, mluv!“ A dceruška jen zaúpěla:
a vzdechla: „Anička —“ a propukla v pláč prudký,
jenž otřásal tím celým tělem nuzným, drobným.
Máť vykřikla: „Já nešťastná! Proč se ty smutky

jen stále na mne hrnou!“ lkala hlasem hrobným
a rozběhla se přes dvůr kroky šílenými,
a malá dcerka s pláčem v běh se dala za ní,
ji volajíc. — A chladný vítr kvílel s nimi,
i zvonek zalkal spolu, zvonil ku klekání.
Ten zvuk jak žhavý hrot v hruď bědné matce vnikal,
jak umíráček zněl, s ní přenešťastnou vzlykal.
Šla cestou, necestou a kaluží a blátem,
a za ní Mařenka, jíž nohy nestačily,
vzdech vyrážela z hrdla, napínala síly,
strach majíc o matku a soucit s ní. V tom chvatem
máť otevřela nízké dvéře do chaloupky
a jako z moře žalu, hoře temné hloubky
pláč rozlehl se štkavý po světnici chudé.
Hle, mrtvé tílko bez pohnutí leží v lůžku,
zrak ztrnulý, líc tuhá. — „Co jen se mnou bude,
když tebe bůh mi vzal!“ A jemně pod podušku
své ruce šine, mrtvé dítě zdvihá k sobě.
V tom vešla Mařenka. „Viď, nešťastny teď obě
my budeme,“ k ní volá, neboť jest jí líto,
že na ni zapomněla. Ta se chvěla zimou
i bolestí. Zas k mrtvé mluví: „Cestou přímou
ty půjdeš v nebe, viď? Až muž tam v nebi zví to,
jak nešťastna jsem zde! Ó řekni mu to, řekni,
co musím snášet! Tak sem; Mařenko, pojď ke mně,
jen tebe nyní mám — tak, dítě, hezky klekni
a modli se!“ Ji kolem krku vzala jemně,
své ruce sepjala a slzu majíc v řase
v tvář milou, ztuhlou patřila a modlila se. —

Šum vánku zaleh’ do stromů, zvěsť šeptal tklivou
a dále roznášel ji po krajině spící,
kraj celý dýchal elegií zádumčivou,
a první sníh se sypal zvolna na vesnici.
Tlum vloček padal tiše, padal s nebes báně,
kryl chaloupky i statky, zavál pole, stráně
a za vesnicí zakryl pelem něžné zdoby
tam na hřbitově boháčův i chudých hroby.

Jindřich Štemberka.

Maladetto!

Napsal Edvard Jelínek

nad se také na to pamatujete.

Asi před desíti lety kolovala v evropském časopisectvu zpráva o tragické události, jíž za oběť padla v mořských lázních na Lidě u Benátek mladá, krásná dáma. Osud!

Koupala se tam ve smaragdu adriatických vln, labužnicky pozorována od kosmopolitických hejsků zámožného světa. Půvaby její zvyšoval svůdný plavecký kostym, interes podněcovalo bohatství. K tomu patřila dokonce snad i k nějaké velkopanské rodině.

Byla to dobrá, odvážná plavkyně, náruživá milovnice mořských vln. Tolik je jisto, že pouštěla se proti výstrahám i za dovolené meze dále do moře, nastavujíc alabastrovou šíji směle vstříc pěnícím se vlnám.

Než pohříchu stalo se takřka před očima zevlujících hejsků a lázeňských dozorců velké neštěstí. To tak někdy i tiché moře vyvádí.

Volně a tiše jako zmije přikradla se náhle vlna, rozedmula se jako plachta, strhla svou oběť, a dříve než kdo mohl přispěti pomocí — zmizela krásná dáma ve spoustách vodních. Vlna pak zase spadla, splynula s rovinou, ženouc již jen pěnu ke břehu — ale mladá dáma nezjevila se více nad povrchem.

Utonula!

Přirozeno, že nastal okamžitě ohromný poplach. Pomocné lodice, gondole a barky naplnily lázeňský okršlek. Nářek ozval se s několika stran; zvláště jeden pán bědoval srdcelomně. Zevlující rytíři všelijak nejvřelejší účastenství projevovali, nejvíce však lázeňské služebnictvo, na něž dolehala trpká výčitka neopatrnosti a nedbalosti. Však bylo jejich povinností nepouštěti odvážnou plavkyni za výstražné znamení a nepouštěti ji s oka.

Ale . . . stalo se.

Teprve druhého dne našli nešťastnici. Vražedné vlny hodily ji zpět ke břehu. Bílé bezduché tělo krásné ženy přivezli na černém člunu do nedalekých Benátek, odkudž pak převezena kamsi do rodinné hrobky k věčnému odpočinku.

Psalo se pak o tom hodně v novinách, na lázeňskou správu uvaleno vyšetřování, ale jaksi dobře to pro ni dopadlo. Vyšlo na jevo, že krásná dáma nedbala výstrah a že měla svou „hlavičku“.

Jádro tragiky spočívalo v té okolnosti, že katastrofa stala se v medovém měsíci nešťastné utonulé, zrovna na svatební cestě. Což divu, že dobří lidé litovali utonulé a že soucitně vzpomínali také zdrceného mladého chotě. —

Znenáhla pozapomínal svět na hroznou událost, sběhší se na Lidu. Leda že tam strážní plavčíci ještě neustupněji zadost činili svým povinnostem. Zejména širokoplecí Pietro, který na malém člunu stále do kola objíždí, houkne si odtud na každého, kdo překročuje meze, tak nevlídně, že má pověsť největšího hrubiána na klasické půdě italské.

Budiž mu to ke cti! Spatří-li někoho na nebezpečném místě, letí loďka jeho k němu jako střela a Pietro pak bez okolků chytne třeba nejalabastrovější rameno — dle výroku hejsků na břehu zevlujících, stvořené jen pro hlazení a líbání — tak brutalně, a vleče oběť svou zpět k mělčině tak rázně, že na dotčeném rameni zůstávají alespoň chvíli neutajitelné stopy pěti prstů. I to budiž Pietrovi ke cti!

* * *

Asi rok potom navštívil jsem Benátky. Z Benátek na Lido je skok a skok ten uskutečnila choutka po smaragdových vlnách čarovné Adrie.

Hlídačem mé kabiny byl člověk dosti hovorný a ochotný. To snad k vůli těm lirám. Jeho páni kolegové křičeli naň Domenico. Tedy Dominik. Měl typickou hlavu a prsa černě zarostlá. Líbil se mi.

Když jsem se pak v moři vyšplouchal, vyšel jsem na břeh. Zaobaliv se do plachty a zapáliv si cigaro, obrátil jsem se k Domenicovi. Aby s ním byla řeč, nabídl jsem mu kamarádsky doutník.

„Loni jste tu měli neštěstí,“ dím tázavě; „kde se stala katastrofa?“

Domenic vedl mne ochotně za kabiny a mávnul rukou k severozápadu, k místu, jež právě objížděl Pietro.

„Tam?“

„Ano, signore, tam!“

Tedy viděl jsem to místo, které dopomohlo lokálkářům evropských časopisů k výdělku. Dobrá. Rozumí se, že tam nebylo vidět nic zvláštního. Jen tiché vlny přehazovaly se tam jedna na druhou.

Po chvíli šli jsme zpět a sedli si na vypraženou od žhoucích paprsků lavici.

„To jste tu tenkráte asi měli leknutí . . .“ pravím maní.

„Jakžby ne . . .“ dí Domenico, „a škoda té ženské . . .“

„Byla hezká?“

„Jako anděl. Nebývá tu takových krásek přebytek. Bílá byla jako mramor, a tělo měla . . . oj, oj!“

„A mladá byla?“

„Velmi mladá! Sotva dvacetiletá.“

„Slečna?“

„Ne, paní, rozkošná panička. Nešťastní novomanželé přijeli sem krátce po sňatku.“

Zavrtěl jsem hlavou. Byla to přec tragika, nad kterou smí člověk zavrtěti hlavou bez obavy, že mu lidé za to vytknou sentimentálnost.

„A což ovdovělý manžel?“ tázal jsem se po krátké přestávce.

„Manžel?“ šeptnul Domenic, mávnuv nevesele rukou. „Na toho bylo hroznější podívání, než na utonulou Giazintu. Zoufal, zoufal si strašně. Pietro měl co dělat, aby se mu nevymknul a nevrhnul se do moře. Co živ neviděl jsem tak zoufalého člověka. V návalu hoře strhal se sebe oděv a nářek jeho probíhal nám všemi kostmi . . .“

„Tedy neuměl s mužným klidem snášeti neštěstí,“ prohodil jsem mimochodem. Naznačil jsem tím, že žádám od muže, aby se dovedl

opanovati. Slabochem jest, kdo ztrácí vládu nad sebou a dělá lidem sensační divadlo.

Jinak soudil o věci Domenico.

„To se řekne,“ vece jaksi na omluvu. „Víte, co jest to ztratiti ženu vřele milovanou? Tolik, jako ztratiti život! Kdybyste byl viděl zoufajícího nešťastníka, byl byste se sám také . . . rozplakal.“

Možná. Místo odpovědi vypustil jsem z úst modrý kotouč dýmu.

Po té mluvili jsme ještě chvíli. Rozmluva Domenicova vrcholila v tom, že lonská katastrofa zničila vlastně dva životy. Rocco, manžel Giazintin, nebyl ani k utišení. Den co den přicházel na Lido a kazil ostatním lázeňským hostům veselou náladu. Seděl na břehu, hleděl k osudnému místu a proléval hořké slzy zármutku. Rocco byl obrazem zničeného člověka, zlomeného muže. Černý smuteční jeho oblek, ta tvář bledá a oči zapadlé ještě příšerněji a žalostněji působily v jasném a veselém ovzduší lázeňského života. Uprostřed elegantních toilett jarých dam byl ponurý zjev „černého pána“ (tak jej nazývali) svrchovaně neharmonickým odrazem. Konečně odvezli si jej příbuzní kamsi do světa. Od míst, kde bídně zahynula jeho mladá, tak vroucně milovaná žena, musili jej odtrhnouti téměř násilně.

Přežil-li nešťastník tento svůj žal — kdož to ví?! Odvezli jej a od těch čas mají pokoj na Lidu.

Pozapomněli na ni i na něj . . .

Domenico, dokončiv své vypravování, dodal klidně: „Také mne stihlo podobné neštěstí. Zrádné vlny Adrie pohltily i mou Mariettu, mou milenku nezapomenutelnou . . . Cítil jsem a cítím podnes s černým pánem, neboť rozumím jeho slzám a nářku . . .“

Domenico náhle umlknul. Podíval jsem se mu do tváře. V očích měl plno slz.

„A je tomu dávno již, co jste ztratil Mariettu?“

„Dávno!“ vzdechl Domenico.

* * *

Na opozděný oběd vrátil jsem se do Benátek. Moře bylo tiché, klidné a čisté. Neházelo ani vlny, ani pěny, neskučelo, neúpělo, jen šumělo jak rozkolísaný vějíř náruživé dámy.

Zašel jsem si tehdáž do ukrutně drahého hotelu, ne snad proto, abych byl dříve hotov se svými lirami, nýbrž abych viděl, jaký tam život mezi bohatšími navštěvovateli královny Adrie.

Na terasové jídelně shledal jsem společnost kosmopolitickou. Nejméně bylo domácích Vlachů. Ovšem. Na všech stranách zela ke mně velká elegance, velká distinkce, která se v jistých případech slučuje ku podivu harmonicky s — obrovskou nudou. Proto jsem pravil, že „zela“. Zvláště tři Angličanky tam v rohu nudily se o závod. Také sousedství jejich nebylo valně čilejší. Seděli při lesklých příborech a pochutnávali si na lahůdkách upjatě. Sotva že tu a tam padlo nějaká šeptané slovo... nějaký pokyn.

Jen jeden stůl v protějším rohu činil výminku. Pronikal od tamtud smích upřímný a dosti vydatný. Výbuchy upřímné a nevázané veselosti nemohly ujíti mé pozornosti. Co tedy?

Inu, nerozmýšlel jsem se dlouho — odhodlal jsem se hledati místo poblízku tamtěch veselých lidí. Však je vždy lépe, dívati se na jarou lidskou tvář, než zmrzačovati svou náladu pozorováním nějakých distinguovaných mumií.

Namířil jsem tedy přímo k protějšímu rohu a usedl nestydatě k vedlejšímu stolku — zrovna proti nim.

Ani si mne nevšimli — tím lépe. Alespoň jsem jich nevyrušoval.

Jací to byli lidé? Kolik jich bylo?

Jen dva, on a ona. Rozmarný mladý párek! Z každého jich slova a z každého úsměvu vycházelo zřejmě na jevo, že jsou tuze rádi na světě a že dovedou se také zařizovati tak, aby život jejich nezakaloval ani jediný mraček.

On — světák nejlepšího plemene! Měl letní oblek, bílý jako padlý sníh, od něhož se vyzývavě odrážela krvavě červená kravata. Bylo to tehdáž v modě. Knír pečlivě pěstovaný byl nakroucen. Čelo měl jasné, pohled bezstarostný, šťastný. Zdálo se, jako by muž ten od kolébky až po tu chvíli stále se byl jen vesele bavil. Z těch očí snad nikdy ještě neskanula bolestná slza . . .

Ona — také byla světačkou nejlepšího zrna. Toiletta dávala svědectví o hloubavosti dámy, která chce a umí se líbiti Nebyl to zjev oslňující, ale nepopíratelně zajímavý. Neobyčejná živost byla asi nejpůsobivější její vlastností. V očích měla tisíc jisker a na jazyku čilost neumdlévajícího humoru. Jinak byla snad také trochu koketkou, ale ne protivnou, spíše takovou, s kterou sobě 90% mužského pohlaví rádo pohrává. Kočička!

U takových ženských nehledá se Bůh ví jaká posvátnost . . .

Ostatně veselost není žádný zločin, štěstí také ne.

Našli se, šťastně se našli a nyní nesmírně šťastně se měli. Kdož by jim to mohl míti za zlé? Vždyť smích jejich a laškování nikomu nepřekážely.

Oběd protáhl se neobyčejně. Když moji nadobro již rozveselení sousedé odcházeli, umlouvali se ke koncertu na náměstí sv. Marka a pak na projížďku Velkým kanálem.

Tedy zase rozkoše a požitky . . . vždy . . . vždy: Od kolébky až do hrobu.

Odcházeli v nejveselejší náladě. Zejména on!

Večer na to najal jsem si obyčejného ošumělého gondoliera na projížďku lagunami. Jezdil jsem sem tam, až posléz zabočili jsme do Canal grande. Nevím, jak je jiným lidem v této velkolepé galerii slavných paláců, ale na mne činí historická její dekorace dojem ač mohutný, přece jen spíše ponurý, než jasný a povznášející. Z temných paláců hrdých dožů neprobleskuje žádný jas, zář zastírají stíny dějinných událostí. Ten vzduch, který vás tam ovívá, není lehký ani osvěžující, páchne jaksi tou příšernou hnilobou, která zaráží poutníka na prahu nedalekých děr hrůzy pod mostem vzdechů. Ponte dei sospiri!

Tak vlekla se tedy moje gondole zvolna jako v neveselé pohádce.

Pod Ponte di Rialto zahoukl můj gondolier.

Proti nám jela jiná gondole.

Aha! Byla zlatá a měla damaškový baldachýn. Vkradl jsem se zvědavým pohledem do vnitř.

Na měkkém divanu hověl si můj veselý soused při obědě. Na prsou spočívala mu v oddanosti hlava zajímavé ženy. Její bílé rameno dotýkalo se milostně jeho čela . . . Potřeboval jen hlavu schýliti a přitisknouti ret svůj na žádostivě pootevřený ret své družky. Rozkoš!

Znal jsem ji také, tu veselou kočičku. Poznal jsem ji okamžitě podle veselého smíchu, který právě ze zlaté gondole vyzněl.

To tak!

Ale mé míchání se do blaha cizích lidí trvalo jen mžiknutí.

Hluboký rozmach vesla vzdálil nás od sebe.

* * *

Na zejtří honil a štval jsem se celý den po benátských museích. K večeru měl jsem toho zrovna dost, jak se říká, po krk. Duševních i tělesních sil zbylo mi hanebně málo. Leda tak ještě zajeti si na Lido, sednout si ke břehu, přikusovat boloňský salám a připíjeti krev révy...

Genialní myšlenku uskutečnil jsem bez prodlení.

Zavítav tam namířil jsem přímo k Domenicovi.

Zarazil mne.

Byl jaksi vzrušen, nepokojen. Kromě toho zaměstnávala jej obsluha několika osob. Nemohl se mně okamžitě věnovati.

Zašel jsem si sám za kabiny, před prostoru koupelní.

Nebylo tam ještě úplně pusto.

Pomyslete si!

Jako na uvítanou dorazil ke mně z moře veselý smích. Známý smích! Ano, byli to oni, šťastní lidé ze zlaté gondole. Stříkali na sebe, laškovali, šplouchali — slovem, dováděli. A zase smích a zase smích!

Rozmarné toto divadélko odehrávalo se náhodou na témž místě, na němž loni čarovná Giazinta nešťastně utonula. Mělčina, spůsobená přívalem drobného písku, rozšířila totiž koupelní prostor až k tomuto místu.

Zatím padal soumrak.

Poslední, ale nejveselejší koupelníci vystoupili posléz z moře a za veselosti — možno-li ještě větši — uchýlili se do kabin. Ještě při vystupování, na samém břehu stříknul si rozpustile rozmilostněný ten člověk! Smích a smích!

Pak zmizeli v kabinách.

Zůstal jsem na břehu před ohromnými spoustami vod sám a sám. Prostora, ještě před chvílí tak vesele oživená, spustla náhle. Měsíc rozlil do nedozírna své mrtvé světlo, moře z lehounka šumělo, teplý vánek ochlazoval skráně.

Co dělá asi nešťastný Rocco? vzpomněl jsem si maní... já jediný.

V tom přistoupil ke mně Domenico.

„Jste nějak mrzut, příteli,“ pravím důvěrně.

Domenico ušklíbnul se, mávnul nevrle rukou a šeptnul: „Ano, mrzím se . . . .“

„Proč?“

„Klamal jsem se . . . .“

„Jak?

„Maladetto!“ zaklel Domenico. „Všiml jste si tam té dámy a toho pána, kteří před chvílí poslední vyšli z moře?“

„Zajisté, obědval jsem v jejich sousedství, znám jejich zlatou gondoli . . .“

„Tím více vás tedy bude zajímati moje zpráva.“

„Prosím.“

„Víte, kdo ten veselý pán je?“

„Odkud bych věděl, vím jen, že je nesmírně šťastný člověk . . .“

Domenico trpce se usmál: „Je to — Rocco! Koupal, šplouchal a veselil se v hrobě své první ženy . . . nezapomenutelné Giazinty . . .“

„Týž . . . jehož jste tak lítostně včera vzpomínal?“

„Týž!“ odvětil tvrdě Domenico. Po chvíli dodal: „Neuplynul od těch čas ani celý rok . . .“

Umlkli jsme.

Pohlednul jsem k místu katastrofy. Vystoupilo tam z vln vidmo nešťastné Giazinty.

Nešťastné?

Kdo ví, bylo-li to neštěstím!

Z cyklu básní „V tišině noční“.

Ticho všude.

Ticho všude.
Nebe rudé zhaslo zticha.
Nezadýchá od hor vánek.
Z oblak padá rosa, spánek.

Z nebeských jen cest
hluk dolétá k srdci mému
valících se hvězd . . .

Usni, kde jsi, srdce chudé!
Hvězdná říš ta všude, všude
plna lásky jest.

Měsíc vychází.

Širokým údolím jdu v pozdní noci,
po stranách hory jako brána k nebi,
a na oblohu veliký teď měsíc
jak zlatá lampa nebes záře svaté
vychází právě mezi vršky stromů.

Zrak večernice srší z dálky touhou,
jak na milého čekala by druha
v tom tichu, kdy sní roztouženě lístek,
a širá země, zdá se, stoupá k nebi,
kam v plné kráse vyplul velký měsíc.

Jak věčností jdu rozlehlým tím dolem.
Veškeren život přijal masku smrti,
však pod tou maskou žije vše a prahne
a prosto zemskosti vší hrubé, drsné
jen blahým, čistým oddychuje mírem.

To ticho —! Mním, jak měsíc leje světlo,
že jakýs duch se snáší v proudu jeho
a stírá prach, jenž used na list, květy,
a stírá prach, jenž na duši nám used,
a obrozuje naši zemi matku.

Jak jsi mladé, nebe!

Jak jsi mladé, nebe!
Jaký to v tobě ruch!
Jak plno zápalů a vzletů,
a pluo tvořících se světů,
jak ohnivý v tobě duch!

Jak jsi šťastné, nebe!
Co v tobě síly jest!
Tak prosto všednosti a hněvu,
hruď plnu dobroty a zpěvu
a jiskřivých lásky hvězd!

Co, mé srdce, pláčeš?
V bujném snad rozruchu
bys chtělo býti vším svým dechem
hvězdného ruchu toho echem
jak skřivani ve vzduchu?

Nebesa, ach, jará,
ne za klid prosím vás,
jen hluku života a ruchu,
mně proudivého dejte vzduchu,
ať pálí tam žár či mráz!

Z toho mládí svého
jen drobet nechte mi:
těch jasných zápalů a vzletů,
těch vznešených, prostých vznětů,
bych sil je po zemi!

Otázka.

Až zajde duch náš jak to slunce,
a tělo usne jak ta země,
zda rozzáří se také nám
sny nebeské — hvězd zvučný chrám?
Zda v slavnou toho klidu chvíli
též vzejde duch jak měsíc bílý
kams nad hvězdy a dráhu mléčnou?
Kdo otázku tu splaší věčnou?

Tak ticho. Země lehko zamlžena,
k ní rosa padá tiše, neviděna,
jak by ji ruka tajná z jasných oblak sela,
by na chléb vezdejší zem hojně klasů měla.
Ruch její odměřený cítil jsem i lásku
a vzpružen zapomněl jsem rázem — na otázku.

Rosa padá.

V dál hvězdnatou, ni mráčkem obklopena,
vysoko nad zemí a přeskvělá
tak tiše luna pluje rozchvělá
jak duše má, jež v smutek potopena,
zas k radosti se vzpjala rozpělá;
jen v koutku kdes to tiká ještě, lká
jak slavík procitlý, jenž hned však umlká.
Tak tichoučko — jen ve vzduchu to blyští,
cos táhne nocí tou jak báje daleká —
to rána velkého snad slavné příští?
I horstev hruď, divokých bouří doupě
zasnula přetvrdo — je mrtva, mníš —
a brzo červánek, dech lásky, nad ní uvidíš.

Sen pochýlil i bor i klas i poupě,
jen potok hrčí kdes — je píseňka to mladá,
a cítíš ve vzduchu, jak rosa padá.

Červánek.

Již nebes strážcové se bděním znavili,
zrak pečlivý laskavou rukou zakryli
a světla sfoukli,
neb nyní usnuli i ti, kdo leží choři,
jim v lících ranní spánek zdravý ruměn tvoří,
a v křoví slavíci se hlučně rozetloukli.

Zem, propasť zamhlená, teď náhle prosvítá,
vrcholy temných hor zář rudá prokmitá,
hle, les už hoří!
Oblaky rudnou již, a okraje se zlatí,
žár tichých plamenů již, zdá se, vesmír schvátí,
zřím, jak se trhá mrak, a obloha se boří.

To kácejí se mhy, tmy sloupení a strop,
jim čistá, smělá zář teď otevřela hrob —
už skřivan zpívá!
Jak tváří andělských roj zlatých mráčků letí
a mizí v dálce kdes jak smích blažených dětí,
a blankyt osluněn se k rosné zemi dívá.

Tak v žití klopotném a v temnou pochyb noc
si zářný ideál též berem na pomoc,
dál krok se žene;
v hlubinách duše věřící jas růžný vzchází,
jenž podél drsných cest nám vonné kvítí sází,
zrak osluněný mosty přes propasti klene.

Fr. Táborský.

Němák.

Povídka z cyklu „Sedmero blahoslavenství“.

Napsal K. M. Čapek.

I.

„Blahoslavení tiší, neb oni dědictví obdrží na zemi.“
Bible.

Doba fialek končila a měsíc byl ještě za horou, bylo to tedy z jara a za večera dosti z temna počínajícího, když v topolovém stromořadí, spojujícím naše moravské město s nejpůvabnější osadou luzného okolí, Novosady, asi u prostřed cesty zaznělo dvojí hlučné, rázné pleskputí, jehož zvuková povaha bohužel nepřipouštěla žádných pochybností, že se tu přihodily — dva poličky. Padly a neomlouvá jich sebe obratnější omluva tohoto rozhodně nešťastného počátku, jenž najisto zdecimuje čtenářstvo následující zajímavé povídky. Než spokojím se, čím mohu; poličky ty, jakkoli velmi jadrné, že účinek jich ještě druhého dne byl patrný, upraveny jsou, pokud možno, estéticky, neboť poskytnuty a přijaty byly v temnu a pak mravní moment jich, jak shledá se, vyváží jakoukoli „nelibost a kritické neuspokojení“. Věru nemohli jsme se bez nich obejíti.

Došlo k nim takto.

Když toho večera Zapletalka — tak říkali jí, ačkoli jména toho nezasluhovala, poněvadž nikdy nebyla vdána, přes to, že byla matkou dcery, Maryšky, a nejvýše slouti mohla Zapletalovou — když tedy Zapletalka, hodně už pozdě došla dveří své zděděné poloviny domku v Novosadech a sáhla po klice, málem by byla upadla. Hmátla po ní dle zvyku důkladným těžkým hmátnutím, neboť klika špatně šla, a tak stalo se, že pozbyla rovnováhy, neboť kliky ve dveřích nebylo. Leknutí statečné ženy bylo větší, než zlost z nehody. Už to jí bylo po cestě podivno, že neviděla okno světnice osvětleno, a teď i dvéře zamčeny!

Na záspi zaťapkaly kroky staré kozy, vemeno na pastvě hojně naplněné sotva nesoucí a rohatá její hlava v zaklesnuté zástěře matky Zapletalky hledala obvyklé mlsky. Ale ta odehnavši „starou“, učinila dlouhý krok stranou ode dveří na pravo a sáhla tu do dutiny, vymleté při samé zemi ve zdi. Byla to skrýš, kam hospodyně kladla kliku ode dveří, zároveň za klíč sloužící, před tváří celého světa již po deset let, aniž by se bylo kdy co ztratilo z chudé její domácnosti. Klika zadrnčela o kámen. Žena po tichounku zaklela. Pak držíc kliku v ruce pod levým loktem, postála drahnou chvíli v dumání.

„Kde pak asi . . .? kde ta roba . . .?“ zašeptala.

Na to rázně vykročivši pustila se šerem, shoustlým již na černo, k městu. Ježto chaloupka její ležela na kraji osady, několika kroky dostihla stromořadí. Teprv tu všimla si, že má průvod. Koza šla také.

„Jdeme jí obě naproti,“ pomyslila si Zapletalka, když přemohla rozpaky, nemá-li napřed kozu v chlévě opatřiti.

„Kde ju čert nosí?“ podotkla zas a zrychlivši chůzi, upřela zrak v drobné jiskérky, na které zmenšily se plynové plameny v nejbližší ulici města, ne celou půl hodiny vzdáleného.

Mezi větvemi topolů, dosud jako metla holými, proskakovala na nebi nazelenalá hvězdička, držíc stejný krok se Zapletalkou, jejíž dlouhá postava klátivě hrnula se k městu. Zapletalka byla veliká, stará ženština a dnes jí hodně bolelo v kříži. Vždyť od božího rána tahala vodu ze studně v zahradě, kde pracovala jako nádennice; za každým krokem jí teď luplo v páteři a vychytané ruce nevěděla jak položit. To ji nemálo rozhořčovalo.

Jisto jest, že by byla potkavši Maryšku, svou opozděnou dceru, hned na kraji stromořadí, odbyla celou svoji zlost nějakou křiklavou otázkou a nejvýše přezdívkou lehkého zrna; ale tak od topole k topoli vzrůstala její zloba jako zášť onoho džina, pod pečetí Šalamounovou v měděném hrnci v moři pohrouženého, jejž nikdo dlouho nepřicházel vysvoboditi. Též rychlosti v chůzi a zlých umínění ji přibývalo. Čtyrnohá průvodkyně její stačila jí už jenom poskokem, mečíc po chvilce. Světélka městská už valem rostla a rozčilení matčino podobalo se již strachu. Najednou cosi zadrnčelo . . . Ostruhy se zvonivě ozvaly a mladý mužský smích vesele zahulal.

„To jistě Stázka Zbořilova!“ podezřívala Zapletalka dívčici, o níž bylo známo, že přeje ostruhám. Zatím slyší zvoniti ostruhy jasněji a hlas určitěji jako v naléhavé něžné otázce. V tom na silnici asi na třicet kroků zapaluje se doutník, a při každém zaplání Zapletalka dobře rozeznává modrou čepici dělostřelce, mladickou jeho tvář i červený šňůrový odznak na prsou. Ale při posledním zaplanutí sirky zatajil se jí dech: ukázaly se též velké rudé květy dceřina šátku. Tedy ne Stáza, ale Maryša.

„I te jedna ohavo!“ Chytila plnými ústy po vzduchu a ve dvou vteřinách dostihla mstící matka dvěma notnými políčky tváří své dcery. Kadet postavil se jako sosna, tak to plesklo.

Zapletalka měla vypočítáno než na jednu, ale když ucítila, že tvář děvčete rozčilením plane, naměřila i na druhou, důkladnější. Maryška pokoušela se ukryti hlavu za košíkem, ale matčina kostnatá ruka byla rychlejší. Ze zlosti nad tím mrštilo děvče košem o zem, až měděné peníze v něm zacinkaly. To, a že se o koš udeřila, rozzlobilo matku velice. Teprve teď nalezla rozhořčenost její výstředního výrazu. Celou pádností své ruky udeřila dceru do zad a ta, zahnána málem ze silnice, podepřela se rukama a hlavou o kmen topole a snášela rány, bleskorychle na úzký hřbet se sypající, se vzdorovitou vytrvalostí dětí od nemluvných let nelítostně a pro všecko otloukaných, ani nedutajíc.

Zapletalka lála, třískala, dokud jí ruka nezemdlela. Ještě a ještě ránu, až se ubohé děvče prohybalo. Ale snad trpěla při tom víc než sám předmět její zloby. Zprvu každá rána přinesla spolu děsnou nadávku a pak padaly podle rytmu slabik:

„Ty - jed-na - ta-ko-vá - ja-ká-si - za . . .“

Ale potom by se byla náhle vyvrátila, ruce jí sklesly, z prsou hvízdlo a stařena opřevši se loktem o týž kmen, spustila takový kašel, že celá její dlouhá postava se chvěla. Kašlala až burácivě.

Voják, příčina tohoto truchlivého výstupu, už dávno zmizel, též Maryška, lokte majíc na tváři složeny, loudavým krokem brala se ke vsi a už ji ve tmě ani viděti nebylo; matka však ještě stále kašlala, choulíc se na zemi, kde na bobek usedla.

Konečně se záducha ztišila a žena poseděla chvilku skrčena, očekávajíc, že ji to zase chytne. Na to tajíc dech, aby podrážděním trýzeň znovu neprobudila, povstala, sebrala se země košík a chopivši kozu za roh, vedla ji takto k domovu, neboť tma byla tak velká, že zvíře kroku se bálo.

Scéna tuto se vší mírností líčená i tak vypadá dosti surově, avšak omluví ji, kdo zná vrstvu, k níž obě ženštiny náležely, neboť ví, že tam k podobnému výstupu není třeba ani prudších vznětů a že mysl pod tlakem mrazivé bídy zhrubatělá pro svá hnutí mívá zcela jinou stupnici projevů. A soudíce podle této, tvrdíme, že Zapletalka zachovala se jako nejněžnější matka — jak se dále vysvětlí; jediná naše nehoda jest, že přišli jsme právě k poslednímu výprasku Zapletalovic Maryšky — už šestnáctileté.

Avšak provinění její nebylo tak značné a trest nezpůsobil jí takového utrpení, jak by se zdálo, matka její nerozlítila se tak hrozně, jak by si kdo myslil, ba i ten kašel její byl tak častým a dávným hostem jejím, že nic neznamenal; vždyť mysl její při tom zajímala se obnosem měděných peněz v košíku, jež utržila Maryška v městě, kdež co den prodávala — fialky. A potom, co stalo se, bylo takořka tradicionelně nevyhnutelným. Vypadalo a vykládalo se to tak, jakoby matka z „dobré“ rodiny uvedla dcerku svou poprvé do plesu. Přemnohá z družek Maryščiných totiž odbyla si s matkou svojí takovou lázeň poličků a úderců, a řeklo-li se o některé: „Ja, což ta! Ta už bela pro vojáka bita!“ jest to v Novosadech, blízkých městu, v němž nachází se značná posádka, spíše označením jistého stupně dospělosti, než cokoli jiného.

Po cestě k domovu zmocnil se hněv Zapletalky poznovu; čím klidněji uvažovala, tím více ubývalo její lítosti nad zuboženým hřbetem děvčete, ač milovala je pošetilou láskou matky, kteráž před dávnými léty za jinou lásku věnovala mládí, česť i osud budoucí a v náhradu za to obdržela vetché, skomíravé, pramalinké děcko, z něhož po drahná léta hrozného strádání a hanby, divů sebeobětování, vychovala švarné děvče, svou pýchu, která ladností svou již napřed každý úsměšek pro původ svůj anebo pro matčin poklesek odzbrojovala.

Avšak i Maryška, ačkoli byla zvykla na rychlé střídání mazlivých důkazů matčiny lásky s pádnými projevy jejího rozhorlení a dle pořekadla jako píšťalka vrbová otloukána bývala, pociťovala na krátké cestě k domovu s úlevou palčivosti mateřských ran mocné vybouření studu a horoucího hněvu nad svým průvodčím, k němuž přišla, aniž věděla jak. Maryška prodávala fialky, jeden z hlavních produktů rodné její osady zahradnické, letos jak již tři, čtyry jara před tím. Ale teprve letos trh její býval k úplnému matčinu potěšení vydatnějším a také teprve toho

Zahleděla se do jedné ze čtyř tabulek jediného okénka, jež jim náleželo, na květináček s bazalkami; dívaly se tak trudně do záře měsíční, jako siroty. Ani těch Maryška nezalila, a když spatřila ve světnici bělati se cíp neodklizené šatky, tíseň její lítosti stala se bodavější.

V bělostné záři měsíční toho jistého stupně jasnosti, že v něm předmět ztrácí barvy, o čistě nabílenou stěnu podepřena a nehybna vypadala Maryška, v bělavý šat oděna, jako Psyché z nějakého antického reliefu, tím spíše, že na postavě její štíhlost a nevyvinulost údů až nápadně se jevila. Ruka, kterou v nepříjemném dumání lehce natáhla, dlouhými prsty drolíc maltu, byla skoro na pováženou hubená. Nebyla však celá Maryška bez ladnosti, zvláště dlouhý krk s pěkně vstavenou hlavou, zatíženou silným pletencem vlasů, překvapoval tím pěkným posunem, který zvláště upoutá, jsme-li přesvědčeni, že není líčen.

V póse Psychy setrvala však vesnická břehule jen malou chvíli; zatím ozvaly se matčiny pevné kroky na záspi, provázeny podvojným rytmem chůze vousaté a rohaté movitosti Zapletalových, kozy. Stará, ani nevšímajíc si dceři, s obsažnými okolky vetkla kliku v otvor a otevřela dvéře. Přednost mívala u nich vždy koza, ale dnes postavivši se předníma nohama na práh ihned odskočila, krátko zavrněvši. Ulekla se svého vlastního rozsochatého stínu na podlaze chodby. Zapletalka bývala k oběma svým podaným stejně energickou; žduchla kozu do opelichaného hřbetu: „Deš mě hneď!“

Avšak marně. Dnes se celý svět spikl, aby Zapletalku dopaloval! Koza nešla, ani když se velitelka její postavila na práh a násilím za obojek ji hleděla vtáhnouti.

Tu však přišel okamžik Maryščin. Chvilku váhala, ale pak učinila rozhodný krok a skok, opřela se důrazně o zadek zvířete a tak vešly všechny tři obyvatelky, jako na jednom řetězu, s patřičnou vážností do domku a chytrá Maryška tou úsluhou vpašovala zároveň usmíření anebo aspoň jeho počátek.

Dveře zavřely se a v jasné záři měsíční bylo dobře znáti, že popelavý pruh, stěnu domku až po kolena vroubící, nalíčen byl i na prknech dveří. Bylo ještě slyšeti Zapletalčino rázné zašoupnutí závory, hluché bouchnutí dveřmi od světnice a mečení kozy za domkem do chléva odváděné. V témž okamžiku, jak se za okénkem rozsvitlo, zadrhnuta na něm neméně rázným trhnutím Zapletalky záclona sotva větší než dlaň této statečné ženy Prudkost ta svědčila, že v ní „všecko ještě vaří“.

Tak se sice jeviště uprázdnilo, ale obě hrdinky naší první scény měly ještě dlouhý a vášnivý dialog před sebou. Odbýval se bezpochyby stichomythicky a kořeněn přesilnými slovy Zapletalky, o níž říkala nábožná Baruša z druhé polovice chalupy, že pro ni platí jen devatero božích přikázání. Zapletalka pohříchu třetího „Nevezmeš jména božího nadarmo“ ani v nejmenším nešetřila.

Dialog ten možno bylo i v i d ě t i. Brzy totiž zjevil se na záclonce či „plachtě“ ostrý obrys stínu Zapletalčina profilu, jemuž výraznosti nikdo upříti nemohl. I nejmenší, ale proto dosti veliká podrobnost jeho, mohutná bradavice níže úst, byla na stínu znatelna. Za to rty ani nebylo možno

sečísti, tak živě hověly svému účelu. „Šak ta nedává té hobě darmo jesť!“ říkal zase otec nábožné Baruše.

Co chvíli ztopil se profil v stínu obrovitého hrnku — u Zapletalů měly studená jabka (scilicet zemská) s kyselým mlékem k večeři. Jedí se jako kobliha a káva. Matka Zapletalová tvrdila, že jen od toho jsou Maryšiny tváře tak ruměnné.

Ale pojednou zvrátila se hlava i s hrnkem prudce do zadu, až z transparentu na okně zmizely, v tom mihnutí se však zase vrátily — Zapletalka dopila poslední kapku.

Brzy na to shaslo světlo, na ráz bez dlouhých foukavých pokusů — i v tom bylo znáti Zapletalku.

Kdyby však byl někdo k půlnoci šel kolem, byl by viděl, jak v okénku znovu na krátko se rozsvítilo. Matka i dcera spaly totiž na jednom lůžku, širokém tak jako bývají parádní postele v zámcích, a vystlaném peřím několika husích generací. Mohla tedy Zapletalka velmi snadno slyšeti, jak její nezdárnice občas zaškytla za spánku. Jí pak nedalo to spáti, i rozsvítila si sirku a posvítila na dceru. Robka její spala sic, měla však u oka loužičku na bachratém polštáři; její ruka široká jak placka, ale tenká, zaťata ležela mezi mladými prsy; na levé tváři poznala Zapletalka stopy svých hrubých prstů. Tvář opuchla. Matka svítila si, až jí pálilo mezi prsty; za tu chviličku vznikl v ní úmysl, jejž ihned začala prováděti, jakmile první paprsek sluneční nadskočil.

Zatím však svítil měsíc plnou tváří, maje kolem sebe mlhavý kruh „na celou sáhu“.

* * *

Časně z rána za prvního šera cvakla klika na dveřích vedoucích z druhé polovice chalupy na sousední dvorec, který se svým sousedem svorně nejkratší cestou tíhnul k řece, kdež vzal na se podobu zahrádky, z jejichž krás dosud ovšem velmi málo bylo zříti. Nejonačejší byly ještě asi tři stvoly loňské divizny, trčící ostře až k samým pučícím korunkám zakrslých slivek.

Ale — klika cvakla a rozměklou cestičkou k řece proběhlo jakés nepatrné stvoření ženského rodu, soudě podle modré suknice, jež se jen tak mihla mezi nazelenalým houštím.

Klečí u vody a šplíchá v ní svou rozcuchanou hlavu a je ku podivu brzy hotova se svou ranní úpravou. Dvakrát přetřela tváře přinesenou šatkou a je to. Zdá se, že obličej Baruše, — je to pobožná Baruša, dcerka Michala z druhé polovice chalupy — nestojí za větší práci. Z brunatného podkladu té její tváře ani široká Morava nevymyje žíhané pihy, s jichž barvou jedině zápoliti mohl vlastní její vlas, křiklavě rudý. Na první pohled znát, že to už osoba letitá, avšak nepatrností svého zevnějšku je to osůbka. Jak tu sedí drobňounká podle vody, rozčísajíc mokrý vlas, skoro by mohla v ranním zášeří platiti za vodníkovu nevěstu. Avšak zlé pryč! Baruša nemá nic společného s temnými mocnostmi, na marnost toho podezření rozevřely se právě její rty a již se nese hladinou řeky velebná „Minula noční hodina“.

„Ehm! hm!“ napravila si rozespalý hlas do tenka:

„Pokleknóc na kolena.“

Nemohlo se říci, že by měla nepříjemný zpěv; škoda, že ubohá za zvučnost jeho děkovala svému silně nahrblému hřbetu. Píseň zpívala pronikavě, ale čistě, až na to, že vykrašlovala ji zbytečnými náběhy, nemožnými předrážkami:

„Ňja — Děkujeme o Bože náš!“ Ale nebylo to bez lahody.

Prsty její kvapně probíraly se v silném pletenci, jak plamen rudém. Hned jakmile odzpívala první verš, ozval se zvučně kohout v sousedním dvorci — bylo ještě velmi časně, a na konci první sloky doprovázeli pobožnou Barušu kohouti celé jedné strany sborem — k ranní písni sbor zajisté nejpříhodnější.

Jakoby byla svou písní přemohla noční mátohy, zastihla ještě ves v tom hlubokém klidu, který přečkává i poslední stíny noční i na venkově, aspoň zdánlivě, neboť nejčasnější práce na venkově není hřmotna. Jakmile však odzpívala Baruša první sloku, i ty těžké mlhy, válející se nehybně na vodě, soukaly se do hustého ořeší na druhém břehu, tu a tam ozvalo se zabučení; vrzla vrátka zdlouha a pronikavě, a právě na blízku kdosi tak pleštil dveřmi od světnice, až okno zařinčelo. Kdo to mohl být? Inu jedině Zapletalka.

Celá osada ožila, snad čekala na „noční hodinu“ pobožné Baruše . . .

I Michal, tatík její, ožil.

O své bdělosti vydal svědectví, přispíšiv si připojiti se k Barušinu zpěvu, zpívaje ve světnici

„A že nad námi svó moc
neprovedl jest satanáš!“

tak hlubokým a drnčivým hlasem, že případně připomínal propasti pekelné a jejich vládce satanáše.

Michalovi bylo hej. Tenť bezpečen byl před všemi úklady rohatého nepřítele lidstva. Nebyly-li cesty Michalovy všechny všudy spravedlivy, byly jimi čtyři jeho řádné a nepočítané mimořádné pouti v roce vykonané na „Svaté Kopeček“, kamž vodil věrné duše novosadské a sousedních dědin jakožto „starší bratr“.

Měl to sice ze všech vůdců poutnických na celé Moravě nejpohodlnější, od něho bylo k svatokopecké Panence Marii a nazpět jenom den cesty, ale za to považován byl ode všech starších bratrů za šéfa. Jeho votum, donešené ochotně Slováčkem sklenářem, třeba na míle daleko, mnohdy rozhodnější mívalo vliv na čas a okolnosti pouti svatokopecké z té či oné osady, než samo usnešení fary. On to byl, který kruh ctitelů mariacellské a častochovské panenky Marie obrátil k uctění panenky Marie svatokopecké, a nejslavnějším pro něho dnem byla ta pouť o Jméno Marie, na které s kazatelny svatokopecké jeho zásluhy byly veřejně uznány. Michal na ukrocení hrdosti své a k povzbuzení ještě větší závisti Novosaďanů tehdáž šoupal se po kolenou od hlavní brány kostelní až ku oltáři. Toto cvičení nábožné jest u nás velmi časté. Od toho okamžiku byl mírnému svahu svatého Kopečka a bílým stěnám jeho kláštera, daleko do kraje svítícím, oddán celým svým životem.

Neméně bohulibě si vedla dcera jeho, nábožná Baruša. Hle na ni, jak hluboko tone v modlitbičkách, klouíc se až k samému plotu. Tento plot, dělící Zapletalovic od „staršího bratra“, byl učiněným zpovědním zrcadlem nábožné Baruše, neboť všechny téměř hříchy své, od kterých každých čtrnácte dní panenskou svou duši očišťovala, sebrala s plotu, který se druhdy pod břitkými hádkami se svárlivou sousedkou div neprohýbal. Ba hořké slzy pod ním prolévala, když někdy nad ním ostře ji výmluvná Zapletalka pošramotila svým jazykem. Ale přece nikdy nebylo mezi nimi naprostého a nesmiřitelného záští.

Ústa její vysýlala teď k nebesům jednu důtklivější „střílnó“ za druhou, oči její však pečlivým pozorem sledovaly mezerami plotu dřevěnky, klepající na bosých nohou Zapletalčiných. Blížily se povážlivě ku plotu a to mýlilo Barušu tuze v umělé její pobožnosti. Právě se zastavily naproti ní — také Barušiny rty ihned se zastavily v horlivém odříkávání.

Zapletalka měla v úmyslu počíti rozmluvu zcela obyčejným způsobem, jak rozpřádají se vůbec za rána, rozhodně tanulo jí na jazyku: „Pochválen budiž Ježíš Kristus!“

Ale když zastavila se na blízku své sokyně, zapomněla; zraky její padly na zeprané bílé kvítky, jimiž potištěna byla režná spodní suknice přes plot přehozená a na místo vážného křesťanského pozdravu vyjelo jí z úst kvapně:

„Ale jéjda! Te máš to spodni sokňo jož od předloni, Barošo, a ešče včel je jako nová. Te se šetrná!“

V ňadru Baruše prudce to zabuchalo. Především byla spodnička samá záplata a za druhé pořídila si ji Baruša o podzimním trhu.

„— mocnó ruku, když blíží se pokušitel. Amen! — Taky mužeš dať jednemo pokuj, deť rozmlóvám s Pánem bohem. Toť, debes přešla aspoň s křesťanskym pozdravením!“ spojila Baruša konec modlitby s případnou zajisté odpovědí. Také jediná z celé osady Zapletalce jako svobodné tykala.

„No šak —“ rozlítila se Zapletalka, ale hned pokračovala hlasem nejlichotivčjším: „ani žádné panáček toli se nemodlijó, co te, Barošo! Panenko Marija, co te víš enem pěsniček! Já od této ani drohé vrš.“

Baruša ihned z té změny seznala, že Zapletalka něco chce. Jenom co?! Ledově a zdlouhavě odpovídala:

„Šak sleši Pánbůh každyho, e dež kleje, až se okna o sóseda třesó.“

„Dnes bode pěkné deň,“ nadhodila Zapletalka.

Ticho. Baruša sbírala na suknici na plotě smítky, kde jich nebylo. Několikrát střelila očima přes plot.

„Te, Barošo, debes bela tak dobrá.“

„Od menářa ešče nemáme a taťkovi řict?“

„Nechco, Barošo, nechco, máme,“ odvětila Zapletalka. „Zaplať pán Bůh,“ pokračovala suše a rázně; kdyby se byla ještě déle ponižovala, dopomáhala by Baruši stále ke větším triumfům. „Dež jsem to svó robko posilala do města s ketččkama, tož's nadávala, vidíš, a mělas pravdo, včera jda ji naproti, potkala jsem jo s fajerverkrem. Chtěla jsem tě teda

proset, ešle jož v drukárni (knihtiskárně) to děvčeco máte, debe ne, tož jsem tě chtěla proset . . .“

Zapomněli jsme říci, že Baruša „nakládala“ v tiskárně v městě archy na stroj. Když se Zapletalka byla rozhodla, že její „robka“ bude chodit do města s „fialovýma ketěčkama“, hledala Baruša děvče pro tutéž tiskárnu, v níž byla zaměstnána. Tehda okamžité příměří mezi ní a Zapletalkou, kteréž občas dostavovalo se a během kteréhož zahrnovaly se vzájemnou laskavostí, skončeno bylo krutou půtkou. Baruša navrhovala Zapletalce, aby poslala Maryšu do tiskárny a domnívala se, bůh ví jaké dobrodiní jí prokazuje jako protektorka. Ale to si dala. Zapletalčina Maryša do drukárně? Aby prý shrbatěla!

Tato narážka na nedostatek Barušiny stepilosti, třeba nepatrný, vyzdvihla stavidla její výmluvnosti, klidné sic, ale jedovaté a břitké. I byl tehdáž plot mezi oběma sousedkami v takovém nebezpečí, že se mohlo lehce přihoditi, že by jej byla Zapletalka stekla, kdyby Michal nebyl dceř svou ujal za ruku a dovedl domů.

Od toho času bylo to dnes poprvé, co si pohlédly obě sokyně tak výborného řečnického nadání zase do tváří.

Stály chvíli proti sobě němě; Baruša nemohla ve své zásobě najít honem dosti hrotitý výraz své vítězoslávy na pokoření Zapletalčino.

„Co máš pořáď s tó brlomtó?‘ rozkatil se v tu chvíli starý Michal, stoje na prahu v modrých gatích. „Poď jest, kéška je na stole!“

„Enem di, šak já k vám pro Maryšo přendo!“ řekla Baruša v náhlém rozhodnutí a ubírala se kolem otce k snídani jím samým uvařené, zatím co byla Baruša „s Pánem Bohem“ rozmlouvala.

Zapletalka pak, zachvácena dusivým kašlem, brala se ke své koze, podojit ji.

Ve světnici Zapletalčině slaveno pak dokonalé „smíření“.

II.

Když za chvíli potom Baruša s Maryší na cestu k městu se vybraly, bylo ještě stále velmi časné chladné jitro, tak časné, že skřivánek, tetelící se při samé bledomodré báni nebeské za táhlého švitoru, vypadal jako rudý bod — vycházející slunko svítilo naň zdola.

Maryša tak lhostejně, jako vyslechla matčina přikázání a pohnutlivé její doporučování Baruši, beze všech zvláštních pocitů vydala se s družkou svojí na cestu; neměla pražádných, leč snad neurčitých představ o tom, co ji v „drukárni“ očekává. Toliko dobře věděla, že je navždy po nevázané její svobodě a také tušila, že se bude muset notně otáčeti. „Drukárňa“ byla pojem hrozné práce pro ni, sestrojila si jej z kusých stesků, Baruší leckdy prohozených.

Ostatně její tupá, málo vycvičená hlava nebrala si valně práce přemýšlením. Co ji prozatím nejvíce zajímalo, bylo, jak rosou mokrá tráva, klonící se přes okraj silnice, čistí její botky od včerejšího prachu. Pomáhala tomu, nakračujíc do výše zcela po dětském rozmarném způsobu.

Baruša, opojená dnešním vítězstvím nad Zapletalkou, radující se nad úplným a trvalým pokořením jejím, těšila se také tomu nemálo, že

Maryša jest jí vydána v moc dozoru. Už chvíli čekala, aby mohla zahájiti poručnictví nad ní. Použila ihned příležitosti.

„Te děvčeco, co pak te si meslíš? Včel děláš tatrmánka, a včerá se vede s fajerverkrem? Šak be toť měle beť matička, ti be tě naleskale, trhat botke. No ešče pár kroku, a mužeš si jich nasbírať od včeréška, te ždochance."

„A tos bela te, Barušo, včera za nama? A proto on říkal pořád pan kadet: „Fralau, gem'r šnél, es kumt ane beštya ta hyntn," odpovídala Maryša, spíš než dokončila Baruša, tak zcela po kamarádsku.

„Enem si roztahuj to svó paščeko po německe, te hlésto, šak tě zande, až bodeš stát na mašině," vracela Baruša klidně, aniž by byla zdaleka pomýšlela na to, že je řeč Maryšina nějakou urážkou vůči ní jako starší. Ba téměř vděčně pohledla po své družce, neboť tím, že tato mlaďoučká a sličná neměřila k ní slov, sňala s ní vlastně celý desátek let, Baruša i pružněji si vykročila a bylo jí, jako by její skřivený hřbet se byl narovnal, tak jako byl, když Baruša šla poprvé do „drukárně".

„No kadeti, ti só ti echtovni," pokračovala nábožná Baruša hovorně, „šak be muhl přejít ten včeréší, až pudeme dom . . . ten tvůj snad ani žádné nebel . . ."

Maryša zachechtla se rozpustile, utrhla vysoký žluťák (pampelišku) ze škarpy a, odervavši květ, zahodila jej, tak že jí zůstal v ruce jen dutý stonek, ten roztřepila na jednom konci a počala plnými tvářemi naň brčeti podle rytmu vojenského bubnu.

„Deť ešče ani nevíš, ešle tě bodó pan derektor chtět."

„Frrt," vyprskla Maryša brkačku, „říkám já, že mě bodo chtět?"

„Muhla besi's teho vážet, dež veděláš tře rensky tédně," dokládala Baruša, kteráž jistotně věděla, že jakmile pan „derektor" tiskárny Maryšu uvidí, ihned ji přijme. Proto nedala se rozpustilými výroky jejími z rovnováhy vyrušiti; věděla také, že prokáže tím větší vděk panu derektorovi než Maryši.

„A dež nebode, tož nebode," prohodila Maryša a stáhla posupně rty. „Bodo s něma (matkou) chodit na zahrado . . ."

Ale hned potom změnila tvář do nejvyššího úžasu a radostného podivení. Baruša totiž za řeči vytáhla z kapsáře veliký pestrý arch, potištěný ve čtverečkách barevnými obrázky, představujícími čtyři nejslavnější zázračné obrazy mariánské v nekonečném opakování.

„Ale jé, ale né, jendanečke!" vykřikovala Maryša jásotně až k zajiknutí a div nevytrhla Baruši červené a modré obrázky z rukou.

„Tož počké. Toť to je panenka Marja célenská, toť vambeřická, a toť častochovská, toť svatokopecká a toť zas a zas . . ."

„A kdes jich vzala, te dušo? A tož mi dé te štere tode," žadonilo děcko Maryša, zapomněvši všech hořkostí vůči družce.

„Te, hlópá, až přendeš do drukárně, těsíce jich hovizeš. Toť, těsíc jich tlačíme denně. To se potem střihajó."

V hlavě Maryšině, kteráž byla podivuhodnou směsí obmezenosti a potutelnosti, se najednou rozbřesklo. Aha! Už věděla, co je tiskárna. Zajisté velká, světlá síň, kde jsou tisíce a tisíce takových listů se svatými obrázky, na jedné hromadě, uprostřed mašina, z níž nové a nové

stále se sypou, asi tak jako sečka z řezací stolice. Mařka jiné „mašiny“ dosud neseznala. Nade vším tím stojí modlevá Baruša a předzpěvuje povýšeným hlasem „Těsíckrát pozdravojem Tebe“ jako o pouti kmocháček Michal. Takovou představu měla o svém zaměstnání právě pět minut před tím, než je nastoupila, neboť zrovna vcházely do města.

Byl to poslední klam Mařky, tohoto dítěte bez rozumu, lehkomyslného a nade vše nevinného, na němž ani povrch nebyl zkažen.

(Pokračování.)

Firma Stocký a spol.

Pražský román.

Napsal Servác Heller.

(Pokračování.)

epříjemná to návštěva!“ zvolal pan Stocký, když byl klenotník ze dveří. „Jaký to trapný stav pro člověka mého rázu, musit se takto přetvařovat! . . . Dělati nevědomého . . . ba divit se ještě, že poslední účet dosud není zaplacen! . . . . Brr! . . . . A pak musit opatrnou sice, ale přece srozumitelnou květomluvou dávati na srozuměnou, že všechno zaplatím, až jen od ženy na to dostanu peníze! . . . Kdyby to bylo co platno, proklel bych okamžik, kdy mi napadlo, pustit se do těch finančních a průmyslových spekulac! Veliké kapitály vězí mi v podnicích, kteréž mají, jak se říká, budoucnost, cenných papírů mám plné skříně, a zde musím se pokořovat před kramářem! . . . . E! . . . Však když už jsem v těch rozkošných myšlenkách . . . dopiju ten hořký kalich, abych si nemusil později znovu mysl otravovat! . . . Co pak tedy vlastně píšou oba úvěrní ústavy?“ Po těchto slovech rozevřel Stocký dva listy rychle za sebou, pročetl kvapně jejich obsah, odložil je a pravil:

„Zcela nevinná věc: jest prý už svrchovaný čas, aby moje kasa zapravila prošlé směnky, vypršelé annuity, úroky atd. Nerady by mi dělaly přec ještě nepříjemnosti — hm! Jakoby toho již nebylo dosti! . . . Nic naplat! Musím všechnu hrdost v sobě potlačit a uzavření sňatku co možná uspíšit, abych mohl rychle ucpati díry, jimiž příval hrozí . . . Pak budu moci klidně čekat, až ovoce mých podniků dozraje. Jenom vydržet! velí heslo všech odborníků, pak bude zase dobře! . . . Není ani nejmenší pochybnosti: moje spekulace musí se vydařit a žena nepřijde ani o trojník! . . . Ostatně musím ten sňatek urychlit již také proto, aby mi následky této tísně nezkalily kandidaturu do sněmu . . . . .“

Sotva že byl pan Stocký tuto samomluvu ukončil, vešel opět do kabinetu sluha Jan a hlásil:

„Milostpane, je tu posel od „Martina a Riegla“ . .“

„Přijmi od něho, co nese, jestliže sestra něco objednala. Já nepotřebuju pro dnešek ničeho,“ odpověděl nedbale Stocký.

Milostpane," na to zase Jan, „ono tu nejde o to . . . on přináší ten člověk saldovaný účet . . . ."

„Už za včerejšek?" podivil se pán domu. „Totě věru nestydaté! Což pak jim hoří hlava?"

„To nevím, milostpane," rozpačitě odmlouval Jan; „ale poněvadž ten inkasista účet nezapečetěný přináší, nahledl jsem do něho a mohu tedy dosvědčit, že Martin a Riegl neupomínají za včerejšek, nýbrž za dřívější dodávky . . . Připsali dole, že prosí důtklivě o vyrovnání . . ."

„Dobře, dobře!" zvolal prudce pan Stocký. „Ať jen jde! Nařídím ihned disponentovi, aby vše vyrovnal. Ostatně: proč pak ten osel leze na mne — proč nejde s tím do pisárny, ke kase?"

„Račte odpustit, milostpane," vysvětloval co možná šetrně Jan, „on se inkasista proto také omlouvá. Chefové prý mu to nařídili, poněvadž ke kase už několik dní nadarmo chodí."

„Tak jdi už a vyřiď, co jsem ti řekl!" velel pak káravě Stocký. „Tomu nepořádku učiním rázný konec."

Jan uklonil se a sešpouliv ústa k ironickému úsměvu opustil kabinet.

Rozkoš za rozkoší!" vzdychl si trpce Stocký, když byl opět samoten. „Jsem žádostiv, kdo ještě přijde mne na nože nabírat! . . . Je teprve půl dvanácté a do dvanácti jsem dle zvyku a instrukce portýrovi dané povinen přijímati návštěvy . . . Musím je přijímat, sice by se řeklo, že se před svými věřitely zapírám . . . Zdali pak zůstanu dnes již ušetřen? Pochybuju, neboť slýchám od dětských let, že nepříjemnosti přicházejí vždy houfně . . ."

Pan Stocký ještě mluvil, když venku ozvaly se hlasy.

„Aha, již zase někdo přichází!" zvolal rozmrzelý chef domu. „Trpělivosti, svatá trpělivosti, neopouštěj mne!"

Jan vešel obřadně do komnaty a zvěstoval:

„Dva pánové prosí o krátkou rozmluvu. Zde jsou jejich navštívenky."

Pan Stocký přijal kartičky a četl:

Quido hrabě Stauffenberg — Adolf rytíř Mauthner . . . . . „Co pak ti tu chtějí? . . . Těm přece nejsem ničím povinen! A jednání s nimi také žádného nemám . . . Pánové tito patří do tábora mých politických nepřátel — nikoli jen odpůrců, nepřátel —, proti nimž sám také vší silou zápolím . . . . Podivné! Avšak promluviti s nimi musím . . . Jene, uveď je!"

Za malou chvíli vešli do komnaty dva nehrubě staří pánové obyčejného, abych tak řekl, tuctového, aristokratického vzezření, a první z nich, kterýž se byl jakožto hrabě Stauffenberg představil, promluvil poněkud lámaně a s affektem:

„Dobré jitro, pane Stocký! Nevyrušujeme snad z vážné, vlastenecké práce?! Doufáme, že nikoli, neboť vrátný pravil nám, že v tuto dobu každého dne přijímáte návštěvy . . . . ."

„Buďte mi vítáni, pánové!" odpověděl zdvořile, ale chladně Stocký. „Jsem vám docela k službám. Avšak prosím: posaďte se laskavě!"

Stauffenberg a Mauthner přistrčivše si křesla posadili se a Stauffenberg pokračoval, trochu rozpačitě a hledaně:

„Uhodnete sotva asi, pane Stocký, proč k vám přicházíme! . . . Jak byste také mohl tušit! . . . Věc docela neobvyklá . . . trochu snad překvapující, ale přece jenom praktická.“

„Prosím, pánové,“ odvětil s úsměvem oslovený, „račte se jen určitě pronésti; jsem i na trochu překvapení připraven.“

„Nuž, tedy dobrá!“ pravil jako uspokojen Stauffenberg. „Přikročíme ihned k věci . . . nač dělati dlouhých okolků?! . . . Pane Stocký! Přicházíme se vás přátelsky a ve vší úctě tázat, zda-li byste nebyl ochoten, prodati svůj deskový statek Oračovice za cenu, kterouž byste sám uznati musil za přiměřenou, ne-li skvělou?“

„Otázka tato mne, pánové, skutečně překvapuje,“ odpověděl poněkud zaražen Stocký. „Přiznávám se, že bych se byl všeho jiného spíše nadál.“

„Jsme o tom úplně přesvědčeni, pane Stocký. Avšak doufáme, že v přátelském dotazu našem nic neshledáte, co by vás jakkoli mohlo uraziti,“ prohodil s drzou vlídností Mauthner.

„To nikoli, pánové!“ ledově přisvědčil Stocký. „Pouhý dotaz musí býti vždy a každému dovolen.“

„Avšak my nepřicházíme jenom s dotazem,“ na to zase Stauffenberg, „my dovolujeme si vám učiniti hned také určité nabídnutí.“

„Ano, určité nabídnutí,“ přisvědčil rytíř Mauthner, „a myslíme, že budete s obnosem, kterýž vám podáme, úplně spokojen.“

„Odpusťte, pánové,“ odmlouval hladce a lhostejně Stocký, „že dříve, než na vaše nabídnutí, ba i na dotaz váš, jsem-li vůbec ochoten svůj statek prodati, odpovím, zvěděti si přeju, komu bych jej prodati měl, čili kdo se o něj uchází? Vy sami, či jen některý z vás, pánové, anebo snad někdo třetí, jemuž toliko přátelskou službu prokazujete?“

„Pane Stocký,“ prohodil s úsměvem Stauffenberg. „Kdo Oračovice od vás koupiti chce, musíte se každým spůsobem dovědět, ale nechme toho až na konec. Promluvme si dříve raději o tom, chcete-li vůbec prodat a za jakou cenu?“

„Jest mi líto, pánové,“ na to zase Stocký, „avšak musím setrvati na požadavku, abyste mi dříve objevili, kdo mi koupi nabízí.“

„Ale pane Stocký,“ namítal se strojenou důmyslností Mauthner, „jste-li vůbec ochoten, Oračovice prodati, může vám přece býti docela lhostejno, kdo na ně zálusk má. Toť přece v obchodě věcí docela vedlejší.“

Stocký svraštiv čelo odpověděl poněkud řízně: „To může býti věcí lhostejnou sice obchodníkovi, který statky jako jiné zboží kupuje a prodává, nebo snad i dohazovači, ale nikoli muži, který při každém jednání na čest a své zásady dbá.“

„Proti tomuto idealistickému stanovisku dovolil bych si namítnouti,“ odpověděl affektovaně Stauffenberg, „že v naší době u praktických lidí vůbec jenom cena rozhoduje, a tu dovoluju si vám, pane Stocký, ihned připomenouti, že jsme zmocněni nabídnouti vám za Oračovice půl millionu zlatých, tedy cenu zrovna ohromnou.“

„Neodpovím, pánové,“ pravil s dokonalým klidem, ale velmi pevně Stocký, „ani jediným slovem, dokud mi neprojevíte, za koho či pro koho jednáte.“

Stauffenberg odkašlav si, jakoby mu rozmluva již mrzutý rozpak začínala působit, odtušil: „Nuže, když tedy jinak nechcete —! Zvědět byste to musil tak jako tak . . Dovoluji si vám tedy oznámiti, že jsme členy volebního výboru velkostatkářské strany německé a že kupujeme váš statek jménem tohoto výboru.“

„To tedy chcete získati nový hlas k nastávajícím sněmovním volbám?“ otázal se vážně Stocký.

„Upřímnosť je mezi muži a kavalíry hlavní věcí,“ zvolal jaksi slavnostně Stauffenberg, „ano, pane, chceme získati váš hlas. — Jinak nemohli bychom vám žádným spůsobem nabízeti cenu tak obrovskou.“

Stocký povstal zvolna z křesla a odpověděl přísně: „A takovýto návrh činíte pánové mně? . . . Což není vám známo, či zapomněli jste, že náležím z plného přesvědčení ke straně vašich politických odpůrců, ke straně vlastenecké, kteráž krásnou tuto zem povznésti chce na stupeň blahobytu a lesku, na němž ji vídali naši otcové? Či domníváte se, pánové, že jest moje přesvědčení na prodej?! . . . Toť bylo by přes příliš! . . . Chápete pánové, ohromnou tíhu a žíravou palčivosť urážky, kterážby v takovémto mínění o mé politické počestnosti obsažena byla? . . . Ne, ne, o tom jste jistě nepřemýšleli, i jsem tedy ochoten zapomenouti docela, co jste právě ke mně mluvili, nedotknete-li se již té věci nadále ani jediným slovíčkem.“

„Vaše rozhorlení, pane Stocký,“ promluvil patheticky Mauthner, „vás nad míru šlechtí; jest novým důkazem vaší důslednosti a občanské hrdosti. Avšak vy dovolíte nám zajisté namítnouti proti němu, že posuzujete mravní váhu našeho nabídnutí poněkud nesprávně, ba mohl bych říci i nespravedlivě. Neboť pravíte-li, že politická strana, ke kteréž dosud náležíte, ty a ty vznešené cíle sleduje, musíme připomenouti, že dle našeho přesvědčení naše strana cíl sleduje neméně veliký, byť i snad méně ideální, čili lépe řečeno, že návrh náš nic nečestného neobsahuje, poněvadž také naše strana — toho sám přece nepopřete — ze samých čestných mužů se skládá a o nic nečestného neusiluje. Politické cíle obou stran jsou arci různé, ale nečestného není nic ani tu, ani tam.“

„Co čestnosti se týče, nemohu odporovat,“ pravil Stocký. „Avšak pánové! Který pak čestný muž prodá vám svoje politické svědomí a zradí za mrzký zisk přátele své i svatou věc svého národa?!“

Stauffenberg usmál se s vysoka a prohodil: „Pane Stocký, patnáct pánů prodalo nám již takto své statky, a řekněte někomu z nich, že je nečestným člověkem!“

„Toho mu arci říci nesmím,“ odpověděl důrazně Stocký, „avšak mám nepopíratelné právo prohlašovat prodávání hlasů nepřátelům za věc nečestnou, hanebnou a podlou.“

Mauthner připomenul kousavě: „A přece kupuje také volební výbor vaší velkostatkářské strany statky čili hlasy, kde jen může! Nemyslíte, pane Stocký, že hlasy kupovat jest — řekněme — zrovna tak čestné a poctivé, jako hlasy prodávat?“

„V tom může býti, pánové, a jest náhodou také rozdíl“ — pravil Stocký, — „ohromný! Použíti bezcharakternosti a třebas i podlosti některých lidí na prospěch věci d o b r é, jest přece něco docela jiného,

než prodávati svůj hlas a své svědomí na škodu této dobré věci! A také jest — s dovolením — veliký rozdíl mezi tím, koupí-li náš volební výbor tu a tam statek a se statkem ovšem i hlas od nějakého cizince, jemuž po našich věcech nic není aneb vysvobodí-li tento náš výbor některého sklíčeného statkáře od nátlaku politických odpůrců, aby snad z nouze nemusil hlasovati proti svému přesvědčení, a — znamenejte laskavě ten rozdíl — prodá-li uvědomělý muž hlas svůj a své politické přesvědčení, jenom aby několik tisíc získal . . . Ostatně nechme toho, pánové! Vy víte zajisté velmi dobře, co celá tato akce obnáší, ale nebylo ovšem vaší povinností vědět, že nejsem já z těch, kteří se zaprodávají."

„Ale pane Stocký," na to zase Stauffenberg, „uvažte přece jen chladnou myslí: jest člověk bližší samu sobě anebo politické straně, ku kteréž dosud náležel? Jest samovražda něco mravného? Není! A nemůže tedy býti nějakým mravním hrdinstvím, uvésti sebe a snad i jiné na mizinu jenom k vůli blýskavému přeludu politické důslednosti? Pane Stocký: staňte se na chvíli klidným počtářem!"

Stocký zarděl se hlubokým hněvem a zvolal rozechvělým hlasem: „Co jest to, pánové! Rozumím vám dobře? Tedy i do mých soukromých věcí opovažujete se sahati! . . . Děkujte, pánové okolnosti, že jste tu hosty, sice uslyšeli byste nyní odpověď, kteráž by vám snad dlouhá léta zněla v uších . . . (Chladně.) Naše rozprávka jest, pánové, skončena."

Stauffenberg a Mauthner po těchto slovech vstali a chystali se k odchodu. Avšak dříve ještě pravil sladce, ale jizlivě Mauthner: „Ještě slovíčko, pane barone, abychom se v míru rozešli: kdyby vás snad ta hrdost přešla, račte si vzpomenouti, že vám stojíme celých šest dní ve slovu s plnou, nezkrácenou cenou."

„S Bohem, pánové!" vykřikl hrdě Stocký. „S Bohem! „A již, prosím ani slova o tom! Výprava vaše byla a zůstane marnou. Přišli jste na muže počestného — přemýšlejte o tom laskavě, může vám to býti prospěšno! . . . Jděte, a chcete-li, hlásejte všude, že cti své dbalý kupec Stocký všechno spíše, i život v šanc dá, než by politickou a vůbec česť svou zaprodal!"

To rozhorleně promluviv poklonil se Stocký hostům a tito s němou úklonou odešli.

III.

Téhož dne pod večer měla paní bankéřka Wertheimerová u sebe společnosť dam. Pozvání bylo sice vydáno jenom na svačinu, avšak rozumělo se samo sebou, že se svačina protáhne do večeře a po večeři že přijdou na návštěvu také někteří pánové . . . . Dámy seděly tedy po odbyté svačině v parádním kabinetu paní bankéřky a bavily se, jako již obyčejně bývá, vyšším klepem — — v zimě odpoledne, když venku mrazivý vítr hrubé vločky sněhu zuřivě vzduchem prohání, klepá se tak krásně v teplé komnatě, u plápolajícího ohně v krbu, při spuštěných oponách a zářícím lustru! Společnosť byla -- jak se v těch kruzích říká — „velmi animovaná" a elegantní kabinet, paní Wertheimerové otřásal se přes tu chvíli vířivým chórem altového a diskantového

smíchu . . . Prosím čtenáře, aby v myšlenkách do toho veselého kroužku vstoupil. Právě má slovo mladá ještě paní Walkerová z Walkersdorfu, choť nedávno teprv do šlechtického stavu povýšeného setníka generálního štábu, dáma z „velké vídeňské bourgeoisie“, hnědooká s ostrým profilem“, dle pověsti velmi učená a vtipná, ale neméně také bezohledná. Utírá si šátečkem oči, jakoby byla smíchem plakala, směje se dále a praví:

„Ne, to je výborné, to se paní baronce povedlo! . . . Ale, ctěné dámy, dovoluji si připomenouti, že to asi nebyla první aféra toho druhu. Krásná — nesmějte se, dámy! všichni staří mládenci a nespokojení manželové považují ji za krásnou — tedy krásná paní Vrbatová má milovníků a pardon — chci říci ctitelů více, ba lidé, kteří všecko vědí, vypravují, že prý jich má naše božská Katinka celou legii, tak že by se z nich dala zříditi nová „Compagnie d'Amour — setnina lásky“!

„Co jest to „Compagnie d'Amour“? otázala se zvědavě známá nám již baronessa Amalie Záleská. „Paní z Walkersdorfů naráží tu patrně na nějakou historickou událost . . . .“

„Vy ji neznáte?“ podivila se oslovená. „To je, milá baronesso, velmi pikantní, ale už stará historka. To vám byla kdysi ve Francii mladá, krásná vdova jménem Magdaléna Seneterrová, a tato krasavice měla ohromný zástup nadšených zbožňovatelů, kteří jí vesměs věrni zůstávali . . . Nevěříte? O zajisté, a to z té prostinké příčiny, že cudná vdovička žádnému z nich přednosť nedávala. Horovali tedy pro ni stále všichni a přísahali jeden přes druhého, že by s ní a pro ni ochotně všechno opustili a třebas i životy nasadili. Francie byla tehda vnitřními boji zmítána . . . i pojala tu paní Seneterrová geniální myšlenku: vzala své zbožňovatele za slovo a vyzvala je, aby šli za ní pro vlasť do boje. Pánové byli ze studu, jeden k vůli druhému, nuceni jejího vyzvání uposlechnouti a takž přivedla krásná panička jednoho krásného dne do králova hlavního stanu v Auvergne-i celý zástup svých milovníků — bylo jich přes šedesát — a král utvořil z nich zvláštní setninu, kteréž dal jméno „Compagnie d'Amour“ a jmenoval paní Seneterrovou jejím setníkem. Tato setnina konala prý pravé divy . . . .“

„Věříme, věříme!“ zvolala rozmarně slečna Orlovská, bohatá stará panna s rezivým vlasem a pihovatou tváří. „Bodejť by tak odhodlaní milovníci nedělali divy!“

Dámy daly se skoro vesměs do smíchu a stará baronka Záleská, potlačujíc affektovaně otřasy své věčně pohyblivé bránice, pravila — pichlavě:

„Toť by si mohla také . . . paní Vrbatová získati vavříny na poli válečném! . . . Čteme právě v novinách, že nemohou Holanďané nic svésti s odbojnými Ačínci na Sumatře — což aby tak paní Vrbatová svůj bataillon milovníků sebrala a přes moře, Holanďanům na pomoc se vypravila? General Van der Bum — Bum nebo jak se vrchní velitel na Sumatře jmenuje, — uvítal by ji zajisté také s otevřenou náručí!“

Celá společnosť propukla v nový chechtot, kterýž se několika salvami bezděčně opakoval. Avšak, aby se naplnilo přísloví: „Řeč o vlku

a vlk za humny“, otevřely se v tu chvíli dvéře a jimi vešla, beze všeho ohlášení paní Vrbatová, pikantní blondýnka s tupým nosíkem a velmi štíhlou taillí, veselá vdovička

„Odpusťte, drahé dámy“, zvolala beze všech okolků „že jsem se tak opozdila. Zároveň prosím za odpuštění, jestliže při zábavě vyrušuju . . .“

Dámy uvítaly příchozí a paní baronka Záleská za ně promluvila:

„O nikoli, má drahá! Vy jste nám zrovna scházela. Bavíme se jen tak starými anekdotami — prosím vás: dokud vy mezi námi nejste, není nikdy nic nového! Ale kde pak jste se tak dlouho pozdržela?“

„Ctěné dámy!“ odpověděla s komickou vážností paní Vrbatová. „Jak mne tu vidíte, přicházím rovnou cestou od kontessy Branovské. Kontesa slaví dnes své osmnácté narozeniny, a tuť jsem ovšem nesměla scházeti mezi gratulanty!“

„Byla, prosím, velká slavnost?“ otázala se baronessa Amalie Záleská.

„Ach nikoli!“ odpověděla tázaná „gratulantky přicházely a hned zase odjížděly. Od vás došly něžné přípisy — a udělaly velký dojem! — Všechno tedy zase odcházelo, jenom já jsem musila dlouho zůstat — toť víte ctěné dámy: všude slyší rádi něco nového!“

„A co pak nám asi přinášíte nového od Branovských?“ vyzvídala baronka.

„Znamenitou věc, pravou perlu! . . .“ odvětila patheticky paní Vrbatová. „Považte si, ctěné dámy, tu naivnosť! . . . Přiběhne vám kontessa Leopoldina mně naproti, padne mi kolem krku a praví: „Kmotřičko!“ — kontessa říká mi totiž „kmotřičko“, ačkoli jsem ji při křtu nedržela, toť se ví! Říká mi to jen tak z lásky. — „Kmotřičko,“ pravila, „hádejte, co jsem dostala od papínka k narozeninám? . . .“ Já na to, že je těžko hádat, aby se jen pochlubila. A tu zajiskří vám to nevinné děvčátko svýma velkýma očima, tleskne si do rukou a zvolá jásavě: ‚Lokaje — skutečného, mladého lokaje!‘ Je to božská naivnost, co?“ Hlučný smích naplnil zase komnatu a když se byly dámy trochu utišily, pravila baronka Záleská, utírajíc si obligátně oči:

„To je opravdu veselý příběh; avšak zda-li pak máte, má drahá, tušení, co jsme právě zaslechly? . . .“

„Jak bych mohla tušit . . .“ podivila se Vrbatová. „A čeho se to týká?“

„Vás, má drahá, vás!“ pokračovala baronka. „Ale na štěstí jenom nepřímo. Zaslechly jsme totiž, že se k vůli vám již zase udál jeden souboj, ve Stromovce, na bambitky. Policie o tom arci neví!“

„A kdo se to spolu stříleli?“ otázala se rychle paní Vrbatová.

„Dva mladí lvové — důstojníci!“ vykládala baronka. „Jména jejich se dosud tají, avšak ví se už jistě a obecně, že se stříleli k vůli vám . . . Vy děláte, milá přítelkyně, poslední dobou mezi našimi mladými muži hroznou spoustu! Buďte přece již milosrdná, sic se nám to celé pokolení poblázní a postřílí!“

„Ale prosím vás, drahé přítelkyně a velectěné dámy“ namítla samolibě pikantní vdovička „což pak mohu za to, že se muži, jakmile mne

v plném světle uvidí . . . . Co jsem jen chtěla říci? Ach ano! Některým mladíkům dělá potěšení, mohou-li se naší přízní pochlubit, a jiní mají zase z toho nesmírnou radosť, mohou-li nás kompromittovat. V tom ohledu máme, vzácné dámy, všechny stejný osud a žádná nemá druhé co vyčítat!“

„Vyčítat, to nikoli!“ přisvědčila důrazně baronka. „Ale ovšem záviděť. Což není vzácnou rozkoší, víme-li, že zástupové mladých mužů, takřka všechen květ našeho mužstva o nás blouzní, na nás hymny skládá a po nás vzdychá?“

„Paní baronka jest dnes v nápadně dobré míře,“ podivila se s přídechem ironie paní Vrbatová, „ . . . . ten humor, to básnické rozpoložení . . . . ne . . . .!“

Paní Wertheimerová tvářic se, jakoby těžce k něčemu se odhodlávala, povstala po slovech paní Vrbatové a pravila s nejvybranější dvorností:

„Odpusťte, mé dámy, že milý kroužek váš opouštím. Musím dohlédnouti, zda-li v domácnosti nikde nic nevázne . . . Dovolím si však poslati vám za sebe Hermínu“.

Když byla domácí paní odešla, ujala se opět slova baronka Záleská a pravila obrátivši se zase k paní Vrbatové:

„Ale prosím vás, milá přítelkyně, vysvětlete mi laskavě — není-li to nějaké státní tajemství —, proč zůstáváte mladou vdovou, majíc přece tolik ohnivých ctitelů?“

„Abych vám upřímně řekla: nemohu se rozehřáti pro žádného muže, který mne zbožňuje . . . Mně se zdá, že bych se mohla rozhodnouti jenom pro muže, kterého vůbec ani neznám“, odpověděla s líčenou vážností paní Vrbatová.

„Dovolte, vzácná přítelkyně“, vmísila se do hovoru paní Walkerová, „to je buď velmi duchaplná průpověď, anebo — avec permission — . . . jak bych jen řekla . . . velká — nebo lesklá bublina. Rozhodnouti se pro muže, kterého ani neznáme!“

„Upokojte se, má drahá“, zasmála se baronka, „vždyť to není tak zle míněno. Já bych se vsadila, že by se paní Vrbatová jistě a velmi ochotně rozhodla pro jednoho muže, kterého velmi dobře zná!“

„A ten by byl?“ otázala se paní Walkerová.

Baronka odpověděla váhavě, jako by se rozpakovala to říci: „Velkoobchodník Max Stocký!“

Několik dam zvolalo zároveň, jako s velikým podivením: „A — á! Co to slyšíme?“

Paní Vrbatová, nutíc se do žertu, pravila: „Poněvadž jest v této vzácné společnosti nejvyšším zákonem upřímnosť, vyznám se upřímně, že paní baronka uhodla“.

„Ano pro Maxe Stockého bych se ihned rozhodla, ačkoli ho znám. Ale, jak víte, ctěné dámy, Stocký na mou lásku již zapomněl. Mne — ubohé!“

V tom zaskřípěly zlehka dvéře a baronka, ohlednuvši se, zvolala silně přidušeným hlasem:

„Sacrebleu! Tamo přichází Hermína! Totě zrovna vítaná příležitost nasadit kopí . . .“

V tu chvíli vstoupila do komnaty slečna Hermína a pozorujíc, že dámy v živý hovor zabrány jsou, stanula v pozadí, jako ze šetrnosti, aby nevyrušila. Paní baronka pak, tvāříc se, jakoby ani ona slečnina příchodu nebyla zpozorovala, pokračovala hlasitě:

„Tedy pan Stocký! . . . Nevzdávejte se vší naděje, má drahá! Vždyť víte, že dokud snoubencům kněz ruce nesvázal, v ženichovi stará láska vždy ještě ožíti může . . . Pan Stocký jest sice již s naší roztomilou přítelkyní, slečnou Hermínou, zasnouben, ale manželem jejím proto ještě není“.

„Jak to myslíte, paní baronko?“ otázala se paní Walkerová.

„Myslíte, že má snad slečna Hermína nějakou jinou, tajnou lásku a že ji otec do Stockého nutí, tak že by se slečna ještě jinak mohla rozhodnouti?“

„To nikoli!“ odvětila paní Záleská nápadně. „Slečna Hermína jest ideální dívka, vzor mladé dámy a učinila zajisté z opravdové lásky, že pro ten sňatek se rozhodla. Ale ten pan Stocký! . . . Nevím, nevím!“

„Dovolte, vzácná přítelkyně!“, zvolala důrazně paní Vrbatová „ten přece necouvne . . . Paní baronka ví zajisté, jako já, že je slečna Hermína Stockému pravou spásou . . .“

„Narážíte-li na jeho finanční poměry“, odpověděla baronka, „nemohu vám arci odporovat. Avšak popírám, že by tato okolnost byla nějakou zárukou sňatku s ní! Kde pak může býti řeč o nějaké záruce!“

„Proč myslíte, paní baronko?“ namítla paní Walkerová. „Já soudila bych naopak“.

Baronka, usmívajíc se, pravila: „Má zlatá, každý soudí, jak rozumí! . . . Vy přece nepochybujete, že si pan Stocký slečnu Hermínu jenom proto vyhledal, aby si jejím jměním své rozhárané finance spravil? . . . Neodmlouváte? Nuže dobrá! Vy víte dále — snad z vlastní zkušenosti — že je Stocký sice muž velmi vzdělaný a uhlazený, ale co se lásky týče, člověk velmi liberálních zásad, čili prostě řečeno, že náleží do řady novodobých reků, kteří žádné opravdové lásky ani schopni nejsou.“

„Dejme tomu, vzácná přítelkyně, že máte pravdu; avšak to nevadí přece, aby se Stocký pevně přidržel slečny Hermíny aneb aspoň jejích peněz?“ prohodila paní Walkerová.

„Nevadilo by to ovšem“, prohodila paní Záleská. „kdyby se Stockému peníze také odjinud nenabízely!“

„Co pravíte?“ otázala se udiveně paní Walkerová a paní Vrbatová doložila: „Nabízí se mu jiná, ještě hezčí a bohatši nevěsta?“

„To nikoli!“ odporovala baronka s nápadným důrazem „vždyť to ani není možná! Hezčí dívky nad Hermínu v Praze vůbec není a neznám také bohatší dědičky, kteráž by tak krásnou byla! . . . Ale nebezpečí vězí jinde Stocký je poněkud vyžilý a zevšednělý člověk, který nemá srdce pro vřele cítící dívku; naopak, on žení se velmi nerad, protože je mu líto nevázanosti svobodného stavu a pikantních pletek, jež panictví tak velkolepě usnadňuje.“

„Ale paní baronko!“ zhrozila se licoměrně paní Walkerová, „odkud pak to víte? Vždyť se Stocký přece ve vší formě a zcela vážně o slečnu Hermínu uchází?!“

„Ucházel, měla byste říci,“ na to zase baronka; „avšak nyní uchází se ten pán, jak slyším, o něco jiného. Vy víte zajisté, ctěné přítelkyně, že se blíží volby do sněmu a že se vede obrovský zápas o většinu v kurii velkých statků. Která strana v této kurii zvítězí, bude míti zemský sněm v moci a opanuje vůbec. Bude vám asi také známo, že obě strany od lidí nerozhodných statky kupují, aby k volbě hlasy získaly, a při této honbě o hlasy velkolepé ceny nabízejí. To všechno arci víte; ale nebude vám asi známo, že pan Stocký — tak bylo mi aspoň dnes v poledne s hodnověrné strany sděleno —, ačkoli byl posud horlivým přívržencem strany, jak se říká národní, svůj statek Oračovice volebnímu výboru svých politických nepřátel nabízí! Dohodne-li se s nimi, bude finančně na nohy postaven, ale pak bude asi také po svatbě se slečnou Hermínou, neboť Stocký chce tuto národní a politickou samovraždu na sobě provésti jenom proto, aby se vymkl ze sňatku s tou — jak prý říká — židovkou!“

Slečna Hermína, kteráž byla v pozadí celou tuto jedovatých ostnů plnou rozmluvu s živým účastenstvím sledovala a bezděčnými posunky provázela, postoupila prudce do předu a zvolala s planoucími tvářemi, sálajícíma očima a mocně rozechvělým hlasem, z něhož ostře vyznívaly pobouřené city lítosti a hněvu:

„Madame, to není možná! . . . To je příšerná pomluva! Kdo zhanobil takto mého ženicha?“

Dámy, tímto asi neočekávaným vystoupením slečny Hermíny překvapeny, obrátily se prudce do zadu, ba některé vyskočily i z křesel a všechny tvářily se, jakoby prvé o přítomnosti domácí dcery nebyly měly ani nejmenšího tušení. Byly do jisté míry popleteny a hleděly rozpačitě brzy na sebe, brzy na slečnu Hermínu. První nabyla zase klidu baronka Záleská, kteráž rozhrnuvši prudce veliký rokokový vějíř s líčenou vlídností a neméně affektovanou rozpačitostí pravila:

„Ach pardon, slečno! . . . Kdybych byla měla tušení, že jste na blízku . . . Ne, to nebylo pro vás určeno! . . . Za žádnou cenu nebyla bych vás vyrušila ze sladké illuse!“

Na to odpověděla stále rozechvěna, ale přemáhajíc se slečna Hermína: „Považuji, paní baronko, za nemalé štěstí, že jsem krutá vaše slova zaslechla. Zvěděla jsem takto, jak ošemetně se mluví o mém ženichu i o mně, i mohu tedy aspoň pokusu se odvážit, abych tomu přítrž učinila. Jsem vám za vaši sdílnost povděčna!“

„Pochopuji vaše rozčilení, milá mladá přítelkyně,“ pokračovala Záleská, „a lituju opravdu náhody, že jsem vašeho příchodu nepozorovala . . . Jest zajisté velmi bolestno, zaslechnouti z nenadání věc tak neblahou . . . Jak pravím, jest mi srdečně líto . . . . avšak, když se již stalo, myslím, že vy, slečno, čeho litovati nemáte. Vy můžete spíše za šťastnou náhodu považovat, že jste se v čas dověděla o věci, kteráž by vás, čím později, tím bolestněji byla překvapila.“

„Vy tedy, paní baronko,“ zvolala prudce Hermína, „na té pomluvě trváte? Vy nelitujete, že jste mého ženicha z největší podlosti nařkla, a želíte pouze okolnosti, že jsem také já slova vaše zaslechla? . . . . Madame! . . . Kdybych nebyla ještě dívkou a vy kdybyste nebyla již paní a matkou . . . ba co dím! . . Kdybych jenom nebyla dcerou tohoto domu . . . . Můj Bože — mně plane krev a srdce mi v ňadrech bouří . . . . . Madame, kdyby mi rozum a společenský mrav neukládaly nejvyšší zdrželivost . . . při sám Bůh: té potupy mé lásky a mého čistého, sladkého poměru ke Stockému bych nestrpěla!“ . . .

Baronka, usmívajíc se, namítla s nucenou líbezností a spolu posměšně: „A co byste, má rozkošná přítelkyně, asi učinila? Vrhla byste se na mne, jako podrážděná lvice, kteréž mládě bylo urváno a rozsápala byste mne v posvátném hněvu uražené lásky, anebo vyzvala byste mne — jako již v Americe dámy činí — na souboj s obnaženou hrudí? Hahahaha! . . . Potlačte, milá přítelkyně, svou nevoli a vylijte na mou hlavu celou nádobu svého hněvu teprve, až se přesvědčíte, že jsem nepravdu mluvila. Prozatím však kroťte svůj hněv, jak se mladé dámé sluší, a přemýšlejte, není-li také toto k dobrému!“

„Vy tedy, paní baronko,“ pokračovala s přísnou vážností slečna, „nechcete míti slitování s mým těžce raněným srdcem? Nemáte útrpnosti s dívkou, kteráž vám, ba vůbec nikomu na světě ještě neukřivdila? Co zavinila jsem před vámi, že mne takovou trýzní mučíte, co spáchala jsem na vás, že s tak necitelnou chladností, ba se zjevnou, toliko zlého ducha hodnou rozkoší jedem napuštěný hrot mi vrážíte do mladé, po trošce lidského štěstí prahnoucí duše?! . . . Madame, vy nebyla jste jistě nikdy dívkou, aneb aspoň dívkou upřímně milující, sice byste cítila, co činíte, a zděsila byste se sama své krutosti!“

„Je pravda, slečno a přítelkyně má drahá,“ přisvědčila měkce Záleská, „že jste mi dosud ničím neublížila, ale nyní děláte mi křivdu! Nejsem necitelnou a nekochám se ve vaší bolesti; naopak: mně je vás upřímně líto a želím vaší bolesti tím více, čím opravdověji vás miluji. Avšak, má rozmilá slečno, zrovna poctivé přátelství vyžaduje často, abychom pravdu a jenom pravdu mluvily, byť i tato pravda byla krutá . . Když jste již slečno má slova prvé zaslechla, nesmím vás dále nechati v bludu; považte jen, jak hrozně by ta rána byla na vás dopadla, kdybyste tak pojednou, beze vší přípravy, ze svých luzných snů vzrušena byla zdrcující zprávou, že jste zrazena a že ten, jemuž jste z vroucí lásky život věnovati chtěla, jidášskému zisku přednosť dal před vaším šlechetným srdcem!“

„Paní baronko“, vykřikla zase prudce Hermína, „důkazy! Čím doložíte hroznou obžalobu, již znovu opakujete? . . . Neníť ještě zrádcem, koho zlolajná ústa zrádcem jmenují, a mé srdce praví mi, že Stocký je zrady neschopen!“

„Vaše srdce, drahá přítelkyně“, pokračovala chlácholivě ale pevně Záleská, „je srdce šlechetné, srdce mladé a plné lásky, — nedivím se, že nevěří v nízkou bezcitnost tam, kde samo vroucně miluje. Avšak srdce, má milá, v drsných příbězích života nerozhoduje. Žádná zrazená milenka ještě neuvěřila, dokud se nepřesvědčila . . . Chcete ode mne důkazy?

Proste, drahá mladá přítelkyně, Boha, aby zmírnil hoře, jež vám události chystají, proste ho, aby odvrátil od vás ten hořký kalich, obrňte své srdce pohrdavým citem dívčí pýchy, ale nespílejte mně, kteráž vám v čas dávám výstrahu! . . . Já mám vám podati důkazy?! Mějte jen maličko ještě strpení, důkazy dostaví se samy".

Za posledních slov baronky Záleské vešla do kabinetu komorná Anetta a oznamovala obřadně:

„Urozené a vzácné dámy! Milostivá paní prosí, abyste si neobtěžovaly jíti do jídelny. Je prostřeno!"

Děvče, uklonivši se, rychle zase odešlo, dámy pak hotovily se bez poznámky k odchodu. Jenom baronka Záleská nedovedla se opanovat a pravila tiše svým nejbližším sousedkám:

„Jaký to podivný ceremoniel — tak jsem ještě nebyla volána k tabuli! Zvláštní to dům — mesalliance ze všeho jen fučí!"

Však než ještě domluvila, pravila k ní slečna Hermína, kteráž Anettina poselství patrně použíti chtěla k ukončení celé té nemilé rozprávky:

„Čas a okolnosti nutí mne, paní baronko, abych se prozatím s vaším odkazem na Boha a skutečnosť spokojila . . . Buďte jista, že budu prositi toho, kterýž je zdrojem milosrdenství, aby mne uchránil zla, jež ústa vaše mi věstí; buďte dále jista, že obrním své srdce proti všemu, co přijde, veškerou hrdostí svého stavu i věku, ale buďte také jista, že stihne vás plná tíha mé žhavé nenávisti a mého svrchovaného opovržení, ukáže-li se, že jste mého ženicha svévolně zhanobila!"

Všechny dámy po těchto v největším rozechvění pronešených slovech krásné děvy povstaly, nevědouce rozpaky, co počíti.

„Můj Bože!" zvolala pohnutě paní Vrbatová. „Jakou to dissonancí, jakým rozruchem končí naše zábava! . . . Mé dámy, ještě slovíčko: co se tu právě událo, nechť zůstane tajemstvím! A nyní jděme!"

Slečna Hermína postavila se stranou ke dveřím a, nechávajíc hosty odcházet, pravila:

„Odpusťte, vzácné dámy, kteréž jste byly bezděčnými svědkyněmi výjevu, jejž má přítomnosť spůsobila; odpusťte, snažně prosím, že jsem porušila povinnou šetrnosť k hostům. Však slyšely jste, jak jsem k tomu byla popuzena!"

„Nermuťte se proto, slečno!" chlácholila dívku paní Walkerová. „My rozumíme dívčímu bolu a omlouváme vás. Také my jsme milovaly a známe útrapy lásky . . . Nestalo se nic!"

„Tak jest!" . . . „Zajisté!" a podobně ozvalo se z tlupy dam, jež rychle na to síň opustily.

Hermína zůstala sama. (Pokračování.)

Z povídky hexametrem „Václav Živsa“.

Napsal Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

Přešli kolem krámkův a budek, nezahledše tu Živsu.
Však jeho bystře pohled ku chrámu je dále provázel,
až mu zanikla rudá dívčího stužka klobouku.
Ač ho bavil rozhled půvabný po kraji šírém,
ruch též pouti jarý, přec teskný stín mu zacláněl
lehce to vidmo potud; leč z tváří Ludmily jasných
rázem záře jakás veselá vše zanítila vůkol —
Bývá takto časem, když slunko se v oblaku hrouží:
Smutná chmůra halí luhy květné, říčku a háje
a v ducha též se maní pochmurná záduma loudí;
avšak náhle mrakem vítězné slunce problesklo
a hned luh je vesel, pleše háj, směje říčka se lesklá
a v mihu rozblažené též líce a nitro se jasní.

Z víru tržiště vyšed teď Živsa ke kostelu kráčel;
než, vida houštku lidí, jež mátla se u vchodu těsně,
záměru svého nechav, za chrámek bral se do háje.
Kol též hvozdu zeleň pestrými prokvétala hloučky
poutníků, tu pěšin spletením sem vystupujících,
tu v mechu, trávě mladé ve družném kroužku sedících.
Na stranu Živsa se dal, zkad žádná stezka nevedla;
průsek pouze lesem byl na příč úzce vymýtěn,
jímž jen zřídka chodec pruh bujné trávy šlapával.
I dnes málokterý sem poutník někdy zabloudil;
též tlupy pod stromy kol brzo dál od kostela řídly,
až v posled samoten v liduprázdné houštině kráčel,
kam jen přitlumený šum poutní z dáli zaléhal.

Průsek rovně lesem veď Václava po hřbetě horském,
až k výstupku hory, kde se v úval nížila příkře;
tam se vyhlídka lepá rozvírala na kraje dalné
a směs bříz a sosen do stínů vábila chodce
na pružný mechu klín. Seď Václav v útaji klidném
a v kraj rozmanitý, širodálný dlouho se díval;
znal tyto vesnice blíž, venkovská města i dále,
silnici též bělavou, jež v hojných tíhla zatáčkách
přes doly, vršky, lesy v nedozírnou dálavu modrou.
Z ní upomínek zas mnohobarvé pásmo se předlo:
Do Prahy jízda prvá na studie, teskně radostná,
první jízda domů na saních v den štědrovečerní,

kdy v šeru nesčetné diamanty se po sněhu leskly
a v tichu posvátném rolničky zahrávaly pouze,
zníce sluchům dětským jak s oblohy Gloria plesné,
až pak v dáli pablesk známého se zakmitl okna,
blíže a blíže planul, již do dvora sáně zalétly,
na prahy stínů dvé z jasné pospíšilo jizby
a hbitě syn skřehlý spěl v teplé lokty mateřské . . .

Takto se dále řadil v upomínkách k výjevu výjev,
odchody zármutné, za to návraty toužně radostné
pěšky luhem květným za sladké hudby skřivánků,
neb dvorským povozem či v prosté formana korbě,
sny v duchu rozkošné, veselé k tomu příhody cestou — —
Dnes jevy zašlých let byly vesměs zbarveny jasně,
žádná chmůra po nich se v Živsově nestřela nitru.

Ó komu ještě žijí duše dobré, nejmilenější
a kdo domov má svůj, krov teplý lásky mateřské,
tenť s veselím doposud let dětských pomněti může;
leč komu mrtvi drazí, komu rodná odňata jizba,
tenť v zármutku jenom těžkém na tu cestu hledívá,
jíž putovával kdys v milujících lokty bytostí —
teď mu ta cesta jeví, žeť pusto je ve světě šírém,
žeť krbu nikde nemá, jenž družně by chodce uvítal,
kdež by po pouti okřál ve vroucí náruči lásky . . .

Od vyhlídky lepé k okolí blízkému obrátil
Živsa pohled jasný. Tuto zas jej poutala krása
drobných přírody cet: v mechu hebkém píle mravenců,
květ na stonku hrdém, štíhlounkém vzhůru nesoucí
terč se zlatým třepením, otakárků dvé duhokřídlých
ve skvostné hře barev skotačících ve vzduchu čistém . . .

Dlouho tu Živsa seděl. Až náhle zašustily v listí
lehké nožky za ním. On k průseku pohled obrátil
a hle! to Ludmila sem hravoletnou mířila chůzí.
Sám zastřen lupením, mezerou prohlédaje větvic,
postavu zřel svižnou, jež v pospěchu blíže se nesla,
pro květ někdy letem v levo, na pravo bystře se chýlíc,
v rouchu barev světlých velkému podobna motýlu.
Ručky její z kukaček, petrklíčů rovnaly kytku
a hlava lehce při tom se kroutila na strany obě,
zevšad důležitou zraky vážné zkoumaly práci
a rtík sešpulený byl svědkem píle pozorné.
Než hotové kdy tubou obvázala dílo povázkou,
vážnost roztomilá veselosti ustoupila rázem
dětské, nezkrocené; pozvedla do výše kytičku
a v kruhu pak se točíc s ní valčík tančila chvilku,
an ret přitlumeným k tomu dával hudbu popěvkem.

Pak zas šikmo kladouc obojí dlaň se strany k ústům,
„Jitko!“ zahoukla v dál a chvilku naslouchala bystře;
avšak zaznělo jen kdes v dálce žežulky kukání.

Z houštiny dívka posléz' když na hřbet ostrohu vyšla,
v dol tiše upřela zrak, vyhlídky okouzlena krásou.
Stála tu, klidně točíc oči jasné po kraji vůkol,
až nenadále poblíž pod břízami Živsu zahlédla,
jenž upjatým pohledem na jejím tkvěl v obdivu líci.

V záleku trhla sebou a krev jí vstoupila ve tvář;
avšak rychle opět veselou svoji míru nalezla,
„Aj pan Živsa tady?“ s dotazem k němu kráčela vlídným.

„Pouť mne přivábila též,“ povstav dí v úkloně Živsa,
„a vzácná za pobožný čin je mi odměna dána:
s vámi to setkání.“

„Ó znáte se ve slohu dvorném!
Leč zbožnosti, nevím, zdali rovná pochvala patří —
zdá se, že pouti vaší cílem byla pouze vyhlídka,
jíž se koříte tady, — mši v kostele málo pamětliv.“

„A přec i vás tu vidím —“

„Však já již z chrámu při-
cházím —
Po mši lapil nás před kostelem pan Jiskra, polesný; —
marny vytáčky byly — v dům svůj nás všecky zavlékl,
hostí tamto mocí . . . Jen já mu na chvíli vyklouzla,
bych své Jitce milé, dceři Jiskrově, v ústrety zašla,
jež v tuto končinu prý odběhla pro bratry maličké.“

„Jí tedy neznámé jsem za shodu díky zavázán,
jež v samotu mně maní tak vzácnou družku přivedla?“

„Ó zanechejte lichot, spíš pravdu vyjevte upřímně,
že jsem slastiplnou vám nevhod ukrátila chvíli.
Tam v onu dálku sinou, v ono luzné modro tajemné
přes lesy, přes hory vás v upomínkách jistě blahostných
touhy zanesla peruť — s nechutí sem duch se navrátil —“

Zvážněl Živsa nyní, pravicí v dál prudce zamáchnul.
„Pouhá chmůra je tam, jen mutné stíny a páry . . .
Tam nezalét' duch můj; on v dětské ráje se hroužil,
jež tady, ve kraji tom rodném tiše, sladce mi kvetly.
A věru zdá se mi teď, že štěstí dávnodobého
křídlo zlaté v tom koutku tichém zas leb mi ovívá:
Dávno, ba dávno také nezažil jsem chvíle lahodné,
dávno taký veselý mé nitro nehostilo poklid,
jak tou právě dobou, v té náruči přírody krásné,
uprostřed lidové slavnosti a zábavy prosté,
jež tak vzdálena jest všeho, co mne utýralo onde.
A k tomu, slečno — liché v tom nezřete pochlebování —

váš zjev jasně milý, v němž zdá se zosobněna téměř
všecka ta zář veselá, to plesání přírody jarní:
Jest mi, bledím-li na vás, tak jakby mi do hrudi chladné
zrak váš bezděky sil též jiskry radosti životní."

„Ach, co mluvíte? Co já —" ve zmatku zašeptala dívka,
se sklopeným pohledem svou v rozpaku týrala kytku,
až jí padla z rukou; oba rázem shýbli se rychle.
Václav, kytku lapiv, podržel ji, zatím co Lidunka
rovnala sobě klobouk, jenž sklouznul na stranu málo,
a vlas rovnala též nad tváří mocně planoucí.

„Čas již," řekla potom, „bych po druži pátrala dále."

„Smím-li nabídnout vám svůj průvod?" Živsa si žádá.
„V žold si tu kytku nechat, ač jestli jinému rytíři
určena dříve není?"

„Ó v pravdě mi službu rytířskou —"
v úsměvu Ludmila dí, již rozpaku prosta opětně —
„Bohdan dříve nabíd', leč v pevné pasti uváznul:
Lesní Jiskra mocí k nerytířské službě ho zajmul —
vzorný můj paladýn s ním soudek z Plzně načíná."

(Pokračování.)

Karolina Světlá

slavila dne 24. minulého měsíce za upřímného účastenství veřejnosti své šedesátileté narozeniny. „Květy" měly v r. 1880, — slavíce s ostatní veřejností českou padesátileté narozeniny Karoliny Světlé, — příležitosť oceniti literární i národní význam požehnané činnosti naší slavně zasloužilé spisovatelky.

Tehdejší slova o zcela neobyčejné individualitě tvůrčí, již představuje v literatuře naší Karolina Světlá, nabyla za nových deset let na svém důrazu, ježto nové práce paní Světlé jsou novými mocnými jich doklady.

Kdo přečte jen povídku „V Hložinách" — vyšla v Kabinetní knihovně —, jest stejně unesen obratností komposice, svěžestí a silou charakteristiky, ryzostí a původností básnického výrazu, jako byl týmiž živly aesthetickými unesen při čtení „Nemodlence", „Vesnického románu", „Kantůrčice" a jiných přečetných slavných prací naší genialně plodné básnířky.

Karolina Světlá postavila si nehynoucí pomník v literatuře zejména svými kresbami z Poještědí. Postavy, jež si k zpracování vybrala, vynikají vesměs podivuhodnou samorostlostí a rázovitostí; jest na nich ještě řádný kus z onoho ducha hrdého a hloubavého, který tak charakterisoval naše předky „bibláře." Se zalíbením pozorujete ty statné rozumce, jichž

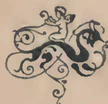
ducha a srdce spisovatelka kouzelným klíčem svého umění básnického před vámi zodmykává. Jsou všichni odkojenci jedné kultury lidové, z níž vyrostlo to nejkrásnější, čím se dosavadní historie vůbec, nejen naše, vykázati může — českobratrský názor náboženský —, a přece má každý zvláštní svůj svět.

Spisovatelka šla se zvláštním účastenstvím po stopách těch zvláštních zjevů v lidu našem, v nichž se dochovala starodávná ryzí individuálnost česká. Odpovídá v předmluvě k „Nemodlenci“ na výtku, že v Poještědí zajisté nejsou takoví lidé, jaké líčí, líčení její tedy že není dosti pravdivé, — že ovšem jsou to jen výjimky mezi lidem, které v povídkách svých předvádí, ale proto že nepostrádá líčení její pravdivosti, neobírajíc se zjevy právě triviálními.

Kdo zná to hrozné pronásledování osobité kultury české, které se dálo dávno před a nekonečně dlouho po vydání osudného Obnoveného zřízení zemského Ferdinandem II., kdo jenom plaše pohlédl do přesmutné Komenským vypsané „Historie utrpení církve české“, nebude se zajisté tomu diviti, že takové postavy jako Michal v „Nemodlenci“ nebo Ambrož v „Kříži u potoka“, Antoš ve „Vesnickém románu“ a j. jsou jenom řídkou již výjimkou mezi lidem českým. Světlé šlo právě o to, aby zachránila v národě našem paměť krásných těch výjimek, které byly někdy krásným pravidlem. Světlá jest si vědoma, že podává tím velice cenný a významný příspěvek k „vnitřním dějinám“ českého národa. (Viz její „Upomínky“).

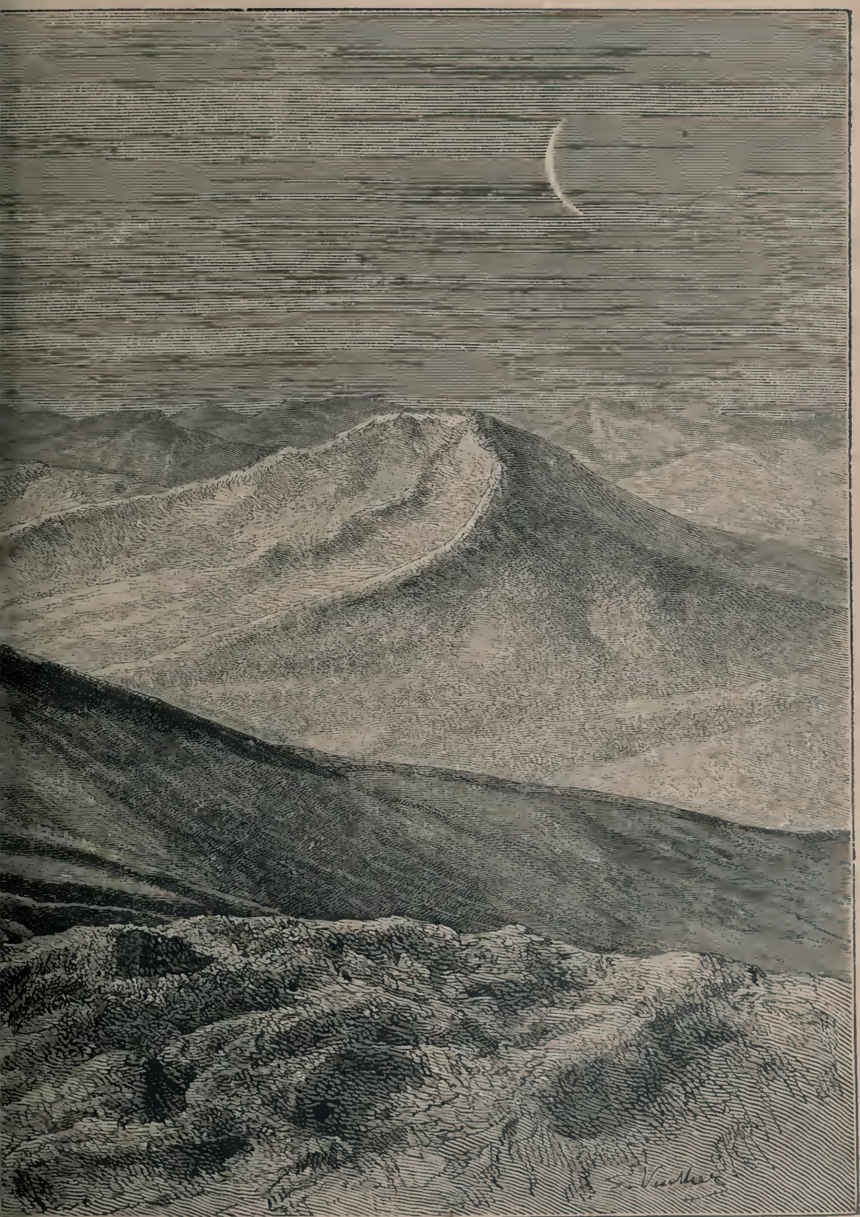
S dotčené stránky lid český nikdo tak nevylíčil jako Karolina Světlá, poněvadž ten zvláštní vzlet ducha českého, v němž se hýbe kus pokroku světového, nikdo tak nepochopil jako právě slovutná naše jubilantka. Hrdi musíme být na ten náš lid, jak se nám jeví v obrazech Karoliny Světlé. Kam mohl dospěti, k jaké dokonalosti svou duševní a mravní individuálnost přivésti, kdyby přirozený rozvoj krásných těch vlastností, jež v něm dřímají, nebyl býval ohavnou protireformací tak smrtelně zaražen!

To jest ta jediná tesklivá myšlenka, kterou spisy Karoliny Světlé vyvolávají. Jinak jsou nehynoucím kouzelným zdrojem síly a povznešení duševního. Hold uznání, jehož se geniální básnířce naší v slavný den šedesátých jejích narozenin dostalo, jest jenom skromnou splátkou toho, čím jest veřejnost česká své nejpřednější, nejšlechetnější ženě povinna.

Ez-Z

bar.

Saharou.

Z Biskry do Rhadamesu.

Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

Přicházíme v místa, kde pojednou solná kůra pod nohami vůdce jako vosk se prohýbá, a již stojí náčelník karavany po kolena ve vodě. Brouzdání celé karavany počíná a co nejpomaleji procházíme solným kalem. „Elbai'jin enna's di ramîk? — Zdá se nám, že jest to bařeniště hluboké?“ tážeme se a syn Drissův s nechutí odpovídá: „El muchâda ramîka vatavîle! — Brod jest hluboký a dlouhý!“

Na těchto místech zatlučeny ve vzdálenostech asi jednoho sta kroků palmové kmeny jakožto cestníky a my pohlížíme plni strachu na počínání našeho vůdce, kterýž s největší pozorností dlouhou holí cestu co nejbedlivěji ohledává, tu a tam se pozastavuje a zrak upjatě do vodní hladiny noří, aby vynašel pevný bod, ježto se po obou stranách nalezá padesátimetrová prohlubeň, ze kteréž po chybném kroku osvobození jest nemožné.

„Jâ Sîdi, v těchto místech vedl před šesti lety můj bratr za soumraku průvod velbloudí v počtu čtyř set kusů vždy po stu rozdělených, a hleď, tamo na pravo minul jen o několik kroků směr cesty a všech čtyři sta dromedárů a osm gamalů zmizelo jeden za druhým v tajuplné hloubce, aniž zbylo po nich sebe menší stopy!“

Pocit, kterýž se nás při těch slovech zmocnil, nebyl arci nejrůžovější, ježto nám vyprávěno v Gabesu vlašským konsulem, že za nedlouhou dobu v šotu Kebirském dvanáct set velbloudů podobným způsobem zahynulo. Pátravě upřeli jsme zraky v dálku, zkoumajíce, kdy asi na pevnější opět půdu vkročíme. Zajímavé jest při této příležitosti chování se zvířat. Pozorujeme-li velbloudy, vidíme, že krok za krokem s ledovou chladností a co nejpřísněji sledují šlépěje svých předchůdců, kdežto soumaři poněkud nevrle stopují odměřeným krokem nejistou cestu a koně horečnatý nepokoj jeví, vyrážejíce při tom často prudký frkot z napjatých nozder a nořice nejistě svá kopyta do zelenavé vody. Ostražitosť jezdců se zdvojnasobuje, ba mnohý raději sestupuje, vleka koně za sebou, by předešel možné neštěstí.

S hlubokým povzdechem, jakoby s nás centové břímě bylo sňato, stoupáme po hodinovém pochodu na pevnější půdu, ačkoliv utrpení daleko ještě není u konce. Protali jsme teprve jedno rameno, rozdělující šot Melrhirský ve dvě půle, nyní zbývá nám vyschlý prostor písečný a pak ještě zbařinatělá část druhého ramene.

Vše odpočívá.

Tuggurt.

Vůdce vede nás nazpět, abychom dle možnosti změřili hloubku dlouhým lanem s pětiliberní koulí a určuje místo ponoření. Po výhozu padá koule s počátku rychle, pak vždy pomaleji a zdá se nám, jakoby lano pronikalo písek spodním proudem v pohyb uvedený, potom lano znenáhla vázne, až konečně spočinulo — snad už na dně. Šestačtyřicet metrových uzlů počítáme na laně, avšak to není největší míra, neboť hloubka v šotech Rarsa a Kebir dosahuje až pětapadesáti metrů hloubky.

Konečně dává vůdce opět znamení k pochodu a námahou znavená karavana vleče se dále krajinou, na kteréž spočinula kletba přírody. Zdá se nám živě, jako bychom to byli v rozsáhlé nížině na jižním konci Mrtvého moře. Celý rozdíl pozůstává snad jenom v teplotě vzduchu, kteráž byla (v téže roční době) v palestýnské výhni o několik stupňů vyšší. Zde jsme znamenali o čtvrté hod. 6 stupňů, v 7 hod. 15 st. a ve 12 hod. 40 stupňů, kdežto na Mrtvém moři ukazoval teploměr dle Celsia ráno 10., dopoledne 22 a v poledne 46 stupňů.

Další cestu prošla karavana velmi obtížně, a když jsme po osmihodinném pochodu přešli poslední pásmo hrozného šotu a stanuli u studně Tuilské, začalo nekonečné téměř klanění se na východ a odříkávání díkův Alláhu za šťastný průchod zlopověstnou krajinou, načež se všech stran třaskavé salvy výstřelův se rozzvučely, obvyklý to a oblíbený u obyvatelů Sahary projev veliké radosti.

* * *

Území, v němž se právě nalezáme a jehož část jsme tak namáhavě prošli, patří k nejzajímavějším zjevům Alžírsko-Tunisské Sahary; tuzemec zove celou tu ohromnou nížinu, ležící až na padesát metrů pod hladinou Středozemního moře: „šot“ a rozděluje ji na tři části : „šot el Kebir“ nebo „Džerid“ v končině malé Syrty, pak dále více na západ „šot el Rarsa“ a mezi Tuggurtem a Biskrou ležící „šot el Melrhir“, kterýmžto posledním jsme právě prošli. Alžírské šoty, ležící v horských vysočinách pásem Atlasu, honosí se bujnou vegetací a břehy jejich jsou dosti hustě obydleny, kdežto solno-bařinaté nížiny, které již po mnoho tisíc let Samum jemným pískem zanáší, zcela rostlinstva prosty jsou, takže kromě jižní části šotu Džeridského ani nomádům pouště, byť i jen na krátkou dobu, není lze se tu usaditi. V této končině nám zaznamenal Herodot jezero Tritonské, které mělo za starých věků přímé spojení s mořem Středozemním, tvoříc s tímto ohromný celek. V nynějších třech písečnými pásmy oddělených jezerech solných nalézáme jenom poblíže středů, kde prohloubení je největší, množství vody, kteráž se počátkem jara pokrývá solnou korou; tato mohutní do tloušťky nejvíce v červenci a srpnu, kdežto se po čas zimních deštů zvolna prožírá a ztrácí, a duje-li silný vítr krajinou, popraskává docela, vody přelívají se přes ni a vzniklá takto hladina podobá se brzo rozbouřenému jezeru. Z ohromných pískových valů jižněji rozprostřených krajin „El Erg“ a „Edeyen“ přináší hrozný vítr, „gebli“ zvaný, celá horstva písku a vyplňuje znenáhla, ale pevným postupem celou tu nížinu šotů, a takž roste cestujícím stále pod nohama půda pevnější, kdežto rozvětvená síť zimních přítoků vod se takto zužuje a krok za krokem mizí.

Svého času zkoumána na veřejnosti otázka zavodnění Sahary a učení zeměpisci za zelenými stoly ve hlavních městech evropských potřásali omšenými hlavami, probírali ten projekt kriticky na všechny strany a dokázali posléz, že jest to vlastně věc docela lehká — až prý na ty kli-

Arteská studně.

matické poměry, které by prý se značně změnily v střední a jižní Evropě. Hned předem podotýkám, že jest zavodnění Sahary rozhodně nemožné, ba že jest to vlastně projekt docela směšný, což následujícími řádky zhruba dokáži.

Celá Alžírsko-Tunisská Sahara, vyjma řečenou nížinu tří šotů, leží čtyřicet až tři sta metrů (místy i výše) nad hladinou Středozemního moře; musila by se tedy celá ta ohromná spousta

vody, kterouž by pohltily El Erg a Edeyen — maličkost to asi 40 tisíc milliard kubických metrů — až přes tuto výšku vyzvednouti. K tomu druží se jakožto další překážky ohromná doba přetoku z moře, pak báječný úbytek odpařováním se vody v sálajícím slunci pouště a jiné i jiné ještě nepřekonatelné obtíže, jež ani jmenovitě nechci uváděti, — soudímť, že čtenáři uvedené již dostačí.

Francouzský kapitán Roudaire, který kartografoval tyto končiny, projevil po vyměření šotů možnosť zavodnění této nížiny, ležící pod hladinou Středozemního moře. Když sem později francouzská vláda vyslala odborníky na slovo vzaté, prohlásili tito i tento omezený projekt za utopický a nemožný a udali následující příčiny:

Průplavem dvacet kilometrů dlouhým, kterýž by počínal u Gabesu na pobřeží moře, v šířce šedesáti- a hloubce čtrnáctimetrové, přiváděla by se voda z moře, a tu bylo by při stálém toku a proudu potřeba aspoň desíti let, než by těch tři sta milliard kubických metrů, kterých by k zavodnění celé nížiny třeba bylo, proteklo a vše do žádoucí výšky zatopilo. Ročním výparem ubylo by vždy deset milliard kubických metrů a zapísčením by se vytratilo také množství vody. Naproti tomu lze počítati hmotný výtěžek velmi skrovný, tak že by tento ohromný projekt nikdy nestál za kolossální oběti, kteréž by se mu musily přinésti.

Tím odbyta na dobro a pro vždy asi otázka zavodnění nížiny tří šotů a čtenář nám odpustí odchylku, kterou jsme si tuto dovolili.

* * *

Překročení hranice šotů, která vede dále krajinou Ued Rirh, územím Ruarhů do země Ued Suff, obydlené od Suaffů, jest vhodnou introdukcí k děsné cestě, jež nastává karavaně před oasou El Ued. Tam počíná se moře písku silněji vlniti a již vidíme při volném postupu tu a tam mocnou vlnu padesát metrů vysokou, vynikající nad hřebeny ostatních písečných valů, kteréž zde širokými hřbety měkce do údolí splývají. Vegetace jest tu arci ještě mocně podporována spodními prameny a bují v středu oasy El Ued silou zrovna úžasnou. Zde koná neunavná ruka pilných Suaffů pravé divy a stopadesát tisíc kmenů palmových nese ovoce nejlepší jakosti. Deset vesniček pouště leží tu klidně roztroušeno ve valech písečných a těm všem vládne hlavní místo El Ued s vysoko strmící jehlancovou věží mešitní, kteráž na celou krajinu shlíží, kdežto z kmenů palmových spatřujeme toliko zelenavé koruny, jež nad písečné vrcholy malebně ční.

Rok co rok přihání vítr gehli mocné písečné závěje do těchto palmových zahrad a zničil by tu záhy všechen rostlinný život, kdyby pracovitý Suaffan bez přestání nevynášel koše písku nad vysoký val, kterýž pomocí velmi pevných, z proutí spletených stěn ohrazen jest a sřítit se nemůže. Suaffové jsou roztomilý nárůdek, vždy k žertům naložení, vesměs výteční střelci a na slovo vzatí nimrodové písečné pouště, kdež jim neujde žádná antilopa, která se na dostřel jejich chatrné, křesacím ocílkem opatřené pušky objeví.

Rhadames.

Z El Uedu, kde čeká karavana asi osm dní, máme příležitosť třemi velkými pochody navštíviti západně ležící Tuggurt, a to ve společnosti, která nám ručí za to, že projdeme zcela bezpečně nejistou krajinou, která také již patří v právomocnosť francouzskou. Arci nastane nám prožluklá jízda na dromedárech, poněvadž koní v El Ergu skoro ani není lze užívati a my je tedy raději nazpět do Biskry odeslali.

Hned druhého dne časně z rána po našem příchodu do El Uedu zavzněl povel: „Vzhůru na dromedáry!“ Stanuli jsme před několika „hedžiny“, rychloběžnými to zvířaty, jež klečíce jezdce očekávají, a nyní nastává těžká procedura vsedání do vysokého sedla. Těžké jest to proto, poněvadž již při pouhém pokusu vystoupnutí vzchopí se zvíře s velkou prudkostí a odhodí dotěrného smělce daleko do písku. Nás neleká arci již ten urychlený skok do sedla, ale dva z našich cestovních společníků, ačkoli nejsou nováčkové v podobných výstupech, nemají přece potřebného cviku a přistupují nejistě ke zvířatům, jejichž hlavy k zemi přidržují gamalové. Při vsedání na bujného a mladého hedžina jde především o rychlý skok a pevné držení se sedla, neboť zvíře v nejrychlejším tempu zvedne přední nohy, čímž mrští jezdce do zadu, pak vyskočí na polo zadními, a letíme zase ku předu, až se konečně zcela postaví, při čemž opět kloníme se k dlouhému krku zvířete. Zcela krotký a již starší dromedár arci vyčkává klidně, až se jezdec usadí, ale rychlé vzchopení jest též u něho zvykem.

Oproti výšce koňské zdá se nováčkovi v sedle dromedárově, že se houpá v závratné výši a působí mu velkou nesnáz otázka, co počíti s nohami. Nechá-li je dolů viseti, nesahají ani k žebrům zvířete, natáhne-li je v před, na vaz zvířete, zdá se mu sice, že jest to pohodlnější, ale nevydrží toho dlouho a usazuje se konečně jako dáma; však brzo ho zase tlačí a on vycpává sedlo měkkou přikrývkou, aby to nebolelo. A což konečně to děsné semo tamo smýkání ubohým jezdcem, ty protivné nárazy, ze kterých by slabší žaludek mořskou nemoc dostal a to hrozné bolení v kříži, které sahá až k mozku — ach, to vše musí začátečník krušně prodělat. Nezbývá mu při tom věčném provádění rovnováhy nic, než odevzdati se do vůle dromedárovy a tak dlouho trpce zkoušeti, až jej gamalové úplně rozbitého opět sejmou a utýraného k odpočinku uloží. Umění jezdecké na hedžinu jest daleko větší, než-li na koni, a nevypadá přece tak elegantně . . . . .

Uháníme v poušť s větrem o závod. (Pokračování.)

Turgeněv a jeho matka.

Podává Dr. Pavel Durdík.

III.

Od roku 1847 Barbora Petrovna neposílala synům peněz, kdežto na vychování Váriňky nešetřila výdajů. Váriňka měla svůj pokoj, nádherný nábytek, měla zvláštního učitele hudby, svou služku, kočár s koňmi a kočím. Na výdaje pro dceru určila důchody z vesnice Cholódovky. Vesnice v kancelářských knihách byla nazvána: „Statek slečny Barbory Nikolajevny Bogdanovičové Lutovinové.“ —

Stará paní nemohla tomu uvěřiti, že Mikuláš vstoupil v sňatek s Annou Schvarzovou. Chtěla míti stůj co stůj bezpečnou zprávu. Poslala tedy svého správce Polakóva do Petrohradu, aby to důkladně vypátral. Správce z litosti k Mikulášovi, vida jeho nouzi a sklíčenosť, psal, že není ženat, že žije sám a sám. Tato dobromyslná lež brzo vyšla na jevo. Stará paní byla vztekem bez sebe a rozpřáhla se po správci těžkou holí.*) Byla by mu hlavu roztříštila, kdyby dopadnutí rány nebyl zadržel její švakr, vstupující právě do světnice. Polakóv musil za trest opustiti svou nemocnou těhotnou ženu a tři své dítky a odebrati se na vyhnanství do hodně vzdálené vesnice v sousední gubernii.

R. 1849. pozvala Barbora Petrovna oba syny k sobě. Mikuláš v psaních úpěnlivě prosil matku, aby schválila jeho sňatek, jenž úřadně nebyl nikomu oznámen; po schválení sňatku že přijede. Ivan psal, že přijede, jakmile matka mu pošle peníze na cestu, neb poslaných 600 r. nestačilo ani na zapravení dluhů. Máť synům neodpovídala. Váriňka dostala nyní i Francouzku za společnici, ale též ona musila zakoušeti zlosť své maman, jakmile se osmělila nedávati jí ve všem za pravdu: Jednou hodila maman po Váriňce křišťálovou vázou — ona se totiž zastala několika slovy kuchaře, stařičkého nevolníka, jehož opět maman bez příčiny týrala. Při takových příležitostech vyčítala Váriňce nevděk — „černý nevděk za tolik dobrodiní, jež ti prokazuji — ty jsi se spikla s těmi ničemy proti mně, takoví ničemové jsou ti milejší než já ....“ A tak to šlo dále.

Na počátku září 1849. přijel konečně Mikuláš. Matka schválila jeho sňatek, ale jen s tou podmínkou, že nechá služby a že se přestěhuje do Moskvy, kdež prý mu koupí dům. Mikuláš hned vystoupil ze služby, ale matka žádné zprávy do Petrohradu mu neposílala. Posléze, když se ho natrápila několikaměsíčním mlčením, neměla se ke koupi slíbeného domu

*) Tato hůl byla ohromná, těžká berla, historická to berla jejího strýce Ivana Lutovinova, táž, jíž klepal v skladišti na své pytle s penězi (viz náčrtek Turgeněvův: „Tři podobizny“).

v Moskvě, jakoby byla na všechno zapomněla. Zatím pořád ho chlácholila stran budoucnosti, sliby své splniti otálejíc. Po tříměsíčním váhání koupila mu konečně dům a zřídila mu služebnictvo ze svých nevolníků, než na vydržování domu, služebnictva a koní nedávala mu peněz, kdežto v téže době koupila Váriňce brillanty a skvosty za 28 tisíc rublů. A Ivan v cizině třel pořád nouzi a bídu, často i trpěl hlad. Konečně poslala též Ivanovi peníze na zpáteční cestu Mezi odesláním těchto peněz a příjezdem Ivanovým stihla Mikuláše velká nehoda. Jel v kočáře s ženou, koně se splašili; při tom jeho žena značně se poranila, i odnesli ji polomrtvou z ulice. Matka navštívila nemocného syna, dlouho u jeho postele seděla a odcházejíc, přiblížila se ke dveřím vedlejšího pokoje, kde ležela Anna, žena synova, řkouc hlasitě:

„Je vous souhaite de vous remettre au plus vite“ (přeji vám brzkého zotavení).

Konečně na jaře r. 1850. přijel Ivan z ciziny do Moskvy, kdež matka jeho tehda bydlila. Policie ho zdržela v Petrohradě, neb podezřivě hleděla na jeho dlouhý pobyt v cizině — zvláště mu kladeno za vinu, že z Paříže neodejel, když tam vypukla r. 1848. červencová revoluce. Jen rázné přímluvě několika svých přátel u dvora měl děkotati, že nebyl vzat do vyšetřování. Barbora Petrovna jásala radostí — a takové záchvaty náhlé radosti často se u ní vyskytovaly — že se vrátí její miláček a že se slzami v očích přivine „k něžnému srdci maveřskému“ svého Benjamina.

Konečně přijel Ivan, ale sotva ho kdo mohl poznati — tak velice se změnil. Odejel do ciziny v úplném bujném zdraví a nyní byl tu vyzáblý, bledý a sestárlý. Jeho krásné rusé vlasy na polo šedivěly; třicetiletý Turgeněv vypadal jako pravý stařec. Vypravoval, že seděl v Paříži ve vězení; proč — že sám nevěděl. Prostě ho na ulici chopili a do vězení odvedli, kde by byl nejspíše dlouho si poseděl, kdyby nebyl býval osvobozen na přímluvu jedné ruské dámy. Ivan poznenáhla se zotavil a začínal býti opět veselým a hovorným.

V měsíčníku „Sovremenniku“ vyšla již větší část jeho „Zápisek myslivcových“ i dostával často pozvání k obědu, do zábav domácích a do společností, slovem byl středem všeobecné pozornosti.

Barbora Petrovna vedla v Moskvě nádherný dům, jak se i slušelo při jejím ohromném bohatství. Ale synům nedávala krejcaru peněz — mstila se na nich za jejich neposlušnosť. Mikuláš měl větší nouzi než kdy jindy, pro nemoc ženy měl velké vydaje. Ivan ani své přátele nemohl uhostiti sklenicí vína a často, přijížděje domů ve drožce, vypůjčovat si musil od správce nebo od Kudrášova po 30 a 50 kopejkách, aby zaplatil kočímu. Oba synové konečně prosili pokorně a poníženě matku, aby jim určila stálý důchod, aby věděli, co mohou měsíčně vydat a nemusili ji obtěžovat pro každou maličkosť. Matka je mlčky vyslechla. — „Souhlasím s vámi,“ řekla.

Celý měsíc čekali synové pokorně na její rozhodnutí, ale ona nic nečinila. Opět Ivan jal se prositi: „Neprosím ani tak za sebe, jako za bratra; já již nějak se protluku spisováním a překládáním, ale bratr

nemá nic, brzo nebude míti co jíst.“ — „Vše učiním, oba budete se mnou spokojeni,“ odpovídala krátce matka.

Konečně po dlouhých přípravách a nekonečných úvodech dala každému po vesničce a sice Syčevo Mikulášovi a Kadnoje Ivanu, ale bez officielního potvrzení, tak že tyto „dary“ neměly zákonné platnosti. Dárkyně, kdykoli by se jí zachtělo, z pouhého vrtochu mohla jim vše opět vzíti. — Zatím podtají dala rozkaz, aby v obou řečených vesnicích byly prodány třeba za malou cenu všecky zásoby obilí v stodolách a na poli — a stržené peníze aby poslali jí do Moskvy. Tím se stalo, že v darovaných vesnicích nezůstalo ani zrnka na příští zasetí.

K této licoměrné komedii starší syn mlčel, v duchu proklínaje svůj nešťastný osud. „Vystoupil jsem ze služby matce k vůli a teď jsem bez kouska chleba,“ řekl slze. Ivan, jenž s andělskou trpělivostí snášel despotické vrtochy matčiny, tentokrát se rozhorlil. Bez reptání trpěl, pokud se to týkalo jeho samého; teď však vystoupil na obhájení svého bratra a mluvil zcela jinak, než obyčejně mluvíval. Barbora Petrovna vyslechla jednou v životě pravdu — a hořkou tuto pravdu musila slyšeti z úst svého miláčka. Mladé Rusko s otevřeným hledím, klidně a důstojně, promluvilo tu ústy Ivana Sergéjeviče proti podlé, prolhané a officiální porobě ruského lidu. Jemnocitný, něžný syn, se slzami v očích, vytýká matce její hříchy . . .

„Rci mi, Ivane, proč jsi mi včera neděkoval za dar?“

Ivan mlčel.

„Což jsi opět nespokojen?“

„Matko, nechme toho. Nenuť mne, abych o tom mluvil. Mne to bolí . . .“

„Nevím, co tě bolí,“ bezohledně pokračovala. — „Ale tvé mlčení mne uráží. Ano, vše činím pro vás — a vy jste nespokojeni. Teď máte své vesnice, teď jste pány.“

„Proč tak mluvíš, řekni mi“ — odpověděl klidně Ivan. „Včera jsme neměli nic a dnes zase nemáme nic . . Sama to dobře víš.“

„Jak to, nic? Bratr tvůj má dům, statek, a ty máš též statek.“

„Dům? . . Žádáš na bratrovi, aby v tom domě bydlil? — Trpí při tom nouzi, nemá co jísti.“

„Jak? Vždyť má statek?“

„Jaký je to statek! Dnes jsi to dala a zejtra můžeš nám to vzíti. Statky jsou dosud tvé . . . Řekni raději: Nic vám nechci dáti a bude dobře. Slova od nás již o tom neuslyšíš . . K čemu ta komedie?“

„Ty jsi se zbláznil!“ — vzkřikla Barbora Petrovna. „Zapomínáš, s kým mluvíš!“

„Ano, nechtěl jsem mluviti. Prosil jsem tě, abys nezačínala mluviti o darovaných statcích, tys mne k tomu donutila! Mně je bratra líto. Proč chceš jeho zkázu? Ty jsi schválila jeho sňatek, přiměla jsi ho, že vystoupil ze služby, že z Petrohradu přijel sem s rodinou — tam si aspoň vydělával na živobytí. Ale ty, co je zde, ustavičně ho týráš . . .“

„Čím? Řekni, čím ho týrám?“ vyhrkla ze sebe Barbora Petrovna.

„Vším!“ zvolal Ivan v zoufalství, nepřemáhaje se již. „A koho ty nemučíš! Všecky! Kdo může dýchati svobodně vedle tebe? . . . Nám

nechceš nic dáti, abys nepozbyla své moci nad námi! Vždycky jsme byli uctiví k tobě, ale ty nám nedůvěřuješ. Ano, ty nikomu a ničemu nevěříš.. Ty věříš jen ve svou moc... A co ti dává tvá moc? Právo, že můžeš všecky kolem sebe trýzniti."

„Jaké páchám zločiny? Komu ubližuji?"

„Komu? Kdo je vedle tebe šťasten? Vzpomeň si jen na Polakóva, na svou komornou.. a na všecky ty, jež jsi pronásledovala, soužila, a od příbuzných, od rodiny do vzdálených vesnic přesídlila. Ti všichni tě mohli milovati, všichni by dali rádi život za tebe, kdybys byla jinou.. Ale ty všechny kolem sebe děláš nešťastnými — ano sám bych za to dal půl svého živobytí, abych to vše neviděl! Všichni se před tebou třesou, kdežto by tě všichni mohli milovati."

„Mne nikdo nikdy nemiloval a nemiluje, ba i vlastní děti jsou proti mně..."

„Nemluv tak, maman! My všichni a nejprve tvé děti..."

„Nemám dětí," najednou křičela Barbora Petrovna. „Kliď se!" I odešla z pokoje a silně bouchla dveřmi. Ivanovi tekly slzy po tváři. „Nic na plat, jinak jsem nemohl jednati," řekl si. —

Druhý den Barbora Petrovna dostala psaní od synů s oznámením, že odjíždějí oba na statečck Turgeněvo (asi 15 verst od Spasska, — náležel jejich otci), aby tam hospodařili, v Moskvě že nemají z čeho býti živi. Ivan přišel se rozloučit s matkou, ale matka, jak jméno jeho z úst Váriňky uslyšela, přiskočila ke stolku, chopila podobiznu „Benjamina srdce svého" a mrštila jí o zem. Sklo se rozlítlo na všecky strany a podobizna odletěla do kouta. Když komorná chtěla ukliditi podobiznu, křičela Barbora Petrovna: „Nech to tam" — a tak zůstala ležeti podobizna v koutě na podlaze přes dva měsíce, až do toho dne, kdy Barbora Petrovna těžce onemocněla.

Jak Barbora Petrovna uslyšela, že synové skutečně z Moskvy odjeli — neboť nemohla tomu uvěřiti — dostala křečovitý záchvat, chechtala se, křičela, máchala rukama jako smyslů zbavená — a za několik dní odjela do Spasska. Tam se dověděla, že synové, na cestě do Turgeněva, byli v Spassku a panský dům si prohlíželi — na rozloučenou.

„Jak jsi se osmělil, pustiti je sem?" rozlítila se na správce.

„Nemohl jsem jim bràniti" — odpověděl správce pevným hlasem, — „jsouť to naši pánové..."

„Jací pánové! Já jsem zde paní a nikdo jiný.." a soptíc vztekem udeřila správce bičem přes obličej.

To byl poslední výbuch jejího hněvu... Od tohoto dne stařena slábla, vodnatelnosť a dýchavičnosť vzrůstaly, ubývalo tělesných sil, již neřádila, nikoho již nepronásledovala. — Synové žili v Turgeněvě, psávali jí, ale odpovědi nedostávali. Ivan tajně přijížděl do Spasska a vyptával se Váriňky na zdraví matčino.

Nemocná Barbora Petrovna opět se odebrala do Moskvy na léčení. Léčili ji tam první věhlasní lékaři. Dva měsíce tam stonala, scházela, stávajíc se tichou a mlčenlivou. K miláčkovi svému Ivanu předešlou svou náklonnosť dala na jevo tím, že velela z podlahy ukliditi jeho podobiznu, která nyní opět byla opatřena sklem a stála na stole vedle její postele.

Málo vůbec mluvila, umlkla úplně. O synech nikdy se nezmiňovala a když Váriňka někdy jí v hovoru připomenula syny, doufajíc, že je k sobě povolá, buď neodpovídala nebo se od ní odvracela. Patrno bylo, že je nechtěla viděti. Ivan byl tehdy v Petrohradě, a nevěděl o blížící se smrti matčině. Mikuláš byl v Moskvě a očekával, že matka dá na jevo přání, že by ráda syna viděla — ale čekání bylo marné.

Barbora Petrovna již umírala. — Na toto poslední okamžení života jejího hleděli skrze klíční dírku Mikuláš a žena jeho Anna.

„Dokonala!“ řekl doktor, stojící u úmrtního lože a odešel z pokoje. V této chvíli, když Barbora Petrovna byla již ducha vypustila, vstoupil do pokoje Mikuláš, žena jeho za ním, vrhli se na kolena u postele, volajíce s pláčem: „Matko! . . . matinko . . Odpusť, odpusť mně! . . . Odpusť nám . . . Odpusť!“

Dali zprávu Ivanu do Petrohradu; ale ten přijel do Moskvy pozdě večer, právě když se vraceli všickni ze hřbitova. Proč záhy nedali zprávu Ivanovi, aby byl mohl matku ještě na živě zastati a k hrobu ji doprovoditi? Mikuláš mohl mu dáti zprávu, neb prof. kliniky Jinozémcov určitě řekl den, kdy asi nemocná skoná. Ivan po celý život toho litoval a trpce si na to stěžoval, že „mu nedali se rozloučiti s matkou“. — Posledně ji byl viděl, jak ho od sebe vyhnala, když se byl bratra Mikuláše proti ní zastával.

Barbora Petrovna zanevřela na syny své, že se osmělili jednati proti její vůli; v žilách jejich tekla vzdorná Lutovinovská krev! V duchu však se s nimi smířila, jak viděti z denníku, jejž psala ve své nemoci. Na jednom lístku bylo napsáno její rukou (francouzsky): „Má matko, mé děti! Odpusťte mi! I ty Bože, odpusť mi, neb hrdosť, tento smrtelný hřích, byl vždy mým hříchem.“

K svému loži za nemoci je nepustila, nechtěla je viděti, nerozloučila se s nimi. V tom jí překážela ohromná její hrdosť a neustupnosť Lutovinovská, kterou zdědila po předcích. Proto i synům ničeho neodkázala — nemohla svou povahu přemoci.

Otevřena byla schránka, v níž byly brillanty a zlato. Na vrchu byly kolkované a jiné listiny, vázané a nevázané. Byly tu propuštní listiny nevolnických rodin, jimž Barbora Petrovna dávala svobodu, mezi těmito byl starý sluha, sekretář Lobánov, s náhradou 500 r., správce Polakóv s náhradou 1000 r. a lékař Kudrášov s náhradou 500 r. Mezi listinami byla tu poslední vůle, adressovaná k Váriňce — kdež bylo řečeno: „Všem svým rolníkům dávám svobodu v té míře, jakž ji mají korunní rolníci; všechny zbývající pozemky a domy, jakož i veškeren movitý majetek odkazuji své přijaté dceři Barboře Nikolajevně.“ — (Váriňka je zdrobnělé Barbora.)

Anna Jákovlevna ve vzteku jala se vyčítati Váriňce sprosťáckými slovy, že prý přemluvila nebožku, aby synům ničeho nedávala, jen aby sama mohla vše shrábnouti, syny nebožky matky že okradla atd. Váriňka v rozhorlenosti roztrhala tuto poslední vůli, tak že nyní synové, co nejbližší dědicové, mohli mezi sebe rozděliti veškeren majetek bez dalších překážek. Při dělení dědictví Ivan byl velmi povolný ve prospěch bratra Mikuláše, jenž si vzal větší část rodinného jmění. Pro sebe si vyminil

Ivan pouze Spassk a několik menších statků — a bratrovi postoupil bez odmlouvání dobře zařízené velkostatky a všechen movitý majetek, jako brillanty, perly, zlaté, stříbrné, bronzové a porcelánové nádoby, koňský závod, kočáry, drahý nábytek, zrcadla, rodinné podobizny; — dále postoupil bratrovi všecky nevolnické řemeslníky, kteří neobdrželi svobodu. Takým spůsobem veškeré domácí zařízení a všecky věci nebožky matky octly se v rukou Mikuláše a jeho ženy.

Ale toho nebylo ještě dosti; žena Mikulášova přijela do Spasska za nepřítomnosti Ivanovy a tam si přivlastnila stříbro a všecky drahocennosti. Turgeněv nenašel pak ve svém hospodářství ani jednu stříbrnou lžičku a musil vše koupiti znovu. Věděl, že švakrová neměla práva přivlastniti si tyto věci, ale přece ani prstem nehnul, aby mu vrátila aspoň část odvezeného majetku. Nechtěl se příti s bratrem. Mimo to Ivan nikdy nebyl lakotný a raději strpěl hmotné ztráty, jen aby neměl mrzutosti s takovou svárlivou ženou, jakou byla jeho švakrová. Vždyť ona se postarala, aby Ivan nebyl zpraven o blížící se smrti matčině. Věděla, že za nepřítomnosti Ivana spíše se jí podaří uchvátiti nejlepší část dědictví, což se i opravdu stalo.

Ivan nikdy se nedověděl, že nebožka matka všecko odkázala Váriňce, a že Váriňka tuto poslední vůli sama dobrovolně zničila. Ani o tom nevěda, ve své dobrotě rázně se zastal Váriňky, tak že dostala 30 tisíc rublů z dědictví, sám však vlastní své zájmy při dělení dědictví hájil velmi slabě.

Takým byl náš nesmrtelný beletrista po celý život; když běželo o vlastní výhody, byl lhostejný; když však šlo o výhody jiných, byl rázný a často ku podivu neustupný. Skutečně byl příliš dobrý na člověka a nadarmo nemluvili o jeho „andělské dobrotě“. Často jednal přímo na úkor sobě, v jakési roztržitosti. Rozdal na příklad hned po smrti matčině několik tisíc sáhů pozemků čeládce, kterou zdědil — a této čeládce daroval též svobodu. Bylo to 10 let před cárským osvobozením nevolníků. Tyto darované pozemky byly však hned vedle panského domu. Jedna nová majetnice, včera ještě nevolnicí, dala okopati své pozemky a zahraditi cestičky, tak že Turgeněv nemohl se ani probrati k pramenu, k němuž chodíval každý den píti vodu, neboť vodu tu si velmi chválil. Na štěstí studně byla dle plánu ještě na hranicích pozemků, jež Turgeněv daroval Zacharovi, svému staříčkému sluhovi — a tak byl dostup k vodě statkářovi usnadněn.

Promluvíme ještě o mládí matky Turgeněvovy. Její sobectví, vládychtivosť a zarputilosť lze omluviti tím, že s ní samou v mládí ukrutně nakládali.

Matka její, Kateřina, pocházela z rodu Lutovinových, panstva to zpupného, neskrotného a despotického (viz jeho zobrazení v náčrtcích: „Tři podobizny“ a „Jednodvorec Ovsjánnikov“.) Kateřina byla rovněž surová a bezcitná k nevolníkům jako k dceři.

Záhy ovdověla a vdala se podruhé. Druhým jejím mužem byl statkář Somov, též vdovec a spolu otec dvou vzrostlých dcer. Kateřina nikdy nemilovala svou dceru z prvního manželství; působením svého druhého

muže stala se zlou macechou vlastní své dceři a něžnou matkou dcerám nevlastním.

Dětský věk Barbory Petrovny byl nepřetržitou řadou utrpení a urážek mravních i tělesných. Vlastní matka ji nemilovala; nevlastní otec její, Somov, ji nenáviděl, musela plniti všecky vrtochy a libůstky jeho a jeho dcer; otčím ji bil a dcery jeho též.

Když Barboře minul šestnáctý rok, surový otčím vyhledával příležitosť, aby jí učinil násilí a hrozil jí, že ji dá zmrskati nahou před čeládkou, jestliže nebude mu po vůli. Barbora s pomocí své stařičké chůvy prchla v noci z domu, jen aby vyvázla z moci starého chlípného netvora. Polooděná běžela úprkem šedesát verst (asi 9 našich českých mil), až konečně polomrtva dovlekla se do domu strýce svého Ivana Lutovinova, tehdejšího majetníka vesnice Spasské. Strýc se jí ujal, rázně odmítaje naléhavé prosby otčíma a matky její, aby vydal jim uprchlici nazpět k potrestání.

V domě strýcově Barbora si oddechla. Strýc s ní dobře sice nakládal, ale byl člověk neobyčejně přísný, skoupý a podivínský. — Musila ho slepě poslouchati a žila jako ve vězení. Ale ani pravidelného vychování se jí tam nedostalo — a to působilo neblaze na její povahu.

Strýc nebyl ženat. — Jeho jedinou vášní bylo — hromadění peněz a perel, a ještě honba. Psů vydržoval několik set; v každé vesnici měl smečku psů. V domě stále převládala mužská společnosť, a Barbora Petrovna bezděčně si osvojila některé mužské zvyky a záliby. Střílení do terče, jezdění na koni, honba, hra v kulečník — všemu tomu dávala přednosť před vyšíváním a pletením košíčků, obyčejným to zaměstnáním tehdejších šlechtičen.

Šlo jí na třicátý rok, když strýc náhle zemřel mrtvicí — i stala se nyní najednou dědičkou ohromného jmění Dosud nezakusila sladké dívčí lásky, ani zlaté svobody . . . Teď najednou nový život jí nastal. Všichni se jí nyní kořili; pochlebování nebylo konce. Stala se hrdou, zpupnou, pánovitou, nikoho nešetřila, jako jí nešetřili v mládí.

Z nudné vesnice přestěhovala se do gubernského města, provázena jsouc davem svých společnic, od nichž nežádala ničeho leč poníženosti, podlízání a slepé poslušnosti. Tu přibyl do Orla kyrysnický pluk. Začaly bály, maškarní plesy, hudební a divadelní představení. Barbora Petrovna zatoužila po manželství, a vidouc tolik hezkých důstojníkův — ký div, že se zamilovala a zvolila si nejhezčího, Turgeněva. Po straně mu vzkázala, kdyby si ji chtěl vzíti, že nedostane košíčkem. Důstojník takto se stal mužem nejbohatší dívky v gubernii.

Již jsme viděli, že manželství nebylo právě nejšťastnější, ačkoliv to Barbora Petrovna tajila. — Bylať hrdá, nikomu si nestěžovala ani na nevěrnosť manželovu, ani později na neposlušnosť synů svých ani na své neblahé mládí. By to žena rázná, samostatná, plná neoblomné síly.

Teprve k stáru, když byla stižena nezhojitelnou nemocí, zmiňovala se někdy Váriňce o tom, co v mládí vystála. — „Ty nevíš, Váriňko,“ — pravila jednou, když již nemohla choditi pro vodnatelnosť nohou — „co to jest býti sirotkem! Ty jsi sirotek, ale ve mně máš matku, miluji tě, starám se o tebe, tak že necítíš své siroby.“ Jindy jí řekla — „Býti

sirotkem bez otce a matky, je trapno; býti však sirotkem při vlastní matce, to je strašné; a já jsem to zakusila, matka mne nenáviděla."

Jednou psala své přijaté dceři (1848): „Sirotci nebývají dlouho dětmi. Sama jsem byla sirotkem, a velmi záhy, dříve než jiné děti jsem poznávala své postavení; byla jsem osiřelejší než ty, ty máš ve mně matku a já jí neměla; máť byla mi jako zlou macechou; byla vdána, byly tu jiné děti, jiné svazky, já byla úplně osamotnělou na světě."

Barbora Petrovna měla svou Variňku velmi ráda; od dětství ji obklopovala všemožným pohodlím a nádherou a jak jsme viděli, odkázala jí všecko jmění, jehož se Váriňka dobrovolně odřekla ve prospěch bratří Turgeněvů.

V Moskvě Váriňka měla mnoho zbožňovatelů, mezi nimi byli básníci, spisovatelé a bohatí statkáři, než smrť Barbory Petrovny překazila sedmnáctiletému děvčeti další štěstí. Po smrti své dobrodějky vstoupila do soukromého vyššího dívčího ústavu paní Knolové v Moskvě, kdež vyučovala moderním jazykům a konečně se provdala za pana Žitóva, statkáře v Razaňské gubernii. — Paní Žitová vydala „Upomínky na rodinu Turgeněvových" (Věstnik Jevropy 1884), z nichž jsme čerpali též při sestavení tohoto článku. —

* * *

Po smrti Barbory Petrovny nastaly ve statku veliké změny. Učiliště pro děti, dům pro chudé šlechtičny, jakož i nemocnice s ošetřovatelkami — vše to přestalo. Řemeslníci dostali pasy a šli do blízkých měst, aby tam prací rukou svých na vrchnosť vydělávali, to jest, platili statkáři obrok (jistou sumu rublů ročně), a za to je nehnali na robotu. Žáci zrušené školy vrátili se ku svým rodinám.

Jeden z nich, F e d o r B., uměl již celý slabikář nazpamět a již hezky psal. Z lítosti, že nemohl pokračovati v učení, napsal křídou na rodinné jizbě: „Lépe žíti v bídné chýši se ctností, než v bohatých komnatách s nepravostí." Hoch chodil teď na robotu spolu s ostatními nevolnickými chlapci,* a strávil deset let pod dohlídkou burmistrů, starostů,

* Zajímavo jest, že rozdělili robotní práce mezi chlapce, přiměřeně mladým, nezralým těm pažím a spolu tak, aby svaly se jim tužily k pozdějším pracím namáhavějším a lopotnějším. Chlapeům uloženo bylo 1. p ř i l e s n í m h o s p o d á ř s t v í: sbírání konvalinek, španělských much, lipového květu (pro lékárnu), trhání březových šišek pro nálivky, sbírání lesních ořechů (na vyrábění oleje), sbírání hub (k sušení) 2. p ř i p o l n í m h o s p o d á ř s t v í: snášení ovsa a ječmene v snopy, odnášení snopu do kup, vláčení zasetého pole, řezání makoviček k vyprázdnění máku, vyhrabování a snášení řípy na hromady. sbírání a odnášení brambor (za pluhem) na hromady. 3. v l u č n í m h o s p o d á ř s t v í: pletí šťovíku a čemeřice, shrabování sena do snopů ručními dřevěnými hráběmi. 4. v z a h r a d n í m h o s p o d á ř s t v í: zalívání stromu a květin v oranžeriích, v teplici, pařeništích, zalívání vystavených květin. obřezávání a sbírání růžových a resedních květů k vyrábění vonné vody, sbírání plodů. jahod, čistění stezek, záhonů a křovin od listí a větví 5. v z e l i n á ř s k é m h o s p o d á ř s t v í: pletí okurek, cukrovky, mrkve, kapusty a ostatních zelin. 6. v l é k á r n i c k é m o d b o r u: kopání křenu. kořenů lopuchu (Arctium lappa), vlaštovičníku (Chelidonium majus), sbírání heřmánku, květu řebříčku (Achillea millefolium). květu slunečnice, valerianové trávy, podkovky (tussilago) atd. Každá tlupa robotujících dětí záležela z třiceti chlapců a třiceti děvčat. Ohromné kupy a hromady spracovaných výrobků a plodin rostly pod rukama tohoto dětského mraveniště.

dozorců a zahradníků, zelinářů, kancelářských písařů a jiných představených osob.

I stalo se, že jednoho dne četl správce Ťutčev tu průpovídku na jizbě, již Fédor kdysi tam napsal — a přidělil hocha, maje s ním útrpnosť, do statkářské kanceláře; náhodou měli nouzi o písaře, neboť Ivan Sergéjevič udělil písařům svým svobodu. Fédorovi určili tuto práci: linovati knihy, psáti názvy ke knihám, opravovati husí péra, mýti kalamáře, natahovati hodiny a dohlížeti, aby v čas rozléhal se zvonek ku snídani, obědu a večeři, dále k početí a ukončení prací. K tomu ještě připojili: zapisování do žurnálu „Rozvrh každodenních prací", vození obilních snopů do stohů k odkládání snopů na „výmlatek" (po jednom snopu z kupy) a konečně zapisování příjmů a výdajů plodin a materiálů do „Žurnálu komisařského". Později ještě mu uložili: přepisování na čisto „Ročních příkazů burmistrům o provádění prací" a ještě opisování na čisto některých hlav z románů „Rudin" a „Šlechtické hnízdo". Ivan Sergéjevič ujal se chlapce, dal mu městský šat místo selského, stravu velel mu dávati z panského stolu, a konečně poslal ho do Gorygorecké školy zemědělské, zaplativ taxu (40 r.) za jeho přijetí do ústavu.

Týž Fédor B. vydal „Upomínky na I. S. Turgeněva" (Ruskij Věstnik 1885) v nichž mezi jiným píše, že Ivan Sergéjevič byl člověk měkkého srdce, dobrý a velmi šlechetný. Rolníci ho nazývali „dobrým pánem". „dobrým bojárinem", „báťuškou". Často bylo slyšeti jich hovor: „Náš slepý přijel, časně ráno odešel na hon s Diankou." — „Slepým" nazývali Ivana Sergéjeviče — a to proto, že ustavičně nosil pince-nez; Diankou nazýval se honící pes našeho beletristy, dlouholetý jeho miláček. — Ivan Sergéjevič obyčejně se ptával, když rolníci měli obecní schůzi:

„Jste spokojeni s mým správcem?"

„Velmi jsme spokojeni, ty náš baťuško Ivane Sergéjeviči!" odpovídali jednohlasně.

Podotýkáme, že slovem „slepý" rozeznávali rolníci našeho beletristu od staršího bratra Mikuláše.

Mikuláš nebyl u rolníků oblíben a vším právem. Jeden z nevolníků, vyučený řemeslu, připadl dědictvím Ivanu Sergejeviči a doufal, že též dostane od něho svobodu. Než ubohý nevolník byl připsán při posledním sčítání duší k vesnici „Turgeněvo" a stal se takovým spůsobem majetkem Mikulášovým. Ivan chtěl mu dáti svobodu, ale Mikuláš se tomu protivil. Ubohý člověk, náležející vlastně Ivanu, nejen že nedostal propustní listinu, ale byl odveden k vojsku na rozkaz Mikulášův proto, že osmělil se hlásiti se o svobodu.

Vůbec Mikuláš byl zcela jiný než Ivan. Ivan propouštěl své nevolníky buď na obrok, při čemž mu platili málo — nebo dával jim svobodu, a sám se spokojil pouze službou lokaje Zachara a Štěpána kuchaře, — ti pána svého nechtěli opustiti, ačkoli jim svobodu nabízel. Špatně však vedlo se nevolníkům, kteří připadli Mikulášovi. Jemu připadla největší část. Nevolníci musili nyní snášeti uhnětení, tresty, pronásledování a vyhnanství. Zvláště ženu Mikulášovu, Annu, rolníci nenáviděli, nazývali ji „štváčkou". Oba manželé zavedli si „alberty," t. j. udavače, tajné

donášeče, klepaře. (Přezdívka „albertové“ pochází od jednoho z jejich bývalých správců, jenž nad jiné vynikal udavačstvím a týráním rolníků).

Nevolníci za nepatrné provinění byli pokutováni těžkou prací (musili řezati dříví, kopati kámen, nositi cihly a pracovati na papírnickém závodě) nebo byli tělesně trestáni v konírně za přítomnosti policejního úředníka. Ba již na to došlo, že Mikuláš, návodem své ženy, trestal nevolníky vyhnanstvím do Sibiře a odvodem k vojsku, což bylo nejkrutějším trestem.

Mikuláš, odjakživa jsa slaboch, octl se nyní úplně v moci své ničemné ženy, a hleděl lichvařením rozmnožovati své, beztoho již velmi značné jmění, málo čině dobrého. Naopak, on přesídlil mnoho nevolníků z úrodných pozemků do bahnité krajiny, aby mu tamější půdu zúrodnili, a těžil z nich jak jen mohl. Návodem své ženy zavedl ohavné nevolnické řády na svých rozsáhlých statcích — tytéž zlořády, jež bratr v „Zápiskách Myslivcových“ na pranýř postavil. (Zlořády na Mikulášových statcích přestaly teprv r. 1861. po osvobození nevolníků carem.)

Ivan a Mikuláš lišili se od sebe již zevnějškem. Ivan měl čistě ruský obličej a ruský zevnějšek. Mikuláš se strojil jako Angličan, opiče se ve všem po Angličanech jako Kirsanov v „Otcích a dětech.“ Ivan udělil svobodu nevolníkům. Mikuláš propouštěl je nanejvýše na obrok. Ivan často dával svým bývalým nevolníkům několik jiter lesa, vystavěl jim školu, malou nemocnici, chudobinec, a všelijak jim pomáhal, Mikuláš — nikdy. Ivan říkával: „Mé pozemky jsou svlaženy potem a krví nevolníků, a já necítím v sobě dosti sil, abych vykoupil hříchy předků svých.“ Mikuláš, kdyby byl mohl, jednal by byl zrovna tak, jako tito ukrutní předkové. Mikuláš byl obličejem podoben otci, Ivan matce — jaká to ironie osudu! — a proto všeobecně byl pokládán za miláčka matčina a matka sama ho nazývala svým Benjaminem.

Ivan byl jemný, něžného srdce, citelný, získal si vždy velmi rychle lásku svého okolí; jakýsi vznešený klid spočíval na celé jeho postavě; řeč jeho byla tichá a plynná a, sotva že to bylo pozorovati, zlehka šišlal, což činilo jeho výslovnosť neobyčejně příjemnou. Naopak Mikuláš jevil v celém svém vystupování cosi škrobeného a příkrého, trhavého a prudkého, mluvil velmi hlasitě, rychle a s velkou živostí. Ivan rád jiné rozesmával nevinnými žerty, Mikuláš rád si tropil šašky z jiných. Ivan byl důvěřivý, účinlivý, rád jiné hájil a zastával — Mikuláš nikomu nedůvěřoval a jen svůj prospěch měl vždy na zřeteli. Ale v jednom byli si podobni oba bratři: oba po celý život slabošsky se podrobovali ženskému vlivu.

Matka jejich dobře znala tuto výraznou a neblahou stránku synů svých a říkávala jim posměšně: Lituji vás, vy jste „odnolubci“, to bude vaše zkáza, budete neštastni. — Slovem „odnolubec“ je míněn muž, jenž po celý život je přikován láskou vroucí, hlubokou a obětovnou k jedné ženě, nechť je jakákoli, nechť toho zasluhuje nebo ne.

Proroctví matky splnilo se na obou synech — a nesnadno říci, kdo z obou synů hrál truchlivější úlohu — zdali Ivan vůči paní Viardotové, nebo Mikuláš — vůči své ženě, rozené Schwarzové a později vůči její neteři. A zásluhu o to měla jejich matka, neb syny své od nejútlejšího

mládí držela v tak surové podřízenosti a slepé poslušnosti, že samostatnosť, ráznosť a energie nemohla u nich nijak vzniknouti a se ustáliti. Je to jeden z tak častých příkladů, že právě rodiče jsou největšími škůdci svých dětí. Děti bolestně pak cítí jednostrannosť židovského desatera, důrazně hlásajícího „Cti otce a matku“, kdežto povinnosti rodičů k dětem úplně se umlčují.

Ve výtvorech Turgeněvových bez výminky všecky matky jsou špatné nebo směšné. M. de Vogüé (Revue des deux Mondes 1883) vysvětluje to „působením jakési podivné, předpojaté myšlénky, prozrazující jakousi zastaralou ránu duševní“. My však nemáme příčiny skrývati pravdu, — a díme přímo: Ránu tuto zasadila synovi vlastní matka!

Václav Šolc.

Literární studie Bohuslava Čermáka.

(Dokončení.)

Se zřetele nelze pustiti, že dětství Šolcovo padá do dob poddanství, že co desítiletý hoch zažil rok 1848., tento prudký záchvěv svobody, jakož i později tlak reakce, proti níž co gymnasista dle sil svých pracoval. Smysl pro svobodu byl proto u něho vzácně živý, uvědomění národní mocné, láska k vlasti hluboká a vroucí. Vývoj jeho počáteční, děje se za podnětu nepatrného básníka směru vlasteneckého a nesa se nepochybně týmž duchem, mohl některý čas poutati mysl jeho, pro vše krásné nadšenou, však probouzející se ruch školy nové, básnictví českému přibráním ideí všelidských vyšší cíle stavící, jakož i četba romantiků, najmě slovanských, vzbudily v něm obrat, jenž nepochybně v dobu překotné tvorby zasáhl, veda ji v sféry romantičnosti, o čemž rukopisně zachované, již zmíněné básně „Žebračka“ a na Puškina připomínající „Loupežník Borovička“ svědčí. O málo později, zdá se, že dospívající básník o spojení směru vlastenecké školy, jejíž formy do sebe vssál, s novou, která duchu jeho se zamlouvala, vážně přemítal, čehož následek byl, že oba směry v nadšené duši v souzvuk uváděje, vlastní, původní tvorby a dikce dosáhl, která již při první publikaci jeho, krásné pověsti „Lavičky“, se jeví.

Látka romantická vyzněla tu libě názoru českému a ozdobena obrazy, rytmem a veršem národně zaznívajícími. „Písněmi v bouři“ podlehl Šolc více romantičnosti, však v Praze osvěžil se zase. Ač v intenci nové školy k socialním živlům, s nimiž se stýkal, zasáhl, činil tak prost sentimentálnosti, s jasem a milou zaokrouhleností názoru, národní poesii českou charakterisující. Ráz tento duchem romantický, však způsobem myšlení, volbou a malebností obrazů, lahodou rytmů a výrazem slovním, nezřídka i rýmováním na nejryzejší a nejušlechtilejší vzory školy vlastenecké, dílem i písně národní dojemnou libezností připomínající, zachoval

básník až do své smrti I v ohlasech, ať slovanských, jako v „Uskocích“ a „Písních o Marku hajdukovi“, ať cizích, jako chansonách v duchu Bérangerovu a ghazelách, vždy shledáváme u Šolce snahu, dosíci tonu a výrazu duchu českému se zamlouvajícího. V tom ohledu vykazuje individualitu v novějším básnictví českém vzácnou, ať k lyrice, neb epice jeho přihlížíme, kteréžto oba druhy poetické tvorby ovládal s genialností rovnou. Vrchole básnictví svého dosáhl opět v souzvuku, harmonickém sdružení obou druhů, v lyricko-epických básních, z nichž zvláště „Dědovy vrásky“, báseň živě a dojemně smutnou dobu poddanství illustrující, historii odezřený „Dalibor“, tragicky vyzněvší idyla „Joza Skalák“ a vzletná, myšlenkově hluboká báseň „Beťár“ vynikají.

Lyrika Šolcova, pokud ryzeji vyzněla, jako v „Ghazelách“, cyklech „Z perlové šnůrky“, „Písních v bouři“, „V podjesení“ a „Krvavé růže“, jeví zádumčivou měkkosť a vroucnosť, méně ohně a myšlénkové úchvatnosti, poněkud i stručnosti, kterou zpěvům převahou epickým nezřídka možno vytýkati. Zpěvy svobody, vlastenecké i socialní jsou, pokud šťastně vyzněly, jako v „Písničkáři“, „Našich chaloupkách“, „Ženě-maceše“, „Pustém domu“, různých sonetách ze „Zpěvů svatováclavských“, „Písni o ruce mozolné“ a j. podnes pro tendenční poesii lyrickou vzory téměř nepřekonanými. Že humor ironisující a libý, laškovný u Šolce také národního zbarvení došel, jak „Píseň o zvířatech“, „O slávě světské“, „Jiříkovo vidění“ a „Mistr Potěh“ svědčí, nelze se diviti, jinak zjev jeho mnohostrannost a pružnosť genia vykazuje, jemuž toliko dramatická tvorba byla cizí a jehož směr a ráz romanticko-národní tím i do nepatrnosti dokázán.

Nevšední literární význam Šolcův lze dle uvedeného snadno z doby a srovnáním se současníky doložiti. Pakli zřetel k době obracíme, jisto jest, že po utuchnutí milostné a vlastenecké poesie doby starší, škola nová, o Máchu a Nebeského („Protichůdci“ r. 1844.) se opírajíc, osvěžení poesie české ve směru romantickém, k národnímu duchu přihlédajícím, na mysli měla, čehož vzdor dobrým talentům idealně jen poskrovnu postihla. Vystoupením Šolcovým byl ideal její dosažen, on byl poeta srdce jejího, ačsi sama jednostranněji, spíše romanticky vyznívala. Již v tom ohledu jest význam jeho převážný.

Ohledem na politické děje a čas ruchlivý, v němž genialní pěvec žil, z ústraní svého pronikavé, horoucí zpěvy, jako blesky posvátné lásky vlastenecké v dřímající a ochablá srdce vysílaje, roste význam jeho. Též socialním, humanitou nešeným rázem vynikaje, vznáší se, abstrahujeme-li od vlastních tvůrců nové školy básnické, Vítězslava Hálka a Jana Nerudy, jichž dílem větší a všestrannější vloha, jakož autorství směru jej přistiňuje, mezi současníky do výše, již po čas živobytí jeho v básnictví ani Heyduk, později vyniknuvší, ani Boh. Janda, Pflégr, Štulc, Šmilovský, R. Mayer a j. nedostihli. Že vavřínu skvělejšího, první hvězdy v poesii novější, nedošel, zavinila smrť, překvapivší jej náhle v nejmohutnějším rozvoji v 33. roce věku jeho. Že vedle poesie též dvakrát v próse se okusil, uvedli jsme již. Poprvé učinil tak nejspíše k objasnění svého cyklu „Úskoci“. Podruhé zavadil vážněji o belletristickou tvorbu, hodlaje cyklus „Pohádek ze starého zpěvníku“ napsati. Zůstalo při počátku

„Písni lásky“, kterou zde co jedinou ukázku z péra jeho, doufajíce tím nejlépe zakončiti, čtenářstvu podáváme. Nabudeť z ní zajisté hlubšího náhledu do duše poetovy, než kteroukoli básní jeho. Zníť s pominutím úvodu takto:

„I vypravovala jedna z písní, jež ve znaku měla srdce, šípem probodnuté: Byla jsem ještě malá, tak maličká, že jsem nevěděla nic o světě, ba skorem ani o sobě; jen jako ve snu tane mi na mysli, že jakási ženština v bílou oblečena řízu s okem jasným ale zádumčivým, s vavřínovým vínkem na hlavě, průhledná jako nebeský blankyt, mne za ruku vedla a zanechala v malé komůrce srdce mládencova.

Dovedši mne tam a vykázavši mně místo v malém koutku komůrky, položila na mou hlavu svou ruku mateřskou a promluvila ke mně hlasem, znějícím jako hudba nebes: Sni ještě dále svůj mladý, jasný sen; pošlu k tobě však v brzkém čase milostnou dceru svou, nejmladší ze všech, ježto spočívaly na mém srdci mateřském a ta tě ze sna probudí a uvede na svět. — Dořekši zmizela jako stříbrné zjevy mlh ranních. Později, když jsem na svět přišla, nazývali lidé laskavou tuto ženštinu Musou.

Můj bože! jak podivné, jak krásné jest to v tom srdci lidském, v tom srdci mládencově! Mám v něm velmi pěkný příbyteček a kdybych nebyla tak zvědavá, podívat se, jak to přece vypadá na tom lidském světě, nechtěla bych nikdy, nikdy své místečko opustit. Proč se mi to tak líbí, ptáte se? Jen pohlédněte do mé komůrky — do srdce mládencova, zdaž nevypadá, jako nějaký čarovný zámek. Ba ano, jest to čarovný zámek, kolem něho ta rajská zahrada a v ní ta kvítka; stromy všecky žijou, šepcí, zpívají, vypravujou si; pak středem zahrady ten potůček, kterak šumí, tu sladce tu toužebně, tu zase smutně a vody jeho jsou samé jen slzy — slzy strasti a slasti. A nyní pohlédněte na zámek samotný — odvážně pnou se jeho stěny, stavěné z lidských zámyslů i skutků, střecha nad ním vznáší se jako věnec uvitý ze zpěvů vítězných, a pak z těch krásných slov, jež sobě povídají milenci v máji lásky. Však podívejte se i dovnitř na ty stěny, tu vykládané drahokamy cnosti, tu prokvětované zlatem dobročinnosti, tu zas pokryté čalouny, tkanými z krásných okamžení, vznešených podívání a svatého nadšení. K tomu kol ta záře čarovného světla, jež ze středu zámku růžová lampa básnictví rozlévá na vše strany a pak ty sladké melodie, jež k uchu našemu stále doznívají, jakoby z krajů snění a blouznění. Viďte, že krásný to mám příbytek v srdci mládencově? Však pojďte nyní se mnou do mé komůrky, zde máte moji ruku, povedu vás a ukážu vám ty pěkné obrázky, jež tam rozvěšeny mám po stěnách. Pohleděnte tam na tento obraz: Hrstka mužů, hrdinů bojuje zde pro vlast, láska k vlasti dodává jim nadšení, nadšení pak sílu nadlidskou, že nestrachují se návalu houfů nepřátelských, jež jako bouřné mračno na ně se řítí, a mezi nimi vidíte jeho; ten v popředí jest vůdcem vlastenců, pohlédněte jen v to jeho oko jiskrné, z něhož láska i zloba jedním šlehají bleskem, pak na to tělo odvážné, vztyčené, to rámě mohutné, povznešené a vizte v celé té tváři toho ducha zápalného nadšení.

Než pojďme dál, tu vedle hned zas jiný obraz: Malé děťátko dřímá na kolébce, nad ním jako anděl strážný bdí matka se starostlivou láskou v oku a s tím obětavým zápalem ve tváři; chce děcko právě políbiť, než toto tušíc přítomnost mátéře své malé ručky vzhůru vztahuje, hrajíc si jima v radostných lících matčiných a spí sladce dále.

A teď se obraťte tam naproti, ten divokrásný kraj, jakoby vyňatý ze ztraceného ráje, divoké skály pusté, jak někdy bývá mysl pobloudilého člověka, vysoko ční tu nad dolejšími háji a krásným, tichým údolím, v němž temná se rozhostila zádumčivost a klidný smutek; za údolím a za skalami dále vždy výše a výše vyrůstají hory k nebesům, jak by odvážné chtěly se podívat v to sídlo věčné slávy a blahosti, vše to polito jest zlatou záplavou ve mrak zacházejícího slunce, na půl nebe se směje, na půl hrozí bouří a bleskem, nejzáze pak v prostřed nad krajem na nejvyšším vrcholku jedno rámě ve mrak, druhé na výsluní vypnuté — posvátné znamení kříže, pod ním pak na kolenou hříšný poutník tohoto světa. —

Však pojďme dál a vizme — tu jeden, dva, tři, ba celá řada ještě obrázků, jeden krásnější druhého. Nyní ale pojďte, naposled nechala jsem nejlepší; ukážu vám svůj zamilovaný obrázek. Moje průvodkyně do srdce mládencova vykázala mně místo zrovna před ním a já jsem jí za to povděčna, neb místečko to se mi velmi líbí. Sedávám tam často zamyšlená, zraky majíc obráceny na obraz a stýská-li se mi, jediný pohled na něj zažene trudnou mysl mou, a pakli že někdy zlá pokušení sešle na mne pán a srdce mé ochabuje v dobru a cnosti, kleknu zbožně před svůj obrázek a s rukama sepjatýma vysílám vroucnou modlitbu ke tvůrci světa.

Tak, již jsme u něho. Jest to obraz dívky. Nevím, odkuď sem do srdce mládencova přišla, ale myslím sobě tak u sebe, krása taková že nemůže předce sídlet na zemi, dívka ta že pochází buď z některé hvězdy jasnější nežli zem, aneb že přišla sem až ze svatého nebe. — Divíte se té kráse, ráda vám věřím. Jen přihlédněte blíže v to oko, co tam všecko se leskne a třpytí: láska jako démant, jenž jest peven jako věrnosť sama, a když citem vzplane, obětuje celou vzácnou bytost svou — touha jako safír nebeský, tak nekonečná, tak hluboká, tak posvátná, kol drahokamů těch květnaté ty myšlénky, tu u věnce se splítající, tu zas rozplítající, až oko slzou zaplesá tím pohledem. A teď pohledněte v tvář na ten obraz božstva nejvěrnější, na němž vyznačeny jsou rukou tvůrcovou cnosti sesterské, kterak jedna druhou zdobí, krášlí květy a věnci májové mladosti; na růžových jí rtech klečí modlitba a chvěje se píseň a kolem úst zádumčivý poletuje úsměv, jako když paprslek se prokmitá růžovou houštinou za májového večera, na čele pak jak holubice páně sídlí krásná duše lidská. Takový jesti můj zamilovaný obrázek v mé komůrce a tak to vypadá v tom srdci mládencově, jesti tu můj nynější příbytek; ráda bych zde zůstala na vždy, ale ten lidský svět bych také jednou ráda spatřila a pak i moje průvodkyně mi přece pravila, že nejmladší z jejích dcer mne probudí a uvede na svět do života. Tož tedy jen sním, jak to bude asi v životě. —

Již je tomu hezky dlouho, co jsem se v srdci mládencově ubytovala; čas ubíhá jako voda. Ráno vstanu a jdu se pomodlit před svůj zamilovaný obraz, jenž se mi stal chrámem zbožnosti, pak chodím procházkou od obrázku k obrázku, vyjdu i ven do zahrady, aneb vystoupím na vrchol našeho zámku a dívám se roztouženě do šedé dálky, jestliže bych nemohla spatřit ten lidský svět; však nadarmo, musí být as tuze daleko a večer, večer si ulehnu zrovna na srdečko své zamilované dívky a ona dřímá neustále a já spím taky. Dobrou noc! —

Probudila jsem se: jaké podivení! Ach bože! Všecky obrázky byly pryč a já již počala smutnit nade ztrátou svého zamilovaného obrázku, než ohlédnu se a hle! Krásná moje dívka zůstala zde samotna ze všech a vyrostla přes noc tak veliká, že zaujala celou téměř komůrku a když jsem na ni pohlédla, zdála se mi ještě krásnější, aniž více oči dřímaly, ale jasně zářily. Když tu tak stojím udivena ještě před obrazem dívky, tu se kouzlem jakýmsi dvéře u naší komůrky odevrou a ke mně vstoupí roztomilé, malé děvčátko s věnečkem na hlavě a s věnečkem v ruce a než se jeho mohu pozeptat, co by chtělo, dá mi již věnec ze své ruky na hlavu, vezme mne za ruku a praví: „Jmenuju se láska, jsem nejmladší ze sester, které spočívaly na mateřském srdci Musy, přicházím od matky poslaná, abych tě vyvedla z tiché tvé komůrky na lidský svět! Pojdiž za mnou.“ Ráda bych se byla pomodlila u svého obrázku, než děvčátko, pojmouc mne za ruku, jakoby uhodlo mé přání, pravilo: „Tam ve světě se s ní ještě shledáš.“ A tak jsem šla na svět.

Jaká to touha, jaké to očekávání. — Krásným, táhlým hrdlem mládencovým letěla jsem na křídlech Lásky a když jsme přiletěly na rty, tu mne Láska opustila a mládec básník vyzpíval mne do světa. Hlava se mi točila — pokryly mne mrákoty a já omdlela.

Když jsem přišla k sobě, nacházela jsem se na krásném, růžovém papírku a mládec, jenž mne vyzpíval, díval se na mne okem zapáleným, políbil mne a položil na srdce. Tam jsem spala první noc, první noc na světě a snilo se mi nepokojně a ošklivě, to snad proto, že jsem byla již na lidském světě.

Když vzešlo ráno, vzal mne jinoch se srdce, líbal mne opět a tak upřímně a vřele, že jsem myslela, že musím shořet — pak ale hned na to mne zavřel do jiného papírku a zavřel na zámek. I lekla jsem se toho velice, domýšlejíc se, že jsem se těmi ošklivými sny snad prohřešila a že mne proto zavřeli do toho vězení. Než bylo jinak. Nahoru, na svršek papírku, v němž jsem byla uvězněna, napsal mládenec několik slovíček a vřele je polibil, ještě vřeleji než mne; to mne velmi mrzelo, bylať jsem žárlivá; potom mne někam odeslal. Nesli mne, aniž jsem věděla kam, až potom, když mne kamsi položili, vyhlídla jsem skulinou svého vězení a spatřila jsem se v jakési klenbě, kde takových vězení ještě více bylo. Bylyť pak mezi nimi malé, velké, s malými, velkými zámky, ba některé z nich až třikráte, ba pětkráte uzamčeny. Byla jsem zvědavá, kdo as tam zavřen i prohlédnuvši ven, mohla jsem nyní vše lehce pozorovati, neb i u ostatních vězení byly skulinky. Hledím nejdřív do jedné velké šatlavy, která měla asi pět zámků, i spatřím tam několik ušpiněných, roztrhaných, pomalovaných papírků, z nichž vždy deset bylo

Václav Šolc

dohromady spoutáno; nelibili se mi ti chlapíci, neb to musili být as zlí lidé, když je tak pevně spoutali a k tomu ještě pěti zámky zavřeli. Prohlížím jinde. Vidím celé hejno samých černých panáků, naškrobených, prkenných, k jedné straně stále se klonících; byly vám to figury věru velmi směšné. — I myslela jsem sobě: ten váš pán musí býti as nějaký uhlazený galantom, že vás tak naškrobil a obrátila jsem se s nechutí jinam. Pokukuju hned zas do jiného kampišku. I byli vám to samí outlí panáčkové se slaďounkým pohledem jako cukr, s okem melancholickým a plným lásky, při tom ale bledí, vyzáblí, plní touhy; tu jsem si opět pomyslila: zajisté pocházíte od nějaké zamilované školačky z ústavu, že vás tak slaďounce pocukrovala.

Jdu pak opět dál a šilhám jinam ještě. Byli pak vám tam chlapi nehorázní, proti dřívějším praví obrové, ba u některých jsem pozorovala i ocasy, a ti všichni křičeli, rozkládali, nadávali a hubovali, až vám bylo hrůza poslouchat. Šla jsem raději pryč, neboť křiku nemiluju. Byly to bezpochyby nezvedené, hrubé děti lakomého, upomínajícího bankéra. Ze zvědavosti kouknu ještě jednou škulinkou. I spatřím vám tu kliky háky, hromadu ochlastů a opilců, jeden vrávoral sem, druhý tam, třetí se válel po nich a tak to šlo v celém chumáči dále; jiný zase kulhal, ten opět se teprv učil chodit, pátý se podpíral u oken, ležel na čtyřech a škrabal se jako malé dítě; zasmála jsem se tomu stvoření, myslíc při sobě: no váš panáček nebude umět taky ještě chodit, sedí někde u matinky na lavici a posílá vás místo sebe k babičce s gratulací.

Omrzelo mne již to nahlížení, pročež skrčila jsem se opět do svého kampišku a byla jsem tichá — tak tichá, až jsem usnula. — Probudím se — nade mnou to šustí — praská, zámek povoluje a — již jsem na svobodě. Prohlédnuvši ven, div jsem radostí neomdlela: moje dívka ze srdce mládencova drží mne v rukou a hledí na mne tak laskavě, tak usmívavě, že mi hlava kolem šla a já nehledíc, že jsme v cizině, dám se z té radosti do hlasitého zpěvu — div, že jsem ještě netancovala. —

Než mé dívce nemusila býti moje rozpustilá veselost nepříjemná, naopak velice se jí líbila, neb mne celou-celičkou zulíbala, k srdci tiskla a zas ke mně mluvila a to tak laskavě, tak sladce, že ve mně až srdce poskakovalo, potom se mně ještě ptala na mládence, myslí-li tak na ni, jako ona na něho, ptala se mne toho tolik — tolik, ale co platno, já jí nemohla nic povědět, než co jinoch mně byl svěřil. Byla jsem opět šťastná, blažená. Bílá ruka dívčina vložila mne do skvostné skříně a každého dne přišla ke mně, by se mnou pohovořila a mne zulíbala, k srdci přitiskla, že mně bylo při tom až ouzko. Než nic jsem si z toho nedělala, vždyť to bylo z lásky. Tak jsem žila dále u své dívky, jako mně moje maličká průvodkyně Láska byla přislíbila.

Jednoho dne otevřela dívka jako vždy jindy skříni a položila vedle mne malý obrázek, ptajíc se mne s úsměvem, zdali jej znám? Upozorněna, všimnu si lépe obrázku a hle mládenec, v jehož srdci jsem snila, byl tu přede mnou. Radovala jsem se z toho velice a radovala jsem se s dívkou. Nyní jsem měla roztomilou společnost, a ačkoliv dříve

nikdy se mi nestýskalo, ubíhal čas ve společnosti mládencově ještě více. Dívka chodívala k nám velmi často, líbala mne, líbala i mládence. Tak plynul čas šťastně, uplynul rok, uplynula skoro tři léta.

Mnoho, mnoho se změnilo, nebo již dávný, dávný čas nenavštívila nás krásná dívka, aby se na nás usmála a nás pocelovala; mládenec stal se zamyšleným, zádumčivým a já byla tichá, čekajíc, co dále se stane. Nevím, jakou to náhodou pootevřelo se víčko u naší skříně; ze zvědavosti vyhlednu ven do pokoje, jejž jsem již tak dlouhý čas byla nespatřila.

Na pohovce seděla naše krásná dívka, ale ne sama, seděl vedle ní mládenec, ne však ten, v jehož srdci jsem kdys dřímala, nýbrž jiný a vřele ji objímal a celoval; dívka, plná rozkoše, opětovala jeho lásku. I obrátím se udivena i polekána zpět do skřínky a zvěstuju vše svému mládenci, jenž zamyšlen pln bolu v koutku odpočíval. Se smutným zrakem pohlédne ven na milující se párek a s trpkým úsměvem praví ke mně: „Není tak zle, toť můj dobrý přítel“ — a opět zamyšlen zasedl do svého koutku a hluboký zármutek rozlil se mu po lících. I chtěla jsem si toho „dobrého přítele“ dobře prohlédnout, než dívka vyskočivši z pohovky se zápalem studu v tváři zavřela ukrutné víčko u skříně, aniž na nás koho pohlédlo to oko její jasné. Snad chmůra hříchu již je zatemnila — nebo docela již osleplo. Mne to bolelo! — Však bylo bolů a žalů ještě více! Ubohý mládenec tiše vzdychal, plakal i naříkal, tesknil, smutnil neustále, bledl, chřadl, až se rozstonal. Ošetřovala jsem jej péčí sesterskou, těšila i kojila sladkou nadějí na lepší snad budoucnosť, než on kývaje hlavou vždy tiše mi odpovídal: „Ach můj dobrý přítel! — Již jest po všem veta!“ —

Jednou bylo v pokoji mé bývalé zamilované dívky nad obyčej hlučno a veselo: zpěv se rozléhal, hudba hrála, sklenice cinkaly a poháry zvučely a hovor šuměl, jak šumívá hvozd při větru vání, někdy i bachantickým rozpustil se výkřikem, jako když při bouřném zatočení větru zaskřípe hvozd ve sterých kmenech svých. — Než smutněji bylo u nás ve skříni a tiše tak, jak na prahu věčnosti; ubohý mládenec byl nemocen na smrt, každý hlas i zvuk z pokoje jakoby ostré kopí vrážel do jeho srdce a kdykoliv oko jeho na mne padlo, povždy slza padla na jeho bledou, umučenou tvář. Byla to smutná chvíle. Nad námi bily hodiny dvanáctou. Veselosť, zpěv a hovor dosáhl v pokoji stupně nejvyššího; hudba vířila a ženy i muži v bachantickém křičeli opojení: „zdráva buď nevěsta, zdráv buď ženich náš!“ — A když hosté připíjeli nevěstě na zdraví, připili i mému mládenci na smrt — nebylo ho více — srdce mu puklo. Poslední slovo jeho bylo: „Odpusť bože jí i jemu, dobrému příteli.“

Druhého dne po bujných těch radovánkách v pokoji a po smutné a tesklivé chvíli ve skříni přišla k nám ona, k níž tak vroucně lnulo srdce mé, vzala mne i mládence a aniž byla na nás pohlédla, uzavřela nás opět do takového vězení, v jakémž jsem konala první cestu na tomto světě. Neměla jsem času prohlédnout si nyní tu krásnou tvář, jen oko strhané jsem viděla a pak první vrásku lidských trápení, kterak se vhlodávala jako červ ve hladkou pleť pozemské krásy. Bolestí zmámena

byla jsem beze smyslu. Když jsem přišla k sobě, zněly k uchu mému vážné i smutné tony písně pohřební, zněly samotné, aniž přerušovány pláčem a štkaním truchlících příbuzných a přátel. Pustili nás na svobodu a přede mnou v rakvi ležel onen, v jehož srdci jsem snila tak krásný sen. Co ve skříni moje vášnivá láska a chorá obraznost o obrázku snila, to vskutku stalo se s mládencem.

Položili mne na víko rakve, bych ověnčila ji, a místo kříže posvětila; neb mládenec byl chud a na světě prý zdarma nedávají spasení.

Pohřbili jej na postranní místo hřbitova — mne pak v ochranu vzal u víka rakve bludný větřík večerní a zalkal se mnou nad nešťastným srdcem, jež byl nikdo na světě nepolitoval; potom zanesl mne ve štěrbinu kříže, jejž starý outrpný hrobník ze starých rakví sbil a na hrob mládenci básníku postavil. Tam jsem dlela dlouhá léta, samotná jen s půlnočním větříkem lkajíc nad hrobem básníkovým, neb žádný nepřicházel, aby slzou útrpnosti a žalu pokropil hrob ubohého básníka.

Přicházel též čas „dušiček“ a celý hřbitov proměnil se v jasná svatá nebesa, světel všude jako božích hvězd a lidí zbožných jako svatých andělů. Každý hrob měl svou záři, svoji modlitbu i svou slzu, jen skrovný rov básníkův zůstával pustý. A čas plynul a dušiček přišlo již šestkráte. Býval to pro mne vždy den smutku i den slávy; radovala jsem se z toho, že ve světě přece žijou ještě srdce zbožná, citelná a rmoutilo mne zas, že mládec básník žádného z nich na zemi nenašel.

I přišlo opět dušiček. Zanícená hledím na ta sterá světla a poslouchám ty tiché, zbožné modlitby a smutné vzdechy, modlím se a vzdychám s ostatními.

Tu spatřím přicházeti k našemu hrobu malé děvčátko; tenkou svíčku držíc v suché ručičce, táhlo za sebou ženu nuznou, oděnou v šat žebrácký. Přišly, poklekly na hrob, děvčátko rozžehnuvši svíčičku postavilo ji na nuzný kříž, tak že mi zrovna svítila do mé štěrbiny. Žena, žebračka modlila se vroucně, plakala a vzdychala a děvče sepjavši malé ruce své, modlilo se a plakalo s ní. Bylo mi divno, kdo by byla as ta žena, to děcko, proč právě na náš hrob se přišly pomodlit.

Tu hluboce povzdechnouc pozvedla žena k nebi bledý, zármutkem a hořem zoraný obličej a se slzou v oku volala tiše: „Bože na nebesích! vyslyš tenkrát aspoň modlitbu hříšnice.“ —

Poznala jsem ji, ačkoli čas byl mnoho změnil. Ten krásný obraz ze srdce mládencova klečel tu na hrobě v nuzných šatech bludné žebračky.

„Matinko, pohlédni, co to tam za hezký, červený papírek ve skulince“ — zvolalo děvčátko, ukazujíc na mne — „já si jej vezmu“ a hle, již jsem spočívala v malé, suché ručce bledého děvčátka.

Matka, žena na me pohlédla — poznala mne a proud slzí lil se na mne z vyplakaných kalných očí. Vzaly mne potom s sebou do světa, zpívaly mne přede dveřmi dobrodinců a lid, mnou hnut, udělil almužnu ubohé nešťastné ženě i jejímu dítěti. Zlobila jsem se ovšem na dívku nevěrnici — ale nuzná žebračka zlost mou zapudila. Tak se mstívá „píseň lásky“. Zpívaly mne všude a lid si mne pamatoval, mladá děvčata si mne prozpěvovala a mládenci hlaholili. Tak jsem prolétla skoro celý svět a teď, když jsem jej poznala a jeho se nabažila, šla

jsem na odpočinek k vám, staré moje družky, abych vyprávěla vám, jak se vedlo na světě „písni lásky“. — Tak asi slyšel jsem vypravovat od jedné z písní starého zpěvníku, jež ve znaku měla srdce šípem probodnuté.“ (Rodinná kronika. Sv. IV. 1864. Str. 302—306.)*

Dodatek redakce.

Po vydání únorového sešitu došel nás tento dopis:

Vážený pane redaktore! V životopisné studii Boh. Čermáka o záhy zemřelém básníku Václavu Šolcovi, jež v únorovém sešitě tohoto ročníku „Květů“ jest uveřejněna, dočetl jsem se na str. 255., že Václav Šolc v poslední době života svého zanášel se myšlénkou, složiti velkou epopeji „Boží bojovníci“, k níž napsal již vstup o 20 řádcích, kterýž se ale v nepatrné jinak pozůstalosti pohřešuje. Jest mi velmi milo, že úryvek ten, několikráte delší, mohu Vám zaslati v originálu, psaném rukou básníkovou. Obdržel jsem jej do své sbírky autografů asi rok po smrti autorově a sice od p. Ant. Čapka, tehdáž knihtiskaře v Jičíně, a to spolu se soukromým listem záhy zesnulého básníka, tak že o totožnosti rukopisů není pochybnosti. Zasílaje těžko čitelný original tužkou psaný i opis pro „Květy“, prosím, aby prvopis byl mi vrácen, abych mohl dáti jej museu našemu jakožto poslední asi práci Šolcovu, a žádám, by honorář, jenž by jinak autorovi příslušel, ráčili Jste věnovati Ústřední matici školské v Praze.

S veškerou úctou

V Praze, dne 8. února 1890. *Eug. Mir. Rutte.*

Přijali jsme s díky laskavé to nabídnutí a podáváme čtenářstvu dotčený úryvek

Boží bojovníci.

Zpěv I.

Boj zvěstuju vám božích bojovníků,
věhlasy, zápas mistrů-mučedníků,
po hradech, chýžích písma setbu hojnou
i čeleď rekovnou a bohabojnou,
pochodeň světla vzňatou po národu
a srdce zapálená pro svobodu;
kalicha obraz s praporcův se rdící,
zážehné blesky v slepé zřítelnici,
rachotných vozů obrněné čety
a burné jejich světem hromolety;
též Říma vzdorné, strašné proklínání
i velké Němcův v Čechách porubání —
již poslouchejte, vnuci chabí, padlí,

---

* Do první části tohoto článku, uveřejněné v únorovém sešitě, vloudily se dvě chyby. Mělo tam státi na str. 193. pátý řádek zdola „patrovým“ místo „dvoupatrovým“ a na str. 196. čtrnáctý řádek shora místo „Sokolové, výše v dopisu řečené“ „Svobodové, v mladém věku zesnulé“. *B. Č.*

věst o praotcích, jak tu světu vládli,
jak klanice zatknouce za své škorně
a v mocné pěstě pádné cepy, mlaty
i o svou při i boží zákon svatý
se s nepřátely bili svorně vzdorně —
již poslouchejte, srdce otevřete,
ať v mladých ňadrech stará sláva vzkvete!
Ty pak, jenž láskozvěstu v protivenství,
kdy hvězd Solunských pobratřené záře
vzplanuvše Perunovy nad oltáře
rozsily Slávou světlo člověčenství,
jsi trnovým ozdobil věncem skráně,
svůj národ veda do ovčince Páně, —
a k němuž tužby živé planou víry,
že s Blanickými kdysi bohatýry,
až zloby nepřátel a bědy, strasti
v poslední hrůze nad tvou vzejdou vlastí,
se v záři zjevíš souženému lidu
a s beder jeho krutou sejmeš bídu:
o svatý kníže, povznes ruku jasnou
nad strunou mojí sirou, chudohlasnou,
by pod praporce tvého zlatou třísní
se rozzvučela k veliké té písni
a probouzela velké budíc činy
k rekovství, slávě ospalé tvé syny,
by mohyla ta, pod níž národ oupí
a dvoustaletým ztopen pláčem sténá,
pod novými zas věnci, slávosloupy
s popelem hanby byla pohrobena. —

Již po dvakráte Kapitolu skála
své čelo věncem světa věncovala,
a pyšné patě Římských sedmihoří
již po druhé se spjaté lidstvo koří!
Prv orlové na křídlech legionů
plavíce světem od trónu se k trónu
záhadnou nesli králům togu carů,
jež pouta míru kryla pro paroby
neb břitké urputného Říma zloby —
teď holubice krkavčích zas spárů
na ňadrech bílých bleskem . . . . .*
se rozletaly v světa strany čtyry
nesouce pod znamením božské víry
cesara-kněze vzdornou, pyšnou vůli,
podle níž, nad niž žádná v krajích světa
jen kacířská a tisíckráte kleta.

* Částka rukopisu jest na tomto místě utržena

Zarděla pyšným již se růže vznětem,
lilie míru bělostným již květem,
dýchala vůni nebes v prakřesťanství
a jako královna své vzepla panství
tím Velikého Karla oštěpením
i otrockým v Kanosse pokořením,
a nad katakomb Římských doly svaté,
kde v skrytu k pokladům křesťanských ctností
otcové svatí svoje kladli kosti,
již hrad andělský vznesl báně zlaté;
kříž, znamení to lásky, posvěcení,
národům hlásá jenom pokoření;
vždyť ruka ta, jež drží nebes klíče,
urputná, plná lakotného chtíče
již nebes brány jimi neotvírá,
než v blesky kovajíc je Jovišovy
je světem metá zlolajnými slovy
a an se jilcem břitkých mečů vzpírá,
o hlavy jimi božských tepe záři,
by klidně mohli Římští spáti tmáři.
Na čele, kde se pod trnovým věncem
krev božská lila obětným ruměncem,
tyara zlatá k nebi se vypíná
a takou pýchou, takým vznětem hárá,
že korun lesk se kmitá jako pára
a v nebi před ní slunce uhasíná.
Vůz římanských triumfatorů
vyhrabán z trosek kapitolských dvorů
poznovu krále ze všech světa koutů
k posvěcenému jha připíná poutu
a národy zas pod své kolo vrhá,
jež ověnčeno jejich květy mrhá;
na trůnu povznešen na slávy stezku
si onen zased v skvoucím zlata lesku,
jenž náměstníkem Kristovým se zove,
co kalich pil na hoře olivové;
svou po panství skrývaje palnou touhu
pod farizejským jmenem sluhy slouhů —,
v před chátra římská s kněžmi-pretorjány
vítězné staví arciknězi brány,
a kolem uzardělých tváří od plamene
se odrážejí mitry vyzlacené,
blesk očí žhavých zážehného palu
se z pod klobouků dere kardinálů,
a vzadu pestrá kuten směs se valí,
jež v večeradlech celý den zahálí —
sbor zvonů hlučných povětřím otřásá
a Říma pych až nebes branám hlásá.

Člověk a příroda.

(Příspěvek k sociální mesologii)

Píše T. G. Masaryk.

(Pokračování.)

V jaké míře roční časové působí na mozkovou, rozumovou práci, nesnadno říci. Sama o sobě změna ročních časů je rozumu příhodná, rozmanitosť barev, obrazů a zjevů přírodních více nabádá ducha než poměrná jednotvárnosť horkého a polárního pásma. Pravidelnosť časů vychovává ku pravidelnosti práce, činí nás, abychom tak řekli, methodičtějšími.

Poesie a filosofie již v nejstarších dobách, hloubajíce o životě přírody, i měnou ročních časů velice se zabývaly. Nejen slunce, tak jako měsíc a hvězdy, v nejstarších dobách pokládány za bohy, i roční časové zosobňovány. Naši slovanští předkové vedle slunce ctili i vesnu, bohyni jara a plodnosti, morana byla jim bohyní zimy a smrti. Řada svátků s rozmanitými obřady svědčí důležitosti, kterou naši otcové připisovali jednotlivým ročním časům; staré koledy, vesňanky, bohové jarilo, kupalo a j. s dostatek dokazují nám, jak v starších dobách příroda mocně působila v mysl lidskou.*

Docela jiný je konečně problem, za kterého ročního času duch pracuje nejlépe? Kdy umělec, básník, vědec a filosof nejenergičtěji pracují duševně, kdy v nich rodívají se nejlepší myšlénky? Kdy je praktik nejvynalezavější? Ke všem těmto a podobným otázkám odpověděti neumím. Čteme sice na př. o Miltonovi, že pracoval od září do jara, v ostatní době prý byl nehybný — ale co z toho vysouditi pro naši otázku? Podobné biografické zprávy čteme o jiných, avšak výtěžek posavadních rozborů takových je nepatrný, do dílny ducha málo jsme jimi vnikli. Co na př. značí, že Milton v ty a ty měsíce pracoval? Psal nebo vynalézal, vymýšlel a které idee? Zde zatím staneme před tajemstvím ducha, přechod k němu ze světa smyslného se nám nedaří . . . podaří se pozdějším?

27. Denní časové ročními jsou v malém; v míře menší o nich platí co o těchto. I denní měna tepla a světla má na člověka vliv, jen že pro všednosť méně jí dbáme v podrobnostech.

„Denní“ práci přirozeně vykonáváme za světla slunečního, v noci odpočíváme a spíme, ač dají-li nám nouze, nemoci a starosti. Život lidský ve dne je rozprouděný, nervy pracují ve dne; s tím souvisí, že lidé umírají obyčejně za dne, nejvíce ráno, před polednem, nejméně večer. Den ztravuje životní sílu; vždyť dokonce možno změřiti, že ráno jsme delší nežli večer. Za to v noci nejvíce se lidí rodí.

---

* Mythologové, nemýlím-li se, celou Iliadu chtěli allegoricky vyložiti jak opěv ročních časů; podobně vykládány německé Nibelungy (Siegfried prý = slunko).

Noc svým pláštěm zakrývá zločin, hřích štítí se světla Božího, z úkrytu temný Ahriman bojuje proti světlému Ormuzdovi . . .

A máme se i zde ptáti, kdy duch nejlépe pracuje, ve dne nebo za klidu nočního, o které hodině?

III.

28. Vedle podnebí nejúčinnější, dojista nejurčitější vliv na člověka **zvířena** má a **květena**. Vzduch, jejž dýcháme a chleb, jehož požíváme, přímo působí v tělo a tělem v ducha.

Promluvíme napřed o zvířeně.

Zvíře podléhá týmže vlivům, kterým člověk; ale zvíře podléhá jim více proto, že se jim tak nemůže protiviti, jako my. Za stejných přírodních vlivů nutně mezi lidskou a zvířecí společností je značný parallelism. Snadno si vysvětlíme, proč vysoko na severu nejen lidí je málo, ale i zvířat, proč v obou říších je chudost a skrovnost na druhy a nebylo by těžké ukázati, proč na př. i fysiognomie člověka i zvířat málo je vyvinutá. Naproti tomu v teplejších krajích větší je i počet i rozmanitost všeho životného.

Tou měrou, kterou se podnebí na zemi geologickým vývojem měnilo, měnila se i zvířena a zejména možno viděti, že se zvířena postupně urůžňovala, že postupně zvířata vždy více a více se differenciovala. Původně prý zvířata žila ve vodě, byla jen vodní; když pak voda a souš se oddělily, zvířata se přizpůsobovala novým podmínkám životním. Podmínky ty však se měnily ještě dále a zvířata pořád se přizpůsobovala. Filosofická zoologie ukazuje, jak zvířecí organism odpovídá okolí, v němž zvíře žije i vysvětlují se rozdíly zvířat žijících ve vodě nebo ve vzduchu, chodících, lítajících atd. Zvířata, můžeme říci, přímo napodobují své okolí. Na severu zvířata jsou obyčejně barvy ne-li bílé, tož alespoň šedé a nepestré vůbec; v poušti jako by i barvou a často i svou pokryvkou napodobovala písek a holou půdu, v tropech jako by se slunkem závodila jasem a třpytem svého šatu. V některých případech takovéto napodobování svého okolí tak bilo do očí, že se o „napodobení“ — (mimicry) — mluví jakožto o jevu docela zvláštním. Ovšem se musíme podiviti, vidouce kobylku mající podobu listu a p. To však, co v takovýchto případech bije do očí, v ostatních je taktéž, ale méně nápadné. Není tudíž divu, že různé druhy zvířat mají k sobě jistou podobu dle isotherm. Hledíc však ke všem vnějším vlivům, zvířectvo roztřiďuje se na několik oblastí t. zv. zoogeografických. Dle Wallacea je jich šestero a souhlasí z větší části s rozdělením zeměkoule na kontinenty a tím zároveň s tříděním člověčenstva na známé patero plemen. První typ zvířeny dává Asie (vyjmouc Indii a ostrovy) s Evropou a severní Afrikou; druhý je ve střední a jižní Africe, třetí v Indii a na ostrovech ležících k Australii, čtvrtý nalézá se v Australii a Polynesii, pátý v Severní, šestý v Jižní Americe.

29. Člověk na zvíře a rostlinu hledí hlavně se stanoviska užitku, i je přirozeno, že si nejvíce váží zvířat nejdokonalejších, ssavců. Ssavců je nejméně druhů, jen 1400, z nichž v Evropě žije pouze 121 a většinou malé. Užitečných zvířat nejvíce Starý Svět, hlavně Asie, hostí. Hospodářský užitek zvířat nejvíce se teď měřívá zásobou masa (mléka, tuku), velikou důležitosť má také kůže a vlna (ovčí), menší ostatní části zvířecího těla (chlupy, kosti atd.). Pro hospodářské důležitosti dobytkářství v novější době konají se pečlivá statistická sčítání dobytka.

Dle amerického sčítání r. 1888 bylo dobytku (v millionech):

	Skotu	Koní	Ovcí	Bravu
Spojené Státy	48,03	12,50	44,76	44,61
Rusko	23,85	20,02	47,51	9,21
Argentinská republ.	18,0	5,0	75,0	0,25
Německo	15,79	3,52	19,20	9,21
Francie	13,11	2,91	22,62	5,89
Anglie	10,87	1,93	28,96	3,50
Kanada	3,51	1,06	3,05	1,21
Asie	37,83	3,20	54,05	0,52
Afrika	3,57	0.78	23,89	0,49
Australie	8,0	1,29	78,89	0,96
Na celé zemi	227,34	59,84	449,67	94,54

Rozumí se, že udaje jsou jen přibližné, zejména výčty pro celé kontinenty. Spolehlivější jsou pro Evropu za léta 1865—85 tato průměrná daná dle v. Neumann-Spallarta (ke každé číslici přičítej 000):

	Skotu	Ovcí	Bravu
Rusko	26036	49694	10136
Rakousko-Uhry	13894	13682	6883
Francie	11617	21635	6260
Anglie s Irskem	10827	30012	3672
Německo	15785	19185	9206
Italie	4783	8596	1164
Švédsko	2287	1412	455
Norsko	1017	1686	101
Španěly	2353	16939	2349
Hollandsko	1437	703	421
Belgie	1383	365	646
Dánsko	1470	1549	527
Švýcary	1036	368	345
Portugalsko	625	2977	971
Srbsko	827	3621	1068
Rumunsko	3600	6180	2310
Řecko	1029	1025	145
Finsko	374	3465	175
Všeho	100380	183094	46833

K vůli vydatnějšímu srovnání stůjtež vedle těchto absolutních číslic ještě tyto relativní údaje. Po roce 1880 1000 obyvatelů mělo:

	Skotu	Ovcí	Bravu
Evropa	302	539	138
Rusko	305	583	119
Rakousko-Uhry	367	361	182
Německo	345	419	201

	Skotu	Ovci	Bravu
Francie	308	574	166
Italie	168	302	41
Anglie s Irskem	298	826	101
Srbsko	445	1952	576

V českých zemích bylo r. 1880:

	Skotu	Koní	Bravu	Koz	Mezků-oslů
v Čechách . . .	2,092.388	197.602	761.264	307.555	311
na Moravě . . .	677.807	122.858	158.852	116.850	226
ve Slezsku . . .	191.390	25.378	33.233	18.370	53

Pravidelně do Evropy maso se přiváží, nedostačujeť vlastní zásoba k výživě; jen brav může Evropa vyvážeti. Obzvláště odkázány jsou Anglie, Francie, Belgie, Hollandsko, Švédsko na cizí dovoz. V roce 1884 deficit dobytčí a masové tržby Evropské páčil se na 229.65 mil. zl; v témž roce mimoevropské země vykazují aktiva za 206·5 mil. zl.

Chov dobytka stal se v poslední době velmi důležitým odvětvím národního hospodářství.

Ještě nedávno naši hospodáři dobytka nechovávali více, než potřebovali k výrobě hnojiva; dnes však pečují nejen o rozhojnění, ale i o zdokonalení domácího dobytka, dobytkářství stalo se zejména organisací světové tržby samostatným hospodářstvím. Někteří hospodáři užívajíce umělého hnojiva nechtí chovati dobytek, — otázka, která ovšem již nespadá v obor těchto rozjímání. (Srv. Lambl, důchod pozemkový 2. v. 1888.)

Užitek zvířat nevyčerpává se ovšem pouze tím, že z nich máme pokrm. Zvíře je člověku pomocníkem; ochočil a zkrotil ke své domácí potřebě z tisíců druhů posud 200. Jak potřebný člověku je na př. kůň a jiná zvířata, nemusíme doličovati; méně pamatujeme na užitek zvířat menších a nepatrných. Tak na př. včely prospívají člověku netoliko medem a voskem, ale i oplozováním květů: dokonce pak si nevšímáme, že nám i dešťovky hospodářsky pomáhají, totiž rozrýváním půdy. O geologických pracích koralových zvířat a pod. ani nemluvíme.

30. Zvíře však s člověkem i konkurruje o stravu a je člověku nepřítelem; je mezi oběma stálý boj; člověk si zvíře podmanil. Už Xenofon a j. pokládali lov za školu vojenství. V starých bajkách povídají nám naši předkové o bohatýrech, bojujících proti lité zvěři; posud v zemích, jak říkáme, necivilisovaných škodlivá zvěř člověku velice škodí. V Indii r. 1877 zemřelo uštknutím hadů 16,777, od tygrů roztrháno 819. I v Rusku r. 1875 vlci příčinou smrti byli 175 lidem.

Avšak nejen veliká zvěř a hadi jsou člověku škodlivi, škodí mu často i tvorové nepatrní. V Africe moucha — cece — ničící dobytek velice poškozuje i člověka; na severu zase Laponci musejí se v létě stěhovati za svými soby k moři, kamž tito před teplem a mouchami se uchylují.

Vyhubení dravé a škodné zvěře pokládá se tudíž za podmínku osvěty. Arci, — sotva zhostili jsme se veliké zvěře, počínáme boj proti malé, až neviditelné, bakcily a jiné mikroorganismy ztrpčují nám život, nové bohatýrství stává se potřebným . . .

Zvíře člověkovi záhy bylo i společníkem. Ratzel poznamenal, že člověk při krocení dříve na společnost než-li na užitek pamatoval. Četl jsem kdesi, že pes člověkevi mnohem více škodí než prospívá, a přece je člověkovi tak milý. Schopenhauer cituje větu: kdo nikdy nechoval psa, neví, co je milovati a milovánu býti . . . .

Zvíře člověkovi záhy bylo i učitelem, jak nám staré bajky a t. zv. zvířecí epos dokazují. Opět důkaz, že člověk v zvířeti vidí tvora sobě podobného. V starší době věřilo se v převdušení, že duše člověkova přechází v tělo zvířecí, člověk dokonce zvířatům se klaněl. S tím souvisí staré učení vegetariauské, dnes od mnohých obnovované.

Doba nová částečně se vrací k těmto původním názorům. Nejen přírodozpytci směru Darvinova zvíře k člověku povznesli, ale i mužové Darvinismu neuznávající, jako zejména Fechner, s idealního stanoviska více méně pantheistického ve zvířeti vidí více, než Descartes viděl. Dokonce mužové, řekl bych, prosaičtí, jako Mill, ethická pravidla ustanovovali s ohledem na zvířata. A nejen filosofie podléhá tomu hnutí, na ochranu zvířat všude zřizují se společnosti. Proti vivisekci i parlamenty se pozdvihly.

31. K v ě t e n a má pro člověka větší důležitost, než zvířena, také v oekonomii světové rostliny hrají větší úlohu.

Nebudeme ovšem chemicky a fysikálně vykládati, jak rostlina žije, jak dýchá a jak assimiluje neorganické látky, brané ze vzduchu, vody, a země, v organické. Hlavně ovšem tu běží o vytvoření uhlohydrátův a bílkovin. V zemi upevněná a bez vniterního tepla, rostlina vnějšímu vlivu více podléhá než zvíře a člověk; zdá se nám, že lépe vidíme, jak ze země vyrůstá — a přece, jak málo si umíme vyložiti vznik a vývoj tohoto nejnižšího stupně životního!

Vzduch a teplo rostlinám jak zvířatům a člověku jsou potřebny. Slunečního tepla rostliny pohlcují mnoho: bylo vypočteno, že posud asi $^{1}/_{100}$ sluneční energie — topíme si tedy vlastně jen sluncem. Sluneční energie nejlépe se pohlcuje tenkými rostlinami bez širokých listů, tedy obilím, tak že všecek pokrok zemědělství po této stránce znamená lepší využitkování sluneční energie. (Přibližně obilí asi 10krát více tepla pohlcuje než les.)

Proto že žije, byť životem nižším, i rostlinstvo vykazuje parallelism s člověkem, ovšem i se zvířenou. Zakrslá květena polární odpovídá tamnějšímu živočišstvu a obdobně v mírném a horkém pásmu rostliny jsou vyvinutější a bujnější. K rovníku přibývá rostlin dikotyledonských t. j. vyvinutějších, monokotyledonův a kryptogamů přibývá k severu. Mimicry je tedy vlastně i v rostlinstvu, napodobujíť rostliny zemi, z níž berou potravu, fysiognomie rostlin odpovídá fysiognomii živočišstva a celé přírody.

Rostliny a zejména také obilí mají svá pásma.*

---

* Pšenice potřebuje letního tepla prostředního 14° C., 20—21° nesnese, a proto v tropech seje se vysoko. Roste v Evropě v Skotsku pod 58° s. š., v Skandinavii k 64°, v Rusku (uvnitř) k 60°. Žito daří se na severozápadě k 67°, v Rusku

Jako zvířata i rostliny se s vývojem země stávaly rozmanitějšími. Linné znal 60.000 druhů; teď zná se jich 120—140.000 a je jich snad 500.000. Vyvinutějších je více, dvě třetiny jsou dikotyledonské. Rostlin vyvinutějších je poměrně více nežli zvířat. Starý svět, hlavně Asie, i na rostliny je nejbohatší. Rostlin člověku užitečných jest asi 12000.

I rostliny si člověk musil podmaniti. Boj s bujným rostlinstvem byl ovšem snadnější nežli boj se zvířaty, ale přece stálo mnoho práce, než pralesy vymýtěny a užitečné rostliny na jejich místě pěstovány: zemědělství pokládáme za osvětnou práci po výtce. Ke své potřebě člověk pěstuje mimo šampiony samé fanerogamy; na konci tohoto století bude se jich pěstovati asi 300 druhů. I rostliny člověk pěstuje netoliko pro zisk, ale i z esthetických à citových pohnutek vůbec. Proč je nám tak ouzko na poušti? Člověk vždy byl nejen rolníkem ale i zahradníkem. Ke stromům pěkným, velikým a starým člověk pociťoval dokonce úctu; pokládal je za tvory sobě rovné; řecký jeden filosof myslil, že veliké stromy rodí mláďata a posud mnozí národové stromy a háje zbožňují, jako je zbožňovali naši předkové. Znamenitý filosof Fechner ostatně i v naší prý prosaické době hájil duši rostlinnou . . .

Na ducha, na rozum i na cit, barva rostlinstva velice působí: u nás měnou ročních časů barvitosť je nestejná, ale tím účinněji nabádá. Člověk bez květův ani nemůže žíti, ba i chuďas okrašluje si své bydlo různobarvými rostlinami. A jak my měšťáci vyhledáváme háje a luka!

32. Dalo by se do podrobna mnoho psáti o jednotlivých rostlinách a jejich vlivu na člověka; obmezíme se však a povíme pouze několik slov o lesích a obilí.

L e s y mají veliký význam osvětný. Někteří dokonce měřili kulturu dle vyhubení lesů a divé zvěře žijící v lesích; zajisté jsme všichni četli, jak na př. šiřitelé křesťanství mýtili lesy. Avšak vyhubeno více, než slušelo a proto brzy naopak kultura měřiti se bude opětným zalesněním. Lesy, nehledíc k užitku dřívím a zvěří, působí na podnebí; půda olesněná se tak rychle nezahřívá, ale nevydává se také rychle z tepla; lesy mírní léto i zimu, tak jak moře, chrání proti větrům — (v lese je tepleji než v širém poli) — a udržují vláhu. Tím vším na úrodu okolních polí lesy

---

k 62,5°; oves ve Skotsku k 58,5°, v Norsku k 65°, ve Švédsku k 63,5°, v Rusku asi k 62,5°. Ječmenu dostačí prostřední letní teplo 8° C., daří se nejvýše, roste ještě na Sev Kapu pod 70° C.; v Alpách prostředních nalezá se ve výšce 1000 *m*, v jižní Americe ve výšce 2500 *m*, na Himalaji ve výšce 50·0 *m*. Rýže potřebuje prostředního letního tepla 23°; roste od rovníku až k 45°. Rýží nejvíce lidí se živí Kukuřice pochodí z Ameriky, kdež roste až k 50° sev. a 40° jižní šířky; v Evropě k 50—52°, potřebuje prostředního letního tepla 18° C. — Důležitosť slunečního tepla pro rostlinstvo viděti ze známého pokusu Herschelova, sblížiti periodicitu tmavých skvrn na slunci s periodami hospodářských krisí; dle jeho názoru paprsky sluneční více hřejí, je-li méně skvrn, tudíž čím méně skvrn, tím více obilí a tudíž tím nižší ceny, čím více skvrn, tím méně a dražšího obilí! Počet skvrn slunečních bývá vždy po 11 letech větší

mají značný, blahodárný vliv. Nerozum hospodářský ničil lesy všude; avšak poznalo se, k jak veliké škodě. Alpské krajiny v jižní Francii od r. 1471—1776 ztratily prý asi $^3/_4$ obyvatelstva a hlavně vymýcením lesů. Palestina pokud byla zalesněna, živila mnohem více lidí, než teď, jsouc bez lesův, a tak i Řecko, Španělsko a j. země ztratily lesy a lidí: půda stala se neúrodnější, řeky zasychají a t. d.

Dle francouzských udajů z r. 1888 vší půdy zalesněno bylo v %:

Švédsko	39,7	Srbsko	19,9	Řecko	13,1
Rusko	36,9	Belgie	19,6	Italie	12,3
Rakousko	35,5	Švýcary	18,9	Nizozemsko	7,0
Uhry	28,4	Francie	17,7	Portugalsko	5,3
Německo	25,7	Španělsko	17,0	Dánsko	4,8
Norsko	24,5	Rumunsko	15,2	Anglie	4,0

V českých zemích r. 1880 bylo z veškeré plodné* půdy lesů v %

v Čechách	30·09
na Moravě	27·10
ve Slezsku	33·35

Strategický význam lesů teď není tak značný, jaký býval v dobách starších; časové minuly, kdy naše hvozdy nás chránily před výbojným sousedem. Teď lesnictví pěstuje se hlavně z hospodářských a klimatologických ohledů, vedle zdravotních účelův opět hospodářské zájmy nejvíce padají na váhu.

33. Pro nás Evropany má dále obilí veliký význam hospodářský a tudíž kulturní vůbec. Bohatství měří se hlavně majetkem půdy resp. užitečných rostlin a zvířat. Nejdůležitější rostliny podávající potravu jsou: pšenice, žito, oves, ječmen, kukuřice, zemáky.

V Evropě většina obyvatelstva živí se rostlinnou stravou a především obilím. Evropa však, jak nemá dosti masa, tak se jí nedostává potřebného kvantum obilí. Anglie, Francie, Německo, Belgie, Švýcary, Hollandsko, Italie, Španělsko, Portugalsko, Švédsko, Norsko, Dánsko a Řecko potřebují cizí pomoci; za to Rusko, Rakousko-Uhry a Balkanské státy vyvážejí obilí. Západ potřebuje od východu chleba. S evropským východem však hlavně Spojené Státy a Indie konkurrují. Světová tržba s obilím a moukou a odsud i tržební politika nemale je spletitá.

Turgot páčil mezinárodní tržbu obilní celé země na 10—11 mil. hect.; teď obnáší nejméně 550 mil. hect. obilí a 25 mil. metrických centů mouky. Obilní tržba proto má hlavní důležitost, obzvláště pro země na obilí bohaté. Rusko 1800—13 vyváželo do ostatní Evropy ročně asi $3^1/_2$ mil. hect. obilí a mouky; 1844—53 již $11^1/_2$ mil. a teď (18-0—84) 50—83 mil. Podobně Spojené státy 1840—50 vyvážely jen 5 mil. hect. za 20 mil. dolarů; nyní však již prodávají 70—100 mil. hect. za 160—290 mil. dolarů. Britická Indie od r. 1873 dováží na světový trh větší množství pšenice a sice nyní již ročně 11—23 mil. hect.

---

* Neplodné půdy je v našich zemích velmi málo, dají se tudíž obojí udaje dobře srovnati. Další udaje o českém lesnictví viz u Adámka, „Z naší doby", 141.

Podle v. Neumann-Spallarta r. 1884 narostlo mil. hektolitrů obilí:

Evropské státy	pšenice	žita	ječmene	ovsa	kukuřice	pohanky, prosa a j. obilí	V millionech marek dovoz	vývoz	obrat
Rusko (s Polskem)	99,6	259	51,1	189,5	5,7	55,3	5,6	637,2	642,8
Německo	38,7	75	35,4	93,6	—	2,4	401,3	60,8	462,1
Francie	114,2	26,2	19,4	88,1	10,4	16,5	287,7	34,2	321,9
Rakousko-Uhry .	54,3	42,6	35,3	59,2	40,2	8,3	75,3	182,9	258,2
Anglie (s Irskem)	29,8	0,6	29	58,7	—	—	961,2	21,8	983,0
Italie	45,1	1,6	3,2	6	33,2	6,7	88,7	35,8	124,5
Španělsko . . .	61,1	11,6	27,8	4,5	13,2	—	25,8	7,7	33,5
Již. státy Balkan.	26	6,5	16,3	3,5	31,3	1,1	2,0	81,7	* 83,7
Dánsko	1,7	5,8	7,5	10,7	—	0,4	32,0	21,8	53,8
Švédsko	1,3	7,9	5,9	20	—	2,[illegible]	44,4	26,2	70,6
Belgie	7,7	6,3	1,3	9,1	—	0,8	224,1	97,3	321,4
Hollandsko . . .	2,1	3,7	1,7	3,9	—	1	236,1	138,7	374,8
Finsko	—	2,5	1,9	2,9	—	0,2	22,6	2,6	25,2
Portugalsko . . .	2,8	2,3	0,5	0,5	7,1	—	27,8	1,3	29,1
Norsko	0,1	0,4	1,6	3,2	—	0,7	35,6	0,7	36,3
Řecko	1,6	—	0,8	—	1,1	0,6	21	—	21
všeho . . .	486,1	452	238,7	553,4	142,2	96,3			
Mimoevropské státy									
Spoj. Státy Amer.	180,7	10,1	21,6	205,6	632,7	4,1	29,8	673,6	703,4
Britská Indie . .	90	—	—	—	—	—	0,4	277,7	278,1
Kanada	15,6	0,7	7,9	31,9	4,9	1,4	76,1	64,0	140,1
Australie . . .	13,6	—	1,1	6,6	1,6	—	23,5	108,9	132,4
Egypt	6,8	—	2,4	—	4,7	—	4,4	35,1	39,5
Chile	3,9	—	1	—	0,4	—	—	27,4	27,4
Alžír	5,5	—	6,9	0,6	0,1	0,4	8,4	23,4	31,8
Japan . . . . }	4	—	18	—	—	12	—	—	—
Argentin. Republ. }							0,9	27,5	28,4
všeho . . .	320,1	10,8	58,9	244,7	644,4	17,9			
Dohromady ze všech těchto zemí .	806,2	462,8	297,6	798,1	786,6	114,2	2710,2	2590,0	5300,2

Dovoz do těchto zemí v r. 1884 obnášel tedy 1355,1 mil. zlatých, vývoz 1295 mil. zl.; tudíž celý obrat nynější světové tržby obilní může se páčiti na 2650,1 mil. zlatých.

Vedle obilí zemáky mají velikou důležitosť obzvláště proto, že veliká část lidu jimi se živí. I zemáků nedostává se Anglii a Švýcarsku; také Spojené Státy je kupují, — přes to že přišly z Ameriky. Ostatně poučí o tržbě bramborové následní výkaz z téhož pramene za r. 1884 (údaje v milionech marek)

	Dovoz	Vývoz	Obrat celk.
Anglie s Irskem . . .	16,484	0,124	16,608
Spoj. Státy Amer. . .	1,073	1,113	2,187
Německo	1,511	6,822	8,333
Francie	1,253	7,681	8,934
Australie	3,927	8,521	12,418
Belgie	1,462	0,787	2,749
Hollandsko	0,068	0,488	0,556
Rakousko-Uhry . . .	1,062	0,808	2,470
Švýcary	1,797	0,043	1,840
Italie	—	0,502	0,502
Dánsko	0,270	0,011	0,281
	30,007	26,900	56,907

* Obnos platí Rumunsku.

Před několika lety obchod s brambory byl mnohem čilejší; r. 1879 obnášel 133,8 mil. mar., od té doby klesal.

Ku posouzení světové výživy konečně nebude od místa ukázati na spotřebu rostlinstva, jež se obyčejně pokládá za požitkové nikoli za nutné ač ovšem pojmy ty velice jsou relativní. Jedna osoba spotřebovala v posledních letech (1875—84) přibližně:

	Cukru kg	Kávy kg	Čaje kg	Tabáku kg
Anglie s Irskem	30,46	0,44	2,165	0,6
Spoj Státy Severo-Amer. .	18,69	3,66	0,590	3,1
Německo	6,80	2,24	0,034	1,9
Francie	10,12	1,45	—	0,85
Italie	2,80	0,47	—	0,7
Švýcary	10,54	3,01	0,052	2,3
Dánsko	12,18	2,45	0,167	1,0
Švédsko	7,25	2,66	0,014	1,2
Norsko	4,93	3,53	0,059	1,15
Belgie	3,52	4,34	0,010	2,5
Rakousko-Uhry	5,98	0,85	0,011	1,9
Rusko	3,48	0,10	0,173	0,9
Hollandsko	8,47	7,20	0,476	2,8
Kolonie na Capu	—	3,50	—	—
Alžír	—	0,90	—	—
Řecko	—	0,75	—	—
Argentinská Republika . .	—	0,63	—	—
Portugalsko	—	0,47	0,054	—
Kanada	—	0,26	1,674	—
Španělsko	—	0,19	—	—
Rumunsko	—	0,16	—	0,2
Australie	—	—	3,470	—
Srbsko	—	—	—	0,875
Finsko	—	—	—	0,1

Cukru vyrábí se ve světě a sice třtinového asi 30 mil. metr. ctů.; řepového r. 1865—66 nevyrábělo se více než $6^1/_2$ mil. m. c., nyní asi 26 mil. m. c. (Ostatních druhů cukru na př. palmového a j. poměrně málo se vyrábí.) Kávy teď asi $6^1/_2$ mil. m. c. se spotřebuje, asi o 800 tisíc m. c. méně, než roste. Čaje v uvedených zemích spotřebováno asi 145 milionů kg.; konečně tabáku v Evropě roste asi 230 mil. kilogr. Mimo Evropu lze spočítati 530 mil. kg., tak že všech 760 mil. kg. tabáku na celém světě se prodá, — co v jednotlivých zemích, obzvláště neevropských, doma se spotřebuje, udáno není.

Spojme si tyto údaje s uvedeným výkazem spotřeby alkoholu, vína a piva, a máme alespoň hrubý obraz, co příroda dává člověku jísti a zároveň vidíme, jak nestejné kvantum a ovšem i kvale potravy v různých zemích. Jak značný rozdíl na př. ve výživě evropského západu a východu, jak výlučné jsou v tom ohledu Spojené státy americké a v jaké protivě zejména proti Rusku atd.

34. Člověk nežije toliko chlebem, ale přece denně zaň se máme modliti . . . Právě dobu naši otázka t. zv. socialní udržuje v napjetí a otázka ta, nejednou bylo řečeno, je otázkou žaludeční.

P o t r a v u svou člověk má z živočišstva a rostlinstva, z nerostů jen občas — lék. Člověk jí všecko i — sebe; je v pravém slova smysle

všejedec. Pojídá i své bohy. Jelikož však příroda, jak jsme viděli, ne všude podává stejnou potravu a ne ve stejné hojnosti, otázka vzniká sama sebou, která že potrava je člověku nejlepší a kolik. Starosť o zásobování potravou je hospodářskou starostí po výtce, jako jsme již viděli z těch údajův o světové tržbě masem a obilím. Roční obrat za obilí a mouku obnáší teď na světovém trhu asi 3 miliardy zlatých, t. j. asi $^{1}/_{10}$ vší tržby světové.

Biologický účin dostatečné nebo nedostatečné potravy známe všichni. Na výživě těla, dostatečné nebo nedostatečné, závislý je vzrůst těla, jeho váha, síla, chorobnosť, úmrtnosť — slovem zdraví, fysická i duševní síla. Prostřední trvání boháčů vypočteno na 50 roků, chudých na 32; ve městech, jako na př. v Paříži, v bohatých čtvrtích mnohem méně je pohřbů než-li v chudých. Počet sňatků jest v přímém poměru k ceně obilní.

V novější době fysiologický účin potravy pokládán za tak mocný, že prohlášen byl za pravou druhotvornou příčinu. Potravy prý mění druhy, Darwinův přirozený výběr prý jen podřízeně působí.* Dojista potrava má veliký účin na vývoj těla, pozměňuje člověka tělesně i duševně a není tudíž pochybnosti, že k urůznění druhů přispívá. Vliv přírody na člověka právě potravou je nejsilnější a nejvniternější — co do těla —, a vlivem přírody, řekli jsme již, vykládáme si do značné míry rozmanitosť plemen a lidí vůbec. Máme zaručené zprávy, že v Číně bohaté mongolské rodiny ztrácejí výraz mongolský; podobně všude na šlechtě blahý vliv dostatku po stránce tělové lze pozorovati.

Není pochyby, vliv potravy i na ducha je značný; již dávno proslovena věta, že jen ve zdravém těle sídlí zdravý duch. V době naší dokonce se řeklo, že člověk je, co jí, k čemu by nezbývalo než dodati, že cítí a myslí, co pije a credo modloslužebníků hmoty je formulováno.

Často slýchati, že chudoba ani tělu ani duchu nesvědčí. Dojista duševní práce se nedaří, pokud není postaráno o chléb, hlad žene za potravou. Tak už Aristoteles pověděl, že Řekové počali filosofovati, až si zabezpečili nutné potřeby všední. U Řeků první básníci, umělci, filosofové pocházeli z vysokých rodův, až královských, poměrně pozdě filosofují mužové z lidu. Podobně u národů jiných s počátku duchovní práce pěstila se od tříd vyšších, teprve v naší době může se mluviti o zdemokratisování vědy, umění a vyučování. Ještě o ruské literatuře nedávno bylo řečeno, že je aristokratická; u nás v starší době platí totéž.

V mravním ohledu nikoli chudoba, ale bída přivádí člověka ku pádu. Obzvláště tím bída zle působí, že ženy a děti svádívá. Čím dražší obilí, tím více přestupků proti majetku; v lacinějších časích množí se přestupky proti osobám. Po žních, po vinobraní a na jihu po úrodě slivkové přibývá rvaček.

Arci nejen že bída, ale na druhé straně i bohatství vychovává své zvláštní chyby a hříchy, byť se nedaly tak snadno registrovati jako

---

* G. Tönnier, der Kampf mit der Nahrung. Ein Beitrag zum Darwinismus. 1884. Tönnier dokazuje svou thesi hlavně na rostlinstvu.

přestupky chudiny. Jako všude, i zde krajnosti mají vady, a proto mnozí vychvalují prostřední stav a litují země, jimž se ho nedostává. Avšak i prostřední stav má své vady a nedostatky, bývá nezřídka i duchovně prostřední.

35. Buckle ve svých dějinách osvěty v Anglii ukazuje, jak příroda hlavně vlivem podnebí a půdy, dávajíc člověku tu více tam méně potravy, upravuje hospodářské a hospodářskými politické a kulturní poměry vůbec. Zejména vznik otroctví na vlivu přírody je závislý. Dle Bucklea totiž na počátku osvětového vývoje netoliko nahromadění, ale i rozdělení majetku jen přírodou se upravuje, teprvé později rozum lidský opravuje přírodu. Jakmile totiž majetku přibývá, vznikají všude dvě třídy lidí: pracující a nepracující, onano počtem, tato chytrostí vynikající. Obě třídy živí se tím, co vydělává třída pracující, jejíž tělesnou silou třída t. zv. vyšší hospodaří. Teprvé později vzniká třída třetí, která zahospodařivši peníze (kapitalism), neřídí práci třídy nižší bezprostředně, ale prostředně, svěřujíc totiž kapitál svůj těm, kteří spravují práci. Avšak v době prvotné, o kterou nám tu jde, není ještě té třetí třídy, jen dotčené dvě. Mzda, jako každý statek, mění se v poměru k nabídce: je-li mnoho dělníků, mzda je nízká, je-li jich méně, mzda je vyšší; a proto nehledíc k menším rušícím příčinám v celku platí pravidlo, že výše mzdy spravuje se lidnatostí. Neboť, ačkoli obnos mzdy vyplacené závislý je na fondu, ze kterého se béře, přece výše mzdy, kterou jednotlivý dělník dostává, nutně klesá, hlásí-li se více o práci-mzdu, leda že by ze příčin jiných fond samý tak vzrostl, že mohlo by se vyhověti větším požadavkům.

Rozmnožení obyvatelstva nejvíce řídí se potravou. Země mající lacinou a hojnou potravu předčí lidnatostí zemi s potravou drahou a skromnou; mzda tam je nižší, protože nabízí se více dělníků. Tak tedy lidnatost — (na počátku osvěty) — závisí od přirozeného bohatství potravy. Příroda však tu působí ještě jinak.

Potrava, již člověk pojídá, dvojí má účin. Udržuje tělesnou teplotu, bez které přestal by život, a mimo to nahrazuje opotřebované látky ústrojstva. Teplota udržuje se látkami obsahujícími uhlík. Uhlík slučuje se s kyslíkem a takto udržuje se vnitřní oheň životní. Obnova vaziva ústrojného děje se látkami dusičitými, látky dusičité neslučujíce se tak snadno s kyslíkem obnovují ústrojstvo.

Tyto dva chemické zákony stravování závisly jsou na podnebí. Lidé žijící v horkých krajinách snáze udržují tělovou teplotu než lidé ve studených krajinách a proto spotřebují méně potravy nedusičité; ale i dusičité potřebují méně, protože méně se namáhajíce těla méně spotřebují. Jestliže však v horkých krajinách lidé potřebují méně potravy, ceteris paribus obyvatelstvo rychleji se množí než ve studených, neboť kde méně se jí, více lidí může se najísti. V teplých a dokonce horkých krajích příroda hojně dává potravy, tím samým laciné. Buckle zejména ukazuje na rýži, datle a j. Naproti tomu v chladných končinách lidé netoliko jedí více než v teplých, ale i dráže t. j. zásobiti se dostatečnou potravou nesnadnější jest a pracnější. V chladných krajinách hustější vzduch obsahuje více kyslíku než v teplých; zároveň zima urychluje

dýchání a tím zase kysliku více se vdechuje, nežli v krajinách teplých: jelikož však po chemických zákonech stráveného uhlíku v pravém poměru býti musí k mnohosti kyslíku, jasno je, že čím krajina je chladnější, lidé tím více uhlíku spotřebují potravou. A proto skutečně na severu požívá se mnoho tuku, na jihu pak více ovoce, a látky ty co do uhlíku mají se jako 6 : 1.* Potrava obsahující mnoho uhlíku dražší je než látky, v nichž poměrně méně uhlíku se nalézá, protože dobývati se musí pracně a nesnadno ze živočišstva. Tím zároveň dobývání potravy i v charakter lidí působí; kde zvířecích látek více se potřebuje, tuží se síla a vůle bojem s divokou zvěří více než tam kde lidem příroda slouží pohodlněji.

Výše mzdy — to je tresť Buckleova rozjímání — kolísá v poměru lidnatosti; stoupá, kdy trh práce je podzásoben, klesá, kdy je nadzásoben. Lidnatosť pak, ačkoliv závislá je i na jiných okolnostech, v celku kolísá s množstvím potravy; množí se, kde zásoba je hojná, stoji aneb klesá, kdy zásoba je nedostatečná. Potravy potřebné k žití méně je v chladných krajích nežli v teplých, zároveň pak více se jí potřebuje, takže z obou těchto příčin ta třída obyvatelstva, ze které se berou dělníci, menší má povzbuzovadlo ke svému rozhojnění. Jedním slovem: v horkých končinách mzda bývá nízká, ve studených vysoká.

Z toho faktu pak, že v horkých krajích mnoho je lidí hlásících se ku práci, což zase znamená, že mzda ustavičně je nízká, Buckle dále dovozuje, že v zemích těch rozdělení majetku je nestejné a tím i rozdělení politické moci a společenského vlivu vůbec. Veliké massy lidu od vyšších tříd jsou držány v porobě a otroctví. A proto že — dle Bucklea — prvotní sídla osvětná byla v horkých krajích (v Indii a jižní Asii vůbec, v Egyptě, ve střední Americe) je zároveň vidno, že takto osvěta a poroba velikých mass lidu původně souvisely. —

Tyto výklady Buckleovy potřebují v tom neb onom opravy, ale v celku možno je pokládati za správné. Na každý způsob vyniká z nich, jak důležita je pro společnosť přirozená zásoba potravou, rostlinnou a zvířecí.

36. Proto tedy takový shon po chlebě.

Hlavní problém ovšem tkví v tom, kolik a jaké potravy potřebuje denně člověk (dorostlý), člověk pracující. Běží o kvantum a kvale potravy; neboť dle toho upravuje se lidnatost, počet a vzrůst obyvatelstva a všecky ostatní poměry, závislé na lidnatosti a to jsou poměry téměř všecky. Továrník chce dnes věděti, co a kolik musí snísti dělník, aby mu hodně mohl pracovati, stát chce věděti, jak stravovati vojáka, zkrátka otázka, co jísti a píti, je pro společnost kardinální zejména v době naši, kdy pro nebývalý dříve vzrůst lidstva pořád máme strach před hladem. Statistikové a historikové nás sice těší, že nyní ve vzdělaných státech hlad je nemožný: hlad býval prý jen metlou na naše nevzdělané předky; to co se stalo nedávno v Indii a jinde, v Evropě je prý nemožné. (V Indii za dvě leta 1876—78 zemřelo — hladem — o $5^1/_4$ mil. lidí

* Liebig určil, že čerstvé ovoce neobsahuje uhlíku nad 12%, slanina a rybí tuk 66—80%.

více než obyčejně, o 2 miliony ročně méně se narodilo.) Je pravda, organisace světové tržby chrání nyní Evropu před velikým hladem; avšak, zdá se mi, právě v Evropě máme před hladem více strachu než lidé v Indii a jinde. Co jiného znamená to ustavičné vychvalování politické ekonomie a všecka úsilí nynější státní správy? Hlásá se nám všude, ve škole i v životě, že máme bohatnouti — vlastní prací? Snadno se řekne, že v Evropě není hlad možný —, ale titéž statistikové, jenž nám to říkají, povídají nám, že na př. v Anglii (s Walesem) ročně bídou zmírá 142,130 lidí: co je horší, akutní hlad občas neb takovéto chronické zmírání?

Fysiologie s chemií proto velice se zabývají problémem výživy, a zejména otázkou, co a kolik musí denně jísti dělník, — co básník a filosof mají jísti, posud nám neříkají. Dělník je právě „rekem budoucnosti“.

Dorostlý potřebuje denně asi 20 díl své tíže, tedy přibližně 3, 2 *kg* potravy. Normální člověk tím více potřebuje potravy, čím více pracuje, mladý více než-li stařec. Trávíme nejlépe na jaře, nejlíněji na konci léta, lépe v chladu, než-li za tepla, lépe na místech vyvýšených než-li v nižinách. (Pokračování.)

Za bílé noci.

Italsky napsala Neera. Přeložil Fr. Pover.

ezvadně vyjímalo se v komnatě, bohatě čalounované šedéperleťovou barvou, jasné rozsáhlé lože manželské, plné bohatství; ztrácelo se uprostřed koberců barvy mlhavě perleťové, jsouc stěží ozařováno shora lampou, na stropě zavěšenou, jež sotva propouštěla růžový plamen jasným sklem křišťálovým.

Po obou stranách lože táhly se dva perské koberce mezi stolkem a lenoškou, pokrývajíce tak dřevěnou podlahu cizokrajnou květenou svých obrazů orientálských. Na lenošce v levo bělel se chumáč krajek, smíšených s malými stužkami a batistovými svitky; hedvábná punčocha byla přehozena přes lenoch; bílý jemný živůtek, na němž bylo ještě znáti vlahé stopy těla, kteréž byl objímal, ležel na zemi v sousedství dvou aksamítových pantoflíčků Na hřebenáči vedle ležely želvové jehlice, náramky a kytice akacií — kytice zmáčknutá, uvadlá rychle pod tlakem živůtku na prsou, ale zachovávající ještě svou vůni květin svěžích, spojenou s vůní živoucnosti vřelejší a silnější. Na nočním stolku kniha veršů.

Nikde nejmenšího šumotu.

Pokrývky na loži, vyvýšené poněkud v levo nad neurčitým tvarem, nehnuly sebou ani sebe menším zachvěním. Nástěnné hodiny, které se zastavily několik minut před tím, ukazovaly půl jedné s půlnoci.

* * *

Pojednou otevřely se dvéře a vešel nějaký muž. Byl prostřední postavy, krásný, dosti elegantní; vešel s pozdravem, ale nezaslechnuv odpovědi, zavřel za sebou dvéře, jež zavrzly, přistoupil opatrně k loži, a skloniv se nad ním, pronesl tiše nějaké jméno. „Spí,“ pravil pak pro sebe. Zdvihnuv se, zahlédl živůtek na zemi; zdvihl jej a položil něžně na lenošku, potom obrátil se ke druhé straně lože.

Veliký počet předmětů vyrojil se z kapes jeho: klíče, nožík, tužka, drobné peníze, skřipec, pouzdro na doutníky; vše to spadlo se slabým hlukem na hlazenou desku skříně. Pohnul sebou mrzutě pro svou nepozornsoť a začal se svlékati se vší možnou opatrností. Konečně složil šaty vedle stužek, krajek a hedvábných punčoch na druhou lenošku.

Chvíli stál pak tiše, protahuje si ramena, pociťuje nevýslovné ulehčení člověka volného. Při tom vzpomínal: Prokletý pik, zkazil mi celou hru. Pak usedl a zouval boty.

Bos, o mnoho menší a ošklivější, než když vešel, jal se urovnávati podušku. Na levé podušce vedle ležel veliký vrkoč vlasů, skrývaje kus ženské tváře, jejíž druhá část vyhlížela z pod podušky.

„Spí ještě,“ opakoval si a vskočil mrštně pod peřiny. Po několika minutách bylo slyšeti, jak chrápe.

* * *

A tu, uprostřed hlubokého ticha, zavzněl dlouhý, hluboký vzdech a pod poduškami v levo pohnulo se nerozeznatelné tělo; obnažené rámě, jež se zdvihlo před tím nad hlavou, kleslo znova bezvládně na lůžko. Ozval se nový povzdech, ještě delší a bolestnější a slova zašeptaná jako ve stoně: „Můj Bože! Můj Bože!“

Kdyby aspoň hodinu mohla zdřímnouti! Kdyby mohla aspoň chvíli uložiti ubohou hlavu, jež div nepraskla, aspoň chvíli zapomenouti! Ale spánek byl daleko.

Místo spánku zasypávaly ji sladké, vroucí, líbezné vzpomínky, jež byly pojednou zaměněny smutnými, bouřnými, plnými pochyb, a konečně poslední zoufalé přesvědčení: Už jí nemiluje!

Ale proč jí už nemiluje? Vždyť přísahal, že ji bude milovati věčně. Zmizí-li láska mezi mužem a ženou, zůstane, ne-li více, aspoň domácnosť, společné zájmy, svazek před světem, zvyk; ale zachvátí-li smrť poměry tajné, zdá se, jakoby byl nebeský oheň vybuchl, který ničí všecko.

O! vidí, cítí dobře, že nic nezůstane ze dvou těch let lásky. Zapomene na ni v náručí jiných žen, ztratí ji ve množství vzpomínek. Kdo ví, až si vzpomene jednou na svou minulosť a uvidí obraz dvou ruček, na něž vtiskl tolik polibků, pozná-li je za její! . . . Jako divý výsměch připadalo jí, že by vzpomínka na její lásku měla se sloučiti v přeplněné mysli jeho se jménem ženy jiné!

Hrozná věc je láska, která umírá! To, co nás činí mrtvolou, dává nám zemi a klíčení života v nové podobě; ale tento dech, který byl druhdy v nás, jenž projížděl námi, snížil duši naši, tento netvor, tento bůžek — ulítne-li ten, vezme nám všecko!

Bylo jí do pláče, bylo jí, jakoby měla vykřiknouti a volati o pomoc, a přece musila zadržeti svůj vzlykot, předstírati klid, dřímati po boku nic netušícího muže. Muž odpočíval s obličejem jasným v blaženosti tvrdého spánku.

Ohlédla se po něm bázlivě a upřela naň oči. Spal spánkem spravedlivých — a opravdu, on byl spravedlivý — jen ona je vinna, odsouzena ke lži. Mohl otevříti víčka, vyptávati se jí, žádati za vysvětlení jejích slz, za vyznání její hanby, a vyhnati ji pak jako zlodějku nebo zabiti ji jako zrádkyni. Ale spal bezpečně.

A přišel jí na mysl den jejího sňatku. Byla tehdy dobra, plná doufání, dobrých úmyslů, vznešených a přísných tužeb. Také ona řekla, že ho má ráda, slíbila, že bude ho milovati věčně, a přece ho nemiluje! Jak jen přišla ke zkáze?

Vzpomněla si, že četla, tu a tam, mnoho stránek plných jemného rozboru těchto změn v povaze lidské; strany, které jí vynutily výkřik: „Ano, je tomu opravdu tak!“ Ale důvody zmizely, rozumování přešlo; zbyl jen výsledek holý a zdrcující: Přestala milovati již svého muže.

Miluje jiného. Proč? Nové tajemství. A tento jiný zrazuje ji sám, opouští ji, nemiluje ji už.

* * *

Chvíli hleděla zahnati vzpomínky, zavírajíc oči v naději, že ji spánek přemůže. Zatím bily dvě hodiny na vzdálené věži.

A ve svých mukách obracela se, blouzníc, sem a tam. Pojednou ztuhla jí krev v žilách; její muž promluvil. Opřela se o loket zděšeně a naslouchala. Ale on jen snil; sladký úsměv bloudil mu po rtech, z nichž vycházely neurčité slabiky; všecky tahy jeho obličeje měly výraz nejvyššího blaha odpočinku, a bdící žena pocítila v sobě pojednou jako mateřskou něžnosť k muži, který tu dřímal jako dítě bez podezření. Vyčítala si, že oklamala jeho dobrotu, plnou důvěřivosti k ní; napadla ji vřelá touha, aby mohla střásti se svých beder břímě oněch dvou let plných hříchu, vrátiti se jako bezúhonná choť, aby mohla spáti jako on tiše, ruku v ruce, hlavu vedle hlavy. Pocítila v sobě lítosť, a smutek táhl ji k muži; jak by ho chtěla milovati! Vztáhla ramena a sehnula se rtoma k němu, ale když se měla už dotknouti jeho vřelé tváře, odstrčila ji od něho neznámá moc zpátky. Jiné, jiné polibky pálily ji na rtech, zahalovaly ji jakoby ohnivým hávem; polibky, milůstky a objímání, při jejichž pouhé vzpomínce se musila chvěti a vzlykati s údy skroucenými a se zdrceným obličejem, ukrytým mezi poduškami.

* * *

Ještě nespala, a snad jen ve svém krutém polobdění viděla znova jedno jasné jitro květnové. Vyšla si navštívit chudinu, krokem rychlým, v šatech těsných, se závojem na vlasech; a tak seznámila se se svou láskou. Potkávali se pokaždé na té skoro venkovské uličce, kde shora nade zdmi vypínaly se zelené akáty, a podél trhlin rozvětvovaly se bledé glycinie s vonnými hrozny.

Bylo to rozkošné jitro! . . Sami, a zapomínajíce na svět, držíce se za ruce, pohlížejíce si tiše do očí, šťastni tak, že se cítili až nevinni, děkovali Bohu v líbeznosti přírody, a bezděky chtěli ve své bezbožnosti vstoupiti do osamělého kostelíčka jako novosnoubenci.

Za takové je asi měl dobrý starý kněz, který šel právě kostelem, maje v ruce dvě růže damascénské; neboť podíval se na ně, usmál se a jemně podal jim oba květy.

Světlo, vzduch, líbezná obloha, bílá loď kostelní, lahodný úsměv kněze, vše to viděla znova s jasností podivuhodnou — i lehké rozpaky, i vlnu štěstí, jež je pojala, a konec, ó, konec obou těch růží! . . .

* * *

Pojednou jí něco trhlo. Byl to snad kohoutek zbraně? Či posupný úsměšek světa? Či pláč jejího dítěte? — či smrť, smrť osvoboditelka? Ne, byly to hodiny; neúprosné, obyčejné: jedna, dvě, tři!

Teprve tři!

A proč neumře? Prasknutí žíly je tak obyčejné, že je o něm slyšeti denně. Bůh, který dopouští lásku hříšnou, i když jí člověk nevyhledává a nechce, měl by aspoň poslati smrť v okamžiku, kdy ji vzývá. Ale smrť nešla, a nešel ani spánek.

Hrozné obrazy trápily ji dále. Kdyby snad jednu chvíli její listy dostaly se do rukou jejího muže? Kdyby ji mělo snad hlučné pohoršení veřejné zneuctíti na vždy? Kdyby měla býti vyhnána ze svého domu a její jméno vláčeno před soud, tupeno, pronásledováno úsměškem, a památka její hanobena v budoucnosti dítěte . . . ba snad i prokleta! Odhodila se sebe přikrývky pohybem náhlým, až lože zavrzlo. Muž probudil se rázem a dotazoval se: „Co je ti?“ ale usnul znovu, dříve než zaslechl odpověď. Žena klesla těžce na lože se zamhouřenýma očima.

Když už myslila, že ztrávila celou věčnosť na mukyplném loži, bily čtyři hodiny.

Zatím se rozhodla: zničí všecky ty listy, povede život osamělý, věnuje se zcela svému dítěti, bude muži dobrou družkou, nemohla-li mu zůstati již chotí věrnou. A pomalu sestoupilo trochu klidu na ni při vzpomínce, že nikdo ještě ničeho netuší a že sama zapomene . . . Chce zapomenouti stůj co stůj na opojení, úzkosť, blouznění, zápasy, hodiny pekelných útrap a hodiny rajských rozkoší, všecka ta horečná činnosť lásky musí přestati, protože jí už nemiluje. Ať je to jeho trestem, bude spravedlivý a zasloužený.

Veliké slzy spadaly jí tiše po tvářích. Hmatajíc kolem sebe, našla ruku svého muže a držíc na ní svou šeptala bázlivě ze srdce přeplněného:

„Odpusť! odpusť!“ A pojednou cítila v sobě nekonečnou blaženost, jež se jí zdála neviditelným projevem lásky, a sladké sobectví, že ještě žije, ve svém pokoji, ve svém loži, v nedotknutelné důstojnosti ženy a matky.

Konečně svítalo. Mdlý šumot, otvírání dvéří, hlasy, zpěv ptačí, — vše to ohlašovalo den; lampa noční, zavřená ve své křišťálové kouli, bledla před prvými paprsky slunce. Celý pokoj se jasnil.

A tu vzpomněla, že té chvíle odjíždí vlak, a zdálo se jí, jakoby jí něco bylo s prsou kleslo. Tiše, zadržujíc v sobě dech, naslouchala krokům komorné na chodbě. Snad přišlo jí nějaké poselství, snad dopis, snad znamení, že již neodjede . . .

Sklouzla hbitě s lože. Kroky lehčími stínu přiblížila se ke dveřím, které vedly na chodbu; otevřela je potud, aby mohla prostrčiti hlavu, zavolala něco, a dotazovala se hlasem ztlumeným komorné, která čile přiběhla, nepřišlo-li něco. „Nic.“ — „Ani dopis?“ — „Nic.“ — „Vůbec . . . . nikdo?“ — „Nic a nikdo.“

Hlas komorné zazníval ozvěnou pohřebního zvonu pustou chodbou. Žena zavřela dvéře a položila se zdrceně na veřeje v trpkém pláči. —

Z uměleckých výstav.

Píše Beda L. Mrak.

V. Brožika »Vyhození místodržících 1618«.

Pravidlem bývá nesmírně obtížno nalézti pravou a prvou pohnutku, z níž vyrostlo dílo umělecké. Skoro všady nit jeho původu, kterou stopujeme, ztrácí se a mizí, buď ve skrývaném a tajeném nitru umělce co individua anebo ve směsi a víru rušného okolí původcova. A přece jen vždy zase znovu vážíme tu práci u mistrů starých i nových, opětně klademe si otázku po nejprvnějším původu jejich děl, napínajíce ves svůj um a bystrozrak, proniknouti šero až k místu, kde vytryskl první pramének. V tom dojista leží více, nežli všelidská touha a snaha poznání nejzazší pravdy a nejhlubšího kořene, neboť naleznouce je při díle uměleckém máme jednak možnost stopovati cesty jeho tvoření se a tím býti v jeho ocenění spravedlivějšími a správnějšími, nežli bychom byli zírajíce naň jako na výtvor rázem hotový, jednak zase rozšiřuje se nám oním poznáním obzor a zvyšuje se stanovisko naše vůči dílu uměleckému, neboť je pak posuzujeme ne co náhodného ojedinělce, ale jako významného člena buď v uměleckém tvoření jeho původce, buď v uměleckém výrazu celé epochy.

Položíme-li vůči poslednímu dílu V. Brožíka tuto otázku o jeho praprvém původu, obdržíme odpověď žádanou.

Že zvolil V. Brožík vůbec výjev vyňatý z knihy dějů české vlasti, toho příčina jistě leží v jeho nadání a směru, kterým co umělec tíhne.

Tak, jak se Brožík vyvinul, jest a zůstane malířem historickým a byť by i sám se snažil na jiném poli malby po domácku se usaditi, nebo dokonce zde vlásti — a jak známo pokusil se o to plnou váhou své vydatné a vytrvalé síly — sotva se setká s jakým značným úspěchem. Vlastní individualitu nemění člověk jen prostou vůlí.

Že tentokráte zvolil V. Brožík za předmět svého obrazu právě onen vzrušující údaj, jímž v zemské kanceláři na hradě pražském mimo vůli a vědomí inaugurovali onu nesmírnou bouři v dějinách Evropy, již jmenujeme válkou třicetiletou, má dvojí zevní příčinu. Jednu již známe z předcházející činnosti umělcovy, že totiž po výtce, aspoň pro své velké a obsáhlé malby vybírá takové výjevy z dějin českých, jejichž význam a známost i mimo Čechy možno předpokládat. Při tom je přirozeno, že volí scény i cizině, a hlavně zemi, ve které již po léta žije, sympatické. Druhý podnět je rázu ještě více zevnějšího, jeť prostě časový: příležitost letošní světové výstavy. Nechť zkoumáme jakkoli tyto první pružiny tvoření V. Brožíka, jichž výslednice a plod je „Defenstrace“, vždy shledáme je ryze uměleckými. Ne bez důvodů klademe na tuto jejich povahu předem zvláštní důraz, neboť objevíme-li místa, kde s umělcem nemožno nám cele souhlasiti, budou jeho štítem obranným, ryzího lesku a ušlechtilé čistoty.

Volba předmětu malby je tedy vysvětlena z osobního stanoviska umělcova a vykládati její význam historický, objasňovati ji jako východiště dlouhé řady přetěžkých útrap národa českého, a vší té hlučící a hubící bouře, jaká potom třicet let ničila střední Evropu, bylo by jen opakovati, co bezpočtukráte bylo vylíčeno, ba více, co každému snad dobře je známo. Jinak je při otázce o umělecké a zde specielně malebné ceně zobrazené scény. Pokud rozumí se při „malebném“ zásoba vydatných postav, rázovitých obličejů a hlavně barvitých a ústrojných krojů, hojnost různých antikvarních objektů a vzrušenost výjevu, jest arci „Svržení místodržících“ neméně malebným motivem nežli kterýkoli jiný pohnutý výjev historický, z doby, kdy hlavně tvarová i barevná střízlivost v kroji a nářadí byla věcí neznámou. Než při obraze historickém velkých pretensí je nutno nazírati hlouběji, pod onen peřestný povrch a položiti si otázku, zda zvolený výjev je malebný v tom smyslu, že prostředky, jimiž umělec-zobrazitel vládne, dá se představit a na plochu vtělit a zachytit veškerý obsah výjevu, aby pozorovateli v ráz bylo jasno, proč všechen ten ruch, proč toto násilnictví očividné?

A toto proč má hlavu Janusovu, jedna tvář vyhlíží v zad, pátrajíc zrakem po pohnutkách a příčinách, druhá v před, věstíc ústy následky činu zobrazeného. Ani minulost ani budoucnost nezírá z obrazu Brožíkova a pochybujeme, že našel by se malíř, který by je dovedl vložiti v obraz defenstrace roku 1618. Několik pergamenových listů v ruce Thurnově jistě není s to vyjádřiti, že, co před našimi zraky se rozvíjí, je následek porušení královského majestátu z roku 1609 a o perspektivu v budoucnost V. Brožík vůbec — a právem — se nestaral, přesvědčen jsa, že obraz jeho ji vyvolá z historických vědomostí divákových. Připojme však ihned tuto, že není snad jediného obrazu historického, který by těmto dvěma požadavkům vyhovoval a že zde vězí Achillova pata vší

malby historické, místo, které všechny krunýře kdy malovaných rytířů neobrání. Leží tedy cena historické malby co díla uměleckého jedině v zevní malebnosti výjevu a musí každý obraz historický vléci s sebou explikativní pojednání historické? Praví se, že obraz vážený z historie je vydatný element vlastenecko-pedagogický v nejušlechtilejším slova smyslu. A nikoli neprávem, neboť to, čemu mrtvé litery knih dějepravných nás naučily, pojednou zříme ztělesněné před sebou a je-li pak ještě dílo prodechnuto vřelostí srdce a ducha, mluví k našemu duchu a srdci tím důrazněji. Avšak považovati malbu historickou za pouhou illustraci ku dějinám, rovnalo by se jistě jejímu snižování a podceňování, neboť pak by byla uměním nepopiratelně druhořadým, uměním doplňujícím, nikoliv neodvislým. Na štěstí může se prokázati malba historická co umění samostatné, opory výkladu nepotřebující, dvěma momenty ryze uměleckými a vlastního majetku: Předně zvýšenou zevní malebností svých motivů a za druhé jich silou a hloubkou psychologickou a zobraziti, vymalovati oboje, leží v mezích dovednosti malířovy. V těchto dvou momentech a jich podání spočívá vlastní, užší hodnota malby historické, v nich vězí známka její samostatnosti a v nich zároveň východiště posudku hotového díla. —

K vůli snazšímu dorozumění se pisatele se čtenářem, budiž mu dovoleno nejprve podati stručný popis Brožíkova obrazu.

Známý děj ze dne 23. května 1618 rozvinuje se před námi podélným směrem:

„V levo kácí se již na znak s otevřeného okna Martinic přičiněním hlavně Václava Viléma z Roupova a Pavla Kaplíře ze Sulevic; Vilém z Lobkovic za nimi stojící Martinicovi hrozí pěstí. Uprostřed obrazu s listinami v ruce stojí Thurn, naproti němu pak, zády obrácen k diváku, polní maršálek Kolonna z Felsu, jenž levou rukou ukazuje k oknu, dávaje tím rozkaz, aby tak, jako s Martinicem, naložilo se i se Slavatou. Slavata pak již klesá k zemi, zoufale vzpíraje se Janu Litvínovi z Říčan, Diviši Lacembokovi, Albínu Šlikovi a Bohuchvalu Berkovi, kteřížto násilně byli se ho uchopili. Za Ondřejem Šlikem v pravém popředí, jenž živě sleduje, co u okna se děje, marně se brání při stolku písařském sedící tajemník M. Filip Fabricius, jemuž usouzen stejný los, jako pánům jeho. V pozadí konečně za Thurnem mimo jiné spatřiti lze Albrechta Smiřického a Václava Budovce z Budova, o něco dále na pravo pak rektora university pražské, M. Jana Jesenského."

Ten spůsob komposice, rozestavení a seskupení osob, rozdělení úloh, jaké při Defenestraci shledáváme, známe již z předcházejících děl V. Brožíka. Zde zůstal si naprosto věren ukazuje nám známou svou tvář, nepřičiňuje ničeho nového a nečině nejmenšího pokusu propracovati se k jiným principům komposičním. Vždy nese komposice Brožíkových obrazů zřetelný ráz vlysu, rozvinuje se podélně, od prava k levu a prostřed tohoto frýsu utkví oko na hlavní scéně nebo postavě. I to máme u V. Brožíka za karakteristické, že vyjímaje několik prací z mladých let, přidržuje se zrovna zásadně obdélníkového a podélného formátu a právě tento spůsob komposice a jí podmíněný formát skýtá hojnosť plochy k výhodnému rozvinutí barevného bohatství, jímž V. Brožík

nepopíratelně vyniká a to je pro něho výhodou. Na druhé straně však vězí tu proň úskalí, jež ne vždy podaří se mu obeplouti: podélná ta plocha spotřebuje ku svému vyplnění valné množství postav a hlav, často nedůležitých, nepotřebných, ano zbytečných; při jich hojném počtu po stránce psychologické nejednou bývají chudě odbyty, poněvadž hlavní figury umělcovy síly vyčerpaly. Jinými slovy: v pozadí vídáme na Brožíkových obrazech zástupy diváků. Ani „Defenestrace“ není této slabosti prosta, nedostihujíc v tom vzhledě „Husa“, kde výminečně shledáváme galerii hlav o děj přímo a živě se interesujících.

Tedy po délce rozvinuje před námi umělec svoji komposici; děj pak, jako látka sama sebou nese, ve třech skupinách. Z výstupku okna svrhují Martinice, v samém středu chápou se Slavaty a v pravo již na stůl porazili Fabricia. První a druhá skupina je úplně volná, nic se nestaví mezi ni a diváka, o třetí platí málem totéž. V nich soustředěn je všechen ruch, všechna rušná pohnutosť, všechna dramatická síla obrazu. Třikráte se tu opakuje zápas jednotlivce proti přesile, zápas nepochybného výsledku a zde ovšem soustřeďuje se též všechen náš interes, s nímž před tento obraz Brožíkův předstupujeme. Netřeba šíře vykládáti příčiny; jeť obecně známo a tvoří karakteristikon V. Brožíka co umělce, že si volí vždy jen výjevy klidu, často kontemplativní povahy, zhusta ceremonielního rázu, někdy při drobnějších pracích s nádechem lyrickým a tu najednou vytknul si za cíl řekl bych fysickou dramatičnosť, zápolení těla proti tělu, zápas na život a na smrť. Jdeme-li dále, musíme vytknouti, že zároveň zde vězí střed a těžiště onoho čistě lidského momentu, který při každém historickém obrazu, i když neznáme dějinný jeho podklad a význam, má svým výrazem, zpracováním a podáním nás nejen upoutat, ale též úplně uspokojit. I pro toho, kdo neví, že toto je Slavata a onen Martinic, kdo neví, že tu vzala válka třicetiletá svůj počátek, má býti ono nepřátelské střetnutí se jasným a zřetelným.

Linearní uzavřeností a jednotností a zároveň formalnou jasností zajisté skupina u okna předstihuje ostatní dvě, ale nedostihuje skupinu s Fabriciem co do bezprostřednosti výrazu fysického zápasu, kdežto právě skupinu střední a hlavní, široce založenou, nutno označiti jako nejméně zdařilou, ač jí umělec patrně největší píli věnoval. Kdo by snad již odjinud nevěděl, že tento černě oděný klesající muž s vytřeštěným zrakem a otevřenými ústy má následovati pana Martinice, z obrazu to nevyčte, neboť zde jen vidí člověka v epileptickém záchvatu, jehož křečovité pohyby několik párů rukou silných snaží se zmírniti, při čemž paralely se dvou stran zatknutých paží působí tvrdě a monotoně.

M e z i těmito třemi skupinami, z nichž u okna a prostřední každým rysem dosvědčují naléhavou snahu po široké zřetelnosti, a hlavně z a n i m i jsou umístěny ostatní figury, až na tři vesměs jen výplň, arci historičností výjevu podmíněná. Ku středu obrazu je pošinut Mates hrabě Thurn v šatě téměř bílém, ne bez úmyslu a rozvahy barvou i místem určen za postavu hlavní, za viditelný druhý střed obrazu, který i vedle klesajícího Slavaty a jeho odpůrců má se udržeti v platnosti. Avšak tento Thurn stojí tu vzpřímen, čelem v před, nepohnut jako socha,

nebera účastenství na tom, co kol a vedle něho se děje, zíraje pevně a upřeně na diváka ven z obrazu. Je to výborná postava, zcela důstojný brat některého mynhera Halsova, Helstova nebo Ravensteinova, který však místo co by sám ze svého rámce měl vyhlížeti, ocitl se náhodou v této turbulentní společnosti, s níž však nemá ničeho společného. Kterak za to živěji vede si Kolonna Felsecký, skvostná postava plná temperamentu a života, kdežto zase Šlikův pohyb i jeho účasť na ději má cosi od divadelního herce vypůjčeného. Arci jsou tu i Kolonna i Šlik veskrze odůvodněni, rozumové i umělecké příčiny podmiňují jejich umístění i jejich akci. První naznačuje rukou směr, kudy se má bráti Slavata a náklon těla a směr pohledu Šlikova ještě při samém pravém kraji obrazu přivede oko divákovo přese všechno ku světlému otvoru osudného okna v levo.

Dosti je známo, že obrazy historické velkou většinou vždy jsou povahy theatralní a že málo je jich, které se dovedly od jeviště emancipovati. Co se na jevišti děje, je vypočteno na pohled z hlediště, lidé tam jednají, pohybují se a staví, aby divák dobře je viděl a ještě žijí herci, kteří považují za neodpustitelnou chybu obrátiti se zády k obecenstvu a touto zásadou řídí se muži na Brožíkově obraze, kteří dle možnosti, ba v pozadí nejeden více nežli třeba a slušno, dbají toho, aby se ukazovali plnou tváří, profilem, anebo v případě nejkrajnějším, aspoň stáli na tři čtvrtě. Divadelní je též zmíněné již řadové rozestavení figur, divadelně chovají se i v zadu se tísnící komparsy, z nichž mnozí na polo, mnozí pranic se nestarají o výjev hlavní. Nejen tedy přecenil V. Brožík svoji uměleckou mohutnosť, že chtěl v ušlechtilé ctižádosti vynutiti na ní dramatickou vášeň a sílu, ale i tam ochabnul, kde měl sevřiti všechny zobrazené postavy jediným, soustředěným a upjatým zájmem.

Patrno, že překročil meze svého talentu, které dosud vždy dovedl dobře zachovati. Není to hřích smrtelný ani do nebe volající; naopak, znajíce jeho pohnutky a uznávajíce jich váhu, význam a opravdovosť. neklademe je těžce na váhu, již proto ne, že jednak neporušují ani nekalí obraz umělce V. Brožíka, jak jsme si jej byli na základě děl předchozích utvořili, jednak že dovedl nás positivními stránkami svého nadání jako technik a kolorista úplně odškodniti. Zde dlužno hledati těžiště „Defenestrace“ a zde je též nalézáme; zde jeví se V. Brožík na své výši, v plné nezlomené, ba ani nezmenšené síle. Než bojíme se, že nenalezají u nás pravého a zaslouženého ocenění.

Zpomeňme si jen, s jakým zrovna enthusiasmem byly přijaty první jeho větší práce, připomeňme si na příklad obraz „Loučení se Přemysla Otakara II.“, který vskutku byl a jest obrazem plným tvrdosti a nehybnosti, prost všeho života, proveden technikou sice smělou ale nikterak ještě určitou a vykvašenou a kterak přece byl uvítán pro skvělosť a třpyt svých barev, sílu a sytosť svého koloritu a porovnejme to s přijetím, jakého se dostalo „Vyhození místodržících“. Je chladné celkem, přiznejme se a dožme ihned, že neprávem. Kdybychom měli v rozdílu temperatury přivítání těchto dvou děl Brožíkových viděti vyspělosť obecného soudu o umění, vědomý a důvodný vzrůst požadavků vůči

uměleckému tvoření, nebylo by proč naň toužiti. My však dobře víme, že kritičnosť obecenstva se nezvedla, že ale spíše lhostejnosť vůči umění vzrostla. Než to náleží jiné kapitole . . .

V. Brožík je odchovancem školy uzavřeného světla a doktriny její tak hluboko zapustily v něm kořeny, že posud všechny jeho pokusy dostati se na cestu jinou, na cestu moderní, setkaly se s nezdarem. Maluje „Defenestraci" snad proto vrátil se opět ku principům, v nichž vyrostl a které samy majíce základ v konvenienci, v logickém postupu vyžadují zúmyslného upravení scény. Aby umělec docílil jednotného pramene světla, vlévajícího se levým oknem do síně, zastřel druhé okno v pozadí těžkou a nepronikavou záclonou, okno třetí jemu naproti nadobro si odmyslil a pozadí jak jen možno bylo ztemnil, aby popředí svým světlem a svými jasnými a vysokými barevnými tony co nejvíce vyniklo a nejúčinněji vystoupilo. Proto jsou stěny síně nepravdivě šedé a špinavé, proto obrazy na nich rozvěšené sotva oko rozeznává, ač jsou přece od diváka jen několik málo kroků vzdáleny. Se stanoviska zástupců moderní malby jsou to vše hříchy do nebe volající, planá konvenience, ač sami nejsou jí prosti. Arci zase v jiných věcech. Nám prohřešil se V. Brožík zde více ve vzduchové i linearní perspektivě pozadí, kde se mu panstvo zbytečně tlačí, ačkoli by tam místa měli míti dosti. Je to chyba u Brožíka z pravidla se vyskytující.

V barvě a mužně smělém, jistém a positivním vedení štětce dlužno V. Brožíkovi po našem soudě vzdáti plnou chválu. Bylo by třeba opakovati znovu, co kdy bylo pravého řečeno o jejich závažné kvalitě, o jich síle a vydatnosti, o jich skvělosti a zářivosti, ale my ještě výše klademe jich soulad a spůsob, jakým vzájemně se podporují, sesilují a vyvažují; kterak v jednotlivých skupinách a akordech i v celém souhrnu nabývají výrazu. V podstatě jsou postavy Brožíkových obrazů nositelé jeho barev, klávesy, které pod jeho štětcem nabývají tonu a mluvy. V. Brožík pilně dbá komposičních pravidel své školy, ale dokud kreslí svůj obraz, naslouchá hlasu rozumu, jakmile však vezme paletu a štětec do ruky, dá se vésti citem svého nadání. Proto teprve barvou a koloritem nabývá u něho komposice života a cokoli by v ní bylo snad linearně poněkud rozptýleno nebo nespojeno, co by v ní nedostihlo pravého a plného účinku, to stmelí plné, nepřervané škály v jedno a rázný akord barev položí důraz na pravé místo. Je tudíž zvláště zajímavo při „Defenestraci" sledovati zejména v levé polovině obrazu, kterak výmluvně tony barev v nepřetržité linii stoupají od tmavého šatu z okna kácejícího se Martinice přes šedozelené tony k jasné červeni bandalíru Kolonnova a dále k velké světlošedé ploše Thurnovy postavy, až zakotví se v intensivní běli rozhrnuté košile Slavatovy, kterak pak na ostatních zrovna vlnovitě klesají a stoupají, nahrazujíce tak nedostatek psychologického života jednotlivých postav, poprsí a hlav. Při tom náleží ku karakteristice celku, že tentokráte vyjímaje dvě tři místa vybral V. Brožík ze své palety jen tony mírně lomené, vyhnuv se tak některým nesrovnalostem, nebo náhlým, příkrým přechodům.

Jako nejsou v tomto posudku všechny vady Brožíkova posledního díla dopodrobna vylíčeny, tak ani výčet předností jeho není úplný, avšak

co bylo dosud o něm řečeno, po našem zdání ku karakteristice a ocenění „Defenestrace“ postačí. Na konec budiž pouze opakováno, že „Vyhození místodržících“ nikterak nás nezklamalo; co jsme v něm od Brožíka očekávali vyplnilo se, neboť i v jeho chybách a nedostatcích jsou obsaženy umělcovy positivné vlastnosti a proto celkový obraz V. Brožíka jako zjevu uměleckého „Defenestrace“ v ničem podstatně nemění. Zda je s tím V. Brožík spokojen?

Z Národního divadla.

Činohra.

(„Vojanská krev.“ Komedie o třech jednáních. Napsali E. Labiche a Ed. Martin.)

ojanská krev“ od Labiche a Martina, čiperná, zábavná práce, pravé dítko francouzského bujného, vynalezavého ducha veseloherního, zůstane u obecenstva ve veselé paměti. Ovšem k zaujatí pevného místa v repertoiru schází jí umělecká kvalifikace, jako celému tomuto spíše fraškovitému než veselohernímu druhu dramatických prací, který má jediný účel: způsobiti rozmarnou náladu, veselé tváře a hlučný smích. Ale když za doby veselí a plesu, za rozmarné vlády prince Masopustu podobný nezbedný šotek z říše frašky proklouzne na jeviště, aby polehtal trochu smíchuchtivé obecenstvo, nezbývá kritice než složiti dramatický zákonník, odložiti přísné umělecké měřitko, přidati se k většině a — smáti se též.

Děj „Vojanské krve“ jest na tříaktovou komedii až příliš chudý. Méně obratným mechanikům dramatickým, než jsou pánové Labiche a Martin, stačil by sotva na jednoaktovku. Prvním jednáním jest vyčerpán a zvědavě očekáváme, jak podaří se autorům rozpřísti a vyplniti ještě dvě jednání a udržovati po celý večer interes obecenstva pro sporý děj se zápletkou tak jednoduchou a mělkou.

Hlavní osoba kusu jest kapitan Horac Tic, postava kreslená rozkošně, se životní pravdivostí a skvostným humorem.

Horac Tic jest typ otuženého, rázného vojína. Martialní postava, pyšně zakroucený knír; povaha prudká, prchlivá, však šlechetný a dobrosrdečný. V společenském životě učiněný divoch, neb za nebezpečných pochodů a půtek v Africe a v Číně nezbylo mu mnoho času obírati se dobrým tónem. V Číně nepohodl se se svými představenými k vůli uchu, které uťal jakémusi mandarinovi. Zadal za propuštěnou a vrátil se do Paříže.

Ubytoval se u své tetinky, paní de Guy-Robert.

Tato má u sebe roztomilou neteř, Lucii, která záhy si podmaní srdce svého bratránka. Jelikož Lucinka opětuje lásku Horacovu, zdá

se, že jich štěstí nebude nic na závadu. Ale překážka přece se naskytne, a sice v osobě pana Désamboise, poručníka Lucinčina.

Pan Désambois, zosobněná pedanterie a učená směšnost a suchopárnost, postaví se rozhodně proti sňatku své svěřenky s Horacem Ticem. Neb jest předně zásadný odpůrce vojínů a za druhé má již pro Lucinku sám vyhlédnutého ženicha, kterýmž je Celestin Magis, rovněž surrogat učené suchopárnosti, hotový automat v lidské kůži bez duše a citu. Pan Magis zasvětil svůj život vědě, hlavně se obírá statistikou. Dopracoval se již velice záslužných výsledků, vypočetl na př. kolik vdov přešlo za určitý čas přes jeden most pařížský a pod. Že podobný muž se nehodí za manžela svěží Lucinky, jest patrno. Co počíti s nepohodlným nápadníkem? Odbýti ho krátce není možná, neb pak by komedii pánů Labiche a Martina odpadla dvě jednání a tomu nutno zabrániti stůj co stůj.

Nezbývá, než aby ubohý Horac zápasil po dvě jednání o ruku Lucie s panem Désamboisem a jeho chráněncem, při čemž prudké, prchlivé vojanské krvi kapitanově uložena těžká zkouška z ovládání se a z trpělivosti.

Že pánové Labiche a Martin neopomenuli ni nejmenší příležitosti k rozvinutí zábavných scén, plných komiky a svěžího humoru, netřeba podotýkati.

Ovšem sklá lají se poslední dvě jednání, která jsou vlastně jen nakouskováním sporého děje, většinou z episodek a dramatických anekdot, ale dovednosť francouzských dramatiků spojila ty drobečky v zábavný, veselý celek. *Anežka Schulzova.*

Opera.

Jako novinka uvedena byla na jeviště Auberova opera „Zedník a zámečník“ s textem od Scribe-a. Jest to opera značného věku (poprve byla provedena v Paříži 3. května r. 1825), ale pro dobré opery neplatí zákon o všeobecném stárnutí. Jako se líbila při prvém provedení před 65 lety, tak líbí se i nyní a bude se asi ještě dlouho líbiti, pokud vůbec lidé budou do divadla choditi proto, aby se příjemně a ušlechtile pobavili. Význačnou vlastností všech Auberových oper je elegance, uhlazenosť a lehký konversační tón — jak ani jinak býti nemůže u syna bohatého pařížského obchodníka, kterýž od mládí požíval nejpečlivějšího vzdělání a vychování a sám též k obchodnickému stavu byl určen. Na dráhu skladatelskou přivedl jej úpadek otcův: hudbu pěstoval sice již dříve, avšak jen pro zálibu, ale pak učinil ji svým povoláním a v krátce stal se nejoblíbenějším skladatelem francouzským, jenž založil školu „auberovskou“, které se pozdější skladatelé francouzští více méně všichni přidrželi. Hudba jeho je melodická, svěží a plynná, nenuceně veselá, třeba i koketní — ale vždy vkusná. Dovedl ovšem též napsati dílo úchvatné síly, jakých je málo, „Němou z Portici,“ která nadchnula lid flámský k revoluci. Jest si přáti, aby i jiné jeho opery byly vypraveny na našem

divadle, zvláště, když máme v personálu pravou francouzskou „actrice chantante“ ve slečně Kavalárově.

Několikrát opakován byl Goldmarkův „Merlin“ při vyprodaném domě. Bylo by od místa podávati tuto referát — trochu opozděný — o něm, poněvadž není již obecenstvu novinkou (podrobné kritické studie by ovšem zasluhoval), buďte tedy vytknuty jen význačné vlastnosti Goldmarkova skládání: vnitřní dokonalosť a krásná forma, skvělá, barvitá a sytá instrumentace, duchaplná harmonisace, vřelosť a ladnost, šťastné spojení slova a hudby, při němž i melodie a deklamace má svou váhu, takže nelze Goldmarka nijak počítati mezi stoupence „hudby budoucnosti“. Provedení je co nejpečlivější po stránce hudební i scénické: všichni spoluúčinkující dle sil svých přispívají ke zdařilému výsledku, jenž opakováním získává stále na souhře a zaokrouhlenosti.

Ale zvláště tu vzpomenouti jest Viviany pí. Zikešové, jejíž výkon o sobě zabezpečuje jí místo mezi prvními umělci, a ústav náš může býti hrd, že ji čítá mezi své členy. Merlina zpívá p. Florjanský velmi krásně: je patrno, že snaha jeho nese se k témuž cíli, jehož pí. Zikešová již dosáhla, — státi se dokonalým umělcem. Snaha to čestná, a je již blízek cíle.

Dvořákův „Dimitrij“ vzbudil zvláštní zájem novým obsazením hlavních úloh. Marinu zpívala místo pí. Pecoldové pí. Zikešová, Marfu místo slč. Panznerovy slč. Vykoukalova. Pí. Pecoldová i Zikešová mají různé individuality: prvější má hlas lyrický, jenž snadno se podrobí nejobtížnějším a nejbravurnějším skokům koloraturním, pro které se dává pí. Pecoldová ráda obdivovati, — temperament umělecký její je klidný: pí. Zikešová má hlas široký, temně zbarvený, přednes i hra jsou živé, dle potřeby energicky důrazné a ohnivé, kterými jímá a uchvacuje; rozumí se, že i u ní pěvecká stránka je dokonalá. Dle toho vypadly i jejich Mariny. Nejlépe je poslechnouti si operu v obojím obsazení, zvláště když možno pozorovati zároveň rozdíly mezi výkony slč. Panznerovy a Vykoukalovy, z nichž opět každá má přednosti svoje, odpovídající její individualitě. Jen pan Florjanský je samoten neúnavným Dimitrijem, na němž není pozorovati, že by mu obrovská tato úloha zvláštních obtíží působila. Úlohu Xenie zpívá dojemně a ušlechtile jako vše pí. Försterová.

Nová Dvořákova symfonie (G-dur) provedena byla dvakráte v Nár. divadle osobním řízením skladatelovým. Vykládáno bylo rozdílně, co jí asi chtěl Dvořák znázorniti. Snad nejpřípadnějším je výklad, že chtěl znázorniti pocity, jež v něm vzbudil život ve venkovském zátiší. Beethoven udává obsah své pastorální symfonie: veselé pocity při příchodu na venek, výjev u potoka, veselá společnosť venkovanů (tanec), povětří, bouře, zpěv pastýřů a city radosti i vděčnosti po bouři. Změní-li se pořádek a přidá-li se několik jiných momentů z venkovské idylly, máme výklad pro symfonii Dvořákovu. Ovšem je tu jen společný faktický podklad: tytéž zjevy, které byly tak nutnými Haydenovi, které vznítily Beethovna ke skladbě jeho pastorální symfonie, nadchly i mysl mistra Dvořáka. Jestiť příroda „ve své přirozenosti“ pro každou vznětlivou mysl věčným zdrojem povznášejících a mírnících dojmů a pocitů, jež vyjádřiti popřáno jest však toliko umělci povolanému — hudbou neb básní.

Hudba — projev oněch pocitů — jest ovšem různá, nemá s Beethovenovou nic společného; jako vůbec ráz hudby Dvořákovy s Beethovenovou nemá nic společného, jest úplně individualní a samostatný, většinou slovanský.

Symfonie je skladba dosti složitá, ale přece průhledná: dojem působí příjemný a povznášející; vane z ní duch zvláštní něhy a vřelosti, nikoli veselosti: vine se celkem tokem klidným, jen málo přerušeným. Symfonie zvláště působila též přednesem, jejž řídil sám skladatel. Dvořák má obdivuhodný dirigentský talent: jest neobmezeným pánem orchestru, jenž na jeho taktovce „visí“. Všechny svoje dojmy a pocity, jež měl při skládání, dovede přenésti na orchestr — tento „veliký nástroj na němž hraje dirigent“. (Srovnávání tomuto se dobře porozumí při dirigování Dvořákově.) Jako dirigent je umělcem výkonným, a výkony mohou býti velmi různé. Symfonie přijata byla s nadšením.

Konečně budiž zde vzpomenuto umělce, jenž prvním únorem rozloučil se s Národním divadlem, jemuž dvaadvacet let sloužil — pana K. Č e c h a.

Byl umělec dokonalý, důkladný hudebník a vzdělaný člověk, při tom svědomitý, pilný a skromný.

Každý jeho výkon byl celek promyšlený, prostudovaný a hotový.

Jednou z hlavních toho příčin byla okolnosť, že dovedl skladbu správně pochopiti a ji podati: což jest zajisté přední úlohou každého pěvce. „Vzácné dary přírody jsou k jeho povolání velmi nutny, ale daleko nevyplňují ještě jeho úkolu. On musí všude s básníkem mysleti,“ praví dobře Lessing o herci, a platí to i o pěvci.

Skladatel hudbou charakterisuje osoby, situace a nálady; on pojímá děj a pojmutí své hudbou vyjadřuje: je pak reprodukovati je úlohou pěvce a orchestru. Musí tedy pěvec studovati především skladbu, z ní vystihnouti charakteristiku, intence a pojímání skladatelovo, zkrátka porozuměti skladateli: dle toho pak vytvořiti musí postavu, upraviti modulaci hlasu, hru i přednes. Nesmí tedy pěvec sám dle libreta pojímati svoji úlohu, dle toho ji vypracovati a od skladatele vzíti jen zevní projev; tu by se dostal často do kollise: hudba by se mu zdála nepřípadna, nudna, a tak by ji též podal. To platí zvláště o úlohách, jichž text připouští různé pojmutí a charakteristiku; tu se pěvec skadateli podříditi musí. Jako příklad uvedu žalářníka z Dalibora, snad jednu z nejtěžších úloh pro pěvce v tomto ohledu, ale snad také jednu z nejlepších postav Smetanových: A právě tato úloha byla jednou z nejlepších p. Čechových, jako vůbec se zdá, že měl Smetanovy opery nejraději. Zvláštním znakem výkonů jeho byla intelligentnosť, a „myslící umělec je přece jen dvojnásobný umělec“. Vykonal divadlu platné služby: odchází „do výslužby“ v plné síle a u vědomí, že všecky projevy vzbuzené jeho odchodem byly nejen upřímně míněny, ale též plnou měrou zaslouženy. *—lr.—*

Láska a smrť.

Tragoedie o pěti jednáních

od Jaroslava Vrchlického.

Jednání IV.

Scena: Hrobka rodiny Castrů. Široké stupně vedou dolů; v středu v šeru malé těžké dveře Po stranách sarkofagy. Na pravo křesla, prostřední pod baldachýnem. Vše černým suknem ověšeno. Naproti hlavnímu křeslu sarkofag Gutierra Castra. Před ním z každé strany na obrovských kandelabrech hořící svíce. Od stropu na řetězích koše s hořící naftou.

Výstup I.

Doña Teresita, Pedro, Fernandez.

Doña Teresita. (Zakrývá rukama obličej a štká hlasitě.)

Fernandez. Měj soucit s námi, matko!

Pedro. Slitování!

Fernandez. Co nám zbývalo? Jen uvaž vše a nahledni!

Pedro. Mělas jíti s námi ku dvoru, jak tomu chtěla Mariquita.

Fernandez. Ó, promluv aspoň! Jen zanech pláče, nemohu se dívati na tvé slzy.

Doña Teresita. Ano, nemůžete se dívati na mé slzy. To je to pravé! Tak jste klesli hluboko! Tak padla rodina Castrů všem v opovržení, všem v posměch! Jsem matkou zbabělců a nemám plakat? Měla bych ronit krvavé slzy. Štěstí, že nevidí otec váš, jak jsem vás vychovala. (Chvíli ticho.) Co můžete říci k své omluvě?

Fernandez. Mariquita ví, jak jsme hájili právo svoje, jak jsme odmlouvali i králi v tvář.

Doña Teresita Tak velké to naléhání vaše asi nebylo.

Pedro. Vše zkazil strýc Guzman svou prchlivostí, svou nerozvážnosti, svým soudem hrdelním.

Doña Teresita. Ovšem, jen když máte výmluvu své zbabělosti.

Fernandez. O matko . . . slovo toto . . .

Doña Teresita. . . . jedině označuje vaše rytířské chování. Ó hanba! To jste Castrové!

Pedro. Král měl námitky — a ty přesvědčily i strýce Guzmana.

Doña Teresita. Námitky! — Rozpaky! — Rozvaha a přemýšlení! Čest spala v ňadrech vašich, když jste přijali návrh králův. — Toť jsou Larové jiná lvíčata! Rozmýšlel a rozvažoval Alvaro, když před oltářem skoupal dýku svou v krvi otce vašeho?

Pedro. Ó zadrž, matko!

Fernandez. Neobnovuj více ránu hlubokou!

Doña Teresita To mne ještě neznáte, denně budu vám to hřímati v sluch, stanu se sama dědicem pomsty. I v noci do snů vašich budu

volati, já co jediná poslední ratolest rodu Castrova, jejž jste zaprodali za mrzkou cenu hanebného smíru. Mé šediny nebudou ovšem dlouho svědkem této hanby Castrů — ale dokud je ponesu, nesmířím se nikdy s myšlenkou, na kterou jste přistoupili.

Fernandez. A co jsme měli dělati, matko?

Doña Teresita. Státi na svém právu, žádati život za život!

Pedro. Za život otce našeho vykrváceli Almanric, Nuño a rytíř Mendo.

Fernandez. Vinou strýce Guzmana stalo se tak — my musili přijati nabídnutý smír, my musili.

Doña Teresita. A ty se nestydíš tyto tři životy položiti na jednu váhu vedle života otce svého? Jak jsi malý! — Ó já se zalknu hořem a bolestí! (Štká.) Však vy se aspoň ještě hájíte — ale sestra vaše ani slova nemá, kterým by zakryla svou malátnost, svou duševní chabost, svou bídu! Ó dobře vám sluší ta záplava studu a ty slzy lítosti! — Za obřad bezvýznamný, za směšnou hru prodáte, byste se zalíbili králi-cizáku, čest kmene svého, paměť otcovu, poskvrníte staré jméno své i erb pradávný! Měl by se rozbíti ve dví, sešlapati v prach aneb aspoň zastříti neproniknutelným závojem nad portály našich zámků a paláců, by naň lidé neukazovali prstem, by nebyl terčem vtipů a výsměchem lůzy! — U nás vždycky posud krev mstila se mečem a krví, teď však má se mstíti kropáčem a vodou svěcenou! — Alvaro má lehnouti na hrob velkého Gutierra! Ó, tak ani nedovolím zneuctíti jeho mohylu.

Fernandez. Nemysli, matko, že trest Alvarův je tak malý.

Pedro. Já bych raději volil smrt než takou pohanu, vždyť musí veřejně při blaholu zvonů, u přítomnosti nás a veškeré šlechty kastilské odprositi uražený stín otcův — toť jest přece ponížení tak velké, že sotva chápu, jak mohl Alvaro návrh ten přijati.

Doña Teresita. Jak ho mohl přijati — vyvázne věru lacino.

Pedro. Čas, bychom přivedli sestru, pojď, bratře! (Odejde s Fernandezem).

Doña Teresita. Ó, jděte, ať raději zůstanu samotna s bolestí svou, jíž nikdo nerozumí a nepochopí!

(Vejde *Don Guzman.*)

Výstup 2.

Doña Teresita. — Don Guzman.

Don Guzman. Čas obřadu se blíží, doño Teresito!

Doña Teresita Obřadu, který jen rozmnoží hanbu naši, Guzmane! Snad aspoň cítíte vy, jak jsme klesli hluboko!

Guzman. Nesdílím zcela náhled váš, doño Teresito. Obřad dnešní jest naopak velkým pokořením Larů, tak aspoň mně se zdá, a myslím, že se nemýlím. Však se divím, že Alvaro přistoupil na tento návrh schytralého Dominga.

Doña Teresita Mluvte, co mluvte, — i vy jste podlehli okolnostem, Guzmane, vlivu krále nového, od kterého Bůh ví co očekáváte . . .

Don Guzman. A v kterém jsem se nemýlil, doňo Teresito. Guvernér Toledský, náměstek krále, stojí před vámi. Myslím, že volbou moji dostalo se straně vaší nejlepšího zadostiučinění.

Doňa Teresita. Jak — guvernér Toledský — ó nyní chápu, proč jste tak chabě zastával právo Gutierrovo před králem — zaslepil vás velkým úřadem a vy místo, co byste rozplameňoval k pomstě děti mé, konejšil jste je, done Guzmane — to nebylo šlechetné ani velkomyslné.

Don Guzman. Alé bylo to opatrné, seňoro.

Doňa Teresita. Pro vás ovšem! Ale my, rodina moje, děti moje jsou zašlapány, pohaněny na dlouho, snad na vždy! Zabijí nám hlavu rodiny spůsobem zákeřnickým a my nemáme odvahy krvavý zločin tento usmířiti odvetou — my spokojíme se s laciným obřadem, který dávno ze zvyku vyšel a z prachu archivu zchytralým knězem byl vyhledán! Ó, jsem slabá žena, však stydím se a rdím za syny své.

Don Guzman. Jste přísná matka, doňo Teresito.

Doňa Teresita. Což ještě synové — ti mají příležitost v divém boji s Maury smýti hanbu svou; ale dcera má, tať propadla jí úplně, pro ni jest tento pokořující smír ztrátou největší, nebo ptám se vás, řekněte sám, který z grandů Castilie se odhodlá, podati jí ruku svou? Nu, ráda bych znala toho bohatýra, který by to učinil.

Don Guzman. Znáte ho dávno, Teresito! Přicházím právě, abych vás opětně požádal za ruku Mariquity. Snad dnes oslyšán nebudu!

Doňa Teresita. Vy? — za ruku Mariquity?

Don Guzman. Ano, já, grand kastilský, guvernér Toledský a jeho Milosti Ferdinanda Leonského náměstek! Jste spokojena, doňo Teresito?

Doňa Teresita. Vy — nemohu věřit sluchu, done Guzmane . . .

Don Guzman. Ale svolujete přece? — Nehleďte k tomu, že bych mohl býti otcem Mariquity, ale pomyslete, že ji znám od dětství — tyto ruce ji nesly při křtu, tato kolena ji houpávala v hrách dětských — jedinou mezerou v naší společnosti bylo její vychování klášterní. Řeknete snad, že se k sobě nehodí naše povahy — ó zvyknem si, ujišťuju vás — vy mlčíte, vy svolujete?

Doňa Teresita. Nechápu to štěstí, Guzmane, nechápu tu oběť od vás! Znectěným a zašlapaným podáváte ruku, k opuštěným ukláníte čelo, na kterém stkví se skoro vínek královský. Jak nesvoliti, jak vám nežehnati, Guzmane! Vidíte slzy mé — ó, rozumějte jim!

Don Guzman. Miluji Mariquitu.

Doňa Teresita. Zdviháte zlomený erb náš z prachu a ovíjíte jej vavřínem. Jste stejně velikomyslný jak laskavý! (Podává mu ruku.)

Don Guzman. Děkuju vám, doňo Teresito (líbá jí ruku). Však nevím, co řekne rodina vaše volbě mé.

Doňa Teresita. Nedělejte si starosti, příteli! Synové vás ctí a milují, jsteť jejich poručníkem, byl jste jich učitelem a mistrem v šermu a jízdě.

Don Guzman. Ale, ona . . . bojím se, aby —

Doňa Teresita. Nebojte se ničeho. Mnoho ctností vyhaslo v rodině Castrů, to je pravda. Ale mám za to, že jediná aspoň zbyla — poslušnost a úcta k rodičům. Nad to víte sám, že není zvykem, aby dívky v ro-

dině naší volily samy, jest jim spokojiti se vždycky s volbou rodičů. Mariquita je dobré dítě, byla vždy poslušna.

Don Guzman. Kdyby snad přece . . .

Doña Teresita (slavně). Spolehejte na mne, příteli, máte mé slovo.

Don Guzman (líbá jí ruku). Nevíte, jak jsem vám vděčný.

(V tom zavzní hlahol zvonů, který stále roste.)

Doña Teresita. Ty zvony!

Don Guzman. Znamení k obřadu, seňoro. Musím co náměstek Jeho Milosti krále býti přítomen na prvním místě a dbáti na správné všeho vykonání; dovolíte, abych po celý obřad stál po vašem boku?

Doña Teresita. Jak jste laskav! Jen vaší pomocí bude mi aspoň lze přečkati ten hrozný obřad. Neb mluvte, cokoliv chcete — v očích mých není on očistou, jest jen novým pokořením Castrů.

Don Guzman. Zde vaše rodina!

Výstup 3.

(Vejde *Fernandez, Pedro,* za nimi čeleď Castrů. Všichni jsou v černém slavnostním obleku.)

(*Fernandez, Pedro, doña Teresita, don Guzman.*)

Fernandez (podává ruku Guzmanovi). Dobrý den, strýče!

Pedro (taktéž). Bůh s vámi, done Guzmane!

Don Guzman. I s vámi oběma!

Doña Teresita. Don Guzman, děti, náměstek králův a guvernér Toledský, sám bude řiditi správné provedení obřadu. Je to velká čest pro nás a zároveň již to je části zadostiučinění, jakého se nám dostati má před veřejností. Kde však je Mariquita?

Pedro. Tu přichází.

Výstup 4.

Předešlí, Mariquita (podporována dvěma dámami, které se však na její pokynutí vzdálí.)

Don Guzman. Doňo Mariquito!

Fernandez
Pedro } Drahá sestro!

Doña Teresita. Čekáme již všichni na tebe. Podej ruku donu Guzmanovi, povede ruku tvou při obřadu.

Mariquita. Mou ruku — donu Guzmanovi — on že povede ruku mou při obřadu?

Doña Teresita. Což jsi zapomněla? Alvaro má podstoupiti výrok soudu, vždyť ty a bratři tvoji jste byli spokojeni s tím.

Mariquita. (sepne ruce) Matko: Za to jediné prosím, ušetři mne toho pohledu! Není dost na tom, co jsem vytrpěla od smrti otcovy — co nyní jsem snesla výčitek a teď mám ještě přítomna býti takovému divadlu! Toť víc než snésti může dívka. Slituj se a dovol, abych po ten celý čas, co zvony zněti budou v tryznu otcovu, směla dlíti doma, na kolenou v modlitbách za duši jeho.

Fernandez. Má pravdu, matko!

Doña Teresita. Což já rovněž nejsem ženou? Což já netrpěla také stejně od smrti otcovy a musím jít a musím ukázat pohanění rodu našeho celému světu a těšiti se a děkovat, že aspoň takto bude smířeno a vyrovnáno? Je třeba přítomnosti všech členů rodiny. — Ty zůstaneš!

Pedro. Chápu, že sestra vyhýbá se veřejnosti — snad není i zcela bezpečný tento obřad, kdož ví, nezavdá-li podnět k novým výtržnostem.

Don Guzman. O to jest již postaráno, dvojí řetěz vojska obemkne chrám a hřbitov. — Alvaro je bezbranný a sám přiveden bude s četným průvodem; chcete-li, dám jej spoutat.

Mariquita (určitě). Děkuji za vaši horlivosť, strýče Guzmane, k vůli mně se však nenamahejte — já odejdu.

Doña Teresita. (velitelsky). Dosti řečí! Ty zůstaneš a obřad sama vykonáš; znáš vůli mou, víš, že nejsem zvyklá měniti svoje úmysly.

Mariquita (po chvíli). Když tedy chceš — stane se dle vůle tvojí.

(Hlahol zvonů roste, dveře hrobky se otevrou do kořán, vchází průvod mnichů, nesou v ruce hořící svíce, prostřední velký stříbrný kříž, za mnichy dvě řady oděnců, v jich středu Alvaro v černém rouchu kajícníků, bledý a zsinalý, na šíji maje provaz zadrhnutý, za ním dva panoši, jeden nese na černé podušce jeho zlomený erb, druhý jeho zlomený meč, opět dvě řady oděnců, za nimi šlechta kastilská, arcibiskup Roderich v středu církevních hodnostářů a lid. Průvod seřadí se půlkruhem proti hrobce Gutierrově. Zvony utichnou; Guzman uvede doňu Teresitu na sedadlo pod baldachýn, vedle usednou Pedro a Fernandez, dále arcibiskup Roderich a přední ze šlechty, Mariquita stojí naproti Alvarovi, Guzman mezi nimi.)

Výstup 5.

Doña Teresita, Pedro, Fernandez, Alvaro, Mariquita, Guzman, Roderich.

Roderich. Před hlavním oltářem v chrámu čten byl nález Jeho Milosti krále našeho a přítomný zde don Alvaro Lara hlasem jasným a zřetelným se vyslovil, že jest ochoten jemu se věrně ve všem podrobiti. Zde skončen úřad můj, odevzdávám vám, done Guzmane, vinníka a prosím, byste řídil dále vykonávání obřadu.

Don Guzman (ukloní se arcibiskupovi). Stane se dle vůle jeho Milosti. Dříve však musím též se veřejně ptáti přítomné zde hlavy celé rodiny Castrů, jichž se vykonávání obřadu v první řadě týče, doňy Teresity Castro, zda souhlasí s tímto trestu spůsobem a svoluje-li, aby byl vykonán?

Doña Teresita (vstane). Souhlasím a svoluju!

Don Guzman. Nuže vyzývám vás, doňo Mariquito, byste jako nejstarší z potomků Castrů vykonala soud a vrátila rodině své ztracenou česť. (K Mariquitě.) Teď jen zmužilosť!

Roderich. Dříve ovšem dlužno vzývati Boha všemohoucího, by sílil slabé rameno dívky odvahou, aby vdechnul ctnosť pokory v srdce Alvarovo, by snesl v duchu křesťana obřad, který nemá síti nové hněvy, nýbrž smíření! Zanotujte posvátnou hymnu a podejte mi meč, ať jej posvětím!

(Sbor mnichů zapěje sloku hymny: „Veni creator spiritus“, panoš přinese na červeném polštáři velký obnažený meč, klekne před arcibiskupem, který nad ním roztáhne ruce k modlitbě a pak jej požehná. Sbor dozněl mezi tím, arcibiskup podává meč Mariquitě.)

Roderich. Jménem božím, dcero!

Don Guzman. Done Alvare Laro, klekněte před sarkofagem dona Gutierra.

Alvaro (se zdráháním klekne).

Don Guzman. Předstupte blíž, doňo Mariquito, ještě blíž!

Mariquita (předstoupí s mečem nad klečícího Alvara).

Don Guzman. A nyní odproste dona Gutierra! (Dva mniši předstoupí a drží před Alvarem list pergamenu.) Čtěte!

Alvaro. Já don Alvaro Lara, který jsem zaslepen ctižádostí a mstou, z kterých hříchů se zpovídám, pykám a kaju tady veřejně před bohem trojjediným všemohoucím, Marií pannou, svatým Jakubem, všemi apoštoly a svatými, přiznávám se, že jsem zabil zákeřnicky před oltářem dona Gutierra Castra, místodržitele královského a vládce v Toledě. Pykaje této vraždy klekám a odprošuju veřejně uražený a nesmířený jeho krvavý stín, vzývaje jej, by mi odpustil; dotýkám se hříšnými rty kamene, pod nímž tlí uražený jeho prach a prosím, úpím a pláču: „Smilování!“

Sbor mnichů: Amen!

Guzman. Nakloňte šíji, done Alvare, na znamení své pokory a políbte kámen.

Alvaro (činí tak).

Guzman. A nyní položte, doňo Mariquito, meč na vaz jeho.

Sbor mnichů. Amen!

Mariquita (postoupí, odhodí meč a zvolá odhodlaně). Ne, ne, nikdy ne!

(Všeobecné ustrnutí. Doňa Teresita postoupí kvapně ku předu, zvedne meč, odstrčí Mariquitu a sama postaví meč na šíj Alvarovu.)

Doňa Teresita (odstrkujíc Mariquitu) Zpátky, nešťastnice!

Don Guzman. Odpouští Gutierro Castro svému vrahovi?

Doňa Teresita. (slavně). Odpouští!

Mariquita (s výkřikem klesne k zemi).

Sbor mnichů. Amen!

(Dámy v průvodu Castrů křísí a podpírají Mariquitu.)

Don Guzman. Vykonáno! Jste svoboden, done Alvare, můžete odejít. Vezměte si k srdci radu jeho Milosti. Víte, kde zuří boj s Maury, víte, co můžete ještě vykonat!

Alvaro (vstane, vzpřímí hrdě hlavu a odchází; když jde kol Mariquity, zašeptá k ní). Díky! Díky! Nechť se děje cokoli. Jen ty mi důvěřuj, Mariquito!

(Všichni, když Alvaro odešel, odcházejí).

Výstup 6.

Doňa Teresita, don Guzman, Fernandez, Pedro, Mariquita.

Don Guzman. Šťastně dokonáno! Dovolte, doňo Teresito, bych vás pozdraviti směl na prahu nového života jménem celé rodiny a vám svá přání vyslovil Čest vaše je zachráněna.

Doňa Teresita. Aspoň na oko, done Guzmane; děkuju vám!

Don Guzman (s pohledem na Mariquitu). Nyní dovolíte, bych se vzdálil — úřad můj . . .

Doña Teresita. Nikoli, Guzmane, prosím, byste zůstal. Fernandez a Pedro mohou odejít, řeknu jim to později, vás však bude zde potřebí, done Guzmane.

Mariquita (k sobě). Co tuším?

Fernandez
Pedro } (líbají doně Teresitě ruku a odcházejí.)

Výstup 7.

Doña Teresita, Mariquita, Don Guzman (ustoupí do pozadí.)

Doña Teresita. Mariquito, přistup blíže, mé dítě.

Mariquita (přistoupí blíže s hlavou sklopenou).

Doña Teresita. Ty skláníš hlavu? Nedobré to znamení. Jen kdo vinen, uklání šíji.

Mariquita. I ten, kdo trpí.

Doña Teresita. Bláhové dítě! Hleď, i já již jsem smířena a dívám se byť ne veseleji, aspoň klidněji do světa. Tys mlada, jiné pro tebe kvasy chystá ještě život.

Mariquita. Dovol, abych odešla, matko!

Doña Teresita Postůj chvíli ještě. Nechci, aby dnešní den takto skončil. Strýc Guzman — víš, jak se k nám zachoval po celý ten čas od smrti otce tvého, víš, jak dnes byl mi podporou — strýc Guzman dovršil míru své laskavosti a velkomyslné přízně, požádal mne dnes za tvoji ruku.

Mariquita. Za moji ruku? (K sobě), Ó běda! Já to očekávala!

Doña Teresita. A já mu ji slavně slíbila a víš, že slovu dostojím. Proč mlčíš?

Mariquita. Věřím, že ty mu dostojíš, matko — tvá čest to velí.

Doña Teresita. Nejen moje, ale čest celé rodiny. Králův náměstek tě chce vésti k oltáři.

Mariquita. A byť byl i králem, nedovedu milovati dona Guzmana.

Doña Teresita. Naučíš se jej ctíti a vážiti si ho, dcero!

Mariquita. A povleku se až do hrobu životem zmařeným!

Doña Teresita. Toť více méně všech žen údělem.

Mariquita. A proto nemá být mně lepší osud připraven? Dovol, matko, bych se nemusela vdát. Fernandez a Pedro nedají vyhynouti rodu našemu, nech mne odejít někam do kláštera, chci sama oplakávati tam zdrcené své štěstí.

Doña Teresita. Jsi chorobna, dcero! Víš, že nemám ve zvyku měnit své předsevzetí. Poslušnost byla u nás vždy první ctností rodinnou. Don Guzman tě miluje.

Mariquita. Já však ho nenávidím.

Doña Teresita. Pak miluješ jiného!

Mariquita. Ano!

Doña Teresita. Nešťastnice. Pak nemám dále s tebou co jednati. Done Guzmane!

Mariquita. Zadrž, matko!

Doña Teresita. Done Guzmane! (vezme Mariquitu za ruku). Zde, jak jsem slíbila, vám odevzdávám vaši nevěstu.

Don Guzman (předstoupí chvatně). Mariquito! Mohu věřit svému štěstí?

Mariquita. Nikdy!

Doña Teresita. Jest vaší. Jste muž a dovedete ji přivésti k rozumu! (Odchází).

Mariquita. Stůj, matko, a vy ustupte, strýče Guzmane! Mám hrůzu z vás a musím se přemahat, bych vám neřekla něco horšího.

Doña Teresita. Miluje jiného — však to jsou dětské sny, fantasie z kláštera — bubliny a rozmary . . .

Mariquita. Ty mne ještě neznáš, matko. Jsem tvoje dcera, neustupná a nezlomná jako ty! Poznáš krev Castrů ve mně. Neustoupím!

Doña Teresita. Jmenuj tedy aspoň svého milence!

Mariquita. Nikdy! Nikdy nevyřknu jméno to, aby bylo vám posměchem.

Guzman. Řekněte spíše hrůzou, seňoro!

Doña Teresita. Vy víte, done Guzmane?

Guzman. Tuším je . . .

Doña Teresita. Ó běda! Co ještě řítí se na náš dům! Ó vyslovte to celé, velké neštěstí, ať s celou hanbou Castrů zapadne slunce dnešního večera! Mluv, nešťastnice, mluvte vy, done Guzmane!

Guzman. Chvěju se — vysloviti je —

Mariquita. Ó jen pokrytecky odvracejte tvář — vy nejste o nic lepším, strýče Guzmane! Na rukou vašich lpí krev tří životů utracených z pouhé msty a ukrutnosti!

Guzman. Na rukou jeho však lpí krev otce vašeho, Mariquito!

Doña Teresita. Ó hrůzo! Pokoření naše největší! Ona tedy miluje —

Guzman. Miluje —

Mariquita. Zadržte, nejste hoden vyslovit jeho jméno; než vy byste je znesvětil, vyslovím je sama. Miluji dona Alvara Laru.

Doña Teresita. Vraha otce svého!

Mariquita. Ano, miluju ho, slíbila jsem mu ruku, duši i život. Je hrdý a velkomyslný. Je ctižádostivý stejně jako ty a vy, jak my všichni, je mladý a krásný, hodný milování.

Doña Teresita. Nešťastnice! Ó chápu nyní, proč jsi nechtěla postavit meč na šíji jeho. Však uražený stín otce tvého postaví se na práh tvé ložnice . . .

Mariquita. Nesmýkejte stín otcův s nadhvězdné výše v kal svých úskoků a úmluv. Nebojím se, nelekám ničeho, nebo miluju.

Doña Teresita. Dobrá — miluj si koho chceš, za manžela ale vezmeš jedině dona Rodrigueza Guzmana, i kdyby násilím tě měl vléci k oltáři. Já dané slovo nezruším. Chopte se jí, done Guzmane, jest vaší od té chvíle. To mé poslední slovo! (Odejde.)

Guzman (blíží se k Mariquitě úlisně). Hleďte se, doňo, smířiti se svým osudem.

Mariquita. Ó ano, vy mne přinutíte, vy mne přivlečete třeba až k oltáři, ale vy znáte přece přísloví, že mezi rty a pohárem jest ještě dost místa pro neštěstí! Jest ho, věřte, ještě více mezi oltářem a svatební komnatou. Jděte! (Ukáže velitelsky na dveře, don Guzman, který ji chtěl obejmouti, se zarazí a plaše zmaten ustupuje.)

(Opona spadne). (Dokončení.)

Pohádka o Karlu Velikém.

Báseň Julia Zeyera.

(Pokračování.)

Když jsem se vzbudil, světlý byl už den,
a v mramorové síni ležel jsem,
jež troje měla dvéře mřížové,
a na nich těžké zámky visely,
a viděl jsem, že byl jsem uvězněn.
Třás' veškerou jsem silou mřížemi,
však marné bylo namáhání mé,
a zuřivě jak v kleci divý lev
jsem o stěny tlouk hlavou . . . Žádná zbraň,
bych rozbil dvéře! Všechno volání
bez odpovědi zůstalo a něm
jak hrob byl celý prázdný, velký dům!
Tu sedl jsem na chladnou podlahu
a plakal jako dítě v zlobě své,
a hlasně tak jsem zlobě ulehčil:
„O poznávám tu bídnou vaši lesť,
vy nepřátelé podlí, zrádcové!
Však těžké beze mne vám vítězství
as bude dnes! O slávu připravit
vy bažíte mě. Bůh vás potrestá
a zaplatíte lest svou porážkou.
Leč kdyby přece z boje vyšli jste —
pak poznáte, koho jste zradili!
Za svědka tebe beru, Pepine,
můj otče královský, a tebe též,
ty svatý stíne Berty, matky mé,
že trpím bez viny, však černý den
to bude pro mé škůdce, přísahám,
až za ten skutek účty budou klást!“

A sotva že jsem takto domluvil,
zjev jakýs skvělý, kmitání jak hvězd,
za zlatou mříží stál, jak jarní van

pach sladkých květů s vlekoucích se rouch
šel chladnou síní, opálový lesk
ve hřivně na šíji, rubínů pal
shas' v porovnání s ohněm ve zracích
pod pyšnou klenbou temných obočí,
a hlas jak klokotání slavíka
tak pravil mi: „Teď vím to určitě,
že pravdu děls', když tenkrát tvrdil jsi,
že rod tvůj mého vznešenější jest!
Ty nevstal jsi, abys mne pozdravil —
já kořím se před králem Francie!“

A půvabnou svou hlavu sklonila,
jak lilie, když vítr sadem jde.

Já překvapen a nedůvěřiv děl:
„Ty posmíváš se, nenávidíš mě,
a přišla jsi dovršit bídu mou.“

Tu krásné její zraky, pluy slz,
se vyčítavě na mne dívaly
a řekla: „Proč mne podezříváš tak?
Od doby té, co se mnou mluvil jsi
tam v zahradě, a jméno nejsladší,
to hvězdné jméno Panny Marie
jsi vyslovil, o matce Boží sním,
a zaklínám tě Bohem živoucím:
Do Francie mě veď, do vlasti své,
křtu dopřej mi, a duše spasení!“

A padla na kolena, mřížemi
své bílé ruce vztáhla proti mně,
a v úctě jsem ty ruce políbil
a řekl pak: „Vždyť ale vězněm jsem!“

„Na dlouho ne,“ mi na to pravila
a velký klíč ve zámku rachotil,
a byl jsem volným. Radostí jsem vzkřik.

Teď Galéna mně vedla do dvora,
kde kůň můj stál a zbraň mi podala
a řekla: „Jdi, a vrať se vítězem!
Mně ale slib, oč jsem tě prosila.“

Tu radostně já v náruč pojal ji
a zvolal nadšen: „Vůle staň se tvá,
však slib mi též, že po křtu po svatém,

a tenkráte až na trůn usednu,
mou budeš ženou a mou královnou!“

A Galéna se rděla, bledla zas,
na moje prsa hlava klesla jí
a zašeptala: „Já tě miluju . . .
Ty neuhoď jsi, že můj dětský vzdor,
má nevole a záští líčené
hned od počátku láskou byly jen?
Ty nehledals jí, nehledanou vem,
a nevyčítej nikdy mi můj dar!“

Tak pravíc odešla a na koně
já sed a spěchal k boji z paláce.

Hluk ohromný a zbraní chřestění
mi dostatečně naznačily směr,
kam brát se mám, a dobrý kůň mě nes
jak na perutích vichr oblaka.
Když dorazil jsem na pláň velikou
a s pahrbku se díval, spatřil jsem
u nohou svých, jak vojsko toledské
se k útěku ve zmatku chystalo,
a první z prchajících muž byl ten,
jenž včera večer podal mi tu číš,
tu zrádnou, která mě tak uspala,
že téměř k bráně smrti vedla mě.
Tu oběma meč chopiv rukama,
jsem jedním rázem hlavu srazil mu
a zvolal hromem: „Zpátky, do boje!
A běda tomu, který ucouvne!“
Tu stáli prchající okamžik
jak zkamenělí, když však letěl jsem
do nejhustšího davu nepřátel
a na pravo a levo kácel je
jak stromy v lese, pln jsa jarosti,
snem posilněn a ještě neznaven
jak oni dlouhým bojem: nadšeni
se za mnou vrhali a nový boj
teď nastal, vítězný, když rukou mou
do prachu Bramant kles, král africký.
O, byl to trudný, zoufanlivý boj,
však se mnou Bůh byl, budiž chvála mu!

Zpět do města ve slávě veliké
mě vedli teď, a vedle sebe král
na trůn mě posadil a pravil mi:
„Cokoli žádáš, s radostí ti dám!“

V tom okamžiku vstoupla do síně
dceř jeho krásná, stála na prahu
a klonila svou hlavu pokorně.

Já sestoup' s trůnu, vzal ji za ruku
a řekl: „Králi, dítě své mi dej,
jsem dědic trůnu sladké Francie!"

A ještě než jsem zcela domluvil,
do síně vešli posli z Francie,
jež do Toleda poslal otec můj:
na jevo vyšla moje nevina,
a na smrtelném loži ležel král
a žádal ještě jednou spatřit mě.

Když skončen na to smutek za otce,
tu slavné do Toleda poselství
jsem poslal pro svou krásnou nevěstu,
a ve klášteře panen nábožných
dlí nyní rok, a slavně pokřtěna
den očekává svatby slíbené . . .

Však nikdy den ten, věř mi, nevzejde;
já nevěděl, co láska, vášeň jest,
až tebe když jsem spatřil . . . Vděčnost jen
mi slib můj vedla na rty v Toledě,
však Toledo i král i Galéna
jsou stejně k díkům zavázáni mně.
Co pravím, stejně? Věru mnohem víc!
A nikdy neřekl jsem Galéně,
že miluju ji . . . Dluh svůj zaplatím.
Tři dobudu jí třeba království
na slunných nivách ještě hispanských —
své srdce však, to sobě ponechám,
bych tobě moh' je volně darem dát!"

Tak končil Karel v lese šumícím
u nohou fejy věrné líčení
svých dobrodružství a pak tázal se:
„A tvého žití plynul sladce proud?"

A feja na to: „Sen jen květiny,
jež touží žíti lidským životem,
to celý běh jest mého života.
Jak člověk touží míti perutě
tak feja dychtí býti člověkem.
Že láska jen to blaho může dát
nám ubohým, já tobě řekla už."

„Nuž přijmi tedy onen blahý dar",
jí Karel děl: „zde moje ruka jest,
mé srdce máš již v moci kouzelné."

A vztáhl ruku, feja vykřikla,
a oči její jiskry sypaly:
ten prsten zřela, zmije vzácný dar,
a uviděla vryté znamení
a rozuměla jeho tajemství:
ten drahokam měl moc tu kouzelnou,
jak nebe silnou, svůdnou jako ráj,
jak peklo silnou, temnou jako noc,
že, kdo ho nosil, lásku bezednou
pro sebe vznítil, lásku bez konce.

Ten prsten míti, lásky jistota!
A láska zřídlem byla žití jí!
Tak zoufale po vodě nikdy poušť,
jak po životě feja, neprahla!
„Dej prsten mi za snubní," řekla, „dar" —
a do mdlob padla štěstím schvácena,
když Karel učinil, co žádala.
Se svého lůžka v náruč padla mu,
a on ji nesl lesem na místo,
kde k dubu přivázán byl jeho kůň,
do sedla vsadil feju Urgelu
a hledal cestu z lesa k domovu.

Ke svému dvoru císař povolal
hned nejmocnější svoje barony
a padesát pozval též biskupů,
a v síni velké, která zdála se
být lesem kamenným — tak mnoho tam
se sloupů pjalo pyšných do výše —,
na trůnu sedě z kosti slonové,
jenž chryzoprasů jiskřením se skvěl
jak luny bledá zář, o štěstí svém
se Karel mluvit jal, o lásce své,
a povstal pak a clonu purpurnou
zved rozechvěn, do jejíž temnosti
sbor andělů byl vetkán stříbrně,
a v kapli šeré, světlem jediným
jen osvětlené, všichni uzřeli
teď Urgelu a šepot obdivu
jak přitlumené vody šumění
se síní nes'. Jak socha ze sněhu
zjev fejy byl v tom rouše stříbrném,
jež jako mléčná dráha kmitalo

se drobnými jak rosa křišťály;
jak socha stála, jako v dřímotě,
však oči plály leskem čarovným
a tajuplným jako řeky hloub,
a kdo je zřel, se zachvěl, nevěda,
zda rozkoš v nich či smrti hoří taj.

Když Karel ruky její dotek' se,
tu zdálo se, jak by se vzbouzela,
jak jiskra cos jí tělem proběhlo,
tvář rozkvetla jak růží přídechem
a snivý úsměv na rty přilit jí.

Ved Karel k trůnu ji a kráčela,
jak hudba modrým vzduchem vlní se,
sklon hlavy její květinný měl vděk,
a rázem všechna srdce získala.

Děl Karel slavně: „Vizte, moje choť!
Toť paní má a vaše! Královna
a jasná císařovna Západu!“

Bouř nadšení se zdvihla, poklekli
a císař ved ji slavně k oltáři,
kde arcibiskup Turpin v dumě stál
a šeptem pravil: „Jesti hranice,
kde císař císařem být přestává,
tou hranicí jest oltář. Před sebou
jen muže vidím, který vejíti
chce s ženou v sňatek, nuže, táži se:
Jsi volný? Neváže tě žádný slib?
Ne člověku zde, Bohu odpověz!“

Třás' Karel se jak strom, když zasáhne
jej náhlý blesk, však vášeň potlačil,
do retu hryzl se, až tryskla krev,
a řekl hlasem, stejně ztlumeným:
„Svůj úřad konej, pane biskupe,
jsem volný, ano, a chci spojen být
s tou ženou, která zde mi po boku.
Co císař slíbil, ponech císaři,
sám poslem budeš a tak uvidíš,
že Karel planě k tobě nemluvil.“

Řek' Turpin na to: „Padne na tebe,
ne na mě trest, hřešíš-li před Bohem.“

Zved Karel pyšně hlavu: „Budiž tak!“
řek odhodlán, a Turpin vykonal

teď svatý obřad bez překážek všech,
však náhle zbled', když vstala Urgela
a choti svému ruku podala,
by veď' ji z kaple. Zvolal: „Císaři,
při živém Bohu tebe zaklínám,
na chvíli jen mi sluchu popřej hned
a beze svědků!“

Karel hlavou kýv',
ved ženu svou na křeslo biskupské,
kde v kapli o samotě zůstala,
a kynul Turpinovi. Spolu šli
do šera sakristie, za ruku
tam Turpin krále jal a řekl mu:
„Už nemluvím o slibech zrušených!
O hroznější se jedná nyní věc!
Krev stydne v žilách mi za příčinou,
již vysloviti ret můj zdráhá se!
Ten sňatek neplatí! Jest nemožný!“

Král hlasně zasmál se a odvětil:
„Kvas ještě nepočal a neteče
do číší víno ještě z fontánů,
a ty už šprýmy smělé provádíš!
Ty ponech na později, ó biskupe.“

Však biskup jal jej za ruku a ved
ho ke dveřím, do kaple ukázal:
tam jako socha, mrtva, seděla
bez hnutí královna, a hořely
jak bludná světla oči tajemně
jí pod čelem, jak mramor ubledlým,
a biskup děl: „Ty pojals za ženu
ne tvora lidského, než příšeru!
V tom těle není duše nesmrtná!
To feja jest, o králi neblahý!
Zlé od počátku měl jsem tušení,
však jistoty jsem nabyl teprv teď.
Když vstávajíc ti ruku podala,
tu za tvůj plášť se rukáv zavěsil
jí stříbrotkaný, úběl ramena
se objevil a zrak můj spatřil tu,
co hrůzou plní mě . . . neb v bělosti
té pleti vězí krůpěj průhledná
jak ranní rosa v zvonu lilie —
toť příznak fejy! Nikdy neuschne
ta rosná krůpěj, vždyť jest vrozena!
Tu nikdy nesetřeš, jest kouzelná!
Já domluvil. Jest jednat na tobě.“

A Karel pravil: „Moje tajemství
ti tedy zjevno. Ano, fejou jest,
z úst jejích vím to. Miluju ji přec.“

Bled vzkřikl biskup: „Ty se nebojíš,
že Bůh tě ztrestá?“

„Jednu bázeň znám,“
řek' Karel pošmurně: „Ji ztratiti!
Ráj bez ní, peklem byl by nejhlubším.“

„Bůh s tebou buď,“ řek Turpin skormoucen,
„už nevím, více co bych řekl ti.
Já odcházím a víc se nevrátím.
Své tajemství a tvé do samoty
tak odnáším, a svoje modlitby
za tebe k nebi budu posílat.
Já miluju tě, Karle, miluju,
a bude-li tvá duše v úzkostech,
ó zavolej mě — pak se vrátím rád!“

Tvář zahalil do pláště, odcházel,
však Karel dojmut za roucho jej vzal,
a pravil za chvíli: „Ty svatým jsi,
a bezdno vášně chápat neumíš,
tys hrozné bouře smyslů nepoznal,
a celé jejich désné šílenství.
Ty nevíš, co je s hříchem zápasit,
jest pro to větší tvoje zásluha?
Před jasnou čistotou já klaním se,
však suď mě Bůh, já jinak nemohu.“

Tu biskup Turpin tiše zaplakal,
však neřekl už slova. Za chvíli
řek Karel: „Splň mi prosbu, příteli.
Zde list . . . Jej dones v tichý klášter ten,
kde kněžna dlí, Galena . . . Odevzdej
ho v její ruce a buď přítomen
až číst jej bude. Buď jí přítelem.“

Vzal biskup list a ještě jednou jal
za ruku Karla, na práh vedl jej
a ukázal na feju Urgelu,
jež posud jako socha seděla,
a zašeptal: „Rci, je to živý tvor?
Z té ženy hrůza jako z hrobu jde?“

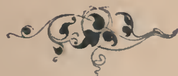
Však Karel mlčky nad ni sklonil se
a polibek jí vtiskl na čelo,

nach růžový jí tváře polil hned
a hvězdami se zraky plnily.
To jako z mrtvých vstání zdálo se —
Prch' z kaple biskup v němém úžasu.

Sed na koně a jel do kláštera,
kde Galena, netušíc osud svůj,
den čekala, kdy císař přijede,
by ved ji k oltáři. Zvěsť temná sic
o tom, co v Paříži se událo,
o císařově vášni hluboké
k té ženě krásy téměř zázračné,
k té neznámé, k té ženě záhadné,
se vedrala i do stěn klášterních;
však abatyše věřit nechtěla
a zakázala přísně jeptiškám,
by zmínky Galeně kdy činily
o lživých zprávách. Netušila tak
ni nejmenšího kněžna. V onen den
když arcibiskup Turpin dorazil
co králův posel, v sadě seděla
pod klenbou vonných keřů růžových,
a vyšívala roucho perlami
pro svatou sochu Boží rodičky.

Kol v trávě sestry zbožné seděly
a pilně ruční práce konaly.
Jak hejno tichých byly holubic
v těch dlouhých, bílých rouších řeholních.

(Pokračování.)

Tři cesty.

Napsal Fr. Herites.

(Pokračování.)

aní Valentová odbyla krátký výslech s dětmi. Co dělaly, jak se chovaly. Rozumí se, že jeden na druhého nepověděl, co nevěděl. Ukázalo se, že by všickni měli dostat výprask, spravedlivě zasloužený.

„Ale tatínku," obrátila se paní Valentová také k otci hlasem káravým, když mládež z kapes vyndavala drobné dárky od dědečka, který pouti jim nakoupil a také Karlíkovi odevzdán dřevčný koník s píšťalou, Otylce pak cinkátko. „Tolik peněz vydat!" hrozila prstem, ale se srdcem zajisté spíše vděčným.

„Je to pravda," přisvědčila sestra Máry, tónem ovšem poněkud rozdílným a také se srdcem jiným. „Za takové hlouposti!"

„Inu, musíme dopřát těm dětem přec nějakou radosť," bránil se nesměle starý pán proti obžalobě marnotratnosti. „Aby pamatovaly na naši pouť . . . Viďte, děti, že budete vždy si vzpomínati na dědečka? I pak — až ho tu více nebude" — doložil měkce, dojat, jako bývají staří lidé vzpomínkou na možnost brzké smrti.

Sedali k obědu.

Po jídle starý pán šel si zdřímnout, jak míval ve zvyku. Také pan Valenta neubránil se a usnul v salonu, v lenošce, s album v ruce, nad podobiznami nějakých ctihodných dám z příbuzenstva nebo sousedstva.

Paní Valentová pomohla sestře skliditi se stolu a také v kuchyni vše přivésti do pořádku. Chtěla utírati i nádobí, ale toho nedopustila služka.

Děti byly odstraněny. Poslány ke krejčímu, který bydlel v domě, v malé nízké světnici na zad dvora a měl taktéž hojně dětí, s nimiž děti Valentových již vloni byly seznámily se, a nyní šly je navštívit, aby společně si pohrály. I Karlík byl s nimi, svěřen opatrování Aninky, jíž ovšem opětovně a s velikým důrazem na srdce vložena péče o něho, aby nikde nespadl, nic nesnědl, neumazal se a vůbec k žádnému úrazu nepřišel. Jen Otylka nechána doma. Usnula v koutku na zemi, s cinkátkem v ručce, a přenesena zlehka na postel

Máry přišla do pokoje a vzala do rukou háčkování.

Sestra k ní přisedla.

„Co pak to děláš hezkého, Máry? Na čem pracuješ?" začala rozmluvu paní Valentová. „Aj, jaká pěkná vsazka!" s obdivem vzala konec ruční práce s klína sestřina a prohlížela ji. „Roztomilý vzorek!" chválila. „Což ty si vždy v těch věcech vynikala. To děláš sobě?" ptala se.

„A komu jinému?" odpověděla sestra. „Člověk musí na sebe také trochu pamatovat. Beztoho mně schází jestě tak mnoho do výbavy."

„Do výbavy?“ opakovala paní Valentová, nikoli bez udivení. „Máš se snad vdávat, Máry?“ mluvila upřímně, bez nejmenší závisti.

„Měla jsem kolikrát“ — chlubila se stará panna. „Měla jsem dosti návrhů. Ale — prosím tě“, řekla rozšafně — „když se nemá člověk dobře zaopatřit — raději ať zůstane, jak je. Vdát se někam do bídy a nouze — to tak! To by se mi chtělo! Mám dost na odstrašujícím příkladu“ — doložila, nevědouc snad ani sama, kterak bezsrdečně.

„Mnohé jest snášeti,“ přisvědčila paní Valentová s povzdechem. „Mnohé trpěti. Ale přece také za to mnoho radosti, mnoho blaha, opravdového štěstí. Štěstí a radosti z dětí a v dětech.“

„I dej mně pokoj!“ odsekla Máry. „Nemám děti ráda. Ještě tak jedno nebo dvě nanejvýš“ — mluvila tónem poněkud naivním. „Ale když přichází pak jedno po druhém... Já vůbec nepochopuju, jak někdo může mít tolik dětí!“

„A všecky má stejně rád“ — pravila paní Valentová s úsměvem, který však rychle vystřídala slza. „Žádné by nedal pryč, žádné by snadno neoželel“ —

Máry pokrčila rameny a mlčky pokračovala ve svém háčkování.

Paní Valentová byla by v okamžiku tom nejraději na důkaz lásky své všecku svoji drůbež přitiskla k mateřskému srdci; v nepřítomnosti ostatních nahnula se nad spící nejmladší a líbala ji a tiskla k sobě její tílko, že málem byla by dítě vzbudila. Pomazlivši se do sytosti, vrátila se k sestře.

Nevěděla hned, kterak zachytiti rozmluvu a učinila několik pokusů, málo zdařených. Máry každé slovo vážila, nežli na ně odpověděla, byla nedůtklivá, vše považovala za narážku proti sobě, co nebylo ani z daleka tak míněno.

Měla se dosud za mladou a za krásnou, chovala se i strojila mladicky, vždy dle módy nejnovější. V nitru cítila snad sama, kterak kvapem stárne, avšak nesnesla žádného na to upozornění.

Sestry byly by se několikrát málem do sebe dostaly.

Ale paní Valentová vždy ustoupila, vždy spornou otázku zamluvila, nebo pokusila se v žert ji obrátiti.

Pak začala mluvit vůbec jen o sobě, o svých poměrech rodinných a domácích.

Rozpovídala se. Zcela přirozeně došlo na stesk. Otevřela celé své srdce do kořán. Netajila, kterak jí často bývá zle a právě nyní jak jest v nesnázích přímo zoufalých, neví kudy kam, má platů plno na všechny strany a neví, odkud a kde vzíti krejcaru. Co dostane od muže na prvního, vyjde na běžné potřeby až do posledního trojníku při největším uskromnění, a ani nestačí obyčejně, tím méně že by se něco ušetřilo. Děti rostou a čím dále mají větší potřeby již teď. Co s nimi pak později — neví věru. S děvčaty ještě — ty zůstanou doma konečně a dá je třeba na službu, aby se něčemu naučily. Ale hoši! Hůře je s hochy! Na řemeslo jsou slabi a k studování není kde vzít peněz! — Ale to vše jest budoucnosť! Budoucnosti se dosti leká a přemýšlí o ní ve dne v noci. Ondy vsadila již i do loterie a bylo jí pak líto ztraceného de-

setniku, který byl její poslední . . . Zatím má co dělat s přítomností! Právě nyní jest v nesnázích, že snad nikdy ještě v podobných nebyla.

Jala se líčiti vše živě. Mluvila pro svoje ulehčení, ale pak s úmyslem patrným, obměkčiti sestru, nakloniti ji sobě, vzbuditi její útrpnosť.

„Dokud žila maminka,“ řekla s lítostí a spolu jaksi vybídnutím ku přispění sesterskému — „přece jsem tu a tam dostala mnohé, co mně přišlo vhod, brambory na zimu, pytel mouky nebo hrnec másla, někdy cukru homoli, často nějaký kus šatstva pro děti —“

Tón hlasu vzal na se výraz prosebný. I ruce sepjaly se nad bušícím srdcem mluvící.

Zajíkla se a odmlčela se na chvíli, upírajíc k sestře své vlhké oči.

„Inu ovšem,“ řekla tato po chvíli mlčení, ledově. „Poměry se změnily“ —

V tom vešel do pokoje starý pán, probudiv se.

Vyspal se do vesela i jal se žertovati s oběma dcerami, jež obě miloval. Ale Máry se bál zároveň.

Poznal brzo, že panuje tu jisté napjetí, jež Máry snažila se zakrýti, zabrániti chtějíc, aby otec otázkami svými snad sestru nepřiměl k opakování toho, co jí právě řekla. Věděla, že od srdce jeho stesky a prosby sklíčené matky nebyly by se tak odrazily, jako od srdce jejího, že by přístupnějším je byly nalezly . . .

Paní Valentová zas raději tajila svůj zármutek, aby otce ušetřila

Avšak nedovedla přemoci svoji zamlklosť, ani svoje slzy, jež bez přestání vlhčily její oči.

A starý pán navzdor všem vyhýbavým odpovědém i snahám druhé strany, aby nic nezvěděl — uhodl přece a poznal, o čem mezi sestrami bylo jednáno, a s lítostí zadíval se na vdanou svoji dceru, netroufaje si jinak dáti výraz svým citům k ní, nežli že zasypával ji všemožnými pozornostmi.

Rozšířil je i na děti, když se vrátily z návštěvy u krejčů. Bavil se s nimi, žertoval, a pátraje na všechny strany, každou chvíli a v každém koutě něco nalezl, co by jim daroval, čím by učinil jim snad zalíbení.

Byly to samé maličkosti, bezcenné většinou, ale paní Valentová, poznávajíc úmysl i účel, byla vděčnou.

Za to sestra Máry každým novým dárkem otcovým přicházela do většího hněvu, který dlouho ovšem tajila; jen z očí jejích šlehal a vyzařoval z tváří, které rudly povážlivě zlostí. Konečně nedovedla se více opanovati a když starý pán, vzpomenuv, že Aninka dosud nic nedostala a hledaje, co by pro ni se hodilo, vzal z šicího stolku jakousi pentličku a nejstarší vnučce s úsměvem ji podával — přiskočila teta Máry, vytrhla hadřík dosti bezcenný z rukou starcových a hodila jej zpět na stolek. „To jest moje“ — vykřikla vztekle. „Všecko by odtud odvlekly!“

A bouchnuvši dveřmi, vyšla do kuchyně. Bylo do pokoje slyšeti hodnou chvíli sípavý hlas.

Starý pán, provodiv hněvným pohledem dceru ze dveří, hrdinsky sáhl po odhozené pentli a podával ji znova Anince. „Vezmi si!“ mluvil rozčileně; i ruce se mu třásly „Povídám, abys to vzala! Poroučím ti to!“

Ale Aninka na věc nesáhla.

Děti ostatní nepozorovaly ničeho, hrajíce si a dovádějíce po pokoji.

Máry vrátila se z kuchyně, již sice nebručíc, ale s obličejem málo vlídným.

Byl čas k svačině. Na stůl přinesena káva.

Přišel i pan Valenta a nevěda, co se přihodilo za jeho nepřítomnosti, přispěl hlavně k otupení napnutosti, panující mezi stranami.

Udržoval hovor, že nevázl. A jemu zdatně pomáhaly děti svými otázkami a poznámkami, jež často tak ve společnosti dospělých bývají nepříjemnými, ale zde přišly vhod. Jenom Aninka byla a zůstala zamlklou, jako matka, a jako tato nevzala více do úst, nedbajíc nucení a pobízení dědečkova.

Vstalo se od stolu a posláno do hospody, aby Vencl pomalu zapřáhal.

Co se týče spěchu, vynasnažil se Vencl, aby rozkaz spravedlivě vykonal. Dal si jak náleží na čas. Vyprázdnil ve všem pohodlí plecháč, šel se podívat na šimlu do stáje, hodil jí ještě hrsť ovsa do žlabu, pohovořil si s podomkem, na rozloučenou poručil sklenici od ledu a vypiv, teprve potom zvolna a s úplným klidem zapřáhal.

Bylo již hezky k večeru, když předjel v ulici, aby hosty odvezl.

Byl netrpělivě již očekáván všestranně.

Sám starý pán co chvíli nahýbal se z okna, aby podíval se, zdali dole vůz dosud nestojí.

Pan Valenta tvářil se klidným, ale pořád díval se na hodinky.

Paní Valentová byla jako na trní a hodinu aspoň byla již oblečena a připravena na cestu; jednak bála se noci a pak bylo jí opravdu zde nevolno po tom, co se stalo.

Děti byly netrpělivy dávno; pobyt v cizině, jak bývá u dětí, je omrzel i těšily se zas na jízdu a domů.

Také Máry zajisté byla by návštěvu raději viděla již za horami. — —

Snažila se však, aby to na sobě znáti nedala. Věděla, že otce prve trochu pohoršila, i musí vše napraviti. Nenamítala ani slova, když starý pán poručil přinésti džbán piva k posilnění ještě na cestu. Nešla však do kuchyně Barušce rozkaz oznámiti; zavolala na ni z pokoje. A nešla osobně ani pro sklenky, které byly v druhém pokoji; svěřila raději služce klíč od skleníku, aby je přinesla. Nehnula se vůbec od otce. Napadlo jí, že by sestra s ním potají mohla promluviti a něco na něm vylouditi. Starý pán opravdu a patrně se opětovně pokoušel, aby s Valentovou na okamžik zůstal o samotě, ale Máry dovedla každý krok podobný zmařiti, sledovala pronikavýma očima každý pohyb starcův.

Až při rozchodu, když se spolu loučili, podařilo se starému pánu vdané dceři cosi podstrčiti, což ona spěšně a nepozorovaně schovala za ňadra.

Valentových sedli do vozu. Máry si oddychla. Starý pán díval se s pohnutím a štkaje za vozem, až zmizel . . .

Vyjel z města a zvolna pohyboval se po táhlé silnici směrem opáčným tomu, kterým ráno přijel.

Netrvalo dlouho a počalo se tmíti, krajina halila se kvapem do závoje noci a ačkoli Vencl ujišťoval, že jest úplněk, že to četl přece v kalendáři, měsíc nedbaje toho zůstal za mraky, jež se byly z večera

nakupily na obloze. V dálce chvílemi se zablesklo. „To jen tak na časy“, mínil Vencl, zaháněje strachy poutníků.

Cestou Frantík musel s kozlíku přesazen být do vozu a na jeho místo posazena Aninka; pozorovalo se, že jest ospalý a že by mohl spadnout. Po koních mu však nesvědčilo. Hrozily dostaviti se následky hojných požitků, jimiž během dne obtížil svůj žaludek a které korunoval před samým odjezdem, dopiv všechny sklenice na stole, aniž by kdo jej byl spozoroval.

Umístěn tedy do vnitř vozu a k němu obě mladší děvčata, která měla poněkud lehké šatečky, i vyslovena obava, že by nachladnouti mohla a lépe bude jim za větrem; Karlík také k nim.

Naproti sedli rodiče, paní Valentová s Otylkou na klíně; trpělivě snášeli nepohodlí místa dlouhou, jako nekonečnou cestou.

Byla již noc, když domů dojeli.

„Jsem celá polámaná,“ stěžovala si paní Valentová, slézajíc s vozu.

Pan Valenta neříkal nic, ale natahoval své údy.

Voršila odnášela nahoru zavazadla i spící děti, jedno po druhém; jen Aninka a Jeník byli vzhůru.

Vencl odjížděje s šimlou, přál dobrou noc a na šťastnou cestu na přes rok. Pro peníze že si přijde až v neděli, že se o ně nebojí.

Spící děti uloženy do peřin, oblečeny jak byly. I obě starší šly hned spat.

Pan Valenta, zívaje, čekal jen, až Voršila odejde. Konečně se dočkal i začali se také svlékat se ženou, aby ulehli.

„Co je to?“ tázal se pan Valenta, spozorovav papírek, který vypadl paní Valentové ze šněrovačky.

„Stotka,“ řekl pak.

Paní Valentová vzala muži bankovku z ruky a dívala se na ni dlouho, jakoby nevěřila svým očím.

„Můj dobrý tatínek!“ — vybuchla pak v hlasitý pláč. „Můj drahý, hodný, zlatý tatínek!“

A tiskla k srdci jeho dar tak vroucně, jako by to jeho samého, dárce milovaného, v loktech držela.

Ale před očima jejíma vynořil se obraz sestry Máry . . .

„Ne, ne“ — zvolala, z jásotu radostného přecházejíc ve vzlykot bolestný. „Do R. nikdy více nepojedu -- —“

Netušila, že se nemýlí. Že opravdu už nepojede na R . . skou pouť . . .

II.

Před domem stál zase povoz Venclův.

Bryčka vypadala žalostně; stará rachotina, sotva že se držela pohromadě a nerozpadla se tu na ulici. Do kryté boudy bylo několik děr, a uvnitř samý cár, samý hadr. Polštáře na sedadle sestávaly z kusů pomuchlaného sena, držených jen tak pohromadě zbytky pruhovaného povlaku.

Také šimla poskytovala obraz stejně dojemný. Kosti div netrčely ven z pořídlých, chundelatých chlupů, po celém těle prorývaných ostrovy

lysin, odřených mnohde až do krve. Žebra bylo lze výborně spočítat a všechny klouby mohl's ohmatat. Celý živoucí stroj jakoby pohromadě se držel jen pomocí neviditelného špagátu. Nohy byly zkřivené, zateklé a na jedné utvořila se baňatá nálevka, ktera zajisté při každém kroku bolela vyhublé zvíře. Hlavu měla herka schýlenou až k zemi, jako by z hladu chtěla spásti tu zaprášenou travku, živořící v mezerách hrbolatého dláždění.

I majitel vozu a koně nelišil se valně od nich svým vzezřením. Byl stejně sestárlý a sešlý, v stavu takovém, kdy lidé jako věci zdají se toužiti po tom, aby položeni byli kamsi mezi nepotřebné haraburdí a měli pro vždy svatý pokoj.

Venclovi vedlo se špatně. Nikdo ho nebral k jízdě. Bylo to jaksi jen ze zvyku a z útrpnosti, že najato jeho spřežení, aby, jako jindy, Valentovic do R. dopravilo.

Jan a Frantík nemohli se už dočkati a mžikem slezli bryčku i umístili se na kozlíku, perouce se o bič a opratě.

Pak přikulhala se stará Voršila s plnou náručí zavazadel a šátků a plášťů. Hodila všecko do vozu, napomenula chlapce, aby některý nespadl a nohu nezlomil, a vrátila se do domu, aby za chvíli zas se vynořila z průjezdu, s novou zásobou nákladu cestovního a provázena Márinkou a Terinkou, z nichž každá nesla fileček, jako když jde na službu. V patách Aninka, v ruce majíc škatuli s tatínkovým kloboukem a v druhé odřenou rodinnou mošnu s vyšitým panákem.

Poslední přišel pan Valenta. Tím průvod končil.

Sedli na vůz pohodlněji letos; měli více místa. Vedle otce nejstarší dcera a Jan přinucen opustiti místo, jež byl již zaujal, a usednouti mezi oba; naproti Rézinka s Mařkou, a Frantík zůstal u Vencla, nechtěje staršímu bratru ustoupiti.

„Tak tedy s pánem bohem“, loučila se Voršila, když byla dětem zaobalila nohy, aby se nenastudily. „Trnu strachem, že jsme na něco zapomněli. Aby se milostpán potom nezlobil — —“

„No, no, no —“ mírnil pan Valenta tuto hrůzu, již nijak zajisté neopravňoval jeho mírný, dobrácký a událostmi uplynulými velmi melancholický obličej. „Snad nebude tak zle,“ usmál se přívětivě. „A jeďte, Vencl.“

„Hi!“

Vencl trhnul oprati. Šimla pozdvihla hlavu od země, náhlým otřesením vyrušena ze svého dumavého blouznění. Následovalo zavrávorání vychrtlé kobyly, ale ku předu se vůz nehnul.

„Nu tak — hi!“ trochu netrpělivě a spolu i s jakýmsi studem pobídl Vencl, zároveň jakoby i prosil šimlu, aby vzpamatovala se a neudělala mu ostudu. A šimla se vzpružila. Sebrala všecky síly a zatáhla.

„Šťastnou cestu! Pánbůh provázej — —“

„Pozor na všecko, Voršilo —“ řekl pan Valenta jaksi mechanicky, jakoby opakoval, co jindy slýchal po svém boku pronášeti při této slavnostní příležitosti, podávaje se povinnosti, která nyní jemu připadla.

Jeli městem a z města vyjížděli.

Na samém konci, v tu stranu, byl hřbitov. Silnice vedla mimo.

Pan Valenta s pohnutím díval se na hřbitovní zeď, za níž ležela, k věčnému spánku uložena, jeho žena. Nepozoroval ani, že mu slzy zvolna tekou po tvářích a ztrácejí se v ježatých vousech. Myšlénky jeho zaletaly tam pod zem — —.

Aninka poznamenala se křížem, jakmile přiblížili se k vratům hřbitovním, nad nimiž nalezal se nápis skorem směšný: Ejhle, hřbitov katolický! Pozastav se synu lidský.

Obě sestry mladší po ní učinily taktéž a sepjaly ručky k modlitbě za maminku. Jan dal se do usedavého pláče a František, jako by mu bylo zima pojednou, krčil se k starému Venclovi.

Tento uctivě nazdvihl čepici před dřevěným křížem s tělem Spasitele vykrojeným z plechu, rezavým, zohýbaným, barev vybledlých větrem, deštěm i bouřemi, sluncem i mrazem, jimž vydáno tu snad kolik desetiletí — celé generace tu neseny kolem něho z jeviště své činnosti na tomto světě . . .

Všickni mlčeli.

„Jo, jo,“ přerušil ticho Vencl. „Byla to hodná paní. Škoda jí věčná. Takových je málo! Nic ze sebe nikdy nedělala. Nevynášela se nad nikoho. Pro každého měla srdce otevřené. S každým promluvila vlídně i s nejsprostším člověkem — —“

Nekrolog, který vytryskl tak mané, dojemně účinkoval na všechny posluchače; nejvybranější slova nikdy nemohla spůsobiti větší pohnutí. Všecko se dalo do pláče.

„Jo, jo,“ pokračoval Vencl, výlevy citů svých zaměšuje s jakýmsi až rouhavým mudrováním, jak prostý člověk mívá ve zvyku — „tak je to na tom světě! Kdo tu nemá co dělat, ten tu ostane a kdo by tu byl ještě k užitku, toho Bůh odvolá — Inu, je to divné všecko! — Jaká to byla matka!“ vrátil se ke svému chvalozpěvu. „Dej jí Bůh radost věčnou! Nemyslela nikdy nežli jen na svoje děti — — Ty jí do smrti neodplatí její lásku,“ začal zas rozumovati. „Děti nikdy neodplatí rodičům, co pro ně učinili. Dokud jsou malé — to ještě tak milují otce a matku podle přikázání — ale jak dorostou . . . vem tě třeba rohatý, táto!“

Stařec měl ve světě syna, který byl v dobrém postavení, ale na chudého otce ani nevzpomněl, nepsal mu a nikdy ani nejmenšího neposlal.

„Co jest povinností dětí k rodičům, tu oni prokazují jen svým dětem — ty milují a o ně pečují — a ty zase tak svoje děti . . . Snad Pánbůh chtěl vše tak mít, aby zachováno bylo lidské pokolení — —“

Děti jakoby zdrceny byly pod tíží obžalob nevinně i na ně sypaných.

„Ano, ano“ — vedena rána přímo proti nim — „kdo ví, čeho by nebyla se dočkala ještě ta paní, chudák, na svých miláčcích — —“

Pan Valenta učinil pokus, aby příval výmluvnosti starcovy, dětem tak bolestný a málo příjemný i jemu samému, zastavil. Ale Vencl nedal se tak snadno odbyti.

„Což — jí je tam dobře —“ končil klidně řeč, již jako by měl naučenou. „Ta se nevrátí odtud jistě. A my tam půjdeme za ní také — dříve, nebo později, ale na konec shledáme se tam všickni, v tom údolí —

dnes růže, zejtra červ . . . A musí tak být! Což tu máme ostatně na tom světě než trochu bídy a hodné soužení — — Nu, jaká pomoc!“

Vencl popohnal šimlu. Přejeli již dávno hřbitovní zeď. Vzdalovali se od města.

Den nebyl jasný. Bylo pod mraky a hrozil déšť každou chvíli; byl na spadnutí. K tomu fičel vítr a jeli stále proti němu. Dětem bylo skorem chladno.

Zajisté i to účinkovalo, že dlouho zůstaly všecky tak zamlkly, tak smutny. Konečně přece zas se rozveselily. Zapomněly na maminku a rozpovídaly se. Sdělovaly si malé své radosti i žalosti; milkovaly se a škádlily.

Ale pan Valenta pořád myslel na svou nebožku; nepřestával na ni vzpomínati; nepouštěl ji z mysli.

Netesknil snad ani tak po osobě, jako po poměrech, jež odchodem ženy také odešly. Viděl teprve teď, co v ženě své ztratil a uznával nyní mnohé v její omezené působnosti, čeho dříve ani na vědomí nebral. Teď všecka starost o domácnost, všecka péče o rodinu spočívala na něm, na jeho bedrách! Nevěděl si často věru rady ani pomoci, kterak mnohé zařídit, jak provést to a ono . . . Lituje ztráty, litoval hlavně sebe — —

Avšak truchlení vdovcovo nebylo jenom sobectvím. Vzpomínal na zemřelou vřele a s pohnutím opravdovým a hlubokým — s plným uznáním její ceny.

Pan Valenta neposlouchal dětí, nevšímal si jich ani, jen v sama sebe, ve své vzpomínky a úvahy byl pohřížen . . .

„Hahoj! Třešně!“

Šimla sama a bez pobídky stanula před známou boudou v aleji.

„Ano — třešně“, opakoval pan Valenta, jako člověk, který ze snů se probouzí, z nichž s to není se vybrati a mechanicky odříkává slovo, které ho vyrušilo.

„Tedy si kupte zas nějaké“, vzpamatoval se.

Děti byly již u boudy a vybíraly si třešně; nevěděly, pro které se rozhodnout. Mařce líbily se nejvíce ty ohnivě červené — „to jsou hamrně,“ poučovala peckářka. Terinka měla chuť na srdcovky. Jeník neprojevil žádné přání — „ten není mlsák“, řekla babka. Františ poručil si těch drobounkých, jichž bylo nejvíce. Dostal ovoce plný klobouk i pochutnával si na něm, nic nedělaje si z výsměchu bratří.

„Kde pak jsou ty dvě maličké?“ otázala se žena a pohledla k vozu, odkud se blížil pan Valenta se svou nejstarší, jež dělala již vážnou. „Zůstaly dnes doma?“

Stáhla si před cizím pánem tkaničku u košile, která byla jí sklouzla s ramene a pohledla do boudy na děti svoje, spící tam pod pruhovanou poduškou — dvě hezké hlavičky.

„Pán Bůh požehnej,“ řekl pan Valenta se zalíbením, zahleděv se též na ně. A jakoby viděl v nich Karlíka a Otylku, zastesklo se mu pojednou nevýslovně, jako snad nikdy od jejich smrti.

„I pro pána krále!“ zvolala žena a spráskla ruce, když nahlas vyslovil poslední slova. „Kdo by si to byl pomyslil? Ten chlapeček byl přece jako turek.“

„Dostal zánět mozkových blan," sděloval pan Valenta. „Bůh ví, kterak k tomu přišel. A za čtrnáct dní byl hotov."

„I je — je —" divila se žena, potřásajíc hlavou, jako by nevěřila. „A což pajmáma?" otázala se, pohlednuvši k vozu a překvapena, že nalezá ho prázdný.

„Nejspíše se nějak nastydla," důvěrně se rozpovídal pan Valenta, „jak dítě ošetřovala. Nespala kolik nocí a seslábla. Také zármutek na ni asi účinkoval; měla toho chlapce nějak zrovna zvlášť ráda."

„Ať řízne do kterého chce prstu, každý stejně bolí," řekla žena a přitiskla k sobě košiláčka, který se jí držel za sukni, a druhou ruku položila na peřinu v boudě, aby lépe přikryla obnažené dětské nožky.

„Zkrátka", hovořil dále pan Valenta — „ulehla taky a všechna pomoc nebyla nic platna. Už je tam pod zemí — však bude zítra právě deset měsíců ... A tu maličkou jsme nedochovali!" končil dojat vypravování rodinných záležitostí. „Snad se jí zastesklo. Byla pryč najednou, jako když na ni dechne. Zmodral jí krček a potom tváře a potom celé tělíčko — dvakrát vydechla slabě a bylo po ní."

„Takové dítě umře jako kuře," poučila žena. „To je jako pára nad hrncem. Ale je to vždycky štěstí, když takový siroteček nezůstane po matce —" vložila do slov útěchu. „Nejlépe věru, když si ho vezme s sebou. Však ona si pro ni přišla beztoho, pro tu maličkou — ano, ano, drahý pane ... To byla pravá příčina smrti, ať říkají co říkají doktoři — —. A dobře bylo!" pochválila Toho, který vše tak řídí. „Jenom matka má srdce pro děti! Co pak otec? Ach, což pak otec —"

Pan Valenta byl trochu rozmrzen; jako by cítil ostří výčitky. Rozpomenul se také, že se zapomněl a rozpovídal tu s cizí neznámou ženštinou, kterou znal jen od vidění, do níž mu pranic nebylo.

„Sedejte, děti! Sedejte —"

Rézinka s Mařkou byly již na svých místech; byly již netrpělivy zbytečným meškáním a rády by se vezly. Jeník s Františkem bavili se šimlou, krmíce ji peckami, jež ona brala jim z rukou a jaksi ze zdvořilosti v tlamě chroumala, aby neurazila své mladé přátely.

„Do vozu, chlapci!"

Bryčka s Valentovými drkotala zas dále. (Pokračování.)

Kolín l. P. 1790.

Velkonoce! Svátky! Jaro za vraty, —
však se na ně těšil chudý, bohatý.
Teplo je a ticho, — milé odpoledne
a kam s modra nebe mladé slunko hledne,
všady nový život pučí na pospěch.
Za den, za hodinu na lukách se zvedne
na tisíce květů, cítíš vonný dech?
Vrby kolem řeky kočičky si nesou,
v borkách křivé sosny pomaloučku třesou
jehličí své staré na omládlý mech.
K životu se hlásí, co jen může, směle,
na zdi netřesk bují, bříza na kostele,
na parkáně pučí děkanovy štěpy
a na rynku trávník mezi dlážděním. —
Vlaštovky už taky hnízdečka si lepí
pod římsy a krovy s divným uměním — — —

„Mohli bychom jíti!“ pan lékárník praví,
vlásenku si rovná, sem i tam ji staví,
krajkový mu límec strmí pod bradu,
hedbávný se cůpek kývá pozadu.
Milostivá paní tiskne zoubky ve rty,
div se pláče zdrží, — však to nejsou žerty,
statných zdravých ňader jarobujný květ
jako do vězení vtěsnat pod korset! —
Panna Klára — bože! andělíček s nebe,
v obroučky a stužky sevřela už sebe,
„mušku“ lepí na tvář, — divnou okrasu —
jemný zlatý pudr sype do vlasů,
na šíj, na ramena a za ňadra taky,
vždyť i tam se vetrou ošemetné zraky.
Krásná! — Na podpatku sem i tam se točí,
nedočkavosť hledí z blankytných jí očí.
„Ale mamá!“ šeptá, „pojďme, pojďme již!“
(Milosť paní matce právě na neštěstí
tkanička se trhá — kříž to věru, kříž!)
Panna Klára oknem patří na náměstí. —
Pod podloubím jaký veselý je shon!
hle, u „černé růže“ teď se zjevil on!
Zarděla se Klára, očka jen jí září,
šťastný úsměv přelét po hezounké tváři, —
zahledl ji také! V sladkém pohnutí
zří od „černé růže“ k „bílé labuti“,
tiskne k srdci ruce — možná vzdechy tlumí,

však mu třeba z dálky milá porozumí!
Oblétat ji počal jakýs blahý sen,
ale rozplašil jej papá zamračen:
„Proč se mladý Bláha do oken nám dívá?“
hučí — povážlivě při tom hlavou kývá.
„Hejsek nerozvážný! stále si jen škodí,
páchne revolucí, bez vlásenky chodí!“

Stužky upevněny, milostivá září!
„Hotovo!“ dí s pýchou a s planoucí tváři
mužíčka se táže: „Viď, že mi to sluší?“
Popleskal jí plece, řekl: „Na mou duši!“

Vybrali se z domu. Venku ruch a rej.
Je to jarní slunko přec jen čaroděj,
nejen z městské dlažby trávník vyvolalo,
ale lichotnými svými pohledy
také z teplých domů pány sousedy.
„Aj, vy jdete také? Což pak se to stalo?“
vesele a hlučně kol se ozývalo,
hluboko se kloní pudrované hlavy:
„Dej vám pán bůh zdraví!“
Tabatěrky v rukou lesknou se a chřestí:
„Půjdem tedy spolu! věru jaké štěstí!“
Soused od „tří kaprů,“ soused „od jelena“,
mistr Hytych, pekař, (že ho pustí žena!)
starý Kadeřávek a pan důchodní,
muži velevážní, muži ctihodní.
Pan lékárník tiskne každému z nich ruku.
„Za baštu?“ — „Kam jinam?!“ — „Dnes tam bude hluku!“

Napřed milostivá kráčí s pannou dcerou
za nima se páni pomaličku berou.
Po dřevěném mostě přes hlubokou řeku
spěchá lid všech stavů a každého věku —
a to mladé slunko, které s nebe září,
úsměv vyvolalo v každé lidské tváři.
Jaká směs to pestrá! Drobotina hbitá
pod nohy se plete, běží, jen se kmitá.
Děvčátka tu zlatem i očkama svítí,
hejskové se slepě po jich stopě řítí.
Suchý kantor Ptáček též se zamih' kolem,
hluboko se klaní, s nevýslovným bolem
k nebi oči zvedá, s němou výčitkou
povážlivě kývá moudrou hlavičkou.
Pan lékárník k němu milostivě praví:
„Zdráv pan kantor? zdráv je?“ — „Což je prosím zdraví!
Zdravému se jídla chce jen neustále — —“
ale lidu proud jej odnesl už dále.

Hle, občanských cností jde tu pravý vzor
městský rada Josef Ignác Arator.
Trochu starý panic, ale posud statný
a ve službách obce horlivý a platný.
Panictví mu věru velice jde k duhu,
hladký je a čistý jako od soustruhu.
„Také stejnou cestou?“ Hluboko se klaní,
líbá obě ručky vzácné milostpaní,
zarděl se pak — cosi bláhového řek' —
a políbil Klárce drobný malíček.

V zadu politiku vážní páni vedou.
Pan důchodní pozved stříbrem kutou hůl:
„Jářku ve Francii divné pikle předou,
král je rebelantům jako v očích sůl —
hrají o korunu — o korunu, víte?!“
Hluchý mistr pekař zvolal: „Gotbehýte!“
Jak by u „práchovny“ guilotinu zřel,
šňupeček si vybral, oči otevřel.
Lékárník se ozval: „Císaře je škoda!
Tak ten lidský život prchá jako voda.
Škoda nebožtíka!“ — „Škoda!“ — „Škoda! — „Škoda!“
„Však tu mohl třeba ještě dlouho být!“
„Kterak —?“ — „Jesuité!“ — „Snad ne?“ — Jedem, víte?“
„Co?“—„Jak?“—„Já to říkal!“ — „Vskutku?“ — „Gotbehýte!“—
„Ale o tom raděj ani nemluvit.“
Soused od „tří kaprů“ Matyáš Mach praví:
„Dobrý byl to vladař, nutno čest mu vzdát,
jen nám neměl zrušit starý magistrát!“
A ti druzí rychle sestrkují hlavy:
„Aj pan Matěj chtěl se primátorem stát?“ —
„Purkmistrovský úřad? — nic to už teď není,
nedbá na čest města, nedbá na dláždění!
Tak jsme přišli na vždy o dědičná práva!“ —
„Pan Matěj se také rebelantem stává?“

Přešli most a cestou po skalách se dali.
Pode skalou Labe siné proudy valí,
klepou mlýnská kola, hučí jez a šumí
a královské město za řekou se zvedá,
kdokoliv je shledne, marně povzdech tlumí:
„Ať podobné krásy člověk světem hledá!“
Pan Mach jenom chtěl si na skeptika hrát:
„Kdyby tam byl aspoň jiný magistrát!“ —

Písčitá teď cesta vede s pahorku,
cíl už nedaleko. — Přes pole i lada
rovně předbíhá se klusem havěť mladá:

o groš! který dříve bude u borků? —
Shon a rej a vřava, šumot neustálý. —
Na neplodném svahu vyhloubeny „vály“
a po nich se koulí pestrá vajíčka, —
vyhraje to, které dál se dokutálí — —
Ale mládež u hry dlouho nevyčká.
Jak veverky hbité v borkách rozběhla se.
Tito míčem hází, ti se honí zase
a „pomlásky“ svižné kmitají se vzduchem.
Vonným stínem lesa v tom se ozvaly
cimbály a dudy, housle, píšťaly.
Kdo je mladý, tančí. — A kdo trpí suchem,
napěněné džbánky nalezne tu snadno
a ve chládku může dobývat se na dno.

U korbele kroužkem — také z toho cechu —
sousedé si lehli do kyprého mechu. —
Dámy hlouběji však vedl v temný bor
švarný panic Josef Ignác Arator.
Rytíř, jakých málo, — na vše připravený,
zná on každý rozmar, jaký mají ženy.
Dovedl si získat paní Rozy vděk . . .
za kytičku vonnou modrých fialek.
A sotva že Klárka šeptla paní máti:
„Míč kdybychom měli, mohli bychom hráti,“
poklonil se dvorně k službám hotový,
s míčem vytasil se, — odkud? — kdož to ví!
Maminka se pýří: „Jsem už na hry stará!“ —
Zašeptal jí v ouško: „Jako růže z jara!“
Pohrozila prstem a s nevinnou tváří
vší silou mu stiskla ruku potaji.
Míč už lítá, skáče, milostpaní září,
obroučky a stužky jen jen pukají.
Josef Ignác stále ke Klárce se točí,
ale paní matka nepouští jej s očí.
Rozjařený míčem po dcerušce hází, —
Klárka uhnula se. — Do hustého mlází
daleko míč letí. — Děvče nelení, —
rozběhlo se za ním, rozhrnuje křoví,
nahýbá se pro míč, po mechu jej loví
a najednou celé mizí v zeleni. —
Přešla chvilka, — druhá, — o Kláře ni slechu. —
Josef Ignác už se neubránil vzdechu:
„Panna zabloudila, třeba hledati!“ —
Paní matka šeptla jako pro potěchu:
„Ach, zůstaňte u mne, — však se neztratí! —
Počkejme tu spolu — —“ pomalu se blíží, —
„počkejme tu spolu, je zde krásně tak!“

Pan rada se chvěje, cosi hruď mu tíží
a před paní Rozou plaše klopí zrak.
„Přece“ — praví, — „přece podívám se za ní —“
Za ruku jej chtěla chytit milostpaní —
jako had se vysmek’, zvolna ustupuje, —
ona skokem za ním — Ztratil ducha rek,
před planoucí družkou dal se na útěk.
Sklopil hlavu — běží — větve rozhrnuje,
klobouček mu spadl, v ruce si jej nese,
na hlavě se žlutá vlásenka mu třese.
Za ním milostpaní stále blíž a blíž —
na rameni cítil její ruku již.
A v tom jakás větev, křivá, nakloněná
vlásenku mu strhla. — Bože, jaká změna!
Pod ní lebka holá, hladká jako led,
šedivý jen vlásek tu a tam se chvěje.
Paní Roza vzkřikla! „Běda! co se děje!“
Za hlavu se chytil, zastavil se, zbleď’
a sepjaté ruce k milostpaní zveď’.
Ona hněvem vzplála. „Vari!“ křičí, „vari!
Hle, jaký je starý! negalantně starý!“
A on holou lebku kloboučkem jen skrývá.
Rozprchli se oba na opáčné strany,
sotva lehká stopa v kyprém mechu zbývá
a vlásenka žlutá na sněti se kývá.

Ale Klára? Pro míč pestře malovaný
divokým se houštím sama prodírala
a míč kotálel se stále dál a dál,
jakby kouzla jakás ku předu jej hnala
právě tam, kde — divno! — mladý Bláha stál.
Rozpustile před ní náruč otevírá,
Klára vyhýbá se, hněvá se a vzpírá,
ale za chvilku se ve smích mění vzdor.
Kolem pusto. Nikde živé duše není,
nikdo neuvidí plaché políbení,
nikdo nezaslechne sladký rozhovor.
„Ty!“ děvčátko hrozí, „jak jsi pošetilý
a já žalem hynu, omrzel mne svět,
víš-li pak, že bude už mi šestnáct let?
Dávno, jistě dávno svoji bychom byli,
tatínek by sotva tobě odepřel,
rozumu jen trochu kdybys přece měl!“
„Já!“ hoch rozesmál se, „ty bys pykat měla,
sama připravila’s o rozum mne zcela!“
Děvčátko se durdí: „Pohleď na svou hlavu,
bez vlásenky chodíš proti všemu mravu!“
Načechral si svoje bujné černé vlasy.

„Že se tak ti líbím, druhdy říkala jsi!“
Div že neplakala. „Ale moudří lidi
rebelanta v tobě, neznaboha vidí!“
Políbením zavřel ústa děvčeti —
a jak dál se berou v těsném objetí
po měkkounkém mechu, zelenavým borem,
vidí: — s borovice — pravý div to skorem! —
vlásenka se žlutá houpá na snětí.
Hedbávný cop dlouhý sem i tam se kývá — —
S obdivem i s plesem děvčátko se divá:
„Ejhle, jak se stará o nás pánbůh sám!
Jaké divné plody městské mají lesy!“
A miláčku svému na hrdlo se věsí:
„Trochu jen se nakloň, ať tě zulíbám! —“
Ovoce to divné utrhla si hbitě — —
Hoch se rděl a smál se trochu rozpačitě,
když dvě ručky malé, hebounké a milé
k jeho mladé hlavě vzdorné, zarputilé
připevnily prvně vlásenku a cop.
Ale jaké blaho pocítil pak v duši,
když mu šeptem řekla: „Hezky ti to sluší!“
Zcela jiným, — lepším stal se od těch dob.
A když k panu otci doprovázel dceru,
pan lékárník dumal: „Švarný hoch to-věru
a jak ku podivu vážně hledí dnes!“
Na hlas pochválil jej soused od „jelena“,
důchodní mu klepal: „Brávo!“ na ramena
a pan Mach mu nadšen do náruče kles.
„Tak můj hochu!“ praví, „stále ostrým krokem
ku předu se berte rovně za pokrokem!
Nechať zatemnělci pokroku se brání,
nebude přec marno naše namáhání.
Až jen městské rady jednou dobudeme,
pak, — nu potom řeknem', co provésti chceme.
Proto: jenom směle! jistě zvítězíte!“
Mistr Hytych vzdech' si a řek': „Gotbehýte!“ —

Ale blízko večer, — už se hlásí chladem
a růžové mráčky plují nad západem.
Z borků, kde se stmívá, všechno domů spěje,
jako když se z úlů včely vyrojí
Pod návalem lidu starý most se chvěje.
Ale pan purkmistr doufá v pokoji:
„Pán bůh dá, že dnes to ještě přestojí!“
A kdo v boha věří, nikdy nezahyne.

Západ hoří. Labem krev i zlato plyne.
Na planoucím nebi ostře rýsuje se

minulosti šerý zkamenělý stín,
kostel, nade městem vzrostlý do výšin.
Doposavad odlesk červánků se třese
v oknech starých domů. Pod podloubím však
rostou temné stíny, houstnou na soumrak —
„Hle, kterak se stmívá! Dobrou noc již tedy!“
lékárník se loučí vřele se sousedy. —
„Dobrou noc!“ zní kolem, „byl to pěkný den!“ —
Starý Kadeřávek divně rozjařen
šeptá paní Roze: „Jářku sladce spěte,
ať se vám zdá o mně, — totiž — jestli chcete — —“
Sousedka však trpce usmála se jen. —
Za pilířem těžkým ve příhodnou chvíli
blíž a blíže k sobě stíny dva se chýlí.
„Dobrou noc, má perlo! Klárko! duše zlatá!“ — —
„S bohem!“ — — U „labutě“ zavřela se vrata. —
Setmělo se rychle. Po obloze tmavé
zaleskly se hvězdy drobné, třepetavé.
Ticho — noc se blíží, něma jako hrob.
A sousedé vážní ke spánku se strojí,
na hřebíček věsí u postele svojí
vlásenku a cop.

Karel Leger.

Vážka.

Cestovní silhuetta.

Napsal Otokar Mokrý.

Bylo to ve švarném městě neckarském, v té ladné kapitále kypré švábské zemičky — ve Stuttgartě, v srpnu roku loňského. Půvabné letní jitro rozbřesklo se nad košatými platány v předdvoří královského zámku, kde u šumné fontány, obrácen zády ku vždy věrnému městu, shlíží s vysokého jubilejního sloupu dobrotivý otec země Vilém. Upírá bronzové zřítelnice k oknům residence, která jak zakletý zámek z pohádky, vdechnuta téměř jen do syté zeleni starého stromoví, rysuje se oslňující úbělí na zářivém lazuru letního nebe.

V písku, zvlhlém nočním lijavcem, skřípaly těžké, kolébavé kročeje zámeckého vrátného, obvyklé to typické postavy residenčního hastroše, ověšené pestrými cetkami, v dlouhém blankytném fraku, s dvojrohým, třásnatým kloboukem, mohutnou zářivou holí — a s dalším příslušenstvím: silně zarudlým nosem a hladce oholeným obličejem, prosyceným lokajskou impertinencí.

V pobočních alejích shrabávalo několik bab spadlé prožloutlé potprávě tak nehezky, jakoby konaly samy ranní své účesy, po zemilisí,

pelili se hladoví vrabci, vyhrabávajíce tvrdými zobáčky okoralé drobty, jichž včera z přepychu ani si nepovšimli; tu i tam opozdil se některý sedraný žebrák u lavičky, na níž bezpochyby přenocoval; zuřivá ruka dvorního četníka pomáhala mu o překot uvázati tlumok na záda a strkala jej ven na asfaltový chodník Královské třídy. Tam kmitaly se již i přes neobyčejně časnou hodinu silhuetty sluhů a služek, nesoucích plné podnosy „ranních šopů“, naplněných černým těžkým ležákem.

K desáté hodině otevřely se v levém křídle zámku dvéře, zabedněné už po několik neděl. Dva sluhové v červených fracích a bílých pantalónech roztáčely po mramorovém schodišti zelený koberec, několik zahradnických pomocníků ve špinavých zástěrách přenášelo sem tam květináče s obrovskými trsy kvetoucích magnolií a azalejí, stavili je ke schodním girandolám; tu i tam vynořila se z bludiště zámeckých komnat scvrklá, nažloutlá tvář sestárlé pokojské, kočové a lokaji mimo službu kupili se u schodů. Z hovoru jich vysvítalo, že za chvíli má přibýti do města snědý vládce země slunce — šach perský na svém návratu z pařížské výstavy. Vskutku zavzněl po chvilce prudký zvonec na sousedním ústředním nádraží a hned na to zadusal v sypkém písku aleje poklus královské gardy, provázející státní karossy.

Šach, zavalitý padesátník, do tmava vysmahlý, s nízkým poněkud čelem a silným masitým nosem, rozhlížel se černým inteligentním zrakem a, poněkud nemile dojat všedním rázem okolí, vyšvihl se obratně ze čtyřspřežního kočáru. Celá kavalkáda stanula: štolbové v lesklých cylindrech, červených zlatem lemovaných kabátcích, v bílých kalhotech a mohutných žlutých botách — pak exotická suita šachova plná hvězd a zářivých kamenů na těsných uniformách čamarového střihu. Šach, přiloživ mechanicky na pozdrav dva prsty bílé, tučné ruky k vysoké své čepici, zmizel v zámku za kordonem policistů, kteří udržovali pořádek v zevlujícím obecenstvu.

Zatím co vládce slunné říše usedl k tabuli ve velké, světlé komnatě, vykládané žlutavým egyptským mramorem a bodaje vidličkou do hlavy dunajského sumce, upíral výrazné tmavožluté oko na překrásný obraz starého italského mistra „Matčino štěstí“, visící na protější stěně, vytrácelo se obecenstvo zvolna před zámkem.

Poslední, jež tam ještě setrvala, byla dívka drobné, skorem dětské ještě postavy, pěkného, ač ne zvláště štíhlého vzrůstu, kypré, svěží tváře, lepě modelované hlavinky, zdobené dvěma do zlatova zbarvenými vrkoči à la Markétka. — Byla jedním z nesčetných zjevův dívčího půvabu, který vykvétá všude v poslední fási prchajícího dětství, svěží a čerstvá jako polní mák, omžená veskrze lichotivou něhou „mladé kočičky“ — dle slov Hugových.

Dívka šourala se pomalu v drobném hloučku rozcházejících se zástupův ku Královské třídě a zastavila se v bazarovém loubí, jež jako přeubohá kopie pařížského královského paláce, zaujímá značnou část residenčního předhradí.

Upoutala ji klenotnická výkladní skříň, kde vystaveny právě novotinky pařížské výstavy — něžné libelly setkané jako z pavučiny z jemně předeného stříbra, posetého zlatým prachem a drobnými lesklými kaménky

Dívka nořila dlouho zanícený zrak do sklenné prohlubně, jež připadala jí jako tajůplné lůno vodní koby, v níž potopen kouzelný poklad ceny nesmírné — něžňounké ty vážky vznášely se tu jako nad tůní opředenou dumavým leknínem. Živá sama v sobě obrazotvornosť, vzrušena nad to pohádkovým zjevem návštěvy démantového knížete východu, pracovala zdvojeným úsilím a chudé, opuštěné děvčátko stoupalo po zlatých stupních sladkého snění do zakletého zámku vidin, kde přebírala se malá bílá ručka plnými přehoušlemi v hromadách drahokamů a perlí zářivé krásy.

„Líbí se vám, slečno, etherická ta muška?“ zašeptal tu měkce zladěný svůdný hlas v ouško děví.

Holčina lehce sebou trhnula a udivené, překvapené oko její setkalo se se žhoucím, blyskotavým zrakem staršího distiguovaného pána, který pozorovav zatím, že kupí se kolem něho celé klubko zahálčivých procházečů, díval se dále jako by nic do výkladní skříně.

Když uvolnila se mžikem zase nahodilá zácpa, přiklonil se cizinec opět k dívce a šeptal dále jako sám k sobě do jemně parfumovaných, nakroucených knírů: „Můžete ji míti, jakož i vůbec vše, co si jen vyberete. Sledujte mne jen — jsem zcela k vašim službám“ . . .

Při tom otočil se hbitě na podpatku žlutých sešněrovaných střevíců a bral se kolem nádraží dále po jednotvárné, nekonečné přímce Bedřichovy třídy. —

Dívka za ním. Čas ob čas zastavil se starý pán, aby ušel pozornosti zvědavých chodců, u nějakého krámu a prohlížel důkladně pralhostejné předměty tam vyložené; dívka zastavila se také; konečně vybočili z elegantní, stále více a více pustnoucí hlavní třídy na širokou, blátivou ludwigsburskou silnici.

Potkali pohřeb, jenž ubíral se za hlasitého štkání a dutých zvuků fagotových kolem zábradlí silnice, která je oddělena od zámecké zahrady živým plotem ze zaprášených zasmušilých čilimníkových keřů. — Dívka šla stále v před — pojednou, sotva zahnul průvod pištců za roh — zastavila se, jakoby uštknuta hadem.

Po silnici v blátivých kolejích, vyjetých těžkým pohřebním vozem, kráčela dětská skupina; děvče vytáhlé, hubené, jemuž krátké sukénky skoro již neslušely a dva chlapci v potrhaných, poblácených kalhotech. Děvče vleklo těžký proutěný košík, za jehož obě ucha drželi hošíci, jako by jí chtěli pomáhat nésti trudné břímě Z košíku vyčuhovaly rezavé trosky náhrobního kříže s vyraženou plechovou tabulkou, pokrytou spláchnutým, neznatelným již písmem.

„Míci! Sestřičko, co to neseš? — odkud to jdete?“ ozvala se dívka.

„Dnes vykopali naši maminku,“ pravila vytáhlá holka; „zaplacená doba prý došla a přenesou ji do společné šachty. Vzkázali nám, sotva jsi odešla, ráno ze zádušního úřadu, abychom si přišli pro ten křížek. Škoda prý toho — můžeme prý to prodat aspoň na staré železo.“ Při tom dala se do hořkého, usedavého pláče . . .

Cizinec, jenž si byl zatím usedl na dřevěný kůl silniční barriéry, zdvihl se prudce a vskočil do prázdného kolem ujíždějícího tramwayového vaggonu . . .

Dorazil na nádraží ještě v čas ku vlaku odjíždějícímu ke Karlsruhe a zabořiv se do elegantního křesla první třídy, vyňal ze záňadří cestovní zápisník. Utíraje si jednou rukou červeným hedvábným šátkem bohatou krůpěj potu, která perlila se mu po horkých, otylých tvářích, črtal tužkou v zápisníku: „Stuttgart — odjezd o 5. hod. Učinil jsem pozorování, že nemá pravdu Heine na str. 267:

„V Stukkertu na Nekaru lépe ti,
než Peleovci v podsvětí,
mrtvému stínů knížeti. —“

Z básní Aug. Eug. Mužika.

Adveniat regnum Tuum.

Jaks před tisíci dvěma let, ó Kriste,
se učil modlit smutné lidstva plémě:
„přijď království Tvé vznešené a čisté,
ať spasena jím, blahá jest ta země,“

Lid dva tisíce let se modlí stále.
Kde království Tvé, aspoň jeho tucha?
Lid marně zvedá k nebi zrak svůj stále,
co pouta rvou mu tělo, vůli, ducha.

A boháči, ti Mamonu se klaní
a chytří svému rozumu se koří.
Jich říše trvá světa do skonání
a s posledním až člověkem se sboří.

Však říše boží — prostí pro ni planou.
a žebráci a trpící ji tuší
a širé davy lidstva stojí stranou
a čekají a pokáním se kruší.

Tak dva tisíce dlouhých prošlo let,
lid unaven je, jeho hruď tak bolna,
čím dál, tím méně naděje má svět,
a víra v království Tvé mizí zvolna.

V bouři.

Již s davu křídel mraků déšť splývá hustou clonou,
zem s oblohou se pojí a v sobě zaniká,
hrom slavně ozývá se, a zlatou blesků clonou
pás ohňů Jehovových plášť noci zamyká.

Vše v pýše jaré síly a hodu okamžiku
se bouřnou slastí spíjí a vnitřním ohněm žhne,
vše roste, odumírá a vstává v novém ryku,
mrak v údolí se dere, a propasť výš se pne.

V tom pomatení živlů svět starý mizet zdá se
a jiný z sutých prvků se rodí, kvete, září,
zem skvělá, obrozená se míhá v skvělé kráse,
a pije z lásky zdrojů, sní s usměvavou tváří.

A něhou zachvívá se a sladkým rozčilením
a mní, že znovu vrací se její první zoře,
v sluch její vlní chaos se sladkým, jasným pěním,
a v jiskrách chví se plesných jak velké zlaté moře.

Ó nebe, mračna, země, vy lásky vínem spilé,
ó smrti, nové žití, má hruď vstříc spěje vám,
mé tělo rozplývá se a tratí této chvíle,
jiř v hrob se všehomíra jak mrtvý ukládám.

A z něho ve bolesti, jež sladce citem proudí —
jak žhoucí blesky tryskám, se vraždím, rodím zas,
dnů zašlých echa, stíny jen matně kol mne bloudí,
a čím můj hrob byl tmavší, tím skvělejší můj jas.

Jsem zasnoubený s nocí a parou, ohněm, vzduchem
a piju blaho lásky a políbení úst,
vše ve mně mocně hýbe se vroucím tvůrčím ruchem,
a nové, lepší plémě zřím ze mne v žasu růst.

Z básní Ant. Klášterského.

Sloky.

Po práci unaven jsem sám si vyšel v pole.
List šeptal v korunách a zrající klas dole,
a západ zhasínal a usínala země.

A jak tak v pochybách a těžkých dumách tonu,
tím listů šuměním a měkkým hlasem zvonů
a tichem svátečním děl krásný večer ke mně:

Slož tíži záhad všech a zanech pochyb žití,
hleď raděj, na nebi co zlatých hvězd se třpytí
a dole od rosy jak perlí se již tráva.

Svou duši otevři jen vlivu mojí síly
jak zem a všecko v ní: strom, zvíře i květ bílý
i ptáče potulné, jež pod mým pláštěm spává.

Já od hvězd nesu mír a oddech tichý nesu,
sen vábný pod řasy a slavičí zpěv lesu,
svůj dech spoj s dechem mým, je teplý a je sladký!

A vánek lahodný se dotkl mého čela,
jež bylo horoucí jak dílny výheň vřelá,
já cítil polibek jak od své dobré matky...

Slepá.

Kdy vstává den ni večer v stín kdy hasne,
ty nevíš, dívko. Jsi, ó dítě, šťastné,
když před domem, kam vyjdeš, záři cítí
tvá bílá dlaň. Tys neviděla v žití
ni hvězd ni slunce, červánky ni duhu
ni zeleň luhů,
ni modro, listí, léta sled když mizí:
vše tobě cizí.

Vším, co tu září, blýská, hraje v zlatu
v tisíci barev, spijem oko v chvatu
a hasne všecko. Po slunečním jase
jen věčný stín se chvěje v naší řase,
mžik záře jen a potom všichni v hrobě
jsme rovni tobě.
Ty budeš klidně, tiše umřít moci:
v noc půjdeš z noci!

Paseka.

Rád oči přimhouřím a potoulám se v snění
a potom vídávám v něm často bezděky,
jak v slunci planete a v dusné tíze denní
skrz dlouhý, tmavý les, ó velké paseky!

To moře metlice jak nemělo by konce,
je všecka sežloutlá, jak padá na ni žár,
v ní okem oblohy se chvějí velké zvonce
a pozdě do noci zní cvrčků zpěv a svár.

Těch stromů titánů, jež trčely tu prve,
jen nízký pařez teď a kořen vzpomíná,
kol září jahoda jak kapka čerstvé krve,
a svěží kapradí svůj vějíř rozpíná.

Jak sama příroda by z lásky, snad i studu
tu ruky člověka ukrýti chtěla sled,
jež krásy nedbajíc ni bolesti a trudu,
jen jeden nechala strom státi uprostřed.

Ten dlouho tady stál jak stařec mdlý a chorý,
jenž viděl, nepřítel jak do rodných pad' niv,
zřel bídu, oheň, boj a marnou krev a vzdory,
vše padlo, na troskách on jediný zbyl živ.

A volá k sobě smrť a zvedá k nebi čelo
a prosí, rouhá se a klne v nebes dál;
tu jednou nad krajem se celým náhle stmělo,
a zlomený kmen viz, jak blesk jej v půli sklál!

Z básní Růženy Jesenské.

Oleandry.

Ty krásné svěží oleandry
na renaissančním balkoně
a zlatý odlesk vidím nebes
na polo smyté Madonně.

Ach, dávné časy, kdy ten vonný,
ten růžový mne vábil květ,
a milý koutek osamělý
mi nahrazoval celý svět.

Kus bylo nebe nad mou hlavou,
a nad balkonem starý krov,
já viděla jsem jen ty růže
a tesknívala pro domov.

Když smutným tónem kapky deště
padaly v okap rezavý,
já pod kvetoucí oleandry
kouzlila známé postavy.

Když vlašťovky se mihly kolem,
mně bylo taky do letu,
mé dětské srdce tajně, tajně
jim zachvělo se v odvetu.

Co netušených od té doby
dnů osud napřeď, chvil a změn,
jak mnohý boj je dobojován
a přežit, skoro zapomněn.

A řeknu — také mnohé štěstí
mi vlítlo přímo do duše,
jak tehdá bych je byla zvala
již v zamlžené předtuše.

Ach, dávné časy! O samotě
když náhle duši teskno jest,
ještě ty svěží oleandry
nad hlavou vidím v růže kvést.

Tam vysoko . . .

Tam vysoko mi řekla nebesa
i v jemné cloně mlhy celá zem,
purpuru zář, jak padla do lesa
— údolí kouzla — čistým obrazem,
slavíků píseň, horských tišin květ,
že milovat mám svět!

Tam vysoko mi řekl bystřin šum,
a život dole v síti drobných cest,
těch klopot, žalů, radostí a dum
a na vše němá, zlatá sprcha hvězd,
tam osten vryt, tu růže půvab vset,
že milovat mám svět!

Tam vysoko mi řekl okamžik,
jenž pohlédnout mi v hloubku žití dal,
paprslek lásky, jenž mi v srdce vnik',
měsíce srpek, jenž mi v oči plál,
vzpomínek milých celý družný let,
že milovat mám svět!

Tam vysoko mi řeklo srdce mé,
jež bilo s oddaností sudbě vstříc,
že růže své si každý neseme —
a těžko soudit, kdo jich nese víc,
a byť mi svadlá nerozkvetla hned,
že milovat mám svět!

Tam vysoko mi řekl sám Pán Bůh,
že stojí za život pln tmy a běd

chvil čisté jasno, vonný jejich vzduch,
byť návrat kynul v boj a do tmy zpět
za okamžiků teplo, zář a vzlet —
že milovat mám svět!

Němák.*

Povídka z cyklu „Sedmero blahoslavenství“.

Napsal K. M. Čapek.

(Pokračování.)

Za půl hodiny byla však mysl její docela zvrácena, pomatena, téměř ohromena. Maryša stála na něčem děravém, jakési úzké, krátké, třaslavé železné desce povýšené, opírala se rukama o vysoký, divně nakloněný stůl, tu a tam na příč proříznutý, s všelijakými mosaznými skobami a plíšky. Pod stolem široké, papírem polepené válce, na koncích zubatá kola, všecko ze železa, nad tím po levici korýtko, s černou kaší jako leštidlo, po pravé na píď zvýší papíru jak sníh bílého.

„Hen na proti do teho šraňko ide kolo,“ vypravovala večer matce, „jak o stodně na fáře, o něho chlap; jen se hno, tož mekno sebó, až to prašćí.“

Maryška stála na stupátku u tiskařského lisu a sám pan řiditel tiskárny podjal se — však Baruš věděla proč — úkolu, zasvětit ji v umění nakládat archy na stroj.

Zacházel s ní jako se slečinkou — Márynko sem, Márynko tam. Ale děvče neslyšelo ani slova z jeho poučování. Vidělo sic snědé jeho, tlusté ruce, až na prstech černými dlouhými vlásky porostlé, jak upravují arch pod hrabice na válec, ale nevědělo nic, jak se to dělá, aniž rozumělo slovu z toho, co mluvil.

---

* Nemilým nedopatřením při lámání archů vypuštěn byl v sešitě březnovém v povídce této konec posledního odstavce na str. 298. — Mezeru mezi posledním řádkem této stránky: „trh její býval k uplnému matčinu potěšení vydatnějším a také teprve toho“ a začátkem následující stránky 299: „Zahleděla se do jedné ze čtyř tabulek atd.“ sluší totiž vyplniti těmito řádky:

. . . jara odběratelé její za měděný peníz brávali si nádavkem pohled do jejích očí, věru cennější, než skromná kytička fialek. Mnohdy byl pohled ten divně surový, tak že mu ani nerozuměla, že vehnal jí do tváří nevědomý i nevinný ruměnec; dnes po mateřských ranách poprve úplně mu porozuměla! — — Avšak dříve než minulo čtvrt hodiny, obě, dívka i žena, nesly následky výstupu ve stromořadí mnohem lehčeji, ba matka zrychlila dokonce krok, aby dceru dohonila a sama jako pravidelně načala smíření. Avšak koza mařila její úmysl, zapírajíc se do nohou před každým temným kamenem. Maryšku smířiti bylo by snad šlo dosti lehko. Přišla tak záhy do bývalé rovnováhy, že na konci silnice upřímně se podivila bílé záři úplňku, který zatím vyšel z oblaků, opozdiv se velice za soumrakem. A hle! právě v tom okamžiku padla zas na ni celá tíha viny její, o níž byla zcela jiného mínění, než matka její, vzadu s kozou se tahající. Teprve teď zpozorovala, že se velmi opozdila i litovala skorem matčiny ruky, která se na hubené páteři její tak otloukla.

Hrr, zadunél válec a stroj pohltil arch papíru. Maryša chytla se křečovitě za okraj prkna, aby nespadla. Bylo jí do pláče.

Modlivá Baruš se za ní zachechtla.

„Nyc nebát, děvečka! Márynka je jí, nemám recht?“ hovořil přívětivě pan řiditel. „Zprubovat to sama včil. Tak pěkně vemout arch, taak, gebns acht, Andrys!“ upozorňoval točiče u stroje.

Hrrr! z archu schumlal se chuchvalec. Teď se dali do smíchu tři čtyři sazeči na blízku a pončvadž divadlo stávalo se vábivým, pomalu všichni učinili kolem stroje kruh. Nová zkouška. Maryša pevně přidržovala arch prsty k válci, ale jak Andrys kolem hnul, točila se s milým děvčetem celá tiskárna, nohy na stupátku klesaly pod ní a byla by snad omdlela, kdyby ji nebyla náhlá palčivá bolest rozčilila. Kovový zahnutý plátek hrabice, který zatíná se do papíru, zachytl za prst a hned visel s něho kousek kůže jako hadýrek. Také se stává zkušeným už nakladačkám, že vyjde ze stroje arch potištěný jich vlastní krví.

Mžikem seskočila ubohá mučednice se stroje, o zástěru mačkajíc poraněný prst. Všichni dělníci smáli se hlučně nad trpkými slzami dévčice; Andrys, Němec, tak se řehotal, že i dýmku vyňal z úst.

„Zu den Kassen,“ rozkřikl se řiditel a v tom okamžiku stál každý u stojanu se sazítkem v ruce, o nějž písmena cvakala.

„Ja, ona mašina kósá,“ podotkla suše Baruš se svého místa.

Potom vzal řiditel Maryšu s lidumilným, neskonale soucitným pohledem za ruku, odvedl ji do své kanceláře, místnosti to od tiskárny oddělené prkennými stěnami, sklem až ke stropu opatřenými. Toto nepřetržité okno zakryto bylo skvěle bílými záslonami. Nalil vody a vstrčil do umývadla Maryši ruku, tenký proužek krve protáhl se vodou a děvče bolestí ssálo vzduch koutky úst, že to bylo slyšeti. Ostatně ledová voda víc mrazila, než rána bolela.

Pan řiditel stál podle shýbnutého děvčete a pozoroval jeho skráně, leknutím zardělé. Maryša má bělostnou pleť, té zarůžovělé bělosti venkovských děvčat, kteráž vzdoruje úpalu slunečnímu, její mladá hlavinka je velice sličná; teprvé teď si jí její nový velitel jak se patří povšiml. Mhouřila oči úzkostí nad řinoucí krví, bolestný posun obličeje dodával jí zvláštního půvabu. Z pod šátku jediný vlásek černý, přejemňoučký lnul ke spocené tváři; pan řiditel jihnul zálibou. Bystře pozoroval mladistvou její postavu.

„Zeigens her, Márynka,“ počal co nejlahodněji a prohlížel poranění. „Nény nyc — nyyc — hned to zahojit. Neco dáme na to.“

Sňal s police lahvičku a něžně vzal si její rámě v podpaží. Slabé, jedva cítěné vzpírání hubeného ramene dívčího naplňovalo jej, mládence 36tiletého, rozkoší. I prst jí pečlivě zavázal. Potom, ujav ji za bradu, ale hodně ztuha, tázal se: „Bolet požát? Co? šveračka?“

Maryša sotva byla s to, vykroutit mu bradu; zůstala odpověď dlužna, toliko se usmála jako rozmazlené děcko, jemuž bylo polichoceno, a vyskočila ze dveří, jako by ji honil.

„Bábi, dát ji čítat archy!“ volal za ní pan řiditel.

„Tož sem poď, Maryšo ořvaná,“ zvala ji protektorka její a s nevysvětlitelnou na její sílu lehkostí přendala z regálu značný balík papíru

na stůl, „bodeš počítať. Ale chraň tě pánbů a tvoja svatá patronka, ešlivá špatně . . . Toť, tak si vezmeš rantle na levko mezi prste, zohneš a póštíš jeden za drohym . . . jeden, dva, tře, štere, . . . do drohy roke, te rantle, rozomíš? A papír nezváleť! A tode bodeš kláсť te sčítany. A odtud ber, když ti donde. Až jich bode dvanadsť set, je rešt, potem mně zavoláš . . . Co tě tam říkale v kuntoáre, Maryšo?“ zeptala se přidušeně.

„Povídale: čtveračko!“ odpověděla Maryša taktéž.

Novou měla Maryša útrapu před sebou, počitat archy! Stěží počítala do sta a teď dvanáct set! Zoufale pohlížela na balík papíru. Jakkoli byla Maryša dost a dost chytrá, ztěžovala si zvláštním naivním nedopatřením jednoduchou svou práci, jak shledáme.

Hned při první padesátce spletla se.

„Toť to je teda ta drukárňa,“ pomyslila si a už nevěděla, řekla-li 46 anebo 47. Začala znova, ústa její křečovitě rychle žvanila čísla:

„Třecet pět, třecet pět, třecet pět . . .“ a nevěděla že hned na to přijde 36. To zase zpozorovala, že ji brada ještě pálí od ředitelovy laskavosti. Pohledla kosmo ke kanceláři a zapomněla na „třecet pět“ ihned. Spozorovala ředitelovy vyjevené oči za odhrnutou záslonkou na sebe upřeny.

„Toť to só přisné pán,“ pomyslila si Maryša ve své netušivosti, „ale hodné,“ doložila šeptem a začala znova čítať s tím větší horlivostí, že se domýšlela, že ji střeží, aby nezahálela.

Všechno ji mátlo. Nezvyklé, nevídané okolí, ruch strojů, zvědavé a významné pohledy mladých dělníků, to vše stěžovalo jednoduchou její práci nad míru. Leckdy obrátila se zoufale na Baruš, ale ta neměla pro nic jiného oči, než pro práci. Sta a sta panenek Marií kladl její stroj na vrstvu.

Ústa Maryščina mlela: „štere sta šterecet štere, štere sta šterecet pět“ a tak postupem, aniž by byla přišla na to, že může počítati každé sto pro sebe. Mnohé sto musila počítati znova, neboť čilá její vnímavost zabývala se ovšem předměty a osobami v tiskárně a o vztazích jejich činila si nejnemožnější představy.

Černá byla dost ta drukárňa, jako kuchyň doma, a na dlážce bláta škáry. Chlapů asi třicet a co to „na mó miló došo“ hledají a najiť nemohou v těch skříňkách? Při tom hledí stále do papíru v jakési štěpině nastrčeném. A toho papíru všady! Nejen już domek, ale celé Novosady by jím olepil . . . „Štere sta sedmdesát osm.“

Kde pak by také Maryša věděla, že se v tiskárně knihy tisknou!

Tak zápasila Maryša s myšlénkami a svými matematickými vědomostmi po celé téměř dopoledne, aniž by si jí kdo byl více povšiml.

Jenom záslona na okně kanceláře zůstala stále odhrnuta.

Jakmile byla s počtem hotova, Baruša, patrně za instruktora jí přikázána, zasvěcovala ji v jiné taje nového jejího povolání. Jednalo se o to, archy opatřiti novinářskými kolky; přepočtěná hromada papíru představovala totiž náklad místních novin, ovšem německých, kteréž díky klepům posádky a zájmům ohrožené národnosti německé zmohly se na denník.

„Včil se postav Maryšo a hleď na mne!“

Ze škatule, plné nastříhaných známek, brala po dvou, kladla je do úst a navlhčovala tak, že jedna známka zůstala vždy na jazyku, zatím co druhá rázným připlácnutím utkvěla na cípku archu, vypuštěného zpod palce dělnice Baruša prováděla tuto práci, zdraví nejvýše škodlivou, velmi rychle s tempem dávné zvyklosti. Než minula chvíle, bylo sto přilepených.

„Tož zprobni!“

Mimo nadání vpravila se Maryša velmi rychle v zručné přilepování známek, ačkoliv se máiem stalo, že by byla některou spolkla. Čím důkladněji mohla přiložiti ruku, tím radši byla, ani se neohlížela na poraněný ukazováček. Rázy její nešly sice tak rychle za sebou, ale než přiblížilo se poledne, byla hotova. Když popoledni však Baruša vzala na stroji první arch Maryščiny práce do ruky, zpozorovala hned vedle přilepené známky malinkou červenou skvrnku, na druhém byla již znatelnější, ale byla na všech.

Čtenáři „O. T-u.“ pro sensační zprávy tenkráte sotva pozorovali, pod řádky že mimo c. k. erární nese list jejich také purpurovou známku Maryšiny krve.

Odpůldne stala se Maryši druhá nehoda. Ubohé děvče domnívalo se, bůhví jaké obratnosti již získalo v práci za těch několik hodin, ztrávených v dílně, a otáčelo se jako vlaštovka. I mezi zuby popěvek vypustila Maryša. Přes stůl, na němž pracovala, položily se dva slunné pruhy světla, až léta desky žlutě prorážela, papír stkvěl se jak husí peruť a bylo i Maryši jasno; vzpomněla na domov, na matičku, která v tu minutu těžkým rahnem vodu čerpá a zajisté na včerejší ráno dávno zapomněla, jako Maryša sama.

A tu, u prostřed jasné této nálady, zastihla ji nehoda. S takovou chutí, jaké dodává jenom opravdové odhodlání k práci, chopila se balíku papíru a rychle otočila se s ním ku protějšímu regálu.

V tom okamžiku zanešena byla přívalem drobných kousků kovu, jež vytryskly jí na ruce, chřestily na šatech a dopadaly jako kroupy na podlahu. Zároveň zaduněla těžká kovová hmota na zem a drobné plátky kovu jako žito z měřice rozsypaly se na obšírnou hromadu. Hned jak bylo slyšeti těžký úder na podlaze, rozezvučel se celou tiskárnou rozpustilý smích a ozval se pokřik: „Němák rozsypal sazbu!“

Maryša mu ji balíkem papíru z rukou vyrazila.

Všichni opustili svá místa a skupili se kolem dějiště nehody, uličky mezi skříněmi byly naplněny sazeči, držícími svá sazítka v rukou a smějícími se s velkolepými posuny, neboť smích jejich musel býti viděn, poněvadž předmět jich posměchu, Němák, sazeč klečící na zemi u své rozbité sazby, byl hluchoněmý. I chlapci učedníci, skládajíce u stolu časopis pro výpravnu, mrskali výtisky jako posedlí, točič u kola jednou rukou mával, jeden druhého ku smíchu dráždil řehotem a poněvadž ubohý němý musil také výsměch cítit, důvtipní jeho soudruzi dupali na zem, až se desky otřásaly.

Hluchoněmý sazeč kleče sbíral svoji rozmetenou sazbu; práce celého půl dne byla zničena.

Sbíral písmenka úplně klidně, bez nejmenší stopy rozčilení; z ničeho nemohlo se soudit, že by byl rozhorlen. Na shýbnuté jeho hlavě spadly dlouhé, jako len žluté kadeře, tak že z růžového čela jeho sotva bylo viděti úzký pruh. Byl neobyčejně čistě oděn a ruce ve stkvělých podkasaných rukávech, svalovité, leč oblé a bílé jako u ženy, shrnovaly mokrá písmenka na prkno.

Klid jeho diváky na chvíli odzbrojil, umlkli.

„Věčná lampa se rozbila," nadhodil jeden z nich. Němák sázel v tiskárně výhradně duchovní časopis jménem „Věčné světlo". Na špatný ten vtip rozchechtali se vděčně ve sboru, nálada podrážděné škodolibosti se vrátila.

Dvéře písárny otevřely se a když pan řiditel viděl, že mají zase Němáka v práci, mávl rukou a zmizel.

Vtipálek, unešen smíchem, chtěl se ještě lépe zavděčiti soudruhům svým a šlápl na písmeno, jež hodlal Němák zrovna sebrati. Bez nejmenšího vzrušení, jedině snad, že možno bylo zahlédnouti na čele jeho nabíhající žílu, němý popadl nohu za šlapadlo a jedním mávnutím odhodil ji tak prudce až se vtipálek otočil okolo své osy.

„Tu máš, dobře ... a ty se dáš od Němáka? Nezatočila se ti hlava?" ...

Dělník Hornych — tak se jmenoval vtipálek — spadl sám do jámy smíchu, kterou Němákovi kopal.

Byl to surovec a proto dychtě po šprýmovné pomstě, uchytil Němáka za nos. Ale ten chopil se drzé ruky ve své tváři a vstal, tak se o ní opíraje, že Hornych v tom okamžiku ležel na zemi, kdy Němák povstal.

Bylo zřejmo, že dnes s Němákem není žertů, měl zas jednou zlý svůj den. A poněvadž Němáka znali, přestali jej pokoušeti; odešel, nesa svou rozházenou sazbu, aniž se ohlédl.

Byl rozhodně vítězem, sbor posměvavých poraženým. Nikdo neodváži se ani dotknouti se odcházejícího; začal-li Němák odmítati útoky tak rázně, věděli, že není mnoho třeba, aby podrážděn byl do zuřivosti. A proti úštěpkům měl nepřekonatelný štít — hluchotu.

A proto nenadělala strana nepřátelská — a proti Němákovi byla vždy celá tiskárna — mnoho řečí, když opouštěla dějiště nehody Němákovy.

Když Němák dávno kdesi v temnu zmizel, stála tu ještě Maryša všecka bez sebe nad událostí, které byla původem a dívala se v tu stranu, kam Němák odešel, až Baruš přistoupla a důkladným štulcem vrátila ji papírové skutečnosti.

* * *

Němák jmenoval se vlastně František Tichý. Přišel do dílny, už vyučen sazečství z ústavu hluchoněmých. Postavili jej do nejtemnějšího kouta tiskárny, dali mu do ruky rukopis prvního čísla „Věčného světla" prvního ročníku a ponechali jej osudu. Jeho písmenková skříň stála úplně osamocena v koutě, nad nímž vysoko u stropu nevelké okno propouštělo světlo z druhé ruky. Šlo totiž na půdu přístavku a přebíralo světlo z velkého okna v nízké střeše upraveného nad skladištěm papíru.

a tak někdy stávalo se, zvláště v zimě, že neměl Němák jiného leč „Věčného světla“.

Jeho kout stal se brzy ostrovem čistoty v moři špíny, kterou tiskárna představovala, a snad i černou zeď pozbavil prachu. Sám stál na kusu silného papíru, skříň neměla v přihrádkách ani ždibce otrolu z písma. Němák vždy chodil si čistě, v tiskárně stál v modré plátěné haleně a domů chodil jako pán. Byl nad míru jemné pleti, jeho ruka, jen na prstech od písmenek černá, bělela se nad přihrádkami z daleka; myl si ruce denně několikráte. Němák byl obr, postava jeho široká, údy svalovité. Na jeho hlavu bylo zvláštní podívání. Ačkoli stár už asi 28 let — „Věčné světlo“ vycházelo už ve 12. ročníku — měl vzezření velice mladistvé. Obličej celý narůžovělý, vlasy kadeřavé, jako len světlé a oči v zřítelnících tak světlé, že zdály se úplně bezbarvými. Za to rty byly svěží jako u děvčete, ale nebyly prosty zvláštního jakéhosi křečovitého rozevření, jež ukazovalo bílé zuby, ale i prozrazovalo, že v mysli Němákově jest něco temného, nerozvinutého, že v poznání jeho jest cosi tvrdého, zkamenělého; svědčilť rys ten na první pohled smyslovému jeho nedostatku. Měl čelo inteligentní, oči rozumné, ústa a bradu chudého duchem a přece nebyl ohyzdným. Ostatně stínil ústa dlouhý, silný knír, úplně bezbarvý.

Nebylo divu. Němák s ostatním světem vnějším souvisel jenom nekonečným pruhem rukopisů pro „Věčné světlo“, zrak a hmat byly jedinými pomůckami jeho poznání. Hluchota a němota učinily z něho nejdokonalejšího samotáře. Sazečská skříň byla proň světem a vězením. I redakce „Věčného světla“ za těch dvanáct lét zůstala mu úplně neznámou, rozkazy její připojeny byly vždy písemně k rukopisům; jeho jedinou povinností bylo, položiti v určitý čas určitý počet vysázených sloupců objemného svazku měsíčního na stůl faktorův. Opravné otisky vracívaly se z kláštera, kde byl redaktor, úplně bez poskvrnky, neboť Němák byl ideálem sazeče, jen v nejřidších případech přihodila se mu „ryba“, tiskový omyl, vzniklý z náhodného přemetnutí písmenka do nepravé přihrádky ve skříni. Byl rychlým, spolehlivým strojem.

Avšak bez hlubokého duševního ponětí nebyl. Nám vidoucím těžko jest učiniti si pojem o tom, jakou slepý od narození učiní si představu o světle a barvě, snáze však porozumíme, co asi soudí hluchoněmý o zvuku. Němák nemluvil, proto měl rty ochable rozevřené, odpadlé od sebe; jeho hruď a jazyk byly úplně vyvinuty, ale nebyl schopen zvučného hlasu, poněvadž jej nevycvičil; jeho srdce bylo vyprahlé, protože hudbu lidského hlasu nepoznal. Přišlo-li mu sázeti duchovní řeč o posledním soudu, o troubách andělů, zadumal se, co to je zvuk? Když ku příkladu rozbila se mu u nohou sazba, zachvělo to podlahou a nohy zabrněly, byl tedy přesvědčen, že jeho nohy slyší lépe než jeho uši. Ale „hlas svědomí“! A to je něco jiného. Hlas vnitřní v něm zněl zvučně, a měl proň bystrý sluch.

Jeho nitro bylo plno představ, ale ne bezejmenných, jako u jiných nešťastníků ochrnutého sluchu. Jako slyšícímu při myšlénkách tane na mysli mluvené slovo, tak dobře měl za zvuk sazeč Němák náhradnou pomůcku. Před duševním zrakem jeho neustále tkvělo stočtyřiadvacet

černavých přihrádek sazečské skříně, a z těch hrnulo se mu do sazítka slov a vět, kolik třeba. Těch skoro půldruhého sta přihrádek, to byla jeho duše a myslící mohutnosti, sazítko byl úsudek a závěr byla loďka, na kterou snášel hotovou sazbu. Vůle jeho zase byla taková, jako když pevně uvazoval hotový sloupec motouzem, skutek sám, toť byl hotový sešit „Věčného světla“. A tu shoduje se duševní život jeho na vlas s obrazem — kromě sešitů „Věčného světla“, orgánu pro kazatele a duchovní správce, sborník řečí duchovních — jiných skutků Němák neznal a nečinil.

Ani nemiloval nikoho, ačkoli mu „Věčné světlo“ přikazovalo přísně lásku k bližnímu jako k sobě samému. Této lásce nerozuměl, poněvadž ani sebe nemiloval.

Tito bližní, kteří tu s nachýlenými hlavami stáli nad skříněmi, horlivě pracujíce, anebo pohybujíce rtoma, živě si něco sdělovali, jiskříce očima, anebo na znamení veselosti široce rozvírali ústa, potřásajíce hrudí a celým tělem, tito bližní v chování svém k němu byli věrným obrazem ostatních mluvících a slyšících lidí, jak zacházeli s ním, „Němákem“. Oni se zajisté milovali mezi sebou jako bližní, to byl Němákův úsudek, třeba se přiházely přečasto mezi nimi půtky a šrůtky; ale jak s ním jednali! V tiskárně byl domovem starý kocour a když seděl kdesi na balíku ve výsluní, i ten největší trapič Němákův, Hornych, jda kolem, pohladil jej po hlavě; kočka stála jim blíže než hluchoněmý člověk. Němák v trpkosti srdce mnohdy záviděl kocouru toho zalichocení.

Byl přesvědčen, že jeho postavení vůči ostatním sazečům, kteří vlastně pro něho představovali společnost lidskou, přicházelo teprve až po tomto ryšavém kocouru. Ten líbil se všem pro svou statečnost a podrbávali jej mezi ušima; viděl sám několikrát, jak strojní mistr, chtěl-li jej sehnati s balíku papíru, na němž se vyhříval — učinil to ne hrubě, ale nepatrným klofcem, po němž kocour ještě blaženě nahrbil hřbet lísaje se.

On však, Němák, pracně tady z netvárné hromady rozbité sazby vybírá literky a musí je teprve rozmetávat do přihrádek; tím nejen zničena jest jeho práce celého dnešního dne, ale ke všemu musí nastavit po několik příštích z prázdně tolik a tolik hodin. Stala-li se nehoda některému jinému ze sazečů, musili učňové zříceniny uvésti v lad.

Jak tu trpce rozjímal o této nespravedlnosti, rána do hlavy dosti silně sehnula ji v před. Na skříň skutálel se objemný chuchval papíru.

Němák se ani neobrátil. Věděl dobře, kdyby se tak stalo, že octl by se vstříc tvářím strnulým veselostí, smíchem rozevřeným ústům a neslyšenému, tím nepochopitelnějšímu chechtu, k němuž by je dráždil jeho obličej rozjevený zlobou.

Aby takto splnil přání svých pokušitelův, ani mu nenapadlo. Ale chuchval papíru důrazně odkopl. Toho si popřál.

Lovil v černé kaši — sazba byla všecka namočena — lovil a rovnal. Rty jeho při tom čím dále tím více rozevíraly se, obočí se vraštilo. Vstoupila před něho všechna jeho potupa. Zasedli si naň. Před jeho očima mihla se postava chudého (hubeného) děvčete, jež balíkem papíru rozbilo sazbu; pálilo jej hněvem v hrdle. Byl to hněv mrzákův, hořký,

nevyslovitelný. Mrštil sazítkem, až rozlétla se mokvající písmenka, otočil se mžikem a rozhlíží se. Vylije si vztek.

Tu stojí schoulena nad stolem. Bylo to jenom několik kroků, jež učinil obrovský Němák k Maryši. Hněv dusil jej, srdce buchalo mu v prsou, byl to jediný zvuk, jejž Němák slyšel. Surovým chvatem uchopil ji za rameno; vytřeštila na němého oči. Celá tiskárna sledovala ten výjev.

Vyděšena patřila do obličeje zarudlého jak oheň, do bezvýrazných oči jeho vstoupily jiskry, široké rty roztáhly se a ukázaly jektající bílé zuby. Němým lomcoval lítý vztek; z hrdla jeho ozývaly se dušené skřeky, což bylo vzhledem k očividné síle pohnutí jeho směšné. Tiskárnou rozléhal se také pustý smích prudčeji než dříve.

Maryša byla však jako skamenělá. Byla by ráda couvla, ale cítila, že jí nohy zdřevěněly; byla by ráda odtrhla oči od rozlícené tváře sazečovy, ale úzkostlivým úžasem nemohla. Tvář její byla sehnuta, zřítelnice v strachu až u samého obočí. Najednou zavlhla spodní řasa, třepetavá slza shrkla jako praménkem po pěkné Maryšině tvářince a Němák stanul s otevřenými ústy před ní. Zbledl, odvrátil se v hanbě, a nebylo věru zapotřebí rozhorlení pana řiditele, kterýž v láni přiskočil, aby Němák uklidil se šouravým krokem jako sbitý pes na své místo.

Tenkráte zakročil pan direktor rázně. Plná dílna byla toho malého mužíka. Sazeči, kteří ostatně hned, jakmile se objevil, stáli každý před svou skříní jak ukuti s napjatými tvářemi nad jakýmsi nečitelným místem rukopisu, dělali, jako by se jich hromobití ani netýkalo.

U Němákovy skříně bouře dobouřila.

„Já nemej chlap vyhnat, štanto pede, nedá holka pokoj, lýml. Dyby rač sac spravil, já budu lón strhnout", láteřil pan direktor Ziemer, jemuž šla deska skříně právě po bradu, hartuse na Němáka.

Ale ten málo si všímal rozkaceného řiditele přes to, že šermoval mu rukama až pod nosem.

Bylo zase ticho v tiskárně až na jednotvárný chod dvou strojů otáčených dvěma nuzáky, na hrkot písmenek v kovovém úhlu sazečském, cvakot sloupce sazby na stůl a jasný zvuk kovového rámu spínajícího kolumnu.

Němák vyňal z pod své skříně v papíru pečlivě několikrát zabalenou mědirytinu; svítila se jako zlato. Byla to hrubá kopie Cimabuecovy Madonny, která před každým mariánským svátkem vložena bývala ve „Věčné světlo". Svrchovaný úžas zračil se na jeho tváři. To děvče, jež před chvílí naň uslzeným zrakem ze spoda tak pohlíželo, bylo obrázku na vlas podobno.

Maryši bylo podivně. Ani nevěděla, že sazeč, jemuž „řádečke" rozbila neobratným pohybem, jest němý a proto v prvním okamžiku udésila se nad jeho jektáním a nesouvislostí zvuků, deroucích se mu z úst. Nevědomky pak oddala se teskliváemu soucitu, podobnému bázni. Myslila na velkého toho člověka s kadeřavými světlými vlasy a dlouhými bílými kníry, jak ostatní za blázna jej mají.

Kradí pohlédla v tu stranu, kam odešel. Nedohlédla k němu. Z okna nad ním dva mohutné sloupy jasu mladého slunce jarního spustily se a z každého prášku vznášejícího se prostorem učinily světélko. Němáka

za nimi viděti nebylo. V tom okamžiku právě obrátil se také ubohý Němák s madonou v ruce po Maryši. Také jí nedohlédl. Sluneční sloupy, řinoucí se od okna při samém stropu, jako plny klidně proudícího étherického prachu, bránily mu v tom. (Pokračování.)

Z povídky hexametrem „Václav Živsa“.

Napsal Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

Za psem dlouhouchým dvé chlapců náhle vyběhlo
z houště mladých doubků, dvěma bystrým rovno kolouchům.
Ustali v úprku teď, pod břízami Lidku zočivše:
k ní obrátili krok, leč při zjevu pána cizího
vázli opět; jen váhavě blíž se ubírali posléz
k sestřině družce milé, jež v ústrety kráčela párku.
„Ajhle, Otík a Jarouš! Kdež Jitka?“ se tázala chlapců.

Však již sestra jejich též z lesní houštiny vyšla,
Ludmilu zahlednuv, zrak dívky radostně zajiskřil,
hned svůj zrychlila krok, přítelkyni plesně uvítat.

Cos jak růže plané půvab měla Jitka polesných:
Ve světlých kadeřích hrál jemný do zlata nádech,
úběle pleť čistou měla, čerstvé v líci ruměnce,
modrý zrak veliký, jenž pod řasu rád se utíkal
světlou, jemnobrvou; na rtíků třešně lahodné,
z pod nichž perly zubů jak v ostychu svítaly kradmo,
na zjev dívky celý, lani v ladném vzrůstu podobný,
stoudně plaché, něžné bylo vdechnuto kouzlo panenství.

S pozdravením hlasným sobě dívky do náruče létly.
Ludmila volně po té s hostem seznámila družku,
již patrná před ním na počátku opřádala tíseň;
leč k myslivně lesem když pospolu kráčeli nazpět,
k obvyklým hovorům o všedním předmětu různém
přispěla vypravujíc, že v roklinu chlapci zaběhli,
kde svůj rozbila stan snědolící cháska cikánů,
chtíc po způsobu svém též z valné pouti kořistit;
zjev ten pestrodivý ovšem že propásti nemohli
rozpustilci malí, ač různé zábavy dosti
dnes při myslivně samé jim rozruch pouti uchystal.

Jak dvě veverky zatím hoši semtam skákali houští
se štěkajícím psem, ve smíchu a pokřiku hlasném;

od stromu ke stromu dál druha druh laškovně poháněl,
tu hle! nyní, zase tam tvář drobná mihla se za pněm,
škádlivě zoubky ceníc, až posléz ku předu pádě
párek šotkovitý dohledce nadobro uniknul.

Když ruchu pouti opět se s dívkami Živsa přiblížil,
chtěl se poroučeti jim, leč k odchodu již bylo pozdě,
neb již rychlonozí jej chlapci ohlásili otci
a vstříc rychle vyšel jemu čacký Jiskra polesný.
Hned ho zajav hostem — všeliká byla výmluva marna —
Václava ve zdvořilých žertech do myslivny uváděl.

Vetchý šindele kryt mělo prosté Jiskrovo sídlo,
však na štítu sivém parohů zdoba hojnovětevná
z dáli je lišila již od páru chudého baráčků,
jež, sobě rovny na vlas jak dvojčata, stály poblíže.
Málo vyšší byla sic, však širší stavba myslivny,
k pavlači párek oken shlížel z jizbičky vikýře,
plot smrkových kůlův objímal zahradu vedle
a dvorek úpravný s kurníkem, chlévem a kolnou;
těsně za ohražením les husté vršky vypínal.
Ba, kmet hvozdu jeden, smrk mocný výše velebné
stál na dvorku samém, jak čestná stráž bohatýrská
před sídlem mileného lesův ochrance i vládce.

Přes dvůr do stavení veď Václava Jiskra polesný
v síňku šerou, prostou; byla cihlami dlážděna pouze.
Jiskrova bodrá choť tam vítala hosta nového,
statná, boubelatá, ač vlas jí bíle prokvétal;
mouku na sukni majíc, tvář rozžatu plotny požárem,
v zástěře obšírné ruku pečlivě otřela sobě,
nežli jejím stiskem po prostu přivítala Živsu.

Žertem správce lesů svou družku omlouval i káral:
„Jí odpusťte, prosím, neb nezná způsobu pánů,
s lidmi se zřídka jenom stýká v té pustině lesní,
přístupu hrubě nemá v honorační kroužky okolní,
by svůj brousila mrav; vede selskou v pravdě domácnosť,
cihly za parkety nám, ani fortepiána nemáme —
se shověním proto též v naši prostou vejděte jizbu.“

Vskutku starosvětská byla nízká jizba myslivny:
Z kachlíků zelených v rohu velká trůnila kamna,
obklopená s dvou stran nízkou bez nátěru lávkou;
část tam podlahy též byla cihlami dlážděna pouze,
avšak hlinka rudá jim čerstvou dávala záři,
v bezvadné jak všechno kolem se v čistotě leskla.
Valnou vrstvu peřin pod bílou nesly pokrývkou

postele důkladné, dvě tu po straně u stěny stály;
naproti prádelník staromódní tměl se a šatník:
nádoby nejlepší na onom se vypínaly pestře
a trety rozmanité; uprostřed z vosku beránek
vznášel zdobně malou, z purpurné látky korouhev,
nad ním ze skla širá jako křišťál zářila báně.
Naproti kamnům kout zaujímala u vchodu truhla
vetchá, kvítkovaná; nad ní pak pušky a brašny
důtky a lovčí roh s velikým bylo zříti tesákem.
Šperk parohů srnčích nade dveřmi se ladně vypínal,
obrazy prostoduché, lety sešlé shlížely se stěn:
Onde myslivce rakev truchlící hejno zajíců,
srn, jelenů, kanců, v předu s křížkem liška provází;
zázračný tu roháč drsnému jeví se Hubertu;
nad spícím Ctiradem tam v roh duje Šárka ukrutná;
pták tu na větvi sedí: hlavy obrys, dříku a křídel
chmýří vskutku šatí, přiklíženo, barveno různě.
S prostých jinde hodin pestrá se kukačka uklání.
V oknech Flóru jarou kořenáčů zástupy pěstí;
jedním zříti na dvůr, dvěma přímo na prostoru travnou,
jíž dnes pouti život mnohobarvý šumně se hemží.

Při stole uprostřed, jenž vína kalíšky a láhev,
v míse oplatky jeví na květném ubruse modrém,
s Martou družně sedí pana Výhoně choť bledolící
a s nimi trojlístek pan Martin vážně zavírá —
souseda pozval jej dnes Jiskra na hostinu poutní.

Martin mlčky holé před Živsou témě pochýlil,
jak známého čilá jej vítala Marta srdečně,
Výhoňová dumnou též k úsměvu přívětivému
nutkala líc; pěkné doposud byla postavy, tváře,
útlounká i slabá jako lehký ze vzduchu výtvor,
s obličejem něžným, snivobolným, lilie bledším,
jímž jak mystická by se míhala záře měsíční
a v oka temnu časem sen divný blouznivě zářil.

Živsu za stůl usadiv, jemu lesník vína podával
a když srknuv jen trochu host, ku pobídce namítal,
vína piják že není, zvlášť před večerem že nepívá,
Jiskra jej odzbrojoval: „Dnes v pouť s vlky výti musíte,
a z kolejí vybočit zvyklých též někdy je dobré.
Však-tě to vínko ryzí, bez falše a přísady mrzké,
sic též nevzácné, bez pyšné marky cizinské,
dítko domácích niv, ceněné jen v okruhu úzkém:
proslavené Moravou Polešovské víno lahodné.
Zeť můj blízko je tam ve službě a právě mi poslal
v dar té šťávy libé. — — Pana Martina jen se otažte,
hodna-li pochvaly jest; onť znalcem vína je velkým.“

Martin právě pohár filigránský ke rtu nahýbal,
když naň touto řeči všech pohled náhle obrácen;
škubnul málo hlavou, rtům urval bezděky nápoj
a stavě číši na stůl, s pokašláním ke slovu měl se,
avšak v náběhu tom nenadále se prudce zakuckal,
až mu brunátněla líc, leb hladká kývala sem tam.
Když pominul záchvat, v levo, napravo lehce zamrsknul
vyzvědavým pohledem, obsloužil nos tabatěrkou,
otřel témě lysé, oči ke stropu vážně obrátil,
pak s obočím vztaženým zas před sebe přísně pozíral.

V úsměvu bezděčném k němu kolkol zírali hosté,
tetce i Bohdanově svit lehký líce přelétnul,
Jiskra jevil smíchem zuby pod knírem běloleskIé:
„Nuž, toť znalce je soud —" vece; avšak náhle umlknul,
oknem zíraje ven v poutníků zástupy pestré.
„Aj, pan otec váš též —! I panička ze chrámu vychází . . .
A slova pán mi neřek' —" teď Václava laskavě kárá.

„Pěšky vyšel já dřív, nad jízdu mi chůze milejší —"
odpověděl Václav. Leč Jiskra radostně vykládal:
„Náhodě jsem ponechal, by k pouti mi hosty přivedla,
a hle! jakým leskem mou skromnou hostinu věnčí.
Hosty také vzácné jsem napřed zvát si netroufal,
avšak teď tu kořisť ze svého revíru nepustím."

Z jizby vyšel na kvap. Zato s Lidkou vstoupila Jitka;
zůstaly venku dosud, tam v síni a světnici zadní
sdílely jedna druhé své dívčí důležitosti,
až veselí hlučné jim bezděky Bohdan uchystal.

Ve sklepě s lesníkem prv družně načínaje soudek,
bylť zatočil se nějak nevhodně při výkonu tomto,
tak že mu na světlé šaty letní prudce vytrysknul
chmelné vláhy pramen; jak plavčík v bouři promoklý
z pivní lázně vyšel. Šaty krásné pohroma stihla,
svléci, sušit je musil, v podkrovní jizbici krýti
své nedbalky zatím v lesníkově kalmuku dlouhém.
V úpravě této divé před dívkami náhle vystoupil,
příchodu jich netuše; zpět v úprku rychle ukryl se.
Ludmila žertovnou tuto příhodu líčila hostům.

(Pokračování.)

Firma Stocký a spol.

Pražský román.

Napsal Servác Heller.

(Pokračování.)

Rozechvělá a svrchovaně pobouřená děva hleděla chvíli upjatě, ohnivě sálajícím zrakem za odcházejícími dámami, a když se byly za poslední dvéře zavřely, přitiskla dlaň pravé ruky křečovitě na čelo a pokročivši bouřně ku předu zvolala hlasem mocně vzrušeným:

„Můj Bože, jaké to ženy!... Pásly se na mé trýzni, viděly mne do hlubin duše zraněnu, zahanbenu, pokořenu, a žádná, žádná neměla jediného slova útěchy.... Jedna arci jenom mluvila, ale ty ostatní mlčely, a jak příšerně mlčely! Pak litovaly mne, ale ta jejich lítost bodala mne do srdce jako jedem napuštěné jehly! To nebyla útěcha, to byl výsměch!... Ani se nemohu z té rány vzpamatovat... Ve chvíli, kdy jsem se tak šťastnou cítila, rozsápaly mi duši a vrhly mne do víru nevýslovné trýzně!... Jaká to zloba! Kdyby to ďáblice byly nebo furie — ale ony jsou to moje přítelkyně... hahaha! A tuto vraždu mého klidu, tuto popravu mého blaha spáchaly na mně v domě mém otcovském!... Kdyby ty lítice milosrdenství měly, byly by mne ušetřily, i kdyby —...“ Tu se dívka zarazila a pokračovala teprv po chvíli změněným hlasem: „A bylo by možná, aby ta hrozná kleveta pravdou byla?... Ne, ne, Stocký není takové podlosti schopen! Stocký je muž šlechetný..... Ale že Záleská tak určitě mluvila?... Není pochyby: ona jen zlomyslně kleveti!..... Ale jak neústupně na svém trvala!... A s jakým klidem mi odpovídala! Mám prý míti jen maličko ještě strpení, důkazy že se dostaví... Věčný Bože, kdyby to nebyla jenom kleveta!... Kdyby ta zlá žena nebyla jen pomlouvala, kdyby mne Stocký opravdu..... Spasiteli světa, nemohu toho ani domyslit! Toť bylo by stokráte horší smrti! Mé luzné sny, má sladká touha, má vroucí, nesmírná láska... měly by se sřítit do bezedné tůně mrzké sprostoty, můj zářící ideál čackého muže měl by se zvrátit na pitvorně ušklíbenou karikaturu podlého ničemy! A já sama — o věčný Bože! — měla bych vydána býti na pospas jedovatému posměchu škodolibých ženštin a všech bezcitných surovců, aby si lidé prstem na mne ukazovali, jakmile na ulici se objevím, aby se usmívali a významně na sebe mrkali, jakmile práh veřejné svatyně překročím, aby se mezi kázáním na mne ohlíželi, aby si veselé šprýmy do uší šeptali, jakmile k pokorné modlitbě hlavu skloním... ne, ne, toho stavu bych nesnesla, tomu učinila bych konec násilím!...“

Citem přemožená děva po těchto slovech znovu odmlčela se a doložila smutně: „Pak mohl by si Stocký již beze vší překážky, bez nej-

menšího rozpaku vyhledati nevěstu mezi plnokrevnými křesťankami nejlepších rodin... Bude svoboden a já, smířena smrtí se svým osudem, budu mu žehnati tam s té výše, kde není již lakoty — ani klamu — ani bolu...."

Hermína zakryla si dlaněmi obě oči a bolestně zaštkala; avšak truchlivě resignující tato nálada nepotrvala dlouho: jiný cit ovládl ji zase a ona zvolala vášnivě: „Však bylo by moudré, abych sama cestu rovnala své sokyni, kteráž se snad mezi těmi nalézá, kteréž se tu prve v mé trýzni kochaly?.... A bylo by důstojno dívky tak silného ducha, za jakouž jsem se sama dosud považovala, abych se té veliké životní zkoušce, tomu ohnivému křtu, tomu ukřižování duše bázlivě vyhnula několika snad kapkami rychle smrtícího jedu?... A bylo by zadost učiněno zákonu mravnosti, na němž prý světa řád spočívá, kdyby oběť padla, aby její škůdce mohl jásati?.... Ne, ne! Ty ženy, kteréž mne s posměšnou úlisností napomínaly, abych se veškerou trpělivostí opásala, musí mne uviděti silnou, odhodlanou a hrdou. Tu radost vám, vy hyény lidského blaha, neudělám, abyste mne spatřily zkroušenou, zdrcenou, v slzách tonoucí aneb hořem zemřelou..... Co učiním, splní-li se vaše slovo, ještě nevím, avšak to vám, vy jedem dýšící přítelkyně, slibuji, že ranám osudu čelo hrdě nastavím a že mne v neštěstí uvidíte velikou!"

Po těchto mocným hlasem pronesených slovech odkvapila Hermína, jakoby stíhati chtěla ženy, kteréž ji tak hluboko v duši byly zranily.

IV.

V jídelně zastaly dámy — jakož se také bezpečně očekávalo — četnou společnost pánů, jež byl zase hostitel si pozval, aby večer všem veseleji uplynul, a z ohlášené prosté večeře vyvinula se dosti slavnostní hostina. A poněvadž se již takto — napohled zcela nahodile, ale jenom napohled! — pestrá a veselá společnost sešla, rozhodl domácí pán, aby se po večeři mladším hostům uspořádal malý taneček, kteréžto rozhodnutí po kratinkém odporu matinek obecného schválení došlo. Průběh večeře byl docela pravidelný a nikde nepadlo ani slůvko, z něhož by nezasvěcený divák byl usouditi mohl, že to šumné veselí není důkazem stavu docela urovnaného a hladkého. Ani baronka Záleská nedala na sobě ničeho znáti a okolnost, že slečna Hermína vždy jenom na okamžik ve večeřadle se objevovala, vykládali si pánové dobromyslně jednak její přílišnou péčí o domácnost, jednak pochopitelnou ostýchavostí nevěsty, dámy pak, kteréž byly svědkyněmi dřívějšího výjevu mezi Hermínou a Záleskou, připojovaly se k tomuto mínění z opatrnosti a povinného taktu.

Když se hostina již ke konci chýlila, odešli redaktor Řízný a advokát Ostražil do přední komnaty, aby si pokouřili a při tom ovšem také trochu pohovořili. Redaktor, zapáliv si o nejbližší svíčku tenké cigaro, pravil se spokojeným povzdechem:

„Už jsem se ani nemohl dočkat, abych si zapálil. Smím vám také nabídnouti doutník? Není příliš silný."

Ostražil, přijav smotek i oheň, odpověděl: „Děkuju! Byl jsem také již dychtiv té zápalné oběti Ostatnímu panstvu se však od stolu jaksi nechce. A přece bude již pomalu čas k tanci.“

„Nedivte se jim,“ prohodil vlažně Řízný; „kuchař se vyznamenal, zábava je dobrá, proč by tedy pospíchali? Však se mládež ještě vykřepčí! Á propos, zda-li pak jste si všiml Stockého, pane kollego?“

„Jak pak by ne!“ odpověděl důrazně Ostražil Už jsem ho dávno neviděl tak rozjařeného; je dnes samý vtip a humor. Dámy nevycházejí ani ze smíchu. Je na něm vidět, že se cítí šťastným.“

„Ubožák!“ zvolal významně redaktor.

„Proč ubožák?“ namítl advokát. „Myslím spíše, že bychom mu mohli závidět.

Řízný se ironicky usmál a pravil: „Neviděl jste, pane kolego, ještě nikdy děti, kteréž nad propastí vesele dováděly? Někdy činí tak nevědomky i lidé dospělí. Říkáme tomu, že tančí nad sopkou. Nuže, také Stocký směje se a vtipkuje, nevěda, že pod ním každou chvíli podkop může vybuchnouti. Nemá zajisté ani tušení, jaké pomluvy se o něm roztrušují a jak se intriguje, aby jeho sňatek se slečnou Hermínou i přes vykonané již veřejné zasnoubení byl zmařen.“

„Zaslechl jsem také již něco o tom,“ odvětil zase Ostražil, „ale nepřikládám tomu hrubě váhy. Prosím vás, kollego: před kterou svatbou pak se ještě neklevetilo? Pomluvám před svatbou ušel, pokud vím, dosud jenom ten, kdo docela tajné námluvy provedl a svět hotovým sňatkem překvapil. Však i o tom se klevetilo aspoň dodatečně a nezřídka tím jízlivěji, neboť klepny obojího pohlaví musily si pak na něm žáhu schladit za to, že jim tak ošemetný kousek vyvedl a docela pod rukou se oženil.“

„Nu ano,“ přisvědčil onen, „klevetí a pletichuje se vždycky, ale málo kdy nás to zajímá. Tenkráte však stojí věc za povšimnutí, neboť intrigují nám docela na blízku a usilují o to, aby zmařeno bylo štěstí muže, jemuž my oba zajisté přátelsky jsme oddáni.“

Ostražil upjal na Řízného zrak a otázal se jaksi nedůvěřivě: „Víte to, příteli, jistě? A nepřepínáte snad trochu? Vy žurnalisté, kteří již z povolání a povinnosti o všechno na světě se staráte, děláte velmi rádi kombinace, z nichž mnohé skutečnost daleko předstihují.“

„Kombinace dělají se tam, kde není možná zjednati si jistoty aneb aspoň spolehlivého poučení,“ odmlouval Řízný. „Ostatně víte sám ze zkušenosti, že se také kombinacemi pravda objevuje: kombinuje, vyvrací a opravuje se tak dlouho, až konečně docela na bíle dni jest, co vší mocí se tajilo. Avšak zde není potřebí kombinovat; zde potřebuje míti člověk jenom uši k slyšení, aby nabyl přesvědčení, že se o Stockého velmi ošemetně ukládá.“

„Ale, smím-li prosit, jakým to spůsobem?“ vyzvídal Ostražil.

Řízný odfoukl popel s cigara a odtušil: „Zdá se, že dosti složitým: klevetami a rafinovaným útokem. Rozkřikuje se, že je Stocký na mizině a že si slečnu Hermínu vzíti chce jenom ze spekulace. Však nedosti na tom: klevetí se o něm, že vyjednává zároveň s agitačním výborem německé velkostatkářské strany, aby mu tento jeho deskový statek pro nastávající volbu odkoupil, a že chce slečnu Hermínu zase opustit, jestli

se mu ten obchod podaří . . . Divím se, že o tom ještě nic nevíte . . . Nepotřebuji vám zajisté ani teprve vykládat, že je ta bájka o zamýšleném prodeji hlasu zlomyslnou smyšlenkou, avšak neračte pochybovat, že se v tom ohledu něco děje. Onen agitační výbor rád by Stockého statek získal, a této okolnosti používá někdo k velmi impertinentní intrice."

„Toť abychom dali Stockému výstrahu aneb abychom sami nějak do té hry zasáhli?" prohodil starostlivě advokát.

„Zajisté musíme učiniti to i ono!" přisvědčil Řízný. „Jenom kdybychom už věděli, kdo je vlastně Stockého sokem, neboť, že ty klevety od soka pocházejí, považuji za zcela jisté. Ale kdo jest ten člověk? . . . Hrome, tam přichází bytost, která by nám to tajemství mohla odestřít — komorná slečny Herminy."

V tu chvíli ozvalo se vedle klapání ženských podpatků a redaktor otočiv se luskl prsty a zvolal čile:

„Hej kočičko! Prosili bychom na slovičko!"

Komorná, kteráž byla právě vešla, uklonila se koketně a pravila:

„Tu jsem, páni doktoři! Čím mohu posloužit?"

„Vy byste nám, dítě drahé, mohla něčím velmi vzácným posloužit," odpověděl vlídně redaktor. „Ale vzácným jenom pro nás — vy z toho nic nemáte. Také byste tím velmi prospěla svojí slečně, kterouž prý tak ráda máte . . . ."

„Ajajaj!" podivila se žertovně Anežka. „Tak velikou věc mám v ruce, či na jazyku? . . . Prosím, pane doktore, objevte mi honem ten slavný čin, jejž mohu vykonat!"

„Poslyšte, Anettko," pravil důvěrně Řízný, „věc je opravdu vážná, ačkoli můžete celý svůj úkol provésti s myslí veselou . . . Povězte mi, dítě drahé: byla byste ráda, kdyby už bylo po svatbě slečny Herminy s panem Stockým?"

Anetta zamyslila se na okamžik a odvětila pak opatrně: „Nechtěl byste mi, pane doktore, dříve sám laskavě — ale na svou čest, podle spravedlnosti a pravdy! — povědět, zda-li byste to vy už rád viděl? Jde jenom o to, abych věděla . . . ?"

„. . . . Jak odpovědět!" vpadl jí do řeči redaktor. „Nu ano. Vězte tedy, opatrná kočičko, že bych já velmi rád byl, kdyby už po té svatbě bylo" —

„Bravo, bravo, pane doktore!" zvolala vesele drobná komorná a zatleskala rukama. „Buďte ubezpečen, že bych to já ještě radši viděla, než vy. Mám pro to velmi závažný důvod!"

„A ten by byl?"

Anetta odtušila poněkud ostýchavě, ale přece bodře: „Vlastně bych to ani neměla říkat, ale že jste to vy — — Poslyšte, pane doktore: slečna mi slibuje, že se postará, abychom měly my obě v týž den kopulaci, ale — toť se rozumí — každá v jinou dobu, zároveň ne! — Hahaha!"

„Toť znamenité!" zvolal spokojeně Řízný. „Tak to se musíte již sama k vůli sobě přičinit, aby ten sňatek nebyl zmařen . . . . Vy jste snad přece již zpozorovala nebo slyšela, že někteří špatní lidé všechno ještě chtějí pokazit, že dělají všelijaké klepy a pomluvy . . ."

Annetta vpadla mu do řeči hlásajíc opovržlivě: „To pochází všechno jen od toho paviana, co si na naši slečnu laskominy dělá, od toho pana Windberga.“

„A, to je tedy ten ptáček! ... Kdo by si byl pomyslil, že má Stocký takového soka! .... Ale vy mu, děťátko, jak pozoruji, nepřejete?“

„Já?! Já bych mu, kdybych mohla, uši utrhala!“ vyrazila ze sebe prudce komorná.

„Toho nedělejte, má drahá,“ varoval ji žertovně redaktor, „za to by vás strčili do šatlavy; ale můžete mu mnohem více zasolit, spojite-li se proti němu se mnou — chcete?“

„Zde mne máte!“ zvolala živě Anetta a podala mu ruku. „Jsem celá vaše!“

Řízný drže její pravici zajásal komicky: „Tak je dobře! Ruku v ruce s tebou vyzvu do boje celé století ... Ale stranou všecky žerty! Poslyšte, Anettko: první povinností a hlavním vaším úkolem jest, starati se o to, aby slečna o všem věděla, co se v domě děje a aby co možná při každé návštěvě u starého pána byla přítomna. Rozumíte, koťátko?“

„Rozumím, rozumím, pane doktore. A co dále?“

„Dávejte tedy pozor,“ poučoval Řízný, „a jak někdo ke starému pánovi přijde, oznamte to slečně ...“

Řízný nedomluvil, neboť v tu chvíli ozvaly se vedle hlasy dvou hostů, kterým také asi u tabule již bylo úzko.

„Zde nejsme jisti,“ pravil na to přitlumeným hlasem; „pojďte, Anettko, stranou, ať vše rychle spolu umluvíme!“

A vzav komornou pod paždí, odvedl ji pryč. Doktor Ostražil odhodil do krbu oharek z doutníku a vrátil se, krče rameny, do jídelny.

Dva z hostův, kteří byli Řízného a Anettu z rozmluvy vyrušili, přešli rychle a komnata zůstala na chvíli ticha a prázdna. Pak vešel, provázen přihlouplým sluhou Petrem a z plných plic fou— bankéř Wertheimer.

„Poslyš, Petře!“ zvolal vážně. „Očekávám sem dva pány, až přijdou, uveď je nahoru. Ale nikoli hned do společnosti, nejdřív sem, musím s nimi chvilku sám pohovořit.“

„V páně baronové kabinetu?“ otázal se nedočkavě Petr.

„Ne, ne!“ odpověděl ostře Wertheimer. „Tam je pro dnešek výpomocná toilettní síň pro dámy. Krom toho dali by se mi ti pánové hned do řeči s jinými lidmi, kdyby šli skrz salón, a já musím s nimi nejdříve sám promluvit.“

Bankéř podíval se na hodinky a pravil dále: „Už by tu pomalu mohli být! ... Jdi a dávej pozor, až přijdou! Já zůstanu zatím zde — tuto je očekávám. Ale aby sem nikdo nechodil, uzavři s té strany tam korridor — panstvo má tak dost komnat na promenádu; až si tu konferenci odbudu, pustíme je zase i sem. Tak jdi, Petře!“

„K službám, pane barone!“ zvolal Petřík a šel. Ale hned se zase vrátil a tázal se: „Prosím za odpuštění, pane barone! Abych snad neuvedl lidi nepravé — nesměl bych zvědět jejich jména?“

„Není potřebí,“ odsekl mu bankéř; „oni ti je poví sami. Pamatuj si jen, že jsem si ty dva pány já sem objednal!“

Petr uklonil se nemotorně a odešel. Bankéř pak ocitiv se samotna odfoukl si několikráte a ulevil svému nitru touto samomluvou:

„Omluvil jsem se hospodářskými záležitostmi od společnosti. Kdo pak může také pořád klidně sedět a hosty bavit, když má ve hlavě takové mouchy! . . . . Smát se, lichotit ženským a dělat špatné vtipy, když jde o takovou velikou transakci, když se hraje o štěstí mé dcery a — o moji kapsu! . . . . . Podivná zpráva! Zda-li pak ti lidé nelhou? Ale proč by lhali? Však hnedle uvidíme! Objednal jsem si je sem, oba hlavní jednatele toho agitačního výboru — druhá strana tomu říká chabrus. Kdy pak asi přijdou? . . . Ani mi to nejde z hlavy . . . Ještě dobře, že jsem to psaní četl teprv po obědě, hezky pozdě po obědě, když už bylo skoro ztráveno — kdož ví, jaké by to bylo mělo následky! . . . Jsem i tak už několik hodin nad míru rozčilen! . . . Ani tomu nemohu věřit! . . .“

Bankéř vyňal z náprsní kapsy rozpečetěné už psaní a začal čísti: ‚Vaše Vysokoblahorodí! Urozený pane rytíři!‘ . . . „Oni také mne titulujou per urozený! Já jím pánové nejsem, ale moji vnuci už budou urození . . .“

‚Máme za svatou přátelskou povinnost upozorniti vás na nebezpečí, jakéž vám ze zamýšleného sňatku vaší krásné a duchaplné dcery hrozí!‘ . . . „Jak se ti lidé pěkně vyjadřují! Ano, to je dcera! Celý papínek, říkávali všichni, hned jak se narodila“ . . .

‚Zasnoubil jste tuto chloubu svého rodu panu Stockému. Volba ta nebyla by špatná, neboť Stocký je opravdu gentleman, avšak jedna okolnost je při tom povážliva a na tu dovolujeme si Vaše Vysokoblahorodí přátelsky upozorniti. Pan Stocký zařezal se pochybenými spekulacemi a podniky tak, že jest nyní — Vy odpustíte naší přímosti — d o c e l a n a d b a n k r o t e m. On spoléhá asi, že si věnem své nevěsty pomůže, a nikdo nepochybuje ovšem, že by Vašemu Vysokoblahorodí snadno bylo, jeho rozhárané finanční poměry do pořádku uvésti; avšak my, vaši přátelé a ctitelé, soudíme přece a obáváme se, že by vám velmi nemilé překvapení způsobilo, kdybyste se o tomto faktickém stavu teprve p o s v a t b ě dověděl . . .‘

„To si myslím!“ zvolal, přerušuje opět čtení, pan Wertheimer. „Jsou to něžné duše — jakou mají o mne starosť! Ale ono to tak samo sebou není!“ — Pak četl dále: ‚Krom toho jsme s to učiniti Vám příjemné sdělení, že není žádné oběti s vaší strany potřebí a že si váš nastávající pan zeť pomoci může sám, bez nejmenšího namáhání. Náš volební výbor chce mu totiž odkoupiti deskový statek Oračovice a nabízí mu za něj půl milionu zlatých, tedy sumu, kteráž skutečnou cenu té reality daleko převyšuje. Jakožto praktičtí lidé soudíme, že by pan Stocký nabídnutí toto považovati měl za veliký dar Štěstěny, a to tím spíše, ježto by si zároveň celou naši společnosť k trvalým díkům zavázal, kdyby je přijal. Ale Stocký odmítá hrdě a zapověděl si o tom všelikou další zmínku . . . Kdyby nebylo okolnosti, že takovýmto hrdo-

pyšným odmítáním našeho návrhu v nebezpečí uvádí vaši pokladnu, kteráž po svatbě asi nucena bude zaplatit několik set tisíc zlatých na dluhy, jež si pan Stocký pochybenými spekulacemi na krk uvalil, a — upřímně řečeno — kdyby nebylo druhé okolnosti, že jeho hlasu nutně potřebujeme, zůstavili bychom ho lhostejně osudu. Avšak tyto dvě okolnosti nutí nás, abychom se na Vaše Vysokoblahorodí obrátili s důtklivou žádostí: domluvte svému nastávajícímu zeti, aby naše nabídnutí přijal, a učiňte na něj po případě třebas také nějaký mírný nátlak. Víme, že jste jakožto politik docela nestranný a že sám ani s tou ani s onou stranou nevolíte — vám bude tedy asi lhostejno, kdo za Oračovice hlas odevzdá, a prospějete Stockému i sobě, když nám k tomu cennému hlasu dopomůžete. Však nedosti na tom: prokážete tím vzácnou službu také svojí spanilomyslné dceři, neboť uvede-li Stocký teprve vašimi penězi své finance do pořádku, budou se klevetiví lidé Vaší čacké dceři posmívat, že si vzala zbankrotovaného kramáře, jenom aby se vůbec vdala.'

„To by mohli říkat!" přisvědčil Wertheimer, hledé přes psaní· „A ten posměch by mne stál několik set tisíc! . . Hm, to by byl špatný obchod . . . Však čtěme dále: ‚Kojíme se tedy nadějí, že Vaše Vysokoblahorodí po zralém uvážení všech tuto uvedených důvodů nám nejenom nezazlí, nýbrž ke společnému dílu ruky podá, a v této naději máme česť . . .' A tak dále."

Wertheimer se opět na okamžik zamyslil a pravil pak: „Teď jsem to přečetl podruhé a jest mi přece, jakoby ze mne soukali okruží! Brrr! . . . . To by tak bylo, dělat ze sebe na moje útraty hrdého kavalíra, nějaký, jak se říká, neoblomný politický charakter, muže pevných zásad, a já abych ty zásady platil! A potom — zamítat takový brillantní obchod! . . . To by tak hrálo!"

Další samomluvu překazil sluha Petr, kterýž, prudce do dveří vraziv, zvolal: „Prosím, pane barone, zdá se mi, žė ti dva pánové, jež jste si ráčil pozvat, už dole vylézají z kočáru. Mám je tedy vpustit?"

„Vpusť je, Petříčku, vpusť!" odpověděl bankéř. „Ale pamatuj si: před těmi nesmíš mi říkat ‚Pane barone', nýbrž jenom ‚Vaše milosti'.

„K službám, pane barone!" zvolal souhlasně Petr a odkvapil.

Pan Wertheimer pravil sám k sobě výstražně a poučně: „Teď pozor, Israeli — či pardon, Rudolfe, nebo jak mi říkají — abys si před těmi pány nezadal! Nesmíme jim dát vidět, že nám na tom obchodu záleží; budeme dělat, jakoby nám bylo dočista jedno, prodá-li Stocký nebo neprodá-li. Dáme jenom tak na jevo, že jsme ochotni se přimluvit, aby strana nějaký ten hlas získala, ale nikoli k vůli zisku! Ať si ti pánové myslí, že jsem tajný stoupenec jejich strany. To nikdy neškodí! Možná, že se dostanou ku vládě . . . nu a pak si snad na mne vzpomenou — co mi ještě schází, nepotřebuju jim ani povídat!"

Bankéř ještě mluvil, když sluha Petr zase do komnaty vrazil a ze dvou navštívenek čta, slavnostně hlásil: „Pan hrabě Quido Stauffenberg, Adolf rytíř Mauthner". A ihned na to oba ohlášení pánové vešli: domácí pán pak, učiniv poněkud hranatou poklonu, oslovil příchozí:

„Buďte mi vítáni, pánové! Dovolil jsem si vás sem poprosit, protože jste na konci svého listu projevili ochotu, mne navštívit. Snad by se bylo slušelo, abych vám dal v jinou dobu rendez-vous, ale mám dnes právě malou společnosť a tuť lichotím si zároveň nadějí, že po odbyté rozmluvě také moje salóny poctíte. Prosím, posaďte se, pánové!“

„Děkujeme vám, pane rytíři,“ — odvětil Stauffenberg — „za pozvání i za příležitosť, abychom s vámi o předmětu naší akce promluvili Psaní naše jste tedy laskavě přečetl a uvážil?“

„Přečetl, pane hrabě, a uvážil.“

„Nu a co ráčíte říkat?“ otázal se Mauthner.

Wertheimer, tahaje se rozpačitě za licous, odpověděl: „Já... abych vám, vzácní pánové, řekl, sám... vlastně nevím, co bych měl říci. Věc není tak docela jednoduchá...“

„Ale pane rytíři!“ podivil se Mauthner. „Vám, tak zkušenému finančníkovi, musí býti přece docela jasno...“

„Ráčíte míti pravdu,“ vpadl mu do řeči bankéř, „mně je docela jasno, oč na obou stranách jde; ale mně je těžko do toho mluvit. Co jest mi vlastně po tom? Vy chcete odkoupit mému nastávajícímu zeti Oračovice a nabízíte mu za ně slušnou cenu — to je vaše věc. On však praví, že mu jeho politické svědomí nedovoluje, aby svou stranu o cenný hlas poškodil — a to je zase jeho věc!... Co jsem já při tom?“

„Nejdůležitější osoba!“ zvolal důrazně Stauffenberg. „Pan Stocký musí učinit, čeho vy si budete žádat. Vždyť staví on svůj pych jenom na vaše jmění, a řeknete-li vy: „Na moje peníze není žádná spekulace — prodej!“ tedy prodá. Bez vás Stocký žádných fuků dělat nemůže, vy jste tu pánem situace! Myslím pak, že mluvíme jenom ve vašem interessu, neboť vás bude stát politický justament pana zetě hrozné peníze!“

„Hm!“ rozvažoval na oko Wertheimer. „Je-li pravda, co jste mi, pánové psali — a já o tom prozatím nesmím pochybovat — šlo by arci tak několik set tisíc mojich peněz do větru, ale to není rozhodující.“ Bankéř se sebevědomě usmál a doložil mžouraje očima: „To bychom konečně ještě unesli!...“

„Nepochybuji ani dost málo,“ ujišťoval lichotně Mauthner, „že by vás ta oběť nezničila, ale myslím, že by v tomto případě noblessa nebyla na místě. Kdyby po uzavřeném již sňatku vašeho zetě nějaká nezaviněná a — třebas i zaviněná finanční pohroma stihla, bylo by velmi záslužným skutkem, kdybyste mu pak pomohl, aneb aspoň překážek nečinil, aby si pan zeť věnem svojí choti deranžované finance urovnal, ale vyhodit s plným vědomím několik set tisíc — ještě před svatbou a nikoli z potřeby, nýbrž jenom aby nastávající pan zeť kus politického pychu mohl provésti, to považuju při nejmenším za svrchovaně zbytečné.“

Pan Wertheimer odtušil s ironickým úsměvem: „Pánové nebudou se snad domýšlet, že mi to všechno není jasné!... Každé vaše slovo je zlato, ale zlatem plýtvat bývá také zbytečné... Nechci vám, vzácní pánové, namlouvat, že je mi docela lhostejno, vyhodím-li nějaký million do větru nebo nic, — vy byste mi to také, jakožto obchodníku a finančníku ani nevěřili; avšak čestné slovo vám dávám, že bych žádných

peněz na zachránění ženicha své dcery nelitoval, kdyby toho bylo potřebí. Náhodou toho není potřebí, a proto souhlasím s vámi, že by Stocký ten statek prodat měl . . . Mnoho-li pak mu za něj nabízíte?"

„Jak jsme si již ve svém listě dovolili oznámit, půl milionu. Řekněte sám, pane rytíři, není-li to nabídnutí skvělé?"

„No . . ." odpovídal zdrželivě bankéř, „cena by nebyla zlá, ale to je konečně vedlejší . . . Jak jsem pravil, mám za velmi zbytečné, že Stocký nechce prodat, uznávám také, že by bylo škoda peněz, kteréž se tu mohou vydělat, ale . . . proto přece nechtěl bych miláčkovi své dcery nasadit nůž na hrdlo, kdyby o nic jiného nešlo, než o peníze. Ale jak pozoruji, pánům kavalírům vaší strany záleží mnoho na tom hlasu, pravda-li?"

„Upřímnost za upřímnost," zvolal s líčenou bodrostí Stauffenberg, „záleží nám na něm nesmírně, neboť možná, že dva, tři hlasy rozhodnou."

„Však jsem si to myslel," prohodil Wertheimer. „A to jest právě, co mne znepokojuje — jak asi ráčíte vědět, bývám vždy velmi neštasten, musím-li tak vážené straně něco odříci."

Stauffenberg, slyše tato významná slova, zvolal živě: „Naskytuje se vám, pane rytíři, příležitost, získati si u naší strany zlaté ostruhy. Přiméjete-li Stockého, aby nám Oračovice prodal, učiníte si o naši stranu nesmrtelnou zásluhu, a my vám toho nikdy nezapomeneme. Mějte na mysli, pane rytíři, že jest naše strana velmi uznalá!"

„Já bohudíky ničeho nepotřebuju," samolibě odpověděl Wertheimer, „mně požehnal už Hospodin tak, že mohu býti spokojen . . ."

„Vždyť nejde také o žádnou, abych tak řekl, materielní odměnu!" odmlouval horlivě Mauthner. „Ale jsou věci, které se právě k velkému majetku jak náleží hodí. Zkrátka, pomůžete-li nám k tomu hlasu, máte právo vyžádati si od naší strany, až k veslu se dostane, něco, co vám učiní potěšení Důvtipnému není potřebí, než napovědět . . ."

Bankéř učiniv poloodmítavý posuněk odvětil rychle: „Nemluvme o takových věcech, pánové! . . . Já tedy, jak jsem už řekl, rád bych se vám a vaší straně zavděčil; ale abych vám ukázal, jak mi to půjde z těžka . . . dovolte abych zazvonil!"

Wertheimer zatřepal stříbrným zvonkem a v tu chvíli objevil se Petr ve dveřích volaje:

„Pan baron ráčil zvonit?"

„Nikoli pan baron, já jsem zvonil!" odsekl ostře bankéř.

„Vaše milost ráčí poroučet?" na to zase Petr.

„Jdi do sálu a vyhledej slečnu Hermínu, rozumíš?"

„Rozumím, vaše milosti. A co mám vyřídit?"

„Přibliž se, ale tak, aby si toho nikdo nepovšiml, ke slečně a pošeptej jí, že prosím, aby sem přišla, jenom na okamžik."

„K službám, vaší milosti" — pravil s hlubokou poklonou Petr a odběhl.

Wertheimer obrátiv se zase ku svým hostům pokračoval: „Vy tedy, vzácní pánové, žádáte, abych Stockého přemluvil, přiměl a — nedá-li se přemluvit — donutil?"

„Tak jest," přisvědčil Mauthner; „nač bychom váhali to přiznati? Žádáme o to v zájmu své strany, na prospěch vaší slečny dcery a konečně na největší prospěch Stockého sama. Jsou lidé, kterým se i dobrodiní musí vnucovat, a takovým jest patrně pan Stocký.

„Hm — pravdu jste řekl!" na to zase bankéř. „Přemlouvání nebude asi nic platno. Mám-li vám, pánové — opakuji: vám, neboť k vůli Stockému a té trošce peněz bych se nenamáhal! — mám-li vám tedy pomoci, musím ihned pomýšleti na nějaký donucovací prostředek. Čím pak myslíte, pánové, že bych ho asi nejspíše mohl obměkčit?"

„Zcela prostě," poučoval Stauffenberg, „neuzná-li Stocký vašich rozumových důvodů, pohrozte mu, že odvoláte zasnoubení své dcery a že nedopustíte, aby ho slečna Hermína nyní nebo později pojala za muže. Stocký bude pak míti velmi jasnou volbu: na jedné straně bankrot a ztrátu nevěsty, na druhé pak milliony a krásnou ženu s vyhlídkou na rozkošný život. Uložíte-li mu vážně a přísně, aby se tak neb onak rozhodl, uvidíte, že učiní po krátkém rozmyšlení totéž, co již několik jeho soudruhů před ním učinilo."

Wertheimer potřásl hlavou a odpověděl: „Hm —! Drastický prostředek!... Dost možná, že by účinkoval — ale neračte zapomínati, pánové, že v této choulostivé aféře nejde jenom o Stockého, nýbrž také o moji d c e r u! Hermína má Stockého velmi ráda, proto musím jednat opatrně!... Než budu moci po vašem receptu sáhnout, musím dříve na svou víru obrátit Hermínu, musím ji přesvědčit, musím ji učinit odhodlanou. Pánové: vyháněli jste už někdy z dívčího srdce lásku?... Vrtíte hlavou, že nikoli; já jsem ji také ještě nikdy nevyháněl, ale myslím, že to není snadnější úkol, než — vy odpustíte již, že užiju toho biblického obrazu — než vyhnati nečistého ducha z vepře.... Hm — pánové, vy ani nevíte, jak veliký a těžký úkol mi dáváte! Však už je slyšet dceřiny kroky, hned to uvidíte." (Pokračování.)

Teufelsmünster.

(Ku článku „Čtyrkantonské jezero.“)

Člověk a příroda.

(Příspěvky k sociologické mesologii.)

Píše T. G. Masaryk.

(Pokračování.)

Obecně přijat byl dobou novou názor Liebigův, jenž jsme právě v dedukcích Buckleových částečně poznali. Potravou nahrazuje se spotřebované tělo (protoplasma) a udržuje se (fysická, svalová) síla. Troji látky jsou hlavně živnými: bílkoviny (dusík), tuk a uhlohydráty, cukr a škrob (uhlík).

Běží však o to, kolik každé této látky člověk potřebuje a která je pramenem síly. Liebig tak rozumoval: pracující sval skládá se hlavně z bílkoviny (masa), prací sval se rozkládá, musí se tudíž nahraditi bílkovinou, síla fysická udržuje a zveličuje se potravou z bílkoviny. Potrava uhličitá Liebigovi zdála se býti pouze zdrojem tepla. Dle této theorie posud rozšířené počítá se, že mladý muž, vážící 74 *kg*, při slabé práci svalové denně potřebuje *gr*:

bílkovin	100
tuku	100
škrobu (cukru)	240
solí	125
vody	2535
	3000 gr.

Při těžké práci svalové:

110—120 gr.	bílkovin
60—100 „	tuku
450—500 gr.	škrobu (cukru)

Podobně určeno stravování i jiným stavům; na př. má dle Voita voják dostati gr.:

	v garnisoně	na manévrách	ve vojně
bílkoviny	120	135	145
tuku	56	80	100
uhlohydrátů	500	500	500
Masa (prorostlého) má míti	230	258	281

Vězeň má dostati *gr* 85 bílkovin, 30 tuku, 300 uhlohydrátů a t. p. Dle této Liebigovy theorie sociologové odhadovali hospodářskou cenu potravin. Proto že se bílkovina pokládala za hlavní, ba jediné výživnou potravu, cena rostlin i zvířat hlavně dle obsahu bílkoviny se určovala. Přirozeným způsobem cenilo se maso nejvíce a sice maso libové; po mase vejce, sýr, máslo. Z rostlin nejvíce bílkoviny obsahují boby, čočka, hrách, žito, pšenice; nejméně zemáky.

S touto vědeckou theorií nesouhlasila zkušenost a názory lidu. Ne že by si náš venkovan a dělník nepřáli hodně masa, ve skutečnosti však i v Evropě veliká většina lidí a sice lidí pracujících živí se stravou

rostlinnou a dokonce zemáky, tedy stravou obsahující mnohem méně bílkoviny, než fysiologové požadovali. A proto, že takováto rostlinná strava, dle všeho, dostačuje, alespoň neškodí, jak podle Liebiga očekávati, fysiologové prozkoumali věc znova i docházejí teď ku přesvědčení, že prostý lid má pravdu, že totiž síla fysická nepochodí pouze z rozkladu bílkovin, nýbrž i z rozkladu tuku a uhlohydrátů, nebo jinými slovy řečeno, že přílišné pojídání bílkovin — masa a vajec — je při nejmenším zbytečné.* Chléb přichází zase ke cti, proti nestřídmosti albuminismu, Mareš pěkně povídá, výstřední vegetarianism se hlásá, — ovšem, lidé vždycky potácejí se z krajnosti v krajnost.

S touto přirozenou theorií o výživě, sociolog lépe posoudí společenský význam potravy. Pochopí, proč zemědělství skutečně bylo velikou kulturní vymožeností, proč lovecký život skutečně byl divoký, zvířecí. Člověk živil se masem, a to masem zvířat netučných a proto potřeboval potravy mnoho, proto že právě potrava většinou bílkovinná slabším je zdrojem síly. Poměrně nejvíce tuku obsahuje maso ovčí a vepřové, méně hovězí, ještě méně koňské, a nejméně drůbež a ryby. Obzvláště málo tuku mají zvířata divoká. Proto „spotřebuje ovšem jednotlivec“ národa loveckého „té hubené potravy velmi mnoho. Každý stále jen hledá potravu, jest ustavičně na číhané jako dravá šelma. Každý potřebuje veliký revír, aby se uživil, i těká z místa na místo. Nikdo nemá času, aby se zanášel též jinými věcmi, než jen honbou za potravou. Takový národ jest smečkou dravců, nikoli lidskou společností; to nejsou bytosti rozumové a idealní . . . člověk živící se lovem — pouhým masem — nemá času ke kulturnímu rozvoji. On jest nejchytřejší živočich, nikoli člověk.

Člověkem stal se teprve, když nalezl skutečně potravu od přírody pro něho určenou. Tou jest chléb. Jakmile člověk tuto potravu našel a jí se živil, stal se skutečně člověkem. Národ, jenž pozná a pěstuje obilí, změní zcela způsob života; zůstane trvale na jednom místě, vzdělává, zvelebuje a miluje místo to. Malá prostora země poskytne dostatek potravy celému kmenu; malá část lidí postačí k získání potravy pro celý

* Mareš, O výživě člověka, 18:9 — Fysiologie, aby odpověděla k otázce, která strava je nejpřirozenější, srovnává potravy přírodou připravované. Mareš tak srovnává následující látky, jejichžto chemické složení na 100 *gr* přibližně je toto:

	Mléko mateřské	mléko kravské	vejce	maso libové	maso velmi tučné	pšeničná mouka	rýže	brambory
bilkoviny	2·5	3·3	12·6	20·0	20	8·9	6·9	1·8
tuku	4·0	3·6	12·1	0·9	37	1·1	0·5	0·2
cukru (škrobu). . .	6·0	5·0	—	0 0	—	74.3	77·6	20·6
popele	0·3	0·7	1·2	1·3	3	0 5	0·5	1 0
vody	87.2	87 4	73·7	75·9	40	14·9	14·4	75·8

Vejce určeno je jako potrava pro zárodek, jehož protoplasma teprve se sestavuje, jenž ještě nepracuje; mléko mateřské je pro živoka již pracujícího, ale přece jen pro bytost nevyspělou. Přece je vzorem, jak přirozená potrava člověkova má býti složena Dle toho doporučovalo by se prozatím — (pokud totiž nebudeme jistotně věděti, kolik bílkoviny skutečně dostačuje) — dorostlému člověku měšťáku pro denní stravu: 100 *gr* bílkoviny (500 *gr* masa), tolikéž, tedy 100 gr. tuku, škrobu 365 *gr* (na př. 1700 *gr* bramborů.)

národ; a i ti mají celá čtvrtletí prázdné chvíle, kdy se mohou zanášeti jinými věcmi, než honbou za potravou; ta roste a neuteče. Značná část národa, živená kmenem rolníků, obrátí se k jinému zaměstnání, pěstuje řemeslo a průmysl, dospívá k umění a vědě. Člověk dospěje k poznání, že není na světě jen, aby běhal za potravou. Tak jest orba první podmínkou vzdělanosti; i jest skutečně obilí hlavní potravou každého vzdělaného národa."

Těmito slovy našeho fysiologa socialní význam orby dobře je vystižen. Jestli že jsme my Slované záhy pěstovali orbu, tím samým položili jsme základ své osvětě. A proto nemusíme na př. my Čechové Angličanům záviděti beefsteaků, naše buchty nejsou horší, — masojedec je zuřivější, ale není silnější, rozumíme-li sílou vytrvalou pracovitost. Jestli že však je potřebí takové energie, ať se zřídí politické kuchyně. Jsou-li na př. někde dvě strany, jedna příliš aggressivní, druhá příliš passivní — ať se radikálům dávají buchty a „buchtám" bífsteky a věc bude vyřízena bez všelikých bojů, čistě fysiologicky . . . .

Avšak — energie je především duchovní a mravní potence, jejíž nejlepší fysickou podmínkou je — střídmost. Táž novější fysiologie nám vykládá, proč naši zbožní předkové právem se postívali. Není nejsilnější a nejzdravější, kdo mnoho pojídá, ale kdo střídmě žije a pracuje. Jako svaly prací se cvičí, tak žaludek cvičí se zdrželivostí a občasným hladem. Fysiologicky mluveno: kdo moc jí, zatopí hodně, vydává mnoho tepla, ale vydaj ten ničemu neslouží; každý ví ze zkušenosti, že s plným žaludkem nedobře se pracuje a studuje. Za to tělo, nevydávající tolik tepla a nepřeplňující svalstvo zbytečnými ba škodnými látkami, organism živený střídmě, dovede trvale pracovati. Hlad je nejlepší kuchař. Hlad způsobuje, že ústrojí co nejvydatněji užívá podané potravy; tělo člověka střídmého je pevnější, pružnější, čilejší i silnější.* Starší doba tedy správně vypozorovala, posvětivši půst dokonce jak náboženskou povinnost, prospěch a potřebu střídmosti a občasného hladovění. Zdravý smysl lidový tu opět se osvědčil.

Člověk nikdy a nikde nespokojuje se stravou chemicky odměřenou, ale domáhá se stravy chutnější. Bohatství měří se dle přepychu jídla a pití. Od té doby, co se orba ujala, většina lidí, tedy lidí chudších a chudých, hlavně se živí škrobem — rostlinami; bohatší vždy pojídali, chemicky řečeno, co nejvíce bílkoviny — masa, nad to dalšího vývoje není. Člověk živící se výlučně bílkovinou — není-li lovec — ztrácí pak měřítko pro vlastní zdraví, ne žaludek, ale oči, jak se říká, předpisují stravu, potrava stává se prostředkem nerozumného přepychu. Tak na př. stalo se v Římě — ale na místo Lucullův dostoupli hladoví severci z Germanie.

---

* Mareš str. 38. — V novější době pozorovány neobyčejně dlouhé posty. Mohli totiž někteří lidé dlouho žíti o hladu, nepracujíce. Moleschott vypočítal prostřední trvání známých dlouhých hladovění na 20—21 dní. Člověk umře hladem, když mu asi $^{2}/_{5}$ těla ubylo. Známý dr. Tanner vážil před postem 71,4 *kg*, po 40denním postě 55,1 *kg* Delším hladověním ztrácí se tuk, ubývá i krve, jen mozku a míchy, zdá se, váhy neubývá. Ne každý člověk a ne vždy snáší hlad stejně. Děti nesnášejí hladu tak dobře, jak dorostlí; Hippokrates k tomu připojuje, že mužové špatněji snášejí, nežli ženy, staří lidé nejsnáze.

Podobně socialní otázka dnešní jeví se takto jako boj masojedcův a chlebojedců . . . Do jaké míry by se rozumnějším stravováním dal vyříditi tento boj, ovšem nesnadno je říci; dojista by nynější kvantum potravy a zejmena kvantum masa mnohem více lidí mohlo nasytiti, než se skutečně stává.

Comte a po něm jiní se domnívali, že člověk, pracující duševně, pojídá méně, než člověk pracující pouze fysicky i očekávali tudíž, že pokrokem osvěty samy lidé méně budou jísti, i viděli v tom dostatečný korrectiv pro socialní otázku.

Tvrdilo se zároveň, že moderní člověk potřebuje mimo nutnou výživu t. zv. látky požitkové, že prý větší nervová práce vyžaduje látky rozčilné, jako čaj, kávu a různé nápoje alkoholové. Čaj, říkají fysiologové, zvyšuje životní energii a zejmena dýchání, zároveň prý ostří ducha a obrazivost. Káva taktéž zvyšuje energii dýchání a vedle jiných fysiologických účinů také prý působí na nervy. Na druhé straně však moralisté po příkladu Tolstého intelligentovi za příklad dávají venkovana-dělníka, aby i co do stravy „oprostěl“, . . . příroda dosti štědře dává nám všeliké dary, umějme si je rozděliti spravedlivě a rozumně.

IV.

37. Vliv **půdy**. Ode dávna člověk pokládá se za dítě země, matičky syré země, jak říkají ruské byliny. Působíť země na člověka a zároveň ovšem na zvířenu a květenu svou složbou a útvarem svého povrchu; dává nám rozmanité látky, je pobytu, pohybu našemu vhodnější i nevhodnější, má vliv na rozdělení, jakost a kolikost vody (pitné i jiné) — zkrátka pevnina je naším působištěm, dějištěm, dějiny lidské práce a putování ve velikých obrysech předurčeny jsou jakostí a formací půdy.

Všimněme si přede vším přímého vlivu půdy mineralogickou a geologickou složbou.

Na prvním místě alespoň nám měšťákům do očí bije ohromná důležitosť uhlí, nejen jako pramen umělého tepla — (neníť uhlí než skladiště sluneční energie) — ale hlavně jako pomocník ku práci. Ne nadarmo stará řecká báj nám objasňuje důležitosť ohně jakožto daru nebeského; jestliže se však z poetického Promethea stal časem vypočítavý průmysl, alespoň etymologie chrání totožnost starého a nového slova a pojmu. Kde uhlí, tam průmysl. U nás v Čechách nejprůmyslnější kraje jsou poblíže ložisk uhelných; podobně v Němcích Slezsko, Sasko, Porýnsko vyznamenává se průmyslem — uhlím, taktéž Belgie, Anglie.

Uhlí zvítězilo nad jinými silami parou. Síla ve formě páry dá se nejlépe spojovati, rozdělovati, převáděti, je na přírodě nezávislá, dá se tudíž přesně odměřiti, poslouchá lidského výpočtu a důmyslu. Uhlí je moderní velefetiš, jemuž za oběť padají tisíce a tisíce životů . . . . Zejména Anglie, jakožto přední země průmyslová, všecek svůj charakter, všecku svou budoucnost zakládá na uhlí a uhlí nazváno bylo „protestantisatorem“ Anglie — i svou filosofii pojmenují lidé podle tohoto černého bůžka.

Jak vypočítávají, kolik se má dáti dělníku jísti, právě tak pečlivě již vypočítávají, jak dlouho domácí zásoby uhlí potrvají. Spotřeba jest ovšem ohromná: teď na celé zemi za hodinu více než milion centů. Anglie dobývala na počátku XVIII. století asi jen $2\frac{1}{2}$, na počátku XIX. stol. 10 mil. tun uhlí; r. 1860 spotřebovala již více než 80 mil., dnes ročně se dobývá okolo 160 mil. tun. Angličané bojí se již o budoucnost svého ostrova. Vypočetli, že prý jim uhlí při rostoucí rok za rokem potřebě nevystačí více než 200—400 let — potom průmyslová Anglie klesne, jako klesl mrazivý Island, kde jen nejbohatší mohou si dostatek zatopiti. Opustí pak Angličané svou rodnou zemi, jak ji opouštějí již dnes tak mnozí, usadí se v Africe, Asii, Australii, Americe na místech uhlistých? Či bude se uhlí dovážeti do Anglie a podobně do zemí jiných? Dojista západ evropský již bude bez uhlí, kdy východ ještě bude bohat. Zejmena v Rusku, velikém soupeři Anglie, v jediném ložisku Doneckém mají uhlí pro 250 let, bude-li se ho tolik spotřebovati, kolik v sousedním Německu. K tomu má Rusko ještě ohromná ložiska uhlí na severu. Velikou a největší zásobu uhlí má prý Čína, — bude Čína přejemnicí západoevropské osvěty, bude snad proto žádoucím cílem výbojů ze severu Ruska, z jihu, Indie, Angličanů? . . . Než kdo bude dělati světovou politiku na sta let, zatím dávejme pilně prémie za úsporná kamna.*

Na celé zemi dobyto uhlí: r. 1860 . . . . . 136 mil. tun
1872 . . . . . 260 „ „
1880 . . . . . 345 „ „
1885 . . . . . 413 „ „

Roku 1884 světová tržba s uhlím dá se odhadnouti těmito přibližnými číslicemi:

	Dobyto tun à 10 metr. cen.	Spotřeba tun	Jedna osoba
Anglie	163,329.904	140,135.000	3,900
Německo	72,121.000	69,001.000	1,505
Francie	20,023.504	30,941.060	0,816
Belgie	18,051.499	13,483.000	2,331
Rakousko	17,199.518	18,132.000	0,464
Rusko	3,500.000	5,200,000	0,066
Uhry s Chorvatskem . . .	2,525 056		
Španělsko	979.350		
Švédsko	196.831		
Italie	164.737		
Nizozemsko	49,554		
Portugalsko	17.000		
Švýcary	5,800		
	298,163.753		

* Bohatství na uhlí budiž srovnáno dle těchto, ovšem přibližných údajův o rozloze ložisk.

	angl. mil
Čína	200,200
Sev. Amerika . . .	193,870
Vých. Indie . .	35,000
Nový Jižní Wales .	24,000
Anglie	9,000
Německo	3,600
Španělsko	3,500
Francie	1,800
Belgie	990

	Dobyto tun à 10 metr. cen.	Spotřeba tun	Jedna osoba
Spoj. Státy Amer.	100,286.109	98,108.000	1,776
Čína	3,000.000		
Nový Jižní Wales	2,793.086		
Brit. Sev. Amer.	1,673.000		
Brit. Vých. Indie	1,420.183		
Japonsko	755.800		
Chile	490.000		
Nový Sealand	488.524		
Quensland	132.060		
Turecko Asijské	110.000		
Tasmanie	9.000		
Ostatní země	60,000		
	111,217.862		
Na zelé zemi	409,381.516		

V českých zemích r. 1884 vytěženo uhlí v mil. tun (à 10 m. centů)

Čechy . . .	10,73	mil. tun
Morava . . .	1,11	„ „
Slezsko . . .	2,34	„ „
	14,18	

t. j. více než $^3/_4$ vší uhelné tržby Rakouské naše České země poskytují průmyslu, Čechy samy více než polovinu.

Cena dobytého uhlí páčena v Rakousku samém asi na 40 mil. zl., dle toho můžeme si vypočítati, jakou cenu představuje roční těžba všeho uhlí na zemi.

Počet lidí zaměstnaných dobýváním uhlí páčí se na celé zemi na 1,400.000. V Čechách samých r. 1884 jich bylo 43,811

K čemu uhlí se spotřebuje, možno přibližně posouditi podle těchto daných. Ve Francii r. 1872 spotřebováno na hutě, plynárny a t. d. 72%, v domácnostech 13%, k dopravé 10%, v dolech 4%.*

38. S uhlím těžba, obroba a spotřeba železa úzce souvisí, — jeť věk náš železný.

Spotřebuje dnes průměrně jeden člověk asi 14 kg. (surového) železa. Nejvíce Angličan: 121 kg.; po něm Američan (Sp. St.) 88, Němec 70,4, Francouz 58, Belgičan 94, Rakušan-Uher 20, Rus jen 12 . . . . divné měřítko osvěty dle tvrdosti!

Dle anglických zpráv r. 1876 vytěženo surového železa mill. tun (à 10 metr. centů = 1000 kg):

Anglie se Skotskem . .	7,44
Spoj Státy	6,42
Německo	3,91
Francie	1,61
Belgie	0·75
Rakousko-Uhry . . .	0,67
Rusko	0,49
Švédsko	0,44
Španělsko	0,18
	21,91

* Srv. k uvedenému již spisu Neumann-Spallarta článek o minerálním uhlí v Čechách J. Srba ve zdejším Athenaeu VI, č. 10 Statistiku českých zemí Adámek podává: Z naší doby.

Z evropských zemí posud nepatrný je výtěžek železa v Italii, Švýcarsku, Turecku, Portugalsku a Norsku. Anglie stojí v hlavě států průmyslových, pokud právě železářství je hlavním výtěžkem a prostředkem technického vítězství nad přírodou.

Podrobnější obraz této činnosti podala by ovšem zevrubná statistika jednotlivých výrobkův a tovarů. Sčítali bychom především — mírumilovná nálada k tomu vede — počet bodáků, pušek a přešli bychom pak k nástrojům práce Sčítejme si n. př. parní stroje. Podle německých údajů z r. 1888 možno odhadnouti, že na celé zemi je lokomotiv 105,000 s 3 mil. koň. sil. Parní stroje celého světa mají 43 mil. koň. sil. Je tedy asi 46 mil. koň. sil ve všech parních strojích světa. Počítáme-li 1 koňskou sílu parní = síle 3 koní = 21 člověka, pracují parní stroje tolik, kolik 1000 mil. lidí; za nedlouho tedy síla parních strojů rovnati se bude síle celého člověčenstva — (lidí je teď na zemi něco přes 1400 mil.) — ba je již teď větší, neboť síla dětí a žen je menší než mužská, a jen tu jsme nahoře počítali.

V Anglii samé parními stroji soustředěna je síla sedmé části člověčenstva, — jak velikou sílu tedy má tato země v tomto ohledu proti Rusku: Rusko má asi 130 mil. obyv., anglické parní stroje vykazují práci 150 mil. lidí, — ovšem Rusko také pokračuje průmyslově a neměří se zejména vojenská a strategická síla států jen tímto jedním činitelem, ačkoli ku přesnějšímu posouzení politických poměrů tyto a ostatní hospodářské síly musejí se odhadnouti.

Člověk, sám složený z látek nejlehčích, ze země, přirozeně baží po látkách nejtvrdších; sám pomíjející a slabý hromadí si majetek co možná trvalý, z kamenů a kovův — a nejvíce si cení zlato a stříbro.

Zlata a stříbra posud nejvíce se těží v Americe (Sp. St.) — posud je evropské auri sacra fames Eldoradem. Amerika od r. 1492 nepřestává býti světem novým.

Roční výtěžek zlata a stříbra znázorní nám tento přehled.*

Léta	Zlata		Stříbra		Dohromady
	Kilogr.	Cena v mil. mar.	Kilogr.	Cena v mil. mar.	mil. mar.
1493—1520	5,800	16,182	47,000	12,220	28,402
1601—20	8,520	23,771	442,900	96,421	120,192
1701—20	12,820	35,768	355,600	65,075	100,843
1801—10	17,778	49,600	894,150	160,053	202,653
1841—50	54,759	152,777	780,415	137,353	290,130
1851—55	199,388	556,308	886,115	160,387	716,695
1856—60	201,750	562,899	904,990	164,709	727,608
1861—65	185,057	516,3[illegible]6	1,101.150	199,308	715,634
1866—70	195,026	544,139	1,339.058	239,696	783,835
1871—75	173,904	485,207	1,969.425	344,649	829,856
1876—80	172,414	481,045	2,450.252	382,062	863,107
1881—85	149,137	416,098	2,861.709	428,760	844,858

* Srv. Soetbeer, Edelmetall-Production und Werthverhältniss zwischen Gold und Silber seit der Entdeckung von Amerika bis zur Gegenwart (1875) v Petermannových Mitth. 1879; téhož: Materialen zur Erläuterung und Beurtheilung der wissenschaftlichen Edelmetallverhältnisse und der Währungsfrage 2. vyd. 1886; Süss, Die Zukunft des Goldes, 1877.

Z daných viděti, jak silně v nové době přibývá bohatství na zlatě a stříbru. Nyní se více než 32krát tolik zlata a 60krát tolik stříbra dobývá než před objevenm Ameriky. Rok 1851 značí veliký pokrok v těžbě zlata; nalezeny bohaté doly v Kalifornii a Australii. Vezmeme-li tento rok za rozhraní dvou dob, můžeme spočítati tyto úhrné sumy:

Za 358 roků, 1493—1850 dobyto:
Zlata: 4,752.070 *kg* = 13.258 mil. mar.,
stříbra: 149,826.750 *kg* = 29.434 mil. mar.
Za 35 let 1851—85:
Zlata: 6,383.388 *kg* = 17.810 mil. mar.,
stříbra: 57,563.631 *kg* = 9.598 mil. mar.
Dohromady tedy od r. 1403—1885:
Zlata: 11,135.458 *kg* = 31.068 mil. mar.,
stříbra: 207,398.381 *kg* = 39.032 mil. mar.

Srovnejme si výtěžek těchto dvou drahých kovův a jejich ceny s množstvím železa a jeho ceny.

Vytěží-li se na celé zemi ročně v okrouhlém počtu 22 mil. tun. sur. železa à 40 zl. r. m., stojí všecko 880 mil. zl.; zlata a stříbra těží se na celé zemi asi 602 tuny za 85 mil. zl. To však znamená: železa těží se ročně 35000krat více než zlata a stříbra, přece však převyšuje toto ohromné množství cenu zlata a stříbra jen 10kráte!

Srovnejme si ještě tyto ceny s cenou světové tržby obilní a moučni: tato obnáší ročně v r. m. asi 3000 mil. zl., kdežto železo, zlato a stříbro dohromady stojí asi 965 mil. zl.: obilí tedy — rozuměj jen to, co se vyváží a kupuje jednotlivými státy, nikoli veškera spotřeba — má nyní větší cenu než hlavní tři kovy, železo, zlato, stříbro.

Z uvedených daných vysvítá dále, že postupem časů zlata i stříbra nedobýváno v stejném poměru a že tudíž cena obou kovů se měnila. V rocích 1493—1850 cena zlata obnášela 31, 1%, stříbra 68, 9%; 1851—1885 stoupla poměrná cena platu na 65%, stříbro kleslo na 35%. Podrobnější údaje o poměrné ceně zlata a stříbra jsou tyto:

1501—20	10·75	1801—10	15·61
1521—40	11·25	1811—20	15·51
1541—60	11·30	1821—30	15·80
1561—80	11.50	1831—40	15·75
1581—1600	11·80	1841—50	15·83
1601—20	12·25	1851—60	15·36
1621—40	14·—	1861—70	15·48
1641—60	14·50	1871—75	15·98
1661—80	15·—	1876	17·77
1681—1700	14·96	1877	17·22
1701—10	15·27	1878	17·92
1711—20	15·15	1879	18·40
1721—30	15·09	1880	18·05
1731—40	15·07	1881	18·24
1741—50	14·93	1882	18·27
1751—60	14·56	1883	18·65
1761—70	14·81	1884	18·58
1771—80	14·64	1885	19·42
1781—90	14·76	1886	20·82
1791—1800	15·42		

Větší nepoměr objevuje se, jak vidno, od r 1871; zlato v některých dobách dostouplo relativní ceny nad 22, kdežto zároveň cena stříbra klesala a klesala o více než 30%.

O spotřebě zlata a stříbra nemusíme jednati; alespoň není nesnadno si představiti, jaký význam na př. mají šperky. Zavitější je hospodářský problem, jak a proč drahokamy staly se penězi. V našich dnech pak zejména nestálost cenního poměru stříbra a zlata vzbudila starosti peněžnictví a mincovnictví. Stříbro ztratilo svou hospodářskou cenu jakožto základ měny, i usiluje se o to — také u nás v Rakousku — zříditi zlatou měnu. U nás v Rakousku dožili jsme dokonce i toho, že hodnota naší měny papírové je větší než hodnota stříbra. Že by se měna na obou kovích mohla založiti, jak hlásá t. zv. bimetallism, nesnadno jest uvěřiti. Vidímeť z uvedené statistiky, že se určitý a pevný poměr ceny zlata a stříbra ustanoviti nedá. Ovšem pro ustavení zlaté měny v celém civilisovaném světě není lhostejno, bude-li se zlata pořád v stejné míře dobývati, jak v poslední době, a bude-li ho vůbec na peníze dosti. Geologové proto již odhadují možný v budoucnosti výtěžek zlata; Süss na př. se domnívá, že více než polovinu zlata, jež vůbec míti možno, člověk v rukou svých už má. Za několik set let tedy zlato nebude moci býti penízem, proto že ho bude rozhodně málo — či podaří se lakotě vniknouti do horkého nitra země, kam svou tíhou všecky kovy, tudíž i drahé, se shlukly v době, kdy povrch země ještě byl žhavý? Sotva — peněžnictví našich potomkův bude abstraktnější, bohahatství bude ještě více v papírech, knihách* . . . .

Podobné převraty, jako neočekávaný přírůst zlata r. 1851, způsobila v světové tržbě vydatná těžba petroleje. Byl již Řekům a Římanům známý, ale teprve od r. 1859 stal se svítivem obecně hledaným. Jaké bohatství příroda petrolejem podává člověku, viděti z užitku, jejž do nedávna mívali hlavně Spojené Státy, vyvážejíce ho ještě r. 1885 za více než 50 mil. dol. Nyní konkurruje s nimi Rusko. Ovšem vznikla i zde zase otázka, vydrží-li prameny americké i ruské, a které jsou bohatší; dle nejnovějších výpočtů ruských autorit, zejména chemika Mendelějeva vychází, že se ruského petroleje od roku k roku více dobývá a že americké zásoby se tratí. Denně dobyto surového petroleje pudů:

roku	v Baku	ve Spoj. Státech
1882	138.380	740.727
1883	165.410	570.024
1884	246.540	609.156
1885	318.510	512.289
1886	328.890	636.561
1887	415.000	531.603
1888	503.120	420.300

Pro Rusko petrolej stal se veledůležit i tím, že se jím — ovšem nečistým a odpadky — topí lokomotivy železnic, zejména středoasijské a parníků. I v Moskvě prodává se naftové topivo.

* Národohospodářský výklad o penězích a zejména o penězích kovových, o měně vůbec a bimetallismu zvláště a konečně o spotřebě drahokovů v. Kaizl, Nár. hospodářství 1883, 142. 196 a téhož pojednání v Čase 1890, str. 113.

39. Z těchto příkladů dostatek je jasno, jak příroda v člověka působí geologickou složbou země a ovšem přede vším a hlavně hospodářsky, pokud totiž své bohatství člověk nemá pouze z rostlin a zvířat ale i z mrtvého, chladného kovu a kamene. Ba mrtvého a chladného: jaký rozdíl mezi rolníkem a kovkopem, jaký rozdíl mezi dělníkem pracujícím na Božím světle a vzduchu a mezi dělníkem, žijícím v útrobách tmavé země a v síních ohlušujících továren. Kdo neslyšel děsné zprávy ze země bible, jak dorostlé děti horníků naprosto nevěděli, kdo byl Kristus .... Dělnická otázka ne darmo je otázkou hornickou.

Geolog v. Cotta pěkně ukázal na parallelism geologické rozmanitosti půdy a stupně průmyslu. V Němcích, kde kraje jsou geologicky nejrozmanitější — v saských zemích —, tam největší je průmyslnost; a není pochybnosti, že s tím souvisí i politická rozdrobenost těchto příslovečných německých státečkův. Obdobně i v Rakousku s geologickou rozmanitostí spojena je rozmanitost národnostní a politická, — uniformita centralistická nesvědčí zemím od přírody tak různě utvořeným.

Složení půdy podmiňuje látku a látkou i formu lidského bydliště; tím zase forma měst a vesnic částečně se upravuje. Historik Solovjev pěkně nazval západ kamennou částí Evropy, východní — Rusko — dřevěnou, — jaký v tom vystižen rozdíl v socialním a zejména v strategickém ohledu! Jaký to rozdíl mezi politicky mnohotvárným západem a Ruskem jednotvárným, — ač co do velikosti je — mluvíme jen o evropském — značně rozsáhlejší než všecky ostatní státy Evropy dohromady. Ne darmo Rusové sami staví svou zemi proti západu, „Evropě“.

Geologické složení půdy má dále značný vliv na spojení člověka s člověkem: cesty jsou schůdnější, kde je dostatek kamene, lidé žijí v užším styku. I zde rozdíl západu a Ruska je charakteristický: představme si jen naše dobré a pevné silnice, jichž mnohé římskými vojsky byly položeny a měkké cesty na Rusi, — představme si zejmena deštivé a vlhké počasí jarní, podzimní. Vlastně v zimě jsou v Rusku nejschůdnější cesty, jaký to rozdíl od západu a jaký to vliv na společnost!

Ruské listy často upozorňují na hospodářský účin špatných cest vedoucích k stanicím železničním. Nedávno podaly tento drastický příklad. Za svážení řepy do cukrovaru v okruhu asi 3 verst (= 3190 metrů) platí se za pud při dobré cestě 1 kop.; cukrovar spotřeboval 1,200.000 pudů řepy, tedy stála by doprava 12000 rublů. Avšak byl vlhký čas, cesta byla špatná, musilo se platiti za pud po 2—3½ kopejkách, — zaplaceno tudíž za dopravu 38.000 r. t. j. o 26.000 r. více, než by se platilo za suchého počasí. A když konečně počasí bylo tak špatné, že se ani nenašly povozy, — shnilo k tomu řepy za 14,6000 rublů, tak že řepaři ztratily 43,600 rublů. A podobně musil zase i cukrovar přepláceti dopravu cukru na stanici, — a to všecko stojí za jeden rok tříverstvová špatná cesta a větším dílem ještě dlouho státi bude.

Příroda nedává pouze pracovníku materiál, dává jej i umělci a tím na vznik a vývoj umění má být i nepřímý, ale přece patrný vliv.

„Kdyby Řekové doma a na ostrovech Maloasijských nebyli našli tak pěkný mramor a porfyr, nebylo by se jejich sochařství neslo směrem, jímž postaveni na první místo v tomto umění. Naproti tomu nutně modly

starých Mexikánův v Mexiku a Yucatanu stávaly se hrubšími, proto že k nim užívali trachytu, nemajíce tak pěkného materiálu jako Řekové. I modly buddhistův a jiných vyznavačů v Indii a Zadní Indii mají asi svůj ráz od plutonských a vulkanských kamenů. Kdyby Norsko a Altaj byly bývaly pod nebem Egyptským a byly by měly tak starou osvětu, byly by z Elfdalských porfyrů a kolyranských t. z. jaspisů sochy povstaly jako nubické. Různé stavby a stavitelství v Mesopotamii, Egyptě, Indii, Řecku a Italii častěji se dovozovaly tím, že v pánvi Eufratské byly hlína, třetihorní vápno, alabastr, vulkánský a pemzový tuf, proto že v Indii a Egyptě žuly a plutonské kameniny, pískovce a křemence vedly k podivnému slohu staveb a k vykopání svatyň v horách. Proto v některých zemích, jako v Malé Asii, v evrop. Turecku, v Kantalu a jinde zbytky se nalézají oněch bydlišť troglodytových, že tam byl sladkovodní vápenec — v Turecku — neb vulkanské pemzoviny. (Viz Hamilton, Researches in Asia Minor, 1841). Protiva staveb t. zv. kyklopských a Římských a Řeckých tkví částečně na rozdílu materiálu, neboť ony vyžadují kameny, veliké mnohostěnné kvádry, tedy čediče, žuly, porfyry, některé vápence a j. Bez eocenových nummulitů nebyly by v Egyptě vznikly slavené pyramidy, neboť jen z těchto měkkých hornin byly možny; toho důkaz podává nepřítomnost žuly neb syenitu v oněch památkách, ačkoli Egypťané dobře znali delší trvalost těchto kamenů, volíce si je pro malé pomníky. (Pokračování.)

O mamoně.

Z kulturních dějin českých

píše dr. Zikmund Winter.

Známo, že už Anakreon řecký proklínal člověka, který první miloval zlato. Je tedy zlatomilství starý lidský zvyk, a nepomine až do skonání světa. Souvisí s pudem lidským po lepším bydle a proto nebývá kladen nikomu za hřích. Hříchem stává se jen těm, kteří nepoctivě a bezstoudně honí se za bohactvím a také těm, kteří majíce z míry dosti, nepřejí sobě ani jiným. Bídné figury lichevníků, dráčů, hladovitých skrblíků jsou zvláštní nechutný a zvířecí typus všech národů a všech věků.

Podati majíce některé zprávy o zlatomilství našich předků, prosíme tedy předem, aby nemněl nikdo, že je pomlouváme. Však se dobře ví, kterak milovali také umění v chrámě, na ulici, doma, kterak kvetla u nich všecka řemesla, kteraký byl u nich zdravý a hojný přepych, kterak přemnozí ze své hojnosti pamatovali na chudinu a nemocné, na obecné libráře čili knihovny, na školy — toho ničeho lakomí lidé nedbají, neznají, nechtívají.

Za starých časů za největší ze všech stavů skrblíky a honce peněz kladeni bývali měšťané. Již sama existence měst — hromady domů na malém místě omezených — prý pobízela měšťany k tomu, aby se vše-

lijak honili za zlatem. Poctivé rolnické práci prý nemohli se měšťané oddati; kde by nabrali polí? Velmi světle tuto myšlenku Chelčický* praví slovy, že „města lakomstvem stojí“, měšťanům že „lakomství jest přirozené, neb to množství domů zdí okročené málo dědin k tomu množství má, protož na to musí (měšťané) dobývati, jakžkoli budú moci, obchody, trhy, kupectvím, krčmami, řemesly, lichvami, lstí; umějí vše sfalšovati, koření v vlhce chovati nebo kameníčko do něho namiesiti, též obilé s plevami se spod smísí.“ Ký div, že při tomto svém přesvědčení český bratr Chelčický odvozoval původ měst od Kaina, neblahé paměti bratrobijce. —

V městech našich opravdu shromážděno bývalo bohatstva tolik, že nepodobno víře. Už v inventářích doby husitské postřehuješ na jeden mžik, že není domácnosti měšťanské bez koflíků zlatých, bez prstenů, řetězů ani jiných všelikterakých klénotů A toho bohatstva, čím dále do 16. věku, tím více přibývá. Z nejbohatších pražských lidí za Prvního Ferdinanda byl na příklad onen lichevník Štěpán Arnolt od Voslů, jehož hromada zlatá páčena byla na 50.000 kop, jmění to na onen čas ohromné. Mísy, talíře, konve, umývadla, koflíky, lžíce, pásy všecko váženy byly na hřivny, prstenů měl Arnolt „plnou vrchovatou a velmi širokou medenici“; peněz na všelijaké minci měl tolik, že nebyly po jeho smrti ani „čteny“, alebrž „za celé tři dni od tří osob spěšně přebírány, přebrakovány a toliko zváženy.“ Král Ferdinand přivlastnil sobě toto bohatstvo pražského měšťana jakožto odúmrť, a dle svědectví Sixta z Ottersdorfu „mnozi služebníci královští, když ti klénotové v kanceláři české na ten čas pod palácem v tom sklepu od přísežných zlatníků váženy byly, že jsou se tomu dosti nadiviti nemohli a mluvili, že jsou toho tak pospolu a toliko po jedné osobě z pozůstalého statku nikda neviděli.“**

Že mívali poklady peněz a zlata v domech svých i lidé, kteří po židovsku nelichvili, toho buď mimo jiné novým příkladem pláteník Mikuláš Růže, jemuž do r. 1583 byl dům u černé růže na Příkopě v Praze.

Mnoho řádků domovitého inventáře*** pláteníkova vyplněno jest klenoty všelijakými, koliks tisíc měl na hotových penězích; jen „korun“ počítáno za dvě stě kop, uherských zlatých též tak, i rýnských zlatých bylo za 190 kop; jiných zlaťáků a grošů „tolských“, paců, ortů, šedesátníků jsme pro zdlouhavosť práce ani nepočítali. Když umřel r. 1560 v Praze Jindřich Strejčkovský, odnesla příbuzným Anna Třilická „pytel peněz, že sotva jej do putny vtlačila, a opět přišedši, peněz do putny jest nasypala a po ženě, kteráž oznámila, že jakživa nic tíže nenesla, poslala.“†

Však nejen Pražané shromažďovali poklady v domy své. Venkovští měšťané uměli to také. Na příklad poděbradský měšťan Jeroným z Hubin†† r. 1601 umíraje zanechal dvouleté dcerce svojí mimo prsteny, koflíky,

* Síť víry. 66.
** Rukopis budyšínský — Politica fol. 548.
*** Archiv pražs kn. č. 1210 fol. 29.
† Tamž. 990. 225.
†† Arch. poděbrad. kn. kšaftů též kron. Minydova II. 53.

lžíce, pásy a jiné bohatstvo zlatých uherských sehnutých na šňůrách 130 kusů, 37 tupl dukátů, čtyři řetězy zlaté, stříbrných grošů za 200 kop, tolarů za 250 kop.

Měštěnín v Jindřichově Hradci Melichar z Liboře r. 1615 odevzdal před smrtí svou synu svému na hotově a na jistotách 6500 kop míšeňských, 1443 kusů dukátů, řetěz zlatý, kamením drahým vykládaný; manželce své 2000 kop věnem zakázaných vydal a nad to výše z lásky 2000 kop přidal.* Když umřel v Kutné hoře r. 1616 řezník Michalů, synové se dělili o penize ne vyčítáním jich neboli počítáním, alebrž hrnci.** Tím způsobem mohli bychom do únavy čtoucímu na oko stavěti ze všech koutů českých měšťany přebohaté, jichž přední a snad jediná úloha životní byla honiti se za zlatem. Bývalo jich tak nad obyčejnou míru mnoho, že po bitvě bělohorské všickni, kdož přišli do Čech na lup — od ryšavého, vyhublého bavorského Maxmiliana, vítěze bělohorského, jenž odvezl z Čech 1500 vozů plných všelijakými poklady,*** až po hrubého a mlsného Königsmarka, jenž po vlastech našich pilně sbíral tolary — všickni ti dobří lidé dosti tu nabrali, s prázdnou žádný neodcházeje.

Jak veliké bohatstvo bývalo v pražských domech, to vysvítá ze zprávy Staroměstských r. 1625: „Vědomé, že po slavném J. M. císaře vítězství nad Prahou v Starém Městě nejbohatší a nejmožnější domové, v kterýchž se více našlo, nežli nyní v padesáti i ve stu domích, vydrancováni a oloupeni jsou."†

Že bylo mezi měšťanskými boháči zajisté hodně mnoho lakomců „mamonou osedlaných", kdož by pochyboval, věda, že přemnozí lidé od jakživa čím více mají, tím více chtí.

Za takové mamoníky kladu všecky ony boháče, v jichž přebohaté pozůstalosti shledal jsem šaty „zedrané", šaty „plesnivé", šaty „zležilé", jako na příklad tím vyniká inventář bohatého kupce Altršpergera v staré Praze r. 1608.†† Než by přebytek šatů svých dal chudým, raději nechal je sležeti, shniti nebo zedřel až do hadrů sám!

Asi pořádný lakota byl také majitel domu u pěti korun v Praze Petr Nerhof, jenž umrlé Dorotě Radnické, bohaté své příbuzné, už v rakvi ležící, r. 1612 dal sníti s prstu tlustý prsten pečetní čili sekrýt a vzal jí též z rakve knihu aksamitem přetaženou a stříbrem kovanou.†††

Jak nevinné proti tomuto člověku jsou ony dvě chudé ženy Šalomounova a Barbora Zámečnice, kteréž r. 1567 „když Salomenu, jich příbuznou, nesli k hrobu, o plášť harasový se draly tak dlouho, až za Barborou zůstal!"*†

Položili jsme na počátku dle starých svědectví, že měšťanstvo bývalo viněno ze skrblictva a mamony nejobyčejněji. Ale vyšší dva stavy nebývaly vlastně o nic lepší. Všaktě nebyl v nich jediný Pernštýnský Vilím, jenž

* Arch. Jindř. Hrad. Manual z r. 1615. 42.
** Dačický Pam. II. 262.
*** Dudík, Forschung in Schweden Úvod.
† Archiv pražs. č. 326. 223.
†† Arch. pražs. č. 1174. 335.
††† Archiv praž. č. 324. 351.
*† Arch. pražs. č. 1049. 100.

v XV. věku všelijak strhl na se hromadu statků a nemaje toho dosti, jal se dle zpráv starého letopisce* „kupčiti ve víně, v šmejdu a v živnosti městské sahal a z toho zisky veliké měl, a tak se potom toho chytili jiní páni i zemané.“ Což bývalo od konce XV. století za všecken čas potom půtek a svárů i protimyslností mezi měšťany a šlechtou o živnosti! A když některého urozence žádosť zlata posedla, kterak býval proti odporníku svému v soudě i v soukromém životě protimysln! Jak zdvořile uměli šlechticové jedni z druhých peníze nebo statek vynucovati, toho nejpěknější příklad je Jiřík Čebivský r. 1508.

Když mu nechtěla Majdalena z Hernšperku vydati kus dědictví, on se na ni popudil a řekl jí: Zvyjedaná babo, vzelť bych málo, že bych tě sváže na vůz kázal vrci a roztáhl bych tě co kunu, nebť mám s tě moci dosti!“ A když se ho Merklínský v Plzni ptal, „kterak s svú babú nakládáš? on pověděl směje se: Milý pane tovaryši, dobře, lekla se toho tvého pacholka — tuším že jest mněla, že jest kat — i udělala se mnú smlúvu po mé vší vůli!“** Mamona za vlekla nejednoho urozeného, že sfalšoval listy na peníze.

Jaroslav Kapoun byl r. 1542 sťat pro sfalšovaný kšaft.***

Kniha byla by o tom, kterak užívali rozmanití podvodníci panské touhy po zlatě pod způsobou alchymie ke škodě dychtivého pána a k prospěchu svému. Ti šantročníci bývali obyčejně z cizích národů a zchudili drahně měšců panských. Dí Komenský, že „žádného mezi sebe leč s plným měšcem nepouštěli, každému však velmi rychle jaksi vypráhl, že v něm nic nezůstalo“.†

Alchymie strašila u nás ode dávna. Prý i Karel IV. býval jejím přítelem. Hojnější zprávy o lidech jí šizených trousí se však teprve od doby pohusitské. Prvního ošizence nalezli jsme r. 1451 v Praze. Byl to podivnou náhodou Svatoš krejčí, tedy člověk neurozený. Ale jakkoli později vždy některý měšťan chtíval zbohatnouti alchymií, čili nejobyčejněji proměněním mosazi v zlato, přece šlechta, a za Rudolfa i stolice královská, v tom mívaly nad měšťany předek. Kterak to umění alchymické vypadalo z blízka, o tom na příklad čteme r. 1526 v žalobě synů Haymona Krušiny z Lichtenburka proti Michalovi Plamanovi z Kynšperka, alchymistovi. „Podvedl otce, pravě se umění nějaké míti a znamenité věci dělati, jakožto, přidada zlata z stříbra, i z toho stříbra aby zlato bylo; i tudy pana otce jest k tomu přivedl, že jest stříbra svá pozlacená i nepozlacená jemu vydal, kalichy, pacem (kříž) a toho že jest byla truhla plná — ale toho jest nedovedl.“ ††

Leč o těch věcech zanecháváme sobě psáti jindy.

Že mimo mamonu i lakomstvo posedalo některé urozené pány právě tak jako měšťany, o tom vypravuje souvěký pozorovatel. †††

---

* Stař. Letop. 448.
** Kn. Komorn. soudu č. 2. G. 7.
*** Univ. knih. rukop. č. 17. C. 30. 208.
† Labyr. 78.
†† Arch. pražsk. č. 1128.
††† Guarinoni Grewel. 323.

Prý „lakomce najdeš všady, ale v šlechtě jich drahně; před málo léty žil urozený lakomec, jehož jmění nad sedmkráte sto tisíc se páčilo, a ten sám sobě střevíce zašíval a nenosil se švarněji nežli nádenník; při mnohých sluhy hůř se mají nežli u měšťanů, pracovati musejí jako dobytek, a chleba nedovoleno jim požívati jináče nežli v přítomnosti pánů, aby ho mnoho nesnědli.“

V 15. a 16. věku nalezneš dosti zpráv, že také sedláci, kteří nenáleželi k žádnému stavu a kladeni bývali za pouhé prodajné zboží, umívali zlato střádati. Na příklad r. 1570 píše komora královská hejtmanu v Poděbradech, aby sebral a poslal půl deváta sta hotových kop míšeňských peněz, které pozůstaly po nebožtíkovi Trojanovi, poddaném ze vsi Velyně.*

Právě při takových případnostech, kde vrchnosť se shání po sedlákových penězích, dovídáš se nejspíše, že zlata leckde bývalo dost a že stálo za sháňku. Kdož by se divil, že český sedláček leckterý, vidoucí příklad při stavech privilegovaných, propadal také lakomstvu? Co dnes za nejhorší skvrnu bodrého lidu venkovského dosti často se přiházívá, že totiž nešvarně vede si k výměnkáři, to už od starodávna lze vyčítati. Nejkřiklavější případ nalezli jsme v době hned pohusitské r. 1459 ve vsi Březiněvsi. Tu jakýs Jan prodal dvůr „s dědinami, s pluhem, s branami, s husmi, s příslušenstvím toliko za 35 kop Nitě Voštníkové a muži jejímu, a to proto jim slevil, aby ho chovali a živnosť mu dávali až do jeho smrti; i litkup pivše toho mu nezdrželi, nebo pobravše svrchek, dvůr prodali a jeho ven vyvezli a na ulici v Praze u veliký mráz položili.“** —

Tedy ve všech starodávných stavech i nestavech lze najíti povedené exempláry lakot a mamoníků. „Lidé na světě lakomství za hřích nemají,“ tak dí kazatel Rvačovský,*** „než převzděli tomu dobré hospodářství. Také lichevníků, lakomců, dráčů, fortelníkův žádný netresce; nýbrž kteří by to měli přetrhati, mnozí jsou nejlakomější. Chval jim někdo nebe jak chce, toliko dotkni, že tam nedělají peněz: zase hančj jim peklo jak chce, toliko nechť poví, že tam ďábel dosti dává peněz, hned se jich snáze deset najde, že by k peklu pro peníze běželi než do nebe pro věčný život jeden.“

A farář u sv. Petra kněz Šimon Valecius r. 1614 oznámiv† posluchačům, že v Lounech oběsil se hrnčíř, jemuž 15 kop ukradeno, a v Sušici že lakomou babu pro peníze mladík zabil, volal s kazatelnice: „Zdaž mnozí sobě z lakomství lichev hrozných, partytův nevymyslili, nimi bohatnou nespravedlivě, v náhle lidi z statků vyhánějí rovně jako nákeřníci z kabátů svláčejí. Toho nyní mezi vyššími i nižšími stavy dosti hojně se nachází.“ —

Nemíval každý člověk své poklady, peníze zavřené v truhle železem kované pod tuhým zámkem. Dosti bývalo nedověrců, kteří ani železné truhle nevěřívali. Ti poklady své schovávali jináče. Pokrývali je do takových míst, kde by se jich nikdo nenadál. Známe z archivů městských

* Arch. místodrž. č. 84. 145.
** Kn. měst. při dskách zemsk. 26. B. 9.
*** Masopust Rvačovského 41. 54.
† Kázání o lakomství atd.

lidiček několik, kteří všecek svůj poklad — nebyla ho asi valná moc — skrytý nosívali za „fomerály" čili na ňadrech za košilí tak dlouho, až jim ho někdo ukradl. Víc známe lidí, kteří své poklady zastrkovali do postelní slámy. Na příklad buď mydlářka Kateřina Jeyzlerova Poděbradská, po níž r. 1617 „v pytlíku pod slamou v posteli nalezli váček zelený aksamitový krumplovaný a v něm groš zlatý na šňůrce s ouškem, dole s perličkou a při něm na šňůrce 27 dukátů a korálový pateříček." U Marty Kukusky r. 1571 nalezeno „v loži v slámě v pytlíku" 97 kop českých grošů. V domě pražském u Mráze z Milešovky obývala jedinou chudičkou komoru, kdež na svém pokladě až do smrti líhala. * Jan Farář, soused za poříčskou bránou, až do své smrti r. 1563 pokrýval peníze „v hrnci pod pokličkú" v peci, v prsku.**

O nějaké lakotné Chmelířce, měšťance pražské, vypravuje konšel Sacerda r. 1525: „Byl sem vyslán z rady podle poručníků, abychom ohledovali statek po Chmelířce; nalezli jsme v komoře v smetech mezi hrnci kolikas uzlíků, že toho všeho bylo ajsa okolo 30 kop; pak hledajíce těch 40 zlatých, kterých byla odkázala k sv. Michalu, i nalezli sme je pak na almaře v jakýchs smetech." ***

Mimochodem řečeno — bývala Chmelířka za živa asi velmi čistotná paní. V Lounech připadla r. 1514 Dorota Roudnická na myšlénku, schovati groše a zlaťáky „červené" do „flaše zasmolené", tedy nádoby neúhledné. Ale nějaký dobrý přítel všiml sobě neúhledné zasmolené flaše přec a odnesl ji i s „červenými" a bílými na věčnou oplátku. †

Nejčastěji skrývali naši předkové svoje poklady tak, že je zakopávali do zdi, do sklepů, na zahradu.

Když r. 1512 umírala Markéta Johanneska, pražská měšťanka, tázali se jí přívětiví zvědavci, „kde má peníze?" I řekla: „Jsú zakopané ve dvú pytličkú v zemi, a třetí je v truhle." ††

Svrchu psaný Jan Farář vstavil r. 1565 do kšaftu svého, že má čásť peněz v zahradě zakopanou, ale „přátelé že o tom dobře vědí." R. 1517 v Praze na Karlově vyhrabala na dvoře kdes u žlábku svině Šimona Hraběte peníze. Ihned se vrhly na vyhrabaný poklad dvě sousedy. Peníze „byli škaredi, stlučeni, plesnivi a když sousedy je sebraly, šly do světničky a zavřely se na řetěz a četly ty groše' — majíce strachy, „aby někdo nezvěda že peníze mají, nezbil jich." †††

Žal byl, jestliže zakopal soused poklad a potom nemohl ho najíti. Vypravuje Václav Kněževesský, kronikář Slanský, že r. 1588 před sv. Václavem „na Bílé Hoře oběsil se nějaký soused z Malé Strany na hrušce proto, že ňáké peníze zakopavši, jich naleznouti nemohl. Čertu dal duši." †††† Mnoho let před tím — r. 1502 pražské měšťance Lídě Ubayanové pomohl hledati peníze v hrnci vlastní syn a nalez, ukradl a schoval „do

* Arch. praž. 1049. 106.
** Knih. při dskách zemsk. 92. ff. 8.
*** Arch. pražs. č. 1047 P. 21.
† Arch. lounsk. kn. 1. C. 8.
†† Arch. pražsk. 1046. 68.
††† Arch. praž. 1046. 150.
†††† Rukop. univ. knih. 54 A. 61.

kladí". „Tehda ona běhavši po rynku chtěla se oběsiti" — ale neoběsila se, poněvadž v kladí peníze — 30 kop babek a krejcarů — nalezeny zase. Syn Lídin ustranil z nich jen něco málo, začež koupil sobě „v krámcích perník." *

Na zakopané poklady přicházívali šťastní nálezcové leckdy maní a bezděky. O jakés Majdaleně, Pražance, praví r. 1523 jakás žena: „Mnoho peněz v poustkách zetě Petružilkova na Malé Straně nalezla, a grošů peněz vídeňských i zlatých byl džbán, bylí jacís, já sem takových jak sem živa neviděla.** Ale častěji přiházelo se, že nemohli se přátelé a známí ani dočekati smrti člověka mohovitého a lakomého, aby hned, jak duše s tělem rozloučila se, do kopání se dali. Příkladů je v knihách soudních podivně dost. Je patrno, že zakopávati zlato bývala věc obyčejná rovně tak, jako obyčejno bylo, že soud musil po vykopání prostředníkem býti.

Něco na příklad. Sotva že kterýs den r. 1525 zhasl Šimon Sekyra, měšťan pražský, jala se vdova Dorota a sladovník Jan Slanský „kopati hledajíce v sedadle." Zajisté že to bylo sedadlo zděné kdes v okně. Tu „nebožtík na tré schoval peníze a na tom každém místě bylo znamení. Vykopali pušku zlatých a načtla z nich Dorota 20 zlatých Janovi." *** Dlouhý byl od r. 1511 soud „o groše" mezi Bartošem „od růže červené" z domu někdy pánův z Rožmberka a Antošem, soukeníkem Nového města Pražského, jenž za pomoci svých tovaryšů vybral poklad po smrti ženy Bartošovy. Pavel tovaryš vysvědčuje: „Hledali sú po smrti též Markéty v tom domě jejím před polednem; potom sú přišli, když kumplety zvonili; i řekl ke mě: Musí se kopati! I kázali mi nahoru a v auličce jdúce do kuchyně tu sem kopal. I udeřil sem dvakrát neb třikrát, porozuměl sem, že sú peníze, nechtěl sem kopati, abych neroztrusil. Tehdy oni vzemše pytlík s těmi penězi. I kopal sem hned od téhož místa nedaleko, tu opět sem porozuměl, že sú peníze. Řekl sem, račte ohledati. Tu ohledavše vzali sú opět druhý pytlík. Potom svíčku sobě rozsvětiti rozkázali, zdaliby se co kde vytrusilo; vzavše peníze, šli pryč." †

Když se tak sešli samotni páni z rathouzu hledat pokladu, o tom podařenou scénu známe z knih pražských z r. 1525. Šlo o poklad Chmelířky, již svrchu podotčené. Čtoucí pomní, že Chmelířka schovávala peníze ráda do smetí. Ale teď doví se, že hlavní sklad měla jinde. „Pan purkmistr poslal tam pány. Leva, poručník statku, řekl: Nehledayte v truhlách, než hledayte pod truhlami! I našli pytlíkův dobře velikých několik s groši. Leva řekl: Páni, pošlete po svíčky, uzříte, že teprv najdeme! I vzali kratce (motyky) tu v komoře." Dál nechť vypravuje soused Nešpor: „Já tu stál a Leva mne vokřikl; co tu stojíš a nevezmeš kratce? Což mají páni sami kopati? Tehdá sem já kupl několikrát i trefil sem na hrnec; tehda groši cirkli (crkly); pak Duchek Kapalín řekl ke mně: Mlč! a zhasil světlo. Ale páni hned přiskočili a poslali

* Arch. praž. 1046. 148.
** Arch. praž. 1047 A. 17.
*** Arch. praž. 1046. M. 9.
† Kn. komor. soud. č. 3. G. K. 9.

mne nahoru, abych vzal ňáké necky; podruhyně půjčila škopku i sypali ty groše přehršlem do škopku a když je všecky vybrali, kázali Jakubovi, aby je nesl, a on jim sám nic nemohl učiniti. Já vzal za jedno ucho a on za druhy a přinesli sme je do světnice. Pak je páni sklidili a pobrali a já nevím, kam sú se děli. Potom nazejtří zjednali dva pacholky, aby napořád kopali ten sklep a našli opět hrnec grošů dobře velikaj." * Byla to dobrá kořisť několika konšelům staroměstským, jenže ta mamona měla v zápětí dlouhý proces soudní a ostudu.

Jestliže konšelé městští sháněli se čile a chutě po zakopaných pokladech lidí, kteří přece mívali právo svobodně činiti s jměním svým: kdož by divil se vrchnostem nad sedláky postaveným, sháněly-li se ještě čileji a chutěji? Nebyltě sedlák svoboden, byl zboží, a co ukryl před bystrým okem urozeného pána, to propadlo pánu jakožto věc podvodná. A což bývalo zle, vykopal-li urozené vrchnosti poklad sedlský někdo jiný před nosem! Dosti o to soudů všude bylo.

Věc to nechutná při každém šlechtici, jenž hádá se o džbánek s groši neb hrnček s některým šťastným chuďasem, jenž ho ze země vykopl.

Tím nechutnější věc ta při cizáckém rytíři, o němž se ví, že byl z míry bohat a že zbohatl všelijak nechvalno. Míníme pana Floriana Krispeka, jemuž soudně vydána byla Anna, vdova ze vsi Babiny, protože „drahně peněz ze země z úkrytu vzala z nádoby, která z hlíny připravena byla co tejglík a díra, co by zlatý vjíti mohl, do něho byla připevněna." Prý v tejglíku bylo bílých peněz půl třetího sta — a tím pán prý zkrácen.

Rozumí se při panu Florianovi samo sebou, že vdovu ´podal r. 1546 katu, aby z ní vynutil přiznání, kde peníze má.**

Ne tak zvedlo se Nathanaeli Hložkovi z Bislavic a v Nůslích, jenž r. 1573 vinil dva lidi — Kříže a Reydala — z vyzdvižení pokladu na gruntech jeho — „těch grošů tenkých, kteréž židům na tarmarce ukazovali." Pro nepoložení těch grošů tenkých chtěl méně urozený pán, aby mu šťastní nálezci pokuty dali 500 kop grošů českých. Ale pan Hložek nesvedl nic. První ortel konšelů novopražských zněl, aby žalobce přišel s nějakým světlejším důkazem, že ti lidé groše našli. A když doložil Hložek věc svou světlejšími důkazy, nařídilo právo, aby groše byly složeny — v rathouze.***

Zajímavo, že v XVI. století nejeden člověk vyprosil a zaplatil si královské privilegium na kopání pokladů. Stůj tu jeden příklad. R. 1538 vydal král Ferdinand Janovi Vyskytenskému „propůjčku na hledání pokladů u Hory Kutny a v poloumíli na všecky strany." V listě stojí,† že „smí kopati poklady buď na zlatě, stříbře, na zlatých groších, na jakýchkoli mincích nebo klénotech, však aby povinen byl polovici dáti králi do komory." Ale kdyby kopal na cizím a ne královském, aby se nejprv umluvil o škodu toho místa. Mincmistr měl mu dvě osoby přísežné přidati vždy — „aby Nám (králi) od Naší polovice nic odňato nebylo."

* Arch. praž. 1047. M. 14.
** Rkops univ. knih. 17. C. 30. 271.
*** Arch. praž. č. 1143. 14. 67.
† Arch. c. k. místodržitel. kop. 5. 448.

Sprostní lidé bez králova privilegia chodívali na poklady zvláště v ty časy a chvíle, kdy vedle obecné víry duchové těch pokladů tak tuze nehlídali. Pověrčivosť od prastarých dob představovala sobě, že všelijací „duchové zemští“ v domích a v přírodě mimo dům, v skalách, ve vodách šetří všelikterakých pokladův od návštěv lidských.

V jedné knize alchymické* čteme poznamenání, který čas ustávají duchové od hlídky. „Předně v pašijovém dni a velikonoční všechna dopoledne a ne o půlnoci; na den povýšení sv. kříže a v křížové dni; na den sv. Jana Křtitele, na den sv. Markéty, Jakuba apoštola, Bartoloměje, na všecky suché dni.“

Že v ty dni nejedni výpravy konali na skryté poklady, toť vůbec povědomo. Méně známo, že na takovou výpravu najímána bývala často pomoc těch, kteří duchům rozuměli a s čertem uměli To bývaly ovšem báby. Již smlouva k dobývání pokladů bývala samé zaklínání. Novoměstští r. 1578 sháněli se po nějake babce Anně Drukové, poddané Hynka Čížka ze Mšena, že se zavazovala manželům Šindelářovým „ctí a věrú pod závazkem neslýchaným pod duší zatracení, že pokladů s nimi dobývati bude.“ **

A kolik asi podvodů všelijakých přihazelo se v takovém spolku na dobývání pokladů! Ovšem nezvedlo se dobře nikomu, kdo byl s podvodem popaden, zvláště tenkráte ne, shledány-li při tom nějaké čáry a pokoušení pána Boha. Na příklad r. 1578 dostala se Mariana Reysarova v Novém Městě pražském k právu outrpnému čili na mučení, ale ne proto, že na Anně Dvorské, vdově, jejíž poručník byl Sixt z Ottersdorfa a Pavel Kapr „pod fortelným spůsobem dobývání pokladu nemalou summu peněz na zlatě a jiné staré minci, též klenoty, koflíky a prsteny, cínové nádobí do několika set vymluvila, ale pro přetržení podobných vejstupků těch lidí, kteří s hádáním proti zápovědi Božské zacházejí.“ ***

Na konec buď tu položena zpráva, kterak se vedlo císaři Rudolfovi, když beze všeho čarování přirozeným během chtěl sobě sbírati dáti drahé kamení a perly české. I dopsal r. 1588 těm urozeným pánům, na jichž gruntech domníval se, že dotčených pokladů nalezne, a vyslal tam s fedrovním listem znamenitého čmuchálka Hanuše Eberharta, aby hledal. Ale urození páni — Karel Vartmberský, Rudolf Trčka, a Zikmund Smiřický nejevili radosti.† Smiřický přímo vyhnal vyslance královské, začež dostalo se mu následujícího charakteristického dopisu králova: „Což Jsme se v Tobě milostivě nadíti neráčili, vědouc ty dobře, že Jsme tobě řetěz v několika stech dukátech darovati ráčili, aby takovým spůsobem s námi kupčiti a ouplatek žádati, aneb také špatnou věc proti Nám kořísťovati sobě jměl, mohouce My tobě to jinačí milostí císařskou nahrazovati.††

---

* Univ. knih. Rukop. 3. F. 11.

** Arch. praž. 398. 438.

*** Arch. praž. kn. apell. 1027. 279.

† Byly to vrchnosti v kraji českých granátů — hory Kozákova.

†† Arch. c. k. místodrž. miss. 101. 50. 86.

Loděnice u Lucernu.

Čtyrkantonské jezero.

Napsal Quido Mansvet Klement.

Laskavý čtenář domnívá se snad, že mu předložím propracovaný, vybroušený a vyleštěný článek, jenž by tuto zajisté nádhernou látku až do nejjemnějších záhybů a odstínů vyčerpal — chyba lávky! Nač také, když zná laskavý čtenář „stářím omženou“ pověsť i historii těchto krajů, ze kteréž tak sympaticky vynikají osobnosť střelce Viléma Tella, přísaha na Rütli a tklivý výjev s jablkem v Altdorfu — „o kterém se bude dlouho povídat“ —; když zná zajisté již odjinud líčení těchto krajin a navštívil sám snad již malebné břehy, jež se noří v průhlednou zeleň vod jezerních. Chci promluviti předně jen o sobě, pak o svém cestovním denníku a jen tak mimochodem o Čtyrkantonském jezeru.

Sežloutlé listy mého prvního denníku dokazují mi především, že jsem „také já byl mladík vlasů kadeřavých,“ když mne poprvé zanesla bouřná vlna života v ten pestrý světa vír; také já cítil jsem neskonalou touhu po činech, kteréž mi obraznost co nejlužněji v mysl kouzlila, a síla má při vstupu do toho velkého světa byla zdánlivě moci takové, „že byl bych archu zvrh'!“ Čítaje tehda sotva devatenácte jar svého života, zasedl jsem s věrným přítelem na Smíchovském nádraží, všecek jsa rozechvěn, do vlaku, který mě zavézti měl daleko přes pivnou Plzeň — jak známo také jedna z cest, které vedou do Říma. Devatenácte let čítající mladík, a již do Říma?

Ano, v tomto stáří do věčného města jsem se vypravil a mladistvá mysl moje byla naplněna nejasnými představami o nesmrtelných dílech slavných umělců, které jsem spatřiti měl a v duchu jevily se mi už také žárné hlubiny zřítelnic krásek Římských, jež jsme záhy měli spatřiti.

Řezno, Augšpurk a Curych odbyty co nejkratčeji a teprve v Lucernu učinili jsme desítidenní zastávku, abychom nahlédli do krásy a mohutnosti Čtyrkantonského jezera, jež zovou malíři „krajinářským albem", okolní Švýcaři „jezerem kříže sv. Ondřeje" a kteréž bych já označil jakožto „Přírodní Čtyrkantonské jezero na akcie", aneb „Jezero nejvyšší fruktifikace."

Jak mi bylo, když jsem poprvé zřel hladinu jezerní, v níž jako v zrcadle se obrážela smavá okolní krajina, nemohu říci. Letmo stoupal zrak můj výše po hornatých hřebenech k temenům vzdálených velikánů, kteří zdáli se vítati mne, a planoucí slunce vysílalo nejskvělejší své paprsky, abych při tomto effektním osvětlení konečně mohl propuknouti v nadšená slova: „Toho u nás nemáme!" . . . Žíznivě hltal jsem božskou přírodu a druhého dne již znal jsem jména všech dědinek v údolí, jména všech lesů, strání a hor, jež se v okruhu Lucernském rozkládají a to vše bez „toposkopu" který tenkráte ještě před hotelem „Schweizerhof" nebyl vystaven, jako nyní. Těšil jsem se jako dítě na cestu kolem břehů a po březích jezera, kterouž jsme měli třetího dne nastoupiti. Ale než jsme přikročili k provedení svého úmyslu, přikvačilo na mne první cestovní dobrodružství v podobě mladistvé sousedky při společném obědě, která vyslechnuvši, oč nám jde, bez dlouhého mluvení dohodla se s matinkou, přijmem-li je (totiž já a přítel, který se honosil stářím osmnácti let) do bezpečné ochrany, že vykonají zamýšlenou odvážnou partii v naší společnosti. Laskavý čtenář si asi myslí: „Aha!" A laskavý čtenář má pravdu. Jediný pohled na krásnou miss Veertensovu z Nového Yorku roznítil pekelný žár první horoucí lásky v mém nitru a od té chvíle mi bylo Čtyrkantonské jezero — přiznávám se ku své hanbě bez mučení — zcela lhostejno. Prohlubeň jezera byla písečnou mělčinou oproti blankytné tůni těch opojných očí, do jejichž hlubin jsem nořil udivený zrak svůj s pocitem nevýslovné blaženosti, a malebné dědiny Weggis, Vienau, Gersau, Brunnen, Sisikon a slavný Rütli — na kterémžto jsme si také přísahali — nebyly mně láskou na dobro spitému ničím, praničím.

Popisovati tuto cestu vzdechů za žádnou cenu nedovedu, připomenu jenom, že jsem při návratu do Lucernu považoval matinku naši zbožňované společnice již ze nastávající něžnou tchýni, nemaje arci ještě ani potuchy, že by také tchýně in spe dovedly býti tak bezedně ukrutnými, jakou se osvědčila mistress Veertensová druhého dne po našem návratu.

Sklepník podal mi při snídaní na tácu úhledné psaníčko — zde vizte jeho obsah zcela nezměněný:

„Ctěný pane!

Nejsrdečnější díky za dvorné, nám prokázané služby. Osobní rozloučení bylo by nás příliš bolestně dojalo, pročež se vám poroučíme tímto

Rütli.

spůsobem. Cesta kolem Čtyrkantonského jezera zůstane nám po celý život krásnou upomínkou. Mnoho štěstí Vám přejí

mistress a miss Veertensovy.“

Po přečtení této hrozné zprávy jsem myslel nejdříve, „že mi to srdce utrhne“, pak že mě raní mrtvice a poněvadž se to ani ani ono nestalo, popadl jsem klobouk, vyběhl na pobřeží jezera, a zde začalo řádění podobné onomu krále Leara v druhém výjevu třetího jednání, když prchaje od svých nevděčných dcer šíleně klne: „Větry dujte, vymršťte líce! Zuřte! Dujte vy říčné prahy, strže mračen, chrlete, až ztopite ty věže . . . . Ty hrome třeskuý, to mocné kolo světa plosce stluč, rozbij přírodní tvary najednou, znič tvůrčí zárodek člověka nevděčného!“

Když jsem takto a podobně zuřil, zaslechl jsem za sebou čtyři velmi konejšivá slova: „To je jistě blázen!“ A tato sentence mne vrátila opět sobě samu.

Za hodinu na to unášel nás parník do Flüelen-u, pak vůz přes Gotthard do Bellinzony a železnice dále do Milána, Bologně, Florencie a Říma, kdež jsem na delší dobu uvázl, prohlížeje si Vatikán, Lateran, Kapitol, paláce Colonna, Rospigliosi, Doria, Borghese, Corsini, Barberini, Sixtinskou kapli a kostely.

* * *

Prodlením dvacíti let, jež od té doby „v lůno věčnosti klesly,“ zavadil jsem ještě čtyřikráte, ale jen tak letmo o jezero a teprve před dvěma roky jsem zastavil své kroky na několik dní v krajině čtyř kantonů.

Přírodní krása jezera zůstala nezměněna, ba zdála se mi ještě svěžejší a svůdnější, kdežto já — vždyť mne laskavý čtenář zná — vypadám už jaksi unyle, ba zvětrale — ano to je to pravé slovo: zvětrale! Příroda Bohu díky nešediví, ale ovšem člověk!

Pohleďte jen na malebnou krajinu a horstvo prvotních kantonů Švýcarska, jež se vám jeví z nábřeží Lucernského, a budete unešeni. Celá skupina okolních hor nevyniká ani tak mohutností, jako spíše ladností volně stoupajících a sklánějících se obrysů, z nichž vynikají na levé straně Rigi, Kulm, Käuzeli, Niederbauen, ve středu Buochserhorn a odtud dále na pravo Stanserhorn, Lopperberg, Klimsen — a Tomlishorn a nejvyšší Pilatus. Nábřežní toposkop naproti hotelu „Schweizerhof“ bývá obléhán cizinci, kteří hledím směrnou čáru a jméno toho neb onoho bodu hledají.

Nábřeží toto jest hlavní tepnou pestrého života, jenž tu zejména v době velkého cestování panuje, a jazyky celé Evropy dorážejí zde k uchu vašemu. Lucern je město vzorných velkohostinců, kteréž se těší světové pověsti; millionář i skrovný občan opouští tento ráj Švýcarska spokojen, ale zároveň také s plnou jistotou, že za to, co mu poskytnuto bylo — již více ani počítati nemohli.

Zeptáte-li se mne, které z jezer je krásnější, zdali Ženevské nebo Lago Maggiore, odpovím rozhodně: Čtyřkantonské! — Chcete-li se pře-

Flüelen.

svědčiti, zdali pravdu mám, prosím: vstupme na loď, kupme si lístky za 6 franků a „Italia“ nás doveze kolem břehů až do Flüelenu a nazpět.

Rychle vzdalujeme se od nábřeží Lucernského a plujeme po zrcadelné hladině ku „křížovému trychtýři“ kolem bývalého kláštera Jezovitů (Seeburg); na levo usmívá se roztomilé panstvíčko „Triebschen“ při jehožto zjevu oko každého Wagneriana jasem se zaleskne, neboť místo to jest dosud ovanuto dechem slavného mistra, který zde několik let tvořil a působil.

A teď pozor! V Křížovém trychtýři bychom měli potřebí čtyřdílného momentového fotografického aparátu, kterýž by nám tu vskutku báječnou, do všech uhlů světa sahající scenerii zvěčnil. V levo jezero Küssnacht-ské, za nímž leží ona romantická „ulice“, kde prý Tell smrtonosnou střelou ukrutníka Gesslera sklátil. „Skrz tuto úžlabinu musí přijít. Neb do Küssnachtu není jiné cesty — Zde to dokonám . . .“

Na pravo otevřen čarovný pohled na zátoku Hergiswyl a Stansstaad, za kterouž se prostírá jezero Alpnach, jež věnčí v mlhavé dálce strmé špičky Wetterhornu. Za lodním zadkem Lucern a v předu široký záliv Weggis-Vitznavský, nad nímž trůní Rigi-Kulm, a v pravo takřka rovnoběžně divoký Bürgenstock.

Stopu první, druhdy tak slavné dráhy „Rigi-Kulm“, vidíme na skalní stěně přes Schnurtobl, kudy vede visutý most, který však nyní proti závratné a smělé stavbě na horu Pilatus pravou dětinskou hříčkou se jeví. Frekvence turistů z r. 1875 (tehda dopraveno sto sedm tisíc osob na Rigi) nedosahuje nyní ani třetiny navštěvovatelů; teď vrhá se hlavní proud na Pilatus, ponévadž tato nová jízda co nejpříjemněji celou soustavu nervů dráždí, čehož má arciť naše nervosní člověčenstvo už nejvíce zapotřebí. Až pojede jednou železný oř na Pannu, Matterhorn, Mont-Blanc a na jiná temena horstva věčného sněhu a až i tato vymoženosť přírody létacím strojem překonána bude, pak zmizíš ty nahokolenatý turisto s povrchu zemského a dálná budoucnosť vřadí tě v okruh bájesloví. —

Bim, bim, bim! Stanice Vienau. Kdo chce na Rigi, opouští zde loď a ocítí se drahou za půldruhé hodiny na Kulmu, odkudž spočítati může stotřicet alpských velikánů a pak může se ještě pokochati vyhlídkou, kteráž je dle povzdechu četných turistů svého druhu jediná.

My však jedeme „k úžině nosů“ — Nasen — z nichž srázný „Bürgenstock“ co dolejší nos nám více imponuje, nežli táhlejší červený, neb hořejší nos, na kterém trčí dvě dřevěné chalupy Bürglenské. Zde prostírá se tak zvaná „dolejší louka“ (Matte) a tam — vypravuje nám úslužný lodivod — vyčnívá plochá skalní deska ve výšce mužské nad hladinu jezerní, která se nalezá těsně u malého skalního otvoru, jenž sáhá až na druhou stranu hory, tak že chladící průvan mocně duje na onu desku, kde před dobou páry a parníků za horkých dnů stával velký kamenem krytý džbán s vodou; tehda projíždělo se tu množství dřevěných lodí a veslaři občerstvovali se vodou na oné desce průvanem ochlazenou, jíž byli dříve z jezera nabrali a ve džbánu před větrní díru postavili.

Bürgenstock.

Jakmile jsme za vodním průsmykem „nosů“, otevírá se před námi romantické jezeřiště osad Buochs, Beckenried, Gersau a Brunnen, které těsně podél břehů jezerních se rozkládají a pro letní měsíce nejkrásnějším útulkem jsou, jakého bys v celém Švýcarsku marně hledal. Buochs leží v kyprém, zeleném údolí, jež se táhne přes Stanz až k Alpnašskému jezeru a okolní hory pokryty jsou hustě salašemi.

Na téže straně útulný Beckenried s čistotnými domečky, kde prý od stvoření světa horka nepoznali, neboť „tu vane chladný horstva dech“ a turistům se zde odporučuje důkladný svrchník. Na druhé straně jezera kyne nám tak zvaná republika Gersavská, obydlená rázným kmenem Gersavanů. „Pět plných století jsme tvořili samostatnou obec, našinci patriarchálně spravovanou, až nám za doby restaurace Švýcarska (1814) vzali stará práva a dali za to — Bůh jim to odpusť — nic neznamenající titul druhé země spojených kantonů po Švycu!“ . . . Tak reptal starý Gersavan. Gersavě dominují strmé hřebeny divoce rozervaného „Hochfluhu“, který sahá daleko za poetický „Kindlimord“ s pěkným kostelíčkem, až k „Ingenboldu“, kde světlozelená říčka Muota do jezera vtéká.

Nyní přichází nejzajímavější stanice Čtyrkantonského jezera, starodávné Brunnen, ležící již v Urnském jezeře. Zde se nalezáme na půdě dějepisných tradic starých Švýcarů a odtud navštívíme slavný Grütli (Rütli) kde si podali dne 8. listopadu 1307 svobodu nade vše milující mužové ruce ku slavné přísaze, že osvobodí drahou vlasť od vetřelců. Radím každému, aby zde na Rütli neopomenul vzpomenouti si na slova Friedricha Schillera z příslušného výjevu „Tella“ a rozhlednouti se pak u srázné stěny po úchvatně krásné krajině. Jaký to dojem, vzpomeneme-li prvních slov Stauffacherových:

Ba naše jest ta země od pradávna.
— — — — — — — —

a pak Fürstových:

. . . A stará práva, jež jsme zdědili
po svojich otcích, chceme hájiti.
by viděl vládce, že jsme opustili
jen přinuceni zbožnou povinnost.
— — — — — — — — — — —

(Kolárův překlad.)

Z Brunnen na Grütli dostaneme se nejlépe na loďce nebo parníkem, který staví na protější straně u Treibu, kdež vám odporučuji sklenku výtečného vína; tímto posilněni stoupejte hodinku vzhůru k Selisbergu a k louce Grütli. Poněvadž jsou Urnské jezerní stěny tak děsně srázné, nevedla v dřívějších stoletích žádná cesta do Flüelenu k přechodu Gotthardskému a cestovní lid, zboží a vše musilo se dopravovati z Brunnen po vodě ku Gotthardu, kterým vede teď, jak říkají Vlaši, „pěšinka“ do Italie. Možná, že byl v patnáctém a šestnáctém století život zde rozhodně pestřejší, nežli za našich dnů, a tak mnohý slavný umělec spěchal tudy k vlasti umění, jakouž byla tehda Italie.

Nikde neburácí tak bouře, jako zde na Urnském jezeře a spustí-li se děsný „Föhn“ od Gotthardu, pak pomoz Bože rybářům a jich lodičkám. Zběsile a bleskurychle žene se tento vichr mezi stěnami hor tisíce stop

Tellova kaple.

vysokými, tak že ani parník přistáti nemůže na celé této čáře, zejmena nikoli v Brunnenu a hledá spásu naproti za chránící stěnou u přístavu „Treib.“

Při takovéto bouři asi jel zeměsprávce Gessler s Tellem z Flüelenu do Küssnachtu a tu:

„Když spatřil jsem skálu na břehu,
jež nevysoko do jezera ční
— — — — — — — — — — — —
a když jsme se k ní rychle blížili,
já prose Boha o milosť, vší silou
jsem zadní konec k skále přirazil.
Teď chopiv luk a toulec vyskočil
jsem rychle na skálu a
odstrčil jsem nohou lodku od skály —
— — — — — — — — — — — —

Kolem levého břehu jedeme ku slavné této skále „Tellsplatte“ zvané a jakmile jsme za Sisikonem, již zříme kapli Tellovu, jež na tomto místě v patnáctém století zbudována byla. Když jsem byl poprvé

Greppen.

na tomto místě, byla kaple na spadnutí, ale nyní t j. od roku 1883 jest překrásně restaurována a čtyři výtečné fresky, znázorňující přísahu na Grütli, skok z lodě, smrť Gesslerovu a sestřelení jablka, pokrývají stěny. Scenerii kolem kaple vidí laskavý čtenář nejlépe na obrázku; chtěl-li by se jakožto tourista na delší dobu zde pozdržeti, odporučuji mu nad kaplí ležící hostinec „zur Tells-platte,“ kdež najde vše, co oko a hrdlo ráčí. —

Zde si připomínám jistý výrok velmi elegantní dámy, která nechtěla vystoupit, aby si prohledla toto Švýcarům posvátné místo a pravila ku své mladistvé společnici: „A co pak jest na tom, vždyť mám v oleji Tellovu kapli viset v saloně!“

Z Brunnenu do Flüelenu vede jediná svého druhu, v roku 1865 dostavená cesta přes srázné skály a mezi jejich sedly. Jste-li na parníku, žasnete nad smělou stavbou a jdete-li po této silnici ve výšce, tají se vám dech hledícím ve hroznou hlubinu, zejmena tam, kde rovná stěna Axenbergu kolmo spadá v jezero. Ještě divočejší však jest strana druhá a hrozné skaliny „Istlet a Teufelsmünster“ nemají na celém jezeře sobě rovných. Od Axenbergu kyne nám již z dálky Flüelen a takž jsme

Silnice na Axenu.

u konce své cesty, která nás vedla kolem břehů Čtyrkantonského jezera. Flüelen jest vlastni východiště dráhy sv. Gotthardské a příjemné toto městečko s patnácti sty obyvateli den ke dni více roste.

Laskavému čtenáři jsem na konci tohoto povrchního náčrtku radou, aby naplniv měšec, zajel si do těchto zajímavých končin; obyvatelstvo kolem jezera Čtyrkantonského postará se již, aby se mu za božský požitek přírody řečený měšec na dno vyprázdnil.

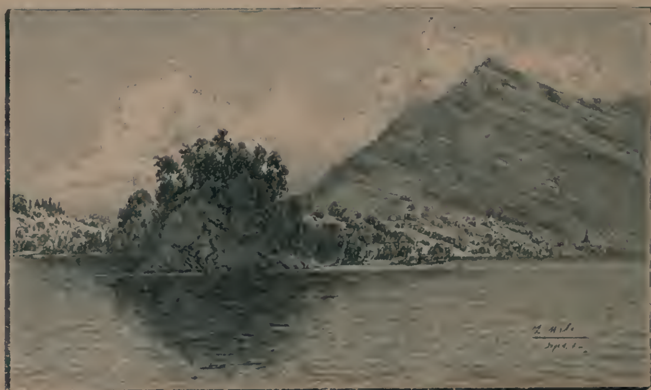
* * *

Nežli jsem odjel z Lucernu, stalo se ještě něco o čemž laskavého čtenáře zpraviti musím. Jda po chodbě v hotelu, všiml jsem si velkých, těžce mosazem pobitých vaků, kteréž tam stály, majíce na měděných štítcích vyryté jméno: „Miss Veertens. New-York“. „Kde jest ta dáma?“ táži se, nad míru překvapen, pokojné. „Právě šla do salonu ku společné večeři!“ Spěchal jsem dolů a na první pohled poznal jsem miss Kati. A jak vypadala, tážete se mne! Ta krásná, svěží příroda ta tam a zbytek — dokonalé umění několika výtvarných odborů okrašlovacího průmyslu. Měl jsem dosti času ku prohlídce, než-li ráčila lenivě pozvednouti lorgnon a blahosklonně se na mne podívati. Ty krásně nalíčené oči pevně spočinuly na mém obličeji, viděl jsem, jak pracuje mozková komora vzpomínek, pravá krevní červeň rozlila se mocným ruměncem nad slabou vrstvu „paint-u“ a již spěchala náruživě ke mě. „Sir Quido?“ — „Yes!“

Měli jsme si mnoho co vypravovati. Pří rozchodu tázala se mne vážně:

„Chcete mne zase doprovodit kolem jezera Čtyrkantonského?“

„Jest mi líto, miss — vlak již odjede!“

Hertenstein a Rigi.

Les hučí . . .

Lesní legenda od **Vlad. Korolenka.** Přeložila **Anežka Pachmayerova.**

no, v lese tomto vždy to hučelo, někdy silněji, někdy slaběji. Jako ohlas vzdáleného hukotu, tak znělo to v něm v stejnoměrných a táhlých zvucích, jako stlumená píseň beze slov, jako nejasná vzpomínka předávné minulosti. Od paměti lidské šumělo to v něm, neboť byl to prastarý, temný les, jehož dosud nikdy sekera ni pila ziskuchtivých dřevařů se nedotkly. V pochmurných řadách stály zde mocné kmeny stoletých smrků a těsně i pevně lnuly k sobě zelené jich vrcholy. Ticho vládlo ve stínu jich a vůně pryskyřicová plnila vzduch. Vrstvou jehličí, jímž půda byla poseta, pronikalo kapradí, podivuhodné listy své na všechny strany rozkládajíc. Nehybně trčelo zde, ni lístek na něm se nepohnul.

Na vlhkých místech vyrůstala v dlouhých stoukách zelená tráva. Nahoře však ve vrcholích šumělo to neustále. Bylo to, jakoby starý les chtěl, aby smutné vzdechy jeho všude bylo slyšeti, a stále jasněji, z větší stále hloubky zněl tento vzdech; stále a stále silnější byl hukot lesa.

Jel jsem osamělou cestou lesní; ač jsem nebe nad sebou viděti nemohl, cítil jsem přece, že nad lesem stahují se těžké, bouři věstící mraky. Bylo již pozdě. Zde a tam pronikaly ještě paprsky zapadajícího slunce. V houštinách se však již stmívalo. V noci musila se bouře rozburáceti. Na hon nebylo lze tudíž dnes již pomysliti; šlo jen o to, dosíci v čas přístřeší. Temně zněl dupot koně mého o holé kořeny stromů; stříhaje ušima, naslouchal kůň občas úzkostlivě, jak z dálky stále temněji a temněji to hučí a šumí. Tu zaslechl jsem štěkot psí. Z místa, kde les nebyl dosud porostlý, prokmitly šedé stěny staré myslivny; modravé obláčky dýmu proplétaly se korunami nad myslivnou se sklánějícími. Jako se zemí srostlá stojí zde chýže se střechou polorozvrácenou, opírajíc se o stěnu rudých kmenů, kdežto vysoko nad ní vrcholy mocných, hrdých smrků ve větru se kolébají.

Uprostřed volné prostory stojí skupina hustě rostoucích doubků. V této osamělé chýži lesní prodlévali obyčejně — čekajíce mne — průvodčí moji na honu, Sachar a Maksim. Ale dnes nezdáli se tam dlíti, neboť na štěkot velikého, ovčáckého psa nikdo z chatrče nevystoupil.

Jen „děd“ s holou hlavou svojí a bílým vousem, jenž mu až po pás sahá, sedí na lavičce přede dveřmi a plete střevíc z lýčí.

Temně, jak by přemýšlel, hledí před sebe; zdálo se, jako by si chtěl něco přivolati na pamět a jako by se mu to nedařilo hned.

„Buď pozdraven, staroušku! Jest někdo doma?“

„Ehe!“ potřásl stařec hlavou, — „ani Sachar ani Maksim nejsou doma a Motoja vyběhla do lesa za kravou . . . kráva musila zatoulati se někde v lese a snad ji už medvědi roztrhali. Ano, tak, tak . . . nikdo není doma.“

„Nu, neškodí. Posedím zatím u tebe a vyčkám, až přijdou.“

„Vyčkej, vyčkej“, praví, kývaje hlavou, a hledí, zatím co koně ke stromu přivazuji, za mnou temným, nejistým zrakem. Ano, zle jest již se starým dědečkem: oči nechtí mu již sloužiti a ruce se chvějí.

„Ale, kdo jsi, holoubku můj?“ táže se mne, když sedám k němu na nízkou lavičku. Otázku tu slyšel jsem při každé své návštěvě.

„Ehe, teď vím, teď vím již!“ praví, chápaje se opět svého střevíce. „Má paměť jest jako řešeto, nic nepodrží. Ehe! Všechny, kdož dávno již zemřeli, dobře mám v paměti... Ó, jak dobře! Avšak mladé lidi, těch zase vždy zapomenu. Dlouho žiju již na zemi.“

„Bydlíš už dlouho v lese tom, staroušku?“

„Ehe, již dlouho! Když Francouz přitáhl do říše baťušky, byl jsem již zde.“

„Viděl jsi tedy již mnoho ve svém životě? Můžeš jistě mnoho vypráběti?“

„Co byl bych viděl, pane?“ děl, pohlédnuv na mne, jako by udiveně. „Les jsem viděl: hučí, ve dne v noci hučí, v zimě v létě. A žil jsem v lese, jako onen strom tam, sám nevím o tom... Nyní jest již na čase uložit se do hrobu, myslím si často; ano, mnohdy nevím sám dobře, žil-li jsem na zemi či nikoli... Ehe! tak, tak! Snad jsem ani nežil...“

Již vznášel se zvolna okraj temného mraku nad husté vrcholy stromů; prudčeji zmítaly sebou větve pod nárazy větrů a v stále mocnějších akkordech zněl tajuplný, příšerný hukot v hloubi lesa.

Stařec vztyčuje hlavu a pozorně naslouchá.

„Bouře se blíží,“ praví, potřásaje vážně hlavou, „to vím. Ó, jak bude v této noci řáditi! Poláme smrky, vyvrátí je z kořene... Ano, duch lesní bude prováděti opět svůj rej!“ dodal stlumeně.

„Jak to víš, staroušku?“

„Ehe, vím, vím! Vím též, jak strom mluví... Strom, pane můj, bojí se též. Pohleď tam, osyka jest přece jen zakletý strom, neboť stále má co šeptati a třese se, i když je povětří zcela tiché; smrk vydává však za jasna jen stlumené zvuky; — ale sotva vítr poněkud se rozpoutá, sténá a praská hlasitě. To však nic ještě není. Naslouchej dobře nyní! Ač již špatně vidím, slyším ještě zcela dobře. Slyšíš, jak šumí dub? Lesní duch dotkl se ho... to značí bouři.“ A skutečně, skupina mladých dubů na volné prostoře, ač chráněna byla lesem ji obklopujícím jako zdí, ohýbala prudčeji silné své větve a temné šumění její bylo lze snadno rozeznati od dutého hukotu smrkového lesa.

„Ehe! Slyšíš dobře, pane?“ — pravil stařec s úsměvem polo dětinským, polo lstivým. „Jakmile koruny dubů se sklánějí, znamená to, že lesní duch přijde v noci a poláme je... Nikoli, nemůže je polámati, dub je silný strom, ani lesní duch naň nestačí... Ano, tak, tak.“

„Jaký duch lesní, staroušku? Pravil jsi přece, že jest to bouře, jež stromy láme.“

A opět přelétl chytrý úsměv obličej starce, jenž při tom vážně hlavou kýval.

„Ehe! Znám to!... Praví se, že jsou nyní lidé, kteří nechtí ničemu již věřiti... Ano, tak jest. Viděl jsem jej na vlastní oči, jako nyní tebe vedle sebe vidím, ano ještě lépe, neboť nyní oči moje již se-

stárly, ale tehdy byly ještě mlady. Oj, oj, jak bystrý byl dříve můj zrak! . . .“

„Nu, a jak's jej viděl tehdy, dědoušku? Vyprávěj přece!“

„Ehe, právě tak jako dnes ještě: nejprve počne v lese smrk sténati, brzy temně, brzy přidušeně: Ó — ach — hó — Ó . . . ó — hó — ó — ó —! . . . potom umlkne, a opět počíná stále častěji, stále žalněji. K večeru jest hůře v lese, v noci počíná však všechno káceti se a lámati . . . On kvapí lesem, směje se, pláče, točí se, tancuje a stále sápe se na dub, jen na dub. — Chce jej vytrhnouti! Jednou sedím tak u okna a hledím ven: ale to se mu nelíbilo; — přikvapil k mému oknu a — prásk! Suchá větev smrková vletěla dovnitř, mně skorem do obličeje; nebyl jsem však hloupý a odskočil jsem rychle zpět. Ehe! Nyní vidíš, jak je zlý.“

„Avšak jak vypadá?“

„Jako stará vrba, jež stojí u močálu. Vlas podoben jest seschlému jmelí, jež ze stromů vyrůstá, rovněž i vous . . . Nos podoben jest řádnému pahýlu, ústa jsou svraštělá a jakoby lišejníky porostlá. Hu, jak ošklivý jest. Nepřeji žádnému bližnímu, aby mu byl podoben, bůh chraň každého před tím! Ehe, tak, tak. Jindy viděl jsem ho zcela blízko státi u močálu. Ale, chceš-li, přijď v zimě; uvidíš ho potom sám, vylez jen na nejvyšší strom. Až nahoru, na vrchol. Odtamtud můžeš jej mnohdy viděti . . . Jako bílý sloup nese se nad lesem, otáčí se sem a tam, a snáší se zvolna s hůry do údolí . . . Letí, letí a zmizí pak náhle v lese. Ehe! A kudy kráčel, jest cesta bílým sněhem poseta . . . A nechceš-li věřiti starému muži, přesvědč se sám jednou . . .“

Hovorným stal se stařec. Stále hlasitěji ozývající se šumění v lese a blížící se bouře jakoby jej byly oživily. Tiše usmívaje se pro sebe, potřásal šedou hlavou a blýskal bezbarevným zrakem. Náhle přelétl jako stín vysokým, vrásčitým jeho čelem, i strčiv mne loktem, praví mi tajuplně:

„Slyš, pane, co ti řeknu. Pravda, lesní duch jest odporný tvor. Křesťanu nemůže býti milo viděti takového škaredu, — ale zlého nic nedělá. To musí se mu přiznat. Provádí s lidmi své šprýmy, to je pravda, ale zlý, abych pravdu řekl, není. Ne, zlý není.“

„Ale jak to, staroušku? Pravil jsi, že chtěl tě jednou větví udeřiti.“

„Ehe! Nu ano, to chtěl. Ale byl pohněván, že jsem se z okna po něm díval . . Tím to bylo. Kdo ho však neruší v jeho rejdech, tomu neublíží. Takový jest. Víš, lidé páchají v lese hroznější věci! Ehe! Bůh ví!“

I sklonil hlavu a zamlčel se na okamžik. A když se opět ke mně obrátil, zablesklo v poloslepých očích jeho cos jako jiskra náhlé vzpomínky.

„Slyš, pane,“ počal „chci ti vypráváti jednu historku z lesa. Stala se zde, právě na tomto místě před mnoha, mnoha lety. Zdá se mi nyní býti vše jako sen. Ale jakmile začne les silněji šuměti, ihned vzpomenu si na vše. Chceš-li, budu ti o tom vyprávěti.“

„Ó chci, chci, dědečku, jen vyprávěj!“

„Nuže, dobře tedy, slyš! Ehe! Byl jsem malý chlapec, když mi matka i otec zemřeli. Nechali mne samotného na světě. Tak tomu bylo, ehe! A lidé si myslí a říkají: „Co máme počíti s hochem tím?“ A náš pán mysli si totéž . . . Tu přišel z lesa hajný Roman a praví lidem: „Dejte mi hocha do hájovny. Budu ho živiti. Bude mi v lese veseleji, a on bude mít obživu.“ Tak mluvil. A lidé řekli: „Vezmi si ho!“ I vzal si mne k sobě a od té doby zůstal jsem v lese. Ó hrozný to byl člověk — Roman! Byl vysoké postavy, černovlasý, s tmavýma očima a zachmuřelý byl jeho duch; neboť až do té doby žil stále a zcela sám v lese. Medvěd jest mu skoro bratrem, říkali lidé, a vlk strýcem. Každé zvíře znal a nebál se ho. Lidem však nejraději se vyhýbal a ani na ně nepohlédl.

Takový byl, pravda. A pohlédl-li někdy na mne, bylo mi, jak by mi kočka ohonem záda byla přejela . . . Ale dobrák člověk byl, to se musí říci! Živil mne dobře, — kaši jídal jsem u něho znamenitou, vždy mastnou, a zastřelil-li někdy kachnu, upekli jsme ji též. A tak žili jsme oba spolu. Šel-li do lesa, uzavřel mne, aby mne divoká zvěř neuchvátila. Později dali mu ženu, Oksana se jmenovala. Náš pán dal mu ji. Jednou dal jej přivésti k sobě a praví mu: Romane, jest čas, abys se oženil! Roman však odpověděl: K čemu mám si ďábla, k čemu mám si ženu na krk uvázati? Co bych počal s ní, jdu-li do lesa? Jsem spokojen, nechci se ženiti! Tak mluvil. Nedovedl totiž s děvčaty zacházeti, — to bylo to. Ale náš pán byl chytrák. Vzpomínám na něho i musím si říci dle pravdy: Takových pánů dnes již není; nikoli, nejsou už takoví, vymřeli . . . Nu, vezměme jen tebe za příklad: Jsi také, jak říkají, rozeným pánem. Ne, ne, neříkám, že ne. Ale přece nejsi pravým pánem. Jsi takovým skrovným, nepatrným — nic jiného nejsi.

Ale onen — to byl opravdový pán, jeden z dřívějších . . . Pravím ti, stává se to často ve světě, že sta lidí bojí se jediného a jak! Pohleď tam na jestřába a na kuřátko: sotva oba z vajíčka se vyklubali, již míří jestřáb k obloze. Ehe! A jak ozve se skřek jeho ve vzduchu, skrývají se nejen kuřátka, ne, staří kohouti prchají . . . A tak i jestřábem jest právě pán, kuřátkem jest chudá selka. Tak si vzpomínám — byl jsem tehdy ještě malý chlapec — jak sedláci, bylo jich často třicet, odváželi velké, tlusté kmeny z lesa. A tu přicválá pán sám na svém koni a točí si knír. Kůň vzpíná se ve své bujnosti, ale pán hrdě se rozhlíží. Oj, oj! Sotva spatří jej sedláci, sběhnou se, odvedou své koně s cesty do sněhu a smeknou čepice. Oj, jakou práci a co potu stojí to dostati potom těžké trámy opět ze sněhu! Ale pán točí svůj knír a jede hrdě dál; — cesta, vidíš, nebyla mu dosti širokou. Když pán zachmuřil jen zrak, již chvěli se sedláci; když svraštil čelo, svěsili hlavy a byli celí zkormouceni; ale když se zasmál, rozveselili se i oni. Aby se mu někdo byl opřel, to se nikdy nestalo.

Ale Roman, jak víš, vyrostl v lese, nedovedl tedy s lidmi jednati a pán se proto na něho také nezlobil.

„Chci,“ pravil, „abys se ženil, proč — to jest má věc. Vem Oksanu za ženu.“

„Ale já nechci“, odvětil Roman, „nemám jí potřebí a kdyby se i desetkrát Oksanou jmenovala. Ďas ať si ji vezme . . . já ji nechci!“

Tu dal pán přinésti karabáč a pravil:

„Nu, oženíš se?“

„Ne, nechci,“ odpověděl mu Roman zase.

„Napráskejte mu, co se do něho vejde!“ poručí na to pán.

Roman byl zdráv a silen, ale na konec bylo mu to přece mnoho.

„Přestaňte,“ pravil „vezmu si ji! Ďábel ať si ji raději vezme, než abych k vůli ní tolik snášel! Sem s ní tedy!“

Tehdy žil na statku pánovu myslivec Opanas. Přicházel právě z polí, když nutili tak Romana k ženění.

Sotva slyšel o tom, — buch! sklesl před pánem na kolena, zlíbal mu obuv a pravil:

„Proč bys, milostivý pane, trápil tak člověka? Dovol raději, ať já si Oksanu vezmu, — ni slova proti tomu nepromluvím.“

Ehe! Vidíš, takový byl Opanas.

Již zaradoval se Roman, vyskočil rychle a pravil:

„Tak to bude nejlépe! Škoda jen, že nepřišel jsi o několik okamžiků dříve! Ale takový jest milostivý pán náš. Místo, aby se dal poptati, nemá-li někdo chuti se ženiti, poručí komukoli, kdo se mu právě naskytne, aby se mne chopil, a jižjiž dopadají důtky na záda. Jest to křesťanské? Fi! — Ehe!“ Někdy nešetřil Roman ani pána. Ale pán byl lstivý a měl něco v úmyslu . . . Rychle dal znova Romana na trávu poraziti. „Hlupáku,“ pravil, „nevidíš, že chci jen tvému štěstí! Nyní jsi sám, jako medvěd ve svém pelechu a trudno tebe navštívit . . . Dodejte mu, až bude mít dost. Ty však, Opanasi, táhni k ďáblu! Nezvem-li tě k hodům, nesedej za stůl. Vidíš, jak byl Roman vyčastován . . . Mohlo by se ti státi také tak.“ Ehe! A jak rány na Romana dopadaly! Za starých časů dovedli to lépe než nyní . . .

Dlouho Roman vytrval, ale když karabáč ni chvilku si nechtěl dopřát polevy, zvolal konečně zuřivě:

„Dost! Aby vám ruce upadly, satani! Chodili jste k ďáblu do školy, že dovedete tak práskati. Dost! Vezmu si Oksanu!“

Ale pán zasmál se a pravil:

„Tak se mi líbíš, můj milý. O svatbě tvé těžko ti bude seděti — ale tím více můžeš tancovati.“

Ano, veselý muž byl náš pán, to se musí říci! Ale později přihodilo se mu něco hrozného; bůh chraň každého křesťana před tím! Ani židu nesmí to člověk přáti . . . Tak míním já . . .

Roman tedy se oženil a uvedl mladou žínku svou do hájovny. Krušné jí časy s počátku nastaly. Roman splácel jí v hněvu svém, že k vůli ní musil tolik muk vytrpěti.

„Nejsi opravdu toho hodna,“ pravil jí, „že k vůli tobě člověka tak zmučili. Jdi k ďáblu, zloduchu! Nechci, aby žena spala v mé chýži.“

Ehe! Ale pomalu smířil se s ní a snášel se s ní!

Když viděl, jak nyní v chýži jeho zcela jinak to vypadá, vše tak hladko a čisto, jak nádoby se lesknou a jak jsou spořádány, bylo mu volno a milo u srdce. „Děkovat musím pánu,“ říkával, „že měl mne

k dobrému! Jistě byl jsem blázen, že jsem k vůli ní tolik ran snesl; nyní vidím, že nic špatného na ní není. Ano, že jest dokonce hezoučká.“

Po nějaké době, nevím ani, jak dlouho to trvalo — zaslechl jsem kdysi ráno, jak v koutě něco pláče a naříká. Ehe! pomyslil jsem si: Milý pánbu nadělil nám děťátko! Tak tomu také bylo. Ale ubohý červíček nežil dlouho na světě tom, jen od rána do večera a tu přestal plakati. Oksana pláče, Roman praví však: Tak tak, nemáme žádného děťátka již. A nemáme-li již žádného, nepotřebujeme ani popa volati . . . Pohřbíme je tam pod smrkem . . . I vyhrabal hrob a pochoval dítě. Vidíš tam starý onen kmen, který blesk rozdrtil? Pod ním odpočívá. I slyš, co ti pravím: když slunce zapadne a večernice nad lesem zazáří, tu přilétne ptáček a pěje tak žalně, že bolno jest u srdce. To jest nekřtěná dušička, jež tak žaluje a o kříž prosí. Praví se, že chytrý člověk, jenž knihy čte, mohl by prosbě její vyhověti; potom nemusila by více poletovati . . . My žijeme však zde v lese a nic nevíme. Lítá, žaluje, prosí, ale my říkáme: „Lítej, lítej, ubohá dušičko, není ti pomoci!“ Zapláče, odletí, leč vrací se zase — i zase. Ach, pane, jak smutno, jak líto jest nám ubohé dušky té!

Když Oksana se uzdravila, chodila denně k hrobu i plakala tak hlasitě, že bylo ji slyšeti v celém lese. Naříkala pro své děťátko; Romanovi nebylo však líto děťátka, nýbrž Oksany.

„Přestaň přece již, hloupá ženo!“ pravil, „k čemu plakat? Robě zemřelo; nu bůh dá nám jiné, snad krásnější. A to bude teprve našim děťátkem, naším vlastním.“

Oksana neslyšela však ráda, když tak mluvil, a plísnila jej zlými slovy; ale Roman nechal ji mluviti a nepohněval se proto.

„Proč mne plísníš?“ tázal se však mnohdy. „Neřekl jsem nic zvláštního. Dříve nežila jsi v lese, nýbrž mezi cizími lidmi. Jak měl jsem to tedy vědět? Ale nyní žiješ v lese u mne a tak jest tomu dobře.“

Oksana mručí a plísní ještě chvíli a potom ustává. Tropila-li však někdy příliš mnoho, rozhněval se i Roman, ano i velice. Ehe! Tu stichla ihned, políbila jej, lichotila mu a hleděla mu vyhovět, že se i Roman opět udobřil. Hleď, pane, ty snad to nevíš, ale já, ač nikdy jsem ženy neměl, seznal jsem přece mnoho ve svém životě: dvakrát tak žhavý jest polibek mladé ženy a dovede i nejdivočejšího muže obměkčit jak beránka.

Oj, oj, znám ženy. A Oksana byla veselá, šelmovská žínka! . . . Ano, pane, i ženy nejsou již, jako bývaly . . .

Jednou — je už tomu dávno — ozval se v lese opět veselý hlahol rohů! trata-tara-ta-ta-ta! Vesele zní jasné zvuky zeleným listím a já, tehdy ještě malý hoch, ztrnul jsem údivem, i nemohl jsem pochopiti, odkud krásné ty tony přicházejí; hle, jak ptáci zdvihli se náhle z hnízd svých, jak hlasitě pokřikují kolem — jak zajíc tam jako šíp křovinami prchá. „Musí to být zvláštní zvěř, jež dovede tak krásně křičeti!‘ myslím si ve své prostodušnosti.

Tu náhle vidím pána našeho přijížděti na skvostném koni; vesele troubí v roh a myslivci i smečka psů jej následují. Nejkrásnější z myslivců byl Opanas. Jest roztomilý ve svém zeleném kabátci, s čapkou

zlatem prošívanou, lesknoucí se puškou na jednom rameni, s pandorou na druhém. Pán měl jej rád, poněvadž dovedl hráti na pandoru a byl mistrem zpěvu.

Ano, krásný muž byl Opanas.

Ale pán, jak mohl ten se s ním měřiti? Hololhlavý, s nosem zarudlým, takový byl; jen oči jeho byly krásny, avšak nerovnaly se daleko Opanasovým. Stalo-li se, že Opanas na mne pohlédl, musil jsem se nahlas zasmáti, a přece nebyl jsem děvčetem. Jeho rodiče i děd byli prý záporožští kozáci a ti jsou všichni statní, zruční lidé. A jinak, pane, nemůže tomu ani býti, neboť není jedno, letíme-li s kopím v ruce na hbitém koni jako pták přes širou step aneb porážíme-li stromy sekerou.

Před chýží stanul pán, stanuli i lovci. Roman vyšel spěšně z chýže a podržel pánu třemeny.

„Jsi zdráv, Romane?“ zvolal pán, sestupuje s koně.

„Ehe!“ odpověděl Roman, „zdráv jsem, co by mi mělo chyběti? A jak se tobě vede?“

Vidíš, že Roman nedovedl odpovídati, jak se patří a sluší. Myslivci se zasmáli — pán se zasmál rovněž.

„Nu, těší mne,“ odvětil, „že jsi zdráv, ale kde jest tvoje ženuška?“

„Kde by byla? V chýži přece, jak se sluší.“

„Nu, odebéřeme se tedy také do chýže. Vy, myslivci, rozložte však koberce na trávníku a přichystejte vše, čeho třeba jest k hodům na počest novomanželů.“

I vstoupili tedy do chýže: pán, Opanas, Roman a Bogdan, nejvěrnější sluha pánův.

Takových sluhů dnes již není. Bogdan sešedivěl v službách pána svého, sledoval ho krok za krokem i plazil se před ním jako pes; proti čeládce byl však přísným a krutým. A neměl nikoho na světě mimo svého pána.

Po smrti rodičů svých stal se robotníkem a chtěl se oženiti; starý pán to však nepřipustil a učinil z něho sluhu syna svého, mladého pána. „Tento bude ti,“ pravil jemu, „vším: otcem, matkou i ženou!“ A tak vychoval Bogdan mladého pána a naučil jej jezditi a střileti. Věren jako pes následoval ho všude. Ano, musím pravdu říci: mnozí proklelі tohoto Bogdana, mnozí prolévali pro něj hořké slzy. Myslím, pán potřeboval jen poroučeti a on nebyl by se zdráhal roztrhati vlastního otce na kusy. Takový byl Bogdan.

Zvědavě kvapil jsem za nimi do chýže.

Uprostřed v pokoji stojí pán, otáčí si spokojeně knír svůj a směje se.

Před ním stojí Roman a hryže si nehty.

Opanas, s rukama skříženýma a opíraje se o stěnu, hledí smutně před sebe a jen chvílemi přeletí obličej jeho jakoby temný mrak. Na lavici v pozadí usedl Bogdan, čekaje na rozkazy svého pána. S tváří rudou jak mák uprostřed obilí a s očima sklopenýma stojí Oksana u krbu. Netuší, jak se zdá, nic dobrého.

Slyš, co ti řeknu: zahledí-li se tři lidé příliš na jedinou ženu, stane se vždy neštěstí. Vím to, poněvadž jsem se toho již častokrát dožil.

„Nuže, Romane, namluvil jsem ti hezoučkou žínku, není-liž pravda?“ prohodil pán, směje se.

„K čemu mnoho slov?“ odvětil Roman. „Žena jako žena. Ovšem ošklivá není.“

Opanas hnul sebou prudce při slovech těchto, pohledl na Oksanu a prohodil polohlasně: „Ó, jest až příliš hezkou pro takového hlupáka.“

„Proč zveš mne hlupákem? Ehe, odpověz mi!“ pravil mu klidně Roman.

„Proto tě tak nazývám, protože nedovedeš ženy své řádně střežiti,“ odvětil mu posměvačně Opanas.

Ehe, slyšíš, co Opanas odpověděl.

Pán dupnul nohou o zem, Bogdan potřásl hlavou. Roman zůstal však okamžik státi, jakoby se byl zamyslil, pohlíží na pána a praví ku Oksaně, aniž zraku svého od pána odvrací:

„Před kým měl bych ji střežiti? Mimo zvěř lesní není zde široko daleko žádné živé bytosti; jen občas zavítá k nám milostivý náš pán ... Před kým měl bych ji tedy střežiti? Nedráždi mne, protivný kozáku! Mohlo by se ti to zle vyplatit ...“

Tu dupl pán opět nohou o zem a zvolal:

„Mlčte přece, syni ďáblovi! Nepřišli jsme sem hádat se ... Chceme jen pozdraviti mladé manžely a večer, bude to veselý hon, u bažiny! Hej, za mnou teď!“ zvolal i vyšel z chýše, kdež pod stromem myslivci právě oběd připravovali. Bogdan následoval ho, kdežto Roman zůstal na pokyn Opanasův ještě v chýži.

„Nehněvej se na mne, bratře“, pravil mu kozák. „Slyš, co ti Opanas řekne! Víš přece ještě, jak ležel jsem pánovi u nohou, jak zlíbal jsem jeho obuv. A vše to proto jen, aby mi dal Oksanu za ženu ... Nuže, bůh buď s tebou, milý příteli! Pop oddal vás — muselo to tak být ... Ale nechci připustiti, aby nestvůra ta tropila si šašky po druhé z tebe i ženy tvé. Oj, oj, nikdo neví, co se v nitru mém děje. Raději pochovám tebe i ženu tvou do svěží země, nežli aby ...“

Udiven chopil se ho Roman, za rameno a zvolal pak zuřivě:

„Co to mluvíš, kozáku? Sešílel jsi náhle?“

Co mu na to kozák do ucha šeptal, nemohl jsem slyšeti. Slyšel jsem jen ještě, jak Roman, poklepav mu na rameno, pravil mu:

„Oj, Opanase, Opanase! Jak zlí, jak mstivi jsou dnes lidé. Já však hlupák žiju zde v lese a nemám ani potuchy o ničem. Ehe, milostivý pane! Svoláváš sám neštěstí na hlavu svou! ...“

„Nyní jdi“, praví mu Opanas, „a neprozraď ani slova o tom — zvláště však chraň se před Bogdanem. Ty nejsi chytrý, ale on, pes, je lstivý jak ďábel. Střez se též píti mnoho gorelky (silné pálenky) pánovy. A pošle-li tě s myslivci ku bařině a bude-li chtíti zde sám zůstati, doveď je až ke starému dubu, ukaž jim cestu, jež vede oklikami k bařině a rci jim, ty sám že půjdeš přímo lesem ... ale potom vrať se rychle zpět.“

„Dobře,“ odvětil mu Roman. „Nuže, na hon tedy! Tebe však, puško milá, nenabiju tentokráte broky, nikoli, dobrou kulí tě nabiju — dobrou kulí k veselému honu na medvěda ... Oj, poďme již!“

Na to vystoupili oba před chýži.

Pod stromem na koberci seděl již pán, obklopen jsa myslivci svými. Dal si podati láhev i sklenku, naplnil sklenku po kraj gorelkou a podal ji Romanovi. Ehe, láhev a sklenka pánovy nebyly špatny, lepší však byla jeho gorelka.

Vypiješ-li jí sklenku, ihned rozraduje se duše tvoje. Vypiješ-li sklenku druhou, skáče ti srdce; avšak při třetí sklence svalíš se pod lavici, — až přijde žena tvoje a na lavici tě opět položí.

Ehe, pravím ti, pán byl velmi chytrý! Chtěl Romana opíti, ale gorelka, jež byla by dovedla Romana smyslů zbaviti, byla by musila býti teprve nalezena. Vypil první sklenici, vypil druhou, vypil třetí a stále ještě nic! Jen oči příšerně mu svítily jako zrak vlka a tu kroutí si černý knír v pravo, tu opět v levo. Pán hledí, hledí na to a zlobí se.

„Hleďte, ďáblův to hoch! Jak dovede píti gorelku mou, aniž by očima zablýskl! Jiný byl by již splakal, — on však stojí zde jen a směje se všemu.“

Ničemný pán věděl totiž dobře, že, počal-li někdo pije gorelku již plakati, netrvalo dlouho a svalil se pod lavici.

Tentokráte však přišla kosa na kámen.

„Proč měl bych plakati?“ odvětil mu Roman. „To nebylo by hezké ode mne. Přijde ke mně milostivý pán a já měl bych plakati jak stará baba? Bohudík, nemám žádné příčiny k tomu — to nechť učiní moji nepřátelé . . .“

„Jsi tedy spokojen?“ tázal se ho pán.

„Ehe, proč bych měl býti nespokojen?“

„Ale víš přec ještě, jak jsem tě musel karabáčem ke svatbě donutiti?“

„Jak bych to nevěděl? Tehdy byl jsem ještě hlupákem a nevěděl jsem, co jest sladké a co hořké. Karabáč chutnal ovšem hořce a přece byl mi tehdy milejší nežli žena. Díky tobě, milostivý pane, naučil jsem se pochutnávati si na medu.“

„Nu, to mne těší,“ odtušil pán. „Ale za to rád učiníš něco pro mne, není-liž pravda? Jdi s myslivci k bařině a postřílej hodně ptáků a především přines mi na jisto tetřeva.“

„Ale kdy nás chceš k bařině poslati?“ táže se Roman.

„Popijeme dříve ještě,“ odvětil pán, „Opanas zapěje nám píseň a pak vesele na hon.“

Roman pohlédl k nebi i pravil:

„To bude velmi nesnadno, milostivý pane. Jest již pozdě, bařina jest daleko a mimo to hučí to dnes tak podivně v lese. V noci budeme mít bouři . . . Jak lze tu zastřeliti ptáka tak ostražitého?“

Pán byl však již opilý a tu vždy snadno se rozzlobil. Když slyšel, jak myslivci potichu spolu hovoří a Romanovi přisvědčují, udeřil zuřivě číší na stůl, zakoulel očima a kázal všem stichnouti. Žádný hlas se neozval, jen Opanas nebál se, pohledl úkosem na pána a, ladě pandoru svoji, pravil:

„Považ jen, milostivý pane, jest možno za noci jížjiž nastávající a za bouře hrozící vyjíti si na ptáky?“

Tak statečným mužem byl Opanas. Ovšem ostatní byli jen poddaní pánovi a musili se báti, Opanas byl však svobodníkem z rodu kozáckého. Jako malý hoch přibyl s otcem svým, toulavým hudebníkem na pandoru, z Ukrajiny. Tam v městě Umáni bouřil se lid i vypíchli starému kozáku oči a vyhnali jej v šírý svět. Ode vsi ke vsi, od města k městu bloudil, jsa veden synem svým, hrál a pěl u prahů písně a došel konečně v náš kraj.

Starý náš pán, jenž krásné písně miloval, přijal jej k sobě na statek svůj. Když starý kozák zemřel, zůstal syn jeho u mladého pána, jenž si jej oblíbil a mnohé slovo klidně od něho snesl, za něž by jinému byl dal kůži řádně vydělati. Tak i nyní. Ovšem vzchopil se s počátku zlostně a již myslil jsem, že kozáka udeří, avšak nikoli.

„Oj, Opanasi, Opanasi!“ prohodil jen. „Jsi chytrák sice, ale jedno nevíš: kdo nos svůj strká mezi dveře, může si ho přiskřípnouti.“

Ehe, ano, to mu řekl!

I rozuměl kozák, co tím pán mínil, i dal mu písní odpověď.

Ó kdyby byl pán dbal písně té!

Žena jeho nebyla by musila proň později tak hořce plakati . . .

„Díky ti, pane, za tvé poučení,“ odvětil mu klidně kozák, „chci ti něco zazpívati, jen pozorně slyš!“

Sáhl ve struny pandory, pohledl vzhůru k nebi, za orlem, jak vzduchem krouží, za tmavými mraky, jak vítr je pohání. I stanul v písni své a naslouchal hukotu starých smrků. A opětně rozzvučely se struny vábněji, krásněji nežli před tím.

Ehe, pane, neslyšel jsi, jak Opanas hrál, a neuslyšíš již nikdy Jest prostý sice pandora nástroj a přece v ruce mistrově tak divuplně promlouvá k srdci. Přejede-li jen rukou struny, vše umí mu říci: jak les temný v bouři se rozzvučí, jak vítr na stepi buřanem kvílí a jak suchá travka šepotá na hrobu kozákově. Ano, pane, dnes neuslyšíš nikde nikdy hry takové. Ovšem, mnohý k nám přichází ještě šumař nejen z temných lesů litevských, nikoli, také z Ukrajiny, z Kijeva a z Čigirynu . . . Ale to vše není již ničím! Praví se, že nikdo již na pandoru nehrává, ani na trzích. V chýži na stěně visí ještě stará moje pandora; Opanas naučil mne hráti, ale po mně nikdo tak již nedovedl. Zemru-li, a brzo se tak již stane — nikdo již na pandoru hráti neuslyší. Ehe, tak jest.

I počal tedy Opanas pěti hlasem stlumeným tak bolně, tak žalně, že to až do duše pronikalo; píseň však, kterouž pěl, schválně si pro pána vymyslil, to bylo viděti; neboť kdykoli prosil jsem ho později, aby ji ještě jednou zapěl, neučinil tak nikdy. Člověka, jemuž jsem píseň tu kdysi zapěl, dávno již na tomto světě není, — říkával mi potom.

Píseň ta však věstila pánu předem již osud jeho. Pán plakal, slzy kanuly mu z očí do vousů, a přece, jakby nepochopoval, co píseň mu praví.

Neznám již písně celé, jen málo mi utkvělo ještě v paměti. Co o pánu Ivanu zpíval, mělo as tento obsah: „Ó pane Ivane, ó chytrý pane, tak přemnoho víš! Víš, jak jestřáb krouží pod oblakem, víš, jak havrana v drápy uchvátí . . . Ó chytrý pane, ó pane Ivane, jediné jen

nevíš! Nevíš, jak často se ve světě stává, že u hnízda havran sám jestřába uchvátí.“

Jest mi, jak bych ještě píseň tu slyšel a všechny před sebou viděl. Hrdě vztýčen stojí tu kozák s pandorou v ruce; na koberci sedí pán s hlavou schýlenou a pláče; myslivci skupili se kol a vyměňují pohledy významné; Bogdan kývá šedou hlavou svou a zdá se býti v hluboké přemítání ponořen . . .

A les šuměl a hučel jako dnes — a ztlumeně, zticha, jak by hlubokou bolesť žalovaly, tesklivě zněly tóny pandory, když kozák o paní pěl, jak pro Ivana svého běduje a jak venku v lese krkavec sedí na mrtvole a krákoře.

Ach, pán písni neporozuměl! Usušil slzy své a pravil:

„Nuže, vzhůru, Romane! Hej, na koně, myslivci! Ty, Opanasi, však s nimi pojedeš, neboť dosti již mám písně tvé. Krásná byla, pravda, ale co jsi v ní pěl, nikdy se ještě nepřihodilo.“

Změklo srdce kozákovo, an pěl, a s očima slzavýma pravil:

„Ó, milostivý pane, staří lidé říkají: Pravda skrývá se v každé báji i v každé písni. Avšak, co pravdivého jest v báji, jest jako železo, jež pokolení za pokolením bylo dělilo, i zrezavělo; co pravdivého jest však v písni, jest zlato, jež nikdy rezem netrpí. Tak říkají staří lidé...“

„Snad říkají tak u vás, u nás však jinak jest tomu,“ odtušil pán s úsměškem; „dosti již, Opanasi, dosti, nudíš mne již!“

Okamžik ještě stojí kozák jako k zemi přimrazen, leč náhle klesá před pánem na zem i praví: „Slyš, milostivý pane, radu mou! Vrať se domů ke své paní: srdce mé tuší neštěstí.“

Tu vyskočil pán zuřivě, kopl nohou po kozákovi jako po psu a vzkřikl zlostně: „Pryč! Ať jsi mi již s očí! Nejsi kozákem, jsi babou! Pryč s mých očí — mohlo by se ti něco zlého přihoditi. Vy ostatní, co tu stojíte jak zdřevěnělí? Nejsem již vaším pánem, he? Co rodiče vaši nikdy od rodičů mých nezažili, já učiním vám...“

Jako pravý mrak povstal kozák a vyměnil s Romanem tajuplné pohledy. Roman však o pušku svoji opřen stojí zde klidně, jak by se ho věc ani netýkala.

Náhle uchopil kozák pandoru svoji a mrštil jí o strom, tak že roztříštěna k zemi padla . . . Jediný teskný, žalný tón zachvěl se na okamžik vzduchem a ztrácel se pak, zmíraje zvolna v lese . . .

„Ať tedy ďábel někdy k rozumu tě přivede, nechceš-li zde žádné rady slyšeti,“ zvolal Opanas, vyšvihnuv se v sedlo . . . „Nezáleží ti nic na věrném muži.“

A dříve ještě, nežli mohl pán něco odpověděti, odcválal již kozák a zmizel brzy v lese. Také myslivci vskočili nyní na koně a odjeli do lesa. V čele jich Roman, pušku maje přes rameno přehozenou. Jak kolem chýže jeli, stanul Roman na okamžik a zvolal k své ženě: „Ulož hocha, Oksano! Jest čas. Uchystej také lože milostivému pánu . . .“

Když poslední muž v lese zmizel, povstal i pán a vstoupil do chýže. Venku byl kůň jeho k jednomu kmenu přivázán. Tmělo se již, jednotlivé, těžké krůpěje dešťové bily v okno, kdežto hukot v lese ozýval se stále mocněji.

Oksana uložila mne na lože a požehnala mne křížem. Ještě jsem neusnul, když zaslechl jsem, jak Oksana tiše vzlyká . . . Ach, já malý hoch nepochopil jsem tehdy, co se kolem mne dělo, převaloval jsem se na svém lůžku ze sena, naslouchal jsem bouři, jak stále divočeji v lese burácela a jižjiž usínal jsem, když náhle — ehe! — zaslechl jsem jakýsi šramot. Naslouchám i slyším, jak se potichu blíží kroky, jak někdo přistupuje ke stromu a opatrně koně odvazuje; na to řehot koně, dupot kopyt — a jest opět ticho. Opět po chvíli slyším, jak kdosi cválá přímo k chýži naší, rychle se sedla seskakuje a do okna volá:

„Pane, pane, rychle otevři! Kozák něco zlého zamýšlí — zahnal koně tvého do lesa . . .“ Poznal jsem hlas Bogdanův. Sotva pronesl ta slova, chytil ho někdo ze zadu . . . Poděsil jsem se — a tu — těžký pád . . . Avšak již otvírá pán dvéře a kvapí s puškou nasazenou ven, leč v okamžiku tom chytil ho již Roman a mrštil jím o zem . . .

Jak pán zpozoroval, že jest s ním zle, obrátil se k Romanu a pravil: „Nech mne, Romane! Tak mi splácíš dobrodiní moje?“

„Ó, vzpomínám dobře všech dobrodiní, kteráž jsi, krutý pane, mně a ženě mojí prokázal. A právě proto chci ti je nyní splatiti,“ odpověděl Roman.

„Chraň mne, Opanasi, věrný druhu můj! Miloval jsem tě jako vlastního syna svého . . .“

„Ano, odehnal jsi mne jako psa, to jsi učinil! Miloval jsi mne, jako hůl miluje hřbet. Nyní pak miluješ mne, jako hřbet miluje hůl . . . Prosil jsem tě, zapřísahal — nechtěl jsi slyšeti, nuže nyní jest pozdě . . .

„Oksano,“ křičel nyní pán, „ujmi se mne, máš srdce tak dobré!“

Oksana praví však lomíc rukama: „V prachu jsem před tebou ležela, prosila jsem tě v slzách: smiluj se nad mladistvým věkem mým, nezhanob ženu muže poctivého! Ale ty neměl jsi soucitu a osmělueš se mne ještě prositi! Marny všechny tvé prosby — nic nemohu pro tebe učiniti!“

„Nechte mne!“ křičí teď pán. „Budete pykati všichni v Sibiři!“

„Zbytečná jest tvoje starosť, pane,“ odvětil mu Opanas. „Roman dostane se spíše k bařině, nežli tvoji myslivci, já však jsem na světě sám a nemusím se o svou hlavu starati . . . Pušku přehodím přes rameno, hlouček druhů bude mne následovati a hejsa! do lesů! V noci vyjdeme na cesty a zavítáme-li do vsi některé — ha — pozveme se k pánům za hosty! — Však teď rychle, Romane! Musíš trochu do deště, milostivý pane!“

Pán bránil se a křičel — však to nic neprospělo. Roman stále jen cosi bručel, Opanas však se jen smál.

Když muži odešli, kvapil jsem vyděšen do chýže: s tváří bledou jak mrtvola seděla Oksana na lavici . . . Venku zatím rozburácela se plnou silou divoká bouře: hrozně sténal starý les, vítr vyl a temně duněl hrom. Mlčky sedíme podle sebe na lavici a nasloucháme hukotu bouře.

Tu náhle ozvalo se nedaleko od chýže sténání, — tak žalostné, tak srdcervoucí . . . hu! pomyslím-li na ně, hned mne úzkosť pojímá; a jest tomu už tak dávno . . .

„Oksano, milá holubičko, kdo sténá to tam tak v lese?“ tážu se.

Ona však béře mne na klín, uspává mne a praví: „Spi, duško moje, spi! Jest to les, jenž tak hučí . . . “

Ó, ano, les hučel, ó, jak hučel! . . . A opět sedíme chvíli, — tu náhle v lese ozval se výstřel . . .

„Oksano, holubičko,“ tážu se opět, „kdo to střílí v lese?“

Leč ona kolébá a uspává mne na klínu svém a praví:

„Neboj se, duško moje, . . . Jest to hrom, jenž v lese duní . . .“ A plačíc tiskne mne pevněji ve svých ramenou a pěje, aby mne uspala, hlasem stlumeným:

„Jest to les, zlato moje, jenž tolik hučí . . . hučí . . . hučí . . .“

A tak ležel jsem na jejím klínu a usnul jsem konečně. Když jsem se druhého dne probudil, svítilo slunce již do chatrče. Všude ticho. Oksana leží oblečena na svém loži a spí.

Hned připomněl jsem si včerejší den a myslil jsem, že bylo vše jen snem . . . Ach, kéž by to bylo bývalo jen snem!

Rozběhl jsem se rychle z chatrče k lesu: ptáčkové cvrlikali, svěží rosa ranní leskla se na listech . . . Tu, tam u křoviska, co vidím! Na zemi podle sebe leží pán a Bogdan: pán s bledým, klidným obličejem, Bogdan šedý jako holub, s přísnou tváří, — tak jak by ještě žil . . . A oběma zeje na prsou rána krvavá.“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„A co stalo se s ostatními?“ tázal jsem se, když viděl jsem, že stařec hlavu svoji schýlil a mlčel.

„Ehe! Vše stalo se tak, jak kozák předpověděl. Dlouho žil ještě v lesích, číhal s druhy svými na cestách a stal se postrachem pánům . . . Bylo to již tak osudem jeho: předkové jeho byli také tím a musil míti tedy i on podíl na tom. Velmi často přicházel ještě k nám do chatrče a nejraději, nebyl-li Roman doma, poseděl chvíli, zapěl píseň a hrál na pandoru . . .

Ehe, musím ti přece říci pravdu: tak bez hříchu se to nedělo. Hleď, Maksim a Sachar musí co nevidět přijít z lesa; pohleď potom dobře na ně — ovšem nic jim o tom neřeknu — kdo však znal Opanasa a Romana, pozná na první pohled, komu každý z těchto obou jest podoben, ač jsou již vnuky oněch obou . . .

Ano, takové věci děly se tehdy v tomto lese . . . Avšak les hučí — blíží se bouře.“

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Jako unaven pronesl tato poslední slova. Bylo viděti, že dočasné rozčilení, v jakémž se byl nalézal, polevilo a únava nastala. Zdálo se, že jazyk neposlouchá již vůle jeho. Zemdlelá hlava chvěla se a oči se zakalily.

Tmělo se již. Les stál zde jako rozbouřené moře; tmavé vrcholy stromů pohybovaly se jako hřebeny vln v bouři. Tu oznámil radostný štěkot, že hospodáři přicházejí.

Kvapně blíží se k chýži, za nimi přichází Motoja celá udýchaná, ženouc před sebou krávu, jež se jí byla ztratila. Společnost naše byla nyní v plném počtu v chýži shromážděna. Oheň v krbu vesele praskal i plápolal a Motoja chystala horlivě večeři. Ač viděl jsem již

často oba hajné, pozoroval jsem je nyní se zvláštním zájmem Obličej Sacharův byl tmavě zbarven; černá obrví stýkala se skorem pod nízkým čelem, vzdorně a temně hleděly oči jeho, ač v obličeji jeho byl rys přirozené dobroty. Výraz Maksimova obličeje jevil naproti tomu přímosť, velké šedé oči hleděly vám vstříc tak vábivě, tak lichotivě, chvílemi potřásal černým, kučeravým vlasem svým a smích jeho zněl přímo nákažlivě.

„Zajisté vyprávěl vám stařeček opět příhody z dob děda našeho?“

„Ano, to učinil,“ odvětil jsem.

„Tak činí vždy! Jakmile les rozzvučí se poněkud mocněji než obyčejně, ihned připomíná si staré doby.“

„Ano, již jest jako malé dítě — stařeček náš!“ dodala Motoja, předkládajic polévku.

A zatím seděl stařec zde, nejevě žádného účastenství, a nezdál se ničemu z našich řečí rozuměti. Někdy zamumlal nějaké slovo pro sebe, usmál se dětinsky a kýval šedou hlavou svou. Kdykoli však prudký van větru opřel se o chýži a vyl i sténal v trámoví, stal se stařec nepokojným, obličej jeho nabyl úzkostlivého výrazu a sluch jeho zdál se pozorně něčemu naslouchati.

Brzy utichlo vše v chýži.

Jen slabě svítil dohasínající skorem kahanec, venku v lese však hučelo to, jak by se ozývalo tisíc mocných, byť jen temných hlasů, které zuřivě v temnotě na se volaly a jeden druhého přehlučeti hleděly. Bylo to, jak by v šeré noci tam ve tmě vedly hlučné své porady, aby se silou sjednocenou a se všech stran vrhly se na bídnou, hluboko v lese skrytou chýži, aby od základů ji rozmetaly. Čas od času vzrůstala temná tato bouře, rostla a rostla, valila se blíž a potom chvěly se staré dvéře ve svých stěžejích — zdálo se, jak by se někdo opíral se vší zuřivostí proti nim, kdežto zatím nahoře v komíně skučela vichřice — tu hrozně, tu opět žalostně, až to srdcem otřásalo

Ticho na to na chvíli, — ustaly nárazy větrů a příšerné ticho muči úzkostlivé srdce. Tu náhle, s mocí vzrůstající znovu počíná burácení, pustý lomoz ozývá se kol, strašlivý hukot a vír — a divěji nežli dříve rozzvučely se staré smrky, jak by je chtěl někdo vesměs vyzdvihnouti, aby spěly na křídlech bouře v dálné nedozírné kraje.

Napolo jsem dřímal, avšak, jak se zdálo, nikoli dlouho; neboť stále ještě burácela bouře silou nezmenšenou. Kahanec plápolal ještě sem a tam a osvětloval jen nepatrně chýži. Stařec seděl ještě na lavici a tápal hledaje rukama kol sebe, jakoby doufal někoho nalézti. Výraz zděšení a malomoci skorem dětinské tkvěl na bledém obličeji ubožáka.

„Oksano, milá holubičko!“ slyším jej úzkostlivě volati, „kdo sténá to tam v lese?“

A opět po malé chvíli praví: „Ehe! Nikdo to nesténá. Jest to bouře, jež v lese burácí ... Les hučí — les hučí.“

A náhle zasvitly modravé paprsky blesků malými okny a ostře odrážejí se na okamžik průhledné obrysy starých smrků od tmavého pozadí, aby rychle opět sklesly v temno bouřlivé noci; po té zablesknc opět oslepující paprsek temnotou a zatemní na okamžik matný kahance

svit; několik prudkých úderů hromu otřásá vzduchem. Nepokojně pohybuje se opět stařec na lavici, hledí zděšeně kolem sebe i volá:

„Oksano, holubičko, kdo to střílí v lese?“

„Spi, dědoušku, spi!“ zní od krbu klidný hlas Motoji.

„Ano, ano, tak činí to vždy! Kdykoli venku to bouří, volá ihned po své Oksaně a zapomněl, že Oksana dávno, dávno již dříme pod zemí. Ach, ach!“

A zívajíc i šepotajíc kratičkou modlitbu, Motoja opět usíná.

Ticho vládne opět v chýži přerušované jen burácením bouře a nepokojným mumláním starce; — a les hučí, hučí . . . Oksano, milá holubičko . . . A brzy spustil se hustý, těžký liják a přehlušil šumotem proudů svých hučící bouři i sténání starého, smrkového lesa.

U pramene chartreusy.

Z výletu do Savojska a Dauphiné.

Píše Dr. Jiří Guth.

(Bratru Karlovi, soudruhu z cest.)

I.

as ohnivé slunce zlatilo vysoké vrcholky vzdálených hor valaisských, zase bělošedá mlha zahalovala bílý Mont-Blanc a jeho druhy sněžné, a zas Mont-Salève, veliký i malý, koupal se v čistém vzduchu, večerní páry jeho rozkládaly se nad jezerem genevským a dumná kolébka Kalvínova učení obrážela svoje obrysy, čím dál tím vzdálenější, na obzoru víc a více se temnajícím.

Krásný, skvoucí obraze genevského kraje za večera letního! Mlčky a ani nedýchaje v pozorování tebe jsem se hroužil . . . . Nejhlubší city, ať radost ať bolesť, vždycky snášíme mlčky . . . Co jsem se na tebe navzpomínal, Genevo, a na tvoji městskou radu! Nejenom když na procházku za Vinohrady chodě na těch krkolomných cestách polních divné prostocviky jsem prováděl, tanulas mi a vůkolní silnice tvoje na mysli, ale i při jiných příčinách četných, ze kterých tuto nemohu se zpovídat.

A Mont-Salève pořád byl menším, když ze Genevy přes Bellegarde k Chambéry jsme odjížděli, malý jeho druh docela nám se ztratil a z velkého táhlého hřbetu vynikaly jen ještě Les Pitons ve večerním šeru. Posléze rázem zmizelo všecko, nastala tma, pronikaná jen blikavým světlem wagonové lampy a potom, když z tunnelu du Crédo jsme vyjeli, zase bellegardské továrny a francouzský kraj dívaly se na nás a my na ně.

Pomiňme mlčením to všecko, co v nastávající temnotě jsme viděli a neviděli, a zajedeme bez dlouhých okolků do Chambéry, jež sobě východiskem učiníme. Také jezero du Bourget necháme na pokoji ač temně-

lesklá jeho hladina, bezpočetné hvězdy na černém nebi v ní se zrcadlící, vysoké silhouetty hor ještě černější než pozdní večerní obloha a různé jiné romantické přídatky dosti svůdným jsou předmětem k chytání poetických hejlů.

Nevím, co táhlo mě tak tuze k mnichům kartusianům, co vábilo mě do jejich samoty. Analysoval jsem dlouho ten duševní stav, tu touhu, a analysuji dosud, ale konec konců se mi přece jen zdá, že příčinou toho byl likér chartreuský, tedy něco docela jiného než roztoužení svatého Bernarda de Clairvaux, který také „byl všecek rozohněn a pln žádosti viděti, slyšeti a hovořiti s bratry toho domu“.

Ze Chambéry vede mnoho cest, a ne-li všecky, tož veliká jich část vede ku Velké Chartreuse, která pro nejbližší okolí jest více než pro křesťanstvo Řím, neboť ze Chartreusy jenom dobrodiní pro všecky plyne, kteří s ní ve styk přicházejí, a ona všem otevírá hostinnou náruč a poskytuje ruky pomocné, ať jest to člověk dobře ať špatně věřící, třeba pohan.

Ještě kousek dráhou, do St. Béronu, abychom tlučení v diligenci ušetřili tělu, dlouhým putováním odjinud již zemdlenému. Celkem z vagonu viděti právě tolik, co z diligence, utěšuje se turista, ale to jen aby omluvil svoji pohodlnosť, kterýmž výrazem lenosť obalujeme. Ostatek dráha stoupá zde silně a vlak jede pomalu jako proslulé ony prostředky dopravní na vicinálce z Přelouče do Podola, o nichž se vypravuje, že dáte-li tam konduktérovi dvacetník a vlídné slovo, celý vlak ochotně se zastaví u každé hospody podél trati a cestující po libosti mohou se občerstvovati; — tedy pěkně a skoro ještě líp než v diligenci můžeš vyložiti se zde z okna a zadívati se na široké údolí alpské, — jež projíždíme nejdříve napříč, pak nahoru — zelené odevšad a na alpské massivy tam na jihozápad, jak splývají s oblaky v jedno. Na severu v dálce třpytí se jezero bourgetské. Stále to rozkošná podívaná, — stejná a přece rozmanitá pořád! Popis jednoho údolí alpského hodí se na všechny, a přece každé z nich jest jinačí, a kdybys měl vybírati, jsi na rozpacích jako onen Buridanův tvor mezi dvěma otýpkama sena. Jedouce dále pod horou de l'Épine tunnelem přes tři tisíce metrů dlouhým, i tady ocitneme se na břehu jezírka se zelenavou, tichou vodní plání, — a víme, jak jsou půvabná ta jezera savojská... Lac d'Aiguebelette podobá se dívčí tváři milé a půvabné, dřímající sladký sen o nějakém milování, při čemž usmívá se jemně; v čem teď ta podobnosť vlastně záleží, do podrobna udati bych nedovedl a snesu raději tu výčitku, že tímto podivuhodným pozorováním chci se ženským zalichotiti. Zvláště to bylo by lze právem namítnouti, že jezero jmenované jest čtyři kilometry dlouhé, dva široké, což u tváří dívčích nebývá; za to ve veliké hloubce, nedohlednosti a nevyzpytatelnosti i jezero i dívčí tvář se shodují, neboť tato i starým, kovaným psychologům jest nebezpečna, že často v očích jejích utopí se i s veškerou svojí učeností.

V St. Béronu čekal již vůz, omnibus pohodlný a veliký s místem asi pro dvacet osob, korrespondující pravidelně s ranním vlakem a obstarávající zároveň poštu cestou ve vesnicích. S námi zároveň vstoupilo několik venkovanů a asi tři francouzští abbés, ve dlouhých černých ka-

bátech, z pod nichž vykukovaly černé punčochy, nízké střevíce, a v nízkých širácích pastýřských, tři duše pobožné, aspoň zdánlivě. Ve Francii a francouzském Švýcarsku nikde neviděl jsem pana pátera bez breviáře; a to nejen že měl tu knížku v ruce, ale také z ní četl, jak se zdálo, velmi horlivě a při každé příčině, sedě i chodě. Ano i v nádražním ruchu a hluku často uvidíš, všimneš-li si, mladého nebo starého kněze, pohybujícího neunavně rety, pohlížejícího upřeně do černé knížky se zlatou ořízkou a vytlačeným křížem na deskách a občas upírajícího oči k nebesům, vlastně ke stropu nádražní čekárny, tak že jen bílé bělmo vyniká z černého suchého obličeje. Modlitba jest obrácení mysli k Bohu a k takovémuto vznešenému aktu jest myslím mnoho absorpce zapotřebí a při něm asi nejméně máme býti vyrušováni; proto rádi vyhledávají místa osamělá ti, kdož modliti se chtějí. Je-li pak místem k tomu vhodným omnibus s několika štěbetavými jazyky, ovšem pohlaví slabšímu náležejícími, nebo nádražní čekárna a restaurace před odjezdem vlaků, dávám na uváženou. — Jestli páni páteři francouzští čtou také tak pilně z breviáře doma, kde neruší je nic než někdy panna kuchařinka, nevím; než mimoděk vzpomínám na veliké reformátory církve, mezi nimiž náš milý Jan Husinecký není na místě posledním, že i teď by měli práce dost, snad více, než kdy jindy.

Litoval jsem pány abbéje, že pro svoji knížku zapomněli se ohlednout v pravo, kde čím více povoz vyjížděl po stoupající silnici vedoucí ku vesnici Les Echelles, tím krásněji rozvíral se za námi pohled do údolí Guiersu a na vzdálenou pláň Rhônskou, vroubenou na východě mlhavým, odtud docela nízkým hřbetem Jurským, a na mohutný, veliký massiv hor Grande-Chartreuských před námi. Hory Jurské mizí teprve, když ostrým záhybem cesty ocitneme se v gorži de Challes, kde skály Chartreuské můžeme již oceňovati ve vší jich kráse. Jsme v Alpách a čím dále tím více zamotáváme se do jejich rozrytých kopců, jež více a více z obou stran súžují se, a nevíme kam dívati se dřív... V úžlabině dole ručej Guiers napomáhá podstatně k dokončení pěkného obrázku, neboť horský kraj bez potoka, ručeje, jasnovodé říčky a podobných vítaných pomůcek jest tolik, jako panna jinak hezká, ale bezzubá. Také vodopád by tady vlastně měl být, ale poněvadž pod sluncem dokonalého nic, obejdeme se bez něho Čtenáři příliš neskromnému připomínám, že jezero jsme si již odbyli svrchu a teď že ho již tedy nepotřebujeme.

Dle toho, jak od jedněch hor jednotlivých se vzdalujeme a přibližujeme se ke druhým, mění se i obrázky jednotlivé, jsoucí plny rozmanitosti a romantické krásy, kterou popisovati nebudeme. Pro všeobecný pojem jen tolik podotknu, že celek jest milý a příjemný, dosud ne divoký a nesrovnaný; jsou to zde Alpy nikoliv nebetyčné a jen málo holých a pustých skal ční nad stráně poseté lučinami dole a nahoře porostlé lesem. Věčné sněhy a ledy jsou daleko odtud a sem z nich nedoniká studený vítr a mrazivý chlad. Však mrznout jsme sem nepřišli, nýbrž spíše zahřát se, ovšem více uvnitř. tím likérem.

Když v Les Echelles jsme odevzdali poštu a přijali zase několik dopisů savojských občánků, mezi nimiž listův milostných nebylo asi mnoho, neboť ustaraný venkovan nemívá času na takové hlouposti jako

měštští synové i dcerky, zavezeni byli hladoví naši žaludkové silnicí jako šňůra rovnou a stromovím vroubenou do Saint Laurent du Pontu, prvé to brány grand-chartreuské pouště. — Savojským vesnicím skoro všichni svatí musili za kmotry a cestou Savojskem brzo celý kalendář projdeš. Jistě že kdyby ti páni kmotři dávali do vínku něco hmotnějšího než-li svou svatou ochranu, i odjinud byli by obtěžováni. Zejména u nás ty ubohé vísky a chatrče špinavé, začouzené s úzkými, malými okny a mrvištěm hned před nimi, potřebovaly by peněz víc než čeho jiného, leda snad ještě také trochu smyslu pro čistotu a úpravnosť

Na těch patnáct kilometrů ze St. Béronu sem potřebovali jsme půldruhé hodiny, tak že přijeli jsme do St. Laurentu právě asi v poledne. S obědem však brzo jsme hotovi, beztoho nestál víc než tři franky a pro cizince, který si musí zvyknouti poblížet na frank jako na věc zcela bezcennou, není to mnoho, zvláště když za to dostane mimo masa různého druhu a jakosti také ještě raky a domácího vína co vypije.

Ze St. Laurentu ku Grande-Chartreuse jdouc jsi u pramene chartreusy v užším smyslu; za malou chvíli, také asi za půldruhé hodiny, budeš tam ve smyslu nejužším. Ohlédněme se kolem brýlemi zeměpisem poněkud zabarvenými — Hory Chartreuské, na které vystupuje naše diligence, jíž odchodem několika savojských selek a jednoho pana pátera značně se ulehčilo, zaujímají veškeru massu omezenou na východě, jihu a západě Iserou, od Chapareillanu až k Voreppe, na severovýchod a sever poslední výběžek sahá až ku Notre Dame de Myans a Chambéry, ostatní hranice doplňují říčky Guiers-Vif, Guiers-Mort a Hérétang. Všecky tyto památné body najdeš, čtenáři, na mapě jen trochu podrobnější, ač jestli napřed jich neznáš, o čemž, nehněvej se, pochybuji. Já také teprv na místě tuto geografii úzkostlivě jal jsem se studovati, a při tom také jsem poznal, že vrchol Chamechaud, měřící 2087 metrů, ze všech v této hornatině jest nejvyšší. Dříve celému tomu kraji říkali le Desert, poušť, — teď jest to lucus a non lucendo. Nejen že tady po kamení, písku a pustinách potuchy skoro žádné, ale pěkné cesty v lesích a mimo ně lučiny, pastviska, role a pole vzdělaná svědčí dost o pilné ruce lidské; i tváří lidských všude s dostatek najdeš, těch hodných tváří savojských, které budily ve mně milé vzpomínky z dřívějších let . . . . mezi nimiž však, podivná věc, nekraluje žádné děvče, nýbrž jen stará, šedivá Madame Rey, u které celý rok jsem bydlel a staré zkazky poslouchal.

Pěkná cesta ze St. Laurentu do Grande-Chartreusy, pořád podél Guiersu se táhnouc, vystupuje, jak jsme podotekli, a silně. St. Laurent leží 410 metrů nad mořem, Chartreuský klášter 975 a vzdálenosť mezi oběma obnáší jen 12 kilometrů. S troškou trigonometrie vypočítáme snadno i velikosť úhlu a z toho i procento, jakým stoupání silnice jde. Jako cvičení ex privata industria odporučujeme

Ještě dříve než vnikneme do „pouště“, něco málo za vesnicí, jedeme kolem Fourvoirie, forata via po latinsku, továren to Chartreuských: na pravo továrny a sklady likérů, na levo bývalé slévárny, patřící klášteru. První z nich jest kartusianské sanctuarium, do kterého vniknouti nemůžeme, leda se zvláštním povolením generála řádu. Ale i pak neukáží nic než řady pěkně srovnaných lahví s obdivuhodným tím lékem těla

i duše a několik aparátů, jichž konstrukci a složení člověk laik beztoho nerozumí; hlavní věc, totiž laboratorium chemické, v němž vlastní lektvar se robí a proporce bylinek léčivých ustanovují, neuvidí nikdo. Toť jest velebných otců vzácné tajemství. — Místo to patří klášteru již dávno; v 17. věku postavili tady mlýn a později přistavili ještě jakési skladiště, kam potraviny a vše, čeho klášterníci měli zapotřebí, se svášelo; odtud pak mezci donášeli věci do kláštera, neboť vozové cesty nebylo. Také poutníci a návštěvníci všeho druhu nechávali zde svoje povozy a soumary, jdouce dále pěšky a proto bývalo zde živéji kdysi a nevládlo zde ticho tak tajuplné jako teď. — Slévárny na levo patří nyní Compagnii des fonderies, forges et acières v St. Etienne. Není nezajímavo čísti v annálech Velké Chartreusy, že kartusiané svého času bývali nejlepšími železáři a že zboží se známkou Chartreusy ceněno bývalo na trhu lyonském skoro tak jako teď jejich kořalka. Prý proto, že užívali ku slévání a spracování uhlí bukového a jedlového; jak a kterak nikomu nepověděli a proto ani já o tom nic nevím.

U mostu hned za hutěmi začíná vlastní cesta pouští, route du Désert, cesta krásná a plná romantiky mnišské, prosycená vůní alpských květin a půvabem klášterního klidu. „Věřící, který překročuje tento prah“, napsal o ní kdysi kdesi kdosi, „naplněn jest radostí milou a tichou. Ten, kdo kráčí po ní puzen jsa upřímnou touhou oddati se poustevnickému životu Chartreusy, dává poslední s bohem všem těm marnostem jakož i všem pozemským statkům, od nichž navždy chce se odloučiti“. — My jsme tady nikomu a ničemu s bohem nedávali, žádným statkům pozemským, nebo těch našich egyptských hrnců masa, které povolání naše milé nám co den přináší, přec by škoda bylo, a také na bálech a merendách — to ty marnosti! — z kopejtka si vyhodíme, než přes to dovedeme sobě pojem udělati o těch divných citech, jež zmítaly duší rozervance, který kdy sem se uchyloval pro pokoj duševní.

Silnice sotva místa nachází mezi skalami, které v pravo kolmo strmí, a horskou ručejí, jež zase v levo v úžlabině, hlubši tím více, čím více stoupáme, přes kameny skáče a hučí, sama jediná rušíc ticho této končiny. A s obou stran do vysoka dlouhopusté lesy jehličnaté rozkládají se a ku všeobecné vůni také přispívají svým smolným dílem. Mezi temnou zelení jejich tu a tam vyčnívá jen holá skála, ale za to zas níževi bují bohatá vegetace stromů listnatých a křovin. Lesy ty nerozkládaly se tady vždycky tak pokojně a libovonně. Nebo roku 1705. v měsíci srpnu oheň zlý v nich řádil šeredně: 400 osob tehda dnem i nocí a po několik dní pracovalo o uhašení strašného požáru. Jindy zas doby válečné až i sem zahlučely příšerně . . . .

Ani nevědouce a uprostřed velebného obdivu ocitneme se u mostu sv. Bruna. Jen mimochodem podotýkáme, že odtud v pravo vede cesta ku staré bývalé Chartreuse de Curière, v níž teď jest ústav pro hluchoněmé, vydržovaný Cartusiany již od dávných let. Asi čtyřicet ubohých němých učí se zde mluviti a slyšeti, a naučivše se mimo to i různým dobrým řemeslům, vracejí se do života rádi a s plnou chutí. Zásluhy zbožných mnichů proto chváliti není potřeba; vážíme si toho víc než jich modlení, dobrý skutek pokládajíce za lepší mnohem, než odříkávání

naučených slov. Most svatého Bruna a divukrásné jeho okolí stojí za to, abychom sestoupivše rozhledli se kolem. Dole, ve hloubce 42 metrů Guiers, tvořící malou zátoku, obráží ve svých vodách oblohu, jež s barvou ručeje mísí se v divnou, modravou zeleň, jakoby skvoucí veliký drahokam zasazen byl hluboko dole v mechu. Porostlé břehy sklánějí se kolmo k sobě, svírajíce zející propasť, ze které, zdá se, nebylo by vyváznutí pro nešťastníka tam padajícího. Ale poněvadž někdy zdání klame, nepodivíme se příliš, slyšíce, že kdysi jistému převoru vedlo se jinak, než bychom byli očekávali. Tehda cesta nebyla ovšem ještě tak pohodlna jako dnes a mezek, který převora milého nesl, sklouzl na úzké stezce a sletěl i se vzácným břemenem do propasti. Když pak převora dlouho nepřicházejícího hledali, našli jej skutečně uprostřed rozsedliny na keři sedícího a čtoucího breviář. Co s mezkem se stalo, historie nepovídá; zapomněla naň, což je dost divno, jelikož nebývá to jejím obyčejem.

Aby se podobného něco neopakovalo a hosté chartreuští aby zbytečně v propastech neztráceli vzácného času, Révérend Père Dom Pierre Roux r. 1495 dal základ cestě nové, pěkně schůdné. Most nynější je data zcela nového: zvláštní schody a galerie vedou dolů, asi do prostřed pilíře, v němž prý je zásoba prachu, aby most v čas potřeby — snad v čas války — mohl býti do povětří vyhozen. Starý most je o něco výše a trosky jeho viděti mezi stromovím; trčí z něho již jen jedna část ke druhému břehu, jako rámě opuštěného milovníka, vztahující se po děvčeti, jež dávno uteklo pryč s jiným. Činí to smutný dojem.

A čím dál, tím cesta ještě pěknější a romantičtější se stává: projíždíme teď pod skalnatým klenutím, až posléze zastavujeme se u Pic d'Aiguille, zvláštnosti to pustiny chartreuské. Najednou, jako z ničeho nic, v pravo při roubení a nad propastí vypíná se ohromná, 40 metrů vysoká skalní deska, jako uměle se všech stran přitesaná, kolmo na všecky strany, nahoře ve špici vybíhajíc: ve skulinách jejích zachytilo se několik stromků, jež osaměle tráví tam vzdušný svůj život. Že skála naprosto nepřístupna není, toho důkazem veliký železný kříž na jejím temeni; darmo sobě hlavu lámeš, jakže mohli jej tam zaraziti, neřku-li donésti. A udělali to přec a sice roku 1865.

Ano už před tím tam něco podobného bývalo, neboť při zarážení našli na místě staré, zrezavělé skoby. Jakoby říkal tady ten kříž, že pro víru Kristovu není překážek a že znamení její dostoupí bezpečně i na místa nepřístupná. Dostoupilo by ovšem a snadno, jen kdyby nositelé a přenášeči jeho nebyli poněkud nešikovní.

V těchto místech bývala kdysi také pevnosť nebo brána střežící vchod ku Chartreuse; jelikož teď byla by holý luxus, zrušili ji před několika lety.

Za Pic d'Aiguille, jemuž také říkají Oeillette neb Aiguillette, projíždíme dvěma malými tunnely, proraženými ve skalách, které víc a více ku protějším se tlačí. Řeky již neviděti, jen z úzkého, nedohledného žlabu malé, divoké kaskády její šuměti slyšíš . . .

Silným záhybem vyhneme se kratší sic, ale příkré silnici v levo, přejdeme most přepínající úžlabinu a za krátko vyjíždíme z lesa na zelený pažit do nevelké útulné kotliny, obklopené lesnatými stráněmi,

nad nimiž vysoko a vysoko šeděbílé skály lesknou se v odpoledním slunci. Uprostřed trávníkového koberce vypíná se věž nevysoká, kolem které kupí se jednoduchá větší a menší stavení, ohražená kolem mohutnou zdí. Opodál několik soukromých stavení a chalup, však ne mnoho. Je to Chartreusa, klášter a vesnička.

Povoz zastavuje před klášterem, kde zařízena je zvláštní dřevěná, se všech stran otevřená kůlna pro povozy návštěvníků a pro diligence; koně odvádějí se do klášterních stájí se vchodem mimo klášter. My sestoupíme a ostatek, asi jen sto padesát kroků, vykonáme pěšky.

Jsme u cíle.

První české představení v divadle v Kotcích.

Dramaturgická stať od J. Arbesa.

salo se roku 1771 — druhý rok čtvrtého desítiletí panování Marie Terezie.

Po Praze roznášena temná, neurčitá a zároveň víře naprosto nepodobná pověst, nad kterouž každý Pražan, ať šlechtic, měšťan nebo muž z lidu, nedůvěřivě hlavou vrtěl. Vypravovánoť, ovšem až dosud jen důvěrně a pod pečetí mlčenlivosti, že konají se v městském divadle v Kotcích přípravy ku provozování hry v jazyku českém.

Neviňoučká a na pohled zcela přirozená zprávička, že v hlavním městě království českého má býti po delší přestávce zase jednou provozována hra v jazyku českém, pobouřila v několika dnech celou Prahu, především pak všechny kruhy, které se o divadlo zajímaly.

Nikdo nevěřil, že to vůbec jen možné; skoro každý byl přesvědčen, že to pouhá pověsť — pouhý výmysl — pouhý žert . . .

Hlavní město království českého, jež nebylo divadelním hrám, ať již v jazyku latinském, italském, německém nebo českém nikdy nepříznivo, mělo sice již od roku 1738 stálé městské divadlo v Kotcích poblíž kláštera a chrámu svatohavelského; nicméně v divadle tom, jež bylo původně zřízeno pro představení zpěvoherní, provozovány až dosud výhradně jen zpěvohry italské a pořádány hry v jazyku německém, a — po třiatřicet roků nikomu snad ani nenapadlo, že by bylo možno provozovati v městském divadle království českého také někdy hru v jazyku českém.

Prostinké faktum to zdá se býti v míře svrchované pravdě nepodobno a přece bylo zcela přirozeným a důsledným následkem úpadku národa českého.

Po závidění hodné kultuře, jaké se těšil národ náš před bitvou na Bílé Hoře, kdy žádný národ evropský neměl tolik a tak výborných škol jako český, nebylo již dávno ani památky.

Čeho nedocíleno persekucemi, jež bezprostředně po nešťastné bitvě bělohorské následovaly, dovršeno prodlením půldruhého století znenáhlým hubením všeho, co mělo na sobě nenáviděný znak „českého kacířství.“

Zdecimovaný a zubožený národ český byl tak hluboko poklesl, že ještě r. 1788 jeden z nejupřímnějších patriotů, slavný Dobrovský, v pojednáních české učené společnosti zaznamenal příšerné proroctví: že prodlením dalšího půl století i poslední zbytkové češství v moři němectva zaniknou . . .

Na sklonku panování císařovny Marie Terezie, ba ještě na počátku panování císaře Josefa II. byl duševní úpadek v národě českém všeobecný. Z mrazivé nevědomosti vyklíčila spousta duševních neřestí. Celého národa zmocnila se v ohledu národním i duševním apathie beznadějnosti; živořilť v bezmyšlenkové ztrnulosti . . .

Potomstvo živlův, najmě cizáckých, jež byly děsné poměry ty zavinily, tylo z někdejšího majetku české emigrace, která mimo vlast buď již vyhynula nebo hynula. Cizí mrav i nemrav, jež byli cizáčtí živlové do Čech zavlekli, nabyl zde už dávno práva vetřelcův: němectví bujilo ve všech vrstvách, hlavně šlechtických a měšťanských, vyjímaje toliko kruhy prostého, nevědomého a proto přeubohého lidu.

Rovněž tak všeobecným jako úpadek duševní byl tudíž i úpadek jazyka českého — o jehož vyhlazení taktéž již po půldruhého věku usilováno.

Před tím dálo se veškeré jednání státní, soudní i úřadní po česku. Po bitvě bělohorské zaveden do úřadního jednání také jazyk německý, kdežto záležitosti státní projednávány výhradně jazykem německým. I ze škol, jež řídil výhradně řád jezovitský, byl jazyk český od roku 1620 na dobro vyobcován a nevyučováno jím téměř nikde až do času Marie Terezie, kdy teprve r. 1763 Filip hrabě Kolovrat vydal dekret, kterýmž učení jazyka českého zavedeno do gymnasií, ovšem jen částečně a na krátko.

Šlechta začala jazykem českým opovrhovati, dávajíc ostentativně přednost němčině, na mnoze vůbec ani jinak nemluvíc.

Po příkladu šlechty zachoval se i stav měšťanský, ba i mniši v kostelích nekázali již dávno jinak nežli po německu, tak že nákaza němectví začínala již rozežírati i obecný lid.

Literatura česká, před věkem ještě bohatší literatury kteréhokoli jiného kmene slovanského — více neexistovala. O pálení českých knih kacířských netřeba se zmiňovati. Prodlením půldruhého věku nevydávány v Čechách nežli knihy latinské a německé. Česká kniha vyšla zřídka kdy a vydána-li přece, byl to spis obsahu náboženského jako nákladem „Dědictví sv. Václava“ vydaná bible, Steyerův kancionál a „Věčný pekelný žaltář,“ — bez odporu jeden z nejhnusnějších spisů, jež vůbec kdy vyšly, — kterýž roku 1771 vyšel již ve čtvrtém vydání.

Touha jednotlivců po vzdělání ukájena na mnoze odpadky literatury německé, po případě také německými překlady spisů francouzských a zřídka kdy i jiných spisů, ale převahou bez vkusu a bez výběru, jak je jarmarečnost nevyvinuté ještě reklamy knihkupecké házela na trh neb tendenčnost zpátečnictva doporučovala.

Vše to ovšem se dálo jen potud, pokud to přísná censura, hlavně jezovitská dovolovala. Tištěné slovo bylo úplně uhnětene; myšlénky, i když někdy v některém mozku vznikly, byly spoutány — duch národa byl v lethargii.

Česky nemluvil již nežli lid venkovský, jenž nepřicházel ve styk s Němci a poněmčilými měšťáky, v městech pak jen onen lid obecný, jenž přicházel s poněmčilými živly ve styk zřídka kdy.

Česká kniha starší byla v Čechách vzácností. Chována v jednotlivých rodinách, obzvláště na venkově jako relikvie a děděna s pokolení na pokolení.

A jenom na venkově a vůbec v rodinách, kde kniha česká aspoň občas ještě čítána, zachován jazyk český více méně v původní své ryzosti, kdežto ve městech nejen obecný lid, nýbrž i intelligence — snížila-li se totiž k jazyku svých otců — dorozumívaly se děsnou hatmatilkou, prošpikovanou nestvůrnými německými skomoleninami.

Intelligentních mužů, kteří by psali a dávali tisknouti knihy pro český lid, téměř nebylo. I Dobrovský, jehož příšernou věštbu jsme výše připomenuli a jenž psal později, jak známo, hlavně německy, byl roku 1771 teprve 18 let stár, Vaclav Stach vydal první svůj spis „Písně křesťanské“ teprve 1785, Dlabač byl teprve 13 roků stár, první díl Pelzlovy kroniky české vyšel teprve 1791 — vůbec z nejstarších buditelů nebyl skoro žádný ještě zahájil práci opravdově.

Vyšla-li nějaká česká kniha přece, byla buď duchem, buď jazykem strašně zbědovaná. Tak na příklad r. 1771 nákladem Hoechenbergrovým vydaný překlad francouzského spisku „Livre des enfants“ — „Kniha pro dítky,“ jejž obstaral děkan v Branné Ant. Selisko. Překladatel zápasil zrovna bezpříkladně i o slova praobyčejná, v mluvě lidu obvyklá, ba všední. Tak na příklad místo slova nos píše „cyton“ a „vonnocyton“; místo želva užívá „štítonožka“, ručnici nazývá „ohnistřelkou“ nebo „kulečníkem“, cukr „sladovinkou“, svobodné umění „výchovonálezem“, znalost mincí „peněžovalstvím“, palác „slavobytem“, kuchaře „krmovařičem“ atd. Výrazy ty byly mu ovšem německým kritikem v periodickém spise z r. 1771 „Prager gelehrte Nachrichten“ vytknuty, ale nikoli jako nějaká neobyčejná prohřešení, nýbrž jen jako slova „netoliko neobvyklá, nýbrž také nedosti srozumitelná,“ (nicht nur ungewöhnlich, sondern auch wenig verständlich).

Byl-li povšechný stav věcí v Čechách trudný, byly poměry v Praze zhola beznadějné.

Nikde nebyla snad nákaza germanisace zapustila kořeny tak hluboko, jako ve hlavním městě, jehož intelligence byla již dávno poněmčena.

Původně německá neb zněmčilá šlechta byla příkladem zámožnému měšťanstvu, jež se po ní ve všem opičilo. Zpanštilý měšťák každý byl tudíž právě tak jako jeho vzor — zněmčilý. Jazyk otcův byl mu jazykem sprostým. Neznal se v něm, a znal-li, styděl se mluviti jazykem, kterým už dávno nikdo nemluvil, kdo činil nároky „na úctu vznešenějších“.

Příkladem zpanštělého měšťáctva řídil se na mnoze již také prostý lid, hlavně služebný a řemeslnictvo, vůbec všickni, kdož přicházeli s poněmčilými živly ve styk — krátce královská Praha byla v poslední třetině minulého věku městem, které svou šlechtou, svou intelligencí, svým zámožným měšťanstvem a všemi živly, jež byly s kruhy těmi ve styku, nedělala pražádnou hanbu kterémukoli městu říše německé, ba v mnohém je i předčila.

Titěrná nádhery milovnost šlechty a vyššího úřadnictva dráždila k bezduchému napodobení.

Vznešené panstvo, ba i vyšší úřadnictvo, abychom uvedli aspoň doklad jediný, jezdívalo v tu dobu v povozích tažených šesti koňmi a řízených kočím zpola na kozlíku stojícím a zpola o krásnou aksamitovou sesli se opírajícím. Před vozem běželi dva běhouni neboli „laufři" — po stranách vozu dva obrovští hajduci — na kozlíku stálo po každé straně kočího, jenž měl paruku a klobouk s chocholem, pažátko a za vozem uháněli čtyři nebo šest livrejovaných sloužících . . .

Podobná privilegia výlučných kruhů ovšem byla bohatým plebejcům nedostižitelná a proto holdovali tito všemožným jiným titěrnostem zpanštilé nádhery.

Zženštilost, parádnictví, koketerie, šviháctví, pověrčivost a pobožnůstkářství byly vedle nadutosti, směšné pýchy a vypínavosti, chlubivosti, pomlouvačnosti a horečné honby po pustém rozkošnictví hlavními známkami jádra zněmčilé pražské společnosti, která neznajíc dějin své vlasti žila jen okamžiku a nestarajíc se nežli o ukájení svých marnivých chtíčů, s vědou, uměním a osvětou vůbec na nejvýš jen z mody koketovala.

Jak hluboko bylo v tu dobu jádro společnosti pražské pokleslo, toho důkazem jest německý periodický spisek „Geisel" atd. z roku 1782 — tudíž jedenáct let po roce 1771 — určený k bičování společenských neřestí, najmě koketerie a šviháctví.

Ani v tu dobu ještě nehledal mravokárný spisovatel v hlavním městě království českého nežli pouhé — Němce, „německou poctivost, německou pracovitosť, německou věrnost a německou lásku k vlasti."

„Kdo čte dějiny Německa a Čech," praví v předmluvě, „přeje si a touží spatřiti mravy a ctnosti otcův; leč místo jarých junáků setkává se jen s vychudlými obličeji vysílenců. Nikdo prý mu nepotřese dobrosrdečně rukou — místo toho jen otřásněná, napudrovaná, páchnoucí a omalovaná marionetta komicky zamávne ozdobou své hlavy, kterou „chapeaupas" nazývá. Marně prý hledá člověk po ulicích mužného vousatého mladíka — místo toho kmitne prý podle něho vychrtlá cinobrová tvář s vousem jen — namalovaným.

Spisovatel hledal místa, v nichž by si mládež osvojovala zručnost a sílu a nalezl prý domy, v nichž jádro mužnosti své síly promrhává.

Nejtruchlivější obraz však prý shledal v chrámě. Zde šeptá drzý hoch kostnaté omalované holčině tisíceré nic — tamo křižuje několik tuctů větroplachů, kteří se vzájemně v modnikářství překonávají, onde pohrává si kdosi s řetízkem u hodinek.

V tom vstupuje vonně páchnoucí Adonis a ukazuje již na prahu svou zručnost v zacházení se svými repetýrkami. Blíží se k vycpané a vyšněrované krásce a teprve když ji byl pracinku políbil, oblaží stvořitele svého ledabylou úklonou. Všichni šeptají na útraty svého souseda nebo sousedky; každý chce býti obdivován. Již prohlíží šukavý lenoch nějakou modu a dělá plány k nové garnituře; již obracejí se všickni od oltáře, aby spatřili vstupující milordy — náhle zazní zvonek na znamení, že mše počíná, a přeruší nezdvořile galantnosti . . .

Hora Axen.

(Ku článku „Čtyrkantonské jezero.“)

Ze zakristie přihopkuje kudrnatý abbé a odbývá nejsvětější oběť tak chvatně, jako by přisluhoval při štvanici. Citlivější vytahují při tom romány, by si ukrátili dlouhou chvíli; mnozí, kteří si chtějí zahrát na filosofy, čtou Rousseau-ovu „Heloisu“ nebo „Marquise d'Argens.“ Tamo v koutě oprašuje si opálená loutka pařížským kartáčkem prach s šatu, šňupe zcela pohodlně a pomalu z tumpachové tabatěrky čtyrkrejcarový spaniol, při čemž malíčkem svým tak vhodně pohybuje, že na způsob brillantů leštěné topasy každou chvíli oči sousedčiny elektrisují.

Uprostřed leží na zemi roztažená pobožnůstkářka. Deset loket dlouhý růženec visí jí zcela důstojně podle ruky, posvátný provaz je otočen kolem pasu. Políbením zvlhčená země má býti znamením její pobožnosti, hlasité její vzdechy, kterýmiž švihäky odpuzuje, mají světu dokázati, jak vřele dovolává se toho neb onoho světce, aby se konečně přece smiloval a celou smečku hříšníků do pekla transportoval Zanícené oči její jsou libovolně řízenou, nevyvážitelnou studnicí pokryteckých slzí — krátce takové a podobné odstíny poskytují látku k šeptání, máchání vějíři, posměchu a opovržení na místě posvátném.

Mnohý z vynikajících přítomných doposud jestě zívá, když abbé opouští oltář. Po slečinkách se opičící panny vstávají a pospíchají domů, by své nedbalky vyměnily za šat jiný. Adonisové nedají se zahanbiti — toiletní stolek nesmí býti zanedbán. I pospíchají za pannami a nechají na kazatelnu vystoupivšího kazatele kázati — prázdným lavicím“ . . . .

Není nižádné pochybnosti, že mravokárná črta ta pochází z péra katolického duchovního, kterýž si níže trpce stěžuje, že bývají kázáním přítomni i členové společnosti, která si obrala za úkol slabosti kazatelův zaznamenávati a veřejně tiskem kritisovati.

Nicméně i v případu, když polovinu a více černých barev, kterýmiž jest líčeno, připočteme na účet náboženského zelotismu, zbývá přece ještě skoro až groteskně ponurý obrázek poněmčilé společnosti pražské v první době panování císaře Josefa II., kdy začalo se již národní vědomí znenáhla ujímati a mělo také vždy více zastanců, než-li o celé desítiletí dříve, kdy byla duševní stagnace až na některé výminky všeobecná.

Pravda sice, že i za těchto krušných dob, zvláště za nedlouho po nastoupení trůnu Marií Terezií začaly se jeviti slabé, sotva pozorovatelné známky obratu.

Nad jiné zajímavo jest, že prvními známkami toho druhu bylo zavedení vyučování jazyku českému na vojenské akademii ve Vídeňském Novém městě (1752) a ve vojenské inženýrské škole ve Vídni (1754) a to hned při založení ústavů těch. Nejzajímavějším však jest faktum, že stalo se tak na ponuknutí tehdejšího arcivévody Josefa, kterýž později jako císař Josef II., jak známo, nad jiné hověl němčině, tak že za jeho panování ve školách v Čechách vyučováno skoro vesměs jen jazykem německým.

I mezi šlechtou byli jednotliví příznivci jazyka českého, jako již připomenutý hrabě Filip Kolovrat-Krakovský, jehož přičiněním zaveden již r. 1763 jazyk český alespoň částečně do gymnasií, a někteří, ovšem nemnozí jiní, mezi kterýmiž zaujímal první místo Jan rytíř z Neuberku.

Byltě to muž nad jiné osvícený, horlivý příznivec umění a starožitnictví, zároveň pak muž společenský, v jehož domě scházívali se vynikající pražští učenci a přátelé umění, obzvláště ti, kterýmž ležel osud národa českého na srdci.

Avšak cožkoli bylo až dosud ve prospěch národnosti české podniknuto, dělo se z větší části tajně, ostýchavě a jaksi jen pokusovité. Podniknouti něco podobného veřejně, vyžadovalo za naznačených trudných poměrů nemalé míry heroismu a muž, kterýž se toho roku 1771 odvážil, zajisté zasluhuje, aby mu byla po 120 letech věnována pozornost aspoň potud, pokud se to snáší s předmětem, kterýmž se právě zabýváme.

* * *

Mužem tím byl tehdejší ředitel městského divadla v Kotcích Jan Josef z Brunianu, o kterémž, pokud se pamatujeme, v žádné stati o prvopočátcích českého divadla nebylo po česku šířeji pojednáno.

Brunian narodil se v Praze roku 1735, tudíž dva roky před usnešením magistrátu Starého města pražského, by zřízeno bylo v Kotcích městské divadlo.

Někteří praví, že pocházel z rodu hraběcího. Devrient ve svých „Dějinách německého herectví“ vypravuje, že Brunianův bratr, jenž byl v Praze císařským štábním důstojníkem, žádal u příslušných úřadů, aby byl zvrhlý člen rodiny, když se stal komediantem, z Prahy vyobcován; ale nemoha toho docíliti, že se dal sám přeložiti do jiného města. Pro vše to není však historických dokladů.

Pravdě nejpodobnějším jest, že pocházel Brunian ze staré herecké rodiny Pruniusův neboli Bruniusův, která na počátku XVIII. věku požívala chvalné pověsti, ale jisto jest, že velmi záhy zvolil si herectví životním povoláním.

Dříve však, nežli promluvíme o Brunianovi jako herci a řediteli, nutno zmíniti se o vzniku a osudech divadla, v němž zahájil hereckou svou činnost a pokusil se později i o reformu divadla vůbec.

Až do roku 1739 provozovány v Praze divadelní hry buď v budovách magistráty jednotlivých pražských měst k účelu tomu propůjčovaných, buď v hostincích nebo soukromých domech, kdežto opera nalézala dočasně útulku v slavnostním divadle v zámecké zahradě na Hradčanech a v Sporkově divadle v Panské ulici na Starém městě.

Stálého divadla Praha neměla, ačkoliv byla potřeba divadla takového, zvláště po úpadku divadla Sporkova vždy naléhavější. Z té příčiny usnesl se roku 1737 magistrát Starého města pražského za primatora Prandta — „k opětuému nalehání a en faveur zdejší vznešené noblessy a veškerého publici civitatis“ — ujmouti se záležitosti té a vystavěti nové divadlo vlastnim nákladem.

K účelu tomu adaptována budova někdejšího „Bazaru“, tak zvané Kotce, poblíž chrámu a kláštera svatohavelského.

Magistrát staroměstský neměl právě ku stavbě dostatek hotových peněz; přes to vše stavba, která stála úhrnem 15.000 zl., zahájena. Podnikatelstvo vydlužilo si u soukromých osob a zdá se, že hlavní neb aspoň nemalou zásluhu o podnik ten měla páně primatorova manželka,

velká příznivkyně divadla, která ku stavbě divadla v Kotcích z vlastního 1000 zlatých přispěla.

O úpravě a vůbec celém původním zařízení divadla v Kotcích nelze pověděti mnoho podstatného. Tvořilať podlouhlý, úzký čtverec a bylo dvě patra vysoké, dosahujíc až po samý krov. Loží mělo asi čtyřicet a bylo v celku dosti výhodně upraveno. Dle Pelzla bylo v něm šest dekorací malovaných od Reinera.

(Pokračování.)

Z Národního divadla.

Referuje Anežka Schulzova.

(„Námluvy Pelopovy." Melodram o čtyřech jednáních. Báseň napsal Jaroslav Vrchlický. Hudbu složil Zd. Fibich. — „Sedlák svým pánem." Veselohra o čtyřech jednáních. Španělsky napsal Lope de Vega, pro české jeviště zpracoval Jar. Vrchlický(.

elodram: „Námluvy Pelopovy" od Vrchlického a Fibicha zůstane v literatuře naší dílem epochálním; jest to nejidealnější, nejdokonalejší spojení hudby se slovem básnickým. Slovo a ton utvořilo nerozlučný celek, téměř bytost jednu: básník vykouzlil tvar, skladatel vdechl hudbou duši. A tak podobá se klassickým duchem Hellady provanutá báseň Vrchlického velebné soše antické, v jejíž stkvoucí tělo byl mistr Fibich svou libeznou hudbou duši vložil

Poesie Vrchlického snoubila se již častěji s hudbou Fibichovou; nespatřujeme v tom náhodu, nýbrž spíše spřízněnost duchovní obou umělců. Vždyť báseň Vrchlického jest hudbou a hudba Fibichova básní.

„Námluvy Pelopovy" jsou rozhodně nejzdařilejším dramatickým dílem Vrchlického.

Rukou tak pevnou a jistou náš básník nezaložil ještě žádné ze svých dramat. Celá stavba dramatická, vyvíjející se prostým, pravdivým, klidným způsobem, vypíná se mohutně a pevně jako ty kyklopické stavby krále Pisanského.

Duch básníkův odhodil směle celý ten aparát dramatický, pomocí jehož bývají vyráběny moderní kusy divadelní a povznesl se k výši onoho velkého a prostého dramatu, kolosálního ve slohu i komposici, s poesií silnou, mohutnou, s charakteristikou provedenou rysy individuelními, energickými, které Aischylem se zrodilo a Sofoklem bylo korunováno.

Jako v řecké tragédii tvoří i zde tajemné božstvo Osudu pochmurné pozadí dramatu. Jen že v dílech řeckých básníků fatum vystupuje spíše jako samostatná, od člověka odloučená bytosť neb moc, kdežto náš básník vložil hlavní sílu a vliv Osudu v nitro člověka, v jeho vášně; toť to hrozné fatum, jehož nevyhnutelná síla poutá morální svobodu člověka a mocí neodolatelnou ho vede k vině, že potácí se:

„od viny do viny
a bez viny — —"

Poměr lidské vůle a síly Osudu, záhadné, nevysvětlitelné spojení neodvislosti a otroctví, které zůstane věčnou hádankou lidské povahy, jest vůdčí myšlénkou díla a vtiskuje mu onen ráz velkosti a mohutnosti.

Děj jest jediným prudkým úderem osudu, proti němuž jest člověk slabou třtinou. Pelops, hrdina dramatu, cítí tu sílu neodvratnou, která ho vedla a nutila k vině a trpce pronáší:

„Co platno tobě na úsvitě mládí
si přísahat, že právo bohem tvým,
že přímost cestou tvojí? Marné sny!
V zlý vržen spor jsi v drápech náhody
a právo, přímost, lehká slova jsou
a větru hříčka — — —

Látku k svému dramatu, které přesností, stručností formy, kontrasty scén čistě lyrických a mohutně dramatických, dikcí melodickou, plnou skvoucích obrazů básnických, charakteristikou výraznou, zajímavou, přímo vybízí k illustraci hudební, Vrchlický čerpal z báje o Pisanském králi Oinomaovi a jeho dceři Hippodamii.

Pelops, syn Tantalův, chtěje otce svého zbaviti muk, ku kterým byl odsouzen za provinění proti bohům, utekl se k věštírně Delfské s otázkou, jak by mohl býti usmířen hněv věčných. Výrok boha zněl: „Hřích otců hříchem jen se usmíří.“ I odhod'al se Pelops opustiti domov i mladičkou choť Axiochu, a vydal se na dalekou pouť do světa, by vyplnil tajemnou hádanku bohů. Na cestě své, provázen jediným sluhou, Jolem, přibyl do Pis, kde vládl drsný, bojovný král Oinomaos, barbar.

Oinomaos má dceru, spanilou Hippodamii, k níž mnoho knížat již bylo vzplanulo láskou a ucházelo se o její ruku. Však král nechce dceru svou provdati; bylť mu bozi ústy kněžky Delfské oznámili, že zeť jeho bude jeho neštěstím a sňatek své dcery že bude musit odpykati smrtí. Proto Oinomaos postavil nápadníkům nepřekonatelnou překážku. Věda, že v jízdě o závod jej nikdo nepředčí, oznámil, kdo získati chce sličnou Hippodamii za ženu, že musí překo- nati ho v jízdě o závod.

Dvanáct knížat, svedených láskou k Hippodamii a touhou po nesmírných pokladech, které Oinomaos nastřádal, pustilo se s králem v zápas a všichni padli zdeptáni kopyty jeho větrných ořů.

Tu přišel Pelops.

Jediný pohled na čarovnou Hippodamii — a srdce jeho vzplálo mocnou láskou a vášní. Vzpomínka na choť Axiochu rozplynula se jako přelud a jediná myšlénka opanovala jeho vůli: získat lásku a ruku sličné barbarovy dcery.

Však smrti Oinomaovy si nežádá, ni jeho pokladů a říše. Vždyť sám království má v Argu. Co mu říše barbarů? Jen Hippodamii chce získat. Upřímně a beze lsti nabízí králi přátelství a žádá, by dobrovolně mu dceru dal:

„— — — nech si všecko
a dceru dej mi, já ti přísahám
u slepce Osudu, u Helia
všezírného, že ihned opustím
po její boku tvoje království.
Má nezištnosť, věř, výrok bohů zkruší
a my se v žití neuzříme víc.“

Však přísaha jeho úmysl Oinomaův nezmění:

„Jak Hellén mluvíš medovými rty,
však nevěřím. Bůh pravdu promluvil,
ty nezviklᚠji. — — — —

Nezbývá tudíž Pelopovi než odhodlati se k zápasu s Oinomaem.

Hippodamie, děva vášnivá, divoká, povahy nezkrotné, vzplanula též mocnou láskou k Pelopovi a chce ho zachrániti.

Ale jak?

Vždyť má-li žíti Pelops, musí zemřít otec její; Oinomaos nezná zde cesty střední.

Láska její jest mocnější než hlas krve. Ví, že Myrtil, králův vozotaj, ji vášnivě miluje a jest jí oddán celou duší; žádá tudíž na důkaz jeho oddanosti, by zachránil Pelopovi život:

Myrtil. — — — má-li žíti on,
pak nesmí déle žíti otec tvůj.
Hippodamie. Tak musí zemřít on.
Myrtil. Ten cizinec . . . . .
Hippodamie. Ne, ten musí být živ.
Myrtil. Pak zemře Oinomaos.
Hippodamie. Tys to řekl.

V této scéně anticky velké vystupuje hrozivý obraz osudu v celé své nevyhnutelné síle; toť ta neodvratná moc, která vedla vražednou ruku Klytemnestry, Oresta, Oidipa — —

Myrtil, aby zavděčil se Hippodamii, uvolní před zápasem zákolníky královského vozu. Oinomaos, spit bojechtivostí a nadějí na vítězství, nepovšimne si toho, pustí se v zápas a bídně zahyne, proklínaje vše, neb tuší, že jen zradou padl.

Však Pelops pevně věří, že Oinomaa jen svým uměním přemohl. Ale když Hippodamie mu vyzná, jakým způsobem se vítězem stal, jest zdrcen:

„Má čistá mysl byla štítem mým,
teď přemítám, že v dům, jenž stížen vinou,
zas novou, svoji vinu uvést mám,
smrť otce tvého já jsem zavinil . . . .“

„Jsme vinou spjati k sobě napořád“,

praví Hippodamie temně. Ano vina je spojila a cítíte, že vina též zničí jejich lásku. Jest nemožno, aby ze svazku vinou poskvrněného vykvetl zdar a štěstí. Vina vždy státi bude hrozivě mezi nimi, otravovati, podkopávati jejich lásku, blaho domácí, až zničí je úplně. Toť mstitelka Axiochy, zrazené choti Pelopovy.

Jediný svědek viny jest Myrtil. S ním dlužno se vyrovnati.

Pelops chce nejprve vyšetřiti, proč sloužil Hippodamii. Jednal-li z lakoty, zaplatí mu zlatem, vedla-li ho láska k Hippodamii — smrtí. Nabídne Myrtilovi půl království, však tento žádá též půl práva na Hippodamii.

Tím vyřkl svůj ortel. Po krutém zápase Pelops vrhne ho do moře.

Však dle založení děje lze souditi, že Myrtil, jediný svědek viny, která dopomohla Pelopovi k vítězství, nezahyne ve vlnách mořských, a že úkol, který básník mu vytknul ve své trilogii, není ukončen.

„Námluvami Pelopovými" Vrchlický dramatik dostoupil výše Vrchlického básníka: tím řečeno vše. — —

Hudební doprovod mistra Fibicha obestřel dílo básnické netušeným kouzlem, jest to skvělá illustrace, která charakterisuje každý odstín děje, postavy, situaci, náladu, slova: Záhadnou, demonickou povahu Hippodamie, bojovného, drsného krále Oinomaa, ušlechtilého Helléna Pelopa, tajemný, pochmurný obraz věštby, zářnou krásu Hippodamie, děsnou kletbu krále Oinomaa, stín žárlivosti, který se vplíží v srdce Pelopovo, zdrcující moc tragické viny, vše básník-skladatel líčí úchvatnou řečí tonů.

Však i to, co slovo může jen tlumočiti, naznačiti, hudba zde podává bezprostředně: Soucit, naděje, láska nezměrná, divoká vášeň, vzdor, lítosť, hrůza, zoufalosť, celá stupnice citů, jichž duše lidská schopna, od chladné bezcitnosti až k opojným výlevům citů, od záblesků blaha až k výčitkám svědomí, vše dýše z té gigantické, velkolepé hudby plné vzletu, dramatické síly a poesie. Pod kouzelným vlivem tohoto nerozlučného spojení slova a tonů, tohoto mluveného hudebního dramatu, lze teprv dokonale porozuměti, pochopiti, procítiti dílo básnické. Geniální hudba mistra Fibicha uvádí nás v nejužší spojení duchovní s básníkem a dává duši naší perutě, by následovati ho mohla do říše poesie — krásna.

Melodram: „Námluvy Pelopovy" byl přijat naší veřejností s nadšením u nás posud nevídaným. Každé představení bylo triumfálním večerem, kde nová, původní myšlénka mistra Fibicha slavila stkvělé vítězství. —

Veselohra: „Sedlák svým pánem" jest rozkošná apotheosa venkovského života a radostí, blaha, spokojenosti, které skytá. Básník způsobem nevýslovně poetickým, graciosním kreslí před vámi líbezný obraz venkova, plný svěžesti, vonného, sílícího dechu přírody, jasu, záře sluneční, štěstí, blaha, úplné spokojenosti duchovní, božského klidu. A přec jak hluboký život v tom klidu, a jak hluboký klid v tom životě!

Již po prvních slovech básně otvírá se před vámi jiný svět, ovívá vás jiné ovzduší. Zdá se vám, jako by kouzlem jste se byli octli z klopotného hluku a víru městského života v líbezném zátiší přírody. Sladký klid naplňuje vaši hruď, s rozkoší vdechujete svěží, sílící vzduch, s celou duší noříte se v čisté zřídlo štěstí a veselosti bodrých dítek venkova a s obdivem a zalíbením pohlížíte na ty lidi, dobré, upřímné, ryzí, jež vám otvírají až na dno své čisté, neporušené nitro.

Thema k veselohře poskytl Lope de Vegovi kontrast lidských poměrů, osudů a stavů. Vybral dvě krajnosti společenské: krále a sedláka. S jasným, hlubokým názorem životním, s duchem filosofickým a přec způsobem lehkým, prostým, plným poesie a rozkošného humoru srovnal jejich život, osudy. A zlaté zrnko morálky, které nám básník podává srovnáním?

Sláva, moc, lesk knížecí nemohou nikdy podati ono štěstí, blaho čisté, sladkou spokojenosť životní, božský klid duchovní, který sídlí v útulném, prostém obydlí sedláka, ukrytém v tichém zákoutí přírody.

Juan, sedlák, jest dokonale šťasten, spokojen. Hruď jeho naplněna jest úplným klidem a vděčností k Bohu, který tak hojné požehnání se-

sýlá jeho práci. Nepřeje si ničeho, nezávidí nikomu, ani králi. Vždyť král, ačkoli jest pánem zemí, poddaných, není pánem svého času, sebe sama. Juan jest též hrdý na své štěstí, spokojenosť! Tak hrdý, že sebe sama nazývá králem na své hroudě a netouží ani viděti lesk a slávu královskou: „Miluji svého krále, ctím jej a poslouchám jeho rozkazů, ale viděti ho nechci," praví pyšně.

Král přijede náhodou do vesnice, zví o Juanovi a touží ho seznati. Přijde večer nepoznán k němu a žádá o přístřeší. Juan ho přijme se srdečnou pohostinností. V scéně rozkošné, neodolatelné, líčí nyní Juan zvědavému králi svůj život, zvyky, názory, otvírá před ním celý bohatý zdroj životního blaha, a s upřímnou sdílností dává mu nahlédnouti ve své ryzí, šlechetné nitro. Místo toto jest pravou perlou dramatické literatury. Však král uslyší též mnohou trpkou pravdu z úst sedláka a konečně Juan mu upřímně dosvědčí, že ačkoli jest ochoten dáti králi co mu patří a bez váhání by mu obětoval vše, své jmění, život, ba i své dítky, přec viděti že ho nechce.

Však nyní musí býti zadostučiněno duchu doby; hrdosť sedlákova musí býti pokořena, a on musí se skloniti před královským majestátem.

Král vrátí se do Paříže a vyšle k Juanovi posly, by skutkem doložil co pravil a poslal mu své peníze a dítky. Chce zkoušeti oddanosť sedlákovu a dáti mu ucítiti svou moc.

Peníze Juan odešle bez rozmýšlení, však že rozloučiti se má s dětmi, jest pro něho krutou ranou. Leč silná, hrdá povaha jeho se brzy vzpruží. Co slíbil splní. Odešle též dítky do Paříže. Král jest pohnut oddaností a věrností Juanovou. Pošle pro něho a přijme ho v celé své slávě. Pokořen klesá Juan před mocí a leskem majestátu královského. Pýcha jeho jest potrestána.

Však král vlídně ho uvítá, bohatě obdaruje a propouští s žádostí, by zůstali přáteli.

Vliv poesie španělského básníka jest neodolatelný. Víc než tři století leží mezi námi a přec dílo jeho jest duchu našemu tak blízké, přístupné, milé. Ty svěží obrázky venkovského života plné poesie, jasné nálady, sladkého názoru životního, rozkošného humoru, zaujmou celou vaši bytosť, upoutají vás, ovinou svým kouzlem. Když opona spadne, jest vám, jako byste se byli probudili z rozkošného snu. Jak neradi se vracíte v chladnou skutečnosť!

V mistrném překladu Vrchlického, v obalu skvostného jeho verše, báseň Vegova přišla dokonale k platnosti.

JARO.

Láska a smrt.

Tragoedie o pěti jednáních

od Jaroslava Vrchlického.

Jednáni V.

Scena: Bohatě vyzdobená síň v paláci guvernéra dona Guzmana. V pozadí na stupních terassa, vedoucí do zahrady osvětlené měsícem. Na terasse stoly s bohatou hostinou, která ke konci se chýlí V popředí velké okno do ulice, proti němu v druhé kulise vchod do vnitřních komnat paláce. U první kulisy obrovský kříž s obrazem Ukřižovaného, pod ním hořící lampa a klekátko. Celek má vzhled přísné pochmurnosti. Při otevření opony je slyšeti hlučnou fanfáru. Četní hosté stojí v pozadí na terasse kol stolu, s poháry v rukou, Don Guzman, rovněž s pohárem, na levé straně v popředí terassy. Když fanfára se ukončí, hlasné volání hostí a připíjení.

Výstup I.

Četní hosté: Šlechtici, vojenšti důstojníci, církevní hodnostové, dámy. V středu tabule jsou tři místa prázdná, hned vedle nich sedí s jedné strany *Fernandez* a *Pedro*, s druhé *fray Domingo* a *Roderich, arcibiskup Toledský, don Garcia.*

Hosté. Ať žije don Guzman!

Jiní. A doña Mariquita!

Všichni. Ať žijou! (Připíjení).

Don Guzman (v popředí, s pohárem v ruce.) Dík, srdečný dík, nejdůstojnějši otče za pronesený přípitek, dík vám všem, vzácné dámy a šlechetní pánové, za hlasné jeho opakování. Lituju velice, že choť moje, příliš dojata slavnou událostí a hlučnou slávou dnešního dne, byla nucena odejíti do svých komnat a nemůže se mnou se poděkovat za Vaši pozornou přichylnost. I doña Teresita, jak matky již jsou, odešla s ní. Leč to zdržeti vás nemá v čilém veselí. — Usedněte, prosím.

Arcibiskup Roderich. Dík, done Guzmane, za skvělé pohostinství, však čas pokročil a dům váš má klidu zapotřebí. Pojďme, pánové!

(Hosté se zvedají.)

Don Guzman. Darmo chci vás zdržeti! Vidím, že do opravdy máte na spěch.

Arcibiskup Roderich. Jdeť k půlnoci . . .

Don Guzman. Tož dovolte aspoň na posled, bych povznesl ještě jednou plný pohár svůj, (pážata naplňují číše) a myslím, že z duše vám volám, když připíjím na zdraví našeho milovaného vladaře a pána Ferdinanda II. krále z Leonu! Ať žije!

(Fanfara trub a kotlův.)

Menší část hostů. Ať žije! (Připíjejí.)

Fray Domingo (k donu Garciovi). Příliš nadšeně ten přípitek nepřijali.

Don Guzman. A nyní vám všem ještě jednou můj dík! Dobrou noc, pánové!

Někteří hosté. Bůh s vámi, done Guzmane!

Jiní. Dobrou noc Vaši Milosti.

Don Guzman. Dobrou noc! (Tiskne arcibiskupovi a předním ruce, ostatní se ukláněji a rozcházejí.)

Fernandez
Pedro } Dobrou noc, strýčku!

Don Guzman. Jdete také již domů? Ať vás moji lidé doprovodí! (Podávají mu ruce, don Guzman líbá je na čelo. Všichni odcházejí. Zbudou v síni fray Domingo, don Garcia).

Fray Domingo (k donu Garciovi). Počkejte v předsíni, snad vás bude brzy potřebí.

Don Garcia. Jak poroučíte. (Odejde.)

Výstup 2.

Don Guzman, fray Domingo.

Don Guzman (podává Domingovi obě ruce). Dík ještě jednou, srdečný dík, otče, za vaši přítomnost! Vámi nabyl dnešní den teprve významu. Když vidím vás, vidím, že král přeje sňatku mému do opravdy, poslalť věru nejlepšího tlumočníka své vůle a svých citů v osobě vaší.

Fray Domingo (vyhýbavě). Jeho Milost přeje opravdu sňatku vašemu.

Don Guzman. Nevíte, jakou mne to naplňuje radostí. Vidím v tom důkaz jeho důvěry a to je věc tak velká, že ani necítím tak příliš odpor a nechuť Mariquity. Však, upřímně řečeno, otče, vámi navrhnutý prostředek smíru s Lary doně Teresitě nedostačil — ani šlechtě, ani lidu . . .

Fray Domingo. Měl jsem příležitost pozorovati to i při dnešní hostině, done Guzmane. Strana Larů je silnější, než si myslíme.

Don Guzman. Než si myslíme, jak to, otče?

Fray Domingo. Což jste nepozoroval, jak chladně byl přijat váš přípitek svědčící králi Ferdinandovi?

Don Guzman. Nedivte se, otče, Jeho Milost . . .

Fray Domingo. Jen to řekněte. Nic nemohou míti proti němu, sotva ho znají — ale je cizincem a to dostačí.

Don Guzman. Ale ta výtka se nemůže týkat mé osoby.

Fray Domingo (s úsměvem). O tu se nejedná, pane guvernére! Jde o lid a ten, jak jsem se přesvědčil, přeje Larům. Arcibiskup Roderich se marně namáhal, tlumočit jiné mínění, mne nepřesvědčil. Však nechme toho, kde jest nyní don Alvaro Lara?

Don Guzman. Nevím. Mám za to, že poslechl rady vaší, otče,a že v boji s Maury krví svou hledí očistiti erb svůj poskvrněný krví Castrů. Nestarám se o něho, co mi po něm.

Fray Domingo. Víc, než myslíte, guvernére! Měl byste více starati se o něho, již v zájmu svém, když ne v zájmu svého krále. Don Alvaro jest v městě Smutné, že vám to musím říci já, váš host!

Don Guzman. V městě — don Alvaro že je v městě a dnes? Jak to víte, otče? Co zamýšlí?

Fray Domingo. Jak to vím, jest mojí věcí — co zamýšlí, jest vaší — dobrou noc, guvernére! (Odchází.)

Don Guzman. Probůh, stůjte, otče! Povězte, co víte!

Fray Domingo. Zeptejte se dona Garcie. Dobrou noc! (Odejde.)

Výstup 3.

Don Guzman (sám.) Co pravil hrozný ten kněz? On je s to, by připravil mne o milost krále. — Musím zvědět všechno. (Volá ven.) Done Garcio!

Výstup 4.

Don Guzman a don Garcia.

Don Guzman. Ty víš, že jest Alvaro Lara v městě, a mně jsi neřekl ničeho.

Don Garcia. Vím to teprv ode dneška odpoledne. Říci jsem to Vaší Milosti ani příležitost neměl při slavnosti.

Don Guzman. A je to jisté?

Don Garcia. Viděli ho v chrámu při obřadech svatebních.

Don Guzman. Čirá nemožnost — vždyť se odbývaly při dveřích zavřených a já vím dobře, kdo byl přítomen. Vyšetříš vojáky, kteří měli stráž. — A viděla jej doňa Mariquita?

Don Guzman. Nevím, Milosti — pochybuju, byla cele pohřížena v modlitbách.

Don Guzman. Dobře. A což město, je tiché?

Don Garcia. Jak obyčejně.

Don Guzman. A nikde stopy nepokojů, žádné shluknutí po ulicích a krčmách?

Don Garcia. Mně není nic povědomo; (přistoupí k oknu) ostatně se přesvědčte sám, ani světélka není v oknech. Město němé a tmavé jako hrob.

Don Guzman (přistoupí k oknu). Máš pravdu. Myslím, že noc bude pokojna. — Snad by se také ten šílenec neodvážil něčeho — vše bylo by marné. Je vojsko pohotově?

Don Garcia. Jako vždy.

Don Guzman. Sesilněte stráže a hlídky městské. Ať mají bedlivý zřetel zvlášť ke krčmám na předměstí.

Don Garcia. Vše opatřím dle vůle Vaší Milosti.

Don Guzman. Můžete jíti.

Don Garcia (uklání se). Můžete ulehnout bez starosti.

Výstup 5.

Don Guzman (sám u okna). Opravdu — všady tma a mlčení. A co by také mohl podniknouti sám a sám? Má ovšem své přívržence v městě, ale sotva by je sebral tak rychle, že by mohl se odvážiti k zjevnému, veřejnému odboji. Zítra ještě zdvojnásobíme svá opatření a postaráme se,

aby opustil město na vždy. (Odchází od okna). Boj větší mám vybojovat nyní — přemoci odpor její. Ani jediná hvězda mi nesvítí na tuto cestu. (Zamyslí se.) Však on čas všecko zahojí, já mohu počkat, až budu mít jisté celé vítězství. Ale dobrou noc jí přece dám. (Otvírá dveře na levo a volá do vnitř.) Dobrou noc, drahoušku! — Jak? Neodpovídá, spí snad? (Volá ještě jednou.) Dobrou noc!

(V tom se zbarví rudě okno vedoucí do města a slyšeti rány zvonu, bijícího na poplach, které se stávají stále častějšími. Vběhne don Garcia, v to vpadne již z ulice zmatený hluk davu a třesk zbraní.)

Výstup 6.

Don Guzman, don Garcia, doňa Mariquita v nočním obleku na prahu ložnice.

Don Guzman. Co se děje? — Toť požár! (Běží k oknu.)

Don Garcia. Ó nikoli, pane, toť vzbouření.

Don Guzman. Vzbouření! — Můj meč, dej vyvésti a osedlat mi koně! — Tedy přece! — Svolej můj lid!

Don Garcia. Už jest v řeži, Milosti, slyšíte třesk zbraní?

Don Guzman. Rychle mé brnění a meč! — Jak se to stalo, co víš o tom?

(Dva sluhové přinesou zbroj dona Guzmana a pomáhají mu při oblékání.)

Don Garcia. Myslil jsem zprvu také, že je to jen požár. — Vypukl nejdříve na druhé straně ve čtvrti maurských mlýnů, však v tom ihned současně vedle paláce. Požár jest jen zástěrou vzbouření — Hoří jistě půl města.

Don Guzman. Ďábelské to osidlo! Co dříve? Zda hasit či bojovat?

(Hluk roste, třesk zbraní vždy větší.)

Rozeznáváš křik?

Don Garcia. Alvaro slyším a Lara!

Doňa Mariquita. Alvaro!

Don Guzman (se obrátí, hlasem hromovým). Vy zůstanete ve svých komnatách, doňo, až do mého návratu. (Jde k ní a dívá se jí do očí.) Vy zůstanete — s Bohem! Pojď, Garcio!

(Odejdou.)

Výstup 7.

(Hluk ještě roste; slyšeti jednotlivé výkřiky: Lara! Lara! třesk mečů a praskání požáru. Brzy se boj obrací na jinou stranu. Žár požáru však stále zbarvuje jeviště. Doňa Mariquita stojí polekána na prahu, po odchodu dona Guzmana vyběhne a klesne pod křížem.)

Doňa Mariquita. Ó já pevně věřila, že přijde! — On jde, jde v boji, v hrozné noci požáru a vraždy! Drž nad ním ruku, Hospodine, anebo nás znič oba!

(Při posledních slovech objeví se za zábradlím terassy hlava Alvarova, na to se on přehoupne a sleze terassu, sejde tiše po stupních, až stojí za doňou Mariquitou.)

Výstup 8.

Don Alvaro, Doňa Mariquita.

Alvaro (je v lehkém černém šatu bez meče, pouze s dýkou za ňadry, je bledý). Doňo Mariquito!

Doňa Mariquita. (Ohledne se, uzří ho a vykřikne.) Oh!

Alvaro. Nejsem ještě přelud z hrobu, byste se lekala, seňoro. Můžete se ptát, co tu chci; odpovím krátce. Jdu se s vámi vyrovnat. Mlčte, ani slova o minulosti. Zahynem, to jest jisté. Ale proto jsem zde.

Doňa Mariquita. Nerozumím vám. — Ten chlad vašeho hovoru, ten pohled — Alvare, vy jste učinil něco strašlivého.

Alvaro. Ovšem strašlivého. Hleď, ženo, k vůli tobě lehne půl města popelem, k vůli tobě se zaplaví ulice krví a k vůli tobě — oh nechtěj, bych domluvil.

Doňa Mariquita. K vůli mně? Vy šílíte!

Alvaro. Možná! Ale k vůli tobě se to všecko stalo. Není možná ani, aby se ten pokus zdařil. Je nás málo a proto sáhli jsme vedle meče k ohni. Musím co nejdříve jíti za svými lidmi — tak lacino se přece donu Guzmanovi nepodáme, ale dřív jsem chtěl vyrovnat svůj účet s tebou — ty věrolomná! ty křivopřísežnice!

Doňa Mariquita. Co slyším? V jakém bludu tonete? Já věrolomnou? Já křivopřísežnice? Ó Kriste, slyšíš to! Což neřekl jste sám, odcházeje po hrozném onom obřadu: Důvěřuj mi, Mariquito, nechť se stane cokoliv! A já důvěřovala až do chvíle poslední.

Alvaro. A podala jsi dnes ruku před tímto Kristem mému největšímu nepříteli. Byl jsem svědkem hanby tvé.

Mariquita. Ano, učinila jsem to, ale stále v té jistotě, že mne necháte zahynouti v spárech toho dravce — jakým je Guzman. Zdám se ovšem vinnou, ale viz mé bledé tváře, mé do krvava vyplakané oči, ptej se mého okolí, mých bratří, mé matky, která mne proklela, a řeknou ti, co mne to stálo, než jsem svolila k pouhému obřadu, — avšak přísahala jsem u toho Krista, že nikdy don Guzman nebude mne zváti svou. Jsem čista posud a patřím jen tobě, své první a jediné lásce! Nyní suď, odpusť mi anebo mne zabij!

Alvaro. Krásná slova! Jak ti je nutnost okamžiku klade na jazyk.

Doňa Mariquita. Ty mi neuvěříš? — A co jsem měla učinit, co mi zbývalo, když jsem nemohla dosíci tebe, lásky své?

Alvaro. Smrť!

Doňa Mariquita. Nuže pojď, dám ti i ten důkaz největší a poslední. Sám jsi řekl, že zahynout musíme! Zahyňme tedy spolu!

Alvaro (temně). Ano, zahyňme!

Doňa Mariquita. Ty mi tedy věříš, jsem bez viny v očích tvých? Ty mne posud miluješ?

Alvaro. Ó, zda-li tě miluju, zda-li ti věřím! — Ó, žehnám nyní plamenům nás obklopujícím a smrti, jež je z nich jediným východem! Stojí za tato slova, za toto přesvědčení o tvé věrnosti a lásce.

Doňa Mariquita. Don Guzman . . .

Alvaro. Nech ho, nekal jeho jménem tento posvátný okamžik: zde sedněm u nohou tohoto Krista, jenž je svědkem tvé nevinnosti a zde

ruku v ruce očekávejme smrt. Bude sladká v pohledu na oči tvé. Pozdravme lásku na prahu smrti. Víš, tam na břehu řeky blíže sv. Kříže, kdy poprvé jsme si pohledli v zrak — tam v klášteře Gormez a pak vzpomeň na tu velkou, hroznou a přece nevýslovně sladkou chvíli, kdy jsi mne podmanila docela.

Doña Mariquita. A což není vyváznutí, není zachránění, není spásy? — Což padne-li v boji don Guzman? Ano, on může padnout — my jsme jeho smrtí zachráněni!

Alvaro. A kdyby i padl, nám není pomoženo. Co jsem teď v návalu hněvu učinil — ten požár a ten boj neodpustí žádný král — ani bych nechtěl, by to prominul. Já chtěl se mstít, můj trest, že na prahu smrti setkávám se ještě s láskou tvou! (Vytrhne se jí.) Musím ke svým lidem, aspoň zahynout s nimi! Věřím slovu tvému, do rána se pozdravíme nad hvězdami! (Odchází.)

Doña Mariquita (běží za ním a zachytí ho). Nikoli! Tak ne, ty mi chceš darovati život, mám jej zbaběle jako dar žebrácký přijmouti z tvé ruky? Ne, to já nechci! Jsem stejně silna jako ty! Pravíš-li, že musíš zahynout, chci umříti také! Pojď, zemřeme spolu, zab mne, hned zde! (strhává si šat) a pak sebe!

Alvaro (klekne). Ó lásko svatá a nesmrtelná! Bože světa, sám dáváš ji v ruce mé, nesmím ji zavrhnouti. (Vstane.) Slyš, třesk zbraní tichne, pojď sem na srdce mé, ať slyším tluk srdce tvého. — Neodejdu tedy! — Máš pravdu, zhynout musíme, tedy zhynem spolu! (Rozhlíží se kol.)

Doña Mariquita (táhne jej ku kříži.) Zde u nohou Slitovníka, zde ať naše láska a smrt se obejmou pro věčnost!

Alvaro (následuje ji.) Jdu, má duše! (Tasí dýku ze zaňadří.) Umřem jistě a brzy.

Doña Mariquita. Můj miláčku!

(Alvaro obejme Mariquitu — dlouhá pausa, probodne ji a položí ji na stupeň klekátka pod kříž a zadívá se do jejího obličeje, v tom vejde na terassu don Guzman, Alvaro probodne sebe a klesne k jejím nohám.)

Výstup 9.

Don Guzman (opírá se o meč, obrátí se na terasse a volá dolů). Bůh a svatý Jakub byli s námi, my jsme zvítězili. Done Garcio, vám odevzdávám město. Zítra zasedneme k soudu nad zbůjníky a žháři. Dohlédněte ještě k doutnajícímu spáleništi a projděte všechny ulice, zatkněte každého, kdo jest podezřelý. Chytnete-li dona Alvara, dostanete tisíc dukátů a sametový kabátec. — Zatkněte arcibiskupa ještě tuto noc, neboť byl srozuměn se spiklenci. (Obrátí se.) A nyní fray Domingo bude snad spokojen — a já mohu jíti klidně na lože! (Kráčí opíraje se o meč směrem k ložnici, v tom uzří mrtvoly u kříže, meč mu vypadne z ruky — klesá na kolena s pohledem k nebi.) Což mohu já, kde ty jsi soudil, ó bože!

Opona padá.

Pohádka o Karlu Velikém.

Báseň Julia Zeyera.

(Pokračování.)

Den sladký byl, pod mrakem; libý van
šel zahradou, a Galenin zněl hlas
jak drozda klokotání, netušíc
když o štěstí a blahu života
se mluvit jala v snivém nadšení.

A sestry mlčíce se klonily
k svým pracím níž a smutné pohledy
se kradmo obracely k nevěstě,
a výraz trapný dlel jim na tvářích,
neb včera došel abatyše list,
a nebylo už pochybnosti víc,
že měly podstaty ty pověsti
o císařově zrádné nevěře.

Tak nápadné bylo to mlčení,
to hluboké, ty zraky sklopené
tak tvrdošíjně k pracím, Galena
že zaraženě hlavu pozvedla,
a oči její byly tázavě
na bledých tvářích sester upřeny,
když abatyše přišla do sadu
a vážně děla, hlasem nejistým:
„List zvláštní posel králův přinesl,
do rukou tvých jej sám chce odevzdat,
a poslem tím jest Turpin. Čeká tě
u studny Boží matky bolestné.“

Jak zazářila kněžna radostí!
To zpráva mohla pouze dobrá být,
když takový ji přítel přinášel!
„U studny?“ tázala se s úsměvem.
„Tak sešla Rebeka se také kdys
se sluhou, jejž byl poslal Abraham,
by pro syna mu přived nevěstu.“

„U studny Boží matky bolestné“,
ji abatyše smutně pravila
a měla slzu v očích. Slavně tak
zněl její hlas, že kněžna s podivem
k ní vzhlédla, zamyslíc se mimoděk,
pak pomalu se brala zahradou.

Lip dlouhá řada, srostlých v klenutí,
k té studni vedla, chodba soumraká,
a Turpinu, když viděl kráčeti
zjev její bílý stínem hlubokým,
se zdálo, anděl že mu kráčí vstříc.
Tak hluboce byl dojat, povstati
že neměl sílu, když ji pozdravil;
bled, držel v rukou chvějících se list
a hlavu skloniv řekl: „Dcero má,
buď silna, nesu zprávy nedobré“.

Tu zbledla kněžna: „Karel mrtev jest!“
zněl výkřik její, k zemi klesala;
však Turpin zvolal rychle: „Zdráv jest král,
a v plné slávě sedí na trůnu.“

„Pak žádná zpráva nemůže být zlá,“
mu odvětila.

„Zlá přec pro tebe,“
děl arcibiskup. „Trpké sklamání
tě čeká, kněžno.“

Stála vzpřímena
zas před ním, silna, v plné kráse své;
při slovech jeho v zrak mu hleděla
a oči její vlhly slzami;
když zřela teď, jak propuk do pláče,
stín smutku hlubokého přelítl
jí tvář a v srdci měla takou tíž,
že myslila, že zemře tesknotou,
a zašeptala jako v mrákotě:
„Král přestal milovat mě? Odpověz.“

List podával jí mlčky. Pravila:
„Nač třeba čísti? Tvoje mlčení
jest odpovědí velevýmluvnou.“

Přec vzala list, v němž stálo psáno tak:
„V své vůli srdce nemá smrtelník,
ne koho chceš, — jen toho milovat
jest možno ti, jejž musíš milovat,
a všechno vzpírání jest nadarmo.
Tam stoupá moře, kam je nutí val,
tam věje vítr, kam ho trhá proud,
tam padne kámen, kam ho táhne tíž.
Nad všemi ženami tys' vznešená,
a kdyby osud nebyl silnější
než ty a já, před tebou klečel bych

a prosil tě, bys byla ženou mou.
Já hoden tebe nejsem, zapomeň,
že ke mně někdy jsi se snížila,
já vděčně vždy však budu vzpomínat.
Vol chotě, jenž by tebe hoden byl,
a mezi všemi královstvími vol,
jež v stínu mého žezla nalézáš,
a ono, v kterém panovati chceš,
jest tvoje, buď v něm volnou královnou;
já korunu ti slíbil, vezmi ji!
Tak splním slib, jenž jesti v moci mé.
Nad srdcem mým sám rozhodl však Bůh —"

List nečtla dál a dala Turpinu
jej otevřený zpět, a řekla: „Čti."
A stála tiše, bledá, beze slz,
a když se Turpin ptal: „Co v odpověď
mám králi říci?" šeptem pravila:
„Jest v právu svém a vůle Boží buď!
Má jesti vina. Nemiloval mne
a já mu lásku nabízela svou.
Trest stíhá vinu. Bůh jest spravedliv."

A kynula mu rukou. Za chvíli
však tváře její nachem hořely
a zašeptala: „Jinou miluje . . .
Však sám tak píše . . . Za choť pojme ji?"

Řek biskup krátce: „Za choť pojal ji."

Tu zdálo se jí, že jí vražen nůž
do srdce hluboce, však mlčela
a vrávorala v soumrak pod lípy,
by nikdo nezřel bolest nesmírnou
tu její, mimo Boha . . . Konečně
ji síly opouštěly, klesala,
tu chopilo ji s láskou rameno,
a abatyše k sobě táhla ji
a k prsoum tiskla bledou její tvář.

A dlouho v obejmutí dlely si
ty ženy dvě, a starší šeptala:
„Tu bolest znám, vždyť mladou byla jsem,
a v tento dům mě vedlo neštěstí."

A kněžna zvedla tvář a prosila:
„Ó, nech mě zde a nevyháněj mne,
vždyť stojím sama, pustý pro mé svět!"

Tak zůstala ve skrytě svatých stěn,
ač žádný slib ji na vždy nevázal. —

A mezitím, co v stínu posvátném,
kde rány srdce hojí modlitba,
ta lilje kvetla, slzou rosená.
na trůnu mocné říše západu
po boku králi féja seděla,
a krása její cize úchvatná
jak vlasatice světem zářila,
a císař žil, jak ve snu žije se.

O kráse féjy jeden byl jen hlas
na začátku, a o té krotkosti
té holubičí, snivé tichosti,
jíž císařovna sobě získala
všech srdcí lásku . . . Brzy šepot však
se ozývati začal podivný
o tom, že cos, co nelze pochopit,
se v jednání a v celé bytosti
té luzné ženy ob čas jevilo;
o tom, že sedí celé hodiny
bez nejmenšího těla pohnutí,
bez světla v očích, jako bez dechu,
když sama jest a císař vzdálený.
Ty šepty nesmělé však byly jen,
a mnozí, nevěříce, smáli se,
a šeptů ohlas k sluchu Karlovi
se nedostal, a nerušily jej
ty temné zvěsti v blahu opojném

Tu stalo se, po sňatku asi rok,
že mocný jeden man na severu
se bouřil proti králi. Divý hněv
hned Karla schvátil, zkrotit vzpouru sám
si umínil a v čele vojů svých
jak temná bouře táhl z Paříže.
Dřív Urgelu však na trůn posadil
a řekl, rukou na ni ukázav:
„Zde král váš sedí, císař západu!
Až do chvíle kdy, vítěz, vrátím se,
před tímto majestátem kloňte se.“

A na to vyjel z hradu do boje.

Dvůr celý druhý den se shromáždil,
by císařovně k nohám kladl hold —
ta posud tam na trůně seděla

jak ve chvíli, když Karel odjížděl.
Zrak její tkvěl ve prázdnu, nepohnut,
a bílé ruce matně visely
jak větve, které vichr podlomil,
a hlava klonila se spanilá
jak růže květ, jejž vedro znavilo.

Jak mrtva byla, tichý pouze dech
jí pozdvihoval ňadra kouzelná
a chvěl se slabě na rtech pobledlých.
A v síni bylo ticho. V úžasu
stál celý dvůr. „Je mrtva?“ ptali se.
„Ne, pouze spí,“ zas jiní šeptali,
a blíž a blíže k trůnu tiše šli,
jak by se byli k lůžku plížili,
kde chorý spal, a panoš všetečný
se odvážil i ruky dotknout se,
a vzkřikl zděšeně: „To mramor jest!“

Tu náhlý strach se zmocnil přítomných,
a všecko prchalo, a jeden kmet,
jenž stačit nemoh, náhle zavolal:
„Hle, na tom čarokrásném rameně,
jež z hedvábu se noří rukávu,
je krůpěj rosy! S námi Hospodin!
Trůn západu jest v moci nesvaté!
Po boku Karla vidmo panuje!“

To slovo letělo jak zvonu zvuk
a bouřilo nejprve palácem,
a hřmělo pak po městě zděšeném,
a vichrem dál a dál se šířilo,
a přišlo posléz až tam na sever,
kde Karel vzpouru krotil vasala,
a po sladkém už toužil návratu.
V týž den, kdy dosáh svého vítězství,
zvěsť o tom došla ho, co dálo se
tam v paláci, v Paříži vzdálené,
a netrpěliv spěchal v město své.

Hrd nesl hlavu, přísně hleděl kol,
a nikdo neměl dosti odvahy
na jevo dát svůj úžas, podiv svůj,
a císař vešel v síň . . . Hned Urgela,
jak ze sna probuzena, povstala
a šla mu vstříc, a byla krásná tak
a plna života a radosti,
že všickni přítomní si šeptali:

„Zde omyl vládl! Nevěříme už,
co vlastní naše oči viděly!“ . . .
A hrděj' ještě Karel usmál se,
a štěstím zpitý ženu odváděl,
a hlučná pověst zase stala se,
čím dříve byla, pouhým šepotem.

Však od té doby v srdci Karlovi
trn vězel ostrý. Začal trápit se,
že nebylo už zcela tajemstvím,
co myslíval že vždy jím zůstane,
a palčivá jej bolest pojala,
když jednou zahlíd úžas tajený
ve zracích dvořana, když Urgela
po boku jeho stála na trůnu.
Zřel toho muže bystré pohledy,
jak s tajnou zvědavostí zíraly
na rukáv císařovnin, hádaly,
že známka féjy skryta purpurem . . .
Krev jeho varem v líc mu vstoupala —
však nezbylo než mlčky snášeti.

Tu stalo se, že jednou vzbudil se,
když nebe bledlo slabým úsvitem,
když hvězdy všechny byly zapadly,
jen jedna ještě plála, jitřenka,
a zlatým okem v síň mu hleděla,
kde sladce vedle něho Urgela
na loži spala spánkem květiny.

Na plavých vlasů vonné záplavě
jak na polštáři, hlava ležela,
tvář liliovou krásou zářila,
a rameno labutí bělosti
na temně šarlatové podušce,
pod hlavu pozvednuté, leželo
ve vděkuplném lehkém ohybu,
jak na vlně lodyha lotosu;
pln obdivu se Karel klonil k ní
a chtěl ji celovat. V tom paprslek
se hvězdný zachyt v sněžné bělosti
té sladké pleti, v které jiskřilo
se jako krůpěj rosy znamení,
jež císaře tak trpce soužilo.

Na cestě k polibku se zarazil
ret jeho, chvějící se žádostí,
a místo celování zašeptal:

„Což není možné známku osudnou,
tu proklatou, setříti na dobro?"

A tasil dýku. Hrotem dotkl se
té bílé pleti, sladké, průhledné
jak lupen růže, lehce dotkl se
té krůpěje a ihned zmizela,
a místo ní jak rubín zaplála
tam krůpěj krve, malá, jediná —
však s výkřikem se féja vzbudila,
a z očí její slzy padaly,
a zsinalá mu takto pravila:
„Žel, Karle můj, jest po mně veta teď,
smrt moje blízka, s Bohem na věky!
To tajemství já říci nesměla,
že dech můj visí na tom znamení . . ."

A oči její zavíraly se
a dech se krátil. Karel vyskočil
a pomoc hledat spěchal zoufale,
však féja napolo se vztýčila
na loži svém a tak si pravila:
„On jinou bude nyní milovat?
On zapomene na mě v krátkosti!
A po mně nezbude ni památka?
Ve věčné nic i jmeno klesne mé?
Ne, v srdci tvém, můj Karle, vystavím
si pomník věčné, věčné památky,
a žádná druhá žena nebude
po boku tvém, až budu nic a prach!
Ať živa nebo mrtva — mým jsi, mým!"

A sňala silou slabou, poslední,
svůj prsten čarodějný, skryla jej
pod jazyk svůj a ústa zavřela
a klesla zpět a byla mrtva už,
když Karel vešel se svým lékařem . . .

Pláč Karlův, divoký a zoufalý,
dům plnil velký, král si vlasy rval,
na zemi kles, na Boha žaloval
a ve dne v noci držel mrtvolu
v svém náručí a nechtěl vydat ji,
a hrozil smrtí těm, již těšiti
jej chtěli. Posléz svolil, z křišťalu
že v rakev směli uložiti ji
a napustit ji drahým balšámem.

Tak ležela jak chorá lilie
ve zlatých rouchách, nachem přikryta
v tom křišťalu jak světel ve zdroji,
před kterým Karel, stále ve slzách,
na zemi klečel, celý dlouhý den,
a v tiché noci rakev otvíral,
a zdvihal féju, k srdci přivíjel
a šeptal jí a líbal šíleně,
a ještě vášnivěji miloval
ji mrtvou teď, než dříve živoucí.

Šla hrůza z této lásky příšerné
a s hrůzou o tom svět si vyprávěl,
jak sílou větší, než je sama smrť,
teď féja jeho srdce držela
ve moci své, a marně prosili
jej přátelé a věrní, aby v zem
to tělo vložil, jež jí patřilo,
a nestavil se v cestu přírodě.

Hluch zůstal Karel k prosbám podobným,
na říš svou zapomínal, na svůj trůn,
na slávu svou, na všechnu povinnosť,
jen v lásku démonickou nořil se
jak v plamen pekelný, až bol a slasť
mu v jediný jen pojem splynuly.

Tu začaly se bouřit národy
a vzpoura vstala, hlavu vztýčila
a bušila na vrata paláce
a zařvala svým rykem olbřímým.

Meč tasil Karel, raněn v pýše své
a zvolal v trpké, velké bolesti:
„Ne proti mně, ó vím to, je ta bouř,
ne! Proti tobě, bledá Urgelo!
Tvou mrtvou lásku závidí mi svět,
a tebe, blaho moje, vzít mi chce!
Však rozšlápnu tu láj a přinutím,
by jako před oltářem poklekla
před rakví, v níž tvá bílá krása sní!“

Tak vytrh v boj. Šest koňů jako sníh,
vůz táhlo potažený purpurem,
na kterém dvanáct postav klečelo
ze stříbra nelesklého ulitých
a smaltovaných. Dívky byly to
ve tmavých rouchách, bolem zlomeny

se zdály, bledé tváře halily
a hlavy klesaly jim na prsa,
a na ramenech rakev z křišťálu
jim spočívala, v které ležela
ve zlatém hávu mrtvá Urgela.

Ve prostřed vojů vždy ten jezdil vůz,
a Urgela tak s Karlem táhla v boj,
jenž od východu planul k západu,
boj, kterýž proti němu vznítila.

Byl císař vítězem, a po sečích
když vojsko jeho bujně plesalo,
vždy v smutek pohroužen u rakve stál
a s novým pláčem bol svůj žaloval.

(Pokračování.)

Tři cesty.

Napsal Fr. Herites.

(Pokračování.)

Děti byly vesely. Švitořily a dováděly celou cestu.

Ale před samým městem náhle umlkly. „Co pak, jako když je všechny najednou zařízne?“ poznamenal Vencl.

„Budeme dobře přivítáni“, ukazuje na stádo ovcí, pasoucích se poblíže na drahách, řekl pan Valenta, jako by vysvětloval dětskou tíseň a hledal pro ni povzbuzení.

Měl sám s této stránky některé obavy.

Po lonské pouti byla nebožka s mladší sestrou vyměnila několik ostrých dopisů, jež jemu ani neukázány; nalezl listy od Máry, plné jízlivosti a škodolibosti, teprvé v ženině pozůstalosti. Spůsobily, že byl k švakrové poněkud zapatý, když přijela na pohřeb.

Nezdržela se, odjela v týž den zase nazpět. O neshodě s nebožkou nebylo mezi ní a panem Valentou asi řeči, oba měli za prospěšnější a příjemnější nezmiňovati se o tom.

Ale na pouť byl by pan Valenta asi nejel, kdyby nebyl důtklivě a opětovně býval zván.

Napřed odpověděl vyhýbavě, pak se rozmýšlel. „Tatínek byl by velice nešťastný“ — psala Máry. A sama připojila několik sladkých slov, kterak se těší na děti a že by se švakrem též ráda poradila se v jistých záležitostech. S tatínkem že již není rozumné řeči a cizím lidem nerada by se svěřovala . . . že k němu beztoho vždycky měla největší důvěru . . .

Pan Valenta přečetl ty věty několikráte a nedůvěřivě potřásal hlavou. Ale rozhodl se přijmouti pozvání a do R. jeti.

Přivítání, jehož se Valentovým dostalo, vypadlo zcela dle ovčího orakula. Možno říci, že bylo výborné nad pomyšlení i nad očekávání a také i nezvyklé.

Máry vyšla hostům vstříc až před dům, kde ochotný kupec, jako vždy nemaje žádných kupců ve krámě, jaksi pro vlastní zábavu pomáhal dětem z vozu, zavazadla pak a šatstvo nosil nahoru. Shledalo se, že bylo plno věcí doma zapomenuto a pan Valenta, jako šňupák pohřešuje potřebnou zásobu šátků kapesních, vzpomínal skorem se slzami v očích na nebožku.

Starý pán zůstal nahoře, dcera nepustila ho z pokoje, aby ho vítr neofouknul. Viděti bylo v okně obrysy jeho šedivé hlavy, pokryté sametovou čapkou s vyšívanými květy. Usmíval se dolů a kynul třesoucí se rukou na přivítanou.

Však děti o závod spěchaly hned k dědouškovi.

Máry šla s panem Valentou; pomalu vystupovali spolu po schodech.

„Nehněváš se na mne, švakře?" tázala se Máry zastavujíc se a obrátila se k panu Valentovi; nedívala se však na něho, sklopila oči rozpačitě, jako činí někdo, kdo vědom jest si viny i odhodlal se po mnohých bojích pevně, z ní se vyznati.

„Já?" — odpovídal pan Valenta, překvapen a v rozpacích patrných. „Proč bych se hněval? Ani mně nikdy nenapadlo" — lhal.

„Měli jsme některé neshody s nebožkou sestrou," pokračovala Máry, jako kajícně.

„Eh, co — " vyrušil ji pan Valenta. „Nejlépe o tom vůbec nikdy nemluvit. Co se stalo, stalo se. Já o tom nevím" — —

Máry na znamení díků za velkodušnosť, kterou jí obávanou zpověď činí tak lehkou, chopila se ruky švakrovy i pozdvihla k němu vděčně oči.

„Byly to beztoho samé hlouposti —" pomáhal pan Valenta dobrácky švakrové. „Všecko dohromady nestojí ani za řeč. Vždycky jsem to říkal — "

Nebylo pravda. Naopak, dosti často již dříve a zejména v posledním sporu, popuzoval nebožku proti sestře, již v celku nenáviděl.

„Byly jsme obě asi stejně vinny —" řekla Máry.

„Ovšem, ovšem," přisvědčil pan Valenta. A nebylo to pouhé zdvořilé přikyvnutí. V okamžiku tom zakolísal se v přesvědčení, jež dosavad choval o věci. Pojednou stranu, kterou dosud bez podmínky odsuzoval, viděl ve světle příznivějším. Zcela přirozeně o týž tón světelný strana druhá se zatemnila.

Máry pohledla k němu znova vděčně a stiskla i jeho loket.

Byli již nahoře, nad schody.

Prošli kuchyní a vstupovali do pokoje, v kterém starý pán, obklopen vnoučaty, s nimi se vítal a mazlil.

„Chudák Rézy," zašeptala Máry, pouštějíc se ruky pana Valenty, který přistoupil k tchánovi.

Stěží potlačoval slzy. Vzpomněl na lonskou pouť svatopetrskou.

Tenkráte byla ona mezi nimi! Dnes není — — Tenkráte on měl ženu, a děti matku — — Dnes není ji více mezi živými . . .

Také gratulace dětí dědečkovi odbyty ve znamení pláče a s častým zajíkáním.

Dárky sestávaly, málo rozmanitě ve volbě, ze tří párů punčoch.

Ale dědeček přijal je vděčně a dobré vůli děvčat dostalo se pochvaly i od tety Máry. Byla odstoupila k oknu, aby viděny nebyly slzy, jež prolévá za zemřelou. Nyní přistoupila a jala se prohlížeti pletivo. „Zcela bez chyby —“ pronesla znalecký úsudek. „Je vidět, že jste si daly záležet, děvčata. Maminka by měla radost, kdyby tu byla!“

Upomínka rozplakala děti k neutišení. Máry zas vzdálila se k oknu a dívala se ven, dlaní si oči zakrývajíc.

„Moje Rézinka! Moje Rézinka!“ dal se do blouznění starý pán. „Moje drahá Rézinka — —“ A mluvil o ztrátě její lítostivě, se zármutkem.

Ale pojednou začal o něčem jiném a byl hned pln radosti, v náladě nelíčeně veselé.

„A což Rézy?“ otázal se z nenadání. „Co pak dělá? Jak se jí daří? Ani jste mně neřekli . . . Proč pak vlastně nepřijela? Snad nebude zase — —“ napověděl s šelmovským úsměvem a, naznačiv lokty hýčkání dítěte, pohrozil dobrácky. „Pane zeti! Pane zeti!“ — —

Pan Valenta byl zaražen. Udiveně, s ústy pootevřenými se díval na tchána. Máry, stojíc za otcem, dávala znamení, aby mlčel, nic neříkal.

„Takový už jest nyní tatínek —“ vysvětlovala po chvíli, když starý pán vzdálil se do druhého pokoje za dětmi, jež byly tam odběhly. „Takový jest dětina. Nic si nepamatuje. Všecko zapomene. Všecko si plete už v staré své hlavě.“

„Musíš býti na všecko připravena, Máry,“ odíval pan Valenta ve slova dojem právě zažitý. „Jednou ti chudák starý usne při jídle a nevzbudí se více. Nebo dostane rýmu a umře. To se tak přihází u staroušků. Dlouho tu už nemůže být —“

„Můj Bože! Můj Bože!“ volala Máry, klesajíc na sesli a spínajíc ruce. „Co já si pak počnu? Zůstanu ve světě jako kůl v plotu! Tak sama! Ach, je to krušné, když ženská zůstane nevdanou —“

Pan Valenta pohledl na švakrovou, pohříženou ve zdrcení před obrazem své budoucnosti, a bylo mu jí líto. Oděl své city v několik slov útěchy a povzbuzení.

Máry musela do kuchyně, aby činila přípravy k obědu.

Dědoušek se dětí navolil a byl jimi unaven dosti; využitkovaly ochoty a dobroty stařouškovy náležitě; Frantík dospěl právě k návrhu, zahrát si s dědečkem na koně i držel ho za šosy, aby za praskotu biče a veselého „hi!“ proběhli se spolu po pokoji.

Panem Valentou učiněn návrh na malou procházku do oběda.

Děti chtěly jíti také, ale pronesena obava, že by příliš obtěžovaly. Poslány ke krejčovým v domě, s několika krejcary, jež tetička dala jim k libovolnému použití. Aninka jen zůstala doma, aby užitečnou učinila se v domácnosti, a svěřen jí zejména úkol prostříti na stůl.

Starému pánu dcerou starostlivou uděleno svolení k vycházce, avšak oblečen do tří kabátů, krk mu zabalen do vlněného šálu, přes boty navlečeny gumové střevíce, pod klobouk na hlavu vsazena karkulka a uši

vycpány bavlnkou. Pak teprv propuštěn s ruky polibením, křížkem na čelo a napomenutím, aby dal na sebe pozor.

Pánové odebrali se do parku. Ale pobyli zde malou chvilku.

Starému pánu zdálo se pořád nějak zima a konečně se přiznal, že někdy v tu dobu, před polednem, zacházívá si na kalíšek červeného vína, aby dcera nevěděla, která by jistě se zlobila.

„Máry?“ řekl pan Valenta. „Inu ovšem“ — mluvil hlasitě, ale jako by v samomluvě — „má starosť o svého tatínka. Lne k němu právě celým srdcem. Opatruje ho jako oko v hlavě. Žije jen pro něho. Jeho blaho jenom má na mysli — —“

„Máry?“ — přerušil starý pán řeč vyznívající skorem v nadšené horování. „Naše Máry?“ — —

A nakloniv se k uchu zeťovu, našeptnul: „I ta má drápky“ — —

Vešli do vinárny a přisedli ke společnosti, shromážděné tu kolem podlouhlého zeleného stolu, červeným ubrusem pokrytého.

Pan Valenta s pány většinou se znal a bubičkoval se s nimi; s neznámými představován na vzájem.

„Děkuji. Děkuji“ — odpovídal na otázky, kterak se mu daří. „To víte — v mých okolnostech“ — —

„Ach, ano — ovšem — rádi věříme“ — — Přijal se všech stran projevy soustrasti nad ztrátou, jež ho stihla úmrtím manželky.

„A jak vy se račíte?“ — opáčil na všechny strany otázky po zdraví a poměrech ostatních. „Jak se račíte?“ ptal se pánů, ačkoli nejmenší zvědavosti neměl, dověděti se vůbec něčeho o těchto všech lidech, lhostejných mu naprosto, z nichž mnohého ani jméno si nepamatoval a nucen byl v rozmluvě s ním mnohdy dosti hledanými obraty slovními nevědomosť dotyčnou zakrývati.

Zábava soustředěna k jednomu bodu a tím byl starý pán, jehož příchod patrně byl vítán v suchopáru všedních maloměstských událostí, s nimiž společnosť z pravidla brzo byla hotova.

„Nu tak — což, mladý pane?“ zahájil nikoli nové v těchto místech otázky tlustý pán naproti. „Pořád svobodný? Pořád ještě svobodný?“

„Však jsme už slyšeli něco“ — — hrozil soused s dlouhým krkem, nataženým, jako by byl spolknul pravítko a toto mu v hrdle bylo uvízlo.

„Co pak? Co pak? Snad ne paní Korytová?“ —

„Nějak jsem včera zas viděla pána podezřele chodit pod okny“ — přispěla i vinárnice.

„Včera?“ rozpomínal se starý pán. „Šel jsem tam jen náhodou“ — omlouval se za všeobecného smíchu.

„To by se každý dovedl vymluvit“ —

„Ale ne — věru —“ bránil se starý pán; nerozuměl, že jde tu o žert a ne o podezření opravdové. „Ani mne nenapadlo“ —

„Což já bych také zrovna nevěřil“ — podotknul, tváře se vážně, pán s modrým šátkem a tabatěrkou před sebou na stole. „Kdybych totiž nevěděl o jiných spádech“ — doložil špule se tajemně.

„Mých spádech?“ — divil se starý pán, nepozoruje v nejmenším, že jest terčem vtipné nálady společnosti. „Nevěděl bych — skutečně nevím — —“

„Aha — zapírá,“ zase pán, šňupcem dávaje důraz svým slovům. „Však jsem to vždycky říkal, že náš starý pán naposled si vezme ještě mladou — —“

„Tak?“

„To se na něho podívejme —“

„Inu — proč pak ne? O tom není pochyby, že by dostal šestnáctiletou —“

„A děvče jako lusk —“

Žerty byly nechutné. Pan Valenta se v duchu zlobil.

„Vždyť vypadá jako melounek! Jen jen kvete!“ — vmísila se vinárnice, berouc starého pána za bradu.

Tvář pana Valenty přeletěl blesk opravdového hněvu a zároveň i lítosti, když upřel pohled svůj na starce, sešlého, svadlého, blízkého hrobu zajisté. Nicméně dal se do smíchu i tomuto vtipu, který celou společnosť hlasitě rozesmál.

„Pořád jim slouží zdraví, starý pane“ — řekla vinárnice, sama se jaksi zastyděvši. „Je to vzácný dar nebes v jejich stáří. Nemůžou ani dost Bohu za něj děkovat — —“

Nálada octla se náhle v mezích vážných.

Zvenku rozlehl se hlas zvonů kostelních, vyzvánějících poledne.

Hosté většinou, jako když do nich udeří, chvatně dopili a zdvihali se, aby odešli.

„Tak tedy, mladý pane —“ stal se ještě pokus poškádliti starého pána. „Ať nám potom dají v čas vědět a všecky nás pozvou na svatbu.“

„Nebo na pohřeb —“ doložil starý pán smutně, rozteskněn dutými a táhlými tóny svátečního vyzvánění, jež upomínalo ho na poslední věci člověka.

Však stín rychle přeletěl.

„Bavil jsem se výborně,“ pochvaloval si starý pán, odcházeje se zetěm, který se všemi pány ruce si potřásal a se líbal.

„Co děláte, že nejdete tak dlouho?“ tázala se Mary, vycházejíc ze dveří kuchyně, když slyšela dupot po schodech. Nemluvila hněvivě, spíše s jakousi čtveračivou líbezností.

„Tatínku! Tatínku!“ pohrozila prstem, pohlížejíc na otce a poznávajíc hned jeho hřích na planoucí tváři.

„Nebylo mi dnes dobře,“ ospravedlňoval se zajíkavě starý pán. „Myslel jsem, že kapka vína mi spraví žaludek —“

„A potom tu byl had na stromě,“ přiskočil, vida rozpaky tchánovy, na pomoc pan Valenta. „Já jsem tatínka přemluvil. Snad mu nic nebude?“ otázal se, poněkud se uleknuv.

Ale starý pán, vesel a v míře nejlepší, již byl mezi dětmi. Seděly za prostřeným stolem, nemohouce se dočkat oběda. Dědeček přidružil se k nim a, zavázav si servít kolem krku, se lžící v ruce upíral oči na dveře a čekal až přinesena bude polévka.

Pan Valenta zdržel se chvíli v kuchyni. Rozjařen vínem, vzal švakrovou kolem pasu, otočil se s ní, popleskal jí po nahých loktech. „To je nějaká hospodyně, naše Márinka,“ řekl hladě její naduřelé tváře, červené od plotny. „To jí to sluší nějak!“

Nahnuvši hlavu, přitiskla svůj falešný cop na jeho rameno, toužebně přimhuřujíc oči.

Pan Valenta se sklonil a vtiskl polibek na její tučné rty.

„Ale Karl — —“ zašeptnuto káravě, ale hlasem tak něžným, že spíše zdál se zvěstovatelem díků a zněl jako povzbuzení.

Sám se hned ulekl pan Valenta, a jakoby se byl probudil z ošklivého snu, uskočil a otřásl se. Zrak jeho utkvěl v zrcádku nad postelí Barušky, která byla odešla pro pivo. „Což jsem tolik pil?“ pomyslil si. Tváře měl dosti rozpálené, ale po těle náhle jako by mu byl proběhl proud studené vody; mrazilo ho.

Máry byla zatím vylila polévku na mísu a, berouc ji do obou rukou, žádala sladce švakra, aby dveře do pokoje otevřel.

„Tys tady?“ zvolala, zastavujíc se. „Co pak zde máš co dělat?“ řekla hlasem přiostřeným až k sípotu.

Aninka lekla se oslovení, které přivedlo ji ze ztrnulosti, v níž zůstala nad tím, co spatřila právě u plotny ze svého nahodilého úkrytu. V rozpacích, aby jaksi vysvětlila a omluvila svoji přítomnost, dala se do rovnání sklenic na kredenci.

„Proč nesedíš u stolu, na svém místě?“

Hned sebrala se, aby poslechla, ale neopatrně šatem zachytila za roh stolice a strhla sebou několik talířů, které na podlaze s řinkotem ve střepy se rozletěly.

„Žábo jedna!“ vyrazila z hrdla Máry, vztekem celá zsinalá, nafouknutá v obličeji jako holub, s očima pichlavýma jak vosí žahadla.

Ale mžikem se výraz její tváře zmírnil, když pohledla na pana Valentu, a v další vteřině změnil se nadobro v čirou dobrotu a něhu, jako na známých obrázkových hračkách pro děti trhnutím nitky ze škaredé babizny najednou v rámci téhož klobouku a těchže šatů, nad týmž tělem, stane se líbezná bytost, andělsky se usmívající a zářící všemi krásami a ctnostmi, jichž schopen jest člověk smrtelný.

„Nic se nestalo konečně,“ jala se dobrá teta sama teď chlácholiti nešťastnou vinnici, jež dala se do usedavého pláče a, kleknuvši na zem, zoufale dívala se na učiněnou pohromu.

„Což je do pár talířů!“ povzbuzovala k útěše lkající. „Koupí se nové. Jenom to nech, Aninko, nesbírej se s těmi střepy. Ještě bys se mohla pořezat. Baruška to potom uklidí. — A dobře zameťte, Baruško —“ obrátila se k této, jež vešla právě z venku se džbánem. „Aby nikde nezůstal vězet střípek. Běháte tu často bosa“ — doložila starostlivě. „Nu, neplač už a pojď, Aninko!“ vyzvala tuto.

Pan Valenta byl otevřel dveře do pokoje a šel v patách za Marií.

Pomáhal dvorně při rozdělování nudlové polévky, podávaje švakrové talíře a naplněné je stavě před nedočkavé stolovníky.

Aninka přišla a usedla tiše na své místo; plakati přestala, ale oči měla červené, krví zalité. Jako ostatní pustila se do polévky a snědla až na dno talíře, bojíc se upozorniti koho na sebe a pohněvati snad.

Ale dále nejedla skorem ničeho; nebyla s to spolknouti sousto. Lítost a hněv dosud neznámý svíral mladou její duši.

Za to bratřím i sestrám chutnalo výborně, na vzdor žaludkům plným cukroví a ovoce, jež byli sobě nakoupili za obdržené krejcary. „Jen se jim od úst práší“ — poznamenal žertovně pan Valenta.

„Ale není divu“ — doložil hned dvorně k Máry, která u něho stála s mísou smažených kuřat a pobízela, aby si bral — „když je všecko tak výborné. Tak znamenitě upravené.“

„Vezmu si tedy ještě čtvrtku,“ povolil nátlaku hostitelky, chvíli se vzpíraje. „Ačkoli už nemohu — Ale trochu salátku bych prosil k tomu masíčku,“ vyjádřil se něžně.

Máry stála již zase po jeho levici, držíc v každé ruce mísku.

„Trochu hlávkového a trochu okurkového,“ rozhodl se na rozcestí tento Herkules. A jedl s chutí v pravdě závidění hodnou, neustávaje chváliti kuchařku a velebiti její umění.

Máry blaženě rozplývala se v dýmu kadidla, jímž švakr ji podkuřoval, v lichotách místy až dithyrambických.

Také starý pán osvědčil chuť zrovna mladickou a pojedl hojně, ačkoli těžko kousal, nemaje skorem žádných zubů více. Za to pohyboval bezzubými čelistmi tak rychle, že Františk málem byl by od otce, vedle něhož seděl, dostal pohlavek za prostořekou poznámku, že „dědeček papá jako papoušek“.

Ale starý pán smál se srdečně. Byl vůbec v rozmaru výborném a nahýbal si statečně piva ze sklenky, až dcera uznala za prospěšné zakročiti a, nedbajíc přímluvy pana Valenty, odepříti další nalití.

„Tatínek má dost!“ rozhodla. „Bylo by mu něco.“ Shledáno, že také už pojedl trochu mnoho a že by jeho starý žaludek mohl se pobouřiti. „Pečeni tatínek už nebude!“ mluvila dcera za otce. „Tatínek nikdy husu nejí — nesmí, má zapovězeno od lékaře, jest mu příliš mastná —“

Starý pán bez odmluvy, patrně zvyklý na podobné rozkazy, poslušně hned složil nůž a vidličku a díval se smutně na prázdný svůj talíř.

„Tatínek je jako dítě —“ kárala zahanbujíc jej dcera. „Nikdy nezná svou pravou míru. Nikdy nemyslí na možné následky. Jako dítě už —“ s povzdechem, ukazujíc kývnutím na starého pána, stěžovala si panu Valentovi.

„Tady ten kousíček, švakříčku —“ obrátila se zas k němu přímo.

„Aj, husička!“ zvolal pan Valenta, jako by z čista jasna byl učinil objev, jenž uváděl ho u vytržení. Zatím hodnou již chvíli šilhal po míse, labužnicky ssaje do sebe vůni jejího obsahu. „Podívejme se! To je novinka! Nezapomeň, než budeš jíst, zatahat Terouše za ucho,“ pošeptal Františkovi.

Františk ovšem hned uskutečnil radu a provedl starodávný obyčej tak důkladně, že sestru rozplakal i začali se tahat a škubat dosti opravdově. Ale pan Valenta byl příliš unesen obdivem pečeně, nežli aby byl pozornost jim věnoval a užil snad proti nim oteckých svých práv, ano povinností; nechal děti práti se dle libosti, až přestaly samy.

„Tenhle kousíček si mám vzít?“ tázal se sladce, špičkou jazyka olizuje sliny, jež v ústech se mu sbíhaly.

„Ne, ne —“ směr vidličky pohledy i pokyny obracela Máry — „ten jsem nemyslela. Tadyhle ta prsíčka si vezmi, švakříčku. Myslím, že to bude dost měkoučké —“

„Jen se rozsýpá,“ potvrzoval pan Valenta, rozkrajuje krmě na talíři. „Jen se rozplývá,“ chválil strkaje sousta do úst.

„To jsem si dávno již tak nepochutnal,“ liboval si, když složením příboru pronesl konečně své finale. „Inu — domácnosť — —“ doložil s povzdechem. „Spořádaná domácnosť“ — —

Starý pán byl nad prázdným talířem a při prázdné sklenici začal dřímat.

„Tatínek si teď lehne,“ promluvila k němu a za něho Máry.

Vstal hned bez odmluvy od stolu a poslušně nechal se odvésti do pokoje vedlejšího.

Naskytla se otázka, zda-li by také panu Valentovi nebylo libo odpočinouti si na chvilku.

Ale pan Valenta nejevil touhu po hříšku, jehož se jinak doma dosti často dopouštěl, v poslední době, co byl vdovcem, zejména skorem pravidelně.

Cítil se jaksi dnes rozčileným, rozechvěným.

Nikoli nepříjemně.

Měl pocit člověka, který se dobře najedl a napil, i byl jaksi vesele naladěn.

Děti dovolily se zas ke krejčovým.

Také Aninka šla s nimi. Nebyla by za živý svět zůstala tu sama v pokoji s otcem a tetou po tom, co ráno v kuchyni viděla. Jakoby nevinné její oči se byly otevřely a svět kolem sebe spatřovaly v nových, neznámých dosud barvách . . .

Krejčů měli nejstarší dceru také asi v jejích letech a nyní Aninka rychle se s ní spřátelila . . . Krejčovic byla nápadně vyvinutá, nad své stáří dospělá. Teď pojednou obě dívky si rozuměly. Povídaly si o svízelích a klamech lidského života . . .

Se stolu pomocí Barušky rychle sklizeno.

V pokoji zůstali samotni Máry a pan Valenta, který pomalu srkal černou kávu, sednuv si na pohovku, k menšímu stolku.

„Nechceš zapálit si doutník, Karl?“ — otázala se, vybízejíc zároveň, Máry.

„Když dovolíš“ — přijal ochotně pan Valenta, vyndavaje z kapsy schránku na doutníky.

Švakrová přinesla a před něho na stůl položila tácek na popel a, škrtnouc sirkou, přidržela ji k jeho doutníku, který on s úklonou, ukousnuv spěšně špičku, vzal do úst a k ruce její přiblížil.

„Děkuji,“ řekl, znova se ukloniv. Bafaje spokojeně, natáhl pohodlně nohy a opřel záda o polštář divanu.

„Mám ti snad přinésti něco pod hlavu?“ vršila Máry míru své roztomilosti.

„Ó prosím“ — s díkem odmítal pan Valenta. „Nenamáhej se, Maroušku. Jest mi tak dobře. Ve tvé společnosti —“ doložil, nahnuv hlavu

a dívaje se na švakrovou po očku, jako kohout, když v zobáku má vodu, kterou nabral a chystá se spolknout.

„Lichotníku!“ — řekla Máry, zardívajíc se unyle. „Pochlebníku!“ A k zakrytí panenských svých rozpaků sáhla po jakémsi háčkování

Mlčeli chvíli oba. Máry pilně a s chvatem, jako malá školačka, nad níž stojí vychovatelka s brejlemi a metlou, pohybovala prsty. Pan Valenta vyndal doutník z úst a díval se ke stropu, vysílaje tam zvolna modré dýmové kroužky.

„Jo, jo“ — vzdychl pojednou.

Máry pustila ruce s prací do klína a upřela k němu oči. „Schází ti něco?“ otázala se starostlivě.

„Mnoho!“ odpověděl s povzdechem novým, ještě hlubším, pan Valenta; mávnul rukou a pak ji položiv za hlavu, krčil se, jako člověk, který padl poražen nesmírnou únavou. Rysy jeho stahovaly se ve výraz bolestné omrzelosti. „Mnoho, má drahá“, opakoval, svůj stesk provázeje zívnutím, jemuž nedovedl se ubrániti. „Je to soužení, když je člověk vdovcem“ — shrnul své neurčité dosud vzdechy v určitý slovní výraz.

Máry zase již háčkovala, upírajíc na práci husí své oči, jako by jenom té bavlně náležela celá její pozornost.

„Člověk nemá žádný pořádek,“ začal si stěžovati pan Valenta. „Nikdo mu řádně neposlouží. Na všecko aby sám myslel — —“ Vzpomínka na zapomenuté šátky na nos naladila jej dokonale již melancholicky. „O každou hloupost musí sám se starati. Všecko jde na ruby v domě. Ach — je to soužení zkrátka, jedním slovem.“

Ustal, čekaje snad odpovědi, poznámky nějaké aspoň, ale žádné se nedočkal.

„Ani se pořádně člověk nenají“ — pokračoval hovorně pan Valenta. „Dnes mi po dlouhé době zase jednou chutnalo —“

Máry na znamení díků za lichotu, v doznání obsaženou a jí věnovanou, usmála se vděčně a uklonila se.

„Ovšem —“ dále mluvil pan Valenta, „člověk nemyslí snad, aby měl takové hody pořád. Člověku stačí prostá domácí strava — hrách, knedlík, nudle, brambory —“ uváděl své labužnické požadavky na míru dosti skromnou. „Ale musí to být upraveno alespoň. Kde pak teď u mne!“

Zdvihl se a opřel oba lokty o stůl.

„Člověk vstane od stolu jak sedl ke stolu, hladov, s prázdným žaludkem. Což může také Voršila umět! Co se může od ní žádat? Nemluvím ani o prádle, šití a správkách. Všecko u nás tak sešlo v poslední době —“

„Pomalu dorostou děti —“ řekla teď vážným hlasem Máry. „Aninka jest už veliká. Podivila jsem se dnes, kterak vyrostla a ku podivu dospěla. Budeš v ní míti jednou dobrou oporu v domácnosti —“

„Možná —“ neodpíral pan Valenta. „Ale zatím ještě nemám. Nemohu to ani od ní žádat. Vždyť jest dítětem dosud. Nedávno vyšla ze školy. Šestnáct jí bude teprvé až v zimě.“

„V těch letech ovšem potřebuje dívka a vyžaduje sama nejvíce péče a opatrování —" podotkla Máry s jakousi paedagogickou neomylností.

„To jest pravda," přisvědčil pan Valenta. „Tu snad nejvíce schází matka. Což mužský sám pořídí?"

„Ach, mužský sám!" vrátil se zas nepřímo ke své osobě. „To je svízel. Pravá svízel! Hotová svízel —"

Za dlouhé řeči byl panu Valentovi doutník uhasl i zapaloval jej zdlouha.

„Tedy se ožeň!" řekla Máry tónem, jakým by asi Kolumbus provoditi mohl pohyb ruky, kterým na stůl postavil známé příslovné vejce.

(Pokračování.)

Němák.

Povídka z cyklu „Sedmero blahoslavenství".

Napsal K. M. Čapek.

(Pokračování.)

Haluze topolů na cestě mezi Novosady a městem už dávno byly zmizely v návalu šelestivé zeleně, topoly přišly zase k slovu neustávajícímu od rána do večera, — bylo léto. Pampelišky nenasazovaly již květů, poslední lucinky dávno větřík rozfoukal — prodavačka fialek už dávno zapomněla na vonný předmět svého drobného a zahálčivého obchodu. Ostatně byl veliký rozdíl mezi dnešní Maryšou z drukárně a někdejší Maryšou s košíčkem květin a stereotypním: „Nekópijó?"

Zeptejte se jen kteréhokoli ze sazečů, třeba Hornycha. Přimhouří oči, nakrčí nos jako sokolskou shrnovačku, až se mu „šistky" od spánků odlepí, dobude ruku z kapsy, posune čepici v týl a řekne:

„Ja Maryška? Márynka, Maryšinka, Marouš? Toto je děvče, to je holenku jiná! Toť!"

Nos skrčí se mu, div se na ruby neobrátí, mohutný palec pravice luskne, jakby zabil mouchu plácačkou, ruka octne se opětně v kapse.

A teprve po hodné chvíli, když před jeho fantasií mihl se zjev Maryšin se všemi svými přednostmi, projede mu mezi rtoma táblé: „Pfff!" Spodní ret vyhrne jako mlsná koza a ohyzdný obličej jeho stane se ohavným. „A holenku, já jsem Pražák, a byl jsem ve Vídni v kondici. Tedy tak teda."

A Hornych by vám vypravoval obšírně a důkladně důvěrnou historku o Maryši za mhouření očí a pomlaskávání obšírných úst, o Maryši i o panu Ziemrovi, řiditeli tiskárny. Než tu se ještě dozvíme.

Avšak ani vybranější vkus než Hornychův nebyl by Maryši odepřel výhradného obdivu.

Všechno se na ní změnilo. Dříve pečlivě ukrývala svoje havraní vlasy pod laciným šátkem, nyní nosila nazelenalý hedvábný, tak vázaný, že celé temeno odkrýval. Téměř do půl hlavy ostříhala si na půl délky

vlasy a co zbylo, nakadeřila si vysoko nad hlavou a hluboko do čela do malinkých kudrlinek. Brada byla celá pochována v obrovském, ozdobně vázaném uzlu šátku, ponechávajícího úzký jenom profil. Hlavu navykla si držeti z tuha nazpět, krčí ji do ramen a kroutí jí neustále jako vlaštovka se zvláštním ústranným pohledem černých očí, který vždy osvědčil se u všech dělníků a mladých lidí nejen té třídy neodolatelným. Právě ten pohled Hornychovi tanul na mysli, když vypustil svoje „Pfff!“

Maryša chodí vždy nastrojena. Hlad jest nejlepší kuchařkou, marnivost nejlepší pradlenou — u děvčat druhu Maryšina. Maryša byla marniva a pozbyla od svého vstoupení do tiskárny velmi mnoho z prostoduchosti své. Kdyby měla čas a vzpomněla na první den v drukárně, snad by se sama sobě vysmála, kdyby mysl její byla přístupna takovému hnutí.

Žila jen okamžiku ve své obmezenosti. Všechny její okamžiky však vyplněny byly jí samou, ohromnou a nezřízenou její samolibostí.

Pouze ona sama tím vinna nebyla. O Maryši byl hned druhý den po jejím vstoupení do tiskárny úsudek mezi dělníky hotov. Pronesl jej Hornych a bylo to. Všichni věřili, poněvadž to řekl on. On také vřadil Maryšu v ten řád krásek svého pomyslu, které „kopou“. To byl jeho název pro odmítavé dívčiny.

„Pěkná žába, a'e kope!“

Hornych byl u „velké akcidence“, odtud plakátový způsob jeho vyjadřování se.

Maryša přišla si na 15 zl. měsíčně a dík matce, neodpírající Maryši nikdy ničeho, značnou část svého výdělku věnovati mohla na parádu. Jak víme, už jako nepatrné děvče s fialkami upoutala pozornost leckterého hejska, nyní však strojivost její rostla s obdivem, jaký vzbuzovala nejenom ve svém zvyklém okolí, ale i na ulici.

A jak neměla se státi marnivou? Věru, div šíje mladých i starých nepukaly, v náhlých a výstředních obratech po ní, šla-li z práce. Pravdu měl zase onen žák Fustův z tiskárny, kterýž stoje na vyšším stupni vzdělání než sazeč plakátů Hornych, poněvadž měl na starosti hospodářskou rubriku týdenníku, pravil o Maryši, že jest „všestranně“, ba i od zadu hezká.

Ani pan Ziemer Maryši uznání v tom ohledu neodpíral. Ba naopak, uznání to bylo tak okaté, že dávno přestalo býti jeho tajemstvím; věděla o něm celá tiskárna. Pan „řiditel“ také nestaral se o to, aby zůstalo tajemstvím. Nábožná Baruš donesla každou sobotu k zpovědnici — řád bratrstva, k němuž náležela, ukládal každý týden zpověď, — celý náklad hříchů, jimiž se prohřešila proti nebesům pro tu „střapató*“ potforo“. Nadávala i sama sobě, a klnula hodině, kdy napadlo jí, nabídnouti Zapletalce, aby Maryšu dala ke stroji do drukárně. Znala sice náklonnosti pana derektora, ale toho se nenadála, co se stalo. Každému, kdo chtěl slyšet, vyprávěla:

„Ja, pěkně u mašine — v kancelářo je, přes to chvílu, aby temu starymu kočáló (kocouru) nebylo teskno. O mašino ani nezavadí a dyž, tož oka z ní nepostí, i forhaněk de na strano. Lepiť kolke, to ju ne-

* střapatý = kadeřavý, rozcuchaný.

nechá ani za pečenyho žida. Pro boha (Baruša sklonila hlavu v úctě a odmlčela se: byl-li při tom její otec, zbožně pozdvihl čepici) — pro boha lidičke, deť já to musím podělat šechno sama. Každé deň čtrnást set, někda dva těsíce kolků protáhnóť paščekó (ústy) — je to maličkosť? A dež přende sobota, dostane na dlaň štere reňsky, a já shrábno tři."

Baruša začala podrážděně a mluvila vztekle, na konec v nelíčených slzách, a končila v pláči, lomícím všechnu její sílu:

„Šak on ten reňský ide z jeho vlastní kapse! A to neščasnó opico já dohodila sama do drukárně."

„Jen si dé pozor, te hrbálo!" zaječelo to v takových případech s druhé strany plotu, neboť Baruša lála nejraději, věděla-li, že jí Zapletalka naslouchá.

„Dé si pozor, ať nedostaneš hrb na jazyk! Moja roba není žádná taková, aby brala reňsky! Hovizeš, že já jednó ešče dondu, a te tví řeči si zakážo. Ešlivá naša Maryša není ho mašine, šak ona má běhání po městě dosť, aspoň neshrbatí jako te, hrbálo!" Pro kašel nemohla dále.

A Baruše, zatím co Zapletalka dusila kašel tím, že hrnec s mlékem, který právě nesla, tiskla ke hrudi, zasypávala ji slovy, každé kopřiva. Zapletalka měla tisíc odpovědí na jazyku, musela však lapati po vzduchu; ale když Baruš navzdor své nábožnosti tak se rozlítila, že Zapletalku nazvala jedním slovem ohavným, vzhledem k jejímu poměru v mládí, kterému děkovala za své mateřství, případným a k tomu dodala tak pronikavým diskantem, že to mohli slyšet všichni ti zvědavci za hradbami sousedství hlavami vykukující, že „Maryša bode taky taková jedna" — tu Zapletalka nalezla dech pro tři zoufale vzteklá slova a v tom okamžiku vyřinul se proud teplého, právě nadojeného mléka obloukem přes plot přímo do Barušiny rozezlené tváře, že div se nezalkla. A hned v zápětí roztřískl se hrnec o Barušin křivý hřbet i možná že jí tehdáž plot zachránil život.

Zapletalce stačily síly už jenom aby zachytla se pravicí za skobu ve dveřích nádvorních; v křečovitém záchvatu záduchy svěsila se na ruku celým tělem, jímž lomcoval děsný kašel. Tak silně kašlala, že dvířka k patru přibuchovala.

Baruša zase sípajíc vztekem, veběhla k starému Michalu do světnice.

„Ježíš Marjá, taťko, běžte na ňu!"

„E deť jste jako te Manlicherůvke," namítl tatík Michal, jenž byl nucen vyslechnouti každého dne cvičení celé posádky na rozsáhlém cvičišti mezi Novosady a městem. Byl za oknem svědkem celého výstupu mezi roztomilými sousedkami beze všeho hnutí vnitřního a nerozčilil se ani nad troskami krajáče rozbitého o milovanou dceru jeho.

„Mosíte!"

Baruše věděla, že diváci zápolení jejího se Zapletalkou a svědci hanebné porážky v tom okamžiku ze dvorů a zahrad vycházeji za smíchu a z nízkých vrátek svých obydlí vypravují sousedům přes silnici nejnovější událost o tom, jak Zapletalka Michalovu robu hrncem zpravila. Dnešního sobotního večera bude událost ta jediným předmětem zábavy. To ponětí Barušu rozněcovalo až k bolesti. Věděla dobře, že veřejné mínění bude rozhodně na straně vítězné a ne na straně uraženého práva, tak bývá vždy.

Episoda se Zapletalkou takto skončit nesměla, od tatika čekala pomoci. Mezi dvojím utřením své umáčené tváře zpozorovala, jak bez hluku svých papučí šoural se ke dveřím.

Skokem byla u něho a vtáhla jej do světnice. „Taťko, to máte šterko, ale dite a hebněte ju, tu . . .“ pro zlobu nedořekla.

Zatím hledala slíbenou „šterko“ na tabák, za kterou tatík Michal byl by šel do pekla.

Sudba tomu chtěla, že Baruš marně lovila po měďáku, z dnešní výplaty nesla si jenom „dvacitke a šeske“; s trpkou odhodlaností vytáhla desetník a vtiskla jej otci do ruky — hotová najatá vražda.

Tatík Michal, stoje na prahu pln odhodlání, slyšel poslední výbuchy kašle v druhé polovici chalupy; desetník tiskl mezi palcem a ukazovákem.

„Za štere tabák,“ promluvil polohlasem; „za šest tře stopečke šedé,“ pomyslil si.

„To není moc,“ řekl si, „na koráž,“ a vykročil k palírni.

Ale z potrestání Zapletalky nebylo nic, tatík Michal, budiž mu to dosvědčeno ke cti, na své štěstí jako starší bratr z těžka snesl tři sklenky kořalky. Vrátil se domů pozdě a rozjařen. Dávno zapomněl na své poslání; tím byla vinna diference šesti krejcarů. „Co s tó breptó brčivó?“ kázal nad ložem své dcery. „Neh ju a je . . . co beh s ňou . . . s tó breptó jednó . . . takovó . . .“

Chtěl ještě dodat „ledajakó“, ale jenom hekl; svrchnice na loži Babušině totiž trochu pošinula se a kostnatá pata dceřina dosti bolestně zasáhla tatíka Michala po noze — možno dost, že bez úmyslu.

Michal nevzal to tak zle, nýbrž spíše za nějakou směšnou něžnosť, neboť chechtaje se s tichou potměšilostí řekl:

„Ba ftáka!“

Ulehl a za chvíli v mezerách mezi řízným chrapotem otcovým slyšela Baruš konejšivě bzučeti na kamnech roj much po celou noc.

Od té soboty Maryša a Zapletalka do smrti nevyměnily ani dvou slov. —

Na Maryšu a její spády nemělo to ani nejmenšího vlivu. Matka její, jež před nedávnem na místě Maryši citelně vytrestala za to, že dopadla ji s vojákem, a následkem toho ji posýlala do tiskárny, zhola nedomyslela se, že Maryša přišla z bláta do louže. Naopak. Ona znala „svó robo“. Že padla panu derektorovi do oka, to mělo výhodu jednoho „renského“, beze všeho nebezpečí, tak rozumovala. Však ji každý den poučovala — rozumně, to se ví.

A Maryšu nebylo zapotřebí poučovati. Především nebyly pozornosti pana Ziemera tak křiklavé, jak líčila Baruš. Nějaké to štipnutí do tváře snesla lehce, za laskání je nepovažovala a když jí vyprávěl, jak je hezká, smála se nejvýš tomu, jak mluví „moravske“. Že je hezká a jak, to věděla. Matčino napomínání a poučování obyčejně přeslýchala, jako každou její domluvu, s tou lhostejností, s jakou si druhdy dala natlouci od ní.

Zapletalka ani nenapomínala, ona se jen vyptávala:

„Tož te Maryško nespíš? Co tě říkale dnes pan derektor? . . . Což neslešíš?“

Maryša ležela natažena, hlavu mocně obracejíc k oknu, aby viděla mezerou, nezastřenou svrchu záslonkou. Dívala se po měsíčku v úplňku a tak jí přišlo, jakoby měsíček jda po nebi dělal opravdové, viditelné kroky. Divnou náhodou shodovaly se ty kroky úplně s tlukotem jejího srdéčka. Div se nedal do skoku. Maryša ovšem nedovedla si vysvětliti, že to od toho, že natažením hrdla tepna súžená s větším nárazem bila. Neznalá věcí takových věřila svému přeludu a marně vzpomínala na jakous písničku o měsíčku, který putuje. Matčina slova na dobro přeslechla.

„No Maryšo! Co tě říkale!“

„Eno nic! Co beee . . . e taky říkale?“ zívla Maryša. „Oni decke na mně ‚šen Marynchen‘, pohladijó a já jož běžím.“

Zapletalka odvážila tíhu slov „šén Marynchen“. Ticho . . . Maryša znovu zívla, až zdravé zuby její zvučně cvakly.

„Te, Maryšo, poslóche . . . debe tě, víš . . .“ matka vzdychla . . . „debe tě jako . . . nenechale, tož . . .“

Dlouhé pomlčení.

„Slešíš? . . . No, Maryšo, nespi!“ a zatřásla dívčiným ramenem.

„Alehehe,“ zavrněla Maryša z polosnu.

Zapletalka obrátila se ke stěně a snažila se usnouti.

Maryška, sotva že zaslechla pravidelný, hvízdavý dech její, znova vykoukla po měsíčku. Ten už zatím odputoval, už ho nedohledla, dala se tedy do spaní bez přetvářky . . .

Nejšťastnější stanovisko, aby věci na kloub přijíti mohl, měl Němák. Ze svého kouta úhlopříčnou dobře viděl „za kastli“, jak říkali v tiskárně skleněné ohradě pana Ziemera, a byla-li tam Maryša, jenom zdvihl oči přes hořejší okraj skříně sazečské a už zastavila se pilná jeho ruka. Ale zoufalý vztek zmocnil se ho, když potom pan direktor vstal a zahrnul záslonou sklo; tu div zoufalství Němákem nezalomcovalo.

Snad o zoufalství nemůže býti řeči, to však bylo jisto, že mysl Němákova našla si jiné vzněty mimo „Věčné Světlo“, jeho sloupce a sazečský úhel, a že uvedena byla v nové dráhy s náhlostí a prudkostí mučivou a nepochopitelnou.

Ale přes tu náhlost nepozoroval Němák té změny ve svém nitru až tehdy, když byla všem zjevna a předmětem tisícerých úsměšků. Tak dlouho a tak často pohlížel ubožák k Maryši, otáčející se mezi svými archy anebo kladoucí na stroji, až šťastně přiletěla první papírová bomba Hornychova.

Uleknutí jeho bylo nesmírně směšné a provázeno nevídaným skroucením těla . . . ale všichni stáli jako přimrazeni, jako by se nic nebylo přihodilo, ačkoli obrovský chuchval papíru dopadl zpříma na hlavu Němákovu. Nikdo v tu stranu ani nepohledl. Ba Hornych polohlasem, ačkoli Němák byl přece hluch, odplivuje klidně, prohodil dětsky vychloubavě:

„Nu vždyť jsem nadarmo neslóžil u těžkéch tři léta.“

Hornych byl Pražák a hanáčinu lámal z obliby. Němák nikdy nedal na jevo zlobu ze škádlení svých soudruhů, ačkoli v něm vřelo, zvláště

z toho, že byť obrátil se hned v tom okamžiku, nikdy nebyl s to, vypátrati původce; všichni stáli totiž pokaždé jako sochy.

Němák byl si tak málo vědom skutečné příčiny svého vlastního chování a leknutí, že za chvíli znovu se zapomněl a ztratil se v pozorování čiperné Maryše.

Stála nyní na stroji s nímž byla již tak obeznámena, že nebylo lepší nakladačky nad ni, ačkoli jenom, když bylo pilno, při stroji zaměstnána bývala. Němák díval se na Maryši a zapíral si sám vlastní příčinu, pro kterou se na ni dívá. Vzpoměl si na papírovou hříčku, kterou vídal kdysi na kamnech, a již kotouč horkým proudem vzduchu zmítaný otáčel a dvěma figurkami papírovými jednotvárně hýbal; připadlo mu, že lis tiskařský právě tak vypadá — napřed sehne se točič setrvačníkem otáčející a pak shýbne se Maryša nad papírem, vezme arch a položi jej do hrabic stroje; vždy týž a týž vzájemný pohyb. Zvláště jemu hluchému podobnost ta byla nápadná, poněvadž neslyšel ani těžký lomozivý chod lisu, ani jemný šelest papírové hříčky. „Hle jak je to směšné,“ přemítal Němák. I pokládal ve svém nitru, že ta mechanická podobnost jej svrchovaně zajímá; ale zatím sobě zapíral že nemůže nasytiti se Maryšiny tváře. Viděl ji mezi přemitajícími loukotěmi velkého kolotajícího setrvačníku, viděl směle nakadeřený černý její vlas, kdykoli se nadzvedla, a pak vždy zahlédl bystrý její pohled po zásobě papíru, když hmátla po čerstvém archu. Měkce nakupené, nakadeřené havraní vlasy, a dlouhé řasy vždy jevící se černým obloučkem s boku, obé to, sledujíc za sebou v odměřeném rytmu, hluchoněmého bavilo prazvláštním půvabem. K psychologickému zdůvodnění nutno připomenouti, že Němák rytmu nikdy neslyšel, nýbrž jej pouze viděl nebo cítil, a že tedy každý odměřený rytmický pohyb jej rázem upoutal. Ale točiče točit strojem a Baruši nakládat mohl vidět každým dnem. Nu díval se, díval.

Najednou v obzoru jeho očí z tuha upřených, při samé podlaze počalo se cosi hýbati; prudce zamžikal a shýbl hlavu. Co vidí? Kolem rohu skříně jeho a nejníže při samé podlaze zvolna otáčí se pitvorná kostnatá hlava. Původní její šerednost zvýšena je tím, že mezi dásně docela vsáty jsou vychudlé tváře, tak že ústa vypadají jako prodloužená od ucha k uchu, a že oči zvráceny jsou tak, aby nebylo viděti zřítelnice, rty do nálevky smrštěné otevírají se jako slavnostně strašidelně a odhalují černé křivé zuby. Hlava se točí z boku na plno s neskonalou volností; v tom trhly sebou svaly této zpotvořené tváře a užaslý Němák poznal svého mučitele Hornycha. Náhlý zjev jeho tváře k nepoznání znetvořené — v tom byl Hornych mistrem — a pak náhlý přechod k obyčejnému vzhledu — obojí trvalo sotva tři vteřiny, avšak dojem na Němáka byl tak zdařený, že tiskárna dosud takové švandy neviděla.

František Tichý div nepadl, i učinil výpad v před, jakoby se chtěl na svého tyrana vrhnout.

Hornych zmizel jako příšera. Němák vzpamatoval se ihned a první jeho bylo přesvědčiti se, jaký dojem učinil žert Hornychův na ostatní. Byl svrchovaný. I na skříně vylezla chasa jako v aréně, a spita veselostí oddávala se jejím výbuchům nevázaně. Smích jest pochopitelný a omluvitelný, když jej i slyšíme, ale na Němáka působil nevysvětlitelně, i lze

jeho stav srovnati s dojmem, jakým na slyšícího asi působí němě pohybující se obraz šklebivé karikatury z kouzelné svitilny. Nadto Němák ani nechápal neodolatelné komičnosti svého položení jako oběti Hornychova žertu.

Že musel býti lomoz veliký, posoudil Němák z toho, že se pan direktor v kanceláři prudce zdvihl od svého stolku a pokročiv ke stěně, obrácen k Němákovi, se zuřivými úšklebky prsty pravé ruky několikrát zaklepal na levou pěsť, sevřenou tak, jakoby v ní držel sazítko. Znamenalo to kategorickou pobídku, aby Němák pracoval. Pro ostatní dělnictvo neměl pan direktor ani pohledu.

Němák obrátil se ku svému pultu a hmátl nad jeho přihradami několikrát na prázdno, než našel velké *B* — k nově počínajícímu odstavci „Věčného Světla“: „Blahoslavení chudí duchem, neb jejich jest království nebeské.“

Skříň jakoby poskakovala před ním do výše, tak byl rozčilen. Ne nad pokušitelským kouskem Hornychovým, aniž všeobecným posměchem, ale . . . viděl, jak Maryša spráskla nad ním ruce a výraz nejvyššího údivu ve tváři její jako vražen do jeho očí tkvěl před ním. Z každé příhrady rozvírala se naň drobná ústa její, viděl i zuby jako křída bílé. Třesoucí se ruce sázely do sazítka *ní* a již pohledl do rukopisu; nepamatoval si ani slova. Ve slově „chudí“, psaném křečovitým písmem, písmena *h* a *d* hořejšími konci se stýkala; to byly Maryšiny ruce nad hlavou její spojené. Němému zdvihala se hruď.

Pocítil, jak někdo vzadu podolkem jeho kytle zprudka táhl. Pravá jeho pata sebou nazad hnula, ale nevykonal úmyslu toho hnutí.

Oči jej pálily, zuby tak pevně zaťaly se do rtu, že to až zabolelo.

Němák dosud nikdy nepocítil hnět posměchu tak jako ten den, když Maryša spráskla nad ním ruce. Bylo to ještě, když Maryša žertovala s ostatními, pomahajíc jim; ale stalo se jinak. Maryša, ačkoli neměla zlé srdce, neměla s Němákem žádné lítosti pro to, že ostatním sloužil za blázna. Chápala tvrdost žertu toho tak málo jako každý jiný, byl tu pro obveselení mysli a dost. Jí nenapadlo ani dost málo žert kaziti a proto dala se lehko Hornychem získati k zamýšlené švandě.

Sotva totiž ztišil se lomoz všeobecného rozjaření, přistoupil Hornych ku stroji s posledním smíchem ve zvětralé tváři a zeptal se sličné nakladačky:

„Posloucbala, Márynko, jak se jí libí němé?“ Poslední slabiku schválně protáhl, zakládaje si na své hanáčině jako všichni z království.

„Ve ste taky jeden podařené,“ odvětila Maryša přes rameno s koketním úsměvem. Lichotilo jí nemálo, že s ní mluví sazeč; v tom ohledu panovala v závodě hrdá uzavřenost.

„Musí, Márynko, dělat, jako kdyby ho chtěla,“ pokračoval Hornych, „to užijem švandy, on je až po uši, toť! Takhle po něm líbezně kouknout . . .“

„No može.“

Márynka ohlídla se po Hornychovi znovu, a poněvadž velice zábavným způsobem ukazoval, jak se má po Němákovi koukati, hmátla mimo, arch nakrabatil se v hrabicích stroje a válec otočil se na prázdno.

„A sakra!“ zaklela si Maryša od srdce a tak na hlas, že Baruš u druhého stroje (dnes bylo na pilno) honem udělala křížek.

Andrys zastavil kolo a dosti bezohledně hubuje, jal se napravovati škodu. Jde-li válec na prázdno, nenachází-li se totiž mezi ním a sazbou ve stroji arch, jenž má býti potištěn, otiskne se sazba na válec místo na arch. I musel točič sříznouti s válce počerněný list papíru, jímž válec jest potažen a nový nalepiti, což vyžádalo asi deset minut času, neboť válec musí být velmi pečlivě upraven.

Jakmile se jeden stroj zastavil, vyskočil pan direktor Ziemer od stolku ve své skleněné kanceláři — sazeči říkali jí klec a vzhledem k černé hlavě pana Ziemera říkali „černohlávek v kleci“ — a s rozhorleným úžasem postavil se čelem do dílny. Ale když viděl, že to stroj Maryšin, a ji samu spatřil sklíčenou, v bázlivém očekávání hledící ke kanceláři s prsty na rtech jako děcko po nerozvážném kousku, tu svraštěné čelo jeho vyjasnilo se a pan direktor se sladce, slaďounce usmál. Zadíval se na Maryšku v tom úsměvu, a když čertovo to děvče také začalo mhourati očima, pohrozil jí otcovsky a usedl zase ke stolu.

„Verdammtes Mädl!“ zabručel si do vousů.

Bylo velmi na pilno.

Maryša byla velmi spokojena s tím, že odzbrojila pana direktora. Bylo to novým důkazem, že se mu líbí, o čemž ostatně už dávno nepochybovala, a to nemálo lichotilo její samolibosti. Mimo to bylo jí jaksi radostně, jako všem porobeným, podaří-li se jim uloviti pablesk důvěrné náklonnosti představených. Všem se líbí, jak tu jsou, i těm dvěma dědům přišedlým, . . . a každému, koho potká na cestě domů. Jak je to pěkné tak jíti, každý muž se ohlédne, ale ona nikoho si ani nevšimne. Nové její botky vrzají, — tam pod složenou sukní v koutě čouhají lakované jejich špičky. Maryša zrovna cítila na čele lad drobně nakadeřené příčesky, byla by ji třeba pohladila, jak leckdy dělala, kdyby stroj nevyžadoval stále obou jejích rukou.

V tom naladění vzpomněla si na Hornychův návod. Podívala se v tu stranu, kde Němák stál ve svém koutě, nyní už temném, podívala se ještě do večera několikrát, ale František Tichý ukazoval jenom hřbet, sázel jako zuřivý, zvolna kývaje celým tělem, jakoby přestupoval s nohy na nohu.

A trvalo to několik dní, než se Němák zas obrátil. Zapadl do naprosté nevšímavosti vůči svému okolí, jakoby ve svém nitru byl utonul: nic nevyrušilo jej z rovnováhy. Jeho trapič vymyslil si hned pro druhý den z brusu nový žert. Když Němák téhož večera z díla odešel, slepil Hornych asi čtyry archy červeného plakátového papíru, vystřihl z nich obrovské srdce a za ochotné pomoci dělníků srdce na stěnu nad Němákovou skříní přilepil; ale hodně vysoko. Druhý den všichni byli již na svých místech — chodívali do práce sborem — když Němák přišel. Očekávali od svého úkladu velkolepý úspěch, ale Němák jakoby ani byl nespatřil, co mu uchystali; srdce viselo nad jeho skříní celé půldne, až v poledním odpočinku je Hornych sám strhl. Obvyklé papírové pumy zůstaly bez účinku, ba jedna odrazivši se od stěny, skulila se na skříň a zastavila se na přihrádce s velkým X a zůstala tu ležeti. Němák,

který jindy se vztekem odhazoval papírové výstřely rozpustilého škádlení svých škůdců, a třeba dupnutím, ovšem k bouřlivé veselosti jich, na takém chuchvalci se vymstil, vytrpěl ji na své skříni bez povšimnutí. Kdo ví, jak dlouho by tu byla ležela, kdyby nebyl autor rukopisu pro „Věčné světlo“ najednou citoval Sv. Františka Xaverského. Když měl sázeti X, odlétla vysokým obloukem na zad.

Jak mu bylo, těžko hádati ze zad.

Ale nevyčerpatelné vynalezavosti Hornychově se přece podařilo Němáka dopáliti. Bylo to uprostřed práce. Němák otočil se, aby odložil na loďku plný nábor sazby, ale na stole spatřil něco podivného a směšného. Stála tu obyčejná stolička, abychom tak řekli na zadních nohou a na první pohled neposkytovala nic zvláštního, leda to, že ověšena byla papírovými cáry. Avšak na bližší pohled nastojte! Skulinou ve stoličce pro prsty vyřezanou prostrčen byl papírový kornout, představující nos, neboť dva suky v prkénku nad onou skulinou neomylně představovaly oči; ústa byla namalována. Vršek prkénka byl zahalen spoustou papírových odřezků, tenkých a zkroucených jako Němákovy kadeře a k tomu ještě téže žemlové barvy. Němákova tvář byla jaksi čtverhranného obrysu: může se říci, že tímto genialním nápadem zatroleného Hornycha tak výborně persiflována podoba nešťastného Němáka, že tento vydal případnosti podoby důrazné svědectví. Popadl v nejzuřivějším vzteku stoličku za jednu nohu a štěstí stálo při něm, že tehdáž Hornycha nezasáhl. Málo scházelo.

Stolička padla do prostřed dílny a bylo ještě větším štěstím Němákovým, že pan direktor nebyl přítomen.

Zmocnil se ho pocit vzteklé vítězoslávy; zahlédl dobře ustrašené pohledy soudruhů Hornychových, uhýbajících se před dubovou stoličkou. Ano, když on něco hodí, pak to není z papíru!

Jest-li pak se mu bude i teď smáti ta nová?

Maryša co mohla nejvábněji opřela své oči o Němákovy — naučila se tomu dobře, na vzor svůdnice z povolání.

Trvalo to jen vteřinu, ale Němákovi zdálo se, že temné oči její z něho ssají, že ztravují něco v jeho prsou, že probodají jej, a od jeho zatvrzelosti jakoby odpadla váha, která jej poslední dny tížila; oči ty pohlížely tak vážně, vyčítavě a chlácholivě! Zachtělo se mu pokračování toho pohledu.

A skutečně Maryša ještě jednou podívala se naň, jako mžiknutím, ale usmála se při tom, až se její skvostné zuby mezi rtoma zaleskly.

Od toho času přestal Němák býti svým pánem. (Pokračování.)

Tlampač.

Obrázek z našeho venkova.

Napsala A. Fialová-Chejnická.

halupník Hejda seděl v sednici u okna a pokuřoval si ze své „kytínské“ dřevěnky. Byl právě přijel z pole od orání, odkud ho hustý a prudce větrem hnaný liják zahnal. Teď, převléknuv se do suchých šatů, se zalíbením pohlížel ven, chvále si to boží požehnání, které na řepu padá. „Budou-li takovéhle časy a nedopustí-li pánbůh nějakou nehodu, bude to letos pěkná úroda“ — myslil si a v duchu již odhadoval, mnoho-li ze kterého kousku pole asi bude výtěžku. Musel s potěšením přiznati, že — počítajíc při nejmenším — za obilí uhradí všecky výdaje a za řepu — uloží. Ovšem — jemu bylo lehko! Od práce nikomu ani groše nedával, všecko zastávaly tři dospělé dcerky s panímámou, a mužskou práci on s jednookou hnědkou. Dcerušky arci také něco stály — ale — to šlo z paňmámina kapsáře.

„Jen kdyby ty zatrachtilé ženské nezlobily pořád s těmi vdavkami. To tak má člověk kříž! — když mu děti dorostou, že mohou všecky práce zastati, — pak si maminka vzpomene s vdavkami, povolává ženicha za ženichem, a co z toho ze všeho pochází? Člověk ztratí dělnou sílu a ještě musí — klopit peníze. A holka má ještě dost času — co pak je to sedmadvacet let? Jindy se vdávaly ve třicíti a měly také dost času — ale ty nynější časy!“ — Tak asi rozumoval pantáta, když tu náhle vyrušen byl pádnými kroky po schodech; příchozí dlouho si za dveřmi na pavlači o slaměný vích boty utíral, až konečně, vešed do síně, na dvéře skoro hřmotně zaklepal.

„Dále!“ řekl pantáta na hlas, a pro sebe bručel: „Ký ďas to v tom dešti — to jistě ňáký agent — podle klepání!“

Ale v tom příchozí vešel, a jediný pohled přesvědčil pantátu, že dům jeho má čest pohostiti jinačího hostě, než-li jest všelijaký assekurační agent. Člověk vysoký a hranatý jako hora, hladce oholené, přímo kostelnické tváře, v dlouhém, modročerném kabátě, s modrým deštníkem pod paží — k tomu veliká plátěná brašna na rameni zavěšená a z kapsy čouhající cíp bílého šátku — a čtenář už také uhodnul v příchozím — tlampače či starosvata.

„Požehnej pánbůh! Dej pánbůh štěstí a zdraví, — á — to je jistě pantáta, to jsem rád, že jsou doma!“

„Dej to pánbůh, vítám vás — sedněte si, a co pak mi nesete, příteli?“

Příchozí, dříve než se posadil, podal hospodáři pravici jako dávnému známému, stiskl jeho ruku a docela po kamarádsku jí potřásl. Pak, postaviv deštník do kouta a brašnu hodiv pod lavici, posadil se zrovna ke stolu.

„To nám tam hezky prší, chvála pánubohu, to je dar boží; ale je tu krásná úroda, až milo, v tomhle kraji! — Ale, — jen co je pravda, na naší straně taky, všecko obilí jako drn husté, urostlé, — radosť, radosť!“ začal tlampač.

„A odkud pak jste? Já vás věru ani neznám,“ ptal se pantáta jaksi netrpělivě a skoro mrzutě.

Nebylo mu příliš milé, že k těm několika známým „nádhončím“, kteří mermomocí ho chtějí o dceru a nějaký ten tisícek připraviti, přibyl zase nový — a patrně z daleka.

„Tak pantáta mne taky nezná? No, arciť, já sem v tu stranu málo přijdu, já mám svůj „rajón“ tam okolo Mníšku, a až za Dobříší, ba někdy zajdu až za „druhou vodu“ (t. j. Otava). To tak dnes, když ti lidé nedají člověku pokoje, pořád: „jdi tam, jdi tam!“ — tedy jsem se vydal až sem, ku Praze. No, dá pánbůh, že to nebude nadarmo. Pantáta prý má tři hezké dcerušky, no — a jak vidím, stateček jako klec — to může jít dohromady. Tam je to zrovna jako u nich — ale jako u nich, pantáto!“

„Kde to?“

„Ale, bodejť, vždyť jsem ještě ani pantátovi nepovědel, kde a co, — — a kdepak mají panenky a paňmámu?“

„Na řípě“.

„Chudinky, ty promoknou! No však už přijdou as brzy domů, co by v takovém dešti na poli dělaly — a dlouho-li pak je do poledne. Musejí mít taky daleko pole, vědí, pantáto?“

„Hm, daleko, až skoro u Roblína — to ony se tam ženské schovaly do kupek, mám tam vedle jetel“.

„A vida — tamtudy jsem šel — tak to byly jistě ony — paňmáma jako boubelka, panenky — jedna lepší než druhá — řípa jako kytky. Tak to byly ony, no, to věřím, to bude náš Kulík koukat!“

Obličej tlampačův pojednou jaksi zvážněl.

Umlknul, utřel si nos i ústa bílým šátkem a konečně počal hlasem povýšeným:

„Tak je, pantáto, nechají pantáta a paňmáma Kulíkových a Josífek na stotisíckrát pozdravovat, a že jest-li by mu tu jednu dcerušku — ať je to která chce, — on prý už je všecky zná — viděl je — ale kozel si to pamatuje — někde na pouti myslím, — tak že by sem některou neděli přišel, — sice přijel, tak, toť se ví, pěšky nepůjde z takové dálky, až z Rybníků, — jest-li o tom někdy slyšeli, pantáto — za Dobříší. — Vojnu už má odbytou, hodný človíček a hezký jako panna, a hospodář! Daleko široko není mu rovného. Stateček má jako oni, ale z gruntu nový a pole jako záhony, luka, svůj les — no, však se tam podívají — a tuze mnoho na něm staří nechtějí. Ňáké tři tisíce — jestli — a ještě povídají, že mohou slevit, bude-li pořádná nevěsta. Oni taky nepotřebují — mají jen dva syny, a peněz dost!“

„Z toho asi nebude, milý příteli, nic. Co bych to zapíral? Hleďte, mám tři, ty holky, a živnůstka není velká, — platy pořád větší a větší, a obilí je za fatku. Už ani ta řípa mnoho nevynáší; člověk se s ní nadře, a páni si potom naváží, srazí a vyplatí, co chtějí. No tak, toť si

můžete pomyslit, kam se asi mohu pustit — nanejvýš na nějakých dvanáct — čtrnáct set každé dceři. Musíme se spokojit, přijde-li nějaký řemeslníček a bude mít kousek pole a domek — na statek se nemohu odvážit — to by byly marné pochůzky — a ostatně — holka má ještě dost času".

„Dost času je, milý pantáto, umřít — říkávají. A nynčko už to tak nejde jako jindy; když jsou holky odrostlé, jen s nimi pryč.... Holky nejsou — homolky, aby se nechávaly ustarat — hehehé! ‚Když je chléb zkynutý — jen s ním do pece!' — říká paňmáma Kulíkových. A já taky říkám: ‚Jen honem vyhánět, dokud slouha troubí'. Neboť — když holka potom už sestárne, lidé ji opovídají, přijde jeden, okoukne ji, poptá se, přijde druhý, třetí — a každý ukazuje pak už na ty mladší. — No, až co řekne paňmáma — snad už tu bude — ale tam by se jim líbilo, věřejí, pantáto. Rovina jako na stole.... A což pak to Kulíkovic hospodářství!.... A mladý si to teprv zavede, to je ňáký hospodář!"

„No, to je všecko hezké, ale proč pak, když tak o mé dcery stojí, a už je zná, proč tedy nepřišel hned s vámi, anebo neposlal pár řádků? Víte — příteli — já vám nechci ubližovat, ale člověk musí být opatrný, když neví ani, s kým mluví," dobýval se pantáta na tlampače, aby přece konečně zvěděl jeho jméno.

„Inu bodejť, člověk to na čele nemá napsané, je-li poctivý, nebo lhář, — ale což záleží na tom, co jsem, kdo jsem? Dědek jako dědek — ale aby neřekli, že snad tentoc — no tak, u nás mi všecko říkají „Martínek", ale takto se jmenuju: Martin Punčochář. A s prázdnem taky nejdu, no, viději tuhle, málem bych byl zapomněl — tady to mají černé na bílém, aby věděli, jak o jejich dcerušku stojí." — A tlampač vyňal z torby bílý šátek, rozbalil jej a podal pantátovi zapečetěné psaníčko.

„Tak — až to přečtou, jistě neřeknou: ne".

V tom strhl se po schodech a v síni dupot, hovor a hlasitý smích a hned na to otevřely se prudce dvéře a do nich hrnuly se umoklé dcerušky s panímámou v předu.

„Ááá! Ty jsou! Saprlot! No bánbůh požehnej, pěkně děkuju — srdce se na ně směje!" spustil tlampač proti panímámě, nezahlédnuv ani děvčat, kteráž uslyševše cizí hlas, odběhla horempádem zpět do komory.

Jak by se také mohly panenky takhle před starosvatem ukázat! Bylyť chudinky celé umoklé, střevíce nesly v rukou, svrchní sukni každá měla přehozenou přes hlavu, a spodní připleskle na tělo; a z těch přehozených stékala jim špinavá voda po tvářích.

Pěkný to obrázek! Zrovna tak před starosvata, který si všeho všimne a všude všecko poví. Ale ten bral věc jinak.

„I cakrahelte, panenky snad se mne lekly, anebo se stydí, — mne! Jakoby člověk jakživ neviděl víc, než zmoklou sukýnku! To není, holenkové, žádná hanba, přijít s pole zmoklý, když prší — to je vidět, že z nich budou dobré hospodyně! Bylo by horší, kdybyste dělaly slečinky, seděly s jehličkou nebo knížkou v ruce doma, a řípu nechaly

zarostlou jako les! To se mi zrovna líbí, věřejí, paňmámo; nynčko je Josífek vidět, ztratil by pro ně hlavu, pro ty jejich dcerušky!"

„I jděte, vždyť jste je ani neviděl," zasmála se panímáma, jíž přece jen ta „lisákova" chvála lichotila.

„Ale, člověk má dost, jen když hodí okem, — vždyť vidím je, paňmámo, no, a pánbůh požehnej — taky ještě jako holčina! Tak pozdrav je pánbůh, abych nezapomněl." — A Punčochář teprv teď vstal, přistoupil k panímámě a stiskl jí ubláceuou ruku.

„I dej to pánbůh, vitám vás — a odkud až jste? Já vás věru ještě nikdy neviděla".

„Přišel jsem se vzkazem — pantáta už to čte . . . . no, to budou mít radosť, až jim pantáta —"

„No tak mi to, tatínku, přečti — to nám tam hezky prší, taky jste promok', ne? Holky, pojďte se svliknout sem, ať v komoře nenašlapete, vždyť to není žádný —! Já se taky nestydím" — švitořila se smíchem panímáma, svlékajíc promoklé šaty a házejíc je na kamna.

Ale dcerušky dobře zaslechly řeč a domyslily si, kdo jest; mokré šaty hodily na bidlo pod přístřešek a do světnice ani se neukázaly. Rozběhly se po své práci — do stodoly, do chléva, na sýpku — jen nejmladší, patnáctiletá čiperná Tonička, měla nápadně mnoho co kutit v síni, a stále jen co možná nejblíže za dveřmi u sednice. Druhé zatím i její poklid u hus a slepic obstaraly; byly s tím patrně srozuměny a šlo jim o to, aby Tonička ze síně ani na krok nemusela, aby — nu, prozraďme to, vždyť jest to tak přirozené u mladých děvčat — aby jejím tenkým ouškům ani slůvko z rozmluvy rodičů s tlampačem neušlo. „Aby snad si tatínek před ním nestýskal, že nemá peníze — jak on to umí, aby se nepodřekl, kolik už je Pepičce let — atd.," na to musela Tonička dáti bedlivý pozor, a bude-li potřebí, matku na to upozorniti. Nejmladší to projde — třeba i vmísiti se do řeči.

Pantáta přečetl psaní jednou, dvakrát, už je četl po třetí, obracel na dlani, kroutil hlavou a usmíval se; ale panímámě ani slova z něho nepověděl.

Tato zatím octla se s tlampačem v nejživějším hovoru, a dozvěděla se od něho, co dříve pantáta. Vyptávala se i vyprávěla sama o všech známých tam „za vodou", a při tom chystala na vále buchty na pekáč. Tlampači sice nejednalo se o slovo, měl dosti, co vyprávět, ale jeho výklady nijak nemohly panímámu uspokojiti; na otázky její odpovídal dvojsmyslně i vyhýbavě a mnohou i zamluvil, aby se neoctl v rozpacích. „Buď je začátečník, nebo má slabou pamét" — pomyslila si panímáma. Přinesla mu ovšem také na stůl nově načatý bochník chleba „zatím, než bude oběd", a nedivila se pranic, vidouc, že zajel mu nůž skoro až do půli bochníka. Tomu už byla až příliš zvyklá; kdož by také mohl takovému člověku nepřáti? Nepodejte mu ukrojit chleba, a on přijde tam nebo tam, řekne, že už ani chleba nemáte ve stavení, že máte plno dluhů a bídy — a tu máš! — ze svatby nebude nic, třeba už byla „ruka v rukávě."

Proto si na statcích do nedávna ještě tlampačů velmi vážili; ti museli dostati poctu, i když třeba zrovna nebylo „semleto“. Pravíme: do nedávna, neboť dnes už i těm starosvatům minuly „zlaté časy“. Místo selských dívčin, které dřív v samé práci vyrůstaly a nikam po celý čas nevyšly, leč (od nás) na „svatou noc“ do Hájku, nebo na pouť na „Homoli“, k sv. Janu pod skálu, k sv. Prokopu a pod. — místo takových máme teď téměř ve všech i těch nejodlehlejších vesničkách „slečinky“, které nepotřebují čekati na takového ženicha, kterého jim nějaký „dohazovač“ vyhlídne — mají dosti času i příležitosti vyhlídnouti si samy „dobrou partii“, neboť se svými tatínky v lesklých kočárech navštěvují všecky blízké i vzdálené slavnosti, plesy, divadla i sjezdy a vůbec vše, kde se schází mnoho „pánů“. Nu — tím lépe pro ně — ale hůře pro tlampače!

Před časem tlampačství, které se jistými známými okolnostmi zvrhlo na pouhé dohazování kupců na pole, statky i koně, či na sprostředkovatelství, utěšeně kvetlo. Takový námluvčí byl vítán všude; na statku měl hotové posvícení: najedl se, až řemen povolil, vyležel se na peřinách, a ještě si odnesl pěknou výsluhu od paňmámy a nějaký stříbrňáček „na tabák“ od pantáty. Však byly to také osoby nad míru zajímavé! Na př. Řepský Kutina! Na toho panímáma Hejdová nejvíc držela. Byl ze Řepů od Prahy a znal vrub na vrub celé Podřípsko, Čáslavsko, Berounsko i Boleslavsko — ale jak znal! O každé rodině do třetího i čtvrtého pokolení všecky podrobnosti, kam se která dcerka vyvdala, kolik tisíc a kolik peřin dostala — čí a jaký jest ten její . . . atd. — to měl pro panímámy. Pro pantáty věděl všecko, co mužské zajímá. Uměl mluviti o půdách i plodinách, o koních i o politice, jako když čte ze slabikáře. Na každou otázku měl odpovědi čtyři, a všechny trefné a správné a když začal povídat lecjaké šprýmovné kousky, tu se všickni mohli smíchy potrhat.

A takových chodilo k Hejdovům několik a všickni „povedení“.

Což divu, že se jí Punčochář při své nejapnosti nelíbil; patrně ani pantátovi, neboť s ním žádné řeči nerozpřádal, a jen stále psaní převracel. Konečně, když panímáma vyšla do komory s pekáčem pečených buchet, vyskočil pantáta za ní a řekl jí potichoučku:

„Poslouchej, maminko, mně se ten člověk ňák nelíbí; zdá se mi, že lže. Přečti si tuhle psaní, co tomu řekneš.“

„I jen mi to přečti, já bych beztoho na to neviděla, je to ňák drobounce psané a samé kliky háky.“

Pantáta přistoupil k okénku a četl přitlumeným hlasem:

„Milý pantáto a panímámo
a všickni ostatní v domě!

Anto já jsem ženich, a dělal jsem taky dva roky ve Vídni, a se strany Vašich dcer bych se rád oženil, a co se toho týče, mám svůj domek se řemeslem totižto truhlářským a sedm strychů pšeničných polí, a jelikož mi to tatík pouští do rukou, tak pro ten pád bych si Vaši dceru moc rád vzal; tady by se jí líbilo, je tu veliký rynk a výplaty

mám jen tisíc zlatých, tak se nechám ptát, jest-li bych k Vám mohl se strany Vaší dcery přijít. Tak ještě jednou Vás nastotisíckrát pozdravuje, a všecky v domě líbá

oddaný přítel

Karel Douša,

V Hostomicích, dne — — 188*.“ truhlář.

Panímáma poslouchala jako sv. evangelium a jen se spokojeně usmívala, a když pantáta dočetl a ptal se, co tomu říká, odpověděla:

„Co bych říkala? To by byla zrovna trefa pro Pepičku! Truhlář — v Hostomicích — kousek pole — jen tisíc zlatých výplaty — no, tobě snad se to nelíbí? Tobě taky by se musil ňáký ten ženich schválně narodit, aby ti šel pod vousy!“

„Ale, blázinku, koukej, tlampač povídá: Kulík, sedlák v Rybníkách — jak se to shoduje s psaním? Je-li pravda jedno, nemůže být druhé, já myslím, že je v tom ňáký háček.“

Teď už i panímáma pojala jakési podezření proti tlampači, a kdyby byla nebrala ohledů na možnou pomluvu, byla by mu nejraději hned ukázala dvéře.

„Dost možná,“ řekla, „že je to ňáká nástrčka; já ti povím, tatíku, odepiš na toho truhláře, aby přišel, a starosvatu zatím neříkej nic. Jestli si chtěl někdo udělat z nás dobrý den, aspoň se mu to nepovede; s takovými lidmi není radno zahrávat.“

Pantáta vrátil se do sednice a povídal tlampači:

„Tak, jak že se ten pan ženich jmenuje? Já mu chci odepsat.“

„Ccco — co? Kte — rý? Či jako to, — no, on snad se, čtverák, ani nepodepsal?“ koktal tlampač a celý vyjeven koukal na sedláka.

„Povídal jste, myslím, že Kulík, co?“ vyslýchal pantáta.

„No bodejť — vždyť snad to tam stojí, on mi to sám psal.“

„Ba ne, tady je — Douša.“

Punčochář celý zrudnul a na chvíli oněměl. Ale dosti brzy se sebral a začal zas, zajíkaje se:

„No, — to — víme, — to tam tak přezdívají. Bodejť — Douša se píše, píše, jo, jo.“

„Josef?“

„Josef, Josef, — Pepa mu všechno říkají.“

„Hm, a tady je — Karel.“

Nová rána.

„To je, vědí, ten mladší, on to psal za Pepu, a šíbal, snad by mu chtěl „podtrhnout stoličku“.“

Pantáta byl „doma“. Ale nedal na sobě nic znáti, pokýval hlavou, jako by všemu věřil, a odešel do komory napsat odpověď, bruče si cestou: „Necháme tě, co se z tebe vyklube!“

Napsal na témž lístku pouze: „Poslu tomuto nemohu věřit, poněvadž se jeho výpověď nesrovnává s tímto dopisem. Je-li toto psaní upřímně míněno, ať ten pán, co se podepsal, přijde; bude nám vítán.“ Podávaje zapečetěné psaní tlampači, pravil: „Píšu tedy tomu pánovi, aby přijel, kdy se mu bude líbit; vyřiďte mu ještě taky pozdravení od nás.“

„No, vidějí, pantáto, a neměli chuť — však nebudou litovat, že ho pozvali!“

V tom přišla také panímáma do světnice.

„Zas je tam hezky, po té vlažičce, sluníčko svítí, pěšinky osýchají,“ pravila s patrným úmyslem, aby nemilého hostě upozornila na odchod ještě před obědem.

Ale — mluvte ďáblu, aby odstoupil od vás, když už vás drží ve svých drápech — a spíše poslechne, než aby některý tlampač odešel z domu před samým obědem.

„Ba, hezká vlažička to byla, chvála pánubohu, a ještě bude pršet, panímámo, dají si pozor, jak takhle to sluníčko pálí“ — odpovídal tlampač a poposedl blíže k oknu a tím i dále za stůl. Hned pak se zas obrátil k pantátovi:

„To bude radosti, až přijdu s takovou, že může přijít! Ale — co pak dnes máme? — Hm, středu už, středu . . . to je slota, já abych byl už zejtra doma, aby se moh' Pepa vypravit; beztoho půjde hned příští neděli, déle to nevydrží. A to je těžko dokázat, už toho mám, na mou duši — dnes dost. Kam pak ne! Dobré čtyři míle — a nohy už jsou staré. Kdyby člověk měl ňáký ten šestáček, vem ho kozel, seď bych v Karlštejně na dráhu, a přece bych kus urazil . . . nevím, nevím, sotva to dokážu do soboty, a o týden se to zdrží, pantáto!“

„Vždyť je teprv poledne a den je teď jako moře,“ prohodil Hejda.

„Arciť, ale nohy, nohy, a pak nám bude ještě dnes pršet, no, do Litně k večeru snad přece dorazím.“

„Taky nebude zle, když přijdete až v sobotu; mužští jsou vždycky připraveni — načpak byste utrácel na dráze? Toho není třeba, radš dřív a pomaloučku . . .“

„I vždyť není z čeho utrácet, milá paňmámo!“

Panímáma vidouc, že je tlampač jako „železná kráva“, začala chystati na stůl. Pak zavolala dcerky a všickni zasedli k obědu. Punčochář potýkal se s buchtami statečně a když tři jako cihly veliké potřel, poposedl od stolu a začal podřimovat.

„Půjdeme na pole, holky, a ty taky pojedeš, viď, tatíku?“ ptala se hezky hlasitě a s důrazem panímáma, ale tlampače to nevyrušilo ze dřímoty.

Pantáta mrknul na panímámu a vyšli spolu na síň.

„Víš co, dej mu ještě jednu buchtu do tašky a on se snad hne.“

„Musím, co s ním? Ale čeká spíš na ňáký ten šestáček — dej mu ho, prosím tě, tatíku, ať už je takový, nebo makový — jen když půjde.“

„No, vem kozel šesták. Což, já bych ho lacino vysadil; ale kdož v dědkovi sedí, moh' by udělat ňákou ostudu.“

Tak usnesli se pantáta s panímámou a šli opět do sednice. Paňmáma vzal buchtu, zatřásla Punčochářem a řekla:

„Tu máte, abyste měl taky k večeři někde na cestě.“

Ten vyskočil, schoval do torby buchtu a — posadil se zase, prohodiv jen: „Zaplať pánbůh, no, to bude jako med na cestě.“

Nebylo pomoci, musel pantáta.

„Tu máte taky na krapet piva,“ a vtisknul tlampači do dlaně tři desetníky.

To účinkovalo. Starosvat prohlédnuv si „stříbro“, utvářil se sice tak, jakoby chtěl říci: „No, taky jsou tři dobré, ale pět by bylo lepší;“ než, konečně vzal přece torbu na rameno, deštník pod paži, klobouk do ruky a vzdychl si: „Achich, no, nic naplat, milé lidičky, musím od vás — jen aby na mě nepršelo! Musím, musím, cesta daleká, a nohy už staré; no, polehoučku, pomaloučku půl cesty přece urazím do večera. Tak se tu mají hezky, dej jim pánbůh zdraví, a v neděli jsme tu k obědu jak na koni.“

Podal všem ruku, od pantáty až k nejmladší dcerušce a šťastně se dostal ze stavení.

Rozumí se, že se u Hejdů nepřipravovali na příchod ženicha; trochu si ještě o podivném tlampači porozprávěli a dále se oň nestarali — bylit jisti, že víc nepřijde. Však — za týden přišel tlampač zase a náhodou zase pršelo. U Hejdů byli všickni doma; právě sedali k obědu. Vešel, pozdravil obvykle, podal všem ruku a hned se vytasil se psaním: „Tak už jsem tu zas. Už jdu na jisto, v neděli sem přijedeme. Minulou to nemohlo být, stonala jim kobyla. Povídali, když jsem jim všecko vypověděl a když si přečtli odpověď, že sleví třeba polovici, jen aby už co nejdřív byla svatba. No — však jim to píše — dnes psal sám starý pantáta, tak tu to mají —“ podal psaní sedlákovi a sedl ke stolu.

„Pojezte s námi,“ pobídla ho panímáma a přistrčila k němu mísu se škubánky; byla toho mínění, že snad přece Punčochář nelhal, když opět přišel.

Hospodář postavil se k oknu, otevřel psaní, a sotva že do něho nahlédl, zasmál se a pokynul panímámě. Panímáma přiskočila, a nahlédla také do psaní. Zahlédla mezi jiným velikými písmeny napsaná slova:

„Vemte na dědka koště a vymlaťte ho z domu!“

Panímáma se nerozpakovala, uposlechla „slov písma“ a rozehnala se po tlampači s koštětem v ruce a se slovy:

„A vy prachmilionský šejdíři! Já vám dám, dělat si z poctivých lidí blázny! Tu máte diškrecí!“

Punčochář pochopil ku podivu brzy stav věcí, upustil lžíci s omakovaným škubánkem a chytiv klobouk a hubenou brašnu, vyletěl ze dveří jako blesk, nedbaje, že prší a hrom bije. Za ním mávala paňmáma koštětem, a pantáta hodil za ním jeho děravý deštník tak obratně, že tento, jsa rozvázán, roztáhl se prchajícímu zrovna nad hlavou, až tlampač zavrávoral do ouhrabečního koše u otevřeného chléva. Polekané krávy vyskočily, zafrkaly a pak, vyvalivše oči na „padlého hrdinu“, spustily unisono svoje ohlušující „búúú!“

Toto zmizení tlampačovo z jeviště provázel laškovný smích děvčat a nejmladší tleskajíc rukama a vyskakujíc na pavlači, volala za ním: „Chlapík, chlapík!“

* * *

Za čtrnáct dní sešel se Hejda v Litni na jarmarce s jistým přítelem z Hostomic. Ptal se ho, je-li tam jaký Douša, truhlář?

„Co s ním? Chcete si dát dělat rakev pro sebe?“

„To mi ani nenapadá, ale jakýsi tlampač — Punčochář — ho namlouval mé dceři.“

„Ha, ha, ha! Tak to vy jste mu sednul na vějičku! Dědek stará, prohnaná, přišel ke mně, myslel, že ho neznám, co v něm vězí — a prosil mě, abych mu napsal psaní, že tam a tam, myslím někde v Rybníkách, je ňáký sedlák — Kulík atd., a že mu spíše budou lidé věřit, když nemá ještě známost. Půjde prý s tím někam k Žebráku! — Ale já jsem ho už dávno prohlíd a pomyslil jsem si, ať někde dědka změří koštětem. — Ale, co si myslíte, za týden přišel zas, a kozel pamatuje, co všecko mi diktoval — nu a tedy už víte, co jsem napsal. Že jsem nevěděl, že jde k Vám, to bych to byl ještě jinak navlík!“

„A že si to nenapsal sám?“

„Protože darebák neumí! Do školy nechodil, jen se toulával po lese a líčil na zajíce. A když odrostl, stal se z něho pytlák všemi ďábly podšitý. Nedal pokoje, dokud mu nenasypali broků . . . no a teď k stáru když vidí, žebrota že málo vynáší a k poctivému starosvacení že nemá ani známosti ani dobré vůle, provádí lecjaké šmejdy. No, ten si dá teď na mne pozor!“

„I ty můj pane, jsou to teď časy! Ve všem zkáza! Kanafas falšovaný, cikorie falšovaná — a už i ti tlampači jsou falešní!“ požalovala si panímáma, když jí pantáta sdělil, co od přítele zvěděl.

Bratři.

Napsal Jos. D. Konrád.

ladíkům hercegovským málokterá věc jest tak nemilá jako odvod a ovšem za odvodem vlekoucí se služba vojenská. Zdá se to býti nepochopitelno, a přece jest tomu tak. Ti jinochové, kteří od dětinství učili se vlásti handžárem a puškou, a jejichž nejpůvabnějším snem bývaly vždy nebezpečné půtky s nepřítelem, dívají se na službu vojenskou s kyselými obličeji a vyhýbají se jí, kde mohou.

Arci, tužby a představy jejich bývaly docela jiné. Ve svých mladistvých snech vídali vždycky svobodně rozpjatá svoje sokolí křídla, kdežto skutečnost peruti jim váže spoustou nepovědomých, cizích rozkazův a předpisův vojenských.

Kdyby se jim byla dala zbraň a kdyby se řeklo: „Hoši, junáci, tam jest nepřítel, vzhůru na nepřítele, a dokažte, v kom z vás vězí větší chrabrosť!“ byli by se rozběhli všickni a všickni byli by zápolili o uznání hrdinství. Ale zatím jenom se říkalo: „Osle, proč máš tu skvrnu na nohavici? Darebo, proč jsis’ nevyleštil lépe tento knoflík? Mladý lupiči, hned si dej ostříhat svoje dlouhé pačesy!“ A učinil-li někdo krok o čtvrt vteřiny dříve nebo pohnul-li v přísném klidu puškou, mohl se těšiti na okovy nebo na vězení.

A to se jim ovšem nelíbilo. Takovému vojančení bude těžko přivykati, myslili si mladíci, a také staří vrtěli udivené hlavami. „Boga mi," říkal ten i onen, „kéž jsme věděli za svých bojův s Turky, čeho všeho řádnému bojovníkovi jest třeba! Kdybychom byli měli všickni takto krátké vlasy a kdybychom byli den co den cídili horlivě svoje knoflíky a kabanice, jak lehce byli bychom vyhrávali každou bitvu!" A nebylo divu, že se proto zasmušovali.

Avšak poněvadž každé pravidlo musí míti svoji výjimku, nalezli se i mezi hercegovskou omladinou jinoši a mužové, kteří dobrovolně žádali o vojenské jho. Nebylo jich sice mnoho, ale kdo k tomu se odhodlal, žádal býti alespoň četníkem.

Četnická služba jest přece mnohem vítanější než obyčejná služba vojenská. Na četníka čeká sice dosti namáhání a svízelův, ale za to nehledí se naň ustavičně, jak dlouhé dělá kroky, má-li dostatečný počet cvočkův ve svých botách a dovede-li dobře urovnati svoje lůžko. Četník, krátce řečeno, má více vůle i svobody, a má také častěji příležitost ukázati svůj důmysl a bojovnou mysl.

Proto také mladý Aleksija Dončević z Braićina Laza dal se k četníkům. Dlouho sice se rozmýšlel, má-li zasvětiti život svůj carské službě, než posléze se rozhodl, že jest lépe býti četníkem, nežli povalovati se bez účelu a bez zaměstnání v otcově chatrči, kdež se tísnilo několik hladových krkův a kde odchod jeho mohl býti značným ulehčením.

Ale i v té službě náš Aleksija Dončević byl nemálo sklamán.

Doufal, že mu bude dána příležitost osvědčiti svoji smělou bujnost a vůbec všechny ty vlastnosti, o kterých se domníval, že jsou známkou junáctví. Tam však, sotva že ho oblékli do četnického stejnokroje, hned také mu zastřihli pružná křídla.

Když jednou po trošku větším doušku znamenité Ahmedovy rakije se rozjařil a přirovnávaje se ke kraleviči Markovi si zavýskl a vypálil do vzduchu ránu z pušky, hned ho lapli a zavřeli bez okolkův na pět dní do temnice, aby horkokrevnost jeho ochladla. Divil se, proč má pušku, když si nemůže nikdy ani vystřeliti? Myslil, že puška jeho bude houkati po hercegovských skalách a brdech den co den, jako za onoho času houkávaly dlouhé pušky hajdukův, ale zatím trvalo téměř půl léta, co již byl četníkem, a do té chvíle nenaskytla se mu ani jediná příležitost vystřeliti si, nežli ta, pro kterou pykal pět dlouhých dní v dusném vězení.

Až po delším čase, bylo to již na podzim, ke konci deštivého měsíce září, nečinné, tiché ty časy se obrátily, a často bylo slýchati po planinách ozvěny výstřelův.

V okresech hercegovských byl odvod a proto četníkům i četným vojenským hlídkám nastaly plné ruce neodkladné práce. Zvláště v okrese Nevesinjském a Gackém ostražitost úřadův byla napjata ve dne v noci a mnohému četníkovi nedopřáno třebas po několik dní zamhouřiti oči.

Mladíci k odvodu povinní radili se na všech stranách s Vaňkem, a nepřístupné, lesnaté ústraní východní Hercegoviny bylo jim velmi dobrým útočištěm před hrozícím zatýkáním. A vojáci i četníci div si nepolámali neustálým pachtěním a pátráním unavených nohou. V noci

bývalo více spěchu a zaměstnání nežli ve dne. Vždy za večerní tmy vycházely z četnických a vojenských stanic hlídky, vnikaly do lesův, překvapovaly roztroušené tam kuće a hledaly, zdali v nich nepřespává některý uprchlík.

Potkávaly se pouze s nepatrným zdarem, vždyť pokaždé, když bylo nejhůře, uprchlíci měli jenom několik kroků k ochranným hranicím Černé Hory.

Jednou velitel četnické stanice Jabučarické, strážmistr Krajc, přísný to muž a ve všem všudy zkostnatělý voják, zavolal také Aleksije Dončevića, dal mu tři vojáky na posilu a pravil drsným hlasem:

„Aleksije Dončevići, půjdeš do Borije a do Braićina Laza. Doslechl jsem, že několik uniklých brancův tam někde se skrývá. Bylo by hanba, abychom žádného nechytili! Počínej si obratně i opatrně! Uděláš čest sobě i naší stanici, podaří-li se ti uchvátiti některého z těch mladých lupičův! Prohledej vše důkladně. Šťastnou cestu!“

Aleksija Dončević běhal rád třebas celé dny a noci po neschůdných hercegovských krajích, jindy takový rozkaz byl by mu vítaným potěšením, avšak tentokráte se zarazil. Na místě radosti objevilo se na tvářích jeho něco jako uleknutí.

Chvíli mlčel, jako by byl na rozpacích, ale pak dodal si odvahy a ozval se:

„Gospodine strážmistře, poslušně vás prosím, do Borije a do Braićina Laza mne neposílejte.“

„A proč?“

„Jsem odtamtud. Braićin Laz jest mým rodištěm —.“

„Právě proto tě tam posílám! Znáš tam každé křovisko, každý kámen a strom, každou kuću; znáš také každého člověka od nemluvněte až do starce. Znáš zajisté také těchto pět nebo šest mladíkův, kteří se zprotivují odvodu a které máš lapit. Jest to Steva Mojsilović, Gjoka Žilić, Steva Uzelac, Miloš Prokić, Stanko Dončević a jakýsi Vid Marjanović. Užij všech prostředkův, třebas i zbraně, bude-li třeba. Pokus se dostati některého z nich živého nebo mrtvého, ano, třeba mrtvého, bude to výstrahou ostatním!“

Aleksija Dončević zakýval smutně hlavou.

„Znám všechny příliš dobře,“ pravil skleslým hlasem, „ale tím spíše se mi tam nechce. Nedělal bych si mnoho ze Stevy Mojsilovića, ze Gjoky Žilića, z Uzelce, Prokića a Marjanovića, ačkoliv všickni bývali mi upřímnými druhy v mládí a zle by mi klnuli, kdybych je vedl do vězení. Avšak ze Stanka Dončevića si dělám!“

„Kdo to jest? Tvůj příbuzný?“

„Můj bratr!“

„Hm, bratr! Co mi po tom? A co tobě po tom? Zde jsi vojákem, konáš svoji službu, své předpisy, a ty neznají žádných bratří! To by bylo pěkné! Jsou případy, že voják stojí se zbraní v ruce proti svému otci, a běda mu, kdyby chtěl býti více synem nežli vojákem! Ano, kdyby představení tvoji nyní veleli: ‚Četníku Dončevići, měř a střel tam do těch prsou!‘, musil bys chladně střeliti, třebas to byla prsa tvého bratra nebo otce! Hlouposti! Tvůj bratr utekl i jest vinen. Ty ho lapíš

a dáš mu napraviti lehkomyslnou hlavu. Jest to tvou povinností! Jdi jen a nebuď babou nebo zrádcem!"

Aleksija Dončević se vztýčil a pohodil hlavou.

„Jdu, gospodine strážmistře," pravil pevně, „a nebudu zrádcem ani babou! Toho nejunáctví se ode mne nedočkáte, vykonám věrně svoji povinnosť!"

Po té po vojensku pozdravil a odešel s přidělenými vojáky na obchůzku.

Kráčeli z Jabučarice oklikou po nepatrných lesních stezkách směrem k Boriji a k Braićinu Lazu. Vyšli po polednách za vlahého svitu zářivého slunce, za pokřiku mladých strak, poletujících nad Jabučarickou bystřinou.

Už za tmy dorazili k osamělým dvěma chatrčím. Bylo tam ticho, jenom lehounký kouř vznášel se nad jejich děravými střechami. Vrazili do vnitř, prohledali každý kout, ale bez výsledku. Za čtvrt hodiny opouštěli kuče, aby zkoušeli štěstí dále.

Obyvatelé kučí byli takovým návštěvám patrně již zvyklí. Bez odporu dali si vše prohledati, ustavičně se zaklínajíce, že ničeho nevědí o zbězích. Pak se tázali:

„A kam jdeš, Aleksije Dončeviči?"

„Do Jabučarice, domů!" odpovídal četník po svém zvyku klamně a dodal, kolik dní již bloudí se svými vojáky po horách a jak rád, jsa utrmácen, si odpočine.

Potom vydali se skutečně na zpáteční cestu, ale to jenom na oko. Když zmizeli zvědavým zrakům, vrátili se, minuli kuče a pokračovali ve své cestě.

Později minuli také Crni Potok i Boriji, aniž se jim podařilo najíti sebe menší stopy uprchlíkův, a za pozdního večera, nepozorováni, netušeni vnikli do malé dědinky Braićina Laza. Podobalo se, že tam už všecko spí. Ani pes na ně nezaštěkal, ani z jediné slaměné střechy již se nekouřilo.

Tiše obklopili kuču Vida Marjanoviće a poroučeli, aby překvapená rodina se podrobila bez odporu pozdní prohlídce.

Nikdo ani nehlesl, jenom stará Jelka Marjanovićová prohodila udiveně k četníkovi:

„Tos ty, Aleksije Dončeviči? Nikdy nebyla bych se nadála od tebe takové návštěvy!"

A zase nic nenalezli a stejně pochodili v ostatních asi šesti nebo sedmi kučách.

Braićin Laz byl už všecek prohledán, toliko četníkova rodná kuča ještě zbývala. Stála opodál na povlovném svahu, nejblíže k černohorským hranicím, a také již spala.

Aleksija Dončević blížil se k těm tichým slaměným krovům s tlukoucím srdcem a s utajeným dechem. Za své četnické služby byl doma sice již několikráte, avšak tentokráte bylo mu těžko blížiti se k onomu vetchému prahu, neboť vedla ho tam přísná povinnosť. Což je-li doma právě bratr jeho Stanko? Nad míru rád by byl rodině své dal zprávu, aby Stanka varovala, měl také tisíc chutí vystřeliti jakoby náhodou

z pušky, aby ho, je-li na blízku, upozornil na nebezpečí. Avšak ustavičně zněla mu v uších slova strážmistra Krajce, kterými ho na odchodu z Jabučarice napomínal:

„Jest to tvou povinností, zde neznáš žádného bratra! Nebuď zrádcem nebo babou!“

A to nechtěl býti. Vzdychl, vzmužil se a za několik minut stál před rodnou kučí. Bylo mu třeba sebrati sílu, než-li se odhodlal zaklepati na její dvéře.

Otec jeho, sehnutý a bělovlasý Mita Dončević, hned mu přišel otevřít.

„Kdo to?“ tázal se hledě tmou k příchozím a dodal:

„Aha, gospodinové vojáci — dobrý večer! Jen vejděte, gospodinové, jen vejděte!“

„Dobrý večer, otče!“ ozval se Aleksija Dončević, pokorně pozdravuje otce.

„Ach — Aleksija! Proč tak pozdě, hochu?“ zvolal stařec jakoby potěšen.

„Přicházím ve službě. Hledám Stanka — je-li doma náš Stanko?“

„A co mu chceš?“

„Mám ho dovésti k odvodu!“

„Ty — co mluvíš!? Přicházíš ho zatknout?“

„Ano, zatknout. Kde jest?“

„Kde jest — kdo pak to ví? To víš tak dobře, jako my, že uprchl před odvodem a kde se skrývá, nevím. Ale bolí mne, že oba jste tak různé mysli. Vždycky měli jste se rádi, byli jste nejupřímnějšími bratry, a teď běda! Stanko před tebou prchá, a ty ho honíš!“

„Honím z povinnosti, musím ho honit jako každého jiného sběha, bratrství jest tu vedlejší věcí otče!“ vysvětloval Aleksija, ale ta slova nechtěla mu plynně z úst. Neustále se zajíkal.

„Hm, hm,“ divil se Mita, „máte přísné zákony, ba právě přísné zákony, kde bratr musí pronásledovati bratra! Ani nevíš, jak mne to hněte! A pojď dále, pojďte také, gospodinové vojáci,“ pobízel hlídku dovnitř a obrátil se, aby rozdělal oheň.

Za minutu prostý, chudobný vnitřek chatrče ozářen byl jasným plamenem, a četník i vojáci usedli kolem ohně, aby si odpočinuli po několikahodinných unavujících toulkách. Aleksija Dončević rozhodl se vyčkati tam ranního šera a pak vydati se na zpáteční cestu.

Několik členů Dončevićovy rodiny vzbudilo se a přisedlo k nim.

Starý Mita mlčky seděl u ohně a přikládal pomalu kus po kusu dřeva na ohniště.

Bylo opravdu viděti, že ho něco bolí. Aleksija uhodl z jeho zakalených očí i z trpkého výrazu obličeje, co jest toho příčinou. Naklonil se k otci svému a prohodil smířlivě:

„Ani nevíš, otče, jak mne těší, že jsem tu Stanka nezastihl“.

Mita Dončević vzhledl k němu tázavě a smutně, avšak mlčel. Po chvilce, když oheň se rozhořel, přerušil nastalé mlčení, rozhlédl se po vojácích a pravil:

„Jste zajisté všichni umdleni a máte hlad. Uvařím vám trochu černé kávy!“

Pak přistavil dvě plechové konvičky k ohni, nahnul se do jednoho kouta jizby a zvolal:

„Kato, vstaň! Dones nám trochu vody!“

„Ach, Kata zde!?“ zvolal Aleksija, všecek jsa vzrušen, a oči mu zasvítily.

„Ano, už týden,“ pravil otec, „pomáhá nám nésti náš trud a starosť.“

Ještě něco k tomu dodával, avšak četník už neposlouchal. Obrátil se rychle ke koutu jizby, odkudž v několika vteřinách vynořila se hbitě pružná postava lepé dívky. Byla to jeho švakrová Kata Kosovićova; bratr její měl za ženu Aleksijovu sestru.

„Vítám tě, Aleksije, dobře došel!“ vítala dívka zvučným hlasem četníka a podávala mu ruku.

Četník ji stiskl tak vroucně, až se dívka zarděla, a div že nenechal očí na jejích sličných tvářích. Byl blažen, že ji vidí. Od té doby, kdy sestra jeho se věnčila s Jovanem Kosovićem, libezná Kata uvázla mu mocně v junáckém srdci. Den co den na ni vzpomínal a toužil přitisknouti ji k rozbouřené hrudi. Počítal, za jak dlouho si nastřádá v četnické službě tolik peněz, aby si mohl zbudovati vlastní kuču, opatřiti malé stádo a učiniti pak roztomilou dívčinu svojí ženou. Teď, když ji viděl před sebou stepilou, plničkou vděkův a usmívající se, tužby jeho tím více se rozplamenily, a sotva se zdržel, aby před vojáky nevyskočil a nesevřel Katu ve svoji náruč.

Dívka za nedlouho vrátila se od pramene s vodou, a za čtvrt hodiny všichni popíjeli kávy, Také Kata, která již neulehla. Sedla si vedle Aleksije, hovořila s ním o jeho lásce i o otcových ovcích, a neustále ho škádlila svými žerty. Mladý četník téměř se rozplýval slastí, a každým okamžikem nalézal v dívce větší zalíbení.

Bylo již pozdě po půlnoci, když Kata náhle se zvedla a vyšla z kuče. Prodlévala venku dlouhou dobu, a když se vrátila, byla poněkud vzrušena, i rozhlédla se plaše po vojácích. Chvilku poseděla, byla roztržita, ale potom opět vytratila se ven, a četníkovi se zdálo, že zahlédl, jakoby zároveň také odnášela nádobku s kávou.

Nemýlil se. Za nedlouho dívka přišla zpět s prázdnou nádobkou, a Aleksija postřehl, jak zavadila významným pohledem o Mitu Dončeviće.

„Kato,“ pravil k dívce šeptem a usmíval se, „komu's to nesla ven kávu?“

Kata hlasitě se zasmála.

„Jak jsi zvědavý,“ pravila a upřela naň krásné oči. „Komu jinému, než milému junákovi?“

„Proč mne hněváš?“ durdil se četník. „Vyjdu ven a zastřelím ti toho junáka!“

„Však nezastřelíš!“

„Kdo to jest?“

„Jest to tajnosť. Povím ti ji, slíbíš-li mi, že ji neprozradíš. Chceš?“

„I neprozradím! Všecko ti slíbím, dívko zlatá, i to, že jiné nevezmu si za ženu kromě tebe. Kato moje, Kato moje, kdyby's tušila, jak po tobě prahnu!“

Tiskl jí zase ruku, ale ona mu ji odtáhla a jakoby zvážněla. Pak mu řekla tiše:

„Pojď se mnou!“

Vstala a Alexija Dončević vyšel za ní z kuče do chladného nočního vzduchu. Byl tak rozveselen, že ji chtěl venku objati, než ona mu obratně uskočila a pohodila hlavou:

„Nech, člověče mladý, a čekej, až budu tvojí ženou. Zatím pojď, máš tady mnohem bližšího hostě, kterého ti sluší pozdraviti a pocelovati. Hle, zde na tebe čeká!“

„Kdo?“ tázal se udivený četník a hleděl k tmavému předmětu, jenž pojednou vystoupil ze tmy.

„Stanko!“

„Stanko — Bože můj!“ četník zvolal s úžasem a vztáhl proti bratrovi ruce. „Co tu chceš?“

Stanko Dončević byl už u bratra a podával mu důvěrně ruku. Zasmál se srdečně.

„Jak se máš, Aleksije?“ vyptával se upřímně. „Budou tomu bezmála již tři měsíce, co jsme se neviděli! Jak hodná jest Kata, že mi tě zavolala, škoda, že nemohu do kuče pro ty vojáky! A co tu chci? Vždyť víš, každý pták miluje své hnízdo, nesmím-li sem ve dne, táhne mne sem domov aspoň v noci. Jsem velmi rád, že tě vidím. Ale, Aleksije, chci ti také říci, že tě mám pořád stejně rád, ačkoliv jsi mezi těmi, kteří nás pronásledují. Nemysli si, že tě proto nenávidím nebo že se na tebe hněvám. Však vím, že i pod četnickým kabátcem máš stejně dobré srdce, a že jednou opět se vrátíš do Brajćina Laza mezi nás.“

Aleksija Dončević byl by bezmála již podlehl měkkým citům, které za hovoru bratrova se ho zmocňovaly. Avšak v tom vzpomněl si na svoji službu a na povinnosť. Setřásl se sebe rychle každý tklivější dojem a uchopil Stanka za obě ramena.

„Proč jsi sem přišel, nešťastný člověče!“ zvolal změněným hlasem. „Což nevíš, že tě nesmím více pustit? Což jsi zapomněl, že jsem carským četníkem?

„Nezapomněl. Avšak nepřišel jsem za carským četníkem, přišel jsem za rodným bratrem.“

„Neznám tě jako bratra. Znám tě jako uprchlíka, kterého musím stíhati!“

„Ale mne pustíš!“ vzdoroval Stanko polekán.

„Nepustím, nesmím, byl bych zrádcem a zbabělcem, kdybych tak učinil!“

„Aleksije!“ vykřikl bratr zpola prosebně i zpola vzdorně a pokoušel se četníkovi vytrhnout se z rukou.

„Nesmím, nesmím!“ opakoval Aleksija ustavičně, byl zoufalejší než Stanko, ale držel.

Kata chtěla Stankovi přispěti na pomoc, avšak bylo to marno. Povstal hluk, a v okamžiku přikvapili vojáci z kuče a chopili se Stanka, jenž se vzdal dalšího odporu.

Také Mita Dončević přichvátal a když zvěděl, co se událo, zahořekoval.

„O Aleksije," pravil hořce, „ten skutek jsi musil provésti právě zde, před rodným prahem! Zmije byla by milosrdnější, kdyby Stanko byl jejím bratrem! Jděte již, jděte! Buď trpěliv, Stanko, a nevzdoruj, co to platno? Jdi, budu se modliti za tebe k Bohu!"

Tak stařec se rozloučil a na staršího syna při tom ani nepohlédl, jako by ho tam nebylo.

Aleksija Dončević nedočkal ani rána. Ba neměl ani odvahy, aby řekl rodině své s Bohem, a hned vydal se se zajatcem svým zpět k Jabučarici.

Cestou všickni byli zamlklí a zamyšlení. Ani vojáci nepromluvili. Vědouce, že vedou četníkova bratra, nechali zajatce na pokoji, ačkoliv jindy rádi si tropili z přemožených všelijakou kratochvíli a žert. Také na nich ležela nepovědomá tíže.

Četník kráčel až za pochmurným průvodem, a žádná cesta nezdála se mu ještě tak klopotnou a těžkou jako tato. Každé chvíle myslil, že klesne únavou nebo že se musí propadnouti do země pod zvláštním dojmem, o kterém dobře nevěděl, je-li to hanba nebo bázeň.

Jediný Stanko Dončević vykračoval si hrdě a s jasným čelem před vojáky. Nastavoval jim sice v Braićinu Laze ruce, aby mu dali pouta, ale oni pohlédli tázavě k četníkovi, a když tento mlčel, nechali ho kráčeti před sebou s volnými údy.

Ani ho nenapadlo, aby se pokoušel o útěk. Byl příliš měkkého srdce, aby vyvedl bratrovi takový kousek. Když si vzpomněl, že Aleksija za útěk jeho by mohl býti trestán, ubíral se hned tišeji a krotčeji. Nepochopoval dobře, proč ho bratr zajal, ale uznával, že to tak musilo býti, že Aleksija jednal zcela správně, že nemohl jinak, a místo hněvu nebo zloby pocítil v prsou svých jenom velikou lítosť. Několikráte se ohledl s úsměvem cestou po bratrovi, jakoby mu chtěl říci, že se nehněvá, ale pokaždé spatřil ho se sklopenou hlavou a do sebe zahloubaného.

Když dostihli Jabučarice, byl už jasný den. Druhové Aleksijovi přijali příchozí s hlučným plesáním. Zahrnovali ho chválou, že se mu poštěstilo lapiti jednoho ze zbujných mladíkův, a strážmistr Krajc zmiňoval se také o odměně.

Ale Aleksija Dončević na jejich chválu a otázky ani neodpověděl. Byl bled jako stěna, a cítil, že se chvěje po všem těle velkým rozčilením. To, co se událo v předešlé noci, zdálo se mu býti živým snem, který ho omamoval, ale zároveň také děsil a naplňoval nitro jeho nevysvětlitelnou úzkostí.

V duchu míhala se mu před očima schýlená postava Mity Dončeviće, starého otce, jak byl všecek zdrcen, když poznal, že Aleksija zatkl Stanka: a viděl také růžolící Katu, jak se mu opřela a jak chtěla býti Stankovi záštitou. Domníval se, že vidí pořád otce svého i Katu, jak od něho se odvracejí a jemu hrozí. Vzdychal z hluboka a protíral si oči, jakoby nechtěl věřiti, že jest to pravda a že nesní.

Ale skutečnosť, bratr jeho Stanko, stál tři kroky před ním, obklopen bodáky a hleděl mu do obličeje s úsměvem a s jasnýma očima. Dříve,

dokud byli na cestě, četník byl chráněn noční tmou, kdykoliv Stanko se ohlédl a vzhledl k němu. Ale teď ráno, pod modrou klenbou nebes, v čirém svěžím vzduchu, planoucím slunečními paprsky, nemohl se vyhnouti bratrovým měkkým pohledům.

Když tak zraky jejich se střetly, Aleksija chtěl promluviti, ale nedovedl toho. Stanko sám začal:

„Bratře," pravil vlídně a srdečně, „Aleksije, nepřipouštěj si trudu pro mne. Nemám ti za zlé, uznávám, že v carské službě nebylo ti možno jinak. Nehněvej se také, že jsem se ti s počátku protivil, nezavdám ti už žádné příčiny k obavám nebo starostem. Můžeš-li, dojdi do Braićina Laza, upokoj tam otce a potěš Katu. Buď zdráv!"

Byl by snad ještě déle hovořil, ale jiná patrola obklíčila ho a vyzývala rázně, aby s ní šel chutě dále k okresnímu městu. Kynul tedy aspoň ještě rukou a za několik minut zmizel se svým ozbrojeným průvodem pod příkrým návrším v pestrobarevném podzimním lese, nad jehož vrcholky se rozptylovala jitřní mlha.

Četník hleděl za ním upjatýma zrakoma, dokud mu ho nezakryly husté větve lísek, habrův a buků. V srdci měl nejenom lítost, ale i těžký stesk a bol. Věřil, že jeho bratr Stanko, ačkoliv kráčí vstříc přísnému trestu a dlouhé vojenské službě, jest přece mnohem šťastnější než on. Stanko odnášel si s sebou lásku své rodiny a přátelskou vzpomínku Katy, kdežto Aleksija byl provázen trpkými výčitkami všech, a nebyl ani s to, aby zapudil trpké výčitky svého vlastního svědomí.

„Nu, co, Aleksije Dončevići?" ozval se za ním strážmistr Krajc a vytrhl ho z myšlenek.

Četník pokrčil rameny a podíval se tupě na svého velitele. Mlčel.

„Dobřes to provedl, nemohls dáti lepší důkaz o věrnosti své služby! Tak to má býti vždycky a všude! Povinnost a služba nade všechny ohledy rodinné a příbuzenské! Postarám se, aby tvoje zdařilá výprava byla oceněna na příslušném místě, a doufám, že budeš spokojen. Těš se, hochu! Pro dnešek tě propouštím ze služby. Odpočiň si a užij po libosti volného času. Nebráním ti, chcešli si dopřáti po chuti třebas Ahmedovy rakije."

„Jsem tedy dnes jenom svým vlastním pánem, gospodine strážmistře?" otázal se Aleksija Dončević.

„Jenom svým vlastním pánem, toť se rozumí, dnes můžeš sloužiti toliko sobě," potvrzoval mu strážmistr.

Četník poděkoval, pozdravil po vojensku a pak šel do strážnice.

„Nesmím býti ani před svým svědomím babou a zrádcem!" šeptal si a sevřel rty.

Za minutu zazněla ze strážnice střelná rána.

Když tam četníci přiběhli, spatřili Aleksije Dončeviće ležeti s prostřelenou hlavou vedle lůžka, s puškou v ruce.

Byl už mrtev. Duše jeho spěla snad nad listnatým lesem za vzdalujícím se Stankem, aby mu pověděla, že ve chvíli, kdy nesloužil svým povinnostem, byl opět bratrem a smrtí svou hleděl smazati onu palčivou skvrnu, která lpěla na jeho svědomí.

Firma Stocký a spol.

Pražský román.

Napsal Servác Heller.

(Pokračování.)

tu chvíli vešla do síně prudce — jak už jejím zvykem bylo — slečna Hermína a otázala se jasným, zvonivým hlasem: „Dal jste mne zavolati, otče, co poroučíte?“

Zpozorovavši pak oba cizí pány dodala poněkud zaražena: „Odpusťte, pánové, jestli jsem vyrušila!“

Stauffenberg a Mauthner povstali ze křesel a když je byl Wertheimer dceři představil, pokusili se, každý o sobě, dívce něco vhodného a příjemného říci, avšak bez valného úspěchu. Bankéř vida, že by za trvajících okolností marno bylo všechno úsilí rozvésti nějaký veselý hovor a uznávaje nepochybně také jeho úplnou zbytečnost, pokynul pánům, aby se opět usadili a oslovil zase svou dceru:

„Ano, má drahá Hermíno, dal jsem tě zavolat, vlastně jenom požádat, abys sem na chvilku přišla. Jest mi líto, jestli jsem tě ze zábavy vyrušil — avšak věc je velmi důležitá a týká se také tebe.“

„Mne, otče?“ otázala se s dvorným úsměvem slečna. „Aj, co pak to asi bude?“

„Mé drahé dítě,“ odpověděl s úsměvem bankéř, „není to zrovna nic příjemného, buď tak dobrá a opásej se celou svojí silou.“

„Nestrachujte se o mne, otče,“ pravila pevně Hermína, „jsem silna a na všechno připravena. Nuže, prosím — co se stalo?“

„Nestalo se ještě nic,“ pokračoval poněkud rozpačitě Wertheimer, „vyjednává se teprv, aby se něco stalo. Tobě to, mé dítě nemůže býti lhostejno, proto požádal jsem tě, abys byla přítomna mé rozmluvě s těmito pány. Tvoje slovo bude míti váhu . . .! Tito pánové jsou plnomocníky výboru německých velkých statkářů a šlechticů, kteří k vůli nastávajícím volbám deskové statky kupují. Pánové vyjednávají také s tvým ženichem, panem Stockým . . .“

„Nemluvte dále, otče,“ vpadla bankéři prudce do řeči Hermína. „Vím už všechno!“ A obrátivši se k Stauffenbergovi a Mauthnerovi doložila: „Jest to pravda, pánové?“

Stauffenberg odkašlav si začal oklikou: „Buďte ujištěna, krásná slečno, že jest naše vůle nejlepší a že bychom nelitovali ani sebe větší oběti, abychom . . .“

„Neračte se, pane hrabě, namáhat,“ přerušila ho podrážděně slečna, „mně není potřebí žádných výkladů! Jsem o celé věci již zpravena a prosím jenom o určitou odpověď: vyjednává s vámi pan Stocký o prodej svého statku?“

Stauffenberg odpověděl s patrnou nesnází: „Zajisté, slečno; to jest — my vyjednáváme s ním, ale . . . máme při tom jakési neshody. On totiž vězí poněkud v předsudcích . . .“

„Na tom mi, pane hrabě nezáleží,“ vpadla mu netrpělivě do řeči Hermína. „Oč jsem vás prosila, jest určité prohlášení, zdali se o koupi či prodej statků pana Stockého vyjednává?“

„Ano, slečno,“ s patrnou výhradou přisvědčil Stauffenberg. „Jedná se! Avšak dovolte, abychom vám stav a okolnosti tohoto jednání blíže objasnili. Věc není tak prostá, jak se snad ráčíte domnívat . .“

„Ustaňte, pane hrabě,“ zvolala velmi prudce Hermína. „Řekla jsem již, že mi není žádných výkladů potřebí . . . Dosvědčujete mi, že pan Stocký s vámi vyjednává a to mi stačí — vše ostatní už vím!“

„Ale dovol, mé drahé dítě,“ namítl starostlivě bankéř, „abychom ti vysvětlili, o čem se pánové se Stockým nemohou dohodnouti, oni přejou si, abys ty slovem svým věc rozhodla . . .“

Slečna Hermína, jejíž nedorozuměním stupňované rozčilení stále rostlo, zvolala mocně rozechvěným hlasem: „Ano, otče, rozhodnu! Ba jest už rozhodnuto . . . Slyšte mne, vy pánové, kteříž se Stockým jednáte a slyš mne i ty, otče, jenž s obdivuhodným sebezapřením pokořující zvěst tu přijímáš a mne za rozsudího voláš: jednáním pana Stockého jsem v hlubinách duše uražena, ba potupena a k šílenému hněvu pobouřena. Přilnula jsem k němu s celou prostotou, upřímností a vroucností svého mladého srdce majíc ho za muže vznešeného ducha, za člověka, jenž dovede oceniti ryzí, všeho sobectví prostou lásku dívky, jakou jsem já, za charakter, jemuž podlostí je předstírati lásku, když srdce chladno jest jako sopka dávno již vyprahlá . . . Sklamala jsem se a jsem mrzce oklamána! Prostou a čistou, avšak hrdou — ano hrdou mysl mou stihla pohana, o níž jsem nikdy neměla ani potuchy, palčivá pohana, jejíž žhavý osten duši mi jitří a krev do divého varu přivádí, pohana, kteráž plamennou nenávistí plní všechny moje útroby, pohana, jejíž . . .“

„Ale slečno,“ vpadl jí až úzkostlivě do řeči Stauffenberg, „odpusťte, zdá se, že nějaké nedorozumění . . .“

Ale Hermína, nedávajíc mu domluvit, pokračovala vášnivě: Žádné nedorozumění, žádná mýlka! Již sám ten úmysl jest hanebným zločinem, jest velezradou na mém ryzím srdci, rouhavým posměchem nad obětavou šlechetností mého dobrého otce. Kéž nejsem nyní ženou, abych . . .“

„Nerozhorluj se tak, mé drahé dítě,“ zvolal starostlivě Wertheimer. „Zachovej si chladnou mysl a buď klidná. Žaloby nejsou tu na místě, chtěli jsme jenom slyšeti tvoje mínění a o to prosíme dosud. Nuže, co mám říci tvým jménem panu Stockému?“

Hermína přemáhajíc se vší silou, odvětila vážně a přísně: „Řekněte mu, otče, že jím v hloubi duše povrhuju! . . . Mezi hosty se pro dnešek již nevrátím, abych se nemusila setkati s ním, jemuž srdce mé klne — omluvte mne, prosím vás otče, u známých a přátel a odvolejte v příhodnou dobu moje zasnoubení . . .“ Pak doložila pohnutým hlasem: „Bůh dá, že nezmalátní duch můj, že s nezlomnou hrdostí a silou hroznou tuto zkoušku vítězně přestojím!“

Po těchto, již štkavě pronešených slovech vtiskla si slečna šátek na oči a kvapně odešla.

Pánové hleděli rozpačitě na sebe a nikdo nevěděl co říci.

„Nestalo se tu nějaké nedorozumění, pane rytíři?“ otázal se po chvilce Stauffenberg. „Slečna Hermína je nějak přes míru podrážděna a to její rozčilení nelze si jak náleží vysvětliti.“

„Je pravda,“ přisvědčil bankéř. „Hermína chovala se tu zcela neobvykle, ale v nějaké nedorozumění proto přece nevěřím. Vždyť jsme jí určitě řekli, oč jde, a ona prohlásila důrazně, že věc dopodrobna zná. Nejspíše už se Stockým o tom mluvila.“

„Račte odpustit,“ odmlouval Stauffenberg, „mně to nejde nějak do hlavy. Okolnost, že se pan Stocký zdráhá svůj statek nám prodat, nevysvětluje mi nikterak slečninu podrážděnost; pokud její povahu a smýšlení znám, soudil bych, že by ji spíše urazilo, kdyby Stocký příliš ochotně do toho obchodu s námi se hnal . . .“

„To vy, milý pane hrabě, mou dceru nedobře znáte!“ provolal už zase vesele Wertheimer, jako by se mu už v hlavě bylo vyjasnilo. „Hermína je prostě po mně, zdědila můj hospodářský smysl a je uražena tím, že Stocký její věno už napřed Molochu svých dluhů určuje. Ano, pánové, Hermína ukázala se právě v celé své vnitřní podstatě a já jsem povděčen okolnostem, že mi objevily, co v ní vězí . . . Ani bych si nebyl pomyslil, že je tolik mojí krve a tolik mého ducha v této mojí dceři! Budiž Hospodin za to pochválen!“

Stauffenberg pokrčil rameny a nechtěje dále odmlouvat, prohodil:

„Možná, že máte pravdu, pane rytíři . . . vy konečně musíte svoji dceru lépe znáti, než my. Ostatně je váš výklad naší snaze rozhodně přízniv a musíme si jenom přáti, abyste se nemýlil.“

„Nemýlím, pánové, nemýlím,“ tvrdil spokojeně bankéř, „hlas krve mi to povídá. Hermína našla sama sebe a zbavila mne veliké starosti. Teď prodá Stocký anebo nebude ze sňatku nic. Však doufejte, pánové, že prodá. A protož prosím, abyste se odebrali se mnou na chvíli do salónu.“

Pánové povstali a následujíce domácího pána, odešli.

V.

Následujícího rána, asi k jedenácté hodině seděl Stocký ve svém přijímacím pokoji se dvěma elegantně vystrojenými pány, řediteli bank, jež poskytují úvěr hlavně pozemkový. Jeden z těchto, jménem Stříbrný, byl blízký příbuzný komptoiristy téhož jména u pana Stockého a správcem ústavu národně bezbarvého, druhý pak, Izák Jakobson, byl israelita a ředitelem ústavu německého. Pánové nedělali mnoho oklik, nýbrž zabrali se po odbytých vzájemných poklonách ihned do vážného věcného hovoru, jehož obsah i účel čtenář sezná z tohoto úryvku.

„Překvapilo vás asi,“ pravil s vynucenou šetrností Jakobson, „že jsme — tuto pan ředitel Stříbrný a já — přišli pospolu! Není to žádná náhoda, pane Stocký, nýbrž následek úmluvy. Banky naše,

jakožto ústavy stejně engažované a stejně interessované, dorozuměly se a chtějí ve vaší záležitosti postupovati týmž krokem a tempem — tedy společně".

„To schvaluji", odpověděl na oko klidně Stocký, „neboť bude celé jednání tím zjednodušeno a docílení shody usnadněno. Avšak znepokojuje mne, že vážené vaše ústavy v tuto dobu vůbec nějaké jednání za žádoucí uznávají".

Jakobson utřel si šátkem kníry a pravil: „Pane Stocký! Vy sám nemůžete odepříti svědectví, že se aspoň náš ústav k vám choval vždy s povinnou šetrností."

„Také správa našeho ústavu," doložil Stříbrný „hleděla v každý čas vyhověti každému vašemu přání."

„Zajisté, pánové milí," přisvědčil zase Stocký, „než co bývalo, není — poslední dobou se smýšlení vašich ústavů nápadně změnilo. Však nechme toho! Pánové přinesli mi nějaké poselství — smím prosit, jaké?"

Přejev si rukou čelo, odpověděl Jakobson: „Správní rada usnesla se — pana Stockého to nemůže nikterak překvapit — že jest míra dovolené shovívavosti dovršena a že se musí již žádati za konečné vypořádání a vyrovnání konta. Panu Stockému povoluje se dle téhož usnesení poslední lhůta osmidenní; nebudou-li do této doby všechny dospělé směnky vyrovnány, úroky a annuity splaceny, požádá správa ústavu za exekuční prodej vašeho statku. Správní rada jest ovšem přesvědčena, že na tento krok nedojde, poněvadž se vaše stará, osvědčená firma do označené doby jistě o plnou úhradu postará".

Stocký se usmál a obrátiv tvář ke Stříbrnému pravil hladce: „A tuto pan ředitel — jakou přinesl mi on zprávu?"

„Lituji, pane Stocký, že o nic lepší — také naše správní rada učinila takové usnesení," odpověděl oslovený.

„Lhal bych, pánové," promluvil na to vážně Stocký „kdybych řekl, že mne vaše poselství nepřekvapuje. Uznávám sice vděčně, že byly oba vaše ústavy ke mně po celou dobu mé tísně jak náleží shovívavy, avšak právě proto překvapuje mne tento prudký obrat, tato najednou propuklá netrpělivost, neboť situace moje se nikterak nezměnila a tytéž důvody, které dříve správám ctěných vašich ústavů důvěru a klidnou shovívavosť odporučovaly, trvají zajisté dosud. Proč nastupuje se pojednou proti mně s takovou přísností? Čím podnítil jsem nedůvěru vašich správních rad? Vy, pánové, víte zajisté, že není ohledně mé konečné solventnosti žádných obav; vás nemůže býti tajno, že jenom následkem nepředvídané obchodní krise, která však jistě brzy pomine, v mých závodech a tím i v mojí pokladně tíseň nastala, že však moje závody tuto tíseň snadno překonají, bude-li mi ještě nějaký čas potřebného klidu dopřáno. Vaše ústavy nemají zajisté žádné naléhavé potřeby peněz, jim jde a musí jíti především o jistotu; ježto pak u mne každým způsobem dokonalou jistotu mají, mohou na výminečný stav mé pokladny slušný ohled bráti. Ostatně . . . nebude vás asi, pánové, ani správních rad vašich ústavů tajno, že hodlám za manželku pojati jedinou

dceru bankéře Wertheimera, kterýmžto sňatkem můj úvěr zajisté nikterak zkrácen nebude. Proč tedy zrovna nyní ten útisk?“

„Každé vaše slovo, pane Stocký, má svou váhu,“ pravil šetrně Stříbrný. „Námitky vaše jsou, aspoň co našeho ústavu se týče, docela správné a já sám — nepravím to, abych se vám zalichotil, nýbrž jenom abych pravdě průchod dal — mluvil jsem v témž smyslu. Ale ve správní radě mají většinu pánové, kteří mým důvodům nepřístupni jsou a tito rozhodli oproti ochotnější menšině, aby se na vás ostře udeřilo. Snad jest to účinek nějakého zevnějšího působení.“

Stocký odpověděl s trpkým úsměvem: „Rozumím, rozumím — moji političtí odpůrci . . . .!“

„Co našeho ústavu se týče,“ vpadl Jakobson Stockému do řeči, „musím prohlásiti, že nebylo žádné různosti mínění. Jednomyslně uznáno, že se záležitost pana Stockého, již k vůli žádoucímu a v řádně spravovaném ústavě nezbytnému pořádku urovnati již musí — tak anebo jinak. Zevnějšího působení u nás žádného nebylo potřebí.“

„Rád věřím,“ přisvědčil trpce se usmívaje Stocký, „tam ho jistě nebylo ani potřebí! . . . Avšak to jest věc vedlejší. Vaše poselství a zároveň poslední slovo jest tedy, pánové . . .“

Jakobson zvolal rychle a ostře: „Pan Stocký vyrovná všecko do osmi dnů, jinak . . .“

Nedomluvil, neboť v tu chvíli vrazil do dveří prudce sluha Jan a hlásil jako vyděšen:

„Pane Stocký! . . . Milostpane! . . . Pan tchán, či chci říci pan bankéř Wertheimer chce mermomocí sem. Nechce se dát zadržet — mám ho vpustit?“

„Popros ho, aby měl jenom ještě okamžik strpení,“ odpověděl klidně Stocký.

Sluha odkvapil, ale potkal už ve dveřích pana bankéře a zvolal s komickou horlivostí: „Prosím, prosím, milostpane! Teď to nemůže být — jenom okamžik máte ještě posečkat!“

Ale bankéř odstrčil ho zlostně stranou a zvolal: „Jdi z cesty, slone! Tebe se budu ptát, kdy smím vejít! . . . “

Vstoupiv pak do komnaty změnil ihned tón řeči a pozdravoval:

„Dobré jitro, pane Stocký! . . . a hle, vy nejste sám . . . Ach, odpusťte, pánové! Vrazil jsem tak jako honák sem — ten pitomý sluha — prosím ještě jednou za odpuštění! Člověk je někdy tak rozčilen, že neví ani co dělá . . . Kdybych byl porozuměl, nebyl bych vás vyrušil . . . Vlastně měl bych se nazpět vrátit . . . ale nač? My se tuto s pány direktory dobře známe . . . ostatně mám tak asi tušení, proč zde pánové jsou . . . Hm, vlastně už to tak z polovice vím, a poněvadž sám také v té záležitosti přicházím . . . dovolím si zůstat. Pánové nepotřebují se pranic přede mnou ostýchat — naopak bude snad velmi dobře, když mne do všeho zasvětí a také se mnou o věci pojednají . . . Vždyť nejsem tu člověk cizí a mám oprávněný interess na všem, co se tuto pana Stockého týká.“

Stříbrný povstal s křesla a prohodil: „Neračte se pane rytíři, pranic znepokojovat; naše jednání s panem Stockým je u konce — můžeme jíti.“

„Tak jest!“ přisvědčil Jakobson. „Co jsme vyříditi měli, vyřídili jsme a dalšího jednání není potřebí.“

Stříbrný a Jakobson povstavše chystali se na odchod. Také Stocký se zdvihl a čině ředitelům poklonu, pravil dvorně:

„Děkuji vám, pánové, za cestu, kterouž jste k vůli mně sem vykonali. Sdělení vaše vzal jsem na vědomí a zařídím se dle něho“.

Pan Wertheimer však, kterýž patrně celou silou do jednání zasáhnouti chtěl, díval se udiven, ba skoro uražen s osoby na osobu a zvolal jako s protestem: „Tak já, prosím, nesmím zvědět, oč se tu jednalo? A co se tu ujednalo? Byl jsem prve v pozemkové bance a tam bylo mi řečeno, že je pan ředitel se svým kollegou od úvěrního hypotečního spolku právě zde, u pana Stockého. Také mi řekli, proč tu pánové jsou, ale jenom tak z hruba, beze všech podrobností a na těch mi přece — jakožto nastávajícímu tchánu, nejvíce záleží.“

„Račte odpustit, pane rytíři,“ vysvětloval vlídně Stříbrný, „byli jsme vysláni jenom k panu Stockému a nemáme ani práva, někomu druhému opakovat, co jemu bylo vzkázáno“.

„Ani když je ten druhý nastávajícím tchánem?“ otázal se významně bankéř a zamžoural očima.

„Do rodinných poměrů nám nic není,“ odpověděl chladně Stříbrný. „Ostatně jest vám, pane rytíři, volno, vyžádati si vysvětlení od pana Stockého a . . . “

„A když mi to poví, tak to budu vědět,“ vpadl mu s ironickým smíchem do řeči bankéř. „Děkuju za poučení!“

Stříbrný a Jakobson, považujíce další pobytu Stockého za zbytečný, poklonili se a odcházeli. Avšak Wertheimer zastavil je takřka násilím a zvolal:

„Ne, ne, pánové! Jenom ještě okamžik se pozdržte. Rád bych vám v té záležitosti také svým jménem něco řekl, a to může býti důležito i pro vaše ústavy.“

Stříbrný a Jakobson zastavili a obrátili se.

„To by bylo ovšem něco jiného!“ zvolal vážně Jakobson. „Však prosili bychom, aby nám to pan rytíř oznámil co možná brzy a krátce, neboť nemáme času nazbyt“.

„Ale pánové!“ podivil se bankéř, „než mohu to velké slovo říci, musím přece vědět, co jste vlastně panu Stockému přinesli! . . . Prosil bych tedy, pane Stocký, o trochu důvěry!“

„Mou důvěru máte všechnu,“ odvětil vyhýbavě Stocký „avšak příčina, pro kterouž pánové tuto ke mně zavítali, týká se jenom mne, jest docela mojí věcí soukromou. Bylo by snad tedy dobře, kdybychom pány nezdržovali“.

„Ale nač ten falešný stud, příteli?“ zvolal pak rozhorlen Wertheimer. „Vždyť jde přec jenom o finanční operace, tedy o prostý obchod! . . . Ale když žádnou mocí mluvit nechcete, budu mluviti já! . .

Jest-li se tedy nemýlím, přišli páni ředitelové, aby vám — řekněme: vypověděli úvěr, pravda-li?"

„Nuže — ano, uhodl jste!" odsekl mrzutě Stocký.

„Hm — a do které doby má býti všechno vypořádáno?" vyzvídal dále bankéř.

Stocký, mocně se přemáhaje, prohodil: „I to musíte vědět?"

„To je přece hlavní věc!" důrazně namítl Wertheimer.

„Do osmi dnů!" vyrazil trpce ze sebe Stocký.

„Hm — velmi krátká lhůta!" připomenul bankéř. „Což pak jste, pane Stocký, podepisoval samé směnky à vista? . . . Ale nic nedělá, jsme tu ještě my . . . Pánové od peněžních ústavů, račte vzíti na vědomí, že jest Stockého věc zároveň mou věcí. Buďte ujištěni a vyřiďte dále, že bude jeho konto ještě dříve vyrovnáno, než žádáte."

Stříbrný, ukloniv se lehce, odpověděl: „Nepochybovali jsme o tom vůbec, pane rytíři; nyní však, když sám to pravíte, považujeme věc už za vyřízenu."

Pan Wertheimer pokynul souhlasně rukou a vyslanci peněžních ústavů opustili komnatu.

„Že ti chlapi konečně odešli!" odfoukl si spokojeně bankéř.

Stocký popošel k Wertheimerovi a podávaje mu ruku pravil pohnutě: „Pane rytíři . . ."

„Otče, otče!" opravil ho tento. „Anebo chcete-li: pane otče!"

„Nuž tedy, otče," pokračoval Stocký, „přijměte mé díky! Bylo mi sice v první chvíli nepříjemno, že do tajemství mé nahodilé peněžní tísně vnikáte, avšak nyní jsem tomu rád a děkuji vám z plna srdce, že mi urovnání té nemilé věci chcete usnadnit."

„Prosím, prosím — jen co káže povinnost!"

„Ne, ne!" odmlouval vroucně Stocký. „To je už více než povinnost, toť péče a laskavost opravdu již otcovská."

„Nepřeháněјte, příteli! nepřeháněјte!" napomínal poněkud rozpačitě bankéř.

„Nepřepínám ani dost málo, otče!" horoval dále Stocký, „neboť vězte, že jste mi jako spásný anděl pomoc přinesl ve chvíli velmi trapné a napjaté."

Wertheimer, přemáhaje rostoucí rozpačitost, odpověděl: „Ano, pomoc by tu byla a docela vydatná, avšak musím přece odmítnouti poklonu, že bych byl přišel jako spásný anděl . . . Ta pomoc, kterou přináším, závisí na vás; vy, příteli, musíte ji sám učiniti skutkem. Jest to pomoc bezpečná, ale bez vašeho přičinění rozplyne se jako barvitá bublina, a jest to přece pomoc jediná!"

Stocký napjat a poněkud znepokojen otázal se: „Jaká pak jest to tedy pomoc? Já myslel, že prostě vy sám . . ."

„Ano, ano," vpadl mu nervosně do řeči Wertheimer. „Ano, ano, já sám jsem ji objednal . . ." A podívav se na hodinky, doložil: „Už by tu měli být — hm! Umluvená hodina minula . . ."

V tu chvíli vrazil zase do komnaty sluha Jan a ohlásil, že dva pánové žádají, aby byli předpuštěni.

„Jak se jmenují ti pánové?“ otázal se místo Stockého pan Wertheimer.

„Ani nevím, milostivý pane,“ odpověděl sluha; „zapomněl jsem se jich optat.“

„Nic nedělá!“ zvolal horlivě bankéř. „Budou to asi ti praví — dovolíte, příteli, aby vešli?“

„Zajisté!“ přisvědčil ochotně Stocký. „Jene, uveď ty pány!“

Za malou chvíli ozvaly se za dveřmi kročeje příchozích, i bylo zřetelně slyšet, kterak jeden z nich jaksi pánovitě sluhovi vytýkal:

„Když jste nás neznal, měl jste se optat a ohlásiti pak, že přišli hrabě Stauffenberg a rytíř Mauthner . . . No, teď už je všechno jedno!“

Stocký, zaslechnuv tato slova, vyskočil z křesla a zvolal všecek udiven:

„Co pak ti zde zase chtějí? . . . Otče, to jste snad vy je sem objednal?“

„Pst, tiše! Už jsou tu!“ okřikl jej místo odpovědi Wertheimer, any se tím časem již dvéře byly otevřely a jmenovaní pánové poněkud ostýchavě vcházeli.

„Neračte nám, pane Stocký, za zlé míti,“ omlouval sebe i společníka Stauffenberg, „že znovu obtěžujeme Nebyli bychom se odvážili, kdyby nás nebyl k tomu přímo vyzval tuto pan rytíř Wertheimer, o němž asi dovoleno je soudit, že nejedná docela proti vaší mysli.“

„Jste v mém domě vždy milými hosty, pánové,“ odpověděl se strojenou vlídností Stocký; „avšak dovolte, abych připomenul, že mi nikterak není známo, proč vás pan rytíř sem pozval. Prosím, račte se posadit!“

„Ano, pánové,“ ujal se slova Wertheimer, „pan Stocký neměl ani tušení, že sem přijdete a nezná také příčinu vaší návštěvy. Však to nic nevadí. Vy jste vyhověli laskavě mému pozvání a já vám za to srdečně děkuji. Ale u formalit dlouho nezůstaneme — račte, pánové, přikročiti ihned k věci a přednésti či opětovati svoje nabídnutí!“

Na toto patrně umluvené vyzvání promluvil Mauthner: „Pane Stocký! Ve velkých věcech nesluší se býti malicherným ani nedůtklivým. Vy jste nám sice jednou již odřekl, avšak vážnost situace a velký oboustranný prospěch velí nám, abychom znovu před vás předstoupili a nový návrh vám učinili . . . Pane Stocký! Výkonný a finanční výbor naší strany zmocnily nás, abychom vám za Oračovice nabídli ještě o padesát tisíc více. Jakmile trhovou smlouvu podepíšete, budou vám peníze hotově vyplaceny.“

Stocký zachmuřil čelo a přemáhaje vší silou vnitřní nevoli, odpověděl: „Okolnost, že vás — pánové — k této druhé návštěvě povzbudil tuto pan rytíř Wertheimer, k němuž mne vážou něžné ohledy rodinné, zapovídá mi, abych vám odpověděl tak, jak by mému citu nejlépe svědčilo . . .“

Bankéř vpadl mu rychle do řeči: „Smím-li, jakožto otec vaší nevěsty, o něco prosit — nuže prosím: odpovězte tak, aby odpověď vaše svědčila velkému našemu záměru.“

„Jak tomu mám rozumět?“ otázal se s rostoucím podivením Stocký.

„Nemýlím-li se, odporučuje pan rytíř Wertheimer, abyste nabídnutí naše přijal,“ prohodil mdle Stauffenberg.

„Jest tomu tak, či klame se pan hrabě?“ zvolal tázavě, obrátiv se k bankéři, pan Stocký.

Wertheimer rozpačitě odvětil: „Abych se upřímně přiznal . . . bylo by mi milé, to jest zdá se mi, že velí praktický rozum, abyste tak zhola a docela neodmítal.“

„Co jest to?“ zvolal s úžasem, ale mírně Stocký. „Slyšel jsem dobře? . . . Jest to možné? Vy, ten známý gentleman, otec mojí velkodušné Herminy, odporučujete mi . . . Ne, ne! To musí býti mýlka . . vy radíte přece, abych pevným zůstal, jak se ženichu vaší dcery sluší, pravda-li?“

„Myslím, že jsem docela zřetelně promluvil,“ pokračoval, již řízněji, Wertheimer. „Gentleman — hm! Krásná věc — byl jsem jím a doufám, že také už zůstanu . . . A dobré jest, má-li obchodník pevné zásady, ale gentlemanem nepřestává být, kdo druhému dobře radí, a vrchní zásadou každého obchodníka má býti, aby se nestal chuďasem. Schudlý kupec je každému na posměch, neboť nikdo neptá se, proč asi na mizinu přišel.“

„Pane rytíři, jak pak to se mnou a o mně mluvíte?!“ zvolal s důraznou výčitkou Stocký.

Wertheimer zarazil se trochu a pravil chlácholivě: „To byl jen tak povšechný příklad — pro ten se nepotřebujete horšit. Krátký smysl mé řeči jest, že neubude ani na cti ani na vážnosti tomu, komu přibylo na penězích — jen když přibylo poctivě.“

„Ale považte přece“, namítal Stocký „že jest hanebné a podlé, zapříti za jidášský groš své přesvědčení a zraditi své spojence!“

„Kde máte na to paragraf?“ odtušil s úsměvem Wertheimer „který pak zákon zapovídá, aby člověk neměnil své mínění, svoje náhledy, proč nesměl by čestný muž nikdy dospěti k lepšímu názoru, proč nesměl by se nechat nikdy od svých odpůrců přesvědčit. I největší charakterové a státníci měnili politickou barvu — proč byste nesměl jenom vy tak učinit?“ (Pokračování.)

Z povídky hexametrem „Václav Živsa“.

Napsal Svatopluk Čech.

(Pokračování.)

Rozmluvu chlapci čilí nenadálou přervali bouří.
Pouti darem různým se chtíce vychloubati hostům,
z venčí již hlaholem svůj příchod ohlásili břeskným
bubnu a trubky jakés, směle pak se vloudili dovnitř,
s šavlí v pěsti Otík, Jaro s lesklým po straně bubnem,
krotkou, rozježenou též v náruči třímaje kavku.
Z loktů pták mu vyklouz', vlét' šustivě do středu hostí,
skákal po stole tam, nemotorně poráželje číšky,
až pak na lbi holé panu Martinu těžce usednul,
ve skřeku nad temenem černýma mu křídloma mával.
Couf' Martin poděšen, byl poplach v jizbě obecný.

A v tom Jiskra nové do světnice hosty uváděl.
Postál, zahromoval, v hochy přísný vrývaje pohled
mlčky natáhnul prst, jim v koutě na důtky ukázal,
na dveře pak; hříšníci malí ven skroušeně tíhli.
Martinu spěl na pomoc, v síň s klofcem kavku vyhostil.
„Aj, to s dětmi radosť!“ se v povzdechu panstvu omlouval.

V rozruchu tom Bohdan též v jizbu se nesměle vloudil,
řádně již ustrojený; plaše s cesty se Ludmile uhnul,
když k němu mířila blíž, smích v očku a na rtu šibalský.

Však zase na stůl již prostírala Jitka polesných,
s díkem marně oběd zdvořilým odmítali hosté.
Skromná povstala pak, dvorná mezi dámami půtka,
nechtěla žádná z nich na přední místo zasednout;
posléz' Živsova máť předsedkyně převzala úkol,
drobnotělá to paní, obstárlá, líce povadlé,
leč z té v lesku čilém oko zíralo bystře a jasně
z pod čela, ježto napříč jemné protkávaly vrásky;
po staru přihlazený vlas nad ním vil se prošedlý,
krajkami černá jej postýlala příze lehounká.

V cinkotu lesklých lžic na talířův obrubě pestré
prostý kvas započal; rozprávka na chvíli utichla.
Však brzy Živsa otec sluch kroužku celého upoutal;
byltě hovorný dnes, k tomu nálady růžově dobré.

Když mu polesný mok Polešovské révy nabídnul,
„Při chmelu zůstanu teď,“ vece; „vínem lépe ukončit.“

„Jak pořekadlo radí,“ přitakal ve smíchu polesný.
„Sprostší má tu napřed, vzácnější k posledu místo.“

„Sprostým ječmenový,“ na to Živsa, „mi nezvete nápoj!
Královskýť jeho rod: jemu původ vládce brabantský,
bájný kníže Hané Ječmínkem též se nazývá.“

„Báje to pouhé jsou,“ žertovně mu Jiskra namítá.
„Původ vína v opak posvátné zjišťuje písmo,
sám patriarcha Noë k němu první révu vypěstil —“

„Avšak potměšilá zlou odměnu réva mu nesla.“

„Vínu požehnal Pán,“ se vmísila v rozmluvu Marta;
„Kristus v zázraku svém prvním učinil vodu vínem
a svoji krev božskou v té způsobě lidstvu podává —“
Však z oka Výhoňové v tom jemnou důtku vyčetla
a proto s rozšafným pospíšila sobě dodatkem:
„Ač-li hodí se, volit v žertovném zápase tomto
předměty posvátné, jimž víra klaní se pokorně.“

„A k čemu ve sporu tom nám potřeba podpory božské,“
lesník v souhlasu děl. „Vždyť sám již rostliny útvar
znak nese výmluvný šlechtických révy jakostí.
Skvostná listu zeleň, nádherná úprava loubí,
z věnců těchto lepých jak pyšné šperky visící
vzácné bujnozrných hroznův ametysty, safíry,
velkých skvosty perel, v líbezném nádechu mlžném —
Ó bujný vinohrad, na pahorku, smaragdově zářný,
může-li krašší být hrdoluzné úrody obraz?!“

Pohnuv náhle sebou, pan Martin vedle sedící
židlí zašramotil. Ruku do předu rázně natáhl,
jakby jejím šermem chtěl kýsi provázeti výklad;
však hned stáh' se nazad, ruku na bradu volně povypjal
a hladě dásně holé, nákrční rovnaje šátek,
jak v myšlénky zabrán, k stěně naproti upjatě zíral.

„Soused k podpoře mé chtěl přispěti cestami svými,“
lesník vážně mu řek', leč k hostům chytře zašilhal.
„Pána starého totiž na projížďkách leckdy provázel
v různé země cizí, mnoho ze světa moh' by povídat.
A v jihu zejmena dlel, v Dalmácii, Vlašsku a jinde,
tam pak révy zočil sady valné, bujně kypící,
jilmy viděl statné, jež vína ovíjely věnce
v nádheře rozkošné, v ráj šíré pláně měníce.“

„Avšak chmel bohatýr jest rovněž postavy švarné,“
odvece Čenkova pán. „Ba, snad že i révy lepější.

Tmavší arci zeleň, drsnější má sice listy,
leč jeho mužný vděk nad krásu mi révy milejší.
Réva je kráska jihu, chmel čacký mládce severní.
Když zelený, bujarý voj štíhlých těchto jonáků
v šik sřaděn statný ve chmelnice táboru valném
v síle a pýše jaré těla křepká k výši vypíná,
pod věnců zelených své vršky nahýbaje tíží,
jež hlaviček hojných zlatolesklá úroda krášlí,
kolkol rozšiřujíc dech silný vůně opojné —
kráse milé se těšíc, mé srdce tu vezdy plesává.
A vděk tento hledat v cizokrajných netřeba lánech,
hojně se jím pyšní na blízku i půda domácí.
Chmel je synem vlastním nivy rodné, dávno tu dával
nápoj předku milý — již po jmenu jasně to znáti —,
ba, v dějinách i našich pivo vážnou úlohu hrálo,
v rozbroji panstva i měst pod králem „Dobře“ malátným.
Réva v opak cizorodná jest k nám přistěhovalka;
název sám to jeví, jmeno nápoje rovně cizinské.“

„Neznám těchto věcí,“ dál Jiskra se horlivě brání;
„leč vím, dávno že jest všude po světě známo a slavno
mělnické, tekutý to granát, tak veskrze český,
jak ty pyrópy drahé tam v úvalu pod Milešovkou.
Dar ten vlasti otec zanechal nám — pravda-li jesti?“
révy straník o pomoc se k Václavu vedle obrátil.

Ten trh’ silně čelem, jak ze sna by náhle procitnul.
Bylť již často zrakem se k jednomu místu zatoulal,
na příč přes tabuli, kde s Jitkou šeptala Lidka.
Ač své družce jenom naslouchati Lidka se zdála,
přec též zhusta po něm zraky volně otáčela jasné,
teď jak v dumě tiché, veselými tu blesky sršící,
teď zase roztržité, teď jak by ve věsti tajemné,
teď jak stoudně plaché. K ní Václav stále pozíral:
Divné kouzlo chová tato rozmluva pohledy tajná
a hloub často jeví duše záchvévy nad slova mocná.

Teď lesního dotaz vyrušil jej z rozmluvy vábné.
Však byl vádě obou veselé jen z půle naslouchal
a proto nepřilnul jeho odvět přesně k otázce.
„Arci že réva“ — pravil — „jest nad chmel povznešenější:
Vzácná šťáva její, žhoucími polibky zrající
čisté záře nebes, nám sluncem žíly prohřívá,
ohně i světla plná, v éther ducha křídlo vypíná.
Však chmelu, ječmene mok jen ke hrudě tíhne pozemské,
poutá mysli peruť, krev línou v útrobu vlévá.
A proto réva jenom velebí se v básni a písni

pěvců různorodých, struny východu, západu hlasné
chválí víno jaré, jež snoubeno kráse a lásce.“

Bezděky rozlesklý jeho zrak na Lidušku se upřel,
jež k němu napjatě zříc, teď zrudlé schýlila tváře.

Však pan Živsa starý i novému se soupeři opřel.
„Aj, i ty Brute —!“ pravil. „Sám syn proti otci pomáhá!
A v boj vínomilů zpěvných armádu přivádí.
Však nic platna není. Vždyť Hellady, Persie pěvci
chválili révu jenom, že chmelných neznali kouzel.
A hle! po nich vyjetou též cestou pěvci severní
vína triumfální vůz k Parnasu nadšeně táhnou,
ač doma valná část moku holduje ječmenovému.
Těm poetické jen, co jiní v říš krásna uvedli,
zvlášť co je barvy cizí neb dálky obestřeno nimbem.
Poblíž všecko hrubé jim jest, zdoby písně nehodné.
Však já chmel velebím jim navzdor, dítko domácí,
nektar ječmenový, slavený v lidu písni upřímné,
ten blahoplodný mok, jímž zem' naše můž' se vychloubat,
jenž v letu vítězném dál, dál říš révy zabírá.
Nechť ducha víno hravé jihu ohněm bujně zažíhá,
k české mysli naší mok ječmene lépe hodí se,
zdroj veselosti bodré, jen v míře-li slušně požíván.“

„Aj, k tomu rád se přidám,“ vece lesník; „výhradu pouze
pro dnes jednu činím: že zvláštní míra je poutní.
Zbraň tedy již skládám, vyznávaje nad to upřímně:
Dobrá ječmenová nad špatné víno mi dražší!
Tím pak skončena buď chmelu, révy potýčka daremná!“

„Dávnodobou,“ dí Živsa na to, „jsme opáčili báseň,
kdež voda s révy mokem se v perné hádce potýká —
Tam rozhodnuta seč: Pij každý, zkrátka, co může.“

„A zde je rozřešení: Vel každý podle libosti!“
lesník bodře dodal. „Či smír tak spíše učiňme:
Chmelné vláze předem česť řádnou pospolu dejme
a krev révy potom spolu ceďme u závodu svorném!“

(Pokračování.)

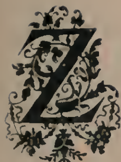

Saharou.

Z Biskry do Rhadamesu.

Napsal Quido Mansvet Klement.

(Pokračování.)

náte snad mnohý obraz přírody, který se vám vryl tak mocně do mysli, že jest pro celý život vaší paměti zachován a že se před duševním zrakem vaším vždy jako na zavolání a mžikem objevuje. Snad viděli jste kdysi krajinu věčných ledů na severu, snad východ slunce na širošírém moři, nebo mocný rozhled s temen egyptských pyramid či alpských velikánů a ne-li to, snad věčný Řím, chmurný Jerusalem a bání i minaretů plný Cařihrad? To jsou zajisté nezapomenutelné, ale vesměs grandiosní a krásné obrazy, jež si s pravou rozkoší vždy opět a opět z obrazotvorné paměti vyluzujete, jako jste na ně hned prvotně se slastným citem nazírali; avšak zcela jinak působí na vás obraz pravé pouště, té pouště ovanuté dechem smrti: v němé ztrnulosti hledíte v ten hrozný kraj, myšlenky vaše rozplývají se v bezvýznamné šero, ve směsici slabých, nejasných citů, stává se vám jaksi úzko a dech se vám počíná tajiti. Zde, ale teprv po delším vnímání, pochopujete v celém dosahu, co všechno se tají v pojmu pouště.

Žádná obrazotvornosť není s to spůsobiti či nahraditi ohromný dojem, jejž činí pohled na to nepřehledné moře měkkých písečných tvarů, rozmetaných v divé směsi, nakupených v hory, vyhloubených v prostorná údolí, na různé ty ostře vymleté úžlabiny, zdánlivě klidné zátoky a řady vlnitě se táhnoucích vrchů a hřebenů, vše ze sypkého, věčně zmítaného a stěhovavého písku, kterýmž celý obzor je pokryt a zasypán.

Celkový obraz pouště jeví na první pohled světložlutou, jakýmsi šedým, olovnatým nádechem pokrytou, nejprudčím orkánem rozkacenou spoustu přímo k nám se valících vln, jejichž svahy a doly čím hloub, tím černěji své jícny otvírají. Avšak toto na pohled utkvělé vlnobití mění se, jako na moři, ale ovšem pomaleji; očividně srší a sbíhá písek s přesypů, jakmile prudký vítr po hřebenech písečných valů se rozjede, a zavíří-li dokonce mocná smršť, zdvihají se ihned těžké massy písku v rychle běžící sloupy a obrysy vrcholů kolem mění se skoro tak rychle, jako bizarní tvary vln mořských. Vůdce karavany vztahuje osmahlé ruce do směru letícího sloupu a zažehnává smršť pořekadlem: „Zpátky, zlověstný duchu, nechť zničí tě Allah!“ — Celá krajina jest i při sebe slabším větru záhy v pohybu a za pět hodin nenalézáme již ani stop karavany, která před námi touž cestou prošla. Za třicet let přemeteny a sneseny jsou náspy písečné ohromných rozměrů, až tři sta metrů vysoké, a tím mění se ovšem tvárnosť krajiny měrou takovou, že vůdcové karavan jenom s největší pozorností dovedou určovati směr cesty.

A teď si laskavě představte to radostné cestování. Klus dromedárů netrvá k našemu potěšení příliš dlouho, ježto počíná protínací přechod

pásmem písečných valů. Stoupání a slézání ve hrozném potu tváři nemá konce. Nejdříve šouráme se širokým, stále stoupajícím údolím mezi dvěma přesypy písku a sledujeme takto „vad“, který končí v „teniy“ t. j. v úzký průsmyk, z něhož zabočíme v točící se „duriy“, cestu jako bludiště bez konce se vinoucí. Vyváznuvše z prožluklé končiny, putujeme „haud-em“, jak zde zovou každé koryto, a teprve za hodinu staneme na úpatí písečných vršků asi osmdesát metrů vysokých, kteréž přepodivnými tvary nad ostatní vynikají. Tu tvoří řetěz homolatých o sobě stojících pahrbků s ostrými špicemi, kteréž na severozápadní straně ve srázné tabulové plochy spadají a v ostré okraje, jako sněžné závěje, seříznuty jsou. Výšku mají tří set metrů a jest jich obzvláště značné množství jižně od Tuggurtu, v krajině Botinské; avšak také na čáře z El Uedu do Rhadamesu, kudy se bráti budeme, stojí v řetězy seřaděné jehlancové ghurdy a počet jejich dosahuje mnoha set. Leč o tom později.

Nehodlaje laskavého čtenáře unavovati podrobnostmi dalšího pochodu, zaznamenám jenom stručně, že jsme první noci přespali u studně „Demínské“, ve kteréž jsme nalezli odpornou, šestadvacet stupňů teplou vodu, kterouž našinec jen s notným přídavkem koňaku pozříti může; pak jsme nocovali podruhé u studně „Mesif-ské“ s mokem ještě horším a konečně třetího dne kynula nám zelenavá pláň oasy Tuggurtské, do kteréž jsme šťastně, beze všeho dobrodružství, ale za to děsným vedrem a ohromnou námahou k smrti unaveni, k večeru dorazili.

* * *

Tuggurtská oasa čítá osmdesát tisíc palmových kmenů a pět tisíc osm set obyvatelů, z nichž připadají na město samo asi dva tisíce duší. Tuggurt má tyto tři svérázné známky: zimnici, burnusy a opilce. Zimnice panuje následkem hlubokého položení oasy a nezdravé vody od konce května do konce října a třesavka, „tcham“, nevynechá skoro nikoho. Burnus nebo „haïk“ zde zhotovený, nemá v Sahaře rovného soutěžníka; jest velmi trvanlivě zpracován, výtečně zbarven a — celá poušť jej nosí. Motajících se opilcův viděl jsem v úzkých, křivolakých, tu a tam krytých uličkách za jediný den dosti značný počet a náš kulturní výrobek — všeho druhu kořalka — sem před čtyřicíti lety poprvé přivezený, chutná Tuggurtincům nad míru.

Město samo, jež nalézáme ve stavu zbědovaném s částěmi docela pobořenými, nemá krom velké kupolovité mešity a prostranné citadelly (Kasbah), ze světlého vápence a nepálených cihel zbudované, žádné pozoruhodnější stavby, a jmenuju-li ještě malou mešitku Kuanskou, která jest podobna mešitě „Sidi Salah“ v Quargle, činím tak proto, že modlitebna tato náleží do podruží náboženského řádu „Snusiů“, kterýž jest v pravém slova smyslu nejen pánem celé Sahary, ale také všech s ní sousedících zemí. Slavný sudanský „Mahdi“, t. j. „Bohem vedený“, jinak Mohamed Ahmed zvaný, jenž patřil též k řádu „Es Snusi“, jest toho nejlepším důkazem.

Obyvatelé města dělí se na dvě části, z nichž Arabové se hlavně zaměstnávají pěstováním zahrad, ve kterýchž vedle palem, fíků, granatových jablek, bavlny a zeleniny všeho druhu, výtečnou révu a citroňák nalezáme, kdežto násilně k mohamedanismu přinucení židé, kteří však potajmu dosud horlivě se drží víry otcův svých, vesměs k řemeslnické třídě náležejí, a vyhlášené burnusy, jež dle jakosti za čtyřicet až stodvacet franků dostati lze, jsou výrobkem těchto židů, kteří zde trpké příkoří snášeti musí. Malá část Tuggurtinců náleží k sudanským černochům, kteří jsou ponejvíce ve službách Arabů. Zmínky zasluhuje zde též společenstvo studnářův, kteří vrtají a kopají artésské studny až do hloubky osmdesátimetrové a jejichž řemeslo požívá velké vážnosti, ačkoliv francouzskou správou sem zavezená moderní vrtadla je poškozují. Studna, která dříve vyžadovala nákladu tří tisíc franků, stojí nyní třetinu toho a poskytuje někdy až čtyři tisíce litrů dvacítistupňové vody za minutu. Touto vodou zavlažuje se pak na velikou dálku oasa.

Okolí Tuggurtu jest pozoruhodno tím, že se zde nachází několik menších „šotů“, takřka dočista vyschlých, kterými protékala před mnoha tisíci lety ohromná řeka „Igharghar“ (Irharhar), přinášejíc spousty vod ze srdce Sahary. Prameny tohoto veletoku leží v hrozném pohoří Ata Koru, jež obývají divocí Ahagarové (Imohag-Tuaregové), do jejichž hlavního mista „Ideles“ dosud žádný badatel nevkročil. Pustým korytem Igharghiaru protéká někdy po lijácích a průtržích mračen tenký proud vodní, který však v rozměrném řečišti jako táhnoucí se mokré lano vypadá. Dobrý chodec potřebuje od jednoho břehu na druhý přes hodinu cesty a stěny řečiště jsou až pětapadesát metrů vysoké. Vzpomínajíce nazpět na dávné doby minulých věků, nalezáme Irharhar jakožto hlavní řeku Sahary, která za šoty Rarsa a Kebir u nynějšího Gabesu do Středozemního moře vtékala. Podle břehů v řečišti stojí v rozličných vzdálenostech na jih se táhnoucí, vodou omleté balvany velikých rozměrů a velmi fantastických tvarů; zdá se nám, že vidíme řady kopulí, věží, sarkofagů a pitvorných oblud v kámen proměněných. Na pověrčivého Araba hledí zde ze všech koutů smečka zle řádících duchů a tu seznáváme množství pověstí o dávných dobách Igharghiaru, kdy šumný stříbropěnný proud ten vrouben šťavnatou zelení spěchal na sever, kdy zde vládli mocní pohlaváři Mussa na levém a Mansur na pravém břehu a co hrozného se událo s dcerou prvního — Keïrou — a synem druhého — Daudem. Ukázali mi celou tu společnost zkamenělou. Ale prazvláštní tvorové museli to býti a z toho Dauda objímajícího Keïru šla na nás hrůza.

Na sever pozorujeme v dálce několik mohylovitých staveb, jež se považují namnoze za pomníky dřívějších sultánů toho území; na jih prostírají se suché pláně „šotů“ a za těmi leží slavná sanya „Temassin“ řádu „Tedžadžin“, po celé Sahaře známá.

V Tuggurtu vládne nyní Aga ben Mussa jakožto francouzský plnomocník a jest následkem toho k cizincům velmi ochotný. Krásné starodávné damascénské dýky, jež jsme mu darem přinesli, blahosklonně přijal, oko se mu — jakožto znalci zbraní — při pohledu na ně zajiskřilo a skvělá hostina, při níž nic nescházelo, co poskytuje oasa Ued Rhirská, za účasti notablů byla nám téhož dne vítanou odměnou.

Národní pokrm Sahařanů „kuskus“, jehož hlavní součásti jsou: ječná mouka, skopový lůj, slanina, koření a voda, byl dle soudu domorodých notáblů delikatně upraven, a do ohromného krajáče s touto krmí nořilo se čile dvě stě prstů, lovíce tuto pernou smíšeninu s nepopíratelným appetitem. Chutnalo nám všem výborně. Žaludek zvyká konečně v poušti všemu. Překrásné ovoce všeho druhu a sladké pamlsky ukončily kvas, při němž masitého pokrmu nebylo.

Při rozchodu pravil mi Ben Mussa: „Imte benit-ânas bimušâhah'-tak?“ — Kdy budeme míti potěšení, spatřit tebe opět? — „Auval marra elli bimkin' ni!“ — Jak mi jen bude možná! — Bůh odpusť mi tuto lež, ale kdybych byl řekl „nikdy“, byl bych se prohřešil na dobrém mravu a Aga byl by se cítil uražen.

„Allâh jivas' silak bissalâme!“ — Nech tě bůh ve zdraví přijíti! (Cestu vykonati). „Allâh jihfadak!“ — Bůh tě opatruj!

Výměna poklon s ostatními trvala půl hodiny, neboť snad nikde nehledí tak na etiketu, jako v poušti a pak — jsem byl, jak se říká, s Tuggurtem hotov.

Téhož dne koupili jsme si od svého židovsko-moslimského hostitele pěkný haïk a časně z rána to šlo podél a uvnitř břehů Ighargharu na jih do Temassinu, odkud vede velká karavanní cesta nazpět do el Uedu, kam jsme o osmé ranní po tříhodinné cestě dorazili.

* * *

Temassin jest obyvatelům celého středního dílu Sahary posvátným místem a jeho sanya (hlavní sídlo) střediskem náboženského řádu „Tedžažina“. Sanya není snad klášterem v našem smyslu, nýbrž více školou pro výklad náboženské nauky, pak zároveň osadou s právem útočištným, do jehož zdí noha pronásledovatelů vkročiti nesmí, a také místo, kde nemocný nalézá ošetření, chudý pokrm i šat a pocestný souvěrec pohostění. Mocný vliv členů řádu, kterýž byl v minulém století Sidim Achmedem (1775) založen, sáhá na západ až do Timbuktu, kdež mu jest, abych tak řekl, affilována mocná, tu a tam dle poměrů vládnoucí rodina El Bakay, na východ až do Egypta a Sudanu, na jih pak až ku krajinám „Damergu“ a k jezeru „Tzad“. Ačkoliv není tak mocný jako řád El Senusi, jehož hlavní sídlo Sarabub v oase Fared-Ghah v poušti Libycké se nalezá, požívá přece zvučného jména. Oba tyto všemohoucí řády bedlivy jsou co nepřísnějšího plnění náboženských povinností a pěstují také skutky milosrdenství, rozcházejí se však jedině v tom — a to jest pro nás nejzajímavější — že Tedžadžina Evropanům nepřekáží, ba že jim do jisté míry i přeje, kdežto Senusi je vášnivě potírá, výzkumná díla jich maří a pomocí svých přívrženců je vraždí. Francie děkuje náboženskému pohlaváru v Temassinu větší část svých úspěchů v Alžíru, poněvadž zůstal ve všech bojích nestranný, kdežto (to jest moje pevné přesvědčení) ztráta Chartumu a všech Sudanských provincií za posledních let jest dílem řádu El Senusi-ů a s nimi sdružených menších řádů (dervišů).

Tam v Sarabubu vychovává mokaddem (velekněz) Sidi el Mahdi, syn zakladatele řádu, na sta přemrštěných mužů, kterým se vštěpuje nesmírná

zášť proti Evropanům. Následky této děsné štvanice vidíme již nyní a vstup do Sokny, Asbenu, Bardaje, Vanjangi, Vadanu a Sinahu jest nám zamezen; obyvatelstvo tamější je tak popuzeno, že každý badatel již při pouhém pokuse vniknouti do těchto zemí jisté smrti propadá.

Zde v Temassinu vládne mírný a nám nakloněný mokaddem Mohamed el Aid, stařičký pán, který tak mnohému cestovateli do nebezpečných končin radou i činem byl nápomocen.

Temassin leží na malém pahrbku a vypadá docela jako orientalská pevnůstka, kteréž neschází ani hluboký příkop, a chatrné pevnostní zdi svírají dosti značný počet domkův, z nichž trčí kopule několika mešitek, nad nimiž zase hlavní, velká sanya kraluje.

Fenek.

Náš příchod vzbudil, jak samo sebou se rozumí, všestrannou sensaci a zástup marabutů, Koddamů, černochů a spousta jiné špinavé čeládky, kterou bychom nikdy ani „svojí důvěrou poctíti se neodvážili", provázeli nás hlučně a — jak jsem zpozoroval — ne příliš lichotivě do sídla svatého mokaddema. Stařeček, obklopen několika důvěrníky, zahalenými vesměs v běloskvoucí burnusy, přijal nás co nejpřívětivěji a byl ku podivu výtečně o našem dosavadním pochodu, našich osobnostech a účelu naší cesty zpraven. Odporučení do Rhadamesu bylo pro nás již připraveno a po několika číškách vonné kávy s obligatní vodovou dýmkou, loučili jsme se, zůstavivše na viditelném místě přiměřené dárky, s mokaddemem.

Po tříhodinné zastávce opouštěli jsme slavný Temassin, jehož celé okolí stále ovanuto jest děsnou zimnicí, i bylo nám pak v ovzduší pouště rozhodně volněji, neboť ten suchý vzduch písečných valů proudí volně dychacím ústrojím, kdežto miasmatické výpary nížiny sanye odporně nás zarážely.

K večeru téhož dne stanuli jsme u biru (studně) Mesif, kdež byli před námi již rozbily své stany tři nomadisující rodiny Suafů, celkem osmadvacet členů. Mužští krásných postav, tváří bronzových, ženy bez závojů, pleti o poznání světlejší, obličejů dosti pěkných, děti živé letory a zcela nahé. Několik velbloudů, koz a psů potulovalo se kolem ležení. — Přese všechnu zdvořilost a přese všechno ubezpečování o lásce k nám „kaferům“ (křesťanům) nepřestávali jsme býti opatrnými, neboť jsme věděli velmi dobře, že nás stihnouti může podobný osud, jakým zhynuli v těchto končinách Dournaux, Dupéré a Joubert (1874).

Nomadisující Arab liší se velmi od pohodlnějšího měšťáka a obyvatelů oas. Jeho láska ku svobodě, pohostinnost k souvěrcům a nezkrotitelný odpor k těm, kteří „za pevnou stěnou bydlí,“ jsou s kočovnictvím nerozlučni.

Kočovníkovi neschází, jak sám říká, pranic, neboť „to slunce a ten měsíc Allaha, jehož jméno budiž velebeno, mě neopustí nikdy. Zvěř pouště, mléko velbloudů a ovoce palem mne uživí, vlna mých ovcí mne ošatí a pro poplatek z toho vzduchu pouště ke mně nepošlou!“ Kočovníci z rodiny Suafa neb Šaanba jsou krve rozhodně čistší, než-li obyvatelé oas a měst, kterým by své dcery nikdy neprovdali a mravní zásady jejich, kteréž jsou arci dle potřeby zařízeny, jsou vyšší a lepší, než zásady zákeřnického osadníka.

Suafové žijí, vyjma několik letních měsíců, u studní těchto pásem a dělí se s členy kmene Šaanba o lov zvěřeny v celém kraji pískových přesypů. Divoké kočky, rychlonohé gazely a frčky, antilopy, velcí ještěři pouště a konečně nejprohnanější všech lišáků na světě, jakým jest „fenek“ — to vše bývá kořistí těchto svobodých synů pouště, kteří si takto v moři písku odbývají pekelný žár za živa a na zemi. — Ačkoliv nás průvodčí o beránkovité povaze nocujících s námi Suafů ubezpečovali, měl se přece každý z nás na pozoru a časně z rána již vyrazili jsme na další pochod — arciť v průvodu čtyř Suafů, kteří bez rozloučení s rodinou — což přináší prý štěstí — na několik dní na lov se ubírali. Je radost se podívat na tyto bezvadné, jako z žuly vytesané postavy, na nichž pozorujeme svalstvo zrovna z ocele, vázané strunovím, jehož strhání nemožností se zdá, a vidíme zřejmě, že jen tací lidé mohou čeliti všem těm zkázonosným vlivům a nebezpečím krajiny valů pískových.

U dlouhého valu Queblya nám podali ruce, obrátili k jihu a zmizeli brzo na to v záhybech vlnitých.

U studně „Demrini“ nocováno téhož večera a ráno při probuzení našel jsem v záhybu své vlněné přikrývky velkou „lefu“. Vzchopiv se bleskurychle odhodil jsem deku i nebezpečného hada a vzkřiknul na Hameda, který bez dlouhého váhání setřásl růžkovou zmiji, jež uvolněna prudkými pohyby prchala a pak vrývajíc se do písku, v několika vteřinách takřka beze stopy zmizela. Silným úderem dlouhého nože proseknut pak písek i had ve dvě půlky. Zjev tohoto velmi nebezpečného hada není žádnou zvláštností této končiny; nejčastěji číhá tento had u studní pouště, kdežto hrozný „sahan“, jehož uštknutí přivádí vždy neskonale děsnou a bolestnou smrť, jenom v pískových valech přebývá. U studní, kdež se vždycky nocuje, ztrpčuje nám také mnohý hmyz potřebný spánek;

zejména jakási malá červená ploštice, kteráž svůj dlouhý sosáček skrze náš oděv prostrkuje, načež tenké, ale vydatné bodnutí nás poučuje, kde nevítaného hosta máme hledati.

Od studně Demrini k El Uedu jest velký denní pochod a tvářnosť celé krajiny nabývá rázu měnivého. Z počátku podobá se vlnitosť písečná moři lehce zčeřenému, pak přechází v mělké tažné příkopy, jejichž rýhování nejprv stejně vybrázděno jest, a pak nesouměrně se zvyšuje a žilovitě na všechny strany se rozbíhá, tvoříc rozvětvené, ostré hřebeny, kterými je pochod velmi obtížný a hrozně unavující. Od tohoto hřebenovitého, z rovné plochy vystupujícího rozvětvení odvodil Sahařan jméno: El Erg, „žilovatá krajina“.

Téhož dne, asi tři hodiny před El Ued-em za studní „El Tunsi“ potkala nás velká „kafla“ čili karavana, jejížto většina patřila Rhadamesským kupčíkům kteří společně s námi z Biskry vyrazili a nyní zboží své do Wargli, Ghardaji a „El Menia“, neb „El Golea“, města to Šaanbův dopravují.

V El Uedu bylo nám blahopřáno ku zdaru výletu a vše bylo připraveno na další pochod zemí žízně a smrti; za dva dni mohli jsme nastoupiti cestu, kterouž putovali nejdříve Murcher, Bonnemann, Duveyrier a jiní. Naše mohutná kafla se zde scvrkla na osmnácte velbloudů a čtrnácte osob, jejichž potřeby zde sestaveny s největší důkladností a starostlivostí. Náš evropsko-arabský polokroj zde vyměněn v šat přísně arabský, k němuž neschnázel ani ten modrý závoj — „litam“ — jejž jsme si po spůsobu Tuaregů přes obličej tak zavěsili, že jen úzký pruh pro oči nezastřen zůstal. V střední a jižní Sahaře jest nosení závoje u mužských zejména u Taržiů, Auelimidů, Ihaggarů, Adžerů, Imrhadů, tedy u všech Tuaregů velké rodiny Imošag — jak se zovou — obyčejem; však i velká částť Nomádů a jiné různé kmeny pouště přijaly tuto hustou ochrannou roušku proti mocnému odrazu světla a jemnému písku, jakož i k udržení většího vlhka v ústech, což jest v suchém ovzduší veledůležité. Velká částť Tuaregů nesnímá ani v době spánku svůj litam, a u několika kmenů zachovává se co nejpřísněji ustanovení, dle něhož závoj před cizincem odhaliti se nesmí.

Ženy Imošagů závoje nenosí a jen v rozmluvě s mužskými zakrývají si cípem pláště, jejž stahují od zadu přes hlavu, asi dvě třetiny obličeje.

Největší pozornosti arci vyžadují velké, u vnitř dehtem silně natřené, vodní měchy, kteréž sudanského původu a vždy z jedné nešité kozí kůže zhotoveny jsou. Pořekadlo Sahařana: „Voda jest život!“ — přichází v tomto pásmu k největší platnosti. Že by byla kdysi a kdesi nějaká karavana zahynula hrozným samumem, jest hloupá povídačka, již fantastičtí cestovatelé k nám zanesli — neboť co v poušti hyne, hyne jedině nedostatkem vody a ty voje válečné, kupecké karavany i obyvatelé těchto pásem, již zde našli a dosud nacházejí hrob svůj, — zemřeli pouze žízní.

Přikryje-li k smrti znavené šedožlutý, písečný rubáš prudkým vichrem hnaný, došla jistě před tím voda, a následkem toho poslední jiskra života uhasla. Pět až šest litrů vody za děsných veder v El-Erg-u

Rhadamešští černoši.

počítá se denně na našince — Sahařan má polovice dosti — a vypravuje-li Rohlfs, že vypil i přes deset litrů, věříme mu na slovo. Proto jest stálý dohled na vodní měchy nezbytnou potřebou a tyto přikrývají se i v noci a zavěšují v stanech na tyče, aby dle pověry „písek vodu nevsrkal a měsíc nevypil“.

Studní máme na této cestě několik, ale tak rozdělených, že připadá na každý z prvních pěti denních pochodů jedna studně, kdežto na dalších deset dní ani jediná a v tom právě spočívá nebezpečí cesty.

Cestovatelé Largeau, Murcher a Duveyrier zvolili si rozličné směry, avšak směr, kudy se berou malé karavany (poněvadž velkým tam hrozí větší nebezpečí) přes studni Ghardaja, kudy cestoval nejdříve Bonnemann, jest rozhodně nejlepší, pročež také my touto cestou se béřeme.

* * *

Co mám laskavému čtenáři vypravovati o pochodu krajinou, kde není nic, než věčný písek pod nohou a jasné nebe se sálavým, žhavým sluncem nad hlavou, kde vdechnutý vzduch v útrobách v oheň se mění a nikde — nikde ani nejmenšího stínu není? A jaké to střídání teploty! V noci tři až pět stupňů, v šest hodin ráno patnáct, v devět třicet, ve dvanáct pětačtyřicet a v jednu padesát stupňů dle Celsia. Při těchto stupních rozpaluje se jemný písek na dvaašedesát stupňů a v tomto plamenném moři musíme postupovati dále! Jak často málomocní v tomto pekelném vedru naše mysl, v mozku nám víří, tepny zrychleně buší, chorobně rozohněná obraznosť počíná svou práci představami, kterých se hrozíme, i zdá se nám, že vůbec duch náš se začíná kaliti. — Prvních osm pochodů šlo všechno dosti hladce, později však bylo potřebí velkého úsilí, velké zmužilosti a velkého napjetí sil. Měl jsem cestovního druha, který nebyl, jak se říká, „muž bledé bázně“, ale v této sálavé výhni trpěl neskonale a dosud, vzpomenu-li naň, znějí mi v uších ty bolné vzdechy zoufalství, kteréž se draly z prsou jeho: „Bože, odtud nevyvázneme více!“ Jak nevýslovně sklíčeně zněla tato slova!

Co útrap a svízelů skrývá se za těmito několika větami našeho cestovního zápisníku: „Dne 18. května z El Uedu k studni „er Rebaja,“ — 19. května: u studně „el Abid“, 20. května: u studně „Menagench“, 21. května: u studně „Aissa“, 22. května: u studně „Ghardaja“, od 23. května až do 1. června bez jediné studně krajinou „Ez Zemul el-Akbar“ do Rhadamesu“. (Dokončení.)

Akklimatace.

Některé novější její snahy

líčí Boh. Bauše.

salo se 1878., když v Praze spolek pro „ochranu ptactva“ ponejprv uspořádal výstavu, která těšila se neobyčejnému účastenství.

Pohled neobyčejný: na sta papoušků pokřikuje, mluví, štěká, hvízdá, směje se a napodobuje zvuky nejrůznější. Ve klecích tlačí se plno pestré drobotiny, něžně pohvizdující: různé astrilky, perláčky, leskňáči, modráčkové, helenky, trávníčky a rajské viduy, neprávem vdovičkami zvané, vše vesele cvrlikající a poskakující.

Samý exotický druh, jména česká teprv bylo pořadatelům tvořiti. Znáte líbezné malé papoušky, žlutozelené, po páru nerozlučně v klecích žijící, „Melopsittacus undulatus“ nazvala je věda, andulkami pěstitelé zdejší.

„Jakže, to má býti spolek pro ‚ochranu‘ ptactva,“ tázali se mnozí ironicky, „vždyť zbavuje svobody celou řadu pěvců, šplhavců, křepelek a pod.?“

Pochybeno bylo jen leda v názvu spolku, jenž vedle ochrany domácího ptactva jest též spolkem akklimatačním. Nechceť ušlechtilou zálibu v pěstování ptactva v domácnosti vyloučiti, brání jen, aby nedělo se na útraty vybírání hnizd a hromadného chytání ptáků domácích na čihadle.

Nadšený milovník zpěvu ptačího v dusných ulicích velkého města měj svě opeřené pěvce, své přítulné společníky, s nimiž sdílí sousta, těší se z jejich zpěvu a — potomstva. Neb skutečně většina těchto cizozemských ptáků v pokojích chovaných, andulky, nymfy, zdobné pěnkavy zebrové, amarantové, nachové, stužkové a jiné narodila se již v klecích, vzdálena původní své vlasti.

Povstalť docela nový pramen obchodu v pěstování a rozvážení cizozemských ptáků, kteří v domácnosti nahraditi mají pěvce naše volné.

Poslechněme si slavíka v podvečer v háji — doma americký drozd mnohohlasný zápoliti může s nejlepšími našimi pěvci; vážiti si můžeme zpěvu pěnkav a konopek, ale zpěv afrických druhů, jako jest šedý Vengoline (Fringilla angolensis), bělohrdlá pěnkava (Fringilla Selbyi, le serin à gorge blanche) pak amerikánského indiga, západoindických čížků a různých kardinálů, může býti dostatečnou náhradou.

Celá řada exotických ptáčků poskytuje mimo to líbezný pohled barvou peří, půvabem a klidností své povahy; ký div tedy, že krásní zrnojedi, bengalisti a astrilky došli i pro tyto své vlastnosti všeobecné obliby.

Méně přítulné jsou viduy* a vlastní snovači, kteří však jeví zajímavou výroční změnu vypeření; neúhledný šedý šat jejich změní se

* Rod snovačů Vidua, Vida, má jméno od afrického státu a nikoli od latinského slova Vidua. Mýlka v tom ohledu přešla též do českého vydání Brehma.

k nepoznání ročně ve skvělý, žlutý, hnědý a bílý oblek snubní, načež i v zajetí provádějí své památné stavby hnizd, splétajíce neunavně i pestrobarevné proužky dovedným svým zobákem.

Papouškové nejrůznějších rodů chovají se zas pro jiné vlastnosti: pronášejí celé věty (v ptáčnických cennících nabízejí se někdy šedí papouškové „Jako", kteří mluví prý „čtyřmi jazyky"), krotnou až milo a odívají se v nádherné barvy.

Ve velikých volièrách, jaké má na př. jardin d'acclimatation, což tu jest barev pohromadě červených, modrých, žlutých, zelených; ceny papoušků, jak zde jsou udány, dle druhu obnášejí od 15 do 500 franků. Našliť se i u nás amatéři, kteří za nový druh zaplatili sta zlatých.

Nechť skleníky jsou vzdušně zařízeny, palmami a exotickým rostlinstvem vyzdobeny — jakž musí se ptactvu tomu stýskati po žhavém slunci, pestrém okolí a omamující vůni květin původní jejich vlasti! Pták, zdá se nám, vládne neobmezeně prostorem, ni moře, ni pohoří nejsou mu překážkou v letu — a nyní to vězení!

Kdyby zde však nějaký filanthrop, hnut lítostí, ptáky skoupil a daroval jim svobodu, co by jim tato prospěla? Žádný z cizích těchto opeřenců nenašel by cestu do vzdálené své vlasti a neznaje okolí a krajinu, kdeby útulek a potravu nalezl, bídně by zahynul. Klec se jim stala druhou domovinou.

Jiná jest otázka, bude-li možno některý druh těchto cizozemských ptáků u nás skutečně akklimatovati tak, aby příslušníci jeho zvykli novým podmínkám životním, a zdali by se tím obohacení domácí zvířeny docíliti dalo.

Vypadá poněkud komicky, pomyslíme-li si, že by jednou papouškové u nás volně poletovati mohli. A přec není nemožno, aby se tak stalo. Lord Buxton na svém panství v hrabství Surrey v Anglii pokusil se s velikým nákladem a tuhou vytrvalostí obohatiti britské ptactvo papoušky amazonskými, afrikány, bengal-parrakeety, lori a různými druhy kakadu-ů. Ptákům dařilo se výborně, zimu přečkali beze škody a několik párků hnízdilo i s výsledkem. Peří papouškův změnou potravy, čistotou a volným pohybem nabylo lesku a třpytu, že vypadalo jako leštěný kov, a také na povahu jejich svoboda příznivě účinkovala, neboť ptáci byli veselí, spokojeni a přítulni.

Pojednou dali se však na cestu, neurčitá touha pudila je na míle cesty do okolí, a tu leckterý sváteční střelec ničil a střílel je.

Dr. K. Russ, jenž v Německu nejhorlivěji živým slovem i písmem akklimataci cizozemského ptactva propaguje, uvádí i jiné případy, jak cizí druhy mohou se u nás udržeti. Tak v okolí Štětína v Pomořansku ulítl párek severoamerického kardinála (Coccothraustes virginianus Brss.), skvostného ptáka velikosti drozda. Po celý rok udrželi se na svobodě bez pohromy, až opět do klece byli chyceni. Podobně podařilo se jiné příbuzné skvostné druhy, jako kardinála šedého a druhy brasilské, buď na svobodě nebo v zoologických zahradách volně udržeti.

Jest ovšem vždy otázka, zda-li stojí za práci a oběti, aby některý takový druh našemu nebi uměle byl přispůsoben. Nejisto je též, zda-li

by zrnojedi sem zavedení neškodili sadům a hájům a zda-li by též hubili hmyz.

Hospodáři na Novém Zélandě těžce nesli nedostatek hmyzožravého ptactva a nedávno vypravil se z Londýna parník, jenž vezl 1200 zpěvných ptáků našich, sýkorky, vrabce, jiřice, pěnkavy, stehlíky a pod. k akklimataci za ocean.

Druhy, o které u nás dosud běželo, staly by se teprv časem užitečnými, jako modré pěnkavy (Sylvia sialis L.) ze severní Ameriky a oblíbení perýši z Australie.

Ale dvě jsou dle téhož autora příčiny, proč nedaří se zdomácnění ani tak užitečných ptáků, jako jsou stepní slípka (stepokur), křepelka chocholatá a virginská a jiné.

O první příčině učiněna již zmínka; cokoli neobyčejnějšího a většího ze zvířectva se v krajině objeví, bývá zuřivými střelci povolanými a nepovolanými bez milosti postřileno. Zuřivosti střelecké padají za oběť i naši ptáci sebe užitečnější, jako jsou datlové, sůvy, což teprv zjevy neobyčejnější!

Marně hlásalo se šetření stepní slípky kirgizské, která, pokud známo, r. 1888 po třetí houfně navštívila Evropu. Plachá povaha tohoto ptáka nevadila by zajisté, kdyby byl aspoň po nějaký čas chráněn, neboť v zoologických zahradách dobře se drží po leta. Podobně některé spolky pro ochranu marně uchrániti chtěly malého dropa (Otis tetrax L.), jenž z krajin při Středozemním moři do Durynska a Slezska zalétal.

Druhá příčina nezdaru akklimatace vězí v chybném způsobu provádění. —

Kdo chce podniknouti pokusy akklimatace s některým druhem, musí znáti především celý přírodopis jeho; ptáci stěhovaví a přelétaví nedají se vůbec zavésti, vyloučíme je tedy předem. Chyba jest pak pustiti ptáky beze vší přípravy na svobodu. Považme, že dlouhým zajetím, pak více méně nesprávným pěstováním pták jest seslaben a má nyní v přírodě jemu úplně cizí těžký boj o život započíti. Vidíme i u ptáků domácích, že, byli-li déle v zajetí nebo vybráni z hnízda a pak najednou puštěni, pozbyli schopnosti udržeti se. Radí se tedy vyhledati klidné místo, zde postaviti velikou voliéru, v té držeti a krmiti ptáky od jara do zimy; v jaře příštím mohou se pak propustiti, ale tak, by vždy ještě mohli se vraceti do klece pro potravu, než naleznou skrýše a útulky v okolí a dostatek přiměřené potravy. Při tom třeba bdíti, aby všechna škodná jako jsou nedělní střelci, pytláci, čtvernožci i draví ptáci, nového chráněnce ušetřila a v zimě aby jim zasejpáno bylo. Vejce z hnizd, byla-li opuštěna od rodičů, podkládají se pod domácí kury, aby tyto je vyseděly, jako se děje ode dávna s bažanty a kalifornskými křepelkami.

Jen tento pečlivý spůsob slibuje úspěch při zavádění cizozemských ptáků, různých kurovitých druhů, hus i kachen, holubů a zdobných pěvců, jichž výběr podivuhodné rozmanitosti okazují nám akklimatační zahrady. Podařiloť se podobné místy v Evropě rozšířiti kalifornské jeleny „Wapiti“, neb v Korutanech docíliti divokých kur.

Jakkoli úspěchy akklimatace této pro všeobecnost v Evropě nejsou dosud valné, mohou časem nabýti důležitosti značné. Nezapomínejme, že

většina našich ptáků, od kuřete až po chutného bažanta, jsou původu cizího, pocházejíce z krajin tropických a subtropických.

O kuru domácím na př. nečiní zmínku ještě Starý Zákon, a druh ten chybí také docela na egyptských pomnících, které tak názorně domácnost Ponilanů nám zobrazují. Mluví-li Aristoteles o umělém líhnutí vajec (Hist. anim. 6.2.3), platí to buď jen o husích a kachních, aneb o době po perském výboji.

Kur domácí pochází původně z Indie, kdež předek jeho, kur bankivský, podnes v Zadní Indii a na indických ostrovech až po Kašmír žije, a teprv po perských výbojích na západ se rozšířil. Jak dostal se kur k barbarům střední a severní Evropy, o tom není historických dokladů, ale pro dějiny kulturní Victor Hehn zajímavé závěrky činí z rozšiřování zdomácnělých zvířat. „Co jest Evropa,“ praví Schelling, „nežli sama sebou neplodný kmen, na nějž vše z Orientu bylo vočkováno a kterýž teprv tím byl zušlechtěn?“

Celkem podařilo se vždy spíše akklimatovati zvířata z teplejších krajin do studených nežli naopak.

Páv, perlička, bažant, ba i holubi domácí byli cizinci u nás ještě v době historické, a dostali se z Asie do Řecka a dále do Evropy.

Páv původně žil v tajůplné Indii. Alexander Veliký nalezl zde pávy divoké „v lese plném neznámých stromů“. Z této země zlata, drahých kamenů, bílé slonoviny a černého ebenu dostal se nádherný pták tento skrze Foeničany do obchodu na Středozemní moře; třpytivá pera paví nechyběla ani v středověku na přílbě rytíře, ani ve věnci urozených slečen.

Dobou renaissance ochladlo teprv nadšení pro páva a vykázáno tomuto skrovné místo k ozdobě dvorů a parků, kdežto užitek jeho není valný a nádhera peří jen slabě vyváží škodu, již pták ten působí, při čemž ohyzdný jeho hlas ucho uráží.

Na pávu však patrno, jak se pták výborně přizpůsobuje ponebí, an, pocházeje původně z krajiny teplé, uvykl úplně zimě, sněhu, bouřím a větrům severním.

V starém věku zabývali se ochočením a zdomácněním ještě jiných ptáků, kterých dnes nikdo více nekrotí; v Egyptě měli za krotkého soudruha člověka volavku, v Římě jeřába, labuť, čápa, z menších drozda, křepelku a jiné.

Draví ptáci: supové, sokolové, jestřábi cvičeni byli k honbě, ale ještě ve středověku začalo sokolnictví mizeti.

Jiná doba, jiné naklonnosti.

Jeden činitel bude vždy pobádati k vynalézání a akklimatování ptactva, kdybychom i oželeti chtěli aesthetického požitku, jejž poskytují krajiny ptactvem oživené, a tím činitelem jest potřeba nebo touha, rozmnožiti prameny výživy.

Rozšiřováním měst, stavbami železnic a rostoucí populací ubývá půdy zvěři divoce žijící a ubírá se místa i potravy také zvířatům domácím. „Již možno předvídati dobu, kdy země nebude ploditi než rostliny pěstované a zvířata domácí. Ocean bude jedinou doménou, kde příroda bude vládnouti touž mocí, kterou vládla zemi po nesčíslné věky.“ (Wallace.)

K moři, jakožto k nevyčerpatelnému zdroji života, pohlíží se též v novější době jakožto ku pramenu výživy pro celé lidstvo dostatečnému. Kdyby zde jednou člověk mohl život zvířat regulovati ke svému prospěchu. měl by chov tento význam veliký.

Představme si, že širé daleké moře, pokrývající tři čtvrtiny povrchu zemského, promění se v pastviště výborných ryb, kdeby tyto nepřetržitě nalezaly hojnost potravy.

Takováto proměna oceanu musila by dostačiti k výživě zbývající čtvrtiny povrchu zemského; palčivá otázka rationelní výživy lidstva byla by tím rozřešena; masa k výživě nutného a jiného, bylo by zde v hojnosti, a ni drahota ni hlad neohrožovaly by hrůzami svými celé kraje.

Jakkoli zdá se býti myšlenka ta na první pohled bizzarní, jest přece částečné její uskutečnění docela možné, ba ono provádí se již na pobřežích moře v mnohých krajinách s výsledkem.

Rybářství přímořské přináši prozatím užitek jen obyvatelstvu pobřežnímu. Čím dále od moře, tím více se úroda mořská dopravou zdražuje; také se snadno kazí a nabývá povahy pouhého přepychu, lahůdkářského luxu, pro výživu lidu ne hrubě důležitého.

Ale jsou také ryby, které nepotřebují umělé dopravy; moře jest jejich pastviště, zde mohutnějí a vyrůstají, načež stěhují se z moře do řek, daleko do nitra země a nepatrných přítoků, v nichž se zrodily.

K rybám těm v první řadě náleží losos, méně krajin našich dotýkaji se sleďovitá „placka" (Clupea alosa), jeseter a docela míjí krajiny naše pstruh lososovitý. Nuže, ryby tyto tráví mládí své ve vodách sladkých. Potěr, vylíhnutý v horních přítocích řek, rychle se vyvíjí, a jakmile rybičky poněkud povyrostou, táhnou k moři — na vydatnější pastvu.

Držeti malé losůsky v zajetí déle nežli rok, není možno, neb tak mocně je to pudí na cestu k moři, že stálým vyskakováním raději se utlukou, než aby dorůstali v uzavřené místnosti. Na těchto zkušenostech zakládá se akklimatace a umělé pěstování ryb

Řeky naše zpustly; mnohé toho jsou příčiny: plavba polenová, vorová, parolodě, upravování řek terasami navigačními, mýcení lesů, továrny řeky otravující a bídné rybaření oprávněných rybářů i všeho druhu pytláků, kteří neušetří ryb ani ve tření ani potěru, zavinily nynější chudobu řek na ryby. Jedna z nejsmutnějších příčin do budoucnosti jest zjištěné ubývání vody v našich řekách.

Tu, kde všechno spiklo se ku zničení ryb v řekách, hledá se spása dvojí cestou: zákony rybářské zameziti mají chytání ryb; druhá cesta snaží se umělým osazováním řek spustlé vody znovu oživiti.

Praktický vynález francouzských rybářů ujal se v mnohých zemích zvláště v Norvéžsku, Škotsku, Spojených Stá·ech sev. Ameriky a v Kanadě. Četné spolky rybářské starají se o aklimatisaci a zvelebení rybářstvi. Jest to dar myslících těm, kdož pracují, neb snaha ta směřuje ku zvýšení všeobecného blahobytu. Úspěchy nelze popříti, vidíme je na nižších cenách drahocenného do nedávna lososa. Výnos pachtu některých míst rybaření na Rýně od nějakého času se ztrojnásobil, cena masa někde až na pětinu klesla.

V Dunaji dosud nebylo lososů, neboť voda jeho nesloužila evropskému druhu; byl tedy učiněn pokus s lososem kalifornským z řeky Sakramento, který odporuje lépe i počasí i měnivé teplotě, a potěr šťastně vylíhlý bývá pouštěn do Dunaje.

U nás starají se nyní četné stanice o osazování lososků, mnohé však řeky, jako Berounka a Sázava, čekají ještě na vhodné osazení rybami, které vodám jejich by se nevyhýbaly.

Mimo lososa dějí se pokusy o zavedení ještě jiných druhů. K těm náleží především lososovitá ryba maréna (Coregonus Maraena Bl.), která v poslední době jakožto výtečná ryba nasazuje se do různých menších jezer, v Čechách do třeboňských rybníků, kdežto původně žila jen ve třech jezerech sev. Německa a sice v Pomořansku (Madneské jezero), v Lauenburku (Schaalsee) a Holštýnsku (Selenterské jezero).

Ryby tyto žijí v hlubinách jezer a opouštějí skrytý pobyt svůj jen aby na místech mělkých aneb poblíže břehů jezer se potíraly. Nevystupují tedy marény nikdy jako losos nebo pstruh do řek neb potoků.

Dnes tuto vzácnou rybu zavezli do velkých jezer sev. Ameriky a v roce 1888 vylíhlo se zde 27 millionů vajíček. V Kanadě jsou dva ústavy pro líhnutí marén, kde potřebná voda parním strojem se zdvihá.

Z lososovitých odporučuje se k umělému chovu dále siven (Salmo salvelinus), jenž hodí se i pro Čechy. Žije v hlubinách jezer horských střední a západní Evropy, zvláště v Alpách a vstupuje při tření do řek.

Též ouhoři, jehož rozmnožování dříve bylo rouškou tajemnosti zakryto, věnuje se nyní pozornosť. Také ouhoř stěhuje se, avšak jen jako mladé pokolení, podobající se tenounkým červíkům, kteří mohou ve vlhkém mechu daleko zasíláni býti.

Toť některé ukázky, jak ryby přenášejí se z původních svých bydlišť, aby obohatily opět život ve spustošných řekách. Přihlíželi jsme zde hlavně ke druhům též do Čech zaváděným. Výměna druhů ryb mezi jednotlivými díly světa jest velkolepá. Evropský pstruh zdomácněl v řekách Nového Zélandu jako nikde na světě nabývaje tam neobyčejné délky a váhy. Naši kapři v Americe jsou úplně aklimatováni; candáti naši proháněčjí se dnes již v anglických jezerech a američtí lososi v řekách českých. Ouhoř z Východního moře uvelebil se v Dunaji i Bodamském jezeře a maréna z jezer severoněmeckých zdomácňuje v rybnících Třeboňských.

V Čechách daleci jsme ještě toho, aby otázka o zvelebení rybářství docházela všeobecného pochopení a všestranné podpory. Nouze naučila Dalibora housti — také na oživení tohoto pramene výživy dojde poznenáhla, ale škoda každého roku, jenž uplyne nepoužit ve smyslu západoevropského pokroku v rybaření.

Jmenované druhy ryb šíří a pěstuje člověk pro maso — budiž ku konci učiněna zmínka o rybce, která jako zdobné ptactvo exotické jen pro svou krásu byla k nám zavedena: o zlatém kapříku čínském.

Teprve počátkem sedmnáctého století přivezli obchodníci tyto třpytivé červenavé rybky po moři do Evropy; rybky vydržely šťastně cestu z Číny do Portugalska a staly se praotci četného potomstva, které v jižní Fvropě i zdivočilo.

Dnes obliben jest kapřík zlatý v akvariu salonním i ve skrovné sklenici chuďasově. Obchod a pěstění kapříka hraje však úlohu důležitou; v jižní a západní Francii jsou pro něj veliké ústavy, ve Štýrsku vypěstují se statisíce, a v Oldenburce líhne se ročně přes 300.000 kusů zlatých rybek.

Pěstování není tak jednoduché; z potěrných rybníků musí se opatrně odstraňovati vše škodné, někdy i roditelé požírají vlastní plemeno; o potravu přirozenou musí býti dostatečně postaráno, která záleží ve hmyzu, drobných korýších a nálevnících. Když končeně navyknou ryby na vodu pramenitou, mohou pak směle býti rozesýlány a udrží se snadno.

Z četných odrůd budily do nedávna značnou pozornosť monstra s vypouklýma očima a velkou ploutví ocasní z Číny pod jménem ryb teleskopických přivážená.

Julius Stinde vypočítává, že chov zlatých kapříků v Německu vynáší asi polovici hornického výnosu zlata, který se páčí ročně na 640 liber v ceně 890880 mark.

Hle tedy nepatrná rybka, akklimatovaná, pramenem bohatství!

Člověk mocně zasahuje do života přírody a mění intellektuelní silou svou tvářnost země. Nikde nejeví se změny člověkem spůsobené zřejměji, než v zeměpisném rozdělení rostlin a zvířat. Příroda sobě ponechaná nevládne tak mocnými prostředky při rozšiřování druhů, jako člověk.

Rostliny divoké mizejí před kulturou člověka, zvířata divoká před jeho zbraněmi. Ale ne vždy rozvážně počíná si člověk.

Zabíjením malých ptáků podporuje se množení hmyzu, zabíjením sov polní myši. V údolí řeky Pádu zničením sov a jiných dravců, povstaly povodně, protože krtkové a hraboši příliš se rozmnoživše nadělali spousty brázd a děr do náspů řek. Zničením jednoho druhu vzbudí se mnohdy celá řada změn daleko vzdálených od původní příčiny.

Avšak v tomto honu po využitkování půdy a sil přírodních, po zisku a slávě vzdalujeme se vždy více od původní prosté přírody, pravlasti své. Kde jest náhrada pro mladou mysl vnímavou za pozorování čilého někdy života v přírodě? V pěstění líbezného ptactva, které sdílí s námi i pošmourné byty, v pěstění květin a zvířectva v akvariích, v ochraně ptactva a ryb, v zavádění nových druhů viděti aspoň snahu ušlechtilejší, probouzeti smysl pro přírodu, která není jen matkou živitelkou, ale též prazdrojem vší radosti.

Telegram.

Napsal Paul Bonnetain. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

dyž námořní poručík Henri de Robeline zvěděl, že jeho loď „Francis Garnier“ vyslána bude na posilu do Číny, pomyslil na svou manželku, na svého syna a tato vzpomínka pojednou mu zakalila radost, že bude moci v krvavém boji vydobýt si povýšení na kapitána fregaty. Ba vyčítal si dokonce, že byl toužil po tom, aby se zúčastnil válečného tažení a tázal se, zdali náhlý jeho nepokoj není tím, čemu se říká předtucha.

Již po několik měsíců malý Marcel churavěl a lékař doporučil stálé ošetřování a přísnou diétu. Dítě ostatně přišlo na svět slabounké, ba skorem poněkud neduživé. Často vyčítal si Robeline, vida jej tak chorobného, že neodložil svoji svatbu o celý rok. Bylo to zajisté hned po jeho návratu od horního Nigeru, kdež by byl málem zahynul a odkud se navrátil vysílen zimnicemi. Oženil se tehdáž se svou nevěstou Bertou Férandovou. Zajisté, byl by měl vyčkat svého úplného zotavení, avšak on zbožňoval tuto mladou dívku, s kterou se miloval již od dětství, stal se nedočkavým v radosti, že vidí opět svou vlast a v rozechvění, že exil jeho byl u konce, a urychlil svatbu. Deset měsíců po té byl opět statným, kypěl na novo zdravím, avšak zdálo se, že syn jeho zdědil chorobu, jež byla otce opustila, jako by byl býval zrozen tam dole, v Africe, na břehu oněch velkých řek, tak zrádných, kdež se bahenní zimnice vznáší ve vlhkém horkém vzduchu.

* * *

Paní Robelinová byla připravena na tuto zprávu a chtěla býti statečnou

„Kdy odjedeš?“ tázala se ho prostě.

„Za čtrnáct dní . . .“

Srdce se jí svíralo; on ji přitiskl k sobě a svými polibky zadržel slzy, jež jí vstupovaly do očí.

„Tatínku,“ vzdychal Marcel, „vezmeš mne s sebou, že?“

Námořník byl se ubytoval daleko od nevlídného Toulonu, v Tamarisu, v onom koutku rejdy půvabném a malebném jako záliv neapolský, kdež zařizovali tehdáž stanici pro zimní pobyt a mořské lázně, které se staly nejvábivějším rájem zimním a letním, jejž lze nalézt na celém pobřeží středozemním. Doufalť, že zde, ve slunci, uprostřed palem a oranží, hošík se pozdraví, avšak dítě, nabyvši poněkud sil, opět počalo slábnout před očima znepokojené matky, těma očima ženy, jež nechtějí vidět na milované tváři spousty, jaké způsobuje choroba a přece je vidí a zvětšují je, jsouce rovněž hotovy oddávat se ilusím i zoufat, a jichž něžnost má slzy rovněž pro radost jako pro žal.

Tři dny před tím, než „Garnier“ opustil přístav, aby podniknul pokusy a zreguloval kompasy, chtěla paní Robelinová navštívit loď, aby

viděla úzkou kabinu, ve které manžel její měl bydlet a, kdož to ví? snad i trpět, poraněn v boji . . . Měla hrozné přízraky. Ach, nebohé ženy námořníků!

Upravila tuto komůrku, učinila z ní milé hnízdečko, ba dala sem i listnaté, svěže zelené rostliny, jež musely na moři zahynout. Její podobizna, podobizna dítěte, usmívaly se nad ložem uprostřed skupiny šavlí a revolverů, kdež tomu, jenž odcházel, měly býti tesknou vzpomínkou na opuštěný krb domácí. A zatím co pořádala tyto věci, jsouc často samotna, poněvadž manžel její byl zaměstnán na palubě, dávala se do pláče.

Jednoho večera byla se opozdila, musila se vrátit do Tamarisu s Marcellem na jednom ze člunů. Vál pěkný větřík a za arsenalem dal velitel člunu vztýčit stožár s plachtou. Lodice uháněla jak racek nakloněna pod plachtou, tak že se okrajem svým dotýkala skorem vody. Bylo trochu mlhy. Matka zaobalila hošíka do šátku, avšak hošík se odkryl tleskaje ručkama, usmívaje se na námořníky, jsa šťasten ve větru i ve vlnách, cítě se sám již námořníkem. Nastudil se. Druhého dne nemohl povstat, jsa zachvácen ošklivým kašlem.

Otec a matka neměli více klidné chvíle. „Garnier“ měl odplouti koncem týdne, počítali každou hodinu.

„Zachráníte jej, doktore?“ prosili.

Doktor odpověděl: ano, avšak vzezření jeho neodpovídalo jeho slovům. Marcel byl příliš slabý, než aby mohl odolat nejmenšímu nastuzení. A rodičové vrátili se k postýlce dítěte a mlčky anebo žvatlajíce něžná slova, aniž věděli co mluví, hleděli na to, kterak jich miláček trpí, a zatínali nehty do pěstí.

„Odplujeme v úterý.“

Berta hlasitě vzkřikla. Úterek — ten úterek pro ni byl hrozný. V úterý? Avšak dítě snad v úterý zemře! Její dítě, zemřít! . . .

„Neodjížděj, Henri!“ zvolala. „Nechci!“

On odešel, aby žádal, by jej přeložili na jinou loď, avšak ve dveřích se zastavil: on byl velitelem této lodi, měl svoje poslání, svoje rozkazy. Kdyby teď neodplul, byl by roven sběhu. Tak sestupoval se schodů avšak nemocný hoch se probudil uslyšev hlasy a ještě ve snu volal:

„Přivezeš mi čínského panáka, že, tatínku?“

Paní Robelinová otevřela okno.

„Musíš odplout, Henri! Jsem šílená . . . Nevím, co mluvím . . .“

„Francis Garnier“ vytáhl kotvy v ustanovenou hodinu. Kapitán byl na můstku; když opouštěli rejdu, obrátil se, hledal po břehu modrého zálivu pod palmami bílou villu v Tamarisu, kdež zanechával svůj život. Na balkóně objevila se postava, ruka mávala šátkem, vyslala polibek, avšak vidění to netrvalo dlouho: tam ve světnici zajisté že dítě zakašlalo. A důstojník neviděl ničeho víc.

* * *

Vrátiv se do kabiny vzal kalendář, na němž některé dny byly podtrženy tužkou. Každý den znamenal stanici, na které měl dostat telegram. Tak to šlo od Port-Saidu až do Hong-Kongu. Objav naposled svoji ženu pravil k ní tato slova smutná a krutá: „Budu trpět více než ty . . .“

Pak doložil: „Nechať se stane cokoli, pošli mi do každého přístavu depeši. Telegrafuj slovo „naděje“, bude-li lépe a slovo „zmužilost“, kdyby . . .“ zaštkání mu přerušilo řeč.

„Zmužilost,“ opakoval si nyní. „Jaká to ironie! Kterak lze míti zmužilost, když vám smrt bere dítě! . . .“

Povstal, zaplašiv hroznou tu myšlénku. Veselý ruch na palubě uváděl jej v zoufalství, nařizoval různé práce, vynalézal práce a namahání pro sebe, aby nemusil již myslet. Dny nechtěly ubíhat, moře zdálo se nekonečným.

Konečně objevil se Port-Said nad vodou. „Naděje“, pravila depeše, jež tu očekávala loď, avšak byla od včerejška, a od té doby . . .

Minuv průplav Suezský, dal Robeline zvýšit rychlost plavby. V Oboku dostal znovu zvěst „Naděje,“ avšak v Colombu, kamž bezděčně ve své úzkosti byl připlul dříve, nenalez ničeho. Navzdor určitým rozkazům čekal s odplutím, ale musel konečně přece odplout. Byl již velice ustárlý, nejedl již, nespal již. Mnohdy se uzamknul do kabiny, ponechav velení svému zástupci.

V Saigunu první sampau, jenž přirazil k boku lodě, přinesl mu poselství. „Velká naděje,“ hlásalo. Políbil papír pošpiněný dlaněmi Anamců; avšak pojednou projela mu hlavou myšlénka, že manželka jeho snad jej přelhává, aby se dostal s klidným srdcem až do Fu-Čeu, aby zabránila, by se neusmrtil. Oh! kéž by věděl! . . . A věnoval celoměsíčné služné na dlouhé telegramy, žádající podrobnosti, pravdu za každou cenu.

Hong-Kong! Přibyl v noci, telegrafní úřad, konsulat, vše bylo zavřeno, on však navzdor tomu vystoupil na zem, nemaje více stání na palubě a bloudil po ulicích až do svitání. Když byla kancelář otevřena, dostal u okénka obálku s depeší, jež jej očekávala. „Jsem upokojena, jí mnohem lépe, Marcel zachráněn,“ zněl telegram. Konsul, jenž dvě hodiny po té viděl přicházet velitele „Garniera“ ve slavnostní uniformě, domníval se, že je opilý aneb že se stal obětí úžehu slunečního.

* * *

Zuřivá radost Robelinova tentokrát nebyla sledována osudnou reakcí. Několik dní po té, 22. srpna, byl zachvácen novou horečkou, horečkou bojovnou. Bylo to ve Fu-Čeu a poněvadž „Garnier“ měl toliko malý ponor, užíval ho admiral Courbet ku všem operacím, k nimž nebyly schopny velké lodě. Kapitán se desetkrát vyznamenal. Jeho nadšení rozplameňovalo všechny kolem: žil život dvojnásobný, hlučně statečný, bera si takto na životě odvetu za ony ošklivé chvíle mrtvého klidu, v neustálé touze plýtvat v přepychu štěstí svojí mladostí a rázností, jež se mu byly vrátily.

Navzdor tomu, že se vydal v šanc jako pro zábavu, vzav útokem čínskou fregatu s oddělením člunů, neutržil jediného škrábnutí. Byl jmenován v denním rozkaze.

Několik dní po té, kdy oddělení jeho opustilo řeku Min, zavolal jej Courbet k sobě. Telegraf byl mu donesl odpověď na jeho žádost ohledně odměn statečnému jeho mužstvu.

„Robeline! . . . podejte mi ruku. Stal jste se kapitánem fregaty."

Robeline objal admirala, jenž se tomu ve své ochotě nebránil. Pak vskočiv do svého člunu a stanuv na palubě „Garniera", nechal člun vytáhnout. Chtěl ihned napsat depeši své manželce a rychle ji odeslat. Úřední list byl ji as již o tom zpravil, avšak nic nedělá! Bude šťastna z jeho zprávy, domníváť se snad, že její Henri je raněn.

Na palubě očekávali jej jeho důstojníci. Zpráva se již roznesla; blahopřáli svému náčelníku. Jeho sluha Noëlic, statný to Bretonec, mával za nimi dvěma páry pásků na rukávy.

„Počkejte, komandante, přišiju vám je na váš parádní kabát."

A když byl všem stisknul ruce, vyměnil poklony, povolil mužstvu dvojnásobnou porci a prominul tresty, odebral se Robeline do svého pokoje. Za jeho nepřítomnosti přišly poštovní zásilky, dopisy z Francie, dopisy z Tamarisu; psaní nalezala se tu na stole.

„Dnes přichází všechno štěstí najednou," zašeptal se zářící licí, vysílaje polibek podobiznám své ženy a svého dítěte.

Vzal dopis Bertin, otevřel jej. V tu chvíli zaklepáno.

„Telegram, komandante!"

Roztržitě otevřel obálku: zajisté nějaké blahopřání od přátel z divise Lespérovy! Pojednou se vzpřímil, bledý jako stěna, přejel rukou čelo, a hlasitě, pln hrůzy četl: „Marcel opět onemocněl. Ztracen. Zmužilost."

„Můj Bože! . . ." vykřikl hrozným hlasem a sklesl na lože, lomě zoufale rukama.

„Ale, . . . co pak je to, komandante? Komandante! . . . Vy jste nemocen? . . ."

Byl to plavec Noëlic, nesoucí kabátec, na němž se skvěly tři pásky zlaté a dva stříbrné — tyto otřelé, ony skvoucí.

Robeline se vzpřímil s očima vyjevenýma, nemoha se vzpamatovat, s výrazem šílence. Bezděčně přistoupil ku svému psacímu stolku, pohlédl na telegram, vzal do ruky list Bertin. Jeho ruce se chvěly, nemohl rozluštit jediné slovo, převracel bezděčně četné listy dopisu. A pojednou na poslední straně, četl hlasitě, zvolna, napodobuje hlas Marcelův, jeho žvatlání:

‚Můj rozmilý tatínku! Od té doby, co jsem zdráv, naučila mne maminka psát, abych ti mohl sám napsat, že tě mám moc rád, že se mi po tobě tolik stýská . . .'

„Oh! Noëlicu! . . . můj milý Noëlicu! . . .

Padl skorem plavci kolem šíje ve své touze, aby mohl s někým promluvit, aby ulevil svému srdci a nalezl někde soucitu. Pak v zoufalém štkaní ukázal na podobiznu dítěte, na podobiznu, jež se usmívala uprostřed šavlí a revolverů.

„On zemřel, Noëlicu . . . On zemřel, můj maličký!"

A zatím, co jej plavec držel, aniž by pouštěl kabát s pásky nově přišitými, plakal komandant Robeline dlouho a usedavě a hořké jeho slzy dopadaly hojně a těžce na nové pásky.

Člověk a příroda.

(Příspěvky k sociologické mesologii.)

Píše **T. G. Masaryk.**

(Pokračování.)

Už Boué takto vykládal si vliv půdy na umění. Nemyslíme, že náš čtenář po tom, co jsme již uvedli, vliv ten si představí v tom fantastickém smyslu, jako by mramor sám sebou byl příčinou umění. Duch nedá se vyvoditi z kamene, jen jiskry. Tak jako v Benátkách vlhkota nabádala malíře umělce, aby vynalezli trvalejší výtvory svého umění — mosaiku —, tak vůbec duch lidský obráběje přírodu všecku důmyslem svým užívá mrtvé látky ke svým ideám. Takovým způsobem vznikl i Michelangelův „Mojžiš", — jiní nevěděli si s velikým balvanem rady, Michelangelo ho znikl. Ne, neboj se nikdo, umění a poesie nestanou se geologií, — jen ovšem jiné názory o přírodě dostane z geologie moderní básník, jak nám tak krásně ukázal genialní Quinet. Budeme Homera vykládati i palaeontologií — v podstatě věci zůstanou, jak byly . . .

Že konečně i věda a filosofie pořád se zabývá zpytováním země, — kdo by to nevěděl? Již dávno chemie hledá nitro, řekli bychom skoro duši kamenů, ba i stvořovati lidé chtěli zlato, — tak byli nespokojeni s přírodou. Slevili jsme, slevujeme, stáváme se skromnějšími — chceme poznati vlastnosti hmoty, rozkládáme si ji na prvky a z nich pak budujeme si jednotlivé částky a pochopujeme vznik a vývoj tělesa zemského. K dějinám člověka připojujeme teď dějiny země, dějiny země vedou nás k dějinám světa. — —

40. Nemyslíme ovšem, že těmito náčrty vystižen je význam geologické složby půdy. Kdo by vyčerpati chtěl látku, musil by podrobněji analysovati. Musil by na př. se ptáti, je-li pravda, že na žule žijí lidé malí a proč; musil by si konečně i toho všimnouti, že geologická složba půdy má vliv na hojnost blesků: na hlínu prý 22krát více uhází než na vápenec . . .

My spokojíme se tímto naznačením a obrátíme se ke vnější formě půdy, jež ovšem podmíněna je mineralogickou složbou a geologickou formou. Nechceme tu probírati geologické hypothese o vzniku jednotlivých útvarů povrchových, jak na př. povstaly hory a t. d.; nás více zajímají sociologické vlivy již hotových poměrů přírodních.

Vyvýšenosť nad hladinou mořskou upravuje předně podobně, jak jeho vzdálenosť od rovníku, teplotu místní: stoupáme-li na vysoké hory, až na sněžky a ledovce, jako bychom se blížili točnám . . S výškou na různých místech ubývá v různých časích ročních a denních teploty nestejně; v Ženevě na př. v prosinci o 1° při 276 *m* (z rána), v srpnu (odpol.) již při 147 *m*. Na vysokých horách rozdíl

denní a noční teploty je značnější; prostřední teplota léta a zimy je ovšem nepatrně rozdílna. Vzduch je suchý, tenčí; ve výšce 2000 metrů má jen $^3/_4$ hustoty přímořské. Člověk nerad stoupá do výše — jen obrazivosť zaletá do výšin nadzemských, hmota — tělo — táhne nás k hmotě a všecek pohyb náš jen směrem jedním, vodorovným, se nese.

Posud člověk nedostal se do výšky nad 7000 *m*, ani v baloně. Nejvyšší trvalé obydlí je v Tibetu (Hanle), 4598 *m*; v Alpách nejvyšší je 2535 *m*. Jen cesty, železnice, jsou něco vyšší, sloužící kratšímu pobytu.

Podle toho vliv hor na člověka snadno se dá posouditi. Různíť se přede vším jejich teplota dle výšky a podle toho také květena a zvířena je rozdílná; ovšem je i formace sama důležita — formace vrchů, velikosť a poloha svahů, údolí atd. Hospodářsky důležity jsou mimo květenu a zvířenu horniny, jichž člověk může dobývati. Snad největší vliv hory mají na člověka tím, že překážejí jeho pohybům aneb alespoň je ztěžují. Sťoupač vydechuje o $^2/_3$ více uhličité kyseliny: o tolik se namáhá více (podle § 12.) a proto potřebuje o $^1/_3$ potravy více než dělník při nepříliš těžké práci.

Čistý, drsnější vzduch horský my měšťáci obzvláště rádi vyhledáváme, pokládáme jej za zdravý; avšak stálým obyvatelům hor nepostačuje ku výživě, — chudoba mnohých horských krajin a všecky její smutné následky — degenerace fysická i duševní — s dostatek jsou známy. Podle italské demografie (dr. Zampy r. 1881) v horách méně lidí se rodí, ale také jich méně zmírá, život trvá déle, ale tělo je slabší a nižší; naproti tomu na rovinách rodí se více lidí, a lépe se tělesně vyvíjejí. V horách obyvatelstvo, proto že ho méně zmírá, poměrně rychleji se množí nežli v rovinách.

Je možno, že zvláštním držením těla lebka se šíří, — alespoň někteří kraniologové chtěli na horalech uznamenati tento morfologický vliv stoupání.

Hospodářsky neúrodné horstvo působí ovšem nepříznivě. Naši Slováci, podobně jak Savojardé, Skotové, Tyroláci a Švýcaři vyhledávají si výživy v cizině.

Zamknutost horských míst přirozeně působí i na vývoj rozumový: horal žije jednotvárněji, je od světa a jeho ruchu odloučenější, je tudíž konservativnější. · Obklopen přírodou drsnější, hrozivější a velebnější pociťuje více strachu; k tomu i osamocenosť nutí ho více doufati v pomoc nadlidskou, — horal je zbožnější. Řeklo se zejména, že prý čedičové skály udržují náboženskou mysl, že prý pěkné čedičové sloupy nabádají ke stavbě kaplí . . . Horal charakterem podobá se ve mnohém seveřanu. Je z podobných příčin energičtější, neohroženější, drsnější; i řeč je drsnější.

Zvláštní společenský a zejmena politický význam hor podle toho je dojista značný. Hory chrání, — na horách bydlí svoboda, volají básníci. Černá Hora, Švýcary uhájily svou samostatnost, zároveň na horách vyvinut je duch demokratický, člověk na člověku méně je závislý. V horách uchránily se trosky a přežitky nejstarších národů; v té příčině Kavkaz národopiscům zajímavým je předmětem studia, podobně jak se Baskové udrželi v Pyrenejích.

(K

I zvyky udržují se a názory v horách déle, právě tak, jako i řeč horská — na př. slovenština — je starší.

Hory odlučují lidi, jsou dobrými hranicemi. Tak Španělsko odrůznilo se od Francie podobně jak Italie, proto že vysokými horami byly odloučeny. Horské krajiny přirozeně vedou k veliké společenské a politické rozmanitosti: staré Řecko, Švýcary, jižní Německo, Italie dříve, Kavkaz atd. Naopak zase hory do jisté míry i slučují, spojují: jižní hornaté Německo i ethnograficky a ovšem i politicky lišilo se od severního.

Zvláštní význam politický měly a mají pásma hor, jež tvoří přirozené hranice na př. Čech neb Uher: i ethnografické různosti dlouho spojeny bývají v jeden politický celek.

Ojedinělé hory, vyčnívající z roviny, mají význam menší. Sloužívají za strážnice, z nichž přítel i nepřítel zírá do země — tak praotec náš Čech stanul prý na posvátném Řípu. Na velikých rovinách ovšem i malé kopečky mohou býti důležity strategicky — v Africe na př. i mravenečníky.

Ačkoli horalé dovedou si hájiti svobodu, nebývají výbojni. Je více příkladů, že horalé politicky přináleží k obyvatelstvu planin. Jižní Němci přimkli se takto k severním, v Čechách, v Uhrách obyvatelstvo rovin má větší význam politický, i když snad tu i tam ob čas v horských krajích průmyslu se daří. Energie společenského žití je právě v rovinách, hlavně ve větších městech a tím, zejména i po stránce hospodářské, politická přesila rovináků se objasňuje.

41. Polou horou polou rovinou je vysočina. Vzduch na vysočinách je chladnější, suššší nežli v nížinách. Rychleji se dýchá, vdechuje se tudíž více kysliku, více uhliku se vydechuje, organism je čilejší. Prostřední trvání života je prý kratší, plodnost slabší; zejmena se však udává, že úmrtnosť mezi 15—30 rokem je menší. Arci nejsou fakty ty ještě dosti zajištěny, a ovšem ani výkladu jim ještě není.

Vliv vysočiny na charakter svého obyvatelstva je obdobný vlivu končin severnějších; vysočinák je podobný k severci a zejména svou energií a politickou výbojností. S tím souvisí, že mnozí sociologové na vysočinách hledají prvotní osvěty, ovšem hlavně v pásmu horkém — v Asii, Americe — čímž právě vysočina naproti horké nížině vyniká jako země severnější. Onen zákon výbojnosti, který jsme formulovali dle horizontalního členění zeměkoule (§§ 19. 20.) doplňuje se takto členěním vertikalním.

Zejména Herder prohlásil vysočiny asijské za prvotní sídlo vší osvěty, za „perlu“ zeměkoule.

42. Přirozená protiva hor je rovina, planina a ovšem rovina úrodná, jejíž všecek význam pro člověka vyčerpává se hlavně zemědělím a jeho společenskými účiny.

Na rovinách těchto především roční a denní časové mají vliv, jejž jsme již popsali. Zemědělec pracuje pravidelně a stále, stává se pořádný, vytrvalým, houževnatým a trpělivým. Zemědělec miluje půdu, živící jeho a jeho rodinu, nerad opouští hroudu, k níž přivykl, proto že ji v potu tváře nejednou obrobil. Půda ta je částí jeho fysické osobnosti. Pravidelnost a stejnoměrnost práce činí ho konservativným, kterýžto konser-

vatism zejména se jeví naproti obyvatelstvu městskému, pohyblivějšímu a novotám příchylnějšímu. Politická cnost rolníkova je zvláštní trpný odpor: mluv do našeho rolníka, vykládej mu třeba andělskou výmluvností třeba o nějakém zlepšeni pluhu — ano, ano přisvědčuje ti ochotně, libí se mu to, „ale," uslyšíš konec konců, „náš tatíček, řeku, povídali atd." a všecko zůstane při starém. Touto svou „nepokročivostí" náš rolník venkovan zachoval svou řeč a národnost a ruský mužík překonal vládu tatarskou.

Všecky tyto vlivy rolnické půdy obzvláště jasně vystupují tam, kde půda se rozprostírá do velika do široka, jako zejména na Rusi. Té neučleněnosti, jednotvárnosti ruské země odpovídá příslovečná širokost ruské nátury. Den a dny uháníš železnicí sta a sta mil a pořád vídíš tytéž domky, tytéž lidi a v stejném kroji; u nás na Moravě za to co chvíle vidíš nový kroj, téměř v každé vesnici jiné nářečí: zemé není tak jednotvárně neučleněná, hory a značnější vršky oddělují úrodné vísky jednu od druhé. Na Rusi však jen rovina, zase rovina a opět rovina. Pochopuješ tudíž, jak ruský člověk vyrostší na tomto moři obilí neb sněhu stává se těkavým ve své mysli: oko jeho nemůže se zastaviti na určitých konturách horských do nedozírna daleka obrazivost těká ustavičně — — krok za krokem ruský mužík postupoval, kolonisoval evropské i asijské území, nestanul dříve, až octl se buď při mořích nebo nebetyčných horách Kavkazu nebo Tianšanu Proto strach, že nezastaví se ruský mužík až před Himalajem, proto obavy, že ruský kozák vyzírá po horských hranicích karpatských. Dojista napadlo mne, když jsem přecházel z polských krajů v ruské, že by spor polsko-ruský byl jednodušší a méně nepřátelský, kdyby oba kmenové od sebe byli odděleni horami, ale tak dostali se oba, Rusové a Poláci, do sebe takořka za pasy, spletli a propletli se tak, že nemohou od sebe i kdyby oba chtěli . . .

43. Co tu řečeno o nekonečných rovinách ruské země, platí hlavně o jejích stepích. Teď ovšem ruská step je již obrácena v úrodnou černozem, ale není tomu dávno, co se podobala americkým preriím.

Z ruské a polské literatury step, její charakter a život s dostatek jsou známy. Jednotvárná, jako moře, bez hranic nekonečná na všecky strany, bez užitečné květiny, bez dostatku vody a lesů, chudá, neláká pilné zemědělce, sloužíc hlavně úkrytem nestálému, kočujícímu obyvatelstvu výbojnému, jež na rychlonohých koních přikvačuje jako nemilá zpráva a to tam uniká, než se přepadení jen vzpamatovali. Obecně známý typ této stepní nezávislosti a neobroženosti je právě kozák, a kdo z nás by nebyl alespoň v mladších letech s rozohněnou fantasií četl kozácký život, jak nám jej Gogolj vylíčil v Tarase Bulbě? Kdo nevzpomíná jeho opsání života, jaký v Sěči kozákové prý vedli? Samé hodování bez konce, ta přímo sběsilá veselost a bezstarostnost záporožců nemajících nikoho nad sebou než volné nebe a nemyslících na nic než na věčné hodování... Arci ve společnosti takovýchto hodovníků nevzpomene téměř nikdo na stálou práci, v Sěči, Gogolj dobře praví, bylo jen málo řemeslníků a kupců . . .

Tento vliv bývalé stepi dojista patrný je na charakteru ruském.*

44. Ještě víc než-li na stepi v poušti vyvíjí se zvláštní život: Beduín neméně než Kozák stal se vyznačným typem společenským.

Neúrodná „opuštěná“ hodí se jen za úkryt těm, kdo utíkají od společnosti, vrahům jako politickým uprchlíkům. Svou mrtvostí dobrou je přirozenou hranicí, oddělující země a národy: tu i tam, kde je obklopuje, je slučuje (v Egyptě).

Umrtvující vliv pouště právě na poustevnících se jeví. Poušť, pustá holá půda pouště pohorské a písečnatá pláň poušti rovinné — i na intellekt musí působiti svou šedou jednotvárností.

Řeklo se, že prý poušť přála vzniku monotheismu. Již starý arabský zeměpisec ustanovoval pro vynikající zakladatele náboženství, filosofy a učence zvláštní pásmo, jež v naší době Peschel určitěji ohraničil, ukazuje, že skutečně Zoroaster, Mojžíš, Buddha, Kristus, Mohamed vyrostli a působili ve stejném pásmu subtropickém.

Že by poušť jedině byla příčinou monotheismu, nikdo asi nebude do opravdy tvrditi, zpomenuv, že i Řekové vypracovali monotheism a že naopak i semitští národové s počátku byli polytheisty upadajíce, jak na př. o Židech víme, zhusta v původní polytheism. Avšak je dojista pravda, že nepřímo poušť svým dlouhým vlivem na obrazivosť a rozum působiti mohla směrem monotheismu příznivým. Suchý a jasný vzduch pouště a nedostatek, řekl bych, mysliva a obraziva jako by vysušoval i mozek a jeho obrazivosť. V Řecku mysl více a déle ponořena byla v mythickém polytheismu, čerpajíc stéré obrazy ze svých lesů, niv, říček, řek a moří; Arab žijící v poušti více soustředil své náboženské tužby a dopracoval se tudíž snáze k monotheismu, hlavní podmínce přesného nazírání na věci.

Takovýmto tedy způsobem lze připustiti monotheosi pouště, — ne nadarmo Mojžíš v poušti vychovával nové pokolení, neznající egyptské hrnce masa v bujné přírodě ponilské. Tento zvláštní vliv pouště jako by's cítil stana na židovském neb arabském hřbitově — žádného květu nevidíš na náhrobcích, jen holé kameny, v upomínku mrtvým kladou se kaménky, vyschlé škeble . . . .

Našim účelům dostačuje tento stručný rozbor hlavních činitelů půdy, ku podrobnějšímu výkladu přibraly by se vlivy nejen stepi (ruské), ale i působení na př. severoněmeckých plání stepních — (Luneburské), — pust uherských a j.; pak mohlo by se mluviti o naší Hané a českých horách, — avšak ztratili bychom se v detailu a my chceme přede vším poznati vliv přírody na člověka ve velikých obrysech, podrobnosti dají se pak snáze doplniti, vyplniti.

---

* Nedávno četl jsem výklad toho, proč prý Rusové na znamení ošklivosti vyplivují: písek stepní vniká prý všude do úst až do hrdla, vyplivati značí prý tudíž Rusovi tolik, co očistění a tudíž bylo sloučeno s pocitem okamžité nelibosti. Avšak jen Velkorusové, jak známo. užívají úslovečného „naplevať,“ Malorusové užívají výrazu silnějšího, ač by snad právě oni ho měli užívati. A již Židé, jak čteme v evangeliun, plivali Pánu Kristu do tváře a tolikéž již v St. Z. vdova plivla svému švakru do tváře, nechtěl-li ji pojmouti — patrně plivání svůj symbolický význam dostati mohlo i v nestepi, na poušti a všude proto, že se práší všude.

V.

45. Vliv **vody.** — Člověk je zeměžijec, zemi za svou matku prohlásil už dávno, ale přece hned první filosofové eropští pokládali vodu za símě všech věcí. Když Thales byl dokazoval, že z vlhkého tohoto prvku všecko mohlo snadně povstati, a když Heraklit patrně podle těkavé nestálé vody byl pronesl, že všecko je v ustavičném toku, Pindar po něm prohlásil vodu za nejlepší.

Vliv vody na člověka je mnohonásobný. Je nám potravou, hybnou silou, občasným bydlištěm; už z toho, že voda pokrývá tři čtvrtě povrchu naší zeměkoule, možno předpokládati, že poměr vody a souše a vztah obou k člověku pro život jeho musí býti nad míru potřebný a v celé oekonomii nejen životní ale světové důležitý. Abych se nepouštěl do hlubokých rozjímání filosofických, vizme jen, jak voda — moře — reguluje podnebí, majíc takto velký vliv i na vzdálené krajiny. Londýn u př. má mírnější zimu i mírnější léto než Varšava v stejné severní poloze.

Roční prostřední teplota na ostrovech Färöeských obnáší 7⁰ 3, v Jakucku však na témž stupni sev. šířky — 62⁰ 3 — jen 10⁰ 3; na Färöe nejchladnější a nejteplejší měsíc (2⁰ 7 : 12⁰ 3) se liší 9⁰ 6, v Jakucku tatáž difference (—43⁰ : 20⁰ 4) činí 63⁰, 4! Na Färöeských ostrovech zvířata i v zimě jsou pod širým nebem, sníh neleží než několik dní, a jaký zároveň mráz v Sibiři. Přečtěte si jen, jak Korolenko popisuje sibiřský mráz v „Sokolinci".

Kontinentální podnebí je mnohem drsnější než mořské. Kde moře není, rozdíly mezi letem a zimou, dnem a nocí jsou větší, přechody bývají nemírnější.

Jako potravu člověk vodu snad nutněji potřebuje než chléb. Alespoň fisiologické účiny veliké žízně, jak je na př. možno poznati v Lewesově populární fysiologii, jsou strašnější, než hladu. Avšak nejen voda sama živí člověka, ale živí ho všelikým živočišstvem, jehož mu poskytuje v hojné míře.

Vody člověk potřebuje dále pro svá zvířata a potřebuje jí pro všechen svůj život domácí; proto zakládá si svá bydliště co možná při vodě. Vezmem si na př. Italii, zemi na moře (svým podélným útvarem) a vodstvo vůbec bohatou.

Z 8. 258 obcí — roku 1886. — bylo:

648 na březích mořských (do vzdálenosti 5 km. od moře), = $^1/_6$ obyvatelstva;
1024 protéká voda;
2976 dotýkají se vody tekoucí:
2906 nedaleko od vody tekoucí;
252 na jezerech. Jen
1352 bez tekoucí vody a ovšem obce nejmenší, a málo obydlené.

Voda člověku užitečna jest nejen svou zvířenou ale i perlami, škeblemi a m. j., hlavně však má význam hospodářský a socialní vůbec jako síla hybná a tím, že člověka vede ku plavbě.

B y d l i š t ě m stálým voda bývala a bývá posud více výjimkou; jezerní stavby t. zv. již málo kde se vyskytují.

V Číně prý chudina stále žije v některých městech v domcích na řekách. Ob čas, na lodích, v Evropě sotva stý díl obyvatelstva žije na vodě, není v Evropě námořníkův a stálých plavců mnohem více než $2^1/_2$ mil. mužů. Voda nemá trámů, — prostě a dobře lid říká. Námořník proto má vyšší plat než voják. Nehody a škody způsobené ztroskotáním lodí a neštěstím na vodě vůbec jsou poměrně veliké. Ročně zaniká pouze na mořích asi 2000 lodí a více než 4000 lidí, — značné procento ku poměrně skrovnému počtu plavectva a loďstva.

Hospodářský a socialní význam vody, hlavně moří, tkví jednak v tom, že člověka od člověka odlučuje, avšak zároveň i spojuje. Výše technického pokroku a podnikatelské energie dobře se měří počtem a dovedností plavectva. V dobách pokročilejších moře proto více spojuje než rozpojuje, více sbližuje než pevnina. My Čechové na př. ač nemáme moře, se Severní Amerikou v bližším a užším jsme spojení nežli s nedalekým Ruskem. Anglie se svými četnými koloniemi na mnoze v užším je styku než-li jednotlivé kraje velikého Ruska; jen železnice může konkurrovati parníku, stejná síla síle.

Sociologické roztřídění vodstva s té stránky totožné je se zeměpisným a můžeme tudíž podrobněji jednati o stojaté vodě — mořích velikých, odkrytých a vnitrozemních, jezerách, močálech — a o vodě proudící: splavné — nesplavné řeky, potoky, prameny. V obou hlavních třídách patrně rozhoduje kolikost a jakost.

45. V poslední příčině — vedle bohatství na zvířenu a neživé látky — vzájemný poměr k souši je důležitý, tedy přede vším b ř e h y a jejich vlastnosti.

Břehy samy — kontinentův, ostrovů, poloostrovů, jezer, řek — třídí se dle členitosti. Chválí se na př. naproti nečlenitosti pobřeží italského členitost Anglie, Norska; čím členitější, tím více vhodných pro plavce východisk a ochranných zálivů lodím.

Členitost břehů měřívá se tím, že délka břehů se srovnává s plochou země, k níž břehy se přičítají. Avšak měření taková nepodávají určitý vzhled v působení jednotlivých vod; vliv břehů mořských přesahuje zajisté státní hranice a vliv ten nedá se všude a vždy měřiti tímto číslem. Neběžíť také pouze o délku břehů, ale i o velikost, a ovšem jakost výčnělů souše resp. velikost a jakost zálivů.*

O to běží, jaký je člověkův přímý styk s mořem, i rozumí se, že v styk ten přichází více lidí, kde břehy jsou členitější; avšak význam

* Číslic udáme pro illustraci alespoň tolik: na 10.000 □ kilom. připadá pobřeží dlouhé kilom.:

Evropa	76,3
Amerika	21,7
Asie	19,9
Afrika	9,2
Australie . . .	1,5

Na všecku souš bez Grónska a Polarska — připadá 15 kilom. pobřeží na 10,000 □ kilom. Podobně každý zeměpis podá číslice o jednotlivých zemích.

břehův určuje se i jinými činiteli. Nízké břehy Nizozemska nechrání obyvatelstvo před zaplavením jak vysoké břehy norské, — v Hollandsku proto ustavičný boj člověka s mořem. Moře působí do dálky svými řekami: Dunaj obrací země, jimiž protéká k Černému moři, Labe k Severnímu: Morava k jihu, Čechy k severu hledí. Odsud důležitost umělých řek, kanálů. Také o to běží, jak veliké řeky k mořím spějí a jak dlouhé, mohou-li na př. koráby mořské vplouti v řeky atd.

46. Není tudíž bez vnitřní souvislosti, že kontinenty a země s pobřežím členitějším obchodně a kulturně dozrávaly dříve, než kontinenty a země vody vzdálenější.

Z kontinentů Evropa nejdříve se civilisovala a v Evropě zase od samého počátku mořeplavní národové předstihli národy neplavce. Řekové v Malé Asii, v Řecku, v jižní Italii tou měrou bohatli a se vzdělávali, kterou se rozšiřovali po ostrovech a březích tří dílů starého světa. Po Řecích Italové podobně postupovali. Taktéž Feničané, Karthagané, později Normané, Španělé a Portugalci, Francouzové, obchodní města italská, jako Benátky, Genua a j., severoněmecká města Hanseatská, pak Angličané, Američané — zkrátka moderní západní osvěta zrodila se z moří, kdežto východní, asijská a ruská, posud více je kontinentalní.

Národové bez moří dotlačovali se s velikým úsilím břehů mořských. Rusko od Petra Velikého tíhne k mořím a vítězně překonalo posud veliké tomu překážky; v malém i Maďaři, jako politicky myslivý národ, zakotvují se v Rjece. Země bez moří a moři vzdálenější nesnadno se udržují ve světové konkurrenci samostatnými; nejen že politicky obklopeni jsou národy jinými, mořem krytými, ale i obchodně vnitrozemní národové jsou nepohyblivější, tudíž chudší a tím samým na bohatších národech závislejší.

Tak přirozená je národům a státům potřeba moří, že nemění jich nabádá, jak právě jsme viděli, k jich dobývání. A ovšem hledá si každý národ co možná moře z více stran. Tak na př. Německo, jinak tak veliké, toužebně obrací své zraky i na moře jaderské, — „Rakousko,“ v Německu mužové velmi střízliví hlásají, „má býti německou kolonií, Terst předmětem má býti ustavičného německého úsilí; jak Rusové dobývali se nejen k severnímu ale i k jižnímu moři, tak i Němci mají postupovati.“ Theorie ta byla, jak řečeno, vyslovena vážnými muži v Německu — nepamatuji se, že by se o ní u nás bylo vážněji jednalo.

Tuto velikou hodnotu moře dobře vystihují svým požadavkem ti Poláci, jenž hlavně naproti Rusku žádají: od moře k moři, a dojista boje Polákův a Rusův o Ukrajinu v úsilí o moře mají do značné míry svůj podnět.

47. Nestalo se tudíž náhodou, že menší státy vnitrozemní neudržely se politicky samostatnými, kdežto stejně malé a menší státy přímořní déle a lépe se drží. Tak právě Čechy, Uhersko, Polsko zanikly, Dánsko trvá, Nízozemsko uhájilo si svobodu, Belgie podobně, udrželo se Portugalsko, osvobodilo se Řecko, Bulharsko v moři má mocného spojence, kdežto Srbsko je stísněno, méně volné než malá Černá Hora, která se konečně také stala státem přímořským. Není pochybnosti, že při podrobnější analysi těchto jednotlivých příkladů i jiní činitelé pří-

rodní — (hory, řeky atd.) — by vynikly ale dojista moře bylo jedním z hlavních. Srovnejme si na př. Dánsko, mající sotva dva milliony obyvatelstva, kdežto my Slované v českých zemích ho máme šest — srovnejme Dánsko politicky a kulturně, a poznáme brzy, jak mocně v dánskou osvětu moře působilo.

Proto menší vnitrozemní státy a národové přírodou odkázáni byli ke spojenství: Rakousko tak vzniklo, vznikly tak Švýcary, do značné míry i Německo vzrostlo z menších států vnitrozemních. Naproti tomu unii norských národů nikdy se nedařilo. Za nynějších dopravních prostředků malé státy vnitrozemní nemohou snadno býti samostatnými, regulace řek, zřízení kanálů, rozumné kladení železničních tratí atd. může mnoho pomáhati, ale nenahrazuje moře. Ovšem je rozdíl v tom, jak daleko a od kterého moře státy jsou vzdáleny; Srbsko na př. majíc veliký Dunaj a ležíc nedaleko od jeho ústí, moře má bližší než Čechy a tudíž přístupno je více národům, může si lépe voliti hospodářské spojence atd. Co se Švýcar týká, tam zase velká jezera padají na váhu, ovšem i vysoké hory.

Přímořské státy mezi jinými výhodami mohou regulovati své vystěhování a hlavně zakládati kolonie. Anglie je v naší době příklad státu kolonisačního, v době starší Řekové. Veliké výhody kolonisace netřeba tu zvláště rozebírati, mluveno a psáno o věci právě v posledních dobách mnoho, když Německo si kolonie založilo. Afrika zatím je cílem evropských národů přímořských, — severcům, jsme řekli, jižní končiny vždy byly vítaným cílem výbojným.

Jak docela jinak, na př. s národního hlediska, vnitrozemní národové — na př. my Čechové — říditi musíme vystěhovalecký proud k sousedům a jaké nám tím vznikají obtíže! Mnohým a tuhým bojům vyhnuli bychom se, kdybychom měli kolonie zámořské. Avšak věci přirozené nedají se změniti, jen využitkovati. Kdežto Dánové opouštějí svou vlast, za moře náš přebytek přetéká přes hranice národnostní i běží nám tudíž o to, národně tak se zorganisovati, aby vystěhovalci naši se udrželi a prospívali. Že jsou chudí, že jsou dělníci, není při tom závadné, naopak podle toho, co jsme slyšeli o chudobě a bohatství, o hladových a přesycených, viděti můžeme ve svém dělnictvu znamenitý předvoj kolonisační, — jen starejme se, aby dělnictvo to prospívalo mravně! Dělnické hnutí nynější doby také není v náš neprospěch — jen rozumějme velikým znamením času, pochopme svůj světový úkol — ne každý národ má stejné úlohy. Každý může prospívati, plní-li úkol svůj! (Pokračování.)

U pramene chartreusy.

Z výletu do Savojska a Dauphiné.

Píše Dr. Jiří Guth.

II.

Starý vrátný ve hnědém hábitu s přehozenou kapucí otevírá zvolna a opatrně: přesvědčujeť se nejdřív, nenosíme-li sukně, nebo do kláštera tohoto ženská noha vkročit nesmí. Potom rychle za námi zavírá, přec ještě průvodu damského se obávaje. Kartusiané mají před ženskými strach, a to oprávněný vědouce, že jakmile ty by se jim do života vpletly, bylo by po svatém pokoji a míru. Andělem žena je muži po většině jenom v básni a před svatbou . . . O srdci mateřském to však neplatí.

Hned při založení Chartreusy biskup grenobelský, svatý Hugo, zvláštním listem zakazoval duším sobě svěřeným vytrhovati pobožné mnichy a honiti neb loviti zvěř a pásti stáda v poušti Chartreusské; to platilo mužskému rodu. Ovečkám zvláštní a přísný passus věnoval, řka: et nous interdisons aux femmes de passer par les terres des Frères de Chartreuse, lesquels, dans le désir de plaire à Dieu, fuient le monde et la foule. Z čehož snadno můžeme dedukovati, že bohu líbiti se můžeme jen bez dam; nemohu za to, že to závěr trochu negalantní. Zákaz svatého Hugona platil až do veliké revoluce; po té přístup druhému pohlaví do kraje dovolen, ale přece jen až ku bráně kláštera.

Dámám to však nedalo. Již r. 1260 princezna Beatrix, dcera hraběte Tomáše Savojského a vdova po Raimondu Provençalském, když se nemohla podívat do kláštera za živa, chtěla tam být aspoň po smrti a žádala tehdejšího generála řádu o příslušné dovolení. Mnich přes to, že klášter sám nalézal se na území pánů Savojských, dovolení statečně odepřel. Bál se ženských živých i mrtvých a nedal se pohnouti ani různými dary a nabídkami žádostivé princezny, která posléz našla věčný pokoj jinde, tuším však přece v některém mužském klášteře. — A jako před sty lety, tak i nyní paní a dívky nemohou zapříti zvědavou náturu svoji, zděděnou od matky Evy, která nás tak lehkomyslně připravila o věčný ráj; ten pozemský totiž, jejž s dcerami jejími máme dosud, nestojí za mnoho a ztracený nenahradí nijak. Manželky a dcery návštěvníků ubytovaných v klášteře přece by aspoň něco rády zhlédly, čekají vytrvale přede dveřmi a jakmile se otevrou, honem tam strčí ta nejbližší nos k velikému zděšení frátera fortnýře, jenž, když slova nestačí, starou rukou svojí musí bránit tomu neštěstí. To pak původem a příčinou nesnází ještě větších — neboť jak pak má vnikající ženskou invasi vytlačit, aby se chudák hluboce nezačervenal?

Od r. 1857 dámy mohou přenocovati v bývalé Infirmerii, nemocnici, nedalekém jednopatrovém stavení, kde od jara do konce října nábožné

sestry de la Providence z Corencu u Grenoblu pečují o jich světské pohodlí. — Pro tuto okolnosť Chartreuse jako cíl svatební cesty neodporučuje se; za to jeden obstarožný pán z naší společnosti, v manželství už sešedivělý, toto zařízení velice si chválil a na noc pokojnou, bez levitů, upřímně se těšil.

Kterak královna anglická před nedávnem jenom se zvláštním povolením papežovým překročila bezvýminečné pravidlo kartusianské a práh Chartreusy, víme z novin. Na štěstí pokoj mnichů tou návštěvou nebyl mnoho alterován a srdce jejich tluče asi právě tak jako před tím.

Když o pohostinství jsme poprosili, sluha klášterní zavedl nás přes veliký dvůr, na kterém po obou stranách ze dvou objemných kašen prýštily vysoké vodotrysky, do hlavního stavení, hôtellerie a poukázal nás na bratra hospodáře, jenž zdvořile o visitky nás požádav zavedl nás hned do našich hostinských pokojů, recte cel v prvním patře. Dříve mívali v Chartreuse knihu, do níž hosté pro věčnou paměť zapisovali svoje jména a po případě i myšlénky různé, jako Jean Jacques Rousseau učinil poznamenav: J'ai trouvé ici des plantes rares et des vertus plus rares encore, ale když někteří nezbedníci znevažovali toho a věci nevhodné do knihy psali, album bylo zrušeno a za to sbírají se visitky.

Každý z nás dostal celu pro sebe: malý pokojík o jednom zamřížovaném oknu, co nejvíce jednoduchý, s nábytkem nenatřeným, prostým; na dveřích každé je obrázek Panny Marie a číslo. Ameublement tvořily v mém pokojíku v levo u vchodu postel a noční stolek, na něm svíčka lojová, sirky a ostatní příslušenstvo, pak dvě stolice, stůl s umývadlem a sklenicí, klekátko, posléze na stěnách kropenka, kříž, obraz Panny Marie a nějakého svatého, k němuž poutník speciálně modliti se má. Dřevěný strop cely činí ji ještě pošmurnější a truchlivější tak že, když těžké dveře s velikým neforemným zámkem za tebou zapadnou, zdá se ti, jakobys byl ve vězení . . . Teď však nebylo času k úvahám smutného druhu; potrápíme jimi sebe a čtenáře vždycky milého později.

Venku již klinkal zvonek ke druhé odpolední návštěvě čili visitaci kláštera, jež odbývá se čtyřikrát za den: v 8 a 10 hodin dopoledne, v 1 a ve 4 hodiny odpoledne. Kdo máš doutník nebo cigarettu, odlož to venku: pro klášter i to je vyražení příliš světské. Druhým nápisem host se žádá, aby hlasitým mluvením nerušil mnichy v jich nábožných modlitbách. — To na vědomí berouce následujeme bratra hospodáře, který provede nás klášterem a co znamenitého, ukáže a výkladem provodí. Dříve jen ještě několik všeobecných slov.

Veškeren klášter, rozprostřený na rozloze pěti hektarů, skládá se ze dvou skupin domů, jedné větší, obsahující chrám, kaple, cely mnichů a stavení hostinské, druhé menší, vedlejší, skládající se ze stavení hospodářských, dohromady pokrývá je 40.000 čtv. metrů střech; nad prvou vyniká osmero věží různé výšky a mezi oběma skupinami jsou zahrady a lány různých zelenin, jež mnichy udržují při životě. Celek obehnán je vysokou zdí, jak již při příjezdu jsme zpozorovali, chránící klášterní obyvatelstvo před světským příbojem a pokušením. Když jsme přijeli, právě starý bratr jeden v umazaném hábitě zednické umění svoje zkoušel, zalepuje v té zdi díru, kterou jakoby ďábel nějaký tam byl

udělal, aby pokušení při nočním přelízání mělo oč opříti hříšnou nohu. Tak alespoň to připadalo, ač také čas se svým známým zubem mnohé díry může býti příčinou.

Vchod do kláštera ze severní strany je docela prostý. Jedinou okrasu tvoří tři sochy: nahoře socha Marie Panny, speciální patronky řádu, a po stranách svatý Bruno a svatý Hugo. Ve průjezdě v levo jsou byty sluhů, v pravo zůstává fortnýř již nahoře vzpomenutý a nedaleko jsou ještě místnosti pro nocleháře chudé a nemajetné. Neboť i mniši činí rozdíl mezi krejcarem a zlatkou, chudým a bohatým, což jenom tu starou pravdu potvrzuje, že osel zůstane oslem, i kdyby lví kůži na sebe oblékal, jinak, že člověk přese všecko modlení zůstává člověkem vždycky a všude a anděla ze sebe přes všecky klášterní habity udělati nedovede. Na některé doklady ještě narazíme. — Přes velký dvůr se dvěma fontánami již dříve jsme přešli, teď jen všimněme si, že hlavní stavení, hôtellerie, k jehož vchodu vede několik stupňů, je sice veliké, dvoupatrové, ale docela jednoduché, jako vůbec všeckny klášterní stavby, a že na všech čtyřech rozích omezeno je velikými pavillony, také dvoupatrovými. Vstupujíce jsme na počátku hlavní chodby asi 140 metrů dlouhé, do které ústí všecky chodby vedlejší. V hôtellerii ode dávna bydlívali převorové řádu různých provincií z celé Evropy, když scházívali se sem k Velké Kapitole, a dle národností usazovali se v těch čtyřech pavillonech, v nichž měli svoje síně, jídelny a pokoje spací, refektáře, auly a kamery; odtud pavillony mají dosud různá jména: italský, německý, bourgognský a chartreusský, posléze provencský a aquitánský. Provincie francouzské a picardské obývaly prostředek. Oddělovali je proto, že snad už tenkrát bylo v módě pro různosť jazykovou a národnostní porvati se drobet? — V celách, kde dříve pánům převorům svatí a světice se zjevovali, byli jsme teď my se svými profanními a skeptickými myšlénkami, tam my teď odvažovali se pochybovati o tom, že by právě tento způsob života byl pánu bohu nejmilejším. Les extrèmes se touchent.

Dříve hosté přijímáni byli poněkud jinak než teď. Chartreusa skládala se před léty ze dvou habitací od sebe vzdálených, ze stavení řečeného horního a dolního. V horním býval kostel a byty mnichů se vším, co k tomu patřilo, vlastní to klášter, ve stavení dolním pak byl byt prokurátorův, bratří laiků, místnosti hospodářské a hostinské. Příchozí všichni, ať světští ať členové řádu z cizích provincií, sestupovali ve stavení dolním, — u Chartreusy byla to Correrie tak řečená, z níž teď nemocnici udělali, — kde prokurátor je vítal. V řídkých případech sám generál sem naproti jim přicházel a do stavení horního je uváděl. Po dlouhý čas jen biskupové, hodnostové církevní a členové řádů cizích směli přenocovati v klášteře; ostatní jen ve dne směli tam bývati. Prokurátor, père procureur, měl k ruce pro uvítání hostí bratra laika, kuchaře, jehož místo přejal teď bratr hospodář, père hospitalier. Dřívější, velmi podrobná ustanovení o přijímáni hostí zůstávají v platnosti do dnes, tak jako předpis, že „chtí-li cizinci v noci súčastniti se pobožnosti, bratr hospodář je vzbudí v čas a opatří jim světlo; ale,“ dodává regule, „bylo by proti prostotě kartusianské dávati jim světlo voskové, leda by

chtěli s klášterníky recitovati, jinak lojové jim dostačí.“ Co jídla se týče, už r. 1332 (historické tyto poznámky mám z knihy La Grande Chartreuse, par un Chartreux, vyšlé v Lyonu roku 1889) předpisovala generální kapitola, že cizinci mají dostat polévku, dvě jídla a na tom že přestat musí; o nějakých 180 let později připomnělo se kuchaři, aby příliš labužnicky nepřipravoval, qu' ils ne soient point trop curieusement préparés, a za to přidali sýra a ovoce. Na tom zůstalo podnes a podnes platí vzletné slovo šedivého básníka kartusiánského, že spolubratři jeho

Hospitis adventu gaudent . . .
Dant quod habent, hilari pectore, voce, manu . . .

— jak by ostatek nedali, když se jim za to zaplatí poměrně dost dobře, čehož dříve, tuším, nebývalo.

Na konci zmíněné chodby jest obydlí generála řádu, cizím ovšem nepřístupné, pak bibliotéka, v pravo cely různých hodnostářů řádových, už z venčí velikostí vynikající, v levo kostel, kaple pro personál služebný, refektář, kuchyně a korridor spojující cely mnichů. V patře hořejším jest galerie, síň kapitularní a pokoje hostinské. — Tak, teď, když jsme se povšechně rozhlédli, pojďme do vnitř; nejdřív do kostela, který pochází z r. 1320. Cizinci dovoleno prohlédnouti si jej z oratoře, k níž přístup je z velké galerie v prvním poschodí, což jest ostatek pohodlnější než zdůli, kam smějí jen členové řádu. Třeba že kostel je jednoduchý a beze zvláštních okras, přece, zvláště pak proto, že nověji byl restaurován, zdá se býti nejskvostnější částí kláštera.

Rozdělen je ve dva díly, z nichž jeden je sanctuarium a chór mnichů-kněží, druhý ustanoven pro bratry laiky.

Subletův obraz představuje Pannu Marii s Ježíškem, jenž sklání se ke čtyřem svatým: Brunonovi, zakladateli, Janu Křtiteli, hlavnímu patrónu řádu, Josefovi, patronu noviců a Petrovi, patronu území Chartreusského. Ostatní svatí hrají na obraze úlohu jenom podřízenou. Kůr mnichů sestává z 52 sedadel, tak zařízených, že jedno ode druhého může býti docela odděleno, ale pohodlných, třeba jen dřevěných a bez polštářů, jež by byly pro noční exercicie mnichů, z prvního spánku probuzených, přec jen příliš nebezpečny; usnuli by tam hned. Pěkné, řezané stolice, skvostnější nynějších, byly r. 1804. do Grenoblu a jinam přeneseny.

Velká galerie, do které vracíme se vystupujíce z oratoře, jmenuje se také allée des Cartes, poněvadž v ní jsou rozvěšeny obrazy a plány bývalých domů řádových, umělecky nevynikající, ale cenné pro historika, který tady nalézá materiál k dílu několikasvazkovému. Na konci galerie je sál generální kapitoly, veliká síň s řadou sedadel kolem stěn a zdobená dvacíti dvěma obrazy, představujícími scény ze života zakladatelova, kopie to dle Lesueurovy malby Cloître, jejíž originál Dom Hilarion Robinet daroval r. 1776 Ludvíku XVI. pro pařížský Louvre. V čele sálu je veliká, asi dva metry vysoká socha sv. Brunona, u jehož nohou je stolice pro generála řádu jakožto předsedu veliké kapitoly, sloužíc zároveň za tribunu laikům vstupujícím do řádu a pronášejícím slavnostní slib. Přímo pod stropem, kolem do kola v pořádku chronologickém jsou po-

dobizny čtyřicíti devíti prvních generálů řádových ve stejné životní velikosti, však jen asi po kolena, v bílých, časem už silně sežloutlých hábitech řádových. Přec jen poznamenati dlužno, že ani jeden z nich nebyl tlustý tak, aby ho musili sluhové v posteli obracet. Pokračování té řady jest ve vedlejší menší síni kapitulární, kde ještě deset prázdných míst, znamenaných prozatím zbožnou nějakou průpovídkou, uchystáno pro obrazy generálů příštích; prý právě tolik, kolik bude ještě papežů, podle jakéhosi proroctví. Poslední podobizna představuje R. P. Doma Rocha Boussineta, zesnulého r. 1879. Zajímavo dověděti se, že ze 65 dosavadních představených 2 byli Němci, 5 Italiánů, 2 Španělé, 1 Švýcar, 1 Belgičan, 2 Hollanďané, ostatek Francouzi. Seznam mnichů kartusiánských vykazuje vůbec všecky možné národnosti: mimo jmenované ještě také Maďary, Poláky, Švédy, Dány, Angličany, jenom žádného Čecha. Možná však dost, že některý pod německou etiketou se skrývá, ale netvrdím nic.

Veliká kapitula odbývá se z pravidla každý rok, řídí společné záležitosti a vykonává různé volby, což však kdybychom podrobně vypisovali, daleko by nás vedlo a čtenář naposled by při tom řízení klášterním libě usnul; přáli bychom mu toho sice, ale při jiné příležitosti.

Ze síně veliké kapituly sestoupivše ocitneme se ve „velkém klášteře“, grand cloître, vlastním to bydlišti mnichů. Křížová, 215 metrů dlouhá chodba osvětlena je 130 arkadami na straně jedné, na straně druhé ústí do ní vchody cel; škoda, že chodba není jednotného slohu, neboť v různých dobách různě byla stavěna, jinak pohled z jednoho konce na druhý ještě by byl imposantnější. Chartreusa od založení svého několikrát silné utrpěla pohromy a pak buď zcela, buď z části se přestavovala a měnila. Jedna část cloîtru, kolem hřbitova, je ze století XIV., opravena koncem XVII., druhá ze století XVI. Nejzajímavější jsou ovšem cely mnichů; na štěstí jedna z nich je prázdna a můžeme tam vstoupiti. Je připravena právě pro nějakého novice. Je lhostejno, která to je, nebo všecky jsou si podobny jako vejce vejci.

Celkem je v Grand-Cloîtru cel 36, každá označena nikoli číslem, nýbrž písmenou abecedy latinské, velkou nebo malou. Na dveřích každé je latinský nápis, pro gymnasisty a lyceaty francouzské, kteří o prázdninách Chartreusu navštěvují, pěkná příčina ke cvičení a překládání. Bylo zároveň s námi několik takových veselých hochů — ale nebyl bych přál latinské řeči profesoru, aby ty jejich překlady slyšel. Sentence a průpovídky napsané vybrány jsou buď ze svatého písma neb z otců církevních anebo také ze spisovatelů světských a jsou obsahu náboženského nebo vůbec vztahujícího se na život klášterní, jako na př.: Omnia in gloriam dei facite; O beata solitudo, o sola beatitudo; Domine, sine te nihil, cum te omnia; Moriamur in simplicitate nostra; a jiné.

„Není dobře člověku býti samotnému,“ Bůh usoudil hned na počátku světa, a proto lidé, snad ještě moudřejšími býti chtějíce než stvořitel světa, zavírají se do cel a jsou poustevníky, hřešíce tak proti přírodě i proti Bohu. Ale tak to je. Kristus také učil, abychom neodpírali zlému, abychom milovali nepřátely své, dobrořečili těm, kteříž nás proklínají, dobře činili nenávidícím nás a modlili ze za ty, kteří nás utiskují a nám se protiví, — my co den vymýšlíme děsnější zbraně na

vzájemné potírání sebe, zaříkajíce se při tom, že jsme následovníky láskyplného učení mučenníka golgatského . . .

Příbytek klášterníků Chartreusských je poměrně dost pohodlný. Hned u dveří bývá malé okénko, jímž podává se mnichům jídlo a vůbec vše, čeho si přejí: každý jen napíše na cedulku, čeho žádá a k tomu písmeno své cely, položí na okénko a za chvíli některý služebný duch mu to tam přinese. — Dveřmi závorou zvláštního druhu zavíranými vstoupíme nejdříve do chodby neširoké, asi 10 kroků dlouhé, zvané promenoir, kde mnich, nemůže-li na podzim a v zimě vyjíti si do své zahrádky, procházkou osvěžuje údy strnulé klečením a modlitbou. Zahrádka, malá jako dlaň, je u každé cely, tvoříc asi jediné potěšení samotářovo, upomínajíc tak trošku na daleký, krásný, někdy čarokrásný svět, který bují a rozvíjí se hned za onou zdí. Však mnohý pěstuje ty chudé květy v malém sadě svém s veškerou tou láskou, která směla zůstati ve vychladlém srdci. Prý je v Chartreuse také jeden ruský generál: v jeho zahrádce bude asi všecko vysázeno v řady jako regimenty, chudobky jako infanterie, macošky jako kavaleristé a astry jako kanonýři.

V přízemí ještě jsou dvě kobky malé, a sice bůcher, dřevník, kde klášterníci sami si sekají a řežou dříví, pak dílna s verštatem truhlářským a řezbářským. Dle pravidel řádu totiž každý mnich ve prázdných chvílích má obírati se nějakým užitečným řemeslem. Nad těmito místnostmi v prvním patře, jest vlastní obydlí mnišské, skládající se ze dvou malých světniček. Na schodech k nim vedoucích je kříž, k němuž pojí se tato pěkná legenda: Novic jeden, vstoupiv do řádu, s počátku velmi srdnatě si počínal proti všemu strádání, jež ukládal řád, ale byl ještě trochu světák a dlouho to nevydržel: hned to, hned jiné nebylo mu vhod a zvláště černá kápě novická budila v něm odpor kontrastem, připopomínajíc bezpochyby fešácký nějaký kašket nebo birýt s dlouhým pestrým pércem, na které útlá dívčí srdce chytal jako rybář na udici rybky. O polednách kdysi usnul a ve snu viděl Pána Krista, kterak darmo namáhá se vynésti dlouhý těžký kříž na schody nováčkovy cely. Novic přec měl dobré srdce, jako světáci vůbec, zželelo se mu upřímně Pána i pospíšil mu na pomoc, řka: Dovol, Pane, abych pomohl ti nésti aspoň část tvého břemene; nemohu připustiti, abys tak se namáhal. Ale Pán rozhorliv se nedopustil toho a obrátil se k novicovi s těmito slovy: Kterak chceš nésti břímě tak těžké, když k vůli mně nesneseš ani kápě tak lehké! To pověděv zmizel, novice důkladně na pravou cestu obrátiv.

Je to povídání pěkné a mnohý z nás toto čta nebo slýchaje, třeba by nenosil černou kápi, nýbrž jen hedvábný cylindr, chytí se za nos. Jak často jiným horlivě chceme pomahati, sami sobě rady nevědouce!

První světnička cely jest obývací s krbem a skrovným, prostým nábytkem: stůl, stolice, soška panny Marie a několik málo svatých rytin je asi všecko. Dříve sloužívala za kuchyň a mnichové, jako všichni pořádní mládenci, musili umět vlásti poněkud i vařečkou; ale poněvadž vaření i smažení ubíralo mnoho vzácného času studiím a modlitbám, zvyk ten poznenáhlu byl odstraněn. Druhý pokojík, v němž mnich teď nejvíce se zdržuje, jest pokojem spacím. Lože má podobu překocené almary, upomínajíc živě na starosvětské postele v Thelemarkách v Norvéžsku.

Jindy zavíralo se dřevěnými okenicemi, tak že spící docela byl zabedněn a mohl se pohodlně udusit; proto nahrazeno bylo dřevo zdravějšími záclonami z hrubé, prosté látky. Také postelní prádlo je hrubé a není ho přebytek: poduška prostěradlo a přikrývka. V jednom koutě je široké sedadlo s klekátkem a pultíkem, kde mnich — pokud není v kostele — odříkává všecky modlitby předepsané se všemi ceremoniemi kostelními, hned sedě, hned kleče, s kápí na hlavě nebo sundanou. Přece mi to nedalo, abych se nekoukl do šupliku klekátka: našel jsem tam po zemřelém mnichu, dřívějším to obyvateli, růženec, škatulku sirek a — nástroj na obouvání střevíců, pěkný kovový, niklovaný . . . Nač to? Vždyť kartusiáni nenosí jemné, lakované střevíčky, do kterých nožka dostane se jen pomocí té mašinky?! Či snad to nález nějaký nebo spíše památka drahocenná, milá? A v duši mé zároveň s tím šuplíkem otevřel se celý román, jehož niklovaná tretka tvořila počátek, růženec prostředek a škatulka sirek konec smutný, tragický . . . Výklad o stolku ve výklenku okenním, sloužícím za jídelnu, vytrhl mne z romantického zapředení, vraceje mne životu reálnému, v němž střevíce a nástroje k jich obouvání mají úlohu méně poetickou než ve spisech romancierů a básníků.

Tém, kterým toto právě popsané obydlí mnišské zdá se velikým, odpověděl kartusián jeden již ve XII. věku: že dříve než začne kdo posuzovati jejich chování nebo jemu se posmívati, ať jen, prosím, začne žíti o samotě; pak že lépe porozumí důvodu mnohých věcí. Nevím, kdo ze čtenářů k tomu se odhodlá. (Dokončení.)

Plakáty.

Napsal Th. de Banville. Přeložil J. J. Benešovský-Veselý.

I.

no," pravil nám Emil Danty, „slavný poeta Alfred de Musset měl znamenitou myšlenku, podav nám svoje „Divadlo v lenošce", avšak lze rovněž znamenitě kochat se v půvabech divadelního kusu bez lenošky, ba i bez knihy, jakož vám dokáže tato historka z mého mládí a pouhá obraznosť, abychom viděli v plné poledne tisíce hvězd na nebi. Ona jediná k tomu dostačí.

Bylo mi právě devatenáct let a právě toho dne měl být provozován v Odéonu můj první kus. Nikdo z vás se nebude divit, pravím-li, že když jsem byl den před tím rozdělil svoji zásobu volných vstupenek mezi své přátele, procházel jsem se po Paříži pouze za tím účelem, abych tu a tam spatřil divadelní návěští, na nichž jsem nenuceně stále a stále přečítal ona slova, pro mne tak rozkošná:

„ROSÉA, PRINCEZNA Z KAPPADOCIE.
Komedie ve čtyřech aktech, ve verších".

Lovec sajek.

(Ke článku „Saharou“.)

Ve verších! to si myslím a svědomitější písař byl by mohl dokonce napsat: „v rýmech“; neboť moje rýmy, honosím se tím dosud, zpívaly, zvonily, zněly a cinkaly jako stádo splašených jednorožců, každý se zlatým zvoncem na krku.

Když jsem se dostal na nábřeží, oddávaje se stále více svému zamilovanému čtení, spatřil jsem mladíka o několik let staršího než já, jenž četl návěští s nemenší horlivostí než já, a jenž by se nebyl mohl do nich takřka vpít s větší chtivostí, kdyby sám byl býval básníkem kusu. Snad byl zamilován do některé herečky, na př. do slečny Sarradetovy, jež měla hrát úlohu Roséy. Upustil jsem však ihned od této domněnky, jež naprosto byla vyvrácena vážným a přísným vzezřením mého nahodilého souseda. Byl oděn v slušný černý šat a jakkoli nic v jeho zevnějšku nevzbuzovalo domněnku bídy, přece snaže se vysvětlit tím neb oním způsobem podivné jeho chování, domníval jsem se, že to milovník divadla, jenž je příliš chudý, než aby si mohl zaplatit svoje místo a sžírá se v neplodné touze. V oné době byl jsem velice nesmělý, jakož jsem ostatně dosud. Navzdor tomu dodal jsem si odvahy a oslovil svého souseda Vzal jsem z kapsy poukázku na poslední sedadlo parterní, kterou jsem si byl uschoval pro výminečné případy, a podával mu ji.

„Pane,“ pravím k němu, „zdá se mi, žeby vám bylo příjemno, poslechnout si dnes večer „Roséu, princeznu z Kappadocie“; dovolte mi, abych vám nabídl lístek k tomuto představení.“

Muž sebou trhl.

„Ne, ne!“ zvolal kvapně a vrhnuv na mne pohled, v němž jsem se domníval čísti hrůzu a zděšení, odcházel rychle, ba běžel skorem.

II.

Věru, nebylo to nikterak lichotivé pro moji samolibosť, avšak v tu chvíli měl jsem jiné myši v hlavě; za chvíli měl jsem podstoupit božská muka dramatického autora, vedle nichž všechny ostatní úzkosti a rozkoše jsou ničím. Dosáhl jsem úspěchu, opojil jsem se potleskem, přijal poklony náčelníka klaky a druhého dne ráno od prvního záblesku růžových červánků, přečetl jsem množství časopisů, kde kritikové oceňovali moje dílo různým spůsobem. Jedni mne porovnávali k Lopemu de Vega a ku Scribovi, jiní viděli ve mně nenapravitelného blbečka, jiní opět mi radili, abych studoval lidské srdce. Ale všichni kárali impertinentní bohatství mých rýmů. Zlomyslný jeden feuilletonista radil mi, abych je poslal do zastavárny ujišťuje, že tímto spůsobem budu si moci zajisté opatřit úplný nový oblek u „Belle Jardinière“. Oblek, k čemu oblek? Což se mi nezdálo, že jsem oděn purpurem a nepřistihl-liž jsem se tu a tam, že smekám klobouk, abych nepřekážel vavřínu, jenž nade všechnu pochybnosť pojednou vypučel na mém čele? Nevšímaje si těchto úštěpků, oddal jsem se tudíž práci užitečnější, totiž jal jsem se čísti jako včera na všech návěštích ona slova, jež věštila moji slávu. „Roséa, princezna z Kappadocie“! Postavil jsem se před návěštní sloup, stojící před Odéonem; jako včera byl tu již druhý čtenář a četl plakát s nad-

přirozenou pozorností. Domníval jsem se pošetile, že včera byl zamítl moji nabídku z ostýchavosti; přiblížil jsem se k němu a pravil mu velice nesměle:

„Pane, mám také lístek pro dnešní večer; dovolil byste, abych vám jej nabídl?“

Pohlednuv na mne s výrazem zoufalým a spolu vznešeným, poznal bezpochyby, že se nezbaví mé zvědavosti. Odhodlal se tudíž heroicky, že povolí ihned a dal se v pochod po mém boku, veda mne. Vešli jsme do sadu Luxembourgu, kdež kvetl šeřík, neboť byli jsme na počátku jara, a neznámý beze všech příprav a okolků pověděl mi, čeho jsem si přál vědět.

„Pane,“ pravil ke mně, „jmenuji se Pierre de Farran a jsem jedním ze synů slaveného generalního prokuratora, jehož slavné práce způsobily tolik hluku za dob císařství. Obývali jsme v ulici Servandoni dům ledově chladný, příšerný, kdež jsem byl samoten se svým otcem; matka moje byla otce již davno opustila následkem okolností, jež jsem nechtěl seznat a Jan, můj starší bratr, byl uprchl z domu. Procestoval Čínu, Japonsko, Australii, avšak po několika letech nedostali jsme více zpráv o něm a domnívali se, že je mrtev. Můj otec, nepřístupný, přísný vůči sobě i jiným, neznal nijaké zábavy, nijakého vyražení a v ohromné jeho knihovně nebylo jediného díla literarního; dle něho knihy vzniklé z pouhé obraznosti snižovaly a kazily ducha. Jedva že přijímal čas od času některé zamlklé přátele, náležející dobám dávno minulým a byli jsme obsluhováni sluhy, kteří se podobali stínům. Ve svém dvaadvacátém roce pracoval jsem jako můj otec a pod jeho dozorem patnáct až sedmnáct hodin denně. Práva, zákonodárství všech zemí, úplné dějiny diplomatických smluv, prací parlamentů, vše to jsem byl nahromadil ve své hlavě, jež, nevím proč, se nerozskočila. Za to však nebyl jsem četl jediný verš, neviděl nikdy divadla, aniž vydal jediného sou na svoji zábavu, neboť jsem nedostával peněz.

III.

Můj otec si přál, abych se stal soudcem, a poněvadž přál si, abych se obeznámil s veškerými podrobnostmi soudního řízení, opatřil mi místo u právního zástupce, abych studoval, a já si přisvojil tuto znalosť, jako vše ostatní. Stal jsem se obratným jako prokurator v práci sešedivělý; nic, co se píše na kolkovaný papír, nebylo mi neznámo a kdyby mne byli zanechali samotného na holé skále, na pustém ostrově, byl bych dovedl zahájit proces a vyhrát jej. Přece však proklínal jsem svůj život, prostý všech radostí; avšak to se změnilo rázem, pouhým kynutím čarovného proutku osudu. Jednou u nás doma přešed půdou, kterou byl jeden ze sluhů nechal omylem otevřenu, spatřil jsem tu válející se v prachu staré knihy, rozedrané, vázané ve skopové kůži. Přistoupil jsem a zmocnil se jich: byly to rytířské rozmány, povídky Perraultovy, „Tisíc a jedna noc“, „Osvobozený Jerusalém“ a konečně skorem úplná díla Shakespearova!

Ve svých krátkých nocích pohlcoval jsem toto vše; mimo spoustu, která je již naplňovala, naložil jsem si do hlavy ještě tu hromadu poesie; moje hlava je ze železa, nic ji nedovede rozvrátit, a bylo v ní místa také pro to. Od té chvíle byl jsem osvobozen, bloudil jsem v kouzlech, uchýlil se do říše snů. Na půdě bylo také několik starých melodramat a mimodramat jako „Les Chevaliers du Soleil“, jichž skvělé odění viděl jsem zářit ve své obraznosti.

Avšak kde bylo to divadlo, na němž se tyto zázraky uskutečňovaly a vtělovaly pro rozkoš očí? Jestliže skutečně existuje, neuvidím ho zajisté nikdy, neboť o desáté hodině večerní byl náš dům zamčen na závory jako vězení a můj otec a já, každý ve svém kabinetě, pročítali jsme foliové svazky a činili si poznámky a výpisky.

Avšak nová neočekávaná událost dokonala tuto proměnu mého života. Na jediné cestě, kterou jsem vůbec konal po Paříži, totiž na cestě ku kanceláři doktora Gatboisa z domu Farranova, postavili návěštní sloup, pokrytý divadelními návěštími.

Nebyl jsem nikdy viděl plakáty. Pojednou zaskvěly se před mýma očima, žluté, modré, zelené, plavé, fialové, šedé, červené, v barvě macošky i v barvě růží. V tu chvíli změnily se mi v postavy ženské, oděné řasnatými rouchy, draperiemi poletujícími ve vzduchu, s čely zdobenými drahokamy, jež rovněž zářily na jich šíjích, v ouškách, na ňadrech; rozpuštěný jich vlas naplňoval vzduch vůní. Usmívající se neb plaché okouzlovaly, laskaly mne, bodaly mne žhavými svými zraky. Vztahovaly ke mně svoje ruce a tu objevilo se přede mnou divadlo, či spíše tisíc divadel smísených, pojících se k sobě, splývajích jedno v druhé, v oslňující záři světla, kdež nádherné dekorace jevily pole, města, lesy, paláce, nebesa, jeskyně třpytící se zlatem, královské příbytky a brlohy žebráků, stříbrná jezera, na nichž se vznášejí chvějící se víly, poletující nad vrcholky květin. Zde se odehrávala současně všechna dramata, všechny komedie, zde milovali, zápasili a pronásledovali se milenci, hrdinové, bojovné amazónky, zatím co já opojen lyrickými verši, výmluvným štkaním, něžnými i srdcervoucími výjevy, lkáním, hudbou, vítěznými zpěvy, pociťoval jsem současně veškeré pohnutí a veškeré útrapy a veškeré rozkoše, jež mohou povznést k nebesům duši lidskou.

IV.

Nyní měl jsem u svých nohou skutečný život a žil jsem život nový ve světě zpěvů, vůní, barev, obydleném ženskými postavami v diamantových krunýřích aneb průsvitných závojích azurových a na jezeře, ozářeném chvějícími se stříbrnými paprsky, pluly zlaté čluny tažené labutěmi, s obrněnými rytíři, kteří přicházeli osvobodit princeznu, drobounkou jak lilii.

Nedostatek laskavosti otcovy, ledově chladný náš dům, zákony, dekrety, smlouvy, komentáře, jimiž jsem si plnil paměť, plesnivá kancelář doktora Gatboisa, to vše mi bylo lhostejno, měl jsem pro sebe Titanii, Shakespeara, Floridy, ostrovy Avalonské, křišťálový most, palác vyhloubený v duté perle, vážné krále dumající před skomolenými pyramidami

a víly, plnící chvějný vzduch tichounkou hudbou; stačilo mi, abych se zastavil před plakáty a viděl rázem otvírat se na jevištích, ozářených nebeským světlem, veškeré diamantové brány neviditelného světa.

Ztratil jsem svého otce a zvěděl ku velkému svému překvapení, že jmění jeho bylo velice značné a že připadne zcela mně; neboť můj bratr byl považován za mrtvého a jeho nepřítomnost byla zákonným způsobem zjištěna. Vzdal jsem se úmyslu, vstoupit do stavu soudcovského a přece pokračoval jsem ze zvyku v pracích, do nichž mne byl vnutil pan de Farran. Co mi záleželo na tom, kterak užívám svého času v hodinách, jež jsem nestrávil před těmi svůdnými, opojnými plakáty? Nečítal jsem více, dal jsem knihy opět na půdu, viděl jsem před sebou táhnoucí myšlénky, sny, výtvory ducha lidského: díval jsem se na plakáty! Avšak kdo neničí pošetile svoje vlastní blaho? Jednoho večera jda mimo divadlo, nalezl jsem, poznal jsem tu stříbřitě fialový plakát, jenž mi ráno sliboval neobyčejné divadlo. Hloupě vešel jsem do hlediště a tu hrůza, hrůza! slyšel jsem šosáky, hovořící nejohavnější prósou, viděl jsem, kterak ohýbají hřbety, pachtí se, zabývají se směšnými tretami, a tu se mi zdálo, že zšílím. V mé hlavě pojednou sřítily se řeky, paláce, domy z drahokamů, blíže nich odpočívaly mrtvy, hrozně zohaveny Imogena a Cordelia, majíce nože v srdci. Přece však nabyl jsem opět síly, rozumu, chuti k životu, hledě na nejkrásnější z plakátů, jenž oznamoval „Roséu, princeznu z Kappadocie.“ A vy mne chcete svést, abych se šel podívat na ten kus! Vím ovšem, že jste básníkem, avšak tento důvod neplatí, neboť nynější básníci jsou vesměs lháři; pouze plakáty mluví pravdu a neukazují nám lidi v šosáckém obleku, mluvící řeči, jež jsou prosty zároveň syntaxe a idealu!“

„To byla,“ doložil Danty „zpověď Pierra de Farran.“

„A co se z něho stalo?“ tázal se jeden z nás.

„Nuže,“ pravil Emil, „bratr jeho, rovněž milovník divadla, rovněž milionář, vrátil se z podivných zemí. Byltě zakládal divadla, kde Ofelii aneb Julii mnohdy představovaly černošky a kde někdy neočekávaně přišli Indiani a skalpovali herce. Chtěl přinutit bratra, aby se díval na jeho kusy, avšak on uprchl na venek, kdež onemocněl na smrt, zachvácen touhou po domovu. Vrátiv se do Paříže a nemoha se hnout s lože, abonoval se v tiskárně Morrisově, odkud mu posílali plakáty do jeho pokoje; avšak on je chtěl mít pod širým nebem, na slunci! Chvěje se prudkou horečkou unikl svým opatrovníkům, odešel podívat se na plakáty a klesl beze smyslů na úpatí Morrisova návěštního sloupu. Když jej donesli opět na lože, zemřel tu, maje oči plny žluti, světlé modře a růžové červeni a duši plnou radosti.

První české představení v divadle v Kotcích.

Dramaturgická stať od J. Arbesa.

(Pokračování.)

ozumí se samo sebou, že divadlo v Kotcích nevystavěno bez námitek a protestů. Především protestovali proti stavbě řeholníci kláštera svatohavelského; ale když po dlouhém vyjednávání magistrát staroměstský se uvolil, že postará se o odstranění všech závad, ku kterýmž poukazováno, spokojili se tím protestující a stavba dokončena.

Původně určeno divadlo to pro představení zpěvoherní a nenazýváno jinak nežli „Opera-Haus“ (operní dům); později přenecháváno také lepším hereckým společnostem kočujícím a osvojilo si za nedlouho jméno „Kgl. Nationaltheater“ — Král. národní divadlo.

Hry zahájeny v něm roku 1738. Prvním ředitelem byl zpěvoherní principal, Vlach Santo Lapis, kterýž byl před tím pořádal představení v divadle Sporkově. V divadle v Kotcích však, jak se zdá, nedařilo se mu valně.

Santo Lapis zůstal v Praze bez pochyby až od roku 1740 přes to vše, že v právě připomenutém roce hrála v Praze již také společnost jiného principála Deppe-ho, o kteréž však právě tak jako o společnosti Lapisově nevíme pro nedostatek zpráv nic podstatného.

Následujícího roku 1741 zasadily divadelním musám krutou ránu válečné zmatky. Praha byla spojenými voji Francouzů, Bavorů a Sasů přepadena, dobyta a obsazena — divadlo v Kotcích přeměněno ve vojenské skladiště nepřátelské posádky.

Teprve po odchodu nepřátelského vojska z Prahy, na jaře r. 1743, když se proslýchalo, že koncem dubna přijede císařovna Marie Terezie ke korunovaci do Prahy, ucházeli se zase někteří principálové o dovolení ku hrám v divadle v Kotcích. Při úřadní prohlídce místností divadelních však shledáno, že jest divadlo úplně zničeno, sedadla odstraněna a vůbec všechny místnosti obilím a francouzskými uniformami tak přeplněny, že na vyklizení jich před svátky svatodušními nelze pomysliti.

Sotva však se začalo v Praze poznovu hráti, přikvačily nové nehody. V letě roku 1744 vtrhl pruský král Bedřich Velký s vojskem svým do Čech a táhl ku Praze. Ku konci srpna byla Praha nepřátelským vojskem obklíčena a dne 12. září zahájeno bombardování. Praha byla nucena kapitulovati a obsazena pruským vojskem, které teprve dne 21. listop. odtáhlo.

Následkem těchto zmatků zůstalo divadlo osiřelé. Hry zahájeny zase nejspíše teprve v únoru 1745. V dubnu přibyl do Prahy impresario Felix Kurz, kterýž v Praze prodlením dvaceti roků několikráte — posledně pak přede dvěma lety hrál — vůbec vystřídalo se v Praze a zejména v divadle v Kotcích v několika málo letech několikero impressariův, až konečně stal se roku 1753 podnájemcem a později samostatným im-

pressariem divadla toho principál Josef z Kurtzů, jenž vlastními výkony svými velkou část divadelního obecenstva pražského v pravém slova smyslu elektrisoval.

V době té zahájil, jak se zdá, Josef z Brunianu divadelní dráhu a hrával jako člen společnosti Kurtzovy v divadle v Kotcích převahou úlohy komické, nebo-li jak tehdá říkáno — „zastupoval veselou osobu", ale líbíval prý se později také v mnohých úlohách vážných, na příklad jako Orosman ve Voltairově tragedii „Zaîra."

V první době byl mu vzorem vlastní jeho principál Kurtz, kteréhož po hlavní úloze, kterouž si byl sám vytvořil a s neodolatelnou groteskní komikou hrával, jinak nenazývali, nežli „Bernardonem."

Kurtz-Bernardon byl totiž bez odporu jedním z nejznamenitějších groteskních improvisatorů — harlekýn a hanswuřt v jedné osobě a přece specialita komika, která neměla sobě rovné. Devrient praví o něm, že měl výtečné nadání ku komice, a že byl živý, vtipný i vynalézavý. S Presshauserem (souvěkým vídeňským hanswuřtem) co do vnitřní síly komické ovšem prý se měřiti nemohl; ale ve svých karikaturách byl prý podnikavější, měl k disposici bohatší zásobu slovního vtipu, odpozoroval obecenstvu všechny jeho směšné stránky, dovedl i nejnestoudnějším žertům svým dodati novosti dvojsmyslností, vůbec měl prý tisícerých pomůcek po ruce a žádnou nepovrhoval. V rozpustilé frašce, v které hrál úlohu Bernardona: nezvedeného, ničemného i přihlouplého klučinu — líbil se v takové míře, že úlohu tu nesčetnými přídavky, vtipy, nesmysly, žerty, posměšnými písněmi atd. ještě „zdokonalil" a stal se v ní naprosto nepřekonatelným.

Již ve Vídni slavil v úloze té neslýchané triumfy a získal si i přízeň dvora. Žil jako kavalír a těšil se přízni a přátelství nejvyšších osobností; nicméně pozbyl smělou, dle jiných prý drzou odpovědí přízně císařovny Marie Terezie a opustil na celý rok Vídeň. Vrátiv se zase do Vídně opustil město to po nějakém čase poznovu a uchýlil se do Čech, jak se zdá, nejprve do vojenského ležení u Kolína a později do Prahy.

Nad jiné oblíbený, velebený a obdivovaný principal byl, jak přirozeno, mladistvému učni Brunianovi vzorem. Brunian vpravil prý se v tajemství Bernardonova pseudoumění tou měrou, že vedle mistra úlohu tu nikdo tak výborně neprováděl jako on.

Zatím nebo krátce před tím, nežli začal Brunian v tomto směru vynikati, přikvačila na Prahu, tudíž i na umění herecké nová pohroma — opětnou válkou s Pruskem.

Dne 6. května 1757 svedena mezi vojskem krále pruského Bedřicha Velkého a císařskými věkopamátná bitva u Prahy, v kteréž pruský maršál Šverin padl a pruské vojsko zvítězilo. Praha byla obležena a dne 30. května zahájeno bombardování města. Vítězství císařských u Kolína zbavilo i obleženou Prahu nepřátel, kteří dne 19. června odtáhli.

Bombardováním bylo i divadlo v Kotcích valně porouchâno, mnohé divadelní rekvisity a části garderoby odcizeny, krátce na pravidelné hry zase nebylo lze po delší čas ani pomysliti.

V divadle tom hrály tudíž po několik roků jen kočující společnosti, kterýmž nešlo o jiné než o pouhý výdělek a jejichž principálové

nechtěli se žádnými zvláštními podmínkami vázati, až pak posléze r. 1760. přihlásil se jako nájemce Kurtz-Bernardon, kterýž dal divadlo přiměřeně upraviti a zahájil novou éru divadelní.

Zatím byl i učeň jeho Brunian nabyl vzácných zkušeností. Vynikalť i podnikavým duchem a již jako mladík třímecitmaletý sestavil si vlastní společnosť hereckou, s kterouž se pustil do světa. Již v tu dobu zanášel se jistými reformatorskými plány; leč přes všechnu horlivosť a zručnosť, s jakýmiž se podjal úkolu toho, nedostávalo se mu při jeho mládí přece jen dosti zkušeností, aby byl mohl přivésti divadlo k očividnému rozkvětu.

Po dvouleté bludné pouti po rozličných městech vrátil se opět do Prahy; ale nevíme, zda sám nebo-li s celou svou společností. Z operního ohlášení jednoho z roku 1761 však vysvítá, že byl v tu dobu angažován u společnosti Kurtz-Bernardonovy a jisto jest, že v době té osvědčil se nejen v operních intermezzech a baletu, nýbrž přede vším jiným v Bernardoniadách jako nejlepší žák svého mistra.

Jak dlouho u společnosti té setrval, nelze udati; ale nepochybně již roku 1764 řídil zase vlastní společnosť v Praze, s kterouž se odebral nejprve do Brna a po roce do Štýrského Hradce, kde setrval až do roku 1768.

Zatím měl Kurtz-Bernardon v Praze po krátkém triumfování také své potíže. Již na počátku roku 1764 žádal brněnský obchodník Giuseppe Bustelli za přenechání divadla v Kotcích přes to vše, že měl Kurtz-Bernardon smlouvu až do r. 1766, do kteréžto doby byl zaplatil i nájemné. Rozumí se, že se Kurtz bránil, jak mohl, a že se projednávání záležitosti té protáhlo; leč když v únoru 1764 dostal nejvyšší purkrabí český z Vídně pokynutí, že si císařovna Marie Terezie nepřeje, aby bylo divadlo přenecháno Kurtz-Bernardonovi, byl tento se svými námitkami a protesty hotov.

Divadlo v Kotcích přenecháno smlouvou ze dne 31. března 1764 Josefu Bustellimu jakožto „dědičnému nájemci“. Kurtz-Bernardon opustil Prahu, a marně se domahal všemožným způsobem svých práv.

Bustelli pěstoval v divadle v Kotcích italské opery a přenechával později divadlo i jiným kočujícím společnostem, jak o tom svědčí cele červeně tištěná divadelní cedule z roku 1765, z kteréž jest zřejmo, že Brunian zavítal v roce tom se svou společností do Prahy a hrál pohostinsku v Kotcích.

Jelikož z divadelní cedule té vysvítá aspoň vzdáleně i ráz hry, jaké Brunian pěstoval, reprodukujeme ji v překladu co možná nejvěrnějším.

„S nejmilostivějším vysokým povolením bude v královském pražském divadle pana impressaria Josefa Bustelliho dnes dne 30. července 1765 velkou a proslavenou Brunianovou společností provozována — hlavně vzhledem k veselým charakterům pracovaná burleska s proměnami, přestrojováním a vidění hodným okrášlením herců pod titulem ——— Začarovaná kamzičí kule Kolumbiny, nevěrné nevěsty Bernardonovy atd.“

Dále uvedena následující přestrojení Kolumbiny: „1. jako nevěrné milenky v cestovním obleku; 2. jako intrikující Tyrolačky; 3. jako rekovného granátníka, kterýž Bernardona chrání před pronásledováním

Odorda; 4. jako hádající cigánky, která se za svého ženicha dostane.“ — Mimo to se na ceduli ujišťuje, že je kus ten „jednou z nejlepších kouzelných burlesek“ a přes to vše, že se jí nedělá přílišná reklama, že bude se představení líbiti všeobecně, „poněvadž jest charakter Bernardonův velice vesele propracován a bude představován vlastním naším impressariem (Brunianem), kterýž právě v úloze této osobnosti častokráte již vystoupil a vždycky se těšil nejlaskavějšímu přijetí.“

Představení zakončeno baletem „Večerní hodina“, jejž byl sestavil baletní mistr společnosti Josef Hornung — a na divadelní ceduli neopomenuto upozorniti též na nádheru obleků, krásné dekorace a dobře komponovanou hudbu.

Zdá se, že úspěchy v Praze dozrál v duši Brunianově plán přesídliti se do rodného města trvale, obzvláště když Bustelli již v září 1765 odebral se se svou společností do Drážďan, kde zůstal až do velikonoc 1766.

Brunian, meškaje v Štýrském Hradci, rozhodnul se koncem roku 1767 zříditi v Praze nové divadlo buď na Starém nebo na Novém městě a podal v té příčině přiměřenou žádosť zemskému guberniu českému. Poukázal v ní k tomu, že již dříve provozoval v Praze komedie, že jest rozený Pražan a žádal obvyklým tehdá poníženým způsobem za podporu.

Bustelli napjal všechny síly, by Brunianův plán zmařil; leč co byl on připravil Kurtz-Bernardonovi, stalo se nyní i jemu. Po delším vyjednávání rozhodlo dne 2. dubna 1768 zemské gubernium, že může Brunian v Praze divadelní hry pořádati, ale mimo obvod Starého města.

Brunian zřídil tedy prozatím divadlo na Malé Straně v Thunově paláci na Pětikostelním náměstí (kde stojí nyní sněmovna), a těšil se k nemalé mrzutosti Bustelliho přehojné návštěvě.

Konkurenční tento podnik Brunianův nezůstal osamělým. Již v dubnu 1768 vymohl si jakýsi Moser dovolení k dětským představením v hostinci „v lázních“ na Malé Straně, tak že Bustellimu, poněvadž se i podniku Moserovu dařilo, vznikly nemalé nesnáze.

Přes to vše, že Brunianovi na Malé Straně slušně se dařilo, nevzdal se přece plánu zříditi divadlo na Starém městě. V květnu 1768 podal opět v příčině té úřadu přiměřenou žádost, což mělo nové vyjednávání za následek. Brunian se nabídl, že v případu, kdyby se Bustelli vzdal práv svých na divadlo v Kotcích, převezme je buď za týchže podmínek jako Bustelli nebo že je na šest roků za roční nájemné 600 zl. najme.

Bustelli bránil se sice proti této konkurenci, jak vůbec mohl; ale když viděl, že obecenstvo, ba i vlastní jeho herci sympatisují s Brunianem, ba když herci ti odvážili se i hromadné demonstrace, zadavše za propuštění nebo za změnu svých smluv, nezbylo Bustellimu, nežli nátlaku povoliti.

V prosinci 1768 dohodnul se soukromou cestou s Brunianem v ten smysl, že přijal jej jaksi za spoluředitele v Kotcích, t. j. sobě ponechal divadlo jako nájemce a zároveň ředitelství opery a Brunianovi přepustil ředitelství her recitativních.

* * *

Takovým způsobem dosáhl Brunian, po čem byl tak dlouho toužil a napjal nyní veškeré své síly, by provedl svůj dávný plán a divadlo pokud možná regeneroval.

Brunian nebyl sice v tomto vzhledě prvním. Již hrabě Antonín Spork pokoušel se o to dávno před zřízením divadla v Kotcích; ale bez úspěchu. I bezprostředně před příchodem Brunianovým do Prahy zasazoval se o to, ale taktéž bez úspěchu, impressario Hellmann, kterýž vedle extemporovaných burlesek provozoval občas také nějakou hru pravidelnou, nicméně špatnou volbou kusů a ještě špatnějším jich prováděním obecenstvo spíše odpuzoval nežli vábil.

Úkol Brunianův byl nad míru nesnadný. Velké obecenstvo, kterémuž hansvuřtiady a harlekynady, vůbec burlesky a komedie všeho druhu byly milejší než-li jakákoli jiná, pravidelná a vůbec ušlechtilejší hra, o žádné reformy divadla ve smyslu Brunianově nestálo.

O úkolu divadla a povolání hereckém měl Brunian, jak Leo Blass ve své studii „Das Theater in Böhmen“ ujišťuje, nepoměrně pokročilejší náhledy nežli jeho předchůdcové a většina vrstevníků. V prvním almanachu pražského divadla stavovského na rok 1808 praví se o Brunianovi, že byl netoliko řádným a svědomitým hercem, nýbrž že těšil se zasloužené pověsti ředitele ku svým podřízeným laskavého a pro požitek obecenstva neúnavně pracujícího.

Brunian vůbec byl jedním z oněch řídkých ředitelů, kterýmž při řízení divadla není — jako skoro z pravidla každému řediteli i za našich dob — direktivou nevkus velkého obecenstva a jediným měřítkem úspěchu úspěch kasovní. On, pokud vůbec bylo možno, snažil se vyhověti oprávněným požadavkům malého, ale závažného hloučku intelligence, kteréž se byly více méně blbé atentaty na zdravý rozum lidský v podobě nejnesmyslnějších burlesek znechutily.

Hlavní závadou ušlechtilých těchto experimentů Brunianových bylo, že byl nucen podnikati je bez dostatečných prostředků hmotných. Byltě si přivezl již ze Štýrského Hradce slušné břímě dluhů, ku kterýmž přibyly v první době v Praze dluhy nové, tak že odvážnému regeneratoru nezbylo, nežli dělati velkému, po blbých burleskách práhnoucímu obecenstvu přece jen všemožné ústupky, by kasu divadelní aspoň poměrně naplnil.

Provozoval tudíž po přání velkého obecenstva i nyní ještě kusy ze staršího repertoiru, střídaje je s kusy ušlechtilejšími, což však mělo za následek, že herci, kteří dnes prováděli pouhou komedii, tančili na provaze a vůbec komediantským způsobem diváky bavili, nemohli druhého dne naprosto hráti způsobem tak důstojným, aby uspokojili obecenstvo vkusu vytříbenějšího.

„Z Orosmanův“, (úloha z Voltairovy tragedie „Zaira“) praví se v souvěké divadelní relaci, vydané r. 1773 nákladem Mangoldovým, „čouhal vždy ještě harlekýn, ze Zairy a Semiramidy-Kolumbina. Mnohdy nebylo naprosto možno zdržeti se smíchu nad groteskností, s jakou úlohy ty prováděny.“

Prvním z herců Brunianových, jenž pokládal za hanbu vystupovati ve hrách extemporovaných a také s touto podmínkou smlouvu uzavřel,

byl otec r. 1771 v Praze zrozeného proslaveného vynálezce lithografie Aloise Sennefeldra, kterýž mimochodem připomenuto, z mládí podobně jako otec na divadle se pokoušel.

Ale Sennefelder otec, ačkoli měl nejlepší vůli, nebyl hercem vynikajícím a neměl dostatečný počet přívrženců, aby rozhodnost jeho byla mohla míti úspěch v zápětí. Většině herců a herečkám Brunianovým a to nepoměrně nadanějším Sennefeldra, byla přízeň velkého obecenstva s nevytříbeným vkusem milejší pochvaly malého hloučku intelligence. Tak zůstalo se strany herců z větší části při starém a hověno raději a kdykoli se vůbec naskytla příležitost — nevkusu.

Brunianovy reformační plány křižovány tudíž netoliko nevkusem velkého obecenstva, nýbrž i nevkusu tomu podlehajícím herectvem a zároveň z reformačních pokusů zcela přirozeně plynoucím — deficitem...

Přes to vše, že snažil se ústupky nevkusu zažehnati aspoň deficit, nepodařilo se mu to. Hmotné tísně se nezbavil, ba tíseň ta prodlením jediného jen roku dosáhla takové výše, že dáno divadlo v Kotcích pod sekvestraci.

Tak potácel se smělý regenerator mezi Scyllou a Charybdou — brzo hově vkusu, brzo nevkusu.

Nicméně i hlouček intelligence s vytříbeným vkusem osvědčil svou moc vytrvalostí. Ulevoval si v ostrých kritikách a začal divadlo v Kotcích míjeti, kdykoli se hrál nějaký kus ze staršího repertoiru, ba začasté i když hrán kus ušlechtilejšího rázu, jenž zase nevyhovoval provedením.

K dovršení kritického stavu věcí pro Bruniana vymohla si na podzim roku 1769 (když operní společnosť Bustelliho meškala v Drážďanech), francouzská divadelní společnosť povolení ku hrám v divadle v Kotcích v ony dny, jež byly vyhraženy představením operním.

Společnost ta pěstovala vybraný repertoire. Hrálať na příklad i Molièrova „Tartuffa", vůbec hry v tu dobu na nejvzornějších divadlech pařížských nejmodernější a získala si přízeň intelligence a především šlechty, čímž zájem Brunianův v povážlivé míře poškozován.

Učiniti si o tehdejším divadle v Praze a zejmena o poměru obou konkurujících společností, které v divadle v Kotcích hrály, přibližně správný pojem, jest svrchovanou měrou nesnadno. Ačkoli byla Praha poněmčena, jsou i německé zprávy a úsudky o divadle pražském z doby té sporé, kusé a primitivní. (Dokončení.)

Z uměleckých výstav.

Píše Beda L. Mrak.

Výroční výstava: Domácí.

endence, zvýšiti úroveň pražské výroční výstavy, za posledních let vystupuje zcela zřetelně. Nejen že výběr mezi došlými pracemi děje se nyní rigorosněji nežli před tím, ale i snaha získati pro výstavu buď určité skupiny umělecké, buď určitá jména, buď určitá díla, je rok co rok patrnější. My máme mnohé, a myslíme, že nikterak liché ještě přání, které by mělo a mohlo býti splněno, ale že při nejednom z nich známe též překážky, jež se mu okamžitě v cestu staví, nechceme býti naléhavými, dobře vědouce, kterak je obtížno jen odstraňovati starý, zakořeněný nešvár, natož hned starou chybu nahraditi novým skvělým úspěchem.

Letos konečně zmizely ze seznamu hvězdičky, označující práce, malby, pocházející od žáků akademie a provedené ve školních atelierech. Několikráte — a jak se zdálo marně — o to jsme se přimlouvali a že nebylo jinak možno, ve své zprávě z lonské výroční výstavy na tomto místě vědomě a z úmyslu pominuli jsme všech prací podobných. Co je školní práce, co provedl žák za stálého, opravujícího dozoru učitelova, nemůže přece platiti a nikde není bráno za výtvor samostatný. Vystaviti pak práce podobné, které v nejlepším případě mohou jen dokumentovati nadání, talent a zdatnost školy, ne však ještě žáka co umělce, vystaviti práce podobné vedle výtvorů s nároky a zhusta kvalitami čistě uměleckými, výtvorů, které dříve nežli se ocitly na stěnách našich síní výstavních, podrobeny byly soudu přijímací jury, nemohlo býti zejména v našich poměrech s výhodou pro mladistvé adepty. Jednak dostali se tím předčasně na niveau, na něž dosud svojí malou zralostí, ba nehotovostí nemohli činiti nároků, aniž se tu udržeti; jednak zase naše kritika v pěkné jinak snaze mladé tyto síly povzbuditi a je nezastrašiti nebo nezakřiknouti, měla zcela opačný účinek. Budila a živila v nich samolibou důvěru. Vždyť byli před ní na rovni se svými učitely a s každým jiným umělcem.

Víme všichni, že autokritika je vzácné koření, a nejvzácnější, ba skoro neznámé u mládeže. Tato nedovede snadno rozeznávati mezi pochvalou relativní a absolutní, ba ani mezi seriosní kritikou a ledabylým průvodem k obrázku v illustrovaném časopise. Nyní jsou chovanci pražské akademie odkázáni na výstavu školní, na místo, kde budou moci ukázati, mnoho-li se též z výroční výstavy dobrému přiučili, a až přemohou první a nevyhnutelné pobouření myslí nad novým řádem, dojista sami nahlédnou, co jiným už dnes je zřejmo, že zaveden byl jen k jich prospěchu.

Letos jako jindy lze opakovati, že výroční výstava, a nyní opět jediná v Praze, je daleka svého idealního cíle: býti věrným obrazem

naší domácí produkce umělecké. Je opět mnoho jmen, která zde scházejí, ač na druhé straně nelze přehlédnouti, že roční umělecká produkce naše v domovině není příznivými poměry tak podporována, aby co rok mohla vydávati dostatečný počet děl representativních. Pak také trhový ruch ve výstavě není takový, aby pobádal umělce k jejímu obeslání; čestných cen k vážné soutěži vybízejících také není. Z těch přičin asi se vysvětluje jednak neúplnost české obce umělecké, jednak proč agilní, důvěřivé a nadějeplné mladší generaci náleží největší kontingent.

Kritika, která by chtěla ve svůj posudek vystavených prací uvésti jakousi soustavnost, ocitla by se ve značných rozpacích. Řaditi malby po starším spůsobu podle látkového obsahu v náboženské, mythologické, historické, genry atd. není již dobře možno. Hranice mezi jednotlivými těmi skupinami, které ostatně často byly jen rázu zevnějšího, ztrácejí nyní svoji určitost a výraznost, za to umělecký směr, vyznání víry, spůsob nazírání na přírodu, pojímání její a podání staví se v popředí. Ale i k takovému dělení neskýtá výstava dnešní s dostatek materiálu, tak že nezbývá nežli procházeti sály řadou a zastaviti se právě tam, kde naši pozornost umělecké dílo probudí, upoutá, ať již positivní některou či negativní vlastností.

Ve dvoraně stojí dva bronzy, práce Jos. V. Myslbeka, zároveň nyní jediné české plastiky ve výstavě: Poprsí zesnulého dra. Šlechty rytíře ze Sedmihorek a malá socha „Oddanost“. Myslbek skoro jen výminečně tvoří podobizny. Právě vystavená je, pokud víme, třetí, kterou provedl. A je toho co litovati ne tak pro umělce samého, který na jiném poli široce rozpíná mohutná křídla svého tvůrčího ducha, ale spíše pro naše umělecké poměry. Pozorujeme, v loni, předloním i letos je dosti dokladů ve výstavě, kterak zakázky podobizen se v naší společnosti množí a šíří, již ani plastika nepostrádá tu svého podílu, ale umělci posud po většině buď zápasí s formou, buď s podáním, anebo zůstanou státi při jakési povrchní příjemnosti. Portretů hluboce procítěných, založených na duši osobnosti, jejichž držení těla a hlavy, život obličeje byly by jediný výraz zobrazené individuality, takových je pořídku a scházejí k nim i vzory. Ostatně není divu, neboť dokonalými portretisty byli a jsou jen v pravdě velcí genialní umělci a těch u nás není hustě naseto. Proto tedy naše toužení, že J. V. Myslbek tak řídce modeluje podobiznu; avšak stane-li se tak jako právě tu, pak podá jistě dílo očekávaných vlastností, portret, který je přímým, bezprostředním viditelným projevem karakteru a základní nálady duševní osobnosti zobrazené. Vystavená „Oddanost“ je vlastně druhým stadiem známé a tolikráte oceněné sochy Myslbekovy. Z malého náčrtu, první idey, vyrostl tento model ve větším poněkud měřítku a na jeho základě utvářila se definitivní a bez odporu genialní i velkolepá ona postava, kterou v sádrovém modelu vidíme státi podál ve dvoraně Rudolfina. Vše, čím tato vydobyla si místo mezi prvními plastikami naší doby (velké to slovo je zde vysloveno nepopíratelným právem), grandiosním založením, velkolepou úpravou postavy, mohutností projevu duševního života a obdivuhodnou mluvou draperie, je již v tomto bronzu obsaženo. A je to více než pouhý zárodek; avšak i zběžné srovnání s modelem závěrečným přesvědčí,

kterak vážným a intensivním hloubáním nabylo vše ještě větší síly a mohutnosti, a dospělo svého definitivního uměleckého závěru.

Také F. Ženíšek obeslal výstavu podobiznou, veskoncem zcela důstojně se řadící k loňskému portretu J. Mti. generála a velmistra křižovníků P. Huspeky. Při té očividně dbal umělec zúmyslné a zcela důvodné prostoty a jednoduchosti zjevu, kdežto při letošní, maluje dámu a nad to z kruhů vysoké šlechty — kněžny Lobkovicovy — oběma těmito momenty nabyl široké volnosti v malebném uspořádání. Zasluhuje, abychom zvláště vytkli zdarem korunovanou snahu po přímé, nehledané přirozenosti pohybu těla i výrazu hlavy a její karakteristice při plné a stále ještě rostoucí živosti palety. Ale F. Ženíšek mimo to svým uznaným mistrovstvím kresby, která je do všech konců korrektní, přesná, výrazná a pružná zároveň, všady se vyhýbajíc plané eleganci, nemírné hladkosti a nízké příjemnosti, dodává svým portretům zvláštní životnosti, pro niž chladná poněkud objektivnosť umělcova vůči osobnosti portretované ustupuje při požitku i soudu zticha do nerušivého pozadí.

Zůstaňme na chvíli ještě u podobizen, při nichž čteme jména Alexandra Jakesche, H. Emingrové, Frant. Ondruška, K. Svobody, Kam. Stuchlíka, V. K. Maška. Nejsou arci stejné hodnoty, ba naopak v té příčině značně se mezi sebou rozcházejí, některé zase samy připojeným slůvkem „studie“ dovozují, že jim šlo ne tak o podobu jako o malebný zjev a barevný problém, ale tolik jim smíme všem zároveň říci, že bez tepu vřelého, dobře vycítěného a podaného života, není možno uspokojiti vyšší požadavky, které vůči malbě podobizen klademe. Tím, že jest umělec omezen na jedinou pouze hlavu, na jedinou tvář, jest povinen dbáti ještě větší, vydatnější koncentrace než-li jinde, kde různé buď sourodé, buď přídatné elementy dovedou jej, třeba jen zdánlivě, přenésti přes některé mělčiny. V zevní podobě nemůže jedině ležeti umělecká hodnota podobizny, neboť kolik lidí je s to vésti zde kontrolu? Postavme se před kteroukoli podobiznu starého mistra, zastavme se v galeriích u Rembrandta, Halse, Rubense, van Dyka, Velasqueze, Rafaela a Tiziana, abychom jen první uvedli, zda je to shoda s pravou podobou zobrazené osobnosti, která nás poutá a obraz povznáší na vzornou výši uměleckou? Jistě že nikdy, za to však výraznosť individuality, mistrovské vyjádření živé osobnosti, viditelné podání zevnějšími, fysickými formami vnitřního psychického a psychologického života vedle nevyhnutelných kvalit malířského štětce. Toho dospěti a docíliti je arci přáno zase jen dokonale vyvinutému a do hloubky stále pracujícímu duchu uměleckému a již zde nutká nás vysloviti opětně povšechné pozorování naší nejmladší produkce umělecké, že příliš ochotně a ráda staví svoje kroky při zevnějšku, jaksi při formálním povrchu svých objektů, aniž by zkoumala jich ledví a k jeho uměleckému podání síly své soustředila a napjala.

Arci že při notorickém mládí všech těchto jmenovaných umělců a mnohých jich soudruhů nemůže překvapovati, jest-li již ve všem všudy tu nestojí hotoví a celí, jest-li jich práce co do hodnoty nejdou vždy jen přímou čarou vzhůru, nýbrž jsou rozestaveny po výšinách a prohlu-

binách mírné vlnivky. Jen opak by byl překvapujícím, ovšem že radostně a povznášivě.

Ještě jedna poznámka je na místě: mnohý portret je proveden pastelem a je zřejmo, kterak tato nikoli nesnadná, půvabná a roztomilá technika rozkládá své kořeny vždy šíř a hloub, a nemůže býti více pochyby, že právě pro podobiznu skýtá umělci přemnohé výhody a effekty. Tak při pleti, při jejím matném sametovém lesku, při lehounkých přechodech a prosvitných látkách a pro laika a majitele obrazu v tom, že svěžesť její zůstává táž, nepodléhajíc změnám, ztemnění nebo zajítí barvy. —

Nyní již skoro zapomenuté principy stylu malby Swertsovy oživují před naším zrakem ve třech pracích Felixe J e n e w e i n a. Jimi nabývá i jméno původce jich nového života. Ve vánoční výstavě „Umělecké Besedy“, ve víru barvy, v roji lehce a zběžně na plátno a papír vržených obrázků, dvě jeho práce grisailové „Svatý Vojtěch vlasti žehnající“ a „Sv. Gilbert“ nedomohly se, žel, ani pozornosti ani úspěchu, jaké jim právem náležejí. Nyní připojil k nim vlysovitou komposici „Matka Boží ubírá se na Golgotu“ a stojíce vůči těmto venkoncem seriosním a pozoruhodným výkonům, dovolávajícím se hlasitě, důrazně a oprávněně velké stěny kostelní, na níž by co fresky zazářily, konstatujeme s radostí toto nové a svěží vzpružení domácí síly umělecké.

F. Jenewein objevuje se tu jako prostoduchý vypravovatel, který líčí své sceny spůsobem právě tak lapidárním, jako je ráz jeho formálné mluvy a kresba vyjadřuje svoji myšlenku a základní její náladu jednoduchými elementy, jichž vetkal v komposice zrovna tolik, mnoho-li k dosažení vytčeného cíle nevyhnutelně potřeboval. Nám nic nevadí, že dnes, v čase naturalistických záchvatů, není mluva jeho moderní, že tato přísná asketická stylisace komposiční i kresebná staví se diametralně oproti moderním snahám. Bude dosti umělců, kterým nepostačí přejíti přes Jeneweinovy kresby pohrdavě k dennímu pořádku, kteří nad to zaujmou naprosto odmítavé stanovisko vůči nim. Konečně nebudou tak v neprávu, neboť je odvěkým pravidlem, že tvořivý a tvořící umělec, není-li zároveň duchem kritickým nadán, je straníkem, horlivým stoupencem a obhájcem svého směru a špatným byl by a málo vážným, kdyby jím nebyl, kdyby svůj směr, svůj způsob nazírání přírody a těžení z ní a svůj způsob uměleckého podání a líčení neměl za pravý, správný a oprávněný. Ztratí-li tuto víru, pak s ní v téže chvíli ztrácí pevnou půdu pod nohama a jeho tvoření pozbývá přesvědčivého rysu anebo prozrazuje nejisté kolísání. Chová-li se tudiž ku jiným směrům odmítavě, nezazlíváme mu, ale kritika bez podmínek jeho stanovisko zaujmouti nemůže. Jest zase její povinností neopírati se zásadně žádné mluvě umělecké, je-li v pravdě umělecká, zabrati vůči ní pravé stanovisko a výkonu uměleckému ustanoviti správné místo, na něž patří.

Proto tedy i přes to, že ruch moderní vyhledává nové, jiné proudy, nežli ve kterém tvoří F. Jenewein, nesmíme otálcti s přiznáním, že cíle svého uměleckými prostředky dosáhl a že zejména dvou momentů si při tom ceníme: psychologické hloubky ano i tragické síly jednotlivých postav a jasného citu v celku se jevícího. Na tom nemění již mnoho, setká-li

se oko s jednou nebo dvěma figurami, které nejsou zcela prosty umělého přídechu v pose duševní nemoci projevující.

I Zikmund G. Rudl jde cestou do jisté míry příbuznou, i on je při svém „Kristu s apoštoly“ archaistou, ale v jiné nuanci nežli Jenewein. Jsa žákem Jos. Mat. Trenkwalda, který též je na výstavě několika kresbami legendarního obsahu dobře zastoupen, tvoří jaksi poslední výběžek dosud nevymřelých tradic nazarenistů, nejen volbou látky, ale také po stránce formové i barevné.

Zcela zvláštní stylista vystupuje vždy v obrazech H. Schwaigra. Jeho styl není velký, nic nemá společného s quatro- nebo cinquecentem jihu; své kořeny zapustil na severu, v Nizozemí, v malých obrazech selského Breughela, A. van Ostadeho, Adriaana Brouwera a po něm Begy, Dusarta a jiných z této skupiny zobrazovatelů selského života. Hlavně po stránce formální stojí jim blízko, ve volbě i úpravě svých typů, kdežto již v barvě a koloritu vyskytují se značné rozdíly se zřejmou tendencí po samostatnosti. Mýlkou, ba velkým bezprávím bylo by však domýšleti se, že jen opakuje, co jiní před ním již výborným způsobem byli vytvořili, že je v nevolnickém vleku svých vzorů. Naopak H. Schwaiger je umělecká individualita k pohledání a ve dvou věcech je tak osobitý, svůj a vlastní, jak jen od plnokrevného umělce žádati můžeme. Původní je svojí fantastickou fantasií a původní je svým kaustickým humorem. Obojí výborně ilustruje jeho „Nezvaný host“. nápad přímo barokní — čert, opravdový netvorný čert· zjevuje se zděšeným karbaníkům v kabaretu. Ostatně jeho kapriciosní a nejednou i deformující stylisace, nebo spíše úprava modelů má vážnější základ, nežli kdo myslí. Přes všechnu svoji zdánlivou někdy horrendnost má své východiště v přírodě, ve skutečnosti, nabývajíc a hájíc tím svoji posici a oprávněnosť. Důkaz toho (komu třeba očividného důkazu) obsažen v jeho mistrném „Trhu flámském“, na veřejném náměstí, plném zvláštního, vodními parami prosyceného světla, plném světelných barev. Kdo chová jen povšechný a všeobecný dojem barev a koloritu Schwaigrových obrazů, s těží jen poznává umělce pohybujícího se s celou jistotou v oboru volného vzduchu a nastávajícím umělcům odporučovalo by se studium tohoto svěže zdravého a — moderního obrazu. Nechť zkoumají jeho záplavu vzduchu a světla, jeho barvy v ní a pak poznají, že skutečnost, příroda přece jen není vždy posypána moukou a bílým prachem silničním. Vůči námitkám nehotovosti, nebo spíše a správněji nedokončenosti této práce H. Schwaiger pozvédá svůj štít, na němž čteme, že dílo umělecké je hotovo, jakmile v něm umělec sobě určeného zámyslu dosáhl.

Máme vždy veliký a hluboký respekt před myšlenkou v umění, zdravou, jadrnou, výraznou, úrodnou myšlenkou, v pevném přesvědčení, že jen ona může býti jedině platným základem uměleckého tvoření. Čím také bez ní, bez jejího oživujícího dechu, bez tohoto ohně Prometheova, může býti umění? Prostě technickou dovedností, která zápolí s pouhým povrchem věcí a předmětu. A proto v celku nelze nám nejmladší produkci, při všem jejím technickém pokroku, při vší její zručnosti výše staviti a ceniti, nežli právě zasluhuje. Co z ní na výstavě a mimo ni vidíme a vídáme, je příliš závislé od modelu, příliš často

teprve jím inspirováno. Hrozí tím jeho škodná nadvláda v umění, kde již věru neschází mnoho, aby model byl jeho alpha a omega místo zdravou pomůckou a oporou při tvoření, nebo lépe při uměleckém utváření. Jsou arci také dobré obrazy, kde při zcela lhostejném a o sobě bezvýznamném předmětu jich malebné pojmutí a podání povznáší je k hodnotě umělecké, jež jsou řešenými problémy malebnými. Ale jen, kdy zase toto řešení je originelní, konsekventní a výborné. A to tentokrát neradi pohřešujeme v obou obrazech Kam. Stuchlíka. Nehledě konečně k tomu, že jejich motivy, zády ku světlu sedící ženy po případě s bílými holandskými čepečky na hlavách, nejsou ani u Stuchlíka, ani jinde co nového, nedovedl nás letos za tuto jednotvárnost, toto opakování senza grazia motivu, v němž jen modely se mění, odškodniti kvalitou štětce, jenž je dnes tvrdší a méně podajný nežli býval, a jejž umělec namáčí v jedné mase různých barev. Zaměstnání jeho figur, škubání hus a čištění nádobí, není však ani dosti vážné a opravdové, osoby nejsou při věci, majíce sice jmenované objekty na klíně, jinak ale hlavním, ba výhradným zaměstnáním jich je býti nositely světelných efektů.

Fr. Jos. Doubek sice také nevyniká originalností motivů, neboť podobné výjevy v kostele, nebo schudlá žena, prodávající poslední šperk antikváři, bezpočtukráte jsme viděli na plátně; přece však zastavujeme se u jeho prací na chvíli pro jich měkce barevné, třeba poněkud mlhovité podání, kdežto zase u Jos. F. Gretsche „Galileje“, komponovaného v širokém slohu dle osvědčených vzorů, jako u slibného talentu, který ovšem dosud nad náčrt se nemůže vyšinouti. Talent zavazuje šťastného majitele ku mnohému a hlavně ku pečlivému studiu a pilné práci a teprve kdo tyto s ním v jedno spojí, dopracuje se výsledků a plného uznání. To nelze u nás dosti opakovat, právě proto, že opravdu nejsme chudi talenty, ale že také nejsme bohati umělci, kteří by počtu talentů odpovídali.

Ještě zbývá několik jmen a prací v oboru figuralním, právem dožadujících, abychom jich nepřehlédli. Jaroslava Věšína třeba uvésti pro jeho slovácké genry, dále Vítězslava Maška, letos i Jos. Úprku, pak Trska, Roletschka a K. Slabého, ačkoli opravdu tenkráte nelze o nich říci nic ne-li nového, aspoň zvláštního, aniž bychom se opakovali. Že Věšin nalezl výborný okres, štětcem malířovým dosud nedotknutý, z něhož za letního vedra i sychravé zimy čerpá své vážné scény i výjevy s nádechem komiky a nejednou i vřelé veselosti, je stejně známo jako jeho tvářnost umělecká, která z jeho „Odpočinku na honbě“ a „Svatebního původu“ povědomými rysy vyzírá. Pak Ferdinand Velc je na řadě, který se přihlašuje velkým kusem „Smrtí sv. Václava“ ve zdařilém náběhu ku vervě a životu, úspěšné snaze po jednoduché zřetelnosti. Jeho štětec je ostrý, poněkud více nežli i s jeho určitostí a positivností se snáší, ale barvy světlem ranním oblité mají již svoji harmonii.

Při nejlepší vůli není možno o krajinách ve výstavě co závažného pověděti. Jich počet je tentokráte praskrovný a z něho zase pramálo vyvolává trvalou zálibu. Jinak v krajinách slušno arci hledati těžiště výstavy, avšak jak vidíme, v krajinách cizího původu. Jestli tedy zvláště uvedeme „Chudý mlýn ze Střítěže“ od Ant. Chittusiho, práci svěžího motivu,

poněkud málo energicky provedený, za to v zasmušilé náladě dobře založený „Motiv ze severní Francie“ od Zděnky Braunerovy a dvě uhlové kresby L. Goltze pro jich zřejmý, ale dosud ještě nesamostatný talent, dosti jsme učinili, neobávajíce se výtky neúplnosti. Arci je však třeba postaviti jim v čelo dva obrazy: „Jaro na břehu mořském“ a „U pramene“, jimiž se představuje v Praze poprve Beneš Knüpfer, ode mnoha let v Římě usedlý. Jméno jeho, bylo-li kdy u nás známo, zapomnělo se, ale v náhradu nyní setkáváme se s hotovou, ustálenou, výraznou i milou individualitou uměleckou. Na jihu v jasu a záplavě světla, na břehu moře, v jeho vlnách našel umělec své pravé pole a jsa poetou se štětcem v ruce přenáší tuto říši, živou a oživenou — živou latentním ruchem přírody, oživenou skvoucími těly sirén nebo nahých pozemšťanek — na plátno, ničeho neubíraje jí na zářivé svěžesti a půvabnosti. B. Knüpfer je lyrik a struny jeho zní tu sladkým klidem, onde i bujně jásavým rozmarem; je malíř a štětec jeho nepozbývá ani pružnosti, ani jistoty před obrazem krajiny ani postavy lidské. Osvěživě vlhký chlad skalního zákoutí, oživeného smaragdem zachycených mechů a širokým pramenem vody, stejně nás poutá jako na druhém obrazu sráz skalní stěny, ověšené guirlandami zeleni a u paty omývané vlnami klidného modrého oceánu. Nepohřešujeme v nich ničeho; dojem je nezkalený a úplný, tak milý a občerstvující, jako ten křišťál proudů ze skal se řinoucí. Poutá-li první půvabem krajinářského motivu, tož zase ještě více druhý intensitou světla, vzduchu i barev.

Co jsme napsali, je facit ne výroční produkce českého umění výtvarného (ta vrcholí vysoko v Myslbekově „Krucifixu“, který by teprve výstavě dodal koruny), nýbrž pouze výroční výstavy exponovaných prací domácích, které na vyzvání se do Rudolfína dostavily. Co jsme z nich vybrali, přes přání i třeba výtky, jichž jsme vůči nim nedovedli potlačiti, svědčí o čilém proudění, někde o pěkném nadání, jinde o vážných a opravdových snahách; ani děl plné ceny umělecké v této revue jsme nepohřešili, výtvorů, které snesou každé měřítko a obstojí před každým soudem, které ponesou si svoji hodnotu, svůj význam po všechen čas svého trvání i tenkráte, kdy snad nadobro budou změněny cesty a cíle výtvarného umění, a obhájí je proti každému, kdo pro dnešní nezavrhuje včerejší.

Z Národního divadla.

Činohra.

(Slavomam. Drama o pěti jednáních. Napsal Karel Pippich.)

K novému dramatu svému Karel Pippich zvolil zajímavé théma z oboru socialního a psychologického — slavomam, horečnou, neukojitelnou touhu uznání, vyznamenání, slávy, stupňovanou až v duchovní chorobu. Myšlénka, vylíčiti člověka, jenž démonem ctižádosti štván po celý život se honí za prchavým přeludem slávy, až zničen, nedosáhnuv touženého cíle, klesá v oběť své nešťastné vášni, zajisté poskytuje bohatou a lákavou látku ke zpracování dramatickému.

Proveden-li motiv tento důsledně, s vnitřním propracováním a prohloubením, v rysech mohutných, silných, kreslených s uměleckým vkusem, nemine se hlubokého dojmu, jak skvěle dokázal Bozděch Olafem Knudsonem v „Baronu Goertzi". Však nestojí-li zpracování na výši základní myšlénky, nenalezne-li autor pravý výraz pro zvolený smělý motiv, spatřuje-li v látce jen příležitost ke kupení křiklavě efektních scén a nahrazuje-li umělecké prohloubení dramatickou šablonou, vznikne rozpor mezi obsahem a formou, mezi myšlénkou a výrazem, který úplně ničí každý interes, jejž by dílo mohlo vzbuditi v nás. Cítíte, že látka v sobě chová mnohem více, než autor vám podává v díle. Podobný cit zmocňuje se vás i při Pippichově dramatu. Však obraťme se k dílu samému:

Josef Novák, muž prudký, vášnivý, vůle nezlomné, dospěl bez jmění i vzdělání, toliko prací neúmornou, vlohami a šťastnými spekulacemi z pouhého kováře na továrníka, majitele cukrovaru a disponenta akciového cukrovaru. Přízeň Štěsteny probudí v něm ctižádost, která se mění až v slavomam. Jeho dosavadní úspěchy ho neuspokojují, vše jest mu nepatrné, malicherné, touží stále výš, chce nabýti velkého jmění, vstoupiti do veřejného života, dosáhnouti vynikajícího postavení, státi se slavným.

Chtivostí slávy opojen vrhá se v hazardní spekulace, uzavírá různé obchody, aby si dobyl vyšší přízně a vyznamenání, okázale mrhá penězi a aby zakryl svůj nepatrný původ a mohl spíše se sblížiti s vyšší společností, požádá, ačkoli jest otcem dvou dospělých dětí, o ruku schudlé šlechtičny, krásné baronesy Saše Dolanské. Syn Václav opře se jeho záměru, neboť baronesa Saša má pověsť ženy záletné. Však Novák, jehož prudká, hrubá, jen ctižádostí ovládaná mysl nesnese odporu, vyžene syna z domu.

Tím končí první jednání, které jest nejcennější částí dramatu. Zde vystupuje hlavní postava díla, Novák, v rysech silných a skutky jeho

vyplývají z chorobné, neukojitelné ctižádosti. Až posud autor přidržuje se správně a důsledně zvoleného thematu. Dle slibného počátku děláte si již naději na další zajímavý postup díla. Však již druhé jednání vás sklame. Autor opouští hlavní myšlénku, slavomam, a vrací se k ní až v jednání posledním, kde však vystupuje již bez všeliké souvislosti s hlavním dějem; dobu mezi tím vyplňuje hromaděním různých motivů, jež na vzájem se ruší. Dílo nevyvinuje se již z hlavního motivu a děj nepokračuje přirozeně, nutností dramatickou veden, nýbrž autor ho postrkuje násilně různými prostředky a okolnostmi jako: nevěrou, úpadkem, úmyslně nezaviněnou vraždou a pod., které nemají nic společného s hlavním thematem.

Druhé jednání přináší nový motiv: nevěru. Baronessa Saša podala ruku svou Novákovi jen z vypočítavosti, lákalť ji velké jeho jmění. Nemiluje muže svého, nýbrž udržuje poměr milostný s jeho účetním, Karlem Radimským. Novák, zvolen za poslance, dává na oslavu skvělou hostinu. Když pak hosté se rozejdou a v domě zavládne klid, sejde se paní Saša s milencem svým v saloně k dostaveníčku. Ale náhoda není jim přízniva. Jsou pozorováni starým sluhou Bartoněm, který Novákovi vše vyzradí. Pro třetí jednání autor má opět nový motiv, který nás svým náhlým, nepřipraveným objevením nemálo překvapí. Zničení štěstí domácího není jediná pohroma, jež Nováka stihne, též jeho postavení obchodní jest podkopáno. Smělé spekulace se nezdařily a úpadek jest neodvratný. Překvapeně nasloucháte. Kde vzal se tak náhle úpadek? Postihl Nováka v pauze mezi druhým a třetím jednáním. To jest vůbec zvláštní úkaz v dramatu Pippichově, že nejzajímavější a pro další směr děje nejvýznačnější věci sběhnou se vždy v pauze. Mezi jednáním prvním a druhým uplyne doba půldruhého roku. Však z tohoto času, pro psychologickou stránku díla tak vysoce zajímavého, kdy krásná baronesa Saša se stala chotí drsného kováře dřívějšího a kdy vyvíjel a ustáloval se poměr mezi těmito sobě tak odporujícími bytostmi, nedovídáme se ničeho. V jednání druhém domácí klid jejich jest již rozrušen a Saša nevěrna choti svému. Mezi jednáním druhým a třetím Novák zví o nevěře své choti. V pauze mezi jednáním třetím a čtvrtým udělá úpadek, a konečně mezi jednáním čtvrtým a pátým odhodlá se k samovraždě a skočí do řeky. Aby zachránil česť a jmění, Novák odhodlá se zapáliti vlastní cukrovar, aby obchodní knihy shořely a on pojistným zaplatil dluhy. Již vztahuje ruku, by natáhl pero přístroje, pomocí jehož chce cukrovar zničiti, ale v tom buší někdo na dveře. Jest to starý Bartoň. Volá na Nováka, aby s ním pospíšil, chce-li přistihnouti choť svou se svůdcem. Novák odkvapí, ve spěchu nenařídiv přístroj.

Ve čtvrtém jednání odehrává se rozčilující výjev mezi manžely. Novák nezastihne již milence pospolu. Syn Václav byl ho předešel a Radimského odstranil, aby zamezil neštěstí. Žárlivostí a hněvem nejsa sebe mocen, Novák uchopí svůj dřívější nástroj — kladivo a žene se na choť. Václav skočí mu v cestu a rána zasáhne jeho. Klesá k zemi. Novák snaží se ho přivésti k životu, ale marně. Jest mrtev.

Však k čemu by autor měl ty neocenitelné pauzy mezi jednáními, které hrají v kuse jeho tak důležitou úlohu, kdyby v nich nemohl mrtvého

opět vzkřísiti? A tak skutečně Václav Novák, jehož smrt nás ve čtvrtém jednání tak dojala, v pátém přichází opět živ s obvazkem na rameni na jeviště, a my vidíme, že autor si zde dovolil jen malý a — nevhodný žert s naším soucitem.

Novák zničen, zoufalý vrhne se do řeky, jest zachráněn v čas, ale — sešílí. Následkem slavomamu? Autor by nám to sice rád dokázal, a proto klade v ústa šílencova zmatená slova o slávě, ctižádosti, žíznivé touze po uznání, vyznamenání, aby nás takto usvědčil, že vidíme před sebou nešťastnou oběť slavomamu. Ale tím v nás víru nevzbudí. Motiv slavomamu, který zmizel po prvním jednání s jeviště, nemá žádného vlivu na další postup děje. Novákovi přivodí zkázu nevěrná žena a úpadek, kteréž okolnosti, jak patrno, nevyplývají nikterak ze slavomamu a jen zatlačily do pozadí hlavní motiv. Kdyby byl autor provedl důsledně, co v prvním jednání započal, mohlo míti naše socialní drama o cenný přírůstek více, avšak takto nemůžeme v díle vítati na vzdor různým přednostem, jako jest případné zasáhnutí ve vrstvy společenské, místy zdravé, bystré líčení skutečného života a pečlivý, plynný dialog, šťastnou akvisici našeho repertoiru. *Anežka Schulzova.*

Opera.

(Hubička, Figarova svatba, Asrael, Rusalka.)

Ačkoliv Hubička již mnohokrát provedena byla, není přece zbytečno zmíniti se o ní, když opět jednou si na ni bylo vzpomenuto: vždyť nějaká opera od Smetany jest na jevišti vskutku vzácností. Snad má správa divadelní závažný toho důvod, ale o některý večer více pro Smetanu by se přece snad dalo nalézti: na každý způsob mělo by se, pokud vůbec možno, nejvíce pozornosti věnovati tomu, co máme v české operní literatuře dosud nejlepšího.

Proto vítati dlužno také zvěsť, že uvedena bude na jeviště „Čertova stěna“, která při prvním provedení nebyla obecenstvem dosti oceněna. Smetana by též zasloužil, aby byl sepsán kritický a esthetický rozbor jeho prací, aby díla jeho touto cestou učiněna byla — pokud toho třeba — obecenstvu srozumitelnými. Ovšem muselo by to býti dílo ceny vědecké. Snad časem k tomu také dojde.

Hudba v Smetanově Hubičce, proniknutá duchem národním, působí na posluchače tak, jako působí na toho, jenž dlouho zdržoval se v cizině, pohled na rodný kraj a zvuk řeči mateřské.

Provedena byla v novém obsazení, jímž velice získala (pí. Petzoldová, pí. Fibichová, sl. Veselá, pp. Aschenbrenner, Heš, ryt. Skramlík a Veselý): neboť právě prostonárodní ráz její vyžaduje provedení uměleckého, aby jednak vystižena byla nenucenost, jednoduchost a vřelost hudby, jednak zase, aby se při tom nezaběhlo do prostého naturalismu — což se stalo ve zpěvu i hře p. Veselého.

Figarova svatba. Mozartovi se věnuje dosti pozornosti a díla jeho provozují se s pietou a chutí. Dlužno s tím souhlasiti, ježto se tím

pěstuje smysl obecenstva pro krásu skutečné hudby operní i vkus jeho se tříbí. Figaro, oblíbený to dříve typ pro člověka veselého a chytrého, který musí odolávati všelikým úkladům svého hraběte a pána, aby mohl slaviti svatbu se svojí Zuzankou, která se panu hraběti velice líbí, nalezl dobrého představitele v p. Hešovi: velikou předností tohoto umělce jest živý temperament, vedle toho však vystihuje p. Heš i správně ducha skladby a věrně jej také interpretuje. — Záletného, ale při tom na svoji manželku bezdůvodně žárlivého hraběte představuje p. Benoni. Výkonu jeho vadí jakási upjatost ve hře i zpěvu, která velmi se liší od nestrojené urozenosti, pro tuto úlohu — krom toho i značné živosti vyžadující — nezbytné. Hraběnku, milující svého chotě a trpící jeho choutkami, zpívá pí. Zikešová, milenku Figarovu Zuzanku pí. Petzoldová. Výkony jich udržují se na uznané již umělecké výši. Úloha Cherubína, pažete, v němž se probouzejí „pocity milostné“, a jemuž je stále buď sladce buď teskně kolem srdce, tak že se musí do každé ženy zamilovati, jest jednou z nejhezčích partií opery, ač celkem jenom episodní.

Těmto pocitům dává hudba výraz tóny tak krásnými, tklivými a něžnými, jak je mohl napsati jen Mozart. Provedení sl. Kavalarové hoví všem těmto vlastnostem hudby úplnou měrou: lepšího si přáti nemůžeme.

Operetta „Č e r v e n á k a r k u l k a“, která nahraditi musela pro neodstranitelnou překážku „Merlina“, nehodí se pro naše divadlo již proto, že nemůže býti provedena tak, aby nebyl setřen ráz elegance, tím méně pak pro svoji malou vnitřní hodnotu.

A s r a e l, opera od Franchetti-a, provedena poprve v Nár. divadle dne 30. března 1890. Libretto napsal Ferd. Fontana. Děj nesou tři osoby: Asrael, anděl padlý, Nefta, taktéž anděl, kteří se milují, a cikánka Loretta.

Asrael v boji proti peklu byl zajat, v pekle pak ze zoufalství nad ztrátou Nefty se oddal zcela životu zatracenců. Opera počíná okamžikem, kdy Asrael si vymůže na Luciferovi, aby směl na rok na svět, a zaváže se za to, přivésti do pekla s sebou duši nevinnou.

Nefta zatím podobně si vyprosí dovolení od Boha, by směla dolů s nebe, aby zachránila Asraela. Asrael octne se na světě a probudí se v kraji krále Brabantského. Tento král (p. Aschenbrenner) má dceru Lidorii (sl. Panznerova), jež za muže vzíti si chce jen toho, kdo jejímu zraku odolá. Asrael při slavnosti zkoušku tuto podnikne, zvítězí, ale zamítne ruku její, čímž vzbudí proti sobě nevoli dvora. Naproti tomu ujme se ho Loretta (sl. Vykoukalova) se svým cikánským lidem. Asrael se do ní zamiluje a žije s ní. Princezna pomocí kouzel vyzví však, kdo je Asrael, a navede cikánku, aby, až usne, jej svěcenou vodou pokropila: při tom vzbudí v ní též žárlivost, aby ji spíše získala. Loretta, když Asrael usne, zkoumá tlukot srdce jeho a sezná, že jinou miluje: jata divokou žárlivostí pokropí jej svěcenou vodou, načež vyšlehnou kol Asraela plameny a jej pálí. V hrozných jeho mukách přijde Nefta, jako sestra Klotilda, se svými družkami z kláštera a odnese jej do kláštera. Asrael se tu pomalu uzdraví, ale rok již je u konce, a on má zpět do

pekla Aby splnil svůj slib, zamýšlí přivésti Neftu s sebou; ale tato svojí něžností jej obrátí, přiměje jej, aby se spolu s ní modlil k Panně Marii a s modlitbou mizí moc pekla: oba mění se v anděly a ocitnou se opět v nebi. Děj poskytuje tedy hojně látky k effektní hudbě: pocity hrůzy, velebnosti, vášnivé lásky, zbožnosti je možno hudbou vyjádřiti velmi dobře.

Hudba k Asraelu nese se směrem moderním. Především orchestru přikázána tu úloha značná, on neslouží jen k průvodu, ale též ku charakteristice měrou velikou. Ve formální konstrukci přidržuje se starších vzorů, máť opera arie, ensembly atd., ale týká se to jen zevní úpravy: i arie jsou souvislými částěmi celku hudebního, a kromě toho melodie vázána jest velikou měrou ke slovu, takže melodií v pravém smyslu tu celkem velmi málo. Co se tkne charakterisace, situace pekelná jest tu vylíčena tóny vskutku pekelnými. Za to překvapuje charakterisace nebe: pocity velebnosti a zbožnosti dojista svádějí k hudbě co nejmelodičtější, ale tu jim propůjčen výraz neobyčejně vážný, opravdový a zbožný. Sbory andělů pracovány jsou ve slohu starého zpěvu posvátného. V tom lze spatřovati samostatnost skladatele, že odtrhl se od obvyklého způsobu hudby v takových momentech. Tak se má věc i při modlitbě Asraelově. Lásce a pomstychtivosti cikánčině dodán hudbou ráz až děsivé vášnivosti. Zpěvy lidu jsou psány přívětivým slohem.

Melodičnosti v pravém smyslu hudba celkem nemá: vysvětliti to lze z části přidržováním se moderního směru, směru lze říci realistického, ač pro něj melodičnost hudby nemusí býti vyloučena, jak viděti lze u Goldmarka, našeho Smetany ba i Wagnera.

Z části, a to hlavně, by se vysvětliti dal tento zjev nechutí ku přesládlým melodiím hudby zvané „vlašskou".

Práce svědčí o tom, že Franchetti neprovozuje skládání jako sport boháče, nýbrž opravdově: dále o tom, že jest hudebně prakticky i theoreticky vzdělán, a dojista i estheticky, jakož i že má to, co ke skladatelství je v prvé řadě nutno: talent — jak veliký, bude lze posouditi až z dalších prací. Prozrazuje však práce také, že pochází od skladatele ještě nedosti klidného, nemajícího ještě dosti autokritiky, aby poznal, co je přílišného a tudíž zbytečného, a nerozpakoval se to vypustiti Také lze pozorovati tu i tam vliv cizích vzorů v instrumentaci i skládání. Jinak ale zaujímá opera celou pozornost posluchačův; fantastický děj, hudba mnohdy až překypující mnohostí tónů, oslňující výprava udržují obecenstvo v napjetí a rozechvění až do konce Provedení činí na všechny účinkující veliké požadavky: na orchestr, sbor i představitele hlavních úloh. Všichni vynaložili všechnu péči a sílu na správné provedení. Pan Florjanský je znám svojí přičinlivostí, také je potřebí tak vydatného a vytrvalého orgánu, jaký on má, k plnému úspěchu. Něžná andělská bytosť Nefty je úloha velice choulostivá i po hudební i po zevnější stránce: lepším rukám, než pí. Försterové, zajisté nemohla býti svěřena. —

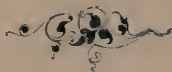
Třetí veliká úloha je cikánky Loretty. Sl. Vykoukalova ukázala tu svůj veliký talent způsobem plného uznání hodným. Její výkon má na sobě ráz intelligentnosti, krom toho spojuje se tu nadání hudební s na-

dáním hereckým a k tomu přistupuje i veliký, dobře vycvičený hlas. Lze si od ní pro budoucnost nejlepší výsledky slibovati. Sl. Panznerova, p. Aschenbrenner a p. Hynek menší úlohy své provedli způsobem přiměřeným celku.

K prvnímu představení přijel též známý kritik německý Hartmann, jenž se o provedení velmi chvalně vyslovil.

Jako host vystoupila poprvé dne 17. dubna v Rusalce od Dargomyžského pí. Muromceva-Klimentová. Již od loňska je nám hostem vítaným, přinášíť ukázku ruského umění; neboť lze dojista mluviti o zvláštním ruském umění. Takový zvláštní — ruský — ráz má zajisté její přednes i hra: mnohé pohyby jsou u nás nezvyklé, ale velmi pěkné a mohly by tu zdomácněti. Výkon její lze nazvati umělecky realistickým, pravdivým. O dokonalosti zpěvní stránky netřeba se zmiňovati, ale ovšem o zvláštním způsobu nešeného zpěvu při ariích, jenž působí neobyčejně mile a pěkně. — K tomu druží se nezvyklá u nás celkem modulace hlasu, dávající mu dle potřeby zbarvení laskavého, něžného, rozvášněného nebo nevýslovně teskného a dojemného. Pěvkyni lze zajisté přičísti k umělkyním prvního řádu. — Pan Veselý se přičiňoval dle svých sil o dobrý výkon, jen že i tu vadil místy jeho naturalismus, hlavně zpěvní.

Taktéž sl. Panznerova podala výkon záslužný. Vedle ní vynikl pan Heš: úloha mlynáře poskytla mu příležitost ukázati všecku vydatnost mohutného orgánu i hereckou dovednost a dlužno dle tohoto jeho výkonu uznati, že ve svém oboru náleží k nejplatnějším silám opery. *—lr.—*

SVATVEČER.
Kreslil Felix Jennewein.

Pohádka o Karlu Velikém.

Báseň Julia Zeyera.

(Pokračování.)

Ve vojsku císaře byl v onen čas
muž mladý, chrabrý, jmenem Bernardin,
syn hraběte mocného v Burgundu.
Ten podivný měl jedné noci sen:
že ptákem byl a letěl prostorem,
se zdálo mu, že mlha kryla zem
a tma že byla všude, jediné
že šerem bledá hvězda svítila,
že lákala a lákala jak čar
svým dlouhým, tajuplným paprskem,
a na perutích když se nesl k ní,
že viděl, to že zářil drahokam
ve zlatém prstenu, jenž spočíval
ve rakvi křišťálové . . . Vzbudil se
a vidina té rakve zmizeti
mu nechtěla, a sbíral paměť svou,
a ponenáhle nabyl jistoty,
že ve snu viděl rakev známou mu,
v níž tělo císařovny dřímalo.

Cos pudilo ho v temné noci vstát
a pustými se ploužit chodbami,
sám nevěděl, kam nohy nesly jej,
až posléz octl se ve komnatě,
kde zlatá lampa dohořívala
a poznal císařovu ložnici.
Bez dechu stál a zíral před sebe.
Tam ležel Karel . . . Pláčem unaven,
byl na podlaze usnul vedle mar . . .
Na tváři ležel . . . Víko z křišťálu
u okna svítilo a z odkryté
se rakve obrys nořil mrtvoly.
Ret její, pootevřen polibky,
jež Karel byl tam tiskl vášnivě,
zdál se, že do noci se usmívá,
a bledý, tajuplný paprslek
se na něm chvěl, jak zákmit bludičky.

Krev všechna Bernardinu do mozku
se proudem hnala, slyšel hučení

jak velkých slapů, pot měl na čele
a nohy byly jako kamenné . . .
Však jeho smělost zaplašila strach,
šel statně v před a pojal Urgelu
za plavé vlasy, hlavu pozved jí
a pootevřel víc ten mrtvý ret:
tu vypad zlatý prsten kouzelný
a zazvonil o dlažbu z mramoru.
Jak blesk ho rychle schvátil Bernardin,
a schoval pod plášť jej. V tom probudil
se Karel ze sna. „Kdo zde?“ zavolal,
a úžasem Bernardin oněměl.
Po světle volal Karel, vešli v síň
a dvacet zaplálo hned pochodní.

Na smrť se připravoval Bernardin,
však Karel, když ho spatřil, k němu šel
a objal jej a k srdci tiskl jej
a pravil: „Dávno k bohu modlím se,
by přítele mi, druha, bratra dal,
jejž celou duší milovat bych moh'!
A nyní konečně jsem našel jej!
Ty světlem budeš mého života!
Proč nepřišel jsi dříve, druhu můj?
Nad tebe nikdo není dražší mně!
Ni muž, ni žena. Nikdo na světě.
Ó, miluj mě, jak já tě miluji!“

A oči jeho plály požárně.
Pak ohlížel se kolem udiven
a vida rakev, pravil klidně jim:
„Proč posud nepohřbena žena má?
Hned odneste ji. Odevzdejte v zem,
co zemi patří. Buď jí věčný mír.“

Tak pravil Karel. Podiv nesmírný
jal všechny, již jej mluvit slyšeli,
a mezi tím co rakev odnesli,
za ruku Karel Bernardina vzal
a prosil ho: „Můj druhu, přisedni
sem k mému loži! Jsem tak unaven,
a sladce se mi dřímat bude dnes,
když nad mým spánkem, drahý, budeš bdít.
Jak osamocen stojím na světě!
Má velkost jako strmá skála je,
mně teskno tak! Však šťasten budu teď,
svou velkost s tebou budu sdíleti,
my spolu budem vládnout západu,
a ulevено bude tíži mé.“

A zraky jeho jako v šílenství,
jak v blouznění horečně svítily,
až Bernardinu stydla v žilách krev,
a zdálo se mu, prsten pod rouchem
že jako zmije prsa hlodá mu.

Nad císařem se sklonil něm a bled;
z té náhlé lásky taká hrůza šla,
že císařovu přál si nenávisť,
a přemýšlel, jak vyznati by měl
svůj smělý čin . . . Však Karel usínal,
a ležel posléz v hlubé dřímotě . . .

Tu Bernardin se vykrad' ze síně
a zděšen prchal nocí, svědomí
mu vyčítalo loupež spáchanou,
a plakal u jezera, kamž jej krok
byl jeho bludný vedl; rozjímal.
Co počíti? Měl prsten vložit zas
do úst té mrtvoly? Měl v její moc
zas Karla dáti? Měl se vyznati?
Stud bránil mu, však jasno bylo mu,
že kradené té přízně zbavit se
čest kázala mu. Rychle prsten vzal
a do vln jezera jej ponořil,
jež pod blednoucím nebem jasniti
se začínalo v bílém úsvitu. —

A bylo ráno. Karel vzbudil se
a vida Bernardina v síni své,
kam od jezera byl se vrátil zas,
naň vlídně hleděl sic, však lhostejně
a pravil mu: „Já o tobě dnes snil,
však z paměti mé ztratil se ten sen.“

Pak dal se mlčky odít. Smutný byl
a řekl: „Jak mi úzko v síních těch,
po šírém toužím božím prostoru.“

Sám vyšel v kraj, kam cos jej pudilo,
dál lákala ho a šel dychtivě,
jak kdyby ztracený chtěl hledat ráj,
a nesmírná jej touha tížila.
V tom vyšel ze skalního bludiště
a před ním v slunci modré jezero
se čeřilo, kde bílé lekníny
se houpaly na vlnách šplounavých,
kde na březích se stromy klonily,

pít jak by chtěly z vod těch blankytných,
kde rákosí tak sladce šeptalo . . .
A kolem strmé skály strměly
jak obruba, a slunce zlatilo
tvář jejich zrytou, modrým koupalo
je světlem, amethystným přídechem
a jasem růžovým, a nad nimi
pluk velkých ptáků tiše vesloval,
a ještě výše plula oblaka
a vrhala své stíny vodám v klín,
jak v jasnou mysl vážná myšlenka
svůj přemítavý ztápí snivý šer . . .

Tu rozpjal Karel v šíro náručí,
zrak jeho vlh' a zvolal rozechvěn:
„Blud byl můj celý život! Zjevil teď
mi Bůh, co pravé štěstí. Samota,
klid, odloučení pravým rájem jest!
Já našel ráj svůj zde, zde zůstanu.
Od sebe vrhám žezlo, korunu,
to jezero jest celým světem mým,
zde žíti chci, zde blaze zemříti.“

A klek na břehu, líbal vroucně zem
a horkými ji máčel slzami.

Moc žádná od té doby odtrhnout
jej nedovedla od těch drahých míst,
a nová svízel říši hrozila.
Trůn osiřel a marně prosili
jej věrní jeho, aby pomněl přec,
na které místo Bůh jej postavil
a jaká jeho jesti povinnosť:
Jen v modré vlny zírat jezera
chtěl Karel stále v touze dumavé,
něm v blouznění naslouchal lhostejně
o nových zpourách, zmatcích, převratech.

Zem celá v smutku, v bolu úpěla
a nikdo více rady nevěděl,
a nikdo nedovedl vysvětlit
si náhlou změnu v mysli Karlově,
jen Bernandinu bylo jasno vše,
on uhodl, že pouze čaromoc,
již onen prsten tajil, způsobit
to mohla zlo, a v zoufalosti své
si předsevzal, že říši zachrání
neb zhyne v spoustě vod těch hlubokých.
Svou duši Bohu vroucně poručil

a do tůně se vrhl bezedné,
na onom místě, kde byl pohroužil
ten prsten osudný — a v propasti
Bůh chránil jej, a jeho andělé
ho vedli tam, kde v písku zasypán
hrou chvějných vod ten ležel talisman.

Prch' nyní Bernardin a vyhledal
ve Cáchách Turpina a před ním klek'
a pověděl mu vše, svůj divný sen,
svou loupež, náhlou přízeň císaře,
své pokání a zázrak patrný,
jímž Bůh mu opět prsten nalézt dal.

„Ó, vezmi,“ prosil, „klenot příšerný
a zbav mě tíže, která kruší mě!
Na světě širém není člověka,
jenž přízně, kterou čar ten vzbuzuje,
tak použije k blahu křesťanstva,
jak ty, ó svatý, velký biskupe!“

Však Turpin hlavou zatřás' zamyšlen
a pravil: „Není Bohu třeba čár,
a bez kouzel on řídí světa běh.
Znám jedno srdce, které láskou mře
a tomu onen čar by lékem byl,
chci zkoušeti je, zdali odolá
tak lákavému hříchu, dokáže,
zda hodno jesti sdílet osudy
s tím mužem, jejž byl zvolil Hospodin
pro velké cíle, ač jej podrobil
též slabostem, jak lidi ostatní.“

Tak pravil biskup, prsten uschoval
a druhý den se vydal na cestu
do kláštera, kde posud truchlila
nad ztrátou Karla jeho nevěsta.
Do rukou jejích dal ten talisman
a pravil jí: „Teď Karel vrátí se
zas k nohám tvým a skončen smutek tvůj.
Ty zachráníš jej, zachráníš též nás.“

Tu usmála se, avšak bolestně,
a řekla: „Ano, já vás zachráním,
a k povinnosti Karel vrátí se,
tak doufám pevně, ne však k lásce své,
ta mrtva jest a nevzkřísí ji čar.“

A zatím Karel z pustin jezerních
na bystrém koni spěchal, nesmírná

jej náhle touha jala uvidět
zas Galenu, svou luznou nevěstu,
a nedaleko Cách na cestě své
ji zastihl v průvodu biskupa,
a slyše teď, že jela jemu vstret,
tak zvolal vášnivě: „Ó, Turpine,
hleď, láskou mru, ó, spoj nás na místě!
Buď její svolení, neb moje smrť.“

Zrak Galeny se zamžil slzami,
a srdce zabolelo steskem jí,
a žalovala uvnitř: „Bože můj,
proč mluví tak jen kouzly omámen?“
Však potlačila vzdechy, pravíc mu:
„Jeď se mnou, pane, do Cách, odpovím
ti určitě na slova vášnivá
před fontánem, jenž tryská kypící
ze země před palácem mramorným,
kde trůn tvůj stojí, visí koruna.“

A Karel poslušně do města jel,
kde veškerý byl dvůr teď shromážděn
a tři sta biskupů na porady
se bylo sjelo; porad účel byl,
jak léčit Karla z dumy chorobné,
a nyní v prostřed říše velmožů
svou žádosť kněžně Karel obnovil
a o své lásce blouznil vášnivě.

A s vážnou důstojností Galena
před tváří všech mu takto pravila:
„Ty myslíš, velký, mocný císaři,
že láskou ke mně planeš nesmírnou.
Klam je tvá vášeň, jako byla klam,
když Urgelu jsi luznou miloval
až za práh smrti, v bludu šíleném,
klam bylo tvoje náhlé přátelství
pro Bernardina, klam to toužení,
jež k jezeru tě v skalách poutalo.
Ty kouzlům podléhal jsi strašlivým.
Znáš prsten ten? Toť zrádný talisman,
jenž v porobu tě temných mocí veď,
když samovolně šij jsi nastavil.
V mou ruku paď. Vrhám jej v horký proud,
zde v léčivý ten pramen, jemuž Bůh
dal vytrysknout před samým domem tvým,
dar milosti. Tam zhyne čaromoc!
Hleď kolem sebe. Tam tvůj stojí trůn,
tam visí svatá tvoje koruna,

to symboly jsou cílů velikých,
pro které světů Pán tě vyvolil.
Od nich tě peklo lákat chtělo jen,
a byl jsi slabý jako nemluvně,
ty reku velký, velký vladaři!
Když od Boha jsi odvracoval tvář,
tu síla tvoje byla třtinou jen!
Ó, vrať se k Bohu, mužem budiž zas!
Nech jiným lásky sladké toužení,
a konej činy, které jméno tvé
tam mezi věčné hvězdy zapíšou . . .
Buď s Bohem teď. Já opět odejdu,
a stín můj na tvůj práh už nepadne.
Už nikdy víc. Však bez trpkosti jdu,
a Bohu vždycky budu děkovat,
že dopřál mi, by slabá ruka má
ti spásu nesla, když jsi zabloudil.“

Tak končíc vrhla prsten čarovný
do fontánu, kde v prach se rozpaď hned.
Však Karel zvolal: „Slabá ruka tvá,
ó Galeno má, silné srdce však,
a čisté, jako křišťal průhledný!
Nuž, budu opět mužem, rekem zas,
jak pravilas', však silně milovat
a věrně, čistě muži přisluší.
S mých zraků bělmo padá! Žádný čar
teď nevede mě v bludy pekelné!
Mě jímá anděl Boží za ruku
a vede mě, hleď, přímo k nohám tvým
a káže mi, bych klekl před tebou!
Hleď, bez vášně, však dojat hluboce,
já vznáším k tobě ruce, odpověz,
zda odpouštěti křivdu dovedeš,
zda zbloudilému lásku svou chceš dát?“

Tu síly neměla, by mluvila,
však ruce obě vstříc mu natáhla,
a slzy její jako v máji dešť
se lily na tvář v blahém úsměvu.

Jal liliové ruce v ruku svou
a táh' ji k sobě, mocným ramenem
ji pozveď, na trůn zlatý postavil
a zvolal: „Ejhle, strážný anděl váš,
a moje spása! Všech nás královna!“

Tu nebylo už konce radostí,
a všechny zvony v Cáchách zázrakem
se daly do zvonění slavnostně.

Tak bezmocným se stal ten temný čar,
jenž Karla vlekl v sítě příšerné
té démonické lásky nesvaté,
jež jeho byla hříchem velikým,
tím hříchem, z něhož knězi zpovídat
se zdráhal vždy, až Bůh jej přinutil
tím listem, který anděl Gabriel
nes' jeho zpovědníku . . . Pykal pak
ve slzách trpkých, dlouhým strádáním,
a poskvrnění smazal lítostí.
A přece opět hřešil pýchou pak,
když Blanciflóru k sňatku přinutil
v němž lásky nebylo, tu liljovou,
tu luznou dívku, která nade vše
jej milovala láskou sesterskou
a strastnou pouť do pustin konala,
do lesů bretonských, by smířila
u hrobu světce, jejž už za živa
jak bratra milovali andělé,
hněv Boží vzešlý pro ten velký hřích,
jejž nechápala v nevinnosti své. —

Bez obuvi a v hávu smutečním
se Blanciflóra dala na cestu,
jen pěti provázena družkami,
jež z lásky k ní se odhodlaly jít
do krajin nebezpečných, divoká
kde dravá zvěř a živly řádily,
kde přízraky se nocí míhaly
a loupežný se toulal mnohdy lid.

Pouť byla dlouhá zemí bretonskou,
tou tajeplnou. Lesy hluboké
se táhly k moři až, vždy bouřnému,
a pláně vřesem, trním porostlé,
z nichž zadumány čněly balvany
jak trosky rozbouraných hradů, měst,
se v mlhách v nedozírno ztrácely.
Však v dáli mnohdy věže vysoké
se k nebi pjaly, zámky na skalách
a kláštery se modrem halily
a tiché vísky v sadech kvetoucích
ve slunce třpytu sladce dřímaly.

Leč hradům, městům, vískám hostinným
se Blanciflóra vyhýbala vždy
a cestu svou jen tmění hledala
tou nejhlubší a hluchou pustinou,
kde za podušku kámen sloužil jí

a za pokrm jen plané ovoce.
Tak, stále modlíce se, kráčely
ty panny samotami bez bázně.
A konečně, až k smrti znaveny,
na širou vyšly pláň, kde kapradin
se moře vlnilo a dubů šum
kde prastarých, jak čarný věšteň zpěv,
se brzy bouří vlnil, brzy zas
jak duchů šepot v travách dozníval.
A v dlouhých řadách šedé balvany
až do vrcholku dubů strměly,
tak příšerné v své němé záhadě.
To hroby byly druidské, oltáře,
kde bílé kněžky noži zlatými
za lunných nocí, v dobách minulých,
ve hrudích lidských, v svatém šílenství,
svých bajných bohů vůli hledaly . . .
Ty nivy smutek kryl jak závojem,
jak truchlé sny cos krajem vleklo se
a v prostřed pohanských těch památek,
těch někdy krví krutě zbrocených,
se starý klášter rozpadával v rum,
v němž zbudován byl onen světce hrob,
jejž Blanciflóra zbožně hledala.
Stál sarkofág ten v pustém kostele,
jenž klenby neměl ani střechy víc,
dub z podlahy tam rosť a do oken,
v nichž ještě mnohé zbytky dávných skel
se blýštily jak drahé kameny,
bříz mladých svěží větve šuměly,
a dlouhá vlákna mechu šedého
jak stříbrotkaná, vzácná záclona
vchod bez dveří stínila zvětralý.

Noc byla vzešla, šerá jako vlk,
když Blanciflóra došla s družkami
na konec pouti své, a sešedše
do zříceného chrámu, rozžehly
teď tiše panny svíce svěcené
a kolem hrobky postavili je
a Blanciflóra hymnu zapěla
a kráčela pak vzhůru po stupních,
jichž vedlo pět až k rakvi kamenné,
na jejímž víku obraz vytesán
byl světce tak ve věrné podobě,
jak v hrobě spal. Na prsou skříženy
měl suché ruce, oči zavřené
do hloubi důlků byly zapadlé

a výraz tváře mluvil zřetelně
o vítězství nad tělem smrtelným
a o vidinách v lůně věčnosti.

Ty ruce Blanciflóra v pokoře
a v úctě svaté třikrát líbala,
pak klekla do prachu a kolem ní
se na zem vrhly družky pobožné
a sborem vysílaly chvalozpěv
ku Bohu velký, jenž je vedl sem
bez úrazu. Tak vroucí vzdaly dík.

Zpěv jejich čistý jako stříbra zvuk
se k nebi nes' a s šclestěním trav
van větru nočního a stromu šum
se mísil v sladké jeho vlnění,
a zdálo se, jakoby celá step
se s nimi modlila a zpívala,
i starý kostel, zpola sesutý,
byl jeden zvuk, neb všude ozvěna
se probouzela v šerých zákoutích
a jako ze sna v souhlas zvučela.

Tak zaníceny děvy modlitbou
svou byly hlubokou, že upjaté
na nebe zraky jejich viděti,
co kol se zatím dálo, nemohly.
Step celá, posud hluchá, oživla,
však životem, jenž horší smrti byl:
Jak hřobních desek břímě kamenné,
se prokletí staleté valilo
při čistém hlaholu těch svatých hymn
z těch slují podzemních, z těch hlubých blat,
kde popel kněžek, čarodějníků
tlel nesvatý a jejich obětí,
a mátohy se draly na povrch,
vzduch jimi hustý byl a mrazivý,
a jako mračno nes' je chladný van,
a po stopě jich, krví páchnoucí,
se dravé šelmy lesů plížily,
a kostelík jak v moři ostrov stál
v té dvojí hrůzy šerém přívalu.

A děvy netušíce zpívaly —
však poznenáhlu hlasy zmlkaly,
jen Blanciflóřin pěti nepřestal,
ač viděla teď též co ostatní,
jichž zmocňoval se úžas nesmírný,
děs, jenž jim bílá hrdla zúžoval

jak pěstí kamennou . . . Co viděly!
Byl celý kostel bledých příšer pln,
stín za stínem byl vklouzl portálem,
od hlavy k patě v příkrov halený.
Zrak videm zastavoval v žilách krev
a tlukot srdce, vlasy zježoval —
a smutný byl jak noc, v níž shasíná
hvězd svaté světlo. Mráz jim vanul z úst,
a blíž a blíž se tiše ploužily
a vztahovaly ruce bez pleti.
A za nimi se vlci vkrádali
a vyli kolem poutnic hladově.

Na první stupeň stoupal příšer dav
a družky Blanciflóry zmíraly,
a v strachu tvář si rouchem halily,
smrt čekajíce. Blanciflóra však,
ač děs ji jímal, dále zpívala,
neb byla slíbila, že třikráte
u hrobu světce hymnu posvátnou
za bratra svého vroucně zazpívá,
a v duchu Boha nyní prosila,
by nezasáhla dřív ji hrozná smrt,
než vyplní svůj slib, a její hlas,
ač třásl se, přec dále čistě zněl . . .

Na druhý stupeň vlci plížili
se krvelační, bledé přízraky
na třetím stály, ruce zvedaly
a zíraly jak duje smrtný mráz.
Na čtvrtém stály teď a na pátém
směs strašidel a šelem divokých
už těsnala se, havěť posupná
a za roucho už velký, šerý vlk
bral Blanciflóru, která poslední
teď slovo hymny byla dopěla . . .
Slib její splněn byl a umříti
se nebála, když Bůh tak dopustil.
Na prsa bílé ruce složila,
a horký cítila už vlka dech,
a mrazný cítila už mátoh van
na zbledlé tváři — v tom se na hrobě
ten vytesaný světec posadil
a oči otevřel a kovovým
děl hlasem: „Amen!“ na tu modlitbu,
jíž dozvuk zmíral v pustém kostele . . .

Tu zmizely ty děsné příšery
jak tenký dým a vlci prchali,

a na svou desku socha padla zpět,
zrak její zavřel se a na prsou
se ruce opět, suché, skřížily.

Step byla opět tichá v dřímotě
a z šerých nebes luna vyplula
a světlo bylo kolem stříbrné
a v sladké záři, starým portálem,
skrz dlouhá vlákna mechu šedého
cos zasvitlo jak zákmit čarných hvězd,
a rytíř ve stříbrném brnění
na bílém koni pod portálem stál,
zjev jako andělský, a s podivem
na dívky zřel, jež kolem klečely
a na ni, která bílá, vysoká,
ve tmavém rouše, s vlasy zlatými
u hrobu světce stála, světice.
Slez' rytíř s koně, klekl před ní v prach
a hleděl beze slova v její zrak,
jenž plný byl rajského vidění.

A němi byli všichni na chvíli,
až svatá záře v očích hasla jí,
neb únava se dívky zmocnila,
že klesala . . . On v náručí ji chyt',
a pravil vážně: „Sladká paní, mluv,
kdo jsi a co tě vedlo v tuto poušť?
Mně kázal sen, bych v trosky tyto jel,
já holubici viděl zmírati
ve spárech šelem, hlas mne pobádal,
bych ku pomoci rychle přispěl jí.
Na koně sed' jsem, jel a mrákotou
té hlubé noci zpěvy slyšel jsem,
jak sbor když pěje čistých andělů,
a jeden hlas, nad všechny nejsladší,
mi vnikal v duši, k slzám dojal mne,
však náhle ztich', když koně mého krok
u prahu stál . . . Teď kaž, co činit mám.“

A Blancifióra v náhlé důvěře
o rámě jeho podpírala se
a pravila: „Mne v poušť tu vedl slib,
pouť konala jsem dlouhou, modlitbu
Bůh vyslyšel mou, zázrak učinil,
a spasil mě a věrné družky mé.
Teď poslal tebe. Znáš-li, pane, krov,
jenž pohostinně přijmout by nás chtěl,
ó, veď nás tam! Mé družky únavou

již klesají, a sama chtěla bych
u krbu sednout, slib když vyplněn."

Děl rytíř tiše: „Jeden blízko krov,
pod který zvu tě s vřelou radostí,
hrad otců mých. Ty nepohrdneš jím?"

A ona usmála se v odpověď,
a vedl ji, na koně posadil
a bílou nocí jela, beze slov
za úzdu veda koně, vedle šel,
a pomalu za nimi družky teď
bez bázně kráčely a v důvěře.
Veď rytíř krajinou je, koupanou
jak stříbrem, luny svitem; vlnila
se pláň, a v dáli jako přeludy
se hory tměly v šedém obzoru,
a nivami se řeka kmitala
jak mléčná dráha luhem nebeským.
Mír hluboký vše jímal, sladký sen
na tváři země jako úsměv byl,
a v srdce všechna kanul balsamný
a krásný klid.
Teď podél řeky šli,
šum její zdál se noci šepotem,
a kdesi v stínu klapal starý mlýn,
a ruchem vlnek, hvězdně kmitavých
loď plula tiše, plachty dmuly se,
a byla vážná jako zjevení.

Ty známky přítomnosti člověka
v tom kraji nadpozemsky slavnostním,
cit budily milého sdružení,
a Blanciflóře blaze bylo tak,
jí zdálo se, že mladý rytíř zpět
ji v život veď, od chmurných hrobu hrůz,
a srdce její tiše dělo jí:
„Jak sladce životem bys kráčela
po jeho boku, jako nocí teď!"

Nach polil její tvář a lekla se
a hlavu sklonila. V tom rytíř děl:
„Hle, sladká paní, dům, jenž čeká tě."

(Pokračování.)

Tři cesty.

Napsal Fr. Herites.

(Pokračování.)

Pan Valenta sfouknul hořící sirku, ale doutník zapálený nedal do úst; držel ho zamyšleně v ruce, tak že již již zase uhasínal. Zadíval se na rozhodnou rádkyni, jakoby vyčísti chtěl v tom okamžiku z jejího čela, co a jak myslí.

„Prosím tě —“ řekl pak. „To je všechno těžko. A která by si mne nakrásně vzala?“ — otázal se. Vzpoměl si na doutník a silnými bafy rozdmychával zbylou jiskřičku. „Starého mrzouta — nevrlého — protivného. — Šedivého plesnivce!“ — rozvinoval obraz, málo lichotivý.

„Ovšem jsou tu děti —“ podotkla Máry, nevšímajíc si vysvědčení, jež dával o sobě a svých vlastnostech.

Pan Valenta byl patrně dotknut ve své samolibosti. Očekával při nejmenším aspoň zdvořilý odpor a mlčení zdálo se mu jako souhlas, jako potvrzení.

„Právě, že jsou tu děti —“ poznamenal, s okázalým důrazem na slovo první. „Kdybych někdy snad přece odhodlal se — — změniti svůj stav —“ řekl, když byl chvíli hledal případné slovo. „Učinil bych tak jenom a jedině k vůli dětem,“ doložil rozhodně, jaksi aby odmítl podezření sobectví, kteráž obžaloba i v jeho vlastní hlavě najednou se vyskytla a nebyla nepochybně zcela bez podstaty.

Máry se také potměšile usmála.

„Inu —“ chopila se slova, s úmyslem špatně skrývaným: povzbuditi na cestu k cíli. „Což, to je pravda! Těm dětem schází mnoho. Ty děti mnoho potřebují. Všechny. Všechny —“ opakovala, když byl otec takto obžalovaných učinil nesmělý pokus, obhájiti aspoň Benjamina z bídných hříšníků. „Františk jest přece milý kluk —“ řekl. Na Frantíka pan Valenta nenechal nikdy nic dopustit. Hned mu však napadla nespravedlnost, spočívající v tom, že jednomu ze svých dětí přednost dává před ostatními. „Všickni mají dobré srdce —“ řekl, v obranu svou zahrnuje celek, bezpodmínečně.

Řekl to snad tonem trochu povýšeným, napjatým, trochu pohněvaně, opravdu nerad uslyšev pohanu těch, jež miloval.

„Snad se nehoršíš na mne, Karl?“ pravila Máry hlasem sladkým i pohledem. „Kdož by to popíral? Ovšem, že mají tvé děti dobré srdce! Výborné srdce! Jak by neměly tvoje děti dobré srdce — —“ s přízvukem okázalým na přisvojovací zájmeno druhé osoby, lichotila Máry, chtějíc patrně nemilý dojem, jejž slova její dřívější byla učinila, rychle napraviti. „Myslela jsem jen, že děti potřebují tu a tam — upozornění, vedení — — vychování zkrátka — —“

„Pravda —“ přisvědčil pan Valenta. „To je pravda. Zdivočili mně za ten čas, v poslední době — kluci zejmena rostou mi hodně přes hlavu — —“

„Ani dříve nebylo všecko tak, jak mělo být. Já zas mám na zřeteli hlavně děvčata. Odpusť, švakře — neměj mi za zlé . . . Za našich časů nebylo by se děvče za živý svět tak smělo chovat — — neříkám nic špatného. Děti, chudinky, za nic nemohou. Ale je to smutné. Ani Anna neví ještě, co se sluší na spůsobnou dívku z lepšího domu — —. Věř mně, že jsem spráskla dnes několikrát ruce. Ovšem — já nedávám dítěti žádnou vinu, jak povídám. Neměla příležitost nikdy, chudáček, viděti pravý, dobrý příklad — —“

„Jak to myslíš? Ale Marie —“ poznamenal pan Valenta v pokusu jakési obrany.

„Nebožka“ — chopila se slova zase Máry. „Dej jí Bůh radosť věčnou!“ — usmiřovala hned zbožným přáním svoje svědomí. „Nebožka měla zajisté mnoho dobrých vlastností“ — — shovívavým přiznáním zvyšovala váhu toho zla, toho bodnutí, kterým zraniti chtěla mrtvé sestřino srdce.

Pan Valenta předešel slovům, jejichž jed, než vyslovena byla, stříkal již kolem a do dálky. „Někdy byla poněkud divná“ — připustil.

„A hodně divná“ — s důrazem řekla Máry a pomluvou té, k níž nikdy neměla lásky, rozjařena až k ruměnému vzplanutí svých tváří. „Dej jí Pán Bůh nebe!“ opakovala dobrotivě. „Nic jí nevytýkám. A je to pravda. Což to sám můžeš popřít? Nemusíš to doznat? Netrpěl jsi sám často?“ —

„Ovšem, ovšem —“ ustupoval rychle obrance. „Zkusil jsem dosti“ — učinil již i výpad proti té, která sama nemohla odmítnouti. „Její arci také vždy nebyla vina —“ snažil se ostří žaloby aspoň otupiti.

„Mnoho-li jsi měl chvil utěšených? Ach milý, drahý Karl — Co pak jsi užil za radosti?“

„Pravda, pravda“ — přisvědčoval pan Valenta a přisvědčoval z celého srdce. Celý ten jeho život, málo opravdu utěšený, jako by před ním se rozvíjel. Oči mu zvlhly pojednou.

Máry to hned spozorovala. Odložila chvatně háčkování. Přistoupila k švakrovi a přes stůl položila mu ruku na rameno.

Odpusť, Karl“ — pravila hlasem měkce pohnutým a sama přiblížila dlaň k oku, jako když slzy s něho stírá. „Nechtěla jsem tě zarmoutit — Nemluvme o tom raději! Jakáž už pomoc! Tak je to na světě . . . Každý má své soužení, svoje trampoty. Také já jich nejsem prosta, věř mně. A často nevím, kde mi hlava stojí, když uvažuju, přemýšlím — o mnohém — o své budoucnosti nejvíce . . .“ Zde si utřela Máry slzu i s druhého oka. „Nespím mnohdy celé noci . .“

„Nu — tak zle s tebou nebude“ — pan Valenta pokusil se nyní ze své strany povzbuditi a povznésti. A aby rozmluvě dal jiný směr, otázal se, položiv svou ruku na ruku, jež byla spočinula před ním na stole: „Vzpomínám, že jsi chtěla se mnou o něčem se radit. Přeptati se mne na něco — —“

„Ach, kterak jsi laskav —“ pravila Máry s vděčným pohledem i stisknutím ramena švakrova. „Málem bych byla zapomněla, vidíš. Děkuju ti. Jak jsi vždy laskav! — Jedná se o maličkost, Karl — —“

Došla si pro seslík a usedla naproti němu, ke stolku.

„Jedná se zde — — chtěla jsem tě prosit — — Víš, že jsem měla vždy k tobě neobmezenou důvěru, švakře —“

Nevěděl o tom mnoho. Máry byla vždycky opatrná ve svěřování svých záležitostí a před ním tím více. Ale nutil se do jakéhosi přiznání.

„Ke komu se mám obrátit, prosím tě, v takových záležitostech?“ pokračovala Máry. „Kdož se mnou lépe smýšlí, nežli ty? Kdo by mně lépe mohl poraditi? Mám zkrátka nějaké peníze —“

Seděli proti sobě, pojednou jaksi obchodně střízlivě.

„Něco mám na hypotekách —“ rozvíjela Máry obraz svého jmění s jistotou starého, zkušeného finančníka. „Něco ve spořitelních knihách. Ostatní v papírech — nejvíce státních úpisech — také losů jest však mezi nimi několik — třípercentky a šedesátky — jedna čtyřiašedesátka celá —“ doplňovala v bursovních zkráceninách, svědčících o její znalosti věci a častém s ní se zabývání. Jak tu seděli proti sobě, zdálo se, že by spíše ona v dotyčných vědách dáti mohla hodinu starému úředníku, jehož rukama ty a takové papírky probíhaly zajisté každodenně, ale který je dávno už, tuze dávno, v prstech nestiskl s něžností a láskou skutečného vlastníka.

„Bojíš se, že papír spadne?“ tázal se dožádaný rádce, hmataje jaksi po úmyslu a účelu rozmluvy.

„Také —“ řekla Máry.

„A úroky spořitelní jsou ti malé?“ — pokračoval pan Valenta, jako lékař vyšetřující chorobné tělo netáže se, ale sám kladně hned udává pacientovi, kde bolí. „Tři a půl teď, nejvýš čtyři ze sta — jak pak! To je ovšem málo. A na větší úrok svěřit peníze, jest těžko. Není radno — není absolutní jistoty . . . Jaké pak jsou hypotéky, na něž máš půjčeno?“ obrátil se zas k švakrové.

„Ještě ujdou,“ odpověděla. „Nebylo by s nimi zle. Ale mám všecko dostat na jedno místo. Učiněna mi nedávno nabídka. Vzala jsem si lhůtu na rozmyšlenou. Nechtěla jsem k ničemu se zavazovat bez tebe. Odložila jsem rozhodnutí, až budu dříve s tebou mluvit. Co tomu říkáš? Místo je dobré —“

„A ty tam máš hodit celé své jmění?“

„Ano —“

„Hm —“ povzbudil k rozvážnosti pan Valenta. „Mnoho-li pak toho je?“

Máry se skorem zalekla otázky tak přímé a tak přímou odpověď vyžadující. Chytrácky také začala napřed počítati, jako by nebyla s to, hned se upamatovat; používala získaného času k ustanovení, má-li říci plnou pravdu, anebo snad něco zalhat a mnoho-li. „Počkej,“ mluvila. „V Záboří, na čísle třetím, mám dva tisíce. Osm set v Záluží u Hubáčka. . . . V Praze mám čtrnáct set, k tomu úrok nevyzdvižený. V domácí „Včele“ čtyrystapadesát. Šedesátka jest dle dnešního kursu —“ V tom se rozhodla, že nic nezamlčí a závěrečný účet byl hned hotov; věděla

číslici na vlas zpaměti. „V celku to dělá šest tisíc, devět set a několik zlatých . . .“

„Skorem sedm tisíc!“ zvolal pan Valenta s jakýmsi úžasem. Ale tento neplatil výši číslice, která ho jinak opravdu překvapila: platil jiným okolnostem.

„To něco z toho patří ještě otci?“ vyzvídal, tápaje po vysvětlení ve tmách své nevědomosti skutečných poměrů.

„Co ti napadá?“ řekla Máry. „Tatínek nemá nežli pensi. — Všecko mám po mamince —“

„Po mamince?“ opakoval pan Valenta. „Vždyť druhá dcera nedostala skorem nic —“

„Od maminky“ — opravila se hned Máry. „Ještě za života mně všecko odevzdala. Rézy byla již vybytá“ —

„Ale dostala sotva třetí díl toho — a to výbavu v to počítaje“ — proletělo hlavou pana Valenty. „Vždyť mi započetli tenkrát do slíbené věnem částky každý špendlík, který se koupil“ — mluvily dále myšlénky s trpkostí nemilých vzpomínek.

„I ty šelmo jedna!“ — pravily oči, jež pronikavě na protějšek se zadívaly. „Mazaná všemi mastmi! Ty jsi nás pěkně napálila. — Ošidila jsi nás!“

A záchvat hněvu změnil se v lítosť. Vzpomněl na léta strádání a nedostatku, jež snášel se ženou. Mnohdy maličkost by je byla mohla vytrhnouti z krutých nesnází. A peníze zde byly! Jenom že svíraly je a držely pevné pěstě —

Zlost na švakrovou najednou vyrostla skorem v obdiv. „Což o to není — ona je chytrá!“ řekl k sobě pan Valenta a památka zesnulé ženy klesala kvapem do pozadí, za světlý obraz té, proti níž tu seděl, dívaje se upřeně na ni. Viděl záři rozšafnosti, moudrosti, důvtipu, a všech dobrých vlastností kolem její nakadeřavé hlavy, jež skvěla se mu jako v gloriole, se sedmi paprsky, na jejichž každém konci trůnila v lesku a třpytu hvězdy papírová tisícovka . . .

Pan Valenta sotva na půl ucha poslouchal výklad o zamýšlené peněžní spekulaci, podávaný jemu švakrovou. Řeč prosebnice o radu končila důkladným a jasným resumé, v němž shrnut přesvědčivě povšechný stav a ráz financí státních, a v něm uváženy i všechny účinky a vlivy okamžitých poměrů národohospodářských Pan Valenta cítil se skorem zahanbeným — jako by mluvil s ním, podřízeným úředníkem berním, mnohonásobný správní rada bank a výnosných akciových podniků, ne-li sám hadově kluzký a na všechny strany pálený finanční ministr; tentokráte v sukních.

Ostatně tolik přece porozuměl věci pan Valenta, aby dovedl něco říci. „Však ty beztoho budeš dělat co chceš,“ pomyslel si — „ty filutářský počtáři! Ty to máš všecko v malíčku! A stojíš asi tak o moji radu — o mé mínění a dobrozdání . . .“

„Ale proč mně to všecko svěřuje? K čemu mne zasvěcuje do svých dosud vždy v největší tajnosti držených poměrů? V jakém úmyslu? S jakým účelem? K jakému cíli?“

Odpověď, již si dal pan Valenta, připadala mu v zápětí hned neuvěřitelnou, nesmyslnou. Avšak čím dále, tím více přicházel k přesvědčení o její správnosti a — se své strany vynasnažil se všemi silami, aby nezaplašil motýla, který kvapem se líhnul z nálady a dojmů okamžiku . . .

Byl vstal a chodil po pokoji, ruku v ruce s Marií, která jej vodila ke skříním a almarám, ukazovala mu svou bohatou výbavu, svázanou po tuctech barevnými pentličkami.

Divákovi kmitly se i modře vázané spořitelní knížky před očima, z třásní a krajek jakýchsi nočních čepců.

Při tom Máry tulila a tiskla se k němu, vzdychala i usmívala se zas na něho, obracejíc k němu oči s blouznivějším vždy zanícením a zářivější blažeností.

Pan Valenta konečně dospěl, za sladkých slovních lichot, k milostnému hlazení a láskání ruky, od obnaženého lokte až ke koncům prstů.

„Máry —“ ozvalo se v tom za nimi, za zády.

Na prahu pokoje stál starý pán. „Jest tady naše Máry?“ tázal se, mna si rozespalé oči.

Pan Valenta pustil ruku. Ale jakoby si ji bedlivě prohlížel. Vzpomněl náhodou, co k němu řekl tchán v parku, dopoledne. Máry drápků neměla — jemu však bylo, jako by po celém těle pořádně byl rozdrápán.

„Proč pak ještě chvíli nespíte, tatínku?“ obrátila se k starému pánu Máry nevrle.

„Já jsem“ — omlouval se, „myslel jsem — nejsem už pranic ospalý — vyspal jsem se dosti — Ale jest-li si přeješ, Máry“ . . . A chystal se jako dítě, bude-li poručeno, uposlechnouti a znova si lehnouti.

„Vždyť jsou již málem čtyři hodiny“ — řekl pan Valenta.

„Čtyři?“ divila se Máry. „Již čtyři hodiny! Kterak ten čas dnes rychle uběhl“ — I pohledla milostně na švakra. „To ani nemůže být, aby bylo tak pozdě!“

Z kuchyně ozval se také hlas Baruščin, že už přinesla smetanu a má-li rozdělati oheň, aby vařila svačinu.

Posláno nyní i pro děti ke krejčovým.

„A my musíme pomýšleti v čas na zpáteční cestu“ — opakoval pan Valenta vícekráte.

Avšak nebylo k žádnému vypravení. Byli zdrženi až přes večeři.

Konečně oznámeno, že vůz stojí před domem.

„Tedy díky za vše“ — řekl pan Valenta, skloniv se na ruku Márynu a líbaje pak její tlusté, červené tváře. „Polibte ruku a rozlučte se s tetičkou“ — napomínal děti, sedaje do vozu. S dědečkem odbyto loučení již nahoře. Kynul jen z okna ještě své pozdravy.

Pan Valenta, sedě již ve voze, znova se s Marií líbal. „Jste tady všecky?“ tázal se, jako by děti své počítal.

Byly již každé na svém místě.

„Aninku jsem tu nějak neviděla“ — pravila Máry. „Kde pak je Aninka?“

„Ty jsi se neporoučela tetičce?“ otázal se přísně pan Valenta, káravě pohlednuv na svoji nejstarší, jež seděla vedle něho, krčíc se do pozadí vozu, jakoby chtěla se ukrýti.

Děvče lháti nechtělo i neřeklo ničeho na to.

Však byla přinucena nahnouti se z vozu a přijmouti dotknutí se rtů tetiných a na rozkaz otcův vtiskla poslušně i svěží své rtíky na její tučnou ruku s krátkými prsty. Měla tisíc chutí tetu kousnout.

„Nebude zima nikomu?“ tázala se starostlivě Máry, vnucujíc hostům hromadu šátků a dek, jež byla snesla Baruška. I pan Valenta musil si dát líbiti pečlivé zabalení nohou.

„S bohem a na shledanou!“ řekl s posledním stiskem ruky.

„Na brzkou shledanou!“ opakovala Máry, zajisté nikoli bezvýznamně.

Vyjeli z města k domovu.

Děti švitořily spolu hlasitě; povídaly si a sdělovaly, co zažily dne uplynulého. Jen Aninka nesúčastnila se hovoru; mlčky dívala se ven do polí.

Také pan Valenta neměl mnoho chuti do řeči. Zabýval se sám sebou. Myšlenkami svými, jichž měl plnou hlavu.

Najednou se optal otec, z nenadání:

„Jak jste se měly, děti? Co? Dobře se vám vedlo všem? A — což teta Máry? Byla k vám hodná? Že ji máte rádi, tetu Máry?“

„Teta Máry je zlá —“ vyrazila z hrdla Aninka. „A my ji nemáme rádi. My ji nemáme pranic rádi! Já ji nebudu mít ráda ani trochu, ani dost málo, ani za nehet — nikdy — nikdy — nikdy — —“

Třásla se na celém těle a mluvila vztekle, jako dítě svéhlavé a vzdorovité. Pěstě měla zaťaty a zuby jí jen cvakaly; dupala i nohama.

Z toho pak vybuchla ve vzlykot, v křečovité štkání, v hysterický pláč bez slzí.

„My nechceme žádnou maminku —“ úpěla a křičela. „My máme už naši maminku a nechceme žádnou jinou. Naše maminka jest na hřbitově — naše maminka jest v zemi — — a my nechceme jinou maminku — — “

Nyní slzy teprve vyhrkly jí z očí . . .

Frantík objal sestru kolem krku. Rézinka i Mařka chopily se každá jedné ruky její, studené jako kus ledu. I Jeník, který seděl u Vencla, obrátil se a chlácholivě jaksi, spolu však důvěřivě zadíval se na Annu.

Pan Valenta nevěděl, co by řekl, i mlčel. A vůbec nepromluvil ani slova více celou cestou. Jenom Vencla požádal o sirku, když uhasl mu doutník, aby znova si zapálil.

Jeli hluboko do noci.

Šimla nemohla nijak z místa, ačkoli Vencl, jak se chlubil, na posilněnou dal jí i piva napít. Menší z dětí spaly, nebo aspoň dřímaly. Bylo již ke dvanácté, když dojeli.

„Pomozte dolů nejprve slečince,“ řekl Vencl k Voršile, která již od večera stála před domem a myslila nejinak, nežli že dětí i pána na světě více neuhlídá.

Pan Valenta slezl poslední z vozu. „Dobrou noc —“ řekl Venclovi.

„Ve zdraví dojeli —“ odpověděl Vencl. „Dobrou noc, slečinko!“ volal za Aninkou, která vcházela již, vedouc Mařku a Frantíka, do domu. V očích starcových pojednou vyrostla i pohlížel k ní pln úcty . . .

Odejel se šimlou a Valentovi zmizeli v domě; vrata zavřela se za nimi. —

Děti šly hned spat. I Aninka rychle se svlékla a vklouzla pod peřinu. — Pan Valenta stál dlouho u okna a díval se ven, do noci, jakoby se pohledu na její krásy nebyl dnes nikterak ještě nasytil.

Pak, když za to měl, že děti všechny už usnuly, svlečen, v střevících tiše chodil sem a tam po pokoji, s rukama na zádech složenýma.

Často zastavoval se, jakoby před nějakou překážkou byl se octnul.

A zas chodil dále, hovoře sám s sebou.

Bylo už k ránu, když si lehnul. (Pokračování.)

Stohy.

Napsal **Rudolf Jar. Kronbauer.**

amatuji se, že jsem za mladých let jezdíval na svátky nebo na prázdniny se stísněnou duší. Už jako hoch jsem tušil, že doma není vše v pořádku, že čeká na nás všechny nějaká katastrofa, ale jakého druhu asi bude, neměl jsem ani zdání. Byli jsme na studiích ve velkém městě čtyři bratři — já, pak neustále chorobný a úžasně bledý Jindřich, trochu lehkomyslný, ale nadaný a bystrý Alfréd a vzorně pilný Miloš. Bydleli jsme společně v jednom z nejstarších domů Starého města u ženského krejčího, který stářím a snad plné čtyřicetiletou neunavnou a piplavou prací s jehlou a nití takřka oslepl; závod, pokud se pamatuju. dosti čilý a výnosný, protože hlavními zákaznicemi byly šlechtičny a choť jakéhosi podnikatele staveb, zbohatlého do milionů, potřebující týdně dva župany a jedny šaty, vedly čtyři jeho dcery, z nichž tři — to vím určitě — byly velice nehezké, malé a s podraženými nohami, mrzuté staré panny s vráskovitými lícemi, pojídající po celý den v cukru pálený puškvorec a popíjející s velikou chutí bílého vína s pomorančovou šťávou, kdežto čtvrtá, asi dvacetiletá a velice hezká, pěkně rostlá, lišila se od svých tří sester mimo jiné i tím, že nebyla pannou, protože měla asi tříleté nemanželské dítě, hezkého, buclatého klučinu, který by se byl nejraději celý den povaloval u nás, tahal knihy a zpřevrhoval kalamáře. Pro to dítě byly mrzutosti od rána až do večera Starý mistr, který u vědomí člověka, pojídajícího chleba z milosti, šoural se z kouta do kouta ve svých plstěných bačkorách s ustrašeně pozornou tváří, jen aby nikoho nevyrušil a co možná nikoho na sebe neupozornil, měl to dítě rád, až to bylo proti pánubohu, jak říkala s úsečnou a drsnou jízlivostí nejstarší z jeho dcer. Vlastní matka jeho, která pracovala od rána až do soumraku a pošilháváním po svém dítěti, kde se batolí, ve strachu, aby si neublížilo, kazila si krásné svoje oči, často proplakala celý den a zalila každý steh horkou slzou. Tomu všemu jsem tenkráte ovšem nerozuměl, ale upřímně jsem se nad tím pozastavil, jak se mohou ty tři mlsné ženské (jinak jsme jim neříkali, protože jsme o nich slyšeli, že by promlsaly nos mezi

očima) zlobiti na to dítě, když po zadečku smýká se po světnici, mávajíc při tom tlustými nožkami jako vesly kolem sebe, a tak prostě a milounce se usmívá, že by se člověk samou láskou do něho zakousl. Každá ze tří sester volila pro svou potřebu různé pojmenování, pomocí kterého se mezi sebou o dítěti dorozumívaly — jedna mu říkala „fakaně“, druhá „špunt“ a třetí „rajstajbl“. Jednou, když se zase k vůli děcku strhl rámus, vlastně neladná kombinace z výčitek, sprostých nadávek, usedavého pláče a prosebného, stářím selhávajícího a harašivého hlasu, prohodil můj nejstarší bratr zvláštní větu, která mi na dlouhou dobu zůstala záhadnou a nejasnou: „Mně se zdá, že ty tři megery (mohl bych na to přísahat, že vyslovil toto ošklivé a nepěkné slovo) závidí své sestře to, čeho samy neužily.“ Hledal jsem tenkráte v Lepaři i ve Vojáčkovi to slovo, ale nic kloudného jsem nenašel, leč od té doby jsem se na ně díval asi tak, jak mne zralejší věk o smyslu záhadné té věty poučil.

Asi tak na jaře rozhodl se nejstarší bratr, tehdy septimán, že se nebude již stravovati doma, ale že bude choditi na oběd do hostince. Když nám tento svůj úmysl oznamoval s podotknutím, že tak činí jenom k vůli novinám, že je to hanba, když tak starý student — faktum, můj bratr měl větší plnovous, než náš třídní — neví, co se kolem něho ve světě děje, že vyjde ze středních škol a že neví ničeho o nihilismu, o irské otázce, že o Viktoru Hugovi, Dostojevském, hraběti Tolstém, Zolovi a o mnoha jiných ví asi tolik co o Kamčatce nebo o zemi Františka Josefa, zdálo se mi, že se před námi omlouvá a jaksi táže o souhlas a dovolení, a to mne tenkráte zamrzelo. Pozoroval jsem už dávno, že nerad zasedá mezi ty tři . . . ta jedna hrozně ráda seděla vedle něho a tuze nerada to viděla, když někdy na večer vycházel z domu . . . že za celou tu dobu oběda nepromluví ani jediného slova. Jenom někdy usmál se na dítě, pohladil je po vláskách, které mělo po matce, a při tom úkradkem pohleděl na nejmladší z dcer pánových, který nesměl jísti s námi společně u stolu, protože prý byl ušňupaný jako sv.-***ský kostelník — a zatím proto, abychom neviděli, že dostává k obědu zbytky, odpadky a slivky. Samy si dopřály, co hrdlo ráčilo — vždy, kdykoli vyšly ven do města, zašly si k cukráři na čokoládu nebo zmrzlinu, nakoupily veliké kornouty divadelních bonbonů a drahé, celý dům příjemnou vůní naplňující ananasy, ob čas navštívily divadla nebo koncerty, učily se na citeru, vybírajíce si k tomu mladého a hezkého učitele, měly psa, takovou malou, protivnou a šerednou potvoru, na kterou jsem se nemohl bez ošklivosti podívati, protože měla hlavu jako chuchvalec chlupů se stále zalitýma a pomrkávajícíma očima, a k tomu ke všemu užívaly všech výhod a modních předností svého závodu k vyfintění svého ubohého těla, které bylo asi bůh ví jak zmrzačeno. Míval jsem na ně někdy takovou zlosť, že jsem se nemohl ani učiti. Večer, když šičky a švadleny odešly, hrály si se svými psy, a tu bylo ustavičně slyšeti hnusné mazlení: „Licínko, pojď maličká, lehni si na polštáříček, nebo, chceš-li, do klína;“ psí ohava, celý den ospalá a líná, šourala se pomalu k ní a když jsem na to za chvíli zaslechl mlaskání, podobné na vlas hubičkování, měl jsem tisíc chutí vyskočiti ze dveří, popadnouti čubku za chřtán a uškr-

titi ji. A tu se dost často přihodilo, že ten malý „špunt“ si někde v koutě hrál pod věšákem, kde visely rozdělané šaty a župany, a že jeden z nich strhl dolů, a tu býval ten malý capartík bit, po výprasku se stulil někam do kouta a díval se na to, jak čubička papá ananas a bonbony, až se jí samými laskominami zalévaly oči — —

Jednou — bylo to asi pátého začátkem měsíce — dostal bratr z domova psaní, které nám ostatním bratřím nedal čísti. Stalo se tak poprvé; bratr byl na to neobyčejně vážný a zamlklý. „Rozmyslil jsem se,“ řekl hlasem, jakoby jej skrze zuby cedil, „nebudu chodit do hostince na obědy.“ Zapomněl jsem docela na to, proč nám nedal přečísti psaní, ale v tom kmitlo mi hlavou, že bratrovi něco vážného zabraňuje choditi do hostince na obědy, čísti noviny, a tu mně ho bylo tolik líto, že se nedoví ničeho o těch nihilistech, o irské otázce, o Hugovi a o tom hraběti, kterého jsem si představoval velkého a ctihodného jako našeho velkopřevora maltánských Johannitů. Týž večer, když mne posílal jako obyčejně pro kuřivo, překvapilo mne, že si neposílá pro doutníky, o nichž s jakousi pýchou často říkával, že takové kouří i náš císař, nýbrž jenom pro obyčejný čtyřkrejcarový tabák do dýmky. Mne to trochu zamrzelo, ba skorem urazilo, protože jsem si vzpomněl, že týž tabák kouří naši oráči a že náš šafář kouří po celý den ovšem ty nejlacinější, ale přece jenom doutníky. Týž večer bratr na knihy ani nesáhl a já věděl — bylo to na sobotu — že má velice mnoho práce a že má míti na zítřek český úkol, který vždycky velice svědomitě a rád pracovával. Když jsem ulehl do postele, tvářil jsem se, jakobych spal, ale zatím jsem ho z pod přivřených víček bedlivě a úzkostlivě pozoroval. Když myslil, že jsme tvrdě usnuli, vyňal s těžkým povzdechem z náprsní kapsy psaní od rodičů, dlouho a pozorně je četl, zastavuje se nad každým slovem, a když dočetl až ke konci, měl plné oči slzí. Chtěl jsem vstáti, chtěl jsem ho nějakým způsobem vůbec upozorniti, že bdím, abych ho přivedl na jiné myšlenky, ale bázeň a stud před výtkou, že ho špehuji, mně v úmyslu mém zabránily. Díval jsem se na něho již ne potaji, ale plným, otevřeným okem, domýšlel jsem se toho a onoho a pátral v zarmoucené tváři jeho po utvrzení své domněnky. Šetrnosť jeho, kterou dnes zahájil, byla mi v té zmatenině hádanek a domněnek vůdčí myšlenkou . . . snad přišlo krupobití a zkazilo celou úrodu, otec nebyl asi pojištěn a to bude pro nás všecky veliká rána, snad nebudeme ani moci dokončiti studia a co se z nás stane? A nyní jsem začal uvažovati jako rozumný člověk, kam se kdo z nás vrhne. Já, proto že jsem vyvinutý, zdravý a silný, půjdu na sladovnictví k našemu panu starému, Jindřich, ze všech nás nejslabší, půjde někam do lékárny za praktikanta, Alfréd, který už má na to dávno chuť, ať si jde tedy do kadetní školy — už se musí chtěj nechtěj maminka s tou myšlenkou spřáteliti — ale co s Milošem? . . . Už je v sedmé a to by byla věčná škoda, aby s toho seběhl. A ke všem je jedním z nejlepších studentů . . . A tu mi zase napadlo, že si dnes knih ani nevšiml a že snad na český úkol docela zapomněl. Snad jej ještě udělá, vždyť není tak pozdě, uchlácholil jsem na chvíli své obavy a dále jsem se zabýval jeho budoucností, kterou jsem velice snadným způsobem rozřešil — vezme si několik kondic, tu a tam dostane nějaký

oběd nebo večeři a tak při šetrnosti odbude maturitu a pak může jíti do semináře — a to by se nějak matince zavděčil! Bláhové naděje a pestré obrazy mne brzo ukolébaly ve spaní. Ráno mne probudilo světlo lampy . . . bratr seděl u stolu a dopisoval český úkol a z toho jsem měl velikou radost. Bylo to jenom pokračováním mých večerních plánů, když jsem si pomyslil, že by nyní bylo pro bratra větší neštěstí, kdyby nepřinesl úkol, než krupobití samo, které mi ráno nepřipadalo už tak hrozným a zdrcujícím — —

Týž den jsem něco zaslechl, co mne dlouho zarmucovalo. Odpůldne jsem nešel do školy, protože mi nebylo dobře. Lehl jsem si do postele, otočil se hlavou ke zdi, a abych zapomněl na bolesti v hlavě, vžil jsem se tak do budoucnosti, že jsem se najednou viděl, kterak jako pan starý přecházím po dvoře, jak rozkazuju, jak se strašlivě zlobím na sladovníky, kteří každou chvíli něco provedou, jednoho jsem na hodinu vyhnal (ale při tom jsem jen tak mimochodem si pomyslil, že až přijde prositi, že mu odpustím a že to odnese příkrým napomenutím) — ale nejdéle a s největším zalíbením jsem prodlel při myšlénkách na „černou várku“, kterou uvařím na štědrý večer nebo v noci z bílé soboty na Boží hod velikonoční, kdy o tom nikdo nebude míti ani zdání, pivo pak, aby mi na ně nepřišli finanční dozorci, rozestavím ve svém salonu — to udělám několikráte a tak si v krátkém čase pomohu k pěknému jmění. V tom, jako když v proudu nejlahodnější melodie praskne a nepříjemné zatičí struna, zaslechnu z vedlejší komnaty, oddělené od naší studentské mansardy tenkou zdí na jednu cihlu, diškantový hlásek majitelky té psí obludy.

„Ty, Máry, kolikátého pak vlastně dnes je?“

„Šestého — celý den,“ odsekla její sestřička, o které můj bratr nedávno řekl, že bude co nevidět slaviti čtyřicetileté jubileum své panenské zdrženlivosti.

„To je vskutku divné.“

„Co je divné?“

„Nu . . .“

„Ba že!“

Nyní, mezi těmito dvěma krátkými odpovědmi odehrála se asi němá hra vysvětlovací, kterou mi dodatečně objasnila hovorná a trochu podrážděná Máry svým struhadlovým diškantem.

„Ale teď už se docela nedivím, co právě čtu — píšou tu něco o ‚intelligentním proletariatu‘, jak roste a se vzmáhá a jak vážné obavy budí pro budoucnost tato massa s universálním mozkem a žebráckou mošnou . . .“

Podle zpěvného spádu hlasu poznal jsem, že Máry něco předčítá, patrně z novin, čemuž jsem ovšem mnoho nerozuměl. Snad jsem ani příliš pozorně neposlouchal, protože jsem uvažoval, ví-li Miloš, když nemůže čísti noviny, co je to ten intelligentní proletariát a co znamená armáda jeho pro budoucí časy? Najednou ve mně hrklo jako v hodinách, než začnou bíti.

„Ale je to nápad —“ slyšel jsem hlas, protahující v jakémsi hněvivém udivení každou slabiku „— nemíti peněz a dáti najednou čtyři hochy na studie a k tomu ještě do hlavního města . . .“

„A jednu ‚slečinku‘ mají prý v dívčím ústavě v Zákupech,“ pospíšila si s poznámkou druhá.

„— — předešlý měsíc —“ rozjela se Máry svým diskantem jako jehlou na Singerově šicím stroji — „poslali stravovné teprve třetího. No, nemukla jsem ani tak ani onak — paní hraběnka *** nás nechala také jednou čekat, ale u šlechty je to něco jiného, kavalírská zapomětlivosť; ale u takového nájemce dvora je to žebráctví. Čekám na peníze už sedmý den . . . tatínek by potřeboval nějaký nový oblek a my abychom měly zítra nebo pozítří na abonmá, do německého divadla přijde v sobotu gastýrovat Sonnenthal — a ty lidičky si naposled myslí, buď že máme bankál anebo že si ukrajujeme vzduchu. Ale na pány si to umí hrát — mají prý asi šest pokojů, ve čtyřech parkety z podbabské parketárny, v oknech jutové záclony jako v panském domě, mají landauer, bryčku a kočárové koně, když to přijde do Prahy, hraje si to na vrchnost, ale aby pořádně platili, to jim ani nenapadne. Když jsem je brala do bytu, myslela jsem si, že se nám to vyplatí — na podzim pošlou několik pytlů brambor, několik hrnců převařeného másla, pár kop vajec — bože, vždyť na takovém dvoře slepic jako mraku — pak nějakou tu koroptev, bažantíčka nebo srnku, ale až po dnešní den zůstalo při laskomině. A toho ovoce — stromy se pod jeho tíží lámou . . .“

Rozhořčená slečna jen sípěla, až jí slabý hlásek přeskakoval.

„Ty, Máry, mir šajnt, že je ten okounek doma,“ slyšel jsem přidušené, varovné napomenutí.

„Podívej se tam.“

Někdo vešel do mého pokoje — tvářil jsem se, jakobych spal, z bázně a zároveň ze studu za jejich řeči. Pamatuju se na to, jakoby to dnes bylo — stiskl jsem dechem trochu chřípě nosu dohromady, aby se zdálo, že dokonale spím a při tom jsem úsilovně přemýšlel, proč mne vlastně nazvali „okounkem“. „Okounek“ je přece malá ryba . . . A nyní jsem cítil, že se nade mnou někdo naklání a že se mi dívá upřeně do tváře. Až mi bylo horko — myslím, že jsem se silně zapálil, vlastně jsem se zarděl namáháním, abych pravidelně chrápal. Když jsem zaslechl, že se dveře zavřely, sípal jsem chřípěmi ještě nějakou chvilku z obavy, neposlouchá-li někdo za dveřmi.

„Spí jako dudek,“ slyšel jsem na to trochu hlasitější poznámku ve vedlejším pokoji.

„Nu — a kdyby i na krásně nespal,“ kasala se Máry a hned na to spustila plačtivě rozmazleným hlasem: „Ale Licínko — co to dělá? vždyť si sedla na atlas s umouněnými pracinkami.“

Zvedl jsem se pomalu na loži, aby postel nezapraskala, a začal jsem zticha vzlykati ze studu, že rodiče nezaplatili, že jsme na šestý den dlužni stravovné, že máme ty nešťastné parkety z Podbaby, kam jsem chodil botanisovat, a nejvíce mne trápil ten proletariat — připadalo mi to slovo tak ošklivé, tak protivné! Najednou mne až zamrazilo — byl byl jsem tak sám a nejraději bych byl už někam utekl, ale za živý svět bych byl nešel pokojem, kde seděly slečny.

„Kdyby tak pánbůh dal a přišly teď peníze,“ pomyslil jsem si a bylo mi při té myšlence tak příjemně, jakobych skočil do teplé vody.

„To bych se na slečnu Máry podíval . . .“ a při tom jsem se zhurta postavil na podlahu.

V tom mne přišel navštívit soudruh ze školy. Vyptával se na to a ono, vypravoval, co přednášel professor nového z mathematiky a co z dějepisu, deset že jich dostalo dnes jeden za druhým z latiny nedostatečnou, protože nevěděli, kdy se užívá vazby akkusativa cum infinitivo, „primus“ prý dostane z mravů „zákonku“, protože u něho našel třídní nemravnou fotografii. Při tom se smál a křičel a já byl jako na trní. Jen jsem se ohlížel úzkostlivě a úkosem po dveřích, očekávaje, že každý okamžik vejde slečna Máry a že řekne: „Jste dlužni a ještě si sem vodíte návštěvy.“ Ta hanba potom ve škole — mohlo by to míti dokonce i vliv na známky z prospěchu a z mravů.

Skutečně se mi trochu uvolnilo, když můj soudruh odešel. Přišli bratři domů, odhodili knihy, smáli se, škádlili se mezi sebou a já v jakémsi nevysvětlitelném studu a v rozpacích přešupoval kufr od kamen k posteli, abych tu jejich veselost těm vedle zakryl. Tu najednou si vzpomněl ten lehkomyslník Alfréd, že si zahrajou v karty, a poslal Jindru, aby si vypůjčil od slečny — karty. Hrůza mne obešla — v tu chvíli připadal jsem si jako člověk, který ví o podkopu a musí se dívati na ostatní, klidně se bavící a netušící ničeho o hrozné nástraze. Jindra otevřel dveře a smělým, ba mně se zdálo, že dokonce rozpustile bezstarostným hlasem řekl: „Slečno Máry, půjčte nám laskavě karty.“ Třepal jsem v rozpacích rukama, přešlapoval jsem s nohy na nohu, otevíral jsem ústa, chtéje něco říci a skrčuje zase malátně hlavu — ale celý můj zevnějšek, veškeré moje chování jakoby mluvilo: „Pro boha co vás to hoši napadá — vždyť jsme dlužni.“

Ale na štěstí prošla ta jejich nestoudnost hladce, hráli asi hodinu, mlaskajíce kartami o voskované plátno, pohádali se několikrát, poněvadž oba fixlovali, a jednou se šel Jindra dokonce optat pána do vedlejšího pokoje, platí-li nebo neplatí-li mariáš při hlášené stovce. Já zatím seděl na kufru, žmole šos kabátu v učiněný žvanec a dívaje se na ně smutně vyčítavým pohledem, z něhož ani jeden nevyčetl varovnou větu: „Kdybyste věděli, co já vím, to by vám zašla chuť ke kartám.“ Alfréd si konečně všiml mého umučeného vzezření, ale tak mne nepochopil, že mi toho bylo velice líto, ne k vůli mně, ale k vůli nim samým. „Mně se zdá,“ řekl skoro s úšklebkem, „že Jára dostal nějakou „pecku“, že tu sedí jako mochnička na mezi.“

Jindra, o něco starší než já a v pyšném vědomí svých eminencí, řekl napomínavě: „Kdybys nezevloval a vzal raději knihu do ruky — k čemu jinému jsi tady vlastně?“ A mně se zdálo, že řekl velikou pravdu, že bychom se měli všichni s horečnou pílí pustiti do učení, pokud ještě čas . . .

Druhý den, když jsme obědvali, leccos jsem pozoroval, čeho jindy nebývalo. Každé sousto pálilo mne v hrdle a nejraději bych byl utekl od stolu. Jindy dostávali jsme každý po třetince piva, dnes nám dali poprvé vodu. Nikdo sice nepromluvil ani slova, ale byli jsme všichni v rozpacích — já se červenal, nejstarší bratr se zle mračil. Alfréd, na

němž jsem pozoroval, že náhle zrudl hněvem, procedil zlostně skrze zuby: „Kde je ubrousek?“

„Jsou všecky v prádle,“ odsekla slečna Máry se zlomyslnou radostí, že ji výpočty její nezklamaly.

„A maso je dnes jako houžev tuhé,“ stěžoval si za chvíli bratr, který měl vůbec ve zvyku mluviti bez obalu.

Už ani nevím, co mu slečna odpověděla — měl jsem jen strach, aby nepropukla nějaká mrzutosť. Velikou radosť jsem měl z toho, když malý hošík, sedící na klíně matčině, hrabaje nemotornými prackami po stole, převrhl sklenici vody slečně Máry zrovna do klína. Bylo to něco příbuzného s pocitem, kdy sedě ve škamně úplně nepřipraven a čekaje každou chvíli, že budu vyvolán, jsem si myslíval: „Kdyby tak nyní spadla pavlač anebo chytlo na půdě.“ Slečna Máry, nadržená hněvem a vztekem jako oblaka před bouří elektřinou, vylila si svou zlosť na dítěti a jeho matce.

Po obědě vraceli jsme se do pokoje našeho já a Miloš smutni, zaraženi a zahanbeni, Alfréd a Jindra, nemajíce ani tušení o našich trampotách, pohněváni a uraženi.

„To je přece nešetrnost přímo urážlivá,“ ulevoval své zlosti Alfréd, přecházeje prudce po pokoji a uvolňuje si podél celého krku, do temna zrudlého, ukazováčkem těsný límec

„Nu — a co to všechno vlastně znamená?“ prohodil Jindřich, který snad jediný o celé té záležitosti rozumně přemýšlel.

„Miloši!“ zavolal tohoto jako nejstaršího z bratrů vyzývavě Alfréd k zodpovídání.

Nastala ona kritická chvíle, kdy se vše musí rozhodnouti — byl jsem tomu skoro povděčen, že přece jednou budu zbaven strašlivých domněnek a trapné nejistoty. Na Miloše jsem v tuto chvíli pohlížel s úctou a vážností, jak se mi potom po dlouhých a dlouhých letech více nepřihodilo. Nikoliv snad proto, že byl nejstarší, nýbrž proto, že skorem po celé dva dny tajil patrně před námi nějaké hrozné neštěstí v naší rodině nebo v hospodářství a že celou tíhu bolesti nesl sám a sám tak hrdinně, že toho druzí dva bratři, ač již odrostlejší, nepozorovali.

Miloš popošel ke dveřím a přimáčknuv je rukou, aby se přesvědčil, jsou-li úplně uzavřeny, vyňal z náprsní kapsy psaní a skoro šeptem nám oznamoval jeho obsah.

To byly děsné noviny — jako děti starého, dlouholetého a zkušeného ekonoma chápali jsme až příliš jasně jejich rozsah. Z jara postižen náš krásný dobytek — slynoucí po celém okolí a teprve na podzim předešlého roku zlatými medailemi, pochvalnými diplomy a cenami v dukátech vyznamenaný — dobytčím morem a všecko šmahem podlehlo zkáze — přes sto dvacet kusů skotu nejčistšího a nejušlechtilejšího švýcarského, alpského a uherského plemene padlo za oběť nenasytné epidemii. V týž čas, kdy mor řádil ve stájích a kravínách, zničeny ve výměře přes šedesát měr polí lány řepky housenkami . . .

„Drahé děti —“ psala matka, těmito strašlivými ranami ochuravělá, „je u nás jako po vymření. Vyjdu-li na dvůr, všude cítím zápach krve dobytka v plné síle a bujarosti poraženého. V kravínech je hrobové ticho,

skoták sedí před chlévem se založenou ve dlaně hlavou, nic jinak, než jakoby mu děti pomřely, na provazech pod kůlnou visí několik stažených koží a bez pláče se nemohu na ně podívat. A letos měli jsme tak krásná telátka, byla jako laňky, z celého okolí chodili se na ně lidé dívat a tatínek chystal se s nimi na výstavu — a to je všecko pryč, mléko, máslo a tvaroh musím kupovat od těch lidí, kteří kupovávali od nás, a to mne nejvíce bolí, když musím dávati peníze na to, čeho bylo u nás až v nadbytečné hojnosti. Pán bůh dal, pán bůh vzal, budiž jméno jeho pochváleno — nerada vám to, drahé děti, píšu, protože se bojím a chvěju o vás, abyste nezmalomyslněly a nezapomněly na své učení, ale jednou se to dověděti přece musíte. Jsem ve velikých obavách o tatínka — však ho znáte, jaký je, že s nikým se neporadí a že nenadělá mnoho řečí — celé noci nespí a celý boží den prochodí jako bez ducha. Těšili jsme se nadějí, že nám kníže pán sleví aspoň jeden čtvrtletní nájem, velikými prosbami a domluvami vypravila jsem ho do Vídně, ale nadarmo jel a zbytečně se pokořil, že prosil — a to ho tuším nejvíce hněte. Odbyl ho, že prý nemá sám na zbyt — a nedávno prý prohrál na dostizích a v kartách skoro čtvrt milionu. Děti, nevím, nevím, jak to s námi dopadne . . . Nemýlím-li se, máme na řepku už na podzim vzatou zálohu a to jistě aspoň pět nebo šest tisíc zlatých a na řepu bude dozajista již také něco vybráno. Ta snad nás zachrání, je jí skorem přes tři sta měr a radosť se na ni podívati, chrásť není sice velký, ale za to má kořeny jako slité a zvící dětské hlavy. Obilí je krásné, nejlepší prý v celém okolí — šafář mi včera vypočítal — tatínka se ani nesmím otázati — že budeme míti letos aspoň deset nebo dvanáct velkých stohů po čtyřech stech mandelech. Pšenice a žita máme nejvíce a to obé letos náramně platí. Peníze na stravu neposílám — nemohla jsem je sehnati. Poproste v mém jméně pána, aby nám měsíc posečkal. Má snad uznání a srdce v těle — vždyť ty rány stihly nás nejkrutěji."

Nastřádaný nepokoj, úzkosť, soustrasť a lítosť provalily se z duše mojí horkým proudem slz. Plakal jsem proto, že jsme utrpěli tak velkou ztrátu, plakal jsem při pomyšlení na ohromné starosti rodičů, o nichž jsem poprvé ve svém živobytí slyšel, že mohou očekávati to nejhorší, nouzi a bídu — ale pak jsem zvolna na ně zapomínal a div že jsem se při vzpomínce na náš dobytek nerozplakal právě tak lítostivě a žalostně. Hned s kraje vysokých, čistých a vzdušných stájí stál čistokrevný švýcarský býk s podélným, uprostřed něco málo prohnutým hřbetem, na celém těle černý s malou bílou lysinkou v podobě kříže pod zákořením rohů. Bylo to strašlivé zvíře, které, když zalomcovalo vzdorovitou hlavou, přetrhlo řetěz jako ruka silný jako motouz — nebylo jiné pomoci než uvázati nezkrotné zvíře na nepodajný klanečník. Zvíře bylo odchovancem našich stájí a kolem do kola na levo a na pravo byly všecky jalovičky, starší krávy, mladší voli a telata jeho dětmi. Jako desetiletý hoch nosíval jsem mu chléb se solí, zvíře mi zvyklo, a když jsem je šimral na choulostivém místě mezi rohy, mručelo spokojeně a zelenavě hnědé oči jeho smály se pravou zvířeckou rozkoší; někdy vcumlalo struhadlovitým jazykem mou ruku až nad loket do tlamy, stisklo ji a tu se mi zdálo, jakoby ty jeho velké a skutečně krásné oči pátraly, mám-li strach. Každý jiný,

kdokoli mu přišel na blízko, byl v nebezpečí života, a já si s ním hrál, škádlil jej, klopil mu násilím masitá víčka na oči a spoutaný zuřivec jen pokukoval a výhrůžně chrastil řetězy. Když jsem odcházel ze stáje, točil po mně svou neohrabanou hlavu a ve stočených očích bylo znáti stopy stesku — já se obyčejně ještě na chvilku vrátil, ukradl z obročnice mírku ovsa, zasypal mu do žlabu a zvíře radostí z hluboka mručelo, jako když v dálce hřmí. Na to vše jsem si nyní vzpomněl a tu se mi zdálo, že vidím udivené a smutné oči jeho, když jej uvazovali ke sloupu u kůlny a zamávali mu palicí nad hlavou. Napadlo mi, zda si na mne to zvíře v posledním okamžiku nevzpomnělo. Jak je asi nyní na tom našem dvoře, když ráno, v poledne a na večer neženě chasa skot k náhonu k nápoji — býk, který mezi ostatní nesměl, řval vztekle ve stájích, kopal do pažení a chrastil řetězy, jalůvky se plašily a telata, stojíce s roztaženými nohami, dívala se hloupě na ten rej a bručela. Toho mně bylo najednou tolik líto, že jsem plakal znovu. A ku podivu, na co vše jsem si vzpomněl — na to teplo ve stájích, prosáklé dobytčinou a čpící do nosu a do očí, na malé špinavé lampičky noční, blikající nad spícím skotem, na táhlé, rupavé oddechování, na pravidelné a vytrvalé přežvykování dvou nebo tří kusů, na křik a nadávky stájních děvčat v krátkých sukních a s obnaženými lýtky, na voláky, sedící na dojačkách, pokuřující z krátkých dýmek a volající chvílemi „lehneš“ — bez toho všeho jsem si nemohl ten náš dvůr ani představiti.

Z okruhu těchto reminiscencí, které tak zmírňovaly můj zármutek, vypudila mne vzpomínka na knížete. Kdyby byl tatínkovi odpustil čtvrtletní nájem, mohl koupiti jiný dobytek, maminka nemusila kupovati mléko a máslo a my bychom byli nezůstali dlužni stravovné — ale on toho neučinil a to jsem mu měl velice za zlé. Byl velikým převorem, nosil černé sametové šaty s velikým bílým křížem v červeném poli na prsou, říkali o něm, že je dopoledne knězem a odpůldne obyčejným člověkem jako my všichni a že se nesmí ženiti — a ač mně bývalo divno, jak může míti tři dcery, které prý byly velice krásné, přece jsem na něho hledíval s obdivem. Byl vysoký a štíhlý, ale hlavu nosil ku předu nahrbenou; to prý činil naschvál, jen tak pro parádu. Umínil jsem si svatosvatě, že se na něho více ani nepodívám, kdyby se v kostele sebe pobožněji modlil — je to jenom klam a přetvářka, myslil jsem si, protože nemá s lidmi soucit a milosrdenství.

Ve svém zadumání jsem ani nepozoroval, že se bratři mezi sebou radí, kdo a jakým způsobem má slečnám matčin vzkaz vyříditi. Těžký tento úkol připadl ovšem na Miloše, jako na nejstaršího. Mezi tím, co on vyjednával, čekali jsme každou chvíli, že slečna Máry si neodepře několik jízlivých a uštěpačných poznámek. Volněji jsme si oddechli teprve tehdy, když bratr — od té doby zůstala mu přezdívka vyslanec — se mezi námi objevil.

„Co říkala?“ tázali jsme se ho takřka jedněmi ústy.

„Nic.“

„Docela nic?“

„Kývla hlavou a shodila Licínku s klína.“

„To měla kapitální zlosť," řekl znalecky Alfréd a víc se o celou záležitost nestaral. Asi třetí den na to přišel bratr s novinou, že dostal v jedné zámožné rodině kondici s celým zaopatřením.

„Aspoň ubudu já," řekl s úsměvem, ale trpce. A já jsem si pomyslil: „Za to se může koupiti pěkná jalovička."

* * *

Až do této doby žil jsem v tom blahém a lahodném domnění, že jsem synem bohatých rodičů, jenž nemá zapotřebí v ničem si činiti újmu; toto vědomí vzbudilo ve mně jakousi ctižádost nezůstati za ostatními bohatými druhy pozadu. Třetí den po tom, když jsem poprve slyšel, že se doma nedostává peněz, vybíralo se ve škole na nějaký humánní účel. Když profesor vyvolal moje jméno, abych donesl příspěvek ke kathedře, zapálil jsem se a nesmělým krokem prošel jsem uličkou. Jindy jsem dával při podobných příležitostech celý zlatý, dnes byl jsem rád, že jsem sehnal — desetinu. Professor se na mne přísně podíval, zakýval podivně hlavou, ale neřekl ni jediného slova. Když byla sbírka ukončena a konstatována úhrnná suma, řekl, zavadiv o mne pohledem: „Někteří vylákají doma na rodičích mnohem více, než darují, a to z té příčiny, aby jim zůstalo na pamlsky, bračky a na všelijaké trety. Dovím-li se něčeho podobného, potrestám vinníka co nejpřísněji." V tu chvíli se ve mně zatajil dech — chtěl jsem vstáti, chtěl jsem protestovati, chtěl jsem říci, že nám zhynul veškerý dobytek, chtěl jsem mluviti o řepce, o nájmu, o stravovném, o matce a otci, o knížeti pánu, o svém bratru, který dostal kondici a již s námi nebydlí, ale nepromluvil jsem ani slova, jenom slzy řinuly mně proudem po tvářích. Snad jsem v tu chvíli byl podoben — kajícímu hříšníku. Druhý den, ač jsem se, hnán nějakým tušením, učil pozdě do noci, dostal jsem první — nedostatečnou, za ní druhou, třetí, v měsíční konferenci byl jsem jmenován mezi těmi, jichž mravy nejsou bezúhonny — a já nevěděl proč. Vzpomněl jsem si na matčinu výstrahu, učil jsem se, až mne hlava pálila, a když jsem byl vyvolán — nevěděl jsem ničeho z toho, co jsem uměl včera před usnutím nazpaměť jako otčenáš. Častokráte slyšel jsem z úst profesorových hrozné narážky, kterým jsem někdy ani nerozuměl — pokazil prý jsem se, tropím prý bůh ví jaká allotria, starám prý se o vše možné, jenom o knihu nikoliv, atd.

Ke konci roku byl jsem počítán mezi nejhorší žáky, já, bývalý praemiant, prý jen taktak že „prolezu". Jednou mi napadlo: „to snad proto, že jsme zchudli" a tu se mi zdálo, že to tak musí býti a nic jinak. Když jsem přinesl vysvědčení s dostatečným prospěchem a druhou známkou z mravů, divili se tomu všichni. „Vždyť se učil skoro den co den až do půlnoci," vysvětloval Alfréd Miloši, který si myslil, že on je na všem svým odchodem od nás vinen. Já se nehájil — nevěděl jsem, co bych vůbec odpověděl. Odpůldne jsem seděl sám doma. Vedle si něco povídali; vytrhl jsem se ze zadumání a slyším, že se mluví o nás.

„Všichni tři mají eminence — jenom ten čtvrtý ne — to je divné," řekla jedna ze švadlen.

„Proč? — z té jednoduché příčiny, protože má na mozku kuří oka,“ zadiškantovala si slečna Máry a já jsem si při tom maní sáhl na hlavu, jakobych chtěl ta podivná kuří oka nahmatati.

Poznámka tato mne přivedla k přemýšlení, proč jsem vlastně obstál s tak špatným prospěchem. V tom vzpomněl jsem si na jedno místo v matčině dopise, který jsem od té doby několikráte přečetl. „Nerada vám to, drahé děti, píšu, protože se bojím a chvěju o vás, abyste nezmalomyslněly a nezapomněly na své učení,“ opakoval jsem si v duchu a moje vina zdála se mi mnohem menší. „Já za to nemohu“, omlouval jsem se, „všeho příčinou je ten nešťastný dobytčí mor a ty housenky.“ Napadlo mi také jednu chvíli, abych řekl slečně Máry, že nemám žádných kuřích ok na mozku, ale k tomu jsem neměl dosti odvahy . . .

Druhý den jsme jeli domů na prázdniny. Celou cestu byl jsem zamlklý, přemítaje o tom, jak mne asi naši doma přivítají. Mezi námi dětmi a mezi rodiči, vlastně jenom otcem, byl zvláštní poměr. Matka byla dobračka, pro blaho naše byla volna podstoupiti každou oběť, všecky naše záležitosti vyřizovala ona, vychování dětí řídila jenom ona, do škol uváděla nás jen ona — otec si nikdy ničeho, co se dětí týkalo, nevšiml. Ba — byl to zvláštní člověk; jediný člověk na vsi, rolník a protestant, o němž povídali, že přečetl všecko na světě, řekl o něm: to je p o v a h a — ostatní lidé nenazvali ho jinak než podivínem. S námi dětmi nepromluvil nikdy ani slova, leda když se na něco tázal nebo když nám rozkazoval. Při našem návratu na svátky nebo na prázdniny nikdy nás neočekával ani před domem, vždy jsme ho museli teprve vynajíti a tu nám na přivítanou nastavil stranou tvář, jakoby chtěl říci: „No tak — ale honem, nemám mnoho času,“ my ho jeden po druhém beze slova políbili, a když ho to omrzelo — přijíždívalo nás jeden čas až šest domů — odvrátil se ku své práci a tak se často přihodilo, že já jako nejmladší jsem se někdy ani k polibku nedostal. Kdykoli jsem však líbal otcovu tvář, míval jsem podivný, skoro nepříjemný pocit, protože drsné, několik dnů neholené vousy jeho píchaly jako bodláčí. Za tento pocit jsem se stydíval a později, po mnoha letech, když otec náhle zemřel a já si připamatoval, že jsem s t í m č l o v ě k e m vlastně nikdy jako syn s otcem nemluvil, přehořce jsem plakával. Nad našimi vysvědčeními ronila matka i babička slzy radosti, kde kdo byl ve dvoře — šafář, poklasný, nádvorný, ovčák, skoták, přišel a s úctou nahlédl z daleka do vysvědčení — jenom vlastní otec náš se na ně nikdy nepodíval, vzal je z našich rukou bez jediného slova pochvaly nebo uspokojení, opatrně je složil a zaobalil a zavřel do svého psacího stolku, kde měl uloženy svoje nejdůležitější listiny. Matka ho omlouvala tím, že má v nás plnou důvěru — a možná, že měla pravdu.

A tu důvěru jsem ze všech dětí oklamal já první a při tom pomyšlení bylo mi tak trapno, jakobych byl otce zradil. — —

* * *

Spal jsem první noc doma v pokojíku, odděleném skleněnými dveřmi od ložnice otcovy a pracovny zároveň. Dlouho jsem nemohl usnouti,

protože večer, když jsme seděli pohromadě v jednom koutku, vypravovala nám matka všecky útrapy, které se nyní na ně hrnou, líčíc nám s pláčem trapné úzkosti, když už nadejde pátek, je sobota — mine ráno, mine poledne a peníze na výplatu ještě nejsou pohromadě, ba už se také stalo, že museli býti lidé odkázáni na neděli ráno. Asi o půlnoci probudilo mne světlo v otcově komnatě. Co asi dělá? — kdož ví, bdí-li vůbec a nezapomněl-li shasit lampu, pomyslil jsem si, seskočil s postele, poodhrnul záclonu a nahlédl do pracovny. Otec stál u psacího stolku a prohlížel — naše vysvědčení. V tu chvíli div že mi stud nepodrazil nohy — v prvním okamžení jsem chtěl vejíti k otci a všecko mu vysvětliti, že za nic nemohu, že to všecko zase příští rok vynahradím, ale přísná a ledová tvář jeho mne lekala. Této dvojice citové — lásky k němu a zároveň strachu před ním — jsem se vůbec za jeho života nikdy nezbavil. Ulehl jsem, ale více jsem neusnul. Bál jsem se rána, prvního otcova pohledu.

Stalo se však něco docela jiného. Při snídaní mně matka oznamovala, že se otec rozhodl, dáti mne na sladovnictví.

To mne zarazilo — všichni ostatní půjdou na studie, jenom já jediný budu se učiti řemeslu. Po celém okolí se bude vypravovati, že jsem buď propadl anebo že mne vyhnali ze škol. Bloudil jsem po polích a lesích a jedinou mou touhou bylo, abych zase mohl do škol . . .

Zatím nastaly žně. Pracovali jsme všichni na polích jako ostatní dělníci — nejstarší bratr po celý den nakládal mandele, my mladší nakládali na povřísla, nahrabovali nebo snášeli snopy. V neděli nejeli jsme jako obyčejně v kočáře do kostela, nýbrž jsme šli pěšky, celá rodina v čele s otcem. Všichni okolní nájemci přijížděli v elegantních ekvipážích s premovanými kočími — a my přicházeli polními pěšinkami se zaprášenými botami a upoceni. Pamatuju se, že sestry, které si rády hrály na velké slečny, plakávaly studem, vzpomínajíce na to, jak škodolibě na ně lidé zevlovali, prosily matku za přímluvu, aby nám otec povolil kočár, ale otec byl jako z kamene. Ve mně se dělo něco podobného; přemýšlel jsem ustavičně o tom, co všecko zavinily už ty dvě nešťastné rány, které nás stihly . . .

Už bylo po žních.

Na žitništi za stodolami stálo čtrnáct podlouhlých, v podobě stavení budovaných stohů. Vždycky, kdykoliv ráno jsem vyšel za stodoly, mezi stohy, připadalo mi to, jako bych vešel do ulic města. Bývalo tam velice příjemno — podél stohů vzrostlo vydrolené obilí v hustý pažit, který v ranním stínu, zatopen rosou, byl jako nejtmavší zelený aksamit. Tam jsem chodíval nejraději a vždy se mi zdálo, že ty stohy jsou jedinou mojí nadějí. Když se opřelo letní slunce o světlé jejich boky, vypadalo těch čtrnáct stohů jako zlaté balvany.

Jednou na večer přiběhla služka do pokoje se zprávou, že za Ervínovým lesem hoří. Vyběhli jsme na terasu a dívali se na krásnou záplavu. Opodál nás pozorovala toto divadlo, — které naplní diváka vždy jakýmsi nepokojem, úzkostí a soustrastí — celá dvorská čeládka s dětmi, hádajíc, kde a co asi hoří. V tom okamžení vylítlo do výše na

statisíce jisker jako zlatý déšť a tu a tam vymrštil se do výše celý ohnivý ohon jako kometa.

„Chytly stodoly nebo stohy," řekl šafář. Jeden z chasníků, který v tuto stranu často jezdíval s obilím do mlýna, podotkl: „Hoří dvůr Alexandrov."

„Je-li pořádně pojištěn, pomůže si nájemce k pěkným penězům," prohodil někdo ze zástupu a do dnes nevím, kdo to byl. Maně pohlédl jsem na naše stohy, které ozářeny požárovou záplavou, jakoby se chvěly neznámou touhou — po ohni. V tu chvíli mně připadaly jako vojsko v záloze, dívající se na zápas svých bratří a hořící touhou, nedočkavostí po boji.

Když jsme se vrátili domů, modlila se babička při hromniční svíčce.

„Zaplať pánbůh děti, že jsme pojištěni," řekla, zavírajíc modlitební knihu.

Tu noc jsem zase nespal. Měl jsem vyhlídku na stohy a s postele jsem je docela dobře viděl. Zavřel jsem oči, abych se na ně nemusel dívati, ale za chvíli jsem se zase na ně jaksi strnule zadíval. Najednou zmocnila se mne strašlivá úzkosť a já se začal, aniž bych si toho byl vědom, modliti. Když jsem odříkal všechny modlitby, které jsem uměl, zašeptal jsem zase nevědomky: „Zaplať pánbůh, že jsme pojištěni.' Konečně jsem usnul. Bylo hnedle k ránu, když jsem vyděšeně vyskočil z postele, třesa se na celém těle — zdálo se mi, že naše stohy stojí v jednom plameni. Vyhlédl jsem oknem a při pohledu na ty ohromné kupy obilí, nedotknuté a zachovalé, pocítil jsem nevysvětlitelnou nelibosť. Druhý den, když jsem stál před domem a chasníci vypřahali, poslouchal jsem jejich hovor.

„Pane, to se mu to vyplatilo — má peníze doma bez práce a bez starostí," řekl někdo z nich a já ihned věděl, že mluví o nájemci alexandrovského dvora, jemuž včera shořely stohy na padrť.

„Kdyby tak naše stohy shořely," kmitlo mi bleskem hlavou a bylo mi najednou, jakoby se o mne závrať pokoušela.

A té myšlenky jsem se vůbec nezbavil. Celý den jsem uvažoval, jaké by to mělo pro nás všechny a pro mne výhody. Otec by dostal ihned peníze, pomohl by si a já bych nemusel na sladovnictví. A tu jsem si s trpkostí vzpomněl na školu, kde jsem tolik vytrpěl, na letošní prázdniny, kdy jsme museli tak mnoho pracovati, na sestru, která musí zůstati letos doma, protože by to otec všecko nevydržel, a skoro ustavičně jsem chodil mezi stohy anebo na blízku nich.

Prázdniny blížily se kvapem ke konci. Prosil jsem matku, aby se za mne přimluvila u otce — šla k němu, ale nepořídila. Ten večer jsem otevřel ve svém pokojíku okno a v kuchyni jsem sebral škatulku sirek. Proč, to jsem doposud nevěděl, ale něco jsem tušil. Když otec ulehl, poslouchal jsem u dveří tak dlouho, až jsem se přesvědčil, že tvrdě spí. Vylezl jsem na okno, při čemž se mi třásly tak prudce nohy, že když jsem zavadil prsty o pelesť, zaťukalo to, jakoby někdo zaklepal na dveře.

Noc byla tmavá, obloha zamračená bez měsíce a bez hvězd. Seskočil jsem s okna a několik okamžiků zůstal jsem v posici, jak jsem dopadl, naslouchaje se zatajeným dechem, neozve-li se v domě nějaký šramot. Všude ticho — jako zloděj plížil jsem se zahrádkou, kráčeje po travnatém okraji pěšinek, aby mne písek neprozradil. Stohy temnily se přede mnou jako pyramidy. Stál jsem v poli a za okamžik došel jsem ke stohům. V kapse tiskl jsem sirky. — Když jsem vytáhl ruku, světelkovala celá fosforem. Rozhodl jsem se, že zapálím prostřední stoh. Sebe menší šramot div mne k zemi nesrazil. Na zámecké věži bila jedenáctá — zdálo se mi, že je to brzo. Skrčil jsem se pod stoh a umínil si, že počkám ještě hodinu. Zatím jsem uvažoval, co učiním, až podpálím. Bylo mi zima — byl jsem bos a v nočním oděvu. Schoulil jsem se do kotouče — bila půl. Ještě půl hodiny a pak se to rozhodne . . . . Najednou se mi zdálo, že tma vůkol mne houstne a houstne, a já se usmíval při vzpomínce, jak se celý kraj ozáří, až ta spousta obilí chytne a čtrnácte ohromných pochodní osvětlí kraj — — —

Tu mne někdo objal, probudil jsem se, otevřel oči — zdálo se mi, že hoří. Byl jsem zkřehlý na celém těle — z ruky vypadly mně sirky. Dva nebo tři prudké, vášnivé polibky a horké slzy mne vzpamatovaly. Zároveň jsem cítil, že mne kdosi k sobě vášnivě tiskne. Otevřel jsem ještě jednou oči a v jakémsi bezvědomí, do kterého jsem upadl, jsem poznal svého otce. To bylo ráno, asi ve čtyři hodiny. Upadl jsem v těžkou nemoc, ve strašlivou horečku.

Ale na sladovnictví jsem se nedostal. Uzdraviv se, studoval jsem dále. —

Z básní Giosuè Carducciho.*

Překlady Jar. Vrchlického.

Dva titani.

Prometheus.

O bratře, moji hruď sup hltá divý,
vždy nový ráz a hnět,
můj Mauretanský bratře trpělivý,
ó budiž Joviš klet!

Atlas.

Mně bohů i hvězd plné nebe v třpytu
plec tíží a též hruď,
můj moudrý bratře v dálné zemi Skytů,
ó proklet Joviš buď!

Prometheus.

Na tuto hlavu, v které stále živá
myšlenka věčná leží,
na tuto hruď, jež tolik lásky skrývá,
to neustále sněží.

Atlas.

Žár Lybie zas žehne moje údy,
já hořím, jaká muka!
Kde stojím, žula trhliny má všudy,
jak harfa zní, když puká.

Prometheus.

A jaký byl můj hřích? Dar vzduchu, světlo
já v srdcích, v tvářích vzňal
jsem lidem, které, by je věčně hnětlo,
vpřáh' v jho Olympu král.

Atlas.

Ó mrzký Tyran! Okem proti oku
s ním zápasil jsem deset let,
on zkrušen dal se na útěk, až v skoku
pak jeho zatřásl se svět.

* Z knihy k tisku připravené.

Prometheus.

Však vím, on umře, nezpomůže lkání,
bych los mu zjevil příští;
a proto denně, sketa nebes, raní
mne blesky on a tříští.

Atlas.

Mně jab'ka zrají, závist jeho stolu,
kol Hesperidek davy
je střeží, lstí on darmo ve plápolu
mne vraždí, hltoun žravý.

Prometheus.

Ve dlouhých pláštích od Skytského moře
Oceanidek tlum
se zvedá, hymnami mé zkájí hoře,
skráň chladí plnou dum.

Atlas.

A kol mne tančí, v tváři úsměv sladký,
sbor Plejad kvetoucích,
mých dcer, které jsou reků plodné matky
i rodů budoucích.

Prometheus.

Když Io u mne osudný běh staví,
mne s plachou tváří bledá,
los budoucí jí věštím hned pln slávy,
jenž v stopách jí se zvedá.

Atlas.

Cireny na mne v podvečeru vonném
se černé vlasy chvějí,
a jimi zbožné hvězdy nebesklonem
se sladce smějí.

*

Jak z dvou stran od polů dvě bystřiny
se potkávají v zlobě,
hlas moudrý a hlas silný z hlubiny,
Joviši, klnou tobě!

Zpěv lásky.

(Myšleno v Perugii na náměstí, kde stála druhdy tvrz Rocca Paolina, kterou v září 1860 lid rozbořil.)

S dlouhými valy, štíty skřivenými
kdys krásná Rocca Paolina byla,
jak mezi missálem a Bemba rýmy
kdys duše Pavla třetího ji snila!

— To stádo Peruginské ve skal lomy
mně zbloudí rádo, — ústa jeho děla;
— by káral, Otec věčný má své hromy,
náměstek jeho, já, mít budu děla.

„Coelo tonantem“ Horac pěl, Bůh v roje
se mraků tají, v bouř a blesků jas.
Já děly řeknu: „K pastvě, stádo moje,
se v Engadi a Saron navrať zas!

Nuž poněvadž si hrajem na Augusta,
slyš, Sangallo, mně vzbuduj práci vhodnou
i Říma stejně jako tvého gusta
i zlaté naší svaté vlády hodnou. —

Děl. Sangallo tvrz vztýčil, kolem valy
jak boky nevěsty jí kruhem sroubil,
zdí mramorných jí závoj dal a z dáli
pak věncem přepyšných ji věží vroubil,

Lesk její Molza hexametry zpíval
a ve své síle věčný Paraklet
víc nežli sedmi dary dolů splýval,
v bomb a hmoždířů třesku k zemi slét'.

Však lid je pes; — ó věřte mému slovu,
co nemůž' skácet, zvolna zrývá k pádu,
rád cvičí zvláště své tesáky z kovu
na pevnostech a na kamení hradu!

Ty rozhlodá, pak vesele si sedne
do rozvalů a v bujnosti své štěká,
než k jiným valům na pochod se zvedne,
neb jinam též, kde obušek naň čeká.

Tak v Perugi též, kde dřív hradba těsná,
kde zemi stínil valů těžký svor,
tam láska směje se a směje vesna,
a v slunci švatlá žen a dětí sbor.

A slunce zářící ve modru valném
od Abruz v bílou dál se zlatem skvěje
a v touze lásky, ve svém žehu palném
na hory Umbrie i v luh se směje.

V růžovém světle u velebném klidu
jak věnec hor se potkává a splítá,
a v sladkých vlnách splývá, až pak vidu
mře v modré páře, která zlatem kmitá.

Tvá, Italie, kštice tkaná květy
dvou moří mezi břehy v paprscích
snad pod milence odvěkého rety
to v ňadra splývá tobě v prstencích?

Co je to, nevím; mně však novou silou
jak safír plá myšlenka každá svěží,
ruch cítím, kterak jak vzduch každou žilou,
jenž stoupá k zemi od nebe, mi běží.

Kam pohlednu, se novým chvěju vzruchem,
mé srdce zevšad zdraví stará zkazka
a jazyk sám se hýbá, volá vzduchem
a k nebi, k zemi: Láska! Láska! Láska!

Zda nebe objímám, zda němá hmota
mne v sebe vpít chce v kosmu valnou změť?
Ach, věčné básně přec to byla nota,
co cítil jsem — a malý verš to teď!

Z Umbrických dědin, které skalinami
se stíní Apennin, v nich přikrčeny,
z tyrrhenských hradů, na skalách jež samy
zří na kvetoucí luhy zamyšleny,

Z niv, kde se bělí vyorané kosti
a Říma neštěstí nám vzpomínají,
z německých tvrzí, jež jak supi v zlosti
výš vzlétše o lupu jen přemítají,

Z paláců, k nimž lid v nedůvěře vzhlíží,
i ve věnci černých věží ve vzdoru
a z chrámů, které ku nebesům kříží
v modlitbě dlouhé páže z mramoru;

Z vsí, které jakby naproti jít chtěly
a vesele měst zachmuřené tísni
jak rolníci, jenž svážeti by měli
úrodu hojnou po žních s hlasnou písní,

Z klášterů mezi měst a vesnic domy,
jenž chmurné sedí zvonů ve hlaholu,
jak žežhulek sbor prořídlými stromy
hned jásají a hned žalují v bolu,

Z cest, z ulic, z náměstí, kde ve nádheře,
jak ve pohodě máje lahodné
les bují dubů, plných růží keře,
umění otců kvetlo svobodné;

Z vln něžné zeleně a po osení,
z úponek révy po hroudách se pnoucích,
z řek stříbrných a jezer, jež se pění
a z tesů nad hvozdy se sněhem skvoucích,

A z chýší, z nichž se čile v slunci kouří,
ve středu pil a valch a mlýnů zvuku:
zpěv jeden ve tisíci zpěvů bouří,
sta modliteb v něm podává si ruku:

— Buď, štvané lidstvo, pozdrav tobě v plese!
dost zášti snesli jsme i bolů dost,
vše přejde, neumře nic, milujte se!
Je krásný svět, je svatá budoucnost!

Co je to, s hor co svítí, slunce v tváři
se objevuje nám snad nový osud?
po těchto horách růžovou zda záři
Madonny k zemi snášejí se posud?

Ty Madonny, jež Perugino z dáli
zřel s nebe stoupat ve západech skvoucích,
jak ruce po dítěti rozpínaly,
tak božské s tísní sladkých citů vroucích?

Teď jiná Madonna to k nám se kloní,
toť soucit je, to ku právu je cit:
já žehnám tomu, kdo mřít bude pro ni,
já žehnám tomu, kdo jí bude žít.

Co do tyranů mi a do všech kněží?
Jsou starší než jich bozi; v proklínání
jsem, deset tomu let, vřel ku papeži,
dnes smířit se s ním neváhal bych ani.

Kmet ubohý, kdo ví, zdaž jemu v hrudi
neklíčí marné lásky chtíč a hoře?
Stesk po Sinigaglii v něm se budí,
tak spanilé tam před zrcadlem moře?

Otevřte Vatikán! Vyvedu kmeta,
jenž sebe sama vězní tesknící,
Svobodě připiju; ó pojď, ať zkvétá!
občane Mastai, do dna sklenici!

U cíle.

Povídka Otokara Mokrého.

I.

Na širokých, mramorových schodech, vedoucích od přímořské silnice monacké vzhůru na Monte Carlo, zastavil se starší pán složité postavy, opáleného obličeje, lemovaného silně prokvetlým plnovousem. Slunce pražilo palčivým žárem; oddychuje z hluboka cizinec sňal slaměný klobouk a nastavoval se zálibou horký, spocený obličej chladivým polibkům čerstvé mořské brisy.

Do jedenácti bylo ještě daleko; kasino bylo patrně ještě zavřeno — zahnul tedy na postranní stezku, vedoucí nízkým křovím vavřínových třešní na terassový výstupek skaliska, kdež usedl na elegantní lavičku z ohýbaného rákosu.

Netušil, že zabloudil náhodou na nejkrásnější místo rozlehlých sadů Monte Carla, v pravé ohnisko oslňujících jeho půvabův. Nad sedátkem roztáčely mohutné dvě datlové palmy s drsnou, roztřepenou, vláknitou dření vějíře tmavozelených ratolestí, pod nimiž skrývaly se zažloutlé hrozny nedozralého ovoce. Obruba srázné skály ohrazena byla nízce přistřiženými keři chvojky, nad něž vyčnívaly tenkovrché, kuželovité cypřiše, jako neuměle vysoustruhované stromky z dětské krabice hraček.

V pravo, odkudž vede cesta ke kasinu, šeřil se celý háj olivových vrb a oranží, z jichž věčně kvetoucích kadeří zanášel sem vítr sladkou vůni, páchnoucí po skořici. V zadu za palmami vlnila se vysoká exotická tráva s jehnědami krvavě zářivých barev a v před rozkládala se do nedozírna lehce zčeřená hladina moře, splývající s nebem v jedinou oblasť, plnou jasu a šumu.

Rejda monacká, oživená četnými pestrobarevnými barkami, podobala se v té chvíli zrcadlu obrovského jezera, po němž potácejí se za poledne kovolesklé vážky, opilé žárem slunečním; v pravo, v levo, kam se oko šinulo, všude žírné, v stromoví tonoucí břehy Riviėry s městečky a městy zvláštních tvarů a skupin — od tmavošedého Monaca, zavěšeného jako vosí hnízdo na vysokém, srázném předhoří „Psí hlavy“, až k pustému mysu sv.-Martinskému, pod nímž dřímá ve stínu zahrad a žhavorudých tomatových polí Roccabruna, zacloněná běloleskými stráněmi mořských Alp.

Cizinec vyňal ze záňadří zápisník se zlacenou ořízkou, a pohlížeje upjatě kolem sebe, črtal tam cosi.

ZBOJNÍCI.

Kreslil Mikuláš Aleš.

Na první pohled bylo by se zdálo, že skizzuje některý zvláště vnadný bod čarovné vyhlídky; kdo by byl však blíže pohledl do bílých, modře mřežovaných lístků knížečky, byl by shledal, že jsou posety samými ciframi.

Chvílemi se zarazil a porovnával napsané s tištěnými tabulkami brošury, nadepsané „Návod, jak předejíti ohavnému taškářství monackých croupierů“, kterouž měl stočenu v náprsní kapse.

Zaslechnuv konečně jasný, odměřený zvuk kasinových hodin, odbíjejících tři čtvrti na jedenáctou, zdvihl se prudce ze sedátka a ubíral se přímo k nádherné budově.

Moři a všem těm oslňujícím krásám smaragdového rámu švarné Riviéry nevěnoval pozornosti ani nejmenší, jen při východu ze zahrady, při pohledu na bujné trsy žhoucích, plnokvětých, všemi barvami zářících malv a azalejí nemohl přece odolati jistému vzrušení a zamručev mezi vousy: „Jaká to vegetace!“ ubíral se k průčelí herny.

Zde přecházela již netrpělivě po bílém drobounkém písku chodníku pestrá společnost, — nezbytní gentlemeni v kostkovaných šatech lázeňských v tak četném počtu, jako by se sem byla přestěhovala celá nizzská promenáda des Anglais; obstarožné, pačulí páchnoucí miss a mistress s pačísky žemličkové barvy a brýlemi z našedlého skla; šviháci, z jichž matného, pod vtlačeným monoklem hasnoucího oka zela čirá nuda a zoufalá touha po šumivém víru boulevardu des Italiens; šosácky rozvážlivé typy bodrých příslušníků říše bohabojnosti a dobrých mravů, kteří k zachování dobrého tónu konají s nerozlučným Gsell-felsem každoročně barbarské vpády do krajů slunného jihu; tu i tam pak některé otřelé mezinárodní individuum s posledním pětifrankem v kapse.

Ve vestibulu herny, v chladivém stínu mramorových sloupů sedělo několik mladých dam, jakoby vystřižených z letního cenníku modního domu pana Aristida Boucicauta.

Zívaly pod perleťovými vějíři, odfukovaly modré obláčky cigarett a křížily nohy tak nedbale, že oko cizince, vstupujícího právě po schodech, bylo by musilo nezbytně zabloudit do hustých třásní battistových krajek šatů, z nichž vykukovaly koketně bílé kalhotky a hedvábné punčošky.

On však nedbal svůdných zjevů, tísnících se kolem něho jako záhon kropenatých karafiátů a z přítmí vestibulu vykročil lhostejným krokem v levo do písárny, kdež, udav nationale: „Josef rytíř Šotnovský ze Závořic, velkostatkář ze S., jižní Čechy“, obdržel lístek vstupní do „Cercle des étrangers de Monaco“, podepsaný specialním komisařem „de la Londe“.

Sluhové v nádherné veliké livreji otevřeli do kořán dveře, nad nimiž skvěl se nápis: „Salle de jeu,“ a vše, co stálo venku, vhrnulo se, jako by šlo tu o vstup do divadla, v němž hraje se zajímavá novinka — do velikého, vyleštěného, vycíděného, zlacenými štukami a smyslnými obrazy bohatě vyzdobeného sálu, jehož překrásný, s pravou rokokovou finessou vyrobený nábytek ostře se odlišoval od velikých, střízlivě chladných hracích stolů. Fádní, častou potřebou otřelý zelený povlak rozdělen na pole, označená osudnou značkou červeného a černého kosočtverce a nápisy pair impair (sudá — lichá), představoval půdu arény, na níž démonicky rozžhavená vášeň člověka provádí nejzoufalejší tur-

naje s němou resignací, vyslovenou naivním veršíkem „pade, otnesú ho chlapi z dráhy“; plechová prohlubeň u prostřed stolu, do níž sbíhají se kuličky metané croupierem za jednotvárného bzučení „Messieurs, faites vos jeux,“ zela jako tygří tlama z rána, když ještě nebyla ničeho pozřela.

Šotnovský přiblížil se ku prostřednímu stolu, a netroufaje si zprvu ani přisednouti, pohlížel z daleka jako u vytržení na pestrý rej, jenž počal kolem něho se roztáčeti.

Pánové a dámy obsadili všecka místa s chvatem a vzájemnou bezohledností — snad hrála v tom kvapu jistou úlohu také pověrčivost, označujíc to i ono místo za zvláště šťastné — načínali hlubiny svých kapes a tobolek, a každý kladl před sebe hromádku lesklých pětifranků a napoleondorů.

Pak zašuměla první sprcha zlatého deště Danaina, — hrabátka croupierův nestačila smétati a odmétati kupy vyhraného a prohraného kovu.

Démon hry rozvěsil znenáhla sítě své po celé ohromné prostoře sálu a po chvilce třepetala se v nich také již nová stříbrolesklá bělice — pětifrank Šotnovského, jejž se zápalem vrhl do proudu rouge et noir.

Štěstí mu přálo a zase se od něho odvracelo, nejnižší sázka — první onen pětifrank — nesla ovoce za ovocem, stříbro rozplývalo se jako v kelímku alchymistově v zářivé hrudy zlata, které zas — jako v pohádce peníze Rybrcoulovy mění se ve věchet suchého lístí — měnily se na ručest v planý povzdech, a zápal stupňoval se tak daleko, že musil croupier upozorňovati již na vyhlášku, přibitou na každém sloupu herny: že nejvyšší sázka nesmí obnášeti více než 5000 fr.

Rozčilen, čelo maje rozpálené, tvář sinobledou, obě zřítelnice zanícené žeravou jiskrou, jako by v nich odrážela se záře žlutého kovu, sázel a sázel Šotnovský a štěstí smálo i odvracelo se dál a dále.

Pojednou projela mu hlavou, jako náhlé vystřízlivění po pusté orgii, myšlenka ustati ode hry; sebrav tedy s křečovitým pohybem prstů skrovnou hromádku peněz, jiíž měl narovnánu před sebou, zdvihl se ze sedadla a vyřítil se do korridóru, kdež ovanul mu spánky jemný chlad blížícího se večera.

Zašel do čítárny, kde doufal na okamžik sjednati zase rovnováhu rozčileným smyslům. Začal se probírati nesčíslnou spoustou časopisů cizozemských, jež povalovaly se tu v neladu po stolech a stolcích. Náhodou dostalo se mu do rukou číslo „Prager Zeitung“ a oko jeho, bloudící jako v mátohách po sloupcích listu, utkvělo na této úřední vyhlášce:

„Dává se obecně věděti, že dne 15. září t. r. o 9. hod. dopolední bude se v budově c. k. zemského soudu v Praze, na Ovocném trhu, v síni č. II. konati druhá exekuční dražba velkostatku Závořice zapsaného ve dskách zemských, náležejícího panu Josefu Šotnovskému, rytíři ze Závořic, pro pohledávku . . . . . .“

Nedočetl. Mrštiv novinami o zem, až mosazné jich držátko vylítlo z rákosového rámce, popošel k oknu a jal se tu bubnovati prsty na skleněné tabuli, po níž přejížděla nahoru dolů veliká, tlustá moucha v jednotvárném, protivném bzukotu.

Zadíval se do vrcholku pinie, jež stála před okny, šelestíc kosmatou větví po okenním rámu. Zamyslil se z hluboka. Tmavozelené jehličí zářilo v brunatných paprscích zapadajícího slunce, jakoby bylo poseto drobným, zlatým prachem; v hustých jeho třásních houpal se před zrakem Šotnovského přelud za přeludem, vidina za vidinou.

Myšlenky nesly jej zpět od slunného, usměvavého moře, které v tu chvíli čeřilo se před ním jako varem kypící kadlub žhavorudé mědi — daleko, daleko za hory a doly do tichého pošumavského zákoutí S . . ského.

Na sítnici zkaboněných zraků vyhoupla se známá krajinka, přistřená jemným, jakoby z pavučin setkaným závojem melancholie, která stále leží na zapadlých, zasmušilých župách českého jihu. Hleděla naň tím hlubokým tesknym zrakem, smutným tak jako zdánlivě bezvýrazné, ale ve svém nitru mysticky hluboké oko hubeného, zchudlého dobytka, pasoucího se tam po mezích ve vůni mateřídoušky a černobýlu.

Celé mládí jeho se zvučícími rolničkami nejsladších snův táhlo před ním, roztáčelo pod tichým, snivým kročejem jeho fantasie koberce nejluznějších upomínek. Šotnovský viděl se zase obklopena tmavými hvozdy, v jichž hlubokém stínu dřímaly Závořice.

Bloudil zas jako děcko od svítání tou nekonečnou alejí ze starých lip a dubů, naslouchaje melodickému pění kosů a lindušek, vracel se celý znaven k večeru do zámku, kdež vítal jej starý pan Šotnovský prudkými, v základě však dobromyslnými výčitkami, vytýkaje mu za přísného souhlasu zámeckého kaplana těkavý romantism pohádek.

Zasedl zase ke stolu, kdež v čele, obklopena služebnictvem, hověla si v křesle matka, hrdá aristokratka, pohybujíc v zálibě hlavou, když otec po skončené tabuli rozevřel Paprockého „Diadochus", předčítaje s pathosem stať týkající se posloupnosti starodávného rodu rytířů Šotnovských ze Závořic v staroslavném království Českém.

Zřel zase jasně před sebou tu tlustou knihu, vázanou v tuhých javorových deskách s vytlačenou vepřovou koží, spjatou zlacenými sponkami; prsty jeho přebíraly se zase ve žlutých, ohmataných, po černém chlebě páchnoucích listech a okazovaly na naivní neumělé rytiny, znázorňující zakladatele starých rodů, rytíře pohřížené v spánek, jak vyrůstá jim z pravého boku veliký kmen, jehož rozložité haluze značí jednotlivé členy rodiny.

Zdálo se mu při tom, jakoby ta pinie, hledící sem do okna, byla oním heraldickým stromem, větve její kolíbané jemným větérkem šuměly stále teskněji a sladký švehol ptačí, ozývající se v koruně, zvučel mu ve sluch ostrým, zimavým ohlasem: „Poslední — poslední . . ."

Ano, poslední!

Po smrti otcově, který zesnul náhle, zůstaviv vdovu a syna ve velmi neutěšených poměrech, octly se Závořice ve správě nesvědomitého poručenstva. Studie a bouřlivé výstřednosti mladých let rozšířily trhlinu dokonale, a když ujal se Josef statku otcův, šeptalo se již v jizlivém sousedství drobného ovesného zemanstva, že poslední Šotnovský nemůže po právu zváti svým vlastně ani vybledlý šindel holubníku, který v podobě středověké arkýřové vížky čněl z jasmínového křoví zpustlé zámecké zahrady.

A přece byla blízko spása, záchrana. Dlouholetý přítel zvěčnělého otce, baron Oldřich Doubravský z Doubravic, rozpomenuv se na slib, daný kdysi polo žertem, polo vážně, byl tomu jednu chvíli opravdu nakloněn, přivoliti ke sňatku jediné dcery, dědičky rozsáhlých statkův, s panem Šotnovským, i vynořila se jeden čas již za tím účelem jemná tykadla z hlemýžďové nepřístupné domácnosti Doubravských.

Účtováno — ale bez hospodáře — nemilá příhoda zkřížila dobromyslné plány na dobro.

Na Závořicích odehrál se jednoho dne výstup zvláště bouřlivý.

Švarná panská Anna — či, jak nazvána odkudsi z Prahy do Závořic doporučená dívčice při nastoupení služby, „Annetta“ — skromná, tichá, ponížená až dosud otrokyně staré paní, která zahrnovala ji všemi laskavostmi, nosila již delší dobu vzhůru lepou, kadeřavou hlavinku.

Ruka, která jindy tak měkce a ochotně probírala se v šedivých vrkočích staré dámy, počínala si jednoho jitra nápadně až nedbale, a když nervosní paní, pohlédnuvši do zrcadla, uzřela tam v uspořádání složitého svého starodávného účesu nelad, jemuž nebyla uvykla, a jala se příkře vytýkati dívce nedostatek pozornosti a vůbec již delší dobu nápadně na odiv stavenou nedbalosť a neochotu —: odsekla Annetta s pohrdlivým zkřivením rtů, jež zachytla stará paní v zrcadlovém rámci: „Nevídáno' Ostatně příští snacha může býti konečně předce již sproštěna zaměstnání, které dovede obstarati každá děvečka, jež poněkud jen vycvičí se těm dávno již z mody vyšlým praktikám!“

„Co že?“ .... zaúpěla stará paní, zraněna hluboce v nejcitlivější stránce hrdopyšné své duše. „Cos pravila? Vyslov se určitě. Nechápu, ty žerty...“ dodala s potupným suchým smíchem...

„Mladý pan Josef, s nímž jsem již na třetí měsíc s útěžkem, dá sám odpověď určitější,“ zvolala dívka, opáčíc smích stařenin. Při tom udeřila o zem kelímkem růžové pomády, připravené dle starého, paní Šotnovskou pečlivě uschovaného receptu, jenž pocházel dle tradice od dvorního voňavkáře paní de Maintenon — a odkvapila.

Josef, meškající náhodou ve vedlejší komnatě, vrazil do dveří vyděšen prudkým hovorem; překvapený zrak jeho střetl se se zmateným, hněvem sršícím okem stařeny a ve sluch zněla mu slova pronesená hrobovým hlasem:

„Tos učinil ty starému rodu Šotnovských, jehož předek provázel kdysi Lva z Rožmitálu na cestě ku francouzskému dvoru, přidělen královskému vyslanectvu — vari — odejdi ode mne! Zamítám tě — nechť nezřím více ohavného tvého zjevu! Pryč, pryč odsud!“ sípěla stařena, bušíc pěstí o toaletní stolek, a přemožena výbuchem hněvné vášně, skácela se v mdlobách na koberec.

Stěží jen podařilo se vzkřísiti starou paní k životu, ale mysl její zůstala od té chvíle navždy obestřena.

Skandál, jenž přispěním Annetty rozšířil se bleskem po okolí, nezůstal bez účinku na další nepříznivý rozvoj osudů Šotnovského.

Starý Doubravský zatáhl zase opatrně hlemýždí tykadla; dceruška jeho — nudná blouznivá mimosa, vypučevší v pařeništi německého praž-

ského pensionátu, ukájela se až do staropanenství dále slznou krůpějí lotosu a étherickým pletivem paprsků měsíčních

Postavení Šotnovského stalo se přímo zoufalým.

Šílené bursovni spekulace, kácení lesů, jichž nedotkla se po léta pustošící sekera, odvážné obchody, v nichž staroslavné rytířské jméno počalo již povlékati se neušlechtilou rmutí — vše to otrávilo zbytek mládí Josefova, tak že octnuv se jednou před zrcadlem, podivil se, jak záhy sešedivěly jeho kučery, které zdobily ještě před nedávnem vesele vztýčené, bezstarostné jeho čelo.

A když bylo Šotnovskému nejhůře, nastal rozklad v domácnosti. Sňatek s Annettou, uzavřený za věšteb tak nepříznivých, nepřinesl Šotnovskému klidu a požehnání.

Děcko přišlo mrtvo na svět, žena, v níž Šotnovský v dobrácké své, dětinskými vidinami měkce odkájené duši viděl pohádkový zjev zanedbané a zneuznané popelky, objevila se mu ve všedním svém hávu, prostém veškerých snů a poesie.

Znechutivši sobě starostí plný, fádní život na Závořicích, kdež den ode dne mizela naděje ve splnění velkopanských chutí a tužeb, zmizela jednou a přidružila se — jak se pravilo — ke kočující pěvecké společnosti, jež chystala se na uměleckou pouť za oceán. Lesklé jméno, přirozeně melodický ač necvičený hlas, zvláště však velmi volné způsoby, jež rozvíjely se den ode dne nenuceněji, zjednaly jí v potulné družině vlídného přijetí.

Stará paní Šotnovská žila dále, jako by nic se nebylo sběhlo, ve své bílé, sádrovými štukami a zlatými lištněmi dle vzoru dob Ludvíka XV. vykládané komnatě; dávala se klidně obsluhovati lokajem, oděným v ošumělý frak a pantalóny. Každého jitra musily společnice její — tři selské dívky, ustrojené v sešlý šat ze starých, zašlých dob rokokové nádhery, přítomny býti „vstávání“ a chystati, jedna sněhobílé, hedvábné punčochy, druhá pantofle ze žlutého brokátu, třetí pak strakatý sametový župan, vzorkovaný vytkávanými pastýřskými selankami.

V mysli její jako by od osudného onoho výstupu byl stal se převrat, vrcholící v čirém zapomínání přítomnosti. (Pokračování.)

Němák.

Povídka z cyklu „Sedmero blahoslavenství".

Napsal K. M. Čapek.

IV.

vě postavy panovaly zelenému trhu na Dolním náměstí. Jedna z nich stála v závratné výši na oblém sloupu, v hladkém závitu do výše stočeném a v korintské ozlacené hlavici končícím, vysekaná do žuly s pečlivým uměním rokoka, něžná a jemná boží rodička, malou hlavu přímo nesouc pod baňatou, dobře zlacenou korunou a nepatrnou ručkou objímajíc obsáhlé žezlo, v druhé chovajíc malounké děťátko s korunou nemenší nežli byla její a také zlatou. Ačkoli socha Panny měla býti hlavní částí obrovského pomníku, nejvíce patrnou na něm byla přece veliká červená svítilna, umístěná v podstavci pod sloupem, ve výklenku, vytvořeném zbrklostí tvůrce rozbíhajícími se čtyřmi obloukovitými pilíři. Rozbíhaly se a rozvětvovaly k celé soustavě zábradlí a balustrád na schodišti o nízkých stupních, vymyšleném bezdůvodně jenom proto, poněvadž řada plných sloupů zábradlí, vzhůru šikmo sečených, tak dobře jest živlem rokoka, jako kartuš z nevysvětlitelných točinek a lasturovitých úlomků složená a boubelatá plnost dvojích svalů andílka nesoucího ji. Takových andílků bylo na pomníku plno, výše byli vystřídáni několika světci s rozkladitými a potočenými údy v nemožných pósách té faktury, do jaké se tehdejší umění nutilo, když opustivši víly, fauny a Neptuny líčilo předměty svaté. Každý z nich opatřen byl širokou zlatou aureolou vbodenou do hlavy černou tyčkou, kterou si zbožná illuse musela odmysliti. Spanilá socha panny Marie pocházela patrně z jiné ruky než ostatek, ale přece nesla neklamnou pečeť doby, zvláště v drobné tváři, na malinkých rtech a jemném, téměř pikantním nose.

To byla vládkyně zeleného trhu, k níž pohlížely s důvěrou všechny prodavačky celého tržiště časně z rána, když na vratkých krámcích vykládaly své šťavnaté zboží a koruna světice vysoko povznesená nad pochmurné štíty starožitných domů — pomník stál na výšině prolákléhо náměstí — začala v časném slunku zářiti.

„I zastavijó se, milosťpaničko!"

„Toť ten kosmaté květák!"

„Kuchařko slečinko, dnes nic?"

Mnohá střílná modlitbička nalezla místa mezi těmito obvyklými pobídkami, jako vzdech k uznané chranitelce místa, zvláště když zásoby zboží nesnižovaly se, určeny jsouce na zvadnutí.

Než, obyčejně sesmekl se zbožný pohled hned pod sloup na druhou postavu, panující nad zeleným trhem těžším žezlem. Byla to panímáma Tichá, přísná vládkyně tržiště. To bylo pavučinou, jejíž paprsky uprostřed

se sbíhaly, kde seděla ona, jako tučný pavouk z ostatních ssajíc. Všecky až na malé výjimky, jak seděly podle chodníků na nerozsáhlém náměstí, náležely jí se vším krámkem, prodávajíce její zboží, byly její překupnice, v poměru dlužnic k věřitelce.

Zboží její bývalo vždy v malé půlhodince rozebráno družinou městských prodavaček, jakmile za šerého jitra přivezeno bylo z Boskova na vozíku vrchovatě naloženém, taženém koníkem v kůži už valně obnošené a řízeném samou panimámou Tichou. Zatím co se ostatní namáhaly v potu tváří, aby odbyly její zboží, seděla ona se svými velikými okuláry, rohovou obrubou daleko se černajícími z červeného vytylého obličeje, na obráceném koši a svíjela vkusné kytice anebo náhrobní věnce. Tu a tam pojala mezi zuby tenký, nezmarný motouz a jediným trhnutím širokých zubů přeškubla jej, až vzadu hodily sebou cípy šátku po hanácku uvázaného. A nůžky visely jí u pasu.

Zraky její přes okuláry občas z dálky zavrtávaly se do zad nejobtíženějších jejích dlužnic, s nimiž činívala potom hořké účty.

Ale dnes trápily matku Tichou, o které poplatnice její vskutku říkaly, že je hned po panně Marii na dolním náměstí největší paní, jiné starosti.

Syn její Francek, náš Němák, sdělil jí včera svým způsobem, že se bude ženit, rozuměla-li dobře, anebo aspoň, že má vyhlédnuto děvče. Tím objasněno bylo jí jeho chování v posledním čase úplně. On sice se svou matkou ztratil málo „slov“, ale přes měsíc sotva jej viděla. Přicházel pozdě večer z práce jako bezhlavý, nejednou našla ráno večeři v jeho zahradní komůrce, mnohdy odběhl bez snídaní.

Ve svém obcování byl její Francek vždy jako zařezaný, pokud se to o němém může říci, neboť tím, že si nikoho nevšímal, hleděl svůj nedostatek zakrýt; ale že mu něco, a to mnoho schází, teprve od nedávna pozorovala. Tichá milovala svého jediného syna s bolestí, která mateřskou lásku vždy zdvojnásobí, a pro nepřístupnou povahu synovu zůstala její láska vždy hladovou. Stará ta vesničanka, vdova z městského trhu zdrsnělá, obmezeného vnímání a urputných hnutí z pilné, těžké práce zahradní, k svým odběratelům potměšilá, mívala jediný okamžik štěstí za celý den. Bylo to večer, když sedíc u krbu po vykonané práci, přihlížela šukání starší sestry (jež zůstala svobodnou) připravující skromnou večeři, a očekávala příchod svého němého syna sazeče.

Šel kuchyní a pohlédl matce do tváře se slabým úsměvem; to bylo vše, co jí mohl říci, a matce to stačilo. Ten pohled a ten úsměv byly celým jejím štěstím. V poslední době přišla o ně. A když počal choditi domů bled a zamračen, přišly na ni soužívé myšlenky.

Připlížila se ke dveřím jeho komůrky a okénkem pozorovala jeho počínání: když viděla, že nad svým „Věčným světlem“ — Němák čítal jenom staré ročníky „Věčného světla“ — pohlíží do neurčita, aniž by vyšel na zahradu, kdež mezi květinami, pro něž měl výhradní zálibu, trávíval letní večery — věděla, že není ve své míře. Do vnitř se neodvážila, syn její byl urputně uzavřený i vůči své matce.

Ale, když se náhle začal usmívati v těch svých večerních dumách, a hned na to složil tvář do smutku anebo hlavu do rukou a zvláště když jednou shledal ve svých sešitech „Věčného světla" všechny marianské svátky a rozloživ je před sebe láskyplně se zaníceným okem srovnával obrázky Madony, uhodla jeho matka náhle, oč jde.

Klika pod její rukou povolila a dveře se otevřely. Jedním hmatem schvátil Němák všechny Maryšiny podobizny v malou hromadu.

Tichá přistoupila jako by nic k lůžku, vytáhla trepky a počala stláti, ale odhrnula jenom peřinu a postavila se ke stolu.

„Ty, ty, ty!" zahrozila prstem.

Němák se mračil.

„Viď, máš děvče!" naznačovala Tichá, podepřevši ruku o boky, jakoby někoho vedla.

Němák nadul tváře, vyfoukl a počal horlivě narovnávati založený růžek sešitu.

„Takhle!" a Tichá objímala do vzduchu.

Francek naléhavě vytáčel hlavou, ale matce do očí nepohlédl.

„Aha," pronesla tato náhle a rozevřela marianský sešit. „Co je toto?" Ukazovala na spanilou Panenku Marii.

Pokrytec sepjal ruce a pohledl zbožně ke stropu.

„Já ti dám, te čolebo!" hovořila Tichá už nahlas.

Němák vstal a hrozně rozdurděn postavil se k oknu, sleduje zrakem dlouhou řadu čerpadel, v zahradách podél řeky postavených tak, že to vypadalo, jako kdyby v stromoví seděli rybáři s obrovskými udicemi. Ale tím nápadem se nezabýval. Bílé jeho kníry svítily ve večerním šeru.

Matka uchopila jeho ruku a otáčela jej k sobě. Hrubé prsty zmozolené ruky její přitiskly se ke rtům a Tichá, zatočivši něžně očima, posílala do dálky políbení. Potom v rychlém sledu otočila oběma rukama kolem sebe, jakby štolou vázal, pochovala ruku v náručí jako nemluvně a kývala bradou prudce na Němáka jako s důraznou a čtveračivou otázkou. František Tichý, s ruměncem na spáncích, zvolna kývl, ale pak potakal prudce, vytrhl matce ruku a dal se do kvapné chůze po světnici.

Tichá zdrcena odešla, ale „Věčné Světlo" vzala s sebou. Posadila se ke své lampičce a pohlížela upřeně na Cimabueův sličný obrázek. Kadeřavá hlavinka Jezulátka mihla se jí, jakoby mezi velikými lupeny turkyně na zahradě, a děťátko samo v červené sukénce, umolousané, popelící se, jako František býval za mala. Na takové vnoučátko by dávala lepší pozor, než na Františka ubohého; za krutého mrazu přinesli tehdáž dítě půldruhaleté z řeky, než ho donesli do světnice, voda v douškách zamrzla . . .

„Co ona je za jedno . . ." Tak zpola nahlas přerušila své přemítání; věděla, že sny její jsou marny, a dobře tušila, že synova láska není šťastna a také býti nemůže.

Naslinila prsty a obracela listy v sešitu, mhourajíc za brýlemi.

„Te chodáko nebohé," pravila v dlouhém vzdechu, odložila knížku a dala se zas do svazování zeleniny po hrstkách na zejtří do polévky městu, kde je ta „potvora", po níž zbláznil se její němý syn.

„Co ona je za jedno?" z „Věčného Světla" se nedověděla.

To bylo včera. Ani dnes Tichou trapné myšlenky o synu jejím neopouštěly. Byly opravdu velice trapny; ale třeba že ji neustále zaměstnávaly, ničím nedala to na jevo. Radost ubohého dělného člověka zřídka navštěvuje a málokdy rozjasní jeho tvář, za to na ní ani hlodavou starost neznati.

Zrovna naproti stanovisku Tiché na trhu byl vysoký dům. Ke skleněným dveřím v prvním poschodí vedly s obou stran kamenné schody, pod nimiž otvíral se vchod do masných krámů; nad skleněnými dveřmi zlatil se nápis „Buchdruckerei — Tiskárna“. Tichá nespustila s výstupku přede dveřmi očí. Syna neočekávala, nestalo se totiž ani jednou, aby byl Němák sešel ku své matce, to byla jedna z jeho zvláštností.

„Jedenáct hodin, děvčata, ajnpakn!“ rozkazoval stentorsky policejní zbrojnoš, dohlížející na trhu. To týkalo se jenom drobných zelenářek; že panímáma Tichá měla také obchod s květinami a ovocem, mohla si seděti celý den.

Podívala se na věžní hodiny; co chvíle musil přijíti. Hornych totiž, pro třesně.

V tom okamžiku také, co sestupoval zlý démon Němákův po schodech, kmitla hlavou panimámy Tiché náhle myšlenka, jakoby se jí rozsvítilo.

Kolem jejího stánku otáčela se stále chrchlajíc Zapletalka. — Chápeme se té příležitosti pověděti, že Maryšina matka nádeničila u Tiché v zahradě a pomáhala jí v tržbě.

„Slešite, ve Zapletalko!“ prohodila Tichá, „co ste to řikale, že ta vaša roba je včelky v drukárni — jak je ji, Maryša meslim?“

„A to oni nevijó, paňmámo? To mám z ni radosť, roba jak obrázek — štere rensky přenese v soboto dom . . .“

„A co, a jak ona je stará, kolek je ji let?“

„Jak Maryša? . . . O svatym Docho, počkéme, za, o Docho šestnáct . . . ach ja . . eche, eche — to mě to zas chetá.“

Ale Hornych už stál u krámu.

„Dobré deň, paňmámo,“ hanačil dareba, „pořád jako marhula, pro střešně chodím, srdce tu nechám, . . . no však dycke řikám, dobře že je panímáma Tichá vdova.“

„E k ďáchanto s vama, neplkéte.“

„A drži ona včel na sebe, naša Maryška,“ vmísila se Zapletalka, hnuta mateřskou hrdostí, „jako slečne si chodi, šak ten pán vijó, že tam néni žádná čestá práca,“ doložila těšíc se z tak vzácného styku.

„Za štere dáme?“ tázala se Tichá, nabírajíc do kornoutu ovoce.

„Jaká Maryška?“ obrátil se dělník k Zapletalce, „snad ne od nás, a to je vaša dcera?“ optal se, když Zapletalka kývla.

„Ja, za štere, ale ať só sladky . . No na tu si panečku dejte pozor, leckdo za ňou pálí . . . A stafra to se trefí,“ pokračoval Hornych, „dyť sám mosím říc', Francek, panímámo Tichá, vali na ňu ze svýho kouta oči, přinde jednó bez nich dom, panímámo, na mou dušo, hehehe!“ řijel se Hornych. „Připravte svajbo“ (svatbu).

Tichá zrovna vbodla Hornychovi kornout do ruky. Co se strojila na něm chytře vytáhnout, aby synu a sobě nezadala, tu to má na krámě.

Ruce jí sklesly, sotva našla kapsu na Hornychův čtyrák

Chvíli nebyla mocna slova. — Hornych byl už tři kroky od krámku, když jej zastihla hlasitá slova její:

„Ať sem hnedky přinde!“ vykřikla.

„Dyť my spolem nemluvíme,“ opáčil Hornych, těše se, že zas něco nastrojil; bylť on dareba skrz na skrz a jeho ničemná zloba proskočila z nesvědomitého dodatku:

„On nemože a já nechcu.“

„Ne Francek, Maryša ať přende, že ji matka zkazoje. Nebo na ňo dondo sama,“ volala Tichá. „No, střape (vlasy) ji vetrhám némíň, té potvoře!“ láteřila. „Zapletalko, požehné vám Pámbu cero . . . . no ta žaba . . .“

Zapletalka kašlala, sotva dechu popadala, tentokrát nerušil ji nikdo. Držela se desky a — snad z přetvářky přišel na ni opravdový záchvat — mávala rukou odmítavě proti Tiché.

Otylá paní Tichá krátkýma rukama stručně, ale rozhodně rozkládala, hlasu neměla valně pro tučnost a tak ráno vypadala dost mírně.

Za hodnou chvíli objevila se na schodech tiskárny dívčice ve světlých šatech, Maryša i na tu chvíli musela se převléci. Šla líčenou chůzí, úzkostlivě lakovanými botkami vyhýbajíc se smetí. Tichá s ní nespouštěla očí.

Když přišla tak na tři kroky přívětivě se usmívajíc, (později měnivá se úsměv takový v drzý) — Tichá jen stále majíc ruce v bokách, jako kdyby chtěla koketku z tiskárny zničit, trhla sebou, v neslýchaném rozlícení popadla papír na ošatce pod ovocem podložený za rožek a vytrhla jej tak, že třešně vyvalily se na rohožku pod krámkem.

„Šak to je ona, deť jsem to řekla . . . .“ volala bijíc na dlaň do papíru, na němž pod červenými skvrnami od třešní usmívala se Němákova Madona.

„Te švidro švidratá!“

Maryša „nešvidrala“ t. j. nešilhala, ale nadávkou Tichá označila její veliké úporné černé oči. Také svýma očima byla obrázku nejvíce podobna.

„Dobré deň!“ pozdravila Maryša s jakousi zálibnou rozmazleností, jakoby nebyla ani dost málo překvapena uvítáním, jehož se jí dostalo. Počínala si jako slečna, které se cizí surovost nelibě dotkla.

„Dobré deň, paňmámo Tichá!“ A jasně ze široka dívala se na ni, s úsměvem, z něhož viděti bylo otázku.

Panímáma jaksi zarazila, neviděla už děvče své dělnice léta, opravdu léta, matku na trh také navštíviti nikdy nepřišla, ježto se za ni styděla — a teď tu stojí před ní dívčice nastrojená, hledí jí do tváře. Nejvíce ji do vzteku popuzovaly jemné kudrlinky na temeni děvčete a žlutozelený hedbávný šátek, vkusně uvázaný. Tichá nebyla snad ostýchavá a nezůstala nikomu nic dlužna, ale vůči těm očím . . . . zkrátka mnohem jemněji než dříve řekla Maryši:

„Matička chcó tě cose, vedržiš od nich — di si k nim, šak sem tě nevolala.“ Víme pravý opak.

Maryša dobyla cenného vítězství; věděla dobře, že oba stroje v tiskárně stojí, že ve velkém okně, na trh hledícím, jest hlava vedle

hlavy dychtivých její ostudy — o to se Hornych přičinil — a že viděti ústup Tiché museli. Pojala ji radost až závratná. Hle, co z Maryšky udělaly čtyry měsíce v tiskárně ztrávené! V tom veselí obrátila sek matce s prehnanou švitorností:

„Tak jsem si meslela, ešle ste mě, matičko, hodile to žahavkovó nović sokňo přes plot, než ste odešla. Až přendo v sedn, abech si jo muhla vežehlet. Anebo meslite, abech vzala v neděło te štofovy? No ja dež na vélet to nende . . . debech jož měla klobók . . .“

Zapletalka, která se byla utekla až na druhý konec rozlehlého tábořiště své paní, tlumic poslední záchvaty svého kašle, dala se do láskyplné kázně své dcery. Při tom nemohla od své svěží a čiperné dceruškv odtrhnout oči.

„Toť te só jenom od tebe mdly, te darebnico, ale ešče mám na tebe selo!“ začala hodně přísně Tiché vděk. „Co já mosím na tebe slešet, že te si namlóváš; to mě děvče nedělé (Zapletalka už přišla z konceptu), slešim tade řeče, že snad kór, Francka tento . . . . . . Tode panímáme —“

Strach, očekávání a radost z toho, že Tichá se neodvážila, a vědomí, jak to pěkně vypadá, to vše pohnulo Maryšu k takovému výbuchu rozpustilého smíchu, až se lidé obraceli.

„Já, Francka?“ mluvila za smíchu stálého s důležitostí vdovy před vdavkami. „Co si meslite, ani hm! Což so blázen? zkazím si celé ževot? No, to je dobry (Hornychovo pořekadlo), to sem si nemeslela, že taky ve a snad taky paní Tichá?“

V Tiché cosi se hnulo.

„Poslóché, te žabo, já bet tvá matka, v prvním močálo za městem hlavo bech tě strčela pod vodo a nepřestala, dokud be ses třepala. Ale to jož tak bévá, jaká stará taká mladá. Ale šak já si to spravim, ešle ešče neco oslešim, de si jenom pozor . . . Já vím, co sloší a co se patři . . . nemesle si . . . nesmíš si mesleť, že je Francek pro tebe . . .!“

„O to nende, milá paní Tichá, ešli váš Francek je pro mně, debe oměl, mosel be se zeptat, ešle so já pro něho, a dyž neomí, tož néso . . .“

„Tak tě vlepim ‚miló pani‘, te žabo, mloviš jako dvacetiletá, ale to je vojanská kryv v tobě . . .“

„Šak ešle Francek sám nepřestane, já vím, kemo říct — pan derektor . . .“

„Ale ož di, a hneď se kliď . . .“

Maryša se skutečně klidila. Pokrčila rameny, utáhla šátek pod bradou, přihladila účes a šla.

Panímáma Tichá byla jako opařená. Domnívala se, že Franckova neznámá milá sama jest vinna jeho zálibou, jako každá matka přeceňovala přednosti svého ubohého syna a zapomněvši naprosto na jeho vadu, domnívala se, že by se některé mohl stát žádoucím. Teď viděla, že se „zabaranil“. A při tom zadala si před takovou „žabou“. Styděla se Zapletalky a byla ráda, že se může před ní skrýti, sbírajíc rozházené ovoce.

Věděla, že ani matka ani dcera nejsou ničím vinny, že sám Francek ... Co si s ním, ubožákem, počne!

Víme, že Maryša nebyla tak bez vší viny. Od toho času, co se na Němáka poprve laskavě podívala, ztratil vládu nad sebou. Ale každý jí může věřit, že tím nic zlého ani dobrého nemyslila; ani ji to netěšilo, že se mu líbí. Kdyby chtěla, jejdanečky! Mezi dělníky mohla si vybrat a pan direktor! Ovšem byl Němák ze všech nejpěknější, ale co z toho — hluchý, němý! „Škoda chlapa!“ Celá drukárňa si z něho šašky tropí, a to má z toho, že si ho všimla.

Jaká Maryša byla!

Ačkoli se jí řeč Tiché ani netkla, natož aby ji byla zarmoutila, přece tvářila se v tiskárně, jako by jí bylo potkalo nejhroznější příkoří. Zatím věděla celá dílna, oč se jednalo a všichni hoši s velikou zvědavostí prohlíželi si mladé děvče. Všichni se o ni zajímali, ale jinak, než si myslila; s těží by si byl některý zadal s děvčetem od stroje. To se mýlila, myslila-li, že by si mohla mezi nimi vybrat. Ale byla považována za kůstku páně direktorovu, a poněvadž ještě v živé paměti bylo, jak to skončilo s její předchůdkyní, už z předu považována byla za lehkovážnou, ačkoli Maryša ku příkrému výkladu toho slova nezavdala dosud příčiny. I pohlíželi na pletku, před očima jejich se rozvíjející, se škodolibou zvědavostí.

Maryša ani sama netušila, jak chování její tomu nasvědčuje. Bylo to děvče pranaivní. Ani netušila, v jakém je nebezpečí. Což ji pálilo některé to políbení, které utržila v kanceláři? Či odula jí tvář, když ji pan direktor pohladil? Ba naopak mrzelo ji to, že ostatní nevědí, jak ji má rád. Tak pěkňounce se naň podívá, když jenom se v dílně objeví, a on hned se obrátí, zdali to někdo neviděl. A zatím v jednom se na ni „ščiří“ (usmívá) přes okno, když jej nikdo nevidí za šatkou. Nenapadlo ji přemýšleti o tom jinak. Vůbec myšlenky své nedovedla udržovati při jednom předmětu. Tisíc věcí proběhlo jí hlavou za minutku, nesmyslných, bláhových. Ale za to dovedla, pošetilá, pozorovati nalakované špičky svých botek celé čtvrthodiny, a nemohla-li, aspoň hýbala palcem, aby slyšela, jak vrzají. Byla upletena jen z marnivé samolibosti, po záletnosti nebylo u ní stopy.

Tehdáž doneslo se do O. z Prahy blbé slovo „čupr“ z hatmatilky zahaleců nejnižší třídy, jímž označovalo se vše úhledné, dobré, případné, hezoučké atd. I tu stalo se majetkem pošetilců.

Jednou stalo se, že kluk učeň od knihaře přišel panu direktorovi cosi vyřizovat.

„Kto to k panu mistr byl pšinýst?“ tázal se pan Ziemer.

Kluk rozvera bez rozmýšlení a hodně nahlas: „Ta čupr!“

Všichni obrátili se po Maryši. Ach, to byly blahostné dvě vteřiny! Rozpálila se jak oheň i měla nemalou zlost na Hornycha, když slovy:

„To byla jistě Baruša!“ rozesmál celou tiskárnu.

Bylo po slávě, ale celý den opakovala si: „Ta čupr!“

Maryša přišla do tiskárny, zrovna když se proud dělníků hrnul k obědu. Na schodech ještě vrátila se a koupila u nejbližšího papírníka obálku s ocelově modrou vlaštovkou.

V tiskárně nezastihla nikoho leč několik učňů, Baruši a Němáka, který už od delší doby prokoukal každý oběd v tiskárně.

Měl při tom dvojí zaměstnání. Od té doby, co Němák nechodil se svými soudruhy k obědu, ztrácely se ze všech kas, tak nazývají se totiž sazečské skříně, tečky všech druhů písma od nejjemnějšího „perlového“ až do nejhrubšího „kamenného“. Kam se děly, nikdo vypátrati nemohl. Při známé potřebě teček v tiskařském umění tajuplné mizení jich z přihrádek bylo opravdovou pohromou. I sám Němák přes tu chvíli gestikuloval panu direktorovi do tváře žádost o náklad teček. Všichni učňové vzati na přísný potaz stran teček — všechno marno. Nikomu ani zdaleka by nebylo napadlo, že lupičem teček jest — Němák.

Jakmile v odpočinku poledním za posledním dělníkem se dveře zavřely, vytáhl Němák s malichernou opatrností zpod své skříně loďku se zvláštní pečlivě zabalenou a svázanou sazbou. Na sazbu tu, ze samých puntíků složenou, spotřeboval Němák všechny tečky, jichž se tak nedostávalo. Kradl je dle možnosti, jakmile se v tiskárně sám octl, podezření naň padnouti nemohlo, poněvadž jich měl nouzi sám největší.

Podivuhodná a pracná sazba němého sazeče byla vlastně mosaikovým obrazem, v jaký často pouštějí se dobrodruhové typografie anebo její invalidové, a představovala ve velkém Cimabueovu Madonu. Němák sice sám jasně nevěděl, k čemu má sloužiti jeho svízelné puntíčkování, ale pamatoval si dobře, jaký obdiv vzbudily v dílně práce podobného druhu, přinesené kdysi potulným typografem na prodej. Němák připravoval si veliký triumf nad soudruhy, jimž dosud byl na posměch, a pak — vždyť obraz měl býti vlastně podobiznou Maryšinou. Proto práce jeho nebyla pouhou kopií předlohy z „Věčného Světla,“ a Němák ze svého temného kouta lpěl zrakem neustále na Maryši. Dnes právě pracoval na očích. Ale Maryša mu jich dnes ani jednou neukázala. Seděla na lavičce u stroje a na jeho desce psala s velkou pílí.

Šlo to z těžka. Psala tužkou, na níž visela celá faktorova knížka na motouzku. Krátká špička její za každým slovem zmizela mezi rtoma děvčete. Maryša psala dopis. Zněl takto:

„Cteni Pane!

Dnesky sem mjela na nitringu* s jejich panímámo velki krafal skrzeva nje možo si mesliť že mě to neni jedno a matička me spucovali skrzeva ně možo si mesliť ja nic o tem nevim že bech je chtela ja mam ešče časo dost a debych ja chtěla možu si namluvit kere sleši a omi mluviť suctou

Marie Zapletalova.“

Pravopis a krasopis Maryšin vypadal zcela dle jejích názorů o právu a kráse. Zatím co psala, zalétl k ní často toužívý pohled Němákův a jedovatý Barušin. Ta pořád cosi bručela si mezi sousty tvarůžku, svého oběda. Maryša byla jí totiž zasedla obvyklé její místo.

„To si's napsala, abes nezapoměla, co ti říkale skrzevá Francka Tichyho na renko,“ vyrazilo to z ní s posměchem, když si Maryša brblání jejího nevšímala.

* Niederring = Dolní náměstí.

„No bať, co be povidale,“ odsekla Maryša olizujíc okraj obálky; „módřéš bode, povídale, dež si bode Němáka namlovat hrbál!“ a zalepila první svůj milostný, vlastně nemilostný dopis.

Napsala adressu právě na tu stranu, kde křídla svá rozpínala ocelově modrá vlaštovka:

„Cteni Pan Pan Franc Tichi V —“

„Kde?“ vrtalo jí to pod nakadeřenou účeskou.

Z Němákova kouta zavznělo občas zaklepání násadou šídla o jeho heroickou práci, Baruše seděla jak zkamenělá a přes tvář její tekla slza zlostné lítosti.

„V Drukárni,“ napsala Maryša, však ihned naslinila prst a vymazala to a znovu zabádala se nad skvrnou tak povstalou.

Potom vstala, vyšla přede dveře tiskárny a položivši dopis na zábradlí, s nápisu nade vchodem opsala písmeno za písmenou slovo „Tiskárna,“ tak že konec adresy zněl „V Tiskárna“. Usmála se samolibě, ale hned s velikou mrzutostí shledala, že napsala adresu na nepravou stranu s vlašťovkou.

„Ale nechť!“ A spokojena vešla zas do tiskárny.

Zároveň s ní vešel hoch s opravami „Věčného Světla“ a položiv je na nejbližší stůl, odešel. Maryša vzala archy, vsunula mezi ně svůj dopis a zanesla vše Němákovi.

Těch několik kroků k jeho koutu poskytovalo Maryši rozkoše k neuvěření. Připadala si jako hlavní osoba jednající v nesmírně důležité události, při čemž její spanilost a nedobytnost dobývala závidění hodného vítězství. Jakoby se odněkud na sebe dívala, jak jde uličkou mezi pulty sazečů; lakované její botky vrzaly, naškrobená kartounová sukně šustila a v úzké prostoře pocit ukájené vítězoslávy, jménem jí neznámé, lahodným vlněním stoupal jí až po hrdlo. V pološeru viděla schýlenou bělohřívou hlavu němého dělníka s bělavými, odkloněnými od tváře kníry; ve své hluchotě netušil jejího příchodu.

Že mu ubliží, to věděla, že však o tom za půl hodiny mluviti bude celá tiskárna, to naplňovalo Maryšu svrchovanou, nedočkavou radostí. V netrpělivém návalu jejím nahnula se a mžikovitým pohybem vstrčila papíry Němákovi právě pod nos a mrštně odskočila za nejbližší pilíř. Ježto potom odcházela s úplným klidem, nic nepřekáželo Němákovi, zrovna když pozdvihl hlavu a pátral po původu stínu, aby ji viděl.

Musela se až zasmát, jak se ulekl, a vskutku, Němák byl ohromen. Řádky korektur zmátly se mu před očima v černý chuchval, ruce se mu chvěly a to ne tak z leknutí, jako z palčivé jakés bolesti, jako z poznání nenahraditelné ztráty. Do bezejmenných myšlenek s příkrou náhlostí vsunul se pomysl nad míru trapný. Maryša — Němák toho jména dosud ani neznal — byla proň představou nad pomyšlení drahou, avšak ve světě jeho představ, smyslovým nedostatkem porušeném, prazvláštním způsobem byla umístěna.

Jak pověděno, Němák umění sazečské provozoval na jednom konci velmi rozsáhlé dílny a na druhém při oknech na náměstí otáčela se Maryša. On vídal ji vzdáleností zmenšenou a ostré světlo okny vpadající činilo z ní stinný jenom obrázek hybné, čilé, křepké postavičky.

Mezi ní a jím žil celý svět jeho a její, ta dílna byla propastí mezi nimi, němou a hluchou propastí.

Ale když jej pojala ta nevyslovitelná tesknota po ní, že si rady nevěděl, propast rozšířila se desetkráte a Maryša octla se až na nejkrajnější hranici jeho obzoru; sotva jí dohlédal. Každým dnem rostla vzdálenost, až konečně byla mezi nimi poušť bezezvuké Němákovy duše.

A teď celá ta ohromná vzdálenost smrštila se pro vteřinu v bezprostřední styk, Maryša byla tu k vůli němu, prokázala mu laskavost, přinesla mu sama korektury, a on nemohl jí ani poděkovat za to! Zbyla tu po ní přelahodná vůně — Maryša věnovala i na voňavku a to pronikavou peníze a nestydatě s ní hospodařila — jakoby tu něco zbylo ve vzduchu z tvářnosti její. Nikdy mu nebylo tak beznadějně krutě líto zkomolených smyslů jeho jako tentokráte; i vztek hlodavý se ho chopil.

V korektuře „Věčného Světla" naznačena byla síla scházejících teček — scházely všechny. Velebný korrektor redaktor zároveň, pozbyl při tolikáté a tolikáté trpělivosti, čáry na místech teček prázdných stávaly se stále zuřivějšími, až konečně namaloval na okraj hrubým obrysem kolosální oslí hlavu s ohromnýma ušima. Na tuto plastickou nadávku zíral Němák bez účastenství: myslil na Maryšin úsměv.

Spatřil na zemi bělati se papír, zdvihl jej a četl:

„Cteni Pan Pan Franc Tichi V Tiskárna."

V tu chvíli Maryša stála v koutě u okna, který zahrazen balíky papíru sloužil za toiletu dam. Zrovna převlekla se do volné kazajky po matce. Tu nosívala vždy při práci v tiskárně. Byla velmi rozehřáta výrobou svého dopisu; v lehkém volném kabátci ji zamrazilo, až se otřásla.

Hodina odpolední práce už hodnou chvíli odbila, dělníci v tlupách a za hlučných žertů dveře vyráželi. Točiče tu sic ještě nebylo, ale Maryška přece už vylezla na stupátko stroje, mohlať odtud lépe přehlédnouti Němákův kout, aby vypátrala, jaký dojem učinilo její psaní. Dobře postřehla dřív, jak mu vypadlo, a lekla se, že je nenajde.

(Pokračování.)

Firma Stocký a spol.

Pražský román.

Napsal Servác Heller.

(Pokračování.)

no," zvolal Stocký, „kdybych dospěl k přesvědčení, že strana, ke kteréž jsem dosud náležel, nemá pravdu, a že pravdu mají ti, kterýmž jsem byl dosud odpůrcem, neváhal bych ani chvilku veřejně to doznati, ba nerozpakoval bych se ani prodati své statky, a byť i svět třebas říkal, že jsem dříve prodal a pak teprve barvu změnil . . . ".

„Pane Stocký, prodejte!" napomínal rytíř Mauthner, nedávaje mu domluviti, . . . „poslední nabídka, již učiniti vám lze: pětkrátstopadesát tisíc zlatých!"

A Wertheimer doložil s důtklivou vroucností: „Příteli, milujete-li opravdu mou dceru — prodejte!"

„Vaši dceru miluji nade všechno na světě," zvolal ohnivě Stocký, „ale právě proto, že ji jako světici zbožňuju, musím chrániti svou čest, musím bez poskvrny zachovati jméno svého rodu."

„Pane Stocký," prohodil s vysoka bankéř, „hrdým být, je krásná věc; ale kdo pak vám za to ručí, že je vskutku také pravdou, co vy za pravé máte?"

„To nikdo," přisvědčil Stocký, „avšak o správnosti a pravdě svého politického vyznání nebyl jsem nikdy pevněji přesvědčen než právě nyní, a proto setrvám!"

„Pravíte, že milujete mou dceru," pokračoval káravě Wertheimer, „že ji milujete jako nic na tomto světě, ale jaká pak jest to láska, když k vůli ní obětovati nechcete ani pouhý politický vrtoch! . . . . Pane Stocký: jest veřejným už tajemstvím, že, neprodáte-li, váš statek ihned na buben přijde a v exekuční dražbě prodán bude — jest to nějaká láska, když chcete své nevěstě připraviti takovéto libánky?! . . Bankrot, víření exekučního bubnu má býti svatební hymnou Hermíny Wertheimerovy, dcery milionáře a prvního finančníka na zdejším trhu? Nikdy!"

Stocký rozrušen a stále ještě udiven povstal prudce z křesla a zvolal: „A to pravíte vy, pane rytíři, vy otec Herminin . . . . a před těmito pány zde?!"

Stauffenberg a Mauthner, vidouce tento nepříznivý pro ně postup hovoru, povstali také a měli se k odchodu.

„Pan Stocký má pravdu," prohodil chladně Stauffenberg, „my jsme tu již nepovolanými svědky. Máme čest, se poroučet!"

„Ne, ne, pánové," zdržoval je Wertheimer, „prosím, jen ještě chvilinku se pozdržte! Chci, abyste byli svědky, že jsem vše možné učinil,

abych tuto pana Stockého přesvědčil a — k dobrému rozhodnutí přiměl . . . Nuže, pane Stocký, odpovězte mně a tuto pánům plnomocníkům kupující stnany: prodáte?“

Stocký, v hlubinách duše uražen, odpověděl hrdě a pevně:

„Neprodám!“

„Pak jest také mezi námi konec!“ zvolal podrážděně Wertheimer. „Odvolávám svoje slovo — Hermínu vám za ženu již nedám!“

Stocký sklopil oči, zahryzl se do rtů a chvilku se rozmýšlel; pak vztýčil opět hlavu a pravil s hrdou resignací: „Pane rytíři! Soudím, že tato slova nejsou výrazem vašeho pravého mínění, a nehodlám si jich ani pamatovat. Avšak klamu-li se, a je-li skutečně taková vaše vůle, podrobím se prozatím vašemu otcovskému diktátu a počkám, až slečna Hermína plnoletou se stane, přesvědčení svého nezradím! . . .“

„Pane Stocký,“ zvolal s kousavým výsměchem Wertheimer. „Neprodáte-li, mám čest známo učiniti vám, že pak už ani čekat nepotřebujete — Hermína se vás sama zříká. Jeť ona z mojí krve a nezapře otce svého nikdy.“

„Tomu, co za sebe pravíte,“ odpověděl sebevědomě Stocký, „velí slušnost, abych věřil; avšak, že by se Hermína k vůli této koupi mne zříkala, to tvrzení považuju — vy odpustíte již — za rouhání se jejímu světlému duchu a zlatému srdci!“

„Pane Stocký,“ pokračoval žíravě Wertheimer, „to zlaté srdce má také trochu smyslu pro skutečné zlato! Pánové, vy jste to slyšeli, vás volám nyní za svědky, a poněvadž jste kavalíři, nebude jistě nikdo o vašem svědectví pochybovat: co učinila před vámi moje dcera Hermína?“

Bez rozmyšlení odpověděl Mauthner: „Prohlásila s velikým rozhorlením, že se pana Stockého zříká; ba ještě více — avšak to opakovati nedovoluje nám společenská slušnost.“

Stocký zachmuřil čelo a pravil temně s patrným pocitem bolestného zklamání: „Pánové, netropíte si se mnou žert nějaký? . . . Jest pravda to všechno, co právě bylo řečeno? Tážu se vás, jako muž mužů: jest to pravda?“

„Pane Stocký,“ odvětil chladně Stauffenberg, „nikdo z nás tří nežertuje; slečna Hermína se vás pro tu koupi odříká.“

Stocký, touto ledově určitou odpovědí hluboko v duši zraněn, spustil se těžce do křesla u stolu, a opřev hlavu o levou ruku, přemáhal s očividným velikým napjetím sil nával prudkého bolu. V komnatě nastalo na chvíli ticho, jež posléz bankéř Wertheimer přerušil, domlouvaje důtklivě Stockému:

„Pane Stocký! Příteli a napořád ještě nastávající synu můj! Seberte cit a rozum svůj, zbavte se planých předsudků, neobětujte lichému fantómu politické důslednosti štěstí své a štěstí moji dcery! Pohleďte jako muž pevně a chladně v tvář neuprosné skutečnosti: zde kyne vám všechno vezdejší blaho v náručí krásné, milované a vroucně milující ženy — tamo úpadek, chudoba a posměch! Je-li pak snazší volby na

světě? Prodejte a stanete se blaženým manželem krásné ženy, zůstávaje boháčem a tudíž i váženým člověkem; neprodáte-li, přijdete o nevěstu, ztratíte všechno svoje jmění a půjdete se svým přesvědčením do potupné nouze a bídy. Pane Stocký, vztyčte hlavu!“

Stocký, kterýž byl mezi touto řečí hlavu nazvedl a s úžasem poslouchal, odpověděl velkým, mocně rozechvělým hlasem:

„Ano, pane! Max Stocký pozvedá opět hlavu svou! A on pozvedá ji s celou hrdostí své krve, s celou pýchou svého rodu! . . . Zlé moci spikly se proti mně, avšak slyšte vy všichni, kdož na mé blaho, na mou čest útokem ženete: ta čest obstála by ve zkoušce ještě stokráte horší, neboť ta čest je nezdolná! Hrozíte mi zkázou, hrozíte mi zničením majetku, hrozíte mi bídou . . . Věřím, ba vím už jistě, že máte moci i zlé vůle dosti, abyste hrozbu svou provedli; však odolal-li jsem vnadidlu, odolám také hrůze, neboť té odolati, jest teprve statečnost. Proti vašemu nátlaku stavím neoblomný vzdor, ať se stane cokoli! Vychrlete na mne celou nádobu svého hněvu, strhejte se mne vše, co pro vás cenu má: tím vzroste jen, v čem moje cena spočívá . . . . . Můj duch náleží Bohu, mé rámě mému národu, mé srdce mojí dámě, má čest mně! . . Znáte toto heslo francouzských rytířů? Ono jest také heslem mým! Ano, pánové: moje čest jest mým majetkem a zůstane jím, byť i jediným a posledním. Tohoto rodinného skvostu abych se vzdal, k tomu nepřiměje Stockého ani stokráte větší ztráta, nežli je ztráta statků, k tomu nepřiměje mne ani ztráta toho, co do té chvíle bylo mým největším pokladem, chloubou a potěchou duše, posilou mého ramene, rozkoší srdce — ztráta čacké děvy, pro niž jsem vzplanul celou vroucností svého citu. Slovo vaše, jemuž věřiti jsem povinen, ačkoli se celé nitro moje proti této víře bouří, slovo: že Hermína sama již se mne odřekla, zachvělo mnou jako rána hromová; avšak ani tato rána mne neskolí . . . S krvácejícím srdcem a duší zarmoucenou až k smrti loučím se s nejkrásnějším snem, s nejluznějším přeludem svého života: se svou láskou! . . . Však neklnu ráně, jež na mne tu dopadla, aniž ruce, z níž rána ta vyšla: mé srdce zůstane i na dále mojí dámě . . . Bylo by nízké, kdybych zkoumati chtěl pohnutky, jež Hermínu mi odvrátily: obraz děvy, pro niž jsem celou duší zahořel, děvy, kteráž byla idealem mých snů a tužeb, obraz děvy té nesmí býti v mysli mé zakalen — nechť si mne zamítla pročkoli: Hermína zůstává královnou mého srdce! Nuže pánové: když ani tato zdrcující rána mne neoblomila, čehož očekáváte od svých hrozeb? . . . S nezdolnou hrdostí nastavuju vzdorné čelo bouři a slotě, jež na mne se valí: nechť přijde cokoli, svého přesvědčení, svého praporu nezradím! Ztrativ jasnou hvězdu svého života, nebudu želeti ani svých statkův. Schudnu, ano schudnu docela, ale neklesnu! Sestoupím hrdě dolů do řad těch ctihodných lidí, kteří v potu tváří chléb si dobývají, budu s nimi pracovat, lopotit a strádat, ale přijďte se pak na mne podívat: přísahám vám, že mne najdete ještě hrdějšího, neboť z popele a ssutin mých statků vystoupí a vzletí do výše, jako ohnivý, zlatem zářící pták starobylé báje: člověk poctivec!“

Bankéř Wertheimer, kterýž byl tuto patheticky pronesenou řeč s vyvalenýma očima vyslechl a některými jejími větami dotknut, ba zraněn se cítil, hryzl se prudce do spodního rtu a přejev nervosně dlaní přes lesklé svoje čelo prohodil kousavě: „Pojďme, pánové, zde jsme dohráli! Zde sídlí bohyně moudrosti, nejvyšší ctnost a pýcha — naše další přítomnost by tuto svatyni jen zneuctila! Váš ponížený sluha, pane Stocký, adieu, adieu!“

„Lituji, pánové,“ odpověděl chladně Stocký ukláněje se odcházejícím kavalírům i panu Wertheimerovi, „že se takto rozcházíme! Však doufám, až časem vše chladně rozvážíte, že mé rozhodnutí pochopíte a mé pevnosti čestného uznání neodepřete. S Bohem! Buďte zdrávi!“

VI.

Bylo po sňatku a zvěsť o zmařené ženitbě pana Maxe Stockého rozletěla se mžikem po Praze. Mluvilo se o ní všude: v domácích společnostech a v kavárnách, v divadle i v hostincích a nejvíce ovšem o polednách a podvečer na Příkopech. Na tomto pražském korsu byla již tehda nejen výstava krejčovských výrobků na skutečných, živých mannequinech mužského, ženského i středního pohlaví, jakož i líčených tváří a na ruso barvených vlasů, než i bursa všelikých novinek a duchaplného — sit venia verbo — tlachu.

Tou dobou dělal v pražské společnosti, která se ze zásady věčně nudí, a ovšem také na Příkopech největší dojem lev zvláštní façony, jakýsi Arthur Choborský, povoláním l'homme avec le fion, zaměstnáním pak flaneur a faucheur zároveň. Prosím čtenáře za odpuštění, že užívám těchto cizích slov, však nemohu si pomoci: žádné vlastenské slovo nevystihuje povahu a podstatu té sorty lidí, jejímž vynikajícím typem Choborský byl. Šviháci tohoto druhu chtějí býti každým coulem Francouzy, připodobňujíce se dle možnosti ve všem všudy zářícímu idealu Pařížského boulevardového „zakuřovače oblohy“ — jak Rusové říkají, aneb darmošlapa, jak bychom my asi prostě řekli. Do jaké míry svého vzoru dostihují, nepotřebuji zajisté ani vyšetřovat: je-li co na světě těžkého, jest to napodobování Francouzů, neboť k tomu je potřebí v každém směru a případě — ducha. Však nezabíhejme do věcí obecných, ale držme se svého nového reka.

Arthur Choborský objevil se v Praze, nikdo nevěděl odkud. Byl dosti vysoko vzrostlý a vzezření skoro aristokratického. Pravím skoro, poněvadž si netroufám říci, vypadal-li lépe nebo hůře, než se sluší na průměrného aristokratického flaneura. Byl vždy pečlivě, dle nejnovější byť i sebe šerednější mody oblečen, chodil stále vzpřímen, jakoby byl spolkl tágo od billardu a otáčel se dřevěně celým tělem, jenom aby se kabát nikde nezohýbal a v řasy neskládal. Jakákoli se objevila v obchodě novinka, pan Arthur ji musil ihned na sobě ukázat: nejkřiklavější pruhy nebo kostky na spodcích, klobouky všelikých nemožných forem, rukavičky, jejichž barva by byla krocana rozvzteklila . . . to vše musil náš

hrdina na Příkopech provést, ba on poděsil jednou všechnu „pozlacenou mládež“ dokonce i šarlatovou kravatou, ponévadž se byl v časopise „Gil Blas“ dočetl, že si „proslulá“ pařížská kurtisána Cora Pearlova vymínila, aby všichni její vysoce urození přátelé a ctitelé jenom s tenkými šarlatovými nákrčníky k ní přicházeli, z čehož „Gil Blas“ galantně soudil, že se stane krvavě červená kravata panující pro celou saisonu.

Vous měl pan Choborský vždy dle pařížského předpisu pro mladé kavalíry úzkostlivě vykrojený a přistřižený — „blaseované kníry“ a „unavené côteletty“ — dával se ob den holit a den co den uměle kadeřit, mastil se vonnými mastmi a napouštěl se „nejnovějšími“ voňavkami, zlí jazykové tvrdili, že se umí i raffinovaně líčit, aby vypadal při vší na odiv stavěné přesycenosti kvetoucí a svěží, jako — sodomské jablíčko. Aby svému zevnějšku dokonalou façonu opatřil, pokazil si velikou domácí torturou zrak do té míry, že mohl na pravém oku kulaté sklo nosit, aniž by levé při tom musil zamhouřené držet. Držení tohoto skla v dutině oční vyžadovalo však u něho zvláštního napjetí licních svalů, tak že se zdálo, jakoby ten švihák na půl tváře nudně světem pohrdal a na druhou půlku sarkasticky, jako satyr se usmíval. Když takto s ozdobnou hůlkou v ruce po pražském korsu chodil — ostatní ulice nebyly pro něho fashionabl — a při tom celý svět s vysoka měřil, zdálo se, jakoby každou chvíli pohrdlivě v duchu se tázal: „Co stojí celé ty Příkopy?“

Není tudíž divu, že se pan Arthur Choborský za krátko stal lvem poledních i podvečerních promenad od Prašné brány až do polovice Ferdinandovy třídy a že také záhy na se obrátil pozornost krásného pohlaví. Praha má totiž, jak obecně asi známo bude, tu jinde nevídanou specialitu, že korso na Příkopech navštěvují také dámy, dámy bez legálního mužského průvodu, jen tak deux à deux aneb i docela po jedné, a to nejenom dámy, kterým už všechno je dovoleno, nýbrž i dámy z tak zvaných nejlepších kruhů naší bourgeoisie. Jsou dámy, jež většina Pražanů zná jenom z Příkopů a o nichž snad právem říci se může, že bývají více na Příkopech, než doma. Praze samé či, lépe řečeno, zevnějšímu zjevu Prahy ta zvláštnost arci nikterak neškodí, neboť jsou to šťastnou náhodou ponejvíce dámy, kteréž se skutečně také en plein air, i za plného denního světla, ukazovati mohou a tudíž chodníkům našich ulic v každý čas jsou skutečnou okrasou. Spolek pro povznesení návštěvy cizinců snad ani neví, že tyto krasavice účelu jeho více napomáhají, než všechny jeho valné hromady a hotelové reklamy. Pan Choborský vzbudil tedy, jakožto lion prvního řádu, v kruzích těchto více pro veřejnost než pro domácí krb stvořených krasavic zaslouženou pozornost, a záhy nebylo na Příkopech ani jediné dámy, kteráž by ho nebyla — aspoň par renommée — znala. Však nezůstalo při pouhé takovéto povrchní známosti; paničky i dívky začaly se o prvního lva Příkopů interessovat a za krátko byl Choborský od několika přátel, s nimiž se byl rychle, takřka na potkání seznámil — praví lvové představují se, jako důstojníci, druh druhu beze všech okolků, sami — uveden do řady zámožných domů a rodin, kteréž si ho pak, jako zázračné dítě, takřka podávaly, za čest si pokládajíce, že mohou takovou celebritu uhostit. Pan Choborský okouzloval všechen svět en masse,

rozumí se arci, že jenom ten svět, který dostupoval aspoň výše jeho opovržení, a byl v několika nedělích uznán za neodolatelného uchvatitele ženských srdcí. „Nikdo není ženskému klidu tak nebezpečný jako on," říkalo se v jistých talmi-klubech, „a přece touží celé legie dívek i romanticky roztoužených paniček, aby je ten moderní požahovač srdcí také o duševní klid připravil!"

„Kolik jsi dnes zase udělal nešťastných Laur a Julií?" tázávali se spolulvové Choborského večer ve zvláštním pokoji u Petzoldů.

„Pah!" odpověděl vždy fádně Choborský, který se nikdy nechvastal. „Což mohu já vědět! Ostatně myslím, že nešťastných asi mnoho nebude — vždyť nám to všem lítá do náruče jako mouchy do svítilny, jak lze při takovéto vášni mluvit o neštěstí?"

„Ach ano!" omlouval se mluvčí společnosti. „Vyjádřil jsem se špatně: chtěl a měl jsem říci: Kolik jsi dnes zase Laur a Julií oblažil?"

Jednou večer, bylo již asi jedenáct hodin, uvítán Choborský — bozi sami vědí už po kolikáté — zase touto otázkou, ale odpověď jeho byla tentokráte jaksi mrzutá:

„Milí pánové," pravil, „přiznávám se ke své hanbě, že se vracím mezi vás jako pražský lovec z honby — zvěř se mi už začíná vyhýbat! Bude asi na čase, abych změnil revír . . ."

„Jakže," zvolal s úžasem nejmladší člen společnosti, „náš grand prior nemá již objektů?! Vždyť se v naší obci závistně tvrdí, že mu zvěř v pravém smyslu nadbíhá!"

„Nadbíhala, mladý příteli!" opravil ho Choborský. „Ale poslední dobou stávají se srnky jaksi nápadně plachými — někdo je patrně moc poděsil."

„Nic se nestalo!" zvolal rázně jeden z družiny. „Jsi prostě zhýčkán a myslíš, že musí být na každou vycházku bohatá kořisť. I nejlepší lovci mívají dni jalové."

„Ano," přisvědčil jiný, „zrovna lovci sluší trpělivost a není dobrý pytlák, jenž hned prvním nezdarem chuti pozbývá."

„Dejte mi pokoj se svými theoriemi!" odpověděl s dělanou resignací Choborský. „Kdo pak vám řekl, že nemám trpělivosti anebo že mne chuť přechází? Mám dobrou dressuru a vím zajisté, co jde a co nejde; ale pravím vám, že jedna serie mých pražských výbojů již ku konci se chýlí a že musí nastati kapitola nová, anebo — rozchod. Zkrátka a jasně řečeno: neudělám-li co nejdříve nějaký velký lup anebo neotevře-li se mi nový kruh, nový obor působnosti, dám banket na rozloučenou!"

„Hrome!" ozval se opět rázný člen klubu. „Tys' musil utrpět někde hanebnou porážku, anebo jsi se nešťastně zamiloval!"

„Abych se vám, přátelé milí, vyznal," zvolal odhodlaně Choborský, „utrpěl jsem porážku velmi citelnou: můj generalní útok na vzácnou jednu tvrz byl naprosto odražen, a to zbavuje mne vší energie. Představte si: první eklatantní porážka — zenith je překročen!"

„A nevíš, co dělá pravý lev nové doby?“ zvolal někdo třetí ze společnosti. „Nepodařil-li se první skok, skáče znovu! Tak tedy: první útok je odražen, ať žije druhý!“

„O ten se můžete vy pokusit,“ odsekl poněkud břitce Choborský; „chcete-li, povím vám adresu a uvedu vás ještě!“

„Děkuju, děkuju, to by bylo velmi nadějné odporučení! Načatou partii musí si každý sám dobojovat, můj zlatý! Takový je aspoň zvyk u nás, v Praze!“

„Tiše!“ vpadl do počínající seče káravý baryton rázného. „Jakmile se kdo vzdal, je po boji! Ale ovšem může se hledat náhrada, a to bych ti, Arthure, také radil Já ti povím o něčem, co by tvého klesajícího ducha zase k novému rozmachu mohlo vzpružit! Němci říkají, že člověk roste se svým úkolem — nuže: jsi ještě schopen velkého podniku?“

„Ani sám nevím,“ odpověděl sbíraje rozum oslovený; „až uvidím cíl — možná, že lev znovu ve mně procitne!“

„Ba procitne, brachu, procitne!“ zasmál se rázný. „Jak tě nyní vidím, jsi právě v náležitém rozpoložení, abys potěšil ženu zarmoucenou . . .“

„Snad mladou nějakou vdovu?“ vpadl mu do řeči Choborský. „Do toho nemám prozatím chuti.“

„Nech domluvit!“ zvolal přísně rázný. „Žádnou vdovu! Ona není sice mladá, hezká vdova k zahození. ale zde je lepší předmět: zarmoucená dívka, člověče: krásná, k zbláznění krásná holka, kteréž se ženich nějak zpronevěřil.“

„Dej pokoj!“ odsekl pohrdlivě Choborský. „Kdo pak by se mazal s ženskou, která pro nevěrného milence pláče!“

„Ale, muži, muži,“ podivil se rázný, „já se ti divím! Jaký jsi mi to sportsman? Což pak nevíš, že obratný nápadník zrovna v takovéto době nejsnáze a nejrozhodněji vítězí? A pak — považ jen: děva neobyčejné raçy, půl židovka, půl Italka, vtělená rozkoš a tak bohatá, že líhá na žíněnce vycpané milliony . . .“

„Kde, kde je ta smutná?“ vpadl ráznému dychtivě do řeči Choborský a doložil po malé pomlčce: „Její millionová žíněnka mne nebaví, to víš: co pak je našinci po tom — ale ta raça! Půl židovka a půl Italka, pravíš? Jaké má vlasy a brvy?“

„Černé jako havran, lesk do modra!“

„Très bien! A tváře?“

„Krev a mléko — zralá broskev je proti nim pomáda.“

„Výborně! A teď to hlavní: jaké jsou oči?“

„Modré jako zkalená ocel, jasné jako hvězdy a hluboké jako propasť.“

„Sláva, victoria!“ zvolal rozjařen Choborský. „Totě kombinace, jakou už dávno hledám! Tys' přece jen, Kiši, veliký muž, anebo našlo — jak Schiller praví — slepé prase náhodou žalud. Ale prosím tě, jak pak se to děvče jmenuje, čí je a kde se ukazuje?“

„Neptej se tak mnoho najednou!“ napomenul mluvčího rázný. „Je to slečna Hermína, dcera bankéře Wertheimera!“

„Ah,“ zvolal vesele lusknuv dvěma prsty Choborský, „už vím! To je ta spanilá Rachelka, jež nechala sedět pana Stockého, protože nechtěl udělat dobrý obchod, pravda li?“

„Tak jest,“ přisvědčila společnost a rázný doložil: „Nu což, máš chuť, ji trochu potěšit?“

„Přátelé,“ odpověděl vážně Choborský, „to je strategický cíl prvního řádu. Avšak ta dívka, soudě dle toho, co jsem o ní slyšel — není tuctové façony, ta má patrně pevný princip, princip poněkud obchodní, ale přece princip. Na tu se bude musit jíti docela novou taktikou. Operace nebude žádným způsobem snadná, ale přiznávám se vám: ten úkol mne dráždí! Však chtěl bych ho provésti jenom jako váš mandatar a tudíž také s vaší pomocí. Mohu se na tu spolehnout?“

„Na mne vždy pevně spolehej!“ zazpíval à la Siebl rázný a sbor odpověděl čtverhlasně:

„Na nás všechny spolehej!“

„Nuž tedy, díky vám!“ zvolal s jakýmsi slavnostním humorem Choborský. „Vámi povzbuzen, pokusím se, abych dramatu ve Wertheimerově rodině nový, netušený obrat dal. Za který konec se díla chopím, sám ještě nevím, ale buďte jisti: hanbu vašemu klubu neučiním! Jak přijdu domů, začnu o plánu přemýšlet a zosnuju si operační postup. Zatím však: nechť objeví se šumný mok „Jokey-klubu“, ať vybuchne několik lahví na zdar mému podniku! Zvítězím-li, utopím vás všechny v nejdražším „Grand vin Impérial.“

Společnost rozjařila se po těchto slovech a záhy bylo z kabinetu slyšet cinkání ploských číší a volání:

„Ať žije Hermína Wertheimerova!“ (Pokračování.)

Saharou.

Z Biskry do Rhadamesu.

Napsal Quido Mansmvet Kleent.

(Dokončení.)

Tak táhneme den co den klikatou cestou v údolích, pak stoupáme ku hřebenům vysokých valů, protínáme křižující se pásma o sobě stojících ghurdů, obcházíme na pokraji hlubokých, jako trychtýř vydutých roklí, jejichž jícny a strázność hladkých stěn velbloudy leká, i zdá se nám často, že nás to chaotické písečné vlnobití na vždy pohltí.

Z rostlinstva v této pustině pozorujeme po řídku vysoké bodláčí, zakrnělý Astragalus Saharae a Drin (Arthaterum gungeus) kdežto velbloudům nejmilejší rostliny jako sfar, domran, merk a had viděti nelze. Ze zvěřiny dlužno jmenovati: antilopy, gazely, divoké kočky, feneky, v písku pak tři druhy hadů, ještěrky, stonožky a nebezpečného černého škorpiona; ve vzduchu vidíme velkého havrana. Proti bolestnému bodu škorpiona užívají Suafové i Šaanbové jistého druhu oleje, nebo přikládají na ránu žíznivý popel, což takřka vždy pomáhá.

Asi šest hodin od studny Ghardaja táhne se řada šestnácti písečných vrchů, asi 320 až 340 metrů vysokých, jež ostrými špičkami pilovitě seřaděny jsou. Třináctý den, — neštastný den, — došli jsme místa největšího pásma ghurdů, jež se táhnou počtem několika set ve dvojstupu od severu na jihovýchod. Jedině od ghurdu El Gamal a šifu (příkré stěny) Fatima na třídenním pochodu až do Rhadamesu stálo těchto velikánů na pravo dvaatřicet, na levo pětatřicet a my jako v průsmyku uprostřed vlnitých náspů pracně jsme pokračovali v pochodu.

Náš chabir skuhral stále o změně povětrnosti a ostatní společníci kafly, dříve tak mluvní, pojednou oněměli. Den před tím vyšel měsíc zcela rudohnědý a dnešního rána o osmé hodině ukazoval teploměr čtyřiatřicet stupňů, tak že se horké vzdušní vlny míhaly bleskotně mezi obrovskými stráněmi písečných ghurdů, a slunce změnilo brzy svůj stříbrný lesk v červenou tóninu, která, stupňujíc a měníc se v beztřpytnou krvavou kouli, příšerný dojem činila.

Stoupajícím horkem zmocnila se nás tělesní zmalátnělost, ba ospalosť, sucho v ústech se stávalo nesnesitelným a z překrvených rozpraskaných rtů vytryskla krev. Za ghurdem „el Belbelet“ vyhrkl chabir pohlížeje k východu: „Sûf el rab'ra!“ — „Hleď ten prach!“ — A v dálce nad přesypy jakoby kouzlem zdvižen nesl se k obloze stoupající červený závoj; z počátku byl mdle průsvitný, pak zhušťoval se rychle a stanul na pohled nehybně v dálavě. Pojednou však hnula se celou svojí délkou ta rudohnědá stěna ku předu a letěla nám v ústrety; úzkostlivě hleděli jsme na postup toho hrozného zjevu, když tu pojednou zafičel hrobovým

Osada Tuaregů před Rhadamesem.

dosud tichem krajiny první sténavý řev blížící se bouře. Stáhli jsme závoje přes celé tváře a čekali věcí, kteréž by přijíti měly; vítr se nížil a první zrnka písečná dopadala nám s bodavou prudkostí ve tvář.

Ohromná písečná opona pokryla posléz i to rudé slunce, krajina zahalila se v jaksi dusný šerosvit a již tu byl plnou silou rozpoutaný samum, tento postrach pouště, „který pije z měchů vodu.“

S ohromným jekotem, jenž zanikal v děsných nárazech větru, burácela ta rozpoutaná „ďáblova síla“ nad námi; třesoucí se velbloudi obrátili se spěšně a ulehli, natáhnuvše dlouhé krky na písek a sevřevše pevně oči. Kryti jsouce do jisté míry těly zvířat, ulehli jsme podle nich a položili velký vodní měch mezi sebe; nikdo nepronesl slova a jen těžké oddechy bylo slyšeti. Jemný písek pronikal vše, cítil jsem jej i v ústech, a na obličeji tvořil brzo s řinoucím se potem houstnoucí a schnoucí kůru, tak že závoj málo platným se jevil. V těchto okamžicích zmocnila se nás neukrotitelná žízeň, která se však pitím velmi teplé vody ještě více dráždila. Vzmáhajícími se údery orkánu pokleslo poněkud vedro a pojednou začaly se mísit těžké dešťové kapky do sršících proudů písku; ale bohužel nikoli na dlouho a krátká prška zanikla bez všeho účinku v rozpálené vrstvě písku.

Po děsných dvou hodinách začaly větrné nárazy aspoň co do času ochabovat a pozbývaly zvolna také prudkosti, tak že chabir k dalšímu byť i zvolnému pochodu radil. Nejzajímavější byl pohled na hřebeny písečné, kteréž byly stále v pohybu, docela jako vlny na moři, když postupující vítr přes jejich hřbety hourá, a metaly před sebe hustou prachovou pršku, kteráž nám stále zasypáním hrozila. Ovšem, že jenom hrozila! A takž vlnily se ty podivné písečné útvary ustavičně před ustrnulým naším zrakem a chvílemi zdálo se nám, že se hřebeny pískových vln docela přes nás přenesou a nás ne-li zasypou, aspoň utlukou.

„Allah však, jehož jméno budiž velebeno, vztáhl jediný prst k zemi“ a živelní boj strnul a ustal takřka rázem. Zázračným zrovna zdálo se nám okamžité ztišení a zmizení hrozného samumu a vše kolem nás proměnilo se jako dotknuto čarovným prutem. Zlaté slunko vysvitlo opět na blankytu nebeském, blažený pocit pronikl nás do nejhlubších útrob a neskonalý dík zračil se v očích nás všech. S radostným rozruchem a obdivuplným úžasem hleděli jsme do otevřené a přec nevyzpytatelné knihy přírody.

Rychlé zaniknutí samumu udává se dosti často, avšak tří-, pěti- a sedmidenní, stejnou silou bouřící „gebli“ není také žádnou zvláštností. Na ostatním pochodu ochránil nás milostivý osud každé další psoty přírodní a jen ta naše odporná voda, která nepříjemně zapáchala, byla na nás pravou egyptskou metlou. Konečně třetího dne po přestálé bouři blížili jsme se po polednách k posledním čtyřem ghurdům — el Agred, Rufžov, el Hameida, Menfruda — před Rhadamesem a po překročení jejich pásma kynula nám vstříc smavá, temná zeleň palem, z nichž pronikala ostře světlá stavení toužebně hledaného našeho cíle.

Před branou města očekával nás již kaïmakam s celou radou Rhadamesu a vítal nás srdečně jakožto hosty svého města.

Žena s děckem z Rhadamesu.

Pod velkým červeným praporem říše turecké, z něhož svítí srpovitý měsíc s hvězdou, a pod menším zeleným praporem se třemi zelenými půlměsíci, jež označují provincii Tripolskou, ke které již Rha — neb Ghadames náleží, odpočívalo se nám zase jednou jak náleží blahostně a den na to byly již zapomenuty útrapy krušného putování krajinou El Erg.

* * *

Popis Rhadamesu nečiní zrovna velkých obtíží, ježto není město obzvláště zajímavé; avšak zevrubné vylíčení jeho obyvatelův, jich života, zvyků, mravů a slavností vyžadovalo by objemného svazku a také několikaměsíčného pobytu na místě. Veřejné míněni o Rhadamesských se dosud rozchází, a považují-li je Duveyrier a Rohlfs za lidi důvěry hodné a pravdomluvné, křtí je Largeau a jiní cestovatelé jmény ne příliš vybranými. Obcoval jsem s nimi před lety v Tunisu, Sfakesu, Gabesu, a Tripoli a později zde v jich rodném městě i mohu směle říci, že jsou to vesměs nad míru „prospěchářské“ povahy, v nichž obchodem či ziskem vše se počíná a končí.

Pro nás byl Rhadames po krátkou dobu čtyřdenního pobytu pravým kabinetem zvláštností, který stoji za podívanou a kde v každém kousku vězí nějaký přitažlivý magnet. Rozmilý čtenář možná že zakroutí nedůvěřivě hlavou, avšak odporučuji mu zprávy cestovatelů různých národností — po přečtení jich popisů uvěří zajisté i mně.

Vznesme se do vzduchu a pohleďme na město s „ptakozoru,“ jak kdosi duchaplně zčeštil ptačí perspektivu. Máme pod sebou moře maurských bezstřechých jednopatrových domů, z nichž hustě vynikají větší mešity a celá ta spousta asi třinácti set stavení jest klikatě obklíčena pobořeným již na mnoze valem násypovým, který by se ani vteřinu hájiti nedal. Avšak tu nacházíme uprostřed města dvě malá náměstí a větší trh, k němuž vede ze západní strany polokrytá široká chodba, a tu rozeznáváme celou řadu takovýchto chodbiček, jež vesměs do tržnice ústí a zcela kryté jsou.

Podívejme se do města a zabočme do takového otvoru, kudy právě vyšlo jakési stvoření. Po desíti krocích jsme v úplné tmě a šouráme se, kolem sebe hmatajice dále, když tu pojednou slyšíme někoho s protější strany, který nás záhy také zpozoroval, a teď slyšíme, kterak na nás chrochtá: „Grm, grm, grm!“ Tlačíme záda ke zdi a zachrochtáme také: „Grm, grm, grm.“ A již protlačuje se pracně živoucí tvor kolem nás a my belháme se dále — buď Bohu chvála! — přicházíme pod malý světlík velikosti as jedné čtvrtiny našich stokových mříží, ale nejsme daleko ještě na žádném náměstí a musíme s obtíží putovati dále. Bez anglické svítilny detektivů jsem podruhé nikdy již nevyšel a také větší část Rhadamesských svítí si na cestu zejména za doby noční statnou lucernou. Otrokyně ohlašují se nám v těch dlouhých tunelech také drnkavým: „Grm, grm,“ ale dupnete-li si jakožto pán přírody třikráte na zem, prchají co možná rychle, aby vám v pokoře volný průchod zůstavily.

Provdaných ženských venku neuhlídáš, vyjma dva slavnostní dni do roka, a i tehda jenom v těchto katakombách, když jdou navštívit mešity, což se stává arci málo kdy, neboť hlavní jejich državou a residencí jsou terasy domův celého města, které jeden s druhým spojeny jsou a takto celou komunikaci udržují. Zde bývá kuchyně, zde se také domácí potřeby kupují od podomních obchodnic, a zde jest konečně i místo, kdež se přetřásají Rhadamesské pikantní novinky. Právo manželů, kdy se též mohou ukázati na plochých střechách, počíná západem slunce, v kteroužto dobu jako na povel průchod žen přestává a obyvatelé každého domu, kromě dorostlých dítek a otroků, zde večeří a — od května do listopadu — zde také spí. Proti zvědavcům jest každý taras obehnán zdí zvýší asi pěti stop a jen v jednom rohu ponechán úzký otvor jakožto průchod na sousední dům. Tak vypadají obdélné a čtyrhranné stěny nad každým domem shůry jako ohromné pasti na myši bez příklopu.

Příčina, že jsou Rhadamesské průchody (ulice) tak tmavé, vězí jedině v tom, že všechny budovy spojeny jsou pod prvním patrem anebo nad ním zvláštním uličním stropem, nad kterým možno mezi tarasy se procházet a ve kterém se tu a tam nalézá malý světlík.

Že nespí dorostlá mládež v domě rodinném, patří také ku zvláštnostem Rhadamesských, jejichž mládenci od čtrnácti let se povalují v letě v zahradách za městem, v zimě pak tráví noci tamtéž ve skladištích, kdežto dospělé panenky od desíti let, kdy jsou již velmi pěkně vyvinuty, u příbuzných nebo přátel přebývati musí, při čemž ale platí pravidlo: „Ženatý muž nesmí býti v domě!“

Požadavku tomu lze snadno vyhověti, poněvadž kupčíci v této roční době z pravidla na dalekých cestách bývají.

Pravda jest, že Rhadames celý, jak jest, myslí jen na obchod a kupčíci denně navštěvují trh, kdež se arci více povídá než uzavírá; ale venku ve skladištích, tam bije obchodní tepna celé Sahary. Sedněm si na jednu z kamenných lavic podél domů na trhu a podívejme se na ty Rotšildy, Baringy a Ephrussie pouště, kterýmž Arabové přezdívají „molathemin“ — závoji pokryté — ač panstvo závojů v městě nikdy nenosí. Hezcí nejsou a plémě jejich, dříve čistě berberské, jest už děsně pomícháno s černochy, od kterých to právě zdědili, co ony nekrášlí. Ta špinavá čerň nebo zkažená bronzovina obličejů s vyholeným vousem, z něhož sporé zbytečky v podobě tenkého oválu kolem úst pro postrach (!) státi si nechávají, jest nám zrovna tak protivna, jako ona zvláštní „vráska lakoty“ kolem očí a těkavá slídivosť těch lidí. Skvostný šat boháčů zamlouvá se nám řasnatým vrhem vyšívané, až ke kotníkům splývající „tobi“, a turban s vyčnívajícím červeným fesem, jakož i úhledné žluté kožené střevíce doplňují dosti harmonicky oblek. Však málem byl bych na nejdůležitější zapomněl, a to jest dvou- až tříliberní ohromný klíč od domu, jejž nosí každý usedlý občan tohoto města na silném řemeně kolem — krku.

Nasloucháme, abychom zachytili tu vášnivou rozmluvu, kterouž obchodníci na trhu mezi sebou mají, ale nerozumíme ani slova, neboť to není ani „temahag“ Tuaregů ani „surhaiská“ řeč černochů, jest to, tak

nám tlumočník vykládá, jejich obchodnická hantýrka, kteréž kromě Rhadamesských nikdo nezná.

„Mám šest set velbloudů se sírou a prachem na cestě do Timbuktu, (60 denních pochodů), čtyři sta jich nese bavlněné látky do Kana a Sokota a doufám, že můj syn tam za stopatnácte dni dorazí; pak jde přes Rhat dvě stě velbloudů do Bornu, které vede bratr s nákladem austrijských (!) skleněných perel, mosazu a malých zrcadel, za které vymění otroky, slonovinu a pštrosí péra, konečně i já odejdu v září s velkou kaflou do Borku a Abeště s jemnými výrobky anglického železa a vrátím se až za rok do Rhadamesu.“ — Tak asi líčil nám stručně velkokupec své podniky a daleké cesty svých karavan.

Náležel ke kmeni „Beni Ulit“ a byl tedy potomek zakladatelů (?) města a „šorfa“ čili šlechtic. Žertem prohodil přítel můj, ukázav na onu stranu města, kde přebývají „Beni Uasit“, také zakladatelé a šlechtici: „A byl jsi již tam, co živ jsi?“ Z oka člena „Beni Ulitů“ vyšlehl divoký plamen, křečovitě povznesla se kostnatá ruka v končinu nenáviděného oddílu města a on jak zmije zasyčel: „Tam synové Ulitští nohu nekladou a neotravují se vzduchem, jenž se vlní kolem Uasitských!“

Tatáž slova, avšak ještě jedovatěji, pronesl jeden ze skupiny opodál na trhu stojících členů kmene „Uasit“, arci že v obráceném smyslu. Jest k neuvěření, ale přec pravda: Rhadames jest na dvě čtvrti rozdělen, zde panují Beni Ulit, tam Uasit a nestranná místa, „kde mohou stejný vzduch dýchati“, jest trhové náměstí uprostřed obou čtvrtí, pak sanya Senussiů za městem, dále residence tureckých hodnostářů a místa před velkými skladišti, odkudž se vypravují karavany. Krvavé spory byly dřívější léta na denním pořádku a jako Guelfové a Ghibellini potíraly se oba kmeny do krajností a to vše zavinila jenom — voda. Ten i onen kmen chtěl býti majitelem slavného „Kobylího“ neb „Krokodilího“ pramene, jenž požívá v poušti skvělého jména a velkou bohatostí vody oplývá, a tu ovšem se stávalo při rozdělování vody, která se pro vláhu do zahrad potrubím rozváděla, že tak mnohý zkrácen byl a mocí práva svého se domáhal, při čemž arci krev téci musila. Turecká vláda ve své péči o blaho svých poddaných rozluštila tento spor velmi důmyslně, ba řekl bych šalamounsky. Sestátnila vodu a uložila poplatek kmenu Ulit i Uasit a od těch dob zavládlo ticho v Rhadamesu. Však toto ticho stojí rok co rok dvaapadesát tisíc franků.

I ty „živé vodní hodiny“ musí si občanstvo vydržovat, rozdělování pak a spotřeba vody dějí se tímto způsobem. Pět velkých rour rozvádí vodu na pět míst města a na každém z těchto pěti míst stojí veliká železná nádoba „gaddus“ zvaná, do kteréž ten drahý tok se proudí. Je-li gaddus plný, vytrhne pozor dávající mladý otrok zacpavák a prodlením stopadesáti sekund vteče voda do roury určené k zavodňování zahrad v městě i okolí. Pak zacpe otrok nádobu a udělá uzel do suchého dílce palmového listu; tuto službu koná s několika soudruhy, kteří se s ním střídají, stále a den co den. Sedmdesáte uzlů uváže se z jednoho dílce a počítá-li „první vodák“ vydanou vodu, tvoří sedm nádob jednu „dermissu,“ která stojí pětadvacet zlatých a stačí na zavodnění osmdesáti palem při toku vody, který trvá ne celých osmnácte minut.

Vpouštění vod do zahrad provádějí dle kaïmakamem přesně určeného pořádku vodáci a přísnou dohlídku nad těmito koná jejich pán a velitel, kterýž má titul „amin tefder."

Když r. 19. př. Kr. konsul Cornelius Balbus město „Cydamus" (nynější Rhadames) podmanil, tu zachytili Římané pramen a postavili velkou nádržku z ohromných balvanů. Pohledneme-li na dno této nádržky, vidíme na několika místech, kterak silné prameny prudce do vodojemu proudí; tento jest třicet kroků dlouhý a osmnáct široký. Chuť vody jest poněkud slaná a u pramene v letních měsících osmatřicet stupňů teplá tak že se musí ve zvláštních džbánech chladit, než-li se pije. Zaznamenal jsem tuto stručně historii „aršešufu" čili pramene krokodilů, který se stal prohnaným kupčíkům v Rhadamesu tak osudným. Tajné nepřátelství trvá i přes rozhodnutí tureckých úřadů dále a nepřestane prý dříve, než pojme nějaký jinoch z kmene Ulitů za manželku dívku z kmene Uasitů, což se arci dosud nestalo, a doufejme, až se to stane, že z toho zázračného párku nevyplyne druhé vydání Romea a Julie.

Kapitola lásky má zde také své zvláštnosti, kterýmž jsem já s počátku rozhodně nevěřil, a laskavý čtenář zakroutí asi též nedůvěřivě hlavou, až mu ty mysterie odhalím. Dohazovačka, která hraje vůbec v celém Orientě hlavní úlohu, přesvědčí se na př., že Daila je skvostnou partií pro Hameda, a tento po svolení rodičů zasílá své vyvolené nejskvělejší dary, jakéž jen opatřiti si může; pak následuje u bohatých několikadenní hodování, po kterémž zamilovaný párek na „osm dní" do velkého pokoje zavírají, aby ženich svou vyvolenou co nejvybranějšími laskavostmi pobavil. Při tom nesmí prý nevěsta na všechna jeho krásná slova odpověděti ani mrknutím oka. Po této kruté osmidenní zkoušce spěchá ženich do mešity, vykoná předepsané modlitby a pak, závojem zahalen, odebírá se do svého bytu, kdež konečně teprv smí obejmouti nevěstu, jakožto družku svého života, čímž prapodivná svatba také končí. Je to zkouška, co?

A co řekne teprv laskavý čtenář, doložím-li, že Rhadamesanky čisté krve jsou bytosti roztomilé, postav lepých a vypadají v jediné bílé, neb červeně pruhované košili — „gandura" zvané — která je kolem pasu upjata a přes kterou splývá na jednom rameně sepjatý vlněný přehoz — jako nejkrásnější figurina světového jeviště. České skleněné perly kolem krku, neb cetiňkový šperk, ozdobné kovové spony na rukou i nohou a krásně pracované střevíce dovršují výtečný dojem malebného kostymu. Oproti cestovatelům chová se výkvět krásného pohlaví stavu svobodného co nejroztomileji a jest také jednou ze zdejších zvláštností, že každý do Rhadamesu zavítavší cestovatel hromadnými návštěvami nejhezčích dívek mile bývá překvapen. Ty rozkošné štěbetalky smějí se, laškují a prohlížejí si nás tak božsky naivně, že by každý jen poněkud vznětlivý cizinec, touto samorostlo-saharskou nenuceností unešen, jim prudce a ohnivě kolem krku padl, kdyby — to dovoleno bylo. Za darované okrasové tretky, kterých jsme měli k podobným účelům vždy spoustu po ruce, děkovaly vášnivě a měly z nich dětinskou radosť Mezi navštěvovatelkami nacházela se též děvčátka před městem tábořících

Tuaregů, kteráž svou plachostí prozrazovala pravé květinky velké pouště.

Na tomto místě dlužno zmíniti se o ženách i děvčatech kmene „Atriya“, jehož raça vzešla ze skřížení krve berberské a černošské a který — ač žádného vlivu na veřejnou správu nemá — co do počtu tvoří většinu obyvatelstva města. (Toto čítá asi šest tisíc duší). Ženy a dívky jsou letory rozpustilé a nepožívají zrovna té nejlepší pověsti. Černoši a černošky jsou více méně otroky, s kterými se však dosti dobře nakládá.

* * *

Co v Rhadamesu roste? Pro přílišné vedro, jež zde panuje, daří se ovoci dosti špatně a fíky, granátová jablka, merunky a švestky jsou tu beze vší téměř šťávy, kdežto melouny, které velmi často váží maličkosť dvou centů a více, jsou výborné jakosti. Ovoce osmapadesáti tisíc palem není nejlepšího druhu a dovoz spousty datlí dokazuje, že spotřeba tu daleko větší, než úroda. Obilí živoří jen ve stínu palem a tam nalézáme také velkou řepu, cibuli, česnek, pepř a jiné drobnosti určené pro kuchyně rhadamesské, jichžto výrobky jsme na třech „diffách“ (hostinách) příležitosť měli seznati. Jsou na zdejší poměry až výtečné. Seznali jsme jednoduché, ale vždy čisté zařízení domácích bytů. Točité, zcela tmavé schody vedou přímo do velmi prostranného pokoje, do něhož vpadá světlo podélným otvorem tarasu, na nějž můžeme — ale nesmíme — po příkrých schodech vylézti. V pokoji vidíme samé výklenky, zimní to spací prostory, a na stěnách zrcádka, pak velký počet mosazných i měděných mis a džbánů, na zemi pak koberce, kožené polštáře, z halfy pletené rohožky. Jenom nábytek tu schází, poněvadž ho Rhadamesští nepotřebují.

* * *

Náš pobyt v Rhadamesu ukrátil se proto, že se nám naskytla příležitosť cestovati odtud pod ochranou tureckého „baš-agy“ a jeho dvanácti výtečně ozbrojených zaptiů, kteří doprovázeli pololetní daň oasy a města, v úhrnné sumě šestačtyřiceti tisíc zlatých dle naší měny v samých tolarech Marie Terezie z roku 1780 (jiné se tu neberou). Takováto příležitost, dostati se bezpečně do Tripole, byla příliš výhodná, než abychom jí byli mohli povrhnouti. S těžkým srdcem loučili jsme se se svým dosavadním ochrancem, jehož poslání znělo odtud do Wargly a Goleje.

Přes hory Sukreitské, městečko Sinawan, pohoří Nefasa a rovinu Džifarskou dorazili jsme po dvacetidenním pochodu, vysíleni a na kostru zhubenělí, do Tripole, a štěstí přálo nám i tu, neboť ještě téhož večera vyplula loď a zavezla nás na ostrov Maltu. Tak dokonána šťastně výprava do Rhadamesu, kamž dorazilo v tomto století až na naše dny, pokud známo, jenom šestapadesát cestovatelů evropských.

Člověk a příroda.

(Příspěvky k sociologické mesologii.)

Píše T. G. Masaryk.

(Pokračování.)

Zvláštní důležitost mají, jak každému patrno, moře vnitrozemní. (48).

Klassický příklad máme na moři Středozemním. Už Plato poznal, že na jeho březích lidé usazovali se prý jako — žáby; a dojista nelze socialní význam jeho pobřeží lépe, byť i málo poeticky označiti. Středozemní moře spojuje tři kontinenty: Asii, Afriku, Evropu a všecko, co řekli jsme o národech mořeplavných, po výtce platí o nábřežnících Středozemních; všecka stará a západní kultura do valné části vyrostla z moře Středozemního. Dojista bylo mořeplavcům prvním cvičištěm, z moře Středozemního odvažovali se plavcové do moří otevřených.

Vedle Středozemního vlastně jen Černé moře má typ středozemní, nechceme-li totiž moře Kaspijské počítati k mořím, ale k jezerům, jak často se stává. Černé moře pak má taktéž význam veliký a světový a význam ten roste tou měrou, kterou Rusové a Angličané si uvědomují své úkoly v Asii. Odvěký boj o Cařihrad stává se zároveň bojem o Černé moře — míti Černé moře zabezpečeno značilo by Rusku napřed míti jeho pobřeží, časem pak Malou Asii a záliv Perský. K tomuto zálivu Rusko tak přirozeně se tlačí, jak v Evropě se tlačilo k jižním mořím, veliká država asijská při nesplavnosti severního oceanu potřebuje ho, aby byla hybnější.

Arci je tento význam středozemních moří do jisté míry relativní, jako všecko na zemi. Již dnes Atlantický ocean stal se téměř středozemním mořem mezi pobřežími Evropy a Ameriky — zdokonalení plavby na tomto stupni vývoje spojuje právě Evropu s Amerikou; mezi Amerikou a Asií (s Australií) teprve budoucnost zavede živější styky. Veliký ocean po Atlantickém se přemůže.

49. Jezera jsou moře v malém. Nemluvíc o jejich meteorologickém vlivu na pobřežiny, dostačí tu vytknouti jejich význam socialní; ukazovalo se právem na důležitost velikých jezer severoamerických, nitroafrických, skandinavských a švýcarských. Čtyřkantonské jezero na př. dojista ne nesnadno dá se srovnati s mořem Středozemním nebo Černým, jak zejmena spojovalo i politicky původní obce švýcarské, jak už Johannes v. Müller pověděl.

Rozumí se, že právě tak jak moře, i jezera stávají se důležity i řekami, které v ně ústí, pobřežím — zálivy — a ostatními zeměpisnými poměry.

50. Mluvíme-li o mořích, nemůžeme nepojednati o útvarech souše a předně o ostrovech, hlavním a vlastně jediném typu zeměpisném, pokud totiž běží o vzájemný poměr vody k souši: zajisté poloostrovy jsou skutečně jako by nedohotovenými ostrovy a mezi kontinenty a ostrovy je stupeň jen kvantitativný.

Podle toho, co řekli jsme o podnebních vlivech vody, moře, snadno si každý dovede vysvětliti podnební podmínky ostrovů podle velikosti, zeměpisné polohy a charakteru jejich půdy; promluvíme tudíž jen o socialním významu těchto „perel mořských."

To, co o nábřežnících kontinentů, v plné míře platí o nábřežnících ostrovů, zejména menších a hodně učleněných. Moře vybízí se všech stran ku plavbě; že Angličané stali se mořeplavci par excellence, rozumí se nám samo sebou; plavba po moři ostrovanům zajišťuje všecky výhody, jež poskytuje podnikavost obchodnická.

Moře, jsouc dobrou přirozenou hranicí, odlučuje ostrovy od pevniny a ostrovů jiných, chrání tudíž jako hory nebo poušť před náhlým útokem a přepadením nepřátel. Zároveň uprchlíkům poskytuje ostrov, jako hory a poušť, úkryt — Anglie jako Švýcary je posud politickým asylem Evropanů.

Na ostrově obyvatelstvo se ethnograficky urůzňuje, ovšem s tím souvisí, že ostrov zároveň své různé obyvatelstvo jednotí. Tak Anglie, ač složena je z národů mnohých, sjednotila se co do jazyka, Irové, ač u veliké části i náboženstvím se liší, vzdali se jazyka. Pojem národnosti je ostrovanům Britským poněkud jiný než nám; tak Ir i Škot odlišuje se od Angličana, s nímž ho spojuje teď týž spisovný jazyk a stejná kultura. Podobně jako v Anglii i na malém ostrůvku Maltě nejrozmanitější národové přispěli k vytvoření zvláštní řeči maltézské, jež nyní také se hlásí proti officialní angličině o svá práva ve veřejném životě.

I svým charakterem ostrované se obdobně své zemi stávají určitými, samostatnými, sebevědomými; Angličan nemá širokosti ruské a rozplývavosti německé nátury. Vůbec pak anglická kultura sloužiti může za typ ostrovních zvláštností života a vývoje. Všecko, co Buckle ve svých „Dějinách civilisace v Anglii" uvádí za přednost anglické osvěty, snadno by se dalo dovoditi z ostrovního charakteru Britska, jeho přírodních poměrů. Zdá se, že jako Angličané v Evropě, Japonci v Asii vyvíjejí se v typické ostrovany; alespoň by nebylo nesnadno Anglii s Japonskem srovnávati zeměpisně a tudíž i kulturně.

51. Sociologicky důležita je pro podrobnější srovnání ostrovů přede vším velikost. Na všech ostrovech může býti obyvatelstvo velice husté, jak na př. v tomto ohledu malá Malta je pozoruhodná (na 1□ *km* 600 duší); avšak rozumí se, že čím větší ostrov, tím rozmanitější zaměstnání obyvatelův a zejména že i pro zemědělství tu dostatek půdy.

Pokud běží o splavnost moří, členité břehy s hojnými a vhodnými přístavy ostrovům tak jsou potřebny, jak ostatním pobřežím všem. Malta se svými dobrými přístavy již v nejstarší době byla cílem plavcův a výbojníků.

Rozhodný vliv konečně má na obyvatelstvo poloha ostrova a jeho vzdálenost od pevniny a jiných ostrovů. Osamocený ostrov někde v Tichém

oceaně nemá té důležitosti jak ostrov od pevniny nevzdálený; nemusíme vykládati, proč na př. Anglie udržuje si poblíže různých zemí evropských ostrovy: Jersey, Helgoland, Maltu, Cyprus.

Větší ostrovy z příčin geologických všecky blízky jsou kontinentům. Menši ostrovy stávají se důležity svou hromadností; tak zejména mnohoostroví tichomořské — Polynesie — má svůj typický charakter. Mnohoostroví mezi Řeckem a Malou Asií, mezi Asií a Australií více se zjevují jako přirozené pojivo a pokračování pevnin, kdežto Polynesie ve mnohém ohledu jeví se býti samostatnější ethnograficky, zoograficky i jinak.

52. Poloostrovy, jak už řečeno, mají na mnoze charakter ostrovů, i běží hlavně o to, jak s pevninou a s jakou souvisí.

I při poloostrovech mezi jiným důležita je jejich velikost a členitost břehů. Srovnávati v té příčině tři veliké poloostrovy evropské — Hispanský, Italský, Řecký — s obdobnými asijskými — Arabským a Indijskými — dávno je zvykem nejen v zeměpisném, ale i v kulturním ohledu.

V jednotlivostech dojista všimne si mesolog horstva oddělujícího zmíněné tři jižní poloostrovy evropské od pevniny a jaký mělo vliv na urůznění obyvatelstva; pochopí, proč Italie, zamknutá v Středozemním moři uprostřed Hispanského a Řeckého poloostrova, s počátku v době římské obrátila se na sever a proti oběma poloostrovům, kdežto Řekové do Asie a Egyptu, Hispanci do vzdálenějších zemí afrických, amerických a indijských se plavili.

53. Mezi kontinenty a ostrovy nevidíme než rozdíl stupňový a ovšem na prvém místě s tohoto hlediska stojí Asie s Evropou, jako se svým poloostrovem, pak Sev. Amerika, Afrika, J. Amerika a Australie. Možno arci s jiného hlediska Evropu charakterisovati, na př. jako kontinent alpový a pod., ale se sociologického hlediska doporučuje se srovnávati kontinenty mezi sebou podle jejich poměru k mořím. Odsud přirozeně musíme si všímati rozlohy jednotlivých dílů světových do délky a šířky, což zase vede k analysi podnebí a co na něm závislo, a konečně tím samým zároveň vzdálenost dílu od dílu, resp. rozloha moří mezi nimi je dána.

V předešlých úvahách mluveno již o podnebí a ukázáno (23) zejmena na Evropu, jak, ležíc celá v mírném pásmu, vývoji osvěty nad míru byla a je příhodná. Za jinou příležitostí ukázali jsme, že všecky kontinenty jsou na severní polokouli, že rostou všecky do široka, že podobně i horstvo nejvyšší se táhne a že tyto vlastnosti měly vliv na stěhování národů (20.). Vůbec pak podrobnější srovnání kontinentů musilo by se díti podle vyložených už hledisk. Tak by se musilo ukázati k tomu, jak posud hlavně Asie a Evropa a teď Amerika pěstuje obilí — pšenici, žito — kdežto kontinenty jiné, jižnější, zásobují člověčenstvo látkami méně nutnými pro život, ač velmi lahodnými a hledanými („kolonialním“ zbožím); odtud výsudek, že osvěta chlebem nejpřirozeněji se udržuje. Co jsme přinesli o světové tržbě obilní, takto podle kontinentů dá se zurčiti. Také jsme již slyšeli mezi jiným, v kterých dílech světa je dostatek uhlí, kde je zlata a stříbra nejvíce, a ukázali jsme na význam toho.

Kontinenty jako veliké celky pevninové, právě tak jak ostrovy v menším, život na sobě urůzňují a jednotí. Tak na př. v celku dle kontinentů ustaluje Wallace svá zoogeografická pásma: 1. v Evropě, Sev.

Africe a Asii bez Indií a jižní Arabie, 2. ve Střední a Jižní Africe s nejjižn. Arabií, 3. v Indiích, 4. v Australii a Polynesii, 5. v Sev. a 6. v Již. Americe.

Tak jak na zvířata, stejné podmínky podnební a s nimi souvisící působily i na člověčstvo; dle kontinentů patero Blumenbachových plemen dá se umístiti: do Evropy kavkazské, do Asie mongolské, do Afriky černé, do Ameriky žluté, do Australie malajské.

S tím konečně souvisí, že člověčstvo dosud organisovalo se kontinentálně t. j., že na př. Evropa, jako celek, i politicky a ovšem i kulturně se jednotí; vyvíjí se při vší rozdílnosti jednotný typ evropský. Již dnes národové a státy v Evropě mají mnohé společné zájmy, o něž se musejí raditi a dohodovati, jako na př. teď o dělnické otázce; ustálila se theorie o t. zv. rovnováze politické moci — a t. p. Je přirozeno: národové vzrůstajíce přirozeně šířili se po kontinentech, podání a předání všech vymožeností vázáno bylo na prostor; teprve později z jednoho dílu světa lidé a ideje přecházejí na druhý a takto kladou se základové všelidské, světové organisace, jejíž počátky vidíme v světové tržbě a v úzkém spojení, v jakém teď zdokonalením plavby a dopravních prostředků vůbec jest Evropa s Amerikou i jinými díly světa. Již teď, na tomto stadiu vývoje, každá vážnější otázka na př. národnostní, má-li býti náležitě vystižena, musí se uvažovati s tohoto většího a velikého hlediska evropského a tudíž i světového.

54. Příkladem takového uvažování ukážu zde pouze na jednu světovou otázku po výtce, míním otázku rusko-anglickou. Jsme toho pamětníci, jak otázka tato rok za rokem se vyvíjela a přiostřovala tím, že Rusové neustávají zabírati území středoasijská, až konečně pevně se postavili v Samarkandě a Kokaně. Odsud do Indie je jen krok, a o Indii právě běží Angličanům, míti nemíti Indii je pro Angličany životní otázkou.

Angličané jsou typ národa námořnického, plaveckého a ovšem obchodního. Hlavní zámořskou zemí jejich je však Indie, neboť jest od přírody nejbohatší a nejlidnatější; zároveň je klíčem k Australii. Indie má asi 250 mil. obyv., z nichž Anglii teď již patří kolem 200 mil.; považíme-li, že v Indii Britské není více Evropanů než 250.000, jichž zase asi jen polovice je z Anglie, pochopíme, jakou obchodní důležitost má tato massa konsumentů pro anglický průmysl. Neboť 36 mil. obyv. Evropského Britska může odbývati své tovary hlavně v Indii, mající tak veliký počet obyvatelstva. (V celé britské říši na celém světě jest asi 250 mil. obyv., na ostatní mimoevropské země tedy připadá jen 14 mil.). Dováží se do Indie ročně asi za 600 mil. zl. zboží, vyváží se za 680 mil.; z toho ovšem hlavní část připadá na Anglii. Bude tedy jasno i na těchto velmi neúplných daných, jaký význam má Indie pro Anglii a jak tedy všecko své úsilí obrací na její udržení. Proto že počet Angličanů v Indii je tak malý, Anglie teď stará se všemožně o sesílení indického vojska a vedle toho musí míti co nejrychlejší spojení s Indií; k tomu konci potřebuje co nejvíce lodí a námořníků a v Indii mnoho železných drah strategicky dobře položených. Pro loďstvo plující do Indie z Evropy Anglie musí míti Suezský kanal volný, pro pomoc z jiných kolonii musí

udržovati vojsko na Capu, v Australii, na ostrovech Sundských a vůbec na všech koloniích Indii nejbližších.

Naproti Anglii Rusko je typ moci kontinentální. Spojujíc větší část Evropy a Asie ruská država je skutečně šestým dílem světa, jak významně bylo pověděno. Je-li Angličan mořeplavec, obchodník Rus je po výtce zemědělec; je proto méně hybný, ale stojí pevněji na své hroudě, než Brit na své lodi. Potřebuje-li Anglie k udržení své světové moci hlavně lodí, Rusko potřebuje železnic, aby zejména proti Indii vypraviti mohlo své vojsko. Proto postavená nedávno železnice od Kaspijského moře kolem hranic perských až nedaleko Afganistanu a tudíž před samu Indii má takou důležitost a proto možný boj Ruska s Anglií o Indii je právě nyní hlavní otázkou Evropské politiky.

Oběma soupeřům běží o rychlou dopravu vojsk a válečných potřeb. Z Anglie do Indie via Fallmouth, Sv. Helena, Mys Dobré Naděje, Bombay lodi se teď plaví 42 dny; via Fallmouth, Malta, Alexandria, Suez, Bombay 24 dny. Za to teď z Evropského Ruska po dráze a Kaspijském moři odevšad za 10—7 dní ruské vojsko může býti dopraveno až k afganským hranicím.

Považíme-li, že nyní západní Evropa přes Rusko i obchod s Indií a jinými kraji asijskými mohla by vésti, pochopíme rostoucí důležitost asijských železnic ruských a význam ruské Asie vůbec. S tohoto hlediska Rusko budoucně zavírati bude vhodné obchodní smlouvy; na př. je zřejmo, že teď přátelství Ruska a Francie může míti nový obchodní význam, ovšem obě země s Německem po případě s Rakouskem musejí se dohodnouti o dopravě transitní.

Uváživše tyto strategické a obchodní základy nastávající světové organisace lidstva, vyčteme si snadno z mapy další její důsledky pro anglickou i ruskou politiku.

Aby si Anglie zabezpečila nejkratší cestu do Indie přes Suez, musí si udržeti Gibraltar a Maltu; musí udržeti si moc v Egyptě vedle a proti Francii a Italii a zároveň musí se ve Střední Africe upevňovati, aby si chránila výstup z Rudého moře; in concreto to teď značí vhodně transigovati s Habešem a kolonisovati se ve střední Africe vůbec. Rusko se své strany jen s Habešem právě teď navazovati počíná, jinak úzkostlivě střeže africkou politiku Italie, jejížto již starý vliv sahá na země balkanské až na Cařihrad.

Ve střední Asii oba sokové teď každý vším úsilím podmaňuje vlivu svému Persii. Rusko s Persií již hraničí, Anglie od něho oddělena je hlavně Afganistanem; proto Persie a Afganistan jsou politickým míčem v rukou obou velikánů. (Pokračování.)

U pramene chartreusy.

Z výletu do Savojska a Dauphiné.

Píše Dr. Jiří Guth.

(Dokončení.)

řbitov klášterní nalézá se přímo při Grand-Cloîtru. Uprostřed veliký kamenný kříž rozděluje svaté pole ve dva díly: v pravo černé, dřevěné kříže, beze všeho nápisu, označují hroby mnichů a laiků, v levo náhrobky generálů značeny jsou kříži kamennými. Tedy ani tady ti lidé, kteří odhodili všecky předsudky světské, nedovedou zachovávati rovnost a ještě po smrti činí mezi sebou rozdíly? Kartusiané, dobře předvídajíce tuto otázku, odpovídají na ni stejně otázkou: zda všichni Francouzi pochovávají se stejně v Pantheonu? Arci že ne, ale Francie není Chartreusa a tady přece nemají se říditi příkladem ostatních, od nichž odlučují se proto, že zvyklosti a způsoby jejich zavrhujíce na povýšené stanovisko stavěti se míní. A tak zase vidíme, že člověk darmo, darmo přirozenosti své se zbavuje a že vždycky z pod pláště ctnosti, jejž na sebe obléká, vykukuje čertovo kopýtko. Musíme jen se snažiti, aby vykukovalo co nejméně.

Tři kaple klášterní: sv. Ludvíka, založenou od Ludvíka XIII., kapli úmrtní a kapli domácí přejdeme jen letem, pověvadž sestrojení a historie jejich zajímá více klášter sám než nás. Za to zajdeme rádi do bibliotéky, ve které už spíše cítíme se doma než kde jinde. Sem spíše než na dveře cel hodila by se slova Tibullových Elegií: Tu mihi curarum requies, tu nocte vel atra — Lumen, et in solis tu mihi turba locis, — kdyby jen mnichové vždycky requiem curarum hledali v knihách! Schodiště k bibliotéce vedoucí vypadá již hodně učeně, ověšeno jsouc mapami a plány Chartreusy a jejího okolí z různých dob, vnitřek pak ještě učeněji, neboť veliký sál je vyložen od hůry až dolů samými folianty. Dohromady jich je asi dvacet tisíc. Jak snadno pochopitelno, jsou velikou většinou obsahu církevního vedle starých klassiků a středověkých spisovatelů filosofických.

Zdá se však, že knihám je zde dobře býti a že nikdo jich nečte, dle té pěkné urovnanosti a prachu na ořízkách soudě. Ostatek o vědecké činnosti kartusiánů víme tolik, že až do prostřed XV. věku jenom opisovali, jako mnozí vědci věku nynějšího. Později také sami knihy dělali, „spisy výtečné“, praví dom Salvani, biograf převora Lauzeraye (ve knize již citované), „které s prospěchem mohly by býti obecenstvu; nicméně však všecka služba, kterou spisy ty prokazují, v tom záleží, že si jimi podpálí oheň, když jim je zima po ranních bohoslužbách, zahřívajíce tělo tím, co vzniklo z jejich ducha.“ Zůstává nerozřešeno, máme-li těch škript litovati nebo těšiti se z moudrosti a důkladné autokritiky píšících otců.

Trošku studií je mnichům vedle prací ručních i regulí předepsáno, ale ne mnoho, a jenom věci rozumné. Tak v šestnáctém věku napadlo

některým členům v provinciích belgických a hollandských, snad za příkladem Erasma Rotterodamského, který mezi filology je tolik co u katolíků svatý, studovati řečtinu; i jali se psáti řeckou alfabetu, louskati aoristy všech druhů, oháněti se perispomeny ano i properispomeny a ohýbati i lámati, co bylo a jest nepravidelného v té řeči, kterou tolik ubohých hlav ještě dosud se trápí, ale kterou živá duše nemluví, které živá duše nerozumí. Jakmile však generalní kapitula o horlivosti těch se dověděla, udělala usnešení velmi moudré a dala mnichům pořádný nos dodávajíc, že studujíce řecky užívají drahocenného času jen na ukojení bláhové zvědavosti.

Tenkrát bychom přáli, aby právomoc instance svrchu řečené sahala mnohem dál.

Zbývá nám ještě zastaviti se v refektáři. I ten skládá se ze sálů dvou; první je pro bratry laiky, druhý, mnohem větší (24 metry dlouhý a 7 metrů široký) pro mnichy už vyškolené. V tomto dlouhé stoly rozestaveny jsou dle obou podélných zdí tak, že v čele síně zbývá místo pro stůl zvláštní důstojného otce generála jakožto převora domu, po obou jeho stranách pak stoly pro dva nejvyšší hodnostáře řádové. Ostatní sedí dle stáří. Stolice pro předčítatele při obědě jest ve zdi a vyvýšena nad ostatní, aby čtenáři dobře bylo rozuměti. Na stolích neprostřených spořádány jsou couverty nad míru prosté: talířky, vidlička, lžíce a nádobka na vejce vesměs jsou ze dřeva, dvě malé nádobky z cínu slouží na víno a vodu a hliněný šálek o dvou uchách místo sklenice. Dle klášterního způsobu totiž kartusiané pijíce musí držeti nádobu oběma rukama. Nač to, bůh milý ví. Kterak i mnich dobrý a rozšafný lpí na malichernostech a titěrnostech! S podivením znamenáme z toho, že etiketta je domovem nejen u dvorů králů, knížat, vévodů, velkovévodů a jiných pánů velkých, než i v refectoriu přísných mnichů Chartreuských.

Ostatek derou se různé zbytečné předpisy společenské všude, ano i do našich milých, útulných, začouzených a vším jenom ne čerstvým vzduchem páchnoucích hospod. Bůh ví, odkud se vzalo to přikázání, že sklepníci u nás musí chodit ve fraku. A poněvadž frak je drahá věc a peněz na ni málo, slouží takový ubohý kabát celá pokolení, a také dle toho vyhlíží: zamaštěný, usmolený, zamazaný, roztrhaný zhusta a pak — dobré chutnání!

Trochu jsem za vlasy přitáhl ten nešťastný fundament sklepnické garderoby, vím to, ale odlehčil jsem si aspoň.

Kartusiané jedí pohromadě jen v neděli a jisté svátky. Při tom nehovoří vespolek poslouchajíce jen slova písma svatého, která se čtou, vlastně zpívají tónem officií kostelních. Ještě podotýkám, že nejedí masa a nepijí piva, ani kávy, ani čaje a vína ne mnoho, pak vždy jen s vodou; že by však svých jídel nesolili, jak se povídalo, není pravda. Přes tuto střídmosť vzezření jejich jest zdravé a veselé, mysl čilá.

Tím prohlídku kláštera jsme skončili a bez zpropitného, což jest touristické kuriosum.

III.

Tenkrát návštěvníků bylo velmi mnoho v Chartreuse, asi něco ke stu, a proto ustrojili obědy dva, v 6 a v 8 hodin večer. Volili jsme druhé oddělení tak, že zbývaly nám ještě dobré dvě hodiny, které mínili jsme věnovati vůkolní přírodě, prosaičtěji řečeno lepší digesci snídaně St.-Laurentské.

Vyšli jsme před klášter a dali se kousek přes zelenou louku ku pokraji lesa, který kol kolem celý klášter vroubí a vysoko po stráních strmých se táhne. Tam usedli jsme.

Ach, krásně, překrásně tady bylo! Vzduch jemný, ostrý, čistý a plný silného ozónu, ale již chladný tou výší horskou a pokročilým létem; dýchal se plnými plícemi do zásoby zas na celý rok do dusné školní síně. Tak průzračný byl, jako vždycky v Alpách bývá, že zrovna's cítil, jak oko se ti šíří dychtivostí a rozkoší, že vidí do těch nesmírných dálek, kteréhož potěšení nemívá na milých nivách domácích . . . Z modrého nebe viděli jsme jen malý kus nad trčícími horami, malý kus temnomodrý, ozářený ještě sklánějícím se sluncem.

Zde v kotlině již byl stín a záře zlatá prostírala se již jen na nejvyšších temenech bělošedých skal, osvěcujíc jasně až i dřevěný kříž, vztýčený na Grand-Somu. Chlapecký pensionat, který tvořil asi největší část dnešních nocehářů, rozptýlil se i s pány pátery-učiteli do lesů a jen z dálky zaléhaly sem veselé zpěvy bujné mládeže; ostatní hosté byli buď již u oběda, buď zalezli někam před večerním chladem, a tak veškeren ten ohromný klášter prostíral se teď klidně a tiše u našich nohou. Dřímal rozložen jsa na zeleném koberci travnatých, jehličnatých lesů. Okolní chalupy také mnoho hluku nenadělaly: slepice jejich seděly už na řádu a dobytek ještě byl na pastvě na Alpách, hospodyně pak beze hluku připravovaly večeři, jak podle kouře z komínů vystupujícího vysvítalo nad slunce jasněji. Ptáci nezpívali, leda že sem tam zabzučela muška, přeletěla straka nebo ve stromoví zašelestila sojka; chumáče komárů němě prováděly svůj večerní rej, ukazujíce na pěkný čas, však nebylo jich už mnoho: část jejich, stížená pakostnicí, zůstala doma.

Přicházeli jsme sem skoro přímo z ohlušujícího ruchu pařížské výstavy a v uších dosud hučely ty tisíceré hřmoty a vyzníval ten zimniční neklid a nepokoj ohromného světového města; ten čilý, neúnavný život, nádhera a bohatství, to všecko ještě pletlo se mi hlavou, že nevěděl jsem myšlenkami kudy kam — a tady najednou takový božský mír a ticho, přerušované jen chvilkami klinkáním zvonku, jejž popotahoval modlící se mnich. Byl to cit nevýslovného blaha, který se mne tady zmocnil, a zahaliv se úžeji do svého pláště, přivřel jsem oči, dýchal vůni podletních květů lučních . . .

„Pojď, Jiříku, vystoupíme na Grand-Som“, vybízel bratr Karel, věrný soudruh už z dalekých cest, „přispíšíme-li si, jsme za půl druhé hodiny ne-li nahoře, tož aspoň hodně vysoko, za tři čtvrtě snad zpět a vrátíme se právě k obědu, vlastně už k večeři. Nejvýš o půl hodiny se opozdíme, a o tu nebude tak zle; klášter zavírají až v devět hodin.“

„Dobrá, a vystoupíme-li, co tam?“

„Ach! ještě snad uvidíme západ slunce, dnes při tom jasném večeru jistě zvlášť krásný, pak ten živý rozhled na Alpy, bezpochyby až k Mont-Blanku . . .“ A teď Karel začal lákavou chvalořeč na hory, kterou vynechávám.

„Neměj za zlé, že nesouhlasím,“ já na to, „ale prosím, zůstaňme tak dlouho, pokud možno tady, kde jsme tak pěkně zapadli, že nevíme o světě docela nic, jenom to, že u nás v Čechách mladí i staří beztoho jsou si ve vlasech, vzájemně věci nepěkné si povídajíce. Toť můžeš věděti vždycky a bez novin. Avšak zapomeňme i na to, zapomeňme na všecko a zůstaňme! Věř, že teď nestojím ani o kapli svatého Brunona, ani o St. Pierra, ani o kapli Panny Marie de Casalibus . . .“

A zůstali jsme, procházejíce se zvolna po měkké trávě na pokraji lesa a kolem kláštera, až nastalo šero a čas k obědu. — Na nádvoří obstarožný onen pán, který svrchu na pokojnou noc se těšil, trpce žaloval na divný osud: že právě viděl vycházeti mnichy z kostela, ale žádného tváří v tvář, a proto přec že sem jen přišel! Pro něho, jemuž obličej dobrým bydlem jen se leskl a nos do temnomodra zářil, takoví lidé, kteří nejedí pečeni a nepijí než vodu nebo prosté víno vodou rozředěné a kteří každou noc vstávají na modlení, ovšem jsou monstrum horrendum, na jaké díváme se rádi a s tím vniterným uspokojením, že sami nejsme takoví.

V jídelně provenceského pavillonu sešlo se nás asi dvacet pět, mimo bratra a mne vesměs Francouzi, tak že tabule naše poskytovala řídký obraz table d'hôte bez Angličanů a — bez dam. Přes to však, nebo právě proto bylo tady velmi milo a veselo. Dodáváme, že cizinci vždy jedí sami, ani k nedělním obědům mnichů nebývajíce připuštěni. Zvláštní okolí a zvláštní ten oběd dodával zvláštního rázu i zábavě, která ovšem otáčejíc se hlavně kolem mnichů, s počátku velmi zbožný a uctivý měla nádech, který však tratil se poměrně se vzrůstem prázdných lahví. Posluhu stolní obstarávali sluhové, domestici officinales, nikoli fratres, tak že nebylo, koho by urazil vtip sem tam prohozený, někdy dost peprný.

Nejdříve častovali nás bramborovou polévkou, pak přišla omeleta, po té smažené rybičky neurčitého druhu a bramborová kaše; pro jazyky sladkosti milovné výtečné baignets, po česku tuším asi tolik jako boží milosti, a posléze dessert, sestávající z vonných jahod, alpského sýra, mandlí a suchých hroznů. Nebylo nám tedy tak zle, ano po těch hrozně fádních menus hotelových žaludek opravdu pookřál tímto vegetarianismem. K tomu červené, sic jen domácí, ale přece ohnivé víno, jehož opravdu nebyl nedostatek — na každého stolovníka láhev — rozvazovalo jazyky, jak už jsme napověděli, způsobem přerozkošným. Černou kávu darmo jsme reklamovali, ale za to na konec dostali jsme sklenku chartreusy, u které se pozastavíme malounko.

Kartusiané svým likérem získali si slávy mnohem větší než-li svým modlením, alespoň slávy pozemské, nebo jak na nebi jejich činnost oceňují, neví se. Kdy tento lektvar libý vynalezli, také není známo, ale tolik jest jisto, že sami dříve vařili a míchali, až posléze roku 1864 papež nahlížeje nějak, že toto zaměstnání víc nebo méně kořalečnické, sic pro lidstvo velmi prospěšné, přece nijak nesnáší se s breviářem, jim

to zapovédél. Mniši tedy již nevaří, nýbrž jejich lidé a sluhové, sami jen míchají, váží, vyhledávají potřebné součásti, skládají je v určité proporce a dodávají likéru to, co činí jej tak vzácným a zvláštním.

Dělati likér jednoduchý není nesnadno, ale likér složeného aromatu, jakož jest zvláštní pochoutkou, tak je také exquisitním uměním. Recepty na ně — a není jich mnoho — chovají se obyčejně v tajnosti a také v Chartreuse příslušný návod znají jen dva z mnichů starších, od nichž na jiné přechází. Sice složení chemické rozpoznati není nesnadno: chemikové, kteří nám povědí, z čeho je těleso nebeské, vzdálené od nás až na několik světelných let, nebudou v rozpacích analysovati nápoj tak známý a ustanoví snad i určitě poměr jednotlivých ingrediencí. Ale o to neběží.

Nejen různé množství látek a různé jich složení způsobí hned jinou chuť a jinou vůni, ale i různá jakost jejich může obé podstatně změniti. Pro tuto zkušenost nemusíme chodit daleko, jenom vedle do kuchyně; každá nastávající hospodyně, která se učí buchty připalovat, polévku solit přes míru a vůbec způsobu, kterak nám mužským nebohým kazit dobrý humor, může o těchto věcech míti přednášku. Poví nám důkladně, že na příklad anys, fenikl, kmín a jiné koření jakožto chuť hlavní zlepšují se značně přidáním některého jiného z těchto semen. Mimo to i stupeň zralosti rostlinných látek velice působí na chuť určité míchaniny, tak že i když docela dobře známe recept příslušný, přece imitace nikdy nedosáhne jakosti originálu, a když, tedy jen náhodou. A v tom asi také leží tajemství kartusiánů.

Návod sám, jak dělati chartreusu, je totiž dávno již znám. Víme to také a nenahlížíme, proč bychom s ním měli dělat drahotu. Aby námaha za to stála, vezměme hned větší dosis, jeden hektolitr. K tomu konci vezmi, kdo lektvařiti zkoušeti chceš, nejdřív potřebné nádoby, potom destilluj 500 gramů meduňky, 250 *gr* čerstvé pomerančové kůry, 250 *gr* usušených květů ysopových, 250 *gr* máty peprné, 125 *gr* pelyňku alpského, 125 *gr* semene anděliky, 25 *gr* kořene téže květiny, 25 *gr* skořice ze skořicovníku, 25 *gr* květu muškátového, 25 *gr* hřebíčku, 10 *gr* tonky, semene to silovoně obecného. 50 *gr* puškvorce, 10 *gr* kardamomu s 50 litry líhu 95 $^0/_0$ a 50 litrů vody. Z toho však dostane se jen 45 litrů chartreuského líhu, který smíchá se se syrupem skládajícím se ze 40 *kg* nejčistšího cukru, po případě i vodou na 100 *l* se doplní. —

Jemnější likér dostaneš, vezma místo líhu bramborového vinný; delším ležením likér takový stává se nad míru aromatickým. Obyčejně barví se chartreusa šafránem na žluto, často na zeleno a řídčeji nechávají ji docela bezbarvou „bílou“. Chartreusa zelená jest nejlepší a nejjemnější, také nejsilnější tak, že s prospěchem lze jí užívat jen v malých dávkách; méně silná je žlutá, která nejvíce se imituje, nejslabší je pak bílá, nebarvená; ta je tak spíše pro dámy.

Dodáváme, že podle analyse chemika Reinkeho spec. váha chartreusy obnáší 1·0799. Kratší návod podává chemik Reich: 3 litry 65$^0/_0$ líhu z 80 *gr* zázvoru, 45 *gr* puškvorce, 50 *gr* řebříčku pižmového, 1·5 litru cognacu grande Champagne, 42·5 litru vinného líhu, v němž

rozpuštěn je olej likérový chartreuský, 40 *kg* cukru, a to všecko vodou rozředí se na 100 litrů.

Nevím, který z obou návodů je lepší, a také za to neručím, že podle některého z obou něco kloudného se uvaří: ze zkušenosti každodenní víme, že podle těch nejkrásnějších receptů peče, vaří, a smaží se tak všelicos, co není potom ani k jídlu. Netrapme se tedy chartreusou a přenechme výrobu její docela nábožným mnichům, kteří toho opravdu potřebují, nemajíce mimo výtěžek z ní žádných jiných důchodů.

Úředně vynáší prodej likéru 500.000 fr., ale lidé v kraji povídají, že dva milliony; z toho kartuziané platí státu nájemné za svůj klášter a lesy kolem, arci nájemné směšně malé, jen 600 fr., pak svoje potřeby, a ostatek obracejí na dobré skutky. Mnichové sami likéru moc neužívají: dostávať každý jednu litrovou láhev na celý rok. Dlouho-li ta není pryč, ví asi každý ze zkušenosti; že také pisatel, příklad hned následující ukáže. —

V klášteře prodává jeden mnich bratr prokurátor v malé komnatě v pravo ode vchodu vedle růženců, spisů nábožných o svatém Brunonovi a různých škapulířů také likér en detail, čehož jistě odbude víc než těch modlicích nástrojů.

Prodává všecky tři druhy v lahvičkách různé velikosti a různé ceny, v lahvičkách opatřených jen zátkou a nezapečetěných, s malou překlopenou skleničkou, což jest klášterní zvláštností, kterou jinde nikde nedostaneš, nebo všecko zboží, které do obchodu přichází, opatřuje se ještě pečetí. V klášteře pak samém možno ovšem také chartreusu objednati a sice stojí litr zelené na místě 8·85 fr., žluté 6·70 fr., bílé 5·50 fr. Nám ovšem toto tekuté potěšení vysokým clem nepoměrně se zdraží.

Mimo to fabrikují kartusiané — lépe řečeno fabrikuje se v jich továrnách ve Fourvoirii — zvláštní masť, „boule d'acier“, na rány sečné, vymknutiny a pohmožděniny jiného druhu, vodička proti bolení zubů, pilulky z pupenců jedlových, účinných v nemocech hrtanových a pak jisté náplastě hygienické proti affekcím prsním a žaludkovým. Mohli bychom právem mysliti, ža kartusiané ani nechuravějí, aniž mrou.

Sílu chartreuského moku poznal jsem kdysi mimoděk. Za krásného letního rána vyšli jsme si jednou, tuším bylo to na sv. Petra a Pavla, dva soudruzi a já ze Genevy pěšky na Mont-Salève a odtud chtěli jsme přes celý horský hřbet až na Pitons. Dobře jsme předpokládali, že bude asi horko a že při tom osmihodinném pochodu budeme asi potřebovat občerstvení; vzali jsme si tedy mimo šunku, salámy a podobné potraviny také ještě láhev chartreusy, a abychom si té síly mohli dodati hodně, láhev litrovou.

Ta vonná tekutina leskla se jako zlato, když některý z nás proti slunci si z láhve naléval. Už v Grande Gorge jsme láhev načali, aby nositelům se ulehčilo a poněvadž horko bylo čím dál tím větší a obsah láhve hasil žízeň jen jako olej oheň, láhev na úpatí Pitonů, asi ve tři hodiny odpoledne, byla už prázdná. Ale teď se šlo těžko, darmo povídat. Ne že bychom byli — ani to nechci říci, — ale taková sladká mdloba zmocnila se našich údů, vůkol samé růže kvetly, na tváři lehký smích a v srdci — žádný žal . . . Nikdo nereptal, když jeden z nás navrhl

odpočinouti si; a odpočali jsme si důkladně, neboť probudil nás z odpočinku až večerní chlad a bolení hlavy; dlouho to trvalo, než jsme se pak navzájem dohodli, jak jsme se vlastně dostali na pokraj St. Julienského lesa. Tedy jsme snad přece jenom byli —.

Proto teď v klášteře jen opatrně a po malých sklenkách dali jsme si nalévati. Prvou dali nám po obědě zadarmo, za každou následující musí host platit a sice za sklenku zelené 30, žluté 25 a bílé 15 cent.

Až k desáté hodině začala se rozcházeti rozjařená společnost; bratr hospodář jen ještě si poznamenal, kdo si přeje býti vzbuzen k matutinám, a šli jsme spat do svých cel, což ale nebylo tak snadno, neboť chartreusa je paměti velmi nepřízniva a číslice našich cel dávno v ní se utopily . . . Holé stěny té kobky mnišské utišily rázem mysl moji a také studený vzduch, který otevřeným oknem sem se hrnul, pomáhal schlazovati tělo i duši. Všude bylo teď ticho naprosté, spala příroda a spali i lidé, les nešuměl a bylo bezvětří a jen vodotrysky ve fontánách na nádvoří šplouchaly svoji věčně stejnou melodii. Děsil jsem se teď toho klidu nesmírného a pro živý svět zas nebyl bych složil slibu klášterního. Nesměti celý den a celý týden s nikým slova promluvit, nedělat po celý den nic než odříkávat latinské modlitby, snad, o hrůzo! také i řecké, nechodit nikdy do kavárny, nikdy nesmět koulet kuželky nebo zahrát taroky, nesmět nikoho štípnout do tváře, nikdy nesmět si nezatancovat kalamajku, zapálit si viržinko — ach ne, to není možná! A hrůza obcházela mne z té samoty; neobcházela však dlouho, usnulť jsem v krátké chvíli.

Dlouho pak bouchal sluha na dveře mé cely, než jsem se ozval, a také mne stálo mnoho práce, než vrátil jsem ducha svého skutečnosti. Lojová svíčka, postavená beze svícnu na cihlové podlaze chodby, ukazovala cestu k oratoři, na níž byli jen asi tři nebo čtyři z hostí, francouzští to abbéjové. Celý kostel ponořen byl v tajemných temnotách, z nichž jen slabě vynikala věčná světla dvou lamp a malé svítilny pulpitů, ozařující veliké missály mnichů. Žlutavé světlo jejich odráželo se od bílých hábitů a kápí, ztrácejíc se pak ve tmě kostelní. Divně nesly se jednotvárné zpěvy chrámovou klenbou v půlnočním tom čase: brzo jeden jediný z mnichů zpíval, brzo celý sbor do toho vpadl a staré hlasy — zvučných málo bylo mezi nimi — zpívaly chválu boží po latinsku ovšem, jako by pán bůh jinému jazyku nerozuměl.

Ptáci zpívají také, a také o nich se říká, že zpívají chválu boží, ale zpívají, jak jim zobák narostl — a přec se pán bůh o ně stará upřímně a otcovsky Při těchto modlitbách mnichové každou chvíli měnili posici — hned vstali, hned zase sedli, brzo kápi přehodili přes hlavu, brzo zase na zad, potom si klekli, ano dokonce i pod lavice na chvilčičku se schovali, pak zase vylezli pokračujíce v ceremoniích. Laik tomuto způsobu modlení nerozumí nic, je to nábožnosť vyššího druhu. Tak mi to připadalo, že staří chuďasové vykonávají různé ty pohyby jen, aby neusnuli; já sám sedě nahoře v temnu a teple zahalen do pláště, dost jsem se spánku naubraňoval.

Vrátiv se, dlouho nemohl jsem usnouti; dlouho slyšel jsem jednotvárné zpěvy a modlitby, ve které mísilo se poetické šumění vodotrysků venku.

Takové pobožnosti jsou den co den, v zimě v létě; „dobře spořádaný život kartusianský není zajisté nic než neustálá modlitba“, připomíná regule. Mnich kartusianský vstává nejpozději v 6 hodin, v neděli o $^1/_2$6 a v jistých svátcích již ve $^1/_4$ na 6. Odtud do 10 hodin jsou exercitia duchovní, mše svatá zpívaná a tichá, pak recitace, lektura svatých knih a nábožných spisů atd.; od 10 do $2^1/_2$ odpoledne lze obírati se ručními pracemi a mezi tím v 11 hodin dostane každý do své cely oběd, jehož zbytky uschová si k večeři. Ve $^3/_4$ na 3 jdou všichni zpívat nešpory do kostela, kde zůstanou někdy až do $^1/_4$ na 5. Pak v 5 hodin večeří — není-li půst — a ostatek času věnován jest opět dílem cvičení duchovnímu, dílem studiím, v $6^1/_2$ jdou spat. V 11 hodin v noci však již zase modlitba k Panně Marii, od $^1/_2$12 do 2 po té zmíněné matutiny a po druhé hodině ještě před spánkem každý znova k Marii Panně modliti se má.

Mimo modlení kartusiané mluvit nemají, leda co nejmíň, a zachovávají pravidlo to jako onen mučeník Chartreuský pater venerabilis Dom Laurent, vikář kláštera ve Bonnefoy, který, když katané jeho zlostně tázali se, proč mlčí a proč jim neodpovídá na jejich otázky a jejich dorážení, řekl jim: „Poněvadž mlčeti jest jedním z hlavních pravidel mého řádu.“ Já na jeho místě ani tohle bych byl neřekl a byl bych už mlčel dokonale. — Jenom třikrát za týden, a to ve dny, které ustanovuje představený, mniši smějí vycházeti ven na procházku na 3 hodiny; pak jest jim mluviti dovoleno. Při tom nesmějí překročiti hranice bývalé chartreuské pouště. Celkem tedy je život klášterní velmi přísný. Přes to všecko na těch málo tvářích, které jsme viděli, zračil se klid a veselá mysl; však není naším úkolem příčiny toho vyšetřovati.

R. 1234 vznikly také ženské kláštery kartusianské s témitéž předpisy a regulemi. Avšak se ženskými bylo už hůř, kde pak ty vydrží mlčet! Proto nejen že málokterá se k tomu odhodlala, klášterů bylo tuze málo, řídly pořád víc a více, až prořídly docela a řád zanikl léta 1790.

Kroj kartusiánů jest, jak už z hořejšího znatelno, bílý soukenný hábit; prádla nositi nesmějí a místo košile mají jen jakýsi druh vesty. Klobouk třírohý berou jen na cesty.

Klášterníci dělí se na dvě třídy, jak obyčejně i jinde bývá: patres a fratres. Otcové, patres, jsou ti praví mnichové, zaslíbení řádu a nezabývají se než modlením a sloužením mše svaté, jak svrchu bylo vypsáno; fratres dělí se zase na dvě kategorie: fratres domati, kteří ještě nevykonali slibu řeholního, a fratres converti se slibem. První z nich nosí ve všední den habity hnědé, v neděli bílé, druzí vždy habity bílé, jen v kostele přehodí přes ně černý plášť, mají vous dlouhý a hlavu oholenou. Patres holí si celý obličej. Bratři obstarávají práce domácí a venkovské, jak jsme hned na počátku na onom zedníku viděli. Teď je v Chartreuse asi 40 otců a 20 bratří.

Ráno musili jsme se spokojiti s bramborovou polévkou, chlebem, sýrem a ovocem. Pak vyrovnali jsme účty svoje, neb zadarmo se ani tady nenasycuje a nenapájí. Za nocleh platí se 1 fr., za první snídaní 75 ct., za druhou o polednách 2·50 fr. a za oběd večer také 2·50 fr., tedy ani mnoho, ani málo. Nějaký peníz hodíš také do schránky pro služebné, hodíš rád, neboť spokojí se s tím, co dáš, nehledíce na člověka úkosem, vtiskne-li jim do ruky „jenom“ těžký peníz stříbrný.

Každý, kdo z domova jen paty vytáhl, zpomíná jistě s hrůzou regimentu duchů služebných, natahujících ruku po bakšiši: nadsklepník, sklepník pokojný, pokojná, sluha, podomek, ještě nějaký sluha, a ještě zase jiný podomek, kluk s galonovanou čepicí a v červeném kabátci s řadou knoflíků, portýr, sluha hotelu na nádraží, nějaký člověk, jak živi jste ho neviděli, jenom jste znamenali, že vám při příjezdu dvířka otvíral — ti všichni chtí být zaplaceni; zač? bůh sám ví. Ostatně Ihering o tom učený spis sestavil; my o tom neučené kroniky mohli bychom vypravovati.

Odjíždějíce ze Chartreusy, ohlédněme se naposledy po chladných těch stavbách, ohlédněme se také trochu zpět, do minulých časů, zlatých myslím jen víc na papíře a v ústech starců. Jistě mnohý z nás, až z něho bude starý dědeček, bude do nebe vychvalovat ty doby, kterým teď laje; neníť tak zle, jak se obecně má za to. Jenom nás Čechy jako Čechy vyjímám, — či může nám být ještě hůře? Když chceme, jistě nebude — však Čech má vůle bohužel mnohem míň než poníženosti!

Jsou jednotvárny ty dějiny klášterní, a přece zajímavy tou velikou vůlí a železnou trpělivostí, kterou vynakládali lidé, z tisíců vždy jeden, aby zalíbili se Bohu.

Grande-Chartreusu, la Chartreuse-mère, čili mateřský klášter všech kartusiánů, založil svatý Bruno, o němž se neví určitě, byl-li Němec nebo Franzouz; ačkoli byl z Kolína nad Rýnem, říkali mu Bruno Gallicus. Bruno byl vysokým kněžským hodnostářem nejdříve v Kolíně, pak v Remeši, ale když úřady ještě více čestné naň vložiti chtěli, odložil vše, zřekl se světa a r. 1084 se šesti druhy usadil se v divoké poušti chartreuské, kterou svatý Hugo, biskup Grenobelský, mu odporučil a ku přebývání přenechal. Tam v dřevěných chýžích zůstávali všichni kolem kaple, kterou okazují dosud, ovšem že několikrát přestavovanou, opravovanou. Svatý Bruno jistě dobře udělal a bylo by někdy přáti, aby člověk některý, na něhož buď jednotlivec buď celý národ úřady mnohé čestné vznese, hodil vším a šel zakládat továrny na likéry. Klášterní historie provází ovšem založení různými divnými úkazy: Svatý Hugo v Grenoblu měl sen o sedmi hvězdách, jež k nohám jeho padly a jiné věci ještě. Bruno a soudruzi vedli život chudičký, prostý a poustevnický; sv. Hugo jim ještě vystavěl monasterium a mniši živili se z výtěžku některých lesů, jež také dobré srdce nějaké jim darovalo, a chovem nevelkého stáda. Žili chudě tedy, povídám, ale nemusili se starati o nic, než jak odvésti na biskupství do Grenoblu roční poplatek: 15 malých porcí másla pro pana biskupa, děkana a nejstarší kanovníky, centnýř sýra pro ostatní kapitolu.

Věhlas posvátného života Brunonova dostal se až do Říma a papež i arcibiskupství tomuto světci nabízel; avšak Bruno nepřijal a zůstal prostým mnichem poustevníkem až do 6. října 1101, kdy umřel.

R. 1132 potkalo klášter první neštěstí: zasypala jej lavina, strhla všecky cely až na jednu, prý celu sv. Brunona a sedm bratrů pohrobila. Proto Guigues le Vénérable, tehda pátý generál řádu, vystavěl nový klášter a o něco dále, v místě poněkud bezpečnějším, tam, kde stojí nyní, zejména kde nyní je grand cloître. Guigues také to byl, který první přesně ustanovil a napsal pravidla řádová, ustanovující mnichům stálé mlčení a samotu, k čemuž později přistoupil ještě zákaz jísti maso.

Od těch časů kláster tuším asi desetkráte vyhořel a diví se ten, kdo o tom se dovídá, kterak vždy znova a znova, naposled r. 1686 mnichové stavěli, zřizujíce si přístav, ve kterém by chráněni byli před přívalem a bouřemi světa. Mimo tato neštěstí ještě jedna událosť rozrušila vlny tohoto zákoutí: papeži Urbanovi V. zželelo se té hrozné přísnosti, s jakou mniši život vedli, a chtěl naříditi jim mimo jiné, aby jedli každý den pohromadě a aby požívali masa alespoň ve případě nemoci. Zejména tento poslední příkaz pobouřil mnichy přenáramně. Vyslali deputaci, jen aby papež probůh je nechal při zelenině a nejvýše rybách. Když tedy tak tuze chtěli, papež svolil, bouře přehnala se beze škody a zůstalo při starém až do dnes. Veliké události středověké jen málo zasahovaly sem do tohoto kouta, o kterém František Saleský pověděl, že je to „une cachette horriblement belle et terriblement agréable“; schisma také r. 1378 rozdělilo řád na dvě strany, ale ne na dlouho: r. 1410 sloučili se opět. Jenom revoluce přetěžce stihla nejenom Chartreusu, ale všecken řád. Rozlícený lid, maje mnichy v podezření, že korrespondují s nepřátely státu, vnikl do kláštera a šeredně nakládal s jeho obyvateli, kteří r. 1795 byli nuceni klášter opustiti. Ten i se vším příslušenstvím stal se majetkem státu a jest jím podnes. Teprve po letech, 8. července 1816, když už ve světě klidno bylo, mnichové vrátili se do opuštěných cel. Dom Moissonier, tehda general, uvedl tam svůj ovčinec a zemřel 11 dní po tom. Teď jsou kartusiané jen nájemníky jak budov tak i lesů; o nájemném už jsme se zmínili.

Žijí teď mnichové, ničím nejsouce rušeni, ku slávě boží a blahu lidstva a jsou dobrodinci jeho přímo i nepřímo. Nepřímo těm, kdož pijí chartreusu, přímo pak chudině a trpícímu lidu v kraji, jenž dostává, jak už víme, skoro veškeren užitek z továren klášterních, ať již na penězích, ať založením a vydržováním nějakého dobročinného ústavu. Kdekoli ve vůkolí stane se nějaké neštěstí, kartusiané honem podávají ruku pomocnou, ačkoli stará jedna Savojanka, se kterou jsem o tom diskurs zavedl, zle o nich povídala: že prý zanášejí všecky peníze dál, než mají. Nemohl jsem věc vyšetřovati, ač bylo by to pro cenu tohoto popisu velmi důležito bývalo; než připadalo mi, jakoby babička chtěla víc, než než potřebovala.

V 9 hodin omnibus odjížděl ze Chartreusy. Několik minut jedeme cestou, kterou jsme přijeli, pak cesty rozcházejí se a v levo sjíždíme ke Correrii, o které již dříve jsme pověděli, že bývala vedlejším stavením kláštera a sídlem prokurátorovým, který sub titulo Dom Courrier

staral se o pozemské potřeby svých bratří v Kristu. Nyní proměněna je Correrie v malou nemocnici o 35 postelích pro chudé zdejšího kraje; dva bratři střídavě nemocné obsluhují.

A teď znovu vjíždíme do té pouště Chartreuské, která zde jest ještě divočejší a ještě malebnější, než byla na protější straně severní. Dvě skály vysoké asi sto metrů, kolmé, ano tak k sobě nakloněné, že zdá se nemožno jimi projíti, zastupují najednou cestu, s obou stran porostlou hustým křovím. Guiers samotna, kterou dosud jsme sledovali, sotva prodírá se těmi skalisky, jež tvoří druhou bránu pouště, kdysi také chráněnou malou pevností. Ale ani nevíš jak, a jsi z té brány venku, arci pořád ještě mezi horami, velikými, rozlehlými, na jejichž úpatí rozsety jsou domky vesnice St. Pierre-de-Chartreuse.

Teď, milý čtenáři, přál bych ti z té vší své duše, kdybys mohl jíti se mnou, v myšlénkách, kdybys mohl projíti se mnou kus těch francouzských Alp, na úpatí vysokého Chamechaudu až k le Sappey, kde jsme přepřahali a odkud, když zahnuli jsme mezi Col de Vence a vysokou skalou Saint-Eynardskou, viděli jsme celé velkolepé údolí Dracské a Vallée du Graisivaudan, v němž Isère vinula se mezi zelením lučin a pastvin a v jehož lůně rozkládalo se město Grenoble . . .

A potom zas ta cesta zpět, krajem Dauphinským ještě a posléze Savojskem, tou nejkrásnější jeho částí. Viděl jsem opět lac d'Annecy a ty krásné hory, jimiž je obklopen, Semnoz, hlavu Parmelanu, štíhlou Tournettu, a jak se všecky jmenují, už nezpomínám. Bůh ví, že měli jsme štěstí. Bylo tenkrát zase tak tuze krásně a když loďkou jsme se po jezeře projížděli, ani vlnka nekalila jeho krásnou, zelenavou hladinu. Když pak od La Roche blížili jsme se k Annemasse, tu znenáhla, v jasném vzduchu objevoval se za massivem Reposoiru bílý řetěz Mont-Blancu, jasně odrážeje se od modrého nebe . . .

A zas jezero Genevské a v blízku již nízké věže sv.-petrské kathedrály!

Mnohý zajisté zná ten divný a zvláštní cit, sladký a bolestný zároveň, který zmocní se nás, když po čase znova vidíme místa, kde ztrávili jsme pěkné, snad nejpěknější chvíle svého života. A přec ta dvě léta, co Genevy jsem neviděl, jsou časem tak krátkým, nepatrným. Bylo mi, jakobych včera teprve se byl díval na houfy racků, kteří na podzim přilétají až sem, kroužíce kolem Pontu du Mont-Blanc, jako bych před chvílí byl potkal mladou ruskou baronessu de G., která tehda mladým lidem hlavy pletla. Zářila tehda krásná Musa v genevských salonech jako slunce, luna a vůbec kterákoli ze dvacíti hvězd první velikosti, ale potom se ukázalo, že byla nihilistkou také velikosti tomu odpovídající. Potom zase, jakoby už dávno, dávno všemu tomu bylo a divil jsem se, že Mont-Salève pořád ještě na témž je místě, že ulice stejně vypadají, že ve výkladních skříních skoro ještě tytéž předměty obracejí na sebe pozornost kolem jdoucích, a že žádný ze známých nezemřel . . .

Avšak rozmluvil bych se teď bez konce, jako když básník o své lásce povídati začne. Ta zaujímá duši jeho celou a čtenář si myslí, co že jemu do toho? Tedy přestaneme.

První české představení v divadle v Kotcích.

Dramaturgická stať od J. Arbesa.

(Dokončení.)

rvní německý týdenník s podivným titulem „Die Unsichtbare“ (Neviditelná) začal v Praze vycházeti nákladem Hoechenbergrovým na počátku roku 1770. Přes všecbo úsilí nedopídili jsme se však nežli čtyř čísel (7—10 ze dne 21. dubna až 12. května) — a teprve v tomto časopise, věnovaném hlavně společenským zájmům, počínají také pravidelnější, ovšem primitivní tištěné zprávy o divadle.

Tak hned v čísle ze dne 21. dubna 1770 ujímá se autor divadla s ušlechtilejším repertoirem. Praví, že pokládá divadlo „za něco více, nežli za vyhlídku k zábavě smyslů“. Divadelní hry, jakých si přeje vytříbený vkus rozumných a šlechetných, jsou prý „školou cností a hodny pozornosti všech, kterýmž sláva a blaženost národa není lhostejna.“

Po té poukazuje autor k francouzské společnosti. Praví, že společnost ta zasluhuje pochvaly, jaké se jí dostává a že vznešená ochrana, které se těší, dělá čest i těm, kdož byli vzali společnost tu v ochranu.

O představení Diderotova kusu „Le père de famille“ mluví s nadšením jako o představení „skoro dokonalém“.

O německém představení „Iphigenie“, která provozována den na to, zaznamenal, že bylo obecenstvo — nespokojeno. Prohlašuje však mnohé příkré úsudky za přenáhlené a plané. Žádný znalec prý nemůže žádati, by společnosť herců, které se doposud nedostávalo žádného povzbuzení, tím méně takového, jakému se těší společnost francouzská, hrála tak, jako hraje tato. Společnost Brunianova skládá prý se mimo to z větší části z nových sil, které jeví aspoň talent a kterýmž prý k úplnému rozvoji jiného neschází, než-li podpory nadaných umělců hodné.

Dále připomíná autor, že vědy a krásná umění vymanily se již všady z prachu, kdekoli se jim dostalo podpory, a dokládá, že — až bude vkus pražského obecenstva jen o něco málo vytříbenějši, nezůstane také divadlo pozadu. Potom prý se bude „Zaïra“, „Mina z Barnhelmu“ atd. jednomyslněji líbiti nežli nyní hry jako „Basilisco di Barnagasso“ nebo Burlin litající na přístroji vzduchem, jenž budí nyní jásot obecenstva . . . Herci, jenž jest nucen říditi mínění své dle svých příjmů, nemůže prý se zazlívati, když baví obecenstvo jen takovými kusy, jakých obecenstvo žádá a jež mu mimo to nejvíce vynášejí.

Povšechný stav Brunianův nebyl tudíž v polovici roku 1770 nikterak utěšený. Boj proti poměrům byl vždy tužší.

Vybraný, ušlechtilejši repertoire a nepoměrně lepší výkony francouzské společnosti vyzývaly ku porovnáním — v neprospěch společnosti

Brunianovy; krátce Francouzové triumfovali a Brunian míval divadlo z pravidla polo prázdné nebo skoro prázdné.

Že se francouzské společnosti dařilo v každém ohledu skvěle, toho nejpádnějším důkazem jest okolnost, že zůstala v Praze neméně než-li půldruhého roku — od podzimku 1769 až do popeleční středy roku 1771.

Není také nižádné pochybnosti, že i Brunian ze všech sil se namáhal, aby přivábil ku svým představením obecenstvo; neboť právě v době, kdy dělala mu francouzská společnost konkurenci nejnebezpečnější, odvážil se za tehdejších poměrů zajisté experimentu nejsmělejšího: uspořádati představení v jazyku českém.

Rozhodnul-li se Brunian k experimentu tomu z popudu vlastního nebo cizího, nelze nám udati; ale pravdě nejpodobnější jest, že byl k němu dohnán tísní okolností a chtěl se pokusiti — přetrumfnouti konkurenci divadelní společnosti francouzské přivábením do divadla ryze českého obyvatelsta, pro které německé i francouzské hry a italské opery neměly valné přitažlivosti.

Podkládati Brunianovi zámysly jiné než-li „ředitelské" nebo mu docela podkládati zámysly ku povznešení národnosti české, zdá se nám býti naprostým zneuznáváním pravého stavu věcí. Brunian byl sice rozený Pražan a uměl česky, aspoň prý v cizině mluvy mateřské nezapomněl; ale Čechem, obzvláště pak uvědomělým Čechem, jakých v tu dobu vůbec skoro ani nebylo, nebyl.

Možná, ba skoro jest pravdě podobno, že byl ve styku s některými osobnostmi, které se scházívaly v domě rytíře Neuberka, a že mu z kruhů těchto bylo v tom neb onom ohledu poraděno; leč jistého není nám o tom nic známo.

Rozhodnutí Brunianovo, pokusiti se o provedení hry v jazyku českém, usnadněno také tím, že právě na počátku roku 1771 jeden ze přátel a nejčastějších hostů rytíře Neuberka — někdejší kancléř Nového města pražského, JUC. Josef Zeberer, přeložil jednoaktovou Kruegerovu veselohru „Herzog Michel" a pod titulem „Kníže Honzík" vlastním nákladem bez udání jména autorova i překladatelova tiskem vydal.

Krueger byl v tu dobu jedním z nejoblíbenějších německých dramatických autorů, kteří napínali veškeré síly, aby si získali přízeň lepšího obecenstva. Byl kandidátem theologie v Berlíně; ale nouzí dohnán obrátil se ku dráze divadelní a napsav několik dosti slušných kusů zemřel asi v třicátém roce věku svého v Hamburku.

Z veseloher jeho pokládána za nejlepší „Die Candidaten" a byla jako jeho „Der Teufel ein Baerenhaeuter" a „Der blinde Ehemann" s úspěchem i v divadle v Kotcích provozována. Však žádná neměla takovou přítažlivost jako „Herzog Michel," kterýž plnil dům vždy, kdykoli byl provozován.

Rozhodnutí, který kus má býti v jazyku českém poprvé provozován, nebylo tudíž nesnadné. Právě tiskem vydaný Zchererův překlad Kruegerovy nejlákavější veselohry byl v tu dobu jediný možný kus, poněvadž — jiných vhodnějších nebylo.

Mimo to byl hned po vydání v tehdejším německém týdeníku „Prager gelehrte Nachrichten“ tak příznivě posouzen, že nerozpakujeme se zde recensi tu reprodukovati v překladu co možná nejvěrnějším. Zněla ť:

„Kníže Honzyk. Weselá Cžino-Hra od jednoho Zátahu, z německého vzata.

Že jest český jazyk mezi slovanskými dialekty jedním z nejstarších, nejrázovitějších a nejčistších, přizná každý, kdo uváží, že byl národ náš mezi slovanskými kmeny prvním, jenž mohl se, obzvláště po založení vysokého učení v Praze Karlem IV., vykázati mravem, státní formou, dějepisci, básníky a jinými učenými muži, kteří svou řeč vypěstovali a již v středověku, abychom tak řekli na řeč učenců povýšili. V době, kdy jazyk polský a ruský byly ještě jazyky nekultivovanými, ba kdy i jazyky francouzský a německý byly ještě velice nemotorny a neurčity, měli jsme již Plutarcha, Xenofonta a jiné na svůj jazyk převedeny — překlady to, jež po dnes s potěšením čítáváme.

Proč že však od půldruhého věku toto slovanské nářečí v nečinnost pokleslo, toho příčinu udal z části již učený Schloetzer ve svých dějinách Slovanů. Zdá se však, že jsou doposud vlastenečtí mužové, kteří snaží se předejíti úplnému úpadku naší mateřštiny, která má pro svou jadrnost s řečtinou tolik společného. K těmto mužům zajisté zaslouží býti připočtěn i překladatel přítomné malé hry, která jest na divadle vůbec pod titulem „Herzog Michel“ známa. Dokázalť, že jest jazyka svého úplně mocen a všady, kde v staré češtině nenalezl žádného výrazu pro jistá slova, utvořil si nové, vyjadřující smysl co možná nejpřípadněji.

Tak přeložil na příklad slovo Lustspiel „Weselá Cžino-Hra“ — Aufzug „Zátah“ — Auftritt „Nástup“ — Schauplatz „Divadelna“ a podobných více.“

Dále prohlašuje recensent, že by překladatel prokázal krajanům svým jakož i jiným na Moravě a v Uhrách žijícím českým kmenům předůležitou službu, „kdyby ve své chvály hodné práci pokračoval“; ale neradí mu překládati německá dramata, nýbrž Gellertovy bajky, Gessnerovy spisy a podobné — a udává také příčinu, která nasvědčuje, že pisatel recense byl zelotickým katolíkem. „Možná,“ praví, „že by pak mnohý zapomenul na své husitské knihy, jež čítá z většího dílu z dlouhé chvíle a proto, že jsou psány v jeho mateřštině . . .“

Co do překladu „Knížete Honzíka“ nechápe recensent jen jediného: proč byl přeložen rýmovanou prosou. Verše prý to nejsou, na nejvýš rýmované řádky bez metrického schematu a poukazuje k tomu, že čeština jako latina a řečtina spíše se hodí k odměřenému veršování, nežli rýmování. — Vysloviv domnění, že snad chtěl překladatel napodobiti Dalimila, staví oproti Dalimilovi Hanse Sachse a Bertholda z Brandeburgu a dokládá, že z žijících básníků sotva prý by si některý toho neb onoho za vzor obral.

Kus byl tedy připraven a šlo jen o — herce; neboť společnost Brunianova byla německá.

Brunian vynasnažil se i v tomto ohledu. Spisovatel V. Ž. Donovský vypravuje v jedné ze svých statí o starším divadle českém (Nár. Listy, květen 1875), že známý mecenáš divadla českého z let čtyřicátých, mlynář Slavík, bydlivší „u modré štiky“ na ostrově Kampě, měl ještě roku 1848 zajímavý německý přípis Brunianův, z kteréhož vysvítá, že si dal Brunian před provedením odvážného experimentu všemožnou práci, by získal mezi mladými lidmi lepších rodin potřebný počet vlasteneckých ochotníků ku provedení chystané hry. —

Ale selhalo prý mu. Mimo několik osob dobré vůle, ale beze všeho nadání nechtěl nikdo vystoupiti na veřejném „theatrum“, jak tehda v českých kruzích divadlu říkáno, ačkoli tou dobou vystupovalo již četně „Čechů“, vlastně pouhých „Pragrův aus Boehmen“ na německých divadlech v říši německé.

Brunianovi nezbylo než-li provésti již v jádru svém smělý experiment způsobem skoro akrobatským, t. j. provésti český kus vlastními herci německými.

* * *

Trváme, že nebude nezajímavo poohlednouti se také, jaké síly měl Brunian vůbec k disposici a jakým hercem asi byl on sám.

Bylo-li nesnadno učiniti si na základě sporých a kusých zpráv souvěkých přibližně správný pojem o poměrech pražského divadla vůbec, jest to naprosto nemožno vzhledem k umělecké individualitě herců. Neníť z doby té kritik. První pravidelné recense jednotlivých výkonů hereckých datují se teprve z r. 1772, kdy začal v Praze vycházeti nový německý týdenník „Neue Literatur“. Přibližná charakteristika jednotlivých sil Brunianovy společnosti jest tudíž jen možna hlavně na základě recensí po provedení „Knížete Honzíka“.

Do Prahy zavítal Brunian se společností dobrou. Vynikající síly její byly: paní Scholzová, Franková a Brunianová, pak slečny Bittnerova a Tylly-ova; dále pp. Brunian, Frank, Bodenburg, Müller, Stolz a Vetter.

Později přistoupil ku společnosti připomenutý již Sennefelder, jenž zpečoval se hráti v burleskách a v září r. 1771, několik měsíců po provedení první české hry, společnost zase opustil.

Nejlepší síla Brunianovy společnosti, Bergzopmer, jenž po několika letech přešel k dvornímu divadlu do Vídně, nebyl v prvních měsících r. 1771 ještě v Praze a vůbec byla společnost Brunianova již tak změněna, že z původních vynikajících sil zbyla jen paní Franková, pak Brunian a Frank.

V únoru 1772 čítala společnost 15 členů a sice 8 herců a 6 herček. Mimo to měla svůj balet: baletního mistra, dva tanečníky, dvě tanečnice a hocha.

Před příchodem Bergzopmerovým hrál úlohy charakterní Sennefelder, dle všeho herec svědomitý a pilný, ale nevynikající žádným zvláštním nadáním.

Něžné starce, praví se v časopise „Neue Literatur“, brál J u e n g l i n g, herec zkušený a routinovaný, který však jevil větší nadání k úlohám komickým.

Obor prvních milovníků zastával C h r i s t s citem i tragickým ohněm. Zevnější representace a některé fysické prostředky však nevyhovovaly úplně. Recensent přál mu vedle větší horlivosti také „mocnější prsa a delší hoření ret.“

Úlohy druhých milovníků hrál G e s c h w e n d e r.

Úlohy komické hrál H e n i s c h. Hloupé venkovské seladony, sluhy s nádechem komiky ušlechtilejší a úlohy vojáků prováděl prý dobře. Obor tragický naprosto mu nesvědčil.

Sluhy podřízenějšího druhu hrál F r a n k znamenitě, kdežto úlohy kavalírů naprosto se mu nedařily. Pro obor ten byl později na sklonku roku 1771 engažován K o e s s e l, jenž u jiné, Waesserovy společnosti vynikal, ale kterémuž, ačkoli úlohy ty prováděl dosti slušně, raděno, by studoval pilně přírodu, navykl si volnější způsoby a odvykl mluviti dialektem.

Nejčelnější silou damskou byla paní M i o n o v á, herečka, která prý se sice v umění svém necvičila dle pravidel, ale prodlením času, jejž strávila při divadle, množství pravidel si nastřádala. Ačkoli přírodou nepříliš příznivě obmyšlena, dovedla ve všech úlohách využitkovati všechny možné drobné výhody, by diváka pro sebe zaujala. Umělať se vpraviti v charakter jakýkoli, ale úlohy komické a něžné matky svědčily prý jí lépe, nežli úlohy seriosní a sentimentalní.

Paní H e n i s c h o v á byla v tu dobu ještě mladistvá, ale nad míru nadaná herečka, která již prozrazovala, že z ní může býti zdatná síla, — „bude-li studovati horlivě a nikoli pouze mechanicky.“ Byla štíhlé, majestátní postavy, jevící volnou důstojnost. Tvář její nebyla nepříjemná, oči byly výrazny a hlas zvučný. Vůbec vládla všemi prostředky, jichž jest herečce potřebí. Recensent listu „Neue Literatur“ však jí připomíná, že pomocí těchto prostředků musí také podávati výkony, jaké se od ní očekávají. „Musí cítiti,“ praví mimo jiné, „co nám tyto oči povídají; musí míti onen oheň, jejž tvář tato prozrazuje.“ Jinak prý jevila citu dostatek. Recensent přeje si jen více ohně, a bude-li prý pokračovati v horlivosti, jakou jevila v právě minulých několika měsících, předpovídá jí skvělou budoucnost. Nesmíť prý se domnívati, že nalezá se již na stupni, ku kterémuž se naděje její nese a nesmí prý v tomto vzhledě věřiti více svým pochlebníkům nežli soudu osvíceného obecenstva.

Neméně příznivě vyslovuje se o této herečce, která byla dle všeho původem Češka — nazývalať se rodným jménem J i r á n k o v a — za nedlouho jiný recensent v citované již divadelní relaci z roku 1772. Praví o ní, že v kratinké době učinila neobyčejné pokroky. Neměla-li na počátku svého engažování jiné zásluhy, než že umívala své úlohy nazpaměť, stala prý se z ní nyní již herečka výtečná.

Neméně lichotivě zní úsudky o paní F r a n k o v é, která zastávala týž obor milovnický jako paní Henischová. Také ona měla dle kritik v „Neue Literatur“ své zásluhy. Vzdělání, vzrůst i hlas její rozhodně ji odporučovaly. Obzvláště výtečnou byla v úlohách pathetických.

Soubretky hrála paní Koesselová, která však přistoupila jako její manžel ke společnosti Brunianově taktéž až po provedení „Knížete Honzíka."

V témž oboru vystupovala před tím i po té slečna Kuehneova Jevila rozhodné nadání v úlohách koketek; ale raděno jí, aby si odvykla své vady a snažila se horlivým studováním nadání své jak náleží vykořistiti.

Výpomocnou silou byla pí. Rendtinová. Napovědou byl Hoeltzel, kterýž úřad ten zastával svědomitě, „ale někdy tak hlasitě, že jej bývalo slyšeti až na galerie."

Zbývá nám tudíž jen ještě sám ředitel Brunian, kterýž si zajisté zasloužil, abychom i herecké individualitě jeho věnovali pozornost bedlivější a snažili se ji pokud vůbec možná přesně charakterisovati. Nicméně i o něm nemáme kritických zpráv z doby před rokem 1771 a musíme se spokojiti charakteristikou hlavně na základě recensí z doby bezprostředně po provedení „Knížete Honzíka."

Jak již výše připomenuto, zastával Brunian na počátku své herecké kariéry „místo veselé osoby." Později, obzvláště když už mistr jeho Kurtz-Bernardon v Praze nehrál, snažil se Brunian pražským milovníkům groteskní komiky nahraditi mistra Bernardona a vpravil se v úlohu i manýru mistrovu tou měrou, že získal si vděk každého, komu byl originelní výkon Bernardonův v milé paměti.

Jelikož o původních komických výkonech Brunianových z doby té nevíme nic podstatného, kdežto jeho reprodukce výkonu Bernardonova připomíná se jako vynikající zvláštnost, zdá se, že talent jeho tíhnul spíše k napodobení vynikajících hereckých výkonů, najmě groteskně komických vůbec, než-li k patvoření dle samé přírody.

Divadelní recensent týdenníku „Neue Literatur" v č. ze dne 21. září 1771 praví, že Brunianovi musí se přiznati, že z celé společnosti jeho jedině on sám dovede jisté charaktery dobře provésti. Tím staví se herecká individualita jeho do světla velmi příznivého. Přisuzujeť se jí zcela určitá rázovitost, nemající s jinými pranic nebo pramálo společného

Čtyři dny po té provozována novinka: truchlohra „Renegat," v kteréž Brunian hrál úlohu Grandlove-a. „Hra jeho," praví týž recensent, „obzvláště v posledním aktu, byla veskrze výtečná; dovedlť něžného, ctnostného, pobožného a konečně umírajícího starce znázorniti bezvadně. Zvláště gradace chrapotu byla neobyčejně dobře provedena: neboť chrapot sám o sobě byl by mohl zajisté i prostřední herec znázorniti. S počátku byl chrapot sotva slyšitelný. Čím více se smrt blížila, tím byl zřetelnější — konečně konvulsivní zachvění svalů a Grandlove — byl mrtev . . . Po takových tvořivých rysech poznává se talent."

O několik dní později charakterisoval Bruniana jako herce takto: „Vlastním oborem ředitele Bruniana jest drsná komika. On však se na obor ten neobmezuje; dařívajíť se mu také četné úlohy v komice ušlechtilé. Zimomřiví jeho Angličané jsou dobří; hlučivým jeho starcům dostává se pochvaly. Občas jej ovšem opouštívá paměť; ale on dovede chybu tu pantomimou a jistou, jen jemu vlastní hrou tak napraviti, že

mu nedostatek paměti milerádi promíjíme. V úlohách individualitě své přiměřených může býti vždycky jist pochvaly.“

Z jednotlivých recensí z divadelní relace z r. 1772, vydané nákladem Mangoldovým, vysvítá herecká individualita Brunianova ještě plastičtěji.

V referátě o Diderotově jedné hře, v kteréž hrál Brunian dne 21. dubna úlohu komthura, vytýká mu recensent, že příliš často hraje, a soudí, že herec, kterýž každý týden nejméně dvě a k tomu hlavní úlohy studuje, nemůže jich nikdy dokonale a zřídka kdy dobře provésti. I kdyby byl Garrickem, byl prý by nucen — a to i v případu, kdyby měl nadlidskou paměť — bráti útočiště k napovědovi a hru, charakter a všechny krásy kusu zanedbávati. Pokud prý jest Brunian sám tímto přetížením vinen, nechce recensent zkoumati; ale tolik prý jest jisto, že, kdyby Brunian měl nebo chtěl míti času k náležitému nastudování svých úloh, musili prý by jej v oboru jeho i přísní soudcové spravedlivě uznati. Ale chtít se blýskati ve všech oborech a ve všech kusech nikdy prý umělci ani ve snu nenapadne, byť byl nemístným a nevhodným lichocením sebe více zkažen.

Dle toho jeví se nám Brunian jako herec v jistém oboru nadaný a nad jiné schopný, ale mnohými z různých příčin přeceňovaný — jako herec nejen náruživý, ale i ctižádostivý, tudíž odhodlaný a smělý, kterýž pokládal talent svůj za mnohostrannější, než-li v pravdě byl, a spoléhaje na svou routinu a podle všeho i na svou dovednost odříkávati úlohu více méně zručně po napovědovi, aniž by ji byl dříve náležitě memoroval, odvažoval se příliš často úkolů, s kteréž nebyl v té míře, jak toho na něm přísnější kritika umělecká žádala.

Recensent vytýká Brunianovi hlavně také, že připomenutou úlohu komthura nesprávně pojal, a končí opodstatnění toho slovy, že snad se mu brzo naskytne příležitost ukázati herce toho ve světle příznivějším.

Příležitost ta naskytla se recensentovi co nejdříve. Dne 7. května hrál Brunian v Brandesově jedné veselohře úlohu, o jejímž provedení se v úvaze praví: „V úloze musí býti pan Brunian viděn, aby se nabylo přesvědčení, že má k těmto úlohám obzvláštní nadání. Odečteme-li tu a tam trochu extemporování, musíme vyznati, že stěží bylo by lze někoho najíti, jenž by v úloze té se šťastnějším úspěchem vystoupiti mohl. Každý herec může se ve svém oboru povznésti k jisté výši; Heraklit nemůže však býti tak snadno proměněn v Demokrita.“

O úloze, kterouž hrál Brunian dne 10. května v komické opeře „Honba,“ zpracované dle francouzské veselohry, praví recensent, že nebyla pojata ve smyslu básníkově, a obšírně to odůvodňuje.

O úloze, kterou hrál Brunian dne 28. května ve veselohře „Verbíř“ od Stephanie-a mladšího, praví recensent, že to byl dokonalý, nenapravitelný šíbal, a dodává, že Brunian tentokráte najisto výtečně a mistrně hrál. —

Rovně tak pochvalně zmiňuje se o výkonu Brunianově dne 2 června ve fraškovité veselohře z péra téhož autora. Praví, že má Brunian k disposici vše, čeho charakter ten vyžaduje, a že je to úloha, kterou hraje mistrovsky. V takových úlohách jest ve svém vlastním oboru; přestalť

prý býti hercem a byl pravým nájemcem, jejž také každý za nájemce pokládati musil a také pokládal.

Dne 4. června hrál Brunian v jednom a témže kuse, v dramatu „Soukenník v Londýně“ dvě úlohy. Recensent připomíná, že za starších dob ve Voltairově „Zaiře“ hrávány byly úlohy Orosmana a Lusignana taktéž od jednoho herce a že dobrou hrou interpreta bývali mnozí diváci oklamáni, nicméně prohlašuje podobného něco za pouhou slabost a zrazuje s toho.

Dne 16. června hrál Brunian v Pfefflově truchlohře „Poustevník.“ Recensent prostě připomíná, že by byl v každém ohledu vyhověl, kdyby byl úlohu svou dobře nastudoval.

O výkonu dne 20. června praví recensent, že jest na rozpacích pronésti správný úsudek, zdali Brunian nebo jiný herec, jenž úlohu tu hrával, lépe hrál. Brunian a někteří jiní spoluúčinkující musili prý se tentokráte nemálo namáhati, by zachránili kus od úplného propadnutí.

Dne 28 června hrál Brunian úlohu flegmatického, chladného filosofa, jejž pranic nevzruší. Jevil prý klidnost a chladnost skutečného flegmatika a nedal se vzrušiti, ačkoliv jej partnerka jeho všemožným způsobem dráždila.

O výkonu dne 2. července v titulní úloze veselohry „Sedlák z pohoří“ praví recensent, že měnil Brunian příliš rychle způsob mluvení, brzo že mluvil jako sedlák, brzo zase „čistě.“

Dne 28. července neuměl prý Brunian úlohu.

Dne 3. listopadu provozována heroická truchlohra „Karel V. v Africe,“ na jejíž výpravu věnována nemalá péče. Scén lidu súčastnilo se neméně než-li asi sto osob. Brunian hrál úlohu Barbarosy a vynikl důstojnou representací, k čemuž mu hlavně vhodný zevnějšek jeho napomáhal. Obzvláště chválí si recensent jeho hru očí a připomíná ji jako zásluhu, jemu nad jiné vlastní. Umění oči své vhodně změniti užil prý velmi dobře a znázornil tyrana a pokořeného hrdopýška dokonale.

Ve veselohře „Anglický sirotek,“ která byla dne 19. listopadu provozována, připomíná recensent Brunianovi „poznovu“ vadu, kterou tak zhusta dává na jevo: že mu totiž bývá paměť tak často nevěrna.

Toť v celku vše, co se nám podařilo charakteristického sebrati z recensí o výkonech Brunianových od dubna až do konce roku 1772. Rozumí se samo sebou, že hrál nepoměrně častěji, než-li zde právě uvedeno.

Dle úryvkovitých těchto recensí jeví se nám býti Brunian, — jenž byl roku 1771, když se odhodlal uspořádati první české představení, 36 roků stár, tudíž v plné mužné jarosti — hercem nad jiné mnohostranným, čilým, horlivým, ba náruživým. Representace jeho je vhodná, ba důstojná. Přes to kloní se talentem svým spíše k úlohám z lidu, v kterýchž převládá živel komický vůbec. V úlohách charakterních s přídechem chladné nebo drsné komiky jest mistrem.

Někdy pojímá úlohu nesprávně, jindy nevěnuje dostatečné píle prostudování, nejčastěji pak se mu paměť zpronevěřuje, buď že se neučí dosti pilně úlohám, nebo že má, jako u charakterních herců zhusta

bývá, skutečně slabší paměť, než-li se snáší s hereckou činností, která si nepopřeje téměř oddechu.

Jinak jeví závidění hodnou routinu, která jej svádívá k přejímání úloh herecké individualitě jeho neodpovídajících nebo i k osvědčování herecké virtuosnosti.

O jeho orgánu nedovídáme se z recensí ničeho; podobně i o jeho gestech, za to jeví se nad jiné výborným v mimice, zvláště přiměřeným výrazem svého oka, kterýmž dociluje effektů jako málo který jiný herec.

Napomenutí recensentovo, by nevystupoval tak často a dal si více práce s prostudováním a prohloubením charakterů své individualitě herecké odpovídajících, nezdá se, že by si byl bral příliš k srdci. Možná, že vznětlivý, neklidný temperament, drážděný ctižádostí, osvědčiti se ve všech možných oborech a k tomu co možná nejčastěji — ani jinak jednati nemohl.

Dle všeho bylo muži tomu divadlo, či spíše vlastní jeho hraní vším. Náklonností tou, přecházející skoro až ve vášeň, možno po našem náhledu vysvětliti mnohou z uvedených vad, jež mu byly vytýkány a překážely v provádění ryze uměleckém.

* * *

Herecké síly Brunianovy společnosti nelze tudíž v celku nikterak podceňovati. Stačilyť na zdařilé provádění komplikovanějších her, než-li byla prostinká veselohra Kruegerova „Herzog Michel", jejíž někdejší oblíbenost zakládala se dle všeho hlavně v kontrastu prostého živlu venkovského oproti živlu velkopanskému a nejspíše také v dikci, drsným a tehdá oblíbeným vtipem prošpikované.

Sujet jest nad míru jednoduchý — ve hře vystupují pouze tři osoby: sedlák, jeho pacholek Michel, kteréhož český překladatel překřtil na Honzu, a pacholkova milenka, dcera sedlákova.

Pacholkovi se totiž zdálo, že jest knížetem. Pokládaje sen za pravdu, dá sedlákovi výpověď a vůbec chová se po velkopansku, — z čehož resultuje řada směšných výstupů, a nechce si dřívější milenku vzíti více za ženu, nýbrž chce ji míti pouze za maitressu. Když však posléze se přesvědčí, že domnění jeho jest pouhý klam a mam, dojde ku všeobecnému usmíření.

Hříčka ta byla vlastně, jak již výše připomenuto, v původním jazyku i v divadle v Kotcích častěji sehrána a naplnila vždy dům. Nebylo tudíž nižádné pochybnosti, že úkolu právě připomenutému dostojí i v překladu českém — a o jiné, jak se zdá, v nemalé tísni hmotné se nalézajícímu řediteli pro okamžik skoro snad ani nešlo.

Kteří z herců a která herečka společnosti Brunianovy v hříčce té hrávali v jazyku původním a jak byl obsazen překlad její, nelze nám pro nedostatek positivních zpráv udati právě tak, jako nám nebylo přes všechno úsilí doposud možno přesně zjistiti den, kdy byl český překlad provozován.

Jisto jest jen tolik, že stalo se to v prvních týdnech po novém roce 1771, nejspíše krátce před tím, než-li francouzská společnost opu-

stila (o popeleční středu) Prahu, tudíž v době, kdy právě připomenutá společnost dělala Brunianovi největší konkurenci.

Nejhlavnějšího účelu sice dosaženo, divadlo v Kotcích bylo o prvním českém představení tak plné, že — jak souvěká zpráva jedna připomíná, „nebylo by jablko propadlo."

Není nižádné pochybnosti, že sešli se k představení tomu také skoro všickni v Praze žijící mužové, kterýmž osud jazyka a vůbec národa českého ležel na srdci, slovem že sešlo se v Kotcích diváctvo zvláštní, v prostorách těch neobvyklé, a že s dychtivostí i napjetím začalo hru sledovati.

Nicméně hned po prvních scénách jevilo obecenstvo nepokoj a nespokojenost, jež se od scény ku scéně vzmáhaly, až ke konci vypukla všeobecná nevole v pískání a hvízdání, bezpříkladný hluk, spílání a divoký smích.

Představení skončilo úplným fiaskem — —

Příčiny fiaska toho různě se udávají. Jungmann ve své Historii literatury české praví, že „špatné přeložení hry a nedobré vyslovení cizozemských herců byly příčinou, že to prozatím při tom jednom českém kusu necháno."

Tytéž příčiny udává po Jungmannovi, kterýž většinu svých dat o divadle starším vážil z malého spisku Hyblova „Historie českého divadla" z roku 1816, celá řada jiných spisovatelů, kteří z téhož pramene vážili.

Oskar Teuber ve svém díle „Geschichte des Prager Theaters" docela praví, že prý byl překlad, pokud lze z některých stránek souditi, „strašný." Již pouhý překlad titule „Herzog Michel, Lustspiel in einem Aufzuge" — „Kníže Honzík, činohra od jednoho zátahu" mluví prý za celek.

Podobně vyslovuje se o překladu Leo Blass (Sabina) ve svém spisku „Das Theater und Drama in Böhmen," kde cituje i písemné svědectví nejmenovaného českého vlastence z minulého století, v kterémž se mimo jiné praví: „Nespokojenost obecenstva s tím, co slyšelo, vzmáhala se od scény ke scéně, až dosáhla ke konci vrcholu a propukla v pískot, lomoz, hlasité spílání a hlučný smích. V poslední scéně obejme totiž Michel (Honza) svou Hannu a poslední verše, jež deklamuje, znějí v originalu: „Ich muss nun thun, was meine Väter thaten, — Du bist mein Herzogthum, mein Bier und Schweinebraten" . . . . Herec, jenž úlohu tu hrál, aniž by byl jen slova rozuměl, měl ještě nehodu, že mu jakýs zlomyslný jinak šprýmař krátce před představením překlad uvedených právě veršů, jak pravil, v lepší a drastičtější „opravil," tak že prý budou míti pravou bouři pochvaly v zápětí. Překladem a výslovností umělce docílen tudíž dvojí efekt, neboť obecenstvo slyšelo následující verše:

„Co dadykové moje, musím telat zase —
dys moje knížecí pivo i prase!"

Vše to snad se sice jako pouhý žert dobře čte, ale nezakládá se ve všem na pravdě. Především zdá se nám, že překlad kusu nikterak nemohl býti závadou a nejméně příčinou fiaska. Rovněž nemůže překlad titulu naprosto mluviti za celek. Ostatně ani Sabina, ani Teuber necitují český titul správně.

Jak jsme již výše citátem recense překladu z „Prager gelehrte Nachrichten" dokázali, nezněl titul ten „Kníže Honzík, činohra o jednom zátahu", nýbrž Kníže Honzyk. Weselá Czino-Hra od jednoho zátahu."

Zebererův překlad ovšem nesnese přísnějšího měřítka; ale vším tím a vůbec gramatikou a nejméně pak překladem slova „Akt" českým „zátah" nesmíme se dát másti.

Český jazyk byl v tu dobu, jak jsme k tomu již na počátku této stati poukázali, v úpadku všeobecném. — Pražané vůbec nemluvili nikterak lepší nebo docela správnější češtinou, než-li jakou překládal Zeberer, leda že snad neužívali mnohého slova, jež si byl překladatel sám utvořil.

I podstatná slova psávána tehdá po vzoru němčiny velkými písmeny. Rovněž slovo „zátah" asi sotva někoho obzvláště urážele, když uvážíme, že česká terminologie divadelní nebyla ani o mnoho let později ještě ustálena, ba že není doposud.

Tak na příklad vydána r. 1789, tudíž po 18 letech po prvním provedení „Knížete Honzíka", původní vlastenecká činohra od Ant. Jos, Zimy „Oldřich a Božena," jejíž jednání jsou rozvržena v „nástupy", kdežto v jiné hře téhož autora „Tharsia z Tyru", která byla dne 27. listopadu 1791 provozována v divadle u Hybernů, rozvržena jsou jednání již ve „výstupy."

Avšak i mnohem později různé věci divadelní podivně nazývány. Tak na př. Kamaryt v dopise k Čelakovskému nazývá jeviště „hernou" — Tyl ještě r. 1833 mluví v „Jindy a nyní" o „herčišti" a o rok později ve „Květech" o „zástojích", čímž míní úlohy. Úsloví „hrál na hraběte" atd. bylo dlouho v užívání, ba i v nejnovější době vyskytlo se podobně podivné slovo „prvina" na místě „premièry" a terminus „hru na divadle vystaviti" na místě „v scénu uvésti" — krátce podivné slovo „zátah" nemůže nikterak býti důkazem takové špatnosti překladu, která by zavinila propadnutí.

Zebererův překlad nepokládán kompetentními vrstevníky za špatný, ba ani ne za prostřední, nýbrž — jak z výše citovaných „Prager gelehrte Nachrichten" vysvítá — za rozhodně dobrý. O překladateli připomenuto, že „jest jazyka svého úplně mocen."

Jiný doklad, že byl překlad ten pokládán i později za dobrý, jest, že r. 1789 po smrti Zebererově Kramerius, v tu dobu bez odporu jeden z nejlepších znalců jadrné češtiny, o Zebererovi napsal: „Nebudu zde jeho zásluhy co konečné vypravovati, neboť není Pražana, komuž by povědomy nebyly; toliko jeho snažnou péči o zvelebení jazyka a učenstva českého povrchně dotknu, o které kdybych obšírně psáti chtěl, hmotné knihy by nestačovalo. „Kníže Honzik, veselohra od jednoho zátahu" od něho přeložena jest a právem říci můžeme, že on byl první, který řádnou činohru na světlo vydal."

Jiný doklad souvěký, z kteréhož jednak vysvítá, že nikterak špatný překlad hry, nýbrž výhradně nesnadnost výslovnosti byla příčinou nezdaru, nalezli jsme v týdenníku „Neue Literatur" v čísle ze dne 1. února 1772, tudíž asi rok po provozování „Knížete Honzíka."

„Za překlad známého Kruegerova Herzog Michel v českých rýmech", praví spisovatel, „v němž jsou pouze některá jmena pozměněna, děkuje Praha jedině snaze nakladatelově, opatřiti národu divadelní hru ve vlastním jazyku jeho. Nynější impressario našeho německého divadla, pan z Brunianů, dal je v témže úmyslu minulého roku provozovati a musíme ke cti společnosti jeho říci, že vynasnažila se ze všech sil kus ten dobře provésti. Nesnadnost výslovnosti, nepřekonatelná to nesnadnost pro cizozemce, donutila je od podobných pokusů ustati, a proto jest připomenutý kus doposud jediný, jenž byl v jazyku zemském na jevišti provozován. Právem litujeme, že právě tato okolnost panu překladateli brání obohatiti vlast svou větším počtem podobně zdařilých překladů; neboť jeho verše jsou plynné, způsob vyjadřování se jadrný a řeči venkovanů bez odporu přiměřenější než-li v originale. An však se rozpakoval jména svého připojiti, nechceme ho jmenovati, a to hlavně z té příčiny, poněvadž většině zdejších čtenářů beztoho není asi neznámý. Tím svobodněji děkujeme mu však za jeho namáhání a lichotíme si, že nedá se aspoň odstrašiti, by národu podal český slovník, o němž v hodinách prázdně již po leta pracuje — slovník to, jakéhož za našich dnů ze žádného jiného péra v takové úplnosti nadíti se nemůžeme, jako z jeho."

Z toho, co právě citováno, nade všechnu pochybnost vysvítá, že Zebererův překlad (byť i s češtinou pozdější doby a hlavně s nynější nesnesl vůbec ani porovnání) nebyl — jak bylo až dosud skoro všeobecně tvrzeno — nikterak příčinou, pro kterouž první představení české v divadle v Kotcích tak smutně skončilo.

Nám zdá se, že nutno vlastní příčiny nezdaru toho hledati hlouběji a přede vším v kulturním a národním ovzduší a vůbec v libůstkách, vadách a nedostatcích tehdejších Pražanů, kteří právě v době, kdy došlo k prvnímu českému představení v Kotcích, měli zcela zvláštní a nehrubě úctyhodný ráz.

Na doklad citujeme zde souvěkou charakteristiku z pražského týdenníku „Die Unsichtbaren" ze dne 23. února 1771, z kteréž nade vši pochybnost vysvítá, že by byl Brunian nejspíše nehrubě pochodil i tehdá, kdyby byl „Knížete Honzíka" nebo snad i jiný, lepší kus český dal sehráti třeba rozhodně dobrými herci českými.

„Žijeme v době," praví nejmenovaný spisovatel, „kdy jsou blázni nepoměrně bojovnější než kdy jindy. Před tupivostí jejich není nikdo jist; neušetří ani korun, ani purpuru.

Tamo sedí dav lenochů v kavárně. Čtou časopisy s tak vážným vzezřením, jako by byli povoláni odvažovati rovnováhu Evropy. Při každém místě, jež jim není po chuti, vrtí opovržlivě hlavami. Teď odložili časopisy a — tupivost začne kypěti . . .

Turecku příznivý vytýká velkovezírovi, že již dávno nedorazil se svou armádou před Petrohrad, kdežto naopak přítel Ruska hubuje, že loďstvo samovládkyně ruské nezmocnilo se již v minulé válce Dardanel a že Rusové už dávno sultanovi v Cařihradě nepředpisují zákony.

V koutě sedí starý státník-hloubálek, kterýž tvrdí, že má dopisy, z nichž prý vysvítá, že jest válka mezi tou a onou mocností jista: vyslanci prý již odjeli, aniž by se byli rozloučili . . .

Břichatý pán, jenž rozmluvě té naslouchá, z hluboka si oddechl: byltě v minulé válce „comissaire de vivres“ a zná se v umění „vystavovat kvitance.“ Těší se již napřed na možné zvýšení svých příjmů pro případ, kdyby skutečně vypukla.

Jiný haní nové změny a vůbec ustanovení ke zvýšení všeobecného dobra. „Ano, ano,“ povídá, „vše to se neudrží — nejlíp by bylo, kdyby se zůstalo při starém . . .“

Jakýsi písaříček, jehož celá osobnost nevykazuje pranic potřebného, kromě pěti, ovšem jen mechanicky zručných prstů, vyjíždí si na státní ministry, zeměpána, „že nevládnou dle návrhu písaříčkovy blbosti.“ „Ha!“ provolává. „Kdybych byl — — však já bych věděl, jak s tím zatočit. „Ratio Status“ by mi získal zajisté zcela jiného uznání . . .“

Přátelé novot haní staré doby, vytýkajíce jim surovosť vkusu a mravů, příznivci starožitnictví naopak nalézají tisíceré závady v umělůstkářském ozdůbkářství moderního věku našeho a upravují si domácnost, nábytek, stoly, stolice, ba i nádobí po vzoru antickém.

Ani sama povaha a temperament není lidem vhod. Veselý sanguinik spílá ospalému flegmatikovi, kdežto melancholik pokládá cholerický temperament za zřídlo tisícerých bláznovství.

Hanlivost a tupivost opanovaly pole i v obyčejném životě. Jeden učenec tupí druhého, proto že jest o něčem jiného náhledu nebo že užil jiné methody nežli on. Umělec nepokládá zručnost svého soka za hodnou své pochvaly, poněvadž snad sok ten jiným způsobem pracuje nežli on. Řemeslník prohlašuje práce svých cechovních druhů za bídné, poněvadž prý jen jeho ruka jest mistrovskou atd. Vůbec zdá se býti h a n l i v o s t a t u p i v o s t zamilovanou neřestí většiny lidí. Obyčejně však hanívají nejraději ti, kteří mají nejméně schopností, aby to, co haní, zlepšili“ . . .

„Rozumnému,“ končí pisatel, „nezbývá, než-li se utěšiti vlasteneckým pořekadlem:

„Nenarodil se člověk ten,
aby se zalíbil lidem všem.“

Naděje.

Napsal Luigi Parpagliolo. Z vlaštiny přeložil Václav Hanus.

ario Alvisi, pohrdaje rozkošemi, jež veliká města mladým lidem před oči takořka na vybranou rozestavují, zvolil za stánek své působnosti ono divoké údolí, kde zrodili se a také zemřeli jeho předkové: praděd, dědeček i otec jeho.

Všichni byli lékaři a všichni rozsévali v onom kraji símě dobročinnosti úlevu skýtající.

Horalé pohlíželi ke všem z rodiny Alvisiů jako ku vtělenému milosrdenství božímu; a u jejich domku, zbudovaného na nejvyšším výstupku horském, sbíhaly se jako u blahodárného slunce pohledy vděčnosti, k němu nesly se modlitby ubohých.

Sláva tato, tak značná, neměla zajíti. Nesčíslněkráte zaznívaly Mariovi v uších, kdykoli rozmanité sny mladické ho unášely pryč od oteckých hor, ony bolestí dýšící modlitby, častokráte, když již již chtěl se rozběhnouti vstříc krásné vidině, stanul zaražen a poděšen před přísnou tváří svého otce, který z černého pozadí vystupoval v životní podobě před očima jeho a mlčky poukazovati se zdál na sedmdesáte let svého bezúhonného života, věnovaného zájmům čisté lidskosti. Byl také lékařem, bylo jeho povinností jako prostého ale statečného vojina, setrvati na poli, kde jeho předkové vytrvale po celá dvě století nesli na ramenou svých prapor lásky k bližnímu. I vytrval, ač ještě mlád, bez reptání.

Vychován uprostřed přepychu života moderního, který starými obyčeji pohrdal a nových, lepších neutvořil, osvojil si toliko důstojnou eleganci v odívání se a v řeči, kteráž ve spojení s milování hodnou jeho povahou budila příchylnosť a úctu u ostatních. Zajímavo bylo popatřiti na tohoto urostlého a krásného muže, jehož přísné rysy nedovedly zakrýti bujné mládí, když chodil jako dobrodějný anděl od jedné chýšky ke druhé a poskytoval trpícím úlevu, jak svým uměním, tak i svou láskou. Pro každého měl pohotově nějaké vlídné slovo, veselý úsměv, ušlechtilou a lichotivou poznámku; a každý, kdožkoli se s ním setkal na jeho obchůzce, pozdravoval jej v nejhlubší úctě.

Stávalo se však nezřídka, že láska, jíž u lidu požíval, pojednou mu byla obtížnou — v takových okamžicích uchyloval se do zátiší, kde ztrávil mnohdy celé hodiny zadumán aneb zabrán ve studium. Spisy vědecké byly jedinou jeho potěchou, jediná věda, ku blahu lidstva směřující, budila v něm neobmezenou úctu. Všechna ostatní osvědčení ducha myslícího byla pro něho pouze potravou pro ducha unaveného hledáním pravdy. Nezavrhoval sice spisy takové, ale nechválil je. On alespoň neměl zapotřebí takové duševní potravy, duch jeho přese vše denní namáhání byl vždy silný, vždy přístupný myšlenkám vážným.

Myslivý duch jeho podobal se duchu velikého světového básníka Wolfganga Göthe, jenž při pohledu na velebnosť věčného Říma skláněl

se v neskonalém obdivu až do prachu. Nevšímal si toho, že žádná žena s úsměvem vstříc mu nevycházela; posvátné zdi, mlčenlivé a přece tak výmluvné, zaujaly celou duši jeho. A právě tak vedlo se Mariovi Alvisimu. Vše v celém okolí dýchalo životem a květem lásky, malé kvítky i vysoké olivy, motýlové i lidé: kdekoli oko jeho utkvělo, všude pučela síla životní, všude radosť a ples. Jediné, co duši jeho naplňovalo útěchou, ovšem ne bez ostnu jisté vnitřní trpkosti ve chvílích tichého zadumání, bylo to blahé vědomí, že mnohou z oněch radostí, jimiž jásalo okolí, sluší přičísti jeho zásluze; naproti tomu však chvělo se srdce jeho bolem při pomyšlení, že pro něho samého žádné radosti nekvete. Přál si býti akkordem uprostřed oné harmonie lásky, která pro něho neměla ani jediné noty. Přál si, aby i jeho dům stal se střediskem života, který by vřelým proudem svým rozehřál studené stěny jeho. Chápal, že teprve tehdy dovedl by lépe čísti na stránkách lidskosti a přírody. Ona pole, nad kterými vznášel se bílý, jako ze samých květů utkaný obláček, ony skály, na nichž odpočíval jako divoký holub jeho bílý domeček, byly by nabyly kouzla, jež před tím mu bylo úplně neznámo. Věčný úsměv byl by obkličoval jako ovzduší onu samotu.

Láska tedy — avšak láska dokonalá, ráj duše a rozkoš smyslů!

* * *

Mario ponořen v takové a podobné myšlénky, netajil sobě samému nesnadné vyplnění a uskutečnění oněch snů. Onen souhlas božskosti a lidskosti, který on spatřoval v lásce, ač-li možný byl ve skutečném životě, nebylo snadno nalézti. Mohl doufati, že najde v blátě drahokam, jenž by tolik jasu v sobě soustřeďoval? Zoufal sám nad sebou a trpěl.

Často, chtěje před duševním zrakem svým vyvolati podobu onoho dalekého ideálu, rozpomínal se na všechny ženy, které kdy poznal. Jedna z nich byla spanilá brunetka, z jejíchž očí sálal plamen sladké milostnosti, vedle ní vynořila se rusovlasá signora, jejíž unylá postava připomínala podobu znavené Venuše, hned za ní objevila se rozkošná figurka clair de lune — všechny byly svůdné krásou forem a bystrosti ducha jemně vytříbeného. Avšak mezi nimi jediná jen blížila se jeho ideálu, v té jediné ladnosť tvarů byla obestřena občerstvujícím nádechem sympathie. Jsa bystrým pozorovatelem, seznal v ní duši výbornou, nízkostí pohrdající, hotovou ku každé oběti, hrdou, ale zároveň vlídnou a citupluou.

Ve chvílích, kdy v duši jeho nejživěji vznášel se onen sen lásky, uváděl si s tajnou rozkoší na paměť její ušlechtilosť, její hlas melodický, vřelá slova a nadšenost pro vše, co bylo krásné; vzpomínal i na smutek, jenž nezřídka pokrýval zraky její, na bolesť, vyjádřenou často jen v několika slovech, v povzdechu, jenž odhaloval celé vnitřní drama, obsahem jemu neznámé. Jaké strasti mohly as tížiti tu dobrou duši? . . .

Zahloubán v tyto myšlenky, zadíval se Mario s výše svého obydlí do údolí, ve kterém vypínala se rozkošná villa vévody Rodrighi. Se zalíbením utkvěly zraky jeho na letohrádku, ozdobeném sterými ornamenty, jejž obklopovaly jako obrovský věnec koruny košatých buků a dubů.

Nedaleké jezero odráželo ve své třpytné, jako zrcadlo čisté hladině úplný obraz letohrádku v nejrozkošnějších barvách.

Jaká as bolesť zachmuřovala čistou a spanilou tvář ženy, která vládla v onom edenu? . . .

A čím častěji a déle zabavovala otázka tato mysl jeho, tím řidší byly jeho návštěvy. Sprvu alespoň jednou za týden chodil složit svou poklonu vévodkyni Rodrighi; a byl by zajisté tam chodil častěji, kdyby se byl setkával s trochu jen přívětivější tváří a vlídnějšími způsoby vévodovými. Mario vzhlížel k onomu domu jako k oase uprostřed pouště, spěchával tam s dychtivostí žíznícího a stejně radostně býval vítán od vévodkyně — bývala to pro oba osvěžující lázeň poesie. Vévoda málo dbal pravidel zdvořilosti vůči hostu, chopil se časopisu a chvíli četl, pak jej odložil a počal zívati. Mario porozuměl, chopil se klobouku a odešel.

Avšak již po celé dva měsíce neopakovaly se tyto návštěvy. Mario pohlížel k letohrádku s touhou a spolu s jakousi bázní, a přihodilo-li se mu, že musil jíti kolem, sklopil zraky a zrychlil krok, aby co nejdříve byl z jeho obvodu, pak teprve bylo mu volněji. Znamenal, že obraz vévodkyně stále mu tane na mysli a duši jeho pobuřuje. Její krásný hlas zaznívál stále v uších jeho, po celou noc snil v bdění, kochal se v sladkých a neobvyklých nadějích, jež rozechvívaly struny srdce jeho v líbeznou melodii.

Však nikoli — nebylo by to počestné! Třeba obrniti se statečností; i rozhodl se, že nepřekročí více práh villy Rodrighi . . .

* *
*

Rozhodnutí toto, jež vytrvale zachovával, rozplamenilo však tajnou jeho lásku, která tím více mohutněla, čím více snažil se ji udusiti. V zápasu, který se rozvinul mezi láskou a povinností, stály proti sobě síly sobě rovné.

Výsledek byl zvláštní. Mario vytrval v úmyslu, vyhnouti se všemu styku s vévodkyní, ale každého večera veden byl silou mocnější, než byla vůle jeho, ku břehu jezera, neb do stinného loubí, jež se táhlo podél zdí villy Rodrighi. Z blízké, stinné houštiny, neb skryt za kmenem mohutného dubu, pohlížel s tlukoucím srdcem k oknu, z něhož vycházel a na hladinu jezerní dopadal paprsek světla.

Dýchati vzduch, jejž ona dýchala, kráčeti po půdě, po níž ona každodenně kráčívala, utkvěti zrakem na všech předmětech, jež ji obklopovaly, bylo pro něho nemalou útěchou. Byly to chlapecké kousky, jimž dosti zhusta vzpírala se jeho důstojnosť; nezřídka splynulo hněvivé oh! s jeho pevně sevřených rtů, mužná odhodlanosť nabyla vrchu a přiměla ho k spěšnému návratu do vesnice. Vášeň však byla silnější než on sám; hned následujícího večera stál opět na břehu jezera, které u nohou jeho šepotalo a zdánlivě laskavé výčitky mu činilo.

Rozkošný měsíc v úplňku, po čistém nebi plující, rozestýlal nad krajinou své klidné, magické světlo. Hladina jezera, v němž třesavě odrážela se podoba letohrádku, byla rozčeřena a vlnky stenajíce dorážely na břeh. Šumící koruny buků a dubů, světlem měsíčním jako po-

stříbřené, vihaly na zemi kolébavé a stále se vlnící stíny. Celá příroda byla jemně rozechvěna, se všech stran zazníval tajemný šepot, tlumený hluk; z každého lístku rozvlněné, bojácné traviny, z každé ratolesti hrdého, rozsochatého dubu ozýval se ševel a šířil se od břehu jezera do dálky, přes planinu, až k lesům a horám nejvzdálenějším. V rozruchu tom zobrazen byl život tichý, život v různých náladách život pochybnosti, život lásky.

A tento život, tak povznešený, viděl Mario před sebou, sledoval jeho krok a přemýšlel. Skryt v nejhustších stínech na břehu jezera, cítil více než kdy jindy, jak žilami jeho probíhá sladká touha — bez naděje.

Milovati! A sníti také zde s ní, nad těmi rozpěněnými vlnkami, v tom občerstvujícím ovzduší uprostřed té symfonie vodního proudu a loubí — píti s ní ve chvíli, kdy vše ponořeno bylo v klid, jako nejvyšší, nohou lidskou dosud netknuté výšiny Himalajské, píti s ní z kalichu lásky a rozkoše světské . . .! Rozrušen tak mocným ozvukem své duše, upřel zraky na rozčeřenou hladinu jezerní a sledoval pohyby stříbrných vlnek . . .

Náhlý zjev vyrušil jej z myšlenek a zrychlil tlukot stísněného srdce jeho. Postava ženská objevila se na břehu jezera: byla úchvatně krásná; na ušlechtilých formách jejího těla splýval v četných záhybech jednoduchý, popelavý šat, prostý všech ozdob; dlouhý vrkoč vinul se jí po ramenou, čelo pak její pokryto bylo rozkošnými kadeřemi. Šla nejistě, zvolna, často se zastavovala a pohlížela na hladinu jezerní. Mario poznal ji ihned a stanul s tlukoucím srdcem jako k zemi přimražen: zatajil i dech svůj, aby ani tento nemohl prozraditi jeho přítomnost na tom místě. Vévodkyně blížila se stále více k místu, kde on stál, krokem nejistým, jako ten, kdo strachuje se bolesti, jež má přikvačiti naň, jakmile dojde k cíli své cesty. Mario, jehož srdce stále mocněji a rychleji tlouklo, spatřil ji už tváří v tvář a nemohl nezpozorovati neobyčejnou bledost její a oči hluboko v důlky zapadlé. Šla stále ku předu, až konečně zastavila se na místě, kde klidný povrch jezerní tajil zrádnou hlubinu. Hluboký vzdech, vydravší se z prsou jejích, dotekl se sluchu Mariova.

Mario nevěděl ani, sní-li nebo bdí-li: několikráte po sobě tázal se sám sebe, zda vidění jeho zakládá se na klamu smyslů, nebo na skutečnosti — a již již chtěl vyraziti z úkrytu svého, aby se přesvědčil. Čekal ještě s duší rozechvěnou, k jakému konci dojde ono vidění. Nečekal dlouho — temné žblunknutí, jako když těžké těleso spadne do vody, přerušilo na okamžik příšerné ticho. Děsný výkřik vydral se z hlubin nitra jeho. Vrhnouti se do vln a vynésti na břeh tělo vévodkyně, ač táž zoufale se bránila — bylo dílem jediného okamžiku.

* * *

Příštího dne vévodkyně zemdlena, s tváří na smrt bledou, opřena o podušku, pravila k Mariovi hlasem, jenž bezmála pláči se podobal:

„Mohl jste snadno uhodnouti, že jsem se cítila nešťastnou. Ovšem bylo nemožno, nahlédnouti až do hlubin duše mé a viděti všechna ta

muka, která mne tajně trýznila. Vídal jste vzdor tomu obyčejně úsměv na rtech mých . . . zřídka unikl hrdlu mému vzdech a přece nejhroznější vír zmítal srdcem mým a strhoval s sebou nejkrásnější květy života mého. Nemohl jste zajisté ani tušiti, že právě v těch chvílích, kdy mluvili jsme o umění, o poesii, o lásce a o cnosti, bývala jsem kořistí kruté skutečnosti. Vám mohlo se zdáti, že onen klidný člověk, který zde u onoho stolku mlčky čítával noviny, je dobrák od kosti, nebyl byste řekl, že je to povaha sobecká, ba dokonce i nelidská, všem citům ušlechtilým nepřístupná. Onen muž pojal mne za choť, kdy byla jsem ještě mladičká a nezkušenými zraky na svět pohlížela. Neznala jsem ho a svolila jsem k sňatku na domluvu své matky, která viděla v něm dobrou partii, přehlédnuvši při tom kal neřestí, v němž on se brodil a z něhož dosud nevybředl. Důkaz o pravdě mých slov mohl by vám podati klub, kde nesmyslně vyhazuje ve hře své důchody, a pak lehké ženštiny, jež vydržuje a penězi zasypává. Včera odejel opět po svém vyražení. Vrátí se někdy až za měsíc schvácen a po krk zadlužen. Já pak přinucena jsem žíti zde, abych ho příliš mnoho nestála, jak mi surově jedenkráte řekl — já mám obětováním svého života urovnávati cestu jeho neřestem . . . Oh, nemohu to déle již snésti! Listí se stromu mých nadějí již opadalo — nekvete již pro mne žádná radosť ve světě . . .“

Dopověděvši, vypukla v usedavý pláč. Mario, hluboce dojat, snažil se násilně potlačiti výbuch citů, jimiž srdce jeho přetékalo. Jak rád by byl zvolal v plném nadšen své čisté duše k oné nešťastné ženě: Buďte statečnou! I ostny, jež nás se všech stran bodají, stávají se příjemnými, přivinou-li se k nim květy sladké a nejčistší lásky. S obzoru, obklopujícího dvě duše vzájemnou láskou dýšící, prchají všechny mraky běd životních! Kráčejíc středem bolestí, vyjdeš ještě čistší a krásnější, právě tak jako zlato, jež ohněm se tříbí a pravého lesku nabývá. Vzhůru, ženo! Vzhlédni na usmívající se nebe, viz, jak svěží sílu vysílá slunce, viz, jak něžnou zelení odívá se rozradostněná příroda! Všude ples a láska! — Hymnus onen však zněl pouze v nitru jeho, neměl sil vysloviti jej a mlčky setrval ve své sklíčenosti.

Svěží horský větřík pohrával zatím rozmarné třepením hedvábné portiery a paprsky sluneční obrážely se v lesklých pozlacených rozích skvostného nábytku. V tomto ovzduší, jež štěstím zářilo, přerušovaly posvátné ticho pouze vzdechy vévodkyně a skřek havranů, kroužících nad jezerem.

„Proč,“ zvolala pojednou vévodkyně, upřevši na Maria své čarovné, slzami zarosené oči, „proč jste mne zachránil? Muka má mohla býti již skončena! Kdo vás tam poslal, kdo? . . .“

Mario sprvu upadl v rozpaky a vykoktal několik zmatených slov, ale pak vztýčiv se, odpověděl zvučným, poněkud chvějícím se hlasem:

„Mne poslala dobrá bohyně, která ode dneška bude státi vždy před tváři vaší i mojí.“

„Která?“

„Naděje!“

Jak se mstí Španělé.

Napsal Antonio de Trueba. Přeložil J. K.

Opouštíme-li Los Arcos třídou Muezskou, pozorujeme na pravo nízké kamenné stavení, které jest vzdáleno od posledního obydleného domu města asi dvě stě loktů. Dům ten sám o sobě neliší se od obyčejného vzezření domů v údolí řeky Ebro ničím. Jest vystavěn z červeného pískovce té krajiny jako ostatní a střecha jeho sestává z nepravidelných tmavorudých cihel. Průčelí jeho jest opatřeno vyhloubenými kameny, do kterých jsou zasazeny umělé dělové koule. Nad průjezdem jest připevněno několik napodobených zbraní, kteréž vrhají na zemi zvláštní stíny.

Za jednoho březnového odpoledne stáli v průjezdu malého domu dva jinoši v kroji selském a kouřili tiše před sebe, opírajíce se o stežeje. Bylo pozdě a venkované vraceli se v malých skupinách z polí. Když kráčeli kolem, dávali mnozí Salusteanu Ycasovi a bratru jeho Juliovi — tak zněla jména obou těch mladých mužů — zkrátka: Dobrý večer! Divili se, čeho ti dva neoblíbení bratři tak pozdě tu ještě hledají. Ale v divoké této krajině bývalo na drzé otázky odpovídáno až příliš často bodnutím nože. Okolo jdoucí spokojili se proto vnitřním podivením a každý zodpovídal si tu otázku podle svého vlastního zdání. Nebylo jejich věcí, aby své mínění hned vyjádřovali, a poněvadž byli to lidé praktičtí, pokračovali ve svém hovoru o práci zítřejší, aniž příčiny své zvědavosti ukojili.

Po několika minutách, když zmizel poslední z nich za domy, odskočil Julio ode zdi a řekl, obrátiv se k bratru svému:

„Dosud kolem nešel.“

„Dosud kolem nešel,“ odpověděl druhý suše. A odhodiv zbytek své cigaretty, díval se bez ustání na tu malou, kouřící tabákovou rourku, která byla svinuta z papíru a ležela uprostřed cesty. Na to zkoušel své od tabáku zažloutlé prsty a luskal jimi o zeď pískovcovou; pak pokrčil Salusteano ramenoma a jal se potahovati rukojeť svého nože, jako dělává někdo, kdo něco zamýšlí a s vykonáním svého díla váhá.

„Nuže,“ pravil Julio, zíraje naň, „půjdeme?“

Salusteano otevřel svou vinnou láhev a, drže ji na celou ruku před sebou, dal téci tenkému proudu purpurové tekutiny do svých úst a chvěl se z lehka při lokání. Pak skočil do prostřed cesty a zvolal na svého bratra: „Pozor!“

Zahlédl z daleka obrysy muže a pravil: „Hleď, to musí býti Juan José!“

„Skutečně,“ odpovídal druhý, „on je to; znám jeho chůzi. Pojďme kousek dále.“

Když kráčeli dále, otevřel každý z nich svou ošklivě zkřivenou pušku, zkoušel kohoutek a chopil se nože.

„To jest dobré místo pro útok,“ řekl teď starší, když přišli ke hromadě kamení na cestě.

„Ty se postavíš na stranu levou, já zůstanu zde, a pamatuj si, já začnu. Dnes to musíme vykonati.“

Zatím blížil se Juan José velmi rychle. Byl to velký, sličný, čtyři nebo pětadvacetiletý mladík divokých rysů a příjemné silné postavy. Byl oděn v šat sedláka navarrského, ale látka jeho oděvu byla jemnější než u venkovanů obyčejných. Jeho červený pás byl z jemného flanelu a modře a bíle pruhovaný plášť na jeho bedrách byl neobyčejně krásný. Na nohou měl kožené sandály a nad nimi kožené kamaše, které dosahovaly až ke kolenům. Hlavu měl nepokrytou, ačkoliv nesl i obvyklý červený šátek; na jeho pasu visely vinná láhev a nůž.

Nezpozoroval obou Ycasů, kteří naň číhali, dříve, až pozvednuv náhodou hlavu, ocitl se v bezprostřední blízkosti jejich. Přes to bilo jeho srdce klidně, neboť byl udatný a uměl se dívati všelikému nebezpečenství přímo do tváře, ano súčastnil se již často i zápasů v areně. Jakmile ty dva muže spatřil, zavzněl z jeho úst výkřik překvapení, neboť věděl hned, že číhali na něho, aby žádali na něm krve za jednoho z příbuzných svých. Nečekaje útoku jejich, odhodil plášť, uvolnil nůž, chopil se ho za rukojeť a vrhl se na Salusteana, jenž obrátil se na útěk; v nejbližším okamžiku jej útočník dohonil, dýka Juana Joséa zakmitla se vzduchem, vrazila do jeho krku, jeho kolena povolila, on padl na cestu a byl ihned mrtev. Dříve však nežli Juan José obrátiti se mohl, vrazil mu Julio v divokém vzteku svou dýku do žeber; upotřebil k bodnutí veškeré síly své, ale rána šla přece trochu vedle a bodec vysmekl se z rukojeti. V naději, že jeho protivník klesne, choval se Julio na okamžik tiše; když však viděl, že onen boje neschopným dosud není, skočil na něho s řevem divokého zvířete a chopil jej za krk, co zatím protivník chopil se ho pod levým ramenem. Oba upadli přes tělo Salusteanovo, kteréž leželo ztuhlé na zemi, i váleli se po několik vteřin, soptíce a stenajíce a s nohama do sebe zapletenýma po zemi. Ale brzy byly pohyby jejich slabší a zdlouhavější. Ruka Juana José pustila rukojeť a sjela k otevřené ráně v levém jeho boku, jeho hlava klesla nazpět a jeho levice, jež dostala se pod tělo Juliovo, držela jej u země. Nohy Juliovy škubly sebou jednou nebo dvakrát konvulsivně, kdežto silné prsty soupeřovy strašně škrtily hrdlo jeho. Pak bylo všecko ticho.

Uplynulo něko hodin, nežli se Juan José probudil. Nadešel den a studený mlhavý vzduch jej rozmrazil. Cítil ve svém boku prudkou bolesť, kdežto strana druhá byla úplně bezcitna. Nazvedl zvolna hlavu, a když spatřil vedle sebe tu šedivou hmotu na cestě a poznal v ní mrtvolu Julia Ycasy, vrátily se všecky události minulého dne jakož i upominka na dlouhý spor obou těch rodin v jeho paměť. Pravice jeho zdála se býti na okamžik hybnou, i cítil, kterak crčí cosi pod jeho dlaní a mezi jeho prsty odtéká do kaluže, v níž ležel. Kůže jeho byla tvrdá a tuhá, jakoby na ní nějaká lepkavá tekutina byla přischla, a když se pohnul, cítil, že jeho vlasy lepí se k zemi. Soudil z toho, že jeho ruka je krví zbrocena, on pak sám nebezpečně raněn. Byla jeho rána smrtelná? „O, můj Bože, ne!“ zvolal v nitru svém a ta myšlenka na-

plňovala jej úzkostí, ne snad že by se smrti bál, nýbrž proto, že viděl, že jeho jméno pokryto jest na mnoho let hanbou.

Byl posledním potomkem rodu Valdesů, kdežto jeden z Ycasů, nejmladší Tomáš Ycasa, dlel ještě v Los Arcos, aby se ženám i dětem jeho rodiny posmíval. Učinil druhý marný pokus, aby se zvedl, ale prudká bolesť jeho rány tomu nedopustila, i zůstal několik minut ležeti tiše.

„Musím žít! Musím žít!“ volal před sebe a začal se modliti k Panně Marii. Pak se mu zdálo, že jest mu trochu volněji i ležel tu klidně a díval se na jasné sluneční paprsky, kteréž naň od východu svítily; potom jej ovládla těžká ztrnulosť, i upadl opět v bezvědomí.

Co tu tak ležel, zdálo se mu, jako by slyšel stejný krok blížících se mužů, byl však příliš sláb, aby víčka otevříti mohl. „Nemohu ničeho uzříti,“ řekl k sobě samému. „Julio leží mi přes příč na prsou.“

Pojednou cítil, že jest břemene jej tížícího pozbaven; zaslechl slova: „Ti dva jsou mrtvi a onen zdá se býti již také mrtev. Co si s nimi počneme, desátníku?“

Juan José otevřel oči a spatřil k svému úžasu, že jest obklopen šesti vojáky, kdežto jejich vůdce klonil se nad ním a hleděl rozepnouti košili jeho. V tom okamžiku zapomněl na svou mdlobu, slabost a bolesť, neboť elektrisovala jej myšlenka, že jej hodlají zachrániti, aby jej pak zatkli a poslali na galeje.

„Smilujte se nade mnou, pánové,“ řekl. „Jedná se tu o spor rodinný. Tito dva jsou Ycasové; já jsem z Valdesů a sice posledním z kmene jejich. Jděte svou cestou, jako byste nás nepozorovali. Kdo se o tom doví? Kdo vás viděl kolem jíti? Nezatýkejte mne! Prosím vás pro samého Boha a pro Marii Pannu, pusťte mne! Zabte mne raději, jenom mne neodvlecte! Tomáš Ycasa ještě žije a vy víte — Ach, pánové, jděte svou cestou!“

Vojáci byli nerozhodnuti a dívali se jeden na druhého. Jejich srdce klonilo se k tomu raněnému muži, i byli by mu rádi darovali nejen svobodu, nýbrž zanesli by jej i na bezpečné místo, kdež by v pokoji uzdraviti se mohl, neboť bylo přirozeně jeho povinností, aby posledního ještě žijícího Ycasu zabil. Konečně obrátil se jeden z nich k vůdci a tázal se: „Nuže, desátníku, co učiníme?“

„Co učiníme?“ odpověděl desátník mrzutě. „Jděte do města a přineste nosítka. V pravo toč, pochodem pochod! A žádnou zradu, par Dios! Nu, a tobě, strýče,“ pokračoval obrátiv se k raněnému, „tobě se to nelíbí, he? Jest mi líto. Musím říci, Valdesové nejsou lepší než Ycasové, a přece bych byl tomu rád, kdybys měl příležitosť, dostati se na toho Tomáše. Nemůžeme všichni stejnou cestou ve světě kráčeti, pravil kdysi jeden velký spisovatel, dříve nežli jsme se já a ty narodili, a proto musí to býti pravda.“ S těmi slovy posadil se na hromadu kamení, mezi tím, co vojáci ku městu se brali.

Byl to malý muž s vráskovitým obličejem, krátkého šedivého vlasu a zažloutlých licousů, ve kterých se neustále prsty hrabal. Jeho malé jako uhel černé oči pohybovaly se rychle pod hustým obočím, blýskaly

se a neprodlely na žádném předmětu déle, nežli bylo třeba k poznání jeho. Tio Cucho, jak byl nazýván, bojoval na celém světě pod prapory nejrůznějšími. Byl mezi Karlisty ve Španělsku, s Angličany před Sevastopolem, s Francouzi v Alžíru, v Číně a v Italii, s Maxmilianem v Mexiku a stál pod rudým praporem kommuny, když byl mír s Němci uzavřen; byl tak šťasten, že upláchl, když Versaillští Paříž obsadili, a proslavil se svými rekovnými skutky za války karlistické. Odmítl však vždycky povýšení své, neboť jeho přáním bylo jen se bíti, a kdyby jej byli jmenovali důstojníkem, byl by býval nucen, učiti se mluvit. Při tom by bíti se zapomněl a obojí věc byla mu nemožnou stejně. A tak byl, ač již muž čtyřiapadesátiletý, ještě potulným desátníkem, měnil posádku za posádkou a dal konečně divokému životu v barácích před pohodlností pokojného života přednosť.

Vytrhl z plotu několik týčí a rozlámal je na malé kusy. Poněvadž obě ruce jeho byly při tom zaměstnány, obtěžoval jej kouř z cigaretky v zuby zatknuté, protože mu vrážel do očí, tak že všelijak tváře stahoval. Měl úmysl. Měl úmysl, zhotoviti z ohebných hůlek pro raněného sedadlo, což se mu po delším namáhání zcela dobře také podařilo. Usmíval se spokojeně, položil si pušku mezi nohy a měřil Juana José očima.

„Nu, co tomu říkáš," začal, „myslíš, že vyvázneš? Ano, domnívám se, že za měsíc se zase uzdravíš. Ale doufáš, že galejím ujdeš? Co? Usmrtí dva lidi jako selata a má za to, že na galeje nepřijde! Ne, tato mládež!"

Ačkoliv mluvil v tónu tak sarkastickém, pohlížel přece na Juana José nikoliv nepřívětivě a tento spozoroval to rychlou chápavostí nemocného ihned.

„Por Dios, senor commandante," řekl, namáhaje se, aby lichocením se mu zalíbil, „dejte mně odejíti. Usmrtí-li on mne, nezáleží na tom nic, ale jestliže zabiju já jeho, přísahám vám, že se dostavím sám. Hle, věc se má takto: Je tomu asi třinácte let, co se můj ujec Aciseto a Tomáš Ycasa na tržišti spolu do hádky dostali. Ujec zbraně neměl; Tomáš vracel se z lovu a měl pušku. Zastřelil jej a tak povstal boj mezi těma dvěma rodinami. Já jsem zůstal sám — je to pravda — všichni Ycasové se namáhali, aby zachránili Tomáše, jediného, který byl příčinou sporu. Popřejte mi času, senor, měsíc, ne více. Por Dios, senor, neříkejte, že ne; usmrtí mne to, řeknete-li, že ne. Pomyslete na ženské a na zneuctěné jméno. Co vám na tom záleží? Ale, jste snad z rodu Ycasů?"

„Drž hubu," přerušil jej starý muž zprudka. „Ne, já nejsem z rodu Ycasův — děkuj Bohu za to! Znám ten příběh až příliš dobře. Slyš: Znáš Trabùca?"

„Zda-li jej znám? Je to můj nejlepší přítel."

„Dobře. Buď nyní klidný. Trabùco jest mým synem!"

„Gregorio vaším synem? Ale to jest nemožno!"

„Ticho! Aby tě čert vzal, pravím!" křičel Tio Cucho zlostně. Pak slyše kročeje vracejících se vojáků, mluvil trochu tišeji a rychleji: „Dám tě dopraviti do Los Arcos a až se uzdravíš, budeš doveden do Logrona. Na cestě Vianou zastavíš se u Trabùca a vypiješ tam sklenici

vína. V noci můžeš doběhnouti sem. Rozumíš? Dobře, to dostačí. — Kde jste byli tak dlouho?“ osopil se na vojáky, obrátiv se. „Líná čeládko! Čert vás vem všecky, vás i vaše dědky i pradědky! Nu, teď tu stojíte, jakoby na vašich žebrách měl někdo blechy hledat, vy ničemní psi! Vezměte jej! Ale zvolna! Či nevidíte, že jest jeho kůže pošramocena, on pak sám od pola mrtev? Bude-li křičet, spřerážím vám hnáty, chlapi. Slyšíte? Teď pryč s ním! Jděte zvolna a krokem. Ty, mrcho, spěchej napřed!“ A zlořeče a hromuje poručil malý desátník postupovati vojákům k domu, kde oba Ycasové den před tím číhali, tam mu pak dal pořádně vymýti a obvázati rány.

Jednoho dne, za měsíc později, stáli obyvatelé v Los Arcos shromážděni před městem. Juan José měl býti dopraven na galeje. Lhostejnost a stoický klid, kterýž ukázal při své srážce s bratry Ycasy, získala mu obdiv mnohých nesúčastněných a zahálčivých diváků a ti všichni přišli, aby se s ním rozloučili. V této krajině, kde platí jeden muž a jeho nůž obyčejně stejně tolik jako druhý muž, který dobře ocelí vládne, považován byl vítěz nade dvěma ozbrojenými muži jako vzácnost významu největšího; a jakkoliv bylo zřejmým povrhováním zákona všímati si zločince odsouzeného, podobal se odjezd Juana José spíše odjezdu vítězného heroa, takže octnul se mezi lidmi sám Tomáš, který pozoroval svého přirozeného nepřítele z dálky. V obličeji zajatcově bylo zříti tolik dostiučinění, v jeho chování tolik jistoty a jednoduché pýchy, že Tomáš cítil docela dobře, že nijakž není vše tak, jak by býti mělo a že dosud prost všeho nebezpečí není. Jednotliví staři mužové byli s chováním Juana José nespokojeni a hubovali na úpadek ctnosti u pokolení mladšího. Ale mezi ostatními, zvláště ženami, převládaly jen pocity obdivu a soustrasti.

Byl čas k odchodu. Juan José kráčel zvolna v půlkruhu kolem, potřásal mužům ruce a líbal své příbuzné. Pak se obrátil ke dvěma karabinierům, kteří opírali se o své muškety, sto loket od něho vzdáleni a k zástupu zády obráceni. Oni byli zodpovědni za zajatce osobně, věděli však, jakého druhu to muž, a proto nejen že nenabili, aby mu dokázali důvěru svou, nýbrž neohlédli se po celou poslední půl hodinu za sebe ani jednou, aby se přesvědčili, zda-li je Juan následuje. V polovici cesty mezi nimi a lidstvem stála u cesty čekající dívka. Juan José vzal její hlavu do obou svých rukou a patřil jí do velikých, jemných očí — jemnějších ještě slzami v nich se perlícími, pak ji přivinul z lehka k sobě a políbil.

„Neplač, drahá Pepito,“ řekl, snaže se ji potěšiti. „V noci se vrátím,“ zašeptal jí do ucha.

Dívka poněkud ustoupila, pak se o něj opřela opět a řekla smutně: „Ale ne k vůli mně, Juane José!“

Uplynulo půl minuty, za níž oba nepromluvili ani slova. Pepita zapomněla na všecko, věděla jen, že její hlava spočívala na prsou jejího milence a že jej miluje. Zůstala by nejraději tak na vždy.

Avšak on nemohl zapomenouti, že jsou střeženi a že nadešel čas, aby tento výjev ukončil. „Holubičko milá,“ pravil netrpělivě, „musím ti říci s Bohem — až do noci,“ a políbil jí vlasy a oči.

Patřila naň po krátkou chvilku s vroucím výrazem, načež ovinula pojednou kol jeho šíje své ruce a líbala jej vášnivě v ústa; pak jej odstrčila.

Vzal polo mechanicky z kapsy trochu tabáku, aby si stočil cigarettu, již pak zapálil; po té zrychlil krok, dohonil vojáky a řka: „Ku předu, přátelé!“ kráčel s nimi dále.

Dorazili pozdě odpoledne do Viany a zašli přímo do hospody, jíž měl Trabùco pod starou městskou zdí. Když vstoupili, byl sám v nízké, kouřící kuchyni, osvětlené romantickou lampou, která visela z puklého stropu. Seděl na jedné z lavic, postavených u krbu a díval se zamračeně do dubové, na krbu doutnající větve. U jeho nohou spal velký chrt, maje čmuchák mezi nataženými pracuami, a kotě se srstí opelichanou, hrálo si s koncem šňůry, již držel mezi prsty. Ve světnici vedle křičelo dítě a bylo možno slyšet, kterak šoupe bosýma nohama jeho matka o podlahu a kterak je tiší a uspává.

Trabùco vstal a šel ku předu, aby pozdravil příchozí a uvítal je v domě svém. Hodil na oheň poleno, donesl se stolu v rohu světnice džbán vína a připiv si s hostmi, rozkázal přišedší ženě, aby připravila něco k večeři.

„Byl zde Tio Cucho,“ pravil teď k Juanovi José. „Ovšem že chci. Zanechal tu pro mou ženu peníze, pro případ, že bych — Jací jsou ti vojáci?“

„Jsou to dobří chlapi,“ odpověděl druhý. „Pro karty a brandy zapomenou na všecko.“

„Dobře! Víš, co máš na práci, musíš však ráno býti na zpět. Promluvím s nimi.“

„Jak chceš, Gregorio.“

Trabùco se obrátil a šel přímo k vojákům, kteří ponořili se již za stolem před krbem do karet.

„Hleďte, přátelé,“ jal se mluviti svým hlubokým krčním hlasem. „Já jsem nejlepší přítel Juana José. Jeho hlava nebo má hlava, to jest věc jedna a táž. Víte dobře, že je to pravý muž; jakým jest on, takovým jsem i já. Jak bychom jinak mohli si také na bratrství připíti? Nuž! Juan José v Los Arcos něco zapomněl. — Vy víte, co — a on se tam dnes v noci vrátí. Já zůstanu u vás. Nevrátí-li se, můžete odvésti do Logrona mne. Kdo zde pozná nějaký rozdíl? Vy potřebujete člověka; dobře, já jím jsem. Rozuměli jste?“

Vojáci byli trochu zaraženi a hloupý Trabùcův návrh přiměl je k malému přemýšlení. V témže okažiku cítili se již úplně jistými; prohlásili, že zůstanou, i kdyby Juanu José něco se přihoditi mělo. Pak byl Trabùco mužem, jenž žádného odporu netrpěl. I kdyby byli praničeho nezaslechli o těch odvážlivých skutcích, kteréž mu byly přisuzovány, byli by přinuceni již neobyčejnou rázností tohoto malého, mocného muže, aby povolili. Konečně bylo Juanovi oznámeno, že může odejíti. Co hodlal Trabùco pro něj učinit, zdálo se býti tak přirozeným, že nepomyslil ani na to, aby mu poděkoval; a Trabùco žádného díku také neočekával.

Kolem půlnoci dospěl Juan José prvních domů v Los Arcos a usadil se na kámen, aby odpočinul. Na to, že přišel spáchat vraždu, nyní ani nevzpomněl. Bylo mu vykonati povinnost rychle a úplně. Projelo mu myslí, právě jako oné noci před měsícem, když raněn na cestě ležel, že žíti musí; jedinou jeho myšlenkou teď bylo, aby zabil Tomáše, i plížil se ve stínu pokojných domů k ulici, kde Ycasové bydlili. Najednou vyběhla ze tmavého průjezdu jakási postava a dříve, nežli mohl Juan José ustoupiti, cítil již ruce Pepitiny kolem svého krku.

„Teď ne, Pepito," pravil mrzutě, odstrčiv ji stranou. „Potřebuji svých veškerých sil. Počkej několik minut, až se vrátím. Je tuto?"

„Nikoliv, Juane José," odpovědělo děvče pokorně. „Spí v hospodě u kostela. Domnívám se, že se bojí. — Budu čekati na tebe pod arkádami."

„Dobře, má milá. Teď mne rychle opusť. Dlouho to trvati nebude."

„Bůh budiž s tebou, Juane José," volala za ním, když se do svého domu vracela.

Našel dveře hospody jak obyčejně otevřeny i vešel do vnitř. Pod schody zanechal své sandály, vytasil nůž a běžel rychle po dvojím schodišti k síni hostinské. Byl to prostranný sál, kterýž zabíral celé průčelí domu a jako chlév na jednotlivé díly rozdělen byl. Na nejzazším konci byly okenice otevřeny, takže sem lilo se měsíční světlo. Všecky postele na této straně byly prázdny. Na druhém konci, osvíceném spoře visací lampou, chrupalo více mužských. Juan José popatřil do dvou výklenků, a vida boty hostí na podlaze, kráčel dále, neboť Ycasa nosil jen sandály. Poslední výklenek, větší nežli ostatní, byl rozdělen štítem ve dvě oddělení, z nichž v jednom ležel v hlubokém spánku mladý cizinec s hlavou daleko do zadu pohozenou; pravá ruka jeho visela z postele. Ze spod podušky vykukoval malý revolver, který tam pohotově ležel. Juan José usmál se nad myšlenkou, svěřovati se ochraně takovéto a lezl kolem zadní strany postele k oddělení druhému, při čemž udělal nad hlavou neznámého cizince znamení kříže.

V druhé posteli spal Tomáš Ycasa, nepokojně, jakoby se mu cosi zdálo. Ležel na znaku, s jednou rukou pod hlavou; prsa jeho byla odkryta, poněvadž přikrývka svezla se s nich dolů. Juan José pozvedl nůž a pozoruje přesně vhodné místo v jeho prsou, bodl rychle a odskočil.

Ycasa obrátil se zpola na stranu a nadzvedl ramena a nohy z postele, jako někdo, jehož popadly z nenadání křeče. Učinil několik rychlých obratů s jedné strany na druhou, potom klesl nazpět, piště jako vylekaný pták, ruce a nohy zvolna od sebe natahuje. Sípavý chrapot v jeho chřtánu zdál se jej dusit: na obou stranách jeho úst objevil se malý pruh krve, jež crčela po jeho bradě až na prostěradlo — pak bylo po všem.

Ačkoliv Juan José plesal, cítil se přece slabým a prodléval. Otevřel okno a pohlédl ven na tichou ulici. Jediným pocitem, jehož byl si vědom, byl hněv nad sebou a svou malomyslností, avšak tento pocit byl sdružen zároveň s jistým pocitem pýchy, že ukončil s takovým výsledkem spor rodinný, ve kterém byl proti němu poměr tří k jednomu. Zůstal po několik minut u okna, drže hlavu v rukou a do chladného nočního vzduchu vydychuje. Pojednou si vzpomněl, že ho čeká Pepita, i obrátil se k od-

chodu; ale nepřemožitelné kouzlo táhlo jej k posteli muže, jejž zabil. Otevřeným právě oknem padalo plné světlo měsíce na nehybné tělo Tomášovo, jehož svraštělý obličej vyhlížel zelenavě a strašidelně. Na široké oceli nože byly vyryty tři první verše písně „Vive Espanna“ a zakřivená rukověť vrhala na pocuchané lože šnekovitý stín. Juan José se divil, že nechal nůž v ráně vězeti; když se však sklonil, dotknul se prostěradla a ten šnekovitý stín se pohyboval, zmocnil se ho nenadálý strach, i vyběhl rychle ze světnice a po schodech pak dolů ven na ulici.

Zdálo se mu, jakoby jej cosi hnalo dál a dál, tak že nemohl se ani upamatovati, proč vlastně k náměstí běžel. Cítil touhu po vášni, jež zcela jeho srdce naplňovala . . . . . toužil po Pepitě! Počal se na okamžik třásti, měl pocit, jakoby se dusil, i chopil se oběma rukama límce své košile, kterou roztrhl. Pak volaje vášnivě: „Pepito, Pepito, kat!“ potácel se ulicí k náměstí.

Ráno druhého dne přišel do Viany bledý a mdlý. Tvář jeho pokrývaly modré skvrny; k tomu ten červený prach ze silnice na jeho nepořádných a zanedbaných šatech, ty nepřirozeně velké oči a zimničně se chvějící tělo: vypadal strašlivě, když džbán s vínem k ústům přiložil a dlouhý doušek učinil.

„Tu jsem!“ zvolal najednou, když se usadil na lavici vedle Trabùca. Vojáci hráli pořád ještě v karty u ohně, kde noc ztrávili. Chrt se zvedl, natáhl své zadní nohy, načež položiv čmuchák na kolena Juana José, díval se upřeně temnohnědýma očima do tváře jeho. Pootevřenými dveřmi hleděla na vězně žena Trabùcova, ale do světnice se neodvážila. Po dlouhé chvíli nepromluvil nikdo ani slova a vojáci hráli klidně dále. Cítili všichni, že musí Juan José mluviti první; když však tu seděl mlčky a jen do ohně hleděl, zeptal se konečně Trabùco:

„Kde jest nůž?“

„Na svém místě,“ odpověděl Juan José temně. Natáhl se zemdleně a zíval. Pak, učiniv nový doušek z láhve vinné, řekl vojákům: „Čas, abychom šli.“

Vyšli ven a Juan José zůstal před domem nerozhodně stát. Vzal Trabùca za ruku.

„Odcházím teď,“ pravil, hledě stranou a vyhýbaje se příteli svému do očí pohlédnouti. Když tento neodpovídal, opakoval: „Odcházím, Trabùco. Nevrátím se, vím to, Pepita zůstane sama.“

„Nikoliv,“ odpověděl Gregorio. „Můj dům jest velký, může přijíti sem. Či není mou sestrou?“

„Dobře. Uvidíš ji tedy brzy? Rci jí —“ zastavil se na okamžik v řeči, jakoby přemýšlel, načež pokračoval: „Ne, neříkej jí ničeho. Chci zemřít, Gregorio — a oni mne usmrtí, vím to. Nechtěl bych zemříti však na cestě této. S Bohem, příteli, musím jíti.“

„S Bohem, můj milý!“ řekl Trabùco a položiv ruce na ramena Juanova, pozoroval jej láskyplně. „Snad se uzříme ještě — kdož to může věděti? Možná, že přijdu do Cadixu.“

„Možná!“ řekl druhý, když se k němu zády obrátil a kráčel za vojáky, kteří ho u vrat čekali.

Trabùco díval se několik minut za odcházejícím Pak zašel do svého domu, vzal svou pušku a pečlivě ji nabil. Na to ji položil vedle sebe, nacpal si dýmku a kouřil tiše déle než hodinu, při čemž díval se před sebe, maje hlavu o ruce opřenu. Teď vyskočil, jakoby z nenadání na něčem se byl rozhodl, zapískl na svého psa a odešel.

Druhého dne otiskla „Gazeta de Logrono“ řádky následující:

„V okamžiku, v němž odevzdáváme list náš do tisku, dochází nás zpráva, že Juan José Valdos z Los Arcos, který zabil před týdnem dva lidi, byl včera večer ve tmě zastřelen. Měl býti doveden do města ode dvou karabinierů, jejichž pozornost odvrátil vypravováním o zápasech s býky tak úplně, že zapomněli jíti předepsanou cestou. Pojednou byli překvapeni střelnou ranou. Koule vnikla Juanu José do spánku a srazila jej k zemi. Leží na bíledni, že koule platila jednomu z vojáků, ale boží Prozřetelnost vedla kouli a vysvobodila od smrti nevinného. Bližší zprávy o Juanově životě přineseme v listě zítřejším.“

Z Národního divadla.

Činohra.

(Vojnarka. Drama o čtyřech jednáních. Napsal Alois Jirásek. — Překvapení z rozvodu. Napsali A. Bison a A. Mars. Přeložil B. Frida.)

iráskovo první dílo na poli literatury dramatické, vesnické drama „Vojnarka,“ dobylo si rázem téhož radostného obdivu, všestranného uznání a živé sympatie, které provázejí výpravná díla, vyšlá z mistrného péra autora „Psohlavců.“

Děj jest prostá událosť ze skutečnosti: Ve statku selky Madleny Vojnarové stala se nehoda: čeledín úrazem přišel tam o život. Vojnarka jest vdova, nemá silnou ruku hospodáře k výpomoci, bez čeledína nemůže se obejíti, potřebuje tudíž náhrady okamžitě. Dohazovač Hruška, svého zaměstnání též zpěvák, jenž „vodí pouty“, typická figurka z lidu, ví ihned radu. Bylť právě se vrátil z vojny Antonín Havlů, jenž před lety byl sloužil ve vesnici, a Hruška přivede ho Vojnarce na místo zabitého čeledína. Tím okamžikem prostý, klidný obraz venkovského života nabývá dramatického zabarvení. Neb Vojnarka a Havel nejsou si cizí, setkaliť se již v životě za okolností, na něž nelze nikdy úplně zapomenouti. Madlena měla totiž před lety, dokud byla svobodná, známosť s Havlem, milovali se upřímně; však rodina Madlenina vzpírala se poměru tomu a přemluvila konečně děvče, aby upustilo od chudého chasníka a vzalo si starého, churavého, ale zámožného sedláka Vojnara.

Havel ze zoufalství dal se na vojnu, vzdor prosbám a zármutku své stařičké matky. Madlena nebyla dlouho ženou Vojnarovou, neb tento

záhy zemřel, zanechav vdově jediné dítě, syna Honzíčka. Správy statku a poručnictví nad dítětem ujal se bratr Vojnarův, Jakub, bručivý, lakomý staroch. Však starosti o hospodářství ho záhy unavují, přál by si míti ve statku hospodáře a přemlouvá Madlenu, aby se opět vdala. Vyhlédl jí už i ženicha, obstárlého, zámožného vdovce. Ale Vojnarka nechce ani slyšet o ženichu a vdavkách, nechce prý přivésti svému dítěti otčima.

Však poznáte záhy, že jest to jen výmluva; pravá příčina, proč zamítá sňatek, jest, že chová posud v srdci nezměněnou lásku k Havlovi. Když Havel vrátí se tak neočekávaně a hlásí se k ní do služby, zdráhá se přijmouti ho. Jak by bylo možno, aby Havel byl jejím čeledínem a ona, bývalá jeho Madlena, jeho paní! Ale konečně, aby nevzbudila podezření odmítnutím a neprozradila svůj někdejší poměr, povolí a Antonín Havel stane se u ní čeledínem.

Ale Havel není již týž, jaký byl před léty, než se dal ke „kylysarům"; není to již ten dobrý, pracovitý hoch, jenž tak upřímně miloval Madlenu. Surový, neurvalý způsob života na vojně byl zanechal osudné, nevyhladitelné stopy v jeho povaze. Byl se stal drsným, hrubým, sobeckým a byl oddán vášnivě pití, hýření a hlavně karbanu; láska k Madleně vymizela mu ze srdce úplně. Sotva prohlédne, že Vojnarka posud ho miluje, ihned pojme úmysl získati její ruky a státi se na statku hospodářem. Aby dosáhl svého cíle, počne Vojnarce lháti lásku a hlavně chce získati jí tím, že líčí, jak Honzíčka miluje, obírá se jím stále, mazlí se, aby selka viděla, jak laskavým otcem by byl dítěti; však tajně chová k hochu nenávisť.

Starý Vojnar rozmrzele pohlíží, jak čeledín, ten „furiantský kylysar," rozkazuje na statku a jak selka mu dopouští ve všem vůli, až konečně se dostane s Havlem do hádky a žádá, aby Madlena ihned mu dala výpověď. Však Antonín zaujímá již pevné místo na statku; bylť Vojnarce již vyznal lasku a dobyl úplně jejího srdce i důvěry, tak že Madlena, místo aby mu dala výpověď, slíbí, že stane se jeho ženou.

Však cítíte dobře, že láska Madlenina nemůže skončiti šťastně. Násilné, neodvratné přerušení poměru leží již v zárodku dramatu. Jirásek vložil ve své vesnické drama vlastně společenskou thesi a rozřešil ji velice přesně a výmluvně. Máte zde zcela důsledně provedenou otázku konvencionelních sňatků.

Když Antonín se cítí již pánem na statku a jest přesvědčen, že má Vojnarku jistou, přestane se přetvářeti a povaha jeho zjevuje se ve své pravé podobě. Podvádí Madlenu, prodává potají obilí, aby měl na hýření a karty, a když Vojnarka odebéře se do města, odejde do hospody mezi zhýralé soudruhy, ačkoli byl slíbil selce, že zůstane u Honzíčka, jenž se byl roznemohl. Starý Vojnar, který snaží se stále odvrátiti Madlenu od sňatku, přičiní se o to, aby zastihla Havla v hospodě právě u karet.

Hýření ano i podvody, o nichž zví náhodou, by mu Vojnarka ještě prominula, ale že odešel do hospody od nemocného dítěte, že k vůli kartám je opustil, nemůže mu odpustit nikdy. Přesvědčuje se nyní jasně o tom, co zdálo se jí už delší čas, že Havel jen se přetvařuje, však

ve skutečnosti že dítě nemiluje. Láska mateřská v ní vítězí. Ohlašuje Antonínovi, že se nestane jeho ženou, že se rozejdou pro vždy.

Tím okamžikem dopředena vlákna vnitřního procesu v dramatu; další jest jen zevnější rozřešení dějové, které jest důkladně odůvodněno rázem povahy Havlovy.

Havel, podnapilý a úsměšky soudruhů rozdrážděný, nedbá slov Vojnarčiných a neustává ani teď v hýření; vychloubá se drze, že selka ještě ráda sama přijde pro něho. Když nepřichází, potácí se podnapilý do statku, aby Vojnarku donutil, aby se stala jeho ženou. Ale když se přesvědčí, že Vojnarka nedá se pohnouti — zastřelí se v její přítomnosti. Vojnarka hledá útěchu v náručí svého dítěte, k vůli němuž byla obětovala velkou lásku k Havlovi.

Zajisté prostý, jednoduchý to děj. Nikde žádné překvapující zápletky, umělé kombinace, efektní scény neb jiné ukázky bravourní techniky, a přece jak živý, upřímný interes vzbuzuje! Přenesenť tu na jeviště kus života, s celou váhou opravdovosti, cítíte jeho proudění, úder jeho tepny, ovívá vás jeho teplo, a pod dojmem tím mění se chladná zvědavosť v upřímný zájem na osudu toho lidu, jehož povahu autor zná líčiti do nejjemnějších odstínů psychologických a v jehož srdce i duši nazírá jasně jak v otevřenou knihu. Celé dílo, provedené ve svěžích přirozených barvách, jímá nás neobyčejně šťastně zachyceným koloritem našeho venkova, jemností kresby, hloubkou a ryzostí citu, jemným nádechem poesie života a jasně, přesně provedenou charakteristikou, která zvlášť při postavách episodních jest velice zdařilá.

Nejméně jasně kreslen Havel. Základní ton jeho povahy nevystupuje v první polovině hry pod škraboškou přetvářky dosti zřetelně, tak že nemůžeme si učiniti o něm ihned správný úsudek, a přechody v druhé polovině hry zdají se pak nepřipravené, překvapují nás.

Však nechť i dílo někdy nevyhovuje dosti přesně všem požadavkům dramatickým a nechť i živel povídkový v něm má rozhodnou převahu, přec chová přednosti, které mu zabezpečují čestné a význačné místo v našem repertoiru.

* * *

„Překvapení z rozvodu.“ Napsali A. Bisson a A. Mars, přeložil B. Frida. Jen francouzský humor a nevyčerpatelná vynalézavosť mohla vytěžiti z opotřebované tradice o nesnesitelné tchyni tak skvostnou a lze říci i originelní myšlenku pro komedii:

Jindřich Duval je pronásledován jedním z nejraffinovanějších trestů osudu, totiž — nesnesitelnou, zlou tchyní, jež dokonale vyzbrojena všemi přednostmi svého genru jako: nesnášenlivostí, zlomyslností, záštím proti svému zeti a hlavně výbojným, neunavným jazýčkem, který neopomine ani nejmenší příležitosti k svedení domácích šarvátek a půtek.

Paní Bonivardová má dosti zajímavé vzpomínky z minulosti. Bývalať baletkou, dřív než si našla zaměstnání tchyně, jež provádí s takou důkladností, pak se provdala za jakéhos zpěváka, ale rozešla se s mužem.

V lázních chytře ulovila pro dceru svou Duvala a dala mu Dianu za ženu jen s podmínkou — že matka půjde s dcerou.

Ubohý Jindřich svolil; netušilť tehdy, co tají v sobě slovo ‚tchyně'. Však ode dne, jenž ho spojil s Dianou, nepřestal litovati nepředloženého slibu; domácnosť stala se mu hotovým bojištěm, kde stále musil býti připraven k odrážení útoků a nájezdů své tchyně. A se ženou Duval není šťastnější než s tchyní. Jeť Diana hotový obraz své matky, ovšem z časů, kdy tato se vznášela ještě v růžových sukénkách Amora; neobmezeně lehkomyslná, rozmarná, povrchní, marnotratná, koketní, o domácnosť se nestará, choť ji nudí, vdala se jen proto, že maminka chtěla, domlouvajíc jí, že „sňatek k ničemu nezavazuje, naopak poskytuje prý největší volnosť."

Diana jest spíše nakloněna příteli svého muže, Champeauxovi, jenž ji ohnivě miluje. Však k nevěře se nedá přece svésti, ne snad z mravní síly a počestnosti, nýbrž že zdá se jí velmi nepohodlné, obtížné, míti tajný poměr, skrývati se s nedovolenou láskou a obávati se vyzrazení. Když Champeaux vidí, že dvoření jeho zůstává bez výsledku, odebeře se na delší cestu, aby se vyléčil ze svých erotických strastí a aby nepřekážel autorům v dalším zapletání děje, při čemž by osoba jeho byla rozhodně na závadu. Neb napjatý poměr mezi tchyní a zetěm přijde ke katastrofě, jež má v zápětí rozvod manželství. A tak Duval konečně si oddychne, zbaven své mučitelky.

Chtěje si vynahraditi strasti prvního manželství, ožení se opět, ovšem pozorněji. Volba jeho jest tenkrát vskutku šťastná. Gabriela jest roztomilá, mírná, dobrá, skromná a co hlavní — nepřivedla choti svému do domu tchyni, neb jest dcerou vdovce. Bourganeuf, nynější tchán Duvalův, jsa rád, že provdal dceru, chce pomýšleti nyní trochu na svou zábavu a užiti ještě světa a své svobody. Vyjede si do lázní. Nedává o sobě dlouho věděti. Konečně se vrací, ale ne sám. Bylť se seznámil v lázních s mladou dámou a její matinkou; nejprve měl v úmyslu jen se baviti, ale dle všeho byl vyšel již z praxe, neb vzal věc hned tak opravdově, že než se nadál, byla mladá dáma jeho ženou a stará jeho tchyní, a nyní je přivezl obě do domu a dámy ty jsou: stará Bonivardová s dcerou.

Představte si zděšení ubohého Duvala, neb nejen že má opět svou první tchyni, nýbrž má teď tchyně dvě, a jedna jest bývalou jeho ženou.

Však tímto výtečným a vskutku originelním nápadem autoři dovršili útrapy Jindřicha Duvala. A sešlou mu osvobození v podobě pana Champeauxa, kterého byli povolali v pravý čas z cest, aby sňal těžce zkoušenému příteli s beder břímě jeho tchyní. Duval totiž přijde příchodem Champeauxovým na šťastnou myšlenku. Ví o dávné lásce svého přítele k Dianě, a že posud se nezměnila. Napoví tedy paní Bonivardové, kdyby Diana nyní se rozešla se starým Bourganeufem, že by se mohla státi ženou mladého, bohatého Champeauxa.

Popichují stále, tchyni i zetě proti sobě, až dojde mezi nimi k výstupu, jenž poskytuje příležitosť k rozvodu. Starý Bourganeuf, který byl za ty tři dny od svatby dostatečně vyléčen svou tchyní z opozděné touhy po poutech manželských, svolí též ochotně k rozvodu.

Dianu i paní Bonivardovou odvádí si Champeaux, zbaviv tak konečně nadobro Duvala dvojice tchyní.

Že pánové Bisson a Mars neopominuli ani nejnepatrnější příležitosti k sestrojení rozmarných, neodolatelně komických scén, plných nevyčerpatelného humoru a svižného vtipu, netřeba při francouzské firmě ani podotýkati, rovněž jako že některé ty situace, nápady a vtipy nesou ráz více než — pikantní, tak že fraška vyznívá tonem rozpustilým, frivolním.

Hledíte-li bez přemýšlení a bez všech požadavků co do vnitřní ceny práce, na ten pestrý vír fraškovitých scén, jedině s tím úmyslem, že se chcete zasmáti, pak vám komedie pánů Bissona a Marse vyhoví, však kdybyste chtěli přiblížiti se s jasným rozmyslem a dotknouti se kritickým rozborem té v bujných barvách hrající bubliny francouzského vtipu, rozplynula by se vám pod rukama v niveč. *Anežka Schulzova.*

Opera.

(Pohostinské hry paní Muromcevy-Klimentové. — Vilém Tell.)

Pohostinské hry vynikajících cizích umělců dlužno nejen vítati, ale přímo požadovati v zájmu našeho umění, kteréž ve stadiu vývoje se nalezá a tudíž o stálý pokrok snažiti se musí. Naše umění dramatické nesmí zavírati očí před cizím, nýbrž musí s ním stálý styk udržovati, nemá-li zakrněti; neboť, ačkoli jsou první podmínkou jeho rozkvětu talent a píle umělcův, přece musí krom toho bedlivě sledovati a sobě osvojovati vymoženosti umění cizího, těžiti stále z toho, co jinde vynalezeno a zdokonaleno, a na tomto základě dále se rozvíjeti. Pro naše umělce mají býti cizí umělci světového jména vzorem, na němž by konali další studia, neboť i největší talent zde, jako při jiných uměních, dochází stoupající dokonalosti toliko studiem vzorů, vedle nichž pak sám teprve jak náleží zdárně i samostatně může tvořiti. Pro obecenstvo mají takové pohostinské hry a výstupy ten význam, že mu poskytují příležitosť seznati, jak dalece se vůbec již vyvinulo umění, a srovnávati cizí tyto výkony s uměním domácím. Tím plní divadlo naše také jednu ze svých kulturních úloh, neboť vkus a soud obecenstva se tu tříbí, obzor se rozšiřuje, a pojímá-li obecenstvo správně svoje postavení vůči divadlu, bude pak samo přísným kritikem a může se státi faktorem, jenž rozhoduje o tom, čeho požadovati možno na umění domácím.

K takovým vzorným umělcům lze přičísti i paní Muromcevu-Klimentovou. Nezdá se býti již včasným, aby bylo referováno o každém jejím vystoupení jednotlivě, s druhé strany však dal by se celý referát shrnouti v jediné úplné uznání její umělecké velikosti; proto bude snad vhodnější, vypsati toliko vypozorované vynikající její vlastnosti, v nichž jeví se zároveň objektivní pravidla tvoření pro každého umělce.

Vystoupila v úlohách zcela různých a do každé dovedla se tak vpraviti, že byla jen tím, čím právě býti měla; tak jakoby vůbec neznala jiných představ a pohybů, než má postava od ní prováděná — zkrátka vžila se vždy úplně do své úlohy. Nikde neprojevila žádné utkvělé ma-

nýry čili nějakého zvláštního návyku ve hře neb zpěvu, a vlastní osobnosť její nikde nebila do očí.

S tím souvisí jiná důležitá vlastnost, týkající se způsobu pojmutí. Každá postava založena byla na určitém plánu: paní Muromceva-Klimentová utvořila si totiž celkový plán pro temperament a zevní fysiognomii. Rozumí se, že plán musil býti založen dle intence básníkovy a skladatelovy a to cestou indukční: z jednotlivých činů odvodí se základní ráz. Tohoto plánu pak přidržela se pevně až do konce, takže hra i přednes ve všeobecnosti i detailech byly odůvodněny a tvořily souladný celek.

Již bylo poukázáno k tomu, že prováděla vše realisticky, pravdivě, ale vždy s pravou uměleckou mírou, jak to žádá Lessing: „každému smyslu musí se lahoditi, má-li dojmy, jež se mu sdělují, aby je do duše přenesl, nezfalšovaně tam přenésti.“

Rozumí se, že k tomu potřebí, aby jí i hlas i mimika stály vždy pohotově k službám tak, aby jimi beze všeho obmezení vládnouti mohla.

Nejzajímavější byla jako Carmen a budiž proto na ukázku vylíčeno, jak tato vypadala dle jejího provedení. Tato Carmen zprvu překvapila každého: na cikánku, jež zpívá písně tak laškovně a elegantně, nejsme zvyklí; u nás lid si představuje cikánky jinak: ale Carmen byla cikánka španělská, patřící ke zjevům života velkoměstského, rozmazlená a vyhýčkaná, zvyklá jen všude pozornosti a obdivu.

Spoléhajíc na svoji půvabnosť a neodolatelné kouzlo svého zjevu, jest bezstarostna a vysmívá se jen hněvu velitele stráže. Důmyslně vypracována je scéna, když zpívá lidu zábavnou píseň a zpozoruje, kterak jediný strážmistr don José si jí nevšímá: nejprve jen po něm pokukuje, když si jí přece nevšímá, rozdráždí se a obrací se k němu přímo, a když ani to neúčinkuje, skutečně se rozhněvá a nedá jí to, dokud i jemu hlavu nepoplete. Čím těžší bylo vítězství, tím více se z něho raduje: když přijde do krčmy, obskakuje ho, lahodí mu. Když nejvíce laskavosti mu prokazuje, zavzní hlas trouby volající dona José k jeho povinnosti: on chce jíti, ale tím urazí její marnivost, ona posýlá ho zlostně pryč, aby si jen šel, a při tom posměvavě napodobuje hlas trouby. Rozumí se, že on neodejde. Ale to vše není u ní ještě hlubší cit, nýbrž pouhý rozmar. Skutečně se zamiluje teprv do Escamilla, slaveného zápasníka s býky. Od té doby stává se chladnou k Joséovi, kterýž se jí stává obtížným a konečně i protivným. On odchází a slibuje jí pomstu, již také později vykoná před arénou, v níž její Escamillo zápasí. Prve než ji zabije, domlouvá jí, ona však zůstává jeho prosbami nepohnuta; je plna netrpělivosti, když slyší uvnitř jásot obecenstva nad statností Escamillovou, a tu ji člověk protivný zdržuje svým nářkem, aby do vnitř nemohla; když pak ho oslyší, probodne ji don José a vítězný Escamillo uzří již toliko její mrtvolu.

Příčina, proč tuto vylíčena právě Carmen, jest ta, že tato postava jest vůbec jednou z nejpodařenějších operních dramatických postav, jako vůbec děj celé opery vskutku dramatický jest, a také psychologické processy s velikou důmyslností a důsledností tu vylíčeny; proto není snad zbytečno, zaznamenati, kterak pochopila úlohu tuto umělkyně tak značná.

Úloha Taťany v „Oněginu“ a Zerlinky v „Don Juanu“ nemají takové dramatické důležitosti, a postačí odkázati ku všeobecné úvaze svrchu uvedené.

Domácí síly plnily svou úlohu co nejsvědomitěji: podrobné však vypsání jich výkonů budiž tentokráte opominuto, poněvadž se k tomu naskytne příležitost ještě jindy.

„Vilém Tell“ jest jednou z těch oper, které přežijí mnohé dílo reformační, ona bude se líbiti vždy, již proto, že základem jejím jest oblíbená pověsť o Vilému Tellu, v němž zosobněn jest hněv utlačovaného lidu proti cizincům, — a protože hudbou svou náleží vůbec k nejkrásnějším operám. Podobný podklad má i „Němá z Portici“, a divnou náhodou i Rossini i Auber těmito operami postavili se do řady nejlepších skladatelů, kdežto dříve byli toliko komponisty oblíbenými.

Opera tato, v celkovém pojetí a provedení grandiosní, ale při tom protkaná líbeznými scenami idyllickými a pohnutými výjevy lyrickými, vším důvodem zjednala skladateli název „italského Mozarta.“

Rossini měl zvyk, psáti opery v ten spůsob, že komponoval jednotlivé úlohy pro určité pěvce, a zdá se, že i při „Vilému Tellu“ svého zvyku se přidržel. Bezpochyby oblíbil si některého barytonistu, jenž vynikal obrovským hlasem a mocnou postavou. Na veliké hlasy vůbec držel: Jeho zásadou bylo, že „pěvec musí míti předně hlas, pak hlas a zase hlas.“ Pro takového barytonistu napsal asi tuto operu, v níž Tell celou situaci ovládá a ráz jí vtiskuje, takže z veliké části jen na něm effekt opery závisí. Tell musí býti mohutný, ohnivý a trochu nehorázný jako pravý horal.

Pan Benoni takovým ideálním Tellem není, protože je hlas jeho pro tuto úlohu trochu lyrický a zjev jeho příliš uhlazený. Z toho nelze mu ovšem činiti výtek, poněvadž příčina tu spočívá v individualitě, ve vlastnostech přirozených; tím méně lze to vytýkati, když v těchto mezích hrál i zpíval pěkně, jistě a promyšleně. Velmi dojemně a vřele přednesl místa rázu lyrického, ku př. scénu se synem, prve než mu sestřelí jablko. Ztenčování hlasu až do falsettu nečiní u barytonového hlasu nikdy pěkného dojmu, nejméně pak v této úloze.

Pan Florjanský zpíval Arnolda hlasem svěžím, ač předešlého dne zaměstnán byl v jiné veliké opeře.

Výborná ve hře i zpěvu byla sl. Kavalárova jako syn Tellův. Paní Petzoldová jako Mathilda vzbuzovala obdiv svojí virtuosní technikou. Ostatní spoluúčinkující též svědomitě svoje úlohy provedli.

O provedení „Dona Juana“ a „Čertovy stěny“ podáme referát příště.

— *lr.*

